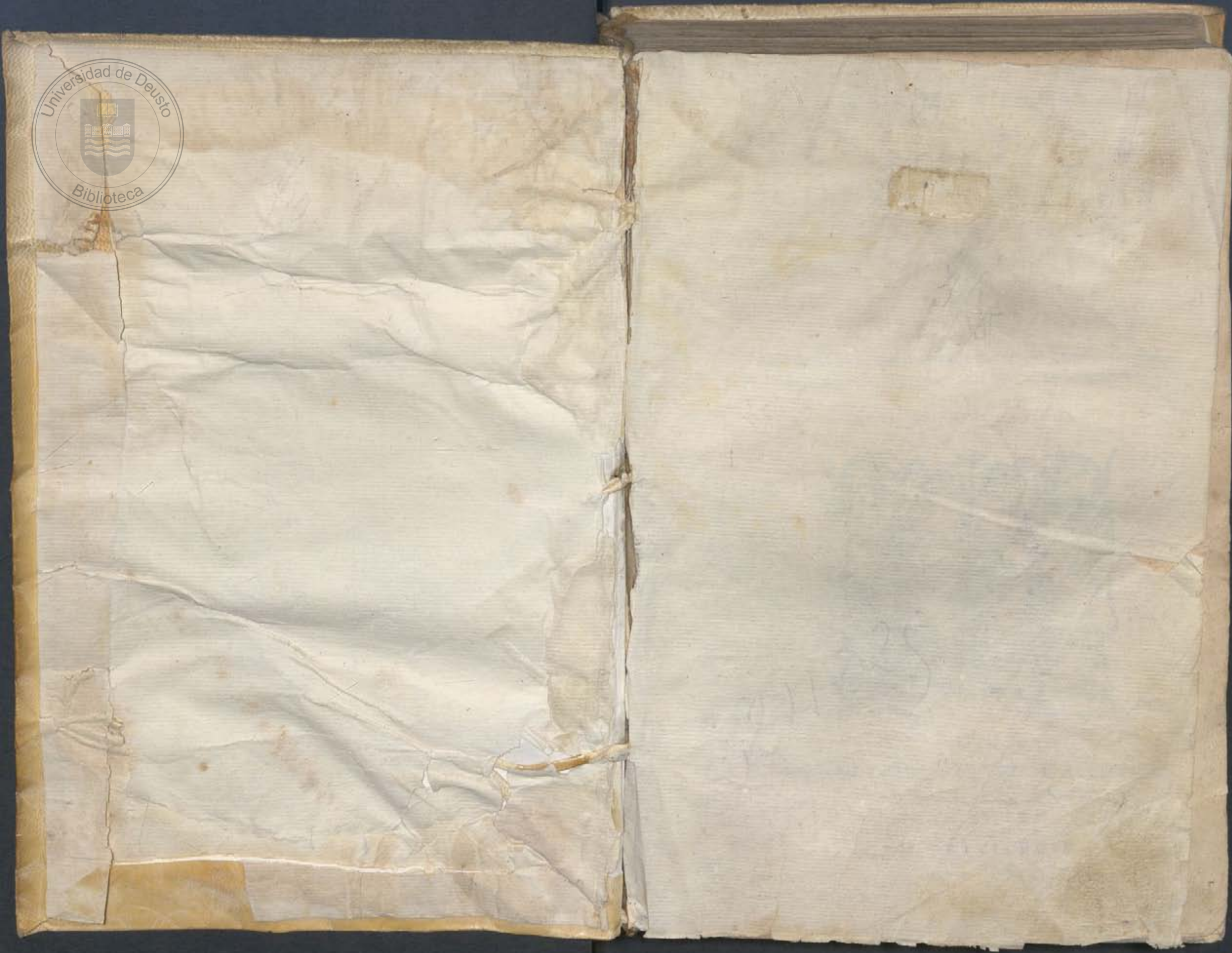

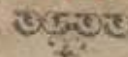

Handwritten text in a dark ink, possibly a signature or a date, located in the center of the page. The text is written in a cursive script and is partially obscured by a large, irregular brown stain.

COMMENTARII
COLLEGII
CONIMBRICENSIS
SOCIETATIS IESV,

IN TRES LIBROS DE ANIMA,
ARISTOTELIS STAGIRITÆ.

Hac secunda editio, Græci contextus Latino è regione
respondentis accessione auctiores, & emendatiores.

Cum INDICE rerum præcipuarum.

Ex auct. Coll. & Libr. de Deusto
LUGDVNI,

APVD HORATIVM CARDON.

ANNO M. DC.

CVM PRIVILEGIO.

CLARISSIMO

VIRO D.

NICOLAO REGNAULD.

DOMINO A VAVDEMAR,

I. C. in Prætorio Lugdunensi, consiliario
Regio, & in supremo Dombarum sena-
tu senatori dignissimo,

HORATIVS CARDON S.

SI præclaris scriptoribus lau-
di datur. V. C. cum quod
ipsi assidue vigilijs ac labo-
ribus menti sue præter cate-
ros condiderunt, id in con-
spectum omnium promere
non dedignatur, consequens
sanè fuerit, proximum ab his locum librarijs assi-
gnare, qui eiusmodi scripta ab iniuria temporis
vendicant, & ut posteris integra consignent, nul-
lis sumptibus parcunt. Non is equidem sum, qui
hac re, quidquam de re publica literaria, unquam

presumam promereri, idem tamen merendi studio
haud cuiquam facile manus dederim. Nam, & si
alia causa, quam tu ipse nosti, in Hispaniam me
contulerim, semper tamen hac animo meo resedit
cogitatio, ut nullum nō lapidem mouerē, quō mihi
quā plura possem eruditorū virorū scripta co-
ceruarem, quæ reuersus typis sedulo committerem.
Et sanē non pauca collegi, nonnulla quidē manus-
cripta & quæ nusquam hætenus in lucē emerse-
rant, nōnulla etiā quæ non nisi in ipsomet Hispa-
nia regno edita fuerāt. In his curādis tuo tum con-
silio, tum auctoritate ac ope fretus. Est igitur quod
eo nomine tibi à studiosis gratia referatur, est
quod gloria, cuius ut memoria diutius permaneat
incorrupta, cui libet ipsorum librorū nomen tuum
preponi par etiam fuerat, ni tu ab omni iactantia
suspicione alienus renuisses. Verū ingratus vi-
dear ego, tuāq; inuidus laudi, ni tanti beneficii
monumētum aliquod extet. Itaque ex hisce libris
qui mihi reseruati fuerint selegi hos de Anima
cōmentarios, à celeberrimo & tum literis, tum pie-
tate florentissimo Collegio emissos. Libros inquam
de Anima, qui potissima ratione, tuo nomine insi-
gnientur. Vel quod, tu his studiis, ut compertum
habeo, plurimum delecteris, vel maxime, quod hæc
naturalis philosophiæ portio reliquis partibus sit
preferenda ab eo, qui iudicis munere defungitur,
ut facis: cui nempe conuenientissimum sit, & sui
ipsius

ipsius perspectam penitus habere naturam, ut
ea duce animi sui motus temperet, mores com-
ponat, collimet, atque ad rationis exercitium
adaptet, quod & ipsamet schola sui operis initio
scire admodum ac eleganter monet, atque etiam
ut ad normam quam eadem humana natura
instruit, agnita voluntatis libertate, actiones
humanas, & quid iustum, quidq; æquum sit
peracuta mentis acie dijudicet. Decuit etiam,
me tibi libros de Anima præ ceteris acceptos
referre, me inquam quem tu veluti denuō ani-
masti, ac ad hoc muneris capeffendum informa-
sti, vires adiecisti, auxisti, quæ omnia sunt
animæ munia. Quid igitur restat? nisi ut te ob-
nixè rogitem, ut tua virtute, presidio atque au-
ctoritate suscipias, tucaris, atque obfirmes, nō qui-
dem hos libros qui satis suamet doctrina muniti
sunt, sed me imbecillum adhuc ac nouel-
lulum clientulum tuum, ut ad alia
restant peragenda tutius &
alacrius incedam.

Vale.

LECTORI STUDIOSO
HORATIUS CARDON S.

Tu etiam, studiose lector, longæ meæ peregrinationis fructus aliquos decerpe, & ferto illo fragrantissimo, quem tibi Collegium Conimbricense dudum collegit, aduice hunc alterum florem, non minus odore suauissimum, quam gustu placidissimum ac valetudini animi naturalibus præceptis tuendæ aptissimum. Forsitã in eo minutim reuoluendo plura reperiã quæ te ad salubriora remedia peruestiganda incendant. Habet enim hanc cum cæteris vtilitatem, naturæ nostræ cognitio ut ad Creatoris notitiã sensim alliciat, atque disponat, qui ipse omnes actus puros longè supereminet. Hæc potissima assignetur ratio, cur te his commentariis diutius priuari nõ sim passus, qui iam pridem apud Lusitanos editi sint. Alios in Logica eiusdem scholæ commentarios spero prope diem me recepturum. Quos tibi, Deo fauente impertiar, si meo labore te sensero delectari. Vale.

IUDI

IUDICIUM EORVM, QUI AD HOS
Commentarios ex officio Sanctæ Inquisitionis
recognoscendos constituti fuerunt.

Recognouimus, atque accuratè expendimus hos cursus Conimbricensis Commentarios in tres libros Aristotelis de Anima, cum apposito tractatu de Anima separata, & nihil in eis inuenimus, quod à fide, ac vera Religione alienum sit: imò verò eos esse censuimus, qui ob rerum tractandarum copiam, atque sermonis præstantiam, prosperos ubique gentium, humane, & diuina philosophiæ successus, literarum candidatis sint allaturi. Quapropter immortalitati, & typis commendandos existimauimus.

Ioannes Correa.

F. Ludouicus de Sotto Maior.

Antonius de Castelbranco.

FACULTAS SUPREMI SANCTÆ
Inquisitionis Concilij.

Excudantur hi Commentarij in tres libros Aristotelis de Anima.
24. Septembris. 1592.

Antonius de Mendonça. Iacobus de Sousa. Marcus Teyxeira.

FACULTAS REGII SENATVS.

Excudantur hi Commentarij, Olisipone, 23. Decemb. 1595.

Hieronymus Pereira.

Damianus de Aguiar.

FACULTAS ILLVSTRISSIMI, AC
Reuerendissimi Domini Alphonsi de Castelbranco
Episcopi Conimbricensis.

Excudi possunt hi Commentarij cum nihil contineant, quod Christianæ Religioni, ac honestis moribus repugnet. 6. Martij, 1598.

D. ALPHONSVS EPISCOPVS COMES.

PROOEMIUM,
IN TRES LIBROS
ARISTOTELIS DE ANIMA.

*De utilitate, ordine, materia subiecta, &
partitione horum librorum.*

VANTUM scientia de anima, ob certitudi-
nem demonstrandi, & rerum, in quibus ver-
satur, nobilitatem, inter alias Philosophiae
partes emineat: quam sit tum ad vitam probè
instituendam, & moderandam; tum ad om-
nem veritatis cognitionem utilis; ex iis, quae
Aristoteles mox docebit, conspicuum fiet.

Sed idem, praesertim quod ad utilitatem spe-
ctat, suaderi amplius, illustrariq; ex eo potest, quia ut celebris illa
sive Chilonis, sive Phemonox, aut Thaletis, vel quicunque eius au-
ctor fuerit, sententia foribus templi Delphici ab Amphictionibus
inscripta commonebat, maximè eniti quisque debet, ut se ipsum
norit: nosse autem se nemo potest, nisi animi sui naturam, & di-
gnitatem perspectam habeat. Quin verò, ut M. Tullius lib. 1. Tu-
sculanarum quaest. & Plotinus lib. 3. Enneadis quartae cap. 1. post

*Huius scien-
tia utilitas,
quod illius
ope se ipsum
quis probè
norit.*

*Tullius.
Plotinus.*

De hac sen-
tentia Laër-
tius li. 1. Pli-
lib. 7. cap. 32.
Macrobi. 1.
Satur. cap. 6.
Xenoph. 4.
comm. Cle-
mens Alex.
in Padag.
Platonem in Alcibiade 1. censuerunt, non aliud Delphica illa in-
scriptio hortabatur, quam ut animi naturam cognosceremus. Vi-
delicet quia quisquis mentis suae vim, & excellentiam spectandam
sibi exhibuerit, intelliget non esse in his fluxis, & caducis bonis
immorandum; sed sempiterna, & diuina omni studio, & conten-
tione quaerenda: in quo praecipua veri, & legitimi Philosophi or-
namenta consistunt. Et item doctrina haec magno vsui iis, qui de
communi vita & moribus disceptant, ut constat ex lib. 1. Ethic.
cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1. Etenim oportet eos à Naturali accipere
quo pacto ratio summam animae arcem teneat, ut inde appetendi,
& irascendi vim sibi subiiciat, & insurgentes motus ad certam
normam moderetur. Oportet etiam principium actionum, in qui-
bus

*Quod ad mo-
ralē discipli-
nam sit op-
portuna.*

PROOEMIUM IN TRES LIB.

bus humane vite felicitas ita est; itaque partitionem facultatum, qua ad affectus, & virtutes explicandas utuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Aristotelis commonitio in extremo capite lib. 1. Ethicorum, sicuti medici, qui remedia curandis corporibus adhibent, ut munere suo probe fungantur, in animorum cognitione multum opera collocant: ita ac multo potiori ratione Philosopho civili, qui sanandis animi morbis studet comperta esse debere, quæ ad animi scientiam spectant. Ad primam verò Philosophum iustitice confert, quatenus ab intellectu nostro ad substantias intelligibiles, & a materia absolutas per analogiam quandam, similitudinemque prouehimur, & humana mens se supra se conuertens, à se ipsa ad diuinam naturam, à qua profecta est, reuocatur, & quicquid ipsa perfectionis habet, in Deo omnium perfectionum fonte inuenit, meliori tamen nota, omni que imperfectione sublata. Denique communi ratione, ad omnem Philosophiæ partem opportuna est hæc de animo meditatio; quia cum animus rationis, consilijque particeps (ut Trismegistus in Asclepio ait) sit veluti Orizon æternitatis, & temporis, atque intelligibilis, corporeæque nature nexus, ac confinium: vel, uti alij dixerunt, totius mundi summa: siquidem natura media extremas representat, superiorem ut imago, inferiorem ut exemplar: sit ut animi doctrina veluti quoddam rerum diuinarum, & humanarum scientiæ compendium existat, nosque ad omnem aliam veritatis notionem præparet. Ostendit quoque vberem huiusce cōtemplationis fructum, id, quod D. August. 2. de ordine cap. 8. asserit; nimirum duas esse præcipuas in Philosophia quæstiones; vnam de anima, alteram de Deo. Primam, efficere ut nos ipsos nouerimus; alteram, ut originem nostram; illam nobis dulciorem, hanc chariorem esse: illam nos dignos beata vita; hanc beatos reddere.

Certe animi considerationem magni esse momenti satis ostendunt tam patrum quam externorum etiam philosophorum ea de re scripta. Nam D. Dionys. c. 4. de diuinis nom. de anima scripsisse se meminit, D. Iustinus Philosophus & martyr eiusdem argumenti librum edidit, ut refert D. Hieronym. in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis; D. August. librum vnum composuit de immortalitate animæ; alterum de animæ quantitate; quatuor de anima, & eius origine. D. Gregor. Nyssenus satis longam disputationem à se cum Sorore Macrina de anima & resurrectione habitam literis commendauit. Tertullianus vnum de anima librum condidit. Iam verò Ethnici auctores multa de eadem conscribere, Trismegistus, Plato, Theophrastus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iamblichus, Tullius, auctor operis de sapientia secundum Aegyptios. Aristoteles etiam præter hos tres libros, alium reliquit de animæ quæstionibus, sed iniuria temporis intercidit.

Potro autem quanto studio hoc opus ab Aristot. elaboratum, perfectumque sit, testatur ad eius proœmium Themistius hisce verbis,

Item ad Metaphysicam.

Ad vniuersam etiā philosophiam. Trismegist.

Animes nostræ medius inter æterna & caduca.

Leg. cap. 7. lib. 12. Metaphys.

D. Gre. Nyss. lib. 1. de homine c. 3. Plotin. Ennead. 4. lib. 6. c. 3. D. Th. lib. 2. contra gent. c. 68. & li. 4. c. 55. Ficinus lib. 3. de immortalitate ani. c. 1. Bessarion li. 2. contra calumn. c. 7. Picus in Heptaplo c. 7.

ARISTOTELIS DE ANIMA.

verbis. Cum pleræque omnia Aristotelis scripta, eiusmodi habeantur, ut demirari præstantiam eius facile suppetat; nulla profecto commentatio est, in qua ille perinde ingenij sui vim, & sublimitatem ostenderit, atque in ea, quæ rationem animæ continet: siue enim multitudinem quæstionum, siue copiam rerum pulcherrimarum, siue doctrinæ subtilitatem quæras; eiusmodi sunt libri de anima; ut vni illi homini omnia, quæ ad hoc genus pertinent, in numero fuisse, constituisseque videantur.

Illud verò hoc loco in primis disquirendum occurrit, quod disidentium interpretum opinionibus agitur; videlicet quem hæc scientia inter ceteras Physiologiæ partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locum vendicat. Sed, longiori disputatione omilla, statuendum est cum Theophrasto apud Themistium lib. 3. huius operis cap. 39. suæ paraphrasis; & D. Thoma, quem recentiores fere sequuntur eam proximè sequi post libros Meteororum, atque antecedere totam disciplinam ad res animatas pertinentem. Namque ut D. Thom. & Theophilus in procemio huiusce operis animaduertunt, sicuti Physiologiæ totius exordium est Physica Aulescatio; quia vniuersam Naturalium principiorum explicationem continet: ita congruebat ut initium commentationum de rebus animatis, esset consideratio animæ, quæ rerum animatarum commune principium est. Alexander tamen Aphrodisiensis in suo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororum priorem fecere tractationem de animalium partibus. Primum, quia contemplatio materiæ antecedit contemplationem formæ; partes verò, siue organa, sunt materia, subiectumve animæ. Secundo, quia anima definitur per corpus organicum: quare ne definitio ex ignotis progrediatur, oportuit declaratum id prius ab Aristotele fuisse. Hæc tamen argumenta non concludunt. Nam esto partes organice animalium, de quibus Aristoteles in lib. de partibus animalium disserit, habeant se se ex parte materiæ quatenus corporeas functiones animæ in se recipiunt; dispositionesque necessariae sunt ad introductionem animæ, ut suo loco exponemus. Licet item partes organice facilius cognoscantur, quam anima, cuius natura abdita est, & recondita; non proinde tamen de iis prius agendum fuit; sed de anima potius; quia ut paulò ante significauimus, moneretque Aristoteles primo capite libri primi Phys. & cap. 1. & 3. libri primi de partibus anim. post Platonem in Phædro; & Hippocratem in lib. de natura humana, in omni benè instituta disciplina, ea tractanda prius sunt, quæ patent latius, ac magis communia habentur, ne eadem sapius repetere cogamur: anima verò latius patet, quam partes animalium; cum hæc animalibus duntaxat; illa omnibus insit viuentibus. Nec materiæ consideratio, contemplationem formæ præit; si aliud doctrinæ ratio postulet, anima verò non per corpus organicum animalis, sed per corpus organicum viuentis in commune definitur. Quod

Themistij testimonium de præstantia librorum Aristotelis de anima.

Dubitatio de ordine horum librorum inter ceteras Physiologiæ partes.

Aliorū sententia.

Refellitur.

Communiora prius tractanda.

4 PROOEMIUM IN TRES LIB.

ante doctrinam de anima declarari ab Aristotele haud necesse fuit, cum ad animae definitionem percipiendam, distincta & absoluta organici corporis notitia minimè requiratur; sed confusa sufficiat, quæ facillè potest comparari. Quin verò non minus ad notitiam organici corporis, scientia animæ; quàm ad animæ scientiam, organici corporis cognitio exigitur, siquidem anima etiam in definitione corporis organici adhibetur, cum definiatur id, quod affectum est organis, ad animæ functiones obeundas accommodatis. Quo patet eiusmodi argumentum, si quid momenti habeat, æqua vi in aduersarios retorqueri posse.

De subiecto huius operis prima sententia. 1. argum. Nunc, quodnam horum librorum subiectum sit, expendamus. Venetus hoc loco, & quidam alij è recentium Philosophorum cœtu non animam, sed corpus animatum esse statuunt. Quod probant, primum, quia vt hæc doctrina pars quædam est Physiologiæ, ita oportet eius materiam talem esse, vt de ea totius Physiologiæ subiectum tanquam de parte inferiori ac minùs latè patenti enuntietur: liquet autem ens mobile de corpore animato, non de anima eo pacto dici. Deinde, quia vel hic, vel nullibi Aristoteles de corpore animato egit; nullibi egisse absurdum est; nec enim à Philosopho tam præclara species entis naturalis silentio inuoluenda fuit; Egit ergo de illa in hoc opere; ac proinde corpus animatum est illius subiectum. Tertio, quia id subiectum cuiusque disciplinæ est, cui primò, ac per se conueniunt affectiones, quæ in ea tractantur: at nutriti, sentire, moueri, velle, intelligere, cæteræq; eiusmodi affectiones, de quibus in hisce libris disseritur, non animæ, sed corpori animato partim in commune, partim per sua inferiora primum ac per se competunt, vt capite 4. primi libri text. 54. Aristoteles inquit. Quare non videtur negandum materiam huic operi

2. Sententia. subiectam esse corpus animatum. Verum nobilissimi quique Peripatetici, Simplicius, Philoponus, Alexander, Themistius, D. Thomas, M. Albertus, Egidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrariensis, & plerique alij ad hunc locum communi consensu aduersariam partem sequuntur, statuuntque horum librorum subiectum esse animam. Quod ex eo primum suadet, quia vt ex 1. lib. Poster. cap. 1. & 9. colliges, id rite subiectum in quolibet scientia constituitur, cuius definitio in ea inuestigatur, & traditur: in hoc verò opere non corporis animati, sed animæ definitionem quaesuit, atque assignauit Aristoteles; vt ipse in proœmio propositum sibi esse dixit, & in libro de sensu & sensibili persolutum à se fuisse gloriatur. Deinde, quia si corpus animatum esset huius disciplinæ subiectum, cum in categoria substantiæ inferius, atque adeò nobilius sit animal, quàm corpus animatum; sequeretur immeritò hanc scientiam propter subiectæ materiæ præstantiam maximèque ob excellentiam animæ rationalis cæteris Physiologiæ partibus ab Aristotele anteponi; cum ea potius, quæ de animantibus disserit, eo nomine præferenda esset. Postremò facit huic

1. Ratio.

2.

3.

Apollinarius, Fladiensis, Tolletus, Iannellus, Thienensis.

ARISTOTELIS DE ANIMA. 5

Quid sentidum sit.

huic sententiæ ipsa operis inscriptio; nuncupantur enim hi libri *de Anima*, id est, de Anima. In hac dubitatione dicendum nobis videtur libros de anima bifariam spectari posse. Nimirum vel per se, ac separatim: vel vnà cum iis, qui paruorum Naturalium vocantur; qui illorum quasi accessio quædam sunt. Tum si priori modo spectentur, eorum subiectum esse animam; si posteriori, corpus animatum. Tres enim de anima libri in scrutanda, explicandaque per se animæ natura potissimum insumuntur; nec viuentium affectiones, & proprietates, nisi secundum rationem originis suæ, & vt ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius obseruiunt, expenduntur. At in opere paruorum naturalium eadem prout iam corpori, eiusque organis accommodantur, in considerationem veniunt. Quo fit vt eiusmodi opus, & tres libri de anima integram corporis animati commentationem exhibeant. Aduersariorum verò argumenta, quæ probare nitebantur libros de anima, etiam per se sumptos, habere pro subiecto corpus animatum facillè soluantur. Ad primum negari debet oportere totius disciplinæ subiectum de subiectis partium affirmari: alioqui diceretur ens mobile de sensu, & sensibili, itemque de respiratione, & de motu animalium, quas constat esse peculiare materias quorundam opusculorum Aristotelicæ physiologiæ. Similiter necessum foret orationem philosophorum, quæ totius Logicæ subiectum est, enuntiari de voce simplici, quæ est subiectum Categoriarum. Itaque sat est subiecta partium cuiusque scientiæ aliquo modo includi in subiecto totius; nec sub illo directa serie contineri oportet.

Respondetur argumentis prima sententia.

Ad 1.

Ad secundum, dicendum est non omisisse Aristotelem corporis animati explicationem; sed eam, quoad animam, in tribus, qui de ea inscribuntur, libris; quoad ipsum corpus, quantum sat erat, in paruus naturalibus tradidisse. Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de anima agitur, primò, ac per se conuenire animæ, vt earum fonti, & origini: tametsi vt Aristoteles loco citato vult, non nisi de toto composito, vt de principe subiecto enuntientur. Si cui tamen visum fuerit priorem tueri sententiam, quæ licet à cõmuni abhorreat, improbabilis tamen non est; respondeat argumentis in contrariam partem adductis; quanquam Aristoteles hisce libris animæ definitionem tanto studio inuestigarit, ac tradiderit: in id tamen non animæ gratia præcipuè incubuisse; sed propter corpus animatum, ad quod, vt ad totius operis scopum, respiciebat. Nec verò animæ facultates, quoad suum principium duntaxat, sed vt totum compositum, id est, corpus animatum, ornât, expendisse. Item doctrinam de anima reliquis naturalis philosophiæ partibus excellere, non vt præcisè circa corpus animatum in commune versatur; sed quatenus disceptat de animo rationali, qui cæteras physice considerationis formas, naturæ dignitate vincit. Denique, inscribi hos libros de anima, non vt à principali subiecto, sed vt à præcipua illius

Ita censuit Apolin. hoc loco q. 2. ar. 2.

Ad 2.

Ad 3.

Occurritur rationib. pro 2. Sententia.

1.

2.

6. PROEMII IN TRES LIB. ARIST.

illius parte, quæ proinde subiectum quo dici potest, sicuti & corpus animatum, subiectum quod, ut philosophi quidam loquuntur.

Quod ad operis partitionem spectat, Ea sic habet. In primo libro differit Aristoteles de essentia animæ contra veterum platonem; ex propria verò sententia capit. 1. & 2. libri secundi. Tam peli- quæ parte eiusdem libri agit de potentiis animæ in commune, de facultatibus ad animam vegetatricem spectantibus, & de sensibus externis. De internis autem, tribus capitulis libri tertij. De intellectu quarto ad novum. Inde ad finem libri, de motu, & quibusdam affectionibus, quæ animantibus vniuersim competunt, de

QUESTIO VNICA.

Num intellectus animæ contemplatio ad Physiologiæ doctrinam pertineat, an non?

ARTICVLVS I.

Varia philosophorum Sententia.

Prima sententia animæ humana consideratur ratione mediam esse inter Physicam & metaphysicam.

Primo questionem non nihil difficultatis peperit sententiarum varietas, & discrepantia. Nam Philoponus primo de ortu & interitu Simplicius, & Theophrastus in principio Physicorum, quibus etiam videretur ad stipulanti Boëtius in suo prologo ad Isagogem Porphyrij, animæ considerationem, non physicam, sed Mathematicam esse autumant: non quod eam mathematici negotij esse putent: sed quia sicut res mathematicæ inter physicas, & diuinas vtriusque naturæ interstitio, & affinitate mediæ sunt: sic anima inter easdē median tenet, cum sit intelligibilis & corporei mundi nexus, ac vinculum, ut ante exposuimus; proindeque eius consideratio ad mediā quandam disciplinam, quæ partim Naturalis, partim transnaturalis sit, videtur pertinere; liquidem eisdem modis res, & scientiæ diuiduntur, ut constat ex tertio huius operis cap. 8. text. 3. 8.

2. Sententia esse Metaphysicam.

Prima ratio ex auctoritate Arist.

Alij eam contemplationem ad primum Philosophum delegant innixi potissimum auctoritate Aristotelis primo de partibus animæ. cap. primo ubi hanc questionem disertis verbis proposuit, cumque quaesisset, num Philosophi naturalis esset de omni anima disputare, respondit non esse quia ad hoc quægeret Physiologus de intellectu animæ, & de intellectu, consideraretque omnia intelligibilia, quandoquidem reatorum eadem est sententia: intellectus autem, & id, quod sub intellectu cadit, relata sunt. Secundo, quia Physica

In prologo editionis 1.

DE ANIMAE QUESTIONI VNICA.

Physicæ contemplatio est solius naturæ, sicut intellectus, natura non est. Tertio, quia disputare de rebus à materia abstractis, ut de intellectu, alienum est ab instituto naturalis philosophi, qui in rerum corporearum duntaxat peruestigationem incumbit.

Tertia opinio est Alexandri ad initium Meteororum, Ruetrois 2. Physicæ. com. 26. & 1. de partibus animæ. cap. 1. & 3. huius operis. com. 17. & aliorum complurium, existimantium animæ scienciam ad Physiologum atinere, cum Aristoteles in hoc opere, quod procul dubio pars quædam est naturalis Philosophiæ, non solum de cæteris animæ partibus, sed etiam de intellectui ex professo differret.

ARTICVLVS II.

Totius questionis dissolutio.

Vt propositæ questionis satisfiat, prænotandum est animum participem rationis trifariam spectari posse. Vno modo, prout vnitur corpori, & in eo functiones suas administrat. Altero, secundum attributa, quæ ipsi à materia separato, conueniunt, cuiusmodi sunt esse definitiue in loco, recipere species ex influxu superni luminis, intelligere sine recurſu ad phantasmata, aliaque eiusmodi. Tertio, quoad suam propriam naturam, & essentiam.

Hoc posito, sit prima conclusio. Nulla superiorum trium animæ considerationum pertinet ad aliquam vnam scientiam mediam inter naturalem & primam philosophiam. Hæc conclusio suadet, quia non datur medium illud philosophandi genus, cum scientia contemplatrix perfectè diuidatur in naturalem, Metaphysicam, & Mathematicas, ut in Physicæ auscultationis proemio late discernimus. Neque verò vnquam Aristoteles eius mediæ disciplinæ in suis libris mentionem fecit. His non obstat quod anima corporei, & intelligibilis mundi confinium, & quasi nexus quidam sit. Non enim inter hæc extrema ita medium obtinet, ut aliquam mediam abstractionem vendiceret, distinctam ab illis, quæ tripartitam contemplantis philosophiæ varietatem efficiunt; ut loco citato ostendimus.

Sit Secunda conclusio. Prima animæ consideratio ad naturalem Philosophiam ex officio spectat. Hæc probatur, quia contemplari ens naturale ad Physicum pertinet, eiusdem verò est meditari eorum, & partes: at anima eo modo sumpta, est actu pars entis naturalis, nempe hominis. Item quia operationes, quas anima, dum in corpore est, administrat, pendent à materia, & prout connexionem cum ea habent, in considerationem cadunt, non alterius artificis, quam eius, qui de materia differit, id est, Physiologi.

1. Ratio.

2. Sententia esse Physicam.

Triplex anima rationis consideratio.

1. Conclusio.

Eius probatio.

Non datur media abstractio inter physicam & metaphysicam.

2. Conclusio.

1. Confirmatio.

2. Confirmatio.

Sit

8 PROOEMIUM IN TRES LIBROS ARIST.

Sit tertia conclusio. Contemplatio animæ secundo modo sumptæ transcendit Physiologiam fines, pertinetque ad Metaphysicum. Ad huius conclusionis intelligentiam observandum est, cum anima rationalis sit suprema formarum in materia existentium, & teste D. Dionysio 7. capite de divinis nominibus; summum infimum attingat infimum supremi; transire eam, cum è corpore abscedit, pro suo modo in statum substantiarum separatarum, secundum eas videlicet affectiones, quarum supra meminimus, nihil commercij cum materia habentes, qui status, ut docet D. Thomas. 1. part. quest. 79. art. 1. non est ei naturalis, sed præter naturam. Quo fit ut disceptatio animæ rationalis eo modo sumptæ ad eandem scientiam pertinere debeat, ad quam mētēs à materiæ contagione prorsus liberæ. Hinc iam proposita conclusio ex eo ostenditur, quia perpendere ea, quæ re, & ratione à materia abstrahuntur, ad solum primum philosophum attinet: affectiones verò, quæ animæ competunt, præcisè ut extra materiam coheret, ita se habent, ut attendenti planum erit.

4. Conclusio. Sit quarta conclusio, Scrutari propriam animæ naturam, & essentiam, quæ erat tertia de animo meditatio, spectat ad naturalem philosophum. Huius conclusionis veritas ex eo convincitur, quia anima ex sua ratione & natura, est forma corporis; unde & essentiali definitione explicatur, cum dicitur actus primus corporis organici; Quo fit ut ad sui cognitionem necessariò materiam requiratur: quæ verò ita se habent, intra speculationis physice metas continentur, sicuti & materia ipsa, docente Aristotele secundo Physicorum cap. 2. text. 22. eiusdem artificis esse materiam & formam contemplari; quia videlicet duo hæc mutuo se respiciunt, ut ex eodem lib. & cap. text. 26. constat. Præterea stabilitur eadem conclusio ex eo, quia cum homo sit pars subiecta enti mobili, cuius cognitionem Physicus proficitur, cumque hominis essentia cognosci nequeat, quin natura ipsius animæ, per quam in suo proprio gradu, & specie constituitur, innotescat: fit inde ut ad naturalem philosophum attineat animæ essentiam indagare. Huc pertinet, quod definitio illa hominis passim celebrata, homo est animal constans corpore, & animo rationis particeps; à nullo alio præter quam à naturali philosopho inuenta & tradita esse creditur.

Dubitatio. Quærat tamen hic aliquis num ea consideratio, quæ anima ut quid immateriale, per se subsistens, intellectuum, expenditur: quæ attributa sicuti sunt animæ intrinseca, ita ei tam in materia, quam extra materiam competunt; num, inquam, eiusmodi consideratio, physica sit, an potius metaphysica. Cui dubitationi occurrendum est; si ea prædicata non in tota sua amplitudine sumantur, sed restricta ad proprium & specificum gradum animæ rationalis, ita ut eum ea reciprocetur, nimirum tale immateriale, tale per se subsistens, tale intellectuum; eam speculationem physicam esse; quandoquidem cognoscere propriam, ac peculiarem animæ rationalis naturam

3. Conclusio.
Anima ratio
nalis suprema
forma formarum
D. Dionys.

DE ANIMA QUÆSTIO VNICA.

9

naturam ad Physiologiæ doctrinam pertinet, ut proximè statuimus. Si autem sumantur in commune, & ut tam animæ, quam intelligentiis conveniunt, Metaphysicam esse: quia sicut substantiam, relationem, & qualitatem, ac passionem entis secundum communes & generales conceptus speculari, Metaphysico incumbit, ut loco citato ostendimus, propterea quod hæc, etsi ex parte in materia reperiuntur, secundum se tamen indifferentiam obtinent, ut in materia sint: ita cognoscere intellectuum, per se subsistens, & immateriale, in commune, Metaphysici negotij est; quia esto etiam conveniant animæ rationali, cuius propriam & reciprocam essentiam cognoscere ad physiologum spectat; secundum se tamen indiscriminatum se habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctionem.

ARTICVLVS III.

Explicatio rationum, quæ superius dictis
adversari videbantur.

RELIQUVM est, ut respondeamus ad argumenta ex Aristotele desumpta in primo de partibus Animalium, quæ animæ rationalis doctrinam primo Philosopho absolute ascribere videntur. Alexandri sectatores opinantur quæst. Arist. eo loco non esse de anima duntaxat animantium; quia non dubitavit hanc in uniuersum à naturali considerari: sed de anima, ut etiam intelligentias comprehendit; quæsiuissetque an sicuti Naturalis omnem animam contemplatur, quæ animantium est, ita etiam de animabus separatim disceptare queat. Itaque afferunt intellectum, quem Aristoteles à doctrina Physica remouit, non esse humanum, sed substantias separatas. Hæc explicatio non placet, propterea quod ex ipsa verborum serie planum videtur de solis animalium formis philosophum ibi differere. Itaque dicendum, decretum ab Aristotele illic esse, animam humanam non ex toto pertinere ad philosophum naturalem, quia, ut paulò ante monuimus, spectat etiam ad Metaphysicum tum secundum statum, quem habet extra corpus; tum quoad gradum intellectuum in commune spectatum. Rogabis tamen quam vim habeat ratio illa, nimirum: Si philosophus naturalis de intellectu ageret, atque adeò de intelligibili, futurum ut nulla alia disciplina præter Physiologiam superesset: videtur enim huiusmodi consecutio nullius esse momenti: tum quia pari ratione sequeretur nullam esse philosophiam præter primam, cum hæc de intellectu & intelligibili disputet: tum quia ex eo quod detur scientia, quæ de intelligibili agat, haud probè infertur reliquas scientias è medio tolli, cum eandem rem alio atque alio modo spectatà diuersæ scientiæ tractare possint.

Con. Com. lib. de Anima.

B

Nam

Quorundam
interpretatio
loco Arist.
stolici de
partib. ani-
mal. pro 1.
sententia.
1. articuli.

Reijcitur.

Germana
explicatio.

Dubitatio.

10 PROOEMIUM IN TRES LIB. ARIST.

Nam terram in rotundam figuram conglobatam esse demonstrat Physicus, & Mathematicus, hic ex rotunditate umbræ, quæ interiectu terræ sit in luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ. Nonnulli, in quibus est Mirandulanus 18. lib. de singulari certamine sect. 1. 4. & 7. occurrunt istiusmodi rationem probabilem esse duntaxat, nec vt necessariam, sed vt speciem quandam probabilitatis præ se ferentem ab Aristotele adduci ad hominum ingenia exercenda, vt facere non infrequenter consuevit. Verum necesse non est ad huiusmodi asylum confugere; aduertendumque ex Caietano hoc loco bifariam scientias inter se diuidi posse: Vno modo penes diuersitatem formalium rationum; quo pacto philosophia contemplatrix, sexto Metaphys. cap. 1. text. 2. distributa est ab Aristot. in Metaphys. Naturalem, & mathematicas disciplinas. Altero penes ipsarum rerum, quæ sciuntur, diuersitatem: quomodo Mathematica à Naturali non distinguitur, siquidem quantitas, quæ à Mathematico consideratur, cadit etiam in contemplationem naturalis philosophi: dissidet tamen Naturalis à Metaphysica; quia hæc præcipue circa res materiæ immunes; illa circa materiatis, & sensibiles versatur. Hoc posito respondemus si Philosophia naturalis de intellectu differeret, futurum vt de omni re meditaretur: ageret enim in primis de iis, quæ sub sensum cadunt, atque adeo de quantitate, vt nunc re vera agit; consideraret item res à materia abiunctas, quoniam eiusdem est intellectum, siue animam intellectricem, secundum conceptum ipsi & intelligentiis communem, (sic enim Aristoteles loco citato animam humanam & intellectum accipit) & intelligentias, ac totum primæ philosophiæ subiectum contemplari; cum hæc omnia in eadem communi abstractione conueniant. Quare ex parte diuersitatis rerum nihil iam naturalis philosophus aliis disciplinis tractandum relinqueret; licet aliunde, id est, spectata rationum formalium distinctione adhuc scientiarum diuersitas, saltem ex parte seruaretur; diximus, saltem ex parte; quia ex eo quod Physica, intellectuum in commune contempletur, recte sequitur eius obiectum eandem sortiri à materia abstractionem, quam primæ philosophiæ obiectum: atque adeo has duas scientias in vnam eandemque recidere, etiam ex parte rationis formalis. Quod tamen non sequitur respectu Mathematicæ, & Physiologiæ: siquidem quantitas Mathematica non eandem vendicat abstractionem, quam intellectuum in commune, vt planum est.

Ad id verò, quod opponebatur, non valere hanc consecutionem, Philosophia naturalis agit de intellectu, & intelligibili, ergo nulla est scientia præter naturalem Philosophiam, quia alioqui hæc etiam valeret, Metaphys. considerat intellectum & intelligibile; igitur præter Metaphys. non est alia scientia. Occurrendum diuersam esse rationem. In priori enim illatione supponitur naturalem Philosophiam versari circa suum proprium obiectum, ac circa obiectum materiale Mathematicæ, id est, quantitatem. Vnde si consideret

Quid non nulli respondent.

Duplex scientia diuiditur in modos penes rationes formales.

Penes materiam diuersitatem.

Quid respondendum sit.

Defenditur argumentatio ex Arist. superius adducta.

DE ANIMA QVÆSTIO VNICA.

11

deret intellectum secundum communem eius notionem, similiterque intelligibile; iam sibi vendicabit obiecta omnium partium triplicis Philosophiæ contemplari eis; in posteriori verò illatione prædicta hypothesis locum non habet, vt satis constat. Quare licet Metaphysica intellectum & intelligibile contempletur, non sequitur versari illam circa obiecta aliarum scientiarum contemplantium. Ad illud verò Aristot. id, quod contempletur intellectum, contempletur quoque intelligibile, quia relatorum eadem est scientia, & consideratio. Respondendum erit id, quod contempletur intellectum, contemplari etiam intelligibile non quouis modo, sed prout hæc se mutuo respiciunt, sibi que respondent. Respondent autem sibi intellectus consideratus vt est potentia formæ physicæ, id est, animæ rationalis; & intelligibile physicum. Item intelligibile Metaphysicum, & intellectus sumptus, vt est potentia substantiarum separatarum, aut etiam quid commune intellectui humano, angelico, & diuino. Quare prior consideratio ascribenda erit Philosopho naturali, posterior Metaphysico. Quamuis hæc naturali Philosopho attribuenda esset ex hypothesis, quam faciebat Aristoteles.

Ad secundam rationem ex eodem Aristotelico loco, dicendum intellectum, siue animam intellectricem secundum illum communem conceptum, non esse naturam; alioqui etiam intelligentiis, in quibus ille cernitur, naturæ ratio conueniret.

Ad tertium, Patet solutio ex dictis: Nam anima sub prædicta consideratione est quidpiam absolutum à materia; atque adeo ad aliam disciplinam, videlicet ad primam Philosophiam, spectans.

Ad 2. rationem pro 2. Sententia 1. articuli.

Ad 3. Anima rationalis sub quo conceptus non sit natura.

B 2

CAP I

Quia scientia appetitum

Cum omnem. Duo potissimum sunt, quae hominum animas ad perdiscendum procliviores reddunt, ac vehementer acunt: scientiae dignitas, & exacta methodus docentis. Dignitas scientiae tribus continetur, certitudine, subiectae materiae praestantia, & utilitate. Haec omnia praefatur Aristoteles in hoc

prooemio. Nec interim susceptae rei difficultatem silentio inuoluit, tum quia haec etiam auditorum excitat ne torpescat otio, ut Graeci interpretes admonent, tum ne quis in se ardua, & recedita maiorem euidenciam poscat, quam par sit, & quam rei natura patiat: tum denique ut rudia & tarda ingenia ab ipso limine procul esse iubeat. Quod veteres Philosophiae procures usque adeo ante oculos habuere, ut propterea verborum breuitate, & aenigmatum inuolucris naturae mysteria obtebantur: operae pretium se facere existimantes si ea ratione tardos minimeque ad audiendum instructos, a rerum abditarum & excellentium inquisitione remouerent.

Cur philosophi de natura obscurè scripserint.

Ratio boni & honorabilis.

Utraque scientia coepit.

Obiectio.

Dilutio.

^a Bonum ac honorabile. Bonum, & honorabile re conueniunt, ratione differunt, ut Simplicius annotauit. Nam idem, ut refertur ad appetitum, bonum vocatur: ut ad excellentiam, honorabile: appetimus enim bona in honore habemus excellentiam. Conuenit autem ratio boni omni scientiae, quia bonum primo Ethic. c. 1. est quod omnia appetunt: omnibus autem hominibus ingenitum est scientiae desiderium 1. Metaphys. cap. 1. Competit quoque scientiae ratio honorabilis: quia Munere scientiae praestant excelluntque homines tum belluis, tum alijs alijs inter se quod 4. polit. cap. 4. docet Aristot. dum scientiam inter species nobilitatis annumerat. Erit tamen qui obiciat, videri Aristotelem non sibi constare. Nam 1. Ethic. cap. 11. affirmat diuinis tantam rebus debere honorem; laudem autem virtuti & honeste factis. Hoc autem loco etiam doctrinae honorem exhibendum concedit. Sed occurrendum, aliter in Ethicis aliter hic honorem sumpsisse. In Ethicis enim loquitur de honore admodum praesens, qui rebus non comparatur, sed simpliciter excellentibus, quales diuinae sunt, conuenit. Hic autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter se magis aut minus eminent.

^c Quia vel exactior. In hunc modum ratiocinari videtur, scientia omnis praeclearum quidpiam est, & in honore, ac pretio habetur, eoque aliam alia praestabiliore existimamus, quo in rebus & nobilioribus, & certioribus versatur: utique inter alias scientias, doctrinae de anima excellenter conuenit. Iure igitur eam inter primas collocabimus. Circa minorem propositionem, in qua Aristot. scientiam de anima cum alijs comparat, dissidium est inter expositores, num ea collatio absolute cum

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ,

ΤΟ Α.

ΚΕΦ. Α.

ΕΝ καλῶν καὶ πρῶτων τῶν εἰρησίων ὑπολαμβάνοντες, μάλλον δ' ἐπὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἀρετῆς ἀκρίβειαν, ἢ τὴν βελόνων τε & θαυμασιωτέρων ἐστίν, δι' ἀμφοτέρων ταύτων ἡ ψυχῆς ἰστορίαν δι' ὁμοῦ ἀνὲν ὡρεσίοις τιθέντες. δοκεῖ γὰρ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἀπαντα ἡ γνώσις αὐτῆς μεγάλη συμβάλλειν, καὶ πρὸς τὴν φύσιν ἐστὶν οἷον ἀρχὴ τῶν ζώων. ὁπρὶν γὰρ θεωρήσται ἡ γνώσις τῶν φύσιν αὐτῆς, καὶ τῶν ἐσίων. ἃ δ' ὅσα συμβέβηκε πρὸς αὐτὴν ὡς τὰ μὴ ἴδια πάντα τῆς ψυχῆς ἐστὶν δοκεῖ, τὰ γὰρ κοινὰ καὶ τοῖς ζώοις δι' ἐκείνῃ ὑπάρχον. πάντα γὰρ καὶ πάντως ἐστὶ τὸ χαλεπωτάτων λαβεῖν

Text. 1.

Text. 2.

Text. 3.

Text. 4.

cum omnibus in vniuersum disciplinis, an cum Physiologiae partibus duntaxat, intelligenda sit. Priorem explicationem sequuntur, praeter alios, Comentator, M. Albertus, & uterque Caietanus. Posteriorem, approbat D. Thomas, Aegidius, Simplicius, Philoponus, & Ferrariensis. Prior magis placet cum ex verbis Aristotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec est laborandum, quod quidam faciunt interpretes, quo pacto haec scientia reliquis hoc loco praefatur. Nec enim illam Aristoteles ceteris praefert, sed duntaxat inter nobiliores collocat. Quem vero locum tum dignitatis, tum doctrinae ordine inter alias scientias obtineat, exposuimus in prooemio Physiologicum.

ARISTOTELIS

DE ANIMA,

LIBER I.

CAP. I.

Text. 1.

Cum omnem scientiam rem esse bonam arbitremur, ac honorabilem & alia alia magis ex eo tale esse putemus, quia vel exactior est, vel rerum est earum, quae magis praestabiles, magis sunt admirabiles: scientiam animae nimirum ob haec utraque non iniuria ponendam in primis esse censemus. Videtur autem & ad veritatem omnem, ipsius animae cognitio vehementer conferre, & maxime ad ipsius naturae scientiam: est enim anima quasi principium animalium.

Text. 2.

Text. 3.

Text. 4.

Contemplari autem, & cognoscere naturam eius, & substantiam quaerimus; deinde ea, quae circa ipsam accidunt, quorum quaedam affectus ipsius esse proprii, quaedam animalibus etiam per ipsam inesse competereque videntur. At vero unde quaeque, atque omnino difficillimum est, fidem

tione problematis vocabulum veritas practica quoque amplectitur) esto, illarum non ultra progrediantur, haec ad opus & actionem ulterius contendunt: & omnibus haec disciplina usui est tum ob eas rationes, quas in prooemio retulimus: tum quia agit de intellectu, a quo omnis notitia veritatis, atque adeo omnis actus sciendi elicitur. Peculiaris autem utilitas est, quod haec de anima disputatio multum conferat ad naturam, id est, ad eam physiologiae partem, quae de animantibus differit, quorum natura, hoc est, forma, est anima, a qua omnes vitales actiones proficiuntur.

^a Quasi principium animalium. *ὡς ἀρχὴ τῶν ζώων*. Non appellat animam absolute principium animantium, sed quasi principium, ad discrimen, ut ait Simplicius, primi & infiniti principij a nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Physicorum, & 12. primae philosophiae, vel potius, ut ait D. Thomas, quia particulam *ὡς*, id est, quasi, non diminutionis, aut similitudinis, sed ornatus gratia, ut saepe alias, hoc loco usurpauit.

^c Contemplari autem. Duo sibi perquirenda esse inquit in doctrina de anima. Alterum, quod quidem ad definitionem pertinet, est essentia & substantia animae: alterum, quod spectat ad rationem demonstrandi, sunt affectus, id est, potentiae & operationes tum peculiare ipsi animae, quae nimirum in anima intellectiva inhaerent, ut intellectus & contemplatio: tum communes cum corpore, id est, quae in organo materiali recipiuntur; licet ab anima, tanquam a fonte dimanent, ut vires sensitiuae, & actus sentiendi.

^e At vero. Perdifficile esse, inquit, exploratum certumque habere quid de anima statuendum sit. In quo, ut Theophilus annotauit, Platonis imitatur modestiam, id est, quod

^d Videtur autem. Duplex hu-
plicem proponit utilita-
tem huiusce doctrinae; na
utilitas, vnam communem, alte-
ram peculiarem. Commu-
nis est quod pluri-
mum conducit ad om-
nem veritatem. Quo no-
mine putat Averroes si-
gnificari scientias con-
templantes duntaxat, qua-
rum finis est sola cogi-
tio veritatis. Magis ta-
men placet interpretatio
Simplicij existimantis
comprehendi tam con-
templantes, quam pra-
cticas. Nam & omnes
veritatem spectant (yn-
de 1. Topic. c. 9. in defini-

Communis.

Peculiaris.

Aduerbium, quasi, non semper minus.

Quid circa animam discendum.

Aristotelis in scribendo modestiam.

qui se non admodum exactos de mundo sermones aiebat allaturum: non ut ij, qui omnia se scire profitebantur: nec etiam ut alij, qui sciri aliquid posse diffidebant, sed media inter confidentiam, & desperationem incedens via. Ait ergo difficillimum esse aliquid de anime natura statuere: quia imprimis de ipsa methode inuestigandae definitionis, qua rei essentia declaratur, questio est, etsi communis aliis doctrinis; ER, inquam, ambigua questio num ea methode sit una, ut est una via, ratioque demonstrandi an sint plures. Tum quia si una sit, difficile est ab ea non deflectere: si plures, non erit minus laboriosum cuique rei propria accomodare, cum magni laboris sit, singularum rerum genera & differentias internoscere. Potio methodem inueniende definitionis statuit Plato in Sophista diuisionem: Aristoteles secundo Posterioris Analyseos potissimum compositionem: Hippocrat. argumentationem. In qua te diuadicanda, non est cur hoc loco immoremur, cum Dialectici negotij sit.

^h Primum autē. Postea

roito. uti si non multa psychia, alia moria, potius deum ζητεῖν Text. 9.
πρότερον πῶς ὅλως ψυχῇ, ἢ τὰ μόρια. χαλεπὸν γὰρ καὶ τέταν διο-
ρίσαι ποῖα ψήφου ἔτετα ἀλλήλων, καὶ πρότερον τὰ μόρια δεῖ
ζητεῖν πρῶτον, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν, οἷον τὸ νοεῖν, ἢ τὸν νοῦν καὶ τὸ αἰ-
σθάνειν, ἢ τὸ αἰσθητικόν ὁμοίως ἢ ἐπὶ πᾶσι ἄλλοις. αἱ γὰρ ἔργα
πρότερον, πάλιν ἀντις ἀπορήσειν, εἰ τε τὰ ἀντικείμενα πρότερον
τέταν ζητητέον, οἷον τὸ αἰσθάνειν ἢ αἰσθητικῶς, καὶ τὸ νοεῖν τῶ
νοητικῶς. ^k ὅμοιος γὰρ μόνον τὸ τί δεῖ γινώσκειν ἡμῶν ἐπὶ πρὸς τὸ Text. 11.
θεωρεῖν

λαβεῖν πᾶσι πῶς αὐτῆς καὶ ὅντος
κοινῆς τῆς ζητήματος καὶ πολλοῖς ἐπερί, λέγω
ἢ τὰ αὐτῆς πῶς εἶναι, καὶ τὰ πῶς εἶναι, τὰ αὐτῶν
δύο μὲν μία τις εἴη μεθοδος καὶ πάντων αὐτῶν
ἀν βολέμεθα γινώσκειν πῶς εἶναι, ὡς περ εἰ τ
καὶ συμβεβηκός ἐστιν ἀποδείξειν. ὡς περ ζητη-
τέον ἂν εἴη πῶς μεθοδος αὐτῶν. εἰ γὰρ μὴ δεῖ Text. 5.
μία καὶ κοινὴ τις μεθοδος αὐτῶν τὸ πῶς εἶναι, ἐτι
χαλεπώτερον γίνετο τὸ παραμαρτυρεῖν. δεῖ
γὰρ λαβεῖν αὐτῶν ἕκαστον, πῶς ὁ πρῶτος. ὅταν
ἢ φανερόν ἢ, πότερον ἀποδείξει τις δεῖν, ἢ
διαίρεσις, ἢ καὶ τις ἄλλη μεθοδος. ἐτι γὰρ
πολλὰς ἀνὰ ποταμὸν ἐκ καὶ πλάνας, ἐκ τινῶν
δεῖ ζητεῖν ἄλλαι γὰρ αἱ ἄλλων δέχαι, καθάπερ
ἄνθρωπος καὶ ὄρνιθες. ^h πρῶτον δὲ ἴσως Text. 6.
ἀναγκαῖον διαλεῖν ἐν πᾶσι τὰ γινώσκειν, εἰ πῶς
λέγω ἢ πρότερον τὸ δεῖν, καὶ εἶναι, ἢ ποιοῦν, ἢ
ποσοῦν, ἢ καὶ τις ἄλλη τῶν διαλεχθέντων κατη-
γοριῶν. ἐτι γὰρ πρότερον πᾶσι ἐν δυνάμει ὄν-
των, ἢ μάλλον ἐντελέχεια τις ἀναγκαῖον γὰρ
ἢ τι μικρόν. συνεπὲς γὰρ, καὶ αἱ μετέπειτα αἱ με-
τῆς. καὶ πρότερον ὁμοιοῦς δὲς ἅπαντα ἢ ψυχῇ, ἢ
κ. εἰ γὰρ μὴ ὁμοιοῦς δὲς, πρότερον εἶδει ἀναγκαῖον
εἶναι, ἢ ἄνθρωπος. οὐ μὲν γὰρ οἱ λέγοντες καὶ ζη-
τουῦντες αὐτῆς ψυχῆς αὐτῆς αἰσθητικῆς
μόνης εἰκόσιν ὁποιοποιεῖν. οὐ λαβήτεον γὰρ
ὅπως μὴ λαμβάνη, πρότερον εἰς ὃ λόγος αὐ-
τῆς δεῖ, καθάπερ ζῶν, ἢ καθάπερ ἕκαστον ἐτε-
ρῶν, οἷον ἵππου, κυνός, ἀνθρώπου, θεῶν. ¹ τὸ
γὰρ ζῶν τὸ καθόλου, ἢ τοιαῦτα δεῖν, ἢ ὕστε-
ρον. ὁμοίως γὰρ καὶ εἰ τι κοινὸν ἄλλο κατηγο-
ροῖτο.

Text. 5.

Text. 6.

Text. 7.

Text. 8.

Text. 9.

Text. 10.

Text. 11.

fidem aliquam de ipsa tandem accipere. Nam cum hac questio communis sit etiam cum alijs rebus compluribus, de substantia dico, & quid est: unus cuiusmodi fortasse modus, una via quedam esse videtur, qua cognoscere quidnam sit una quædam possumus rerum, quarum substantiam percipere volumus, perinde atq; modus unus est hisce, quo proprii rerum demonstratur affectus. Quapropter querendum est, quænam sit illa via, quis ille modus unus, quo rerum substantia percipi possunt. Quod si non unus quidam atq; communis sit ille modus, longè difficilior ipsa pertractatio sit. Oportebit enim de unaquaque rerum accipere, quis ad unamquaque modus accommodabitur. Si verò pateat illum demonstrationem, vel diuisionem, vel etiam quedam alium modum esse complures insuper difficultates, erroresq; emergunt in ijs exquirendis, e quibus vniuscuiusque consicienda est diffinitio: aliarum namq;

Text. 5.

Text. 6.

Text. 7.

Text. 8.

Text. 9.

Text. 10.

Text. 11.

rerum alia principia sunt, ut numerorum, superficierumq;. ^h Primum autem fortasse necessarium est diuideri, atq; accipere in quonam genere collocetur, quidquid sit animæ, utrum sit substantia, an in qualitate, aut in quantitate, vel in alio quodam predicamentorum genere collocetur. Deinde peruestigandum est, utrum eorum subeat rationem, qua potentia sunt, an potius quidam sit actus, non enim parum interesse videtur. Considerandum est præterea, si partibilis sit, nec ne, & utrum eiusdem sit anima speciei omnis, nec ne. Et si non sit eiusdem speciei, utrum specie tantum, an etiam genere differat. Nunc enim i, qui dicunt, atque querunt de anima, de humana tantum querere, perscrutariq; videntur. At cauendum est ne nos prætereat, utrum una sit eius ratio, ut animalis, an vniuscuiusque sit alia ratio, ut equi, canis, hominis, Dei.

¹ Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius est: & quidquid idem aliud communiter predicatur. Præterea si non plures sint anime, sed

partes, utrum animam totam, an partes querere prius oporteat. Difficile autem est id quoque determinare, quænam in quibus partes a quibus diuersa sint. Et utrum ipsas partes, an ipsarum partium operationes prius querere perscrutariq; oporteat, cen intelligere an intellectum, & sentire, an sensum, & eodem modo de cæteris. Quod si operationes sint, exquirende prius, utrius profecto quispiam dubitabit, si opposita prius sint, inquirenda; ut sensibile prius quam sensum, & intelligibile, quam intellectum.

^k Non solum autem ipsius quid est cognitio conferre videtur ad perspi-

stea quam explicauit ea, quæ tractationem, hanc difficile ostendit ex ijs, quæ communia sunt alijs rebus, quæ naturæ definitione enotare volumus: nunc quæ huic de anima cōmentationi peculiaria existunt, in mediū affert. Hæc tūa potissimum sunt, nimirū quæ sit natura animæ: quæ eius partes, vel species: qui affectus & operationes.

^h Animal autem vniuersale. Vnam ex quæstionibus, quæ in hac materia difficultatē pariunt, esse inquit, eam, qua queritur utrum anima genus sit, an species: & nū eius definitio sit tanquam generis, ut animalis: tanquam speciei infimæ. Quia verò dixit animal definiti: ne quis suspicetur ipsum ponere animal vniuersale separatū, ut Platoniam ideā remouet eam suspitionem affirmas animal vniuersale (idē intellige de cæteris naturis communib:) aut nihil esse, si sumatur ut à Platone fingitur, qui volebat eiusmodi vniuersalia coherere per se ante omnia singularia: aut esse quid posterius, id est, collectū ex singularibus, intellectus beneficio. Aliter quoque hunc locū interpretes enarrāt, sed nostra expositio cōmunis est.

^k Non solum autē. Variæ sunt

Vniuersale
separatum
nihil est.

Anima defini-
tur ab ipso
effectis colla-
tenda.

sunt huius loci explanationes. Nobis placet expositio Simplicij, & Philoponi aientium tradi ab Aristotele viam inuestigandi animæ definitionem, nempe ab effectis, & accidentibus ipsi animæ propriis. Licet enim sæpe numero à causis ad effecta progrediamur, vt in Mathematicis disciplinis; interdum tamen vice versa ab effectis ad causarum notionem incedimus: præsertim in Physiologia; habent enim accidentia magni momentum ad cuiusque rei essentiam indagandam, atque inueniendam, quia ex iis, quæ accidunt vnicuique, si in nullam aliam cadere possint, vt ex effectis causæ adæquatis, cum sint quasi expressæ illius similitudines, in quidditativam causæ notitiam deducimur, qua de re D. Thomas 3. contra gentes cap. 49.

Quare patet. Quoniam vt ex effectis cognoscimus causas, ita ex causis effecta, & ex substantiis accidentia; colligit eas definitiones, ex quib. non per se cognoscuntur accidentia, aut non habetur facilis coniectura ad ea cognoscenda, dialecticas esse, id est, non veras, & proprias, sed verisimiles & ex causis remotis tantum, quales sunt illæ, quib. dialectici in disputationibus sæpe vtuntur. Ita Græci & Latini interpretes hunc locum enarrat. Nā quod Dialecticum interdum ita sumatur ab Aristotele, constat ex cap. 20. & 24. lib. 7. post. & ex cap. 8. libri secundi eiusdæ operis & ex cap. 3. lib. 4. phys. & ex cap. 11. lib. 7. primæ philosophiæ, & 6. lib. 2. de generatione animalium.

Quæstio de anima intellectiva. Quæstionē moleculina inde vet, cuius explicatum pendentia à difficultate esse inquit, sed corpore difficultatis ad huius operis institutū valde vtilem, & opportunum; ex eo enim pendent fundamēta disputationis de animorū immortalitate: videlicet vtrū anima intellectiva habeat operationem propriam, & à corpore independentem: si enim habet, vtiq. extra materiā coherere poterit, proindeque immortalis censebitur: alioqui vero caduca, & internecio-

θεωρήσαι τὰς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων ταῖς ὁρίσεσιν, ὡς περ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς τὸ οὐδὲν, καὶ τὸ χαμπύλον· ἢ τὴν γραμμὴν καὶ ὀπίπεδον, πρὸς τὸ χαμπδεῖν πόσας ὁρίσεσιν αἱ τῆς τριωνύχου γωνίας ἴσαι. ἀλλὰ καὶ ἀνάπαλιν τὰ συμβεβηκότα συμβάλλεται μέγα μέρος πρὸς τὸ εἰδῆσαι τὸ τί ὅστιν· ἐπειδὴ γὰρ ἔχοντες λόγον δίδοντες καὶ τὴν φωνήσιν ὡς τῶν συμβεβηκότων, ἢ τὴν πάντων, ἢ τῶν πλείων, τότε καὶ ὡς τὴν ὁρίσεσιν ἐξαμέντι λέγειν ὅτι καλῶς πάσης γὰρ δοδεκάεως ἢ δέχῃ, τὸ τί ὅστιν. ὡς καὶ ὅστις τὸ οὐρανὸν μὴ συμβαίνει τὰ συμβεβηκότα γνωρίζειν, ἀλλὰ μὴδ' εἰκόσιν ὡς αὐτῶν οὐκ ἔστιν, δὴ λὼν ὅτι διαλεκτικῶς εἰρῶνται καὶ κενῶς ἀπαντες. ὡς πορίαν τὴν καὶ τὰ πάντα τὴν ψυχῆς πρὸς τὸν ὅτι πάντα κοινὰ καὶ τὸ ἔχοντες· ἢ ὅτι τὴν καὶ τὴν ψυχῆς ἴδιον αὐτῆς· τὴν γὰρ λαβεῖν μὲν ἀναγκαῖον, ὡς ῥαδίον δέ. φαίνεται γὰρ τῶν πλείων ὡς ἀνδρῶν σώματι· πάχυν, ὡς δὲ ποιεῖν, ὡς ὁρίζεσθαι, διαρρεῖν, ὁπισθυσθῆναι, ὅλως αἰσθάνεσθαι, καλῶς δὲ τοῖς ἴδιον τὸ νοεῖν. εἰ δὲ ὅτι καὶ τὴν φαντασίαν τις, ἢ μὴ ἀνδρῶν φαντασίας, ὡς ἐνδέχεται· ἀνδρῶν τὴν ἀνδρῶν σώματι· ὡς εἰ μὴ καὶ ὅτι τῶν ψυχῆς ἔργον ἢ παθημάτων ἴδιον, ἐνδέχεται· ἀνδρῶν γὰρ χωρίζεσθαι· εἰ γὰρ μὴ δὲν ὅτι ἴδιον αὐτῶν, ὡς ἀνδρῶν χωρισθῆναι. ἀλλὰ καὶ ὡς τὸ οὐδὲν, ὡς ὁδὸν, πολλὰ συμβαίνει, ὡς ἀπὸ τῆς χαλκῆς σφαίρας καὶ σιμῶν· ὡς μὴ τοῖς

Text. 12.

Text. 13.

26

ni obnoxia Siquidem natura nullam formam otiosam & operationis expertem in mundi vniuersitate esse patitur.

Quidam hunc Aristotelis locum in reprehensionem vocarunt, ac primum id, quod dixit, si anima operationem propriam vendicat, posse eam separari. Nam oculus propriam habet actionem, nempe actum videndi, nec tamen vt à corpore separetur fieri potest.

Deinde quia modus ille argumentandi, si anima vendicat propriam operationem, potest esse extra corpus; si non vendicat, non potest; vitiosus est, & contra regulas ab ipso Aristotele præscriptas; siquidem ex antecedentis destructione procedit ad tollendum consequens; cū potius deberet, sumpto opposito consequentis, tollere, demoliriq. antecedens. Priori objectioni, omittis aliorum solutionibus, occurrit hoc loco Simplicius, & Philoponus, visionē non sic esse propriam oculo, quasi à corpore nō pendeat, de quo proprie operationis modo loquitur Aristoteles. Caietanus vero inquit eam hic tantum censei propriam actionem, quæ formis per se, non autem partibus integritatibus accommodatur. Ad posteriorem objectionem respondent Commentator, Agidius, Thienensis, & Apollinaris illum argumentandi modum, recte concludere in terminis reciprocantibus, cuiusmodi sunt formam habere propriam operationem, & esse à materia separabilem. Facilius est interpretatio Philoponi, Simplicij, Sancti Thomæ, Caietani & aliorum aientium, non argumentari Aristotelem iis verbis, sed simplici tantum assertionem affirmato si anima propriam sortiatur operationem posse à corpore abijungi; alioqui non posse.

Text. 12.

Text. 13.

Est etiam de affectibus anime dubitatio, utrum omnes communes sint cum eo, quod habet animam; an sit & ipsius anime proprius aliquis, hoc enim ipsum accipere quidem necessarium est; non tamen accipi facile potest. Atque plurimi sunt, quorum sine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, ut irasci, considerare, cupere, omnino sentire. Maxime autem ipsum intelligere, proprio simile est. Quod si hoc etiam imaginatio sit quadam aut sine imaginatione non sit, nec illud esse sine corpore potest. Si igitur operationem anime, vel affectuum aliquis proprius sit ipsius, fieri potest, ut ipsa anima separetur. Sin vero nullus sit eius proprius; non separabilis est, sed & de ipsa perinde atque de recto, cui multa quidem, ut rectum est, competunt veluti puncto pilam aeneam tangere, non tamen ipsum.

Perinde atque de recto. Si nulla inquit anime propria est operatio, non est anima separabilis à corpore: sed quæ illi tribuuntur, sic tribui intelliguntur, vt multa rebus Mathematicis quasi seunctis à materia accommodantur, quæ tamen non sunt sine materia. Dicimus enim, v. c. rectum tangere sphaeram puncto, at tactus non potest à corpore abijungi: sic ergo & de anima dicentur operationes, cum tamen non sint absque corpore, si absque illo agere nihil valet.

Si anima sine corpore non operatur, esse nequit.

Con. Com. lib. de Anima.

C

Viden

1. Obiect. contra Arist.

2. Obiect.

Dilutio. 1.

Dilutio. 2.

Passiones anima cum corpore sunt communes.

Qui cito irascantur.

Qui tarde.

Qui facile timeant.

Qui difficile.

Galenus.

2. Confectarium.

Ira quid.

⁰ Videntur autē. Oſe-
dit iram, cupiditatem,
ceterosq; eiusmodi affe-
ctus, seu passionē, com-
munes esse animæ cum
corpore. Omnis, inquit,
operatio, ad quam cor-
poris temperamentum
operatur, non solius ani-
mæ est, sed etiam corpo-
ris; atqui passionē ita
se habent; non ergo
solius animæ sunt, sed
animæ & corpori com-
munes. Assumptionem
cōfirmat: quia quosdam
videmus leni de causa
irasci, ut cholericos, qui-
bus mox circa cor san-
guis effervescit, alios
ad irā cōmoveni, etiam
gravi oblata occasione,
ut eos, qui phlegmate
abundāt. Item quosdam
vel minima causa timor-
is, expauescere; ut me-
lancholicos; alios non
item, ut quibus sangui-
nea complexio est. Hoc
autem ex eo provenit,
quia in his actionibus
magnam sibi partē ven-
dicat corporis affectio.
Qua de re Aristoteles
copiose in lib. de Phy-
siognomia, & 2. de par-
tib. anim. cap. 4. Galenus
in lib. qui inscribitur.
Quod mores animi cor-
poris temperamentum
sequantur. Illud tamen
certū est, & perspicuum
licet corporum tempe-
raturæ ad eiusmodi affe-
ctus inclinent, in cuius-
que potestate esse, acce-
dente divini numinis
ope, ducem sequi ratio-
nem, & insurgentes mo-
tus ratione colibere, ac
totius statū ad virtutem,
& probos mores com-
ponere, ut alibi ex pro-
fesso dissemimus.

⁰ Videntur autē. Oſe-
dit iram, cupiditatem,
ceterosq; eiusmodi affe-
ctus, seu passionē, com-
munes esse animæ cum
corpore. Omnis, inquit,
operatio, ad quam cor-
poris temperamentum
operatur, non solius ani-
mæ est, sed etiam corpo-
ris; atqui passionē ita
se habent; non ergo
solius animæ sunt, sed
animæ & corpori com-
munes. Assumptionem
cōfirmat: quia quosdam
videmus leni de causa
irasci, ut cholericos, qui-
bus mox circa cor san-
guis effervescit, alios
ad irā cōmoveni, etiam
gravi oblata occasione,
ut eos, qui phlegmate
abundāt. Item quosdam
vel minima causa timor-
is, expauescere; ut me-
lancholicos; alios non
item, ut quibus sangui-
nea complexio est. Hoc
autem ex eo provenit,
quia in his actionibus
magnam sibi partē ven-
dicat corporis affectio.
Qua de re Aristoteles
copiose in lib. de Phy-
siognomia, & 2. de par-
tib. anim. cap. 4. Galenus
in lib. qui inscribitur.
Quod mores animi cor-
poris temperamentum
sequantur. Illud tamen
certū est, & perspicuum
licet corporum tempe-
raturæ ad eiusmodi affe-
ctus inclinent, in cuius-
que potestate esse, acce-
dente divini numinis
ope, ducem sequi ratio-
nem, & insurgentes mo-
tus ratione colibere, ac
totius statū ad virtutem,
& probos mores com-
ponere, ut alibi ex pro-
fesso dissemimus.

Text. 14.

Text. 15.

Text. 16.

Text. 14.

Text. 15.

Text. 16.

ipsum, inquam, separatim tanget, est enim inseparabile, quippe cum semper aliquo cum corpore sit. ⁰ Videntur autem & omnes affectus animæ cum corpore esse; ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atque amor: nam una cum his ipsum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita esse ex eo patet: interdum enim non irascuntur, neque timeant: etiam si se vehementes ipsis manifeste cause offerant; interdum a parvis quibusdam mouentur, atque exiguis, si feruet, concitaturq; corpus & perinde se habet, atque cum afficitur ira. Hoc magis ex eo patet; quia nonnulla nulla re penitus accidentē, qua quidem possit terrere, nulloque imminente periculo, vi u, qui metuum, perturbantur, ac afficiuntur timore. Quæ si ita sint, patet affectus rationes esse materiales: & quare & diffinitiones ipsorum tales sunt. Irasci namque motus quidam talis est corporis, aut partis, aut potentia ab hoc huius gratia, Idcirco naturalis est de anima vel omni, vel tali considerare. ⁠ Diverſo autem modo Naturalis & differendi artifex unumquodque ipsorum diffinit. Nam alter iram appetitionem esse dicit doloris vicissim aduersario inferendi, aut aliquid tale. Alter sanguinis aut caloris eius, qui circa cor est, feruorem ebullitionemve. Atque alter materiam, alter formam hoc pacto reddit & rationem. Hæc enim est ratio rei, quam necesse est, si fuerit, in tali materia esse: sic enim & domui assignari diffinitio solet. Nam quidam talem eius rationem assignat, esse dicent tegumentum, quod quidem prohibere, propulsareque potest incommoditates eas, quæ tum a ventis, tum ab imbribus, tum etiam ab æstu fieri, euenireque solent. Quidam dicit lapides esse lateres, atque ligna. At alius, formam in hisce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur istorum est Naturalis? is ne qui materiam assignat, & rationem ignorat, an is, qui solam rationem reddit, & materiam ipsam omittit? an is potius, qui

viram

cum fetuore sanguinis in corde. Alterum est, Philosophi esse de anima disserere, aut de omni, aut de tali. Adiecit verò, aut de tali, siue, ut quidam interpretantur, propter intelligentias, quæ animæ cælorū dicuntur, quarum constitutio physica metem exceedit vel propter animam rationalem, cuius cōtemplatio non ex toto ad Physiologiā pertinet, ut fuit a nobis superius declaratum. Huius secundi cōfectarij eā ratio est, quia ex modo definitiōis cuiusque rei colligitur ad quā scientiam quæque pertineat, siquidem definitio est principium, & diversitas principiorum, scientiarum diversitatem arguit, cum igitur ea, quæ definiuntur per materiam, spectent ad Physicum, & forma definiatur per materiam, atque adeo & anima, quæ forma quædam est; consequens sit, ut animæ contemplatio ad Physiologū spectet.

Ratio proximi cōfectarij.

Verba illa, ab hoc huius gratia, notant causam efficientem & finem incidunt.

Forma & finis saps co-incident.

⁠ Diverſo autē modo. Quæ ratione Digressione quadā non definire solent aliena ab instituto dilecti Physiologi.

Quæ Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica.

⁠ Diverſo autē modo. Quæ ratione Digressione quadā non definire solent aliena ab instituto dilecti Physiologi.

Quæ Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica.

⁠ Diverſo autē modo. Quæ ratione Digressione quadā non definire solent aliena ab instituto dilecti Physiologi.

Quæ Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica.

⁠ Diverſo autē modo. Quæ ratione Digressione quadā non definire solent aliena ab instituto dilecti Physiologi.

Quæ Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica.

⁠ Diverſo autē modo. Quæ ratione Digressione quadā non definire solent aliena ab instituto dilecti Physiologi.

Quæ Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica.

considerat, sed etiam formam; imò & in formæ contemplationem maiori studio incumbit, cum illa multo nobilioris notæ sit, quam materia; igitur non ex sola materia; sed ex forma etiam definit. Quin & ita esse ex toto Physiologiæ discursu liquidò constat. Præterea, Dialecticus paratus est ad disputandum probabiliter de quacumque re, neque eius facultas ad hoc, aut illud definiendi genus contrahitur.

Non igitur ex sola forma; sed pro re nata, & ut se ratio probabilis obtulerit, ita definit, ex materia, ex forma, ex utroque, ex omnibus causarum generibus.

Neque Dialecticum per solam formam.

Physiologus definit per materiam sed non solam. Dialecticus definit per formam frequentius quia notior est.

Ad hæc (quidquid velit Themistius cap. 9. & Averroes comm. 17.) dicendum est non esse mentem Aristotelis Physiologi hæud definiendi etiam per formam, cum paulo post doceat eum per materiam formamque definire: id enim indicant verba illa (an potius, qui utraque complectitur) sed tamen modo voluisse discrimen ponere inter Physiologum & Dialecticum, quod cum ille per materiam, etiam non per eam duntaxat, definire soleat: hic per formam definiat. Verum & hoc non ita est accipiendum, quæ Dialecticus non assumat etiam in definitionibus alia causarum genera; sed quia

ὁ δὲ ἀμφοῖν ἐκείνων ἡ, πρὸς ἑκάτερον. ὅς ἢ
ὅσα ἐστὶν πρὸς τὴν πᾶσιν τῆς ὕλης τὰ μὴ
χωρεῖσθαι μὴδὲ ἢ χωρεῖσθαι, ἀλλ' ὁ φυσικὸς
περὶ ἀπαντὶ ὅσα τοιαῦτα σώματα, καὶ πρὸς
τοιαύτης ὕλης ἔργα, καὶ πᾶσιν ὅποια ἡ μὴ
ἢ τοιαῦτα, ἀλλ' ὁ πρὸς τινὰ μὴ τεχνίτης,
ἐάν τινι, οἷον τέκτων, ἢ ἰατρός. τῶν δὲ
μὴ χωρεῖσθαι μὴδὲ, ἢ ἡ μὴ τοιαύτου σώματος
πᾶσιν ὁ δὲ ἀφαιρέσις, ὁ μαθηματικὸς,
ἢ ἡ καὶ χωρεῖσθαι, ὁ περὶ φιλοσοφίας
ἀλλ' ἐπανιτέον ὅταν ὁ λόγος. ἐλέγχον δὲ
ὅτι τὰ πᾶσιν ἡ ψυχῆς ἀρχαῖα ἢ φυσικῆς
ὕλης τῶν ζώων, ἢ καὶ τοιαῦτα ὅσα
καὶ, θυμὸς καὶ φρόνησις, καὶ ἄλλα ὅσα
μὴ καὶ ὁπότερον.

Text. 17.

Text. 18.

IN RELIQUAM PARTEM
HUIUS LIBRI.

De anima natura, diffinitum.

Anima nihil esse quidam putarunt.

Tres philosophorum sectæ de anima.

IN reliquo primi huius libri progressu more suo recenset Aristoteles veterum, qui de anima scripserunt, opiniones, easque proluxa disputatione refellit priusquam certi aliquid ex propria sententia statuatur. Porro tam atrox fuit ea de re certamen, ut nullum diuturnius, neque maius in scholis philosophorum extitisse videatur. Omnia igitur eorum opinione, qui nihil esse omnino animam, totumque hoc nomen inane, ac frustra animantes appellari dixerunt, cuius dogmatis mentionem facit. M. Tullius. 1. Tuscul. quæst. lib. reliquorum philosophorum placita in tres sectas reduci possunt, ut ex cap. 2. & 5. huius libri, & ex cap. 9. tertijs colligitur. Harum prima animi naturam ex motu inuestigabat. Secunda, ex cognitione, propterea quod res animatae hisce duobus ab inanimis videntur distinguui. Tertia, ex ratione incorporei, quod crederent oportere animam quidpiam subtile esse, & expers molis, ut sese in totum corpus infundat, ac per omnes eius partes meet.

In prima secta numerantur, præter alios Democritus, Pythagoras,

quia cum probabilia faciliusque consuetetur, & forma notior sit quam materia, frequentius per formam definit. Alij volunt cum Aristoteles ait Dialecticum per formam definire, nomine formæ significare quæ communia sunt, neque definitam aliquam materiam respiciunt. Quæ expositio probabilis est: non tamen illa, quam affert. M. Albertus tractat. 1. capit. 7. Apollinaris quæst. 9. Iandunus

Text. 17. utramque complectitur? At illorum uterque quæst. 5. videlicet formæ appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Enim vero definitio, quæ sic traditur, exacta est; non autem vana, & adumbrata, quales dixit Aristoteles esse Dialecticas, quæ formam continent. De his autem Mathematicis considerat, quæ sunt in materia subiecta sensibus, non tamen pro ut ita existunt: sed abstractendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam adhibebit. Primus autem Philosophus, quia considerat quæ re ipsa extra materiam sunt, multo minus eam ad definiendum aliseet. Hæc de definiendi methodo & ratione eo consilio Aristoteles in hunc locum attulit, ut constet quam viam in querenda assignandaque ea, quam meditatur, animæ definitione, sequi debet.

quæst. 12. Ferraricus quæst. 5. videlicet formæ appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Enim vero definitio, quæ sic traditur, exacta est; non autem vana, & adumbrata, quales dixit Aristoteles esse Dialecticas, quæ formam continent.

De his autem Mathematicis considerat, quæ sunt in materia subiecta sensibus, non tamen pro ut ita existunt: sed abstractendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam adhibebit.

Primus autem Philosophus, quia considerat quæ re ipsa extra materiam sunt, multo minus eam ad definiendum aliseet. Hæc de definiendi methodo & ratione eo consilio Aristoteles in hunc locum attulit, ut constet quam viam in querenda assignandaque ea, quam meditatur, animæ definitione, sequi debet.

Qua ratione Mathematicus definit. Qua Metaphysicus.

Pythagoræ, Anaxagoras, Plato, & Alcmaeon. Democritus, apud quem nihil est, quod non atomorum turba conficiat, credidit animam esse quid concursu fortuito conflatum ex corpusculis insectilibus, & rotundis; quæ perenni motu agitantur, proindeque apposita esse videntur, ut alias quoque res subinde rapiant, & commoveant. Pythagoræ à Democriti placitis non admodum alieni fuerunt. Ex iis enim alij corpora individua, quæ in aëre continua conuersione voluuntur; alij morticem eorum causam, animam arbitrati sunt: Anaxagoras mentem, quæ primò mouit omnia, animam censuit; licet enim animam & mentem differre putarit, utraque tamen, ut eadem natura utitur. Itaque animam fontem, & originem omnis motus prædixit. Plato in Phædro, & 10. lib. de legibus animam definiit id, quod se ipsum mouet, siue substantiam, quæ ciceret alia, nec aliena vi, sed propria ageretur. Postremò Alcmaeon ex motu, animi vim indagaui, siquidem idem animam immortalem esse sibi persuasit, quod videret corpora cœlestia, quæ perenni motu circumaguntur, immortalia esse.

Anima quid Democritus.

Quid Pythagoræ.

Quid Anaxagoras.

Quid Platonis.

Quid Alcmaeonis.

ἔοικε ὅτι καὶ τὸ παρὰ τὴν πυθαγορείαν λεγόμενον, ὅτι αὐτὸν ἔχον ἀφάνισαν
ἐφασκεν ὅτι πῦρ αὐτῶν, ψυχὴν ἔχει τὰ ἐν τῷ αἰθέρι ζώοντα· οἱ δὲ τὸ
αὐτὰ κινεῖν. ὡς δὲ τὰ πᾶν εἴρηται, διότι συνεχῶς φαίνεται κινήματα,
καὶ ἡ νηπιμία παντελής. ὅτι αὐτὸ ὅ φέρει καὶ ὅσοι λέγουσιν πᾶν
ψυχὴν τὸ αὐτὸ κινεῖν· εἰκόσιν ὅτι αὐτοὶ πάντες ὑπερλήθοντες τὴν κίνη-
σιν οἰκείωτατον ἔστι τῇ ψυχῇ καὶ τὰ μὴ ἄλλα πάντα κινεῖσθαι ἀφ' ἑ-
αυτῆς ψυχῆς ταύτης· ὅ φ' ἐαυτῆς, ἀφ' ἧς τὸ μηδὲν ὄρεσθαι κινεῖν, ὅ μὴ
ἐαυτὸ κινεῖται, ὁμοίως καὶ Ἀναξαγόρας ψυχὴν ἔχει λέγει τὴν κί-
νησιν, καὶ αἱ τῆς ἀλλοτρίης εἰρηκεν, ὡς τὸ πᾶν ἐκίνησεν τοῖς ἐμὲν πα-
τελῶς γε, ὡς αὖτε Δημόκριτος· ἐκείνῳ μὲν ὅτι ἀπλῶς ταῦτ' οὗ τὴν
ψυχὴν ἐκ τῆς νοῦ· τὸ δὲ ἀληθῶς ἔστι τὸ φαινόμενον. διὸ καλῶς
ποιήσας τὸ Ὀμηρον, ὡς ἔκλεψε καὶ ἄλλοφρονέων. ὅ δὲ καλεῖται τὸ
νῶ, ὡς διωμάτι τινι περὶ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ ταῦτ' οὐ λέγει ψυχὴν
καὶ νοῦν. Ἀναξαγόρας δὲ, ἡπὶον ἡσασσέμεν περὶ αὐτῶν πολλαχῶς, καὶ
ὅτι τὸ αἴτιον τῆς καλῶς καὶ ὁρθῶς, τὴν νοῦν λέγει· ἐτέρωθεν δὲ, τὴν νοῦν
ἔχει τὸ αὐτὸν τῇ ψυχῇ· ἐν ἅπασιν ὅτι ὑπάρχειν αὐτὸν τοῖς ζώοις,
ἐκ μεγάλους, ἐκ μικροῖς, καὶ τιμίοις ἐκ ἀτιμωτέροις. ἐφαίνεται δὲ
ὅτι καὶ φερόμενον λεγόμενον τοῖς, πᾶσιν ὁμοίως ὑπάρχειν τοῖς
ζώοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις πάσιν. ὅσοι μὲν ἐν ὅτι τὸ κινεῖσθαι
τὸ ἐμψυχον ἀπέβλεψαν, αὐτοὶ τὸ κινητικώτατον ὑπέλαβον τὴν ψυ-
χὴν. ὅσοι δὲ ὅτι τὸ γινώσκον, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ὄντων, αὐτοὶ δὲ
λεγουσὶ τὴν ψυχὴν ὡς δεξιὰς, οἱ μὲν πλείους ποιουῦντες ὡς δεξιὰς,
οἱ δὲ μίαν αὐτῶν, ὡς αὖτε Εμπεδοκλῆς μὲν ἐκ τῶν στοιχείων πάντων
ἔχει καὶ ἕκαστον ψυχὴν τέτων, ἕτω λέγων,

,, Γαίην μὲν ὅτι γαίαν ὁπώπα μὲν, ὕδατι δὲ ὕδωρ,
,, Αἰθέρι δὲ αἰθέρα δῖον, αἰτάρ πυρὶ πῦρ αἰσθάνον,
,, Στοιργῇ δὲ στοιργῇ, νεῖκε δὲ τε νεῖκε λυγρῷ.

τὸν αὐτοῖς δὲ τρέπον ἐν τῷ Τιμαίῳ Πλάτων τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοι-
χείων ποιεῖ γινώσκοντα ὅμοιόν ὁμοιον τὰ δὲ πρᾶγματα ἐκ τῶν
δεξῶν ἔχει ὁμοίως δὲ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγόμενοις δια-
ρίθνη, αὐτὸ μὲν τὸ ζῶον ἐκ τῶν ἑνὸς ἰδέας, καὶ ὅσων τε μήκους, καὶ
πλάτους, καὶ βάρους τὰ δὲ ἄλλα ὁμοιοτρόπως. ἐπὶ δὲ καὶ ἄλλως, νῦν
μὲν τὸ ἐν δαίτη μὲν τὰ δύο· μοναχῶς ὅ φ' ἐν τὸν δὲ τὸ ἐπιπύ-
δα δεξιῶν, δεξιῶν αἰσθάνον, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς αἰσθάνον· οἱ μὲν ὅτι δεξιῶν,
τὰ αἰσθάνον αὐτὰ ἐκ δεξῶν τῶν ὄντων ἐλέγξοντο· εἰσὶ δὲ ἐκ τῶν στοιχείων.
κρίνει δὲ τὰ πρᾶγματα, τὰ μὲν νῶ, τὰ δὲ ἐπιπύδα, τὰ δὲ δεξιῶν.
πᾶν δὲ αἰσθάνον. αἰσθάνον οἱ δεξιῶν αὐτοῖς πρᾶγματάν. ἐπὶ δὲ καὶ κί-
νητικὸν εἰσθάνον ψυχῇ ἔχει καὶ γινώσκον, ὅπως εἰσὶ σωπλέξαντες
αἰσθάνον, ὅπως αἰσθάνον πᾶν ψυχὴν δεξιῶν κινεῖσθαι ἐαυτὸν.
ἔστι

Text. 11. Videtur autem & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur eandem
habere sententiam. Quidam enim ipsorum ea corpuscula, quae agi-
tantur in aëre, quidam id quod illa mouet ac agitat, animam esse di-
xerunt, propterea quod continue moueri videntur, etiamsi nullus ven-
tus penitus afflet. Eodem feruntur ij, qui dicunt animam id esse, quod
seipsum agitat motu. Etenim omnes et motum videntur putasse ma-
xime proprium esse anima. & alia quidem vniuersa per animam,
hanc autem à se ipsa moueri. Quia nihil videbant mouere, quod
Text. 12. non moueatur & ipsum. Similiter & Anaxagoras id, quod mouet,
animam esse dicit, & si quis alius censuit vniuersum, mentem mo-
uisse, non tamen perinde penitus atque Democritus. Is enim ani-
mam & intellectum simpliciter idem esse putauit. Etenim id, quod
videtur, verum esse dicebat. Quocirca recte dixisse inquit Homerum,
Hectora iacere alia sapientem. Non igitur ut potentia quadam, cir-
ca veritatem, utitur mente, ac intellectu, sed idem esse animam dicit
Text. 14. & intellectum. Anaxagoras autem minus de ipsis explanat, multis
enim in locis, boni rectique mentem causam esse dicit, alibi autem
animam ipsam mentem esse asserit. Nam animalibus vniuersis tam
paruis, quam magnis tam prestabilibus, quam minus etiam presta-
bilibus mentem inesse dicit. At ea mens tamen & intellectus, cui pru-
dentia tribuitur, non vniuersis similiter animalibus, quin etiam neque
Text. 15. cunctis hominibus inesse videtur. Omnes igitur ij, qui ad animantis respec-
tere motum maxime motuum, animam esse putarunt. At qui cogniti-
onem animaduenterunt, ipsius, ac sensum, quibus res cognoscit & sentit,
ij dicunt animam ipsam principia rerum esse. At qui plura principia
faciunt, hac ipsa, qui vero vnum id ipsum animam esse censent. Empedo-
cles enim ex elementis quidem vniuersis ipsam constare censet, tamen &
vniuersamque istorum animam esse putat. Dicit enim.

Text. 16. ,, Tertiam nam terra, lympa cognoscimus vnam:
,, Aetheraque aethere, sane ignis dignoscitur igne,
,, Sic & amore amor ac tristi discordia lite.

Eodem & Plato modo, animam in Timeo ex elementis consti-
tuere censet. Simili namque eius quoque sententia cognoscitur simile:
& res ipsa ex principiis sunt. Similiter determinatum est ab eo-
dem, & in hisce quae de Philosophia dicuntur, animal quidem
ipsum ex ipsius vniuersi idea formare, & ex longitudine prima, &
Text. 17. latitudine profunditate constare, cetera vero, simili modo. In-
super & alio pacto, intellectum quidem esse vnum ipsum, ipsa ve-
ro duo, scientiam. Est enim ipsa tantum ad vnum processio. Superfici
praeterea numerum, opinionem: solidi sensum, nam numeri quidem, for-
ma ipsa & principia dicebantur, sunt autem ex elementis. Res vero
partim intellectu, partim scientia, partim opinione, partim sensu dy-
Text. 18. dicantur ac discernuntur, atque hi numeri forma sunt rerum. Cum au-
tem anima motuum & cognituum sit, quidam utrumque complexi
sunt, atque animam numerum esse se ipsum mouentem, asseruerunt.

διαφέρον) ἢ καὶ τὰ δεχόμενα, πένες, καὶ πόσαι· μέγιστα μὲν οἱ σωματι-
κὰς ποιοῦντες τοῖς ἀσώματοις· τούτοις ἢ οἱ μίξαντες καὶ ἀπ' ἀμ-
φοῖν (ὡς δεχόμενοι ἀποφύλακτοι). Διαφέρον) ἢ καὶ πρὸς τὸ πλῆθος. Text. 29.
οἱ μὲν γὰρ μίαν, οἱ ἢ πλείους λεγόντων. ἑπομένως ἢ τούτοις ἐπὶ τὴν ψυ-
χὴν ἀποδιδόσκει· τὸ, τὴν δὲ κινητικὴν τὴν φύσιν, τὴν περὶ τὴν ὑπερ-
λήφασιν οὐκ ἀλόγως· ὅθεν ἐδοξέτισι πῦρ εἶναι· καὶ γὰρ τὸ τοῦ λεπτο-
μερέστατον τε, ἐπὶ μέγιστα τὸ στοιχείων ἀσώματον. ἐπὶ ἢ κινεῖται τε
ἐπὶ καὶ τὰ ἄλλα περὶ τὴν. Δημόκριτος ἢ καὶ γλαφυρώτερος εἴ-
ρηκεν ἀποφύλακτον, ἀλλὰ τί τούτων ἐκάτερον· ψυχὴν μὲν γὰρ εἶναι Text. 30.
ταῦτο ἐπὶ νοῦν. τὸτο ἢ εἶναι ἐκ τῶν περὶ τὴν ἀδιαίρετον σωματίων·
κινητικὸν ἢ, ἀλλὰ μικρομέρειαν καὶ τὸ ὅλως· πᾶν ἢ χρηματῶν
ὁ κινητικὸς, τὸ σφαιροειδὲς λέγει· τοῖς δὲ εἶναι τὸν τε νοῦν,
καὶ τὸ πῦρ. Αναξαγόρας δὲ εἶπε μὲν ἔπειτα λέγειν ψυχὴν τε Text. 31.
καὶ νοῦν, ὡς περὶ ἀποφύλακτον καὶ πρότερον· καὶ δὲ ἀμφοῖν ὡς μὲν
φύσιν· πᾶν δὲ δεχόμενον γὰρ τὸν νοῦν πᾶντα μέγιστα πάντων· μόνον
νοῦν φησὶν αὐτὸ πᾶν ὄντων ἀπλοῦν εἶναι, καὶ ἀμύνην τε καὶ καθα-
ρόν. ἀποδίδωσι δὲ ἀμφὶ τῇ αὐτῇ δεχόμενῃ, τὸ, τὴν γινώσκουσαν καὶ
τὸ κινεῖν, λέγων νοῦν κινῆσαι τὸ πᾶν. εἶπε δὲ ἐπὶ τῇ αὐτῇ Text. 32.
ἀπομνημονεύουσι, κινητικὸν πᾶν ψυχὴν ὑπολαμβάνειν, εἴπερ
τὸ λῖθον εἶρη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖν. Διογένης δὲ
ὡς περὶ καὶ ἑτέροις πένες, αἶσα τῶν οὐρανίων πάντων λεπτομέ-
ρεστον εἶναι, καὶ δεχόμενον. καὶ ἀλλὰ τὸτο γινώσκουσαν τε καὶ κινεῖν πᾶν
ψυχὴν, ἢ μὲν περὶ τὸν νοῦν, καὶ ἐκ τούτων τὰ λοιπὰ γινώσκουσαν ἢ ἢ
λεπτομέρεστον, κινητικὸν εἶναι. καὶ Ηεράκλειτος ἢ τὴν δεχόμενον
εἶναι φησὶ πᾶν ψυχὴν, εἴπερ πᾶν ἀναδυμῖαν· εἴπερ ἢς τὰλλα
συνίστησι καὶ γὰρ ἀσώματιστα δὴ καὶ μέντοι αἰεὶ τὸ ἢ κινητικὸν
κινητικὸν γινώσκουσαν· ἐν κινήσει δὲ εἶναι τὰ ὄντα, καὶ κινεῖν αἶσα
καὶ οἱ πολλοί. ὡς ἀπλοῦς ἢ τούτοις καὶ Ἀλκμαίων εἶπεν ὑπο-
λαμβάνειν περὶ ψυχῆς· φησὶ γὰρ αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι, ἀλλὰ τὸ εἶ-
κέναι τοῖς ἀθάνατοις. τὸτο δὲ ὑπαρχέτω αὐτῇ, ὡς αἰεὶ κινητικὴ
κινεῖται ἢ καὶ τὰ θεία ἀπαντα συνίστησι αἰεὶ, σελήνην, ἥλιον, ἀέ-
ρας, ἐπὶ τὴν ἑρμῆν ὄλον. τῶν ἢ φορτικωτέρων, καὶ ὅπως τὴν ἀπ-
φύλακτον, καὶ τὴν ἰσχυρὰν περὶ τὴν αἰσθητικὴν δὲ εἰσάγειν οὐκ ἐπὶ γονῆς, ὅτι
πάντων ὑγρὰ καὶ γὰρ ἐλάνχθη τὰς αἵμα φάσκοντες τὴν ψυχὴν, ὅτι
ἢ γονὴ ὑγρὰ αἷμα· αὐτὴν δὲ εἶναι τὴν περὶ τὴν ψυχὴν. ἑπεὶ δὲ
αἷμα, καὶ τὴν Κεῖρας, τὸ αἰσθητικὸν τῆς ψυχῆς οἰκείωτον
ὑπολαμβάνοντες. τὸτο δὲ ὑπαρχέτω ἀλλὰ πᾶν ἢ αἷμα φάσκοντες φύσιν·
πάντα γὰρ τὰ στοιχεῖα κεινὴν αἰσθητικὴν, πᾶν γὰρ γῆς· αὐτὴν δὲ εἰδὲς
ἀποτίθει, πᾶν γὰρ αὐτὴν εἰρηκεν ἐκ πάντων εἶναι τῶν στοι-
χείων

Omnes tamen de principijs, quæ & quot sunt, inter sese dissentire vi-
dentur. Atque maxime quidem ij, qui corporea putant esse, ab his
dissentiant, qui incorporea ponunt, minus autem ab his, qui com-
posuerunt, & ex utrisque principia rerum assignauerunt. Dissen-
tiunt etiam & de multitudine eorundem, quidam enim unum, qui-
dam plura principia dicunt esse. Atque ut de principijs senserunt,
sic de anima etiam determinauerunt. Non enim abest a ratione in
primorum natura mouendi causam collocare. Quapropter, ignis qui-
busdam esse videtur, is enim subtilissimorum est partium & longe ma-
gis, quam elementa cetera incorporea, mouetur insuper & cetera pri-
mo mouet. Democritus autem & subtilius dixit cum assignauit, cur
est istorum utrumque: dixit enim, animam quidem mentemque idem
esse. Hoc autem ex ipsis primis atque indiuisibilibus corporibus esse. At-
que ob partium quidam subtilitatem mouere, ob figuram uero moueri. Fi-
guram autem omnium mobilissimam, figuram rotundam asserit, talē-
que esse intellectum, & ignem. At Anaxagoras uidetur quidem aliud
animam, aliud intellectum mentemve dicere, quemadmodum & antea
diximus, utimur tamen utrisque perinde atque una natura. Verum men-
tem principium maxime omnium ponit. Solam namque rerum omnium
ipsam, simplicem & non mixtam & puram esse, sinceramque dixit. At-
que eidem principio hæc utraque tribuit, cognitionem, inquam, &
motum: dicens uniuersum mentem mouisse. Thales etiam uidetur ex his-
ce, quæ tradita memoria sunt: motuum quoddam animam ipsam esse
putasse. Siquidem dixit Magnetem habere animam: quia mouet, tra-
hitque ferrum. Diogenes autem sicut & alij quidam, aerem ipsam censuit
esse, hunc subtilissima substantia rerum, principium esse putant. Idcirco:
cognoscere atque mouere, animam dixit, hoc quidem cognoscere, quo
primum est & ex hoc ipso cetera constant: hoc autem esse motuum, quo
subtilissimum est. Heraclitus quoque principium ait animam esse, quippe
cum exhalationem esse, ex qua cetera dicunt constare: & maxime incorpo-
reum esse & semper fluere dicat: atque id quod mouetur eo quod motu
cietur cognosci, constat. Moueri autem res uniuersas: & ipse & alij
complures arbitrabantur. Simili modo & Alcmaeon de anima putasse vi-
detur. Dicit enim ipsam immortalem esse, ex eo, quia similis ipsis im-
mortalibus est. Quod quidem ideo dixit ipsi competere: quia semper mo-
uetur. Mouentur enim & res omnes diuina continuè semper: luna in-
quam, Sol, Stella, totumque cælum. Quidam & magis importuni, ani-
mam aquam esse dixerunt, ut Hippo: qui quidem ad hanc sen-
tentiam ratione seminis uidetur esse compulsus, quia omnium se-
men humidum est: etenim redarguit eos, qui sanguinem ani-
mam esse asserunt, quia semen sanguis non est: Hoc autem pri-
mam animam esse dicit. Sunt & qui sanguinem ipsam esse di-
xerunt, ut Critias, sentire ipsum maxime proprium anima esse pu-
tantes. Quod quidem competere propter naturam sanguinis, credi-
derunt. Nam omnia elementa præter terram iudicem habuerunt.
Hanc autem nemo tribuit anima, nisi quis ipsam dixerit ex omnibus ele-
mentis

χείων, ἢ πάντων. ὁρίζονται ὅτι πάντες τὴν ψυχὴν τρεῖσιν, ὡς εἶπεν, Text. 31.
κινήσει, αἰσθήσει, καὶ ἀπομάται· τῶν δὲ ἑκαστὸν ἀνάγκη εἶναι
ταῖς δεξιάς. διὸ καὶ οἱ τῶν ζωώσεων θεωροῦντο αὐτῶν, ἢ σοιχεῖον,
ἢ ἐκ τῶν σοιχείων ποιεῖν, λέγοντες ὡς ἀπλοῦς ἀλλήλοις, πλὴν
ἑνὸς· φασὶ γὰρ ζωώσεων καὶ τὸ ὅμοιον τῶν ὁμοίων ἐπεὶ οἱ γὰρ ἡ ψυχὴ
πάντα ζωώσκει, συνίστασιν αὐτῶν ἐκ πασῶν τῶν δεξίων. ὅσοι μὲν Text. 34.
οὐ μίαν τινα λέγουσιν αἰτίαν, ὅτι σοιχεῖον ἐν, καὶ τὴν ψυχὴν ἐν
τιδεῖσιν, οἷον πῦρ, ἢ ἀέρα· οἱ δὲ πλείους λέγοντες ταῖς δεξιάς, καὶ
τὴν ψυχὴν πλείους λέγουσιν. Ἀναξάγορας δὲ μόνον· ἀπαθὴ φησὶν
ἀναγὰρ νοῦν, καὶ κοινὸν ἔδεν ἔδεν τῶν ἄλλων ἔχον. τοιοῦτον δὲ
ἔστιν, πῶς γινώσκει, καὶ ἀλλὰ τὴν αἰτίαν, ὅτι ἐκείνη εἴρηκεν, ὅτι
ἐκ τῶν ἀρμονικῶν συμφάνες ἐστίν. ὅσοι δὲ ἐναντιώσεως ποιεῖσιν ἐν
ταῖς δεξιάς, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἐναντίων συνίστασιν· οἱ δὲ, θά- Text. 35.
τερον τῶν ἐναντίων, οἷον θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο,
καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως ἐν τι τῶν εἶναι τιδεῖσιν. διὸ καὶ τοῖς
ὁνόμασιν ἀκολουθεῖσιν, οἱ μὲν τὸ θερμὸν λέγοντες, ὅτι ἀλλὰ τὸ
καὶ τὸ ζῆν ἀνόμασται· οἱ δὲ τὸ ψυχρὸν, ἀλλὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν
κατὰ ψυχὴν καλεῖσθαι ψυχὴν. τὰ μὲν οὖν ὡς ἀπλοῦς θεωροῦντο· ψυ-
χῆς, ὅτι δὲ αἰτίας λέγουσιν ἕτερον, ταῦτά ἐστιν.

Κ Ε Φ Γ.

Επισκεπτόμενον δὲ πρῶτον μὲν ὅτι κινήσεως ἴσως γὰρ ἐστὶ Text. 36.
μόνον· λευδὸς ἐστὶ τὸ πᾶν ἔστιν αὐτῆς τοιαύτῳ ἔχει,
οἷαν φασὶν, οἱ λέγοντες ὅτι τὴν ψυχὴν τὸ κινεῖν αὐτὸ,
ἢ διευαλῆτον κινεῖν. ἀλλὰ ἐν τῶν ἀδυνάτων, τὸ
ὑπαρχῆν αὐτῇ κίνησιν. ὅτι μὲν οὐδὲν ἀναγκαῖον τὸ κινεῖν
αὐτὸ κινεῖσθαι, πρῶτον εἰρηται. διχῶς δὲ κινεῖσθαι παντός· ἢ γὰρ Text. 37.
καθ' ἑτέρον, ἢ καθ' αὐτό· καθ' ἑτέρον δὲ λεγομένη, ὅσα κί-
νεται τῶν ἐν κινεῖσθαι εἶναι, οἷον πλωτῆρες· ἢ γὰρ ὁμοίως κινεῖσθαι
ταῖς πλοῖων· τὸ μὲν γὰρ καθ' αὐτὸ κινεῖται, οἱ δὲ τῶν ἐν κινε-
σθαι εἶναι. δῆλον δὲ ὅτι τῶν μορίων οἰκεία μὲν γὰρ ἐστὶ κίνησις,
ποδῶν βάσις· αὐτῇ δὲ καὶ ἀνθρώπων· ἐκ ὑπάρχει δὲ τοῖς πλωτῆραι
τῶν δὲ διχῶς οὐδὲν λεγομένη ἐκινεῖσθαι, νῦν ὁπισθοπομπῶν ὅτι δὲ Text. 38.
ψυχῆς, εἰκαδ' αὐτῶν κινεῖται, καὶ μετέχει κινήσεως. τεσσάρων δὲ
κινήσεων ἑσάν, ποσῶς ἀλλοιώσεως, φθίσεως, ἀυξήσεως, ἢ μίαν
τῶν κινεῖται· ἢ πλείους, ἢ πάσας. εἰ δὲ κινεῖται μὴ καὶ συμ- Text. 39.
βελήκος, φύσει ἂν ὑπάρχοι κίνησις αὐτῇ. εἰ δὲ τῶν, ὅτι τὸ πᾶν· πᾶ-
σαι γὰρ αἱ λεγόμεναι κινήσεις ἐν τῶν· εἰ δὲ ἐστὶν ἢ ἑσάν τῆς ψυχῆς
τὸ κινεῖν

Text. 33. mentis constare aut omnia esse. Et igitur in summam omnia redigamus,
tribus his omnes animam motu, sensu, incorporeoque diffiniunt, quorum
unumquodque reducitur ad principia rerum, ut patuit. Quapropter &
i, qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum, aut ex elemen-
tis faciunt, ipsam, similiter omnes prater unum, dicentes. Inquunt
enim, simile simili sibi cognosci, atque cum uniuersa cognoscatur, ac per-
cipiat, anima, ex uniuersis rerum principiis ipsam constare dicunt.
Text. 34. Quibus igitur placuit unam causam elementumque unum ponere re-
rum, i, animam etiam unum, velut ignem, aut aërem esse ponunt.
Qui vero plura rebus principia tribuunt, i, plura quoque dicunt ani-
mam esse. Solus autem Anaxagoras mentem passione vacare dicit,
& nihil prorsus eam ceteris habere commune. Verum cum talis sit,
qua nam pacto cognoscatur, & quam ob causam neque ille dixit, ne-
que ex dictis percipi potest. At vero, qui contrarietates in princi-
piis faciunt, i, consueunt animam etiam ex contrariis. Qui vero
Text. 35. tantum alterum ponunt, contrariorum, calidum, inquam, aut frigi-
dum aut aliquid aliud huiusmodi, i, similiter & animam unum
istorum asserunt, esse. Quapropter, & nomina ipsa sequuntur. Nam
i, qui calidum esse dicunt, inde inquunt, ipsum viuere dictum nomi-
natumque fuisse, & i, rursus, qui frigidum esse censent, animam inde
nuncupatam ob respirationem & refrigerationem asserunt, esse. Hæc igitur
sunt, quæ de anima tradita sunt a maioribus nostris, & hæc sunt cau-
sæ ob quas illi talia de ipsa dixerunt.

CAPVT III.

Text. 36. **C**onsiderandum est autem primum de motu. Nam fortasse non
solum falsum est substantiam animam talem esse, qualem i, di-
cunt, qui animam id asserunt, esse, quod se ipsum mouet, aut
mouere potest, sed etiam unum id esse quoddam videtur eo-
rum, quæ nequeunt esse, motum inquam ipsi inesse atque competere. Non,
necessarium igitur esse id omne moueri, quod mouet: olim iam diximus &
Text. 37. probauimus. Cum autem omne quod motu cietur dupliciter moueatur,
aut enim per aliud aut per se mouetur. Per aliud autem id omne moueri di-
cimus: quod est in eo, quod motu cietur, ut nauigantes. Hi namque non perin-
de atque nauis mouentur. Hæc enim per se mouetur, illi motu cietur, quia
sunt in eo, quod motu cietur. Quod quidem ita esse patet in partibus. Motus
enim proprius pedum est ambulatio, qua mouentur & homines. Tunc autem
Text. 38. hisce motus non inest, ut patet, in nauigantibus. Cum igitur id quod moue-
tur, ut diximus, bisariam dicatur moueri, consideremus tunc oportet de ani-
ma, si per se moueatur, motusque particeps sit. Cum igitur quatuor sint motus,
latio, alteratio, accretio, atque decretio, aut istorum uno, aut pluribus, aut
Text. 39. omnibus, ut patet, mouebitur. Quod si non per accidens moueatur: natura sa-
ne motus inest ipsi. At si hoc sit: locus etiam eidem idem competet. Om-
nes enim iam dicti motus in loco sunt. Quod si substantia sit anima
D 3 se ipsam

τὸ κινεῖν ἑαυτῶν, ὅτι καὶ συμβεβηκός, τὸ κινεῖσθαι αὐτὴ ὑπάρχει, ὡς περ
τῶν ἄλλων, ἢ τῶν τετραπλήτων κινεῖται ὅτι καὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ συμβεβη-
κός, ὅτι ὅταν ὑπάρχῃ, ἐκείνο κινεῖται τὸ σῶμα διὸ καὶ οὐκ ἐστὶ τόπος
αὐτῶν. ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν αἰσθητικὴ φύσις κινήσεως μεταχρῆσθαι. ἐπὶ δὲ, εἰ φύσις
κινεῖται, καὶ βία κινηθεῖν καὶ εἰ βία, καὶ φύσις. ὅτι αὐτὴν ὅτι τρέπον ἐχρῆ-
σθαι ἡρεμίας. εἰς δὲ ὅταν κινεῖται φύσις, ὁ ἡρεμῆς ἐν τῷ τρέπον φύσις. ὁ-
μοίως ὅτι εἰς δὲ κινεῖται βία, ὁ ἡρεμῆς ἐν τῷ βία. πῶς ὅτι βίαιοι
ὅτι ψυχὴς κινήσεως ἐστὶν ὁ ἡρεμῆς, καὶ πᾶσι βελοναῖς ῥαδίον
δοδοῦμαι. ἐπὶ δὲ, εἰ μὴ αἰὶν κινήσεως, πῦρ ἐστὶν. εἰ ὅτι καὶ τῶν, γὰρ τῶν
ὅτι τὸ σῶμα αἰ κινήσεως αὐτῶν. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τὸ με-
ταχρῆσθαι. ἐπὶ δὲ, εἰ φαίνεται κινεῖσθαι τὸ σῶμα, ταῦτα οὐ λόγον κινεῖν τὰς
κινήσεως εἰς δὲ αὐτὴ κινεῖται. εἰ ὅτι τῶν, καὶ ἀντιφύσιν αἰσθητικὴν, ἀλη-
θές, ὅτι καὶ τὸ σῶμα κινεῖται, ταῦτα καὶ αὐτῶν. τὸ ὅτι σῶμα κινεῖται
φορεῖ. ὡς εἰ καὶ ἡ ψυχὴ μεταβάλλοι ἀν καὶ τὸ σῶμα. ὅτι αὐτῶν, ἢ
ὅτι, ἢ καὶ μόρια μεταβάλλοι. εἰ ὅτι τῶν ἐνδεδόχῃ, καὶ ἐξελθῶσαν
εἰσέναι πάλιν ἐνδεδόχῃ. ἀν, τῶν δὲ ἐπὶ τὸ ἀνίστασθαι τὰ
περιττώματα τῶν ζώων. πῶς ὅτι καὶ συμβεβηκός κινήσειν, καὶ ὅτι
ἐτέρη κινεῖται. ὡς αὐτῶν ὅτι βία τὸ ζῶον. εἰ δὲ ὅτι ὅτι τὸ ὅτι ἑαυτῶν
κινεῖται ἐν τῇ ἐστίᾳ τῶν ὅτι ἄλλω κινεῖται, πᾶσι εἰ μὴ καὶ συμ-
βεβηκός. ὡς περὶ εἰς τὸ κατ' αὐτὸ ἀγαθόν, ἢ δὲ αὐτὸ, τὸ μὲν
δὲ ἄλλο ἐστὶν, τὸ δὲ ἐτέρη ἐνεκα. πῶς ὅτι ψυχὴν μάστιγα φαίνεται τις
ἀν ὅτι τῶν αἰσθητικῶν κινεῖται, εἰς δὲ κινεῖται. ἀλλὰ μὲν καὶ εἰ κιν-
εῖται αὐτὴ ἑαυτῶν, ὅτι αὐτὴ κινεῖται. ὡς εἰ πᾶσι κινήσειν ἐκτα-
σίς ἐστι καὶ κινήσειν ἢ κινεῖται, καὶ ἢ ψυχὴ ἐξίστατο ἀν ἐκ τῆς
ἐστίαις, εἰ μὴ καὶ συμβεβηκός αὐτῶν κινεῖται. ἀλλὰ ἐστὶν ἢ κινήσειν τῆς
ἐστίαις αὐτῆς κατ' αὐτῶν ἐνιοι ὅτι καὶ κινεῖν φασι πᾶσι ψυχὴν τὸ σῶ-
μα ἐν ὅτι ἐστὶν, ὡς αὐτῶν κινεῖται, οἷον Δημόκριτος. ὅτι καὶ ἀπλη-
στως λέγων Φιλίππῳ τῶν καμφοδιδασκάλων φησὶ ὅτι τὸ Δαίδα-
λον κινεῖται πᾶσι πᾶσι πᾶσι ξυλίνῳ ἀρεσθίῳ, ἐν ἡμέτερον ἀργυ-
ρον χρυτὸν. ὁμοίως ὅτι καὶ Δημόκριτος λέγει. κινήσειν καὶ φησὶ τὰς
ἀδιαίρετες σφαίρας, καὶ τὸ πεφυκέναι μηδέποτε μῦθον, συνε-
φιλκεῖν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν. ἡμεῖς δὲ ἐρωτῶμεν, εἰ καὶ
ἡρεμῆς ποιεῖν τῶν αὐτῶν. πῶς ὅτι ποιεῖ τῶν, χαλεπὸν, ἢ καὶ
ἀδωαῖον ἀπείν. ὅτι καὶ ὅτι ὅτι φαίνεται κινεῖν ἢ ψυχὴν τὸ ζῶον
ἀλλὰ καὶ προαιρέσειν τινος. ὅτι νοήσεως. ὅτι αὐτὸν ὅτι τρέπον καὶ
ὅτι Τίμαιος φυσιολόγῃ πᾶσι ψυχὴν κινεῖν τὸ σῶμα. τὰ δὲ κιν-
εῖται αὐτῶν, καὶ τὸ σῶμα κινεῖν, καὶ τὸ συμπλέξθαι πρὸς
αὐτό. συνεστῆσαν ὅτι ἐκ τῶν στοιχείων, καὶ μακροσφύριον καὶ τὰς
ἀρμονικὰς ἀριθμοὺς, ὅτι αἰσθητικὴν τε καὶ σύμφυτον ἀρμονίαν ἐχρῆ-
σθαι τὸ

se ipsam motu ciere, non per accidens inest ipsi motus, ut inest albe-
dini aut tricubito. Mouentur enim & ipsa, verum per accidens.
Quippe cum corpus id moueatur, cui res tales insunt. Quapropter &
locus nullus ipsorum est, ac erit anima sine controuersia locus, si na-
tura motus particeps est. Præterea si natura motu cietur, vi quoque
moueri potest & si vi mouetur & natura moueri potest. Eodem modo,
de quiete quoque dicere possumus. In hoc enim natura res quiescere so-
let, in quod suapte natura mouetur. In hoc pari modo vi plane
quiescit, in quod vi pulsa mouetur. Atqui motus erunt anima vio-
lenti quieteque, neque si fingere volumus, assignare facile possumus.
At verò si sursum mouebitur, ignis erit, si deorsum, terra. Hisce nam-
que corporibus hi motus competunt. Eadem est & de medijs corporibus
ratio. Præterea cum videatur anima corpus mouere, rationi consenta-
neum est ipsi motibus ipsum mouere, quibus & ipsa mouetur. Quod si id
sit, conuertendo vere quoque dicere possumus, eo ipsam motu cieri, quo
mouetur & corpus. At latrone corpus mouetur. Quare mutabitur & ani-
ma perinde atque corpus, & aut tota aut partibus locum mutabit. Quod
si id fieri potest, fieri quoque potest, ut aggressa, rursus corpus ingre-
diatur. Ex quo fiet, ut animalium ea, qua mortem obierunt, resurgant.
At enim motu per accidens ab alio quoque mouebitur. Animal enim vi
pelli potest. Non autem oportet cuius in substantia inest a se ipse
moueri: id ab alio motu cieri, nisi per accidens, quemadmodum ne-
que quod per se, vel propter se bonum est, id per aliud oportet
aut gratia cuiuspiam esse. Animam autem si mouetur: a sensi-
bilibus maximè quispiam dicet moueri. At verò si mouet se ipsam
anima & ipsa quoque mouetur. Quare cum omnis motus exitus at-
que remotio sit eius quod motu cietur ea ratione qua motum subit,
anima nimirum ex substantia dimouetur & exit, nisi se ipsam per
accidens moueat, ac motus, ut inquit, substantia est ipsius per se.
Quidam autem asserunt animam id corpus in quo est eodem mo-
uere modo, quo & ipsa mouetur, ut Democritus, qui quidem per-
inde atque Philippus Comicus dicit. Ille namque Dadalum ait, li-
gneam venerem confecisse, qua motu mouebatur argenti vini, quod
in illum infudit. Et Democritus pari modo pilas indiuisibiles se-
cum trahere corpus totum, atque mouere dicit, ex eo quia nunquam ipse
quiescent suapte natura, desinuntque moueri. Nos autem ipsum inter-
rogabimus, si quietum etiam id ipsum faciat unquam. Atque quoniam
pactio quietum faciet, difficile est dictu: vel potius dici non potest.
Omnino autem anima non sic mouere videtur animal, ut inquit
ipsi, sed electione quadam, intellectioneque. Eodem autem modo Ti-
maeus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere enim ipsam ex eo
constat atque asserit corpus, quia mouetur: propterea quod ad ipsum conne-
xa est. Ipse enim dicit ex elementis eam constitutam, numerisque di-
stinctam sonoris, ut insitum sonoritatis atque concentus habeat sensum,
& ut

[illegible]

& ut vniuersum feratur consensio latitudinis rectitudinem coegit, atque
 reflexit in circulum & cum vnum in duos diuississet circulos duobus in
 punctis conuenient, rursus vnum in septem orbes diuissi, quoniam latitudo
 Text. 46. nos ipsius cœli motiones sunt anima, quibus ipsa mouetur. Primum igitur
 non recte dicitur animam magnitudinem esse. Nam animam vniuersi ta-
 lem ipse vult esse qualis est ea, quæ motus & intellectus vocatur, non qua-
 lis est sensitiua, nec qualis est ea, quæ est principium cupiendi, quippe cum
 Text. 47. harum motus non sit, ut patet, conuersio. Intellectus autem vnus est & con-
 tinuus perinde ac intellectio. Intellectio vero est ipsius intellectus conceptus.
 Sed hi, nimirum vnum hoc sunt quod aliud deinceps post alium est, uti nu-
 merus, sed non uti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus
 est, sed aut partibus penitus vacat, aut non est ut magnitudo continuus. Atque
 si magnitudo sit, quoniam pacto quacumque suarum intelliget partium, siue
 illa sint magnitudines siue etiam puncta, si hæc quoque partes appellare oportet
 Text. 48. Si magnitudine sapius vel infinities idem intelliget. At videtur & semel
 Text. 49. intelligere posse. Quod si sit est quauis partium tangere, quid oportet aut
 orbe versari, aut omnino magnitudinem ipsum habere? Quod si necesse est
 ipsum intelligere toto tangentem circulo, quis est ipsarum partium tactus?
 Præterea quoniam pacto vel impartibili partibus, vel impartibile partibili
 ipse intelliget? Necesse est autem intellectum esse circulum hunc. Intel-
 lectus namque motus, intellectio est: circuli vero, conuersio. Si igitur
 intellectio conuersio est, & circulus is intellectus profecto erit, cuius
 talis conuersio intellectio est. Aliquid præterea semper intelliget, oportet
 enim ipsum aliquid intelligere semper. Quippe cum conuersio sit per-
 ennis, atque perpetua. At constat intellectionum rerum earum, quæ ca-
 dunt, sub actionem, terminos esse ac fines; omnes enim, alicuius sunt, gra-
 tia. Contemplatiue quoque rationibus eademdem terminantur, & ratio-
 num, aliam definitionem, aliam demonstrationem esse patet. Demon-
 strationes autem & ex principio sunt, & finem habent, quodammodo ra-
 tiocinationem aut conclusionem. Quod si non terminantur, at saltem non
 ad principium redeunt, sed medium extremumque, semper sumentes recta pro-
 ficiscuntur. At conuersio rursus, ut patet, ad principium redit atque refle-
 ctitur. Diffinitiones etiam, finitæ sunt, atque terminatæ. Præterea si sa-
 pius eadem conuersio fiat, idem sapius intelligere oportebit. Præterea in-
 Text. 49. tellectio quies magis & statius, quam motus similis esse videtur. Eodem mo-
 do & ipsa etiam ratio cinatio. Atqui neque beaurum, id est, quod non est
 facile, sed violentum omnes ut patet. Quod si motus non sit ipsius substan-
 tiæ, præter naturam sane mouebitur. Laboriosum est etiam coniunctum
 esse cum corpore, neque absoluti ab eo posse, & insuper maximopere fugien-
 dum. Quippe cum melius sit intellectui non esse cum corpore: quemadmo-
 dum, & dici solet & complures plane consensunt. Causa præterea qua
 eolum conuertitur, non videtur ex dictis illis, emergere. Neque enim ani-
 ma substantia causa est conuersionis, sed per accidens hoc modo mouetur, nec
 etiam corpus, sed anima corpori potius causa est motionis. At vero neque
 Con. Com. lib. de Anima. E quia

ὅτι βέλτιον λέγει· καὶ τοῖ γ' ἐξελύτ' ἔστιν ἀφ' αὐτοῦ κύκλῳ ποιεῖν
φύσει· καὶ ψυχῇ, ὅτι βέλτιον αὐτῇ τὸ κινεῖσθαι ἢ μῦθεον· κινεῖσθαι γ'
ἔτι καὶ ἄλλως. ἐπεὶ δὲ ὅστις ἡ τοιαύτη σκέψις ἐτέρων λόγων οἰ-
καιοτέρη, αὐτῷ μὲν ἀφ' ὧν ταυτῶν. ἐκείνο δ' ἀποποιεῖται συμβαίνει καὶ
τῷ τῷ λόγῳ, ὅτι τοῖς πλείστοις τὸ πρὸς ψυχῆς συνάπτεται ὅτι καὶ
τιδεῖται εἰς σῶμα πῶς ψυχῇ, καὶ ἐν προσδιορίζοντες ἀφ' ἧν αἰ-
τία, καὶ πᾶς ἐκείνη· καὶ τοῖς δὲ ὅστις αὐτῶν ἀναγ-
καζόν ἐστι· ἀφ' ἧν τὸ κοινωνίαν, τὸ μὲν ποιεῖ, τὸ δ' ἡ πάθος· καὶ τὸ μὲν
κινεῖται, τὸ δ' κινεῖ. τῶν δ' ἐν ὑπάρχει πρὸς ἀλλήλας τοῖς τυ-
χοῦσιν. οἱ δ' ἡ μόνον ἐπιχειροῦσι λέγειν, ποῖόν τι ἡ ψυχὴ· πρὸς δ' ἡ
διεξομῆς σώματι, καὶ ἐν προσδιορίζουσιν, ὥστε ἐν διεξομῇ
καὶ τοῖς πυθνομετρικοῖς μύθοις, ἡ τυχούσας ψυχῇ εἰς τὸ τυχεῖν
ἐνδύσθαι σῶμα· δοκεῖ δ' ἡ ἑκάστον ἴδιον εἶναι εἶδός· καὶ μορφῶν.
ὡς ἀπὸ τοῦ ὅτι λέγουσιν, ὥστε εἰ τις φάσιν πῶς τὰς τοιαύτας εἰς
αὐτοὺς ἐνδύσθαι· δὲ γὰρ ἡ μὲν τέχνη καὶ ἡ τοῖς ὁργάνοις, τὸ δ' ψυ-
χῇ πρὸς σῶματι.

Κ Ε Φ Δ.

Αἱ ἄλλαι δὲ τις δοξά· ὡς ἀπὸ τοῦ πρὸς ψυχῆς, πρὸς
καὶ θανὴ μὲν πολλοῖς, καὶ ἐνδεῖας ἡ πᾶν τὸ λεγόμενον, λό-
γοις δ' ὡς ἀπὸ τοῦ εὐθιῶς διδωκῆαι καὶ τοῖς ἐν κοινῇ γε-
νομένοις λόγοις· ἀρμονίαν γὰρ τινα αὐτῶν τινες λέ-
γουσιν· καὶ ὅτι πῶς ἀρμονίαν κέχοντες καὶ σωθεῖσιν τινα ἐναντίων ἐστίν.
καὶ τὸ σῶμα συγκατέθετο ἐστὶ ἐναντίων. καὶ τοῖς γ' ἡ μὲν ἀρμονία λόγος·
τις δὲ τὸ μὲν κινεῖται ἢ σωθεῖσιν, τὸ δ' ψυχῇ καὶ διέτερον τῶν ἐν
οἷόν τι. ἐπὶ δ' τὸ κινεῖν αὐτῶν εἶναι ἀρμονίας, ψυχῇ δ' τὸ τοιοῦτον
μᾶλλον πάντες, μάλιστα ὡς εἰπεῖν. ἀρμόζει δ' ἡ μάλιστα καὶ ὕψις
λέγειν ἀρμονίαν, καὶ ὅλως τῶν σωματικῶν ὁρμητικῶν, ἡ καὶ ψυχῆς.
φανερώτερον δ' ἡ τις ἀποδιδόναι πρὸς αὐτῇ τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα τὴν
ψυχῆς ἀρμονία τινί· χαλεπὸν γὰρ ἐφαρμόζειν. ἐπὶ δ' αἱ λέγουσιν τὴν
ἀρμονίαν, εἰς δύο ἀποβλέποντες, κυριώτατα μὲν τὴν μαρτυρίαν, ἐν
τοῖς ἔχονσι κίνησιν καὶ θέσιν· ἡ δ' ἐνδεῖσιν αὐτῶν, ἐπὶ δὲ αὐτῶν σωμα-
μόζουσιν, ὥστε μὴδὲν συγκατέθετο ὡς ἀπὸ τοῦ πρὸς αὐτῶν· ἐπὶ δὲ τῶν
μαρτυριῶν λόγον. ἐνδεῖσιν μὲν οὐκ ἀλόγον. ἡ δ' ὡς σωθεῖσιν τὴν
σῶματι· μερῶν δὲ αὐτῶν· πολλὰ τε γὰρ σωθεῖσιν πᾶν
μερῶν, καὶ πολλὰ γὰρ πᾶν· οὐκ ἢ πᾶς ὑπολαμβάνει καὶ τὸ νοῦν
σωθεῖσιν ἐστίν, ἡ καὶ τὸ ἀσθεντικόν, ἡ ἀρετικόν· ὁμοίως δ' ἀποποιεῖται,
καὶ τὸ λόγον τὴν μάλιστα ἐστίν· τὴν ψυχῇ· καὶ γὰρ αὐτὸν ἔχει λόγον ἡ
καί τις

quia dicitur ita melius esse: & tamen oportebat ideo Deum animam in orbe
versari facere, quia melius est ipsi moveri, quam stare, & hoc pacto moveri.
Text. 51. quam alio modo. Verum enim cum huiusmodi consideratio magis alijs ac-
commodetur sermonibus, eam nunc omittamus. Illud autem absurdum
evenire videtur: tam huic sententiae, quam etiam compluribus alijs, qua
dicuntur de anima. Etenim coniungunt, quidem animam cum corpore,
ponuntq; ipsam in eo: & tamen nihil prorsus determinant, quam ob cau-
sam, & quomodo se se habente corpore, quod tamen necessarium esse vide-
Text. 52. tur. Nam ob propinquitatem, hoc quidem agit, illud patitur: & hoc
rursus movetur, illud autem movet, quorum nihil sane quibusvis inter sese
Text. 53. competit. At illi dicere quidem quale quid sit ipsa anima enituntur: de
susceptivo vero corpore nihil penitus dicunt, atque determinat, perinde
quasi fieri possit, ut quavis anima sine ullo discrimine quodvis corpus ingre-
diatur, ut Pythagoricorum fabula dicunt: animantis enim cuiusque, pro-
priam speciem habere, formamq; videtur. Perinde igitur dicunt, atque si
quisspiam artem fabrillem fistulas ingredi dicat. Etenim ars quidem instru-
mentis, anima vero corpore utatur oportet.

CAPUT IIII.

Text. 54. **E**st autem & alia quaedam opinio de anima tradita, pro-
babilis quidem compluribus, & nulla earum inferior, quae
de ipsa dicuntur, reprobata tamen & hisce rationibus, quae
in communibus sermonibus sunt. Animam enim harmo-
niam quandam inquiunt esse, harmoniam namque tempe-
rationem esse compositionemque contrariarum dicunt, & corpus ex con-
Text. 55. trarijs compositum esse. Verum enim harmonia quidem ratio quaedam eo-
rum est, quae sunt permixta, vel etiam compositio. Anima autem neu-
trum illorum esse potest, ut patet. Præterea harmonia non est movere,
Text. 56. anima autem id omnes maxime tribuunt. Accommodatius autem har-
monia de sanitate, atque omnino de virtutibus corporis, quam de anima
dici potest, atque manifestissimum id erit profecto, si quispiam operatio-
nes atque affectus anime in aliquam harmoniam reducere enitatur, ac-
Text. 57. commodare namque perdifficile est. Præterea in duo respicientes harmo-
niam dicere consuevimus, & propriissime quidem earum magnitudi-
nem compositionem, quae motum habent, positionemque etiam adeo sint con-
iunctæ, ut nihil eiusdem generis inter sese suscipere possint. Hinc autem
& rerum rationem mistarum. At neutro profecto modo consentaneum
est rationi, harmoniam animam appellare. Neque partium corpo-
ris compositio, facilis est admodum inquisitionis; complures namque
Text. 58. compositiones sunt, ut patet, & variae partium. Cuius igitur, aut quo-
nam pacto intellectum, aut etiam sensitivum, aut appetitivum, compositio-
nem esse putare oportet. Similiter absurdum est sanè, mistionis quoque ra-
tionem animam esse putare: non enim elementorum mistio rationem habet

μῆξις τ' στοιχείων, καθ' ἡν σάρεξ, καὶ καθ' ἡν ὁσυνὸν. συμβέησιν οὐδ' ὅπως τε ψυχὰς ἔχον, καὶ καθ' ἡν πᾶν τὸ σῶμα, ἔστι πάντῃ μὲν ἐκ τ' στοιχείων μεμιγμένων· ὃ δ' ἡ μίξεως λόγος, ἀρμονία δ' ψυχῆς. ἀπειρήσθαι δ' ἂν τις τῆς γὰρ καὶ παρ' Ἑμπεδοκλέους· ἕκαστον ἡδ' αὐτῶν ἐν λόγῳ τινὶ φησιν εἶναι. πότερον οὐδ' ὅτι καθ' ἡν ψυχὴ, ἢ μάλλον ἔτερόν τι ἔστι ἐν τῷ τοῖς μέλεσιν. ἐπὶ δ' ὅτι πότερον ἢ φιλικία τ' πυρούσης αἵμα μίξεως, ἢ τ' καὶ τ' λόγον· ἐκ αὐτῆς πότερον ὁ λόγος ὅτιν, ἢ τ' ὅτι καθ' ἡν λόγον ἔτερόν τι. ταῦτα μὲν οὐδ' ἔχει τοιαύτας διαφοράς. εἰ δ' ὅτιν ἔτερον ἢ ψυχὴ τ' μίξεως, ἢ δὴ ὅτιν αἵμα τὰ σαρκεῖ εἶναι ἀναίρεται, καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις μορίοις δ' ἕως ὅτε τ' τῶ τοῖς αἵματι μὴ ἕκαστον τ' μορίων ψυχῇ ἔχει, εἰ μὴ ὅτιν ἢ ψυχὴ ὁ λόγος τ' μίξεως, ἢ ὅτιν ὁ φθίνε· τ' ψυχῆς δ' ἀπολιπνίσσης· ὅτι μὲν οὐδ' ἀρμονίαν εἶναι τὴν πᾶν ψυχῇ, ὅτε καὶ καὶ παρ' Ἑμπεδοκλέους, δὴλον ἐκ τ' εἰρημύων· καὶ συμβεβηκός τ' κινεῖσθαι, καὶ ὅτιν εἶναι μὲν, ἐπὶ δ' κινεῖν αὐτῶν· ὅσον κινεῖσθαι μὲν, ἐν δ' ὅτιν τῷ κινεῖσθαι ὑπὸ δ' ψυχῆς· ἄλλως δ' ἔχει ὅσον τὴν κινεῖσθαι καὶ τόπον αὐτῶν. ὁ λόγος πότερον δ' ἀπορήσθαι ἂν τις παρ' αὐτῆς, ὡς κινεμύων, εἰς τὰ τοιαύτα ἀπολείπει· φαμὲν δ' ὅτι ψυχῇ λυπνίσθαι, χαίρειν, διαρρεῖν, φοβεῖσθαι· ἐπὶ δ' ὅτιν ὅτιν καὶ αἰδάνεσθαι, δ' ἀνοεῖσθαι· ταῦτα δ' πᾶν τὰ κινήσεις εἶναι δοκῶσιν. ὅθεν οἴησιν τις ἂν αὐτῶν κινεῖσθαι· τὸ δ' ὅτιν ἐστὶν ἀναγκάζον· εἰ καὶ καὶ ὅτι μάλιστα τὸ λυπνίσθαι, ἢ χαίρειν, ἢ ἀνοεῖσθαι κινήσεις εἶναι, καὶ ἕκαστον κινεῖσθαι τῶν τῶ κινεῖσθαι ὅτιν. ὑπὸ δ' ψυχῆς, ὅσον τὸ ὅτιν ὅτιν, ἢ φοβεῖσθαι, τὰ δ' καὶ ὅτιν αἰδάνεσθαι, τὸ δ' ἀνοεῖσθαι, ἢ τῶν τῶν, ὅπως δ' ὅτιν τῶν. τῶν τῶν συμβαίνει, τὰ μὲν καὶ φοβῶν τινῶν κινεμύων, τὰ δ' καὶ ἀλλοίωσιν. πῶς δ' καὶ πῶς, ἔτερος ὅτιν λόγος. τὸ δ' λέγειν ὅτιν τῶν ψυχῇ, ὅμοιον καὶ εἰ τις λέγοι τῶν ψυχῇ ὅτιν, ἢ οἰκοδομεῖν βελτίον ὅτιν ὅτιν μὴ λέγειν τῶν ψυχῇ ἔλεειν, ἢ μανθάνειν, ἢ ἀνοεῖσθαι, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων τῇ ψυχῇ. τῶν τῶν μὴ ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ κινήσει ὅτιν· ἀλλ' ὅτι μὲν μίξις ἐκείνης, ὅτιν δ' αὐτῆς ὅτιν, ἢ μὲν αἰσθησὶς δ' ὅτι μὲν πένδι, ἢ δ' ἀνάμνησις αὐτῆς ἐκείνης, ὅτιν τῶν ἐν τοῖς αἰσθητήροις κινήσεις ἢ μόναι. ὅτιν ὅτιν ὅτιν ἐκείνης, ὅτιν τῶν ὅτιν, ἐκ δ' φθίνεσθαι. μάλιστα δ' ὅτιν φθίνεσθαι ἂν ὑπὸ δ' ἐκ τῶν γῆρας ἀμαυρώσεως. νῦν δ' ὅτιν ὅτιν τῶν αἰσθητῶν συμβαίνει· εἰ καὶ λαοὶ ὅτιν φθίνεσθαι. ὅμοιον τοῖν δ' ὅτιν, βλέπειν ἂν, ὅτιν καὶ ὅτιν. ὅτιν τὸ γῆρας ἐκ τῶν ψυχῇ πεπονθέναι τι, ἀλλ' ἐν δ' καὶ ὅτιν ἐκ μέθης ἐκ νεότητος. καὶ τὸ ὅτιν δ' ὅτιν τὸ διαρρεῖν μαρτυρεῖ, ἀλλὰ τῶν ὅτιν φθίνεσθαι· αὐτὸ δ' ἀπειρήσθαι ὅτιν. τὸ δ' ἀνοεῖσθαι, ἐκ φιλεῖν, ἢ μισῶν ὅτιν ἐκείνης πᾶσι, ἀλλὰ τῶν δ' ἔχοντ' ἐκείνη, ἢ ἐκείνη ἔχει. διὸ καὶ τῶν φθίνεσθαι.

DE ANIMA CAP. IIII. 37
eandem in carne, & ossē, ceterisque corporis partibus. Fiet igitur ut complures habeat animas per totumque corpus, si partes quidem universa corporis ex elementis consistunt permixtis, ratio vero mixtionis harmonia sit ut inquitur, animaque. Id etiam quispiam & ab Empedocle non iniuria petet: Vnamquamque namque partium aliqua ratione dici esse confectam. Utrum igitur ratio ipsa sit anima, an potius sit aliquid aliud anima, & ipsis membris adueniat. Præterea utrum cuiusvis mixtionis sine ullo discrimine causa sit ipsa concordia, an etiam quæ ratio conficitur? Et hæc utrum sit ipsa anima, an aliquid diversum à ratione. Hæc igitur tales dubitationes habere videntur. Verum si anima diversum à mixtione sit, uti diximus, cur una cum ratione carnis & ceterarum etiam animalis partium tollitur? Insuper si non una quæque partium animam habeat, si non sit anima ratio mixtionis, quid est quo decedente corrumpitur anima? Ex his igitur quæ dicta sunt, patet animam nec harmoniam esse posse, nec orbe versari, per accedens tamen. (ut diximus)
Text. 59. moveri potest, & seipsam movere. Mouetur namque corpus, in quo est, movetur autem ut patet ab anima, alio vero modo fieri nequit, ut ipsa moveatur motu ad locum accommodato. At enim rectius de hac ipsa quispiam ad talia respiciens dubitabit, putabitque ipsam moveri. Dolere namque dicimus animam, gaudere, considerare, timere, insuper irasci, sentire, ratiocinari, quæ quidem omnia motus esse videntur. Quapropter, ipsam quispiam existimabit moveri. Verum, id non necessarium est. Nam est quædam maxime dolere vel gaudere, vel ratiocinari motus sunt, vel potius moveri, tamen ipsum moveri ab anima est. Irasci namque aut timere, est hoc modo moveri cor. Ratiocinari autem, aut tale forsitan est, aut etiam aliud. Atque quædam istorum sunt, cum aliqua ratione moventur: quædam cum aliqua aliterantur. Quænam vero sint illa, & quomodo fiant: alia ratio est. Dicere autem animam irasci vel timere: simile est atque si quispiam animam texere dicat, vel adificare. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem animam misereri, vel discere, vel ratiocinari, idque non quia motus in illa sit: sed quia nonnunquam quidem usque ad illam, nonnunquam vero ab illa, veluti sensu quidem ex hisce, recordatio autem ab illa ad eos motus vel status, qui sunt, in ipsorum sensuum instrumentis. Intellectus autem advenire videtur & substantia quedam esse, ac non corrupti. Nam ab ea maxime, quæ in senectute sit obfuscatione, corrumpitur, nunc autem perinde sit, atque in sensuum instrumentis. Etenim si senex talem acciperet oculum, videret sicut & iuuenis. Quare senectus non est, quia anima quicquam est passa, sed quia id, in quo est, aliquid passum est, quemadmodum in ebrietatibus & morbis fieri solet. Et ipsum igitur intelligere ac contemplari marcescit, quia aliud quoddam intus corrumpitur. Ipsum autem passione vacat. Ratiocinari vero & amare, aut odisse, non sunt illius affectus, sed huiusce quod habet illud, et ratione qua illud habet. Quapropter, & hoc cor-

μὴν, ὅτε μνημονεύει, ὅτε φιλεῖ· ἐπὶ δὲ ἐκείνῃ, ἀλλὰ ὅτι κοινῇ, ὅ
 διὰ τὸ λένει· ὅτι τῆς ἰσότητος θεώτερον τι καὶ ἀπαξὶς ὅστις. ὅτι μὴ οὐ
 ἔχον οὐδὲν τε κινεῖται πῶς ψυχὴν, φανερὸν ἐκ τούτων. εἰ δὲ ὅλως μὴ
 κινεῖται, δὴλον ὅς ἐστι ὑπὲρ αὐτῆς, πολλὸν ὅτι τῆς ἐκείνης ἀλογώ-
 τατος, τὸ λέγειν δεξιότατον ἢ τὴν ψυχὴν κινουμένην· αὐτὸν ὑπάρχει ὅ
 αὐτοῖς ἀδιώτα, περὶ τὰ μὴ τὰ ἐκ τῆς κινεῖσθαι συμβαίνοντα· ἰδὲ
 ὅτι ἐκ τῆς λέγειν αὐτῶν ἀειθερόν· πῶς γὰρ καὶ νοῦν μονάδα κιν-
 οῦν, καὶ ὑπὸ τῇ ψυχῇ, καὶ πῶς, ἀμερὴ καὶ ἀδιέφορον ἔσται· εἰ γὰρ ὅτι
 κινήσει, καὶ κινήσει, ἀμερὴ δὲ εἶ. ἐπὶ δὲ ἐπὶ φασὶ κινεῖσθαι
 γραμμὴν ὁπίπεδον ποιεῖν, σιγμὴν ὅτι γραμμὴν καὶ αἱ τῆς μονάδων
 κινήσεις, γραμμῶν ἔσονται· ἢ γὰρ σιγμῆς, μονάδας ὅτι δέσιν ἔχουσι· ὅ
 δεξιότατος ἢ ψυχῆς, ἢ δὴ πῶς, καὶ δέσιν ἔχεται· ἐπὶ δὲ ἀειθερὶ μὴ ἔαν
 ἀφελῇ τις δεξιότατον ἢ μονάδα, λοιπὴν ἄλλῃ δὲ δεξιότατος· τὰ δὲ φύσις,
 καὶ τῆς ζωῶν πολλὰ ἀμερὴ μὴ, καὶ ὁδοὶ πῶς αὐτῶν ψυχὴν ἔχειν
 τὰ εἶδει. δοξασὶ δὲ ἂν ἔδωκεν ἀμερὴ, μονάδας λέγειν, ἢ στοματῶν
 σμικρὰ καὶ γὰρ ἐκ τῆς Δημοκρίτου σφαίρων, ἔαν ὅσον σιγμῶν, μό-
 νον ὅτι μὴ πῶς τὸ ποσόν, ἔσται πῶς αὐτῶν τὰ μὴ κινουῖν, τὸ ὅτι κινεῖται
 ὡς περὶ ἐν τῇ μεγέθει· ἢ γὰρ λέγει τὸ μεγέθει ἀμερὴ ἢ σμικρῶν, πῶς
 τὸ συμβαίνει τὸ λέγειν, ἀλλὰ ὅτι ποσόν. διὰ ἀναγκαῖον εἶναι πῶς
 τὸ κινεῖσθαι ὡς μονάδας. εἰ δὲ ἐν τῇ ζωῇ τὸ κινουῖν ἢ ψυχῇ, καὶ ἐν
 τῇ δεξιότητι ὡς ἐν τῇ κινουῖν καὶ τὸ κινεῖται ἢ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ
 κινουῖν μόνον. ἐν δὲ πῶς μονάδα ταύτῃ ἢ δὲ γὰρ ὑπάρχειν
 αὐτῆς ἀμερὴ πῶς ὡς ἄλλας σιγμῆς ὅτι μονάδων πῶς ἂν ἔαν
 ἀμερὴ, πῶς δέσιν· εἰ μὴ οὐδὲν εἶναι ἔπειτα αἱ ἐν τῇ σώματι μο-
 νάδες, ἢ σιγμῶν, ἐν τῇ αὐτῇ ἔσονται αἱ μονάδες καὶ ἔξω γὰρ ὡς
 σιγμῆς, καὶ τοῖς πῶς αὐτῇ ἐν τῇ αὐτῇ ἔσονται, εἰ δὲ ὡς ἀμερὴς ὡς
 γὰρ ὁ τόπος ἀμερὴ, καὶ αὐτῇ. εἰ δὲ αἱ ἐν τῇ σώματι σιγμῶν
 εἰσιν ὁ δεξιότατος ὁ ψυχῆς, ἢ εἰ ὁ ἐκ τῆς ἐν τῇ σώματι σιγμῶν δεξι-
 οῦς ἢ ψυχῇ, λέγει πῶς πῶς ψυχῇ ἔχουσι τὰ σώματα· σιγμῶν γὰρ
 ἐν ἀπασιν δοκεῖν ἢ καὶ ἀμερὴ. ἐπὶ γὰρ, πῶς οὐδὲν τε χωρίζεται τὰς
 ψυχῆς, καὶ διὰ τὸ πῶς τῶν σωμάτων, εἴγε μὴ ἀμερὴται αἱ γραμ-
 μῶν εἰς τὰς σιγμῶν

Κ Ε Φ Ε

Τὸ μὴ εἶναι καὶ τὸ εἶναι ἐπὶ τῇ τῇ μὴ ταύτῃ λέγειν τοῖς σώ-
 ματι λεπτομερὲς αὐτῶν ταῦτα· τῇ δὲ, ὡς περὶ Δημο-
 κρίτου κινεῖσθαι φασὶν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς, ἰδὲ τὸ ἀτο-
 πον· εἴγε γὰρ ὅστις ἢ ψυχῇ ἐν παντὶ τῇ ἀθανάτῳ σώματι
 ἀναγκαῖον

rupto, nec recordatur, nec amat. Non enim erant illius, sed ipsius commu-
 nis, quod quidem perijt. Intellectus autem diuinum quid est fortasse, passio-
 neque vacat. Esse igitur impossibile moueri animam, perspicuum iam
 ex dictis euasit. Quod si omnino non motu cietur, patet nec a se ipsa mo-
 tu cieri. Atqui numerum animam esse dicere se ipsum motu cientem
 multo longius quam ea, qua dicta sunt, a ratione distare videtur. Nam
 is, qui id asserunt, ea primum impossibilia, qua emergunt ex motu,
 deinde propria quadam ex eo quia dicunt ipsam numerum esse, ene-
 niant. Quo namque modo unitatem moueri intelligere oportet, & a quo,
 & quonam pacto, cum impartibilis sit, & nullam habeat differentiam?
 Si enim motiua sit atque mobilis, diuersam esse oportet. Præterea cum li-
 neam quidem motione superficies facere dicant, punctum autem lineam
 unitatem etiam motus erunt continuo linea. Punctum enim unitas est po-
 sitionem habens. Atque numerus anima, iam alicubi est, positionemq; ha-
 bet. Præterea si quis a numero numerum, vel unitatem abstulerit, alius
 relinquitur numerus. Atqui planta multaque animalium viuunt diuisa,
 & eandem animam specie videntur habere. Atque nihil referre videbi-
 tur, unitates dicantur, an corpuscula parua. Etenim si puncta fiant ex De-
 mocriti pilulis, modo maneat quantitas, erit in ipsis aliud quidem quod mo-
 uet, aliud autem quod mouetur, sicut in magnitudine. Non enim quia ma-
 gnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum est, accidit, sed quia
 subeunt quantitatem. Quocirca necesse est aliquid esse, quod ipsas unitates
 mouebit: quod si id, quod in animali mouet, anima est, & id, quod in nu-
 mero mouet, anima est. Quare anima non est id, quod mouet, atque moue-
 tur, sed id, quod mouet duntaxat. At verò qui fieri potest, ut hac unitas sit?
 oportet enim ipsius ad ceteras aliquam differentiam esse, at vnicui puncti,
 quoniam præter positionem esse differentiam potest? si igitur unitates puncta vñ,
 qua sunt in corpore, diuersa sunt ab unitatibus anima, atque punctis, erunt
 ipsæ unitates in eodem profecto loco. Punctum enim anima locum occupa-
 bit puncti corporis. Atqui quid obstabit ac prohibebit, ut si duo puncta sunt
 simul in eodem loco, & plura sint duobus ac infinita. Quoriam enim locus
 indiuisibilis est, & ipsa indiuisibilia sunt. Sin vero ea puncta, qua sunt in
 corpore sint ipsæ numerus anima, vel si numerus, qui ex punctis constat, qua
 sunt in corpore sit ipsa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam
 in cunctis puncta esse videntur, & etiam infinita. Insuper qui fieri potest, ut
 separantur ac absoluantur a corporibus ipsa puncta? Siquidem, linea non
 diuiditur in puncta.

CAPVT V.

It autem vti diximus, ut partim idem, ut dicant, quod
 illi, qui corpus quoddam subilium partim animam
 esse dixerunt, partim proprium ipsos comitetur absur-
 dum, corpus ab anima perinde moueri, atque Democritus
 asserbat. Nam cum anima sit in omni corpore sentiente,
 necesse

ἀναγκαῖον ἐν ταῖς αὐταῖς δύο ἵνα ὁ σῶμα, εἰ σῶμα ἢ ψυχὴ
τοῖς δὲ δειδμένον λέγουσι, ἐν τῇ μιᾷ στιγμῇ πολλὰς στιγμὰς ἢ
πάντα σῶμα ψυχὴν ἔχειν, εἰ μὴ διαφέρειν πρὸς δειδμένον ἐξίναται,
καὶ αὐτὸ πρὸς τὸν ὑπαρχουσὸν ἐν τῷ σῶματι στιγμῇ. συμβαίνει Text. 73.
τὸ κινεῖσθαι τὸ ζῶον καὶ τὸ δειδμένον, καὶ αὐτὸ καὶ Δημοκρεῖτον
ἐφαρμόζειν αὐτὸ κινεῖν πρὸς διαφέρειν σφαιρὰς λέγειν μικρὰς, ἢ μονά-
δας μεγάλας, ἢ ὅλως μονάδας σφαιρὰς ἀμφοτέρως ἢ ἀναγ-
καῖον κινεῖν τὸ ζῶον, πρὸς κινεῖσθαι αὐτὸς. τοῖς δὲ συμπλέξασιν εἰς Text. 74.
τὸ αὐτὸ κίνησιν ὅτι δειδμένον ταῦτα τε συμβαίνει, καὶ πολλὰ ἔπερα
ποιῶντα. ἢ ὅτι μόνον οὐκ ἐστὶν ψυχῆς ἀδιώκτον τοῖς τοῖς, ἀλλὰ καὶ
συμβαίνει, δηλὸν δὲ εἰ τις διακρίνεισθαι ἐκ τῆς λόγῃ τῆς ταῦτα
πάθη ὅτι τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς ἀποδιδόναι, ὅσον λογισμοῖς, αἰσθήσεως,
ἡδονῆς, λύπης, καὶ ὅσα ἄλλα ποιῶντα ὅσα ἔργα ἢ εἰπομένη πρότερον,
ἐπὶ μαντικῆς ῥαδίον ἐξ αὐτῶν. τριῶν ἢ τεσσάρων ὅσα δειδ- Text. 75.
μένων, καὶ οἱ οὐκ ἐστὶν πῶς ψυχῇ, οἱ μὲν τὸ κινεῖσθαι αὐτὸν ἀπε-
φύλακτο, τὰ κινεῖν αὐτὸ εἰς τὸ σῶμα τὸ λεπτομερές αὐτὸν, ἢ τὸ ἀσω-
ματότατον τῶν ἄλλων. ταῦτα ἢ πῶς διακρίνεισθαι τε καὶ ὑπεραντιώσεως
ἔχει, διελκυσσόμενον ἔχον. λέγειν ἢ ὁποῖα φασί, πῶς λέγειν τὸ
ἐκ τῆς σοφίας αὐτῶν ἐξίναται, λέγουσι μὲν ὅτι, ἢ αἰσθάνεται τε τῶν ὄντων, καὶ
ἔκαστον γνωρίζει. ἀναγκαῖον ἢ συμβαίνειν πολλὰ ὅτι ἀδιώκτα τὰ Text. 76.
λόγῳ πῶς ἢ γνωρίζειν τὰ ὁμοῖα τὸ ὁμοῖον, ὡς αἰσθάνεται τῆς ψυ-
χῇ τὰ πρᾶγματα τιθέντες. οὐκ ἐστὶν ἢ μόνον ταῦτα, πολλὰ ἢ καὶ
ἔπερα. μακρὸν ἢ ἴσως, ἀσφῆρα τῶν δειδμένων, τὰ ἐκ τῆς ταῦτα. Text. 77.
ὡς ἐστὶν ἔκαστον τέταν, ἐστὶν γνωρίζειν πῶς ψυχῇ καὶ αἰσθάνεται.
ἀλλὰ τὸ σῶμα ὅσον τίνι γνωρίζει, ἢ αἰσθάνεται, ὅσον, τί θεός, ἢ ἀνθρώ-
πος, ἢ σῶμα, ἢ ὅσων ὁμοῖως ἢ ὅτι οὐκ αἰσθάνεται τῶν συνθετῶν ἢ
ἢ ὅτι οὐκ ἔχει τὰ σοφία τῶν ἔκαστον, ἀλλὰ λόγῳ τίνι καὶ
συνθετῶν, καθάπερ φησὶ καὶ Εμπεδοκλῆς τὸ ὅσων.

ἢ δὲ τῶν ὁμοῖων ἐν αἰσθήσεως ὁμοῖοις,

Τὰ δύο τῶν ὁμοῖων μορίων λαμβάνειν ἢ αἰσθάνεται,

Τίτλαρα δὲ ἢ φασί, τὰ δὲ ὅσα λαμβάνειν ἢ ὁμοῖον.

ἢ δὲ οὐκ ἐστὶν ἢ τὰ σοφία ἐν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ καὶ οἱ λόγοι
εἰσὶν, καὶ ἢ οὐκ ἐστὶν γνωρίζει ἢ ἔκαστον τὸ ὁμοῖον τὸ δὲ ὅσων ἢ
τῶν αἰσθάνεται ἢ δὲ, εἰ μὴ ταῦτα ἐξίναται. τῶν δὲ ὅτι ἀδιώκτον, ἢ
δὲ δὲ λέγειν πρὸς ἢ ἀντιώσεως, εἰ ἐξίναται ἐν τῇ ψυχῇ λείπει, ἢ
ἀνθρώπων ὁμοῖως ἢ τὸ ἀγαθόν ὅτι τὸ μὴ ἀγαθόν. τὰ αὐτὸν ἢ
τεσσάρων ὅτι τῶν ἄλλων. ἢ τῶν, πολλὰ καὶ λαμβάνειν ὅτι ὅτι Text. 78.
μακρὸν ἢ τὸ μὴ τὸ τί, τὸ ὅτι ὅσων, ἢ ὅτι, ἢ καὶ τῶν ἄλλων τῶν
διακρίνεισθαι κατηγοριῶν, πότερον ὅτι ἀπαιτῶν ἐστὶν ἢ ψυχῇ, ἢ ἢ.

necesse est in eodem duo corpora esse, si anima corpus aliquod esse ponatur.
Et horum etiam sententia, qui animam numerum esse censent, sit ut in uno
puncto multa sint puncta, aut omne corpus habeat. animam, si non nume-
rus quisquam alius atque diversus a punctis ipsius corporis superueniat.
Fit etiam, ut animal a numero perinde moueatur, atque Democritum dixi-

Text. 73. mus id ipsum moueri censere. Quid enim interest, parue pile dicantur, an
unitates magna, vel unitates omnino quae agitantur motus utroque namque

Text. 74. modo necesse est ipsas ex eo mouere animal, quia ipsa motu cidentur. His igitur,
qui motum ac numerum in assignanda anima coniunxerunt, hac dicta
sunt absurda, & alia huiusmodi multa eueniunt. est enim impossibile non
solum diffinitionem anima talem esse, sed etiam accideri. Quod quidem pa-
tet, si quis ex hac ratione operationes, atque affectus anima conabitur assi-
gnare, cogitationes, inquam, sensus, voluptates, dolores, & cetera istiusmodi.

Text. 75. Nam ut prius diximus, neque vaticinari ex ipsis facile possumus. Tribus
autem traditis modis, quibus antiqui diffiniunt animam, duos iam reproba-
uimus, & quas habet utraque sententia dubitationes contrarietatesque pene
diximus, & ea inquam, quae maxime motuum ipsam esse ex eo ponit, quia
se ipsam mouet, & ea, quae corpus ipsam subtilissimarum partium, aut magis
quam cetera incorporeum esse censet. Restat igitur tertius modus, atque sen-
tentia, quae ipsam asserit ex elementis constare, quam quidem deinceps con-
sideremus oportet. Atque patet ob hoc ex elementis animam constare quos-

Text. 76. dam dixisse, ut sentiat ea, quae sunt, & rerum unamquamque cognoscat. At
hanc sententiam multa profecto comitantur absurda, atque eorum quam-
plurima, quae fieri nequeunt. Asserunt enim simile cognoscere simile, quasi
animas res ipsas esse ponentes. Verum non elementa sunt solum, ut patet: sed
praeterea multa sunt etiam alia, quin potius infinita fortasse numero, quae

Text. 77. constant ex ipsis, ac componuntur. Sit igitur ea cognoscere, sentireque ani-
mam ex quibus illorum unumquodque componitur, at totum ipsum compo-
situm quo cognoscat quod, vel sentiat, ut quid sit Deus, vel homo, vel os, vel ca-
ro, & ceterorum compositorum unumquodque similiter, non enim unumquodque
istorum est ipsa elementa, quousque sese habentia modo sine ullo discrimine, sed
ex ipsis unumquodque conficitur ratione quadam, compositioneue, quemad-
modum & Empedocles os ex elementis constare censet. Dicit enim,

Ceperat ante duas tellus iustissima valis,

Aëris, ac fontis partes, Vulcanus & ipse

Quatuor ex octo adiunxit: quibus candida magna

Vis fecundaque naturae confecerat ossa.

Nil igitur elementa profunt, si sint in anima, nisi rationes etiam insint,
& compositio. Unumquodque enim cognoscat simile, os autem aut homi-
nem non cognoscat profecto, nisi ipsa etiam insint. Hoc autem non opus
est unum eorum esse dicere quae fieri nequeunt. Quis enim ambiget un-
quam si lapis vel homo vel equus insit in anima, & bonum similiter &
Text. 78. non bonum, & de ceteris identidem rebus. Praeterea cum id, quod est, multi-
pliciter dici soleat (quoddam enim substantiam: quoddam quantitatem, aut
qualitatem, aut aliquod aliud enumeratorum iam predicamentorum
significat) utrum ex universis, an non ex universis anima constet?

Con. Com. lib. de Anima.

F

At

ἀλλ' ἂν δοκεῖ κοινὰ πάντων εἶναι στοιχεῖα ἀπὸ οὗ ὅσα τ' ἔστιν, ἐκ
τάτων μόνον· πῶς οὖν γνώσκῃ, ὅτι καὶ τ' ἀλλων ἔκαστον ἢ φησὶ κοινὸν
ἔκαστον γένος εἶναι στοιχεῖα, ὅτι δὲ καὶ ἰδίαι, ὅτι ὅν τινα ψυχρὸν σιω-
πῶναι· ἔστιν ἄρα ὅτι πῶς, καὶ πῶς, καὶ ἔστιν. ἀλλ' ἀδιώατον ἐκ τῶν δ'
ποσὸν στοιχείων ἔστιν, καὶ μὴ ποσόν. τοῖς δὲ λήγουσιν ἐκ πάντων
ταῦτα τε καὶ τοιαῦτα ἔτι καὶ συμβαίνει, ἀποποιεῖν καὶ τὸ φαῖναι μὴ ἀπα-
θεῖν εἶναι τὸ ὁμοῖον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· αἰσθάνεσθαι τὸ ὁμοῖον ὁμοῖον, καὶ
γινώσκῃ τὸ ὁμοῖον τὸ ὁμοῖον. τὸ δὲ αἰσθάνεσθαι πάρεστι πᾶσι καὶ κινεί-
σθαι πᾶσι· ὁμοῖως δὲ καὶ τὸ νοεῖν τε καὶ γινώσκῃν. πολλὰ δὲ ὅτι
ρίαι καὶ συζυγίαι ἔχοντο δὲ λήγειν, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς, ὡς τοῖς
στοματικοῖς στοιχείοις ἔκαστα γινώσκῃ καὶ πᾶσι τὸ ὁμοῖον, λυτῶν
τὸ νῦν λήγειν· ὅσα γὰρ ἔστιν ἐν τοῖς τ' ζώων σώμασιν, ἀπλῶς γὰρ
οἶον ὅσα, νεῦρα, τρεῖς, ὅτι αἰσθάνεσθαι δοκεῖ· ὡς ἂν τῶν
ὁμοίων καὶ τοι ποσόν. ἔτι δὲ ἔκαστη τῶν δὲ καὶ ἀγνοῖα πλέον ἢ
σύστασις ὑπερβαίνει· γινώσκῃ γὰρ ἐν ἔκαστον, πολλὰ δὲ ἀγνοῖα. πάν-
τα γὰρ τὰ ἄλλα συμβαίνει καὶ Ἐμπεδοκλῆς γὰρ ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ εἶναι
τὸ θεῖον μόνον· γὰρ τῶν στοιχείων ἐν ἑαυτῷ γινώσκῃ τὸ νῦν· τὰ δὲ θεῖα
πάντα ἐκ πάντων ἔκαστον. ὅλως δὲ διὰ τὴν αἰτίαν καὶ ἀπαντα
ψυχρὸν ἔχει τὰ ὅντα· ἐπεὶ δὲ πᾶν ἢ στοιχεῖον, ἢ ἐκ στοιχείων ἑνός, ἢ ἐκ
πλειόνων, ἢ πάντων· ἀναγκάζον γὰρ εἶναι ἐν πᾶσι γινώσκῃν, ἢ τινὰ, ἢ
πάντα. δοκῶν δὲ ἂν τις καὶ πᾶσι ὅτι τὸ ἐνοποιεῖν αὐτῷ. ὅλη γὰρ
εἰκομένη γὰρ στοιχεῖα κυριώτατον γὰρ ἐκείνο τὸ σιωπῶν ὅτι πᾶσι ὅτι
πᾶσι καὶ ψυχρὸν εἶναι πᾶσι καὶ ἀρχόν, ἀδιώατον· ἀδιώατον πᾶσι
δὲ ἔτι, καὶ καὶ ἀδιώατον γὰρ εἶναι τὸ πᾶσι πᾶσι καὶ κυριώτατον
καὶ φύσιν. τὰ δὲ στοιχεῖα φασι πᾶσι τῶν ὄντων εἶναι. πάντες δὲ οἱ
διὰ τὸ γινώσκῃ καὶ αἰσθάνεσθαι τὸ ψυχρὸν τὰ ὄντα, ἐκ τῶν στοιχείων
λέγοντες αὐτῶν, καὶ οἱ τὸ κινητικόν, καὶ ὅτι ἀπάσης λέγουσι ψυ-
χρὸν. ὅτι γὰρ τὰ αἰσθάνεσθαι πάντα κινητικὰ φαίνει· γὰρ εἰναί τινα
μόνιμα τῶν ζώων καὶ τοῖον. καὶ τοι δοκεῖ γὰρ ταῦτα μόνον τῶν
κινήσεων κινεῖν ἢ ψυχὴ τὸ ζῶον. ὁμοῖως δὲ καὶ ὅσοι τ' νοῦν καὶ τὸ αἰ-
σθητικόν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖν φαίνει· γὰρ τὰ τε φυτὰ ζῶα, καὶ με-
τέχοντα φύσιν καὶ αἰσθήσεως, καὶ τῶν ζώων πολλὰ μέντοι οὐκ
ἔχον. εἰ δὲ τις καὶ ταῦτα ὡς ἀρχήσιν, καὶ θεῖν τ' νοῦν μέντοι· τι δὲ
ψυχρὸν, ὁμοῖως δὲ καὶ τὸ αἰσθητικόν, καὶ ἂν ἔτι λέγουσιν καθόλου ὅτι
πάσης ψυχρὸν, καὶ ὅλη, καὶ ὅτι μᾶλλον. τὸτο δὲ πέπονθε καὶ ὅτι
τοῖς Ὀρφικοῖς χαλουργοῖς ἔπειτα λόγῳ· φησὶ γὰρ τὸ ψυχρὸν ἐκ δὲ
ὄλου εἰσεῖναι, ἀναπνεόντων φερόμεν ὑπὸ τῶν ἀνέμων. καὶ οἶον
τε δὲ τοῖς φυτοῖς τὸτο συμβαίνει, καὶ τῶν ζώων ὅσοις, εἰ καὶ
μὴ πάντα ἀναπνεύσι. τὸτο δὲ λέληθε τοῖς ἕως ὑπερλήφοντες.

Text. 79.

Text. 80.

Text. 81.

Text. 82.

Text. 83.

Text. 84.

εἴπερ

At non videntur communia omnium esse elementa. Ex hisce ne igitur
solis constat, quae substantiarum sunt, elementa? At quoniam pacto
ceterorum etiam unumquodque cognoscit? An dicent, uniuscuiusque
generis elementa atque propria principia esse, ex quibus anima constat?
Erit igitur ipsa, et quantitas et qualitas, et substantia. At fieri nequit,
ut ex quantitatis elementis substantia sit, non quantitas. Eos igitur, qui
censent animam ex universis constare, hac et huiusmodi alia comi-
tantur. Absurdum est etiam, simile quidem a simili non pati dicere:
simile vero sentire simile, simileque cognoscere simile putare, atque asserere.
Deinde sentire pati quoddam esse, moverique ponere, et intelligere simili-
ter, et cognoscere. Atqui multas dubitationes ac difficultates Empedo-
clis habere sententiam (corporeis inquam elementis, et sibi similibus co-
gnosci res singulas) testatur id, quod experientia late patet. Partium enim
animalium corporum ea, quae sunt, simpliciter terra, ut ossa, nervi, pili
nihil sentire videntur. Quare neque similia sibi: At oportebat tamen.
Præterea cuique principiorum maior ignorantia quam cognitio inest ni-
mirum. Unumquodque enim cognoscet unum, multa autem ignora-
bit. Cetera namque omnia. Fit etiam Empedoclis eadem sententia, ut
Deus sit amentissimus, quippe cum ipse solus unum elementorum non
comprehendat, ipsam discordiam inquam: mortalia vero cuncta cognos-
cat, cum ex universis singula consistant. Præterea dicat oportet omnino,
quam ob causam non habent animam omnia: cum omne quod est, aut
sit elementum, aut ex elemento uno, vel pluribus, vel omnibus constet.
Necesse est enim omne quod est, aut unum quid, aut quædam, aut univer-
sa cognoscere. Dubitabit etiam non iniuria quisquam, quid nam id sit quod
ipsa continet, atque unit: elementa namque materiei similia sunt. Atque
præstantissimum id esse patet, quod continet, quidquid id tandem sit. At
neque est quicquam præstantius anima quod quidem dominetur, et magis
etiam intellectu. Maxime enim rationi consonum est, hunc omnia præ-
cessisse, et præstantissimum omnium et naturæ dominum esse. Illi autem ele-
mentia ea quae sunt, præcedere censent. At enim nemo prorsus de omni
anima dixit, nec eorum qui censent, ipsam ex elementis ideo constare
quia sentit cognoscitque ea quae sunt, nec etiam eorum, qui maxime
motuum ipsam asserunt, esse. Non enim omnia moventur, quae sen-
tiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quae non moventur loco, et ta-
men hoc solo motu anima videtur animal agitare. Similiter et eorum,
qui tam sensitiuum, quam intellectuum ex elementis conficiunt, nemo
animam omnem complectitur. Vivere namque videntur planta, at expertes
sunt tamen et rationis et sensus. Animalium quoque complura sunt, quae
mente, rationeque vacant. Quod si quis et hac illis concesserit, intellectumque
partem esse posuerit animæ et identidem sensitiuum, neque sic de omni ani-
ma, neque de vlla toti dicere videbuntur. In hoc eodem errore videtur esse,
et ea sententia, quae carminibus Orphicis fertur, dicit enim Orpheus ani-
mam ferri ventis et ex toto ingredi respiratione. Id autem nequit ipsis ac-
cidere plantis, neque quibusdam itidem animalium, quippe cum haud uni-
versa respirent. Quod quidem eos præterit, qui ita de anima censuerunt.

Text. 93. ἢ πῶς ὁ νοῦς συνεξεί, χαλεπὸν ἔ
πλάσσει. φαίνεται ὅτι καὶ τὰ φυτὰ
διαφορεῖται ζωὴ καὶ τῶν ζώων
ἐν τῇ ἐντομῇ, ὥς τὸ αὐτὸ ἔχον-
τα ψυχῇ τὰ εἶδει, εἰ καὶ μὴ
δεξιμῶν. ἐκαστὸν γὰρ τῶν μορίων
αἰσθάνει, ἔκινάται καὶ τό-
πον ὅπῃ πῶς χρόνον· εἰ μὴ δὲ
τελευτῇ, ἔστιν ἀτοπὸν ὁρᾶν α
ῶν ἔχουσιν ὥς σῶζειν τὴ φύ-
σιν· ἀλλ' ἔστιν ἡ πῶς ἐν ἐκαστῷ
τῶν μορίων ἀπαντα ἐνυπάρχει τὰ
μέμειναι τῇ ψυχῇ καὶ ὁμοῦ δὲ εἶσιν
ἀλλήλοις, καὶ τῇ ὅλῃ· ἀλλήλων
ῶς ἐκαστὸν ὅντα τῆς ὅλης
Text. 95. ψυχῆς, ὥς διαμετῆς ἑσθῆς. εἰσὶν
ἡ καὶ ἡ ἐν τοῖς φυτοῖς δεξιὴ ψυ-
χῆς ἐστὶν. μόνης γὰρ ταύτης κοι-
νωνεῖ καὶ ζωὴ ἔστιν. Ἐάντη
μὲν χωρίζεται τὴν αἰσθητικὴν
δεξιὴν αἰσθάνειν ὅτι
δὲν αἰσθάνει ταύ-
της ἐστὶν.

aut quo continebit pacto fingere quo-
que difficillimum est. Videmus au-
tem & plantas diuisas viuere, &
animalium insectorum, nonnulla,
utpote animam, & si non numero
tamen specie eandem habentia. Itaque
partium utraque & sensum habet,
& per aliquod tempus loco mo-
uetur. Nec absurdum est, si non per-
durant. Instrumenta namque non
habent, ut naturam conseruent: sed
nihilominus omnes in utraque par-
tium insunt anima partes. Atque
anima partes eadem sub specie col-
locantur: & etiam tota: illa qui-
dem, quia non separabiles sunt, to-
ta autem anima, quia indiuisibi-
lis est. Videtur autem & id prin-
cipium, quod inest in plantis, ani-
ma quoddam esse. Hac enim so-
la communis est & plantis & ani-
malibus. Atque hac quidem a sen-
tiendi principio separatur, si-
ne autem ipsa nihil est
prorsus, quod ha-
beat sensum.

IN

IN SECVNDVM
LIBRVM ARISTOT.
DE ANIMA.

PROOEMIUM.

PROFLIGATIS superiore lib. Veterum
philosophorum de anima sententijs; aggre-
ditur iam ad explicandum quid ipse ea de re
sentiat. Id, quod partim hoc in lib. partim
in tertio accuratè præstat. Distribuitur autem hic liber
in quatuor partes. Prima differit de animæ natura, deq;
eius essentia, capitibus primo, & secundo. Altera capit.
tertio de communi, & primaria facultatum animæ
partitione. Tertia de vegetatricis animæ viribus,
& functionibus, cap. 4. Ultima de potentijs,
& functionibus animæ sensitivæ,
à quinto capite ad
extremum.

CAPIT

DICIMVS itaque. Quoniam ad inuentendam cuiusque rei definitionem plurimum conducit res in partes suas distribuere, ut ex secundo posterioris analyticae cap. 14. constat, explicaturus Aristoteles quidam anima sit, diuisiones quasdam praeiungit; Prima quam non tam

Diuisio en-
tis.

exprimit, quam innuit, est entis in substantiam; & in ea, quae ceteris categoriis continentur, quae lib. 5. Metaphys. cap. 7. fusi-
us explicatur. Secunda est substantiae in materiam, formam, & ex his compositum, quae etiam traditur lib. 7. Metaph. c. 3. 10. 13. aliisque in locis.

Diuisio sub-
stantia.
Materia nō
est hoc ali-
quid.

Forma con-
stituit hoc
aliquid.

Qua substā-
tia hoc loco
diuidatur.

Diuisio a-
ctus in pri-
mum & se-
cundum.

Auerrois &
Caietani sen-
tentia circa
actus diui-
sionem.
Approbat
D. Thom. &
aliorum sen-
tentia de di-
uisione actus.

Monet vero materiam secundum se non esse hoc aliquid, id est, ut explicat Albertus, non esse quid perfectum, neque rem ad certam speciem vocare, cum sit pura potentia, & ex se ad quemlibet actum indiscriminatum se habeat. Formā vero, cum sit actus, & entelechia habere vim constituendi hoc aliquid. Unde fit ut res a suis formis speciem, & nomen, & perfectionis gradus, ac distinctionem acciperent dicantur. Aduerte in secunda diuisione non distribui ab Aristotele substantiā praedicamentalem, ut annotantur Egidius, & M. Albertus, quia in ea partes substantiae appellantur, quae in categoria locum non habent, tum etiam quia non connumerantur intelligentiae, quae in eadem categoria locum obtinent. Nec item dispartiri substantiam in tota suae significationis amplitudine, quia diminuta esset ea dissectio: sed diuidi substantiam physicam duntaxat, siue completa sit siue incompleta, quo pacto diuisum analogum quidpiam est, ut satis liquet, quandoquidem ad totum, & eius partes physicas nihil vniuersum dari potest.

Qua quidem bifariam. Subiicit tertiam diuisionem, scilicet, forma siue actus vel est actus primus, vel secundus, quae variè ab interpretibus explicatur. Auerroes, quem sequitur Caietanus, putat diuidi in ea solam formam substantialem, quae secundae partitionis membrum fuit; ita ut eadem substantialis forma dicatur actus primus, dum est in otio; actus vero secundus dum in opus incumbit. Venisimiliior est ac magis recepta interpretatio Simplicij, Themistij, Philoponi, D. Thomae, & aliorum aientium diuidi actum generatim sumptum in actum primum, qui principium est operandi, & in actum secundum, qui est ipsa operatio; quomodo scientia, quae est habitus, à quo contemplatio egreditur, dicitur actus primus; ipsa vero contemplatio actus secundus; itēque omnes formae substantiales, & primariae qualitates corporum simplicium, omnesque potentiae & habitus, quia sunt fontes, & prin-

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ,
ΤΟ Β.

Κ Ε Φ. Α.

Α μὴ δὴ ὑπὸ τῷ ἀποτέρῳ πα-
ραδεδωμένα εἶναι ψυχῆς εἰρή-
θω. πάλιν δ' ὡς περ εἴρηται
ψυχῆς ἐπαρώμεν, ὡς ἐπὶ μὲν
διόρισται ἢ ἐστὶ ψυχῆς, ἢ τίς ἀνείη κοινὸς τοῦ
λόγου αὐτῆς. ὁ λέγομεν δὴ ἐν τῇ ψυχῇ
τὸ ὄντων, ἢ εἰς αὐτὴν. ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ὕλην,
ὁ καὶ αὐτὸ μὲν οὐκ ἐστὶ τόδε τι ἔτερον δ',
μορφὴν καὶ εἶδος, καὶ ὡς ἡδη λέγει τόδε
τι καὶ τρίτον, τὸ ἐκ τούτων. ἐστὶ δὲ ἡ μὲν ὕλη,
δύναμις τὸ δ' εἶδος, ἐστὶ πάρεχται. καὶ τὸτο
διχῶς τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, τὸ δ' ὡς τὸ θεω-
ρεῖν. εἰς αὐτὴν δὲ μάλα ἐστὶ δόξασι τὰ σώ-
ματα καὶ τῶν τῶν φυσικῶν ταῦτα δὲ τῶν
ἀλλανδεχά. τῶν δὲ φυσικῶν, τὰ μὲν ἐξ
ζωῶν, τὰ δὲ οὐκ ἐξ. ζωῶν δὲ λέγομεν τὸ δι-
αίτην προφύειν, καὶ αὐξάνειν, καὶ φθίνειν.
ὥς

Text. 1.

Text. 2.

Text. 3.

& principia actionum, nuncupantur actus primi; operationes vero ab his orae, actus secundi.

Maximè autem corpora. Egidius, & Caietanus D. Thomam sequuti censent diuidi hoc loco ab Aristotele substantiam generatim sumptam in substantiam corpoream & incorpoream: non quidem expresse, sed tacite & obscure: cum enim

ARISTOTELIS
DE ANIMA,
LIBER II.

CAP. I.

Text. 1.

ICTIS hisce, quae à maioribus de anima nobis tradita sunt: redeamus rursus oportet, atque enitatur velut ab initio determinare, quid anima sit, & quenam sit eius communis maxime ratio.

Text. 2.

Dicimus itaque genus unum quoddam eorum, quae sunt ipsam substantiam esse. Atque huius aliud ut materiam, quod quidem per se non est hoc aliquid, aliud formam, & speciem, quae quidem iam hoc aliquid dicitur, & tertium id, quod ex istis constat, atque componitur. Est autem materia quidem potentia, forma vero actus, atque perfectio, quae quidem bifariam dicitur, quaedam enim est ut scientia, quaedam ut contemplatio.

Text. 3.

Maximè autem corpora videntur esse substantia, & ipsorum ea magis, quae naturalia sunt; haec enim ceterorum principia sunt. Naturalium vero corporum quaedam habent vitam, quaedam non habent, sed ea vacant. Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem, atque decretionem, quae quidem per id ipsum fit, quod viuere dicitur.

Quare

merito, ac beneficio quoddam tale est, magis tale fit.

Naturalium vero corporum. Assignat quantam diuisionem, qua substantiam corporatam diuidit in viuentem, & in eam, quae vita caret. Docet autem ea viuere, quae ab initio principio aluntur, accrescere, aut decrescunt. Quo loco aduertendum est vitam dupliciter sumi. Vno modo pro vita substantiali; altero pro accidentaria. Vita substantialis est id, à quo, ut è fonte vitales actiones dimanant, ut in homine anima rationalis. Accidentaria, sunt ipsae actiones vitae, ut nutritio, accretio. Cum igitur hoc loco viuere dicuntur ea, quae aluntur, &c. Explicatur ratio vitae substantialis per ipsius effectum, & operationem. Non recensuit autem in praesentia Aristoteles cetera vitae munia, cuiusmodi sunt: sentire, intelligere, & appetere, quia ab his tantum, quae essent omnium communia, ac notissima, auspicandum fuit, ut ita communis omnium animarum desinitio aptius colligeretur. Ex hac porro vltima diuisione infert corpora viuentia esse substantia ex materia & forma composita, siquidem omne corpus naturale hisce partibus constat, omne autem corpus viuens, corpus naturale est.

Con. Comm. in lib. de Anima.

G

Atque

dicat corpora maxime videri substantias; alias esse innuit corpora mobilis expertes, quae nobilioris, & excellentioris naturae sunt; eisi in nostram cognitionem minus cadant. Auerroes, Themistius, & Philoponus credunt nullam hic nouam tradi partitionem; & quidem merito cum noua haec diuisio non videatur ad rem attineret: alunt igitur comparare hic Aristotelem inter se membra secundae diuisionis superius assignatae, docereque corpora, id est, substantias, ex materia, & forma co-
cretas perfectiores esse, quam materiam & formam.

Conferet deinde corpora naturalia cum artificialibus & artificiosis. Artificiosorum magis esse substantias: arte facta enim formam, quae accidet quoddam est, ab arte obtinentur materiam, quae substantia est, à natura: quo fit ut naturae beneficio ex parte materiae rationem substantiae vendicent, & ut naturalia magis sint substantiae, cum id cuius

Nullam hic
nouam tradi
partitionem
substantia.

Corporū na-
turalium &
artificialium
magis esse
substantias
comparatio.

Substantia
corporum di-
stributio.
Vita duplex.

Qua hic ex-
plicatur.

Corpus vi-
uens exple-
ditur mate-
riam & for-
mam.

Probatum
avina esse
a. 7. 10.

*Probatum
anima esse
actus pri-
mum.*

De hac re 1.
lib. de ortu
et interitu c.
3. q. 10.

Anima ut
interdū fe-
ricur.

*Animā esse
actū corpo-
ris organici
ostenditur.*

Sed cum perfectio. Probat animā esse actū primum. Nam cum duplex sit actus, videlicet primus; & secundus, ut ex dictis patet: oportet animam actum primum esse, cū ab ea interdum sit vigilia, id est operatio vite, interdum somnus, hoc est, cessatio ab operatione. Sed merito quispiā dubitauerit quare ratione dicatur anima interdum feriari, cum actum nutriendi nunquam intermittat, siquidem omne viuens dum vivit nutritur. Huic dubitationi variè responderi solet, nimirum etsi anima à nutriendi operatione non cōquiescat, interrumpere tamē alias functiones, vel cessare ab opere non quidem se ipsa, sed suapte natura cō aliquando ab actu secundo preteritur.

• *Es talie plantæ.* Argumento à minori ostendit animam esse actum corporis organici, id est, habentis instrumenta ad functiones vite obcundas. Anima plantæ est actus corporis organici : Igitur & reliquæ animæ. Confectio liquor : si enim plantalis, seu vegetativæ anima, quæ in infimo gradu consistit, subiectum habet organi

ὥστε πᾶν σῶμα φυσικὸν μετέχον ζωῆς, εἴσα
 ἂν εἴη· εἴσα ᾗ ἕταυς ὡς συνδυῖται. ^c ἐπεὶ δὲ Text. 4
 ὅτι σῶμα τοιοῦτον ζῶν καὶ ἔχον, σὺν ἂν εἴη
 τὸ σῶμα ψυχὴ· ἐγὰρ ὅτι τὸ κατ' ὑποκει-
 μένου τὸ σῶμα· μακρὸν ᾗ ὡς ὑποκειμένον
 καὶ ὅλη· ἀναγκάσθον ἅρα τὴν ψυχὴν εἴσαν
 εἶναι, ὡς εἰδέναι σῶματ' φυσικῶς διυνάμει
 ζῶν ἔχοντ'· ἢ ᾗ εἴσα ἐντελέχεια· τοιοῦ-
 του ἅρα σῶματ' ἐντελέχεια. ^e αὕτη ᾗ Text. 5
 λέγει διχῶς· (ἢ μὲν ὡς ὀπισθήμην, ἢ ᾗ ὡς τὸ
 θεωρεῖν.) φανερόν οὐδ' ὅτι ὡς ὀπισθήμην· ἐν
 καὶ πρὸ ὑπαφέναι τὴν ψυχὴν, ὕπν' καὶ
 ἐγρήγορσις ὅστιν. ἀναλογον δὲ ἢ μὲν ἐγρήγορ-
 σις τῷ θεωρεῖν· ὁ δὲ ὕπν', τῷ ἔχειν καὶ μὴ
 ἐνεργεῖν. προτέρα ᾗ τῇ γῆρασις ὅτι εἰ αὐτῇ, Text. 6
 ἢ ὀπισθήμην. διὸ ψυχὴ ὅστιν ἐντελέχεια ἢ
 πρῶτον σῶματ' φυσικῶς ζῶν ἔχοντ'
 διυνάμει· εἰ τοιοῦτον ᾗ, ὁ ἂν ᾗ ὀργανικόν.
 ὅργανα ᾗ καὶ τὰ τῶν φυτῶν μέρη, ἀλλὰ
 παντελῶς ἀπλᾶ· οἷον τὸ φύλλον φεικαρ-
 πικὸν σκέπασμα· τὸ φεικάρπιον, καρπὸς. αἱ
 ᾗ ῥίζαι τῷ σῶματι ἀνάλογον ἀμφω καὶ ἑκάς
 τὴν τροφίαν. εἰ δὲ τι κοινὸν ὅππασιν ψυ- Text. 7
 χῆς διὰ λέγειν, εἴη ἂν ἢ πρῶτον ἐντελέχεια
 σῶματ' φυσικῶς ὀργανικῶς. ^h διὸ καὶ εἰ δὲ
 ζητεῖν, εἰ ἐν ἢ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὡς περὶ εἰδέναι
 τὸ κινεῖν καὶ τὸ ῥῆμα, εἰδέναι ὅλως τὴν ἐκάς
 ὕλην καὶ τὸ εἶ ὕλη· τὸ καὶ ἐν καὶ τὸ εἶ ἵσως
 πλεοναχῶς λέγειν, τὸ κυρίως ἢ ἐντελέχεια
 ὅστιν. καθόλου μὲν οὐκ εἴρηται ὅτι ἢ ψυχὴ Text. 8
 εἴσα καὶ ἢ καὶ τὸ λόγον. τὸτο ᾗ τὸ πᾶν εἶναι
 τῷ τοιοῦτον σῶματι, ⁱ καθάπερ εἰ τι τῶν
 ὀργάνων φυσικὸν ἢν σῶμα, οἷον πέλεκυς
 ἢν καὶ

Text. 4

Text. 5.

Text.6.

Text. 7.

Texts.

51

Quare corpus omne naturale particeps vite sub-
stantia est, & ita substantia, ut composita. ^c At-
que cum tale etiam sit corpus, id est, habens vitam:
corpus perfectio non erit animæ, corpus namq, non
subi rationem eorum, quæ sunt in subiecto: sed ut
subiectum potius est, & materies. Necessè est igitur
animam substantiam esse perinde atque for-
mam corporis naturalis potentia vitam habentis:
Substantia verò actus est, & perfectio: talis igitur
Text. 5. corporis est perfectio atque actus. ^f Sed cum per-
fectio atque actus bisariam dicatur, ut diximus
(quidam enim est ut scientia, quidam ut contem-
platio) patet animam actum esse perinde atque
scientiam. Nam ex eo quia anima est, & somnus
est & vigilia, atque vigilia quidem contem-
plationi, somnus autem scientiæ operatione vacanti si-
Text. 6. milis est. Altera autem alteram in eodem scientiæ,
inquam, contemplationem generatione præcedit.
Quapropter anima primus est actus perfectiorq,
corporis naturalis potentia vitam habentis, & &
talis plane, ut partes ipsius sint instrumenta. Enim-
verò partes quoque plantarum instrumenta sine
controuersia sunt, quamuis videantur penitus sim-
plices esse: eius enim quod circa fructum est, tegmen
est folium, & fructus etiam, illud radices præterea,
vicem subeunt oris. Virisque namq, trahitur ali-
Text. 7. mentum. Si igitur commune quid de omni ani-
ma sit dicendum ipsa perfectio prima, primisque
actus est corporis naturalis, cuius partes sunt in-
strumenta. ^h Idcirco non, quærere oportet, si
vnum sit anima atque corpus: sicut neque ce-
ram & figuram, nec omnino materiem cuiusque,
& id cuius materies est. Nam cum vnum, &
esse multifariam dicatur, actus est id, quod pro-
Text. 8. priè vnum est, atque propriè est. Vniuersaliter igitur
diximus quidnam anima sit. Est enim, ea sub-
stantia qua est ut ratio. Hæc autem est, quidditas
corporis talis, & perinde sanè, atque si quod in-
strumentorū artis naturale corpus esset, ceu securis:

Text. 4.

Text. 5.

Text. 6.

Text. 7.

Text.3.

organis instructum, vi-
que anima sentiens, &
intelligens, que nobilio-
ris note sunt, id obtine-
bunt. Nam quo forma
perfectior est, eo subie-
ctum ornatus requirit.
Assumptum patet quia
simpliciter in organis

*Materia plu-
tarum orga-
nis prædita,
nō homoge-
nea.*

aliā causam curex corpore, & anima vnū fiat. *Cur ex anima & corpore vnū fiat*
Nam cum corpus sit materia ipsa, ac pura potentia, forma verò substantia, *quarendum non est.*

substantialis suapte ingenio in vnā cōcant naturā, sicut nullo aliunde quā-
suo vinculo, aut nexu ex his vnū fiat. De hac ipsa re dubitationem mouet Aris-
teles eamque eodem pacto diluit 8. Metaphysic. cap. 6. text. 15. nisi quod illic non de
sola anima & corpore, vt hic, sed de forma, & materia generatim quærit. Lege, si
placet, quæ hæc de re i Phylib. differuius.

¹ Et perinde sanè. Duplici exemplo, quorum vnum ab arte, alterum à natura
G. 2 defum

Animam ad desumptum est, probat
corpus secus animam esse actum sub-
stantialem, à quo vt à
forma artificis prima ratione essendi
creata ad sub- animarum corpus dica-
stantiam. tus. Primum est huius-
modi, vt se habet for-
ma rei artificiate verbi
gratia forma securis ad
lecturum; ita proportio-
ne quadam anima ad
corpus animatum: argu-
si securis compositum
physicum esset, eius fi-
gura esset forma sub-
stantialis ipsius, vnde
ratio securis potissimum
sumeretur: Ea namque
posita cohaeret, constat-
que securis, ea perseuen-
te dissoluitur. Ignoranti-
a erit forma substan-
tialis corporis animati.
Posterior exemplum est

*Item ficti huiusmodi. Si oculus est
aspectus ad set animam (sumit vero
oculum, oculum prout est quid*

Oculus sine
aspectu est
aquinore v-
culus.

ἡ δὲ αὖ τὸ πλέκει ἐστὶ ἡ ἐσία αὐτῆς, καὶ
 ἡ ψυχὴ τῆτο· χωρεομένης δὲ ταύτης, οὐκ
 ἀνέπτε πλέκει ὡς, ἀλλ' ἡ ὁμωνύμως. νῦν
 οὐδὲ πλέκει· ἢ δὲ τοιοῦτου σώματος
 τὸ πᾶν ὡς καὶ ὁ λόγος ἡ ψυχὴ· ἀλλὰ
 φυσικοῦ τοιοῦτο ἔχοντος· ἀρχὴν κινήσεως
 καὶ στάσεως ἐν αὐτῇ· διαφέρει δὲ καὶ ὅτι
 τῶν μερῶν δεῖ τὸ λελθόν· εἰ δὲ ὡς ὁ
 ὀφθαλμὸς ζῶον, ψυχὴ αὖ αὐτῆς ὡς ἡ ὄψις·
 αὐτῇ δὲ ἐσία ὀφθαλμοῦ ἢ καὶ λόγον· ὁ δὲ
 ὀφθαλμὸς, ὅλη ὄψις, ἢς ὑποκινώσεως,
 οὐκ ἐστὶν ὀφθαλμὸς, πλὴν ὁμωνύμως, κα-
 τάως ὁ λόγος καὶ γραμμῶν. δεῖ
 δὲ λαβεῖν τὸ ὅτι μέρεσι ἐφ' ὅλου ἔστι ζῶν-
 τος σώματος· ἀνάλογον δὲ εἶναι ὡς τὸ
 μέρος πρὸς τὸ μέρος, ἢ ὅλη ἀσπίς
 πρὸς τὸ ὅλον σῶμα τὸ ἀσπίτικόν, ἢ το-
 ιοῦτο. ^κ ἐστὶ δὲ τὸ ὑποβεβληκὸς πᾶν ψυ-
 χὴν, τὸ δυνάμει δι' ὧς ζῆν, ἀλλὰ τὸ
 ἔχον· τὸ δὲ σπέρμα καὶ ὁ καρπὸς, τὸ δυ-
 νάμει τοιοῦτο σῶμα· ὡς μὲν οὐκ ἡ τμή-
 σις καὶ ἡ ὄρασις, ἔτι καὶ ἡ ἐξηγήσεις
 ἐντελέχεια· ὡς δὲ ἡ ὄψις καὶ ἡ δυνάμεις
 ὁργάνων, ἡ ψυχὴ· τὸ δὲ σῶμα, τὸ δυνά-
 μει δὲ αὐτῆς ὡς ὁ ὀφθαλμὸς ἡ κόρη
 ἡ ὄψις, καὶ καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα τὸ
 ζῶον· ὅτι μὲν οὐκ οὐκ ἐστὶν ἡ ψυχὴ χω-
 ριστὴ ἔξω σώματος, ἢ μέρος τινὰ αὐτῆς, εἰ
 μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἀδελφὸν εἶναι δὲ
 ἡ ἐντελέχεια τῶν μερῶν ἐστὶν αὐτῶν οὐ
 μὴν ἀλλ' εἰσὶν αὐτῶν καὶ οὐκ ἀλλοῦ, διὰ τὸ μή-

θεὸς ὁ σώματος ἐντελέχεια. ἐτι ὁ ἀδελφον, εἰ ἔπος ἐντε-
λέχεια ἔ σώματος ἡ ψυχὴ, ὡς πτερ πλωτὴρ πλοῖς. τύπω μὲν
οὖν πάντῃ διώριστο ὁ ὑπογράφετο πρὸς ψυχῆς.

eius namque substantia, ipsius esset, ut patet securis ratio: id est esset anima, qua separata non esset ulterius ut patet securis, nisi nomine tantum. At nunc est securis: non enim talis corporis substantia, ratioque est ipsa anima: sed naturalis, ut diximus, talis, quod in se motus sta-

Text. 9. *tusvè principium insum habet. Atque id quod dictum est in partibus etiam inspicere licet. Nam si oculus esset animal, eius anima visus ipse mirum esset: hac est enim, ut patet, oculi substantia, quæ sese habet ut ratio. Oculus autem est materies visus, qui cum deficeret, non ulterius erit oculus, nisi nomine tantum, & perinde atque lapideus, vel etiam depictus. Id igitur quod de parte dictum est, ad totum corpus vivens accommodare oportet: est enim hic profectò rationum similitudo. Nam, ut pars sese habet ad partem, sic totus sensus ad totum sensitivum corpus, ut*

Text. 10. talis est rationis. ¹ Non est autem id potentia
vivens, quod abiicit animam, eaq. vacat: sed id,
quod ipsam habet. Semen verò fructusvè id nimi-
rum est, quod potest tale corpus evadere. Ut igi-
tur incisio, visusq. sic est vigilia actus: & ut vi-
sus rursus, instrumentiq. vis, sic est anima actus,
corpus autem est id, quod ut diximus, est poten-
tia vivens. Verum ut pupilla, visusq. oculus est;

Text. 11. sic anima & corpus est animal. ¹ Animam igitur non separabilem esse à corpore, vel partes ipsius nonnullas si paribilis sit, non obscurum esse videtur. Corporis namque partium patet aliquas anime partium actum esse. Nihil tamen verat, ut aliqua partium sint separabiles anima, propterea quod corporis nullius sint actus. At obscurum est, nec dum patet, si perinde corporis nulla anima sit actus, ut gubernator actus est navis. Hoc igitur pacto universaliter de anima determinatum, descriptum vè sit.

dictis constare num anima sese habeat ad corpus vt gubernator ad nauim, quod Plato censuit, an non.

videndi facultas ita ma-
teriam oculi informat,
ut ex vitroque fiat ocu-
lus, à quo videndi actio
oritur; sic ex anima &
organico corpore ani-
matum constat, quod est
in potentia ad functiones
vitæ administrandas.

* Non est autem id. Corpus orga-
 potentia vivens. Ex-
 planat quo modo cor-
 pus, cuius actus est ani-
 ma, vitā habere potest
 dicatur, atque non sic
 dum.

corpus res vivens potest
vitam habere, quasi
anima careat, eam tamen
possidere aptus sit, ut se-
men sed ita ut actu ani-
mam contineat, sit vero
in promptu ad eas ope-
rationes exercendas, in
quibus accidentaria vita
consistit.

¹ Animam igitur non separabilem esse à corpore. Quia animam corporis actum definitur potest esse separabilem esse fortasse opinari, animam nihil vetat.

neutiquam esse à corpore separabilem. Occurrunt igitur, manifestum id quidē esse, quoad aliquas anime partes, quæ nimirum ita sunt actus corporis vt materie prorsus addictæ, affixæque sint, nihil tamen obstarè, quominus aliquæ ita sint à materia liberæ, vt extra illam coherere valeant. Porro quid Aristoteles nomine partium significarit progressu exponemus. Sub-

QVÆSTIO. I.

Rectè ne Aristoteles animam definiat, an non.

ARTICVLVS I.

Enodatur Peripatetica animæ definitio.

Anima definitio.

Eius enodatio.

Quid nomine corporis hic intelligatur.

1. Sententia. D. Thomae, Capreoli, Caietani, Ferrariensis.

2. Sententia.

Argentin. Greg. Arim.

Rejicitur 1. sententia.

EX iis, quæ Arist. proximo capite docuit, hæc animæ definitio habetur, Anima est actus primus substantialis, corporis organici, potentia vitam habentis. Quæ membratim sic explicanda erit. Dicitur anima, actus *πρῶτος*, ita latè accepto vocabulo ut tam actus substantialis, quam accidentarios comprehendat sicut annotauimus in contextu. Ponitur ergo actus ad excludendā materiam primā, quæ est pura potentia, & quæcumque non sunt simpliciter actus, ut cōposita tam naturalia, quam artificialia. Primus, ad reiiciendos actus secundos, præcipuè operationes, ut Themistius hoc in lib. ca. 4. & M. Albertus tract. 1. c. 2. animaduertunt. Substantialis, ad remouendos actus primos accidentarios, ut potentias respectu suorum actuum. Corporis, ad excludendas, tum substantias separatas, quæ corporibus non assident: tum etiam mentes celestium orbium motrices, quæ non sunt actus corporum celestium, quasi ea propriè informant, et si eis assideant, quamquam secus arbitrati fuerint nonnulli, quos alibi confutauimus. Cæterum cum multifariam corpus vsurpetur, dissidium inter expositores est, quonam modo hic sumatur. Sunt qui opinentur accipi pro composito ex materia, & anima, non quidem secundum omnes gradus, sed duntaxat secundum gradum corporeitatis, cum quo adhuc materia manet in potentia ad vltiores, ut ad gradum vegetatiuum & sensitiuum. Huius acceptionis meminit D. Thom. hoc loc. & in 1. sent. dist. 25. q. 1. art. 1. ad 2. Capreolus in 4. distinct. 10. q. 1. art. 3. ad arg. Scoti, Caiet. 1. part. q. 76. art. 4. Ferrariensis lib. 4. cōtra gent. c. 64. & hoc in lib. q. 2. alique non pauci. Poteritque hæc explicatio suaderi auctoritate Aristotelis, qui superiori cap. text. 9. docuit corpus ita esse potentia viuēs, ut tamen non vacet anima, sed ipsam habeat. Quare sumit Aristoteles corpus, ut est quidpiā ex materia prima, & anima coalescens; ita tamē ut anima non sumatur secundum gradum sibi proprium, ac reciprocum; alioqui idem in sui ipsius definitione poneretur. Alij arbitrantur accipi corpus ab Aristotele prout significat materiam primam connotando organa apta ad actiones vitæ obeundas. Ex horum numero est Argentinus in 4. dist. 13. q. 1. art. 1. Gregorius in 2. distinctione 16. quæst. 2. alique recentiores.

Nobis tamen neutra harum interpretationum omnino placet. Non prior, quia Aristoteles text. 4. palam asseruit corpus, quod in animæ definitione collocabat, esse subiectum animæ; constat autem compo

Themistius. Simplicius. Philoponus. & Auer. aiunt sumi hic corpus pro toto composito naturali.

Ut Soncin. 8. Metaph. q. 11. & alij in 4. d. 10. tum in 3. p. q. 76. art. 1.

Ut Tolet. hoc lib. ad text. 4.

compositum ex materia prima & anima non esse animæ subiectum, sed potius materiam primam. Non posterior, quia si corpus ita sumeretur ab Aristotele hoc loco, superuacanea esset particula, organici, posita in definitione: cum id, quod per eam exprimitur, importatum iam foret nomine corporis. Dicendum est igitur cūm D. Thoma hoc loco ad textum 4. (et si alibi oppositum censuerit) accipi in præsentia corpus pro materia prima; ita ut corpus organicum nihil aliud sit, quā materia prima affecta organis ad functiones vitæ administrandas. Et in corpus ita sumptum quadrant ea, quæ Aristoteles de illo enuntiat in contextu, nempe corpus esse subiectum animæ; & ex corpore atque anima fieri vñū, nec esse querendum cur ita fiat. His non repugnat auctoritas Aristotelis alienis corpus non ita à se vocari potentia viuēs, ut anima careat; sed ita ut ipsam habeat. Concedimus enim corpus organicum, seu potentia vitam habens reuera in se animam continere; sed negamus animam importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta definitione adhibetur. Quamuis non inficiemur aliàs interdum vsurpari iuxta duos illos modos, quos suprā retulimus.

Sequitur in definitione, organici, potentia vitam habentis, quæ duo idem valent, ut aduertit Themistius, Alexander, Philoponus, D. Thom. & alij, quanquam Simplicius aliter sentiat. Excluduntur autem hisce verbis à definitione animæ omnes formæ naturales, quæ per superiores particulas nondum reiectæ fuerant, ut formæ lapidis, & ignis: quarum corpora, siue ut propriè loquamur, materiæ ad exercenda vitæ munia organis, siue instrumentis distinctæ non sunt. Inter quas etiam numerantur formæ cadauerum. Nam oculi, pedes, manus, aliæque id genus instrumenta quæ in iis apparent, non vniuocè, sed analogicè duntaxat cum organis viuētium conueniunt, ut Aristoteles hoc primo capite text. 9. & lib. 7. Metaphys. cap. 10. textu 35. docet.

Roget aliquis num hæc definitio sit essentialis. Quod non sit, ex eo videtur; quia Aristoteles ea tradita dixit se animam definiisse *ὡς τὸ πρῶτον*, id est, figura; at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non est aliud, quā non exactè id explicare; translatione ducta à picturis primò obscuriùs adumbratis, deinde illustriùs expressis: vnde Perionius *ὡς τὸ πρῶτον* vertit, pingui Minerva. Igitur Plotinus libro secundo Enn. 4. Aristotelem reprehendit quod hic non exposuerit quid sit anima: nec eundem minus vellicat Proclus capite quinto in Timæum, quod non tam docuerit quid sit anima, quā cuius sit, nempe organici corporis. Similiter Auicenna lib. 6. Naturalium asserit hanc definitionem non declarare essentialiam, sed potius existentiam animæ, id est, non quid anima sit, sed quomodo existat in corpore. Oppositum tamen dicendum est: nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas est, quā quæ ab Aristotele hac definitione exprimitur: nec à Platone aliisve Philosophis alia definitio ad animæ essentialiam explicandam accuratior,

Rejicitur 2.

Vera interpretatio particula, corporis.

Excluduntur ab anima definitione formæ non viuētium.

Non videri essentialem definitionem animæ.

Essere vera essentialem definitionem.

aut

Porphyrius,
Plotinus,
Atticus,
Theodor.
Lactantius,
Albertus,
Ficinus,
Themistius.

Figura agere seu definire quid apud Arist.

Argyropil.

Alexander Perionius.

Non videtur uniuoca anima definitio.

Probat. Desenditur esse uniuoca.

aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, ceterisque Platonici reclament. Quorum definitiones quare, si placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei capite vigesimo septimo, Magni Albertum in summa de homine, Ficinum libro 6. de Theologia Platonis cap. primo, Themistium toto ferè superioris libri decursu. Quod verò Aristotelis addidit se animam figura definiisse, nihil de tradita ab eo definitionis absolute detrahit: tantum enim indicare voluit se non speciatim singularum animarum; sed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem exposuisse. Sic enim interdum apud Aristotelem sumitur figura agere seu definire; vt primo de historia animalium cap. 1. vbi de animalium differentiis in progressu acturus, De quibus, inquit, figura prius agendum est, deinde de vnoquoque genere diligentius discutiemus. Quare appositè Argyropilus loco citato, *ὅτι τὸ πρῶτον*, vertit, vniuersaliter, id est, in commune. Dicitur porro hinc animarum naturæ explicatio, figura tradit; quia cum non explicitè descendat ad specialem cuiusque animæ quidditatem enodandam; quandam earum umbram & figuram solum exhibet. Et in hunc sensum verba Alexandri & interpretatio Perionij accipienda erunt. Ita tamen vt non negetur illam animæ definitionem respectu animæ in commune exactam esse.

Quæri solet num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, sensitiuæ, & intellectuæ uniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroes commento septimo, & 30. huius, & comm. 5. libri tertij, Iandunus hoc in lib. quæst. 3. asserunt non uniuoca, sed analogica ratione conuenire; quod ex eo probat Philoponus, quia aliter anima vegetatiua & sensitiua sunt actus corporis; aliter intellectiua: illæ enim sunt actus inseparabiles; hæc separabiles. Contraria tamen sententia, quam sequitur D. Thomas, Aggidius, ac ceteri ferè Latini interpretes prima part. q. 76. art. 4. & lib. 2. contra gent. cap. 79. vera est: licet enim animæ intellectuæ peculiare sit ita materiam informare, vt ab ea seiungi ac per se extra corpus coherere possit; nihilominus est verè, ac propriè forma corporis humani, & communem illam animæ rationem, quæ in proposita definitione traditur, cum cæteris animabus ex æquo participat.

ARTICVLVS II.

Argumenta contra superiorem definitionem.

1. Argum.

ON desunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari possit. In primis enim sic licebit obicere. Anima est actus secundus; ergo non est actus primus. Probat. Antecedens. Nam vbi versio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus

Ad calcem 1. cap.

Fuit Aristoxenus, teste Gellio, Aristotelem audier.

Græcus habet *ἐνέργεια*, quod, interprete Cicerone in primo Tusculanarum quæstionum libro, non est aliud, quàm continuata motio & perennis: at morio non actus primus est, sed secundus, vt pote operatio. Vnde & Diuus Nemesius libro de natura hominis, cap. 2. credit Aristotelem non putasse animam esse substantiam, quod eam entelechiam vocarit. Et ob eandem causam Diuus Gregorius Nyssenus libro secundo de anima, cap. 4. & Iustinus Martyr in oratione panætica ad gentes, aut animam intellectuam existimant ab Aristotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam esse actum præstantissimum: actus verò secundus præstantior primo est: cum ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: siquidem vnumquodque est gratia suæ operationis, vt docet Aristoteles secundo de Cælo, cap. 3. text. 17. & lib. 9. Metaph. cap. 9. text. 15.

Secundò, Anima non est substantia: igitur non est actus substantialis. Assumptum probat Galenus cap. 3. & 4. libri, qui inscribitur, Quod animi mores corporis temperamentum sequantur, hunc in modum; Anima non est aliud, quàm *ὑπόστασις*, seu temperies, & moderatio quatuor primarum qualitaturn: hæc autem est accidens, non substantia: igitur anima non est substantia, sed accidens. Maiorem probat dupliciter, primum quia id videtur esse anima, quo pereunte, moritur animal: at abolita dissociatæ temperie certum est animal interire. Item quia ex diuersa corporum temperie oriuntur in nobis diuersi affectus, seu passionēs. Melancholici enim v.g. procliuēs sunt ad tristitiam; cholericī ad iram; huiusmodi verò affectus ab anima, vt à fonte manant. Quare anima nihil aliud est, quàm prædicta temperies. Accedit veterum quorundam auctoritas, vt Dinorchus, & Empedocles, qui animam esse harmoniam prædicabant, non quidem sonorum, sed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeuntium: & Aristoxeni musici, qui ab arte sua non recedens voluit animam simili ratione consistere in homine, qua consors modulatio constat in cantu, & fidibus; ita nimirum, vt scuti nerui bene intenti concentum efficiunt; sic partium corporis firma coniunctio, membrorumque omnium consentiens in vnum viget animalis motus faciat.

Tertiò, Anima est corpus: igitur non est actus corporis, alioquin vnius corporis aliud esset corpus. Probat. Antecedens. Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philosophorum fit per quandam similitudinem & cognationem inter rem cognitā & cognoscentem. Vnde illud Empedoclis poetice philosophantis:

Terrea vis terras, vis humida percipit undas,
Æther ab æthere sentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monstrat, litem lis aspera sentit.

Quare cum inter corpus, & id, quod corpore vacat, similitudo nulla interfit; si anima non esset corpus nullus rei corporeæ notitiam
Con. Com. lib. de Anima. 11 obti

Entelechia quid.

D. Nemesius.
D. Gregorius Nyss.
Iustinus Martyr.
Confir. arg.

2. Argum. Galenus.

Anima temperies.

Dinorchus.
Empedocles.
Anima harmonia.
Aristoxenus.

3. Argum. Cognitio fit per similitudinem inter rem cognitā & cognoscentem.
Empedocles.

Confirmatio
antecedentis
superius ar-
gumentum.

Anima esse
quinta sub-
stantia iux-
ta Arist. pu-
tat August.

4. Argum.

5. Argum.

6. Argum.

obteneret. Quod cum aperte falsum sit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permissione concretam esse. Corroboraturque idem antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cum, verbi gratia, phrenesis, vel ebrietas intellectionem turbat; & corpus similiter patitur ab anima, ut dum ex vetecundia, rubore affici-mur; & ex timore albescimus: cum igitur ad mutuam actionem & passionem requiratur contactus; & hic non nisi inter corpora in-teruentu quantitatis dari queat; non videtur negandum animam esse corpus. Ac quod Aristoteles huius sententiae fuerit, affirmat D. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 11. aiens in doctrina Peri-patetica animam esse quintam substantiam, hoc est, è materia & na-tura ecclesi coalitam.

Quartò. Anima rationalis extra corpus, est verè anima; & tamen in eo statu non est actus corporis: non igitur ea particula in defini-tione adhibenda fuit. Accedit quod Aristoteles hoc in lib. cap. 1. tex. 11. ait manifestum esse quoddam animae partes non posse à cor-pore separari, quia constar esse actus illius. Igitur in doctrina Ari-stotelis anima rationalis, si extra corpus valet consistere, non est actus corporis.

Quintò. Subiectum, per quod definitur forma, debet esse prius ipsa forma: sed corpus organicum non est prius anima: igitur ani-ma non rectè dicitur actus corporis organici. Probat minor, quia non vocantur partes organicae, nisi quae iam sunt praeditae potentiis vitalibus; cum ergo huiusmodi potentiae ab anima oriuntur, necess-ario eam supponunt, atque adeo corpus organicum est posterius anima.

Sextò. Cum Angelus ex concreto aëre corpus organis distin-ctum sibi effingit; & in eo mouetur progressiuo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitae munia exercet, tota animae definitio ei competit: & tamen non est anima. Ergo animae definitio non reci-procatur cum re definita.

ARTICVLVS III.

Quod Anima non sit Temperamentum.

Galeni &
aliorum error,
quod anima
sit temperies.

VT superiora argumenta commodius, & vberius expli-centur, prius à nobis falsa quorundam dogmata, con-sutanda erunt. Offert autem in primis sese Galeni error, in quem etiam inciderunt haeretici quidam, ni-mirum Carpoerates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atque Antitactae, ut refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porro Galenus lib. 3. de locis affectis, cap. 6. & in opere superius ci-tato arbitratus est, quod iam apud Platonem Socrates in Phaedro re-prehenderat animam esse primarum qualitatum temperiem. Sic enim

enim eius sententiam interpretatur D. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 63. & in quaestione disputata de anima art. 1. etsi alij eum secus putasse dicant, vel saltem hac in re aded fuisse varium, ut videatur non satis constitutum habuisse quid sequeretur, aut in quam sen-tentiam descenderet. Quod ipse non obscure indicat in lib. de Na-tur. facult. subst. & lib. sympt. & lib. 3. de usu partium: ubi ait igno-rare se quid sit anima.

Quaecumque tamen eius mens fuerit, sit prima conclusio in hac disceptatione. Error est, etiam in Philosophia, intolerabilis animam esse temperamentum. Quod hisce rationibus concluditur. Anima est forma rerum viuentium; ab ea namque viuens accipit esse: non est igitur anima temperamentum. Consecutio ostenditur, quia tem-peramentum est accidens, seu potius multa accidentia, videlicet quatuor primae qualitates ad symmetriam deductae. Quare cum vnumquodque viuens sit substantia essentialiter constans ex sua forma & materia, si eorum forma esset accidens, substantia constaret ex accidentibus; quod omnis philosophia auersatur.

Secundò. Functiones ab anima oriundae sunt altioris conditio-nis, quam quae proficiscuntur à primis qualitativis: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exsiccatio: ab anima verò actus nutriendi, augendi, loco mouendi, sentiendi, intelligendi: ne-mo autem nescit posteriora haec munia excellentiora esse: ergo ani-ma non consistit in primis qualitativis; sed est alia praestantior, eminentiorque natura.

Tertiò. Animus particeps rationis cohibet motus insurgentes in appetitu sensitivo, moderaturque passiones, ut patet in iis, qui se continent: hoc autem praestare nequit qualitatum turba, cum ab ea, ut à causa disponente, ac prouocante, eiusmodi affectus plerum-que oriantur, ac pro earum intensione, & remissione variantur. Igitur saltem animus rationalis non est conuenientia primarum qualitatum, siue temperamentum. Postremò, Cum ij, qui animam temperamentum esse dicunt, negent eam esse substantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo ar-ticulo animam non accidens, sed substantiam esse ostendemus.

ARTICVLVS IIIL.

Quod anima sit Substantia.

Auic. lib. de
anima cap. 5.
Alb. in sum.
de hom. q. 3.
Auer. 2. de
an. comm. 1.

SECVNDA conclusio huius quaestionis sit, Anima non est accidens, sed substantia. Hae conclusio nullam habet etiam in Philosophia dubitationem; etsi eam è veteribus physicis negarint ij, qui praeter materiā pri-mam, nullum rerū naturalium principium agnoscere. Nec ab illa dissensit Plato, licet in Timaeo animā rationis, & intelli-gentiae participē, numerū vocarit; non enim ideo eam quantitatis

60 IN II. LIB. ARIST. DE ANIMA.

numeros fecit; sed implicitam vetustatis philosophiam secutus, moremque Pythagoraeorum, qui omnia ad numeros referebant, animae dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Cur Plato animam numerum vocarit.
Cur circulum.
Cur harmoniam.
Cur numerum mouentem se.
Arist. non sensum sed verba Platonis reprehendit.
Qui Platonis a calumnia vindicent.
Vocauit igitur animam numerum, vel quia omnium in se rerum numeros continet, cum sit earum typis, siue imaginibus consignata; vel quia sicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas; ita anima inter formas a materia prorsus absolutas; & eas, quae materiae affixae sunt, medium obtinet. Accommodauit etiam animae rationem circuli; quia ut circulus in se recurrit, sic anima intelligendo, supra se ipsam, reuoluta notione reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam; vel quod sensus, quibus tanquam internuntiis vritur, sensillum rerum consonantia, quasi musica, oblectentur: vel propter virium & potentiarum in ipsa anima ordinem, & consensum. Denique animae definitionem ex numero motuque composuit, aens animam esse numerum mouentem se: quia dum anima contemplatur, dum sentit, dum vegetat; mouere se dicitur, propterea quod operationis principium, & fons sit; nec aliunde moueatur, ut ea, quae vitae sunt expertia. Verum si Platonis de anima sententia ita se habent, cur eas Aristoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehendit? Videlicet, ut D. Thomas primo huius operis lect. 3. animaduertit, non Platonis sensum, sed primam verborum faciem coarguit; ne Philosophorum vulgus verbis inhaerens, & profundum ac reconditum Platonis sensum ignorans, hallucinetur, putans animum esse re vera numerum, circulum, aut harmoniam. Platonem vero a reprehensione vindicare conantur non solum Platonici, sed nobiles in primis Peripatetici, ut Theophrastus in libris, quibus locos antea ab Aristotele tractatos explicat, (cuius operis meminit Themistius in sua paraphrasi ad primum de anima, cap. 17.) Philoponus in commentariis capitis tertij, Bessaricus lib. 2. in Calumniatorem Platonis, Macrobius in somnium Scipionis, cap. 15. & 16.

1. Ratio pro conclusione.
Diuina virtus omnia administrat.
Quod igitur anima substantia sit, ex eo primum ostendi potest, quia ut Diuus Gregorius Nyssenus in disputatione de anima luculentius edisserit. Quemadmodum qui in mundo consentientem rerum varietatem, & contrariorum discordem pacem, ac concordem litem videt; mox, si apte secum ratiocinetur, statuit vim quandam esse diuinam per omnes mundi partes commeantem, quae omnia suo nutu coarceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuenti animaduertit contrarias qualitates ad concentum reductas conseruari, & repugnantes organorum affectiones, ne se mutuo perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuersa munia tanto ordine, & consensu administrari; plane intelliget dari vnani aliquam formam, cuius merito ac beneficio haec omnia perficiantur: quae forma accidentaria esse non poterit, sed substantialis; cum vnus accidentis tanta efficacitas esse nequeat, tantumve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariorum qualitarum quasi

Quod anima non sit harmonia probat Arist. li. 1. c. 4. text. 34. Themist. in paraphr. 1. lib. cap. 23. & 24. D. Tho. lib. 2. contra gent. cap. 64. Quod non sit numerus mouens se Arist. lib. 1. cap. 3. 61. Alb. lib. 3. tract. 2. c. 10.

CAP. I. QVÆSTIO I.

61

1. de generat. cap. 4. q. 21.
Republica; ea igitur forma non alia erit, quam anima; liquidem in eadem materia plures formae substantiales esse non possunt, ut alibi ostendimus: quare patet animam esse substantiam.

2. Ratio.
Secundò, vel in materia rerum viuentium inest aliqua forma substantialis; vel nulla. Si nulla; duo, praeter alia, sequuntur incommoda. Primum est, cohaerere viribus naturae materiam absque omni forma substantiali. Secundum, aliquam substantiam, nempe compositum, ex accidente & substantia constitui; videlicet ex materia & ex forma accidentaria. Quod si in tali materia, aliqua substantialis forma inest, quis non videat ei potius attribuenda esse praestantissima rei viuentis munia, id est, vitales actiones, atque adeo eam formam esse animam.

3. Ratio.
Tertiò, Forma est praestantior, quam materia: atqui materia non est accidens, sed substantia, cum sit primum cuiusque subiectum: ergo forma erit substantia & non accidens, atque adeo anima, quae forma est, erit substantia. Quod verò secundum Academicam & Peripateticam philosophiam ita dicendum sit, patet ex dialogo Platonis de anima, qui inscribitur Phaedon; & ex iis, quae docuit Aristoteles *Plato. Arist.* tum saepe alibi, tum capite primo huius libri, ubi asseruit animam esse actum primum substantialem.

4. Ratio.
Priuatim autem quod anima intellectiua sit substantia, ex eo conuincitur, quia alioqui non posset extra materiam per se cohaerere, atque adeo non esset immortalis; quod non solum diuinæ fidei, sed etiam Philosophiae decretis repugnat; ut in tractatu de anima separata ex professo ostendemus.

ARTICVLVS V.

Quod anima neque materia, neque corpus sit.

De his Arist. lib. 1. huius oper. cap. 2.

Arist. lib. 1. huius oper. c. 3. text. 72. & lib. 2. c. 1. text. 4.

DE MONSTRATVM à nobis fuit, animam esse substantiam: proximum est, ut quenam substantia sit, videamus. Philosophorum nonnulli elementis mundi inhaerentes, cum ultra materiam, & ea, quae sub sensu cadunt, mentis aciem efferre non possent, in eo errore versati fuerunt, ut praeter materiam & corpus nihil substantiae dari crederent, qui proinde animam à corpore & materia nullo discrimine separabant. Contra hos sit tertia conclusio: communi aliorum auctorum assensu comprobata, ac plane vera; Anima neque materia est, neque corpus. Quae hunc in modum ostenditur, Materia in generatione, & ortu cuiusque viuentis praet, ut id, quod omnem rei praeparationem suscipit, forma verò denuo inducitur: Igitur anima non est materia. Deinde, Materia, cum sit pura potentia, est expers omnis actiuitatis; nec potest esse principium alicuius actionis: atqui anima est origo & fons operationum vitalium; Igitur anima non est materia. Item Omnia composita naturalia, quae infra lunae globum continentur, habent

Rudiores philosophi nihil supra corpus agnouerunt.

3. Conclusio.

Probat. 1.

5.

IN IL LIB. ARIST. DE ANIMA.

candem communem materiam, ut ex reciproca eorum commutatione constat; differunt verò formis; sed nequeunt in eodem convenire, & differre; igitur eorum materia non est forma. Præterea, Anima in totum corpus se insinuat, omniaque eius membra permeat; ergo anima non est corpus; alioqui duo corpora viribus naturæ simul essent. Rursum, Si anima esset corpus; vel esset corpus cæleste, vel elementum, vel ex elementis mistum; sed nullum ex his est; non est ergo corpus. Probatur minor quia, si esset corpus cæleste, torqueretur in gyrum; si elementum, in superum aut infimum locum commicaret; si mistum vi dominantis elementi ciceretur. Quod tamen falsum esse constat, cum videamus animalia ex appetitu, & apprehensione ad varias locorum differentias tendere. Postremo, ut octavo Physicæ Auscultationis libro, cap. 4. text. 28. Aristoteles docet, omne corporeum movens se ipsum, duobus consistere necesse est: Uno, quod moveatur, & non moveatur: Altero, quod moveatur, & non moveatur; sed animal movet se, & movetur in ipso est anima; quod autem movetur est corpus; igitur anima non est corpus. Præter superiora argumenta, alia quoque propria ac peculiaris sunt ad demonstrandum animam intellectivam non esse materiam, nec corpus; sed ea in proximum articulum reiecimus.

ARTICVLVS VI.

Quod anima Intellectiva sit spiritualis substantia; non tamen particula divine mentis.

4. Conclusio.

Qui veteres animam humanam corpus ficerint. Falsa descriptio animæ humana ex Varro.

QUARTA conclusio sit. Anima intellectiva est spiritus, siue substantia spiritualis. Hæc conclusio est contra multos antiquitatis Philosophos, qui nostrum animum corpus esse dixerunt, ut Zeno ignem, Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras ærem, eosque forte Varro secutus est, qui, referente Lactantio Firmiano libro de opificio Dei, ita scripsit, Anima est ær conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepesfactus in corde, diffusus in corpus. Hippasus quoque, & Parmenides animam igneam fecere: Empedocles sanguinem, Critias ex sanguine & humore compositam. Quos forte Latinus Poëta imitatur, cum inquit *Virg. 9. Æn.* purpuream vomit ille animam.

Corporeum quoque statuerunt humanum animum Cleantes, Chrysippus, ac fere omnes Stoicæ familiæ alumni. Et in lege veteri Sadducei, qui Sadduceum quendam magistrum secuti neque resurrectionem credebant, neque Angelos, aut spiritus esse. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, ut refertur libro 5. hist. Tripartitæ cap. 44. & Tertullianus in suo libro de anima, & de carne Christi, ut etiam testatur Divus Augustinus libro primo de Genesi ad liter. capit. 25. & in libro de hæres. capit. 86. & in epistol. 157. ad

Opta

Sadducei substantias spirituales & medio collabant.

Altorum 27. & alibi.

CAP. I. QVÆSTIO I.

63

Optatam. Nec enim voluit solum Tertullianus animam esse corpus eo sensu, quo arbitratur D. August. hæresi 86. posse cum intelligi, cum Deum appellat corporeum, id est, substantiā verè subsistentem & non fictitiā. Nam libro illo de anima capite secundo commemoratis Philosophis qui animam corpoream faciebant; subiicit, Animam esse corpus facile persuadebunt. Tum Aristotelem & peripateticos reprehendit, quod animam incorpoream fecerint constantem, inquit, ex quinta nescio qua substantia.

D. Thom. 2. contra gent. cap. 73.

Probatur autem nostra conclusio hunc in modum; Ut vnumquodque operatur, ita est: sed anima intellectiva habet operationes eleuatas supra naturam & conditionem corporis ac materiæ; ergo anima intellectiva non est materialis & corporea; sed immaterialis substantia, seu spiritus. Probatur minor tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noster percipit naturas communes, & abstractas à materia singulari: quod verò materiale est, ut est crassum & limitatum, ita nonnisi singulare corporeum & materiale apprehendit. Item noster intellectus format conceptus rerum immaterialium, ut Dei & substantiarum separatarum percipitque talia obiecta omni dimensione libera, sine figura, colore, aliaue corporeæ molis, affectione: hi autem conceptus, materiales non sunt, oriuntur ergo à potentia & à forma immateriali: hæc est anima intellectiva: igitur anima intellectiva est immaterialis substantia, siue spiritus. Deinde ex parte voluntatis suadet eadem minor. Nam voluntas studio honestatis refrænât appetitum sensitiuum inhaerentem in materia, eique imperat: hoc autem imperium est altioris potentia, quam corporeæ; ergo voluntas non est res corporea, sed spiritualis. Quod similiter dicendum erit de anima humana, à qua fluit. Secundo idem confirmatur, quia liberè velle & nolle, actus amandi & colendi Deum, sunt supra sensum & appetitum: atque adeò manifeste arguunt potentiam alterius ordinis, id est spiritualem; & spiritualem formam à qua manet. Quo patet animam intellectiuam, spiritum esse.

Corroboratur quoque eadem veritas, Patrum testimonio, ut D. Ambrosij, qui in libro de Noë & arca ait, animum rationalem, diuinum quendam esse spiritum; idque probat ex c. 1. Genes. vbi dicitur Deus inspirasse Adamo spiraculum vitæ, id est, spiritum corpus viuificantem. Idem asserit D. Dionysius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualem, siue spiritualem substantiam, vitam indeficiente præditam. Idem testantur D. Damascenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib. 3. cap. 16. D. Augustinus libr. 6. de Trinit. capit. 6. & libr. 2. Retract. cap. 56. D. Gregorius Magnus libr. 4. dialog. cap. 5. & libr. 2. Moral. cap. 2. D. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. D. Gregorius Nyssenus in libro de opificio hominis cap. 4. & 15. & libr. 2. Philosophiæ, vbi ait huius quoque sententiæ fuisse Platonem; quod etiam de eo asserit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Præter

Probatur conclusio ratione.

Ex parte intellectus.

Similitudo immaterialis rem materiale potest representare non tamen contra. Ex parte voluntatis.

Patrum testimonio. Ambros.

D. Dionys.

D. Damasc. D. August. D. Greg. Mag. D. Greg. Naz. D. Gregor. Nyssen.

IN II. LIB. ARIST. DE ANIMA.

Præterea idem colligitur tum ex nonnullis sacre pagine locis, quibus anima humana spiritus appellatur, ea significatione, qua spiritus à corpore distinguitur, ut Ecclesiastæ ultimo, Reuertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et Luca 23. in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad Rom. 8. Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro. Tum ex concilio Lateranensi primo, sub Innocencio tertio, ubi ita scribitur, Deus ab initio utramque de nihilo condidit creaturam, corporealem, & spiritualementem, Angelicam scilicet & mundanam. Deinde humanam quasi communem, ex spiritu & corpore constitutam. Quod refertur extra de summa Trinit. & fide Cath. c. Firmiter credimus. Præterea in sexto concilio Constantinopolitano act. 11. dicitur Verbum diuinum assumpsisse carnem, & animam rationalem, atque incorpoream. Denique Gratianus 24. quest. 3. cap. Quidam autem heretici, refert inter hæreses, errorem existimantium animam intellectiuam non esse spiritum.

Erit tamen, qui contra superius dicta opponat testimoniū Ioannis Thessalonice. Episcopi asserentis animas esse corporeas quod asserit 1. concilium Nicenum (quæ est septima synodus generalis) initio quintæ actionis, neque id improbat. De Angelis, inquit ille, & Archangeli, & eorum potestatibus, quibus & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes, & inuisibiles, verum tenui corpore præditos & ære suo igneo. Et infra, Nemo vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas. Occurrendū tamen est,

sacra synodus nihil ibi de Angelorū, aut animarū substantia constituere: sed illius patris dictū eatenus amplecti, quatenus usum imaginum, quæ de re disputatio erat, approbabat. Itaque commendat conclusionem videlicet colendas esse imagines; rationem autem, quæ eam suadebat, quia animæ & Angeli corporei sunt, non curat; in qua Ioannes ille deceptus fuit & in eo maximè, quod Catholicam Ecclesiam ita sentire pronuntiavit.

Illud hic etiam aduertendum, erit si vnquam D. Basilii, Athanasii, Damasceni, Methodii, Hieronymus, auctor lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, alique patres animam rationalem, corpoream vocant: id non ita esse accipiendum, quasi velint animā re ipsa corpus esse, aut constare corpore, sed ut indicent animam comparatione Dei, quodammodo facere corporea concretam esse; cum ab illa diuine mentis simplicitate & excellētia infinitè distet. Quod eodē etiam patres faciebant, ut eorum amentiam exploderent, qui animam humanam de Dei substantia progenitam faciebant. Contra quos:

Sit quinta conclusio. Anima intellectiua non est particula diuinæ mentis. Ad intelligentiam huius conclusionis sciendum, Carpocratem, ut refert Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 24. itē Cerdonem, ut asserit Theodoret. in lib. de diuinis decretis. Item Gnosticos, Manichæos, & Priscillianistas, teste D. Aug. lib. de hæres. cap. 46. & 70.

Deducitur conclusio ex sac. lit. Ecclesiast. 1. & Rom.

Ex concilio Lateran.

Ex cap. Firmiter.

Ex concilio Constantin.

Obiect. Ioannis Thessalonice.

Deceptio Ioannis Thessalonice.

Quo sensu Patres, nonnulli animam corpoream dixerunt.

3. Conclusio.

Irenæus.

Theodoret.

D. August.

Lege Sixtū Sen. l. 5. Bibl. annot. 3. & lib. 6. ann. 35.

Castro lib. 1. aduersus hæreses, hæres. 4. de anima.

CAP. I. QVÆSTIO I.

65.

& 70. & D. Hieronymo in epistola ad Marcellinum, in eam incidisse impietatem, ut crederent animum hominis esse Dei substantia pro-gnatum. Quod videtur etiam sensisse Philo Iudæus in lib. qui inscribitur, Quod deterius potiori insidietur. Vbi ait Deum corporibus humanis nonnihil de suo numine supernè inspirasse. Quo modo, inquit, credibile videtur tam exiguum mentem humanam membrula cerebri, aut corde, haud amplis spatii inclusam, tantam cœli, mundi que magnitudinem capere, nisi illius diuinæ sceleris que animæ particula esset indiuisibilis? Plutarchus verò de quæst. Platonis ita scriptum reliquit, Anima autem mentis particeps facta, non solum Dei opus est verum etiam pars, neque ab eo, sed de eo, & ex eo facta est. Quo etiam alludit ille:

Corpus onustum

Hæsternis vitis animum quoque prægrauat vna,
Atque affligit humo diuina particula aura.

Hanc hæresim per se satis conuictam damnauit concilium Barcharense primum, cap. 5. & Leo primus epist. 91. cap. 5. Eandem verò D. August. in lib. de origine animæ, cap. 2. ex eo coarguit, quod si anima esset diuinæ mentis particula; vel Deus esset mutabilis, quod à diuina natura procul abest: vel anima esset expertis omnis mutationis; atque ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in semetipsa vel quod nō habebat, habere inciperet; vel quod habebat, habere desineret: quod est aperte falsum. Eadem stultitiam irridet D. Chrysost. hom. 13. in caput 2. Genesios D. Athanasius in lib. de quæst. cap. de anima. Lege quoque, si placet, eius confutationem apud D. Thom. 1. p. q. 90. art. 1. & lib. 2. contra Gent. cap. 85.

D. Hieron. Philo Iud.

Plutarch. concil. Barc. Leo. 1. D. August.

D. Chrysost. D. Athan. D. Thom.

ARTICVLVS VII.

Diluuntur argumenta Secundi articuli.

N

Vn c argumentis, quæ animæ definitionem oppugnant, satisfaciamus. Pro explicatione primi obseruandum est, quod alibi annotauimus, non parum esse inter Aristotelis enarratores, & criticos quosdam neotericos dissidij circa Etymologiam, interpretationemque nominis entelechiæ. Ac primum communis sententia est (etsi aliter opinetur Franciscus Floridus in apologia contra linguæ Latine calumniatores) Aristotelem huius vocabuli inuentorem fuisse. Sed enim quia illius significatio ac vis aliquantulum obscura est, non defuere qui dicerent ex-cogitatum id ab Aristotele, quasi fugæ vehiculum, aut insecutiæ inuolucrum, non ad enodandam, sed ad inuoluendam latentem animæ naturam. A qua tamen calumnia eum vindicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinæ egregius assertor, exercitatione 308. in Cardanum. Porro M. Tullius, ut in argumento dicebamus, primo libro Tusculanarum quæstionum vertit continuatā motionem, & perennem.

Entelechin quid. Franciscus Florid.

Scaliger.

Tullius.

3. Phys. c. 2. 3. 1. ad 4.

nem. Videtur enim existimasse Aristotelem more Attico vocabulum *ἐντελέχεια* pro *ἐνδύναμις* accepisse mutato *ἐν* in *τ*. *ἐνδύναμις*, quod Latinis est continuatum, seu perenne. Verum hæc interpretatio etsi à quibusdam excusetur, vt à Politiano in Miscellaneis cap. 1. à plerisque reprehenditur. Nec enim Aristoteles contra doctrinam suam placita, animam motionem appellare debuit, quod ei in Platone magnopere displicuerat, vt constat ex iis, quæ contra illum disseruit cap. 3. lib. 1. huius operis.

*Vera interpretatio
ἐντελέχεια
ἐνδύναμις.*

Quare dicendum potius animam appellari ab Aristotele *ἐντελέχεια*, id est, perfectum habitum; siue, vt vertit Hermolaus in paraphrasi Themistij, nouum vocabulum nouo exprimens, perfecti habuiam. Sicut enim materia ens potentia est, ideoque imperfecta ita è conuerso forma rem absoluti, estque *ἐντελέχεια* quasi *ἐξελικτική*, id est, habitus, ac possessio perfectionis, siue actus perfectus. Quo liquet ex eo quod Aristoteles animam sic vocarit, non ideo ab ea actus primi, aut substantiæ rationem exclusisse. Immeritoque Plorinum Enn. 4. lib. 2. de essentia animæ, hanc definitionem vsque adeò contempsisse, vt eam confutatione indignam iudicaret, quod in ea, anima *ἐντελέχεια* appelletur. Nec verò, qui dicit animam esse actum corporis, negat eam esse immortalem vt quidam putarunt: cum non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixumque esse, vt extra illam coherere non valeat.

*Solutio 1. argum.
Actus 2. non
semper primo
perfectior, nec
finitis ijs quæ ad
ipsum ordinantur.*

Igitur ad argumentum, negandum est antecedens, & ad ea, quæ primò in eius confirmationem adducuntur, respondendum vt diximus. Ad id, quod vltimò affertur, dicendum non omnem actum secundum esse perfectiorem primo; nec omnem finem propriæ naturæ excellentiæ præstare iis, quæ ad finem ordinantur: esto id de vltimo fine absolute, & sine exceptione verum sit, vt libro 2. Physicorum exposuimus. Aliam solutionem habes hoc loco apud Ciceronem.

Cap. 7. q. 3.

Solut. 2. arg.

Ad secundum, negandum est antecedens, & maior syllogismi, quo id probatur, ad cuius priorem confirmationem respondendum ex eo quod soluta temperie animal occidat, recte concludi non posse corpus ab anima informari, nisi interim dum congruis ad vitam dispositionibus præditum fuerit. Verum absurdè prorsus, & ineptè ex eo colligi animam esse ipsam primarum qualitatum temperiem: alioquin cum oblatso corde animal moriatur, rectè etiam intulerint animam esse cor. Ad posteriorem confirmationem dicendum animi affectus & perturbationes attribui qualitatum temperaturæ, vt causæ disponenti, & prouocanti. Etenim frigiditas melancholiæ, sicuti corpus reddit torpidum ac languidum; ita ad tristitiam inclinat; & calor flauæ bilis, vt corpori ad operandum acrimoniam confert: sic ad iram facilius adducit. Verum istiusmodi actiones aliunde, tanquam à fonte & principali causa, quæ non accidens, sed substantia sit, oriuntur. De auctoritate verò eorum Philosophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant; nihil curamus. Ex dictis planum

*Passiones animi
quatenus
temperatura
corporis attribuentur.*

planum est, si eorum sententia verbis consonet, quam procul à veritate deflexerint. Lege tamen si placet eorum impugnationem apud Themistium primo huius operis in paraphrasi, cap. 23. & 24. & D. Thomam lib. 2. contra gent. cap. 64.

*Themist.
D. Thom.*

Ad tertium, negandum est antecedens. Cuius probatio facile diluitur ab eo, qui dixerit, cognitionem fieri per similitudinem, non quæ iam in anima secundum eius naturam necessariò existat; sed quæ concilietur per species, quarum interuentu anima cognoscit. Itaque non oportet animam rebus corporeis eiusdem naturæ conuenientia similem esse, sed habere aptitudinem ad earum imagines actu recipiendas, quibus secundum esse notionale, siue intentionale eis similis fiat. Quia verò antiquæ Physiologiæ auctores istiusmodi esse ab esse reali non discernabant, in eum errorem lapsi sunt, vt crederent oportere animam esse quid corporeum, vt res, quas apprehendit. Ad argumenti confirmationem dicendum cum duplex sit tactus, vnus quantitatis, alter virtutis, vt in lib. de ortu, & interitu exposuimus; priori tactu sola corpora se contingere: posteriori, etiam ea, quæ sunt corporis expertia: siue vtrumque careat corpore, vt cum Angelus Dæmonem impresso impetu in aliquem locum impellit: siue tantum mouens sit incorporeum, vt cum anima intellectiua per actum voluntatis mouet appetitum inhaerentem corpori: siue etiam mouens duntaxat corporeum sit, vt cum corpora sensibilia suo modo dicuntur mouere ad sui tum cognitionem, tum amorem eandem animam intellectuam. Pater ergo non ex quolibet tactu rectè colligi ea, quæ se contingunt, esse corpora; sed ex mutuo tactu quantitatis.

Solut. 3. arg.

*Veterum error de anima
corporalitate unde.*

Tactus duplex.

*Quæ eorum
requirant
corpora.*

Quod ad D. Augustinum attinet, qui credidit in doctrina Aristotelis animum è quinta substantia concretum esse: dicimus haud dubiè oppositum sensuisse Aristotelem, vt ex illius disputatione in primo huius operis libro aduersus Democritum, Empedoclem, Alemaonem, Platonem; & Xenocratem planè constat. Quare videtur D. Augustinus hanc de Aristotelico dogmate opinionem non ex ipsius Aristotelis fontibus; sed ex Cicerone hausisse, qui primo Tullianarum questionum ita scripsit. Aristoteles longè omnibus, Platonem semper excipio; præstans & ingenio & diligentia, cum quatuor illa genera principiorum esset complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censet esse, è qua sit mens. Probat enim Aristoteles 1. lib. de cælo præter quatuor vulgata elementa esse quintam aliam corporis substantiam ipsis elementis præstantiorem, & diuiniorem, è qua sint globi cælestes. Rursusque cap. 2. de generatione animalium, cap. 3. ait animam participare corpus quoddam elementis diuinius. Verum Aristoteles neque hoc loco, neque alibi sensit animam corpus esse, cum in hoc opere, loco citato, disertis verbis oppositum demonstrarit. Dum ergo anima corpus illud attribuit, vel loquitur de sententia Platonis; & Academicorum, qui aiebant animum antequam tenebrosus nostri

*Animum è
quinta substantia
concretum esse
non creditur
Arist.*

*Cur D. Augustinus ei im-
pegerit.*

Cicero.

*Quædam
Academico-
rum error.*

*De hoc errore
Academicorum.*

*D. Tho. 1. p.
q. 67. art. 7.*

corporis ergastulum subiret, corpusculo quodam illustri circumfundi. Vel certe nomine corporis intelligit spiritum vitalem & animalem, quem in lib. de respiratione, ac saepe alibi vocat *πνεῦμα ζῳον*. *Pro hac secunda interpretatione lego Theophrastum hoc in li. ad tex. 43.* *Quid nomine corporis intelligat Aristoteles, in illud anima attribuit.*

Solutio 4. Ad quartum, concedenda est maior, neganda minor, & ad eius probationem dicendum, animam rationalem à corpore abiunctam, etsi corpus non informet; suapte natura esse actum formamque illius, ita ut quoties ipsum informarit, possit ei habilitatem, vimque conferre ad actiones vitæ vice organi administrandas. Circa id autem, quod ex Aristotele citatur, adverte non constare inter expositores quid Aristoteles eo loco nomine partium significarit. Philoponus putat intellexisse partes subiectas animæ, id est, animam vegetantem & sentientem. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorum interpretatio germana est, credunt designasse potentias animæ intellectivæ, assensivæq; non dubium esse quin earum nonnullæ cum ipsa à corpore abiungi nequeant, quia sunt actus corporis, id est, quia sunt potentia organica, & inherentes corpori. Itaque non sentit Aristoteles animam, quæ est actus corporis, non posse à corpore separari, aut etiam, quæ à corpore separari potest, corporis actum non esse.

Solutio 5. Ad quintum, concessa maiori negetur minor: ad cuius probationem refellendam advertendum erit organicarum partium nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirum certæ figuræ compositionem cum temperie accommodata, & potentiam, quæ propria organi forma est. Igitur organum priori modo sumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere causæ dispositivæ, & materialis, quia sic est præparatio necessaria ad introductionem animæ in materiam, ut Caietanus advertit, non autem posteriore consideratione acceptum, quia potentia ipsius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequiruntur, ut planum est. Et verò ut anima dicatur definiti per corpus organicum, ut per aliquid prius, sat est tam materiam in se, quam ut est affecta organis secundum priorem modum spectatis animam origine antecedere. Nec enim subiectum, per quod forma definitur, omnibus modis, prius, quam formam esse oportet.

Solutio 6. Ad sextum neganda est maior propositio, dicendumque animæ definitionem non convenire Angelo respectu corporis assumpti, tum quia non est actus, seu forma talis corporis, sed tantum motor: tum quia organa illa, etsi veræ res sint, non tamen sunt veræ, propriaq; organa. Duo enim ad id exiguntur, uti proximè annotavimus. Vnum est effigies & figura cum certa qualitarum proportionem: alterum ipsæ potentia vitales inherentes materiæ. Cum igitur hæc non cernan

cernantur in corporibus, quæ Angeli assumunt; nec enim eis tales potentia inherant, quicquid sit de reliquis, quæ ad organorum rationem exiguntur; consequens est ut eiusmodi corpora vere ac simpliciter organica dicenda non sint. Unde neque Angeli in iis vitæ munia exercent: siquidem eiusdem est actus, cuius est potentia, docente Aristotele in lib. de somno & vigilia c. 1. nec obstat quod Angeli videantur loqui, incedere, & cibum capere. Possunt enim in his, aliisque id genus spectari quædam viventium functionibus communia; ut in sermone sonus, in incessu motus, in comestione cibi comminutio: alia propria, ut quod eiusmodi sonus edatur per vocalia instrumenta à virtute iis inherente, similiterque quod latio administreretur à facultate motrici sedem habente in musculis; & quod cibi sectio fiat ab eo, in cuius substantiam suapte natura converti queat. Quoniam igitur in hisce operationibus, ea, quæ viventium propria sunt, Angelis defunt; sit ut simpliciter negari debeat eos in corporibus assumptis actiones vitæ obire, & esse actus corporis organici. Quod præter alios advertit D. Thomas prima part. quæst. 51. art. 3. Egidius in secundo distinct. 8. Gabriel eadem distinct. 8. quæst. prima art. 3. D. Bonaventura ibidem, Richardus quæst. 5. Maior quæst. unica, Bassolius quæst. unica art. 3.

Eiusdem est actus cuius est potentia. In viventium functionibus duo spectanda.

Quæ propria sunt in viventium operationibus defunt Angelis assumptis corpora.

QVÆSTIO II.

Sit de anima quidpiam subsistens, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta ad disquirendam rei propositæ veritatem.

Quia vnumquodque ut producit, ita est; & ut est, ita operatur: duo sunt indicia, quibus deprehendimus num aliqua res creata sit subsistens, id est, existens per se, & ut quod. Vnum est, si producit per se, id est, per actionem sibi propriam, & ut quod. Alterum, si operatur per se eliciendo operationem sibi peculiarem, siue ut quod. Porro autem quia præsens quæstio tam de anima brutorum animantium, quam hominum intelligenda est: in primis quod animæ brutorum sint subsistentes, probabit aliquis, ex priori indicio, hunc in modum. In prima rerum creatione brutorum animæ fuerunt à Deo productæ congruenter suis naturis: sed productæ sunt per actionem sibi propriam & independentem à materia, atque adeo ut quod: ergo brutorum animæ suapte ingenio sunt subsistentes. Probat minor, quia Deus non produxit eiusmodi formas concurrentibus ad id elementis seminaliter, vel actiue, sed passivè duntaxat, atque

Subsistens in dictis duo.

1. Argum.

IN II. LIB. ARIST. DE ANIMA

que aduota actio sunt à Deo non secus ac productio animæ intellectiue, quam constat terminari ad ipsam animam per se.

2. Argum. Secundo, actio, qua nunc anima leonis, v.g. producit, est distincta realiter ab ea, qua vnitur materiæ: sed vnio terminatur ad formam, vt inexistit materiæ, ab eaque depēdet: ergo productio terminabitur ad eandem per se & vt ad terminum, qui producit vt quod. Maior probatur. Nam quando aliquæ actiones ita sunt affectæ, vt ambæ à se mutuo separari queant, & vtrique absque altera, saltē diuina virtute, possit existere; necessatio inter se re ipsa distinguuntur: at quod prædictæ actiones ita se habeant, ostenditur, etenim potest Deus animam equi in materia producere non eam illi vniendo; itemque potest eandem ante à se productam vnire materiæ, atque ita in priori euentu dabitur productio absque vnitione in posteriori, vnio sine productione.

1. Argum. Deinde quod ad animas rationales spectat, quod eæ non sint subsistentes, ita probatur, ex secundo indicio. Animæ rationales non operantur per se ergo non sunt subsistentes. Antecedens ostenditur, quia animam rationalem operari per se, vel est operari sine dependentia à corpore: vel est habere operationem immaterialem, quam in se ipsa recipiat. Si primum, talis modus operandi non conuenit animæ dum est in corpore; cum eius intellectio pendeat à phantasmatibus iuxta illud Aristot. lib. 3. huius oper. cap. 8. text. 9. oportet intelligentem speculari phantasmata. Si secundum, id non fat est, vt

Aristot. ex eo arguatur animam posse per se existere; nihil enim inde videtur amplius posse colligi, quam animam, esse substantiam spiritalem, vtpote quæ spiritalem actionem edat, eamque sustentet. Quin verò quod non satis firmo argumento comprobetur intellectio animæ recipi in ipsa anima, vt in substantia spiritali; non autem in organo corporeo, suaderetur. Etenim id ex eo confirmat D. Thom. 1. part. quæst. 75. art. 2. quia si anima intelligeret per organum corporeum non posset percipere omnia corpora, propterea quod ex doctrina

D. Thom. Aristot. lib. 2. huius operis cap. 16. text. 164. & lib. 3. c. 1. text. 4. & 5. intus existens prohibet cognitionem extranei. Vnde neque facultas videndi perciperet omnes colores, si pupilla, in qua residet, aliquo esset colore ambuta; neque lingua dum est humore bilioso infecta, saporum differentias dignoscit. At enim quod hæc ratio momentum non habeat, ex eo ostenditur, quia phantasia est in organo corporeo, & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus est substantia spiritalis, & tamen omnes alias spirituales substantias cognitione apprehendit. Quare pari ratione, et si anima intelligeret per organum corporeum, id nihil obesset, quominus omnium aliorum corporum notitiam caperet.

4. Argum. Præterea, non operari animam rationalem vt quod, sed vt quod videtur docere Aristoteles lib. 1. huius operis cap. 4. text. 64. vbi ita inquit, dicere autem animam irasci, vel timere, simile est ac si quispiam animam texere dicat, vel edificare. Nam melius est fortasse

dicere

CAP. I. QVÆSTIO II.

71

dicere non animam, sed hominem animo misereri, vel addiscere, vel ratiocinari; Hæc ille. Quibus accedit quod vt anima rationalis est, id, quo totum est, ita non operabitur, nisi vt id, quo, si rectè verèque dici solet, vt vnum quodque est, ita operari. Quod item ex eo confirmari potest, quia nulla anima dicitur hoc aliquid, diceretur autem si ageret vt quod.

ARTICVLVS II.

Explicatio quæstionis, dilutio argumentorum.

PR o explicatione huius controuersie aduertendum est subsistere trifariam apud philosophos sumi. Primo modo, pro esse per se, hoc est, non in subiecto inhaesionis. Secundo, pro esse per se, id est, non in aliquo (videlicet per modum partis, aut formæ) à quo in suo esse dependeat. Tertiò, pro esse per se, ita vt neque actui, neque potestate sit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quasi formæ. His ita breuiter perstrictis, quæ alibi, fusiùs explicanda erunt. Sit prima conclusio. Omnes animæ tam brutorum animantium, quam hominum sunt subsistentes primo modo. Probat, quia omnes sunt substantiæ, vt superius demonstratum fuit: nulla verò substantia est in subiecto inhaesionis. Secunda conclusio. Inter animas sola intellectiua est subsistens secundo modo. Probat, quia omnes animæ, excepta intellectiua, educuntur de materiæ potestate, vt in physicis ostendimus, atque ita earum effectio & conseruatio & ex consequenti earum esse pender à materia. Cuius rei illud est etiā argumentum, quod sola anima intellectiua sortita est operationē eleuatam supra materiæ conditionem, vt ante diximus, & à corpore independentem, vt ex argumentorum solutione planum fiet. Vnde etiam colligitur eam non dependere à materia quoad suū esse, quia vt vnumquodque operatur, ita est. Tertia conclusio. Anima intellectiua non est subsistens tertio modo. Probat, quia anima intellectiua est essentialiter forma hominis, estque illius pars, actui quidem dum componit totum; potentia verò dum est extra materiā. Quod autem ita se habet non est subsistens tertio modo, à fortiori autem animæ brutorum hoc pacto subsistentes non erunt, cum neque secundo modo subsistentes habeantur.

Sunt hæc tres conclusiones communi auctorum consensu firmatæ: etsi contra tertiam senserit Origines libro 1. de doctrina christiana cap. 5. & 8. & lib. 2. capit. 8. arbitratu animam intellectiuam non distinguim specie ab Angelis, quos constat esse substantias completas, ac per se subsistentes tertio modo. Sed hunc errorem confutat D. Thomas 1. part. quæstione 75. artic. 7. & in disputatis quæst. de anima artic. 7. ad 1. 2. contra gentes, capit. 24. potestque ex eo patet conuin

D. Thomas 1. part. quæst. 75. art. 1. in 4. de spiritibus creatis. 2. ad 3.

Subsistere tripliciter.

1.

2.

3.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

Sola forma humana operationem habet à corpore non dependentem.

3. Conclusio.

Animæ intellectiue non distinguuntur ab Angelis, quia sunt substantiæ completæ.

Animæ intellectiue non distinguuntur ab Angelis, quia sunt substantiæ completæ.

conuinci, quia anima intellectiua suapte natura est forma corporis, materiæque vniuersalis. Mentis autem Angelicæ sunt substantiæ à corpore abstractæ. Præterea, intellectio humana est per compositionem & discursum, & ex sensibilibus collecta; cognitio autem angelica est per intuitum simplicem, & ex influxu superni luminis, vt docet D. Dionysius 7. cap. de diuinis nominibus. Ex his autem differentiis plane colligitur distinctio inter naturam hominis & Angeli.

D. Aug. li. 4. super Genes. ad litt. c. 32. & 34. D. Gregor. hom. 34. in Euang.

Ad 1. Argu.

Bruta animantia saltem perfecta à solo Deo producta sunt effectus in 1. m. di origine.

Formæ materiales eadem actione productæ & vnite corpori.

Argumenta verò primi articuli, quæ superioribus conclusionibus aduersabantur, hunc habent explicatum. Ad primum respondendum est, bruta animantia in prima mundi origine non fuisse producta per virtutem seminalem, vt satis liquet, nec per vllum concursum actuum elementorum vt aduertit S. Thomas 1. p. quæst. 70. artic. 1. & Abulensis ad primum cap. Genesios, communi aliorum auctorum approbatione (licet Caietanus existimari terram concurrisse efficienter ad primum ortum plantarum, ita videlicet, vt Deus intervenit terræ, tanquam causæ mediæ efficientis, eas protulerit.) Itaque solo concursu actiuo Dei producta fuerunt tunc bruta animantia; ita tamen vt eorum formæ acceperint esse à Deo dependenter à materia, & vna eademque actione & productæ, & vnite fuerint, sicut earum natura postulabat. Neque ex eo, quod causæ secundæ ad id efficienter non concurrerint, sequitur illas fuisse creatas, vt creantur animæ intellectiue; siquidem hæ producuntur absque dependentia à materia.

Ad 2. Argu.

Actio productiua formæ & non vnita illius cum materia, distinguitur specie ab vnitate. Supponi subiectum quid.

Ad secundum, neganda est maior, & ad eius probationem concedendum quod primo assumit. Ad id autem, quod deinde assertur, dicendum posse Deum animam v.g. equi producere in materia non eam illi vmendo, & vnire non producendo. Verum actionem, qua Deus talem animam ita produxerit, debere esse creationem. Erit enim productio ex nihilo, id est, nullo præsupposito subiecto. Nec refert quod ea forma producatur in materia: nam etiam anima rationalis in materia producitur, & tamen creatur. Videlicet nullum supponi subiectum dicitur, quando vel formæ nullum omnino subiectum præiacet: vel etsi præiaceat, tamen eiusmodi subiectum non cõcurrit ad sustentandam formam. Quo pacto se res habebit si Deus producat formam equi non eam materiæ vniedo. Nec enim materia suā causalitatem exercet in formam, eamvè sustentat, nisi ipsi vnita sit. Quoniam ergo prædicta formæ productio creatio esse debet, necessariò erit alterius ordinis, ac diuersæ speciei ab ea, qua nunc producitur. Quare non probat argumentum naturalem & ordinariam formæ equinæ productionem, quam dicimus esse idem cum vnitione eiusdem cum materia, posse à tali vnitione separari, aut vnā absque altera inueniri.

Ad 1. Argu. Intellectu nō pendere per se à ministerio phantasie.

Ad primum eorum, quæ ad animam intellectiuam spectant, negandum est antecedens, & ad rationem, qua id probatur, dicendum animam intellectiuam operari per se: quia quoad intellectiōem non simpliciter pendet à corpore. Licet enim intellectus, dum est in morta

Lege Scot. in 4. d. 45. q. 2. & in quodl. q. 9. Caiet. 1. p. 75. art. 2.

Simpl. 3. de ani. com. 39.

mortali corpore, ordinariè non intelligat nisi operante simul phantasia: non idèò tamen quoad talem operationem, pendet per se à ministerio phantasie. Primum, quia talis dependentia non censetur propriè necessaria, sed quatenus ob connexionem harum potentiarum; dum intellectus in proprium obiectum fertur, simul phantasia ad aliquod singulare obiter attendit. Secundò, quia probabile omnino est nonnunquam dum intellectus ad sublimium rerum contemplationem eleuatur, destitui phantasiā propria operatione. Tertio, quia anima à corpore abiuncta intelligit absque phantasia.

Dicitur quoque anima intellectiua operari per se; quia edit operationem spiritalem, quam absque adminiculo materiæ in se recipit, ac sustentat. Ex quo sequitur eam esse spiritalem substantiam: atque adèò & subsistentem. Nam omnis substantia spiritalis est incorruptibilis, vt progressu ostendemus, & ex consequenti potest per se coherere.

Quod spectat ad rationem, qua D. Thomas ostendit intellectiōem recipi in ipsa anima, vt in substantia spiritali, non autem in organo corporeo: facile quidem est illam per se tueri ea via, quod si intellectus esset in organo corporeo non posset intelligere omnia corpora; quia saltem non valeret proprium organum percipere, cum potètia organica nec supra suam operationem, nec supra suum organum reflecti queat, vt ex libro de causis communi consensu docent Philosophi. Verum quia eiusmodi probatio nititur pronuntiato illo Aristotelico, intus existens prohibet cognitionem extranei; quod pronuntiatum & latè patet & suboscuro est; expendere oportet quo pacto id intelligi debeat. Qua de re disserit Auerroes, lib. 3. de anim. com. 4. D. Thomas de verit. quæst. 22. artic. 1. ad 8. Caietanus prima part. quæst. 75. artic. 2. Ferratiensis lib. 2. contra gentes, cap. 98. Ommissa longiori disputatione dicendum duplicem causam potissimum inueniri, cur id, quod existit in potentia cognoscente, siue id, in quo existit potètia cognoscens, aliarum rerum notitiam impediatur. Prima causa est, quando id obstat ne potentia aliarum rerum speciebus consignari queat: quo pacto si pupilla esset colorata, non posset oculus extraneos colores videre; quia species visibiles non recipiuntur in corpore terminato & opaco, quale, saltem ordinariè, est id, quod est affectum colore. Quæ tamen causa non habet locum in substantia, potètiæque spiritalibus, quibus nihil impedimenti subest, quominus ad omnium rerum intelligibilium species recipiendas indeterminatæ sint. Vnde D. Thomas loco citato ait prædictam propositionem non esse veram in potentiis cognoscentibus, quæ in obiectum vniuersale feruntur, vt intellectus. Habet tamen eadem illa causa locum in potentiis organicis, quatenus etsi aliorum singularium ad ipsas pertinentium imagines possint recipere; tamen ob materiæ cui inhaerent, limitationem, imperfectionemque, ita individualibus conditionibus addictæ sunt, vt

Anima intellectiua se sola recipit operationem spiritalem.

Potètia organica supra suam operationem non reflectitur.

1. Ratio pronuntiatur.

In quibus sit verum.

non nisi singularium sensibilibus imagines obtinere queant, proindeque non nisi singularia sensibilia cognoscant. Quod item accideret intellectui si in organo materiali corporeoque insideret. Non enim rem ullam spiritalem, imo neque corporearum naturas communes, sed individua duntaxat perciperet; quia neque species rerum immaterialium siue repræsentent res communes, siue singulares; neque species rerum corporatarum, quæ res communes repræsentant, in organo corporeo recipi queunt: cum utraque spirituales esse debeant. Quandoquidem nec typi, qui res spirituales referunt, neque etiam illi, qui referunt naturas corporeas communes, possunt non esse spirituales. Cuius rei ea ratio est, quia imagines corporales ob suam ignobilitatem & materiæ concretionem, ultra materiam signatam, & ultra individua corporea transcendere in repræsentando non valent. Ideoque Plato in Theæteto ostendit intellectum multa cognoscere, quæ instrumento corporeo percipi nequeunt, cuiusmodi sunt natura communis, pulchrum, bonumque. Alia causa, cur intus existens prohibet cognitionem extranei, est; quia licet potentia valeat tunc recipere species aliarum rerum: tamen ita circa præsens aliquod obiectum occupatur, ut interim ad alia aut nullo modo, aut non nisi admodum obscure attendere queat. Vnde nonnulli pronuntiatum illud ita efferunt, ut non dicant, intus existens, sed intus, apparens, id est obiectum, quod potentiæ cognitrici actu offertur, impedit aliorum cognitionem. Hinc ergo est quod lingua morbo regio laborantium, quia amara bili perfusa est, etsi exterius accedant res sapide, atque optimis præditæ saporibus, quorum imagines recipiat; non tamen eos sentit, videlicet quia sapor ille inhærescens & gustatui primum occurrens, totam perceptricis facultatis applicationem sibi vendicat. Quippe ita accidere consuevit, ut non idem sensus duntaxat circa alia sensibilia, quæ se illi offerunt; sed cæteri etiam circa sua obiecta ferientur, cum anima ad aliquid percipiendum tanto conatu, & intentione sese impendit, ut aliis diiudicandis non vacet.

His animaduersis constat rationem D. Thomæ, imo Aristotelis, pro qua hæc differuimus, vim suam retinere, patetque rectè colligi, si intellectus esset in organo corporeo, futurum ut non perciperet omnia alia corpora: & ex illo pronuntiato, intus existens prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui Angelum non intelligere omnes alias substantias separatas; & phantasiam non percipere aliqua alia corpora: esto sequatur non percipere omnia ob priorem causam traditam in explicatione illius pronuntii.

Restat soluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorem eius partem respondet D. Thomas prima part. quæst. 75. art. 2. ad 2. Aristotelem loqui inibi non ex propria, sed ex aliorum sententia. Secundò respondet Philosophum tantum velle non esse dicendum animam intelligere ut quid subsistens perfectum & completum; sic enim non animæ, sed homini intellectio competit. Circa alteram

alteram verò partem eiusdem argumenti, sunt qui dicant animam dum est in corpore non existere ut quod, sed ut quo tanquam seminaturam, ut loquitur Caietanus, licet separata à corpore existat ut quod tanquam semipersona; quia videlicet ad personæ complementum absolutionemque deest illi esse entis completi; cum etiam extra corpus suapte natura sit pars hominis. Potius tamen dicendum tam in corpore, quam extra corpus existere ut quod: ad id enim sat est subsistere per se iuxta secundam acceptionem: quod ei siue corpus informet, siue non, perpetuò conuenit. Nam quod sufficit ut aliquid producat tanquam quod, sufficere debet ut existat per se tanquam quod: subsistere autem secundo modo sufficit, ut aliquid dicatur produci ut quod, ut patet in ipsa anima rationali, quæ per se & ut quod creati dicitur. Siquidem eius creatio, ut cæteræ actiones productivæ, fertur in aliquem terminum ut quod: cum igitur non feratur sic in alium terminum præterquam in animam (nec enim eiusmodi terminus potest esse homo, cum is non creetur) consequens est ut anima producat ut quod. Sane verò si anima extra corpus inciperet esse, quod, & ut semipersona, cum eo pacto esse, maioris sit perfectionis, quam esse ut quo, & tanquam seminaturam, sequeretur animam extra corpus, atque adeò in statu præter naturam, perfectiorem existendi modum habere, quam in corpore: & in statu naturali: quod admittendum esse iure optimo negat D. Thomas prima part. quæst. 89. artic. 2. & in 4. distinct. 43. quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula 1. ad 4. licet enim anima cum à corpore abiungitur altiore liberiorique intelligendi modum assequatur, ut suo loco ostendemus; non tamen par est ut tunc perfectius esse obtineat, sed potius dum est in corpore & præstantissimo suo munere defungitur, quod est dare esse composito, ipsamque in propria specie constituere. Adde quod si anima extra corpus esset: ut quod, & in corpore ut quo: sequeretur in resurrectione, cum ad corpus redierit; dimissuram nobiliorem illam conditionem subsistendi, quod verisimile non est. Nec satisfacit responsio Caietani aientis animam in corpore glorioso habituram subsistentiam ut quod. Nam si illam in corpore mortali ideò non obtinebat, quia erat pars totius, cum etiam post resurrectionem, eiusdem pars futura sit, ad eandem subsistendi rationem, quam antea in mortali corpore habuerat, reuocabitur.

Aduertendum tamen est ut diuatur altera pars eiusdem principalis argumenti, in quo nunc versamur, animam in corpore existentem ita subsistere tanquam quod, ut nihilominus sit id, quo diuersa consideratione. Enim verò subsistit ut quod, prout existit independentem in suo esse; & est quo, prout est, id, quo est totum. Vnde secundum aliam, & aliam notionem potest negari & concedi animam esse hoc aliquid. Negari, si hoc aliquid sumatur pro subsistente completo: concedi si accipiat pro subsistente incompleto.

Subsistat ne anima intellectiva in corpore. Sententia quorundam. Verior sententia. Probatur 1.

D. Thom.

Responsio Caietani. Eius impugnatio.

Anima in corpore est ut quod & ut quo diuersa consideratione.

Item Socin. li. 8. Metaph. 9. 26. Ferrar. 2. contr. 58. cap. 68.

QVÆSTIO III.

Verum Animæ intellectuæ à Deo creentur,
an non.

ARTICVLVS I.

Diuersa dogmata de nostrorum animorum origine.

*Animarum
origo occul-
ta etiā apud
Patres.
D. Hieron.
D. August.
Eucher.*

AMODVM inuoluta & obscura quæstio semper visa fuit de animorum origine, non apud Ethnicos tantum philosophos, sed etiam apud illos, quibus cœlestis disciplinæ lumen diuinitus affulsit; ut patet ex iis, quæ D. Hieronymus in epistola ad Marcellinum, D. Augustinus in libro de origine animæ ad D. Hieronymum, & libro 3. de libero arbitrio, cap. 21. & Eucherius 1. in Genesim, alique Patres scripserunt.

*1. dogma de
animorum
ortu.
Luciferiani.
Tertull.
Apollin.*

Duo igitur in primis dogmata circa animorum ortum nobis occurrunt. Vnum asserentium eos ex semine propagari, in quo errore fuerunt Luciferiani, ut refertur in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, Tertullianus, & Apollinaris, teste D. Augustino in libro de heresibus ad Quod vult Deum, cap. 86. & in dialogo, qui ex eius, & D. Hieronymi scriptis collectus est, & D. Thom. 2. contra gentes c. 86.

*Dogma al-
terum.*

Alterum eorum, qui creari quidem animas; non tamen à Deo, sed ab intelligentiis putarunt: è quorum numero fuere post Auicennam, tum Seleucus, & Hermias, ut constat ex lib. 7. historię tripartitæ, cap. 11. tum Galitæ, vnde profeminata est hæresis Messalianorum. Pro prioribus hæc adduci possunt argumenta. In materia est naturalis potentia ad recipiendam animam rationalem; cum anima sit proprius ac naturalis actus corporis; alioqui non fieret ex utroque per se vnum; sed cuiuslibet potentiæ naturali passiue responderet aliqua actiua etiam naturalis, ut docet Aristot. lib. 5. Metaphys. cap. 12. text. 17. & lib. 9. cap. 1. text. 2. Ergo datur aliquod agens physicum, quod animam rationalem pro gignat. Hoc autem non potest esse aliud, quam parens, qui vi seminis animam è materiæ sinu eliciat;

*Prioris dog-
matis argu-
menta.*

2. Ergo anima rationalis propagatur vi seminis. Item ceteræ animantes excitant suæ soboli formas è potestate materiæ; sed homo non debet esse hac in re deterius conditionis. Igitur anima humana ab homine ipso producit. Nec refert quod anima sit immaterialis substantia, virtus autem generatiua, qua homo, ut instrumento ad gignendum utitur, materialis sit: potest enim instrumentum eleuari ultra propriam vim ad aliquid se nobilius producendum, ut in aliis rebus passim videmus. Deinde causa attingens ultimam alicuius formæ dispositionem habet vim eiusmodi formæ productricem, siqui

siquidem forma, ut docet Aristoteles 1. physicorum c. 7. text. 74. est finis generationis, & omne agens, quod vi propria cōfert media ad finem potest finem per se obtinere, ut est etiam apud Aristot. 7. Metaphys. c. 9. text. 30. At homo attingit ultimam præparationē ad introducendam animam rationalem, cum non modò ceterarum qualitarum apparatus in materiā inducat, sed ipsa quoque organa ministerio formatricis virtutis deliniet, & effigiet. Corroboraturque argumentum, quia quicquid simile sibi secundum speciem generat, idem & formam rei genitæ à qua species est, producit: at homo per virtutem semini inhaerentem, hominem generat.

Confirmatio.

Pro eorum autem dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contendebant, hæc sunt argumenta. Teste Arist. c. 4. text. 34. huius libri, perfectum est, quod aliud simile sibi producit; sed immateriales substantiæ multo perfectiores sunt, quam corporatæ. Ergo cum hæc alias sibi secundum speciem similes efficiant, potiori ratione poterūt Angeli substantiam aliquam incorpoream inferioris naturæ procreare, id est, animā humanā. Secundò maior est ac diuiniore in rebus spiritualibus ordo, quam in rebus corporeis; sed ex doctrina D. Dionys. c. 4. de diuinis nominibus, inferiora corpora administrantur, ac sunt potestate superiorū: Ergo & inferiores spiritus, id est, animæ rationales, efficientur per superiores, hoc est, per intelligentias.

*Posterioris
dogmatis ar-
gument.
Perfectum
quid.*

D. Dionys.

ARTICVLVS II.

Quid in re proposita sentiendum sit.

PRÆSENS quæstio nonnullis assertionibus illustranda est. Prima sit, Animæ rationales neququam vi seminis propagantur. Hæc assertio est omnino certa, nec Christiano philosopho de ea dubitare fas est; habetur quippe in decretis 3. quæst. 2. cap. Moyses; eiusque oppositum erroris nota condemnat D. August. in lib. de heresibus ad Quod vult Deum c. 86. & D. Thom. 2. contr. gent. c. 86. idemque in 1. p. q. 118. art. 2. non errorem solum, sed hæresim vocat. Propterea quod qui id asserunt, animi immortalitatem negare palam conuincantur. Probatur igitur nostra assertio hunc in modum. Nulla virtus actiua agit ultra suum genus; sed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ naturæ, cum sit substantiæ spiritualis, ut superius ostendimus. Nulla igitur virtus corporea eius effectiorem valet attingere; atqui omnis actio seminalis facultatis, est à virtute corporea; cum spectet ad potentiam vegetatricem corpori prorsus inhaerentem: Ergo fieri non potest, ut animæ intellectiua virtute seminis deriuentur. Secundò, Cum generatio alicuius est causa, cur aliquid sit; eius dissolutio causa item est, cur id pereat; atqui dissolutio corporis non affert interitum animæ rationali; siquidem immor-

1. Assert.

*Quam certa
sit.*

*D. August.
D. Thom.*

Probatur 1.

Probatur 2.

talís est: ergo neque corporis generatio erit ei causa, ut esse incipiat: at seminis traductio propria causa est generationis corporis. Non igitur est causa generationis anima. Tertiò, Omne agens naturale, sicuti agit dependenter à materia, ita non producit, nisi quod à materia dependet; sed anima rationalis non ita se habet; cum extra corpus coherere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producit; sed aliam habet originis suae causam. Ob hæc, & alia quæ antiquos patres non latuerunt, D. Chrysostomus Homilia 1. de incomprehensibili Dei natura, Anima, inquit, inspirantur, corpora effigantur: & Procopius Gazæus in Genes. c. 2. ad illa verba, Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea, oraculum ait non dixisse; & anima de anima mea, caro scilicet non gignit animam. Lege Gregorium Niss. disput. de anima & resurrectione, Lactantium 1. de opificio Dei cap. 17, 18. & 19. in quibus de animæ origine recte sentire videtur.

3. Assertio. Secunda assertio, Animæ rationales accipiunt esse per creationem, non ab Angelis, sed à Deo Optimo Maximo. Hæc assertio non minus firmam, ac certam continet veritatem, quam superior: astringiturque communi patrum assensione, à D. Hieronymo in epistola 17. ad Damasum, quæ inscribitur explanatio symboli, & in Apologia ad Pammachium, aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani, ubi ait Ecclesiasticam esse sententiam Deum nouas quotidie animas conceptis iam corporibus infundere. Item à D. Hilario. 10. de Trinit. Ambrosio lib. de Noe & arca, Chrysostomo Homil. 23. in varia loca Matthæi, Gregorio Nysseno lib. de anima capit. 6. Theodoro lib. de hominis natura, Cyrillo lib. 1. in Ioannem capit. 9. Bernardo serm. 27. in Cant. Innocentio tertio commentariis in Psalm. 50.

In primis ergo quod animæ rationales accipiant esse per creationem, hunc in modum probat D. Thom. lib. 2. contr. gent. c. 87. Omnis substantia, quæ producit, aut generatur per se, aut per accidens aut creatur: sed animæ rationales non generantur per se, cum non consent ex materia, & forma: neque per accidens, quia cum sint formæ corporum, oriuntur per eorum generationem ex virtute seminali; quod improbatum est: superest ergo ut per creationem esse accipiant. Huc spectat quod cum animæ humanæ omnibus formis physicis naturæ dignitate præstent, sintque in suo esse subsistentes: oportet eas nobiliorem habere originem & more aliarum substantiarum intellectualium per creationem produci. Quod verò istiusmodi creatio non ab Angelis, ut putarunt ij, quos superius retulimus, sed à Deo sit, inde concluditur; quia ut D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 8. & lib. 9. de Genesi ad litteram capit. 13. & D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ capit. 3. & scholasticæ Theologiae professores in 2. sentent. distinct. 1. docent; Angeli nullius rei creatores esse possunt, videlicet quia cum creatio sit productio ex nihilo, ad est, nullo supposito subiecto, & omnes causæ secundæ præ-

Lege D. Tho.
lib. 2. sent. d.
18. q. 2. art. 2.

Confirmatio
eiusdem.

Ossenditur 2.
part assertio-
nis.

D. August.
D. Damasc.

Cur angeli
nequeant
creare.

prærequirant subiectum in quod agant, sit ut creare sit solius primi agentis, cuius virtus ut est infinita, ita nec ad subiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur.

Denique quod animæ humanæ à Deo creentur, haud obscure significatum est in literis diuinis, tum alibi, tum præsertim 1. Genes. ubi, cum de aliorum animantium procreatione agitur, dicitur. Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram; Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ. At cum ad hominem venit, eius animam à Deo infundit, ac creari, indicatur illis verbis, Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Accedit decretum Leonis. 1. in epistola 93. ad Toribium Asturicensem Episcopum statuentis animas à nullo incorporari, præterquam à Deo ipsarum creatore.

Deducitur 1.
part assert. ex
Sacr. lit.

Leo Primus.

Tertia assertio. Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ; sed in ipsis corporibus singillatim creatæ, & infunduntur. Pro huiusce conclusionis intelligentia aduertendum est, Platonem in Timæo finxisse Deum omnes animas humanas ante corpora simul creasse, & in comparibus stellis constituisse: Tum eas cœlestium rerum tēdio, & terrenarum amore captas, ut tanti sceleris penas luerent, in corpora tanquam in carcerem fuisse coniectas. Idem arbitratus fuit Origines, ut constat ex primo eius libr. de principiis, refertque Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum. Idem quoque ex parte alleruerant aliqui Rabbinii Hebræorū aientes omnes animas initio fuisse conditas, ne concederent Deum aliquid de nouo creare: non tamen antequam corpora subirent peccatum vllum admisisse.

De hoc dog-
mate lego
qua scripsit
auctor operis
de diuina sa-
pient. secun-
dum Egypt.
lib. 1. cap. 5.

3. Assertio.

Plato primus
auctor de cre-
atione anima-
rum ante cor-
pora.

Exploditur
error à Pa-
tribus.

Verum hic error vnanimi consensu exploditur à Patribus, à D. Epiphanio epistola citata, Hieronymo in epistola ad Pammachium contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrino lib. 1. Paschali, Augustino epistola 28. ad Hieronymum, Cyrillo Alexandrino libro primo in Ioannem c. 9. ubi viginti tribus argumentis pugnat. Condemnatus est etiam hic error in Concilio Bracharensi primo cap. 6. & à Leone primo in epistola ad Toribium, ubi summus Pontifex in eos, qui dogma illud profitebantur, ita scribit. Eos catholica fides à corpore suæ unitatis abscidit, constanter prædicans atque veraciter, quod animæ hominum priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuere.

Concil. Bra-
char.
Leo. 1.

Porro superiorum dogmatum auctores quatenus in eo conueniunt quod fingunt animas ante corpora extitisse, hunc in modum refelli possunt. Vnicuique formæ naturæ est corpori vniri: alioqui constitutum ex forma & materia esset aliquid præter naturam: prius autem tribuitur vnicuique quod ei secundum naturam, quam quod præter naturam competit: quod enim conuenit alicui præter naturam, inest ei per accidens, & quod secundum naturam, inest per se. At quod per accidens inest, posterius est eo, quod est per

Expugnatur
rationibus.

IN II. LIB. ARIST. DE ANIMA.

per se. Igitur animæ prius cōuenit esse vnitam corpori, quàm à corpore abiunctam. Non est ergo creata ante corpus, cui vnitur.

Secundò, Anima sicuti D. Thom. 1. part. q. 76. art. 1. ad 6. alique Doctores communi assensu approbant habet natiuā propensionem ad corpus, atque adeò propriam perfectionem nō obtinet, nisi dum corpori copulata est: sed Deus, cuius perfecta sunt opera in prima rerum molitione procreauit res secundum statum cuiusque naturæ congruentem, ac debitum. Vnde & cuncta, quæ fecerat, comperit esse valde bona. Non igitur animas extra corpora creauit.

Tertiò, Si animæ ante corpora extitissent, cum natura in mundo nihil otiosum, ac sine propria operatione esse patiarur, vt probè docet Arist. cap. 8. lib. 10. Ethicorum, vtiq; habuissent animæ in eo statu aliquam rerum scientiam, & notitiam: sed non ita est, cum planè constet longo studio & labore acquiri à nobis scientias: ergo animæ non fuerunt ante corpora. Nec satisfaciunt Academici aientes cum Platone in Phædro, & 10. de Republ. aliisque in locis animas cum in corpora deiiciuntur, propter coniunctionem cum hac terrena fæce, quasi hausto obliuionis poculo, omnium rerum memoriam amittere. Non, inquam, satisfaciunt. Nam cum naturale sit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione cum propria & naturali materia tale detrimentum capere. Ac contra hunc errorem in lib. Metaphys. ex instituto differendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Augustinus lib. 12. de Ciuit. Dei cap. vlt. Tertullian. in lib. de anima, M. Albertus 1. Metaphys. tract. 1. cap. 8. D. Thomas tum alibi, tum 1. contra gent. cap. 83.

Quartò, quòd animæ antequam corporibus inspiratæ essent, nullam peccati labem admiserint, constat ex doctrina D. Pauli ad Rom. 5. vbi ait per vnum hominem introiisse peccatum in hunc mūdum; anima autem homo non est, vt quidam falsò putarunt, docetque D. Thom. tum alibi, tum 1. part. quæst. 75. art. 4. Rursum cap. 9. eiusdem epist. cum inquit, Iacob & Esau, priusquam in lucem editi essent, nihil boni, aut mali egisse. Præterea, quòd animæ in scelorum poenam non immigrarint in corpora, ex eo ostenditur, quia sequeretur vnionem corporis, & animæ non esse bonum naturæ; sed potius malum quidpiam, sicuti est omnis poena. Quod tamen impossibile est, cum nullum malum per se intendatur, & tamen natura vnionem animæ & corporis, hominisque generationem per se intendat. Adde quòd ex malo non prouenit bonum nisi per accidēs. Quare si ob culpam animæ separatæ effectum est, vt anima corpori vnatur: cum hoc bonum quoddam sit, per accidens erit: atque adeò casu contigit, vt homo à Deo conderetur. Quod tamen falsum esse inde constat, quia nobilissima pars mundi corporei, quæ est homo, non debuit fortuito euentu produci ab auctore naturæ, qui omnia in numero, pondere, & mensura effecit.

Quod verò Aristoteles animarū ortū ante corpora nequaquam posuerit, liquet primum ex eo, quòd Platoniam reminiscenciam multis

Ex D. Greg.
Nyss. lib. de
hom. epif. ca.
29.

De hoc erro-
re Senesli.
1. bibl. annot.
26. & lib. 6.
annot. 48.

CAP. I. QVÆSTIO III.

81

multis locis improbauit, vt in 1. Posteriorum capit. 1. & 3. de anima capit. 4. textu 14. vbi ait hominis intellectum esse quasi nudam tabulam, in qua nihil est expressum. Deinde, quia 12. Metaphys. capit. 3. textu 16. & 17. docet causam efficientem præcedere suum effectum; formalem verò (qualis est anima) nullo modo. Nec obstat quòd secundo de generatione animalium capit. 3. asserit mentem exterius ingredi. Non enim his verbis vitam illius extra materiam, & ante nexum cum corpore, sed diuinam eius originem, & creationem, atque independentiā à materia indicauit; vt ipse orationis contextus ostendit: sic enim habet, Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quare haud recte Pletho capit. 9. libri quem scripsit de iis, quibus Aristoteles à Platone dissentit, affirmat Aristotelem antegressionem animarum cum Platone præceptore suo non negasse.

Iis, quæ superius docuimus, de quotidiana animarum productione, nihil officit quòd Geneseos secundo dicitur Deus requieuisse ab omni opere, quòd patrarat. Primum, quia non dicitur Deus absolute requieuisse; sed requieuisse ab opere, quòd patrarat, videlicet illis primis sex diebus. Vt sit sensus Deum mundi opificium absoluisse sex diebus, atque ita die septimo destitisse mundi machinam conderet. Item, quia vt interpretatur Diuus Thomas libro 2. contra Gentes capit. 84. & in 2. distinct. 8. quæst. 2. artic. 1. ad 7. Albertus Magnus in summa de homine quæst. 15. istiusmodi quies Dei intelligenda est secundum cessationem à nouis speciebus condecendis, non autem à nouis indiuiduis; quorum similia secundum speciem præcesserint. Quare cum omnes animæ intellectiue, omnesque homines sint vnius speciei, nihil repugnat prædictæ quieti Deum quotidie animas creare. His obiter adde nouas animarum, aliarumve rerum species, quæ ex varia commistione progressu temporum extiterunt, etiam in prima mundi origine dici quodammodo fuisse productas, non in se, sed in suis causis. Lege D. Augustinum in libro de orine animæ ad D. Hieronymum.

At enim de anima primi hominis, peculiaris adhuc consideratio est. Nam Diuus Augustinus libro septimo de Genes. ad lit. capite 24. Hugo de Sancto Victore, Auctor historia scholasticæ, & Magister sentent. dubitarunt an ante corporis formationem vnà cum Angelis fuerit creata. Non est tamen ambigendum ea de re: cum argumenta superius adducta concludant nullam prorsus animam ante corpus fuisse à Deo productam. Itaque in eodem instanti Deus & primi hominis corpus formauit, & ei animā infudit, vt sentit Diuus Gregorius Nyssenus in libro de homine capit. 29. & 30. Diuus Damascenus lib. 2. de Fide Orthod. capit. 12. Diuus Hieronymus Epist. 61. ad Panmachium de erroribus Orin. & 139. ad Cyprianum. Item Leo Epist. 91. Et in hanc sententiam magis inclinat Diuus Augustinus libro 1. de Ciuitate Dei capit. 23.

Explicatur
locus in quo
contrarium
sensisse vi-
detur.

Pletho falso
attribuit Ari-
stoteli ante-
gressionem ani-
marum.

Explicatur
locus Genes.

D. Thom.

D. August.

Anima pri-
mi hominis
an ante cor-
pus fuerit.

Concluditur
non fuisse.
D. Greg. Nyss.
D. Damasc.
D. Hieron.
Leo 1.
D. August.

Plures lege
apud Senen-
sen lib. 5. Bi-
blior. annot.
208.

Dissolutio argumentorum primi Articuli.

*Ad 1. argum.
prioris dog-
mati.*

*Cuiuslibet po-
tentia passi-
ua respondet
aliqua acti-
ua quomodo
accipiedum.*

DILVENDA nunc à nobis sunt ea argumenta, quibus initio questionis probari videbatur animas intellectivas virtute seminis traduci. Ad primum concedenda est maior; & ad minorem dicendum, inesse materiæ potentiam passivam naturalem ad recipiendam animam intellectivam: cui potentia respondet aliqua activa naturalis, quæ illius saltem introductionem, nexumque cum materia attingat. Itaque ad assequendam veritatem illius effati, Cuiuslibet potentia passiva respondet aliqua activa, sat est dari in parentibus talem potentiam, quando forma totius naturæ vim superat, eamque naturæ auctor stata, ac definita lege producit, ubi primum agens naturale materiam congruenter, perfectèque disposuit.

Ad 2. argum.

*Homo homi-
nem gene-
rat, esto for-
ma non pro-
ducatur.*

Ad secundum dicendum, quod homo inter ceteras animantes, suam formam non eliciat à potestate materiæ; id non ex illius imperfectione, sed ex animæ intellectivæ dignitate provenire, quæ ut præstantioris notæ est, ita altiore originem poscit. Quod tamen non impedit, quominus homo generare hominem dicatur; ut in 1. lib. de ortu, & interitu exposuimus. Ad alteram partem eiusdem argumenti responderetur, sæpe instrumenta virtute principalis causæ producere effecta se ipsis nobiliora; nunquam tamen excitari ad efficiendum aliquid ex nihilo, quo duntaxat modo animæ intellectivæ produci queunt, ut superius ostensum fuit.

Ad 3. argum.

*Homo, non a-
nima est præ-
cipuus finis
generationis.*

Ad tertium, id quod materiæ ultimam dispositionem tribuit, habere etiam vim effectricem formæ; si forma eiusdem sit ordinis eam dispositionibus: quod in re proposita non accidit: siquidem anima intellectiva est spiritalis substantia, independens quoad suum esse à corpore, & supra materiæ conditionem eminens. Ac licet eadem anima suo modo finis sit humanæ generationis; quia tamen præcipuus finis est ipsum compositum, siue homo; qui gignitur, abunde sat est, ut generans non dicatur frustrari sine; si producat totum compositum, esto formam ipsam non generet, sed eius tantum cum materia copulationem attingat. Quod etiam sufficit ut homo simpliciter perhibeatur gignere simile sibi secundum speciem.

*Ad 1. arg. po-
terioris dog-
mati.*

*Perfectum est
quod simile
sibi procreat.*

Ad 2.

Quod attinet ad ea argumenta, quæ probare contendebant animas intellectivas produci ab Angelis; responderetur, cum Aristoteles ait perfectum esse, quod aliud simile sibi procreat, interpretandum id de viventibus corporeis, non de iis, quæ à materiæ concretio-
ne abiuncta sunt; quorum perfectio aliunde æstimanda est. Item verò maiorem esse in substantiis corpore vacantibus, quam corpore præditis ordinem, non quoad mutuam illarum inter se productionem, cum à Deo Opt. Max. duntaxat per creationem effici-
queant;

Cap. 4. q. 13.

*De his D.
Dion. in lib.
de celesti
Hierarch.*

queant; sed quoad Hierarchias, & munerum administrationem, aliæque eiusmodi.

Quod autem ait Dionysius inferiora corpora administrari, ac fieri potestate superiorum, minime mirum esse debet. Ut enim hæc non creando, quod Dei Opt. Max. proprium est, sed ex aliquo antecedente subiecto, seu (ut dici solet) transmutando, quod omnibus causis secundis est commune, operantur: ita illa non creatione per se, sed transmutatione produci solent. Atque hoc discrimen apertè exponit S. Thomas 1. parte quæst. 90. art. 3.

QVÆSTIO IIII.

Quando infundatur, vniaturque corpori
Anima intellectiva.

ARTICVLVS I.

*Explanata Questionis radice, refelluntur
quatuor opiniones contrarie.*

PRIOR controversiæ aditum vel maxime aperuit id quod affirmat Aristotel. 2. de gen. animal. capit. 3. Non simul animal fieri & hominem, sed materiam factus, primum informari anima vegetativa, deinde sensitiva, postremo intellectiva. Verba Aristotelis sunt: Conceptum inanimatum esse nemo statuerit, & vita omnibus modis priuatum: quippe cum nihilo minus semina & conceptus animalium vivant, quàm stirpes; & aliquandiu prolifica sint. Ergo animam vegetantem habere planum est. Sed quam ob causam eam primum haberi necesse sit, ex iis quæ alibi de anima disseruimus, apertum est. Sentientem etiam, qua est animal, tempore procedente recipi; & rationalem, qua homo, certum est. Non enim simul, & animal fit, & homo: &c. Hanc enim doctrinam multi partim non admittunt, partim varie exponunt.

Quidam sentiunt embryonem esse animæ expertem; operationes autem vitæ, quæ in eo apparent, vel animæ matris; vel virtuti, quæ in semine est, formatrici acceptas esse referendas. Verum, præterquam quod Aristoteles eodem in loco disertè ait conceptum esse animatum, hos refellit S. Thomas prima part. quæst. 118. art. 2. ad 2. quod fieri nequeat ut vitæ opera à principio externo oriantur.

*Radix diffi-
cultatis.*

1. Opinio.

Rejicitur.

2. *Opinio.* Alij, tres omnino animas in homine, vegetantem, sentientem, & intelligentem non modo pedetentim recipi, sed & simul permanere sibi persuadent. Quos multis in locis idem doctor, præcipue verò prima parte quæstion. 76. artic. 3. & 2. contra Gentes c. 58. & quæst. de anima, articulo secundo explodit; nosque iam in libris de ortu confutauimus.

3. *Opinio.* Nec desunt qui existiment eam ipsam animam quæ primò fuit vegetativa, fieri postea, operante seminis vi, sensitivam; ac tandem eò perducì, ut intellectiva euadat, non seminis quidem, sed superioris agentis, hoc est, Dei extrinsecus (ut aiunt) illustratis virtute. In quam *Reijcitur.* opinionem acriter inuehitur Sanctus Thomas prima parte quæst. 118. articulo secundo, ad secund. Primum enim generationem à propriæ naturæ statu dimouet: Erit enim motus quidam continuus paulatim ab imperfecto ad perfectum proficiscens; & eo pacto in alterationis conditionem degenerabit.

2. Secundò, Nec hominis, nec animalis generatio erit generatio simpliciter: siquidem subiectum eius erit ens actu. Quis enim est qui nesciat vniuersam generationis euenti naturam, si absque præcedentis perfectionis, formæve substantialis interitu noua accedat, ut accedere autumant qui in foetu animam vegetantem dicunt deinde fieri sentientem, ac demùm intelligentem.

3. Tertiò, vel id quod ex Dei actione oritur, est quid subsistens, vel non subsistit, sed est quædam animæ præexistentis perfectio. Qui illud dicit, fateatur necesse est esse quidem suapte natura distinctum à forma ante existente, quippe quæ minimè subsistebat: Qui autem hoc affirmabit, effugere non poterit quin concedat animam intellectiuam intereunte corpore interire.

4. Quartò loco probatur non posse eandem animam sensim esse vegetatiuam, sensitivam, & ratione præditam; cum oporteat planè mutari speciem, addita perfectione substantiali; sicut (hoc enim vtitur exemplo Aristot. 8. met. cap. 3. text. 10.) mutatur numerus adiecta, vel detracta vnitatem; nec vllò modo substantia intendi, aut remitti possit, ut communi philosophorum assensu docet Aristoteles in categoria substantiæ.

Nulla substantia intenditur aut remittitur. Alij censent foetum mox à principio intellectiuam animam obtinere, etsi non statim munia, quæ ipsi pecularia sunt, administret: sed primùm actiones vegetandi; deinde sentiendi: tandem suo tempore intelligendi. At hæc etiam

4. *Opinio*
quæ etiam
reijcitur.

opinio procul deflexit à veritate,
ut mox patebit.

ARTI

Solutio propositæ dubitationis.

R a o, superioribus sententiis reiectis, asserendum est materiam foetus primùm informati anima vegetatiua, deinde sensitiva; postremò intellectiua. Quod probatur, nam foetus confestim post conceptionem nutritur sanguine, quem ei mater per venam vmbilicarem ad id muneris destinatum transmittit: atque interim nullam sentiendi præbet significationem. Deinde, aliquot post diebus moueri incipit, etsi tenui & obscuro motu; ut in iis, qui abortu eiciuntur, obseruari poterit: si enim pungantur, contrahunt sese, quod pertinet ad animam sensitivam. Tandem efformatis iam ad humanam effigiem membris, formam, cuius ea instrumenta sunt, accipit, id est, animum rationalem, quo in specie hominis reponitur. Quod autem conueniens sit dari istiusmodi progressum in generatione hominis, confirmat Diuus Thomas loco citato prima parte, exemplo quorundam animantium, quæ ex putri materia oriuntur: vbi primò quidpiam viuens imperfectius, deinde aliud melioris notæ, nempe animal emergit. Quod si id in bestiis aded imperfectis notari solet, consentaneum est, ut idem animantibus excellentioris naturæ conueniat, ac potissimum humanæ soboli, cuius forma quanto est præstantior, tanto maiorem requirit apparatus: neque decet ut in rudem & incompositam materiæ molem, sed in corpus organis aptè, concinnèque instructum infundatur. Ita porro manet foetus materia aliquot diebus sub forma vegetatiua: deinde huic intereunti succedit forma sensitiva; similiterque huic intellectiua. Nec mirum, quod duæ priores formæ nullo externi hostis incurfu, aut oppugnatione, intereant. Nam cum prior sit via seu præparatio ad secundam, & secunda ad tertiam; priores ambæ eas accipiant in materia dispositiones, quibus nò nisi certo temporis spatio perseverent, cedantque principi formæ, cui præeundo, istiusmodi veluti satellitio famulantur. Sanè quod anima intellectiua, non statim à principio materiam foetus informet, planè ostendunt nonnulla sacrorum Canonum decreta, quæ id supponunt, & ut cætera omittamus, Caput Sicuri; 2. quæstione secunda, vbi dicitur non committi homicidium ab eo, qui foetum in vtero occidit ante infusionem animæ, videlicet rationalis: quod nondum dici possit natum esse hominem.

Ceterum quo temporis puncto (quod erat propositæ quæstionis caput) seu quot dierum transacto spatio anima intellectiua infundatur corpori disceptatio est inter Philosophos: in eo tamen conueniunt quod infundatur cum primùm corpus organis humanæ proli conuenientibus distinctū, perfectūque est: quod obtinet

Assertio
quæstionis
probatur.

Confirmatio
ex D. Th.

Inter animam vegetatiuam, sensitivam, & intellectiuam mediat tempus.

Caput Sicuri.

Qui foetum necat ante infusionem animæ nō est homicida.

In quo conueniunt auctores circa propositam quæstionem.

etiam dum non est sub magnitudine maiori, quam sit grandioris formicæ, vt affirmat Aristoteles libro 7. de histor. anim. cap. 3. & Abulensis in caput 1. Matthæi parte prima quæst. 53. Verum non semper hæc magnitudo eadem est. Qua de re ita scripsit Fernelius in libro de hominis procreatione capite 10. Saepè obseruauimus die quadragesimo eiectum fœtum semidigiti (vt ait Aristoteles) formicæ maiusculæ magnitudine verè, ac prorsus conformatum. Caput erat auclanæ par, & maius, quam pro reliqui corporis. ratione: oculi vt cancris exertinatus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hisque secreti digiti: hæc ille. Conueniunt quoque Philosophi in eo, quod fœminæ corpus ob defectum caloris, & imbecillitatem virtutis formatricis tardius delineetur. Quo autem tempore huiusce delineationis opificium absolutum sit, discordarunt qui olim ea de re scripserunt. Lege Plutarchum libro quinto, de placitis cap. 21. Hippocratem in libr. de fœtu, Fernelium in libr. de hominis procreatione, Cœlius libro decimoquinto, lect. antiq. capite vigesimotertio, Ambrosium Pareum libro vigesimotertio, capite vndecimo. Communior tamen, veraque sententia est, in maribus absolui circa quadragesimum diem; in fœminis circa octogesimum. Quod ex eo optimè confirmatur, quia in veteri lege fœmina, si masculum pateret, quadraginta diebus; si fœminam, octoginta sese domo continebat, & à templi ingressu cessabat. Hunc enim numerum diuinarum literarum interpretes ad imitationem naturæ, ac temporis, quo in utero corpus effingitur, præscriptum fuisse aiunt.

Conclusio. Quibus ita constitutis respondemus ad quæstionem initio excitatam; animam intellectuam infundi & vniri corpori in eo instanti, quo primum materia, & membrorum effigie, & cæteris accidentibus, quæ talis forma exigit, instructa dispositaque est; quod accidere solet circa eum diem, quem diximus paulo ante. Hanc tamen successuæ formationis legem, non seruauit Corpus Christi seruatoris nostri in utero Virginis Matris. Nam quod naturæ vi quadraginta dierum spatio paulatim effingendum erat, diuina virtute, ac Spiritus Sancti opera, momento perfectum absolutumque fuit, vt est communis Patrum & scholasticæ Theologiæ professorum doctrina. Ita Sophronius in concil. Synonensi. act. 11. Basil. hom. 25. de hum. Christi gener. Damasc. libro tertio, capite 2.

Euthym. Matth. 1. Fulg. libro de incarnatione capite 3.

Leo in epist. 11. ad Iul. D. Thom. tertia parte

quæstione 30. articulo primo, alij doct.

in tertia distinct. Alenf. 3. parte

quæst. 8. m. 2.

QVÆST

QVÆSTIO V.

Vtrum omnes animæ intellectuæ naturæ dignitate pares sint.

ARTICVLVS I.

Negatiue partis argumenta.

NON adducimus in controuersiam an omnes animæ intellectuæ conueniant in naturam vnius speciei, quam *Quæ de re ex æquo participant; id enim in confesso est apud omnes.* sed vtrum communem illam naturam per differentias individuales ita contrahant, vt omnes quoad suam quidditatem singularem æquè perfectæ sint. Negatiuam partem defendunt *Qui partem neg. defendunt.* Capreolus in 2. dist. 3. q. 1. Ioannes Maior qu. 2. conclusione 6. Hispanensis q. 1. Richardus q. 1. circa 4. principale, M. Albertus eadem dist. artic. 6. Agidius quæst. 3. Lychetus in 1. distinct. 3. quæstione prima, Ferrariensis libro primo contra gentes capite tertio, Iauellus octauo Metaphys. quæstione sexta, Caietanus ad quæstionem 85. primæ partis articulo septimo, Abulensis in caput decimum quintum Matthæi quæstione 656.

Probatum verò hæc sententia hunc in modum. Vnumquodque operatur vt est; & vt se habet quoad operationem, ita & quoad suam naturam: sed animæ intellectuæ aliæ magis, aliæ minus perfectè operantur, siue spectemus actiones immateriales, cuiusmodi sunt intelligendi, & volendi actus; siue corporales, quæ organorum ministerio exercentur, vt internorum & externorum sensuum functiones. Igitur inter animas intellectuas aliæ erunt aliis perfectiores secundum naturam particularem.

Secundò, Cum anima natura sua sit forma corporis, oportet vt ei quoad perfectionem respondeat & commensuretur: sed quædam animæ sortiuntur corpora aptioribus organis, meliorique temperamento affecta; atque adeo perfectiora: igitur aliæ aliis excellentiorum naturam obtinent. Tertiò (quæ ratio superioris confirmatio est.) Anima secundum se sumpta non ordinatur ad quoduis corpus, sed ad certum & determinatum: ergo vna respicit corpus nobilius, alia minus nobile. Sed huius in respiciendo varietatis, non potest esse alia causa, nisi maior & minor nobilitas essentiæ ipsarum animarum: ergo vna anima superat aliam nobilitate essentiæ. Huiusce argumentationis assumptum probatur, quia si quælibet anima ex se non ordinaretur ad certum corpus, sed ad quoduis indefinitè sese haberet; Cum Deus infudit animam, verbi gratia, Socratis in eius corpus, potuisset, seruato naturæ ordine, ac citra miracu

miraculum, infundere in illud animam Platonis, quam postea creauit, atque ita Sophroniscus loco Socratis, quem tunc genuit, potuisset Platonem gignere. Ex quo sequitur eundem effectum singularem posse produci à duabus causis totalibus: quod negat melior pars recte philosophantium.

4. Argum.

Quartò, Magis ornat vniuersum, maioremque illi conciliat pulchritudinem & venustatem disparitas perfectionis secundum naturam, quam æqualitas: siquidem æqualia non habet per se ordinem, quo maxime pulchritudo efflorescit: igitur conuenientius fuit animas esse inter se naturæ perfectione inæquales, quam eodem perfectionis gradu contineri.

5. Argum.

Quintò, Quemadmodum genera contrahuntur per differentias specificas inæqualis perfectionis; ita & species contrahi possunt per differentias singulares, quæ non sint æquæ perfectæ: ergo sub eadem cõmuni natura animæ intellectiue, vel sunt, vel saltem esse possunt aliæ animæ magis, aliæ minus perfectæ. Probatur antecedens, quia id non repugnat ex parte Dei creantis animas; cum in se contineat eminenter infinitos gradus nouarum perfectionum, quas rebus communicare potest. Deinde nec ex parte ipsarum animarum; cum non appareat talis repugnantia.

6. Argum.

Vltimo, quod individuales animarum differentie non possint esse æquæ perfectæ, videtur ostendi ex eo, quia alioqui conuenirent inter se vniuocè; siquidem quæ æqualia sunt, in eo in quo sunt æqualia, vniuocè conueniunt. At quod hæc conuenientia nequaquam admitti debeat, manifestum est; quia id, in quo conuenirent, diuideretur per alias differentias; de quibus rursus eadem quæstio rediret, num essent æquales: quod si essent, pari ratione vniuocè conuenirent, ut priores; atque ita daretur processus in infinitum. Quare non videntur tales differentie: atque adeo neque animæ, quæ per illas constituuntur, æqualem habere inter se naturæ perfectionem.

Articul. parisen.

His accedit auctoritas doctorum Parisiensium, à quibus æqualitas animarum articulo quodam damnata est. Siquis, inquiunt, dicit omnes animas ab origine esse æquales, errat; quoniam alias anima Christi non esset perfectior, quam anima Iudæ. Huius articuli meminit Henricus Gandauensis quodlibeto tertio quæstione quinta, & Durand. 2. dist. 3. 2. quæst. 5. Huc etiam pertinet Aristotelis hoc in libro capite nono, text. 94. molles carne, benè aptos mente, atque ingeniosos esse. Quibus verbis ex carnis mollitudine & temperamenti præstantia maiorem intellectus, atque adeo & animæ nobilitatem colligit. Quod item spectat illud Salomonis Sapient. 8. Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam.

ARTI

CONTRARIAM opinionem defendit Durandus in 2. sentent. distinct. 3. 2. quæst. 3. Argentinas ibidem q. 1. art. 2. Soncinas 8. lib. Metaph. q. 26. Sotus in prædicamentis, cap. de substantia. q. 2. Zimara theoremate 54. In eandem inclinatur Henricus Gandauensis, licet, quia doctor Sorbonicus, propter iuratum Parisiensis articuli auctoritatem, non absolute sententiam proferat. Porro quod fuerit in hac controuersia D. Thomæ iudicium, non liquet. Illius sectatores, eius hæc de re doctrinam, quasi Lesbiam regulam, ad id, quod quisque sentit, accommodant. Caietanus ait adeo planum esse illum inequalitatem animarum posuisse, ut eos, qui id non vident, cæcos appelleret: Sotus loco citato ex iis cæcis vnum se esse profiteretur. Certè non desunt loca apud D. Thomam, quibus vtrique pars sese tueri posse videatur. Nam Sanctus doctor in 1. sent. dist. 8. quæst. 5. artic. 2. in responsione ad 6. ait animam, quæ ad corpus melius dispositum ordinatur, perfectiorem esse. Et in 2. dist. 21. q. 2. art. 1. ad 2. affirmat animam primi parentis digniorem fuisse, quam animam Eux, propterea quod proportionem seruabat ad proprium corpus, quod nobilius erat. Et in eodem lib. distinct. 3. 2. q. 2. art. 3. cum ex professo quæsiisset num animæ in sui creatione æquales sint, respondet æquales esse in natura speciei, sed differre numero ex diuersitate corporum, per quæ indiuiduantur, & vnam tantò esse alia nobiliorem, quanto melioris temperamenti corpus sortitur. Sed enim idem quodlibeto tertio, articulo tertio ait singularia vnius speciei non habere inter se ordinem; habere tamen quæ specie differunt; quia in speciebus rerum vna abundat super aliam, sicut in speciebus numerorum. Quibus verbis significare videtur singularia contenta sub eadem specie non se excedere nobilitate essentie. Priora tamen loca inæqualitati animarum apertius fauent in doctrina D. Thomæ.

Porro ad astruendam partem affirmatiuam nostræ quæstionis, quidam è recentioribus Metaphysicis tria, inter alia, afferunt argumenta. Primum, quia si omnes animæ essent inæquales, non possent duæ cum æquali perfectione à Deo produci, quod est absurdum. Secundò, quia cum singulis diebus creentur à Deo nouæ animæ, si eæ disparem haberent perfectionem, sequeretur non semper mundum æquè perfectum fuisse quoad substantiam, utpote cui ex animarum creatione noua in dies perfectio cumularetur. Tertio, quia si animæ perfectione intrinseca essent inæquales, vnaquæque haberet suum peculiare quod quid est, atque ita de singulis peculiare definitiones tradendæ essent; quod negant Philosophi, dum solam naturam communem definiri iubent. Verùm hæc argumenta parum habent roboris. Nam eorum primum difficultatem opponit, Con. Com. lib. de Anima. M quæ

Qui partem affirm. tueantur.

Henricus de Hor Sorbonicus.

Incertū quid sentiat D. Tho. de quæstione. Lesbiana regula.

Quibus rationibus nonnulli partem affirm. stabiliant.

vacio fal-
sum suppo-
nit.

D. Thom.
Univerſi per
fectione va-
riatur, va-
riatis indi-
viduis.

3. ratio putat
absurdum
quod non est.
Vnumquod-
que singula-
re habet suū
quod quid
est.

Cur de singularibus non
sint definitiones neque
scientia.

Porphy.
Probatur ef-
ficacius pars
affir. quest.
1.

quæ vtrique opinioni communis est: siquidem etiam contra eos, qui dicunt animas esse naturæ æquales obijci potest, ex eorum sententia non posse à Deo creari plures animas cum inæquali perfectione. Quod si id absurdum non reputant: a quo iure nec absurdum reputabunt negare, posse plures animas cum æquali perfectione à Deo produci. Secundum argumentum supponit perfectionem vniuersi pendere ex perfectione horum aut illorum singularium; quod non ita est, vt recte docet S. Thom. 2. contra Gentes, cap. 84. Quare licet inter animas, aliæ aliis naturæ nobiliores essent, non ideo earum multiplicatione vniuersi perfectio variaretur: quemadmodum nec variatur nascentibus, & intereuntibus quotidie nouis diuersarum specierum indiuiduis; inter quæ constat dari inæqualitatem perfectionum non secundum speciem tantum, sed etiam secundum rationes indiuiduales. Licet enim singularia eiusdem speciei inter se perfectione æqualia sint: tamen si cum singularibus aliarum specierum conferantur, haud dubie inæqualia esse inueniuntur, sicuti & naturæ specificæ, sub quibus collocantur. Denique tertium argumentum pro absurdo accipit vnamquamque animam habere suum peculiare quod quid est; quasi verò tam in animarum æqualitate, quam inæqualitate non sit hoc necessarium cõfistendum. Vtique siue animæ æquales ponantur, siue non: inficiandum non est vnicuique intrinsecè competere suam differentiam indiuidualem, atque adeò suum peculiare quod quid est: nisi quòd si animæ sint æquales, eæ differentie parem habent perfectionem; si inæquales, disparem. Præterea, ex eo quòd animæ inæquales constituentur, non magis sequitur attribuendam vnicuique peculiarem definitionem, quàm si æquales sint. Etenim definitiones adhibentur ad explicandas naturas rerum, siue æquales, siue inæquales. Vnde si darentur duæ species parem obtinentes naturæ perfectionem, adhuc quælibet earum propriam vindicaret definitionem, nõ quæ inæqualitatem, sed quæ diuersitatem naturæ aperiret. Ita verò causâ, ob quam philosophi singularium definitiones minimè curant, non est quòd indiuidua sub eadem specie parem fortiantur dignitatem, sed quia sub scientiarum cognitione non cadunt nisi ea, quæ & perpetua sunt, & suo opte ingenio multis nota; quò pacto se habent non singulares, sed communes naturæ. Adde etiam indiuidua ideo non proprie ad artem pertinere, quia non continentur definito numero, sicuti species; vt Porphyrius cap. de specie docuit ex Platone in Philebo.

Hisce ergo argumentis omissis, tum quia parum sunt efficacia, tum quia nonnulla à veritate aliena inuoluunt; aliter institutum confirmari poterit, nimirum ita. Si omnes intellectiue animæ haberent inter se inæqualem perfectionem, quoad naturas singulares; idem quoque pronuntiandum esset de omnibus aliis indiuiduis, saltem substantiatum, eiusdem infimæ speciei, cum in omnibus æquatio inueniatur; atqui hoc admittendum non est; ergo neque illud. Maior conceditur ab aduersariis. Minor probatur. Nam si eiusmodi indiui

individa necessaria essent inæqualis perfectionis, sequeretur omnia effecta singularia perpetuo degenerare à suis causis. Nam cum illa nobiliora esse non possint; siquidem nullus effectus est præstantior sua causa principali: cum item, ut aiunt, æqualia esse nequeant; consequens est, ut inferioris dignitatis sint. Quod tamen repugnat communi axiomati philosophorum aientium, quamlibet causam uniuocam producere effectum sibi omnino similem, modo tollantur impedimenta.

Secundò. Præcipua ratio, quæ aduersarij probant inæqualitatem animarum, est inæqualitas perfectionis in operando : sed hæc ratio non conuincit : ergo &c. Probatur assumptio. Ex inæqualitate in operando non ritè arguitur maior nobilitas eiusdem potentia; ergo nec maior nobilitas, seu perfectio animæ. Antecedens huius rationis ostenditur testimoniis Aristotelis. Nam lib. 1. huius operis cap. 4. text. 64. & lib. 2. cap. 9. text. 92. & in problematis sect. 3. 1. quæst. 14. defectum & præstantiam operationum, quæ oriuntur ab eadem potentia secundum speciem, non minori aut maiori perfectioni ipsius potentia; sed defectui, aut perfectioni organi, quo vitur ascribendam censet. Potest verò animæ æquè perfecta ex præstantia, seu vitio formatricis virtutis progenitorum, aut aliarum causarum externarum, sortiri organa meliora, deterioræve, atque ita horum interuentu exactius, vel imperfectius administrare operationes facultatum organicarum.

Tertio. Quod ex præstantia ingenij non rectè colligatur maior intellectus facultatis, seu mentis perfectio, ex eo probatur, quia videmus eundem hominem nunc promptiorem fieri, nunc hebetiorem in intelligendo: quosdam graui morbo excellentiam ingenij amisisse; alios purgationibus & medicamentis acutiores factos. Vnde Carneadem ferunt aduersus Stoicorum dogmata scripturam superiora corporis ad acuem ingenium elleboro albo purgasse; quod alios quosdam studiorum gratia fecisse refert Plinius lib. 35. cap. 5. Cum igitur ipsa intelligendi vis, quæ in animo residet, istiusmodi varietatem in se ipsa nequaquam subeat, planum videtur maiorem facilitatem, aut tarditatem in intelligendo non proficisci à maiori, minoriue præstantia ipsius intellectus: sed ex concursu, & satellitio cooperantis phantasie, quæ si organum melius dispositum habeat, maiori alacritate & promptitudine suam operam ministeriumque intellectui præstat, uti iam non semel admonuimus.

Deinde, quod in doctrina Peripatetica non solum animæ, sed
quævis alia individua eiusdem infimæ speciei, æqualia sint, proba-
tur. Nam Aristotel. lib. 3. Metaphys. cap. 3. text. 11. docet in his, quæ
continentur sub eadem specie infima, non dari prius & posterius:
daretur autem si in illis inueniretur altior gradus perfectionis. Præ-
terea libro 7. Physic. cap. 4. text. 31 & lib. 10. Metaphysic. cap. 13.
text. 26. monet in natura generis subesse analogiam, quia nimi-
rum generica natura perfectius esse obtinet in una specie, quam in
M 2 alia

Axioma philosophicum.

Alind.

Aristot.

*Potētiarum
eiusdem spe-
cici in aqua-
litas in ope-
rādo organo
ascribitur.*

Carneades
et subtilius
dogmata Sto-
icorū refelle-
ret, alleborū
anima sum-
psit.

alia propter inaequalitatem differentiarum, per quas contrahitur. Cum igitur hanc inaequalitatem analogiam in genere, non autem in specie ponat, satis indicat non agnoscere se in indiuiduis eiusdem speciei inaequalitatem perfectionis penes differentias indiuiduantes.

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuersiae probabilis iudicatur: praefertur affirmatiua: diluuntur aduersariorum argumenta.

Is ita disputatis, vtraque pars controuersiae nobis probabilis videtur. Quia tamen affirmatiua doctrinam Peripateticam magis sapit, ut non obscure testantur loca, quae ex Aristotele paulò ante citauimus, eam potius amplectemur, in quam etiam lib. 2. Physicorum inclinauimus. Respondeamus ergo ad argumenta, quae pro aduersaria opinione attulimus. Ad primum, cuius solutio faciliè iam ex dictis colligi poterat, dicendum ex nobiliori modo operandi colligi maiorem potentiae nobilitatem; quando potentia ex se & intrinsecè talem modum vendicat. Quod tamen in potentiis eiusdem infimae speciei non accidit. Nec enim v.g. potentia videndi Lyncei ex se est perspicacior, quàm potentia videndi Socratis; sed ideo perspicacius intuetur, quia organum melius affectum obtinet. Nec intellectus Aristotelis ex se est acutior, quàm Platonis; sed propterea acutius expeditiusque intelligit; quia promptiori phantasiae ministerio iuuatur, ut suprà monuimus.

Ad 2. Ad secundum, dicendum est animam eatenus dici respondere corpori, eique commensurari, quatenus non habet ordinem nisi ad corpus conuenientium organorum apparatu instructum, sibi que conueniens: ex quo non sequitur corpori melius disposito perfectiorem animam intellectiuam deberi. Ad tertium concedendum est quod assumit fatendumque; vnamquamque animam non respicere indeterminate quoduis corpus, sed certum; ita ut in eo instanti, quo Deus animam Socratis infudit, aliam animam citra miraculum infundere nequiverit, ut rectè probat argumentum. Vnde cum inter corpora, quae ab animabus intellectiuis informantur, alia magis, alia minus perfecta sint, non est inficiandum quasdam animas respicere corpora magis perfecta, alias minus perfecta secundum accidentia; ita tamen ut maior illa perfectio non respiciatur per se, sed per accedens ab anima secundum suam naturam spectata; quia nimirum haec anima per se respicit hanc materiam, cui accidit obtinere perfectiores dispositiones. Vnde sit ut talis in respiciendo diuersitas, sicuti non per se competit animae, ita nec in ea maiorem naturae perfectionem arguat.

Ad 4. Ad quartum respondendum est, etsi pulchritudo vniuersi ex inaequalitate

Qualibet anima non quamlibet materiam sed determinatam respicit.

Ad 1. Quando ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia.

qualitate & distinctione rerum magis, quàm ex aequalitate resulter; nihilominus etiam aequalitatem pro suo modo decoris elegantiam augere: in iis autem, quae sub vna & eadem infima specie collocantur, non posse dari inaequalitatem essentiae, ut mox dicemus.

Ad quintum, negandum est antecedent & ad eius confirmationem dicendum, non posse animam intellectiuam per inaequales differentias contrahi; quia natura speciei infimae non est capax eiusmodi contractionis. Nam quanto magis à summis ad ima descenditur, tanto natura communis contrahitur per differentias minus diuersas, hoc est, quae constituunt res minus inter se differentes (aliqui enim omnes differentiae primò diuersae sunt.) In hoc ergo defensu postquam deuentum fuerit ad naturas singulares, in quibus iam deinceps omnis cessat contractio; consentaneum est, ut natura contrahatur per differentias, quae inter se conueniant quantum fieri possit, videlicet secundum aequalitatem perfectionis, quando per identitatem conuenire nequeunt. Atque ita contrahitur omnis species infima per differentias indiuiduantes, quae inter se pares sint: non aequalitate positiua, quasi vna in se cohibeat omnem perfectionem alterius; sed negatiua, ita ut vna non contineat aliquem gradum perfectionis, quo aliam excedat.

Vltimum argumentum faciliè dissoluet qui dixerit nullam naturam vniuersalem censerì vniuocam nisi eam, quae potest ad inferiora per differentias contrahi, quam contractionem non admittunt ipsae differentiae, tum ob alias causas, tum quia alioqui daretur progressus ille in infinitum, qui in argumento deducitur. Itaque non sufficit ad vniuocationem, aequalitas illa, quam sortiuntur differentiae singularium, quae sub eadem specie infima continentur. Quin potius semper ea, quae in aliqua natura vniuersali vniuocè conueniunt, addunt aliquem perfectionis gradum supra illam; cum natura vniuersalis non possit continere actu totam perfectionem inferiorum, quibus communicatur.

Quod verò ad Parisiensem articulum spectat, Durandus loco citato respondet vnam animam intellectiuam esse alia perfectiorem, si expendatur quoad potètiās sensitivas, & vegetatiuas: has enim concedit posse excellentioris esse naturae sub eadem specie infima; & hanc inaequalitatem ait videri sat esse ad tuendam auctoritatem articuli: cum solum statuatur animas esse inaequales non determinando certum inaequalitatis modum. Verum haec responsio non satisfacit. Primum, quia articulus de inaequalitate secundum differentias indiuiduales, de qua erat controuersia, sententiam pronuntiauit. Deinde quia, ut suprà ostendimus, omnes potentiae sub eadem infima specie contentae parem obtinent naturae dignitatem; etsi aliae aliis functiones suas perfectius administrent ob maiorem commoditatem organorum. Potius ergo dicendum quamuis illius articuli auctoritas haud parua sit: tamen extra scholam Parisiensem, irrefragabilem non esse.

Aequalitas etiam vniuersum decorat.

Ad 5.

Cur natura specifica non contrahatur per inaequales differentias.

Aequalitas positiua. Aequalitas negatiua.

Ad 6.

Differentia per se non contrahitur. Quae aequalitas requiratur ad vniuocationem.

Responsio Durandi ad Parisiensem articulum.

Non satisfaciit.

*Mollitudo
carnis ut bo-
ni ingenij in-
dicium sit.*

*Exponitur
Salomonis lo-
cus.*

Locus verò Aristotelis ex tertio de anima, tantum indicat carnis mollitudinem esse indicium boni ingenij modo superius explicato, non autem præstantioris animæ. Verba item illa ex Sapientia 8. cæteris interpretationibus omissis, bifariam explicantur. Vno modo, ut dicat Salomon sortitum se fuisse animam bonam, id est, egregiam indolem ad sapientiam, & virtutes, non quidem ex maiori præstantia ipsi animæ insita; sed ex affectione & dispositione corporis, quæ, ut superius diximus, etiam ad immateriales actiones multum confert. Altero, ut loquatur de bonitate ex virtutibus & gratia sibi diuinitus cõcessa. Illud hic postremo aduertimus, quosdam in hac questione multorum patrum afferre testimonia ad probandam animarum æqualitatem. Verum ea nos idem præterisse, quia nullum eorum de anima secundum individuales differentias, sed secundum communem eius naturam loqui videtur.

QUESTIO VI.

Sit ne anima intellectiua vera hominis forma, an non?

ARTICVLVS I.

*Quæ argumenta negatiuam partem questionis
astruere videantur.*

*Duplex con-
tento forma
substantialis.*

VT argumentis, quæ ad suadendam negatiuam partem afferri possunt, viam aperiamus; prænotandum est ex D. Thoma 2. contra gentes capit. 68. ut aliquid forma substantialis alterius, verè ac propriè dicatur, duo requiri. Vnum, ut sit principium essendi substantialiter ei, cuius est forma. Alterum, quod ex priori sequitur, ut forma, & materia in vnius compositi naturam, & in vnum esse totius coalescant. Quod igitur hæc in animam intellectiuam minimè conueniant, atque adeo quod non sit forma hominis hunc in modum videtur ostendi. Id, quod non potest communicare materiæ suam propriam potentiam, & operationem, nec poterit ei suum esse impertiri: si quidem nec potentia, nec actio simplicior est, abstractiorve quàm essentia, à qua virtus, vel potentia manat. Atqui anima rationalis nequit communicare corpori intellectum, siue intellectionem, quæ est propria ipsius operatio; ergo neque poterit ei communicare suum substantiale esse. Quod tamè, ut diximus, ad rationem formæ exigitur.

Secundò. Ea, quæ inter se maximè distant, nequeunt apte copulari, sed anima intellectiua, cum sit spiritalis substantia, maximè distat à fece

à fece materiæ, & humani corporis concrezione; non potest igitur corpori seu materiæ ad vnius rei compositionem cõgruenter aptari. Adde cum anima intellectiua interitu vacet, corpus verò humanum dissolubile sit, non videri quo pacto hæc proportionem sibi respondere possint.

Tertiò. Forma refertur ad materiam, ut relatum transcendens: sed anima intellectiua non potest ita referri: non est igitur forma. Probat minor: quia relatum transcendens pendet quoad suum esse ab eo ad quod refertur: anima verò non pendet quoad suum esse à materia, cum extra illam manere possit.

Quartò. Cum anima hominis sit quid per se subsistens, fieri nequit, ut corpori vniatur, nisi propter aliquod ipsius bonum. Aut igitur propter bonum essentialè, aut propter accidentarium. Non propter bonum essentialè, cum possit extra corpus subsistere. Nec etiam propter bonum accidentarium; hoc enim maximè videretur esse veritatis cognitio, quam sensuum ministerio acquirit; quod tamen dicendum non est, quia ex influxu celestis numinis potest extra corpus scientiam obtinere: ergo &c. Adde quod sapientis artificis non est operi suo impedimentum exhibere: at anima intellectiua societate corporis impeditur à cognitione: siquidem corpus, quod corrumpitur, degtauat animam. Vnde & illud Poëtæ:

*— Noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus moribundaque membra.*

Quare non videtur Deus animam hominis corpori uti formam per se copulasse.

Quintò. Vel vnio animæ cum corpore esset substantia, vel accidens: si substantia, aliquid igitur substantiæ deperit in anima, moriente homine, quod tamen falsum esse constat, cum anima rationalis quoad suam substantiam nulla ex parte interitum subeat: si accidens, ergo anima non per se, sed per accidens, hominem constituit. Ex quo sequitur ex anima & corpore non fieri vnum quid in genere substantiæ, ac proinde animam intellectiuam non esse propriam, ac veram hominis formam.

ARTICVLVS II.

Negari non posse animam intellectiuam esse verè,
ac propriè formam hominis.

*De hac Platonis
sententia Arist. hoc
in lib. cap. 1.
text. 11. The-
mist. c. 2. Phi-
lop. cap. 1. D.
Greg. Nyss. 2.
de anim. c. 5.*

IN hac questione fuit in primis sententia Platonis in Alcibiade primo intellectiuam animam non coniungi corpori, ut formam materiæ; sed ut motorem duntaxat mobili, habereq; se animū Socratis ad Socratē, ut gubernatorem ad nauē, quatenus intelligentiæ & rationis artificio, quasi clauo corpus mouet, eiusq; actiones inflectit & moderatur (etsi non desint, qui autumant non negasse Platonē animam intel-

*Platonis sen-
tentia.*

intellectuam esse formam corporis, sed informare corpus eo pacto; quo ceteræ formæ, quæ ita corporib. illigatæ sunt, ut extra illa consistere non possint. Cum Platone sensisse videtur Anaxarchus; siquidem ut Philo Iudæus commemorat in libro, qui inscribitur, Quod omnis probus liber est, à Nicocreonte Cypri tyranno in mortarium saxum coniectus, ibique ferreis malleis cõtus identidem illud repetit; tunde, tunde Anaxarchi follem; Anaxarchum enim non tundis: iis verbis indicans corpus externum quid esse homini, nec ad eius naturam pertinere. Præterea non esse animum formam hominis asseruit Simplicius libr. 1. huius operis textu septimo, & Philoponus text. 11. Themistius lib. 2. c. 27. Auerroes lib. 3. comm. 5. Petrus quidam Ioannes, ut refert Guido Carmelita in suo libro de hæres. Idem videntur existimasse nonnulli circa annum salutis nostræ 1300. ut colligitur ex Concilio Viennensi sub Clemente V. quod refertur in Clementina, Ad nostrum: de summa Trinitate, & fide Catholica. Item alij tempore Leonis X. ut indicat Concilium Lateranense sub eodem sess. 8. Denique fuerunt qui putaret animam hominis secundum gradum intellectuum non esse formam corporis, sed duntaxat ratione facultatum alendi & sentiendi, quarum munera à materia prorsus dependent, eique inhaerent. In his videtur esse non obscure Caiet. 1. p. q. 76. art. 1. in responsione ad 1.

Qui animam formam hominis esse negant, secūdam omnes gradus.

Qui saltem secūda gradu intellectuum.

1. Conclusio.

Probatur 1.

Nihil agit nisi prout in actu est.

D. Thom. Durand.

Sit tamen in hac disceptatione prima cõclusio. Negari nõ potest, animam intellectuum esse veram, ac propriam hominis formam, eiusque corpus ut talem informare. Quæ cõclusio huius rationib. ostenditur. Principium operationum cuiuslibet rei naturalis oportet esse eius formam; sed quilibet nostrum, experitur se intelligere, sentire, aliasque eiusmodi functiones edere. Necessè est igitur inesse nobis aliquam formam, à qua prædictæ operationes manent; ea verò alia non est, quàm intellectiva: cum in eodem composito plures formæ substantiales esse nequeant, ut 1. de ortu & interitu ostendimus; igitur anima intellectiva est vera hominis forma. Maior propositio ex eo patet, quia nihil agit, nisi prout in actu est; nec verò aliquid in rebus physicis est in actu, nisi per formam naturalem: cum materia sit pura potentia, nullaque effectricè vim possideat. Hoc argumentum desumptum ferè est ex Arist. c. 2. huius lib. Nec vllum ad rem propositam confirmandam è fontibus Philosophiæ efficacius afferri posse credunt D. Thom. 1. p. q. 76. art. 1. & Durandus in 2. d. 17. q. 1.

2.

Tertio, Quod anima intellectiva non se habeat ad corpus, ut motor

motor duntaxat, sed ut illius actus, ac forma, ita demonstratur. Mobile non accipit esse à motore, sed solam motionem; ergo si anima vnitur corpori tantum ut motor, ciebitur quidem ab ea corpus, non tamen ab illa esse accipiet; quare cum viuere sit quoddam esse rei viuentis, non viuet corpus per animam, quod est apertè falsum. Item, etsi naus vitium faciat, nihilominus Nauta illæsas habet hominis operationes: ac noster animus malè affecto corpore, non absque errore, & vitio actiones suas administrat, ut videre est in ebris & phreneticis. Non ergo animus est ad corpus, quod Nauta ad nauem. Adde quod accessu animæ generatur homo, abscessu interit, cum tamen ex appulsu Nautæ ad nauem, vel motoris ad rem motam; similiterque ex illius discessu, nequaquam id eueniat.

Contra Platonem.

Quarto, Quod secundum Aristotelis disciplinam, intellectiva anima sit vera hominis forma, ostendi potest: primum quia in ea definitione, qua definiit animam actum seu formam corporis, comprehendit animam in commune, ut ipse inibi profiteretur, arque adde etiam intellectuum. Deinde, quia proximo sequenti capite demonstrabit animam esse actum seu formam corporis, eo quod sit id, quo primò viuimus, loco mouemur, intelligimus. In qua ratiocinatione perspicuis verbis intellectuum animam complexus est; cum per eam duntaxat intelligamus. Nec verò id minus dilucidè significauit 12. lib. Metaphysicæ. 3. text. 17. vbi cum in questionem vocasset, num quemadmodum causa formalis non antegreditur id, cuius causa est: ita eodem intereunte non maneat; respondet non videri ob stare, quominus maneat in quibusdam, veluti in anima intellectus participet. Itaque animam humanam inter formas connumerat. Accedit quod illius dogmate, ex corpore & anima sit vnum, ut patet ex iis, quæ docuit cap. 1. huius lib. text. 7. de omni anima absolute differens: at non fieret ex anima intellectiva & ex corpore vnum, nisi illa huius actus, ac forma esset; sicque eam proportionem, quæ vnitatis conciliatrix est, inter se ambo seruant.

Secundum Arist. doctrinam, animam intellect. esse formam hominis.

Quinto, Ne Physicis tantum rationibus certemus; esse animam hominis veram, ac propriam eius formam docet Orthodoxa fides omni certior Philosophia. Id enim in primis definiit Concil. Viennense sub Clem. 5. cuius decretum habetur in Clementina vnica de summa Trin. §. 2. hisce verbis, Doctrinam omnem seu positionem temerè asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis seu intellectiva, verè, ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam, & veritati catholice inimicam prædicto sacro Concilio approbante, reprobamus, definientes, quod quisquis deinceps asserere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hæreticus sit censendus. Deinde hoc ipsum statuit Cõcilium Lateranense sub Leone 10. sess. 8. vbi hæc verba scribuntur, Damnamus, & reprobamus omnes asserentes, animam intellectuum mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc in Con. Com. lib. de Anima.

Secundum fidei Orthodox. Conc. Vienn.

N

dubium

dubium vertentes; cum illa non solum verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verum etiam immortalis & pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

2. *Conclus.* Secunda conclusio, Anima humana non solum quoad gradum sentiendi, & vegetandi, ac reliquos superiores: sed etiam quoad gradum intelligendi est verè, ac propriè hominis forma. Hæc probatur quia cum formas rerum ex operationibus dignoscamus, sitque hominis proprium intelligere, ac ratiocinari, fateri opus est animam rationalem, etiam quoad eum gradum, à quo huiusmodi actiones manant, esse veram ac propriam hominis formam. Secundò, Quia anima intellectiva in hoc vitæ statu omnem cognitionem haurit à sensibus, & quoad usum etiam specierum, saltem maiori ex parte, dependet à corpore, quatenus oportet intelligentem speculari phantasmata. Quod certè non esset, nisi etiam quoad gradum intelligendi haberet ordinem ad corpus, idque verè informaret; siquidem eiusmodi dependentia quoad operationem non nisi à naturali nexu inter animam corpusque oritur. Tertiò, Quia nisi anima humana secundum prædictum gradum esset copulata corpori, ut eius forma, nihil faceret corporis temperamentum ad ingenij perspicaciam, & ad expediendas intelligendi actiones, cuius oppositum experientia docet, ut superius argumentabamur. Quartò, Idem ex eo stabilitur, quia cum Viennense, & Lateranense Concilium absolute decreverint animam intellectivam esse verè ac per se humani corporis formam, & anima intellectiva secundum gradum intelligendi; suum proprium ac peculiare esse fortioratur, dubitandum non est quin id decretum de anima quoad eiusmodi gradum intelligendum sit.

3. *Conclus.* Tertia conclusio, Non sola fide ratum est, sed etiam naturalibus rationibus concluditur, animam intellectivam esse verè, ac per se humani corporis formam. Hanc conclusionem statuimus contra recentiores quosdam Philosophos perperam aientes quod anima rationalis sit forma corporis, & quod simul immortalis existat, sola fide teneri, quasi verò ex Philosophiæ placitis nulla forma corporis extra materiam coherere valeat. Deprehenditur verò horum deceptio ex eo, quia, quod ad immortalitatem attinet, Lateranense Concilium palam statuit animam humanam etiam secundum Philosophiam esse immortalem, idque nos in progressu philosophicis argumentis ostendemus. Deinde, quod ad rationem formæ spectat, ex superiore disceptatione constat, etiam citra fidei lumen naturaliter concludi ac convinci animam intellectivam eo, quo diximus, modo humani corporis formam esse.

Legit D. Tho.
2. contra gent.
cap. 68.

Obuiam itur argumentis initio questionis propositis.

Vñ e primi articuli argumentis respondeamus. Ad 1. primum dicendum: Etsi anima intellectiva nequeat communicare materiæ immateriales suas potentias, & eas operationes, quæ ab his eliciuntur, ita ut materia eis informetur: posse tamen illi suum esse substantiale communicare; non quod istud minus simplex & immateriale sit, ut rectè ait Caietanus tum lib. 3. huius operis cap. 2. dub. ult. contra Ferrariensem lib. 2. contra Gent. cap. 69. tum 1. p. q. 76. artic. 1. in responsione ad 4. sed quia potentiæ, & operationes nequeunt materiam nisi ipsi inhaerendo informare; accidentia verò spiritalia nequaquam corpori inhaerere possunt: at anima informat materiam, eiq; suum esse substantiale impertit non inhaerendo, sed per omnes eius partes sese intime insinuando, easque animando. Ex quo patet non eandem esse rationem in anima rationali, & eius potentiis, atque actibus: quanquam & illud dici potest etiam intellectiōnem aliquo modo animæ, & corpori esse communem, quatenus intellectio animæ in corpore pendet à speciebus, quæ sensuum ministerio acquiruntur; item quatenus oportet intelligentem phantasmata speculari.

Ad secundum, esto anima intellectiva ob naturæ suæ dignitatem à corpore plurimum distet, respondere tamen illi secundum proportionem actus ad potentiam eiusdem generis; idèoque posse inter se societatem contrahere, & in vnus tertij naturam aptè copulari. Maxime cum corpus humanum ob nativum temperamentum, & organorum ad animæ functiones obeundas bonitatem, ita affectum sit, ut anima aliud neque aptius, neque præstantius sortiri potuerit, ut libro secundo de ortu, & interitu ostendimus. In quo sanè mirabilis rerum ordo, & connexio visitur, dum animus, qui inter substantias intelligentiæ participes, infimum locum obtinet, cum eo corpore quod ceteris excellit, coniungitur, sicque iuxta D. Dionysij normam in 7. cap. de diuinis nominibus, summum infimi attingit, infimum supremi.

- Cap. 2. q. 3. Ad tertium, Concessa maiori neganda est minor, & ad eius confirmationem dicendum relata transcendentia pendere quoad suum esse à termino, id est, habere suum esse in ordine ad illum: & ita animam rationalem obtinere suum esse in ordine ad corpus, cuius forma est. Vnde essentialiter per habitudinem ad illud definitur. Verum non oportere omne relatum transcendens pendere à termino tanquam ab eo, à quo accipiat esse, vel sine quo existere non possit. Quod si obicias omne relatum transcendens referri ad aliud tanquam ad causam, proindeque si anima intellectiva est forma corporis, debere respicere corpus tanquam id, à quo accipit

Intellectus
nō est abstra-
ctior à mate-
ria quàm
anima Cai-
et.

Ad 2.
Corpus hu-
manum præ-
stantissimum
temperamenti.

Ad 3.

accipit esse, cum causa definiatur id, à quo aliud esse accipit. Occur-
rendum erit animam intellectiuam referri ad corpus tanquam ad
causam materialem, & tanquam ad id, non à quo, sed in ordine ad
quod accipit esse. Sic enim causæ notio accipi debet, cum relatum
transcendens dicitur referri ad aliud tanquam ad causam, nimirum
ita ut causa, fuso significato, dicatur id, à quo, vel in ordine ad quod
res accipit esse; dummodo tamen id sit aliquid prius. Nam etiam re-
lata secundum esse, cum secundum suas naturas ad aliud referantur,
obtinent suum esse in ordine ad aliud: verum quia sunt simul natu-
ra, illud aliud non est quid prius. Aliis placet non omne relatum
transcendens vendicare causam pro termino. Qua de re alibi.

Ad 4.
Anima intel-
lect. cur cor-
pore coniun-
gatur.
Ad quartum, dicendum animam coniungi corpori propter sub-
stantiale bonum totius, ut videlicet ex ea una cum corpore species
humana compleatur; itemque propter accidentariam quandam sui
ipsius perfectionem, nimirum ut perficiatur cognitione intellectiva
naturæ suæ congruente, quam sensuum ministerio acquirit; hic enim
intelligendi modus semper ei naturalis est. Nec officit quod cum à
corpore abscedit, ex influxu superni luminis scientiā haurit; id enim
magis ei ratione abiunctionis à corpore, quam merito speciei hu-
manæ competit.

Ad 1.
Vnio anima
cum corpore
triplex.
Causalitas
forma.
Ad quintum ut pateat quid respondendum sit, observandum est, *Lege Caiet.*
vniōnem animæ cum corpore tripliciter sumi. Primum, pro actio- *part. 1. q. 76.*
ne, qua anima corpori vnitur. Secundò, pro relatione coniunctio- *art. 1.*
nis inter ipsa. Tertiò, pro huiusce relationis fundamento, quod ni-
hil est aliud, quam causalitas formæ & materiæ, id est, formam tra-
dere sese materiæ, ipsam actuando & perficiendo, vicissimque ma-
teriam subiaci formæ, excipiendo eam, fouendoque ita ut ex hoc
mutuo complexu totum emergat. Porro vniō primo & secundo
modo accepta accidens est. Tercio modo sumpta, est modus qui-
dam, qui neque accidens, neque substantia simpliciter dici debeat,
sed modus substantiæ, ut in Physicis diximus. Ad argumentum
igitur dicendum, licet vniō primo & secundo modo accepta acci-
dens sit, non proinde tamen animam vniri per accidens corpori,
quia vniō per accidens non contingit ex eo, quod actio vniendi,
vel relatio sint accidentia, sed ex natura, & conditione eorum, quæ
copulantur, cum eiusmodi sunt, ut in vnum simpliciter coire ne-
queant, quod in re proposita non accidit; quandoquidem anima,
& corpus sunt actus, & potentia eiusdem generis, habentes inter se
naturalem habitudinem, & proportionem ad condendum vnum
quidpiam substantiale, ut superius à nobis dictum est. Quod verò
ad tertiam vniōnem spectat, esto anima cum à corpore abscedit
eam deponat (nec enim solitaria materiam actuatur, aut perficit) non
idcirco tamen aliquid ei de propria substantia, vel essentia deperit;
quia modus ille, uti diximus, nec accidens nec substantia simplici-
ter est; sed modus substantiæ, qui modi, integra rei essentia, adesse,
& abesse queunt. Id, quod tum aliis exemplis videre est, tum in
aquæ

Anima cum
separatur à
corpore, nihil de
propria sub-
stantia amit-
tit.

aquæ gutta, quæ seorsim existens suppositum est; cum verò alteri
aquæ vnitur suppositi rationem habere definit, sicque amittit mo-
dum illum, in quo principium suppositionis consistit, qui modus
nec accidens, nec substantia simpliciter est; ut de causalitate formæ
dicebamus, sed modus substantiæ. *Principium*
suppositatio-
nis.

QVÆSTIO VII.

Utrum animæ rationis participes ad numerum
hominum multiplicentur, an non?

ARTICVLVS I.

De palingenesia, & de unitate formæ assistentis,
quam nonnulli finxere.

DVÆ fuerunt in re proposita philosophorum senten- *1. sententia.*
tiæ. Altera Empedoclis, Pythagoræ, Platonis, Apollo-
nij Tyanæi, & aliorum, qui absurdam quādam *part. 1. q. 76.*
transanimationem induxerūt, asseren-
tes hominum animas, cum ab vnus corpore excelle-
rint, in aliena corpora certis annorum spatiis demigrare, non homi-
num tantum, sed etiam pecudum. Hinc Pythagoras aiebat se fuisse
Euphorbum, cui pectore quōdam hæsit in aduerso grauis hasta mi-
noris Attriæ. Et Empedocles se olim piscem fuisse suis carminib. ce-
cinit. Inde quoque ortum habuit dogma illud Pythagoræorum, qui
magnum scelus esse prædicabāt pecorum carnibus vesci, ne ut Ter-
tullianus in apologico contra gentes c. 48. ait, bubulam de aliquo
proauo quisquam obsonaret. Dissidium tamen est inter auctores
num Plato re vera posuerit transmigrationem animarum etiam in
corpora belluina, an in humana duntaxat. Plutarchus lib. 5. de placi-
tis c. 20. Plotinus Enn. 3. lib. 4. c. 2. D. Nemescius lib. de natura huma-
na c. 2. affirmant. Negant Iamblichus, Proclus, Porphyrius, & alij ut
Albert. 2.2. de anima lib. 9. c. 5. aientes id tantum secundum allego-
riam dici à Platone. Quod colligere nituntur ex Cratylō, Theæteto,
Phædone, & ex epist. ad Dionysium. Qua de re scripsimus lib. 2. de
ortu & interitu cap. 1. q. 1. art. 1. Lege Philostratum in vita Apollo-
nij, Laetium in Pythagora, Porphyrium in lib. de abstinentia. Etro-
tem de transmigratione animarum scripsit Herodotus ab Ægyptiis
ad Græcos manasse. Quem postea recepere hæretici Albanenses, &
Albigenses, quos coarguit D. Athanasius lib. 6. de beatitudine filij
Dei, docens id esse contra fidem.

Sed relicta huius sententiæ absurditate, quæ iamdiu exoleuit, &
inter poetarū fabulas versatur, occurrat alia sententia existimantium
in disciplina Aristotelis ponendam esse vnam duntaxat animā intel-
lectu.

Error hunc
tribuit D.
Aug. Pytha-
gora sermon.
143. de tem-
pore. & D.
Chrysost. in
Iuan. hom. 1.
& 66. & D.
Epiph. lib. 1.
c. 1. de hære-
se. 7. Eundē tri-
buit Mani-
chæus D. Au-
gust. in li. de
hære. ca. 46.
& lib. 5. c. 1.
Faustū c. 10.

Palingenesia
coarguit D.
Basil. hom. 8.
Hexam. D.
Nemesius c.
8. lib. 2. de a-
nima. D. Au-
gust. li. 12. de
ciuitat. Dei
cap. 20.

Philosrat.
Laert.
Porphy.

lectricem, siue vnum intellectum, qui omnib. hominibus assistat, ve
folis lumen vniuersitati: sic enim Aristotelem interpretati sunt eius
discipulus, & scholæ successor Theophrastus, Themistius, Simplicius,
Auerroes, alique non pauci; etsi non omnes eodem modo de
huiusmodi intellectu locuti fuerint. Quoniam autem Auerroes 3.
huius operis com. 5. & in destructionibus destructionū contra Al-
gazelem, placitum hoc & Peripateticum, & verum esse multis argu-
mentis defendit, cū eo nobis disputatio erit. Contendit igitur Arabs
vnicum tantum dari intellectum separatū quidem re à singulis ho-
minibus, sed eisdem assidentem, & coniunctum per imagines, quæ
in cuiusque phantasia insident; atque ab his imaginib. eius luce col-
lustratis aut transmitti in ipsum intellectū intelligibiles formas, qui-
bus ille consignatus rerum notiones capiat. Sicque fieri vt nos per
eiusmodi intellectum separatū intelligere dicamur. Addit etiā, qua-
dam consecutionis serie de absurdis absurda colligens, animā intel-
lectricē non esse verā hominis formam, nec hominē per eam essen-
tialiter à belluis distingui, sed per aliam formam, quam cogitatricem
nominat: & ad hanc pertinere vult cognitionem singularium, hanc
cum quolibet homine progigni, vnaque interire, & hominū nume-
ro multiplicari.

*Sequitur
disputatio cō-
tra Auerroem.*

*Sententia
Auerroica
propositio.*

*Eius conse-
quarum.*

*1. Ratio pro
Auerroem.*

Possumt autē pro huiusmodi signēto hæc rationes adduci. Vnum-
quodq; vt est, ita operatur, cū actio sequatur esse; atqui intellectus
habet per se operationē sine corpore; siquidē percipit res vniuersa-
les, & à materiæ consortio abiunctas. Non est igitur vnitus corpori.
Deinde, quod vnus tantum sit, ostēditur. Primū, quia multitudo, quæ
est secundum numerū, non cōuenit nisi formis, quæ pendēt à mate-
ria. Itē quia ad illustrandū omnia spectabilia, sat est vna lux solis; ergo
ad illustrandū omnia intelligibilia sufficit lux vnius cōmunis intel-
lectus. Item quia cōmunes animæ prenotiones, & effata, in quæ om-
nes consentiūt, non aliunde quā ex vno, & cōmuni intellectu, vi-
dentur provenire. Rursus, quia nisi eadem esset omnium intelligētia,
nec præceptor docere, nec discipulus addiscere quicquā posset. Vel
enim eadem numero scientia, quæ in magistro est, communicatur
discipulo, vel diuersa; non diuersa, alioqui vna sciētia aliam procrea-
ret, vt ignis ignem; qui tamen operandi modus non nisi rebus phy-
sicis conuenit: communicatur igitur eadem sciētia, ac proinde vnus
idemque est magistri & discipuli intellectus.

*Idem Auer-
rois signentū
cōfirmari vi-
detur ex A-
ristot.*

Iam verō quod hæc fuerit Aristotelis mens probatur. Primū, quia
huius operis c. 5. text. 18. comparat intellectum lumini, videlicet,
quia phantasmata splendore suo collustrat ad modum antea explica-
tum. Deinde, quia 2. de generatione animalium c. 3. ait intellectū foris
aduenire, id est, non esse infusum corpori, sed extrinsecus assidere.
2. Postremo, quia cū eius sententia mundus æternus sit, & animus in-
telligentiæ particeps non intereat, nisi vnus tantummodò foret intel-
lectus, existerent nunc actū infinitæ animæ cōtra eiusdem placitum
3. in 3. Physicæ auscultationis libro. Et hoc quidē argumentū permouit

uit etiam ad prædictam intellectus vnitatem in Aristotelis doctrina
asserendam, non paucos & recētoribus Peripateticis: in quibus sunt
Thomas Anglicus, Achillinus, Odo, landunus, Miradulanus, Zima-
ra, Vicomercatus, & quidam alij. Eodēque adductus Bessario non
minus in Aristotelica, quā in Platonica disciplina eruditus libr. 3.
contra Calumniatorem Platonis cap. 21. statuit alterutrum ex Ari-
stotelis dogmate concedendum; aut vnicum esse intellectum im-
mortalem; aut plures, omnes mori esse obnoxios. Est tamen inter
hos auctores dissidium. Nam quidam putant de mente Aristotelis
ponendam esse in omnibus hominibus vnā eandemque formam
assistentem, vt diximus: alij in formantem, vt Miradulanus libr. 3. 2.
de eversione singularis certaminis scē. 1. & libr. 33. scē. 2. & 6. &
Achillinus lib. de intelligentiis.

*Aristotelicū
creditur à
quibusdam.*

*Et Platonis
cum.*

ARTICVLVS II.

*Refellitur error commentatoris ponentis vnum duntaxat
intellectum, seu formam assi dentem.*

Ac tamen Commentatoris, seu commentitoris potius
de vnitatem intellectus sententia, adeo stulta est, vt meri-
tò Scorns in 4. d. 43. q. 2. dixerit dignum esse Auerroem,
qui ob has ineptias ex hominum cōmunionē auerrun-
ceretur. Alij verò hoc eius signentum monstrum vocarint, quo nul-
lum maius Arabum syluæ genuerint. Certè hoc vnū sat esse debuif-
set ad eos coarguendos, qui filiū Rois tantū faciunt, vt eius animam,
Aristotelis animam esse dicant.

*Auerrois ex-
ploditur er-
ror.*

Ac primum istiusmodi dogma, quæ ex parte negat animam intel-
lectiuam esse veram, ac propriam hominis formam, satis à nobis su-
periori quæstione confutatum fuit: sed insuper addi nunc illud po-
test, quod si Socrates per solam animam sensu præditam in sua spe-
cie constituitur, cum illa intelligendi gradum in se non includat, nec
ad eam pertineat intellectus, nisi prout ei interiectu phantasmatum
copulatur, vt fugit Auerroes, sequitur hominem ultra animalis na-
turam non assurgere, nec esse intrinsecè animal ratione præditum,
quin potius belluā expertē iudicij, & rationis. Quatenus verò ea sen-
tentia omnib. hominibus eadem numero animā, eundemque intel-
lectū attribuit, hoc modo refelli potest: Si omnium hominū vna esset
anima, vel illa per omnes vniuersi partes cōmearet, vt anima mundi
Platonica, vel certis locorum regionibus cōcluderetur. Primum di-
ci non potest, vt libr. 2. de cælo ostendimus, cū eiusmodi animam
Platonicam ficticiam esse demonstrauimus. Si deur secundum, se-
quitur non vbiq; terrarum hominum phantasmata ab intellectu
illustrari, atque ita non posse vbiq; homines intelligentes esse.

*Homo nō cō-
stituitur per
solam animā
sensitiuam.*

*Nō est vnus
omnium ho-
minū intel-
lectus.*

1. Ratio.

*Cap. 1. quæ. 1.
art. 2.*

Secun

Secundò, Intellectio est actio immanēs, maximēq; vitalis; necesse est ergo, ut ab eo, quod intelligere dicitur, oriatur, in eoq; maneat: ac proinde neutiquā poterit facultate in alio existente administrari.

Tertio, Etsi candor parietis luce solis illustratus sui similitudinem ad aspectum mittat, non ideo tamen actio videndi parieti attribuitur, non enim parietem videntem, sed visum appellamus: ergo quod species intelligibiles à phantasia Socratis in intellectum illum possibilem transfundantur, non sat erit, ut Socrates intelligere dicatur, nisi intelligendi principium in se cohibeat.

Quartò, Cum phantasmata, quæ Alexander, & eius Bucephalus effingūt, eiusdē esse speciei possint, utpote si utrisque eadē res cognita representetur, non minùs poterit cōmunis ille intellectus phantasmatis Bucephali, quàm Alexandri ad eliciendas rerū imagines copulari. Quare si Auerroes idē Alexandrum intelligere ait, quia eius phantasmatis intellectus iungitur, dicat quoque ipsius Bucephalum ob eandem causam intelligere. Itaque Auerroes homo acutus, & ingeniosus intellectum belluis donat, hominibus adimit.

Quintò, Cū intellectio, & volitio sint intellectuicis animæ actiones, si vna cunctōrū hominū foret anima, omnes eiusmodi actus illi inessent, sicque oporteret cōuenire illi pariter errorē, & scientiā, vitium, & virtutem, ab eadēque simul honestam, & turpē actionem exerceri, eandē peccati labe cōmaculatam esse, & celestis, diuinęque gratiæ splendore nitere. Denique admittendum esset vnam animam omnium scelerum, quæ vnquam ab hominib. cōmissa sunt, ream esse, & omnium penas daturam, itēque omnium recte factorū prēmia reportaturam: quæ omnia stultitiæ, & impietatis plena sunt.

Sextò, Quod vnitatis animarū à Peripatetico dogmate abhorreat, patet ex eo, quia Aristoteles hoc in lib. c. 1. text. 8. post traditam animæ definitionem, in qua intellectuam comprehendit, docet animam non quodlibet corpus informare, sed determinatum sibi que proprium. Quod iam docuerat primo lib. ca. 3. text. 53. ob eamque causam Pythagoricam palingenesiam reprehendit. Præterea lib. 12. Metaph. c. 3. text. 16. negat vllam animam antecedere corpus, antecederet autem si vna tantum foret: siquidem ante corpus Socratis extitisset eius anima. Item eodem lib. c. 8. text. 49. ait multiplicata materia, multiplicari formam. Denique in probl. sect. 30. quæst. 4. aperte sumit plures esse animas in pluribus hominibus.

Postremò accedit ad nostram assertionem confirmandam decretum Concilij Lateranensis sub Leone 10. scilicet 8. quod hisce verbis continetur: Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectuam mortalem esse, & vnicā in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cum illa non solum verè per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verum & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

Contra hunc etiam errorem, quo olim imbuti fuerāt Manichæi, dispu

disputat D. Gregor. Nyss. lib. 2. Phil. cap. 7. & 8. D. Epiphani. tom. 2. lib. 2. contra hæret. D. Thom. 2. contr. Gent. cap. 73. in opuscul. 16. quod inscribitur de vnitatem intellectus contra Auerroistas. Magnus Albertus in tractatu de eadem re, ubi proponit triginta argumenta contra hunc errorem, & totidem pro eo adducta diluit. Durand. in 2. dist. 17. q. 1. Gregorius ibidem art. 1. & 2. Scotus in 4. dist. 43. q. 2. Henricus Gandau. quodlibeto. 9. quæst. 14. & 15. Ochamus quodlibeto. 1. q. 11. Heruæus quodlibeto. 1. q. 11. Egidius libro de intellectu tract. 3. cap. 24.

ARTICVLVS III.

Futilia esse argumenta initio proposita.

VSUS qui rationes pro intellectus vnitatem superius adductas neutiquam dissolui posse arbitrentur, nisi ab iis, qui Lycæum egredi voluerint, & Peripateticis placitis neutiquam obstringi; sed multo secus res habet, possunt enim intra Lycæum, ac nihil Peripateticæ doctrinæ repugnando facillè dilui. Ad primam igitur, concedimus vnum quodque ut est, ita operari, sicque animam rationalem, cum à corpore abscedit per se absque corporis famulatu operari, dum verò corpori innexa est nec vegetatricium, nec sentientium facultatum munia, aliæve eiusmodi corporeas actiones, nisi per corporis instrumenta obire; imò nec intelligendi actus, licet eos immateriali potentia edat, recipiatque, sine ministerio corporis, & phantasmatum satellitio administrare; tum quia species intelligibiles è phantasmatibus educit, tum quia absque recursum ad phantasmata saltem ordinariè nihil intelligit.

Ad secundam, negandum est quod assumit. Non enim principium numeralis distinctionis à sola materia petitur, ut lib. 5. Metaphys. ostendimus. Ad tertiam, concesso antecedente, neganda est consecutio. Nam collustratio illa phantasmatum ad eliciendas species intelligibiles, quam fingit Auerroes, impossibilis est, ut ex dictis constat. Ad quartam, dicendum ideo omnes in communia effata, & generales prænotiones cōuenire, quia ipso intellectus humine conspicuæ sunt. Ad quintam, negandum est prius pronuntiatum; dicendumq; scientiam, quæ est in magistro, & discipulo partim esse eandem, partim diuersam: Eandem ratione obiecti, circa quod versatur diuersam, quoad species intelligibiles, & quoad ipsum scientiæ habitum. Magistrum verò communicare discipulo scientiam, offerendo ei sensibilia exempla, aliæque his similia, quibus ille phantasmata ad rei intellectionem idonea effingat, proponendoque effata cōmunis, & principia illi nota, eaque ad particulares conclusiones applicando; atque ita ipsum ad intelligibiles conceptiones, & ignotæ veritatis notitiam quasi manu duendo. Quo patet scientiam, & à

Con. Com. lib. de Anima.

O

magi

Soluantur rationes adductæ pro intellectu vnitatis.

106 IN II. LIB. ARIST. DE ANIMA.

magistro, & discipulo partiatim fieri modo longe diuerso ab eo, quo causæ physicae effectus suos edunt. Qua de re plenius disseruimus initio libri i. Posteriorum. Lege etiam D. Thomam 1. p. q. 117. art. 1. & lib. 2. contr. gent. cap. 75.

Auerrois opinio non est Aristotelica.

Loca verò ex Aristotele adducta alium sensum habent, non eum, quem aduersarij volunt. Non enim Aristoteles intellectum vocat separatim quidpiam, & inmixtum, quoddam semper re ipsa extra materiam versetur, sed quoddam non sit potentia ex materiae coalitu orta, aut organo corporeo affixa.

Intellectum autem propterea lumini comparat, quoddam ut lux cum coloribus visibilium rerum imagines elicit, sic ille cum phantasmarum concurrat ad producendas intelligibiles species in intellectum possibilem inhaerentem animæ, non quidem separatæ, ut finxit Auerroes, sed corpori vnita, ipsumque informanti. Ait quoque intellectum extrinsecus aduenire, quia non educitur e potentia materiae, ut ceteræ formæ physicae, sed à Deo infunditur, & creatur. Denique ad vltimum argumentum, quod Aristotelis doctrinam admodum implicuit, variè solet responderi. Quidam enim censent Aristotelem non negasse infinitum in rebus materiae expertibus, quæ inter se ordinem non habent, ut animæ rationales. Alij ipsum neque animæ immortalitatem palam tradidisse, neque animarum infinitatem perspicue negasse, sed vtrumque verborum ambage obtexisse, quod neutrum satis compertum haberet. Lege D. Thom. contr. gent. lib. 2. c. 81. & quæ lib. 3. Phys. cap. 8. q. 1. de hac ipsa re disseruimus. *Art. 5. ad 5.*

QVÆSTIO VIII.

Sint ne omnes Animæ diuisibiles, an non.

ARTICVLVS I.

Confutantur falsæ quorundam opiniones.

Diuisibile quot modis sumatur.

T appareat qua in re propositæ questionis difficultas consistat, prænotandum est ex D. Tho. 1. p. q. 76. art. 8. & Durando in 1. sentent. dist. 8. q. 3. in 2. p. distinctionis, trifariam, quod ad institutum attinet, posse quidpiam diuisibile appellari. Vno modo in partes essentialis, siue Physicas, hoc est, in materiam, & formam; siue Metaphysicas, id est, in genus, & differentiam. Altero in suas potentias, & vires. Tertiò in partes integrantes, atque extensas; quod dupliciter potest accidere. Nimirum vel ita ut id ex natura sua, ac per se extensum, diuiduumque sit, vel ita ut posse diuidi, ratione duntaxat alterius sibi vendicet. Hoc posito non adducimus in controuersiam vtrum anima hisce omnibus modis diuidua sit. Constat enim non posse illam in partes physicas secari, cum non constet ex materia

CAP. I. QVÆSTIO VIII. 107

tertia, & forma: liquet etiam posse in Metaphysicas distribui, cum habeat diuersos essentialis gradus, propriumque genus, & differentiam, ut docet S. Thomas in questionibus disputatis, quæst. de anima. art. 7. Neque verò de animæ sectione in suas potentias difficultas est, cum nemo inficietur competere ei diuersas facultates ac vires, quarum ministerio actiones suas obit. Superest ergo ut inquisitione tota sit de eo, quod tertio modo sectile dicitur. Ac neque de ipso in tota amplitudine, sed secundum posteriorem duntaxat considerationem disceptatio est. Siquidem sola quantitas primò, atque ex sua natura extensionem habet, sola primò, ac per se diuisionem in partes vendicat, ut alibi fuit à nobis explicatum. Itaque tantummodo querimus, num quemadmodum materia, ita & anima partes habeat, quæ paribus quantitatis respondeant, quibusque licet ex accidente, extendatur. *Quæstionis status.*

Potior variae fuerunt hac de re philosophorum sententiæ. Nonnulli animas omnes insectiles fecere, quod placitum Marsilius Ficinus Platoni ascribit, lib. 1. de Platonis Theologia, cap. 3. & lib. 8. c. 1. ac secundum Platonem non posse formam diuidi, ostendunt Plotinus, Numenius, & Ammonius apud D. Gregor. Nyss. lib. 2. de anima, cap. 1. & D. Nemes. lib. de natura humana, cap. 2. Idemque opinati sunt Simplicius primo huius operis text. 47. & hoc in lib. text. 20. & Caietanus Thienensis, & Senensis Hugo, quem refert Pomponatius in suo opere de nutritione, lib. 1. cap. 10. aiens eam assertionem non videri à ratione alienam. Verum hæc sententia neuitquam probanda est, cum videamus ramum ab arbore præsectum vegetari, & frondescere, & vtramque partem lacertæ diuisæ animalis motu cieri, atque aded viuere; quod certè aliunde non prouenit, nisi quia horum viuacitiam anima diuisione quantitatis diuiditur, peractaque diuisione in partibus seorsim residet. Quod & Aristoteles hoc in lib. cap. 2. text. 10. & in lib. de iuuentute, & senectute, cap. 1. docet aiens animæ plantæ, & quorundam animalium actu vniam esse, potestate plures, qui secta viuunt. Idem sentit D. Augustinus in libro de quantitate animæ, cap. 3. 1. alique auctores communi consensu. Aduertendum tamen est ex antecantibus, quæ in partes secta viuunt, nonnulla post diuisionem minus diuturnam vitam ducere, quia non remanent eis instrumenta, quibus diu seruari queant. Imò & ex plantis, ut testatur Aristoteles citatò lib. de iuuentute & senect. quædam præcisæ non viuunt, illæ auulsione seruntur: quia aliæ plusquam hæc requirunt ad sui tutelam, ideoque à matre abiunctæ succubant.

Lege D. Th. 1. p. q. 76. a. 8. Item in 1. d. 8. q. 4.

Non omnes animæ sunt diuisibiles.

Cap. 1. huius lib. q. 1. a. 6.

Altera sententia fuit quorundam, quos commemorat Sixtus Sen. lib. 1. biblioth. sanctæ annotatione 8. Item Gerandi cuiusdam, quem refert Argentinas in 1. dist. 8. quæst. 2. artic. 1. existimanrium omnes animas diuisibiles esse. Hæc tamen assertio, qua ex parte intellectiuiam animam comprehendit, absurdi erroris falsitatem continet. Si enim anima intellectiua foret extensa, non esset spiritualis

Non omnes diuisibiles.

substantia; cuius oppositum superius demonstrauimus. Item dependeret quoad suum esse à materia, vt ceteræ formæ diuisibiles, & eius fluxu particulatim dilaberetur actione caloris in humidum grassantis; sicque non iam immortalis foret, sed caduca, mortique obnoxia. Plura contra hanc sententiam lege apud Durand. in 1. dist. 8. quæst. 3. in 2. p. dist. vbi putat eadem fide, qua tenemus animam intellectiuam esse immortalem, & spiritalem, tenendum quoque non esse diuiduum, siue extensam.

Non rectè quoque sentiunt Iandunus quæst. 5. lib. 3. huius operis, & Pomponatius lib. 1. de nutritione, cap. 11. aientes sola fide teneri animam rationalem indiuisibilem esse. Namque vt physicis rationibus concludi potest eam incorpoream esse, spiritualeque substantiam; vt superius ostendimus, esseque immortalem, vt suo loco patebit; ita eandem insectilem, atque inextensam esse argumentis à natura ipsa petitis conuinci potest. Quid autem de cæteris animabus existimandum sit, progressu statuemus.

ARTICVLVS II.

Aliorum auctorum placita explicantur.

Placita philosophorum circa animas perfectorum animalium, diuisibiles ne sint, animæ diuisibiles.

Triplex formarum genus, ex sententia Caiet.

CONFUTATIS articulo superiori duabus extremis sententiis, sequuntur aliæ duæ quasi mediæ. Vna assertentium omnes ac solas animas perfectorum animalium indiuiduas esse, & inextensas. Altera arbitrantium omnes, etiam perfectorum animalium formas extensas esse, & diuiduas, excepta rationali. Prima, assertores habet Alexandrum 2. de anima cap. 10. Magnum Albertum in summa de homine, & 1. de anima cap. ult. D. Thomam 2. contra gentes, cap. 72. & prima parte quæst. 76. artic. 8. Caietanum ibidem. Heruæum in primo sentent. distinct. 8. quæst. 4. D. Bonauent. 1. distinct. 8. in 2. parte distinct. quæst. 3. Alensem libro 7. Metaphysic. ad textum 56. Ferrariensem hoc loco. quæst. 3. aliisque non paucos. Annotat autem ad hanc sententiam illustrandam Caietanus, loco citato, triplex esse formarum substantialium genus: vnum earum, quæ in se spectatæ æquè primò totam, & quamlibet illius partem respiciunt, cuiusmodi sunt formæ corporum vitæ expertium, vt elementorum, quæ nullam materie varietatem, aut organorum distinctionem desiderant, propterea quod apparatus omnis ad eorum formas in qualibet materie portione continetur. Aliud est genus formarum, quæ disparem habitudinem ad totam materiam, & illius partes seruant, nimirum quia diuersa organa, & dissimilem in toto, atque in partibus dispositionem exigunt, & totam materiam tanquam primum suum perfectibile ita informant, vt aliquā eius partē seorsim informare nequeant. Quo pacto se habent hominis, perfectorumque animalium formæ; nec enim animus rationalis, aut anima equi absolum pedem informat. In tertio genere numerantur ex formæ, quæ licet diuersa organa

organa requirant, sic totam materiā actuant, vt etiam in parte auulsa residere queant, non eadem tamen ratione; totam enim materiam informant, vt primum subiectum, in quo obtinent omnia, quæ in suo naturali statu petunt; abiunctam verò, vt subiectum secundarium, ac minus ad obeundas operationes instructum: huiusmodi sunt stirpium, & animalium imperfectorum formæ, quæ in duas partes sectæ secundum vtramlibet viuunt.

His animaduersis hunc in modum D. Thom. loco citato primæ partis sententiam suā confirmat. Ea forma, quæ totū corpus, eiusque partem separatam indiscriminatim respicit, diuisibilis est; quæ verò non ita habet, indiuisibilis; atqui formæ omnes, exceptis perfectorum animalium, indiscriminatim respiciunt totū corpus, eiusque partem separatam, non autem formæ perfectorum animalium; ergo illæ diuiduæ sunt; hæc verò indiuiduæ, & inextensæ. Assumptionē probat; siquidem compertū est in parte à toto sciūcta remanere formam imperfecti animalis; non verò perfecti. Vnde illius pars animali motu agitur, & doloris sensum habet: huius verò minimè. Neque officit quod peracta diuisione membrum perfecti animalis auulsum palpitet; id enim vt rectè ait Magnus Albertus in summa de homine q. 2. artic. 3. non ad animæ præsentiam, sed ad spiritus vitales, quorum in huius membro maior copia viger, referri debet; quod etiam cernere licet in trunco, & capite hominis recens iugulati, in quibus tamen certum est non manere animā. Idem confirmat locus ille Aristotelis ex c. 1. libri de iuuentute, & senectute, & hoc in lib. c. 2. text. 20. vbi inter animantia, quæ secta viuunt, sola imperfecta cōnumerat. Quod si quis abiiciat pari ratione dici posse etiā partes insecti animalis non ab anima, sed à spiritibus moueri; id ex eo refellitur, quia imperfecta animalia post dissectionē conspiciuntur nutriri, & aulescere sicut antea, vt patet in lumbricis, & quibusdā aliis: vel saltē diutius ciuntur; cum tamen non plus spiritibus abundant, quàm perfecta animalia.

Secundò, probatur eadem opinio testimonio etiam Aristotelis, qui c. 5. lib. 1. de ortu & interitu, differens de perfectorum animalium accretione, docet eam fieri manente, quod aulescit, eodē secundum partes formales, non autem secundum materiales; quia scilicet perfectæ animantes dum viuunt eandem omnino formā, etsi non eandem omnino materiam, seruant. Ex quo patet illorum animas apud Aristotelem indiuisibiles esse; alioqui vnā cum materia fluere, mutarenturque. Obiiciat tamen quispiam: Motus animalis est ab appetitu, & phantasia; hæc habent in animali certam, ac determinatam sedem. Non igitur manent in qualibet parte animalis insecti; ex quo sequitur eam re ipsa non viuere. Sed occurrendum in eiusmodi animalibus phantasia, & appetitum aliter se habere, atque in aliis; nec enim obtinent determinatam omnino sedem, vnde fit vt secta viuant; dummodò diuisio non fiat secundum longitudinem, sed pertransuersum, & pars secta, quæ viuere debet, non sit admodum exigua, vt ait Albertus 1. de anima.

D. Tho. sent. omnes ac solas animas perfectorum animalium esse indiuiduas.

Membrum perfecti animalis auulsum palpitet

IN II. LIB. ARIST. DE ANIMA.

Alteram sententiam, quæ soli animæ rationali ex omnib. formis substantialibus indiuisiōnem tribuit, tuentur Durandus in primo dist. 8. q. 3. Egidius eadē dist. quæst. vltima, Argētinus q. 2. art. 2. Gabriel in 2. dist. 16. quæst. vnica. Iandunus hoc in lib. q. 7. Apollinaris quæst. 6. Toletanus q. 2. art. 2. Marcellus in suo primo de anima ca. 9. Thomas Garbius tract. 5. q. 49. Commentator primo de substantia orbis, & 8. Phys. com. 78. In eandemque inclinatur Richardus in 2. dist. 15. in 2. princip. q. 2. & vt videtur, Alensis. 2. part. q. 62. membro. 1. atque eam suo tempore communem fuisse testatur Caiet. 1. part. quæst. 76. art. 8. Nituntur verò hi autores hūc potissimum argumentis. Id, quod est additum materiæ, eique penitus immissum, sortitur conditiones materiæ, si non omnes, saltem eam, quæ materiæ primò consequitur, quæ est extensio: atqui omnes formæ physicae, excepta intellectiua, sunt immissæ in materiam, eique omnino affixæ, cum extra illam coherere nō possint; ergo omnes, præter intellectiua, sunt extensæ, & diuisibiles, non secus, ac formæ accidentariæ, quæ materiæ comitantur, præsertim cum in vtrisque æquatio esse videatur. Secundò formæ, quæ de potestate materiæ excitantur, ita sunt affectæ, vt pars de parte, totū de toto educatur. Sicut enim tota forma leonis, verbi gratia, non videtur præexistere in quantumlibet exigua materiæ portione, ita nec putandum est totam e qualibet parte eximi; sed e toto, similiterque partē de parte. Igitur cum omnes formæ, præter intellectiua, eliciantur de potentia materiæ, omnes extensionem habebunt, ac partes, quibus & toti materiæ, & eius partibus respondeant. Tertiò, Actio, qua anima, etiam perfecti animantis, dempto homine, producit, est diuisibilis; siquidem recipitur in subiecto quanto; ergo cum eiusmodi actio sit idem cum anima; nec enim potest à suo termino re ipsa distingui; oportet ipsam quoque animam diuisibilem esse, & extensam. Quartò, Difficile intellectu est quo pacto anima equi sit indiuisibilis, neque tamen spiritalis substantia sit: atqui spiritalis substantia non est, vt patet; ergo neque indiuisibilis.

ARTICVLVS III.

Solutio quæstionis, enodatio argumentorum
vtriusque partis.

Ad 1.
Et problema
sintur om-
nes ac solas
animas per-
fectorum ani-
malium esse
indiuisibiles.

TRATARE earum opinionum, quas articulo superiori explicuimus, videtur admodū probabilis. Quare vtriusque argumenta diluamus, vt quam quisque volet amplectatur; etsi nos priorem libentius tueamur. Ad primum eorum, quibus prior confirmabatur, respondemus formas imperfectorum animantium respicere non modò totam materiam, sed etiam partem, vt perfectibile, in quo permanere possunt; formas verò perfectorum haud ita se habere, ideòque in parte materiæ asser-

CAP. I. QVÆSTIO IX.

111

asseruari non posse; non quòd omnes indiuisibiles sint, id enim soli intellectiua animæ competit; sed quia quo forma perfectior est, eò maiori accidentium apparatu, ac pluribus eget organis, vt in corpore seruetur; quæ organa cum certis sedibus distributa sint, facta diuisione cōfestim perit. Quare ex eo quòd anima perfectorum animalium partem materiæ seorsim informare nequeat, non rectè colligitur eam indiuisibilem naturam obtinere; sed nobilioris notæ esse. Neque aliud probant loca Aristotelis ex c. 1. de iuuent. & c. 2. huius, quibus tantummodò habetur viuētia imperfecta diuisa viuere; non autem eorum duntaxat formas diuiduas esse.

Ad secundum, respondetur in accretione dici manere idem secundum formam, non autem secundum materiam, quia res, quæ accretum sumit, semper manet eadem secundum rationem suæ speciei; sæpe enim apud Aristotelem forma pro specie, rei que definitione sumitur: non manere verò idem secundum materiam, quia materia continenter fluit. Atque hæc interpretatio est D. Thom. 1. part. quæ. 119. art. 1. ad 2. quam, qui sequi voluerit, dicat Aristotelem loco illo primi libri de ortu, & interitu non de solis perfectis viuētib. sed de omnibus vniuersim loqui.

Argumenta etiam, quæ pro secunda opinione adducta sunt pari facilitate diluuntur. Ad primum dicendum, esto extensio sit primaria affectio materiæ, non debere proinde omnes formas, quæ materiæ affixæ sunt, illius extensionem sortiri. Nec obstat, quod eam debeant omnes formæ accidentariæ materiales, vt candor, & frigus, & teræque id genus, hæc namque ita pendent à materia, vt ei inhæreant interuentu quantitatis, atque ita magis illi addictæ sunt, magisque eius conditiones sequuntur; substantiales autem formæ non ita se habent, vt perspicuum est. Ad Secundum negandum quòd assumit, dicendumque formam perfecti animalis totam præexistere potentia in vnaquaque parte materiæ, totamque de qualibet parte educi, non tamen vt de toto perfectibili; sed vt de eo, cui tota respondere possit dum corpus informat.

Ad Tertium, dicendum actionē, qua perfecti animalis forma gignitur, esse idem re cum illa, & indiuisibile beneficio termini, à quo indiuisibilitatem mutuatur; ac quemadmodum forma ipsa licet indiuisibilis sit, est nihilominus in materia diuisibili non inhæsiuē, sed subiectiuē, ita & actio, qua efficitur. Nam quòd est idem cum substantia non potest esse in materia per inhæsiōem. Qua de re lib. 1. de ortu & interitu ex professo egimus.

Ad Quartum respondetur, licet omnes spirituales substantiæ indiuisibiles sint, non licere tamen reciprocare, ita vt omnes etiā substantiæ indiuisibiles spirituales censcantur. Ea enim tantummodò spiritalis substantia dicitur, quæ ita insectilis est, vt immaterialis sit, hoc est, extra materiam coherere possit. A quo cum omnes formæ, excepta rationali, longè absint; sit vt nullo modo spirituales substantiæ appellari debeant.

QVÆSTIO. IX.

Sit ne tota anima in toto corpore, & tota in qualibet eius parte.

ARTICVLVS I.

Disceptatio proposita dubitationis.

NON vocamus in quæstionem sit ne anima in sanguine, cæterisque humoribus. Iam enim primo de generatione statuimus tum humores, tum alia quædam, etsi animalium partibus, vtrumque annumeretur, & anima, & vitæ muneribus destituta esse. Erit igitur quæstio de anima comparata ad corpus quoad eas tantum partes, quæ vitæ prædita sunt. Quæstionis verò sensus est, vtrum anima in corpore ita sit, vt nulla pars corporis careat anima, & ita in qualibet parte, vt in singulis insit tota. Quæstionis sensus.

Negatiua pars controuersie secundum priorem sensum spectat. 1. Argum. suaderi potest. Primum, quia anima videtur esse tantum in cerebro: tum quia congruit, vt id, quod totius corporis regimen obtinet, in cerebro tanquam in arce habitet. Deinde, quia in solo capite excubant simul omnes interni, externique sensus, qui rerum intelligendarum internuntij, & quasi apparitores sunt. Tertio, quia ratiocinandi facultas in eis, quorum meninges læsæ sunt, perturbatur; quod argumento est illic intellectum, animamque ipsam residere: non autem in aliis partibus corporis, in quibus similem offensionem non accipit.

Rursus verò quod anima in cordis recessu duntaxat collocanda sit, inde probatur, quia cor est fons vitæ, cuius beneficio omnis vitæ actio administratur, & à quo calor per singulas corporis partes diffusus omnia membra fouet, suisque viribus instruit; tum quia cor ad vehementes animi commotiones, vt iram, timorem, cupiditatem vehementius inflammatur. Pro quo etiam faciunt verba illa Seruatoris nostri Matthæi 15. de corde exeunt cogitationes; quo ex loco Diuus Hieronymus libro secundo commentariorum in Matthæum ad idem caput colligit, animam non in cerebro vt Plato aiebat, sed in corde esse ex Christi disciplina. 2. Argum.

Item, forma debet materie proportionem respondere; sed anima prout est forma corporis est essentia quædam simplex: ergo non respondet ei multiplex materia, qualis est, quæ organorum diuersitate constat, quare non est anima in partibus organicis. Præterea, eadem videtur esse proportio animæ ad corpus, quæ intelligentiæ motuæ ad spheram cœlestem: ergo quemadmodum intelligentia non est in tota sphaera, vt docet Aristoteles 8. Physicorum cap. 10. text. 84. sed certo, & definito loco, ita nec anima in toto corpore. Ad hæc si arte 3. Argum. 4. Argum. 5. Argum.

arteria vincitur, non mouetur quod infra nodum est; ergo cum motus sit index animæ, videtur id, quod infra nodum manet, animæ præsentia destitui. Denique indiuisibile non nisi indiuisibili adequatur: ergo cum nulla pars corporis indiuisibilis sit, nulla anima indiuisibilis erit in aliqua parte corporis.

Accedit postremo locus Aristotelis in libro de motu animalium, cap. 7. vbi perspicuis verbis edocet animam non in qualibet, sed certa quadam parte corporis sedem habere. Animal, inquit, ita constitutum esse iudicare debemus, vt ciuitatem legibus bene instructam, & temperatam; in hac enim postquam administrationis ratio semel instituta est, nihil oportet absentem principem rebus singulis, quæ geruntur, interesse, immo verò quisque officijs fungitur suis, vt mandatum est, & aliud post aliud ex consuetudine administratur, & instituitur: in animantibus autem hoc ipsum per naturam efficitur, quod singula quæque membra ita constituentur, vt ad munera sua exequenda probè affecta sint: quocirca non opus est in vnoquoque membro animam inesse: sed cum in certo principio consistat, reliqua membra, quod illi adiungantur, viuunt, atque officia per naturam obeunt sua.

Quod verò ad alteram quæstionis partem attinet, qua quæritur num in singulis partibus tota insit anima, probat aliquis non inesse singulis, hunc in modum. Anima mouetur ex accidente ad motum corporis, in quo est, similiterque, eo quiescente, quiescit. Igitur si anima sit tota in singulis eius partibus, cum eodem tempore manus quiescat, & pes moueatur, & altera manus sursum; altera deorsum agitur; tota anima simul mouebitur, & tota quiescet, eodemque tempore contrarios motus subibit. Secundò. Cum aliquid totum est alicubi, nihil illius extra est; ergo si anima tota sit in capite, nihil illius in pede erit. Tertio. In qualibet parte humani corporis est tota anima hominis; ergo quælibet pars hominis homo est. Probaturs consecutio, quia integra hominis essentia corpore, & animo continetur.

ARTICVLVS II.

Referuntur varia Philosophantium dogmata, constituitur vera sententia.

N hac quæstione non vna fuit veterum sententia, vt præter alios refert Diuus Gregorius Nyssenus in libro de hominis opificio, cap. 12. Lactantius libro de opificio Dei cap. 16. Tertullianus in libro de anima, Cicero primo Tuleul. quæstionum. Quidam enim animam in capite velut in arce constituerunt; è quibus Xenocrates in vertice, Hippocrates in cerebro, Herophilus in cerebri concavo, siue basi. In membranulis Strato, & Erasistratus. In supercilliorum meditullio Strato Physicus. Alij in aliis partibus. Parmenides, & Epicurus in toto pectore, Philo Iudæus libro, qui inscribitur; Con. Com. lib. de Anima. Placita philosophorum, in qua parte corporis Anima resideat.

Mirandul.
lib. 1. de exa-
mine vanit.
cap. 4.

Quod deterius potiori insidietur, in corde. Stoici item in corde, vel in spiritu circa cor; Diogenes in arteria cordis concava. Alij in abdito quopiam loco, è quo quasi aranea pro rerum opportunitate per totum corpus discurreret.

Quid verò Plato hac in re senserit explicat Alcinous in libro de eius doctrina, cap. 23. hunc in modum, Animam hominis immortalē à primo Deo suscipientes dij mortalium generum conditores, partes illi duas mortales, vt diximus, adiunxerunt. Verum ne vis animæ immortalis, atque diuina delictamentis mortalibus inficeretur, in ipsa corporis arce sedem eius, vt pote principis omnium, statuerunt. Etenim habitaculum eius caput esse voluerunt, ea figura, qua mundus est elaboratus. Reliquum corpus huic ad ministerium quasi vehiculum subiecerunt. Ipsi verò mortalibus portionibus proprias singulis provincias assignarunt. Iracundiæ quippe præcordia; cupidini locum medium inter vmbilicum atque diaphragma, ibique vim eam veluti furiosum, & agreste animal ligauerunt.

Totum tripliciter sumitur.

Pro explicatione huiusce controuersie animaduertendum est, totum, quod ad præsens institutum attinet, sumi tripliciter. Primo enim modo dicitur totum integrale, seu quantum. Secundo, totum potestate, seu virtute, quod videlicet multas vires seu potentias continet, quæ etiam ab Aristotele in his libris nonnunquam partes vocantur. Tertio, totum essentiale, quod partibus essentiae seu Physicis, seu Metaphysicis constat. Nec verò illud ignorandum, animam esse totam in qualibet parte corporis, bisariam intelligi posse. Vno modo positiuè, ita vt anima secundum omnes partes, quibus re ipsa constituitur, insit in qualibet parte corporis. Altero negatiuè, ac si diceretur non secundum vnā partem esse in vna parte corporis; & secundum alteram in alia; sed quidquid habet, siue è partibus coalescat siue non, id totum in qualibet parte corporis contineri.

Affertio 1. probatur.

Sit prima assertio. Anima tam diuisibilis, quàm indiuisibilis informat quamlibet partem corporis. Hæc, quæ traditur à D. Thom. lib. 2. contra Gent. cap. 72. & alijs Peripateticis communi consensu, ex eo probatur, quia nulla substantia corporea viuit, nisi quia habet animam, quæ est vitæ fons, & principium. Igitur cum singulæ partes corporis animati viuunt; siquidem omnes nutriuntur, planè sequitur quamlibet partem corporis animati informati ab anima. Adde cum vnicuique composito naturali vna tantum insit forma substantialis, vt primo libro de ortu & interitu ostendimus, necessariò animam in toto corpore esse; alioqui aliqua materiæ pars esset omni forma substantiali destituta; quod naturæ viribus nequaquam fieri potest. Accedit testimonium Aristotelis hoc in lib. cap. 2. tex. 20. vbi docet animam stirpium per totum corpus diffundi.

2. Assertio.

Secunda Assertio. Anima, vt est totum potestate, siue diuisibilis, siue indiuisibilis sit, non continetur tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo patet, quia licet immateriales potentie, quæ animæ intellectui

intellectui inhaerent, vt intellectus, & voluntas, sint in quauis parte corporis, sicuti & ipsa anima: alia tamen vires nempe organicae, non ita se habent; sed paucis exceptis, vt facultate nutritiua, quæ per totum corpus fusa est, pleraquæ omnes sedibus disclusæ, ac distinctæ sunt, vt suo loco patebit. Itaque anima, exempli gratia, secundum aspectum in oculis, secundum auditum in auribus, secundum phantasiam in cerebro insidet.

Potentia organica quæ pascit in animalis.

Lib. 7. cap. 1. q. 1.

Obiiciat tamen aliquis; Omnes in vniuersum potentie inhaerent in animæ; ergo non rectè discrimen illud inter potentias organicas, & non organicas constitutumus. Probatur antecedens, quia omnes potentie fluunt ab anima, idque per actionem immanentem (si enim fluere per actionem transeuntem, iam earum emanatio non improprie, sed proprie actio diceretur, cuius oppositum docuimus in Physicis) atque adeò necesse est vt omnes potentie maneat in ipsa anima. Nonnulli, è quorum numero est Iandunus hoc in lib. quæst. 7. concedunt omnes potentias recipi in anima. Sed non ita est: nam cum potentie ex communi philosophorum doctrina alia sint materiales & extensæ, nimirum quæ organicae dicuntur; alia immateriales & inextensæ, sicuti & vtrarumque operationes; fieri nequit vt organicae inhaereant formæ indiuisibili, sed necessariò recipiuntur in materia, non quidem nuda; sed vt connotat organa, & vt est sub forma substantiali, ad eum modum, quem primo de ortu & interitu differuimus. Ex qua etiam disputatione facile erit perspicere non inhaerere potentias organicas in toto composito, etiam contrarium arbitrentur Agidius quodlib. 3. quæst. 10. Caietanus de ente & essentia, cap. 7. quæst. 16. Soneinas lib. 7. Metaph. quæst. 7. & alij. Neque obstat quod Aristoteles primo huius operis, cap. 4. text. 66. docuit functiones animæ esse coniunctas: ex quo sequitur etiam potentias in ipso coniunctas, id est, in toto esse, cum eiusdem sit actus, cuius est potentia, teste eodem Aristotele in lib. de somn. & vigil. cap. 1. Non inquam obstat, quia eo loco tantum significatur sentire, aliæque eiusmodi operationes non administrari absque consortio animæ & corporis, contra Platonem, qui existimauit operationes sensuum esse proprias animæ, in ipsaque inhaerere. Ad argumentum verò pro sententia Ianduni respondendum est, non omnes potentias fluere ab anima per actionem manentem in ipsa anima, sed spirituales tantum. Itaque materiales potentie fluunt per actionem transeuntem in materiam, vbi recipiuntur: nec inde sequitur eiusmodi fluxus esse actiones proprie dictas, cum sint quasi resultantie quædam.

3. assertio.

Tertia assertio. Anima diuisibilis, vt est totum primo, vel tertio modo, non inest tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo ostenditur, quia cum anima diuisibilis extensione materiæ, & quantitatis dilatetur, & extensa sit, oportebit singulas eius portiones singulis materiæ partibus respondere, atque adeò non erit tota quoad substantiam in qualibet parte corporis. Nec est quod quispiam dubitet

num Metaphysicæ partes animæ cum anima ipsa extendantur. Nam cum illæ à substantia animæ realiter non differant, necessum erit ad eius extensionem suo etiam modo extendi.

4. Assertio. Quarta assertio. Anima indiuisibilis, ut est totum tertio modo, est tota in qualibet parte corporis, secundum rationem verò totius primo modo sumpti dici potest esse in qualibet parte corporis negatiuè. Hæc quoad priorem partem ex eo constat, quia cum anima quamlibet partem corporis viuientis informet, ut in prima assertione ostendimus, necesse erit animam partibus carentem, in qualibet parte corporis totam esse; id enim quod insectile est, vbicunque est, totum est. Quoad secundam verò partem similiter ostenditur eadem assertio; quia cum anima indiuisibilis constet partibus integrantibus, eatenus dici potest secundum prædictam considerationem totius primo modo spectari, esse tota in qualibet parte corporis, quatenus non obtinet vnam partem integram in vna corporis parte, aliam in alia.

ARTICVLVS III.

Explicatio Argumentorum primi articuli.

*Dilutio argumentorum.
Solutio 1.*

ARGUMENTORVM, quæ primo articulo proposuimus, dilutio ita se habet. Ad primum dicendum, ex eo non concludi animam quoad suam substantiam non esse in singulis partibus corporis: sed duntaxat quoad aliquas ipsius potetias, functionesve peculiari modo quibusdā eius partibus inesse; ut in capite quoad omnes externos sensus, excepto tactu, qui per omnia membra permeat; itēque quoad internas sentiendi facultates vtriusque intellectus famulas, & adiutrices. Quod verò cum mininges læse sunt, iudicium perturbetur, non provenit ex eo quod anima in cerebro tantum insit, sed quia oportet intelligentem uti satellitio phantasie, eiusque idola speculari. Vnde si ea turbata fuerit, nequit anima officio rationis ritè defungi.

Solutio 2. Secundum etiam argumentum tantummodò conficit animam esse in corde, ut in fonte caloris, & spirituum officina, ac sede appetitus sensitui, à quo variae perturbationes oriuntur; non verò illic duntaxat secundum informationem esse.

Solutio 3. Ad tertium dic, etsi forma sit quidpiam vnum secundum essentiam, esse tamen virtute multiplex ob virium, quas ex se profundit, ybertatem, ideoque ad eorum officinam distinctis organis egere. Ad quartum, Cum quælibet pars viuientis viuat, oportere in qualibet eius parte esse animam, ar

Solutio 4. cælum non est viuens, nec intelligentia corpus cœleste informat, sed ei tantum, ut motor assidet. Ad quintum, Idcirco arteriam ligatam infra nodum non moueri, quia motus arterie est à motu cordis, qui per constrictionem impeditur, non autē quod infra nodum non maneat anima. Ad sextum, Indiuisibili quantitatis non posse adæquate respondere nisi indiuisibile. Verum indiuisibili substantiæ, cuiusmo

Solutio 5.

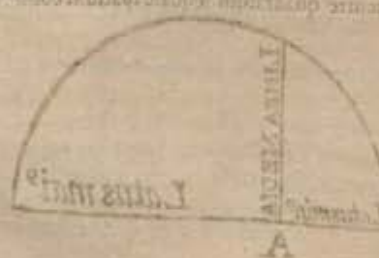
Solutio 6.

cuiusmodi est anima, cum virtute diuisibile quidpiam sit, posse diuisibile respondere; quod etiam patet in angelis, qui indiuisibiles cum sint, in spatio tamen diuiduo existunt. Quod ad locum Aristotelis citatum ex libro de Animalium motu spectat; Simon Portius libro de mente humana cap. 7. colligi ex eo putat animam secundum Aristotelis sententiam non esse in toto corpore: sed non rectè sentit, non enim Aristoteles illud pronunciat de anima secundum suam substantiam, sed quoad potentiam motricem, de qua inibi erat questio. Hanc verò statuit in corde ut in omnium vitalium functionum principio, ac fonte.

Ad primum verò eorum, quæ secundam questionis partem attingunt, respondet D. Th. in 1. d. 37. q. 4. art. 1. Capr. in 2. d. 2. q. 1. art. 3. & Caiet. ad art. 8. questionis 76. primæ partis mota manu, animam nec per se, nec ex accidente moueri; quia immateriales substantiæ nullo pacto subire motum dicuntur, nisi cum id, in quo definitiuè sunt, mouetur: anima verò non est definitiuè in manu. Alij, in quibus est etiam Diuus Thomas de spiritualibus creaturis questione vnica, articulo quarto ad 7. Agidius in primo d. 8. 2. parte distinctionis principio questionis tertie, minimè absurdum putant concedere moueri simul animam, & quiescere, cum ipsa in se eiusmodi quietem, & motum non recipiat, sed diuersæ partes corporis, quas informat, quanquam id in iis, quæ per se mouentur, aut quomodolibet in se motum recipiunt, fieri nequit. Alij denique fatentur animam moueri per accidens ad motum manus, negant tamen simul quiescere, quiescente pede. Nam cum quies sit priuatio, quæ absolutè motum negat, non dicetur, inquit, anima quiescere, nisi totum corpus, in quo est, motu vacet. Ex his tribus solutionibus etsi nulla omnino displiceat, prima magis placet. Ad secundum, negari potest in primis antecedens. Ut enim res alicubi tota esse perhibeatur, sat est nihil illius non esse ubi tota contineri dicitur: vel admittatur, in iis tamen, quæ alicubi definitiuè, aut circumscripitiuè sunt, ut in primo, & adæquato suo perfectibili; quo pacto formæ indiuisibiles non sunt in qualibet parte corporis. Atque hæc solutio est D. Thomæ in questionibus disputatis, questione de anima, art. 10. ad 3.

Ad tertium, neganda est conclusio. Non enim homo dicitur id, quod constat ex anima rationali, & quacunque materia, sed ex ea, quæ sit primum, & adæquatum perfectibile, quale non est pars materialis.

Non qualibet pars hominis dicitur homo.

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO.

Animam, cum ex obscuris. Aliam traditoris animae definitionem, quae animarum species distinctius explicet, methodum, modumque doctrinae statuit, ut facere confuevit cum grauis controuersia existeret. At ergo velle se ex obscuris naturam, sed nobis notioribus, ad ea, quae secundum

demonstrationem magis nota sunt, progredi, tradereque definitionem, quae causam contineat: oportet enim non solum quod res sit, sed cur sit declarare. Quae autem dicatur nobis, quae natura notior, obscuriora vero satis longa disceptatione in primo Physicae Auscultationis libro exposuimus.

Trias definitionum genera.

Nunc autem definitionum. Definitionum tria esse genera constat ex primo Posthcap. 2. Quaedam enim traduntur per formam, vel materiam. Quaedam per causam finalem, vel efficientem. Aliae, utriusque causae genus comprehendunt: & quae ex vno constat genere dicitur interdum conclusio, prout demonstratur

Definitio est, sians ex duplici genere causa, demonstratio appellatur.

per aliam; interdum medium, prout aliam demonstrat. Quae autem ex utroque coalescit, appellatur demonstratio positione tantum, seu collocatione differtens; quia continet medium & conclusionem, ex quibus demonstratio coagmentari possit, accedente forma syllogistica. Talis est haec definitio, Homo est animal rationis particeps, constans corpore in coelum erecto: potest enim ex ea confici demonstratio, hunc in modum. Omne animal particeps rationis constat corpore in coelum erecto: sed homo est animal particeps rationis: ergo constat corpore in coelum erecto. Propositum vero Aristoteli est talem animae definitionem tradere, ut ex illa & ea, quam superiori capite assignauit, fiat una, quae sit demonstratio positionis differtens: ita nimirum, ut una ex alia demonstrari possit.

Quadrati. & quadranguli aequalis arcam habere possunt.

Euclid. 1. elem. diff. 10. Quadratio quomodo inueniatur.

Hoc autem sit per mediae lineae inuentionem. Media linea est ea, quae inter latus maius quadranguli, & latus minus ita se habet, ut quam proportionem obtinet maius ad ipsam, eandem obtineat ipsa ad minus, exempli gratia. Si latus maius quatuor habuerit palmos, latus vero minus unum; linea media duos complectetur, quia sicut in duplo superatur a

maiori

Κ Ε Θ β.

Enim cum ex obscuris. Aliam traditoris animae definitionem, quae animarum species distinctius explicet, methodum, modumque doctrinae statuit, ut facere confuevit cum grauis controuersia existeret. At ergo velle se ex obscuris naturam, sed nobis notioribus, ad ea, quae secundum

Text. 12.

Text. 13.

Text. 14.

maiori latere, ita in duplo superat minus. Ex media igitur linea tribusque aliis ipsi aequalibus confectum quadratum, aequale est quadrangulo dato. Talem porro lineam sic inuenies. Quadranguli latus maius, & minus quae ad punctum anguli A concurrerant in rectum extende & super totam eam lineam describito semicirculorum a puncto coniunctionis A erige perpendiculariter, siue ad angulos rectos lineam usque ad circumferentiam: illa igitur erit media ex qua conficietur quadratum aequale.

Quid sit media linea.

Text. 12.

CAP. II.

Animam cum ex obscuris quidem, magis autem manifestis fiat id notum, quod est dilucidum, ac notius ratione: enitendum est rursus hoc pacto de ipsa anima pertrahere. Rationem enim diffinitionum non solum esse significare, ut complures dicere diffinitiones videntur, sed etiam in ipsa causam inesse, ac apparere, oportet. Nunc autem diffinitionum complures, ut conclusiones esse videntur. Veluti quid est quadratio, confectio figure laterum equalium angulorumque, rectorii equalis altera ex parte longiori figura: atque definitio talis conclusionis occupat locum. At ea, quae quadrationem inuentionem esse mediae, dicit, ipsius rei profecto causam, ut patet, assignat. Dicamus igitur hinc considerationis initio sumpto animatum ab inanimato vita sciungi. Atque cum multifariam viuere dicatur: etiam si unum tantum istorum insit, viuere illud dicimus cui inest, ut intellectus sensus, motus loco ac status, & insuper motio nutrimento accommodata, & accretio decretiouē. Quapropter

Text. 13.

Text. 14.

thodum seruat. Progreditur enim ab animato ad animam, constat vero animatum esse posterius natura, quam animam; siquidem animatum dicitur, quod animae particeps est, denominaturque ab anima: quod vero ab aliquo denominatur, posterius illo est. Constat quoque animatum esse nobis manifestius, quam animam; quia compositum, & totum prius menti occurrit (inquam animati. Constat item animatum quoad cognitionem distinctam esse ignotius natura, quam animam, sicuti & omnetotum sua parte. Procedit ergo Aristoteles ab animato explicans discrimen inter animatum & inanimatum: videlicet quod animatum uiuat, hoc est, a se ipso moueatur, & actiones ab interno vitae principio fundat. Vnde recte annotat Simplicius vitam Graeco ζωη dici dū mouet, moueturque.

Quadratio dupliciter definitur.

Animatum, posterius est nobis, notius quam anima.

Inter animatum, & inanimatum discrimen.

Ut aliquid dicatur viuere, satis est si quatuor operationibus vitalibus vitam solum exercent.

Quapropter & uniuersa planta videntur viuere. Quia vita multipliciter dicitur: siquidem quatuor sunt vitalium operationum genera, nutritio, sensus, motus, opus exercere. Vnde colligit Plantas, in quibus vitae munia minus illustra & conspicua sunt, re vera viuere, argumento quod verus omnem loci differentiationem se se porrigant, & intrescant. Namque naturalia ad unum determinata sunt: viuencia autem ad opposita sese habent.

Aigue.

Vis intelli-
gens corpus
affixa non
est.

Probat ani-
ma poten-
tiam ratione,
definitione
distingui.
Potentia per
actus distin-
guuntur.

De intellectu. Hæc est secunda pars sententiæ, qua ostendit difficile esse, & adhuc ambiguum an intellectiva potentia certo organo desineta sit, quia nondum satis explicauit an sit facultas organica. Videri tamen ait animam intellectiuam alterius esse rationis, atque ordinis, & immortalitate à ceteris formis rerum sublu- narium distingui. Ex quo sequitur vim intelligendi non hæcere in corpore, pos- seque ab eo seungi, non ita verò ceteras poten- tias, cum organis addi- ctæ affixæque sint, vt ex superioribus patet; etsi non defuerint, qui eas quoque separari posse à materia affirmarint.

Ratione verò. Ter- tiam sententiæ partem, videlicet omnes poten- tias ratione, seu defini- tione distingui, confir- mat ex earum operatio- nibus: potentia namque per actus suos distin- guuntur. Quare vt sen- sus & appetitus diuersos actus edunt, utpote ad diuersa tendentes obie- ctis, ita & diuersam defi- nitionem, rationemque fortuantur. Deinde in il- lis verbis, At verò qui- busdam, vt D. Thomas interpretatur, priorem diluit questionem aicna vnumquodque ex illis quatuor prædicatis ne- pe vegetatiuum, sensiti- uum, loco motiuum, in- tellectiuum, esse tñ ani- mam, tum virtutem ani- mæ: animā, cum vnum eorum tantum inest, at- que ita in plantis vege- tatiuum esse animam. Cum verò plura insunt, id quod excellit, animā esse, vt in homine intel- lectiuum: quod ita ac- ciptendum est vt v. c. vegetatiuū per se sum- ptum ex visu loquendi noceat animam, cui is tantum gradus conuenit: similiter- que reliqua tria prædicata. Re enim vera vnumquodque horum potest sumi vel pro anima, vel pro potentia, vt vegetatiuum pro facultate vegetatiue, quæ manat ab essentia animæ plantalis, vel pro ipsa anima plantæ. Graeci tamen interpretes volunt potius hic contineri confirmationem sententiæ propositæ de potentiarum distinctione secundum rationem. Nimirum cum viuientia inter se differant, quod alia plures, alia pauciores animæ facultates obtineant, necessario fatendum eas saltem ratione distingui. Atque hæc Græcorum explicatio germanior videtur, illa prior aliquantulum extorta.

Quoniam autem. Instituit ex inuenta in hoc capite definitione, demonstrare

Text. 21.

Text. 22.

Text. 23.

Text. 24.

Text. 25.

Text. 26.

At ubi sunt hæc, ubi necessario cupiditas etiam inest. De intellectu vero contemplatiuū po- tentia nondum quicquam est manifestum, sed vi- detur hoc anima genus esse diuersum, idē, solum perinde atque perpetuum ab eo, quod occidit, se- iungi separariq. potest. Ceteras autem animæ partes, separabiles quidem non esse, vt quidam as- seruerunt, ex his quæ diximus patet. Ratione verò differre non obscurum esse videtur. Sensitiui namq. ratio diuersa est à ratione principij opi- nandi. Siquidem diuersa sunt sentire ac opinari, & vnumquodque dictorum similiter. At verò quibusdam animantium cunctæ partes, vt patet, insunt, quibusdam nonnullæ: Sunt & quibus vna tantum inesse videtur, atque id ipsum differentias animantium facit, quam autem ob causam ita sit, postea perscrutabimur. Eadem & circa sensus fie- ri sanè videmus: quædam enim omnes, quædam ali- quos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum, inquam, ipsum, qui quidem est omnium maxime necessarius. Quoniam autem id, quo viuimus, quovē sentimus bifariam dicitur, perin- de atque id, quo scimus, & id etiā quo sanī sumus, atque valemus (quoddam enim scientiam, quod- dam animam dicimus. Quippe cum viroque scire dicamus, & aliam sanitatem, aliam partem corpo- ris aliquam, vel totum dicimus corpus, atque ho- rum vtrumque tam scientia, quam sanitas, forma quadam & species est, & ratio, & tanquam actus suscipientis, scientia quidem scientis, sanitas au- tem sani. Actus enim agentium in eo, quod pati- tur, atque disponitur inesse videtur. Anima autem, id est, vt patet quo viuimus, & quo senti- mus, ac intelligimus primò) ipsa profecto ratio quædam erit, & forma, sed non vt materies, atque subiectum. Nam cum substantia tripliciter dica- tur, vt diximus (quædam enim est forma, quædam materies, quædam id, quod ex utrisque componi- tur, & materia quidem est, ut patet, potentia, forma autem actus) cum igitur, vt diximus substantia dicatur trifariam, animamq. id sit, quod ex utrif- que corpore, inquam, & anima constat, corpus profecto non est actus anima, sed ipsa corporis ali- cuius est actus. Idcirco rectè admodum putant

eam, quam tradiderat capite superiori. Sumit autem primò quemad- modum duobus scire di- cimus, nempe scientia tanquam forma, & ani- ma tanquam subiecto: uere di- citur vt duobus dicimur, altero sanari, videlicet sanitate vt forma, al- tero vt forma, corpore, vel tero vt ma- aliqua parte corporis vt teria. subiecto ita duobus nos dici viuere, altero vt for- ma, altero vt materia, in qua forma inest. Non enim forma, seu actus in quolibet subiecto esse potest, sed certo & de- terminato: sicuti neque agens in quolibet indi- scriminatum agit, sed in id, quod idoneū aptū, que est ad eius impres- sionem recipiendam.

Anima autem. Pro- bat animā esse formam. Id, quo viuimus est for- ma, sed anima viuimus, ergo anima est forma. Minorem suadet, quia cum substantia triplex sit, forma, materia, & co- positum, vt iam superius dictū fuit, compositum autem sit quod uiuit, & corpus siue materia sit ens potentia, siue non potest vt eo viuere di- camus, sed per animam, quæ est actus. Ex supe- rius dictis hunc in mo- dum colligi potest de- monstratio, qua Aristote- les priorē animæ defi- nitionem per postero- rem ostendit. Id, quo

Prior anima definitio per-
mus, loco mouemur, & posteriorem
intelligimus, est actus ostenditur.
primus substantialis cor-
poris naturalis potentia
visus habentis: sed anima
est id, quo primò viu-
mus, sentimus, loco mo-
uemur, & intelligimus,
ergo anima est actus
primus substantialis, &c.

Idcirco rectè. Ex superioribus quasi corollarium deducit, rectè sentire eos, qui

Quomodo in
telligendum, & perfectio corporis,
animam nec
esse corpus
nec sine cor-
pore.

asserunt animam neque
esse corpus, nec sine cor-
pore. Si enim est actus
telligendum, & perfectio corporis,
animam nec
esse corpus
nec sine cor-
pore.

Non in quouis sine discrimine ullo. Pythagoræi fabulari sunt posse animam
indiscriminatum subire quoduis corpus. Planè, inquit multo secus res habet, cum
videamus in singulis viuientium speciebus diuersa instrui, aptarique animabus
corpo

QVÆSTIO VNICA.

Recte ne tradita sit posterior animæ definitio, &
& an per eam prior demonstratur.

ARTICVLVS I.

Recte traditam esse.

Videtur vi-
tū inesse ani-
mæ definitio-
ni.
1. Argum.

PROXIMO capite hunc in modum Aristoteles ani-
mam definiit. Anima est id, quo viuimus, sentimus,
loco mouemur, & intelligimus. Verum quod hæc
definitio vitiosa sit, ostenditur. Primum, quia videtur
conuenire Deo Opt. Max. cum Deus sit principium
vitæ, & motus, & ipsius esse, teste Diuo Paulo Actorum decimo se-
ptimo. Quamuis, inquit, non longè sit ab vnoquoque nostrum: In
ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Deinde quia hæc defini-
tur anima in comune; non minus quàm in priori definitione, vt
significauit Aristoteles textu decimo secundo: & tamen definitio
soli animæ rationali competit, cum ei duntaxat quatuor illæ parti-
culæ simul sumptæ accommodari queant. Rursum, quia alia ex par-
te non conuenit ei definitio; cum animus particeps rationis non
sit id, quo intelligimus, sed quod intelligit; siquidem est singulare
per se subsistens, cuius est per se agere. Item verò quia anima à cor-
pore abiuncta verè est anima, & tamen non est id, quo viuimus, &
sentimus.

Secunda ani-
mæ definitio
vna est. &
explicatur.

Non est tamen ob hæc argumenta, improbanda Aristotelica de-
finitio, si probè explicetur, & intelligatur. Non placet autem sen-
tentia Egidij existimantis Aristotelem illis verbis non vnā; sed
quadruplicem definitionem tradidisse pro numero animarum. Re-
enim vera prædicta definitio vna est, arque vt vna & inuestigata, &
proposita ab Aristotele fuit; vt ex superioris capituli decursu constat.
Deinde

ij, quibus anima neque esse sine corpore, neque cor-
pus aliquod esse videtur. Etenim ipsa, corpus qui-
dem non est, est autem corporis aliquid. Et inest
ob hoc in corpore, atque in corpore tali, & non in
quouis sine discrimine ullo, quemadmodum vete-
res ad corpus ipsam accommodabant, nihil pro-
sus determinantes quodnam illud & quale sit cor-
pus, atque non rectè, vt patet. Quippe cum non vi-
deatur quoduis sine ullo discrimine quodcumque
suscipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiam sit sane: actus enim vni-
cuiusque in eo, quod est potentia, & in propria materia suapte natura fieri,
esset, solus. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum ac ratio-
nem esse quod potentia habet, vt huiusmodi sit, ex hisce, qua diximus,
innotescit.

corpora. Quod & in re-
bus anima carentibus
perspicimus, non enim
forma, & actus in quoli-
bet subiecto recipitur,
sed in eo, quod natura
aptum sit. Tandem col-
ligit rectè definitam esse
animam actum, seu for-
mam corporis potentia
vitam habentis.

Deinde non rectè Egidius, quatuor animas statuit, cum tres tan-
tummodò numerentur, vt suo loco planum fiet. Porro autem defi-
nitio ita intelligenda est, vt anima dicatur id, quo viuimus, id est,
principium vitæ internum; quod Deo respectu rerum viuientium
minimè competit. Licet enim Deus cunctis rebus intimè illabatur
conferens illis esse: non tamen intrinsecus eas constituit. Item qua-
tuor illæ particulæ viuimus, sentimus, &c. nō sunt accipiendæ con-
iunctim, sed per distributionem; non ita quidem vt singulæ à singu-
lis disiungantur, quasi dicendum sit animam esse id, quo viuimus,
aut sentimus, aut loco mouemur, aut intelligimus; sed ita vt dis-
iunctio cum copulatione ad partes præcedentes fiat; dicaturque, Ani-
ma est id, quo viuimus, aut etiam sentimus, aut etiam loco mo-
uemur, aut etiam intelligimus. Quo patet non rectè Simplicium
putasse hanc definitionem soli animæ intellectiue accommodari
posse. Item merito reprehendi Dionysium Sophistam, quod vitam
definierit ex motu nutritionis, quasi alius vitæ modus non sit. At-
que ex his plana relinquitur responsio ad duo priora argumenta.

Deus nō est
principiū in-
ternum vitæ
nostræ.
Non solū vi-
uenit anima
intellectiua
esse id quo vi-
uimus &c.

Ad cætera dicimus, licet anima rationalis in se spectata sit id,
quod intelligit, collatam tamen ad ipsum compositum esse id, quo
intelligimus: itemque eandem separatam esse id, quo viuimus, id est,
suapte natura esse principium vitæ; vel, quod eodem recidit, esse
principium, quo viuere & sentire possumus.

Argumenta
diluuntur.

ARTICVLVS II.

Quo pacto animæ diffinitiones ex se mutuo de-
monstrari queant.

IN alteram propositæ quæstionis partē non parum
interpretes dissident. Nam Græci, & eos secutus Magnus
Albertus, alique de Latinis non pauci, arbitrantur se-
cundam definitionem tradi per priora secundum natu-
ram

Qui censet
primam ani-
mæ definitio-
nem

nam per se-
cundam tan-
quam per cau-
sam conclu-
dit.
Qui contra-
riū opinen-
tur.
D. Thom. &
aliy.

ram, ex eaque primam concludi tanquam per causam, demonstra-
tione propter quid res sit. Cui sententia fauent in primis verba Ari-
stotelis initio capitis 2. vbi significauit velle se definitionem, quæ
causam rei contineat, inuestigare. Deinde, quia congruebat, vt Phi-
losophus ab effectis potius ad causam, quam à causa ad effecta defi-
niendo procederet. D. Thomas, aliique nonnulli contrariam se-
quuntur opinionem aientes primam definitionem continere cau-
sam secundæ, & hanc per illam demonstratione propter quid, illam
per hanc demonstratione quod res sit, ostendi.

Anima ope-
rationes aut
ut illius effe-
ctus, aut ut
finis conside-
rari possunt.

Operatio est
anima finis
non tamen
quoad essen-
tiam conside-
rata.

Pro explicatione controuersie aduertendum est posttorem
animæ definitionem dupliciter spectari posse. Vno modo quatenus
traditur per principium operationum animæ: altero quatenus tra-
ditur per ipsas animæ operationes; vtrumque enim continet. Dein-
de, animæ operationes posse expendi vel vt sunt affectus animæ:
vel vt sunt eius finis. Cum enim vnumquodque sit gratia suæ ope-
rationis, vt docet Aristoteles libro secundo de cælo. cap. 3. text. 17.
nihil mirum quod operationes animæ dicantur eius finis, non qui-
dem si anima spectetur præcisè quoad suam quidditatem, seu quoad
prædicata ipsi essentialia: sicut enim essentia in se absolute sumpta
non habet causam efficientem, vt alibi diximus, ita nec finalem. Di-
centur igitur operationes animæ finis illius; si anima sumatur non
quoad suam essentiam absolute, sed quatenus accipit esse existentia:
liquidem vt producit, causam efficientem & finalem obtinet. Nec
solum vt producit actu, sed vt potest produci: sic enim etsi non
vendicat actu causam efficientem, vendicat tamen eam in potentia,
habetque ad illam ordinem, similiterque ad causam finalem, quate-
nus potest ad ipsam à suo efficiente dirigi.

1. Conclusio.

His positis sit prima conclusio. Si posterior animæ definitio con-
sideretur quatenus traditur per principium operationum ipsius
animæ, potest demonstrari per priorem demonstratione pro-
pter quid; non autem prior per illam. Hæc ita probatur; Saltem
nostro intelligendi modo prius est animam esse actum corporis,
quàm esse principium suarum operationum; & illud est ratio hu-
ius: ergo definitio animæ, quæ traditur per principium vegetan-
di &c. Potest demonstrari per eam, quæ traditur per actum cor-
poris demonstratione propter quid. Antecedens ostenditur hunc
in modum. Sicut se habet esse ad operationem; ita principium
essendi ad principium operandi; quandoquidem eam propor-
tionem habet effectus ad effectum, quam causa ad causam, sed
esse est prius saltem natura operatione; ergo & principium essen-
di, quàm principium operandi. Atqui animam esse actum corpo-
ris, est esse principium essendi: sic enim actuat, componit, consti-
tuit esse verò id, quo viuimus, seu vegetamur, est esse fontem, &
principium operandi; ergo &c. Præterea, Quia res habet tale esse,
ideo est principium talis operationis, non è conuerso: igitur quia
anima est actus corporis, ideo est principium vegetandi: igitur hoc
per

2. Phis. ca. 7.
q. 15. art. 2.

2. Conclusio.

Probat. 1.
Prima est ani-
mæ esse cor-
poris actum
quæ operatio
num princi-
pium.

Probat. 2.

per illud, non illud per hoc tanquam per aliquid prius, ac veluti
causam demonstrabitur.

Sit secunda conclusio. Posterior definitio, vt traditur per opera-
tiones animæ tanquam per eius effecta, potest demonstrari demon-
stratione propter quid per priorem; & hæc per illam demon-
stratione quod res sit, non vice versa. Veritas huius conclusionis
liquet ex eo, quia effecta possunt demonstrari per suam causam, &
causa per sua effecta, variata secundum eum modum ratione demon-
strandi. Prior autem definitio continet causam operationum ani-
mæ; siquidem traditur per eius essentiam, quæ est causa vitalium
functionum eiusdem: posterior autem traditur per effecta. Quod ve-
rò effecta, quatenus effecta sunt, nequeant à priori suam causam de-
monstrare, luce clarius est. Iuxta huius conclusionis sensum vera
est opinio. D. Thomæ, quam supra, retulimus dummodò tamen non
aduersetur conclusioni tertiæ, quam mox subiicimus.

Sit tertia conclusio. Si posterior animæ definitio expendatur,
provt traditur per operationes animæ, quatenus animæ ipsius finis
sunt poterit per eam demonstrari prior demonstratione propter
quid. Hæc conclusio intelligenda est de anima considerata secun-
dum eum modum quo diximus posse rerum naturas obtinere effi-
cientem & finalem causam. Paretque ex eo, quia secunda definitio
ita spectata traditur per causam prioris. Iuxta huius conclusionis
sensum intelligi potest Aristoteles cum superiori capite significauit
velle se tradere definitionem, quæ causam contineat. Quamuis id
aliter exponat Caietanus, videlicet non de causa finali, sed formali,
arbitratus principium operandi respectu animæ, esse prius in genere
causæ formalis, quàm actum corporis. Sed hanc interpretationem,
quæ suam quoque habet probabilitatem, exclusit ea ratio, qua pri-
mam conclusionem stabilimus.

Ex dictis constat quid respondendum sit ad argumenta principio
quæstionis adducta. Nam verba ex initio capitis secundi, de causa fi-
nali intelligi debent. Præterea, Cum Aristoteles in quaerenda vtra-
que definitione ex notitia operationum animæ ad ipsius animæ
cognitionem progressus fuerit; satis constat in ea re secutum fuisse
ordinarium Phisicæ inuestigationis modum ab effectis ad causas;
ad quem seruandum non opus fuit procedere à definitione com-
prehendente effecta dumtaxat ad eam, quæ solam causam contineret.
Quin verò vtrumque ordinem, videlicet exquisitæ doctrinæ, qui est
à causis ad effecta; & primæ inuestigationis Phisicæ, qui est ab effe-
ctis ad causas, artificiosè coniunxit, dum simul & à causis ad effecta,
& ab effectis ad causas processit, secundum aliam & aliam conside-
rationem, vti diximus.

XCVI. **ENDVM** hoc loco est rectè ne tres animæ
connumerentur, nimirum vegetarum, sentiēs, intelligens.
Nam pro ea parte, quæ negat, sic quispiam disputarit.
Vel qui tres animas faciunt, intelligunt tria animarum
genera,

reliquæ tam animatum, quàm plantarum species diuersa membra efficiunt.

2. *Argum.* Ex altera verò parte quòd pauciores animæ numerandæ sint, ita ostenditur. Plantalis anima etiam sensu pollet. Non igitur ab aliis separata inuenitur: atque adeò perperam in vulgata illa diuisione à sensitua, & intellectua disiungitur. Assumptum probatur, quia plantæ distinguunt viles succos ab inutilibus; nam illos attrahunt, hos respuunt: & quod peculiari modo in quibusdam magis elucet, salutaria prosequuntur, noxia declinant. Nam, verbi gratia, cucumeres ad terræ viginem, & humorem, quo affluentiùs irrigari optant, percrepant. Contrà verò oleum, quo perfusi emoriuntur, omnino auerantur, adeò vt eo supposito recuruntur. Vitis à lauri vicinitate refugit, quòd hæc sua caliditate illius incremento officiat; similiterque brassicam odit, quòd terræ succum exhaustiat. Idem priuatim conspiciuntur in arboribus, quæ maris, & scemina nomine designantur, hæc namque vt fecunditatem asceant sese mutuo complectuntur. Quare videtur aliquis sensus, saltem obscurus inesse plantis. Adde etiam quòd arbores virent, & statis temporibus efflorescunt, quæ iuuentus quardam earum est, eademque ariditate, vt senio dissoluntur. Postremo, quæ in aliqua serie ordinatim disponuntur, ea non censentur efficere plura membra, vt viuens, animal, homo; at qui ita se habent anima vegetatiua, sensitua, & intellectua; nam vegetatiua enuntiat in recta serie de sensitua, & hæc de intellectua. Igitur non rectè anima in hæc tria membra diuiditur.

4. *Argum.* In hac quæstione non eadem fuit omnium Philosophorum sententia, vt constat ex iis, quæ scripsit Auctor librorum de plantis, qui Aristotelis nomine circumferuntur, capite primo libri primi. Plutarchus, capit. vigesimo sexto libri quinti de placitis, Clemens Alexandrinus libro 8. Stromat. Galenus libro de natural. facultat. Nam Stoici plantas animatas esse negarunt, quòd cupiditate careant. Plato

Empedocles Anaxagoras, viuere plantas omnino existimant. Pythagoras illi de perfectioribus arbitratii sunt.

Refutatur.

1.
2.

3.

In hac quæstione non eadem fuit omnium Philosophorum sententia, vt constat ex iis, quæ scripsit Auctor librorum de plantis, qui Aristotelis nomine circumferuntur, capite primo libri primi. Plutarchus, capit. vigesimo sexto libri quinti de placitis, Clemens Alexandrinus libro 8. Stromat. Galenus libro de natural. facultat. Nam Stoici plantas animatas esse negarunt, quòd cupiditate careant. Plato vero in Timæo post Empedoclem, & Anaxagoram, viuentes, & sensu præditas esse existimauit; distinguere tamen à brutis, quòd hæc sensum acutum, & veluti vigilantem habeant; illæ verò obtusum, & quasi dormientem. Sensus quoque, & appetitum plantis perfectioribus dedere Pythagoræ. Vtrique tamen à veritate deflexerunt Stoici, quia non omnis vita cupiditate, aut sensu æstimanda est, sed motione ab interno principio dimanante. Quod haud dubie in plantis cernimus. Alij, quia si plantæ sentiendi vim haberent, punctæ, aut percussæ, doloris significationem darent sese contrahendo, vt animantes solent, quamuis imperfectissimæ, vt spongiæ, & cochleæ, quæ si quid etiam duri attigerint, contrahuntur protinus; siquid humidi, funduntur. Item, quia ubi est sensus, ibi est vigilia, & somnus: nihil verò horum plantis inest. Tertio, quia vt disputat Aristoteles libro 3. cap. 12. text. 66. natura plantarum admodum terrestris est, atque ita inepta ad sensum.

Diuus Augustinus in lib. de quantitate animæ, cap. 33. eam opinionem

De sexu arborum legi Plin. lib. 3. c. 4. & lib. 16. c. 26.

De hoc Platonis dogmate lege Theodor. lib. 3. de curandis Græc. affect.

nionem, quæ arboribus sensum dat, rusticanam impietatem vocat. Non est, inquit, audienda nescio quæ impietas rusticana planè, magisque lignea, quàm sint ipsæ arbores, quibus patrocinium præbet, quæ dolere vitem quando vna decerpitur, credit. Appellat autem impietatem, propter dogma Manichæorum, qui, vt ipse testatur in libro ad Quod vult Deum, hæresi 46. ita plantis sensum dabant, vt eisdem rationalem animam tribuerent. Vnde ab arbore folium, fructumve excerpere, homicidium putabant. Contra hunc errorem lege eundem Diuum Augustinum lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 17.

Asserendum igitur cum Schola Peripaterica plantas nec carere anima, nec anima sentiente præditas esse, sicque dari animam vegetantem, quæ solis plantis; sentientem, quæ cunctis animalibus; rationalem, quæ homini tantum conueniat. Colligitur autem hic numerus ex diuerso modo operandi, quo anima supra formam rerum non viuentium eleuatur. Etenim vel anima rerum viuentium eo tantum præstat formis rerum non viuentium, quòd harum & functiones, & motus à principio externo, illarum ab interno oriuntur; aut vterius quòd illæ operando vtantur obiectarum rerum simulachris, seu speciebus, quæ & si materiales adhuc sint, aliquantulum à materia emergunt; siquidem purioris, & defæcatoris naturæ est similitudo coloris, verbi gratia, quàm ipse color; aut denique quòd vtantur rerum imaginibus non iam corpori inhaerentibus; sed prorsus immaterialibus, atque altioris ordinis. Primus modus competit animæ vegetanti; secundus sentienti; tertius intellectiue. Totidem ergo animæ, non plures, paucioresve numerandæ sunt. Quo patet non esse probandam opinionem Platonis in Timæo ubi aliam quandam animæ diuisionem tradit; nimirum in irascibilem, concupiscibilem, & rationalem. Quæ quidem in re dupliciter errauit. Primum, quia eo pacto animam distribuit: cum tamen non sit distribuenda, nisi modo paulò ante explicato. Deinde, quia tres animas, in eodem homine realiter distinctas constituit; quod procul à veritate abesse in libro de ortu, & interitu ostendimus. Quamuis non desint, qui hoc Platonis dogma non de tribus animabus, sed de tribus eiusdem animæ facultatibus interpretentur.

Lib. 1. cap. 4. q. 21.

Legi Fracast. in lib. de antipathia, & Symp. à c. 9.

Respondemus nunc ad argumenta initio proposita. Ad primum dicimus, cum tres animæ recensentur, nec intelligi tria genera, nec tres species infimas; sed tres animas distinctas ex diuerso modo sese excitandi supra materiam corporatam. Ita vt in hac tripartita varietate contineantur duo genera, nempe anima vegetatrix, & sentiens, & vna species, id est, anima rationis particeps.

Ad secundum, concedendum est animam vegetatricem, & sentientem distribui in plures species; vt rectè probat argumentum; sed quia omnes vegetatrices animæ sortiuntur inter se eundem modum operandi: & omnes similiter sentiunt eundem inter se, propterea non diuidi animam in plura membra, quàm illa tria; quia in

Opinio quæ arbores sentientes facit rusticana impietas à D. Aug. vocatur. Manichæi in eodem errore fuerunt.

Triplex constituitur varietas animarum quæ ex diuerso modo operandi colligitur.

Requiritur Platonis opinio alio modo animam diuidentis.

Solut. 1. arg. Cū tres animæ numerantur, nec tria genera, nec tres infimæ species esse dicuntur. Solut. 2.

ea diuisione non multiplicantur membra, nisi spectata duntaxat sola diuersitate operationum, secundum prædictam excitationem maiorem, minoremve supra materiam.

Solutio 3. Ad tertium respondendum est quod planta inutiles succos reiciant, viles attrahant, non prouenire ex aliqua facultate sensitua, & cognoscente, quæ in eis insit: sed ex virtute attrahente, & expellente, quæ citra omnem sensum, & cognitionem altrici animæ famulantur, vt in primo de ortu, & interitu ex professo docuimus. Item prosecutio illa, aut fuga circa salutaria, aut noxia, quæ in quibusdam plantis notatur, ex natiuis earum viribus, & latenti antipathia, ac sympathia oritur, nullo ad id præeunte sensu aut notitia: inuentus verò & senectus non nisi per metaphoram eis accommodatur, quemadmodum & sexus, & maritari.

Solutio 4. Vt quartum argumentum diluas sic habeto, Anima vegetans interdum generatim, atque ita in tota sua amplitudine sumitur, quo pacto corpus animatum in commune, vt pars formalis, physica compositione constituit, atque hoc nomen sortitur, quod ab ea primum vegetandi potentia dimanet; sicque diuiditur anima vegetatiua in eam, quæ tantummodò vegetatiua est, qualis est anima plantarum: & in animam sensituiam, ex qua animal in commune constat, quæ idèd sensitua nuncupatur, quia ab ea primum sentiendi facultas nascitur; & in animam rationalem. Tum rursus sensitua in commune distribuitur in sensituiam tantum (prout, tantum, negat vltiorem gradum) quæ est anima bestiarum; & in intellectiuiam.

Quo patet animam vegetatiuam in commune, cum genus quoddam ad vegetatiuam tantum, & ad sensituiam & intellectiuiam sit, in illis formaliter contineri: similiterque sensituiam in commune in sensituiam tantum atque intellectiuiam (nam genus omne in suis speciebus formaliter includitur) at verò in anima sensitua tantum, id est, in anima bestia, non inesse formaliter vegetatiuam tantum, siue animam plantalem; parique ratione, nec sensituiam tantum, id est, beluinam contineri formaliter in intellectiua, cum sint species inter se distinctæ. Hinc ergo perspicua iam relinquitur argumenti solutio. Etenim diuisio animæ sic intelligenda est, vt primum eius membrum sit anima vegetatiua tantum; secundum sensitua tantum; Tertium intellectiua; qua ratione non disponuntur ordinatim in recta serie vnum sub altero. Illud tamen aduerter animam vegetatiuam tantum dici contineri virtute in sensitua tantum, & ambas in rationali, quatenus sensitua tantum non solum exercet operationes sibi proprias, id est, functiones sensuum; sed etiam eas, quas vegetatiua; similiterque intellectiua operationes sensitua, & vegetatiua.

QVA

QVÆSTIO II.

Sintne potentiarum genera quinque, viuentium quatuor.

ARTICVLVS I.

Quinque esse genera potentiarum.

PRIORI parti controuersie respondemus quinque esse primas, & generales potentias rerum viuentium, nimirum vim vegetandi, sentiendi, loco mouendi, appetendi, intelligendi. Ratio huius distinctionis, vt D. Thomas edocet. 1. part. quæst. 78. art. 1. colligitur ex obiectis, circa quæ viuentium operatio insistit. Vel enim obiectum est corpus coniunctum animæ, vel est aliquid separatum. In coniunctum agit potentia vegetandi, quia occupatur in alimenti concoctione, & mutatione. In separatum verò feruntur ceteræ vires, vel ita vt eius imaginem intra se habeant; quæ si recipitur in organo corporeo, pertinet ad potentiam sensituiam; alioqui vero ad intellectiuiam: vel ita vt in ipsum tendant tanquam in finem, aut tanquam in terminum motus. Si priori modo, est appetitus, cuius est ferri in bonum, atque ad id in finem, si posteriori, est vis loco motiua. Quare totidem sunt generales potentia rerum viuentium.

Sed obiiciat aliquis. Vis gignendi continetur sub potentia vegetatrici, & tamen versatur circa obiectum separatum; videlicet circa singulare distinctum à generante, quod denuò producit ad conseruandam speciem. Igitur perperam diximus potentiam vegetandi, sub qua gignendi vis continetur, spectare obiectum coniunctum. Deinde, vt se habet sensibile ad intelligibile; ita appetibile per appetitum corporeum ad appetibile per immaterialem appetitum; atqui illa duo constituunt duplex potentiarum genus; ergo & hæc. Tercio, facultas motiua tendit in vbi, sed vbi non est aliquid extrinsecum rei, cum sit existentia mobilis in loco, vt lib. tertio Physic. statuimus: ergo collectio illa potentiarum non rectè se habet.

Hiscæ obiectionibus ita occurre. Primæ, dicendo, etiam vim gignendi versari circa obiectum coniunctum, quia perficit semen, quod in ipso viuente fit ex alimenti superfluo, in quod formatricem vim proximè agendo imprimat. Secundæ, neganda est maior propositio. Non est enim vtrouque par ratio; quia vterque appetitus tam sensituius, quam intellectuius tendunt in obiectum sub ratione finis; nec distinguuntur propriis differentiis ad obiectum, qua obiectum est, pertinentibus, sicuti sensus & intellectus, vt diximus. Lege Ferrariensem hoc loco quæst. 5.

Tertiæ respondendum est, facultatem motiuam secundum opinionem

Quinque sunt viuentium potentia. Ratio propositæ doctrina.

1. Obiectio contra modum colligendi numerum potentiarum.

2. Obiectio.

3. Obiectio.

Soluantur obiectiones.

Vbi gignendi circa obiectum coniunctum versatur.

nionem illam, quam in Physicis amplexi fuimus, eatenus dici ferri in extrinsecum, quatenus existentia in loco sumenda est in ordine ad spatium, cui responderet, & quod res per motum localem decurrat.

ARTICVLVS II.

Quatuor esse Genera viuentium.

Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis colliguntur.

Non ad secundam controuersie partem spectat, respondemus quatuor esse gradus, seu genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam sentiunt, alia loco mouentur, alia intelligunt. In qua diuisione per ea, que loco mouentur, designantur quæ motum progressionis subeunt. Nec est opus vnam dari naturam, cui is motus primò conueniat. Non enim hic de veris tantum generibus sermo est; sed de diuersis gradibus, siue ordinibus viuentium, siue sint vera genera, siue non. Porro viuentia ex diuersis viuendi modis distinguuntur: hi verò ex diuersa vitæ perfectione, quæ illis duntaxat quatuor modis distinguitur. Sed aduertendum hæc genera distincta esse inter se tanquam superiora & inferiora. Quatenus priora, absque iis, quæ posteriora sunt, seorsim reperiuntur; non contrà. Arbores enim vegetantur, & non sentiunt; bruta mouentur, & non intelligunt; & tamen quæcunque intelligunt, mouentur; quæcunque mouentur, sentiunt; quæcunque sentiunt, vegetantur. Præterea, diuersi viuendi modi sic ex diuersa vitæ perfectione distinguuntur, vt non quælibet perfectio suum genus constituere possit, sed ea tantum, quæ à cæteris ita distincta est, vt non possit aliqua ratione ad cæteras reuocari. Quo perspecto, cessant dubia, quæ in aduersam partem asserri queunt; scilicet cur vis appetendi non constituat per se vnum genus viuentium, & potentia generandi ex semine aliud. Respondendum est enim vim appetendi non esse aliquam vitæ perfectionem prædicto modo distinctam à sensu, cum semper illum comitetur. Et potentiam generandi ex semine, annexam esse facultati vegetandi, quia non excedit illius limites; maxime cum eadem sit potentia generatiua, & nutritiua, vt alibi diximus, cumque vegetatio sit generatio quædam partialis viuentis in omnibus viuentibus reperta. Ob quam etiam causam facultas videndi, & memoria, cæteri que sensus tam externi, quam interni non faciunt diuersa viuentium genera, videlicet quia ad vim sentiendi pertinent: esto quidam sensus non in omnibus animalibus inueniantur.

Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuendi genus.

Cur non alius ex potentiam generandi ex semine.

Obiiciat aliquis contra superiora. Aristoteles proximo capite text. 3. docuit viuentibus mortalibus, quibus ratio competit, conuenire cæteros gradus. Videtur igitur docere aliqua esse viuentia ratione prædita & immortalia, quibus ij non competant. Philoponus hæc verba ita interpretatur, vt voluerit Aristoteles corpora diuina &

Lib. 2. cap. 1. quæst. 1.

uina & immortalia, id est, cælestia habere vim rationis, non autem sensum aut alias priores facultates; quod hæc ad solam vitam mortalem tuendam data sint à natura. Hæc tamen interpretatio inuoluit sententiam de animatione cælestium corporum, quam neque veram, neque Peripateticam esse in libris de cælo ostendimus. Potius ergo dicendum Aristotelem verba illa subdidisse non ex propria opinione, sed in gratiam Platoniorum, qui demones quosdam corpore & ratione præditos, sensu tamen carentes fingebant.

Ex his, quæ hætenus disseruimus, manet tres esse animas, quinque genera potentiarum, quatuor genera viuentium. Sed illud postremo aduerte si viuens sumatur, vt dicitur non ab accidentali vita, hoc est, ab operatione vitali, siue à potentia ad talem operationem: sed à vita substantiali, quæ est ipsa anima: tunc non quatuor genera viuentium, sed tria constitui debere, nempe vegetarium, sensitivum, intellectivum; à triplici anima, vegetante, sentiente, intelligente.

Platonici demones quosdam fingunt corporeos, sed sine sensu.

QVÆSTIO. III.

Vtrum potentia animæ ab eius essentia manent.

ARTICVLVS I.

Negative partis argumenta.

Non potentia non manent ab essentia animæ, hunc in modum videtur ostendi. Emanatio est motus quidam; sed nihil à se ipso moueri potest, vt probauit Aristoteles 7. Physicæ auscultationis c. 1. text. 1. Igitur potentia non manant ab anima; alioqui iam anima à se ipsa moueretur, essetque simul agens & patiens. Agens, dum ex se profunderet potetias; patiens dum eas in se reciperet. Quod si quis dicat potentias immateriales recipi in materiam, non verò in animam, sicque non idem esse agens, & patiens: saltem non effugiet quominus concedat animum participem rationis respectu immaterialium potentiarum, quæ ab eo fluunt & in eodem manent, simul agere, & pati.

1. Argum.

Deinde. Ab eo, quod vnum est, & simplex non potest naturaliter procedere nisi vnum, sed anima est vna, simplex, & substantia; nequeunt igitur ab ea plures potentia oriri. Si respondeas ab eo, quod vnum est, posse oriri plura ordine quodam, sicque potentias animæ ordine quodam naturali ab ea fluere. Contra id obiicitur, quia non apparet quinam ordo is esse possit, præsertim cum potentia

2.

tia animæ distinguantur inter se specie: atque adeo non possit una fieri ab alia; cum vnumquodque gignatur à suo simili. Deinde, quia in potentiis ordinatis non potest una sine altera operari; cuius tamen oppositum liquet in facultatibus animæ; operatur enim visus, auditu nihil percipiente.

Præterea, Si potentia orientur ab anima, sequeretur potentias animæ rationalis comitari eam à corpore exeuntem, utpote originis suæ causam, & fontem: atqui non eam comitantur; non igitur ab ea oriuntur. Probatur minor; quia anima separata sicuti functiones sensuum, siue interiorum, siue exteriorum exercere non potest, ita nec eiusmodi potentias secum defert; alioqui frustra eam comitarentur.

ARTICVLVS II.

Quæstionis, & argumentorum explicatio.

Potentia anima ab eiusmanant essentia.

ASSE RENDVM tamen est potentias animæ ab eius essentia oriri. Nam cum potentia sint formæ accidentariae subiecto propriæ, ac naturæ, eique conferant esse secundum quid, necessum est, ut ab eo, quod subiecto primum, ac substantiale esse tribuit, hoc est, à forma substantiali, quasi essentia comites profisciscantur. Quæ est ratio Diui Thomæ prima parte quæstione septuagesimo septimo, articulo sexto. Sed illud præterea sciendum est, animam triplex causæ genus sortiri respectu potentialium, videlicet agentis, finalis, & materialis: licet Iandunus, quæst. 9. huius libri solam rationem causæ materialis animæ accommodet: sortitur ergo anima causalitatem agentis, quia potentias ex se actiue fundit: finalis, quia potentia sunt propter animam, ut propter finem, cui à natura destinantur: materialis, quia ipsas in se recipit, ac sustinet. Quod tamen de solis immaterialibus potentiis humanæ animæ intelligi debet; cætera namque in materia, prout formæ subest, recipiuntur, ut in libro de ortu, & interitu ostendimus; quidquid in contrariam partem scripserit Apollinaris quæstione septima huius libri, & Iandunus quæstione decima, asserentes omnes potentias recipi in nuda anima. Quod si ita esset certè visio inhaereret animæ rationali; siquidem ubi est potentia, ibi est eius actus immanens, & vitalis; at quod visio non sit in anima rationali manifestum est; cum hæc immaterialis, & diuisionis experta sit; illa verò materialis, & extensa. Accedit, quod si omnes potentia essent in nuda anima, non rectè Aristoteles hoc in libro capite quarto, textu trigesimo tertio docuisset potentialium quoddam esse organicas, id est, organis corporeis inherentes, quoddam non. Porro non est anima præcipua causa efficiens suarum potentialium, sed generans, seu produ-cens, cui incumbit omnia, quæ rei in instanti generationis debentur

Anima potentialium immaterialium respectu agentis finalis, materialis causa est.

Materialis potentia non in anima sed in materia recipiuntur.

Anima non est præcipua causa efficiens potentialium.

hæntur, ei contribuere. Itaque anima quasi instrumentaria causa est generantis, & ab hoc remotè, sed principaliter; ab illa proximè, & minus præcipue potentia efficiuntur. Sic verò hæc quatuor, essentia, potentia, operatio, obiectum, hunc habent ordinem, ut ab essentia profluat potentia, ab hac operatio; operatio in obiectum tendat; ut rectè colligit Ficinus libro 10. de Platonis Theologia, cap. 9.

Diluamus igitur argumenta, quæ in aduersam partem adduximus. Ad primum dicendum emanationem non esse actionem physicam cum non sit coniuncta cum motu; immò nec propriè actionem, ut alibi diximus, & quidem eam, quæ potentia materiales, ut facultas videndi, vel audiendi, cæteraque eiusmodi corporeo organo inherentes emanant, non recipi in ipsa anima, à qua oriuntur, ut iam argumentando occurrebamus; sed in materia, prout deus non sequi secundum huiusmodi actionem idem agere, & pati. Quod si de potentiis immaterialibus, ut de intellectu, qui in ipsa anima insidet, loquamur, tunc non esse incommodum, idem agere & pati; præsertim si id, quod patitur, non sit ipsum agens principale; & actio non sit Physica, proprièque actio; de qua solum Aristoteles loco citato disputat.

Secundo argumento probè respondebatur cum Diuo Thoma loc. cit. primæ partis. Ad priorem verò solutionis impugnationem dicendum erit, licet potentia animæ inter se specie differant, minimè id obstare, quominus ordine quodam ab anima, ut à fonte dimanent, ita scilicet, ut aliæ alias secundum quandam naturæ antecessorem præcedant, non ut ab intermedio vniuoco, sed æqui-uoco, atque adeo speciei diuersæ. Ad posteriorem, licet quædam potentia ita sint affectæ, ut una quoad suam actionem dependeat ab altera, quo pacto se habet voluntas ad intellectum; tamen ex illo ordine, quo se in prima sua origine antecedunt, non colligi in omnibus eiusmodi dependentiam, quoad functiones obeundas. Lege Diuum Thomam eadem illa quæstion. artic. 4. & 7.

Ad tertium respondendum est, etsi anima omnium suarum potentialium fons sit; tamen animam intellectiuam è corpore abeuntem non comitari actu, & formaliter nisi potentias spirituales, quæ in ea recipiuntur; cæteras verò ipsam sequi, in eaque manere tanquam in radice duntaxat. Nam cum earum subiectum sit organum corporeum, eo per abscissum animæ dissoluto, confestim abolentur.

Soluantur argumenta. Soluitur primum.

Soluitur argumentum. 2. Oriuntur potentia ab anima ordine quodam.

Soluitur. 3. In anima separata potentia organica solum ut in radice manent.

QUESTIO IIII.

Utrumne animæ potentia re ipsa ab ea differant, an non.

ARTICVLVS I.

Diuerse Philosophorum sententia.

Nulla distin-
ctio ex
natura rei in
ter animam
potentia que
potuit
Gregorius
Gabriel
Ochamus
Marfilius
Marcellus.
Distinctio
formali non
realem con-
cedit Scotus.

MAGNA est in hac questione sententiarum varietas. Nam Gregorius in 2. d. 16. q. 3. Ochamus dist. 16. quest. 24. & 26. Gabriel ibidem q. 1. Marfilius in 1. q. 7. art. 3. ac tota ferè Nominalium schola, item Marcellus in suo lib. 3. de anim. cap. 75. asserunt potentias nec re ipsa, nec formaliter ex natura rei ab animæ essentia distinguui, licet anima ex varietate actionum diuersa nomina sortiatur. Itaque animam prout intelligit dici, & esse intellectum; prout appetit, appetitum, prout videt, aspectum, atque ita ad reliquas suas facultates sese habere. Scotus in 2. d. 16. q. vnica sentit non distinguui potentias re ipsa ab anima; distinguui tamen formaliter, & ex natura rei. D. Bonauentura in 1. d. 3. q. 3. videtur idem sentire, ait enim potentias esse idem cum anima, non tamen omnino idem per essentiam. Durandus in 1. d. 3. q. 2. arbitratur potentias animæ vegetatricis, nimirum vim nutriendi, augendi, generandi, esse idem re cum anima; facultates autem sentiendi, & intelligendi ab ea realiter distinguui.

Argumenta
pro his au-
toribus.

1.

Possumt autem pro hisce opinionibus, quatenus in eo conueniunt, quod potentia re ipsa cum anima sint; hæc adduci argumenta. Res non nisi cogente necessitate multiplicanda sunt, cum natura studeat compendio, & à superfluo quam maximè abhorreat; atqui nulla necessitas cogit distinguere potentias ab anima tanquam res inter se diuersas. Non sunt ergo distinguenda. Probatur assumptio, quia sicuti materia, sine alia adiectitia facultate, est sua potentia passiva ad recipiendam formam; & accidentia, quæ agunt, sunt sua potentia actiua ad agendum, ita & substantia animæ per se poterit esse sua potentia actiua ad operandum; præsertim cum anima tam materiæ, quam accidentibus dignitate præstet. Corroboraturque argumentum, quia potentia apud eos, qui ipsas ab anima distinguunt, fluunt immediatè ab essentia animæ. Quare iam animam ipsam proximum earum principium esse consentitur. Quod si ita est, cur non etiam immediatum suarum functionum principium erit?

2.

Item. Differentia essentielles non possunt ab accidentibus desumi; sed rationale, & sensibile sunt essentielles differentia; sumuntur verò à ratione, siue intellectu, & à sensu. Igitur intellectus & sensus non sunt accidentia, sed ipsa substantia earum rerum, quibus competunt.

Tertio,

Tertio. Principium operandi est potentia, sed anima est principium operandi; siquidem, ut definiit Aristoteles, Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima est ipsa potentia. Atque huius sententia videtur fuisse D. Augustinus in sermone de imagine cap. 11. vbi ait animam esse intellectum, esse memoriam, esse voluntatem; & 10. de Trinitate cap. 11. vbi docet memoriam, intelligentiam, & voluntatem non esse tres vitas, sed vnā duntaxat vitam, nec tres mentes, sed vnā mentem: & in libro de spiritu & anima cap. 13. Dicitur, inquit, anima, dum vegetat; spiritus, dum contemplatur; sensus, dum sentit; animus, dum sapit; dum intelligit, mens; dum discernit, ratio; dum recordatur, memoria; dum vult, voluntas; ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia ista vna anima est, proprietates quidem diuersas, sed essentia vna.

Quarto. Si potentia distinguerentur realiter ab anima, possent illæ seiuuētū diuinitus conseruari, quod tamen repugnantiam inuoluit, ergo &c. Probatur assumptum: tum quia cum potentia includant in sua definitione subiectum, cui inhaerent, nullo pacto ab ea diuelli poterunt; tum quia si extra animam esse possent, possent etiam ita spectata operari, atque adeo intellectus intelligere, voluntas velle, aspectus cernere. Quod est absurdum.

Postremo. Immediatum principium generationis est forma substantialis generantis; ergo & immediatum principium nutritionis, quæ est quædam partialis generatio; & ex consequenti etiam immediatum principium accretionis erit eadem substantia; cum accretio non exigit potentiam à nutritione distinctam. Assumptum probatur, quia substantia non nisi a substantia efficitur; alioqui si ab accidente, siue tanquam à principali, siue tanquam à minus præcipua causa fieret, aliquid ultra suam speciem, & naturam ageret, quod absurdum est. Quare non videtur negandum saltem potentias animæ vegetatricis esse idem re cum anima, uti Durandus asserbat.

ARTICVLVS II.

Quid in Proposita questione sentiendum sit.

AMPLECTENDA tamen est sententia D. Thomæ tū aliis in locis, tum 1. p. q. 77. art. 1. Caiet. ibidē Alensis 2. p. q. 65. memb. 1. Egidij quodlib. 3. q. 10. Capreoli in 1. d. 3. q. 3. art. 2. M. Alberti d. 3. art. vlt. & 2. lib. de anima tractatu prim o; capite decimo primo, Apollinaris hoc in lib. q. 7. Ianduni quest. 9. Heruzi quodlib. 1. quest. 9. & aliorum complurium asserentium omnes potentias distinguui re ipsa ab anima, quod item de cæteris facultatibus actiuis aliarum rerum intelligi debet. Ac primum, quod nequaquam verisimile sit potentias ita esse idem re cum anima, ut nec formaliter ab ea dissideant, ex eo concluditur, quia alioqui

Potentia ab
anima distin-
guuntur.
D. Thom.
Caiet.
Capreolus.
Distinguntur
formaliter.
1. Ratio.

2. alioqui diceretur intellectu velle, voluntate intelligere, aspectu audire; quod est contra communem sensum, ac modum loquendi. Item; Id, quod ex se indifferens est ad diuersos actus, oportet vt per aliquid superadditum, ad eos determinetur; sed essentia animæ in se spectata est indifferens ad quolibet eorum actuum, quos edit (alioqui cum animæ essentia vna sit, & actus plures, reque ipsa distincti, idem secundum idem esset simul determinatum ad plura realiter diuersa, quod fieri nequit) oportet igitur essentiam animæ per aliquid ad hunc, & illum actum determinari. Id verò nihil aliud est quam ipsæ animæ facultates, seu potentie. Igitur potentie sunt aliquid superadditum essentia.

Re ipsa differunt.

Nulla substantia creata per se ipsam immediate operatur.

Tum verò quod potentie sic animæ adueniant, vt ab ea re ipsa differant, ita suadet. Nulla substantia potest esse immediatum suæ operationis principium. Igitur potentia, per quam anima operatur, non est ipsamet animæ substantia. Antecedens non modò asseritur ab Auerroë 7. Metaphys. commento 3. 1. sed videtur etiam ad mentem Aristotelis lib. de sensu capite secundo, vbi docet ignem, terram, cæteraque similiter non esse nata agere, nisi prout habent contrarietatem, id est, calorem, & frigus; ac alias qualitates, quarum interuentu operantur. Deinde probatur idem antecedens ex eo, quia vt substantia sine accidentibus non consistit, ita nec sine illis agit. Item quia frustra natura tantam accidentium varietatem, & apparatus substantiis dedisset, si substantia per se actiones suas proximè obire possent.

Gravitas & leuitas à forma substantia li diffident realiter.

D. Dionys.

Item, Elementa, quæ maximè actiua sunt, habent ad operandum virtutes re ipsa à suis formis substantialibus diuersas, videlicet primarias qualitates, vt ignis calorem, & siccitatem, aqua frigiditatem, & humorem; ergo pari ratione inerunt animæ vires ad agendum ab ea distinctæ. Idem etiam ostendi potest ex facultatibus motiuis, grauitate, inquam, & leuitate. Nam quod hæ à corporibus quibus conueniunt, re dissident ea ratio ostendit, quia possunt diuina virtute seorsim existere sine forma substantiali, vt patet in sacramento Eucharistiæ, vbi postquam substantia panis desit esse, remanet nihilominus eius grauitas vna cum quantitate extra subiectum. At grauitas & leuitas potentie quedam sunt naturales ab elementorum formis primò oriundæ, indeque mixtis corporibus communicatæ. Quod si hæ à suis formis re ipsa differunt, cur non idem de cæteris facultatibus actiuis asserendum erit. Accedit testimonium D. Dionysij, cap. 1. de diuinis nominibus, vbi ait cœlestes spiritus diuini in essentiam, virtutem, & operationem; quæ verba indicant tria hæc esse res distinctas. Quare multo magis in anima aliud erit essentia, aliud virtus.

De hac re in Physicis lib. 2. cap. 7. q. 18.

ARTI

D

ILVA MVs igitur eorum argumenta, qui potentias ab anima re ipsa non distinguunt. Ad primū concedenda est propositio, neganda assumptio, & ad eius probationem dicendum, licet materia sit sua potentia passiuæ, & operatiuæ qualitates sint sua vis actiuæ non proinde sequi animam posse esse suam potentiam actiuam; quia esse potentiam passiuam non designat perfectionem, sed imperfectionem potius, sicuti & patientiam imperfectioni admixtam, quam non est absurdum accidentariis formis non distingui. At esse suam potentiam actiuam tanquam agens principale arguit maiorem dignitatem, quam rebus creatis conueniat. Quo fit vt anima nequeat esse sua potentia actiuæ cum ipsa sit principale agens formale respectu suarum functionum. Ad alteram verò confirmationem eiusdem minoris respondendum est, potentias oriri ab anima per emanationem, ita tamen vt anima respectu illarum non sit principale agens, sed quasi instrumentum præcipui agentis, id est, generantis, siue efficientis, vt superius commonuimus.

Solut. 1. arg.

Qualitates actiue sunt ipsa actiua potentia instrumentaria.

Agens principale esse suam actiuam perfectionem creatam excedit.

Ad secundum. Rationale, & sensibile prout essentielles differentie sunt, nō sumi ab intellectu, & à sensu, sed esse gradus Metaphysicos, qui peruntur à forma, & à materia, e quib. cōpositum coalescit.

Solut. 2. Differentia essentielles nō sumuntur à potentis.

Ad tertium. Animam esse principium operandi principale, & esse id, quo præcipuè, & tanquā à radice viuimus: tale verò principium non esse potentiam, quia potentia, si sit vitalis, de qua in argumento agitur, est id, à quo proximè, & vt à minus principe causa vitalis operatio oritur. Neque D. Augustinus loco citato contrariam opinionem asseruit, sed diutaxat in sensu causam designante, quem causalem vocat, dixit animam esse intellectum, id est, intellectum profluere ab anima, & tres animæ potentias non esse tres vitas, id est, non fundari, seu consistere in triplici anima, sed in vna tantum anima humana. Ad id verò, quod ex lib. de spiritu, & anima citatur, dicendum id opus falsò tribui Augustino, vt doctores Louanienſes palam conuincunt. Deinde occurrendum citatis verbis ostendi magis identitatem omnium graduum essentialium animæ in vnam essentiam, quam potentiarū ipsius aut inter se, aut cum eadem anima.

Solutio 3.

D. Aug. animam & potentias idem esse non credit.

Ad 4. respōdet Capreol. 1. d. 3. qua. 3. art. ult.

Ad quartum negandum vllam esse repugnantiam si anima eiusque potentie seiunctim existant diuinitus. Ad primam verò impugnationem dicito multa inueniri in definiendo minimè separabilia, quæ tamen in existendo separari valent, vt patet in rebus veluti patre ac filio, quæ naturaliter separatim dantur, & in accidentibus sacre Eucharistiæ, quorum naturale subiectum seorsim quoque potuit à Deo conseruari, si id instituti mysterij ratio postularet, vt Theologi vnanimi

Solutio 4.

vnanimi consensu fatentur. Ad secundam impugnationem respondendum actiones vitales sicuti neque à Deo solo vitaliter elici valent, vt plerique huius ætatis Philosophi approbant, ita neque posse elici à potentia, nisi cum hæc ipsi animæ inhæserit, eique intimè coniuncta fuerit, cuius rei ratio copiosior alibi tradenda erit. Ad vltimum negandum est antecedens; & ad eius probationem dicendum substantiam non gigni tanquam à causa principali, nisi à substantia: posse tamen accidentia vltra suam speciem agere, & attingere formatum substantialium productionem, non vi sua, sed quatenus sunt instrumentum substantiæ generantis, vt 2. Physicæ auscultationis libro copiose disseruimus.

Cap. 7. q. 18.

QVÆSTIO V.

Distinguantur ne potentia per actus, & obiecta, an non?

ARTICVLVS I.

Videri non Distingui.

NON querimus vtrum potentia distinguantur per actus, & obiecta tanquam per essentielles differentias; id enim planum est non ita se habere, cum actus, & obiecta sint extrinseca potentiis. Solum ergo in controuersiam vocamus, num potentia actiue suam distinctionem capiant in ordine ad actus, quos edunt, & ad obiecta, in quæ tendunt, ita vt quanta in iis est distinctio, tanta in potentiis reperiatur. Occurrunt verò in partem negatiuam hæc potissimum argumenta. Primum, Vna, eademque potentia specie exercet actus diuersarum specierum: Igitur potentia non sumunt distinctionem specificam ex actibus. Probatur antecedens, quia vnus idemque intellectus elicit actum scientiæ, & opinionis, qui haud dubiè inter se specie distinguntur. Quod si quis dicat hosce actus differre specie, non prout eliciuntur à potentia intellectrici secundum se, ac nudè sumpta, sed vt informata habitibus diuersæ speciei, nempe scientiæ, & opinionis. Contrà: Ab vna, eademque imagine intelligibili elici possunt actus distincti specie, vt ab imagine hominis conceptus hominis, & conceptus animalis (esto hic non adæquet speciem, quæ hominem representat) atqui in huiusmodi actibus nō licet recurrere ad habitus distinctos specie, quib. intellectus informetur. Simpliciter ergo à potentia eiusdē speciei egrediuntur actus specie diuersi. Quod etiam apertè liquet in voluntate: à qua omni habitu carere edi poterit actus iustitiæ, & iniustitiæ, amoris, & odij, qui specie inter se differunt.

Pro parte
negatiua.
Argum. 1.

Secundò,

Secundò, Idem specie obiectum pertinet ad potentias specie diuersas; & obiecta specie distincta pertinent ad potentiam eiusdem speciei; ergo potentia non distinguuntur per habitudinem ad obiectum. Probatur assumptum quoad priorem partem, quia idem color & intelligitur intellectu, & cernitur visu. Quoad posteriorem, quia candor, & nigredo differunt specie; & tamen ambo sub eadem specie potentiam cadunt, nimirum sub aspectum.

Tertiò, Intellectio habet pro termino verbum per eam expressum, & rem, quam intelligimus; vel igitur intellectio capit speciem à verbo tantum, vel à re intellecta tantum, vel ab vtroque. Non à verbo, vel à re intellecta tantum, cum ad vtrumque terminetur; non ab vtroque, cum verbum, & res cognita differant specie, & vnus specie actus non possit ferri in duos specie terminos. Nullo igitur pacto intellectio distinguitur specie per terminum; quod similiter de cæteris actibus intellectus dicendum erit. Ex quo sequitur nec potentias distingui per actus; cum eadem sit ratio actuum ad terminos, quæ potentiarum ad actus.

ARTICVLVS II.

Potentias distingui per actus, & obiecta, neque argumenta in aduersum adducta vim habere.

Legere etiam
D. Tho. in 1.
d. 17. q. 1. 4. 4.
& in 2. d. 44
quest. 2. a. 1.
Caiet. 3. p. 7.
77. a. 3. Ferr.
lib. 4. contra
gent. cap. 24.

MÆc tamen argumenta nihil obstant, quominus cum communi philosophantium schola tueamur potentias distingui per actus, & obiecta. Cuius assertionis ea potissimum ratio est, vt explicat D. Thomas 1. part. quest. 77. artic. 3. quia cum vnaquæque potentia actiua suapte natura referatur ad actum, & obiectum; necesse est vt in ordine ad illa rationem suam, & essentiam habeat, proindeque vt ab iis distinctionem sortiatur. Atque hinc est quod potentia non nisi per actus, & obiecta, rite definiuntur. Quod significauit Aristoteles hoc in libro cap. 4. text. 3; cum docuit actus, & obiecta esse ratione, seu definitione priora potentiis.

Cæterum difficultas non parua est quo pacto hæc distinctio sumenda sit; quam difficultatem duobus primis superioris articuli argumentis explicuimus. Aduertendum igitur est obiectum cuiusque potentia dupliciter spectari posse. Videlicet materialiter, seu vt res quædam est, verbi gratia, candidum, qua candidum, secundum suam naturam: vel formaliter, id est, secundum eam rationem, qua cadit sub potentiam, & ad ipsum potentia refertur, quæ ratio dicitur visibilitas. Quod pari ratione de cæteris obiectis comparatione suarum potentiarum existimandum est. Deinde haud ignorabis actus, qui ab aliqua potentia vna secundum speciem, egrediuntur, esto alioqui inter se specie distinguantur, vt visio albi, & visio nigri; omnes tamen subordinari vni rationi formali specificæ obiecti adæ-

Per actus &
obiecta potē-
tia distingui-
untur.

Obiectū eni-
uslibet potē-
tiæ, vel ma-
terialiter, seu
vt res quædam
est, vel formaliter,
vt ratio formali
specificæ obiecti
adæquatur.

Actus vnus
potētiæ speciei
diuersi vni
rationi formali
specificæ obiecti
adæquatur.

Con. Comm. lib. de Anima.

T

quati

quati totius potentiae sub qua in obiectum tendunt; quae ratio in obiecto visus, est visibile, in obiecto intellectus, intelligibile, similiterque in ceteris. At enim haec ratio formalis non vnit praedictos actus in vnam differentiam specificam essentialem; id enim haudquaquam fieri potest, alioqui deciderent a propria natura, vel different, & non different inter se specie, quae est aperta repugnantia; sed dicuntur ij actus eiusmodi rationi formali specificae subordinari, quatenus sub ea in obiectum feruntur. Atque hinc est quoddam visio albi, & visio nigri secundum se spectata, & prout tendunt in sua peculiaria obiecta in se sumpta differunt specie, prout vero feruntur in eadem, ut stant sub ratione specifica obiecti adequati visus, quae dicitur visibilitas, censentur vnius speciei, non quidem in se; nec enim possunt in vnam speciem infimam contrahi, ut diximus, sed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus affecta candore, conueniunt in vnam speciem infimam, seruatis interim intrinsicis naturarum suarum differentiis.

His ita constitutis, cum dicimus potentias distingui per actus, & obiecta, sumenda sunt obiecta formaliter; & actus prout tendunt in obiectum secundum praedictam formalem rationem: quae ratio semper est vna secundum speciem, ubi potentia vnius speciei est. Quamquam hoc interest, quoddam potentia intelligendi in homine, verbi gratia, est vnius speciei logice, atque intrinsece: eius vero actus spectati secundum eam considerationem quam diximus, sunt omnes vnius speciei Physicae tantum, ac secundum extrinsecam denominationem a ratione illa formali, quam in obiecto reperiunt. Qui tamen alioqui secundum suas peculiare differentias, quibus intrinsece constituuntur, possunt ad diuersas species Logicas pertinere, ut intellectio lapidis, & intellectio leonis. Petes tamen quo pacto deprehendi possit rationem formalem obiecti esse vnam specie, ex qua debeat colligi potentiam esse specie vnam. Respondemus id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiam immutat. Ab eo enim sumitur unitas praedictae rationis formalis. Itaque si is specie vnus sit, tam ratio formalis obiecti, quam potentia erit vna secundum speciem. Vnde quia, exempli gratia, omne visile habet eundem modum immutandi aspectum, visile secundum rationem formalem est vnum specie, & facultas videndi in omnibus animantibus est vnius speciei, diuersa tamen a facultate audiendi: quia aliter haec ab audibili, aliter illa a visibili immutatur. Quod in progressu cum de sensuum distinctione differemus, planum fiet. Similiter intellectus humanus est vnus specie, quia vnus tantum modus inuenitur, quo is ab obiecto immutatur, nimirum per phantasmata, quorum ope, & ministerio intelligibiles rerum imagines in eo imprimuntur. Ex quo iam facile perspicies, cur potentia a praedicta ratione formali intrinsece, ac Logice speciem capiat: & tamen actiones eiusdem potentiae non nisi physice, & extrinsece conuenientiam in vna quasi specie ab ea mutantur. Nimirum quia ratio illa immutandi per se primo, ac dire-

Quomodo actus eiusdem potentiae speciei differentes, vnius rationis esse censentur.

Ex modo quo obiectum potentiam immutat deprehenditur eius rationem formalem esse vnam.

cto pertinet ad potentiam quae immutatur, non ita vero ad actiones potentiae.

Existit tamen adhuc circa haec dubium minime dissimulandum, videlicet qui fieri possit, ut v. g. intelligibilitas sit ratio vna secundum speciem, cum praedicetur in quid de multis intelligibilitatibus specie distinctis, videlicet de ea, quae conuenit lapidi, & ea, quae competit leoni, quae non possunt non specie differre, sicuti & actiones intelligendi, quibus, attinguntur. Sed occurrendum intelligibilitatem (quod de ceteris eiusmodi rationibus formalibus asserendum erit) bifariam accipi: nimirum vel absolute, vel ut concernit modum immutandi potentiam. Si iuxta priorem considerationem spectetur, dici de multis specie differentibus, nec ita tribuere unitatem specificam nostro intellectui: si iuxta posteriorem, esse speciem infimam, eoque pacto talem unitatem conferre potentiae. Hunc in modum videtur nobis intelligendum philosophicum essatum de distinctione potentiarum per actus, & obiecta: alioqui passim inexplicabiles nodi in eo occurrunt, in quibus declarandis multi frustra laborant.

Ad 1. igitur eorum, quae initio proposuimus reiecta quorundam solutione, quae in eo afferebatur dicendum, licet intellectus actiones specie diuersas edat, similiterque voluntas, omnes tamen actus intellectus quatenus tendunt in obiecta, ut stant sub ratione intelligibilis induere rationem vnius speciei, & omnes similiter actus voluntatis ut feruntur in obiecta, quatenus spectantur sub ratione volibilis, ac secundum istiusmodi considerationes, actus intellectus tribuere speciem intellectui, & actus voluntatis voluntati.

Ad secundum, Obiectum, quod materialiter sumptum est vnius speciei, fortiri posse diuersas rationes formales specie distinctas; nam color prout cernitur rationem vnam visibilis: prout intellectu percipitur, rationem vnam intelligibilis obtinet; similiter duo obiecta, quae materialiter spectata specie differunt sub vnam rationem formalem venire possunt, ut candor, & nigredo sub visibilitatem.

Ad tertium, quosdam esse terminos, ad quos actus ordinantur, ut aedificatio ad domum, intellectio ad rem intellectam; alios, qui ordinantur ad actus ipsos, ut verbum mentis ad intellectionem: ideo enim verbum efformatur, ut per ipsum res intellectui representetur. Dum igitur actus speciem a terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet, ij enim sunt, ad quos per se actus respiciunt, & ad quos transcendentem habitudine referuntur.

Quomodo intelligibilitas sit specie vna.

Solut. 1.

2.

3.

Actiones non distinguuntur per terminos internos qui ad ipsas ordinantur.

CAPITIS QUARTI EXPLANATIO.

Necessè est. Enumeratis superiori capite animæ potentis, ad singularum explicationem accedit: ac primum quem doctrinæ ordinem, ad exquisitam animæ notitiam, sequi velit, proponit, atque declarandum esse quidnam sit quæque potentia, & quæ eam co-

mitentur, id est, accidentia, organa, aliaque his similia tum ad constituendam cuiusque potentie definitionem disquirendus prius quinam sit eius actus, & ante actum, quodnam sit obiectum, in quod tendit.

^b *Quare de alimento.*
Acturus de anima vegetatice, quæ ceteris communior est, vt traditam à se methodù feruet, ait dissertandum sibi prius esse de alimento, quod est nutritionis obiectum, itemque de generatione, cæterisque actib. al-

Vivere ab animam vegetatiua pri-
mo est, ticiis animæ. Esse vero
animam vegetatiua ca-
teris communioem, ex
eo suadet, quia vivere

quod omnibus viuenti-
bus commune est, ab il-
la primò tribuitur. Item
quia procreare sibi simi-
le, quod viuentibus non
solum cõmune, et si non
omnibus, sed maxime
est naturale, ab illa etiam
proficiscitur. At autem
hanc actionem iis dum-
taxat viuentibus com-
petere, in quibus tres
cernuntur conditiones

Qua condi- Prima est, vt iam ad
tiones ad ge- perfectum statum per-
nerandū ne- uenerint, id est, vt sint
cessariae sint, in aetate ad generan-

dum accommodata. unde est quod pueri non generant. Secunda, ut defecta, seu mutila non sint, aliisve causis, aut naturæ vitiiis impedita. Tertia, ne sint sponte genita, qualia sunt quæ ex putrefactione oriuntur, ut vermes, & culices, hæc enim plerumque non generant in quam sententiam lege quæ scripsimus libr. 2. de cælo cap. 7. quæst. 7. artic. 1.

⁶ *Id enim ipsum.* Generandi actionem maximè naturalem esse probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interuentu, quoad possunt, perennitatem obtinere, & æmulari immortalitatem diuinæ naturæ, ad quam ingenta propensione aspirant.

К Б Ф. д.

Ναυηγιόν δὲ τὸ μᾶλλον τὰ αὐτῶν τῶν Text. 35.

Aποστολὴν ποιῶντων, λαβεῖν τί ὅστιν ἴκα-
σον αὐτῶν· εἴς ἕως οὗ τοῦ ἡχοῦ-
σαν, εἰς ἣν λέγειν τί ἴκασον αὐτῶν,
ὅτι τὸ τοῦτονικόν, ἢ τὸ αἰθιπτικόν, ἢ τὸ θρηπτικόν, πρῶτον
ἔστι λαλεῖν τί τὸ ποῦν, καὶ τί τὸ αἰσθάνεσθαι· πρῶ-
τον γὰρ εἶσι τὰ δυνάμειον καὶ ἐργάται καὶ ἐπαρ-
ξίαι καὶ τὸν λόγον· εἰ δὲ ἔτω, τότε αἱ ἐπιπρότερα
τὰ ἀντικείμενα εἰς τὴν διωκτικὴν, καὶ ἐκείνων παρό-
ντων ἀνέδοι διαλέγεσθαι εἰς πᾶν αὐτῶν αἰτίαν, ὅτι ὅτι
προφῆς, καὶ αἰσθητὴ, καὶ ποῦν. ^b ὥς πρῶτον καὶ Text. 34

τροφῆς καὶ ὑγιεινῆς διαίτης· ἡ γὰρ ἀσπληνικὴ ψυ-
 χὴ καὶ τοῖς ἀλλοῖς ὑπάρχει, καὶ πρῶτη καὶ κοινοτάτη
 διαίτης ἐστὶ ψυχρῆς, καὶ ὁ δὲ ὑπάρχει τὸ βλῦ ἀνα-
 σπν, ὅς ἐστι ἔργα γίνεσθαι καὶ τροφὴν λαμβάνειν· φυ-
 σικώτατον γὰρ τῷ ὄντι τοῖς ζῶσιν ἔργον, ὥς τελεῖται, καὶ
 μὴ ἀπώμαται, ἢ πῶς ἔχουσιν αὐτόματον ἔχει, τὸ
 ποιῆσαι ἵστιον ἐν αὐτῷ, ὥς ἐν μὲν ζωῷ, ἐπὶ δὲ φθίνοντι,
 ἵνα τὰ αἵματι τῷ ζῶντι μεταχέσθῃ, ἢ δὲ αἵματι· σπλάγχνον
 γὰρ οὕτως ἐστὶν ὡς καὶ τὸν ἄλλο, καὶ κενὸν ἵσταται πρὸς τὸν φθίνοντι

ἐπὶ σφραγίσιν. τὸ ζ καὶ ἐκκαθάρσιν τὸ α ὁ, τὸ ω . Τεκτ. 35.
ἔπει οὖν κοπιῶντες ἀδυνατεῖτε τῷ ἀέρι καὶ τῷ θείῳ τῇ
συνουχίᾳ, δ/δ τὸ μὲν ἐν ἐσθλῶν τῶν φαρμάκων τὸ
αὐτὸ ἐν ἀσθενείᾳ ἐξαιεῖται, ἢ μετὰ χρόνον διωκτὶ ἐκ-
σῶν, ταύτην κινεῖται, τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ ζ ἥτιον καὶ
 δ/δ μῖναι καὶ αὐτὸ, ἀλλ' οὐ αὐτὸ ἀσθενεῖ μὲν ἐξ ἑν,

τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς τῆς ζωῆς τῆς σῶμα τῆς αἰ- Text. 36.
 τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς τῆς ζωῆς τῆς σῶμα τῆς αἰ-
 τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς τῆς ζωῆς τῆς σῶμα τῆς αἰ-

ἐμφύχων σωματικῶν· ἡ ψυχικαία. ὅτι μὲν οὕτως ὡς Text. 37.
ἡ σῶμα

τὴ τοῦ Text. 33.

Text. 34.

Text. 35.

Text.36.

Text. 35.

CAP. IIII.

Text. 33.

ECSSE est autē cum, qui de his-
ce considerationē facturus est, quid-
nam sit unumquodq; ipsū accipe-
re, denique quareq; perscrutariq; de-
muntur, ac comitantur. Quod si dicere
d unumquodque ipsū sit, ut quid sit
a, vel sentiriū, vel nutritivum, antea
quā sit intelligere, quid sentire. Nā
actiones v. potentis viribusq; priores
Quod si ita sit, atque prius etiam ob-
istū contemplari oporteat; Primum
lis propter eandem causam, ut de ali-
nsibilis, de intelligibilis determinare
uara de alimento generationēq; pri-

Text 34

primo dicendum esse videtur. Nutritiua namque
 anima, & ceteris inest, & prima est, & maximè
 communis anima vis, & potentia, qua cuncta vi-
 uentia viuunt. Cuius sunt operationes officia de
 generare, nutrimentoq; uti, hac enim operatio ma-
 ximè omnium operationum viuentibus est natu-
 ralis, viuentibus inquam hisce, qua sunt perfecta
 non membris capta, quaeque non sine semine oriun-
 tur: vniuiusque inquam aliud sibi simile pro-
 creare, animal quidem animal, planta, autem,
 plantam, ut sunt semper hac pacto, conditionemq;
 subeant, quoad possunt diuinum. ^c Id enim ipsum
 appetit vniuersa, gratiaq; ipsius omnia agunt.

Text.3)

quacunque secundum naturam agunt. Duplex
est autem id, causa cuius cetera sunt, atque unum
est quo, alterum cui. Cum igitur semper esse, con-
ditionemq; diuinā subire continuatione nequeant
animantia, quia fieri nequit, ut caducorum atque
mortalium quicquā idem unumq; numero semper
permaneat; ut unumquodque potest, sic aeternitatis
conditionisq; diuinæ particeps est, aliud quidē ma-
gis, aliud autem minus, permanetq; non ipsum, sed
tale quale est ipsum, numero quidē non unum.

Text.30

principiumq; viventis. Atqui anima multifaria hac
dicantur, anima pari modo tribus determinatis
modis causa est. Nam est ea causa, a qua profluit
motus; est etiam gratia cuius cetera fiunt; & insu-
per, ut forma corporum animarumq; habet

Text. 37

Alque causam vt substantiam animantium esse.

^a *Duplex autē.* Obiter admonet cum finis sit duplex, finis cuius, seu quo, idest, ad quem directio pergitur: & finis cui, hoc est, cui res comparatur: perpetuitatem esse finem quo vivendum, idest, quem nunquodque vivens per generationem alicui contentitipsum autem vivens esse finem cui. Aduertit autem non omnia viuentia ex æquo eternitatis participatione sortiri: sed alia magis, alia minus, licet omnia, qui numero non possunt, saltem secundum speciem, se ipsa conservare nitantur. Lege quæ in hanc sententiam luculenter disseruit Boetius, lib. 3. de consolatione philosophiæ, prolixi.

Eſt autem anima.
Docet animam intriplici
genere cauſam eſſe. For-
malem, tum quia per

Anima for-
malis, finalis
& efficiens
causa est.

T 1 118

*Empedocles
causam ac-
cretionis pla-
ntarū elemē-
ta esse comū-
nis fuit.
Impugnatur*

*Radices in
plantis supe-
riores partes
sunt.*

tas non omnibus inest: item sensum, quæ alteratio quædam impropria est, & accretionem, cæteraque id genus munia, quæ rebus tantum animatis comperunt.

Atque hac in parte. Ex dictis occasionem sumit coarguendi veteres Philo-
sophos: atque in primis Empedoclem, qui causam accretionis plantarum aiebat
esse elementarem infra in radicibus: signum supra in ramis: Ita ut radices a ter-
rarū elemē-
ta esse comū-
nis fuit.
Impugnatur
In quo dupliciter erra-
bat. Primum, quia supe-
riorem, & inferiorem lo-
cum in plantis non recte
assignabat. Deinde, quia
viventium accretionem
non in animam, sed in
elementa, ut in causam
effectricem perperam re-
ferebat.

Non enim eadem
sunt. Quod radices non
sunt inferiores, sed supe-
riores plantarum partes
ex eo ostenditur, quia os, &
radices sunt eadem orga-
na: siquidem instrumen-
ta dicuntur esse eadem,
aut diuersa: quia sunt
eiusdem, aut diuersæ ope-
rationis principia: at os
in animantibus, & radi-
ces in arboribus sunt
principia eiusdem ope-
rationis: varisque enim
alimētum capitur. Cum
igitur os, & caput in ani-
mantibus ad superiorem
partem spectet, etiam in
arboribus ad eandem spe-
ctabunt. Ita verò non
respondent superiores
partes omnium viuen-
tium superioribus parti-
bus: vniuersæ quia in mū-
do superior locus dici-
tur, quod cedere leuiori
inferior, quod descendunt
grauia: omnium autem
viventium pars supera ver-
git ad terram, excepto ho-
mine, cuius positio sum-
miuersi limitatur. Lege quæ de hac re scripsit Aristoteles 1. libr. de histor. anim.
cap. 13. libr. 2. de cælo cap. 2. libr. 4. de part. anim. cap. 10. & de iuuentute, & senec-
tute cap. 1.

Deinde quid est. Ostendit causam incrementi non esse elementarem: quia cum il-
la naturam propensionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coer-
cet: vel nihil: si nihil, oporteret illa confestim dissipari. Si aliquid, id profecto
erit principium accretionis, idque erit anima. Quare non est motus accre-
tionis

non est obscurum. Causam namque cunctis ut sint,
formam ipsam, atque substantiam esse patet. At
vivere viventium est esse, cuius sane causa est, ut
constat, atque principium anima. Præterea actus
eius, quod est potentia, ratio est eiusdem. At anima
viventis est corporis actus. Patet etiam animam
esse causam ut id gratia cuius cætera sunt. Nam
ut mens sic & natura alicuius gratia facit, quod
quidem ipsius est finis, atque tale est in ipsis viuen-
tibus anima, & secundum naturam. Vniuersa
namque naturalia corpora tam animalium, quam
etiam plantarum ipsius anima sunt instrumenta.
Quo fit ut ipsa sint anima, sine controuersia, gra-
tia. Duplex est autem id uti diximus causa, cuius
cætera sunt, atque unum est quo, alterum cui. At
verò constat animam id etiam esse. Unde primum
motus ad locum accommodatus emergit. Verum
hac vis non vniuersis inest viventibus. Fit etiam
per animam, & alteratio, & accretio: sensus enim
alteratio quædam esse videtur, sentitque nihil quod
non habeat animam. Eadem est de accretione de-
crementove, ratio. Nihil enim incrementa na-
turaliter decrementave suscipit, quod non vi-
tratur, & nihil prorsus nutritur, quod non vita
particeps sit. Atque hac in parte sententia Em-
pedocli est posthabenda, qui quidem hoc non re-
cte dixit ac addidit, ideo incrementa plantarū
suscipere, tum in radicibus infra, tum in ramis
etiam supra, quia terra deorsum sumptæ natura
& ignis sursum idem idem pergit. Primum nan-
que non recte accipit in plantis differentias di-
llas, infra inquam ac supra. Non enim eadem
sunt omnium rerum, & vniuersi, supra & infra.
Sed quam habet rationem in animalibus caput,
eam subeunt in plantis radices, si instrumenta
diuersa vel eadem operationibus officiove dice-
re asserere, oportet. Deinde quid est, quod
continet terram ignemve, quæ quidem in con-
traria loca feruntur: distrahentur enim, profe-
cto nisi aliquid sit, quod ipsa prohibeat atque de-
tineat. Quod si sit aliquid: id est profecto anima
ipsa, quo sit, ut ipsa sit augendi causa, nutrien-
dive, non elementa quemadmodum ille putabat.

Sunt autem quibus ipsius ignis natura, causa
simpliciter nutritionis & accretionis esse videtur.

tionis ab elementis, sed
a forma ipsorum viuen-
tium.

Sunt autem quibus.

Refellit sententiam Leu-
cippi, & Democriti exi-
stimantium ignem nutri-
tionis causam esse, quod
inter omnia elementa
maximè nutrir, & au-
gescere videatur: id enim
quod maximè tale est,
ceteris, ut talia sunt, vide-
tur causa esse. Fateatur
ergo in primis Aristote-
les calorem nutritionis
munus exequi, non ta-
men ut principem cau-
sam: sed ut instrumenta-
riam, quæ anima ad
preparandum, & deco-
quendum alimētum vi-
detur. Tum ita argumen-
tatur: Si ignis nutritio-
nis, & accretionis cau-
sa esset, cum ipse ex se
nulla incrementi lege
teneatur, sed semper in-
creseat, dum ei subest
quod comburat, seque-
retur res natura constan-
tes, hoc est, viuentes
(sumit enim hic natu-
ram pro vita & anima,
ut interdum allolet) in
infinitum augeri posse,
ita ut nullum etiam ma-
gnitudinis terminum ven-
dicarent, quod falsum
est, cum omnibus vi-
uentibus certos limites
natura præfixerit. Non
igitur ignis nutritionis,
& augmenti causa est
sed potius anima, quæ
tem ad congruentem
magnitudinem proue-
hit. Idem in hunc mo-
dum confirmat. Termi-
natio quantitatis rerum
viventium non ad ma-
teriam pertinet, quæ
ex se est vaga, & er-
runda, sed ad formam,
quæ suo ingenio ma-
teriam limitat, ac ter-
minat: atqui anima est
forma, ignis verò, ex-
tetaque

Refelluntur
Leucippus &
Democritus
qui causam
nutritionis i-
gnem dixe-
runt.

Nō materia
sed forma vi-
uentium termi-
nat.

teraque elementa rationem materia in mixtis obtinent : ergo non elementa , sed anima ipsa nutritionis , & accretionis opifex est. De terminis rerum tam viuientium quam non viuientium differimus primo libro Phyc.

¶ *Cum autem eadem vi anima sit & nutriendi & generandi.* Postquam docuit motum accrementi, & generationem, ac nutritionem esse ab anima incipit disputare de potentia vegetandi, ad quam spectant nutritio, & generatio: adde, & augmentatio: quia verò hæc circa alimentum alio, & alio modo versantur, ut progressu patebit, ac per ordinem ad illud distinguuntur, de eo sibi primum differendum esse inquit: quo autem modo intelligendum sit prædictam potentiam vnam esse progressu expendemus.

¹ Videtur itaque contrarium esse contrarium nutrimentum. Affirmat alimentum debere esse contrarium rei, quæ nutritur: siquidem mutari in eam debet, omnis autem mutatio est inter contraria aliquo modo. Quia verò contrariorum non eadem natura est, explicat quo pacto alimentum debeat esse contrarium, nempe non ea ratione, qua sanum, & ægrotum inter se contraria sunt, & vnum in alterum simpliciter mutatur: sed ea, qua vnum sic alteri esse contrarium, ut cum in illud conuertitur, ipsum augeat, quomodo se habet ær ad ignem, & aqua ad ætrem.

Aliqui con- ^m *Verum enim is la-*
tendunt de- *cus. Ad rem magis illu-*
bere esse si- *strandam vocat in dic-*
mile. *ceptione debeatne ali-*

*Alij oportere eicm intendat. Alij affirm
esse contrariū. quia nihil nisi à dissimili*

[illegible]

nutritæ, an contrarium, vt paulò antè docuit. Sunt qui putent debere esse simile, quia eisdem augemur, & nutrimur: dissimile verò & contrarium tantum abest, vt augeat, vt disperdat pondus, cum semper vnum contrarium alteri perniciem intendat. Alij affirmant alimentum oportere dissimile, atque contrarium esse: quia nihil nisi à dissimili, & contrario patitur, constat autem alimentum pati à

Text. 41. Ipse namque solus omnium corporum aut elementorum nutrirī ac augeri videtur. Quapropter & in plantis & in animalibus putabit quispiam ignem id ipsum esse quod operatur, verum non ita est. Sed cum comitetur causam, est ob id ipsum quodammodo, non simpliciter causa, sed talis est potius anima. Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & eo usque fit, quousque sit combustibile, at eorum omnium qua natura constant est finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hac anima sunt, non ignis, & rationis potius, quàm materia. ^k Cum autem eadem vis anima sit & nutriendi & generandi, primum de alimento determinare necesse est. Hac enim à cæteris potentiis hoc opere atque munere sciungitur.

Text. 43. ¹ Videtur itaque contrarium esse contrario nutri-
mentum, ac non cuilibet quoduis, sed id ei, quorum
alterum ex altero non solum mutuo generatur, sed
incrementa etiam suscipit. Complura namque
contrariorum sunt quidem ex sese mutuo: sed non
à suis omnia contrariis incrementa suscipiunt, ut
ex egrotante fit sanum. At verò nec illa modo eo-
dem sibi mutuo nutrimentum esse videntur, sed
aqua quidem alimentum est igni, ignis autem non

Text. 44. nutritur aquam. Etenim in simplicibus corporibus horum alterum alimenti, alterum eius quod nutritur maxime subire rationem videtur. ^m Verum enim is locus dubitationem habere videtur. Sunt enim qui dicunt, simile simili nutrir quomodo- dum & accrescere. Quibusdam autem ut diximus non hac sententia, sed contraria placet, censentq; non simile simili, sed contrario contrarium, aliter etenim fieri nequit, ut inquirunt, ut à simili simile patiat. Alimentum autem mutatur, atq; digeritur, mutationemq; non

Text. 45. rum, vel in medium esse constat. Præterea nutrimentum quidem, aliquid patitur ab eò quod alitur. Hoc autem ab alimento nō patitur quicquam quemadmodum nec à materia faber, sed materies, ut patet, à fabro, qui quidem ex otio mutatur tantum ad operandum. ⁿ At enim interest plane si nutrimentum sit id, quod ultimo tandem adiuni-

giur, atque additur, an non hoc, sed id, quod primum ingreditur. Quod si
virumque quidem est alimentum, alterum tamen est digestum, alterum in-
digestum, viroque profecto modo; & contrario contrarium, & simile simili
dicere licet nutriri. Nam si ut indigestum sumatur, contrarium contrario ali-
Con.Com.lib.de Anima. V tur

viuente, dum ab eo im-
mutatur, & decoquitur
etſi viuens ab alimento
non patiatur: quemad-
modum materia arti ſub-
iecta variè mutatur, &
patitur ab artifice: ipſe
verò artifex à materia
nō patitur niſi quia paſ-
ſionem vocet mutationem
à quiete, & orio ad
operationem & actum.
Hic aduerte cūm Aristo-
teles ait alimentum pati
à viuente, non contrā,
haud quaquā repugna-
re ſibi in 1. de generat.
cap. 7. text. 53. vbi ait in-
ter alimentum, & rem
viuentem dari recipro-
cam actionem, & paſ-
ſionem. Hic enim, vt an-
notauit Auerroes com.
45. non abſolutè negat
alimentum agere in ip-
ſum viuēs, ſed agere per
actionem, qua ipſum in
ſe conuertit illic verò de
actione in commune
agebat.

*Ar enim interest plane
si nutrimentum sit id. Cō-
ponit excitatam contro-
uerſiam alieni vtiuſque
partis aſſertiores partim
pro veritate ſtare, pati-
tim non. Nām alimen-*

*Deciditur
controverſia
de alimentis
ſimilitudine
contrarieta-
te & in vi-
nente.*

9. *Cum*

*Alimentū se-
cūm sub-
stantiam ob-
iectū est nu-
tritionis, ac-
cretionis, se-
cūm quā-
ritatem.
Quatenus est
superfluum ad
generationē
pertinet.*

*Potentia nu-
tritiua est
qua viuens,
in quantum
viuē, se con-
seruat.*

*Quid sit ani-
ma vegeta-
trix.*

*Calore. & a-
limēto nutri-
tionis munus
anima exee-
quitur.*

Cū autem nihil. Quale alimentum sit, docet aens alimentum habere ordinem per se ad animatum: quandoquidem nihil potest ali, quod animæ, & vitæ expers sit. Monet subinde alimentum trifariam spectari posse. Vno modo quoad substantiam sicque est obiectum nutritionis. Oportet enim substantiæ beneficio partes substantiales viuētis, quæ actione caloris naturalis perpetuò dilabuntur,

quantitatem, & ita sumptum alimentum, est obiectum accretionis: augetur enim res accessione quantitatis. Tertiò quatenus est superfluum alimentum, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo quod reddat ē nutritione, partem quandā alimentū ex tertia decoctione, quæ in quadam parte corporis ad id destinata, seminariam, ac generatiuam vim accipit.

Quare tale quidem. Tradit potentie nutritionis definitionem, quam dicit sumendā esse a præstantissimo sine, qui est generatio. Ita verò se habet definitio. Potentia nutritiua est, qua viuens, in quantum viuens, se conseruat. Et quia dixerat alimentum ad nutritionem preparari, atque ad eò nutritionis principii esse: explicat qua ratione vegetatrix anima, ipsum que alimentum diuersam principij rationem sortitur. Etenim anima est princeps causa efficiens nutritionis: alimentum verò est id, quo tāquam materia, & instrumento quodam sit nutritio: id verò, quod nutritur, est corpus animatum.

Atque cum sit par, &c. Definit vegetatricem animam, non in vniuersum, sed eam, quæ inest viuēti perfectio, id est, quod potest ex semine progignere sibi simile. Anima, inquit, vegetatrix est principium generandi tale, quale ipsa habet: intellige principium primum, seu præcipuum: nam minus præcipuum, & proximum, est ipsa facultas generationis administrata.

Id autem, quo nutrit. Quemadmodum, inquit, gubernator duo habet, quorum interuentu nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur a gubernatore, & mouet gubernaculum: ipsum verò gubernaculum iam non mouet aliud quidpiam, quod sit velut instrumentum. Ita anima duo vendicat, quibus ad nutritionis munus vitæ videlicet calorem, & alimentum. Ex quibus calor assumitur, & quasi mouetur ab ipsa anima, & mouet, siue alterat alimentum: ipsum verò alimentum non iam ulterius mouet quidpiam, quod sit intermedium ad mouendum aliud. Hæc videtur germana huius loci explicatio, in quo enarran-

Text. 46.

Text. 47.

Text. 48.

Text. 49.

Text. 50.

tur, sin vt digestum, simile simili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet illos utroq; partim rectè, partim non rectè dicere atque senti-

Text. 46. re. Cum autem, nihil nutriatur, quin habeat vitam, animatum id erit profecto corpus, quod alitur, ea sane ratione, qua est animatum. Quare & nutrimentum ad animatum, per se re-

Text. 47. fertur, & non per accidens. Atqui diuersa est alimenti ratio, ut nutrit, & auget. Nam, ut ipsum alimentum, quantum est quoddam, auget, ut est hoc aliquid, & substantia nutrit. Conseruat enim substantiam, & est consueque profecto, quousque nutritur. Efficit præterea generationem, ac ortum, non eius quod alitur, sed talis quale est id, quod nutritur, iam enim est ipsa substantia, & nihil se ipsum generat,

Text. 48. sed conseruat. Quare tale quidem anima principium, vis est talis, ut id conseruet, quod ipsam habet, ea nimirum ratione qua ipsam habet. Alimentum autem ad operandum preparare vide-

Text. 49. tur. Quapropter alimento priuatum esse non potest. At vero cum hoc in officio tria sint hac, necessariosq; concurrant, id inquam quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit, id quidem quod nutrit est ipsa anima prima. Id autem, quod nutritur corpus est, quod ipsam animam habet, at id quo nutritur ipsum est alimentum. Atque cum sit par vniuersus a fine res appellare, finisq; huius anima sit generatio talis, quale est id, quod ipsam habet, erit anima prima profecto principium generandi tale, quale est id, quod hanc ipsam animam habet.

Text. 50. Id autem quo nutrit anima, duplex est: quemadmodum & id, quo gubernator gubernat. Manus inquam & clauus, atque aliud mouet, atque mouetur, aliud mouet tantum.

Neceffe est autem, omne nutrimentum natura sit talis, qua digeri possit. At digestionem efficit calor. Quapropter omne animal habet calorem. Quid igitur sit alimentum ipsum, vniuersaliter diximus, postea verò de ipsis exactius perscrutabimur.

enarrando Græci expofitores tum inter se tum à Latinis diffident. Quorum diffidium, qui legere volet, consulat Philoponum, Simplicium, Auerroem, Diuum Thomam, Alexandrum, & Themistium.

Nullum videtur calorem eatenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus concoctio caloris opus est. Vnde colligit omni viuēti necessarium esse calorem, cum omne viuens nutritur, & omnis nutritio calore egeat. Concludit se minus exquisitè, atque vniuersaliter tantum de hisce rebus in presenti differuisse, actus videlicet de eisdem alibi exactius. Nam de alimentis animalium, de incremento, decrementoq; corporum, de natura seminis, deque aliis eiusmodi in libris de animalibus copiose disputat: præterquam quod de nutritione, & accretione in libris de ortu, & interitu accuratè egit: ubi nos quoque eandem rem ex instituto pertractauimus.

QUESTIO VNICA.

Vtrum potentia vegetatricis animae inter se realiter differant.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium distinguere inter se realiter.

Tres animae vegetantis operationes.

SUPERIORIBVS controuersis differuimus cum Aristotele de iis, quae ad animae potentias in commune spectant: nunc de singulis potentiis cum eodem disputabimus, atque in primis de vegetatricibus, quae ordine generationis ceteris priores sunt. Vegetatricis animae functiones tres recessit Aristoteles proximo capite, nutritionem, accretionem, generationem, quarum prima pertinet ad conseruationem individui: altera ad eius perfectionem secundum molem corporis: tertia ad propagationem, & conseruationem speciei. Est verò questio vtrum iuxta numerum harum operationum constituenda sint tres potentiae realiter distinctae, nutrens, augens, procreans. Pro parte affirmatiua haec se offerunt argumenta. Primum quod potentia augens distinguatur re à nutriente. Cum viuens peruenit ad statum, seu consistentiam, manet superstes, atque integra virtus nutrens, pereunte augente; siquidem viuens quandiu viuunt, nutritur; & tamen post statum non iam accrescit: ergo virtus nutrens distinguitur realiter ab augente; alioqui eadem virtus maneret & non maneret. Deinde, Obiectum nutritionis est alimentum, prout est substantia, obiectum accretionis est idem alimentum, prout quantum: haec autem rationes differunt toto genere, ut substantia, & quantitas: sed ex tanta diuersitate obiectorum recte arguitur distinctio realis in potentia. Igitur facultas nutrens, & augens differunt realiter inter se. Hanc sententiam secutus est Magnus Albertus. 2. parte summae de homine quaestione de motu nutritiuae art. 3. Caietanus hoc in lib. ad text. 5. Landunus quaest. 13. Apollinaris quaest. 9. Iauellus quaest. 18. & alij, quibus videtur suffragari. D. Thomas 1. part. quaest. 78. art. 2. & quaest. 79. art. 7. lib. 2. contra gentes. cap. 89.

Sunt in hac opinione Albertus, Caietanus, Iauellus, Apollinaris, Iauellus.

Qui potentiam generantem à nutriente realiter distinguunt.

1. Argum.

Quod verò attinet ad potentiam generantem, plerique eam similiter distinguunt à nutriente. M. Albertus hoc in libro tract. 2. capit. 6. & 2. parte summae quaest. de vegetabili art. 2. Aegidius quodlib. 3. quaest. 12. Caietanus ad caput quartum huius libri, Ferrariensis ibidem quaest. 7. Landunus quaest. 13. Fernelius lib. 5. suae Physiologiae cap. 3. & alij: potius ferè est, quod superioris. Nam obiectum facultatis generantis est alimentum pro ut aptum ut viuens illius interuentu procreet sibi simile; quae ratio, ut ex dictis constat, diuersa est ab ea, quam in alimento virtus nutrens spectat. Item virtus nutrens datur absque gignente, ut in iis, quorum aetas effata iam est, & in

De potentia vegetatiua. Galenus in lib. de facultatibus nat. Medici 1. pr. doct. 6. c. 2. & 3. Fernelius lib. 5. suae Physiologiae c. 3. & 4. D. Th. 1. p. 2. 78. art. 2.

& in nonnullis, qui vel naturae defectu, vel ob alias causas gignendi carent facultate, qui tamen perpetuo nutriuntur; sed quae ita sunt affecta, ut vnum inueniatur sine alio, realiter differunt: ergo &c. Deinde potest eadem opinio ita confirmari, Quando alicui potentiae conuenit aliqua operatio, quae alteri non conuenit, earum potentiae distinguuntur realiter; sed potentiae generanti competit aliqua operatio, quae non competit nutrienti: ergo. Probatur minor quia potentiae generanti competit formatio membrorum, quae est praecipua dispositio; & praeparatio ad introducendam formam viuientis: & tamen haec operatio non conuenit facultati nutrienti; quandoquidem si alicui abscindatur brachium, non restituitur à facultate nutriente, quae sanè id restitueret, si esset eadem cum potentia gignente, quae illud primò formauit. Accedit quod aliter per totum corpus diffusa est, generans autem certam, definitamque sedem obtinet, videlicet ubi superfluum alimenti seminariam vim accipit. At quae subiecto distinguuntur, realiter etiam differunt. Non videtur ergo negandum facultatem generandi distinguere re ipsa à potentia nutriendi.

ARTICVLVS II.

Constituitur pars negatiua: diluuntur aduersariarum rationes.

S

IT huius controuersiae prima conclusio. Potentia augens non distinguitur realiter à facultate nutriente. Hanc complexus est Durandus in 1. dist. 3. 2. part. dist. quaest. 2. Philoponus hoc libro ad text. 46. Niphus ad text. 42. Vallesius lib. 2. controuers. Med. cap. 20. & alij. Eam verò probat haec ratio, ut ceteras omittamus. Cum natura compendio studeat, & paucitatem magis, quam multitudinem affectet, non solet potentias, ut nec res alias, absque necessitate multiplicare; sed nulla necessitas cogit multiplicare potentias ad actus augendi, & nutriendi: ergo vna tantum dabitur potentia, à qua ij administrantur. Probatur minor, quia cum aliqui actus sunt inter se necessario coniuncti, & subordinati, ab eadem facultate oriri queunt, sicuti ab eadem lucis vi progreditur illuminatio, & calefactio; quia eiusmodi calefactio subordinatur, ac necessario coniungitur illuminationi. Cum igitur actus augendi, & nutriendi sint inter se subordinati, ac necessario coniuncti, ab vna eademque facultate oriri poterunt. Aduerte autem cum dicimus actum nutriendi necessario coniungi cum actu augendi, non accipi à nobis augendi actum pro eo, quo viuens ad maiorem quantitatem promouetur; constat enim hunc non necessario dari quandiu viuens nutritur; sed sumi pro eo, quo viuens quantitatem acquirit, siue maiorem, quam deperdit, siue aequalem, siue minorem. Quo pacto accretio, id est, acquisitio nouae quantitatis, perpetua nutritionis comes est.

1. Conclusio. Non est distinctio realis inter nutrientem potentiam, & augentem.

Actus subordinati ab eadem potentia esse possunt.

Concl.

Secunda conclusio. Probabilius est potentiam generandi non distingui realiter à potentia nutriendi. Hanc conclusionem tueri Durandus in primo distinct. 3. secunda part. distinct. quæst. 2. Vallesius lib. 2. controu. capit. 19. & alij, quibus fauet Aristoteles proximo superiori capite text. 32. illis verbis, Cum eadem vis animæ sit, & nutriendi, & generandi. Astruunt verò huius sententiæ probabilitatem hæc argumenta. Ab eadem facultate oriri potest generatio totalis, & partialis; sed nutritio est generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia à qua hæc oritur, potest illa oriri; maximè cum vtraque similibus accidentibus materiam disponat, vtraque formam vniat, introducatque in materiam; altera in totam; altera in partem. Item per eundem calorem gignitur de nouo ignis, & postea aggeneratur conuersa in ipsius substantiam materia combustibili: ergo & viuens per eandem facultatem poterit ex integro produci, & post productionem nutriri. Non est enim cur putemus maiorem esse ad hoc præstandum vim caloris in igni; quam nutrientis facultatis in viuente.

Hactenus probatum à nobis fuit neque facultatem augentem, neque generantem à nutriendi realiter distingui. At enim ex eo facile quicquid intelliget si potentia generans, & augens inter se conferantur; eas etiam inter se re ipsa non differere; siquidem non differunt à nutriendi. Namque in rebus creatis, cum aliqua sunt idem realiter in vno tertio, inter se quoque re ipsa idem sunt. Est igitur potentia nutriendi, augens, & generans vna, eademque facultas realiter, etsi non sit negandum inueniri inter illas formalem distinctionem: vt constat ex diuersis earum definitionibus, quæ proximo capite ab Aristotele assignatæ sunt.

Soluitur argumenta, quæ vim augentem & nutriendi realiter distinguunt.

Soluitur 1.

Nunc partium aduersariarum argumentis respondeamus. Ad primum eorum, quæ ostendere contendebant vim augentem à nutriendi distingui; negandum est cum vitens ad statum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid asserat Galenus in libro de nutrimento. Licet enim non iam plus reponat, quam dilabatur; adhuc remanet eadē virtus, minus tamē firma ac robusta, quam antea. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuvene perspicacius, & acutius intuetur, quam in eodem iam sene. Itaque nō est admittendum post statum manere simpliciter, ac non manere eandem virtutem nutriendi; sed manere eandem, minus fortem ac validam.

Soluitur 2.

Ad secundum respondemus quamuis actus augendi, & nutriendi ferantur in obiecta toto diuersa genere: non tamen eam diuersitatem sufficere ad arguendam potentiam realiter distinctam, quando actus sunt inter se subordinati, ac necessariò coniuncti, modo superius explicato. Ad primam verò rationem earum, quibus videbatur ostendi generandi potentiam dissidere realiter à nutriendi, dicimus potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, quatenus interuentu illius generatur aliud quid simile in specie: facultatem verò augendi habere etiam pro obiecto alimentum; sed prout accessu illius

Diluantur rationes allatae pro distinctione inter potentiam generandi, & nutriendi. Solutio prima.

su illius aggeneratur ipsummet viuens; ex hac tamen diuersitate non colligi distinctionem realem in potentia; neque id ab aduersariis probari. Ad secundam dicendum vbiicumque datur virtus nutriendi dari etiam gignentem, cum sit vna, & eadem facultas; sed non vbiicumque datur actus nutriendi posse confestim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuere ad hunc actum, quam ad illum, vt cum Aristotele in contextu docuimus: tum quia fieri potest, vt facultas quæ diuersos actus vendicat, impediatur aliquando ne in aliquem vnum eorum exire queat; esto alios interim exerceat. Verbi gratia, eadem vis, vt in libris de generatione disseruimus, & attrahit alimentum, & ipsum retinet; quemadmodum eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoraturque; & tamen nonnunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum administret, non tamen posteriorem.

Solutio 2.

Ad tertiam quicquid sit de veritate maioris propositionis, ad minorem dicendum, negari ab aduersariis non posse conformationem membrorum præstari etiam à nutriendi facultate. Id enim conspicuum est in arboribus, in quibus præcisi rami denuò pullulant, & iustam magnitudinem, ac debitam figuram assequuntur; vti que non alterius virtutis, quam nutrientis ministerio, & opera. Idem quoque videre est in hominibus, præsertim infantibus, in quibus non raro aliqua membra solida regenerari consueuerunt, & in adultis, in quibus id interdum accidit. Immo, & extremi dentes, quos sapientiæ vocant, prouecta iam ætate oriuntur, efformanturque. Itaque delineatio membrorum, etiam nutriendi facultati conuenit; etsi cum in opus totalis generationis incumbit, quemadmodum tunc rem non partiatim, sed ex toto producit, ita prædictam delineationem non partiatim, vt postea decursu ætatis facit, sed ex integro rei genitæ confert. Neque obest quòd amputatum brachium non restituitur à viuente; non enim id propterea accidit, quòd virtus nutriendi à formante, & gignente re ipsa distinguatur; sed quia, vt rectè ait Galenus in libro de semine capit. 17. virtus delineans, seu formans membra, non tam vehemens, & efficax est in prole genita ad reficienda eius membra, præsertim solida, & ea, quæ plus operæ exigunt, cuiusmodi est brachium, quam extitit in semine ad illa de integro coagmentanda. Quod à nobis primo libro de ortu, & interitu animaduersum iam fuit.

Ad arborum formatio à potentia nutriendi etiam præstatur.

Virtus formatrix vniuersalis est in semine, quam in prole ad eius membra restaurandi.

Ad vltimam, concedendum est altricem virtutem diffusam esse per omnia membra, sed hanc ipsam facultatem, certa quadam parte corporis, ad quam defertur superfluum alimentum, de quo supra diximus, imbuere istiusmodi superfluum virtute seminaria ad exequendam generationem. Itaque facultas generans, quatenus eadem est cum altrice, per totum corpus spargitur, etsi quatenus prædictam vim imprimit, consistat in definita parte corporis, quæ ad id tum propter situm, tum propter aliarum qualitatum concursum, accomodata est.

In quo sensu virtus generans sit in toto corpore, & quomodo in parte certa.

Hic

Vt gignendi
in semine di-
stinguatur re-
ipsa ab illa
qua est in
viuente.

Hic aduerte, quod iam loco citato commonuimus, virtutem gi-
gnentem, quæ in semine residet, diuersam esse tum re, tum natura
ab ea, quæ in viuente inest. Re, quia est in subiecto realiter distin-
cto. Natura, quia illa, quæ inhæret viuenti, est potentia vitalis,
cùm semen non actu, sed potestate duntaxat viuens sit. Quare
cùm

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Determinatis autem his. Explicata potentia vegetatrici, gradum facit
ad sensitiuam, quæ secundo loco se offert, vt pote cæteris post vegeta-
tricem communior. Ac primum de ipsa, more suo, generatim disputat,
docens quo pacto sese habeat ad sensibile in commune. In hoc igitur

capite duo potissimum
docere instituit. Alterum
est sensitiuam potestiam
esse passiuam. Alterum
quid sit id, quod poten-
tiam sensitiuam ad actum
excitat. Sumit autem hanc
hypothesin, sensum, id
est, sensationem tunc esse,
cùm aliquid mouetur, &
patitur, vt cap. 4. text. 38.
dictum fuit: huiusmodi id,
quod sentit, alterationem
subit, quod verò sub-
bit alteratione, eam re-
cipiendo patitur. Et quia
in promptu erat qua-
estio, à quonam potentia
sensitiua patitur à simi-
li, an à dissimili; respon-
det iam hoc ab se decla-
ratum, videlicet, in libris
de ortu, & interitu.

Habet autem u lo-
cus dubitatione. Vt pro-
positam questionem di-
luat, alteram subnectit,
quod, vt aduertit Theo-
philus, facere conuenit
cum posterioris contro-
uersie solutio aperit quo
modo præcedenti respon-
dendum est. Ea vero est,
Cur sensus se ipsum non
sentiat, verbi gratia, cur
sele aspectus non videat.
Præterea cur sensibilia,
vt elementa, nō nisi facta

Sensus non
exit in aliu
nisi excita-
tus ab eo
quod est a-
ctu.

extrinsecus motione percipiatur, cum vel ipsa vel eorum qualitates in tactu insint.
At enim. Ediderit quod proximè proposuerat, aient quia sensus ex se poten-
tia est, non actu, ideo per se non posse in actum erumpere, nisi exciteretur ab eo, quod
est actus, id est, à sensibili: quemadmodum combustibile, quia est in potestate, vt com-
buratur non ignescit sponte sua, sed operta, ac vi alterius, quod possit urere. Itaque
non

K E Φ. 1.

ἰσχυρῶν ἢ τῶν, λέγων δὲ Text. 51.
κοινῇ καὶ πάσης αἰσθησεως. ἢ ἡ
αἰσθησις ἐν τῷ κινεῖσθαι τι καὶ
παύσθαι συμβαίνει, καθάπερ εἰρη-
ται δόκει γὰρ ἀλλοίωσις τις εἶναι.
ἡ αἰσθησις, ὅτι τὸ ὁμοίον ἐστὶ τῷ ὁμοίῳ πα-
ρεῖν. τὸ δὲ ὅπως διακρίνεται ἢ ἀδυνατεῖν, εἰρηκα-
μῶν καὶ ἐν τοῖς καθόλου λόγοις καὶ τὰ ποιῶν καὶ
παύσθαι. ὅτι ἔχει ἡ δύναμις, ὅτι τίς καὶ τῷ αἰσθη-
σεως αἰσθησις, καὶ ὅτι τίς αἰσθησις, καὶ ὅτι
ἢ ποιῶν αἰσθησις, ἐν τῷ ποιεῖν καὶ τῷ
ἄλλων ποιῶν, ὡς ἐστὶν ἡ αἰσθησις καθ' αὐτὰ, ἢ
τὰ συμβαλλόντα τῷ. ὅτι δὲ ἄλλοι ἔν, ὅτι τὸ αἰσθη-
τικὸν ἐν τῷ ἐνεργεῖν, ἀλλὰ δυνάμει μόνον. δι-
σπῶν ἐν αἰσθητικῇ, καθάπερ τὸ καυσθῆναι καὶ
αὐτὸ καὶ αὐτὸ αἰσθητικῇ καυστικῇ ἔχει γὰρ ἐν
ἑαυτῷ, καὶ ἢ δὲ ἐν τῷ ἐντελεχείᾳ ποιεῖν ὄντι.
ἢ δὲ ἡ αἰσθητικὴ δύναμις, λέγων δὲ διχῶς τὸ, τὴν γὰρ
δυνάμει ἀκίνητον ὅρῳ, ἀκίνητον ὅρῳ λέγων δὲ,
καὶ τὴν καθεύδον καὶ τὸ ἢ ἐν ἐνεργεῖν διχῶς
ἐν λέγοντι. ὅτι αἰσθησις ἢ μὲν ὡς δυνάμει, ἢ ὡς
ἐνεργείᾳ. ὁμοίως ἢ ὅτι τὸ αἰσθητικόν, τὸ, τὴν
δυνάμει ὄν, ὅτι ἐνεργείᾳ. ὅρῳ μὲν αὐτῷ ὡς τῷ
αὐτῷ ὄντι τῷ παύσθαι, ὅτι τὸ κινεῖσθαι, ὅτι τὸ ἐνε-
ργεῖν, λέγων δὲ. ὅτι ὅτι ἢ κινεῖσθαι ἐνεργείᾳ τίς
ἀτελής μὲν ὅτι, καθάπερ ἐν ἐνέργειᾳ εἰρηκα-
μῶν ὅτι

Text. 52.

Text. 53.

Text. 54.

CAP. V. EXPLANATIO.

cum in hac questione statuimus virtutem generantem non distin-
gui realiter ab alente, de illa tantum locuti fuimus, quæ in viuente
inest. Nam eam, quæ semini communicatur, tanquam vicaria eius,
quæ est in viuente; ex proximè dictis planum est re ipsa differre à
nutritiua.

CAP. V.

Text. 51.

Determinatis autem his, primum de omni sensu communi-
ter, deinde de vnaquoque dica-
mus. Fit itaque sensus, cum moue-
tur, atque patitur aliquid vni di-
ximus. Nam ipse sensus alteratio quedam esse vi-
detur. Inquiunt autem quidam, & à simili simile
pati, quod quidem quonam pacto fieri potest, aut
non potest, in vniuersalibus de actione sermonibus

Text. 52.

passioneve diximus. ^b Habet autem is locus du-
bitationem, ambigetur, non iniuria quispiam, cur
& sensum ipsorum sensus non sit, & cur sine ip-
s, qua sunt extra non efficiunt sensum, cum insit &
ignis, & terra cæteraq; elementa, quorum est per
se sensus vel per ea, quæ ipsis accidunt. ^c At enim
patet sensitiuum non esse actum, sed potentia tan-
tum. Quapropter non sentit, quemadmodum com-
bustibile nō uritur ipsi per se sine eo, quod ipsum
urere potest. Præter enim se ipsum, & nō indigeret
eius, qui actus est, ignis. ^d At vero quoniam sentire
bisariam dicere consueuimus (nam & id, quod po-
tentia videt, & audit, videre audireq; dicimus,
et si forte dormiat, & id identidem, quod iam ope-
ratur) dupliciter & ipse sensus profecto dicetur,
quidam vi potentia, quidam vi actu. Similiter &
ipsum sentire, & quod est potentia, & quod est actu.

Text. 53.

Primum igitur id seire oportet: nos inquam quasi
sint eadem pati, moueri, ac operari, ita nunc his
vti ac dicere, motus enim est, quidam actus, imper-
fectus tamen, vt in alijs diximus. Ea vero cuncta,
qua

Text. 54.

quia motus est actus quidam licet imperfectus id autē quod sentit, mouetur, ac pa-
titur. Vnde etiam liquet dandum esse aliquid diuersum in actu constitutum, à quo
id, quod sentit, pati ac moueri possit. Ad id verò, quod quaerunt num sensus à simi-
li, an à dissimili moueri debeat, respondetur moueri à dissimili antequam fiat passio
quod tamen post passionem manet simile patienti. Nam antequam sensibile sui
Con. Comm. lib. de Anima.

non sat est habere sensu-
tum in se qualitates ele-
mentorum, vt eas sensus
percipiat, quantumcun-
que coniunctæ sint sed
oportet sensum, quate-
nus est in potentia ad re-
cipiendam speciem, de-
duci in actum à sensibili
eiulmodi speciem pro-
ducente. Hinc etiam di-
lui potest altera dubita-
tio, cur sensus neque se,
neque suum sensiterium
dignoscatur: videlicet quia
non potest moueri à se,
neque à suo sensiterio,
sed ab alio externo agē-
te. Qua de re in progres-
su plura.

At verò quoniam.
Priniquā declarat quo-
modo sensus de poten-
tia ad actum prodeat, do-
cet sensum interdum ef-
se in potentia, alias in
actu. In actu est, cùm
actu operatur in poten-
tia cū nullam functio-
nem exercet; exercere
tamen potest, vt liquet
in dormiente, qui facul-
tate videndi pollet; nec
tamen actu videt. Tum
quia dixit id, quod sen-
tit, esse in actu, ne quis
forte existimaret actum
esse aliquā formam per-
manētem, alteriusve ra-
tionis, id exponit aīes se
passione, motū operatio-
neque appellare actum,

proxima ad contemplandi actum progreditur, non recte dici posse doceri, quodquidem nihil tunc de nouo addidit sed alio vocabulo id significandum. Ita huic locum interpretatur Philoponus.

At quod qua est. Docuerat autem eum, qui ex habitu scientiae ad contemplandi actum mouetur, non proprie pati, nec alterationem nunc afferendum esse ait de illo, qui habitum scientiae de nouo comparat. Vterque enim perficitur, & ornatur, neuter ad perniciem ducitur, aut nocummentum fert: ubi vero haec non interueniunt neque passio est, neque alteratio. Nisi haec vocabula laxiori significatu usurpentur, ut iam superius animaduersum fuit.

Hac cum ita sint. Declarat iam quid sit id, quod sensitiuum ad actum ducit. Quod ut intelligatur aduertere oportet sensitiuum in potentia remota esse id, quod caret anima, atque adeo & sensu, & tamen recipere haec potest, ut semel sensitiuum autem in potentia proxima esse id, quod & anima, & sensu praeditum est. Ait ergo Aristoteles id, quod reducit sensitiuum de potentia remota ad actum esse generat, seu producat animam, id enim simul attribuit genito potentias ad functiones obsequandas: quemadmodum is, qui docet, confert suo modo habitum sciendi in mentem discipuli. Est enim sensus similis habitui scientiae, quemadmodum actus sentiendi actui contemplandi. Hic aduerte

Quo modo generantur potentiae proli conferat.

generans catenus dici conferre proli potentias, quatenus ei confert animam, a qua illae manant. Unde cum is, qui hominem generat, non producat animam: siquidem haec a Deo creatur, sed eius tantum cum materia unionem attingat, non dicetur ei contribuere potentias, nisi dispositum, quatenus praeparat materiam, in quam Deus animam infundit.

Differentia tamen est. Id, quod sensum ad actum sentiendi mouet, est sensibile: quemadmodum & id, quod intellectui ad contemplationem excitat, est intelligibile. Est tamen inquit Aristoteles discrimen, quia id, quod mouet externum sensum est obiectum externum, quod addit, id est, actu existens, ac praesens: quia sensus versatur circa istiusmodi singularia: intellectus autem est circa universalis, quae abstracta sunt a loco & ab existentia, & ita sunt in intellectu per suam speciem ut ea, quoties libuerit, etiam

Text. 59.

Text. 60.

Text. 61.

K E Φ.

etiam absentibus singularibus intelligere possimus, cum tamen sensus praesentiam, existentiāque suorum singularium requirat. Quod ait posse nos intelligere vniuersalia cum libet interpretandum est de vniuersalibus, postquam semel a nobis percepta fuerint, ut Themistius, & Philoponus explicant. Nam, quae nondum mente percepta sunt, satis liquet non esse in nostra potestate, ea, cum volumus, intelligere.

aquam habere. At quod qua est in potentia dis- seit accipit, scientiam ab eo, quod est actu sciens, atque ab ipso docente, id aut non est dicendum pati ac alterari, aut duos alterationis esse modos fateamur oportet, eam inquam mutationem, quae ad priuatiuam est dispositionem, & ea, quae est ad habitum atque naturam. Hac cum ita sint, prima quidem mutatio sensitiui ab eo, quod generat sit. Cum autem ortum ac generatum est: habet iam sensum perinde atque scientiam & sentire actu: simile est ac contemplari. Differentia tamen est. Nam ea, quae actu sensum efficiunt, extra sunt: ipsum inquam visibile, & audibile, & sensibile cetera. Cuius causa haec est, actu namque sensus singularium est, scientia vero, vniuersalium est: haec autem in ipsa anima quodammodo sunt. Quapropter intelligere quidem cum quippiam voluerit, in ipso est situm: sentire autem non collocatur in ipso. Neesse est enim sensibile ipsum adesse. Pari modo res sese habet, & in scientiis sensibile, & ob eandem utique causam: quia sensibilia singularia sunt, & extra sicuti diximus. Sed ut de his exactius dilucidiusue dicamus, dubitatur nobis rursus occasio. Nunc id sit a nobis determinatum, cum simplex non sit id, quod in potentia dicitur, sed aliud quidem, ut puer, quem militare posse dicere licet, aliud autem ut isce, qui iam aetate militariq, arte aptus euasit ad militandum: sensitiuum similiter se habere. Atque cum ipsorum differentia nomine careat, determinatum autem sit ipsa esse diuersa, & quo pacto diuersa sunt, neesse est ipso pati ac alterari tanquam propriis nominibus uti. Ipsum autem sensitiuum potentia tale est, quale iam ipsum sensibile est actu, sicuti diximus. Patitur igitur cum est non simile, at passum euasit simile & est tale quale est illud.

Text. 61.

Pari modo res. Eodem pacto se habere inquit scientia rerum sensibilem ad singularia, quo se ad illa habet externi sensus. Appellat autem scientias sensibilem, ut Philoponus, & Themistius interpretatur, artes mechanicas, quae cum in singularium artefactorum confessione versentur, necessario talis earum operatio singularia sensibilia requirit, quemadmodum & sensus functiones similia singularia, in quae serantur, exigunt.

Nunc id sit a nobis. Exponit quo instituto superioris distinctionem potius attulerit, nempe ut planum euaderet quo pacto sensitiui dicatur secundum duplicem potentiam, vnam remotam, alteram proximam, sicuti puer est in potentia remota ad militandum, & ad tractanda arma cum autem ad perfectam venerit aetatem, erit in potentia proxima. Et vero licet non suppetant nobis vocabula ad has potentias distinguendas, sit est nosse esse illas inter se diuersas, quemadmodum & ad alterationem, passionemque tam propriam, quam impropriam significandam eisdem vniuersis nominibus tanquam propriis, cum tamen propria non sint.

Ipsius autem. Redit ad explicationem eius

questionis, quam antea proposuerat, an passio sit a dissimili, vel potius a simili: apertum sensui id, quod supra dixerat, vniuersum patiens partim a simili partim a dissimili, & contrario. Nam sensus antequam patiat, sensibili dissimilis est: post passionem vero similis enadit: utique ratione imaginis, quam sensibile ipsi imprimit: quae cum sit similitudo obiecti, haud dubie sensum sensibili cognatum, simileque reddit, ut iam supra declaratum fuit.

Sensus partim a dissimili partim a simili patitur.

*Non datur
sensus agens.*

part. quæst. 79. artic. 3. & quæst. 9. de spiritualibus creaturis art. 10. Capreolus in 2. distinct. 3. quæst. 2. artic. 3. ad argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in libro cap. 11. Ferratiensis quæst. 9. & communis Schola Philosophorum. Primum, quia aduersatur Aristoteli, qui nullibi eiusmodi sensus agētis meminit. Deinde quia secundum ipsam decem externi sensus numerandi essent, quinque passiuui, totidem actiuui, quod à recepta doctrina abhorret. Tum verò quia res absque necessitate multiplicat: potest enim vnus, idēque sensus recipere species ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine consignatus est, actionem sentiendi edere; eandēque in se nudē spectato recipere.

*Cur intell.
agens à pa-
tiente distin-
ctus sit.*

Agentem verò intellectum idēd à patiente Aristoteles distinxit, quia, vt ibi enucleatius exponemus, in tota ratione rerum aliud est id, quod ad agendum preparatur; aliud, quod primò preparat; intel- lectus verò agens preparat primò patientem ad agendum, im- primendo illi intelligibiles rerum imagines: quo etiam pacto obie- ctum sensibile, quod à sensu re ipsa distinguitur, sensum preparat, ac disponit, sui ad ipsum transmittendo similitudinem.

Quod autem addebatur, cuilibet potentia passiuæ respondere aliam actiuam, si sermo sit de potentia actiuā, quæ primò preparat ad agendum, eam fatemur esse aliam distinctam à passiuā, sicuti intel- lectus agens distinctus est à patiente, & potentia actiuā, quam ha- bet obiectum sensibile ad imprimendam sui similitudinem in sensu, differt re ipsa à sensu. Verum si loquamur de potentia, quæ recipit speciem, & de illa, quæ vna cum specie actum cognoscendi exercet; hanc negamus oportere tanquam duas potentias inter se distingui.

*Qui autem
sensus
solum esse po-
tentiam pas-
siuam.*

Aliorum opinio est sensum esse potentiam tantummodò passi- uam. Hi autem bipartita via incedunt; quidam putant sensum nihil præstare aliud, quàm recipere speciem à re obiecta, sicque sensio- nem non à sensu, sed à re sensibili effici. Alij arbitrantur sensationem fieri ab anima, & specie sensui insculpta, ipsam verò potentiam nul- lum ad id cōcursum actiuum exhibere; sed tantummodò passiuum, more materia primæ, cuius est tantum recipere formas, & recipien- do pati. Priorem viam secutus est Ægidius quæst. 1. de cognitione angelorum. Niphus in libello de sensu agente, Venerus in summa de anima cap. 10. Thienensis hoc loco com. 61. & Caietanus, qui aduersaria partis assertores pauperes nominat, non spiritu, sed inge- nio. Probat verò hæc pars ea ratione, quia nihil est aliud sentire, quàm percipere rem, quæ sub sensum cadit, at quotiescunque sen- sus obliuatur specie rei, dicitur rem in sua imagine percipere. Vide- tūque hoc docuisse Aristoteles libro 2. cap. 5. text. 52. cum ait acti- ua operationis sensus esse extra; & lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi docuit vnum, eundēque esse actum sensus, & sensibilis. Cum igitur actus sensibilis sit productio speciei, nihil aliud erit sensio quàm speciei productio.

Posterior modus defendendi sensum esse tantum potentiam passi-

*Ægidius.
Niphus.
Venerus.
Thienens.
Caiet.*

*Contra Tan-
dunū scripse-
runt etiam
Thienensis
& Niphus de
sensu agente.*

passiuam potentiam habet Magnum Albertum in 2. part. summa de homine, in tractatu de sensibus animæ. Potestque ex eo compro- bari, quia sensio est vna, simplexque actio, quæ proinde oriri non potest à duobus agentibus immediatis re ipsa distinctis, cuiusmodi sunt potētia, & species; Cum igitur illa ab specie oriatur (idēd enim species effingitur à natura, vt per eam anima sentiat) reliquum est vt potentia non eliciat actum sentiendi, sed eum tantummodò recipiat.

Hæc tamen sententia, vt cunque à suis auctoribus defendatur, nobis haudquaquam placet. Eam refellit Scotus in 3. distinct. 14. quæst. quarta articulo 2. Capreolus quæstione prima artic. 3. Ferra- tiensis lib. 2. contra gentes capit. 57. & hoc libro quæstione 8. Caietanus prima part. quæst. 74. artic. 2. Gregorius in primo dist. 3. quæst. prima, Philoponus ad text. 221. & alij. Namque ex ea iuxta priorem modum explicata, sequitur contra doctrinam Aristotelis nono Me- taphys. cap. nono text. 16. visionem non esse actionem immanen- tem; cum actio immanens recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorū iudicio sensio à solo obiecto efficiatur. Sequitur etiam functiones sensuum non esse vitales; siquidem omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde quod sæpe recipimus speciem rei in oculo, nec tamen rem videmus: quod fieri non posset, si rece- ptio speciei esset visio. Postremò, quod hæc sententia palam Aristo- teli aduersetur ex eo constat, quia hoc in libro capit. 4. text. 36. do- cuit animam esse causam effectricem alterationis eius, quæ secun- dum functiones sensuum fit; quod etiam repetitur in lib. de memoria, & reminiscencia. Et in libro de sensu & sensibili coarguit Democri- tum asserentem visionem esse operationem obiecti, quia tunc etiam speculum videret, cum in eo obiectum per speciem ab eo produ- ctam elucet. Accedit auctoritas D. Augustini libr. 11. de Trinitat. cap. 2. vbi docet ad operationem nō sufficere imaginem rei impres- sam. Argumenta autem quæ in aduersam partem adduximus facile explicabit qui ad primum dixerit eum, qui rei imaginem recipit, percipere rem in habitu, non actu; sensationem verò esse actualem rei cognitionem. Aristotelis mens est; actiuā sensus externi, id est, obie- ctum, quod speciem mittit in sensum esse extra. Et esse eundē actum sensus & sensibilis, id est, tam obiectum quàm sensum concurrere ad eundem actum, quia ad actum sentiendi, quem potentia sensitua exercet, concurret etiam obiectum interuentu speciei, quam in eo- dem sensu produxit.

Alter etiam modus tuendi sensum esse duntaxat potentiam pas- siuam, à veritate aberrat. Etenim si sensus tantummodo passiuē concurrerent ad actum sentiendi, cum nobilius sit agere, quàm pati, vt docet D. Augustinus lib. 12. super Genesim ad litt. cap. 16. & Ari- stoteles lib. 3. huius operis cap. 5. text. 19. sequeretur animæ vegeta- tricis facultates, quæ omnī confessione agunt, sensitiuis nobilio- res esse, quod admittendum non est; siquidem vt anima sensitua

Con. Comm. lib. de Anima.

Y

Vegeta

Refutantur.

1. Ratio.

2.

*3. Arist. docuit
sensum potē-
tiam esse acti-
uam.*

D. August.

*Impugnatur
quæ sententia
solum ab ani-
ma & specie
fieri dicunt.*

1. Ratio.

vegetatitatem, ita illius facultates huius potencies dignitate vincunt.
2. Deinde, quia si sensus nullum ex se actum eliciunt, frustra dantur à natura. Nam ad sensationem recipiendam sat erit organum, id est, materia subiecta formæ, sub certa figura, & reliquo congruentium dispositionum apparatu. Tertio, quia sequeretur omnia hæc enuntiatum, Aspectus videt, auditus audit, olfactus odoratur, aliaque similia, falsa esse, quæ tamen communis philosophantium schola pro veris usurpat. Consecutio probatur; quia harum propositionum sensus est, aspectum elicere actum videndi, auditum elicere actum audiendi; parique modo res habet in cæteris eiusmodi, in quibus actus vitales enuntiantur. Atque hæc argumenta valent etiam ad impugnandum priorem illum modum, cuius ante meminimus, quatenus ambo in eo conueniunt, quod uterque actionem sensibus admittit. Iisdem etiam confutata manet opinio quorundam, quos refert Theophilus hoc loco ad textum § 2. aientium sensationes non ab anima, nec à potentia, nec ab externo obiecto fieri; sed vi alicuius substantiæ separata. In quo errore fuit Averroes hoc in lib. comment. § 8. lege Albertum Magnum tract. 3. cap. 6. Contrariæ verò opinionis ratio momentum non habet. Dicendum est unam actionem posse oriri à duobus, quorum unum quodque est concausa seu causa partialis, quemadmodum idem potius potest vehi à duobus hominibus. Species autem & potentia in functione sensus administranda, sunt duæ causæ partiales.

ARTICVLVS II.

Questionis conclusio.

Potentia sensitiva tripliciter spectatur.

Species, & sensus recipitur in potentia.

IX superiorum sententiarum confutatione non difficile erit perspicere, quænam proposita questionis conclusio esse debeat. Dicendum potentiam sensitivam tripliciter spectari posse; videlicet, ut recipit speciem ab obiecto, ut ea informata actum sentiendi profert, ut eiusmodi actum in se recipit. Si igitur primo, vel tertio modo consideretur, haud dubie potentia passiva est; cum sic non operetur, sed patitur: si secundo modo, est potentia activa; quia sic non patitur, sed operatur. Pro qua re lege D. Nemesium cap. 6. de natura hominis. Atque ex dictis etiam liquet non esse probandam sententiam interpretum Græcorum, qui ut constat ex Philopono, & Simplicio, aiunt dicendum non esse potentiam sensitivam pati, sed eius organum. Latinis potius assentimur, qui passionem non organo tantum, sed potentiæ simul accommodant. Etenim cum & species, & operatio sensus non recipiatur in organo immediate, sed interventu potentiæ, inficiandum non est tam sensorium, quam potentiam recipiendo pati. Hanc sententiam approbat D. Thom. 1. p. q. 79. art. 3. eiusque sectatores, ut Capreolus in 3. sent. dist. 14. quæst. 1. & in 2. dist. 3. quæst. 2. Ferrariensis lib. 2. contra gent. cap. 81.

Consule Arist. 1. 1. huius lib. Arist. 1. 1. huius lib. Arist. 1. 1. huius lib.

Erit

Erit tamen, qui adhuc probare contendat nulla ratione sensum potentiam actiuam dici posse. Primum, quia Aristoteles proximo capite absolute asseruit sensum esse potentiam passiuam; quod minime pronuntiasset, si sensus aliqua consideratione esset actiuæ potentia; præsertim cum nulla maior esset ratio, cur passiuæ, quam actiuæ potentia dici deberet. Secundò, quia potentia actiuæ, ut ab Aristotele lib. 5. Metaph. cap. 12. text. 17. definitur, est principium transmutandi aliud; ac sensus quantumlibet actionem sentiendi ab se promat, non transmutat per eam aliud quidpiam. Tertio, quia Aristoteles sect. 3. 1. probl. quæst. 12. & 13. videtur omnem agendi vim sensibus denegare. Cum enim quæsisset cur cum dextra pars sit fortior, quam sinistra tamè æquè videamus sinistro, ac dextro oculo. Respondet primò quia pars dextra sit fortior exercitatione: ac utrumque oculum æquè exercemus. Secundò quia potentiæ sensitivæ ab obiecto immutatur: obiectum verò æquè agit in sinistram, & in dextrum oculum. Quartò, quia sensus non magis est actiuus, quam intellectus, quem patientem vocant: Quod verò hic nullo modo actiuæ potentia sit, ex eo videtur: quia ipsum intelligere vocat Aristoteles pati lib. 3. huius operis, cap. 4. text. 2.

Lege D. Th. de verit. qu. 16. art. 1. ad 13.

Ad primum horum dicendum idè Aristotelem sensum potentiam passiuam potius, quam actiuam nuncupasse; quia loco citato conferebat potentias cum obiectis, à quibus speciem sortiuntur; & quia quædam potentiæ agunt in sua obiecta, ut altrices in alimentum; aliæ ab iis patiuntur eorum in se imagines recipiendo; ut sensus; idcirco hos, potentias passivas absolute vocavit; præsertim ut veterum Philosophorum dogmata reiiceret, qui sensus non ab obiectis pati, sed in ea potius agere docuerant.

Ad secundam, illam potentiæ definitionem non in omnem potentiam conuenire, sed in solam Physicam, cuius actio in alienam materiam transit. Ad tertium dicendum Aristotelem eo loco tantum docere potentias sensitivas immutari ab obiectis, non autem negare eas operari simul, concurrendo cum speciebus. Ad quartum concedendum est id, quod primò assumit, negandum verò intellectum patibilem esse potentiam purè passiuam; & ad huius rei confirmationem respondendum, propterea Aristotelem dixisse intelligere esse quoddam pati; quia intellectus dum actum intelligendi ab se elicitum recipit, recipiendo patitur. Vel protulisse id in sensu causaliquasi diceret intellectionem effici ex eo quod intellectus prius patitur recipiendo speciem, qua informatus prodit in actum intelligendi, ac rerum notitias efformat. Ita verò quod hoc loco de sensu diximus, de intellectu quoque patiente assertum esse volumus, quod ad rationem actiuæ, & passivæ potentiæ attinet; utrobique enim eadem ratio est. Tamen si lib. 3. sepositus nobis locus sit ad eos refellendos, qui intellectui patienti omnem prorsus actionem denegarunt.

Quæ argumenta probent sensum non esse actiuam facultatem.

Soluntur.

Intellectus patibilis potentia actiuæ est.

QVÆSTIO II.

Verum species aliquæ sensibus ad operationes
obscundas imprimantur.

ARTICVLVS I.

Qui species negant & quibus adducti argumentis.

Species tollit
Porphyrius,
Plotinus,
Galenus,
Durand.

Ocham.
Gabriel.
Gregorius.

Argumenta
pro his au-
ctoribus.

SEPER in superioribus controuersis, & in explanando
Aristotelis contextu incidit mentio specierum; postu-
lat iam hic locus, ut utrum hæc necessariò ponendæ sint,
disquiramus. Ac nunc quidem de iis tantum, quæ ad
sensus pertinent disputabimus, acturi de iis, quæ intellectus propria
sunt in tertio libro. Negantem huiusmodi quæstionis partem secuti
fuere, non modò qui animam ex elementis concretam esse fabulati
sunt, ut ex eorum, quæ ipsi inessent, cognitione omnia intelligeret:
sed etiam Porphyrius in libro de sensu, Plotinus Enn. 4. lib. 5. Gale-
nus lib. 7. de decretis Hippocr. cap. 6. Et ex Peripateticis Durandus
in 2. dist. 3. quæst. 6. idemque, quod ad sensus externos attinet, tue-
tur Ochamus in 2. quæst. 17. & 18. Gabriel quæst. 2. Gregorius in
primo distinct. 3. quæst. 1. & in 2. distinct. 7. quæst. 3. qui ut sensus in
obiecta sua ferantur, sat esse putant, si intra debitam distantiam con-
stituta sint. Priuatiim verò quod non requirantur species visivæ ad
actum videndi, scribit Thomas Garbius defendisse se Bononiæ in
celeberrimo doctorum consessu, ut videre est in eius summa lib. 1.
tractat. 5. quæst. 63. Nititur autem Durandus eo potissimum argu-
mento, quia cum species ab earum assertoribus ponantur ut ratio-
nes cognoscendi, oportebit eas obiectivè esse in sensu, ab eoque co-
gnosci; alioqui id, quod incognitum est, in alterius notitiam duceret.
Cum ergo liquido cõstet non sentiri à nobis eiusmodi species, prorsus
fictitiæ existimandæ erunt. Corroboraturque huiusmodi rationis
vis ex eo, quia ut prius à nobis cernitur imago externa, in qua Cæ-
sarem, verbi gratia, aspicimus; ita oportet imaginem ipsam coloris
videri, si per eam colorem sentiremus.

Secundo. Species ab iis, qui eas ponunt, quærantur ob similitu-
dinem cum obiecto: sed inter obiectum, & species non potest esse
similitudo: ergo frustra quærantur. Probatur minor, quia quæ dif-
ferunt natura, dissimilia sunt: at quod species, & obiectum natura
differant, patet, quia albedo, & nigredo contraria sunt: earum verò
species minimè; cum in eodemmet oculo simul recipiantur iuxta
oppositam sententiam. At enim ex alia parte, quod oporteat species
albedinis, & nigredinis contrarias esse, probatur; quia contrarium
causarum contrarij effectus esse debent. Si ergo species dantur, sunt
simul contrariæ, & non sunt contrariæ, quod repugnat.

Tertio,

Legit contra
Democritum
Alexand. in
lib. de sensu
& sens.

Tertio. Si ex species darentur, vel essent diuiduæ, vel indiuiduæ,
& sectionis expertes; atqui neutrum horum dici potest. Non igitur
tales species dantur. Prior pars minoris suadet. Primum quia Per-
spectivi sumunt in quolibet puncto medij pyramidem terminati, to-
tanque rem videri; quod fieri non posset, nisi species in puncto es-
sent. Item, quia si species essent extensæ educerentur de potestate
materiæ ad cuius ingenium sese accommodarent. Quod tamen non
videtur admittendum, cum eiusmodieductio requiratur præuiam al-
terationem, vel saltem fiat per successiuam transmutationem; species
verò, saltem visiles, traiciant medium instanti. Accedit auctoritas.
D. Augustini lib. 12. super Genesim ad litt. cap. 16. ubi species sen-
sum spiritales vocat. Posterior pars ostenditur, quia id, quod subie-
cto extenso inhæret, extensum est; hac enim ratione probatur Ari-
stoteles cap. 12. libri 3. text. 122, sensum esse potentiam corpoream,
quia in organo, quod magnitudine præditum est, recipitur: si ergo
darentur species sensibiles extensæ inusitæ, utique extensæ, ac diui-
duæ forent.

Quarto. Species sensuales multo sunt nobiliores, quàm obiecta,
è quibus transmitti dicuntur. Non ergo ab eis gigni possunt; alioqui
effectus propriam causam dignitate vinceret. Ex quo sequitur eas
nullam habere causam in natura rerum; atque adeò commentitias
esse. Assumptum probatur, quia ex species, si dantur, mediæ sunt
inter materialia, & spiritalia accidentia, utpote defæcatoris naturæ,
quàm illa; crassioris, quàm hæc. Deinde, quia ponuntur ut instru-
menta vitalium functionum, quæ operationibus rerum non viuen-
tium excellentiores sunt.

ARTICVLVS II.

Constituitur Pars affirmatiua quæstionis, diluuntur
adversariæ partis argumenta.

VERVM qui species dari negant à veritate, & à Peripate-
tico dogmate longè recellerunt. Quod hisce rationibus
planè fit. Facultas sentiendi ex se est indeterminata ad hoc
illudvè singulare percipiendum. Igitur ut huius potius,
quàm illius sensationem edat, necessum est ut ab aliquo determi-
netur; sed non est aliud, à quo determinari queat, præterquam ab obie-
cto per sui similitudinem sensui impressam; datur ergo obiecti simi-
litudinis, siue species in sensu. Assumptio probatur, quia si aliud quid
daretur, à quo determinari posset, id maximè esset obiectum ipsum,
quod nullius speciei interuentu concurreret. Hoc autem non posse
esse, demonstratur. Nam vel obiectum concurreret effectivè, vel
non: si effectivè, cum sepe à facultate cognoscente distet, & nihil agat
primò in remotum, utique deberet prius agere in intermedium, tum
verò in potentiam: atqui dempta specie nihil est, per quod ad eum
modum

Species neces-
sariò admi-
tenda sunt.
1. Argum.

*Obiectum ad
sensum non
concurrit so-
lum forma-
liter extrin-
sece.*

modum agere possit, & quo potentiam ad operandum suscitetur; non potest ergo, sublata specie, concurrere effectiue. Quod si non effectiue concurreret; sed duntaxat formaliter extrinsece, atque actum potentie terminando; sequeretur aspectum neque tenebris; neque longis spatiis interapedine impeditum iri; quod est contra experientiam. Consecutio probatur, quia ideo in tenebris res non videntur; quia colores egent luce, ut sui speciem mittant. Item ideo res in magna distantia non intuemur, quia species ab eis trajecta in medio languent, & euanescent.

2. Secundò. Nonnulli per inspicilla cœcæ acutiùs vident, non nisi quia tunc in centro plus vniuntur species reddunturq; efficaciores in representando; quemadmodum & radij solares in cauitate vitri magis coeunt. Non est igitur negandum dari eiusmodi species.
3. Tertiò. Oculus non videt se ipsum; videbit tamen, si ei obiciatur speculù: id verò non nisi, quia ab oculo producit imago ipsius in speculum, quæ inde ad oculum reflectitur, eaque informata potentia videndi actum elicit. Datur igitur talis species.
4. Quartò. Idem in interno sensu ostenditur. Nam cum hominem, quem antea non vidimus, primò contuemur, paulò post clausis oculis, eiusdem notitiam interius efformamus, non ob aliam rationem, nisi quia eius imaginem aspectu hausimus, haustamque in interno sensu retinemus. Patet ergo dari eiusmodi species. Quod item constat ex memoria sentitiua non hominum tantum, sed etiam brutorum, quandoquidem recordatio non nisi ministerio specierum fit.

Postremò quod in Aristotelis doctrina prædictæ species necessariò constituendæ sint probatur. Nam hoc in libro cap. 1. text. 121. & 124. docet sensum esse id, quod sensibiles absque materia formas, id est, imagines suscipere potest. Vbi species vocat formas, absque materia; quia species candoris, verbi gratia, non est ipse candor materialiter, sed id, quod candorem representat. Et in libro de memoria cap. 1. cum quaesisset qua ratione nos rei absentis recordari contingat, responderet id fieri ob simulachra rerum in interno sensu asseruata. Itaque & externis & internis, sensibus, attribuit Arist. species. Similiter sent. est D. Anselmus in Monologio c. 36. D. Damascenus lib. 2. fidei orth. c. 20. D. Augustinus lib. 10. confess. c. 10. & c. 15. & lib. 12. super Genesim c. 10. & lib. 11. de Trinit. c. 2. aliisque in locis, quos citat Capreolus in 2. dist. 3. qu. 2. art. 3. Denique idè tractatur maior, ac melior philosophantiù pars D. Thomas 1. part. q. 55. art. 1. & 3. contra gentes c. 49. aliisque in locis. Alensis 2. part. summe à quæst. 22. vsq; ad 26. M. Albertus 2. part. summe de homine tract. 4. q. 14. & de quatuor coram q. 5. D. Bonauentura in 2. dist. 3. art. 4. q. 1. Scotus quaest. 10. & 11. Argentinas quaest. 2. art. 4. Richardus quaest. 5. Capreolus loco citato Marsilius in 1. qu. 7. Hervæus quodlibeto 5. quaest. 6. Egidius quodlibeto primo quaest. 11. Ac quòd etiam Plato posuerit species visuales, quæ una cum radijs, ex oculo ad obiectum emicantibus, ut fingit, videndi actum perficiant; constat ex

D. Ansel.
D. Damasc.
D. August.

D. Thom.
Alensis.
Albertus.
D. Bonauent.
Scotus.
Argent.
Richardus.
Capreol.
Marsilius.
Hervæus.
Egidius.

stat ex Timæo, & ex iis, quæ ibidem Chalcidius annotauit.

Neque aduersariorum argumenta negotium faciunt. Ad primum enim respondendum est, licet species dentur à natura, ut potentie iis consignatæ rerum notiones effingant, non debere proinde species ipsas potentis obici, aut per se cognosci, cum non sint signa instrumentalia sed formalia. Nec oportet id, per quod res, ut per suum formale signum, innotescit, secundum se apprehendi; quamuis id concedendum sit in iis, quæ nos tanquam signa instrumentalia in alterius rei notitiam ducunt, ut alibi diximus. Argumenti etiara corroboratio vim non habet: Statua enim Cæsaris instrumentale signum est, non formale. Capreolus loco citato respondet non oportere cognosci à nobis id, quò; sed in quo aliquid percipimus; nos verò non in specie, sed specie res obiectas cognoscere. Quæ est solutio. D. Thomæ quodlib. 10. art. 1. quæst. 3.

Ad secundum, concessa maiori neganda est minor, & ad eius probationem dicendum duplicem esse similitudinem: vnā in essendo, alterā in representando. Primā non inueniri inter res diuersæ speciei; inueniri tamen secundā, ut patet in anima hominis, quæ cum nec specie, nec genere cum Deo conueniat, est tamen Deo similis; atque hunc posteriorem similitudinis modum sortiuntur species comparatione suorum obiectorum. Ad id verò, quod in aduersam partem obieciatur, nimirum oportere species albedinis, & nigredinis esse contrarias, dicendum contrariarum causarum, si collatione effectuum vniocæ sint, contrarios esse effectus: at obiecta non ita se habent, cum sint causæ æquiuocæ respectu imaginum, quas ab se mittunt.

At tertium, respondemus species esse quidem indiuisibiles in representando; diuisibiles autem in essendo, quod solum ostendit posterior pars argumenti, etsi oppositum asseruerit Venetus, & Alfonso Toletanus. Igitur ad posteriorem partem respondemus. Perspectiuorum doctrinam esse, visionem fieri per pyramidem radiosam, hoc est per speciem visilem modo pyramidis productam, cuius basis sit in superficie rei visæ, vertex in centro oculi; & hoc centrum dari in qualibet parte medij, è qua res cernitur. Verum ex hac pyramidis, & centri similitudine, quæ traditur à perspectivis ad rem explicandam, colligi non debet, quemadmodum centrum oculi, & vertex pyramidis, siue vtrumque punctum in stigilio pyramidis constitutum, est quid indiuisibile; ita speciem, per quam res videtur, recipi in puncto, atque indiuisibilem esse: ne enim similitudo in omnibus conuenire debet. Immo si in ea facienda vis est, inferri ex eadem potest speciem non esse indiuisibilem, saltem ex parte basis, cum constet hanc extensam, ac diuiduam esse. Appellatur autem à D. Augustino species sensuū spirituales eodem modo, quò ab Aristotele vocantur formæ sine materia, quò iam supra exposuimus. Ad illud de educatione è potestate materie, qua de re ex professo in Physicis differuimus, respondendum est, ut forma

*Argumenta
diluuntur.
Solutio 1.*

*Solutio 2.
Similitudo
duplex in es-
sendo altera,
altera in re-
presentando.*

Solut. 3.

*Quomodo
intelligenda
speciem visi-
lem modo py-
ramidis pro-
duci.*

forma accidentaria educantur de materia potestate, non requirere praviam alterationem, aut transmutationem successivam, sed sit esse dari in subiecto naturalem potentiam ad illas recipiendas; eademque pendere quoad suam effectiorem, & conservationem ab eodem subiecto, seu tempore, seu momento producantur. Quæ duæ conditiones cum speciebus sensibilibus competant, non est cur quis neget exciri illas e gremio materia, in qua recipiuntur. Aduerte tamen germanam rationem, quæ probat species sensuum esse diuisibiles, non esse quod exeat e potentia materia. Nam animæ brutorum animantium perfectorum exeunt e materia potestati, & tamen, ut est grauium auctorum sententia, indiuisibiles sunt, atque inextensæ. Legitima ergo ratio est, quia inhæsiue recipiuntur in subiecto extenso: quod verò ita recipitur, ad naturam recipientis sese accommodat, manetque extensum, & diuiduum, si illud tale sit.

Solut. 4.

Species quæ
speciem non est
obiecto perfe-
ctior.

Ad quartum, negandum est species sensibiles nobilioris naturæ esse, quam accidentia, quæ ipsæ representant, & à quibus effunduntur. Re enim vera perfectius quid est color, quam eius imago, ob idque esse imaginum intentionale, id est, diminutum, & imperfectum nuncupatur. Nec species absolute dicendæ sunt formæ mediæ inter materialia, & spiritalia accidentia, quasi inter illa medium dignitatis locum obtineant, sed quia aliquantulum e materia emergunt, cum non cadant sub sensum, ut ea quorum similitudines sunt: & tamen ad spiritalem naturam non pertingunt. Nec propterea quod vitalium functionum instrumenta sunt, ad altiore naturæ gradum prouehuntur, præsertim cum ad eiusmodi functiones non concurrant nisi tanquam formæ vicariæ obiectorum, quorum locum subeunt, ut paulò post dicemus. Hoc tamen non obstat quominus species intelligibiles materialium accidentium excellentia naturæ iis accidentibus longe præstent, cum simpliciter spirituales sint.

ARTICVLVS III.

Dubia quedam explicantur.

DVo in hac quæstione pertractanda supersunt. Alterum est, quonam modo species cum potentia ad actionem concurrant. Alterum, num species externis sensibus impressæ, præsentē duntaxat obiecto, in iis conseruentur. Quod ad primum attinet. Sunt qui putent species concurrere tantum in genere materialis causæ, determinando videlicet potentiam, quæ indiscriminatim se habet ad percipiendum quodlibet particulare sub obiecto suo comprehensum, ut paulò supra diximus. Quod enim non concurrant cum potentia uti causæ partiales actiuæ ad eundem effectum ex eo probant, quia actio vitalis à solo principio vitæ, quæ species non est, proficisci potest. Deinde, quia quælibet duæ causæ partiales actiuæ ita comparatæ sunt, ut una sine altera

Contra Son-
ernat lib. 7.
Metaph. 7. 8.

queat effectum edere, saltem imperfectum; ut duo luminosa, quorum vnumquodque producit lumen, etiam minus intensum, quam ambo simul: at nec species sine potentia, nec potentia sine specie valet per se operari. Verum licet hæc sententia suam probabilitatem habeat, multo verisimilior tamen est contraria, quæ statuit speciem concurrere etiam actiuè cum potentia ad eius actionem. Hanc sequitur Scotus in primo distinct. 3. quæst. 7. & in quodlibet. quæst. 35. D. Thomas prima part. quæst. 56. art. 1. & lib. 1. contra gent. cap. 51. 52. 53. & quodlib. 7. artic. 1. Magnus Albertus 2. part. summa de homine in tractatu de sensibus animæ. Capreolus in 1. dist. 35. q. 1. art. 1. & alij; probaturque ex eo, quia anima constituitur per speciem in actu primo ad intelligendum, sicut ignis per calorem ad calefaciendum: nulla verò ratio est, cur potius calor cum igni, quam species cum anima actiuè concurrat.

Species cum
potentia ad
actionem cō-
currit acti-
uè.
Scotus.
D. Thomas,
Albertus,
Capreolus.

Secundò, quia omnis forma agentis, cui per se assimilatur effectus, concurret actiuè ut principium talis effectus, siue sit forma substantialis, siue accidentaria, ut, verbi gratia, forma equina est principium effectuum formæ equi geniti, quia huius forma est similis formæ illius. Species autem, quæ per actionem cognoscendi producit, produciue potest, est similis illi speciei, à qua actio cognoscendi oritur. Tertio idem confirmatur, quia ut docet Diuus Augustinus nono libro de Trinitate capit. 12. cognitio rei efficitur à cognoscente, & cognito: cognitum verò cum non per se, sed sit speciem, & similitudinem in potentia insit, consequens est, ut similitudo vicem illius habens, tanquam semen generantis, cognitionem quasi prolem gignat: atque adeò fatendum est speciem actiuè concurrere. Quod si petas an tota virtus actiuæ potentia sit virtus actiuæ speciei, quemadmodum tota virtus ignis est calor. Respondemus non ita se rem habere, sed potentiam vendicare suam peculiarem virtutem ad agendum, similiterque speciem vendicare suam; ita ut ambæ tanquam duæ partiales causæ diuersæ tamen rationis, seu tanquam duæ partes vnius integri agentis immediati vires suas conferant, iungantque ad actionem cognoscendi. Nam quod species suam habeat actiuitatem, probatum est. Quod verò illa non sit tota actiuitas potentia ex eo ostenditur, quia sepe accidit, ut potentia ex eadem specie eliciat intensiorem notitiam; quia nimirum profert ex se maiorem conatum; quod non esset, nisi ipsa haberet propriam actiuitatem distinctam ab actiuitate potentia.

Potentia &
species duæ
partiales
causæ.

Aduerte autem speciem concurrere non solum actiuè ad operationem, uti diximus, sed etiam formaliter, quatenus cōcurrit ad specificationem actus, determinando potentiam ad hanc potius, quam ad illam operationis speciem. Item quatenus præstat unionem obiecti cum potentia in eise cognoscibili, quæ unio est proprius effectus causæ formalis. Et verò, quia prius est potentiam vni intentionaliter cum re cognita, quam tendere in obiectum: prius se habet species ut principium formale, quam ut principium efficiens.

Con. Com. lib. de Anima.

Z

Atque

Atque hoc, quod de causalitate formali, & actiua speciei asserimus, conuenit tam in speciem sensibilem, quam intelligibilem: immo & in ea, quæ obinent modum speciei intelligibilis respectu potentia intellectus, ut essentia diuina respectu intellectus beati, & substantia Angeli comparatione intellectus ipsius Angeli, cum hic se per suammet essentiam intelligit. Quod si obicias nullam substantiam creatam posse esse immediatum principium operandi; atque adeo non posse substantiam angelicam per se concurrere actiue ad actionem intelligendi. Occurrendum erit nullam substantiam creatam posse esse principium proximum elicitiuum actus per modum potentia & virtutis; posse tamen per modum obiecti, quando illa simul est obiectum actuale, maxime cum in eo euentu non integra, sed partialis tantum causa actionis sit.

Igitur ad primum contrariae opinionis argumentum dic, licet cognitio ab specie proficiscatur; oriri nihilominus ab anima ut à vitæ fonte, præcipuaque vitalium functionum causa, cuius instrumenta sunt potentia, & species. Quod si argumentum hoc vim haberet, pari modo probaret, cum intellectus, aut voluntas per habitus virtutum sibi inhærentes operantur, talem operationem non esse vitalem; vel eos habitus nequaquam posse actiue concurrere: quod à communi philosophorum, Theologorumque sententia abhorret. Ad secundum dicimus non quoties duæ partiales causæ ad aliquem effectum confluunt, quamlibet earum posse per se effectum edere videlicet cum ita concurrunt, ut secunda non detur à natura ad facilius operandum, sed ad simpliciter operandum, quo pacto se habet species respectu potentia, nec enim potentia valet absque specie villo modo operari.

Quod ad dubium secundum spectat, videlicet num rerum imaginum, quæ externis sensibus imprimuntur à præsentia obiectorum ita dependeant, ut iis amotis illico euanescent. Negatiuam partem secuti sunt nonnulli Aristotelis interpretes in libro de sensu, & sensibili, & in libro de insomniis, concedentes, amoto sensibili, dari adhuc per breues quasdam sensationes elicatas ex speciebus nondum extinctis. Potest verò hæc sententia ita comprobari. Huiusmodi species habent suam intensiorem, & incrementi gradus, secundum quos successiue augeri, imminuique possunt. Igitur si obiectum subito amouatur, adhuc secundum aliquam partem suæ intensiorem in sensibilibus manebunt, poteruntque sensus iis ad continuandam sensationem uti. Antecedens ostenditur, quia ideo obiectum quanto visui magis appropinquat (seruata tamen conuenienti distantia) tanto distinctius videtur, quia species magis dearticulatur, & perfectius actuat potentiam secundum nouos sui gradus. Iecirco etiam ex eodem loco sonus, & odor, si actior sit, percipitur, non verò si tenuis; quia ille efficacior, & intensiorem speciem iacit.

Secundò. Albedo, & odor inhibita causa effectrici & conseruante nihilominus in subiecto perseverant; ergo & species potentiis obliatae saltem aliquanto tempore seruari in iis poterunt, licet obiecta, à

Quomodo
substantia pos-
sit esse imma-
diatum age-
di principium.

Ex duabus
causis partia-
libus nō sem-
per quilibet
se sola effe-
ctū produce-
re valet.

Maneant ne
species in sen-
sibus exter-
nis amoto ob-
iecto.

Pars affir-
mans quibus
probetur.

et, à quibus productæ fuerunt, præsentia non sint; cum utrobique par ratio esse videatur. Tertiò. Accedit experientia, quam affert D. Augustinus libro 10. de Trinitate capit. 20. hisce verbis. Cum diu solem attenderimus, & deinde oculos clausimus, quasi versantur in conspectu quidam colores lucidi, quos intelligendum est reliquias esse illius formæ, quæ facta erat in sensu, dum corpus lucidum videretur. Additque infra, eiusmodi formam esse visionem. Itaque putat D. Augustinus, ablato corpore luminoso, remanere illius speciem in sensu. His consentanea scripsit Aristoteles libro de insomniis cap. 2. sensilia, inquit, ipsa in nobis, per singula sensoria, sensationem efficiunt: & affectio, quam ea inuehunt, non modò in sensoriis inest, cum sensus agunt, sed etiam cum ab opere discessere. Et paulò inferius, si sensum de sole in opacum conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim, ut nihil cernat, propterea quod commotio, quæ à lumine profecta est, oculos adhuc possideat. Item si quid album, aut viride diutius aspexerimus, ad quodcunque aspectum nostrum deferamus, concolor illi videtur. Hæc Aristoteles. Auerroes quoque in suo tractatu de somno, & vigilia ait nos in somniis sentire per quinque sensus sensibilia externa, licet absentia; idque accidere redeuntibus ab internis sensibus ad externos absentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia sensibilia externa mouent sensus externos, & hi sensum communem, is imaginatiuam; sic inter somnandum conuerso ordine, imaginatio mouet sensum communem, hic sensus externos. Igitur sensus externi possunt elicere operationes circa sensibilia absentia.

Verum licet hæc opinio admodum probabilis sit, maxime ob Aristotelis & D. Augustini auctoritatem; contraria tamen quæ asserit sensum externorum species non nisi præsentibus sensibilibus, etiam breuissimo tempore conseruari, & comunior, & verisimilior videtur. Namque experientia illa, qua potissimum aduersarij nituntur, admodum fallax est. Accidit enim non raro, etiam extra morbum, & somnia (quod D. Augustinus lib. 11. de Trinitate cap. 4. animaduertit) ut quæ quis in interno sensu effingit, ea intellectus externo percipi arbitretur. Sæpèque euenit facta à vehementi sensibili aliqua in sensu læsione, ut, exempli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipienda minus parata sit, atque adeo ut decipiatur phantasia iudicans adhuc sensui obuersari idem sensibile, quod antea. Certè si vehemens sensibile externum tanta efficacitate speciem in sensu imprimeret, ut illam etiam in absentia conseruaret: utique aut semper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experientia. Vnde Aristoteles hoc in libro cap. 3. text. 52. & 59. discrimen statuit inter sensum, & intellectum, quod ille obiecti præsentiam exigat; hic verò non item.

Argumenta in contrariam partem adducta hanc habent explanationem. Ad primum concessio antecedente, neganda est consecutio: talis enim est harum specierum natura, & conditio, ut quantum-

D. August.

Aristotel.

Auerro.

Pars negans
probabilior.

Cur sensui
externo ob-
iectū absens
obuersari vi-
deatur.

libet in subiecto intensae fuerint, subito amittantur, nec sine perenni
sue effectricis causa influxu permanere queant: etsi id in plerisque
aliis effectis secus accidat. Quo etiam patet, quid ad secundum ar-
gumentum respondendum sit. Ad tertium dicimus amoto lumino-
so, non dari iam eius aspectum, sed accidere deceptionem modo an-
te explicato. Idque voluisse auctores in argumento adductos, vide-
licet ablato sensibili dari sensationes non re ipsa, sed apparenter, seu
secundum fallacem estimationem. Atque huius dubij enodatio pla-
nior euadet iis, quae proxima quaestione pertractanda sunt.

QVÆSTIO III.

Vtrum per diuinam potentiam aliqua noticia
abstractiua in externis sensibus
dari queat.

ARTICVLVS I.

Quid in re proposita sentiendum videatur.

Quid noticia
intuitiua.

IN hac quaestione prænотandum imprimis est discri-
men inter notitiam intuitiuam, & abstractiuam. No-
titia intuitiua, quæ etiam visionis dici consuevit, vt
Scotus in 1. distinct. 2. part. 2. quæst. 1. & quodlib. 6.
art. primo, Ferrariensis lib. 2. contra gent. cap. 96. Du-
randus in prologo quæst. 3. alique auctores definiunt, est noticia
rei præsentis, vt præsens est; id est, cognitio, qua ita rem attingimus,
vt per eam cernatur præsentia obiecti in se, & ex vi ipsius cognitio-
nis, non verò quia aliunde comprobatur. Eiusmodi est noticia, qua
quis videt candorem in pariete, & qua sonum audit, & ea, qua beati
diuinam naturam intuentur, quam D. Paulus Epistol. prima ad Co-
rinth. capit. 13. appellat facie ad faciem. Immo & ex hoc loco Apo-
stoli credit Scotus quodlib. 6. art. 1. & Gregorius in primo. dist. 3.
quæst. 3. art. 1. desumptam fuisse appellationem notitiæ intuitiuæ,
cuius aut nulla, aut propè nulla extat mentio apud veteres Philoso-
phos. Aduertit autem D. Anselmus, Hugo, Magister, D. Thomas,
Gregorius, Paludanus, Caietanus, Durandus, & alij communi con-
sensu cognitionem intuitiuam oportere esse immediatam, ita vide-
licet vt res non percipiatur in alio cognito, sicuti cognoscitur Cæ-
sar in sua statua. Etenim per cognitionem intuitiuam conspiciunt res
in se; quod esse non potest cum res videtur in alio prius viso. Noti-
tia abstractiua, quæ etiam Simplicis intelligentiæ vocatur, est cog-
nitio rei non vt præsens est, verbi gratia, noticia, qua cogito de Socra-
te absente;

Quid abstra-
ctiua.

te absente; & ea, qua Astrologus domi suæ considerat eclipsem,
quam non intuetur, esto sciat ea hora interponi terram inter lu-
nam, & Solem. Et item ea, qua Philosophus ex creaturis cognoscit
Deum esse. Licet enim hæc cognitiones tendant in rem sub esse exi-
stentia; non tamen sic tendunt, vt per eas cernatur præsentia obie-
cti. Non diximus cognitionem intuitiuam esse eam, quæ penderet à
præsentia obiecti, nec qua obiectum mouet potentiam; quia noti-
tia, qua Deus & se, & creaturas intuetur, est intuitiua; & tamen nec
ab ipso Deo, neque à creaturis dicitur pendere, vt neque causari.

His positis sit prima conclusio. Sensus externus potest diuina
virtute tendere in rem absentem; modò in illam feratur, tanquam in
præsentem; alioqui non. Hæc conclusio quoad priorem partem pro-
batur; quia potest Deus ponere in meo oculo speciem Socratis absen-
tis, qua ille informatus Socratem videat. Socrates enim ad sui visio-
nem dupliciter concurrat, nimirum in genere causæ efficientis, qua-
tenus sui imaginem in potentia imprimit. Hanc verò causalitatem
non est inficiandum posse diuinitus suppleri, quemadmodum, &
alias id genus causalitates efficientium causarum. Præterea, concur-
rit Socrates ad prædictam visionem in genere causæ formalis ex-
trinsecæ; eam terminando, specificandoque. At quòd hæc dependen-
tia non obstat, quominus talis visio dari queat, ex eo ostenditur, quia
Socrates absens, ac non existens potest eam terminare, eiq; speciem
tribuere, eo modo quo eclipsis, quæ vno abhinc anno erit, terminat,
& speciem confert cognitioni; quam de illa nunc Astrologus ha-
bet. Nimirum hæc terminandi, & specificandi ratio nec in eo, quod
specificatur, nec in specificante terminanteve existentiam requirit.

Secunda verò pars conclusionis ea ratione suadetur, quia potest
Deus speciem, quam Socrates in meum oculum impressit, amoto So-
crate conseruare, quæ cum Socratem eodem pacto, quo antea re-
ferat, adhuc eum tanquam præsentem aspectui obiciet; potestque
id confirmari iis, quæ in mysterio diuinæ Eucharistiæ interdum ap-
parent. Nonnunquam enim Deus puerum, carnem, manum, & quæ-
dam alia oculis representat, producendo in eis talium rerum, etsi
præsentibus non sint, species, vt docet Sanctus Thomas 3. part. quæst.
73. art. 8. Durandus in 4. distinct. 10. quæst. 4. & alijs. In hæc verò
res ita fertur aspectus, ac si præsentibus essent; vnde & intellectus nisi
aliunde edoctus iudicium cohibeat, eas præsentibus iudicat.

Denique tertia pars conclusionis inde comprobatur, quia sensus
externi talis nature sunt, vt tendant in obiecta, prout se habent hic
& nunc, id est, prout materialibus, situs, distantiæ, & quantitatibus con-
ditionibus affecta existunt; atque adeò, vt in præsentia à parte rei,
vel saltem representata tanquam præsentia. Quare non poterunt
sensus externi vllò modo versari circa rem absentem, quæ talis est.
Hanc porro conditionem intrinsecè addunt obiecti sensuum ex-
ternorum supra obiectum intellectus, & phantasie. Nam intellectus
fertur in rem tam absentem, quam præsentem; tam singularem,
quam

1. Concl.
Sensus exter-
nus diuini-
tus potest re
absentem, vt
præsentem ta-
men apprehen-
dere.

In obiectu m
absens, vt
absens ex-
ternus sen-
sus nulla vi
ferri potest.

quàm vniuersalem. Phantasia etiam in rem præsentem, & absentem; sed singulare tantum. At externi sensus, ut qui in infimo cognoscendum facultatum gradu steterunt, tendunt in solam rem singularem, & præsentem, vel exhibitam in specie ut præsentem. Non fecimus in hac cognoscibilium dispensatione mentionem sensus communis, propterea quod hic sit quasi interstitium internorum, & externorum sensuum, ad utrosque pertinet; quatenus externorum sensus dignoscit, & easdem ad internos transmittit: unde & utrorumque naturam aliquo modo participat. Nam dum sensus externi circa obiecta sua versantur, ipse in eadem percipienda incumbit, & tunc quidem non nisi singularem præsentia intuetur: in somniis verò, ut est multorum opinio, quàm in libris paruorum Naturalium exposuimus, singularem etiam absentia recognoscit: atque ita tam præsentia, quàm absentia pro vigiliæ & quietis diuersitate apprehendit.

Ex superiori conclusione licebit deducere secundam, quæ propositæ quæstioni directè respondeat. Pro qua aduertendum prius dubium esse an ad noticiam intuitiuam requiratur, ut potentia per eam tendat in obiectum, quod re ipsa existat præsens; an verò sufficiat ferri in rem, quæ tamen alioqui sit absens, nihilominus repræsentatur ut præsens, atque ita notitia tendat in rem præsentem, ut præsentem imaginariè. In qua dubitatione, etsi parum referat veram partem quis approbet, nobis tamè posterior magis arridet: propterea quod notitia abstractiua ab omni præsentia modo, abstracta, ac libera debere esse videatur. Sit ergo secunda conclusio. In sensibus externis non potest dari, etiam diuina virtute, notitia abstractiua. Probat, quia istiusmodi notitia fertur in rem secundum se, seclusa præsentia, & existentia: externi autem sensus tendunt in sua obiecta, saltem repræsentata tanquam præsentia, ut ex dictis constat. Itaque prædicta notitia, quæ sensus externus, fertur in obiectum, quod à parte rei non est præsens, dicenda erit intuitiua.

*Sensus enim
nisi tam præ
sentia, quàm
absentia na
turaliter co
gnoscit.*

*2. Conclusio.
Neque vir
tute diuina
sensus exter
ni noticiam
abstractiua
elicient.*

ARTICVLVS II.

*Argumenta aduersus ea, quæ superiori articulo conclu
sa sunt, eorumque dilutio.*

1. Argum.

ERV M contra primam partem primæ conclusionis, quæ asseruimus posse diuinam virtutem sensum externum rem absentem percipere, hæc se offerunt argumenta. Vel obiectum externi sensus comprehendit tam sensibile præsens, quàm absens: vel solummodo præsens. Si detur primum, sequitur sensum externum suapte ingenio posse tendere in rem absentem; cum quolibet potentia vi propria possit obiectum suum attingere. Si autem posterius, fatendum erit nec diuinam virtutem posse sensum

sensum versari circa rem absentem, quandoquidem repugnat potentiam extra proprium obiectum vagari. Quare non videtur prima conclusionis pars veritati consentanea.

Secundò. Eadem rursus impugnatur, quia si res absens potest sentiri, poterit mel non existens gustari, parique modo res sine cibo nutrir: poterit ignis non existens tangi, & animal ab eo vri: poterit cymbalum non existens audiri, & eius sono auditus lædi; aliæque multa, quæ videntur implicationem inuoluere. Tertio, quia sequetur dari duas propositiones contradicentes simul veras; esset enim verum cerni Socratem currentem siquidem obicitur potentia ut currentes; & eundem cerni non currentem, quia re vera non currit.

Deinde contra secundam partem conclusionis, quæ statuit externum sensum posse ferri in obiectum absens, quod tamen diuinitus offeratur ut præsens, illud opponi solet, quia cum in eo euentu intellectus iudicet rem, quæ præsens non est, præsentem esse, concedendum erit Deum, qui eam speciem imprimit, aut antea impressam conseruat, esse causam eiusmodi erroris, & deceptionis, quod nemo dixerit.

Denique contra tertiam partem, quæ affirmat non posse externum sensum tendere in obiectum, nisi sub ratione præsentis. Nam minor proportio est inter essentiam diuinam, & intellectum creatum; quàm inter sensibile non existens, & sensum externum; siquidem inter Deum, & creaturas est distantia infinita, inter ipsas verò creaturas finita duntaxat: atqui intellectus creatus eleuatur ad noticiam intuitiuam diuinæ essentia: ergo & sensus externus promoueri à Deo poterit ad percipiendam rem non existentem.

Præterea, Sensus externi possunt diuinam virtutem tendere extra suum obiectum: poterunt igitur ferri in rem non existentem. Antecedens probatur, quia non minus est eleuari aquam ad productionem gratia in baptismo, quàm excitari potentiam ad operationem extra obiectum non suum: ergo cum illud diuinitus fiat, effici hoc etiam poterit: atque aded non repugnat sensus externos versari circa obiectum non existens; licet id non contineatur intra cancellos obiecti ad eos pertinentis.

Non erit tamen difficile his argumentis satisfacere. Ad primum contra primam partem conclusionis primæ, dicendum est cum de alicuius potentia obiecto agitur, posse nos loqui, vel de obiecto adæquato simpliciter: vel de obiecto non adæquato. Est autem obiectum simpliciter adæquatum id, in quod potentia fertur seu vi propria, seu diuinitus adiuta. Obiectum non adæquatum est id in quod potentia vi propria tendit. Si ergo de obiecto externorum sensuum simpliciter adæquato sermo sit, respondendum erit id esse sensibile præsens, vel non præsens, repræsentatum tamen ut præsens. Si de obiecto non adæquato, id esse sensibile re ipsa præsens. Ex quo non sequitur externum sensum, aut posse vi propria ferri

Solutio 1.

Quod obiectum adæquatum quod in adæquatum sensuum externorum.

ferri in obiectum non præsens, aut diuinitus adiutum non posse in id tendere: quādoquidem dum circa illud insistit, non vagatur extra proprium obiectum absolute sumptū, vt liquet ex dictis. Ad secundum contra eandem partem conclusionis respondendum est nullam esse contradictionem si mel non existens gustetur interuentu suae imaginis inhaerentis in gustu. Non posse tamen neque ex dictis sequi nutriri rem absque cibo, quia nutritio importat cōuersionem cibi in substantiam rei viuētis. Quae cōuersio sublato cibo non datur. Item nulla est implicatio, quod ignis non existens sentiat per species qualitatum tangibilium ignis; quibus tamen speciebus non dicitur animal vti; quia vti non fit nisi per calorem realiter inhaerentem in re, quae vti. Nec item implicatio est, quod cymbalum non existens per existentes soni species audiatur, quibus tamen non sequitur offendi auritum, quia haec offensio non a speciebus, aut sono est, sed a vehemēti agitatione aëris sonum; speciesvē deferentis. Ad tertium argumentum negandum est sequi dari duas contradicentes simul veras. Non enim haec due propositiones, Cerno Socratem currentem, & cerno Socratem non currentem, sunt contradictoriae; sed haec, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currentem, vt alibi docuimus: haec autem non sunt simul verae, quia in proposito euentu haec, Cerno Socratem currentem, id est, representatum mihi vt currentem vera est; & illa, Non cerno Socratem currentem, id est, representatum mihi vt currentem, falsa. Immo nec illae priores de praedicato infinito, ambae verae sunt, si vocabulum, currens, eodem modo exponatur, vt attendenti planum erit.

Solut. 4. Ad id, quod contra secundam partem eiusdem conclusionis obiectum fuit, respondendum est ex eo quod intellectus in tali euentu aliquando iudicat rem esse praesentem, quae tamen praesens non est, non sequi Deum decipere. Non enim decipere dicitur, nisi qui voluntate fallendi aliquid efficit, vel pronuntiat; licet alij inde erandi occasione imprudenter capiāt. Qua de re consule D. Chrysostomum libro primo de Sacerdotio, & D. Augustinum in lib. contra mendacium, & in Enchiridio cap. 6.

Solut. 5. Ad primum contra tertiam partem dicimus inter essentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem esse distantiam, & inproportionem, quam inter sensum externum, & sensibile non existens (intellige & representatum vt non praesens, ac non existens) non tamen secundum rationem & proportionem cognoscibilitatis. Etenim essentia diuina continetur intra latitudinem obiecti adequati intellectus creati; sensibile verò non existens praedicto modo sumptum non includitur intra metas obiecti adequati pertinentis ad externū sensum. Lege D. Thomam 1. part. q. 12. art. 1. & 3, ibique eius interpretes. Ad secundum respondemus, quemadmodum aqua assumitur à Deo tanquam instrumentum ad productionem gratiae, & ita externum sensum posse diuinitus promoueri

Essentia diuina continetur sub obiecto adequato intellectus creati.
Solut. ult.

ad aliquam operationem supra suam facultatem, qua non tendat in naturale suum obiectum, vt v.g. potentiam videndi ad attrahendum ad se aërem. Quod tamen non repugnat iis, quae diximus, videlicet non posse externum sensum vagari extra suum obiectum, id enim intelligendum est de sensu secundum operationes vitales ipsi proprias, quae cum ad naturale suum obiectum respectu transcendentem referantur, ab eoque essentialiter depēdeant, fieri nequit, vt secundum eas potentia extra tale obiectum vilo pacto excurrat.

Sed videri fortē alicui possit repugnare his D. Augustinum vltimo lib. de Ciuit. Dei cap. 29. vbi de beatorum statu loquens, ita scripsit; Vis praepollērior oculorū erit illorum, non vt acutius videant, quā quidem perhibentur videre Serpentes, vel aquilae: quantalibet enim acrimonia cernēdi eadem animalia vigeant, nihil aliud possunt videre, quam corpora; sed vt videant, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Augustinus aspectū secundū functionem vitalem, ac sibi propriam, qualis est actio videndi, posse tendere in rem spiritalem, quam constat extra metas obiecti externorum sensuum esse. Occurrendum tamen cum D. Thoma 1. part. quaest. 12. art. 3. ad 2. D. Augustinum haec non tam asserendo, quā differendo pronuntiasse, eiusque mentem esse, vt constat ex iis, quae paulo post subiicit, beatos etiam ex iis, quae aspectu cernent, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus apparente, Dei praesentiam singulari intellectus perspicuitate cognituros: non autem ipsam diuinam naturam in se, aut rem vllam spiritalem oculis corporeis videndam.

Obiter etiam aduerte quemadmodum fieri non potest, vt aliquid spiritale cadat sub sensus externis; ita fieri non posse vt sub internos cadat, etiam diuina virtute, cum vtrouque eadem repugnantia occurrat; propterea quod spiritale transcendit metas obiecti sensibilis. Quod similiter pronuntiandum est de appetitu sensitui, cuius obiectum est sensibile bonum. Si quis verò obiciat tristitiam de Deo offenso terminari aliquo modo ad Deum; & hanc frequenter dari in appetitu sensitui: proindeque appetitum inferiorē, simulque phantasiā, cuius ille apprehensionem sequitur, tendere in rem spiritalem, nempe in Deum. Respondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantasiā tendere in Deum distinctē, & per se, sed confusē, & sub aliqua ratione sensibili. Quo pacto ait D. Thom. 1. part. quaest. 12. art. 3. ad 3. cum Isaias cap. 6. narrat vidisse se Dominum sedentem super solium; intelligendum id esse de visione imaginaria representante Deum secundum aliquem modum corporeae similitudinis, quo nobis diuina in sacris litteris per res sensibiles frequenter declarari, atque exhiberi solent.

Cur potentia in operatione vitali extra obiectum suum nec diuinitus fauatur.

Ab oculo corporeo vt spiritalem videri repugnat.

Implicat etiam spiritale ab interno sensu cognosci.

QUESTIO IIII.

Sintne quinque sensibilia communia.

ARTICVLVS I.

Videri pauciora: videri plura.

Argumenta,
qua ostendunt
esse paucio-
ra.

SENSIBILIA communia quinque recensuit Aristoteles cap. 6. huius libri text. 64. videlicet, motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Sunt tamen in contrariam partem argumenta. In primis quod videantur pauciora esse. Nam motus cum non consistat, sed rapim fluat, comprehendi nequit sine memoria, & vi collectrice, quæ partes præteritas, & futuras colligat, & inter se conferat; hoc autem altioris potentie est non externorum sensuum. Deinde, Bruta animantes haud quaquam numerant, cum id soli homini competat, ut docet Aristoteles in problematis sect. 30. qu. 5. sicque non videtur numerus brutorum animantium sensibus apprehendi, atque adeo neque nostris, qui eiusdem speciei, ac facultatis cum illis sunt. Tertio. Idem ostendi potest in quiete, quæ cum priuatio sit sub nullum sensum per se cadit. Quare nec motus, nec numerus, nec quies recte videntur constitui ab Aristotele inter sensibilia communia.

Quæ probat
esse plura.

Ex alia verò parte ostendet quispiam plura numerari debuisse; si quidem perspectiu, ut videre est apud Virellionem ad initium libri tertij, multò plura recensent, verbi gratia, distantiam, situm, discretionem, asperitatem, curuitatem, rectitudinem, & alia. Præterea, Tempus, ut docet Aristoteles 4. Physic. capit. 11. text. 98. percipitur sensibus, non per accidens, cum eodem pacto videatur sensum afficere, quo motus, cuius mensura est: ergo per se; atque adeo debet etiam inter sensibilia communia reponi. Nec satisfaciet qui dixerit contineri sub motu, propterea quod idem re sit cum eo; nam alioqui etiam signa, quæ re ipsa à magnitudine non differt, ad magnitudinem reuocari deberet; quod non ita est. Adde quod substantia, cum ad imprimendas horum sensibilibus imagines in sensibus uti princeps causa concurrat, siquidem actiones omnes sunt supposito- rum, non poterit non ceteris sensibilibus communibus iure addi.

ARTICVLVS II.

Quinque tantum esse sensibilia communia; nec oppositum
concludi superioribus argumentis.

NON est tamen ob hæc, aliæve his similia argumenta recedendum à sententia Aristotelis. Quod fecit recentioribus medicis Christophorus lib. 1. de arte medendi cap. 5. ubi motum, & quietem è communium sensibiliu numero remouit,

remouit, & ante ipsum Galenus lib. 3. de dignoscendis pulsibus; ubi statuit motum ratione, non sensu dignosci; sed enim quia sensui ratio coniuncta est, & mentis transcursus est velocissimus saepe non ratione, sed sensu videri deprehendi. Ut autem pro Aristotele superioribus argumentis respondeamus, aduertendum est ad rationem sensibilibus communis non requiri, ut omnibus sensibus percipiatur, sed ut pluribus, aut enim nullum est sensibile, aut cum maxime motus, quod omnibus externis sensibus sit obnoxium, ut experienti planum fiet; quia propter non immerito Auerroes hoc loco com. 64. Themistium reprehendit, quod vniuersim communia sensibilia omnibus sensibus percipi affirmat.

Secundò, Aduertendum Aristotelem non omnia sensibilia communia speciatim enumerasse, sed quinque generalia capita, ad quæ cætera reuocari debeant, ut mox patebit. Ad primum igitur argumentum eorum, quæ ostendere nitebantur motum sub externos sensus non cadere, respondendum est, motum perfecte non nisi eo modo, qui in argumento exprimitur, quique ad altiorem facultatem pertinet, cognosci; imperfectè verò, & quasi materialiter, ac citra ullam partium inter se collationem externo sensu apprehendi.

Soluuntur.
Motus ab
externo sen-
su perfecte
non percipi-
tur.

Ad secundum. Numerum dupliciter cognosci, vel recedendo vnum post aliud: seu replicando numerum maiorem supra minorem, aut nouam unitatem minori numero addendo, sicque per incrementa numeralem seriem amplificando; qui modus cognoscendi solis hominibus conuenit: vel duntaxat percipiendo plura discreta, quæ numerum faciunt, ut duos, aut tres sonos, tres, quatuorve lapides inter se distinctos, quo pacto numerus externis tam hominum, quam brutorum animantium sensibus dignoscitur.

Ad tertium. Quietem non sentiri per se positivè, quasi agendo sensum moueat; sed negativè; quia quantum fas est priuationi modificat speciem rei, quæ percipitur, ita ut res sub quadam consistentia, non sub fluxu apprehendatur.

Ea verò, quæ probare videbantur plura esse sensibilia communia, hunc in modum diluenda sunt. Ad primum dicendum, Perspectiuos minutiùs eiusmodi sensibilia dispartiri; quia singulas eorum differentias contemplantur, ut ex radiorum reflexione, refractione & incidentia, aut curuitate, aliisque id genus affectionibus diuersorum aspectuum causam exactè reddant, quod ad Physicum non pertinet, qui sensibilia communia prout certis, & præfinitis rationibus sensum mouent, solummodò expendit. Itaque omnia communia sensibilia, quæ perspectiu addunt ad Aristotelica reduci possunt, ut distantia, & situs ad magnitudinem; discretio ad numerum; asperitas, curuitas, & rectitudo ad figuram, cæteraque similiter. Ad secundum, Tempus aut nullo modo externis sensibus percipi, aut sub noticia adeo tenni, & obscura, ut simpliciter dici debeat eorum caput effugere; nisi quoad eam realitatè, quam cum motu communem habet, consideretur; quo pacto interpretandus est Aristoteles

Sensibilia co-
muni addi-
ta à perspe-
ctiu ad 5.
Aristotelica
reuocantur.

loco citato ex 4. Phyl. Ad tertium. Licet actio transmittendi species ad instrumenta sensuum, substantiis, ut primariis causis esse extrinsecus attribuenda sit, non proinde tamen substantias inter sensibilia communia numerandas esse, cum nec per se primo sensus afficiantur; quia id solis qualitibus alteratricibus (id est, sensibilibus propriis) convenit; nec per se secundaria ratione, quia id proprium est eorum quæ motum sensibilibus propriis determinat, at modificat; quod nulli substantiæ in se spectatæ convenit, sed ut magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium sensibilibus affecta est; quod proinde non nisi sensibilibus ipsis communibus per se deseritur, ut proxima questione liquidius fiet.

QVÆSTIO V.

Vtrum sensibile commune propriam speciem
sensiterio inurat an non.

ARTICVLVS I.

Eorum opinio, qui ad affirmatiuam partem deflexere.

Affirmant.
Scot.
Ægidius,
Iandunus,
Gentilis.

Argum. 1.

ARIÆ sunt interpretum sententiæ circa modum, quo sensibilia communia sensus afficiunt. Reliquis tamen omissis duas, quæ celebriores habentur, in medium afferemus. Altera est Scoti in 4. distin. 12. quæst. 3. Ægidij ad caput 6. huius libri; Ianduni quæstion. 18. & Gentilis, quem refert, refellitque Simon Portius capit. 5. de dolore. Hi opinantur sensibilia communia propriam sui similitudinem diuersam à propriorum sensibilibus specie in sensibus producere. Quod hisce argumentis videtur concludi. Vel sensibile commune aliquid in sensum imprimi, vel nihil. Si nihil, est igitur sensibile per accidens: si aliquid non nisi speciem; ergo, &c. Secundò. Magnitudo & color sunt formæ diuersæ: ergo exigunt distinctas imagines, per quas sentiantur. Item percipiuntur diuersis sensationibus, ergo & diuersis typis, qui sunt sentiendi principia; at hi non nisi ab ipsis obiectis producantur. Item, Si quis corpori cælesti manum admoueat, sentiet magnitudinem resistentem; non per aliquam tactilem qualitatem, quæ nulla cælo inest, ut docet Aristoteles primo de cælo cap. 3. text. 20. Igitur ipsa magnitudo corporis cælestis absque sensibilibus propriis consortio peculiarem imprimi. Quartò, Sæpe turris eminens conspecta, ita videtur; ut non discernatur, alba ne, an alio colore imbuta sit. Igitur aspectus percipit nudam rei quantitatem sine alia qualitate visibili, atque adeo per propriam speciem à quantitate immixtam.

ARTI

ARTICVLVS II.

Negatiuam partem veram esse, nec aduersariorum
argumenta quicquam efficere.

Thienensis ad
text. 65. Ferrar.
q. 11. huius
lib.

CONTRARIAM opinionem amplexus est Diuus Thomas prima part. quæst. 78. art. 3. & hoc loco lect. 13. item Philoponus, Thienensis, Ferrariensis, & alij affirmantes sensibilia communia peculiare species non inicere sensui; verum determinare, & modificare species propriorum sensibilibus. Nam, verbi gratia, coloratum propriam sui immittit imaginem, sed enim aliter eam efformat, si præditum sit magnitudine quadrata; aliter si triangulari; aliter si oblonga; aliter si rotunda; libet verò quæ in hanc sententiam D. Thomas loco cit. differuit, huc transferre. Magnitudo, inquit, & figura, & huiusmodi, quæ dicuntur communia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primo, & per se immutant sensum, cum sint qualitates alterantes: sensibilia verò communia omnia reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem, & numero patet, quia sunt species quantitatis. Figura autem est qualitas circa quantitatem, cum consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autem, & quies sentiuntur secundum quod subiectum vno modo, vel pluribus modis se habet secundum magnitudinem subiecti, vel localis distantia, quantum ad motum augmenti, & motum localem, vel etiam secundum sensibiles qualitates, ut in motu alterationis. Et sic sentire motum, & quietem, est quodammodo sentire vnum, & multa. Quantitas autem est proximum subiectum qualitatis alteratiuæ, ut superficies coloris. Et ideo sensibilia communia non mouent sensum primo, & per se, sed ratione sensibilibus qualitatis, ut superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidens; siquidem huiusmodi sensibilia aliquam diuersitatem faciunt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie, & à parua, quia etiam ipsa albedo dicitur magna, vel parua. Hæc D. Thomas.

His adde ad maiorem explicationem, quæ idem sanctus Doctor tradit, quæst. 17. art. 2. eiusdem operis, videlicet, similitudinem alius rei trisariam in sensu esse. Vno modo per se primo, sicuti similitudo coloris est in aspectu, & cuiuslibet sensibilibus per se in proprio sensu. Alio modo per se non primo, sicuti in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium sensibilibus. Tertio, nec primo, nec per se, sed per accidens, sicuti in visu est similitudo hominis. Porro autem licet vna eademque similitudo ad sensibile proprium & commune attineat, dicimus tamen eam non spectare primo ad sensibile commune, sed ad sensibile proprium; quia proprium sensibile principaliter illam exprimit, commune verò

Aa 3 solùm

solum per comitantiam, & tanquam id, a quo species non tam entitatem, quam modum, siue affectionem entitatis accipit. Nam cum id, quod agit, non sit color, sed coloratum, ut ipsum coloratum in se est affectum, secundum communia sensibilia, quae cum propriis naturam cognitionem habent, ita in sensum agit, ac talem speciem in organo obliquit, quale ipsum in se est. Quod autem sensibilia propria, & communia eadem specie percipiantur ex eo convinci potest, quia nec sensibilia communia vim per se agendi habent, cum vel sit quantitas, nempe magnitudo, motus, numerus, vel modus quantitatis, nimirum figura quae ex se nullam efficiendi vim obtinet, vel privatio, nimirum quies, quae multo minus ad agendum valet. Secundò, Idem ex eo corroboratur, quia superuacanea omnino est eiusmodi specierum multitudo, cum una sufficiat ad representandam alteratri-cem qualitatem, & id, quod eius modum euariat, hoc est, sensibile commune.

*Diluuntur
argumenta
partis cōtra-
ria.*

Solut. 1.
Solut. 2.

Solutio 3.

Solut. 4.

Aduersariorum verò rationes sic explicandæ erūt. Prima, dicen-
do sensibile commune non imprimere aliquid, id est, propriam, ac
peculiarem sibi speciem, sed duntaxat attemperare speciē sensibilis
propriæ, quod tamen sensibilia per accidens non præstant. Secundæ
respondetur, etsi magnitudo, & color diuersæ formæ sint, non proin-
de diuersam imprimere imaginem, cum vna sufficiat; nec diuersis
sensionibus apprehendi, sed vna; in qua primò sensibile proprium,
secundaria ratione sensibile commune elucet; quicquid in contra-
riam partem scripserit Auicenna 6. Naturalium cap. de tactu, vbi li-
cet propriæ, & communis sensibilis vnā esse speciem fateatur, ta-
men non vnā, sed plures eorum sensationes constituit. Ad tertiam,
respondendum est manum cælo admodum non percepturam ma-
gnitudinem cæli, inuenturam tamē obstaculum, quod eam vterius
progredi non sinat, quia ipsa cæli quantitas etiam citra vilius quali-
tatis opem penetrare se nequitiam fert. Quod si obicias manū cœ-
lesti corpori allisam dolore afficiendam, qui dolor ex alteratione, &
dissolutione tactus oritur. Occurrendum erit dolorem, vt suo loco
dicemus, non ex sola alteratione, sed ex diuisione etiam, & compres-
sione carnis proficisci, qualem sentiet manus per vim cælo impacta.
Ad quartum dicendum, turrim ē loco remoto videri sub colore ali-
quo, licet aspectus, ob intercapedinem, quis nam color sit, non
dignoscat.

Q V A E S T I O V I.

Utrum ne in sensu circa proprium sensibile
error accadat, an non.

ARTICVLVS I.

Proponuntur in contrarias partes argumenta.

Quod

QUOD neuti quam externus sensus (de hoc enim præsens
quæstio est) in deceptionem incurrat dum propriū sen-
sibile apprehendit, videtur ostendi posse. Primum, Quia
si sensus errant, utique, abrogata eorum fide, nulla erit
certitudo in scientiis, nulla constantia; cum scientiæ principis inni-
tantur, hæc verò experimento, & æstimatione sensuū ut est in schola
peripatetica peruulgatum, recteque cecinit Lucret. 4. sui Poëmat. *Non errare
probat.*
1.

Denique ut in fabrica, si parua est regula prima,
Normaq; si fallax rectis regionibus exiit:
Omnia mendose fieri, atque obliqua necessum est:
Prava, cubantia, prona, supina, atque absq; recta,
Prodita iudicijs fallacibus omnia praeiis.

Secundò, Idem ostenditur ex eo, quia sensus apprehendit rem ut ipsi in specie representatur; species verò talis est quale obiectum ipsum in se, cum naturalis eius imago sit; quo fit ut sensus respondeat speciei; species rei cognita, frequè nullus deceptioni locus relinquitur.

Tertio, Accedit argumentum Tertulliani in suo libro de anima cap. de quinque sensibus, ubi eum, qui sensibus auctoritatem denegat, hisce verbis coarguit. Recita Ioannis testimonium: Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris; quod perpeximus, & manus nostrae contrectauerunt de Verbo vitae: falsa vique testatio si oculorum, & aurium, & manuum sensus natura mētitur, &c. Quin etiam Aristot. 8. Phys. cap. 3. text. 12. cogitatione hebetem eum censet qui sensibus fidem abrogat.

Ex alia verò parte, quodd sensus interdum hallucinetur, patet; quia intellectus dicitur sensum corrigere, non nisi errantem: tum quia ita esse commonstrat experientia. Idque ob multas causas accidere passim deprehenditur: videlicet ratione organi, mediij, intervalli, obiecti, & situs, compositionisvè ipsius obiecti. Ratione organi, si organum syncerum, ac probè affectum non sit, vnde ictericis ea, quæ alba sunt pallore circumfusa videntur, & iis, qui oculorum suffusione laborant, omnia cruenta apparent. Ratione mediij, qui matutinum solem conspiciunt, rubeum apprehendunt ob interiectos vapores. Ratione intervalli, qui eminus quadam turrim vident, rotundam æstimant, quia agulorum prominentiæ ob iniustum interstitium absconduntur. Ratione obiecti, in speculis, si di-

Consule Ga-
lenum lib. de
morb. diff. c.
6. et de symp.
caus. cap. 2.

Errare sen-
sum experiē-
tiae ostendit-
ur.

hunc magnitudines, nunc parvas, nunc magnas,
alias rotundas, alias oblongas, modo ver-
tis in cœlum pedibus, modo
recto corpore. A R T

Controuersie Explicatio.

IN hac disceptatione duae in primis fuerunt extremae sententiae. Altera Epicureorum, qui tantum sensibus tribuerunt, ut eos nunquam falli dicerent, in ipsisque omne veritatis iudicium collocarent. Qua de re D. Augustinus 8. de Civitate Dei cap. 7. Tullius in Academicis quaestionibus. Altera quorundam Academicorum, qui omnem fidem à sensibus ablegarunt, aduersus quos etiam tres libros edidit D. August. Sed omnium veterum philosophorum circa praesentem controuersiam rixas accuratè descripsit Mirandula lib. 2. de examine vanitatis.

Tertia sententia qua vera est.

Tertia opinio inter duas superiores media Peripatetica, atque omnino vera, asserit sensus nec perpetuò falli, nec nunquam decipi: pro cuius intelligentia aduertendum est. Cum error propriè non nisi iudicio spectetur, quo aliquid esse, aut non esse aestimamus; in sensibus verò externis huiusmodi iudiciū nec expressè, nec virtute contineatur, eatenus tantum dici posse sensus circa propria sensibilia errare, quatenus eiusmodi notitias eliciunt, quib. superiores potentiae, ad quas iudicium spectat, in errorem, falsamque aestimationem inducantur. Secundò, Nec illud praetereundū est sensibile proprium cuiusque sensus bifariam sumi posse. Vel sub ratione communi, ut album quatenus coloratum, sonum acutum, tantum ut sonus est, saporem dulcem, ut sapor est: Vel secundum suam peculiarem naturam, ut candorem secundum naturam specificam cāoris, similiterque cetera peculiaria sensibilia.

1. Assertio. Non errat sensus circa sensibile sub ratione communi cōsideratum.

2. Assertio. Errat circa sensibile ut particularis natura est.

His ita explicatis, sit prima assertio. Sensus nunquam errat circa proprium sensibile priori modo spectatum. Haec ex eo nota est, quia fieri nequit, ut potētia extra sui obiecti metas excurrat, sicque visus non nisi visile, auditus non nisi sonum percipere potest. Ideoque in istiusmodi sensationibus nulla prorsus hallucinatio continget.

Secunda Assertio. Circa sensibile proprium secundo modo sumptum interdum sensus decipitur. Hanc assertionem planè ostendit argumentum, quod ad calcem superioris articuli proposuimus. Vbi tamen aduerte, si impedimenta omnia tam ex parte organi, quam aliunde prouenientia remoueantur, non deceptum iri sensum etiam circa proprium sensibile sumptum secundum peculiare suas rationes, ut Themistius, Simplicius, & Iandunus annotarunt.

Argumenta verò, quae probare nitebantur externos sensus nullo pacto in errorem incidere, facile explicatur. Ad primum respondetur nullam dari potuisse humanam scientiam, si sensus nihil probè nuntiarent, sed perpetuò mentis aciem eluderent. Nunc verò multò secus res habet: nam plerumque non errant. Ac tametsi non nunquam labantur, non proinde euerititur experientia, quae ex plurium sensationum sibi consentientium collectione enascitur, & ad primorum

primorum principiorum assensum magnoperè iunat.

Quod ad secundum argumentum attinet, eo permoti M. Albertus tract. 3. capit. 5. & Appollinaris quaestione 13. asseruerunt nullo pacto sensum hallucinari circa proprium sensibile quod error expendi debeat secundum speciem in sensu efformatam. Respondendum tamen conuenienter iis, quae diximus; Esto sensus talem exprimat sensationem, qualem habet speciem, & species sit naturalis imago eius, quod representat, tamen errare sensum, cum sensibile quodpiam ita apprehendit, ac si haberet in se aliquam qualitatem, quam re vera non habet, saltem ut apprehenditur, sicuti accidit, verbi gratia, cum gustatus percipit cibum ut amarum, cum simpliciter amarus non sit, quatenus propter sensibile maius, id est, propter amarorem biliosi humoris, quo tenetur, & qui etiam aliqua ex parte cibum infecit, apprehendit cibum quasi amarum tantummodo, non dignoscendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occasionem habet iudicandi praedictum cibum absolutè amarum esse. Itaque species amari saporis verè, ac syncerè amarum saporem refert. Nec in eiusmodi nuda apprehensione fraus interuenit, sed in errabunda amari saporis quasi applicatione ad alienum subiectum, uti diximus. Quod si obicias cum cibus re vera aliquem amarorem habeat sibi à bilioso humore iniectum, & gustatus sub eo amarore ipsum percipiat; nullam ibi fraudem, aut errandi occasionem esse. Occurrendum etiam cibus aliquem amarum saporem habeat; quia tamen ponimus eum simpliciter dulcem esse; (alioqui exemplum non esset ad rem) eatenus dici deceptionem interuenire, quatenus gustatus ob causam antea dictam, non apprehendit in eo saporem dulcem, sed amarum duntaxat, atque ita quodammodo applicat illi amarum saporem simpliciter, dum eum non percipit, nisi ut amarum.

Erratur saepe à sensum applicanda qualitate subiecto quod illa non habet.

Ad Tertium dicendum est, argumento illo Tertulliani reuinci eos, qui contendebant sensus in perpetuo errore versari, nec quicquam ut se habet intellectui offerre. Non tamen concludi nunquam ipsos decipi.

Affectus ca-
teris sensi-
bus excellē-
tior.

elementis coagmentata, sed etiam ad immortalia, & coelestia corpora sese diffundit, tum denique ob excellentem cognoscendi modum, qui à materia liberior, expeditior, certiorque est. Bipartito autem distribuitur huiusce capitis doctrina. In priori parte agitur de objecto visus, in posteriori de medio rationeq; videndi. Principio igitur docet proprium & adequatum obiectum visus esse spectabile, seu visibile, quod non solum colorem comprehendit sed etiam splendorem, tam earū rerum, quæ noctu, & in tenebris duntaxat conspiciuntur ut quædam ligna putrefacta, aliquorum piscium squammæ, & ciendulæ, cæteraq; eiusmodi, quàm aliarū, quæ etiam in lumine videntur, ut ignis.

Visibile est. Disputaturus singularim de his, quæ sub obiecto visus continentur, agit primo de colore, quem docet comprehendere sub visibili in commune. Hoc autem inquit esse per se visibile, quia ei per se convenit posse sub aspectu cadere; convenit inquam, non primo modo eorum, quibus per se aliquid inesse dicitur, ut in primo posterioris analytice declaratum fuit, siquidem visibile non pertinet ad essentiam eius, quod est adequatum obiectum visus: sed secundo modo quia ab illius naturæ dimanat. Ita hunc locum intelligit D. Thomas, Caietanus, & Averroës, etiam cum aliter interpretentur Simplicius, Themistius, & Philoponus.

Ccloris defi-
nitio.

Quid sit per-
spicuum.

Color autem omnis. Dicitur colorem aliis esse id, quod movet actu perspicuum, id est, quod pellucidum actu illustrato sui similitudine imbut. Tum infert colorem absque lumine videri non posse, cum sine praedicta motione visio non fiat, & perspicuum sine lumine actu illustrari nequeat. Colligit secundo in hac de objecto visus disputatione de lumine agendum esse, & quia perspicuum est luminis subiectum, quid perspicuum sit declarat. Perspicuum, inquit, est visibile non

К Е Ф. и.

[illegible]

Text. 63.

Text. 69.

Text. 79.

ॐ नमः

V I S igitur visus est percepti-
uus, id est visibile, visile vero est co-
lor, & id, quod ratione quidem ex-
plicare ac dicere licet, nomine au-
tem caret: atque id ipsum maxi-

me parabit, c
est color: hic
visibile est, p

tum ulterius procedemus. ^a Visibile
 autem est id, quod est eo, quod per se
 et se vero non ratione, sed quia in se
 ut sit visibile. ^b Color autem om-
 nis est eius, quod est perspicuum actu, &
 natura. Quapropter non est visibile
 sed omnis uniuscuiusque color in la-
 teatur. Quamobrem quidā sit ipsum
 dicere, declarareque oportet. Est igitur
 perspicuum. Perspicuum autem id di-
 cidem visibile, non est autem ut sim-
 per se, sed per alienum colorem vi-
 res talis est aer, & aqua, & solidor-
 ra, ut vitrum & glacies. & huius-
 modi. Non enim aqua vel aer, ut est
 perspicuum est, sed quia natura

Text. 68.

Text 60.

4910

Text: 70.

eadem inest in his utrisque & in perpetuo supero corpore. ^c Lumen autem actus est huiusce perspicui, ea nimirum ratione qua perspicuum est. At id est potentia, in quo nunc idipsum inest, nunc tenebra. Atque lumen quasi perspicui color est, cum est perspicuum actu ab igne, vel ab huiusmodi corpore quale est ipsum superum corpus. Nam huic inest aliquid unum & idem. Quid igitur est perspicuum diximus, & quid etiam lumen. ^d Nam neque ignis est, neque omnino corpus, neque corporis est ullius defluxus (esset enim quoddam, hoc quoque patto profecto corpus) sed est ignis, vel huiusmodi cuiusdam in perspicuo presentia corporis, fieri namque non potest, ut in eodem sint duo corpora simul. Videtur autem tenebris contrarium esse lumen. At tenebra privatio sunt, talis habitus, atque ignis, vel corporis talis absentia à perspicuo. Quare patet huiusce presentiam, esse

non per se, sed per alie-
num colorē, id est, non
proprio, sed ascititio lu-
mine, quod à præsentia
lucentis corporis, à quo
productum est, pendet.
Huiusmodi verò sunt
aër, aqua, glacies, aliq̃;
eiusmodi.

Lumen autem. Tria dicit definitionem luminis. Lumen est actus perspicui, ut perspicuum est, id est actus, quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicui, siue illustratum. Monet autem perspicuum corpus, quod interdum lumine affusum est, interdum non, esse veluti colorem perspicui, quod actu collustratum est ab igni, aliòve externo corpore, ut à sole. Est autem lumen quasi color, quia ut colorata colore, ita perspicua lumine spe stabilia sunt.

^d Nam neque ignis. Lumen non
Refellit eorum sententia est corpus.

tiam, qui lumen corpus
resse putabant, primum
ex definitione luminis.
Nam, lumen, est, actus
perspicui corporis, insi-
detque in eo secundum
omnem dimensionem;
quare si corpus esset, iam
duo corpora sese per-
mearent, eodemque lo-
co simul continerentur.
Secundo, quia tenebræ
sunt privatio actus per-
spicui, seu formæ perspi-
cui inhiærentis, in corpore
resultantis, ex præsentia
corporis lucidi, ac pro-
inde lumen accidentaria
quædam forma est. Ter-
tio, quia si lumen esset
corpus moveretur loco,
sicque non momento,
sed tempore fieret illu-
minatio, ac citra ullam moram
impediret alius lucem vi-
densissimo cleatur tempore.
Quarto, quia exiguum spa-
tium

minatio, quod experientia repugnat, cum videamus subito, ac citra ullam moram
lumen ab vna parte ad aliam diffundi. Nec satisfacit Empedocles alicui lucem vi-
deri momento spatium transcurrere, eo quod quam brevissimo cleatur tempore.
Non, inquam, satisfacit, quia tamen (inquit Aristoteles) latio, qua exiguum spa-
tium

cum decurritur, videri possit in instanti confici, licet tempus consumat tamen ea, quæ totum intervallum ab Oriente ad Occidentem petrant, ut cum primum sol se supra Orizontem exrens lucem spargit, non possit motum occultare, ac non palam videri in tempore fieri.

At verò non uni-
uersa. Resequitur ex-
ta, quæ sub visus ob-
iecto continentur: docet-
que multa esse corpora
lucentia, quæ, qua talia
sunt, non exigunt me-
dium ab alio corpore il-
lustratum, ut cadant sub
aspectum (id enim co-
lorum proprium est, qui
non nisi aduentitio lu-
mine cernuntur) sed no-
ctu, & in tenebris viden-
tur, esto qua colorata
sunt, non nisi in lumine
conspiciantur, cuiusmo-
di sunt fungus, piscium
squammæ, aliæque his
similia. Huiusce verò rei
causa est, quia quedam
sunt corpora tenui luce
prædita, quæ medium
illuminant quantum satis
sit, ut ipsa videantur, non
ut colores proprias ima-
gines fundant, quibus se
in visum dent. Deinde,
quod corpus mediū fiat
actu perspicuum a luce,
indicio quodam ostendit,
color enim aspectui
impositus non videtur
sanè non ob aliam cau-
sam nisi quia oportet
colorem prius spatium
actu illuminatum, dein-
de illius interuentu sen-
tendi officinā monere.

Non enim hoc loco.
Democritus inculcat, qui
dixerit acerrimè nos vi-
suros, si medium inane
esset, quasi mediū as-
pectui impedimentum af-
ferat. Unde asseruit si
totum

φῶς ἔστι. καὶ ὡς ὁρῶντες ἑμπεδοκλῆς, ἡδ' εἰ τις ἄλ-
λ' αὐτὸς εἴρηκεν, ὡς φερομένη τ' ὁρατὴ, καὶ γι-
γνομένη ποτὶ μετὰ τὸν ἥλιον, καὶ τὸ φερέχον, ἡμᾶς
ἵνα λαμβάνοντες τὸ γὰρ ἔστι τὸ φερέχον πῦρ ἐν τῷ
ἀέρι αἰθέρι, καὶ τὰ φαινόμενα ἐν μικρῷ
μὲν γὰρ διαστήματι λαβόντες ἀν. ἀπ' ἀνατολῆς ἵνα
δυσμας, τὸ λαμβάνον μίαν λίαν τὸ αἴτημα ἔστι Text. 71.

ἵνα χρώματ' οὐδὲν δεικνύον τὸ ἀέριον, φέρον δὲ τὸ
ἀέριον. ἀέριον δὲ ἔστι τὸ διαφανές, καὶ τὸ ἀόρα-
τον, ἢ τὸ μὲν δρώμενον, ὃ δὲ δοκεῖ τὸ σκοτεινόν.
τοῦτον δὲ τὸ διαφανές μὲν ἀλλ' οὐκ ὅταν ἢ ἐπιτε-
λεῖται διαφανές ἀλλ' ὅταν δυνάμει. ἢ γὰρ αὐτὴ φύ-
σις, ὅτι μὲν σκοτὸν, ὅτι δὲ φῶς ἔστιν. ἢ καὶ αἰετὶς Text. 72.

ὁρατὰ ἐν φωτὶ ἔστιν, ἀλλὰ μόνον ἐκείνη τὸ εἰκόν
χρώματ' ἵνα γὰρ ἐν μὲν τῷ φωτὶ οὐκ ὁραταί, ἐν
δὲ τῷ σκοτῷ ποιεῖ αἰδήσιν, ὃ δὲ τὰ πυρρὰ θαι-
νόμενα καὶ λαμπροῦσιν ἀνάνυμα δὲ ἔστι τὸ ἐν
ὁρώμεν, ὃ δὲ μόνον, κίρας, κεφαλὰς ἰχθύων, καὶ
λιπίδας, καὶ ὀφθαλμοὶ ἀλλ' ἐκείνους ὁραταί τι-
των τὸ εἰκόν χρώματ' δι' αὐτὸ οὐκ αἰετὶς τὸ
ὁρατὸν, ἀλλὰ λόγῳ. καὶ δὲ τὸ τοῦτον φανερὸν Text. 73.

ἔστιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν φωτὶ ὁρώμενον, χρώματ' διδόν
οὐκ ὁραταί ἀπὸ φωτός τῷ γὰρ μὲν αὐτῷ τὸ χρώ-
ματι ἔστι, τὸ κινητικὸν δὲ καὶ ἐνέργειαν διαφα-
νὸς ἢ δὲ ἐπιτελεῖται τὸ διαφανές, φῶς ἔστι, ση-
μείον δὲ τῆς φανερῆς ἵαν γὰρ τις δῆ, τὸ ἔχον
χρώματ' ἐν αὐτῷ πῦρ ἔστιν, οὐ φέται. ἀλλὰ τὸ
μὲν χρώματ' κινεῖ τὸ διαφανές, ὃ δὲ αἶρα ἔστι
τοῦτο δὲ συνεχὲς ὄντος κινεῖται τὸ αἰδήσιν Text. 74.

γὰρ καλῶς τῷ λόγῳ ἀνέκδοκτον οὐδὲν, εἰ
γὰρ αὐτὸ κινεῖ τὸ μετὰ τὸν ἥλιον, ὁρατὸν ἀν' ἀκείνῳ, καὶ
εἰ μύρμηξ ἐν τῷ ἕρπιδι εἴη τὸ γὰρ ἔστιν ἀδύ-
νατον. ἀδύνατον γὰρ τὸ αἰδήσιν τὸ ὁρατὸν. ὃ δὲ
αὐτῷ μὲν οὐκ ὁρώμενον χρώματ', ἀδύνατον.
λείπεται δὲ ἔστι τὸ μετὰ τὸν ἥλιον ἀναγκάσιον τι ἔστι
μετὰ τὸν ἥλιον, καὶ δὲ γινώσκοντες, οὐκ ὅτι ἀκείνῳ, ἀλλ'
ὅτι αὐτὸν ὁρῶμεθα. δι' αὐτὸ μὲν οὐκ αἰετὶς τὸ
χρώματ' ἀναγκάσιον ἐν φωτὶ ὁρατὸν, εἴη. πῦρ δὲ
ἐν αἵματι ὁραταί, καὶ ἐν σκοτῷ, καὶ ἐν φωτὶ καὶ
τῷ γὰρ ἀνάγκη τὸ γὰρ διαφανές ἔστι τοῦτο γὰρ
διαφανές. ἢ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ αὐτὸ φέρον καὶ Text. 75.

ὁρώμενον. ἢ δὲ γὰρ αὐτὸς ἀπὸ τῶν αἰδήσιν
ἐν ποσὶ πῦρ αἰδήσιν, ἀλλ' ἔστι μὲν ὁρώμενον καὶ
φέρον τὸ μετὰ τὸν ἥλιον, καὶ δὲ τοῦτο γὰρ αἰδήσιν
ἐκείνῳ ἰκατέρωθεν. ὅταν δὲ ἐν αὐτῷ τις δῆ τὸ αἰδήσιν
εἶον τὸ φέρον ἢ τὸ ὄν ἐν αὐτῷ αἰδήσιν ποιεῖται.

ἢ δὲ αὐτὸς ἀπὸ τῶν αἰδήσιν
ἐν ποσὶ πῦρ αἰδήσιν, ἀλλ' ἔστι μὲν ὁρώμενον καὶ
φέρον τὸ μετὰ τὸν ἥλιον, καὶ δὲ τοῦτο γὰρ αἰδήσιν
ἐκείνῳ ἰκατέρωθεν. ὅταν δὲ ἐν αὐτῷ τις δῆ τὸ αἰδήσιν
εἶον τὸ φέρον ἢ τὸ ὄν ἐν αὐτῷ αἰδήσιν ποιεῖται.

esse lumen. Atque non rectè dixit Empedocles,
& si quis iidem censui: lumen ferri atque exten-
di tandem inter terram & continens, nosque id-
ipsum latere. Hoc enim & rationis metas egredi-
tur, & est præter ea nimirum, quæ apparent, in
paruo namque spatio motus fortasse lateret, sed ab
ortu solis ad occasum tanti corporis motum late-
re, magna nimirum profecto est postulatio. Atqui

Text. 71. coloris quidem id est susceptivum, quod colore
vacat, soni autem id quod sono. Vacat autem
colore perspicuum ipsum, & inuisibile, vel id
quod vix tandem videtur, quale id esse videtur,
quod tenebris est affectum, atque tale est ipsum, ut
patet, perspicuum: attamen non cum est perspi-
cium actu, sed cum potentia. Eadem enim natu-

Text. 72. ra modo est tenebra modo lumen. At verò non
uniuersa visibilia in lumine sunt visibilia, sed
solum vniuscuiusque proprius color. Nonnulla
namq; in lumine quidem non videntur, in tene-
bris autem efficiunt sensum: ut ea, quæ apparent,
igneæ, atque splendent, hæc autem nomine carent,
vno, ut fungus, cornu, piscium capita, squam-
mæ, oculi: Sed nullius horum proprius color vi-
detur. Atque quam ob causam hæc visibilia sunt,

Text. 73. alia ratio est. Nunc tantum patet, id inquam
quod in lumine videtur, esse colorem. Quocirca
sine lumine non videtur. Hæc est enim sane coloris ratio. Esse inquam
eius motivum, quod est perspicuum actu. Actui autem perspicui lumen est,
vix diximus. Id ita esse ex eo tanquam è manifesto signo patere potest, nam
si quispiam id, quod habet colorem super ipsum visum posuerit, non sanè
videbit, sed color quidem mouet perspicuum, ut aerem, ab hoc autem cum

Text. 74. sit continuus, sensus instrumentum mouetur. Non enim hoc loco rectè sen-
tire videtur Democritus, qui quidem putat si medium spatium vacuum
fiat, formicam etiam si sit in cælo, exactè perfectèq; videri. Etenim, id ipsum
fieri non potest. Visio namque sit patiente aliquid sensuius. At ut patia-
tur ab ipso colore, qui videtur, fieri nequit. Restat igitur, ut à medio. Quare
necesse est aliquid esse medium inter colorem ipsum, & visum. Quod si id
vacuum fiat non modo non exactè, sed neque quicquam omnino videbitur.
Quam igitur ob causam necesse est in lumine colorem videri diximus. At
ignis in utrisque planè videtur, in tenebris inquam atque in lumine. Id
autem necessario accidit. Ipsum enim perspicuum ab hoc perspicuum sit.

Text. 75. & Eadem autem est & de sono, & de odore etiam ratio. Nihil enim
ipsorum sensus instrumentum tangens, efficit sensum. Sed ab odore qui-
dem & sono, mouetur medium: ab hoc autem utrumque sensuum instru-
mentum. Quod si quispiam super ipsum instrumentum sensus, vel id
quod sonat, vel id quod olet posuerit: nullus profecto sensus efficietur.

totum hoc intervallum,
quod à terra ad cælum
est, foret vacuum, futu-
rum ut formicam in cæ-
lo existètem videtemus.
Huiusce dogmatis falsi-
tatem ex eo ostendit Ari-
stoteles, quia visio non
fit nisi organum sensus
ab obiecto prius immu-
tetur, immutari autem
ab eo immediate non
potest, sed per intersti-
tium, quo imagines trans-
meant. Ex dictis patet,
quid secundum Peripa-
teticam disciplinam de
coloris medio existimân-
dum sit, videlicet, esse
diaphanum interiectum
inter rem spectabilem,
& sensiterium, in quo
facultas videndi inest.

& Eadem autem est.
Dixerat visum medio
egere, per quod res ob-
iecta in sensiterium agat.
Nunc eodem modo in
cæteris sensibus rem ha-
bere edocet, ita ut eo-
rum quoque obiecta su-
pra

præcipuos constituta sen-
sionem edere nequeant.
Quod etiam in tactu, &
gustatu evenire assensit,
esto in illis minus con-
spicienda res sit. Deinde
quali ex occurfu alio-
rum sensuum media ex-
plicat aliens medium so-
ni, esse aerem: odori,
innominatū quiddam
coloris, aerem, & aquā,
prout

Qua sunt
media sen-
suum cate-
gorum.

QUESTIO I.

Num recte Aristoteles perspicuum, & colorem
definierit, nec ne?

ARTICVLVS I.

Recte perspicuum definisse.

V à perspicuo exordiamur. Perspicuum definiit Ari-
stoteles proximo superiori capite hunc in modum.
Perspicuum, seu Diaphanum est id, quod non per se,
sed alieno lumine visibile est. At quod hæc definitio
vitiosa sit videtur facile probari, primum, quia ignis &
aër in sua regione perspicua sunt, de quibus hoc loco agitur; & ta-
men non videntur, etiam cum alienam lucē imbibunt, ut patet. Item
Luna est visibilis non proprio lumine, sed alieno, quod à sole mutua-
tur, neque tamen est perspicua ut hinc perspicuum sumitur, quia non
est medium, quo visio fiat. Igitur alicui perspicuo non conuenit, ali-
cui non perspicuo conuenit Aristotelica definitio.

Perspicuum
duplex: in-
terminatū,
vel termi-
natum.

Indefinitum
perspicuum
aut suo, aut
alieno lumi-
ne lucet.

Pro huiusce dubij explicatione advertendum est, perspicuum bi-
farium sumi apud Aristotelem. Vno modo pro quolibet corpore
transparenti, qualia sunt aër, aqua, & ignis, quod vocari solet perspi-
cuum indefinitum; siue interminatum; quod nimirum aspectus in
illius extremitate non subsistat, sed ulterius videndo commeeat, ac
totum perueniat. Alio modo accipi pro corpore, quod lumine parti-
cipat, nec tamen translucentum est, ob admixtam videlicet densita-
tem; ideoque ab Aristotele in libro de sensu, & sensibili cap. 3. perspi-
cuum terminatum dicitur, cuiusmodi sunt astra, relique omnes colo-
ribus imbutæ. Perspicuum priori modo est medium visus, posteriori
haudquaquam. Rursus advertendum est perspicuum secundum prio-
rem notionem duplex esse; Vnum, quod proprio lumine collucet,
ut ignis in sua sphaera; Alterū, quod alieno, ut aër, & aqua, quæ non
nisi lumine ab aliquo externo corpore defluente splendent. Quo fit
ut prio

Text. 76. Simili modo res sese habet in tactu, & etiam gu-
stu: sed non apparet. Quam autem ob causam,
postea dicitur ac patet. Atque medium qui-
dem in sonis, est aer: in odoribus autem, nomine
vacat. Nam ut perspicuum in colore commune
est quidam affectus in aere atque aqua: sic alius
quidam in odoribus est affectus, qui quidem inest
in his utrisque, in aere, inquam & aqua. Viden-
tur enim & animalia ea, quæ versantur in aquis,
sensum odoris habere. Verum homo ceteraque
animalia, quæ degunt in terra, atque respirant,
nequeunt sine respiratione olfacere. Et causa
etiam huiusce posterius explicabitur.

prout corpora perspicua,
& diaphana sunt, ea-
demque sub alia ratione
spectata medium esse
odori. Nam quod per
aerem, & aquam odor
transiatur, ex eo probat,
quoniam aquantia ani-
mantia in aqua odorem
hauriunt: quæ verò in
terris degunt non nisi
attractione aeris olfa-
cunt. Quæ de res suis lo-
cis plenius, ac planius.

ut priora illa semper actu sint illustrata, cum innata luce fulgeant:
hæc verò interdum actu illustrata sint, interdum potestate dunta-
xat. Igitur Aristoteles in illa perspicui definitione, complexus non
est perspicua terminata, quod hæc traiciendis ad oculum speciebus
minime obseruiant. Nec item omnia conspicua interminata, quæ
ab se lucem habent, comprehendit; quia licet hæc media sint per
quæ visio perficitur, semper tamen actu perspicua, & lucida sunt.
Itaque ea tantum perspicua interminata definiit, quæ ab externo
corpore lucem accipiunt, & interdum illustrata sunt, interdum non,
ut aër, aqua, crystallus, vitrum, aliæque id genus. Quod verò hæc so-
la complecti voluerit, inde patet, quia paulo inferius subiicit, lumen
esse quasi colorem perspicui corporis, cum est perspicuum actu ab
igni, aliòve eiusmodi corpore, quale est sol.

Quod ab A-
ristotele de-
finitum sit.

His animaduersis, priori argumento occurrendum est, ignem
esse perspicuum, non tamen quale Aristotelica definitione explica-
tur, quia semper actu perspicuum est, & natina affectum luce, quan-
quam ex se visibilis sit, ut mox dicitur. Quod ad aerem spectat, cum
visibilitas fluat à quopiā innominato, quod colori, & lumini com-
mune est, sicuti colorata omnia per se visibilia sunt, ita & omnia,
quæ lumine participant. Et verò ut colorata videri actu nequeunt
ni medium illustratum fuerit: ita nec lumine prædita sub aspectum
venire, nisi certo quodammodo compacta, addensataque sint. Quæ
propter ignis, & aër cum lumine actu imbuta fuere, sunt quidem
per se visibilia, tametsi à nobis non conspiciantur ob defectum requi-
sitæ densitatis, sicuti colorata in tenebris constituta, suopte ingenio
visibilia habentur; cum etiam tum colores seruent, quorum naturam
visibilitas comitatur. Liquer ergo quid ad primum argumentum,
quod ad aerem attinet, respondendum sit. Ad secundum verò dici-
to, Lunam tum nativā, tum mutuatitia luce fulgere, & esse quidem
perspicuum corpus, terminatum tamen, quod proinde Aristotelica
definitio non comprehendit.

Cur aër, &
supremus
ignis non vi-
deantur.

Ex dictis colliges cum perspicuum dicitur, quod alieno lumine cernitur, id ita esse intelligendum, ut videatur secundum se totum; alioqui conveniet definitio coloribus, qui non proprio, sed aduentitio lumine conspicui sunt. Postremo, non ignorabis varias esse perspicui generatim sumpti differētiās, quod alia magis, alia minus eius natura participant. Quippe omnium maximè perspicuum cœlum est; secundo loco ignis elementum; hinc aër; demum aqua, eodemque ordine ex horum permixtione constantia. Eius ordinis ratio est quoniam ab terrena crassitie, & opacitate longius abest natura cœlestis; tum ignis; inde aër, &c.

ARTICVLVS II.

Probe etiam colorem definiſſe.

Duplex coloris definitio impugnatur, & defenditur.

Nunc ad coloris definitionem expendendam veniamus. Coloris vim, & naturam duplici definitione explicuit Aristoteles. Vna hoc loco. Altera libro de sensu, & sensibili ca. 4. Prior est huiusmodi. Color est, quod mouet actu perspicuum. Posterior ita habet. Color est terminus perspicui in corpore definito, seu terminato. Sed aduersus utramque sic obuiere licebit. Solis, & reliquorum syderum lux mouet actu perspicuum, cum per ipsum imaginem suam ad aspectum iaciat, neque tamen lux color est. Item, Color ater est priuatio candoris, ut docet Aristoteles citato cap. libri de sensu & sensibili, & 10. Metaph. cap. 4. text. 7. sed priuatio sicuti est expers entitatis, ita & actiuitatis, atque adeo & motionis; igitur color ater non mouet perspicuum, cum tamen inter colores censetur; quare nec toti, nec soli rei definitæ, prima coloris definitio quadrat. Item, Color cum oriatur ex permissione primarum qualitatum, quæ corpus totum permeant, non in extrema tantum superficie, sed interioribus quoque insidet; perperam ergo color terminus perspicui definitur. Quod si respondeas eam definitionem explicare vim coloris non in se, sed ut visibilis est, quo pacto in sola superficie spectatur, cum in ea duntaxat visum terminet. Contra id rursus obuietur, quod aliqui sunt lapides, in quorum profunditate colores videntur; & intra succinum etiam quasi parui culices apparent. Quo fit ut non in sola corporum extremitate colores videantur.

Ad primum horum dic, Coloris definitionem sic esse intelligendam, ut color moueat actu perspicuum, non tamen vim habeat ad faciendum perspicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis astris inesse constat. Ad secundum, Colorem atrum dici ab Aristotele priuationem abusu vocabuli, quia videlicet nigredo si cum cādore conferatur, quasi priuatio illius est, propterea quod deterius nota sit. Et quidem hoc de quibuscumque duabus speciebus sub eodem genere contentis, quarum vna semper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam

etiam Aristoteles, ut alibi monuimus. Tertio argumento rectè obicerebatur. Ad id verò, quod contra solutionem obiectum fuit, respondendum est eiusmodi colores non videri nisi in extrema, atque externa superficie translucentium lapidum, licet species visibilis cum à superficie, quæ in imo est, mittitur, totam eorum substantiam permeet. Quod verò attinet ad succinum, aliæque corpora similia, dicimus non cerni in profundo eorum colores, esto cernantur interclusæ bestioliæ quoad externam superficiem ipsarum.

Colores etiam in lucidis corporibus non nisi in externa superficie videntur.

QVÆSTIO II.

Num eadem coloris, & lucis natura sit, an non?

ARTICVLVS I.

Qui eandem esse putent, & quibus argumentis.

Pro defensione Platonis. Leges Vallesium libr. 2. contr. cap. 25.

Pro veteres Philosophos variæ de colorum natura extitere sententiæ, quas commemorat Plutarchus primo de placitis c. 15. Alexander libr. 1. Naturalium quaestionum cap. 13. Cæteris verò omissis, Pythagoras ut qui ad quantitatem, & Mathematicas rationes omnia referebat, censuit colorem esse ipsam corporis superficiem, eo adductus argumento, quod cum color sectilem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea sit, necessariò erit superficies; non quæuis tamen, sed extrema, quæ se palam in conspectum dat. Plato verò in Timæo docuit colores esse lumen, quæ sententia placuit etiam Auempaci & Alpharabio, ut videre est apud Auerroem com. 65. Itemque Auicennæ lib. 6. part. 3. cap. 1. asserentibus absente lumine nullum esse in corpore colorem, sed eius appulsu colores effici, eosque nihil esse aliud, quam lumen ipsum in corpore receptum, quod placitum sequutus fuisse videtur Poëta cum Æneid. 6. dixit. Rebus nox abstulit atra colorem. Idem ferme tueretur Magnus Albertus in libro de sensu, & sensibili tractatu 2. capit. primo, ubi in eam partem magis inclinat, ut putet colorem esse lumen in perspicuo terminato, ita tamen ut abscedente lumine maneat qualitas quædam ex primis qualitibus oriunda, quæ coloris velut materia sit, eius verò forma lux.

Color superficies Pythagora.

Colorem, & lumen idem esse putant Plato, Auempaci, Auicenn.

Pro eadem sententia quod color sit lux stat Galet. ad text. 37. Læuellus q. 33. Sonc. 10. Admetaph. q. 2.

Quod igitur color nihil aliud sit quam lumen probari potest; primum quia videmus nubes ex diuersa solis irradiatione nunc albo, nunc rubeo colore perfundi, alias magis obscurari, alias minus. Item, mare ob eandem causam nunc purpurascere, nunc canescere, eminens album, propius nigrem exhiberi. Videmus etiam columbarum ceruices, & pavonum caudas diuerso lucis aspectu misivè

Argumenta pro hac sententia.

Con. Comm. lib. de Anima,

Cc

colores

colores variare. Quæ omnia argumento sunt, nihil esse aliud colores, quam lumen ipsum.

2. Secundò, Idem probatur, quia non ob aliam causam oculi cum præalba corpora intuentur, laesantur, & fatiscunt; cum autem viridia, & herbescentia vident, recreantur, ac vegetiores fiunt; nisi quia candor multum habet de luce, quæ videndi organum dissipat; color autem viridis mediocritatem quandam illius obinet, quæ modicè, & occulta quadam convenientia sese conspectui offert, proindeque minimè lædit. Igitur colores de natura lucis sunt, alij magis, alij minus eam exprimentes.

3. Tertiò, Idem confirmatur ex trito philosophorum proloquio, aientium colorem esse commune, & adequatum obiectum visus; quod minimè verum foret, si color, & lux inter se distinguerentur. Nam cum lux sub aspectum cadat, non omne visibile esset color. Pro eadem sententia facit id, quod Aristoteles lib. de sensu, & sensibili cap. 1. ait, Videlicet omnia corpora colore participare; Item definitio coloris proximo capite text. 67. tradita. Color est, quod mouet actu perspicuum. Quæ definitio tam lumini, quam colori conuenit; eum utrumque moueat, id est, propria similitudine afficiat, obinetque perspicuum.

4. Postremò, pro Alberti Magni sententia est ea ratio, quia color absente lumine oblitescit, ac secundum se consideratus non est visibilis, sed à lumine visibilitatem mutuatur, nec per se absque luminis consortio speciem mittit. Quo fit ut lumen ad colorem comparatum illius perfectio, actus, ac forma iure optimo dici possit, ac debeat.

ARTICVLVS II.

*Apparentes colores à lumine non distinguuntur
veros distinguunt.*

PRO huius controuersie explicatione annotandum est duo esse colorum genera, alios quibus visus illudatur (apparentes vocant;) alios veros. Apparentes sunt qui ex solo lumine secundum diuersum illius aspectum corporibus affunduntur, ut in iride accidit, & iis, quæ primo superioris articuli argumento retulimus. Veri colores sunt, qui non ex luce, sed ex varia elementorum, & primarum qualitatum mixtura obueniunt, cuiusmodi est in cygno candor, in coruo nigredo. His animaduersis, prima conclusio fit. Colores apparentes nihil aliud sunt, quam lumen. Hæc conclusio ex eo liquet, quia istiusmodi colores secundum diuersum aspectum, distantiam, & situm ad corpus luminosum variè sese visui representant, ut in progressu magis patebit; quod sanè indicat eos nihil aliud esse, quam ipsam lucem in corpore receptam. Sit secunda conclusio.

1. Conclusio.
Colores apparentes lumen sunt.

2. Conclusio.

Logo Seneca
lib. 1. Natur.
quæst. cap. 5.

Veri

Veri colores diuersam naturam habent à luce. Hæc probatur, quia si veri colores à luce non distinguerentur, non essent ita fixi, & permanentes, sed versatiles secundum diuersum respectum ad lucem; ut de apparentibus diximus. Secundò, quia lux qualitas est cœlestis contrarium proinde non habens, cum cœlestia corpora à contrariis qualitatibus natura exemerit docente Aristotele primo de cœlo cap. 3. textu 10. Ad candori nigredo contraria est. Item, quia si color esset lumen, nigror cum omnino expers lucis sit, nihil esset aliud, quam lucis priuatio, quod à communi Philosophorum sensu abhorret. Tertiò, Quia sequeretur colorem cæcidum, herbaceum, puniceum, pallidum, & denique omnium colorum discrimina sub vna specie infima contineri; quod à verò non minus abest. Quartò, Quia ad lucem non est propriè alteratio, quæ tamen est ad colores, ut sentit Aristoteles lib. 7. Physicorum c. 3. Postremò, Argumentatur Auerroes hunc in modum. Color est motuius diaphani, quod actu est diaphanum; actus autem diaphani lumen est. Igitur diaphanum, quatenus lumen habet, est per se mobile à colore. Sed omne susceptiuum per se alicuius naturæ, caret natura, & specie, quam recipit; ergo color, qui per se est motuius diaphani, quatenus est lumine collustratum, non est eiusdem speciei cum lumine. Hanc rationem pulchram, & efficacem vocat. Contareus lib. 5. de elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia sicut diaphanum illustratum, adhuc moueri potest à luminoso intensiorem lucem habenti, ita moueri poterit à colore, si color sit lumen. Illud verò axioma, Omne susceptiuum, & c. locum non habet in productione luminis, ut constat ex iis, quæ de illius intelligentia in hoc opere disseruimus.

Respondeamus nunc ad ea, quæ superiori articulo opponebantur. Et quidem Pythagoræ argumentum nullam vim habet. Non enim color ratione sui diuiduus est, sed merito superficiæ cui inhaeret. Ad primum verò eorum, quæ lucem à colore non distinguunt contendebant, dicendum concludere solummodo apparentes colores à luce non distinguunt. Ad secundum, et si è veris coloribus quidam magis ad lucem accedant, ut candor, alij minus, ut color herbaceus, & liuidus, alique nonnulli, qui ad nigrorem declinant, non proinde existimandum eandem ipsorum, ac lucis naturam esse, cum eiusmodi accessus non pertingat ad convenientiam in specie. Cur autem quidam colores aspectui officiant, alij non, lege apud Aristotelem in problematis sect. 3. 1. quæst. 10. Ad tertium, colorem interdum summi laxiori significatu; ita ut tam lucem, quam colores omnes complectatur, quo modo adequatum visus obiectum est, ab eoque omnia colorari dicuntur: quia corpora omnia aut colore, aut luce, aut utroque participant. Quod verò ad coloris definitionem spectat, proprium est coloris pressè sumpti mouere perspicuum, non quouis modo, sed ita ut ipsum actu perspicuum reddat, quod luci conuenit. Ad quartum, et si luce absente, colores abscondantur ac veluti oculis eripiantur, eorum imaginibus è medio sublatis, (has enim utpote

Veri colores à luce distinguuntur.
Ratio 1. c. 2.

Solut. 1.

2.

3.

4.

C c 2 colorum

*Color ex se
visibilis est.*
colorum vicarias intelligendum est abstulisse noctem apud Virgil.)
non ideo tamen lucis discessu interire; nec ideo ex se visibiles non
esse, id est, aptos ut videantur, saltē a propinquitate remota, esto non actu
cadant sub aspectum, nisi lucis consortio: quæ ob id quasi externa,
ipsorum forma dici potest, quatenus eos actu spectabiles facit: non
tamen interna, quasi ex ipsa colores, ut ex actu proprio, & essentia-
li componatur: cum lux, & color duæ species sint, in suo quæque ge-
nere perfectæ, & cōpletæ, quæ proinde in naturam vnā continere
minimè possunt ut ex Porphyrij Isagoge cap. 6. passim celebratur.

QVÆSTIO III.

Quinam sit colorum ortus, & origo.

ARTICVLVS I.

De coloribus apparentibus, & fictitijs.

COLORVM multitudo tanta est, tam multiplex eorum
reciproca multitudo, ut rectè quidam pronuntiarit non ali-
bi naturam copiosius, aut maiori ambitione opes suas
commendasse: quandoquidem animantes, stirpes, her-
bas, flores, metalla, gemmas, marmora; denique penè omnia, quæ
genuit, picturata colorum varietate induit, distinxitque. Igitur phi-
losophorum non pauci tam eximia naturæ spectatione allecti, colo-
rum causas, & discrimina explicare conati sunt: Plato in Timæo,
Aristoteles partim hoc loco, partim in libro, qui nunc extat de colo-
ribus inscriptus (si tamen eius est illud opus) & primo lib. Meteor.
cap. 5. & lib. 3. cap. 4. & lib. 5. de generatione anim. cap. 4. 5. & 6. Ga-
lenus lib. 2. de temperam. cap. 5. Contarenus lib. 5. de elementis, Si-
mon Portius libro de ea re composito, Scaliger exercit. 325. in Car-
dano, alique nonnulli. Porro cum ex coloribus, ut superiori qua-
stione diximus, alij veri sint, alij apparentes: utriusque inter se, partim
conueniunt, partim differunt. Conueniunt primò, quia sunt veræ
res; nec enim apparentes, ideo hoc vocantur nomine, quod veram, &
expressam entitatem non possideant; sed quia secundum naturam co-
lorum veri non sunt; ac tantummodò colores vocantur ex analogia
ad veros colores, qui ex certa primarum qualitatum mixtione oriun-
tur. Conueniunt secundò, quia utriusque ad obiectum visus propriè
pertinent, & aspectum mouent. Tertiò, quia non mouet nisi sint in
corpore congruenter denso, & non nihil terminato in quo visus figi
possit. Vnde ignis in propria regione ob suam tenuitatem non cer-
nitur. Differunt autem inter se non solum ob commune illud natu-
ræ discrimen, quod apparentes sint formaliter lumen, cum veri sint
secundæ qualitates: sed quia veri colores habent esse fixum, semper-
que manent, dum non mutatur qualitatum temperies, ex qua ortum
habent.

Plato.
Aristot.
Galen.
Contarenus.
Simon Por-
tius, Scali-
ger.

In quo con-
ueniunt appa-
rentes utriusque
colores.

In quo diffi-
deant.

habent. Apparentes autem non diu hærent, & plerumque variè mu-
tantur ex diuersitate luminis, medijs, situs, & aspectus, tum ad lucem,
tum ad veros colores, ut docet Aristoteles lib. de coloribus cap. 2. &
lib. 1. Meteor. & lib. 3. cap. 4.

Distinguuntur quoque inter se colores apparentes ex parte sub-
iectorum. Aut enim sunt in corpore terminato, aut interminato, &
quidem in corpore terminato oriuntur siue ex vario oppositu ve-
rorum colorum ad lumen; seu verus color sit vnus, ut color viridis
seu plures, & ij vel natura coniuncti, ut in pennis pauonum; vel per
artem, ut in sericorum, & lanificiorum texturis. Redduntur enim
tunc alij noui colores ex incidentia luminis, & radiorum, cum radij
vel recti, vel reflexi, vel refracti, aut alio modo se habentes recipro-
cantur: sic fit siue ut coloribus rerum adiacentium parietes per-
fundantur.

Similiter in corpore interminato proueniunt iidem colores ex ir-
radiatione luminis, varianturque ob diuersam habitudinem ad lu-
minosum, ut videre est cum lunæ, aut solis radii interiectum vapo-
rem secant: & cum per quædam corpora vitrea multis distincta an-
gulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aspiciamus incredibilem
varietatem, & distinctionem istiusmodi colorum non sine magna
aspectus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt au-
tem nonnunquam simul corpus vnum diaphanum interminatum,
& aliud opacum: ut cum radij vitrū viride permeant, & in parietem
incidentes, ad ipsum quasi herbescentem viriditatem refundunt.

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullum sibi vèdi-
cant quia constat eos nasci exprimarum qualitatum permixtione.
Itaque nihil obstat, quodd nostratem ignem flammæ color perfundit:
id enim efficit opaci terrei admixtio, de qua nihil habet ignis ele-
mentaris in propria regione, ubi syncerus est, & à fæce terrena liber:
Oriuntur igitur veri colores ex temperatione primarum qualita-
tum, non tamen quauis, sed certa. Nam & quædam sunt mista cor-
pora; in quibus necesse est inueniri omnes quatuor primas qualita-
tes, quæ colorata non sunt, ut in oculo humor crystallinus, de quo
alibi.

Docet Aristoteles in libro de coloribus candorem, & nigrorem
sequi elementa simplicia, hoc est, vnum elementū magis, quàm aliud;
& si omnium mixturam supponant. Sic mista, in quibus aer, & aqua
excellunt, candida euadere: in quibus ignis, flauas; in quibus terra, ni-
gra. Idem quoque in eodem libro ait colorem nigrum oriri ex com-
mutatione quadam aquei humoris ad siccitatem: atque hinc fieri præ-
dicat, ut cisternarum tectoria, quæ sub aquis latent, nigredinem cō-
trahant: & ut fumus lignorum humidorum ater sit, carbonēsque; attri-
tū scilicet illo crassiori, & aqueo intincti. Qui tamen si exuratur
cōsumpto vapore nigro resoluti in cinerem, redeunt ad albedinem;
quauis cinis aliquid adhuc retineat illius tincturæ: ac propterea
fit pallidus. Quæ si omnino vi ignis consumpta fuerit, ut in calce,

Apparētium
colorū inter
se distinctio,
& varietas.

Elementis co-
lor nō inest.

Ve Thylestus
Cosentinus.

tunc conspicitur, purus nitor, & candor. Alij totam hanc rem digerunt in hunc ferè modum. Albus color variè ortum habet ex elementis, ut ex copia humoris aquei non concocti, quod patet in radicibus, quæ terra absconduntur. Item cum calidum externum corrumpit naturalem calorem; unde in senibus canicies. Item cum humido calidum accedit; unde lac concoctione fit albū, & calidæ aquæ pilum album reddunt: sicuti, & frigida nigrū. Si tamen calidum cum terrena portione iungatur nigrum potius efficit. Unde qui ad meridiem incolunt magna ex parte fusci aut nigri sunt.

Quidam etiam singulis elementis in misto coeuntibus, ita colores ascribunt, ut albus sit in sicco, & in terra, hoc est, terream portionem comitetur. Nam his color cernitur in cineribus, saxis, & arenis, igni, aut sole exustis. Viridis in humido crasso, cuius quasi mater sit aqua, ut pote quæ dum crassior sit, viridescit. Caruleus in humido tenui, qui sit ab aëre: nam aëria, carulea existit. Flauus in calido, qui oriatur ab igni: siquidem hunc, cum addensatur, sequitur flauedo. Hæc tamen colorum ad singula elementa accommodatio non eò spectat, ut putet quis ab his elementis prædictos tantum colores exoriri, aut hos colores ab aliis etiam elementis nasci non posse: sed ut pateat nullum esse in re mixta elementū coloris gignendi experts. Vbi est etiam diligenter aduertendum nullam esse doctrinæ repugnantiam, cum eidem elemento diuersi colores in mixto attribuantur. Si quidem ex diuerso gradu aliarum qualitarum tum primarū, tum secundarū (Nam hæc quoque suo modo ad euariandos colores faciunt) sæpe accedit, ut eodē elemento dominante, diuersitas illa existat: præsertim, cum interdum vel minima graduum differentia discrepantes colores edat. Sed nec illud ignorandum est, ad ortum, varietatemque colorum non parum conferre in misto maiorem, minoremve à diaphaneitate, & lumine remotionem. Est autem lumini propinquissimus, & corpore minus opaco gaudens candor: remotissimus vero à lumine, & opacum magis affectans, nigror. Medij etiam colores pro diuersa ipsorum proportionem magis minūve ad lumen accedunt, & opacum minus, aut magis amant, quantoque sunt lucidiores, tanto magis visibiles; & contra: quia lumen maximè visile est.

Medij autem colores oriuntur similiter, atque extremi exprimitur qualitarum temperie, pro ut eorum causæ magis, vel minūve appropinquant ad causas, ex quibus primi nascuntur: sicut enim medij quodam modo participant extremos, ita, & illorum ortus ad horum originem, respectum, ac proportionem habent.

ARTICVLVS II.

De varietate, nominibus, & mutatione colorum.

Duo sunt extremi colores, candor, & nigror. Ex quibus candor est quasi habitus, nigror veluti priuatio, ut alibi ex Aristotelis doctrina explicuimus. Non quod nigror haud sit verum, & posituum ens, cum per se moueat visum,

Ex varijs
qualitatibus
tam prima-
rijs quam se-
cundarijs gra-
dibus diffini-
tur color
existum.

sum, quod priuationi minimè continetur; sed quia cum duæ species sub eodem genere continentur, ea, quæ deterioris notæ est, perfectioris priuationem quodammodo in se habet. Esse autem colorem candidum nigro perfectiorem, patet ex eo; quia ut paulò antè diximus, candidus magis accedit ad lucem, à qua colores quasi degenerant. Unde & tenebræ nigri speciem referunt, & ea, à quibus parum luminis ad visum reflectitur, nigricare videntur, ut vimbæ omnes, & loca opaca. Sic & aqua fluctibus nigrescit, quia agitata superficie dissipatur lux; & nubes admodum densa nigrore opacatur, quia solis radium non admittit. Contra verò candida se offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Hinc est, quod candor apud Aristotelem lib. 10. Metaph. cap. 10. text. 23. definitur color disgregans visum. Nigror verò color visum congregans. Namque disgregare visum, est dissipare spiritus visorios, qui ad pupillam è cerebro confluunt. Id verò præstat potissimè lux interuentu caloris, cuius parens est. Idemque suo modo candor, qui ad lucem propè accedit. Contrario verò modo se habet nigror. Ob perfectiorem albi coloris naturam, eum esse Diis chariorem veteres crediderunt Cicero 2. de legibus. Color, inquit, albus præcipuè Deo charus est, & Plato de legum latrone Dialogo 12. asseruit colores albos, tum in alijs, tum in textili artificio Dijs congruos esse. Laërtius in Pythagora, Dijs cum laudibus amictuque candido semper honores adhibendi. Imò D. Ioannes in Apocalypsi cap. 1. cum diuinum Verbum indutum humana natura describit, caput eius ait, capillosque tanquam lanam albam, & niuem, candidos esse; ut hoc colore summam puritatem, sapientiam æternitatemque significaret interpretæ Hieronym. in Daniel. cap. 7.

Sunt autem mediorum colorū species propè innumera, sed præcipui quinque, ita ut numeratis extremis, septem sint quasi capita ad quæ ceteri reduci debent: nimirum albus, purpureus, ruber, flauus, viridis, caruleus, niger. Et horum magna varietas. Nam purpurei triplex distinctio potissimè celebratur. Vna, quæ in rosis, & croco visitur: altera, quæ in violis, & amethysto lapide. Tertia, quæ propria est conchylij, ad mouendum aspectum viuacissima. Rubro etiam comites rubidus, rubicundus, rutilus, sanguineus, gilvus, spadix, igneus, flammeus, puniceus, vinosus, & alij. Sub flauo, vel post ipsum ad succedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galbanus, buxeus, citrinus, croceus, icterus, aureus, rufus, fulvus, æneus, mustelinus, ferrugineus, pullus, roatus, tanatus, regius, leonatus, cereus, cetinus, & alij. Ad viridem pertinet ærugineus, herbaceus, prasinus, luridus. Ad caruleum cæsius (Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid discriminis) item plumbeus, glaucus, venetus, & alij.

Habent colores nomina (nam & hoc nosse ad eorum naturam inuestigandam iuuat) tum aliunde, tum sæpe à rebus, in quibus primo visi fuere, aut in quibus excellunt. Sic ab herbis, à papauere, à rosa, sunt.

Candidi co-
loris præsta-
tia.

Medij colo-
res præcipuè
quinque.

Colorib. im-
ponitur no-
mina à reb.
in quibus vi-
suntur.

à rosa, à croco, à cœlo; vocantur herbaceus, papaueratus, roseus, croceus, cœruleus. Ab elementis igneus, aërius, aqueus, terreus. A metallis plumbeus, æneus, argenteus, aureus. A lapidibus hyacinthinus. Ab animantibus aquilus, ab eorum partibus eburneus.

Mutantur autem colores aut secundum representationem, siue apparentiam; aut re ipsa. Secundum apparentiam, cum alij alijs superinducuntur, prioribus seruatis; veluti cum albedo chartæ, attramenti substantia integitur. Potest enim seruari candor sub atro humore latens. Sic interdum panni tincturam capiunt, quæ in multis adeo est tenax, vt dilui non possit. Sumuntur autem colores à tingentibus multipliciter, vt aduertit Aristoteles in libro de coloribus. Multa enim terra nascentibus tinguntur, vt radicibus, corticibus, lignis, folijs, floribus, fructibus: alia fumo, spuma, vino, lixiuio, animalium succis, ac nonnullis alijs. Interdum etiam non omnino, sed ex parte absconduntur subiecti colores: sicque pictorum artificio mirifice temperantur, & quasi commiscuntur, alij alijs liquorum interuentu impositi.

Re autem vera immutantur colores cum prior interit, eiusque vicem alius denuo subit, vt in segete, cum flauescit, in capite, cum canescit, in herba, cum purpurascit. Nec solum quæ istiusmodi sunt, sed quæ modis proximè explicatis intinguntur, interdum infusos colores perdunt, & alciitios re ipsa admittunt: cum videlicet humores, qui ad infectum præstandum adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatem mutatio colorum insequitur. Si quis porro quos animi affectus colores exterius indicent, velit cognoscere, (nam pro varietate passionum, quæ in nobis excitantur varij quoque colores in ore expanduntur) legat quæ Claudius ad Emblemata Alciati annotauit.

Emble. 17.

QVÆSTIO IIII.

Vtrum lumen ratione medij, an obiecti tantum, vel etiam, ratione vtriusque ad visionem requiratur.

ARTICVLVS I.

Diuerſa Philosophorum sententia.

IRCA contemplationem luminis, de quo Aristoteles hoc loco egit, solet hic in controuersiam adduci, an lumen substantia sit, vel accidens; & vtrum in medio intentionale tantum esse habeat, an reale. Verum hæc quæstiones pertractatæ à nobis sunt in libris de cœlo, cum de syderum luce ageremus. Quod verò ad præsentem disceptationem attinet, non consentiunt inter se Philosophi. Nam qui putant colores à luce non distingui, seu lucem internam eorum formam esse: ij, modò sibi ipsis constare velint, tueantur oportet, deposci

Lib. 2. de cœlo c. 7. à 2.

deposci lumen ex parte obiecti visibilis, immò & esse id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen à nobis in corporibus cerni. Sed enim adhuc eis opinandi libertas relinquitur, num lumen etiam ratione medij necessarium sit: ita vt videri res non possit, nisi medium actu illustretur.

Auicenna lib. 6. Nat. part. 3. cap. 1. concludit lumen tantum exigi propter obiectum. Quod ita esse ex eo ostendi potest, quia oculus in obscuro loco videt procul obiectum, si affusum sit lumine: contra verò si obiectum in obscuro sit, non aspicitur; esto oculus in loco illustrato consistat. Quod tum quotidianis exemplis pater, tum eo, quod interdum videntur stellæ & profundissimis puteis; vt testatur Galenus lib. 10. de vsu partium. Et oculi felium, cicendulæ, & quercus putridæ interludent in tenebris, vt Aristoteles hoc ipso cap. text. 72. annotauit. Huic argumento occurrunt Caietanus, & Ferrariensis hoc loco, in exemplis propositis, semper in medio, & prope oculum non nihil luminis esse, esto id non appareat, & prope obiectum vberiore lucem requiri in medio ad recipiendam primò speciem, eamque traiciendam, quam in reliqua parte spatij. Non videtur tamen satisfacere hæc responsio; cum ridiculum sit affirmare dari in toto medio vsque ad oculum eam lucem, quæ neque visu dignoscatur, hæc efficaci ratione comprobetur.

Alij, è quorum numero est Auerroes, putant lumen exposci tantum ratione medij, quod asserit etiam D. Thomas hoc loco. Verum idem 1. p. q. 79. art. 3. explicata vtriusque opinione, videtur magis inclinare in eam, quæ statuit requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiam docet in quæstionibus de verit. q. 8. art. 14. Quin & primo libro contra Gent. c. 76. ait colorem esse obiectum materiale visus; lumen verò formale; vnde, inquit, eadem visione intruemur colorem, & lucem, quæ color sit actu visibilis. Probari autem potest hæc sententia quatenus asserit non requiri lumen ratione obiecti; primum, quia color suo apte ingenio, ac per se visibilis est; cum sit obiectum visus, eiusque propriū sensibile; quare & Aristoteles hoc cap. text. 66. docuit colorem in seipso causam habere, cur sub aspectu cadat. Secundo, quia odor, sonus, ceteraque aliorum sensuum obiecta, vt sui similitudine mirant, nõ egent alterius causæ consortio; ergo neque color, præsertim cum nõ minore ad id efficacitate præditus esse videatur.

Qui illud solū ratione medij necessarium censent.

Auerroes. D. Thom.

ARTICVLVS II.

Concluditur lumen tam ratione medij, quam obiecti ad visionem requiri.

ROPOSITA controuersia hac assertionem faciemus satis. Lumen requiritur ad visionem tam ratione medij, quam ratione obiecti. Hæc est D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hic, & aliorum. In primis autem quoad priorē Con. Comm. lib. de Anima. D d partem,

Tam ratione medij quam ratione obiecti lumen requiritur.

*Probat
quoad prio-
rem partem.*

partem, quam statuit etiam Averroes, Thienensis, Iandunus, & alij, ex eo suadetur, quia cum agentia non in quodvis discriminati agant, sed oporteat inter id, quod agit, & patitur proportionem quandam, & reciprocam aptitudinem dari: Cumque ad id singula agentia peculiarem dispositionem in patiente exigant, cuius defectu nullo modo actio procedet: dispositio, quam color in diaphano requirit, lux est, sine qua non posset in eo gignere speciem, quæ ad oculum perfertur. Ideoque Aristoteles cap. 7. text. 73. definit colorem esse motuum perspicui actui illustrari. Ac quod prædicta dispositio in perspicuo necessaria sit, probatur. Sit coloratum A. quod cernatur in toto spatio D. in quo designetur punctum B. vicinum ipsi A. itemque punctum C. ab eo remotum: tum lumen, quod erat in toto D. incipiat deficere paulatim à puncto C. In istiusmodi defectu dabitur instans, in quo A. conspiciatur in puncto B. nec tamen in puncto C. Idque non ob aliam causam, nisi quia iam punctum C. non est illustratum (siquidem interim dum in eo lux fuit, videbatur.) Igitur necessarium ex parte mediij diaphani lumen ad visionem requiritur. Quæ est sententia Aristotelis in lib. de sensu, & sensibili c. 2. & c. 7. huius lib. text. 73. ubi docuit ideo obiectum visibile supra sensum positum non sentiri, quia oportet obiectum alterare prius medium actu illustratum.

*Probat
quoad poste-
riorem.*

Secunda verò pars conclusionis, quam tradit Aegidius hoc loco, Durandus in 2. dist. 28. q. 1. Vitellio lib. 3. perspektivæ theoremate 1. ostenditur contra eos, qui putant neutiquam requiri lumen per se ratione obiecti, adeo ut si totum medium colore non illuminato collustrari posset, adhuc color in ipsum speciem iaceret; probatur, inquam, ex eo, quia lumen concurrat tanquam causa partialis unà cum colore ad emittendam speciem. Quo fit ut per se etiam ex parte coloris requiratur. Concurrere verò lumen eo modo; nec tantum ut dispositionem siue mediij, siue obiecti, ea ratio suadet, quia nulum naturale agens postulat formam excellentioris naturæ, ut solam dispositionem requisitam, ad ignobiliorem formam: lux verò tam imagine coloris, quam colore ipso præstantior est. Quare non exigetur lux tantummodo ut dispositio, ad traiciendas colorum imagines in oculum; sed ut causa partiatim eas proferens simul cum colore obiecto. Item colores, quò magis illuminantur, eò melius videntur: igitur ex participatione luminis sunt actu visibiles.

*Lux & color
sunt causa
partiales
imaginis pro-
ductarum.*

*Solvitur ar-
gumeta par-
tium adver-
sariarum.*

Diluamus nunc argumenta, quæ pro superioribus sententiis adduximus, quatenus ei, quam defendimus, aduersantur. Ad primum pro Avicenna aptè respondebatur, ad responsionis verò confutationem dicendum erit, etsi lux non semper à nobis palam dignoscatur in toto medio, quo visio fit, convinci tamen dandam esse, ratione, quam paulò supra attulimus. Certè si obiectum ut primò gignat speciem in medio, requirit in eo lumen, multò magis mediū id requirit ad speciem ulterius extendendam. Ad primum verò pro secunda opinione, quam admodum probabilem confitemur; dicendum est, colorem esse ex se visilem, id est, suapte natura posse videri; etsi ut actu videatur,

videatur, aliquid aliud requirat; quo etiam modo intepretandus est Aristoteles, cum ait colorem in se habere causam, cur videatur; qui licet non expressè docuerit requiri lumen ratione obiecti; non id tamen negavit. Ad secundum, peculiare hoc esse coloribus, ut non nisi concurrente luce speciem transmittant, sicuti proprium est eisdem, ut etiam secundæ sententiæ defensores concedunt, exigere illustrationem diaphani, tanquam præparationem ad traiciendas species; nihil verò mirum quòd nobilissimus externorum sensuum, eiusmodi apparatus ad functiones suas obeundas expostulet.

QVÆSTIO V.

Vtrum visio fiat emissis ab oculo radiis, an receptis ab obiecto imaginibus.

ARTICVLVS I.

Philosophorum quorundam præsertim Platonis opinio, & eius confirmatio.

Ac quæstio in contrarias partes à Philosophis disputata fuit. Nam Empedocles, Stoici, & Platonici arbitrati sunt aspectum fieri radiorū ex oculis emissionem. Itaque Plato in Timæo docuit aspectum non affici imagine aliqua à re visa effluente, sed emicare ex oculis lucem, quæ una cum lumine externi aëris obiectum quasi manibus prehendat, ipsumque suo contactu visibile efficiat: tum verò refundi eam lucem ad oculum affectum alteratione alterati visibilis, & ubi in pupilla infederit, fieri visionem. Platonis sententiam secutus est Aphrodisæus 1. lib. probl. q. 75. Seneca lib. 1. Nat. qu. Chalcidius in commentariis super Timæo, Euclides in libello de Perspectiva, Ptolemæus in Catoptrico. Alehindus in lib. de aspectibus. Lactantius in lib. de opif. Dei c. 8. ubi idem negat species visuales esse necessarias, quia putat mentem esse, quæ immediatè videt per oculos tanquam per fenestras intro perfluentes. Idem Platonis dogma tuetur, Galenus lib. 7. de placitis Hippocrati & Platonis, & lib. 10. de usu partium, & 1. lib. Prognost. sent. 19. addens quemadmodum nervi sensationem perferunt ad cerebrum, à quo sentiendi vim accipiunt, sic externum aërem appulsu radiorum, qui ab oculis exiliunt reddi accommodatum ad deferendam visibilis alterationem ad oculum.

*Qui putent
visionem fieri
extremis
radio.*

*Plato.
Aphrodis.
Seneca.
Chalcidius.
Euclides.
Ptolemæus.
Alehindus.
Lactantius.
Galen.*

*De Platonis
opinionem D.
Nemesius de
naturæ ho-
minis. cap. 7.
Priscianus
Lydus in lib.
de Phœnissis.
Macrobius
7. Satur. cap.
14. Gellius
lib. 5. cap. 16.
Plat. libr. de
visione. Al-
cinous in lib.
de doctrina
Plat.*

*Argumenta
pro sententia
Platonica.
1.*

Solent autem ad Platonis sententiam confirmandam permulta adduci rationes, quas collegit Theophilus hoc loco ad text. 69. & Macrobius 7. lib. Saturnal. c. 14. Ac primum, quòd aspectus ex se visorios radios eiactetur ostendi potest, quia non ob aliam causam videtur natura oculis igneum lumen accendisse. Deinde, quia nulla ratio afferri potest: cur is, qui nebuloso aëre circumfusus est, proximam nebulam non videat, distantem videat; nisi quia radij

visorijs cum primum ex oculis emicant, fortiores sunt, sicque vicinam nebulam penetrant; longius vero progressi languescunt, nec iam percurrere nebulam valent; atque ita ex ea quasi ex opaco corpore ad oculos regrediuntur. Deinde, res imposita pupillae non videtur, idque propterea accidit, quia radius impeditur quominus extra sese effundatur; igitur visio fit emissis radijs. Deinde, quod visio non fiat receptis ab obiecto simulacris, probatur, quia nequaquam verisimile est typos innumerabilium penè rerum, quas uno ictu videmus, simul oculis illabi. Et tam exiguum pupillam tantam influentium idolorum copiam capere, quin illa se mutuo perturbet, & impediant, praesertim cum nihil sit, quod ea componat, & distinguat, ne in turbam congeriem abeant. Item, Vel eiusmodi imagines, & quasi exuviae à rebus demittuntur, cum est, qui videre velit: vel etiam cum nullus aspiciat, vltro emicant. Si dent primum, cuius tunc imperio illae confestim accurrunt? Si secundum; perenni igitur fluxu à corporibus dimanant, non sine magno earum dispendio, (quod Aristoteles Demoeritici obicit aientibus corporum actiones defluxu fieri) ac nullo ordine passim berrant, quod est absurdum.

Præterea, In speculis imago contemplatorem suum aduersa respicit, quæ tamen si à nobis proficisceretur, cum recta exeat, posteriorem sui partem deberet ostendere: quo modo histrio dum personam, id est, confectam faciem induit, non nisi posteriorem cauetnam cernit: quare nullo pacto admittendum est fieri aspectum per imagines à rebus emissas, quæ emitti ab his nequeunt.

ARTICVLVS II.

Vere opinionis Explicatio.

Visiorem fieri receptis speciebus.

CONTRARIAM sententiam tueretur Peripatetica schola asserens visionem non fieri emissis ab oculo radijs, sed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Aristoteles cap. 7. huius lib. text. 67. & 74. & c. 12. text. 121. & lib. 3. c. 1. 2. & 3. & in lib. de sensu, & sensili c. 2. Nec officit quod tertio Meteor. cap. 3. 4. & 6. & in problemat. sect. 31. probl. 16. Platonis opinione ad dubitationes quasdam dissoluendas utatur. Id enim propterea fecit, quia tunc nondum propria sententia comprobata, communi uti voluit, praesertim cum nihil ad praesens institutum faceret, utram partem sequeretur, ut inibi Alexander, & hoc loco Philoponus annotarunt.

Contrà radij emissores.

Quod ergo aspectus emissionem radij non fiat, ostenditur. Nam vel radius visorius pertingit ad res, quæ videntur; vel non. Non secundum, quia iam ille radius non alteraret obiectum, neque aliqua qualitate alteratus ad oculum rediret, ut aiunt. Primum etiam dici non potest, quia incredibile omnino est à tantula pupilla tantum luminis ab oculo exilire posse, ut ad res tam varias, tamque inter se distantes,

distantes, quas simul contuemur peruenire queat, ita ut magnam cæli partem occupet, quam vndique oculis obiectam conspiciamus. Deinde, quia si lumen Solis quantumlibet recta incidat, nunquam reflectitur è terra vsque ad mediam aeris regionem, multo minus eiusmodi radij à stellis, quas in firmamento cernimus, ad nostrum aspectum reflectentur. Item, Vel qualitas illa, qua radij in re videnda imbuuntur, est similitudo ipsius rei, vel aliqua alia qualitas, vel corpus aliquod tenue, & subtile. Si est similitudo: iam igitur concedunt visionem fieri receptione imaginum; quanquam in eo hallucinetur, quod dicant ad imaginum productionem requiri lumen ab oculo exiliens, cum sufficiat id, quo ponimus obiectum illustrari. Si verò dicant esse aliam qualitatem, cum non appareat quænam ea sit, aut qua necessitate inuehatur, certe ficticia existimanda erit. Quod si dent secundum cum non sit admittenda corporum quantumlibet subtilium penetratio, asserere nequaquam poterunt radium visorium translineare interiecta corpora vsque ad rem visam. Neque defendent visionem esse momentaneam, cum nullum corpus momento moueatur.

Denique, quod admittenda sint rerum imagines, quibus non solum aspectus, sed reliquæ etiam potestates cognitricæ ad obiecta percipienda obsignentur, constat ex ea questione, qua superius hac de re priuatim disseruimus; è qua ad praesens institutum corroborandum plures rationes desumi possunt. Quibus accedit quod comuni philosophantium consensu hoc discrimen inter appetentes, & cognoscentes vires traditur; quod illæ natiua propensione ferantur in sua obiecta, & ab iis alliciantur: hæ verò obiecta ipsa ad se trahant; videlicet per eorum similitudinem, qua imbuuntur.

Potentia cognoscenti intus in auct. appetit. quodammodo se ferat.

Ut autem planum fiat quoniam modo species visiles obiectum representent, nonnulla obseruanda erunt. Primum sit, quemadmodum à qualibet parte corporis luminosi in quoduis punctum medij perspicui intra eius sphaeram contenti, producit lumen, modo nullum corpus opacum interiectum sit; ita à quauis parte corporis colorati emitti ipsius similitudinem ad quoduis punctum medij actu illustrati, intra ipsius sphaeram cohibiti; modo nullum corpus opacum interpositum sit. Quod ex eo constat, quia cum agentia naturalia necessitate naturæ in actiones suas ferantur; sublati impedimentis, non possunt non agere secundum omnes suas partes in quoduis punctum spatij. Ideoque corpora tam lucida, quam colore affecta, quo maiora sunt, eò per longius spatium lumen, & sui similitudinem proferunt. Nam cum secundum omnes suas partes in quoduis punctum spatij agant, quantum hæ plures, amplioresque extiterint; tanto lumen, & imago, quæ in parte spatij obiecto vicina progignuntur, maiorem vim habebunt, ut se longius diffundant. Quo etiam sit, ut quod res grandiores sunt, eò è remotiori loco perspicui valeant, & ut in quouis puncto, seu quauis parte medij actu illustrati totum corpus obiectum sensui repræsentetur, singulaque eius partes, à quibus ad huiusmodi punctum, seu partem medij liceat rectam lineam ducere: quando-

Quo modo fundatur species visiles.

Cur, quæ res grandiores eò è remotiori loco videantur.

quidem in qualibet parte medij imprimatur similitudo à quavis parte obiecti colorati. Id, quod experientia confirmat; siquidem ex quacumque parte medij fas est obiectum cernere, omnesque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineam rectam protrahere, si nihil sit interiectum quod impediat continuam speciei productionem per totum spacium, atque minus omnes partes intueri nisi per earum similitudinem: ergo partes omnes, ac singulae obiecti colorati producant sui similitudinem in quavis parte medij; atque adeo in quavis huiusmodi parte repræsentantur omnes ac singulae partes obiecti. Deinde, idem probatur hunc in modum. Quavis pars obiecti colorati est agens naturale, ac minimè liberum ad sui similitudinem producendam, & habet se indiscriminatim ad agendum in quamvis parte medij actu illustrati intra eius sphaeram inclusi, ad quâ licet rectam lineam ducere. Quælibet igitur obiecti pars in quamvis parte medij sui imaginem imprimit, & ex consequenti in quavis parte omnes, ac singulae obiecti partes repræsentabuntur. Postremo, idem confirmatur, quia si diuersæ partes obiecti visibiles, producerent sui similitudinem in distinctis partibus medij, non autem omnes in eadem, nequiret Sol, quæ Astrologi tota terra vicibus ferè 167. maiorem esse inquit, totus ex quavis parte medij à nobis conspici. Et enim ut omnes eius partes sui similitudinem producerent, egerent spatio tantæ magnitudinis, quantæ Sol ipse est, quod repugnat experientia, quandoquidem è quavis parte medij totum Solem conspiciamus. Quare necesse est omnes partes obiecti visibiles mittere sui similitudinem in quamvis partem medij, in qua repræsententur.

Aduertendum præterea est, diuersas partes eiusdem obiecti non iacere distinctas sui similitudines in eandem partem medij, in qua videntur, sed vnâ, & eandem, quæ tamen exactior sit, & perfectior, quàm si à quavis parte singulatim accepta emitteretur. Porro autem istiusmodi species cum à singulis partibus obiecti, tanquam à partialibus agentibus suum esse accipiat, singulas eius partes repræsentat, quantumque illæ quoad intensiorem, situm, & figuram dissimiles sint. Namque hæc similitudo quatenus mutuatur esse à parte B. repræsentat partem B. & ut habet idem esse à parte C. repræsentat partem C. atque ita ceteras, prout à singulis suum esse partiatim sumit. Quod quidem ita se habere hunc in modum ostenditur. Sit corpus aliquod secundum suas partes inæquabili intensione candidum. Si igitur diuersæ huiusmodi corporis partes distinctas sui similitudines in eandem partem medij producerent, quemadmodum duæ eius medietates duas producerent similitudines, sic quatuor quartæ quatuor similitudines, atque ita ceteræ partes proportionales eodem modo; quæ cum infinitæ sint, darentur in eandem partem medij species infinitæ, quod fieri nequit. Patet igitur omnes, ac singulas partes obiecti visibiles prolicere in quamcunque partem medij illustrati intra sphaeram contenti vnâ eandemque sui similitudinem, & ob eam rem eadem omnino imagine ex quacumque parte medij singulas partes rei obiectæ à

Qualibet obiecti pars producit sui speciem visibilem in qualibet parte medij.

Non iaciuntur tam diuersæ imaginibus à diuersis partibus eiusdem obiecti.

etæ à nobis conspici, nisi quid obstat.

Ex dictis collige speciem obiecti visibilis, etsi vnum numero accidens sit, extensione subiecti per accidens extensum; tamen ita affectum esse, ut quælibet pars illius extensionis referat omnes partes obiecti, ad quas licet rectam lineam ducere, quia uti diximus, quælibet huiusmodi speciei pars ab omnibus obiecti partibus capit esse, modo ad eas possit duci recta linea, non pertranscundo per corpus opacum. Nam alioqui si ad aliquam obiecti partem huiusmodi linea duci nequeat ab aliqua parte speciei in medio existentis, hæc non capiet esse ab illa parte, proindeque cum in tali loco non repræsentabit.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum, quæ articulo primo proposita fuere.

RELIQUVM est ut argumentis pro Platonica opinione initio adductis respondeamus. Ad primum dicimus oculos non esse igneos, quasi in se ignem actu contineant, cum ignei caloris excessus temperiem viuentium dissoluat; nec verò ita lucentes esse, ut procul ex se lumen iaculentur. Quod vero motis oculis, splendor quidam in eis appareat, id ex eo prouenit, quia polita, & leuia corpora, cuiusmodi sunt oculi, & piscium quorundam capita, aliæque eiusmodi, in tenebris præsertim renident, ac fulgent. Non est tamen inficiandum pupillæ non nihil esse innatum lucis, ut quasi tessera hospitem & affinem suum, hoc est, lucem, quæ species vehitur, sese extrinsecus insinuantem recipiat, eique ut minister familiaris præsto adsit. Quæ de re lege Scaligerum exercit. 198. n. 16. Concedendum præterea animalia nonnulla ex oculis aliquid lucis extrâ emittere, ut feles, & alia quædam ex iis, quæ noctu venantur.

Ad secundum, nebulam remotam non ob eam causam, quæ in argumento affertur, videri, proximam verò non videri, sed quia propè oculos minor lux sufficit, ad illustrandum visile proximum, quàm remotum. Adde quòd nebula per eandem lineam longè porrectam identidem aspectui occurrens, atque adeo crassescens, obscurior apparet, quàm quæ per breuiorem lineam cernitur. Ratio autem cur res pupillæ imposita non videtur, non est ea, quæ affertur in argumento, sed quia oportet illustrari medium ad inferendam speciem. Ad tertium; nihil mirum quòd tot rerum imagines oculis simul occurrentium pariter oculo inurantur, cum iis imaginibus sit plenum totum diaphanum actu illustratum, ut potè quæ neque sibi impedimento sint, nec potentiam degrauent, nec sua mole aut contrarietate se extrudant, cum non sint corpora, nec contrarium habeant, nec se perturbent, licet in eodem situ coeant, quia ubicunque existant, per se naturæ suæ distinctionem, & signa

Solut. 2.

Solut. 3.

& significandi vim retinent. Sunt verò istiusmodi simulachra perpetuo in diaphano illuminato, quia naturaliter à re visili emittuntur, nec verò temere huc, illuc oberrant magis, quam lux, quæ ipsa comitatur & quasi fouet; siquidem eius concursu, ut superius diximus gignuntur, eaque euanescente occidunt. Ex quo patet quid ad quartum argumentum respondendum sit.

Solut. 4.

Solutio 3.

Ad quintum dicendum in primis in speculo non videri imaginē, ut progressu patebit, sed videri re obiectā per imaginē, à speculo repercussam ad oculū, videri, inquit, aduersa facie, nō auersa, quia eiusmodi species, non est ut persona histrionis ex vna facie aliud, ex altera aliud exhibēs, sed est quidpiam simplex, atque purū ex vtraque facie (ut ita dicamus) obiectū representans; quo etiā fit, ut obiecti corporis partes dextræ efficiantur in speculo lævæ, & è diuerso: videlicet quia imago ad oculū repercussa ita rem nobis representat, ut ab ea prodiit, atque adeò etsi res visa nobis sit aduersa, manus quasi cōmutat; eiusque dextra nostræ dextræ respōdet, cum secūs fieri oporteret, ut videmus eū Socrates, qui antea erat auersus, nobis aduersus sit. Tunc enim eius dextra lævæ nostræ responderet. Itaque tota huiusce discriminis ratio est, quod species non alia sit auersa, quam aduersa.

Legi Vite-
lionem lib. 5.
Perspectiua
prop. 55.
Nich. in 4.
d. 11. q. 1. in 6.
princ.

QVÆSTIO VI.

An oculorum compositio ad visionem obeun-
dam accommodata sit, necne.

ARTICVLVS I.

De oculorum præstantia situ, & figura.

1. Ratio pro
oculorū præ-
stantia.

SPECTVS omnium sensuum præstantissimus habetur. Primò, quia tenuioribus, & à materia facie liberioribus, ac non nisi per diaphanum illustratum transmissis imaginibus ad functiones suas vitur, nullāque realem im-
mutationem ab obiecto recipit, sed tantum notionalem; nec enim v. g. exalbescit viso candore. Secundò, quia eius actio celerissima est, ut-
pote quæ momento fiat. Tertiò, quia è longiori tractu res attingit. Quattò, quia (ut ceteras eius prærogatiuas omittamus) plures rerum
differentias comprehendit; quandoquidem visu totius mundi fabri-
cam, & ornatum intuemur, lucis pulchritudine fruimur; colorum,
varietatem distinguimus, corporum omnium magnitudinem, figu-
ram, numerum, proportionem, situm, motum, & quietem assequi-
mur. Ideoque nullus sensus ad cognitionē inuentione propria com-
parandam magis idoneus est. Vnde Plato in Timæo visu acceptam
refert philosophiam; & eius imitator Philo Iudæus in libro de spe-
cialibus legibus. Defluxit (inquit) philosophia è cælo in hominum
animos;

D. Thom. 1.
p. 9. 78. art. 3.

animos, sed oculis sequestris deducta est in hospitium. Nam hi pri-
mi conspexerunt vias, quæ à cælo ad nos tendunt, regias. Item in li-
bro de mundi opificio. Quod, inquit, mens in animo est, id oculus in
corpore. Vider enim vterque: altera intelligibiles res; alter sensibiles.
Visus autem mentis ad noscenda incorporea; oculi ad contempla-
tionem corporum, quæ res ad alia multa prodest, & in primis ad id
quod maximum est scilicet philosophiam.

Quod verò ad oculorum situm attinet; liber quæ D. Ambrosius
lib. 6. Hexameron cap. 9. ea de re scripsit in hunc locum transferre.
Adherent velut quibusdam montium supercilijs oculi, ut & prote-
gente montis cacumine tutiores sint & tanquam in summo locati,
de quadam scena superiore vniuersa prospectet. Neque enim oppor-
tebat eos humiles esse, sicut aures, vel os, ipsosque narium interiores
sinus. Specula enim semper in alto est, ut aduenientium cateruarum
hostilium explorari possit aduentus, ne improviso occupent otian-
tem vel urbis populum, vel imperatoris exercitum. Sic latronum
quoque cauentur incursus, si exploratores in muris, aut turribus, aut
montis excelsi supercilio sint locati, ut desuper spectent plana regio-
num, in quibus insidiae latronum latere non possint. In mari quoque
positus si quis terræ appropinquare se conicit, in ipsa mali fastigia,
& celsa antennarum cornua voti explorator ascendit, & adhuc inui-
sibilem reliquis nauigantibus eminus terram salutat. At fortè dicas,
si specula editior necessaria fuit, cur non supra summum verticem
capitis oculi constituti sunt, sicut cancris, vel scarabæis in summo
sunt, quibus licet nullum caput appareat, colla, ac dorso tamen cate-
ro corpore celsiora sunt; sed illis testa valida, nec tam tenuis mem-
brana sicut nobis, quæ facile possit offendi, ruboque, & cæteris in-
terfendi sensibus. Itaque nobis in summa propemodum corporis
parte constitui oculos oportuit tanquam in arce, & ab omni, vel
minima offensione defendi: quæ duo sibi compugnantia vi-
debantur. Nam si in humili essent propter tutamen, minus im-
pediretur; si in vertice, paterent ad iniuriam. Hæc D. Ambro-
sius. Lege etiam D. Basilium homilia vndecima Hexameron.
Sane verò mirificè natura prouidit ut oculi tuti esse possent,
utque ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulsarent, ideo-
que concauis foraminibus incluserit; & genis, ac palpebrarum tegmi-
ne circumvallauit (etsi has Struthio camelus alitum sola, ut homo
vtrinque habeat, quæ identidem celeritate magna non solum exci-
piendis rerum imaginibus aditum aperiant, sed etiā incidentibus, &
noxiiis claudat: tum supercilia quoque addidit pilis breuibz adorna-
ta pariter, & alternè mobilia, quæ sudorem à capite, & fronte de-
fluentem repellat. Sed enim & hæc, ut Plinius. 1. 1. Naturalis historiae
lib. cap. 37. aduertit, maxime fastum indicant. Superbia aliubi con-
ceptaculum, hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet.
Nihil altius simul, abruptiusque inuenit in corpore, vbi solitaria
esset. Hæc ille.

Situs oculo-
rum.
D. Amb.

Cic. 2. de nat.
deorum.

Palpebrarū
usus.

Cur oculi
globosa figu-
ra.

De oculorum autem figura, sic habeto, Sunt oculi in globum conformati duabus potissimum de causis. Primum quia forma globosa promptiori agilitate in hanc, & illam partem voluitur, & aspectum circumfert: voluit autem naturæ auctor Deus aspectu circumferri ut (inquit Timæus) circuitus qui in cælo aguntur, in usum redigamus nostræ mentis, discursione que ipsius illis cognatas, sed perturbatas ad illorum temperiem reuocemus, & conuersiones Dei, quæ sine vlllo errore aguntur, imitemur. Deinde, quia ut Mathematici demonstrant, nisi oculi essent rotundi non possent rerum quantitatem deprehendere, nec aliquid perciperent nisi æquale sibi. Etenim visio fit per lineas rectas super oculum perpendiculariter incidentes, quarum concursus fit in oculi centro. Quare si oculus esset superficiei planæ noningerent se perpendiculares lineæ nisi à superficie æquali; sicque nonnisi æquale cerneretur.

Legit Vitellio
lib. 3. Per-
spectiua The-
or. 3. Cantua-
riensis lib.
1. Per. cap. 3.
concl. 3.

ARTICVLVS II.

De iis, quæ ad internam oculorum fabricam spectant.

N

Venit ad internam oculorum compositionem veniamus. Constât oculi, quod ad præsentem considerationem at-
tinet, septem musculis motoribus: tunicis quinque, et si
alij hæc secus numerent: tribus humoribus; duobus ner-
uis. Musculi dati eis à natura sunt, ut globum ad aspectum facile con-
uertant: quibus vnus sursum, alter deorsum: duo ad dexteram, læ-
uamque trahunt; alij duo circumferunt; septimus sustinet, illigatque.
Ex tunicis intima vocatur specularis, quia ut speculū nitet, & trans-
lucet, græcè à continua aranæ telarum imagini ἀράχης οὐδὲς. Huic
proxima græcè ἀμειβανσποειδὴς, latine reticularis nuncupatur, quia
venulis multis, & arteriis intexta retis effigiem exhibet. Tertia gra-
cè βλεφαρίς, latine vœa, quia similis est vœæ folliculo, à quo pedun-
culum dextraxeris. Quarta græcè κωρυμβοειδὴς, latine cornea, quia cor-
nu in laminas tenuissimas in sectum refert, & splendida, ac diaphana
est. Quinta græcè ἐπιπεφυκοειδὴς, latine adnata, siue adhærescens, quia
eius beneficio vndique totus oculus consistit, & sibi coheret, quæ
etiam alba à colore nuncupatur.

Oculorum mus-
culi septem.

Tunica quin-
que.

Humores in
oculos tres.

Qua sit tuni-
carū humo-
rumque compo-
sitio & con-
nexio.

Ex humoribus intimus dicitur à græcis κρυσταλλίνος, à latinis cry-
stallinus, seu glacialis, quod crystallum, seu glaciæ pelluciditate emu-
letur, et si aliquantulum mollis sit. Huic proximus græcè βλεφαρίδης, la-
tine vitreus, seu albugineus, quod consistentia, & colore vitro fuso,
siue recocto, vel oui albo sit similis. Tertius græcè χυμώδης, latine
aqueus ab aquæ similitudine.

Horum verd compositio hunc ordinem inter se habere deprehen-
ditur. Est oculus, uti diximus, in globi figuram conformatus. Eius
centrum obtinet humor crystallinus, quem vndique ambit tuni-
ca spe-

Hæc de v
Aristoteles 5.
de gener. alt.
c. 1. & de hist.
an. c. 10. & 11.
Galen. lib. 10.
de usu par-
tiu, theophi-
lus lib. 4. de
fabrica homi-
nis. Vesali lib.
14. c. 7. Simon
Part. de colo-
ribus oculorū
c. 3. Guenara
lib. 3. de sen-
sation. in Gal.
cap. 7. Fern-
lib. de parti-
bus corporis
humani cap.
9. Fernol. lib.
de partibus
corporis hu-
mani cap. 9.
Thom. à Veri-
ga in lib. 4. de
locis affectu-
c. 1. Concilia-
tor differ. 64.
Forleu q. 18.
in terti.

ca specularis. Huius humoris medietas vna in humorem vitreum,
qui proximè sequitur, immersa est; altera in eo extat, & quasi innat-
tat. Deinde humor vitreus posteriori parte ambit tunica reticularis,
desinens vbi glacialis humor eminere incipit supra vitreum. Hinc
duæ se offerunt membranae, nempe vœa, per cuius foramen humor
crystallinus, & pupilla cernitur; & à colore huius tunicae, quæ variè
intingitur, oculos nigros, caecos, glaucos, aut alio colore imbutos
dicimus. Altera tunica est cornea, quæ totum oculum ambit, & splen-
dida est. Inter hæc duas tunicas humor aqueus continetur: tum
postremum, atque extremum locum habet tunica adhærens, quæ ocu-
lum in propria sede cohibet, ducens originem à tunica caluariam
inuestiente; vnde & pericranium nuncupatur. Concurrent etiam ad
oculi structuram duo nervi, qui optici, seu visorii appellantur: hi ve-
rò à cerebro proficiscuntur, alter à dextera parte, alter à sinistra: sed
aliquantulum progressi inter se coeunt, rursusque; antequam oculos
subintrent, separantur: & quia duplici membrana vestiti sunt; inter-
na tenui, & externa duræ; ex illis ortum habent duæ tunicae, vœa &
cornea; Per eos simulachra rerum, quæ sub aspectum cadunt, in
communem sensum influunt, simulque per eisdem à cerebro emi-
cant visorii spiritus, sine quorum ope facultas cernendi munus suum
obire nequeat. Hinc est quod affecto cerebro, etsi oculi nihil aliud
de incommodi patiantur, hebescit visus, ut patet in ebriis, delitiis, &
phreneticis, è quorum cerebro defiliunt spiritus nebulis obducti, ac
minus puri minusque apti ad operationem. Addimus etiam ex inor-
dinato huiusmodi spirituum ad oculos motu interdum provenire,
ut ebriis circumuerti omnia videantur: Quod Aphrodisæus libro se-
cundo problematum quæstione. 67. hisce verbis edisserit. Larga vi-
ni copia nimiam exhalationem spiritus fumei ad cerebrum mittit,
qui spiritus cum digerit, atque consumi nequeat prius quam tempo-
ris spatium concoctionem exhibeat, per cerebrum voluitur, &
quæque versus percurrit, atque ita perturbatus profluit per nervum
visorium, pupillamque ad res conspectui obuias; facitque ut tales
videantur, qualis ipse est. Affectum eandem interiore foris esse
imaginantur: quocirca efficitur, ut etiam caligent, & vertigine tan-
tis per tententur.

Nervi viso-
rii duo.

Quis ortus
tunica vœa
& cornea.

Cur ebriis ob-
iecta circum-
agi videan-
tur.

Legit Arist.
lib. 5. de gene-
ratione ani-
mal. c. 1.

Sed & iis, qui nulla perturbatione, aut morbo laborant, propter
inopiam, inhabilitatemve spirituum deterior visus contingit, & è
contrario. Sic nimirum quibus spiritus modicus est, & facile dislo-
lubilis diu obtutum figere nequeunt: quibus lucidus, & copiosus,
aciem diu firmant, & res minutas, ac distantes ad vnguem discer-
nunt; quibus spiritus multus, & crassus, obtuentur quidē res absque
fatigatione, verum eas non exactè distinguunt. Sic denique ut anno-
tauit eodem libro Aphrodisæus quæst. 52. ij qui aquam bibere con-
sueverunt acutius vident, quia vini copia status nimium excitans spi-
ritum visorium turbat. Facit etiam non parum ad commoditatem, vel
incommoditatem cernendi ipsa compositio oculorum. Nam qui

Spiritus in
videndo mul-
tam diversi-
tatem efficit.

Oculi secun-
dum vari-
os

compositio
aut acuta
aut obtusa
videtur.

oculos emissitios, ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos, & profundos, acutè; quia illis præterquam quoddam species ab obiectis emissæ minùs uniuntur, ipsi etiam spiritus magis effluunt: his verò spiritus conglobati, & coacti diutius conseruantur, ac visionem intensius exequuntur. Quod similiter euenit iis, qui vt aciem intendunt oculos aliquantulum claudunt. Ac præter hæc, quæ à nobis commemorata sunt, multa alia afferri possent, quæ aspectum vitiant, aut iuuant, sed omnia prosequi non est huius loci. Ex dictis iam facile quibus intelliget maximè idoneam esse ad visus functionem oculorum fabricam, cum tam singulari artificio coagmentata sit, & tot musculis, tot tunicis, tot humoribus, & tam assiduo spirituum defluxu ad id munus præstandum abundet.

QVÆSTIO VII.

Vtrum visio fiat in humore crystallino?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis ostendi videatur non ibi fieri.

Argum. 1.

ROXIMVM est, vt vbi nam visio fiat expèdamus. Ac primùm, quòd non fiat in crystalloide, qui vnus est e tribus oculi humoribus, de quibus paulò ante differtimus, videtur hisce argumentis concludi, Humor crystallinus est coloratus; cum sit corpus viuens, atque adeo constans quatuor primarum qualitatum permixtione, quam color necessariò sequi videtur: igitur non potest esse idoneum visus instrumentum. Probaturs consecutio, quia alioqui perpetuè in oculis hallucinationes contingerent, siquidè omnia nobis eo colore infecta apparerent: sicuti icterici omnia carulea, & qui per vitrum viride intuentur, omnia viridia aestimant. Quòd si quis respondeat non vniuersum ex qualibet primarum qualitatum permixtione colorem oriri, sed in iis tantum corporibus, in quibus densum, & opacum affatum abundat, humorem verò crystallinum non ita se habere, sed rarum, ac translucidum esse: Còtra id obicitur. Nam si humor crystallinus transparens sit, proindeque lucem à circumfuso aère admittat, saltem non omnem lucem intueri poterit quemadmodum nec colores internosceret, si eorum aliquo esset imbutus.

Imò, quòd visio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum probatur. Sæpe accidit integro oculo, & potentia, receptaque imagine non videri à nobis rem præsentem: hoc verò neutiquam eneniret, si visio in oculo perficeretur, quia cum ea actio naturalis sit, posita causa non impedita confestim ex eo dimanaret, alia igitur interior facultas, in qua visio fiat, danda est.

Tertiò, Visio sit, vt Perspectiui docent, per radiosam pyramidem, id

dem, idest, per speciem productam in oculo ad modum pyramidis, cuius basis est in superficie obiecti, seu rei visæ, cuspis autem in centro instrumenti visorij: sed hoc nequit fieri, si videndi facultas in oculis insit: non igitur visio in oculis fit. Probaturs Minor, quia pyramis clauditur puncto, atque adeò vna & eadem nequit in duobus oculis simul terminari: at sicuti res visa vna est, ita vnã tantum ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

Quartò, Aspectus sit in congressu nerui optici: non igitur in oculis. Probaturs assumptum: primùm, quia non ob aliam causam videtur natura huiusmodi neruos, qui à cerebro, vt superius diximus, diuisi oriuntur, postmodum coniunxisse, nisi vt in ea parte, qua coeunt species ab utroque oculo transmissæ ad actionem videndi in vnũ copularentur. Secundò, quia nisi in ea nerui coniugatione perficeretur visio, deberent nobis geminata apparere ea, quæ simplicia sunt, vt pote per geminatam visionem, & duplicem imaginem conspecta.

ARTICVLVS II.

Constituitur pars affirmatiua questionis.

IN hac controuersia nonnulli, è quorum numero est Auicenna referente Cœlio libro 4. cap. 20. Cyrælus libro primo Perspectiuar cap. 3. concl. 6. & Vitellio lib. 3. Theoremate 4. & 20. putant visionem effici in congressu nerui optici, quibus facit vltimum proximi articuli argumentum. Hæc tamen sententia ex eo refellitur, quia si ibi fieret visio sequeretur eos homines, in quibus eiusmodi nerui inter se minime iunguntur (quorum nonnullos repertos fuisse constat) aut omnino visu carere, aut vt contrariæ opinionis assertores volunt, omnia eis videri duplicia; quod tamen falsum esse experientia comprobauit. Scribit enim Vesalius cap. 4. lib. 4. de fabrica corporis humani quendam se Patavij dissecuisse, cuius nerui visorij à cerebro ad oculos vsque diuisi peruenirent, qui tamen geminata à simplicibus internosceret, affirmaretque nunquam simplicia sibi dupla visa esse.

Non fit visio
in congressu
nerui optici.

Secundò, Quòd visio fiat in oculo suadet, quia non ob aliam causam affecto oculo confestim visus læditur, nisi quia illic facultas videndi residet, ibi functionem obit. Nec satisfaciet qui dixerit affecto oculo lædi visum, quia impeditur delatio specierum ad neruum. Non enim imaginum traiectione tam morosa, & difficilis est, vt medijs offensio vsque adeo ei nocere existimanda sit. Denique, quòd visio fiat in crystalloide ex eo confirmatur, quia hic humor est in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoque læso, amittitur visio. Item hæc pars oculi maxime splendida, & conspicua est, ac nullo colore infecta, quod ad videndi actionem apprimè obseruit. Vnde Galenus 8. de vsu partium capit. 6. docet reliquas

Fit in oculo,
scilicet in crystalloide.

Galenus.

Aristot.
Vitelio.
Valesius.
Vega.
oculi partes huiusce humoris gratia, siue ut cōtineant, siue ut alant, fuisse conditas. Et 10. eiusdem operis c. 1. statuit organum visus in huiusmodi humore consistere. Idemque sentit Aristoteles libr. 1. de generatione anim. cap. 5. ubi ait in ea parte effici visionem, quae tota nitida est & splendida, ut ab omni colore & luce moueri possit. Et apertius libr. 1. de hist. anim. cap. 9. Idem asserit Vitellio libr. 3. Perspectivae theoremate 4. Valesius libr. 2. controu. cap. 8. Vega in Galen. de loc. aff. lib. 4. cap. 1.

*Respondetur
argumentis
aduersariae
opinionis.*
Solut. 1.

Solut. 2.

Solut. 3.

Solut. 4.

Argumenta Verò, quae in contrariam partem adduximus facillè explicantur. Ad primum aptè respōdebatur. Quod verò deinde obiectum fuit, diluitur aiendo, etsi color sensiterio affusus aliorum colorum visionem impediturus esset, tamen lumen, quod humor crystallinus ab aëre collustrato recipit, non impedire ceterorum luminum aspectum, quia lumen ita est obiectum visus, ut sit etiam medium, cuius interuentu omnia cernuntur, quod proinde nullius visionem debuit inhibere. Ad secundum dicito. Cum anima rebus aliis nimis intenta est, ita ut nihil ad rem visam aduertat, non dari visionem; quia nec datur integra illius causa, deficiente videlicet applicatione ipsius facultatis, à qua videndi actio manat. Ad tertium, Concessa Maiori propositione, neganda est Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto, sed enim ad duos oculos nō vnā diui pyramidem, sed ad vnumquemque suam. Nec obstat quod obiectum sit vnum, quia ab eadem re infinitae pyramides proficisci queunt. Ad quartum dicendum non ob eam causam, quae in argumento asseritur, coniungi neruum opticum; Nam quod non sit necesse coire in eo species ne res geminae appareant, ex eo planè cōuincitur, quia alioqui opporueret dari etiam ante cerebrum aliquem neruum, in quo species audibiles hinc inde in vnum copularentur, ne soni simplices, duplici videantur. Quid autem causae sit cur geminata in oculis visione, & in auribus auditione, nō appareat geminatum id, quod simplicium est, in problematis exponemus.

*In problem.
de visu pro-
bl. 29.*

QVÆSTIO VIII.

Vtrum in speculo imago videatur: an non.

ARTICVLVS I.

Affirmatiue partis argumenta.

ONSTAT quidam esse corpora, quae imagines reddunt, ut aquam, æs politum, & gemmas quasdam. Nihil tamen eas æquè perspicuè reddit, ac specula è vitro, cui plumbum aucta parte illitum sit. Etenim vitrum ob lauorem, & pellucientiam facillè imagines

imagines excipit; sed impressas non remitter, nisi eas oppositu aliquis corporis densi, & obscuri sistat. Hinc solertis natura ingenium oculos animantium ad speculorum imaginem efformasse videtur: siquidem humori crystallino nigrotem quendam à tergo adiunxit; è quo ad eos, qui aliorum pupillam introspiciunt imago refiliat; vnde scitè dictum est, ut speculum oculus est artis, ita oculus esse naturæ speculum. Antequam vero ad institutam questionem veniamus, illud hoc loco monuerimus, videlicet speculorum vsum, qui magna ex parte in luxum abiit, ad animi utilitatem non posse parum conferre. Hinc Socrates, ut Apuleius refert, speculo ad morum disciplinam utebatur, idque etiam adolescentibus, ut facerent, præcipiebat; quod si liberali forma essent, ne illam vitiiis contaminarent, si deformi specie, eam morum elegantia compensarent. Quod spectat illud Seneca Naturalium questionum libro primo capite decimoseptimo. Inuenta sunt specula non ut barbari, faciemque velleremus, aut ut faciem viri poliremus, sed ut homo ipse se nosceret. Multi ex hoc consequuti sunt primò sui notitiam, deinde & quoddam consilium; formosus, ut vitaret infamiam; deformis, ut sciret redimendum esse virtutibus, quicquid corpori deesset: iuuenis, ut flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi; senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum Natura facultatem nobis dedit, nosmetipsos videndi. Fons cuique perlucidus, aut læue saxum imaginem reddit. Nuper me in littore vidi. Cum placidum ventis staret mare. Qualem fuisse cultum putas ad hoc speculum se cernentium? Etas illa simpliciior, & fortuitis contenta, nondum in vitia beneficium detorquebat, nec inuentum naturæ in libidinem, luxumque rapiebat.

*Oculi veluti
pellucida spe-
cula.*

*Speculorum
vsum etiā ad
animum cō-
ponendum.
Senec.*

His positis, solet in controuersiam adduci num in speculo, (quod similiter de aliis corporibus, à quibus rerum simulachra ad aspectum defluunt intelligendum erit) num, inquam, imago rei, an potius res per eam repræsentata videatur. Quam quidem controuersiam Seneca libro septimo natural. quæst. capit. 5. cum proposuisset integram reliquit. Quod ergo imaginem cerni affirmandum sit tum communi hominum existimatione, tum sensu ipso conspicuum videtur. Item, quia si obiectum cerneretur, & non imago; intueremur obiectum in suo proprio situ, & loco, ac sub ea magnitudine, qua præditum est: cum tamen secus rem habere constet. Id enim, quod aspiciamus, nō nisi in speculo constitutum sese nobis offert; & multo minus apparet, atque etiā in longiori distantiā, quàm est. Tertio, quia in speculo plano secundū Orizontē collocato summa pars rei visæ apparet suprā; ima vero infrā; & in speculo fracto simplicia videntur gemina, atque in speculis quibusdā certo modo cōpositis, nō geminata tantum, sed numerosa multitudine. Quae omnia nō aliunde videtur provenire, quàm ex diuerso modo, quo imago in speculis recipitur, & inde se spectandam offert. Postremo, quia cum

*1. Argumēt.
probās ima-
ginē videri.*
2.

3.

4.

*In speculo
fracto muta-
to situ partiu
cur multi-
plex appa-
reat obiectū
Cæsaricijs
libr. 2. per-
spect. cap. 3.
concl. 5.*

cum ab aere, ut interdum accidit, reflexio ad visum fit, id, quod cernitur non est res ipsa, sed eius simulachrum, ut non obscure tradit Aristoteles 3. lib. Meteororum cap. 4. ubi ait, cuidam (hunc Antipherontem Oretanum fuisse memorant) semper imaginem suam ab aere repercussam ante oculos obuersari solitam. Itaque non sentit Aristoteles Antipherontem se ipsum, sed sui imaginem in aere obtueri consueuisse. Quod etiam de speculo procul dubio pronunciasset, cum utrobique eadem omnino ratio sit.

ARTICVLVS II.

Non videri in speculo imaginem.

Videri obiectum & imaginem censent. D. Thom. Caiet. Capreol. Caelius.

Non proposita dubitatione variae sunt auctorum sententiae. Nam Scotus in 2. d. 13. q. 1. Auerroes lib. de sensu & sens. cap. 1. D. Thomas de veritate qu. 8. art. 5. & art. 15. asserit lapidem, & eius imaginem in speculo simul videri, idemque repetit 1. p. qu. 58. art. 3. quod exemplum vberius enarrans Capreolus in primo d. 35. q. 2. art. 1. in solutionibus argumentorum contra 2. conclusionem, ait visile producere speciem sui usque ad speculum, quae visile duntaxat referat; tum ab speculo usque ad oculum effundi vnam tantum speciem, quae utrumque repraesentet. In eadem sententia sunt Caiet. 1. p. quaest. 56. art. 3. Caelius libr. 15. c. 1. Ioannes Gandauensis quaest. 9. de sensu, & sensili, Thimon 3. Meteororum q. 4.

Contrarium opinantur Ciruelus Vitellio Richardus. Conclusio.

Nō videtur imago. Probat. 1.

1. Haec assertio cum tribus constet partibus, quoad priorem ita concluditur. Quicquid videtur aut color est, aut lux; haec enim tantum sub obiecto visus continentur: sed imago neutrum horum est: ergo ea non videtur. Secundò, species visualis est homogenea, ac qualibet eius pars totum obiectum refert, uti superius dixerimus: atqui in speculo in alia parte caput, in alia pedes, ceteraque membra sese aspectui ingerunt. Nō potest ergo id, quod cernitur esse species visualis.
2. Tertiò, quia imago diffunditur toto speculo, & tamē id, quod aspiciatur, non in toto speculo cernitur. Quartò, quia imago est in sola superficie speculi confecta ex chalybe, & tamē res visa apparet in profundo. Quintò, quia si imago videretur in speculo, cum nihil nisi per similitudinē potentiae inusta percipiatur, vel imago cerneretur per similitudinē eiusdem speciei, vel diuersae. Non eiusdem; tum quia esse notionale, quale est imaginis, semper ab eo, quod significat, distinguitur natura; tum quia nulla maior ratio est cur simulachrum coloris,

Antonius Andreas super authoris sex primis priorū. Tolet. q. ult. huius libri. Leun. libr. 1. de oculis naturae mirae. c. 33. Palatinus in 2. sentent. d. 5. disput. 1.

quam cur similitudo imaginis differat specie ab eo, cuius simulachrum est; tum postremo quia similitudines distinguuntur specie per obiecta, quae repraesentant: cum igitur color, & eius similitudo naturam specie diuersam obtineant; consequens est ut etiam imago coloris & imago similitudinis ipsius coloris naturam specie differentem sortiantur. Quodd autem imago in speculo per aliam similitudinem ab se specie distinctam non cernatur, ex eo suadetur; quia tunc visio quae circa speculum fit, non esset reflexa, siquidem à speculo ad oculum ducitur recta linea. Quodd si aduersarius dicat obiectum aspici per lineam reflexam; imaginem verò per rectam, iam negat solam imaginem videri, quod autē assererat. Secundò, lux directā, & reflexa sunt eiusdem speciei, ergo imago per rectam lineam effusa ab obiecto in speculum, & per reflexam ab speculo defiliens ad oculum, erunt eiusdem speciei; atqui illa solum repraesentat obiectum; ergo & haec.

Iam verò quodd simul & imago & res per eam significata non spectetur, inde iam constat; quia eatenus tantum diceretur videri à nobis simul res, & imago, quatenus idem est motus in imaginem, & in rem, quam imago repraesentat, ut scripsit Aristoteles lib. de memor. & reminisc. cap. 2. quare cum ostensum sit aspectum nostrum neutiquam ad imaginem speculo insidentem terminari, planum relinquitur dici non posse, nos & imaginem, & rem, quam imago significat, in speculo videre.

Superest ergo, ut quodd in speculo cernitur, sit res speculo opposita. v. g. cum Socrates in speculum intuetur, seipsum in eo videt per speciem à speculo defiliens: quia nimirum primò in speculum sui imaginem rectā impressit, deinde imago ab speculo repercussa ad oculos redit, qua ob signati oculi ipsiusmet Socratis visionem eliciunt, tenduntque in Socratem non in proprio situ, sed in alieno, videlicet in eo, à quo imago ad aspectum resultat. Nec id mirum videri debet, cum id visioni reflexae peculiare sit. Qua de re multa apud Vitellionem lib. 5. perspectuar & sequentibus.

Nunc aduersae partis argumentis occurramus. Ad primum dicendum, etsi non solum vulgus, sed sapientum nonnulli censuerint videri in speculo imaginem, idque ita esse sensui videatur, re vera tamen aliter rem habere, ut fuit à nobis commonstratum. Ad secundum quid dicendum sit, ex proximè dictis patet. Ad tertium, varietatem illam penes situm, quae se res conspecta in speculis offert, item geminationem, multitudinemve eiusdem, nasci ex situ ipso, vel compositione speculorum, & ex modo, quo regreditur imago, per quam res videtur. Quae omnia si à nobis particularim, & enucleatè explicanda essent, oporteret ea de re integram atque alienam à praesenti instituto tractationem attexere.

Ad vltimum, quodd etiam in lib. meteor. tract. 4. c. 5. disseruimus, respondemus locutum fuisse eo loco Aristotelem ex communi vulgari hominum sententia; quemadmodum & causam, cur Antipheron

Nō videtur simul res & imago.

Solum res in speculo cernitur.

Solut. argumenti.

Solut. 2. Solut. 3.

Solutio Vis.

pheronti sua imago praeire semper videretur, reddidit non ex suo, sed ex Platonis dogmate; qui, ut superius diximus, aspectum per egressum radiorum visualium ab oculis fieri credebatur. Itaque docuit ibi Aristoteles ideire. Antipheronti sui simulachrum obuersari solitum, quia adeo imbecilli visu erat, ut radij ab eo exilientes non possent ultra progredi, & aërem propellere: sicque à proximo aëre, quasi à speculo confectum ad oculum redibant, & ubi ea repercussio fiebat, propriam formam intuebatur, ita Aristoteles. Si tamen germanam huiusce rei causam requiris, respondet Alexander nubeculam aliquam Antipheronti ante pupillam coactam fuisse, & qua ob densitatem reflexio imaginis ad humorem crystallinum fiebat, atque ita videre se ille in aëre putabat, cum re vera intra oculorum orbem videret; quemadmodum ob eiusmodi materiae intra oculos concrectionem, interdum culices in aëre volantes intueri nobis videmur, venulis, quae ad pupillam sunt materia illa oppletis, ideoque aliquantulum sublati, ita ut alarum quandam similitudinem praeseferant.

Huic tamen solutioni illud obstat, quod cum intra oculum non possit gigni imago totius corporis, vel faciei, cum oculus non opponatur illis ex aduerso, utique non poterat Antipheron se per imaginem in oculo ipso genitam conspiciere. Quare dicendum potius, ab aëre ad Antipherontis oculos ophtalmia laborantes, reflecti solitam quasi ab speculo imaginem, qua se aëre vicino intuebatur: potuit enim ab oculis eo morbo affectis humor diffuere, quo aer crassesceret, eamque repercussionem faceret. Altera solutio sit: forsitan Antipheron neque intra oculum, neque in aëre se ipsum videbat, sed laesa imaginatione, ad quod apprehendebat, exterius accidere putabat. Narrat enim de ipso Aristoteles in libro de memoria, & reminiscencia cap. 1. eum idola omnia, quae phantasia concipiebat, tanquam facta, & gesta narrasse. Lege Galenum de locis affectis libro 3. cap. 6. quo loco ostendit propter affectum humore melancholico cerebrum, sibi persuasisse nonnullos, exterius obuersari oculis plurima, quae interius solummodo confecta erant.

QVÆSTIO IX.

Utrum ij, qui aquarum inspectores vulgo habentur, re vera sub terris aquas videant.

ARTICVLVS I.

Questionis in utramque partem disceptatio.

RO explicatione propositae dubitationis aduertendum est, ex iis, qui Aquileges nuncupantur, quosdam esse, de quibus Plinius libro 31. natural. histor. capite tertio agit, qui tantum externis quibusdam indiciis explorant

De his signis
Vitruvius
lib. 8. de
architectura
cap. 1.

plorant, ubi aquae subsint; quibus ad id praeter vulgares notas, videlicet iuncum, aut arundinem, multumque alicui loco incubantem ranam; Illud peculiare signum est, si ante solis ortum longius intuentibus exhalatio aliqua nebulosa praetenuis appareat; quam tamen ex edito speculantur proni, terra mento attingente. Est etiam ut loco citato ait Plinius, alia aestimatio peritis tantum nota, quam feruentissimo aestu sequuntur, dieique horis ardentissimis, qualis ex quoque loco repercussus splendeat, Nam si terra sitiente humidior est ille, indubitata spes promittitur; sed tanta intentione oculorum opus est, ut indolescant, quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, &c. Alij sunt, qui profitentur se aquas terra latentes intueri: De his nostra quaestio est. Nam quod hoc fictitium omnino sit ex eo videtur ostendi, quia cum visio non fiat nisi transmissis ab obiecto speciebus per diaphanum actu illustratum, terra vero opaca sit, ac nequaquam lumini perua: quoniam modo aqua terrae sinu oblitescens videri poterit? Secundo, quia vel id prouenit ex perspicacitate, & acumine; vel ex qualitate aliqua iis hominibus natura dono insita. Primum dicendum non est, cum ij homines caetera non acutius videant. Nec secundum, quia non apparet quanam eiusmodi qualitas sit, ergo, &c. Accedit quod nonnulli, qui hoc munus venditabant falsi sunt nihil se minus, quam aquam sub terris videre, seque id ad quaestum finxisse. Quare & ij, quorum dicto effossis puteis aquae repertae sunt, quibusdam venere in suspicionem ini cum Daemonibus foederis.

Indicia latetis aquae.

Quibus rationibus probetur non videri aquas sub terra.

Pro aquarum inspectoribus

Coelius libr. 29. cap. 17.
Plin. libr. 11. c. 37. Tranquillus in Tyberio cap. 68.
Calpurnius libr. 30. cap. 9.

At enim in contrariam partem non desunt etiam argumenta. Ac primum, quod tamen mirum sit, non debeat tamen impossibile iudicari, quosdam esse, qui eo naturae munere afficiantur, ut sub terris aquas videant, reddi potest probabile multorum hominum exemplis, quibus peculiare quaedam affectiones praeter communem ordinem, & consuetudinem ab ipso ortu datae sunt. Nam Alexander Macedo ex cute, & membris suauissimum odorem afflabat; & qui eius mensis praetiae Demophoon in Sole, balneoque rigebat, aestuabat in umbra. Tiberius Caesar expergefactus noctu paulisper non aliter, quam media luce, omnia contuebatur, paulatim tenebris sese obducentibus: & nostra etiam aetate ciuis quidam Brigantinae urbis in Lusitania noctu adeo acute videbat, ut minutissima quaeque distingueret. Athenagoras Argiuus à Scorpionibus percussus nihil dolebat. Tintyratae incolae Aegypti inter Crocodilos impune versantur. Quaedam Aethiopum gens ex aduerso Meroes ad usque fluvium Hydaspem citra periculum aspides comedunt. Longum esset caetera persequi. Solet quippe natura hisce quasi digressionibus extra chorum saltare, ut extraordinaria varietate vniuersi pulchritudinem augeat.

Item, quod non repugnet cerni praedicto modo aquas, probatur ex eo, quia lynces dicuntur ea, quae trans-parietem sunt, aspicere: Ff 2 quod

Calvus lib.
16. cap. 2.

quod etiam historici de quodam Argonauta, qui Lynceus dictus est, memoriae prodiderunt. Nec officit quod non videantur per terrae obscuritatem transmitti posse imagines ab aqua ad aspectum. Enim verò haud improbabile est, quod Stoici Philosophi tuebantur, videlicet terram nonnihil luminis imbibere, atque adeo etiam ea, quae terrae sinu saltem ad aliquam distantiam inclusa sunt, iacere ex se proprias imagines, verum ita tenues, ut ordinariè, & communi videndi facultati non congruant: sed ei, quae praediti aquileges sunt. Nec item specierum traiectionem impedit terrae densitas: siquidem densior quam terra est crystallus, quae tamen luce perfusa species transmittit.

ARTICVLVS II.

Questionis Explicatio.

Sint aquile-
ges necne,
vtrūque pro-
babile.

Is ita in vtramque partem disputatis, nonnulli ætatis nostrae nobiles Philosophi affirmatiuam partem amplectuntur: nimirum, reperiiri homines, qui re vera aquas terrae latentes conspiciunt. Adducuntur autem vtrita opinentur, non tam philosophicis rationibus, quam experientia. Fuerunt enim non pauci extantque adhuc nonnulli, qui multis in locis occultam aquae vim sua inspectione ostenderunt: non interuenisse autem ad id opem Dæmonum suadet diligens, & accuratū examen, quo eorum hac in re probitas publici iudicii auctoritate explorata fuit. Tum verò quod quibusdam etiam brutis animantibus hæc cernendi vim à natura datam fuisse perhibent, argumento quod certis quibus

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Nunc autem. A visu ad auditum transire, quod hic sensus secundum dignitatis locum inter ceteros sensus externos vendicet, ut progressu patebit. Continet autem hæc disputatio partes quinque. Vnam de obiecto auditus, hoc est, de sono: alteram de eius functionibus: tertiam

de organo: quartam de sonorum differentis: quintam de instrumentis, & generatione vocis. Docet ergo in primis sonum duplicem esse: vnum actu, alterum potestate. Sonus actu, est cum corpora sonum efficientia actu colliduntur: potestate, cum corpora, quae sonare queunt, non actu colliduntur, sed potentia tantum.

^b Fit autem actu sonus. Aggreditur ad explicandum quoniam modo

Κ Ε Φ. 5.

N

Ἦν ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦ καὶ ἀκούει Text. 77.
δοξασαί. ἔστι δὲ διττός ὁ φῶς.
ὁ μὲν γὰρ ἐνέργεια τις, ὁ δὲ δυνά-
μις· τὰ δὲ γὰρ ἀφ' αὐτοῦ ἔχον φῶ-
σον, ὅς τις ἀκούων, ἔχει τὰ δὲ ἔχον
τὸ χαλκός, καὶ ὅλα σιγαῖα καὶ λίθια, ὅτι δυνάμει
φῶσόνται. τὸ δὲ ἔστιν ἀπὸ τοῦ μεταξὺ καὶ τῆς ἀκούσε-
ως ἐμπροσθεν τοῦ φῶσος ἐνέργειας. ^b ὅς τις ὁ κατ' ἐνέργειαν Text. 78.
φῶς.

sonus actu fiat: cum verò sonus duplex sit: directus, & reflexus,

quibusdam locis aspectu magnopere terrebantur, ubi eruta terra, subterfluentes aquae repertae sunt.

Qui negatiuam partem sequuntur, ea, quae diximus experimenta ad externa signa, ad mendacia, ad veneficia, ad casum referunt. Si qui tamen affirmatiuam sequi voluerint, ad primam aduersariorū rationem respondebunt cum Stoicis, terram quidem opacam, & obscuram esse, non quia nihil prorsus luminis interius saltem intra poros admittit, sed quia id adeo exiguum est, ut pro nihilo habeatur: praeterea cum ordinariè sub aspectum non cadat. Non videre autem aquileges aquam sine aliquo lumine, argumento est: quod aquam exploraturi, meridianam lucem quaerunt, & solis splendorem, quo nimirum è profundo species hauriant, & ad aspectum euocent. Quae species per aërem poris terrae contentum fortè traiciantur.

Ad secundum dicendum, ut plurimum id non provenire ex nimia perspicacitate, saltem respectu omnium visibilium, ut probat argumentum, sed ex peculiari affectione occulta, quae visus proportionē ad vsum talium specierum, & tam exigui luminis habet: quanquam interdum cum ea proportionē repertum fuisse dicitur mirum acumen ad res omnes quam longissimè tuendas: ut in Lynceo Argonauta, cuius supra mentionem fecimus, qui non solum terra interposita videbat, sed solitus etiam fuisse perhibetur exeuntem à Carthagine classem Punicam, numerumque navium ex specula Lybica manifestissime notare. Idemque, quod paucis mortalium contigit, nouissimam lunam, primamque in signo Arietis eodem die conspexit.

Plinius lib.
2. cap. 17.

Ad vltimum, haud mirum esse, quod quidam videre se aquas finxerint cum non viderent, nihil est enim in istiusmodi rebus tam secretum, & constans, quod simulatores non inueniat.

CAP. VIII.

Text. 77.

N

UNC autem post hac de sono & auditu determinemus oportet. Est itaque sonus, duplex: quidam enim est actu: quidam potentia sonus. Nam corporum quadam non habere dicimus sonum, ut spongiam, lanam, & huiusmodi, quadam habere, ut as, & quaecunque solida, leuiusque sunt, quia possunt sonare, id est, inter se, & auditum sonum efficere. ^b Fit autem actu sonus alicuius semper

Text. 78.

Deinde, percussio non fit nisi vnum corpus ad alterum loco moueatur: hæc autem morio indiget medio, cum latio non sit in vacuo. Igitur tria corpora ad sonum conueniunt duo extrema, & vnum medium.

& reflexus, prius de directo, qui reflexum necessario antecedit, disserit. Docet igitur ad directum sonum edendum tria corpora concurrere, nimirum corpus percussor, percussum, & medium, quod intercipitur. Id verò ita probat Sonus resultat ex ictu, seu percussione, hæc autem non datur nisi vnum corpus percutiat, alterum plagam excipiat. Igitur ad sonum producendum duo exiguntur corpora.

Trium corporum concursu sonus fit.

Corpora a-
ptiora ad so-
num efficien-
diū dura, la-
nia concu-
tiū sunt.

Quod soni
medium.

Atque uti diximus.
 Docet qualia esse debeant ea corpora, quæ percussa sonum editura sunt, idque nonnullis propositis conditionibus ediderit. Prima est, ut sint dura, sic enim sibi mutuo obfistunt, & interclusum aërem ferit: cuius conditionis defectu corpora lanca non reddunt sonum: Secunda est: ut sint larua, quia leuium vna est æquabilis superficies, qua totus aër simul diuerberatus sonabit: nec frustratim continuus filietio egreditur: Tertia, ut sint concava: Nam hæc ad sonum efficiendum aptiora sunt: quia aër intus inclusus post istum ad latera concava repercutitur, ut in tintinnabulis videmus. Deinde, agit de medio soni, docetque id esse aërem & aquam: licet hæc non sint præcipua causa soni efficiens, sed corpora solida aëri compressiua, ita ut percutientis motus dissipationem aëris præueniat, ac vincat. Vnde fit ut percussio velox, & concitata esse debeat, alioqui sensum aëris diffuset abique sono. Quod Aristoteles exemplo declarat. Nam arena cumulum descendente, siquis celeriter, ac vehementer percutiat, ita ut ob velocitatem eius diffusionem præueniat, sonum efficit, contra vero uelociter si arenam sensum, & leniter feriat.

cum aer ictus in corpus, quod ei renititur incurrit, cumq; ulterius progredi non possit, dissepiscit, & dissiluit. ut pila: Docteq; semper huiusce modi reciprocas voces fieri, licet prae sua exilitate sensum effugiant: quod & in lumine accidit, nam

semper ad aliquid, & in aliquo: ictus est enim, qui sonum efficit ipsum. Quapropter fieri non potest, ut si unū sit corpus, sonus efficiatur: quippe cum aliud sit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod sonat, ad aliquid sonat. Sine autem latione nunquam efficitur ictus. ^c Atque, uti diximus, non quorumvis ictus corporū sine ullo discrimine sonus est, nullū enim efficit sonum, si percussa fuerit lana, sed et, & quaecunque sunt lenia, concutuntur: et quidē, quia corpus est lane, concutitur verò, quia per reflexionem complures post primum efficiunt ictus, quippe cum non possit aer motus, ac

Text. 79. agitated exire. Præterea, auditur quidem sonus, & in aëre & aqua. At verò nec aër est auctor soni, nec aqua. sed opus est, ut inter sese solidorum corporum, atque ad aërem ictus fiat, quod quidem tum fit, cum aër percussus permanet, neque diffunditur. Quapropter si citò, vehementerq; percutiatur, sonat, opus est enim ut percussientis motus diffusionē præueniat aëris: perinde atque si cumulum aut aceruum arene cum fertur, velociter quiescam

Text. 20. verberet. ^d Fit autem Echo, sonitus, inquam is, qui post sonum resultat: cum aer factus unus ob vias, vel locū, qui terminavit ipsum, atque dissolui prohibuit, inde resilit veluti pila repulsus. Videtur autem talis sonitus fieri semper: sed nō semper clarus efficitur. Nam & in sono perinde atque in lumine fit. Lumen enim semper refrangitur: alioquin non fieret lumen ubique, sed essent extra locū eum tenebrae, quō radij solis perueniunt. Verū non ita semper refrangitur, ut umbram efficiat, qua terminare lumen solemus, quod quidem tum fit; cum ab aqua, vel are, ceterisq; lauibus, ut patet, refle-

Text. 83. *Etiam, Recte autem a veteribus audiendi vacuo tribuitur auctoritas. Nam aer vacuum esse videtur, is autem est, qui audire facit, cum continuus unusquisque fuerit agitat. Perum quia fragilis est, non personat nisi id, quod est percussum. si laue, tum enim unus ipse simul ob planiciem ipsam euadit, lauis namq, corporis planum est unum. Id igitur sonum efficit, quod mouet*

Text. 82. Usque ad audiium continuatione aërem omnem. e. Inest autem audiui quidam infusus aër, atque cum auditus in aëre sit, cum externus aër mouetur, & internus mouetur ac agitur. Qua propter animal non omni audit ex parte, neque quòvis aër, pertransit, & penetrat: quippe cum animatum

Text. 83. nō habeat aërē ubiq. quo possit quauis sua parte moueri. Ipse igitur aër va-
cat ex se sono quia facile dissipatur ac dissoluitur: verū cū prohibetur dis-
solui, cū motio ipsius est sonus. At is aër qui in auribus est collocatus, intus est
rēditus ut sit immobilis, atq. ut hoc exactē sentiat differentiā omnes motus. Et
propter

etiā non ita nobis efful-
geat, ſemper reſilit, etiā
in eas partes, vbi eſt um-
bratio: huiusmodi tenebræ vbi-
que eſſent, exceptis locis
ſoli oppoſitis, vbi ſplen-
dor & radius palam in-
cubatur. Sic igitur & ſoni
reſlexio ſemper fit, quia
ſemper ex ſono percuſ-
ſus aër inuenit corpus,
vnde recipiatur: non
tamen ſemper auditur.

*Quicumq;
ſonum corni-
tatur Echo,
quamquā
ſemper per-
cipitur.*

aut quia species recurrē-
tes prætenuē sunt, & iā
penē emortuæ: aut quia
ad sūt adhuc species di-
rectæ, aut non multo an-
tè fuerunt: quod in causâ
est, ne Echo vti diuersus
sonus percipiatur. Com-
monet deinde probè as-
seruisse antiquos philo-
sophos aërem esse me-
diū, quo sonus percipi-
tur, qui tunc aptè immu-
tatur, vt auditio fieri
queat, cum totus aër in-
ter corpus, quod sonat,
& audiendi facultatem
interiectus afficitur, vt in
auditum species trans-
mitti possint.

*Insuper autem audi-
tui. Explorat qua ratio-
ne audiendi instrumen-
tum à sono immutetur.
Habet quippe auditus
organo suo congenitum
aërem,*

Quemcumq;
sonum comi-
tatur Echo,
quamquā nō
semper per-
cipiatur.

Quo pacto
auditus in-
strumentum
à feno mo-
ueatur.

Soluitur.

cum tempus non sit, necessario motum esse; viderique id ad mentem Aristotelis, qui hoc loco text. 85, & libro de sensu, & sensili capite sexto, dixerit sonum esse motionem. Occurrendum erit sonum esse quid successuum, ut probat argumentum, non tamen per se, & intrinsecè, sed per accidens, atque ita non esse tempus, aut motum; nec de genere quantitatis; alioqui esset etiam per se, ac vi sua extensus. Itaque successuum non eadem ratione, sed secundum analogiam tantum de sono, & de quantitate dici. Enim verò successuum in quantitate supponit extensionem partium: quæ ad indivisibilia copulentur in sono autem minime. Item successuum in quantitate est, cuius partes per se, ac ratione sui continenter fluunt. In sono autem catenus tantum continuatione fluere dicuntur, quia ad successionem motus, quem sequuntur, siue à quo genitæ fuerunt, sese accommodant. Aristoteles verò cum sonum motionem esse dixit, loquebatur in sensu non formam, sed causam predicante, hoc est, non in sensu formali, sed causali, uti vocant, quasi diceret sonum ex motu resultare. Si igitur petas quidnam sit sonus, dicimus esse qualitatem sensibilem, quæ auditu percipi potest.

Definitur sonus.

2. Propositio. Sonus productio, non est ipsa corporum motio.

Secunda propositio. Generatio soni non est ipsa motio corporum sese impetentium, eam tamen consequitur. Priorem partem huiusce propositionis ea ratio probat, quia motus localis non nisi ad ubi, siue ad locum per se contendit: nec ullam novam realitatem mobili ex se infert, ut docuit Aristoteles octavo Physicæ Auscultationis libro cap. 7. text. 59. Itaque generatio soni formaliter est alia actio terminata intrinsecè ad sonum, ut ad terminum per ipsam genitum. Quæ actio posset sonatio appellari, nisi verbum hoc tam malè auribus sonaret; quemadmodum ex ipso etiam locali motu alia dimanat sæpè actio ad colorem terminata, ut 2. lib. de cælo c. 7. qu. 6. disertum; ac fortasse eo modo plerique cælestes influxus mediante latione dispensantur. Posterior verò pars inde conspicua est, quia nullus sonus nisi post corporum inter se conflictum gigni solet. Adde, id saltem velle Arist. quoties sonum motionem corporum sese collidentium esse ait; cum enim id in sensu formali intelligi nequeat, uti diximus, reliquum est, ut ad sensum huius posterioris partis nostræ conclusionis accipi debeat.

3. Propositio. Sonus immediatus ex aëris fractione quam ex corporum collisione exiit.

Tertia propositio. Sonus non sequitur immediate collisionem corporum, sed fractionem aëris intermediæ. Pro explicatione huiusce propositionis advertendum est, ad sonum saltem perfectum non solum requiri collisionem corporum sese percutientium, sed etiam fractionem intermediæ corporis: (quod si de perfecto item sono agamus semper est aër, ut progressu patebit) hæc enim duo interuenire docuit Aristotel. text. 78, & text. 79. Est ergo inter philosophos disceptatio, num sonus prædictam collisionem, an potius fractionem proximè consequatur. Statuimus verò consequi proximè fractionem, quia aër inter duo corpora attritus primum frangitur, deinde fractus sonat. Concurrere autem non solum collisionem, sed etiam fractionem

fractionem ad sonum, argumento est, quod interdum ea corpora, quæ vehementius colliduntur, minus sonant, ut duo ligna; & contra minus collisa prolixior sonum faciunt, ut tintinnabula: id, quod ex eo potissimum nascitur, quia corpora aënea sua duritie, & leuitate aërem magis frangunt. Similiter etiam cum nouus pannus scinditur longius crepat, quam aliud corpus durius; quia tunc vicinus aër hinc inde in plures partes distractus rumpitur.

Ibi sonus maior, ubi minor aëris fractione.

Quarta propositio. Sonus non semper fit duobus corporibus solidis sese impetentibus. Probatur, quia solo fluctuanti, & inundantibus ventis, & aëre in fistulis, aliisque musicis instrumentis colliso, & flabello, vel flagello circumactis, fit sonus: & lineus pannus scindendo crepat, & ignis affusa aqua strepit, & ante terræ motum subterranei boatus audiuntur, ut ait Aristot. lib. 2. Meteor. c. 8. ad quos sonos edendos patet non concurrere duo corpora solida. Itaque si res ad exactam veritatis normam reuocetur, inueniemus quemadmodum corporum cavititas non tam ad sonum simpliciter, quam ad soni protensionem, seu prolixitatem facit, & laeior ad soni vehementiam; ita corporum multitudinem, & soliditatem non ad sonum absolute, sed ad perfectum sonum efficiendū exposci. Vnde rectè Simplicius annotauit Aristotelem hic non tam sonantia docere corpora, quam benè sonantia. Tamen si dici etiam possit quoties ab vno tantum corpore fit sonus, ut ab aëre inundante, vnum præstare officium plurium; & cum à non solidis corporibus editur, ea solidorum vice esse. Quæ de re lege hoc loco, si placet Themistium, Philoponum, & Simplicium. Consule etiā M. Alber. in sum. de homine tract. de auditu qu. 5. ubi modos varios efficiendorum sonorum tractat. Vnde constat Aristot. celebriores tantum, ac magis communes tradidisse. Porro autem corpora ut benè sonent, debent esse dura; quia mollia non sese aptè feriunt, cum alterum alteri non resistat, ita ut aërem vehementius excutiant, antequam dissipetur. Item leuiora: quia corpora inæqualia in cauis, & depressioribus partibus aërem frustratim comminuunt, atque adeò sonum comminutum edunt. Hinc Aristoteles in problem. lect. 11. q. 25. cum quæsieret cur paleis in orchestra sparsis, chori vox minor audiretur, respondet causam esse, quia vox pauimento minus leui occurrens, ut minus est vna propter loci asperitatem, ita minor est, quippe quæ minus continua sit. Ob id etiam cum parietes aulae vestiti sunt minus firma vox editur. At verò polita corpora aërem acruatim collectum repellunt, quod sonum efficit vehementiorem. Item aërea, id est, aëris natura multum participantia. Vnde aënea, & argentea magis sonora sunt, quam plumbea. Sicut enim aëris potissimum fractione sonus gignitur, ita ubi plus aëris interuenit, sonus melius prorogatur. Quam obrem vasa inania magis peristrepunt, & tintinnabula tenui loco suspensa acriorem sonum reddunt, quam apprehensa manu, uti Philoponus annotauit.

4. Propositio. Corporum soliditas & multitudo non est simpliciter necessaria ad soni generationem.

Simplicius.

Themistius. Philoponus. M. Albert.

Cum corpora leuia sonant magis.

Propositiones alie traduntur.

*Propositio
Sexta sonus
ex percussu
solum aqua
problemata est.*

QUINTA propositio. In vtrāque partem probabile est non solum aëris, sed etiam aqua percussione sonum effici. Partem affirmantem asserunt hoc loco Simplicius, & Themistius, Avicenna 6. Natur. p. 2. cap. 6. eo argumento, quod flumina lapides versantia sonos emittunt. Quod etiam Scaliger exerc. 297. in Cardanum confirmat ex eo, quia conflictu nubium, quae sunt naturae aquae, sonus fit. Accedit quod sonus non per aërem tantum, sed per aquam etiam deuehitur teste Aristotele text. 76. Quod si ita est, cur non etiam in aqua sonus generetur? Philoponus com. 79. M. Alber. tract. 3. c. 18. Egidius com. 77. D. Thomas, ac fere latini interpretes negatiuam amplectuntur. Assert autem pro se Philoponus eam rationem, quod sonus non fiat corporibus vtrūque concurrentibus, sed cum impetu, neque medio corpore vtrūque eliso, sed confestim. Quare cum aqua corpus graue sit, & ob crassitudinem antequam duo corpora solida concurrant, paulatim non vniuersim elidatur, consequens est, ut eius percussu haudquaquam sonus excutitur. Sed neque hoc argumentum, neque priora omnino concludunt. Ad illa enim respondent aduersarij, aërem tenuitate sua aquam permeare, eiusque non aqua attritu flumina, & nubes sonare. Item, minus requiri ad deferendum sonum, quam ad generandum; & ob id, licet aqua facultatem soni delatricem habeat, non proinde tamen effectricem obtinere. Ad alterius verò partis rationem dicendum erit, tam vehementem posse esse vim, quae aquam impellat, ut antequam ea fluat, apte congrueretque ad sonum diuerberetur. Quare nihil mirū quod nec illi, qui se intra aquam percutiunt, nec pisces nantes sonum edant, cum aqua eo pacto non cieant. Sanè verò probè hoc loco scripsit Theophilus eos, qui negant posse ex collisu aquarum sonum fieri, illo potius debere niti argumento, quod ea sit natura aquae, & aëris, ut vtrique insit facultas deuehendi sonum; & tamen ad eum attritu suo generandum, non aqua, sed aër facultatem habeat. Pro certo tamen habendum est, etiam apud eos, qui priorem sententiam defendunt, aëris naturam multò plus, quam aquae ad sonum conferendūque in causā fuisse dicent, cur Aristoteles, cum de corporibus ad soni generationem se collidentibus ageret, non aqua, sed aëris mentionem fecerit.

6. Propositio.

Probatur. 1. Sexta propositio. Haud necesse est motum, quo sonus editur, ad aures vsque pertingere. Huius propositionis veritas ex eo constat, quia alioqui, cum sonus innumabili ad leuē distantiam percipitur, oporteret totum aërem intermedium agitari, quod ridiculū est. Secundò, quia non possent duo à regione inclamantes à se mutuo audiri, siquidem motus contrarij, atque ex aduerso occurrentes, sese impedirent. Tertio, quia pisces in stagnis immota aqua sonos audiunt, &

nos

nos in locis vndique oclusis, quod motus aëris non meat, sonos percipimus procul editos. Sunt tamen qui contrā sentiant, asserantque totum aërem vsque ad auditum moueri, ita ut vna pars vicina tintinnabulo, plaga accepta, aliam sibi coherentem feriat; illa similiter aliam, quouique ad aërem insitum cavitatibus aurium perueniatur: atque ita sonum non absque successu motus ad sensorium euadere. Quod Alexander huius sententiae auctor teste Philopono, & Simplicio, eumque securus Auerroes com. 78. explicat similitudine ducta ab aqua percussa lapide in eam proiecto. Ut enim ediderit Themistius, Aër, qui primò insonat, non abiungitur sic, ut ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi, & continentem aërem commouet, atque hic subinde alium excitat eo modo, quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulsus obiter sequentem impellit. Similiter Vitruuius, Mouetur, inquit, vox circulorum flexibus infinitis, ut si stante aqua, lapide immisso, nascantur innumerabiles vndarum circuli a centro crescentes, & quam latissime possint vagantes, si loci interpolat angustia: eo tamen interstitio quod in aqua circuli aqua planicie in latum mouentur: vox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim scandit. Non desunt verò argumenta, quibus hæc sententia probari videatur. Nimirum ad sonum deferendum moueri totum aërem vsque ad auditum. In primis, quia non ob aliam causam videtur sonus, eiusque species successionē temporis ad aures prolabi (vnde teste Aristotele in lib. de sensu cap. 7. propinquiores prius sonum audiunt, cum species colorum momento ad oculum perueniant: nisi quia moto aëre deferuntur. Item, quia stante in aliam partem vento idē minus audiuntur soni, quia impeditur, aut retardatur motus aëris ad nos. Accedit etiam testimonium Aristotelis, qui proximo superiori, capite text. 82. hoc ipsum videtur palam docuisse, cum asseruit vnum eundemque continuum aërem vsque ad auditum moueri. Nihilominus ad primum horum respondemus, idē sonum, & species audibiles non instanti, sed tempore deferri, licet visiles momento ad oculos traiciantur: quia tam sonus quam eius species magis materiales sunt, quam imagines colorum. Ad secundum, dicendum est, ventum in aduersam partem flantem tum sonum, eiusque species aliò deuehere delato aëre, tum etiam obistere motui, quo ad aliquam distantiam aër vicinus corporibus sonantibus agitari solet.

atque ita sonorum perceptioni non parum incommodate. Denique locus Aristotelis non de motu locali, sed de eo, quo aër sonum, eiusve species recipiendo alteratur, intelligendus est.

*Contraria
sententia.*

*Eius auctores.
Alexander.
Auerroes.*

*Similitudo
soni cū aqua
circulis.*

*1. Eorū arg.
Arist.*

2.

3.

Solutio. 1.

2.

3.

QVÆSTIO II.

Quodnam Soni Subiectum sit, quod medium.

ARTICVLVS I.

Sonum non recipi in corporibus solidis, quorum consuetu
editur, eius medium esse aërem, & aquam.

Opinia quid
sonus in sonā
te tantum in
sit.

QUORVNDAM opinio est sonum recipi tantum in cor-
pore sonante, primum, quia cum odor, color, sapor, &
qualitates, quæ sub sensum cadunt, inhiereant in ob-
iecto, non autem in medio, consentaneum videtur, ut
idem quoque sono conueniat, atque adeo ut solum in
corpore, quod audimus, recipiatur. Item, quia ipsa corpora, quæ so-
num edunt, à sono denominantur, & nos ea audire dicimur, certè
non nisi quia sonum ipsa in se habent. Afferendum tamen est, Cum
duo corpora solida, intercepto aere, vel etiam, ut quibusdam placet,
in aqua sonum edunt, eiusmodi sonum non in solidis corporibus;
sed in intermedio excipi: sicut enim ex fractione, & compressione
medij corporis sonus resultat, ita in eo, non in corporibus solidis re-
cipi videtur, alioqui etiam in vacuo posset sonus fieri, & coelestia
corpora concentum facerent, utpote quibus ad hoc præter medium
aërem qui motum excipiat, nihil desit. Contrariæ verò partis argu-
menta facile soluet, qui ad primum dixerit, peculiare, ac proprium
sono esse non hærere in obiecto; cuius discriminis causa est, quia cæ-
teræ qualitates sensibiles habent esse fixum, & stabile, sonus ve-
rò non est nisi dum fit; ideoque ubi gignitur, hoc est, in intermedio
corpore, ibi ut in subiecto recipitur. Quid verò hac in re de reliquis
sensibus, quod ad medium attinet pronuntiandum sit, progressu
patebit. Ad secundum respondendum est corpora, quæ sonum edunt,
appellari sonantia, non ut sono affecta, sed ut sonum efficientia que-
madmodum & sonora dicuntur, quæ idonea sunt ad prolixiorum so-
num excitandum.

Soni mediū
aër & aqua.

Quod verò ad soni vehiculum attinet, hoc est, ad medium, quo
sonus siue eius species ad auditum deuehuntur, dicendum id esse
tum aërem, tum aquam, ut docet Aristoteles hoc loco text. 79. & de
aëre quidem plana res est: de aqua verò etiam constat, tum vrinan-
tium testimonio, tum quia pisces sub aquis audiunt, cum vocibus
terreantur, vnde & silentium piscatoribus. Quin etiam scribit Pli-
nius lib. 10. Natur. histor. cap. 70. pisces plausu congregari solitos ad
cibum in quibusdam viuariis: & in piscinis. Cæsar, tum genera pi-
scium, tum etiam quosdā singulos ad nomen venisse, speciatim verò
audire prodūtur mugil, lupus, salpa, & chromis, ac præsertim delphi-
ni non audire tantum, sed etiam mulcen symphonie cantu dicuntur.

Fate-
na

Fatendum tamen est cum Aristotele in problem. sect. 11. q. 6. multò
liquidius faciliusque sonos per aërem traduci, quàm per aquam, ob-
rundantur enim, & obsecrantur crassitudine aquæ sicuti & species
visibiles; ob eamque rem tempore pluuie madefacto aëre, minus per-
spicue dignoscuntur soni, quàm tado, & sereno cælo.

ARTICVLVS II.

Quo pacto sonus, eiusve species ad
auditum traiciantur.

SED est adhuc non parum dissidij inter philosophos,
vtrum sonus secundum suum esse reale, an secundum
notionale duntaxat, hoc est, per suas species ad auditum
vsque perferatur, sicuti colorū imagines ad visum. Oc-
currit verò hac de re triplex sententia. Vna, quæ statuatur à primo so-
no facto in aëre diffundi, ac multiplicari sonum tantum, modo se-
cundum esse reale vsque ad auditum. Secunda, quæ defendat à pri-
mo sono spargi continuò solas species ipsum representantes. Ter-
tia, quæ asserat à primo sono fundi, tum alium sonum ad certum
spatium, tum species vsque ad auditum.

Tras de re
proposita seu
sentia.
Prima.

Hæc difficultas hisce pronunciatis explicanda est. Primum sit. Ab
ea parte, in qua primò sonus recipitur, siue sonus secundum esse rea-
le multiplicetur, siue non; continuò species mittuntur. Probat,ur,
quia sonus non nisi per suas species, uti reliqua sensibilia, in sensum
cadit. Quare si qua foret pars medi, cui inesset sonus, & non spe-
cies, sequeretur intra illud spatium, in quo tantummodo sonus ver-
saretur, non posse sonum audiri. Præterea, dicendum esset non posse
integrum sonum à nobis percipi. Nam cum impossibile sit totum
sonum auribus illahi, ea tantum ratione auribus integer percipie-
tur, si species, quæ integrum representat, auribus imprimatur. Rur-
sus verò, nisi ab eamet parte aëris, quæ sonus editur, continuò spe-
cies soni essueret, non possemus dignoscere, vndenam sonus veni-
ret, non enim species soni locum indicat, nisi quia ex eo soluit.

1. Pronuncia-
tum.

Secundum pronunciatum sit. Quamquam sonus ad aliquam
partem medi secundum esse reale multiplicetur, non est tamen ve-
rissimile eo pacto diffundi ad omnem distantiam ad quam eius spe-
cies deueniunt. Hoc pronunciatum quoad priorem partem ex eo
suadet, quia cum sonus secundum esse reale in aëre tanquam in
proprio subiecto, & in aqua non solum tanquam in vehiculo, id
enim constat, sed etiam ut in subiecto proprio, ut quidam volunt,
similiter recipiatur, nihil sanè repugnat aliquantulum sese in eo ex-
tendere eo modo, quo calor aliam caloris portionem se ulterius
communicando gignit: quamquam non sit inficiandum, nullam ra-
tionem planè conuincere istiusmodi secundas qualitates diffundere
se ipsas realiter, cum ad earum perceptionem sufficiat emitti ab eis

Con. Comm. lib. de Anima.

Hh

species

species ad sensuum officinas. Quod ita fieri in coloribus manifestum est, nec enim vnus color alium gignit, sed duntaxat sui imaginem ad aspectum iacit: Verum nostram opinionem de extensione soni secundum esse reale in medio sequitur D. Thomas in 2. dist. 2. quæst. 2. artic. 2. ad 5. Quoad posteriorem verò partem idem pronuntiatum inde ostenditur, quia sonus breuissimo temporis spatio prout auditur; non videtur autem probabile inesse sono tantam vim se diffundendi, et si id lux ob excellentem prerogatiuam inter sensiles qualitates obtineat, vt se non solum in instanti, sed etiam secundum esse reale quam longissime explicet.

*Sonus non in
vultu solum
sed et in or-
bem spargi.*

Illud verò constat quocumque modo sonus diffundatur non in rectam lineam tantummodo porrigi, sed orbicularim spargi continuata serie, more circulatorum, qui iactu lapidis in aqua a centro versus omnem loci differentiam abeuntes excitantur, cuius rei argumentum est, quod à tergo, & ex obl. quo, ac denique ex omni parte sonus audiri solet. Quod verò ad reflexum soni siue Echo spectat. Is tunc fit, cum sonus incurrit in aliquod corpus læue, & concuum, à quo tanquam pila repulsus ad aures resilit, ita vt exaudiri possit oblocutio. Nam si corpus, in quod incidit, inæquale sit, ita vt vnitas reciprocantis soni minime seruetur, audiri vocis responsum, seu vox æmula nequibit. Si item corpus sit humidum, aut molle & quod ictui cedat, eumque resoluat, non duplicabit sonum, nec imaginem edet. Si autem petas num Echo fiat percussio aëre, qui sonum suo quasi remigio vehat, reuehatque, dicimus conuenienter iis, quæ superius statulimus, sicuti non necesse est aërem ceteri toto spatio, quo sonus funditur, nec sonum secundum esse reale spargi toto eo tractu, quem species peruegantur; ita non requiri ad Echus generationem, vt rotas a r agitetur vsque ad locum, vnde voces reciprocæ fiunt: nec item necesse esse, vt sonus secundum esse reale eo perueniat, semper tamen dari reflexionem specierum per quas sonus percipitur, vt ex superius dictis patet. Contingit autem eandem vocem non semel tantum per reciprocatione ad auditum peruenire, sed sæpius, ita vt decies interdum audiat; sicuti Patavij quodam in loco fieri narrant, & olim Olympiæ in porticu, quam ob id heptaphonon appellabant, eandem vocem septies reddi solitam auctor est Plinius lib. 36. Nat. hist. cap. 15. Nam cum vox semel percussa in loca alia vicina incidit, & in cauos anfractus, à quibus similiter dissiat per eiusmodi reflexus repetitos; eadem vox identidem ad aures perlabitur. Non audiuntur verò in Echo nisi vltima ferè verba quia licet fiat reflexio totius vocis, tamen priores eius partes ab vltimis à tergo vrgentibus turbantur; Quare non nisi ex partes, quarum regressus non impeditur, quales sunt nouissima, à nobis percipi consueverunt.

*Vale nune
vosa vocis re-
peritio.*

*Cui Echo vlti-
ma reddat
verba.*

Obiicit tamen aliquis. Solida corpora, modò translucida sint, deuehunt species coloris, ergo & species soni, cum in vtrisque par ratio videatur. Deinde talpæ audiunt sub terra compensante auditu

perpetuam

*Legit Alb. in
sum. de hom.
in tract. de
auditu. q. 7.*

*Qua fuerit
origo fabula
Echæ de qua
Ovidius lib. 7.
Metamorph.
lego si placet
apud Alex.
lib. 1. probl.
quæst. 14.*

perpetuam cecitatem, qua damnati à natura sunt. Tertio, non videtur negandum per interpositum ignem audiri sonos. Quarto, beati post corporum resurrectionem in celestis patrie domicilio, vbi neque aër est, neque aqua, inter se externo sermone colloquantur, vt est communis Patrum sententia. Igitur non solum aër, & aqua; sed alia etiam corpora vim sonorum delatricem habent.

Ad primum horum dicendum, sicuti visus auditui prestat, & species visibiles nobilioris notæ existunt, quam audibiles, ita latius pate- re medium visus, quam auditus; & per plura corpora species illius, quam huius, meate. Ad secundum, non transmitti species soni ad talpas per terræ elementum, sed per aërem poris terræ inclusum. Ad tertium, videri quoque per ignem transuehi sonos, imò & eius percussu gigni. Aristotelem verò non nisi de notioribus, & celebrioribus mediis, subiectisve sonorum differuisse. Ad quartum, dicimus cum D. Thoma in secundo dist. 2. quæst. 2. art. 2. ad 5. in pulmone, & guttute beatorum fore connaturalem quandam aërem à Deo illis concessum in resurrectione, non ob necessitatem respirandi, aut expirandi, nec enim illis respirationis, aut expirationis vsus necessarius erit; sed ad voces efformandas: illo enim aëre ad vocalem arteriam librato, & lingua, dentibus, ac reliquis vocalibus instrumentis percussio, vocem efformabunt, quæ modo magis immateriali, quam apud nos, id est, tantum secundum esse intentionale diffundetur per corpus celeste. De quo medio nihil mirum si Aristoteles non egit, cum nec illud cognouerit.

*Talpa sub
terra audit.
Per ignem trans-
ci sonum.*

*Beati in calo
quo pallo e-
dant vocem.*

QVÆSTIO III.

Quo pacto vox formetur; & quæ eius natura sit.

ARTICVLVS I.

De formanda vocis instrumentis, & artificio.

FRMENDÆ vocis instrumenta varij Auctores diligenter explicuere. D. Greg. Nicenus in libr. de hominis opificio cap. 9. Theodoret. serm. tertio de prouidentia. Lactantius in libr. de opificio Dei cap. 11. Arist. lib. 1. de historia animalium cap. 6. & lib. 4. cap. 9. Galenus 7. de vsu partium cap. 5. & 2. de decretis Hippocr. & Platonis cap. 6. & in libr. de vocalium instrumentorum dissectione. Vesalius lib. 7. de fabrica humani corporis, à cap. 4. ad 8. Fernelius in libro de partium corporis humani descriptione cap. 8. Occurrunt ergo inprimis quinque potissimum instrumenta ad id munus præstandum, videlicet, Pulmones; thoracis, & intercostales musculi,

*Nicenus.
Theodoret.
Lactant.
Aristot.
Galen.*

*Vesalius.
Fernelius.
Instrumenta
vocalis quinq.
numerantur.*

Hh 2 aspera

aspera arteria, larynx; Gargario. Pulmones observantur ad excipien-
dum aërem, ideoque inest eis raritas quædam, & assimilis spongiis
mollitudo, qua se contrahunt, & dilatant. Musculi facultate motrici,
qua polleant, siue thorax eorum interuentu, compressum aërem di-
uerberant, & extrudunt; alioqui neque vox, neque sonus ullus edi
poterit. Arteria aspera est via, quæ à faucibus ortum ducens variis
compacta cartilaginibus per collum in pulmones decurrit, & ut tra-
here, ac reddere spiritum possit, assidue patet: Diciturque aspera ob
inæqualitatem, sicuti & ea, quæ à corde procedunt, & pulsum de-
nuntiant, laeues nuncupantur. Larynx est caput, siue superior finis
asperæ arteriæ, quod transglutientibus sursum fertur, constatque
tribus cartilaginibus. Laryngis verò summum ostium, ne quid cibi,
potiusve per id illabatur, contegit membrana cartilaginosa, oblon-
ga, & fistularum linguæ assimilis, unde ei nomen *πρωτοῦ*. Hæc
verò, cum spiritum identidem recipimus, sursum erigitur. Gar-
gario, seu gurgulio, qui etiam columella dicitur, est caruncula ro-
tunda in extremo palato dependens, sub qua est epiglottis; vocatur
quoque vuula, præsertim cum humoris influxione, ad similitudi-
nem vuæ intumescit, & inflammatur. Porro hæc omnibus forman-
dæ vocis instrumentis, inter quæ præcipuum est larynx, ut docet
Aristoteles 9. libro de historia animalium cap. 2. hunc in modum
vox editur. Musculis thoracis, & intercostalibus vehementer com-
pressus aër, per pulmonibus per arteriam vocalem confestim deduci-
tur, qui angusta via tractus in aërem in arteria ad laryngem usque,
epiglottidis oppositu retentum impingit: hic ad guttur summam-
que arteriæ partem allisus sonat, ac vocem effingit, quam si lingula
opposita non esset, formare non posset, quia totus sine percussione
proflueret. Confert verò plurimum ad modulandam vocem lingula,
& gurgulio, quia vox ad eas partes frangitur, & temperatur, ac pro
varietate percussionum diversi moduli, & vocum flexiones fiunt,
præsertim verò gurgulio quasi plectrum ad suavitatem, & modera-
tionem vocis conducit. Præter instrumenta hæcenus commemorata,
alia quoque voci observantur, licet priora ad vocem simpliciter,
reliqua potissimum ad rationem dearticulatæ vocis data sint, videli-
cet, lingua, palatum, dentes, & labra. Ex his lingua novem struitur
musculis undique constitutis, quos media linea ad dextram, laevam-
que dirimit; & quia summè volubilis est, ne se nimium in loquaci-
tatem soluat, sub isto vinculo, tanquam habenis coercetur. Distinguit
autem lingua sermonem, seu (quod idem est) vocem dearticulatam
format, ut in orationem abeat; dum aërem à concavitate arteriæ
pulsum, & in amplitudinem oris incidentem, variè frangit, ac pro
verborum varietate dispescit, distribuitque; ad quod idoneè præ-
standum certa temperatura exigitur. Quare si lingua humectior, ac
mollior sit, ut in pueris, & interdum in profectionibus balbutiem
inducit, eo quod tunc musculi firmiter nequeant stabiliri. Unde &
ebrii aliquando balbutiunt, & turbide loquuntur: tum quia multa
humiditas

Confert ad
vocem modu-
landam in pri-
ma lingua
& gurgulio.

Vnde existat
balbutiens, &
quibus acci-
dat.

humiditate perfunditur cerebrum, tum quia illius multitudine lin-
gua prægrauatur. Sed & qui balbi natura sunt, hi aut cerebrum ni-
mis humectum habent, aut linguam, aut utrumque. Palatum verò
ad primores dentes extenditur, estque multis scabrum asperitati-
bus, ad detinendam in his vocem, & tum ob alias commoditates, tum
ob eam potissimum vocem iuvat, quod cauum sit, proindeque ad
eius latera vocis ictus diu congeminentur. Dentes etiam ad vocem
magnoperè conducunt. Nam, ut Plinius lib. 7. Naturalis histor. c. 16.
ait primores dentes vocis, sermonisque regimen tenent concentu
quodam excipientes ictum linguæ, serièque structuræ, atque ma-
gnitudine mutilantes, molientesve, aut hebetantes verba, & cum
effluxere explanationem omnem adimenes. Denique labra ma-
gnum usum præbent formandæ voci, cum verborum, syllabarum,
litterarumque distinctio eorum compressione, & diductione magna
ex parte contineatur. Itaque sic nos labris vocum, & sermonis di-
scrimina, ut tibicines digitorum opera, spiritum in fistulis, & cantus
harmoniam moderantur.

Primores
dentes vocis
regimen te-
nent.

ARTICVLVS II.

Explicatur vocis definitio ab Aristotele tradita.

H

Legi The-
mistum hoc
loco cap. 10.
sua paraphr.

X dictis non erit difficile intelligere vocis definitio-
nem ab Aristotele traditam proximo superiori cap. text.
90. nimirum; Vox est ictus aëris respiratione attracti,
qui ab anima in pulmonibus existente, cum quadam
imaginatione efficitur. Vbi primum aduertes discrimen inter so-
num, vocem, & sermonem. Nam sonus etiam inanimatis corpori-
bus conuenit: Vox solis animantibus, cum non fiat nisi instrumen-
tis, quæ animalium propria sunt: Sermo solis hominibus, quia hi
tantum ratione polleant, & sensa mentis, cum aliis communicant,
quod sermone sit.

Vox definitio-
nem ab Aristotele traditam proximo superiori cap. text. 90.

Secundò, illud observabis, quod iam supra attigimus monèturque
Aristoteles hoc cap. videlicet ita solis animantibus vocem conueni-
re, ut non omnibus competat. Nam exanguia, in quibus sunt infe-
cta, non edunt vocem, & vniuersim quæcunque non respirant, tan-
tummodò sonum quendam similem voci emittunt. Itaque ex his
alia, cum tractu, stridore cantui similem edunt, ut cicada. Rece-
pto enim sub pectore spiritu mobili, occurrente membrana intus,
attritu eius sonant. Alia murmur excitant, ut muscæ, & apes, cum
volatu sese attollunt, & contrahunt. Pisces quoque vocales non sunt.
Vnde Pythagoras, ut est apud Plutarchum in questionibus conui-
ualibus, propterea etiam piscium interdixit, quod ij Pythagorice
disciplinæ quodammodo contubernales sint ob silentium, ita ut in
proverbium abierit, magis mutus, quam piscis. Si verò etiam pisces,
qui vocales videntur non veram vocem, sed strepitum voci similem

Quia anima
tia vola ex-
pertia.

tantummodo branchiis, aliisve eiusmodi instrumentis edunt. Quo pacto marinae hyrundines cum sublimis volitant pinnis aërem extrudunt, ac resonant: & is, qui caper vocatur in Acheloo amne quasi grunnitum excitat. Animalia tamen amphibia, id est, ancipitis naturæ ut equi marini, pulmonem, & arteriam habent, vocemque edunt. Itaque Delphini, qui non ambigunt naturæ sunt, sed simpliciter inter aquatilia numerantur; pro voce gemitum humano similem edunt.

Dolphini gemitum edunt.

Qua sunt animantium respirationis causa.

Tertio, Nec illud ignorandum est aëris reciprocationem in animantibus multis de causis fieri. Primum ad nutritionem, & redintegrationem spirituum, ut alibi ostendimus. Secundo, ad refrigerationem caloris, alioqui nimio aestu dissolveretur animal, (vel, ut quidam volunt) ad ventilationem: hanc à refrigeratione ed distinguentes, quod ventilatio sit suscitatio, & accensio potius caloris ex motu, siquidem motu calor accenditur, ut constat experientia, tradidimusque cum Aristotele libro secundo de celo cap. septimo quæst. sexta. Tertio, ad efformandam vocem: quod munus in vocis definitione exprimitur.

His ita constitutis, ut ad propositam definitionem veniamus, dicitur vox, ictus aëris in sensu causali, non formalis; id est, non quod vox sit ipse ictus aëris, sed quia ex ictu aëris resultat: quo etiam patet non semel dixit Aristoteles, ut superius commonuimus, sonum esse solidorum corporum collisionem, id est, collisione procreari. Quare idem valet, vox est ictus aëris, atque, est sonus editus ictu aëris; additur, attracti ab anima, & c. id est, aëris, qui primum attrahitur, tum redditur virtute motrice in pulmonibus constituta; cum imaginatione; id est, applicata eiusmodi virtute ad operandum ex motione phantasie, & appetitus sensitivi. Hinc subiicit Aristoteles vocem datam esse à natura ad significandum; quia voce tum sensa phantasie (& in hominibus etiam mentis) tum interni affectus declarantur. Itaque ea etiam, quæ rationis expertia sunt, affectus animæ, voce exponunt, ut canes larratu, aues cantu, boves mugitu, oves balatu; aliæque similiter: sed de hac re latius ad lib. de interpret. Porro hac definitione quatuor causarum genera comprehendit Aristoteles. Aër enim materia vocis est, anima efficiens, forma sonus, finis significatio. Quod si quis opponat non omnem vocem significatricem esse, cum Dialectici voces in significantes, & non significantes dispartiant. Occurrendum erit, si de affectuum significati agamus, omnem vocem significare, idque natura sua, si autem de significatione ex hominum instituto, & arbitratu, omnes quidem humanas voces potestate significare, quia potest eis significatio indiri, non tamen omnes actu significantes esse, quia multis nulla est imposita significatio. Dialecticorum autem divisio secundum hanc posterio-rem significandi rationem intelligenda est.

Rationis expertia affectus voce exprimunt. Vocis causa multiplex.

Vox omnis affectu significati natura- liter.

Lib. de respiratione, cap. 3.

QUÆSTIO IIII.

De potentia audiendi.

ARTICVLVS I.

Quæ sit eius præstantia, quæ officina.

De hac re Aristoteles 1. de hist. ani. c. 11. & 5. de gen. ani. c. 2. An. 1. Can. 2. Ven. Auer. Col. 1. de 16. & lib. 1. c. 37. Resoluit lib. 1. c. 8. 12. 36. & lib. 6. c. 10. & 12.

HIMVS de obiecto auditus, nunc de ipsa audiendi facultate, cuiusque organo breuiter differemus. Habet hæc potentia inter alios sensus externos secundum dignitatis locum. Præbetque magnum usum in primis ad vitam civilem. Nihil enim prodesset oratio, & sermo, quo sensa mentis, & studia nostra communicamus nisi sermonem ipsum audiremus. Imò nec sermo ullus sine auditu esset; siquidem qui ab ortu surdi existunt, ut sermonem audierunt nunquam, sic nec efformare orationem queunt, atque aded muti etiam sunt: quamquam & huius rei aliam esse medici causam reddunt, quam lege apud Aphrodisæum primo libro problem. quæst. 133. Secundo, plurimum conducit auditus ad artes, ac scientias de magistro comparandas. Ideoque capite secundo libro de sensu, & sensu, auditus disciplinæ sensus vocatur; & animantes, quæ auditu carent, omnis disciplinæ expertes sunt. Tertio, quia excepta auribus vehementer affectus mouent, præsertim si musicis numeris consent. Cuius rei inter alia exempla est illud Pythagoræ, qui iuuenem Phrygio modolo, quod harmoniæ genus est, ad continentiam flexit. Ex illud Timochæi musici, qui Alexandrum Imperatorem continuo indulgentem eo concentu, quem Orthia vocabant, bellicum personante, ad arripienda arma, & poscendum equum mouit, aientem eiusmodi esse musicam regiam oportere. Cur autem sonus tantopere animum commoueat, huc verbis edisserit Scaliger Exercit. 302. in Cardanū mro. 1. Propterea quod spiritus, qui in corde agitant, tremulum ac subsultantem recipiunt in pectus aërem, atque cum affini suo vnum fiunt & cætera, quæ ibidem fusi persequitur. Quarto, auditricis potentia dignitas eo maxime commendatur, quod ad cœlestis fidei disciplinam capessendam obferuit; siquidem fides ex auditu est, ut cap. 10. Epistola ad Romanos Diuus Paulus edocet.

Auditus potest sum ceteris sensibus exaltior.

Cur qui natura surdi, yde & muti.

Galen. lib. 8. de usu partium cap. 6.

Quod verò ad ipsam audiendi officinam attinet, occurrunt in primis aures, quæ auditui consimilem usum præbent ei, quem oculis superciliorum pili, ut enim hos natura ided supra oculos statuit, ut si quid à capite in ipsos desineret, exciperent; sic autem auditui præposuit, ut incidentia prohiberent. Sunt autem eæ cartilaginosa, atque aded mediocriter molles, quia si nimium molles essent, ut carnes, paruo negotio runderentur, nec ipsa aliquem sonum refunde

refunderent, si dura, facile frangi possent. Abundant verò flexibus obliquis instar labyrinthi, tum ne sonus recto impetu, affatumque intro subiens sensum lædat. Atque ob eandem causam earum meatus, etsi intus admodum amplius, cunisque sit, est tamen tortuosus, atque anfractui cochleæ similis; unde hoc ipso cap. text. 83. scribit Aristoteles ob prædictam obliquitatem usque ad insitum aërem non subire aquam cum caput mergimus; tum verò ut aëris eò illabentis frigiditas flexuum varietate sensum mitescat. Insuper mira naturæ providentia eandem cavitatem viscoso humore ex illarum partium recrementis coalito inficit, ut si qua bestiola, vel aliud quid noxium intraret, quasi in visco inhaerescat, & capiatur. Porro, intra prædictum foramen membrana quædam est, (tympanum auditus vocant,) quæ cavitatis orbicularem quandem partem transversim complectitur, eandemque stabiliunt tria ossicula, quorum unum in eudis pedunculis duobus innixi, alterum malleoli, tertium stapedæ figuram refert. Intra ipsam congenitus quidam aër servatur, ut ex dissectionibus conspicuum sit, quibus inibi inanis quædam sedes inuenitur. Cohibetur autem prædictus aër eiusmodi vallo, quia alioqui diffunderet, aut saltem vehementibus fragoribus dissiparetur. Postremo, ut oculi in nervos opticos, seu visorios desinunt, sic tympanum auditus nervo, cuiusdam affixum est è cerebro descendenti, per quem tum spiritus animales ad tympanum invehuntur, tum sonorum species ad sensum communem transeunt.

ARTICVLVS II.

Qua in Parte Facultas audiendi constituta sit.

Prædictam audiendi facultatem insident.

EXPOSITA utunque auditoriæ officinæ fabrica, reliquum est, ut videamus in qua eius parte facultas ipsa audiendi insideat. Quamquam enim, ut cæteris sensibus, ita & auditui partes multæ famulentur, vnam tamen præcipuam oportet esse, quæ instrumenti primarij vicem subbeat, ut in visu, humorem crystallinum. Themistius igitur putat præcipuum organum auditus esse spiritum, ad quem per innatum aërem, quasi per domesticum nuntium, soni transvehuntur, sed decipitur. Nam cum spiritus eandem cum sanguine naturam habeat; (si quidem nihil est aliud spiritus quam sanguis ad magnam redactus tenuitatem); atque adeo cum animæ expers sit ut primo libro de ortu & interitu ex professo ostendimus; sit inde ut nequaquam vitalis potentia instrumentum, aut subiectum esse possit; alioqui eliceret anima vitalem functionem, ubi ipsa non residet. Alij in quorum numero est Vesalius lib. primo de humani corporis fabrica cap. 8. censent organum auditus esse ossicula intra tympanum inclusa. Sed neque hæc sententia nobis probatur: quia ossa ob terram concretionem, qua constant, non sunt apta ad sensationes obeundas; adeo ut

Leop. Thoma-philus ad text. 82 lib. 1.

neque tactu, nisi forte admodum hebeti, & obscuro polleant.

His ergo opinionibus reiectis amplectimur sententiam Aristotelis secundo libro de partibus animalium cap. 10. existimantis aërem congenitum, siue inædificatum auribus, quem membrana inclusum esse diximus, ne foras expiret, ne vè externis iniuriis pateat, esse verum, ac proprium audiendi instrumentum. Quod item non obscure significavit Aristoteles proximo superiori capite text. 83. ubi docuit oportere huiusmodi aërem immobilem, ac tranquillum esse, ut externos sonos percipiat, omnesque eorum differentias exactè cognoscat. Aristotelem secutus est præter alios Galenus lib. 8. de usu partium cap. 6. quo loco ita scripsit. Alteratur non à quouis sensibili omne sensorium, sed splendidum quidem, ac lucidum à coloribus; aëreum à sonis; vaporosum ab odoribus, & ut in summa dicam, simile simili notum est, ac familiare. Quibus verbis ad hanc sententiam comprobendam huiusmodi rationem Galenus innuit. Quod sensiterium tale esse debet, ut à proprio obiecto affici possit, eius in se imagines recipiendo: eiusmodi verò est aër insitus auribus. Sicut enim id, quod potissimum recipit, ac transuehit sonos est elementum aëris, ita ad eosdem secundum esse notionale suscipiendos maxime idoneus prædictus aër nobis insitus, proindeque par est in eo audiendi organum constituere.

At obiiciet aliquis. Vel aër ille aurium meatibus inclusus est eiusdem naturæ cum elemento aëris, vel alterius. Si eiusdem, non ergo est animatus; atque adeo nec auditoria potentia informari potest. Si diuersæ, non igitur ad recipiendas sonorum species idoneus est. Huic argumento occurrendum videtur aërem illum analogicè tantum vocari aërem: est enim animatus, ut ait Simplicius, probatque argumentum, nec aëris nomē obtinuit, nisi ob similitudinem, quam cum aëre elementari habet; ut enim hic tenuis est, ac transuehibilis; ita & ille. Neque repugnat aliquam portiunculam corporis animati, admodum subtilem, & tenuem esse, & quasi aëriam; cum ita postulat ratio facultatis inibi sedem habētis: licet totum corpus, ut integrum animæ perfectibile non possit in tanta raritate aptum esse ad animæ informationem. Neque verò ad audibiles species recipiendas necesse est sensiterium auditus esse eiusdem naturæ cum aëre elementari; sufficit enim cognatio illa, & convenientia in subtilitate, ac raritate.

Auditoria facultas in instrumentū.

Instrumentū audiendi aër dicitur analogice.

Aliquid præter aërem elementarem potest species audibiles recipere.

lus hic Aristoteles privatum meminit, eò etiam ingenium innuat, quia dissipat, soluitque innotitia crementa, quibus pulsus, spiritus, quos sanguine incalescenti, cor exhalat, subtiliores manent, & tam maiori alacritate ad potentiarum obsequium accurrunt, unde & phantasmata puriora, ac defecatoria contingunt. His non obstat quod foeminis mollior calor inest, quam viris, & tamen hi ordinant, ut iudicio, ita & ingenio illis praeferant. Nec quod phlegmatici, qui hebetiores sunt cholericis, tamenorem cutem habent. Non enim mollitudo ex aquo & pituoso humore orta, qualis est in foeminis & phlegmaticis, fecit aëria, comes est boni ingenii, nec item officit quod Aristoteles in problemat. sect. 30. q.

*Mollitudo
aquea index
boni ingenij
non est.*

explicat. Ea verò est
quod vt saporum alij
dulces, alij amari, alij
acres, alij pingues sunt:
ita & odorum totidem
numerantur differentie,
eandemque appellatio-
ne magna ex parte ven-
dicant: videbunt quia si-
militer sensum afficiunt.
Vt enim sapor acer, ver-
bi causa, gustu morietur,
sic odor acer, olfactum.
Nonnulla tamen sapo-
rum vocabula, cum ad
odores traducuntur, lati-
nis auribus minus tri-
stia sunt, vt progressu dice-
mus.

*Tactum pri-
mationē pro-
priū sensibilibus
agnoscit.*

4 *At qui sicut audi-*
tus. Ostendit convenire
olfactui cū cæteris sensi-
bus, quod nō Proprium
sensibile duntaxat; seu
eius quoq; privationem
cognoscant. Vt enim vi-
sus lucem, & tenebras
auditus sonos, & silen-
tium; sic odoratus odo-
rabile, atque inodorabi-
le percipit. Deinde ad-
monet inodorabile tri-
fariam dici; nempe quod
omnino odoris expers
est, quod obscurem ha-
bet odorem; quod male
oler. Idem verò de iis,
quæ sub gustum cadunt,
affirmari posse inquit.
Porro quonā pacto sen-
sus privationes cognos-
cant alibi exposuimus.

** Fit autem olfactus.*
Agit de medio, quo odo-
res defertur, (statuitque
: 1. 0.

Mediū quo
spargitur o-
dor est aër
et aqua.

10 u die tumorem tum
 aquam. Quia vero de
 aqua posset quis fortasse
 ambigere, dubitationem
 remouet eo argumento,
 quod etiam ea, que in
 aquis viuunt, ciborum
 odore à locis distantibus
 alliciuntur. Inaque rarum
 esse inquit non solum
 que extra aquas degit,
 sed etiam aquatibus, & in
 vitroque genere, tum sanguine prælita, tum exanguia, odorari. Et quia anima
 pulmone

χυμοίς, ὁ μὲν γλυκύς, ὁ δὲ πικρὸς ὕψω καὶ ὀσμῇ.
 ἀλλὰ τὰ μὲν ἔχουσιν αὐτὰ ἀνάλογον ὀσμὴν, καὶ
 χυμὸν, τὰ δὲ ὑψιαντίον· ἄνω δὲ, ὅν γλυκύων
 ὀσμὴν καὶ γλυκύν χυμοί. ὁμοίως δὲ καὶ δειμῆς,
 καὶ αὐστηρά, & ἰξία, & λιπαρά· ὅν ὀσμὴν δὴ.
 ὡς ποιοῦσι, διὰ τὸ μὴ σφόδρα ἀσφάλους ἦν
 ὡς ὀσμεῖς ὡς ποιοῦσι τὸν χυμὸν, διὰ τὸ τῶν εἰληπε
 τὰ ὀσμάτια κατ' ὁμοίωσιν τῶν παραγμάτων· ἢ ἂν
 γὰρ γλυκύα, διὰ τὸ κρέου καὶ τὸ μίλιτον. ἢ δὲ
 δειμῆα, διὰ τὸ θυμὸν καὶ τῶν τοιούτων· τὸν αἶ-
 τον δὲ πρῶτον καὶ ὅτι τῶν ἄλλων, ὃ ἔστι δὲ, ὡς ποιοῦσι Text. 96

Text. 96.

αὐτοὶ καὶ ἑκάστης αἰχμαλωσίῃ, ἢ ὅτι τὰ ἀκέραια
αἰχμαλωσίῃ, ἢ ὅτι τὰ ὁρατὰ ἐκείνου. καὶ ἡ ὁμορφία
τῆς ὁμορφίας ἐκείνου. ἀποφραγμένη ὅ, τὸ μὴ
παύειν τὸ ἔλκεν ἔχον ἀδύνατον ὁμοίως τὸ ὅ, μι-
κροῦ ἔχον ἐκείνου. ὁμοίως ὅ καὶ τὸ γὰρ καὶ
τὸ ἀγνοεῖται λίγεται. ὅτι ὅ ἐκείνου ὅ ὁμορφίας ὅτι. Text. 97

Text. 97.

[illegible]

Text. 98.

ὁμοίους ὁμοίαι, ο ὃ ἀνθρώποι ἀναστίναι μὲν
 ἀναστίναι ὃ, ἀλλ' ἐκστίναι, ἢ κατέχουσιν τὸ πνεῦμα,
 ὡς ὁμοίαι, ὅτι σὺν ῥαδιν, ὅτι ἰσθῶν, ὅδ' ἀν
 ὅπαι τ' μυκτῆρ' ὅς ὅς τιθῶ. καὶ τὸ μὲν ἰσθ' ἀπὸ
 τιθῶντος πρὸ ἀείδοντος, ἀειδέοντος ἢ), κοινόν
 πᾶσι, ἀλλὰ τὸ δ' αὖ τ' ἀναστίναι μὴ ἀείδοντος,

ἰδὼν ὅτι τὸ ἀνθρώπων δῆλον ἦν πεποιημένον, ὅτι Τεκν. 99.
τὰ ἄνωμα, ὅτι καὶ ἀναπνεύσει ἑτέραν ἀν' τινι αἰ-
σθησιν ἔχει πᾶσι τὰς λειτουργίας. ἀλλὰ σέβουσιν,
ἵνα περὶ τὸ θεῶς αἰδούμεται· ἢ γὰρ τὸ σφραγιστὸν αἰδέ-
σθαι, & δουλεύειν & δύνειν ἀσφραγίσθαι. ἵνα ἡ &
σφραγίδα φαίνεται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ὀνόματος, ὅτι

ἡ παρ' ἀνθρώπων ἔστι ἀσφάλτης, καὶ θείον, καὶ τῶν
 ἁγίων. ὁ σφαίριος μὲν οὐκ ἀναγκάσει ἀλλ' ὡς ἀνα-
 τίσκειται. ἔστι δὲ ὅτις ἀνθρώποις διαφέρειν τὸ αἰ-
 σθητικόν τῶν, πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ζῶον, ὡς πρὸς τὰ
 μικρὰ πρὸς τὰ τῶν σκληροτάτων, τὰ μὲν γὰρ
 χιτρώματα ἐκ πεπρωμένου, τὰ θελίκα, ἃ μὴ

Text. 100.

*ἡ δὲ ὁσμήν· μυστ' ἀκαταράξαι, ἐχ' ὅρμ' τὰ ὑπὸ πύ-
λαισι· ὅθεν ἐκλ' ἱερῶν, ἀλλ' ἄδου ἱερά τὰ γι-
γνώμα ἐν τοῖς εἰσοφάνει. ὅπως αὐτ' ἔ τὸ εἰσοφαντικόν
ἐκδοτικόν, ὥς μὴ, ἀναλυθεῖ ἢ, ἵσται τὸ ὕμμα.
ὧς*

saporum alius dulcis, alius est amarus, sic & odorum quosdam dulces, quosdam appellamus amaros. Verum quaedam odorem habent saporemque similis rationis dulcem inquam saporem, dulcemque odorem, quaedam contra. Similiter & acer est, & acerbus odor, & acutus & pinguis. Nam quia odores non sunt, ut diximus, manifesti perinde atque saporis, ideo nomina odorum deducta sunt, à saporibus per similitudinem rerum: alius enim est dulcis, ut Croci mellifici, alius acer, ut thymi, ac huiusmodi rerum: idem & in ceteris modis

Text. 96. *servatur. ^a Atque sicut auditus est audibilis, atque inaudibilis, & visus visibilis, atque invisibilis: & quisque similiter sensuum: sic & odoratus est odorabilis, atque inodorabilis. Inodorabile autem multipliciter dicitur. Nam & id quod omnino caret odore, neque unquam odorem habere potest: & id, quod exiguum habet, & id etiam, quod malum, tetrumque, habet odorem, hoc appellari nomine solet. Similiter & ipsum in gustabile*

Text. 97. dicitur. ° Fit autem olfactus etiam per medium,
ut aerem, aut aquam. Etenim animalium ea, quæ
in aquis degunt, videntur odorem sentire tum ha-
bentia, quam non habentia sanguinem, sicut ea
quæ versantur in aëre: horum namque nonnulli

Text. 98. *Odorem alimenti percipiunt aminius, perguntque a
tationem in locis habere videtur, si cuncta quida
ma vero respirant, non respirant autem sed spira
non olfacit. Neque eminus neque cominus, neq
rem olentem posuerimus. Atque sensum quidem
sensus res ipsi sensu percipienda ponatur, commun
tate respiratione, proprium hominum esse videtur*

Text. 29. late patet. Quare et, quæ sanguinis expertia sum-
sum quendam præter eos sensus, qui dicuntur, au-
potest. Quippe cum odorem percipiant. Sensus
bene olentis, olfactus sine controversia est. Præter
corrumpi videtur odoribus, à quibus & homo &
Sulphuris, & similitum. Necesse est igitur ip-

Text. 100. tamen. ¹ Atque huius instrumentum sensus in
ab instrumento differre talium animantium, in
non oculis animalium, quæ duos oculos habent.
molles oculos habent: palpebras ipsas uti sepe
nisi mouerint ac aperuerint, non vident, ut late
rum sunt oculorum, nihil habent profecto tale, sed
perspicuo sunt. Sic igitur & instrumentum olfactus
non respirant: velamine carere perinde, atque o

pulmones habentia inspirando cetera non inspirando odores hauriunt hinc quærendi occasio- nem sumit, num omni- bus animantibus idem odoratus competat, an non. Respondet, omni- bus eundem, nimirum specie convenire. Idque duplici ratione ostendit, primum quia in omni- bus idem est obiectum, nempe tam bene, quam male olfactum odor. De- inde quia eundem sen- sum oportet esse eum, qui eidem sensibilibus sediturat omnium ani- mantium olfactus vhe- mentiori odore, cuiusmodi est bituminis, sulphuris, altarumque: cuiusmodi rerum, offendi solet.

¹ *Atq; huius instru-*
mentum. Sicut in ani-
mantibus ea, quæ durio-
cula nuncupantur, oculos
absque palpebris habet,
suntque

id ipsum. Quocirca dubi-
n similiter olfaciunt, ho-
et, aut detinens spiritum,
se si in ipsis naribus intus
on fieri, si in instrumento
e omnibus est: sed non sen-
quod quidem experientia
cum non respirent, sen-
m habent. At id esse non
nim rei tam male, quam
a a vehementibus & ipsa
rrumpitur, ut bituminis,
olfacere non respirantia
homine perinde videtur
que oculi differunt ab eo-
Nam animalium ea, quae
& tegmen habent, quae
patet. At ea, quae atro-
llico res ear vident, quae in-
tus in hisce quidem, quae
ulus durus, ut diximus:
11 3 in his

lun:que perperas expedita. ut possint in rem obiectam ferri: ceteris vero palpebris data sunt, quibus oculos recondat: ita quæ respirandi vi polleat organum odoratum in recessu, & velamine quodam munitum obtinent: adeo ut non nisi

Anim. qua Vnde & in aquis, ubi attractio spiritus esse non potest, minime odorantur: cum in-
respirant or- terum ea, quibus sensus patet, inspiratione haudquaquam egeant ad capran-
ganū odora- dos odores. Sicut igitur, inquit Aristoteles, diversitas illa cernendi, diversitatem
tus habet re aspectus non arguit: ita neque huiusmodi in odorando varietas ad olfactus po-
conditū: ca- tentiam specie distinguendam sat erit. Hanc ipsam difficultatem mouet eodemque
tera patulū. pacto

QVÆSTIO I.

Sit ne odor exhalatio corporis odorati, an non.

ARTICVLVS I.

Affirmatiue partis argumenta.

*Auctores par-
te affir.*

AFFIRMATIVAM partem huiusce controuersie am-
plexus est Heraclitus, referente Aristotele libro de sen-
su, & sensibili cap. 6. idem videtur sensisse Plato in Timæo,
Theophrast. 6. de causis plantarū ca. 5. Galen. lib. de olfa-
ctus instrumento. Auicenna lib. 6. Naturaliū p. 2. ca. de odore D. Da-
masc. lib. 2. de fid. orth. c. 18. Itē Alfarabius, & Albefaraab, quos re-
fert Vener. text. 97. Possuntque pro hac sententia hæc argumenta ad-
duci. Odorā interuētū multa sunt, quæ nonnisi à substantia præstati
queūt: Igitur odor est ipsa fumea substantia. Probatur assumptū; pri-
mò, quia odor nutrit, ac sustentat. Astomi enim, gens Indorū, ad ex-
tremos fines Indiæ circa fontes Gāgis solo odore, quē è floribus, &
pomis captant, viuere dicuntur, ut narrat Strabo ex Onesicrito li. 16.
& Plin. lib. 2. Nat. hist. c. 21. Galen. etiā 2. Aphorismorum, aliisque in
locis distinguit in animali duo genera partium; quasdam solidas, quas ait
nutriri cibo; alias tenues, & æreas, ut spiritus, quos affirmat attracto
aëre, & odore ali. Secundò, idē suadet, quia multi odores à mentis
deliquio liberant, & cerebrum inuant, ac mulcent; adeò ut in lib. de
sensu, & sensibili cap. 1. dicat Aristoteles odorem institutum esse à natu-
ra ad temperandum cerebrum. E contra verò multi odores valde in-
commodant, ac nocent, ut experimēto constat. Commemorat enim
Strabo lib. 16. Sabæos interdum odoribus stupeberi. Hippocr. lib. 5.
Aphor. 28. docet aromatum suffitus grauedinem inferre. Plutarc. in
lib. de præceptis conubialibus ait feles olfacta vnguentorum fure-
re. Le

*1. Arg. pro ea
dem parte.
2. Confirma-
tio assumpti
argum.*

2. Confir.

Aristot.

Strabo.

Hippocr.

Plutarc.

*Lego Galen.
lib. de instru-
mentis. Hip-
pocr. lib. de
difficili orna-
tu Alex. &
Nicol. peri-
pat. apud Ca-
lium lib. 2. q.
cap. 22.*

in his autem quæ suscipiunt aërem habet velamen,
quod cum respirant, aperitur venis meatibusve
distentis, & idcirco, quæ respirant non olfaciunt.
in qua. Necessè est enim olfaciant respirando.
At id in aqua facere nequeunt. & Est autem odor,
sicci sicut humidi sapor, ipsum verò instrumen-
tum olfactus est potentia tale.

pacto diluit lib. de sensu,
& sensibili cap. 5.

Est autē odor. Odo-
ris naturam paucis ver-
bis explicās ait odorem
esse sicci, quemadmo-
dum sapor est humidi:
videlicet quia in subie-
cto odoris vincitur hu-
midum ab arido: contra

verò in subiecto saporis aridum ab humido. Qua de re in quæstionibus plura.

Ipsum verò. Odoratrici facultatis organum potestare tale esse ait, qualis ipse
odor actus est: videlicet quia sensum instrumenta aptitudinem habent, ut ab ob-
iectis patiantur, eumque eam perpeffionem iam subeunt saltem ratione imagi-
num, quibus consignatur, obiectis similia euadunt.

*Odor est sic-
ci ut sapor
est humidi.*

re. Leuinus lib. 2. de occultis naturæ miraculis cap. 9. affirmat in qui-
busdam regionibus odores, qui è fabarum flosculis emittuntur, dili-
rium inducere. Postremò, quia tetri odores, qui ex cadaueribus, lo-
cisque carnosus manant, aërem corrumpunt, atque interdum pesti-
lentiā inuehant. At hæc omnia non videntur fieri, nisi interuentu
fumeæ substantiæ.

Confirmatur quoque eadem sententia, quia homines respirant, *2. Argum.*
ut odorentur, utque ut fumidam excretionem ad sensorium attra-
hant. Item, quia constat res odoriferas assidua odorum expiratione
flaccescere, & absumi, cerè nonnisi quia eiusmodi rerum substantia
dum olet, in halitum & vaporem abit. Accedit postremò auctoritas
Aristot. quia licet in problemat. sect. 12. qu. 10. cum quæsiisset num
odor sit exhalatio, aër, aut vapor; nihil ausus fuerit constituere: ta-
men sect. 13. eiusdem operis q. 5. & c. 2. de sens. & sens. asseruit odo-
rem esse halitum.

ARTICVLVS II.

Odorem non esse fumeam exhalationem, nec argumenta
superius adducta id conficere.

*Est M. Alber-
ti lib. 2. de
anim. tract.
9. c. 22. Iandu-
ni quæst. 27.
Marcelli lib.
3. de anim. c.
21.*

SIT tamen conclusio. Odor non est fumea exhalatio
corporis odorati; sed qualitas odoratu sensibilis. Hæc
conclusio quoad priorem partem inde constat, quia si
odor esset exhalatio, cum hæc sit substantia; siquidem
per se mouetur, & in sublimem locum euadit; sequeretur odorem
non esse sensibile per se; quandoquidem nulla substantia per se cadit
sub sensum.

*Conclusio
quæst.*

*Probatur
quo ad prio-
rem partem.*

Accedit testimoniū Aristotelis lib. de sensu, & sensibili, c. 5. ubi He-
raclitum, Platonem, & alios ex antiquis philosophis, apud quos
contraria opinio communis erat, refutat. Posterior eiusdem conclu-
sionis pars liquet ex eo, quia cum odor non sit substantia, ut proba-
tum est, & denominet subiectum quale, agatque per se in olfactum;
consequens sit, ut rectè dicatur qualitas odoratu sensibilis. Verum
quamnam

*Item quoad
posteriorem.*

quæ nam sit odoris natura, ex iis, quæ progressu dicemus, cum de odorum generatione differuerimus, planius euadet.

Solut. 1. arg. superioris arg. eiusque confirmationem.

Astomos odor re nutriti, si situm, quæ ratione de verum esse possit.

Respondemus nunc argumentis, quæ hanc nostram assertionem oppugnabant. Ad id, quod initio adduximus, negandum est assumptum; & ad primam eius confirmationem dicendum cum Aristotele in lib. de sensu & sensibili cap. 5. odorem non nutrire: id enim tantum nutrit, quod in substantiam rei viuientis conuertitur; hoc autem soli substantiæ conuenit, non odori, qui accidens est, ut probatum fuit. Itaque quod de Astomis narratur, fictitium est, ut iam in libris de ortu, & interitu astruximus. Quod autem medici inquirunt, in viuentibus quasdam partes tenues, id est, spiritus odore nutrir, & sustentari, id si de odore ipso intelligatur, à vero abest; si de aëria substantia, quæ odor deferitur, eatenus admitti debet, quatenus aër, ut libro citato ostendimus, spiritus nutrit, nutritione impropria; qualis est ea, quæ lucerna oleo, & aëre circumfuso sustentatur. Et verò eiusmodi substantia aëria, cum odore imbuta est, merito aliarum qualitatum, quæ odorem comitantur, misceatur etiam spiritus fouet, ac conseruat; unde quibusdam odoribus vis benefica erga spiritus, & cerebrum, arque etiam ad exhilarandum cor attribui solet. Quemadmodum & nonnulli odores ob aliquam excedentem qualitatem, cum qua simul meatus corporis subeunt, non parum afferunt nocuenti; & ob putridos humores, qui vnà cum ipsis exhalantur, aërem vitiant. Ex quo non sequitur odorem substantiam esse, sed substantiæ vnà cum prædictis affectionibus inherere. Vnde iam patet solutio primi argumenti, omniumque eius confirmationum.

Solut. 2. quæ ad priorem partem.

Quod posterioriorem. Explicatur. Arist.

Ad priorem secundi argumenti partem dicendum est inspirationem animantibus, non omnibus, sed iis, quæ respirant, inferuire ad remouendum operculum, quo, ut Aristoteles ait, olfactus tegitur; quod cum fit, simul attrahitur species odoris, vel odor ipse insidens aëri, exhalatione uero, ut progressu exponemus: sed hinc nihil aduersus dicta habetur. Ad posteriorem partem concedendum est è rebus odoriferis sæpe emitti fumeam substantiam; sed negandum eam substantiam esse odorem. Aristoteles verò in problematis sect. 3. q. 5. & c. 2. de sensu, & sensibili appellauit odorem halitum non formaliter, sed subiectiue; quia magna ex parte in halitu inest, ab eoque deferatur. Et in hunc modum explicanda erunt loca alia, in quibus odorem vocat halitum fumeum, seu fumosam vaporisationem. In eundemque sensum accipi possunt dicta, si non omnium, saltem quorundam auctorum ex iis, quos initio superioris articuli retulimus.

Lib. 1. cap. 5. q. 7.

Lege Arist. c. 5. de sens. & sensib. Galenum in lib. de instrum. odoratus Fer nelii lib. 4. de methodo medendi c. 21. Gal. lib. 2. q. 11.

Quonam pacto odor gignatur; quodque eius subiectum sit

ARTICVLVS I.

Explicatio propositæ dubitationis.

QVOD attinet ad generationem odorum, statuendum est cum Aristotele proximo capite, & vberiùs in lib. de sensu, & sensibili, cap. 5. odorem resultare in mixtis corporibus, ex primarum qualitatum concretione, dominante siccitate, calore humidum decoquente, & excitante. Diximus, in mixtis corporibus, quia elementa, ut etiam loco citato monet Aristoteles, odorata non sunt; videlicet interim dum syncera, & pura existunt. Addidimus, siccitate dominante, quia siccitas est quasi materia odoris: Sapor enim, & odor ex humido, siccoque oriuntur: sed hoc interest, quod in sapore vincit humidum; in odore siccum. Hanc verò originis differentiam inter odorem, & saporem illud, inter alia, testatur, quod quæ impensè olent, valde amara sunt, quia nimis cocta; quæ de re Theophrastus lib. 6. de causis plantarum cap. 2. 4. Item quia dulcia rarè sunt odorata, intellige natiuo odore, ut ait Plin. lib. 2. 1. naturalis historię cap. 7. Nasci autem odorem ex siccitate dominante, argumēto est, quod constat aridos, & feruidos terrarum tractus, ut Arabiæ, ut Syriæ, optimorum odorum esse feracissimos. Item quod res odoriferae, si nimium humectentur, inodora redduntur: ideoque in Aegypto flores minimè odorati sunt, quia incubat illis roscidus, & nebulosus aër à Nilo flumine; & è contrario rosa feracis diebus collecta, maiorem odoris fragrantiam reddit. Quin verò, ut notauit Hippocrates lib. de carnibus, & ipsum organum olfactus, cum pituitoso defluxu, aut aliquo uis humore scatur, odorem minus sentit. Est enim quedam instrumenti, cum proprio sensibili naturalis consensio, & cognatio. Oportuit autem in odore siccū, & tenue vincere, ut odor facile diffundatur, & transmeet. Sed enim, & aliquid humiditatis ad ipsum requiri, inde patet; quia quæ exarescunt, & torrentur, odorem amittunt, quod videre est in cineribus ligni odorati, ut obseruat, præter alios, Theophrastus lib. 6. de causis plant. cap. 29. & è contrario multa nimis arefacta, humidi permissione odorata fiunt, ut terra, cum primùm compluitur post diuturnam siccitatem: non ita verò cum diu maduit; tunc enim humor, non siccitas præualet. Denique adieci-mus, (calore humidū decoquente, & excitante) quia non erit odor nisi caloris vis accedat, quæ humidum quasi diluat, & attenuet. Hinc Aristoteles in problematis sect. 1. 2. quæst. 1. 2. ait semina, quæ olent, calida esse; quia odor calore efficitur: & in eadē sect. quæst. 4. docet odorata omnia, calore abundare. Idemque asserit Galen. lib. 4. de simplic.

Odor unde nascatur.

Saporis & odoris eadem causa, sed tamen variata.

Terrarum plaga ut feruideret, ita odoratiores.

plac. medicam. facult. ca. 22. Eaue causa est cur alia iuxta rosas con-
lita, eas magis odoratas reddunt: videlicet quia solum calefaciunt, &
exsiccant, atque ita odorem promouent, vt ait Contarenus lib. 5. de
elementis. Quanquam huius rei alia causa reddi potest: nimirum quia
quolibet res trahit alimentum sibi consentaneum, atque ita graueo-
lenria, cuiusmodi est allium, attrahunt nutrimentum maleolens, &
vicinis herbis, plantisque odoriferis syncerius pabulum relinquunt.
Experimur etiam aquam rosarum stillatitiam, dum igni sensim incale-
cit, halitum spirare suauiore, & vniuersum, quae odorata sunt, magis
redolere, cum calent, quam cum frigent; & plus interdum, quam no-
ctu, vere, quam hyeme, estate, quam vere. Hinc Alexander Macedo,
vt in eius vita Plutarchus scribit, propterea suauis odor est membris ef-
flasse creditur, quod esset temperamento corporis praeseruido, &
igneo. Idemque Plutarchus in lib. de causis naturalibus cap. 25. que-
stione diluens, cur pruina ferarum indagacione difficilem reddat, ait
causam esse, quia odorum halitus, nonnisi a calore laxati, & soluti,
dispersi queunt; frigus autem vehementius stringens, & claudens,
nec eos fluere, nec ad sentiendi instrumenta perlabi sinat: & ob id
etiam vina per hyemem minus redolentia esse ait. Ex dictis patet, que-
nam esse debeat odoris definitio; nimirum, odor est qualitas ex pri-
marum commistione resultans, dominante sicco, & calido, atque olfa-
cium mouens. Patet etiam quodnam sit odorum subiectum, hoc est,
quidnam sit id, in quo odor primo nascitur. Nam cum odor sit quali-
tas orta ex certo primarum qualitatum temperamento, quod non
nisi mistis corporibus, per se debetur, sit inde vt proprium, ac natium sub-
iectum odorum sit tale corpus mixtum. Vnde Plin. lib. 15. Natur. histor.
cap. 27. Mirum, inquit, tria praecipua naturae elementa sine sapore esse,
sine odore; aquas, aera, ignes. Addere & terram, potuisset; sicuti addi-
dit Arist. lib. de sensu & sensibili. cap. 5. monens tamen intelligendum id
esse, nisi elementa mixtura habeant; nam cum hac videmus redolere
mare: & terram etiam; praesertim cum post longam ariditatem ma-
descit, vt superius diximus, scripsitque Theophrast. lib. 6. de plantis
cap. 24. & 27. De hac re Ilandun. quaest. 26. de sensu & sensu.

Porro odorum species variae sunt, nobis tamen propter huius sen-
sus hebetudinem, & tarditatem magna ex parte ignotae: siquidem propt
homini sensus deficit, ita & scientia de re ad eum sensum pertinente;
cum nostra cognitio a sensibus oriatur. Quia igitur admodum tenui-
ter & remisse olfacimus, nec nisi eos odores, qui organum vehementer
laccunt, ac pulsant, exacte percipimus; sit vt odorum differentias mi-
nime teneamus: ideoque eas haud propriis significamus vocabulis,
sed translatis, deflexisque saporum differentis. Ergo vt sapores, ita &
odores acutos, acerbos, graues, & suaves dicimus, mutata nomina
elatura eorum speciei & discrimina indicantes. Est autem sapor acutus,
qui celeriter ac fortiter sine fastidio sensum ferit. Acerbus, qui cum
quodam mordacitate pungit. Grauis, qui segnitius, ac parum mouet:
vel qui ob densiorem fragrantiam, vt odor artemisiae, vel ob fetidum
halitum,

Odoramenta
recalofacta
fragrantiora
sunt.
Alexander
sapor odora-
tus.

Odoris defi-
nitio.

Odorem esse
magis siccum
quam humi-
di Arist. tex.
100. huius li.
Elementa in-
odora.
Plin.
Aristot.

Sapor acutus
quis.

Et c. 5. sensu
sens. Appoll.
et lib. 9. 26.
M. Alb. ium.
de hom. 2. p.
tract. de olfa.
Marcel. 3. de
an. cap. 70. et
71. Conciliat.
diff. 155. Co-
tate. 2. de ele-
ment.

Quemadmo-
dum Arist. hoc
in lib. cap. 9.
text. 95. de
sensu & sensu.
cap. 5. anno-
tauit.

halitum, nates offendit. Suauis, qui leniter gratus, ac iucundus est. Qua
de re, deque aliis odorum speciebus Thom. Garbius in summ. q. 69.
Marcellus in suo 3. de anim. cap. 74. M. Albert. 2. part. summ. de hom.
tract. de olfactu, & lib. 2. de anim. tract. 3. cap. 24. D. Damasc. lib. 1. Fi-
dei orth. cap. 18. Theophrast. lib. 6. de causis plant. cap. 1. & 4. & 13. Non omnia
vbi admonet, & si nomina saporum odoribus tribuere soleamus: non id
tamen in omnibus nominibus ratum esse: nemo enim v. g. odorem
salis recte nuncupat. Quod etiam scripsit Galen. lib. 4. de sim-
plic. medic. facult. cap. 21.

Deinde aduertendum ex Aristotele de sensu & sensu. cap. cit. quos-
dam odores iucundos haberi, quia saporibus respondent, & gusta-
tui amica denuntiant: atque ita esurientibus suaves contingunt; qui
tamen satiatis nullam afferunt voluptatem. Alios per se ac sine res-
pectu saporum, delectationem parere, vt qui efflantur e quibusdam
floribus, neque enim, inquit Aristoteles, ij ad cibi cupiditatem exci-
tandam conferunt, sed obstant potius. Vnde illud quod in Euripidem
dixit Stratis;

Cum lens coquitur, vnguenti nil infundito.

Aduertendum praeterea quibusdam corporibus, inesse odores simpli-
ces, cuiusmodi sunt, qui per naturam obueniunt; aliis compositos
varia commistione; quales magna ex parte sunt ij, quos ars pigmen-
taria ad luxum & delicias vnguentis miscet. Quem abusus maio-
rem esse inquit Plinius lib. 13. cap. 3. quam gemmarum, & pretiosa-
rum vestium: haec namque diu seruantur, & transeunt ad heredes: il-
li confestim expirant, ac suis moriuntur horis: excedit libra denarios
quadringenos; nec sentit ipse, qui gerit, summaque commedatio ha-
betur, si transeunte illo, inuitet odor etiam aliud agentes. Tanti eni-
tur voluptas aliena. Adde quod virilem animam effeminant, vt no-
ne causa dictum sit illud. Non bene olet, qui bene semper olet. Le-
& peregrini muris olentes pelliculas.

Legit Arist.
1. 3. Eth. c. 10.

Martiali li.
1. Epigr. 12.

Non omnia
saporum nomi-
na odoribus
quadrant.

Odores qui-
dam appeti-
tium excitant.

Alij hebe-
tant.

Odores sim-
plices,
Odores com-
positi.
Maior odor
quam gemmarum
abusus.

D. Hier. con-
tra iuuenes
olentes.

ARTICVLVS II.

Quarundam obiectionum dilutio.

VERVM contra superiora obiciat aliquis. Si odor esset
in misto odorato, vt in subiecto, sequeretur flores, & sus-
simetia, e propinquo suauius olere, quam e loco aliquan-
tulum remoto; cum vnusquodque prope suum principium
efficacius agat, & tamen oppositum experimus. Secundò. Vnus, idem-
que cibus secundum eandem partem sapidus est, atque odoratus.
Igitur cum sapor fiat ex humido, docente Aristotele in hoc ca-
pite text. 100. si odor ex sicco praedominante oriretur, in eadem
subiecti parte esset siccum, & humidum excellens, quod repugnat.
Tertiò. Multa corpora praehumida sunt odorifera, vt aquae stillati-
tie,

1. Obiectio.

2.

3.

tia, opobalsamum, vinum, aliisque id genus succi non pauci; ergo odor non provenit ex abundanti sicco. Quarto, Aromata acius olent, & diutius odorem servant cinere suffita, quam igni; & gummum, ac lacryma odorata, ubi igni exusta sunt, odorem halant nulum, & tamen ignis calidior est cinere. Non igitur calor decoquens, expirationem odoris perficit; si enim eam perficeret, ubi efficacior est vis caloris, actor odoris afflatus sentiretur. Quinto, Tria sunt corpora odorum excellentia in primis nobilitata, videlicet moschus, zibettum, & ambarum: at in iis non abundat siccitas, & calor: ergo odor non oritur ex harum qualitatum dominio. Probatur assumptio, quia moschus fieri dicitur ex sanguine ferae cuiusdam vulpem effigie referentis, zibettum, ex sudore quorundam felium; at sudor, & sanguis magis humida sunt, quam sicca. Item, ambarum videtur innasci balenae, quae ut est maris incolae, ita frigidi est temperamentis, atque adeo & ambarum, quod intra eam gignitur.

Prima obiectio diluitur. Cur odores in longinquo suavius spirant.

Secunda. Odor siccum magis quam humidum sequitur.

Tertia. Quarta. Cur aerius oleant suffita cinere, quam igne.

Quinta. De origine moschi varia sententia.

Ad primum horum respondet Aristoteles in problematis sect. 12. qu. 2. & quest. 4. & 9. ideo flores, & suffimenta longe suavius olere, quia ad locum aliquantulum remotum defertur odor secretior a portione terrea, & defecior a fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verum oportet non tantam esse distantiam, ut odor in traiectu pereat. Ad secundum, negari non potest interdum cum suavi odore saporem concoctum, iucundumque inveniri. Verum maiori ex parte oppositum accidit: praesertim si sermo sit de suavissimis odoribus, ad quos, ut ad rem praestantior in suo genere, respicere oportet, cum de odorum ingenio iudicamus. Adde ob id etiam dici odorem provenire ex siccitate, saporem ex humiditate; quia cum eadem res, & odora, & sapida existit; si constet aliis partibus siccioribus, aliis humidioribus; odor sequitur portionem magis siccam, sapor magis humidam. Item, quia quae sunt odorata, ceteris paribus, quo sicciora eo plus halant odoris, ut patet in Cinnamomo, Garyophyllo, & aliis. Quod tamen in iis, quae saporem continent, secus evenit. Unde & organum odoratus siccum est, gustatus humidum: ita ut non modo sapor, etiam in aridis corporibus, succulenta partes anet, sed neque lingua gustu diiudicetur, nisi illa interno aliquo humore sit affusa.

Ad tertium, ex iis, quae proximè dicta sunt, patet responsio. Ad quartum, dicendum est cinere suffita acius olere, quam igne; quia ignis praepere absumit halitum odoriferum, qui cineris calore paulatim emergit. Ex quo non sequitur expirationem calore non fieri, sed ut exhibeatur accommodatè ad euehendum, servandumque odorem, requiri moderatam caloris vim, qualis est in cinere. Nihil verò adusta ideo non olent, quia odor nonnihil succi exigit.

Circa ultimum argumentum, in primis quod ad moschum attinet, nonnihil de illius origine auctores dissentiunt. Quidam tradunt moschum esse illius ferae, quam diximus, concretum sanguinem, inclusum iis folliculis, qui ad nos perferuntur, potissimum è Cinarum agro.

De hac re agro. Alij setam illam crebro verberare enectam, deinde putrefactam, comminui in particulas; atque has esse moschum, qui praedictis vterculis asseruatur. Alij aliud narrant. Lege Matthiolum in 1. lib. Dioscorid. c. 20. Scaligerum exercitatione 21. in Cardanum. Quid quid dicatur, constat moschum siccitatem habere, quæ odori sufficiat, esto sanguis, dum non concrevit, præhumidus sit. Quod similiter de concreto illo sudore felium, pronuntiandum est.

De origine ambari, maior est dubitatio. Plerisque videtur esse aliquid innatum balenis. Nam, & ubi plures visuntur, maior est illius copia; & in earum ventre certum est nonnunquam inveniri, cum vel tempestate ad scopulos allise, vel piscatorum iaculis, funibusque tandem expugnatae capiuntur. Alij volunt esse fungi marini speciem è profundo, vel saxi, ubi nascitur, diuulsam pelagi fluctuantis, agitata, quo ad littora euehitur, ibique saepe legi consuevit. In balenis autem inveniri, non quod intra illas oriatur, sed quia marina bellua eo pabulo summo opere delectatur, ut & terrestres, volatilesque complures. Lege Matthiolum in lib. 1. Dioscoridis cap. 21. Fuchium in libro de componendis medicamentis. Siue autem hæc, siue alia sit ambari generatio, negamus deesse illi, quantum sufficiat caloris ad odorem conciliandum.

Erit tamen qui obiiciat Aristotelem in problematis sect. 13. problem. 4. affirmare, nullum animantium seu viuam, seu mortuum, excepta panthera, suauem odorem mittere. Quare falsum esse quod de illis feris asseruimus. Occurrendum, vel latuisse id Aristotelem, ut & alia, quæ eius ætate nondum comperta fuerant, sed progressu temporum innotuere. Vel id ex communi tantum sermone protulisse, sicuti & alia non pauca in eodem opere, ut nonnulli interpretes obseruant.

Ambarum è mari fundo, vel scopulis eruit, & in littore ex-pit.

Obiectio diluitur.

QVÆSTIO III.

Quo pacto diffundatur odor, & per quod medium ad olfactum perveniat.

ARTICVLVS I.

De odoris diffusionem.

SIT prima conclusio in hac questione. Odor plerumque diffunditur è re odorata, per substantiam fumeam. Hæc conclusio probatur iis argumentis, quæ in hoc capite, art. 1. quest. prima attulimus ad suadendum odorem esse exhalationem, seu fumeam substantiam. Licet enim non persuadeant odorem esse talem substantiam; concludunt tamen illam odorem comitari, esseque eius vehiculum, cuius interventu, è re odorata prodeat. Addidimus tamen in conclusione (plerumque) quia non necesse est, ut semper odor eo pacto exiliat;

1. Quæstionis conclusio.

Conclusio moderatio.

exiliat; si nimirum res odorata, odorem ita perfectum concoctum-
que iam habeat, ut ad exiliendum non egeat resolutione: vel si ita
compacta sit, ut resolutionem non admittat; licet hoc posterius in
corporibus odoriferis raro accadat.

2. Conclusio.
Illi Aucto-
rit.

Qui contra
sentiant.
3. Conclusio
non probatio.

3. Conclusio
bipartita.

Prioris par-
tis confirma-
tio.

Confirmatio
posterioris.

Odor ad totā
distantiam
realiter non
diffunditur.

Sit secunda conclusio. Etiam cum res odorata vaporem exhalat,
non ubicumque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. Hæc
conclusio est de mente Averrois text. 97. huius lib. S. Thomæ ibi-
dem, & in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5. Alberti tract. 3. c. 21. Egidij, tex. 100.
vtriusque Caiet. Apollinatis q. 26. Ferratiensis q. 17. Iand. de sens. &
sens. q. 17. & hoc in lib. q. 24. Courtareni lib. 5. de elementis, Marcelli.
3. de anima c. 72. Conciliatoris diff. 155. & aliorum. Est tamen con-
tra Auen. 6. Nat. q. p. 2. c. 5. M. Alberti in summ. de hom. Galeni.
4. de simplic. medic. facult. c. 21. Fernelium lib. 6. Physiol. c. 1. & alios
existimantes citra halitum fumeum, odorem non dari. Probatur ta-
men nostra conclusio; quia sæpe odor sentitur in locis admodum
remotis, ut testantur vultures, aliæque aves, quæ odore allecæ cada-
uera procul inquirunt: ut autem exhalatio tam longè, latèque sparge-
retur, oporteret rem odoratā defluxu penitus absorbi, & in fumū
abire. Secundò, quia odor breviori temporis mora percipitur, quàm
exigat motus substantiæ fumæ ad olfactum. Tertio, quia vapor, cum
levis sit, sursum commeat, teste Aristotele de sensu, & sensili c. 5. &
tamè odor etiā in loco inferiori sentitur, ut patet in venatu crocodi-
lorum, qui ad carnes extra aquā suspensas, odore intuitu accurrunt.

Sit tertia conclusio, Odor extra fumeam exhalationē effunditur
secundum esse intentionale; potest quoque effundi secundum esse
reale. Hæc conclusio quoad priorem partem asseritur ab iis, quos
paulò ante pro secunda conclusione retulimus. Patetque ex eo, quia
cum fumeus vapor, ut ostendimus, nequeat ad longissimum tractum
communicari, atque adeò nec in illo odor, consequens est, ut odor
per se communicetur, saltem secundum esse intentionale. Posterior
pars eiusdem conclusionis dubia omnino est, nec à nobis, nisi ut
probabilis constituitur. Eam defendunt Alexander in lib. de sensu,
& sensili cap. de odore, Ammonius, & Boëtius cap. 1. Antepredic.
item Garbius in summa qu. 69. & recentium Philosophorum non-
nulli. Suadeturque testimonio Aristotelis hoc in libro cap. 12. text.
127. ubi ait medium pati à sono & ab odore; & aërem sic pati à re
odorata, ut redoleat. Cum igitur redolere nihil possit nisi odore se-
cundum esse reale affectum sit, quemadmodum necesse candidum,
nisi candorem habeat, videtur Aristoteles concedere, recipi in aëre
realem odorem. Accedit quòd eodem modo ait pati aërem ab odo-
re, & à sono; at à sono realiter pati superius ostendimus. Non est ta-
men existimandum spargi odorem secundum esse reale ad totam
distantiam, in qua percipitur, cum non sit verisimile tantum illi in-
esse vim ad sese communicandum; maxime cum plerique arbitren-
tur, eum nullo pacto agere realiter, sed intentionaliter tantum.

Obiiciat aliquis, Odor ut docuit Aristoteles in lib. de sensu, &
sens.

In quæst. 1.
ut odor sit
qualitas a. 3.

sens. cap. 5. fuit datus à natura ad mulcendum cerebrum: sed hoc non
præstat, nisi dum est in substantia fumea, ut ex superius dictis con-
stat; igitur odor nunquam datur extra substantiam fumeam. Secun-
dò, Ventus cum aliò tendit, semper impedit traiectionem odorum
ad nares: hoc autem ex eo provenit, quia ventus defert substantiam
fumeam versus aliam partem; ergo odor semper est in tali substan-
tia. Tertio, Si aliquando odor secundum esse reale, vel intentionale
maneret extra halitum fumeum, oporteret peruenire tunc in in-
stanti ad sensum, cum saltem species non habeat contrarium, à quo
retarderetur: sed oppositum videmur experiri; quia semper post ali-
quam temporis moram olfacimus, ergo, &c. Quarto, Nullus sensus
externus potest percipere obiectum, nisi sit præsens: non est autem
præsens cum longissimè distat: ergo ut odor percipiatur, non sit erit
perlabi ad sensum species odoris, sed odorem ipsum secundum esse
reale. Quintò, Odor est qualitas secunda resultans ex temperamen-
to primarum, non magis activa, quàm sit color: sed vnus color non
producit alium: ergo nec odor alium odorem gignet; proindeque
nullo pacto poterit diffundi odor in medio secundum esse reale;
cum hæc diffusio non aliter fieri deberet, quàm per productionem
vnus odoris ab alio.

Ad primum horum dicendum, odorem datum esse à natura, ut
illius interuentu sapores explorentur, diiudicenturque, quod pro-
gressu magis patebit; item ut homo illius ministerio, sicuti & alio-
rum sensuum, intelligibilem cognitionem acquirit. Præterea, ut ce-
brum mulceat eiusque temperiē seruet. Verum hic finis non om-
nibus odoribus conuenit, cum multi cerebrum lædant: sed neque
opus est, ut suaves, & benefici odores eum finem perpetuò asse-
quantur. Ad secundum respondemus ventum impedire perceptio-
nem odorum, non solum quia substantiam fumeam in diuersum ra-
pit; sed etiam quia odores, & eorum species in aëre insidentes, vna
cum ipso aëre, eodem, quò ferunt impetu, secum euehit. Quod ta-
men in colorum, & lucis perceptione, haud quaquam euenit: quia
cum species visibiles momento ad aspectum pertingant, earum traie-
ctio motum omnem præcurrit.

Ad tertium dicendum, odorem secundum esse reale, posse à con-
trario odore, in medio retardari, vel omnino impediri, ne ulterius
diffundatur. Quòd si odor contrarium non inueniat; putant non-
nulli probabile esse, tam illum, quàm species odoris, momento ad
olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim
videmus thus, aliæque odoramenta, cum primò igni calefcunt,
fumidum halitum procul expirare; & tamen nunquam eorum odo-
rem, nisi aliquanto post tempore, à nobis sentiri. Quod tamen se-
cus eueniret si odor, vel eius species, sese in olfactum momento
insinuarent. Quare dicendum potius non omnia, quæ in medio
contrarium non offendunt, communicari in instanti; videlicet,
quando illa suo pte ingenio tarda sunt, ac moram requirunt, quo
pacto.

1. Impugna-
tio tertia cō-
clusionis.

3.

4.

5.

Ad 1. impu-
gnationem.

Ad 2.

Ad 3.

Etiam qua-
litates con-
trario vacā-
tes aliquādo
egunt tempo-
re ut diffun-
dantur.

paeto se habet odor, & illius species; ut ea, quam diximus, Philosophia parens experientia demonstrat.

Ad 4. Sensus exteriori obiectum presentia possunt, non eodem modo.
Ad quartum, concedendum est sensum externum non percipere nisi praesens obiectum: sed hanc praesentiam non eodem pacto requiri in omnibus sensibilibus respectu suae potentiae. Namque ut res visibilis aspectui praesens dicatur, debet ei per lineam rectam obijci ab eo loco, in quo videtur, ut autem res odorabilis esseatur praesens olfactui, sat est atque necessarium, extendi speciem odoris ab obiecto usque ad sensum, siue id recto tramite, siue flexuoso contingat. Unde non odoratur nisi odorabile (cuius nomine intellige habitum odorificum, vel odorem, vel rem quae utrumlibet diffundit) actu existat, eique cohaereat medium, per quod species ad sensum usque effunditur. Dependet autem conservatio huiusmodi speciei a proprio obiecto, ita ut eo pereunte, mox evanescat: sicuti & species aliorum sensibilibus obiecto sublato.

Ad 5. Ad quintum, (qua potissimum innituntur, & quidem non sine magna probabilitate, qui negant dari realem odorem extra rem odoratam, sive cumque vaporem) respondendum est, etsi odor resisteret ex primarum qualitarum temperamento, ut & aliae secundae qualitates; posse tamen illum dari in elemento, non quidem syncero, puroque sed misturam earundem qualitarum participante, ut superius ex Aristotele, & Theophrasto docuimus. Negandum verò est odorem non esse magis actiuum, quam colorem. Potest enim odor, re ipsa diffundi, producendo odorem alium, sicuti & sonus sonum alium generando. Nec mirum, cum ad generationem, communicationemque harum qualitarum, quae in subiectis non permanent; sed paulo post evanescent, minus requiratur, quam ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet naturam, & suoque ingenio est qualitas fixa permanensque.

ARTICVLVS II.

Medium odoris esse aerem, & aquam.

MEDIUM, per quod odor diffunditur, duplex est, aer & aqua, ut docuit Aristoteles hoc in libro cap. 9. text. 97. & libro 4. de histor. anim. cap. 8. Theophrastus lib. 6. de causis plantarum cap. 1. Magnus Albertus 2. part. summae de homine tractatu de olfactu, Fernelius lib. 6. Physiol. cap. 10. Garbius in sum. quest. 69. Themistius hoc in libro cap. 34. sua paraphrasis, Theophilus Algazellus, Avicenna, Simplicius, & alij auct. communi consensu.

Aerem, & aquam medium esse odoris.
Et quidem aerem esse medium odoris, patet ex eo, quia terrestria, volatiliaque animantia per aerem odores captant. Quod verò etiam aqua medium sit, constat similiter ex piscium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Aristoteles loco citato de histor. anim. Nam

Nam complures piscium speluncis latentes, salsametro illitis faucibus, piscator evocat. Deinde, non pauci ad quosdam nidores ex alto accurrunt, ut ad carunculas sepiarum densas, & asellum polypum, quae ideo coniiciuntur in nallas. Purpuris olidas escas purpurarum demittunt, iisque deceptas capiunt. Polypus cum a saxo, cui adhærescit, diuelli nequeat, sed truciari potius se patiat, pulicariae herbae odore protinus resilit. Denique, coeptum est pisces escam, antequam voraret, olfactu explorare. Nec quisquam obijciat, inquit Philoponus, pisces non olfactus, sed visu alimenta sibi quaerere: siquidem etiam ij, qui oculorum sensu destituti sunt, escas suas persensiscunt, & quaerunt.

Erit qui dubitet, quam ratione aer, & aqua sint medium ad transmittendos odores aptum, cum haec elementa humida existant, & alterum eorum frigidum sit, nempe aqua humiditas verò, & frigiditas ab odorum ingenio aliena habeatur, ut pote qui ex sicco, & calido oriuntur. Occurrendum tamen etsi haec qualitates odoribus, ad primarum eorum ortum, & diuturnam conservationem minus conferant: nihilo minus aerem, & aquam ad eorundem traiectionem maxime appositae esse: quia fumus vapor, qui in igni confestim absorbetur, per terram permeare nequit. Docet autem Arist. text. 67. cap. 7. quemadmodum medio coloris inest quaedam affectio, ratione cuius traducitur per illud species visibiles ad aspectum, quam vocat διαφανεία medio olfactus, id est, aeris, & aquae competere affectionem quaedam innominatam, odorum traducentem. Hanc verò posteriores philosophi (inter quos fuit Theophrastus) appellarunt διόρυγος, id est, ut vertit Hermolaus cap. 34. paraphrasis Themistii, perolariam, siue perodorariam.

Verum si animantia inspirando olfaciunt, qui fieri potest, ut aquatilia, quae non respirant, odorentur? Respondet Plin. lib. 9. Nat. hist. cap. 7. aquatilia omnia respirare, adque interuentu aeris, quem etiam intra aquas latere putant: imò & odorem vult nihil esse aliud, quam infectum aëra. Sed non recte philosophatur. Primum, quia sub aquis detineri aer non potest, sed ubi intra eas gignitur, confestim emergit, ut ait Arist. in lib. de sensu, & sens. ca. 5. videlicet, quia cum aquis leuior sit, naturae impetu in superiorem locum euadit. Preterea, quod odor non sit aer infectus, constat ex iis, quae superius a nobis disputata sunt, ubi ostendimus odorem qualitatem esse, non substantiam. Ac quod non omnia aquatilia respicerent, ex instituto demonstramus in lib. Paruorum Naturalium ex Aristotele, aliisque Philosophis, contra eundem Plinium, Rondeletium, & quosdam antiquos, nempe Anaxagoram, & Diogenem. Ad argumentum igitur dicendum, non omnia animantia inspirando olfacere, ut superiori capite docuit Aristoteles, sed ea, quae organum odorandi reconditum habent, ad quod aperientium attractione aeris opus sit, quale organum minimè sortita sunt aquatilia, imò nec terrestria, & volatilia omnia, sed complura.

In lib. de respiratione cap. 3.

Pisces odorantur sub aqua.

Dubitatio.

Explicatur.

Ut aer ad lucem admittendam, & aqua ad odorem, sic ad odorem ducuntur.

Quaestio cur pisces odorantur, cum non respicerent. Resolvitur Plinio.

Vera responsio.

QVÆSTIO IIII.

Quodnam sit organum olfactus.

ARTICVLVS I.

Diuersæ opiniones.

ORGANVM olfactus inuestigantibus occurrit primò nasus, homini tantum altior, eminentiorque in facie, quo quasi tegumento nares occultantur. Hæ autem ad tria munia obseruiunt. Imprimis ad attrahendū, & emittendū aërem; cuius vna pars tracta irrepit in cerebrum, altera in cor, per quædam foramina, de quibus postea. Secundò, ad excrementa defluentia, & mucosam eluuiem emungendam, ideòque decliui meatu nasus pater. Tertiò, ad hauriendos odores. Vnde animantia, quæ longiores habent nares, sagaciora sunt. Priuatim verò elephantis naris prolixa, & in anfractum flexibilis alius etiam est vsus, nempe idem, qui manus, vt tradit Aristoteles lib. 1. de hist. anim. cap. 11. Nam ea cibos tam siccos, quam humidos colligunt & in os adinueniunt.

Elephantis nares pro munibus, Arist.

Odorandi instrumenta alia pro naris, data à natura.

Naribus partes. Papillares carunculae.

Os spongiosum.

Meatus quatuor.

Tunica exanguis.

Odorandi vis ubi resideat. Galeni sententia. Iam arg.

Licet verò animalia, quæ non respirant, naribus careant non proinde tamen ea omnia olfactus sunt expertia, vt iam supra monuimus. Alia namque branchiis, alia fistulis, alia præcinctu quodam, vt insecta, odores sentiunt, referente etiam Aristotele lib. 2. de partibus anim. cap. 16. Videlicet ipsi odores absque anhelitu, & spiritus reciprocatione, eorum sensus feriunt.

Porro in superiore extremitate narium, eminent duo tubercula mamillarum similitudine, quæ ob id carunculae mamillares, seu papillares vocantur. His autem subiicitur os quoddam bipartitum, quod etiam si multis foraminibus pateat, duos tamen meatus habet insignes, duobus nasi foraminibus respondentes, quod os propter similitudinem, quam-cum spongia & cribro obtrinet, & cribrum, & os spongiosum dici consuevit: aiuntque fabricatum id à natura, ne aër inspiratione attractus confertim, ac liberè cerebri ventriculos ingressus, eis nimio frigore noceret. Hisce duabus partibus ossis spongiosi, respondet bini meatus nasi, qui in sua origine diuiduntur, & duo quidem ad fauces flexuoso ductu; duo ad nasum ipsum intereurrente septo cartilagineo, tendunt. Quibus porrecta est quædam tunica exanguis continuata cum ea, quæ ad linguam, asperam arteriam, & palatum extenditur, eadem compositione, quæ molliores nerui.

His ita constitutis, difficultas non parua est, vbi nam odorandi potentia, vt in proprio organo resideat. Galen. 8. de vsu partium c. 6. & in suis lib. de olfactu vim odorandi in anterioribus cerebri partibus, seu ventriculis collocat, neque alibi constitui debere efficacibus argumentis ab se demonstratum putat. Ac primum quod non sit in aliqua parte nasi, ita ostendit. Nam vel esset in aliquo eius osse, vel in cartilagine, vel in

Consule Arist. de sens. & sens. ca. 1. de causa inspirationis. Lactantius in lib. de hom. opif.

De organo olfactus. 1. de hist. anim. c. 8. & 9. 2. de gen. anim. c. 2. Gal. 8. de vsu part.

vel in tunica partes nasi vestiente. Non in osse, siquidem hoc teste ipso Aristot. lib. 1. huius oper. cap. 5. text. 79. & lib. 3. cap. 12. text. 66. sensus expertus est. Non in tunica, nam hæc, vt proxime dicebamus, porrigitur vsque ad linguam, aliasque partes, in quibus constat odores non sentiri. Non in cartilagine: alioqui nihil opus esset inspirare ad olfaciendum: quod tamen necessarium esse docet experientia, monuitque Aristot. hoc in lib. cap. 9. text. 98. Igitur potentia olfaciendi in nulla parte nasi insidet. Deinde, cerebrum odoribus rescitur, & læditur utique dum eos sentit: ergo sensorium olfactus est in cerebro. Preterea tale oportet esse odoratus instrumentum, quales ipsi odores sunt, vt inter potentiam, & obiectum cognatio, debitæque proportio seruetur. Cum igitur odores halitu, & vapore desiliant, halitosum, vaporosumque esse debet odorandi instrumentum, tales verò sunt anteriores cerebri ventriculi, vt pote vberiore spiritu affusi & redundantes: igitur in iis constitui debet eiusmodi instrumentum. Postremo, idem ex eo concluditur, quia nisi in iis conceptaculis odorandi facultas resideret, ad quæ aër inspirationis motu subit, non exigeretur inspiratio ad captandos odores.

e. 6. & lib. 9. in princ. & 1. de inst. odoratus. Auer. 2. coll. c. 17. Arist. de anim. 12. cap. 7. p. 3. tract. 1. ca. 2. Vesal. libr. 1. c. 6. & 12. & lib. 4. c. 3. Cōstit. diff. 41. Garburi in sum. q. 2. 69. Fernelius 1. Phys. cap. 9. Marcel. 3. de anim. c. 78.

Auerroes tamen 1. Collect. cap. 17. existimat odoratum consistere in narium membrana. Quod probat duplici ratione. Primum, quia carunculae mamillares sunt eiusdem substantiæ cum cerebro: at cerebrum est expertus sensus, vt docet Aristot. libr. 2. de partibus anim. cap. 10. fateturque Galenus tertio de causis symptomatum, vbi cerebrum organum non sentiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in cerebro, neque in iis carunculis constituta est. Secundò, quia si odoris sensus ibi inesset, cum ad eiusmodi tubercula palati foramen pateat, sequeretur posse per id oclusis naribus odorati cibi odorem sentire; quod nemo vnquam expertus est. Tertiò, idem confirmatur, quia Aristoteles lib. 1. de hist. anim. cap. 11. aliasque in locis palatam affirmat, olfactum per nares administrari.

Auerrois sententia. 1. illius ratio.

2. Ratio.

3.

ARTICVLVS II.

Vere sententia explicatio.

HÆC difficultas aliquot assertionibus explicanda est. Prima sit. Olfactus non residet in cerebri ventriculis. Probat. Primum quia cerebri substantia, vt Auerroes argumentabatur, non est apta ad munia externorum sensuum; adeò vt vix tactu polleat. Quare nec in eo odorandi potestas erit, vt neque alius externorum sensuum inest. Secundò, quia cum in cerebrum commencent halitus odoriferi, conuenit ante ipsum collocari vim eiusmodi halituum exploratricem, vt malus vapor discerni possit antequam cerebrum lædat; hæc autem vis est facultas odorandi. Adde quod oblectatio, & dolor, quem odores inferunt, non in cerebro sentiuntur.

1. Assertio.

Probat. 1.

Probat. 2.

Confirmatio.

1. Assert. Secunda assertio. Odoratus non est in narium tunica, siue in neruo per nares expanso. Hæc suadetur primùm; quia, vt Galenus rectè *Suadetur 1.* opponebat, si odorandi vis consisteret in ea tunica, cum hæc ad extimas vsque nasi oras descendat; sequeretur rem odoratam iis admotam absque inspiratione mox sentiri, reclamante experientia. *Secundo.* Item, quia narium nervi instituti sunt ad tangendi, non olfaciendi *Tertiò.* munus; nec eandem temperiem tactus, & olfactus requirunt. Tertiò, quia non videmus odores percipere, nisi in additioni aliquo recessu. *1. Assert.* Tertia assertio. Odoratus non est in narium tunica, siue in neruo per nares expanso. Hæc suadetur primùm; quia, vt Galenus rectè opponebat, si odorandi vis consisteret in ea tunica, cum hæc ad extimas vsque nasi oras descendat; sequeretur rem odoratam iis admotam absque inspiratione mox sentiri, reclamante experientia. Item, quia narium nervi instituti sunt ad tangendi, non olfaciendi munus; nec eandem temperiem tactus, & olfactus requirunt. Tertiò, quia non videmus odores percipere, nisi in additioni aliquo recessu.

1. *Afferet.* Tertia assertio. Odoratus residet in tuberculis mamillaribus. Hæc
Illius aucto. est Auicennæ 5. Fen. 3. Can. 1. M. Alberti 2. part. summa de homi-
res. tract. de olfactu, qui pro eadem sententia citat Algazzellum. Est item
Et compro- Philoponi c. 9. huius lib. Conciliatoris differ. 45. Garbij qu. 69. Fer-
batio. nelij in libro de partibus corporis humani cap. 9. Realdi lib. 8. de re
 Anatomica c. 2. & aliorum complurium. Suadetur autem ex eo, quia
 cum facultas odoratrix nec in cerebro, nec in narium membrana si-
 ta sit, ut ex dictis patet; nec verò esse possit in osse illo foraminoso
 cuius ante mentionē fecimus, quia ossa ob concretionē terrestrem,
 aut nihil, aut vix sentiunt; Reliquū est, ut in prædictis carūculis re-
 sideat; præsertim cum non appareat ad quod aliud munus natura,
 quæ nihil frustra molitur, eiusmodi tubercula instituerit.

Solut. argu- Diluenda nunc quæ primo articulo sunt obiecta, quatenus supe-
mentor. pro rioribus conclusionibus aduerferent. Ad primū, quod dicitur, quod
Galeno. odoratus residet in tuberculis mamillaribus, respondetur, quod hoc
 est verum, sed non est causa, quod odoratus residet in tuberculis
 mamillaribus, sed quia odoratus residet in tuberculis mamillaribus,
 ideo odoratus residet in tuberculis mamillaribus.

Ad 1. tum pro Galeni opinione, concedendum est, sensorium olfactus, neque in osse, neque in cartilagine, neque in tunica narium esse, sed
Ad 2. in carunculis mamillaribus. Ad secundum dicendum, ex eo quod cerebrum odoribus foueatur, non rectè colligi sentiri, dignoscique ab illo odores, sed affici beneficiis qualitibus, quæ halitum suum, odoremve in halitu hærentem comitantur. Ad tertium, requiri aliquam cognationem inter sensiterium, eiusque obiectum; & hanc, quantum satis sit, inueniri inter tubercula, & odorem: habent enim illa siccitatem calori admistam sicuti odor: cerebrum verò halitu præhumido scater, & insuper desunt ei aliæ commoditates ad olfactionem administrandam, ut ex dictis patet. Ad quartum, & si facultas odorandi in cerebro non resideat; necessariam tamen esse inspirationem ob eam causam, quam paulò post exponemus.

Solut. ratio.
num pro A.
uerroes.
Ad primam.
Ad secund.

Ad primam verò rationem pro sententia Auerrois dicimus, prædicta tubercula constare ex materia aliquantulum simili substantiæ cerebri, simpliciter tamen diuersa, ut pote magis compacta, ac minus frigida, atque ita ad olfaciendi munus aptiori. Ad secundam dicendum imprimis est, posse illam æqua vi retorqueri in auctorem. Nam cum Auerroes dicat, sensorium olfactus esse membranam narium, quæ vsque ad illa foramina extensa est, quæri potest cur per eam odores cibi nō sentiamus. Causa igitur imprimis est, quia odor ille cibi admodum est in ore confusus, idèoque à nobis sentiri non potest, tamen si percipiatur ab aliis, ad quorū nares defœcator peruenit. Item, quia odorem non sentimus, nisi cum inspiramus, inspi-

ratio

ratio autem ducit aërem ad fauces, & pulmonem, atque ita non potest odor ab ore, aut ventriculo peruenire ad olfactum; siquidem non inde aërem attrahimus, sed illuc potius compellimus.

Postulat vltima ratio, vt dicamus quid Aristoteles de sede olfactus iudicari. Vallesius lib. 2. controuersi. medic. c. 26. ait illum putasse istiusmodi organum esse nasum, (quod videtur quoque existimasse Plato in Timæo.) Etenim Aristoteles lib. 1. de hist. anim. c. 11. ita ait, Olfactus quoque, id est, sensus odoris hac eadem parte, id est, naso subministratur, & lib. 5. de generatione anim. c. 2. Quorum, inquit, nares porrectæ sunt longius, vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu: ita enim motus non interpellantur, sed à longe directi sensorium subeunt integri. Itaque hanc sententiam, vt Aristotelicam, sequitur ipse Vallesius. Alij putant Aristotelem confirmasse olfactum in cerebro, quibus fauet id, quod in problematis sect. 13. problemate 5. scripsit, nimirum tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt. Theophilus hoc in libro ad text. 100. arbitratur hac in re Aristotelem dubium fuisse, ideòque nullibi sententiam (vt in ambiguis quæstionibus interdum facere consuevit) apertis verbis explicasse. Galenus etiam in libro de instrumento odoratus Aristotelem inculcat, quòd cum orationis, & eloquentiæ parens sit, re hanc nequaquã oratione illustrarit, sed ita inuoluerit, vt oportea nos, quenam eius de hac re mens fuerit, vaticinari. Certè nostra opinioni constituenti odoratum in carunculis mamillaribus, adstipulantur verba philosophi c. 2. de sensu, & sensili, vbi ait instrumentum odoratus esse circa cerebrum, & libr. 2. de generatione anim. c. 4. cum docet habere illud à cerebro originem. Nam carunculae illæ prope cerebrum consistunt, & ab eo propagantur.

Neque obstant loca, quibus Aristoteles videtur indicare nares, nasumve, esse instrumentum odorandi; tantum enim vult, hæc ob-
servare ad olfactum; vt lib. 5. de generatione animal. cap. 2. docet. Vel
appellat ea sensorium, quia continent papillas mamillares, vel sal-
tem in eas desinunt. Item cum ait tunc nos odorari, cum odores ad
cerebrum veniunt, tantum significat, ad olfaciendum requiri dela-
tionem odorum, qui ordinatim ad cerebrum etiam perferuntur: ma-
ximè cum illius gratia sint instituti à natura, etsi non sit hic integer,
& adequatus eorum finis, vt progressu magis patebit.

Adhuc tamen in hac questione explicandum restat, num verum sit, quod de operculo odoratus Aristoteles tradidit, affirmat enim hoc in libro c. 9. text. 100. & libro de sensu, & sensili c. 5. & libr. 4. de hist. anim. c. 8. eumque secuti Garbius, Magnus Albertus, Conciliator, Alexander, Themistius, Marcellus, Auerroes, D. Thomas, & alij in animalibus, quæ respirant, præsertim hominibus, sensorium olfactus, operculo quodam tegi, ac muniri, quod ut odor organum su beat, attolli debet, ideòque requiri inspirationem aëris, qui vi attractus integumentum eleuet. Eamque causam esse volunt, cur prædictæ animantes, non nisi inspiratione præeunte, olfaciunt. Multi hac

1. *Primum* in te Aristotelem reprehendunt. Primum, quia Anatomes profes-
sores negant tale operculum inueniri. Secundo, quia tegumenta illa
imperu aëris sponte ingruentis, non minus panderentur, quam vi
eiusdem inspiratione attracti. Quod tamen falsum esse constat; alio-
qui sine respiratione daretur aliquando olfactio. Tertio, quia nulla
apparet idonea ratio, cur id poni debeat. Non enim ad tutelam po-
tentia, cum odoratus naso satis coniectus sit, munitisque ab exter-
nis iniuriis.

Dilatatio pri-
ma.

Non est tamen cur propter hæc Aristotelem deseramus, cum fa-
cile à calumnia vindicari possit. Dicendum Aristotelem nomine
operculi non intellexisse aliud quid distinctum ab iis, quæ supra
numerauimus, cum de nasi structura, & compositione ageremus:
nec enim id in dissectionibus obseruatur: sed significasse extremam
membranulam foraminum nasi decidentem supra carunculas ma-
millares, quæ inspiratione attollitur. Idque videtur indicasse cap. 9.
huius libri textu 100. ueniens septimentum, quod olfactui natura lar-
gita est, aperiri dilatatis venis, & meatibus. Non potest autem vis
aëris vltro occurrentis operculum istud dilatare, seu remouere; quia
nequit aër ed introire, nisi cedat is, qui intus latet; non cedit autem,
nisi attractus inspiratione. Quare licet quis, inquit Galenus, in cu-
biculo odoribus repleto fistula aërem impelleret in nares, sine in-
spiratione non sentiretur odor. Quod verò aiunt, non egere instru-
mentum odoratus operculo, falsum est, si de eo sermo sit, quod ei
datum esse asserimus: neque enim id distinguitur ab ipso naso, qui
ei ad arcenda caloris, & frigoris aliæque eiusmodi nocumenta, opus
fuit. Adde etiam cum multi odores terri sint, ac noxij; conueniens
fuisse, vt organum olfactus coniectum esset, ne semper omnibus
odoribus necessarid pateret: sed eorum perceptio interdum à nobis
impediretur, inhibita ad aliquantulum tempus, inspiratione.

Multiplex
olfactus ex
inspiratione
comoditas.

1.
2.
3.

Qua respirat
sine inspira-
tione non odo-
ratur.

Eius rei pro-
batio.

Ex dictis colliges multiplicem vsum & commoditatem, quam
olfactui inspiratio affert. Nam primum attrahit vnà cum aëre exha-
lationem odorificam, seu odorem per se, seu species odoris. Secun-
dò, remouet operculum. Tertio, motu suo irritat sensum natura sua
hebetem. Sed ex iis tribus officiis, secundum tantummodo simpli-
ter necessarium est ad olfaciendum. Intellige animantibus, quæ
respirant. Nam odorifica exhalatio sine attractione potest meatus
narium subire, & quæ ipsa interdum ita subit, quia vltro ascendit: si-
militer odor, & species odorabiles; quandoquidem suo pte ingenio
hæc illæ diffunduntur, & in sublime tendunt, quamuis attracto aëre
multò celerius nares penetrent. Item, licet odoratus aëris commo-
tione aliquantulum suscitetur; per se tamen, absque eo motu odo-
rem percipiet: vt patet exemplo animantium, quæ respirandi vlti-
ceant. At nisi tegmen remouetur, olfactio nulla erit. Quod ex eo
constat, quia animantibus, quæ respirant, necessaria est ad olfacien-
dum inspiratio, vt docuit Aristoteles proximo capite, aliisque in lo-
cis, & experientia ipsa demonstrat; adeò vt (quod vrinantium testi-
monia

moniis liquet) sub aquis non odorentur. Non est autem necessaria
propter primum, aut tertium munus eorū, quæ proximè retulimus,
vt ex dictis est manifestum: nec verò aliud quid asseri potest, cuius
gratia exigatur. Tantum igitur requiretur ad operculum remouen-
dum, & olfactorios meatus laxandos. Vnde etiam argumentum du-
ci potest ad probandum dari prædictum inuolucrum, quod Gale-
nus in libro de instrumēto odoratus, aliique multi negant. Si enim
olfactio absque inspiratione non datur, & hanc compertum est non
requiri necessariò ad olfaciendum, nisi vt illius interuentu opercu-
lum amoueatur, consequens fit, vt negari non possit dari tale oper-
culum in animantibus, quæ respirant.

Organū odo-
ratur opercu-
lum habere
ostenditur co-
tra Galenū.

Sed instat adhuc, vigetque Galenus, non debuisse olfactum in-
tegumento muniri, cum longè præstantius sit, quemlibet sensum
expeditum, promptumque semper esse, vt in obiectum suum sera-
tur. Nec obstat, inquit, quòd Natura oculis mollioribus palpebras
tribuit, quibus tecti, munitique essent. Nam quia lædi ab incidenti-
bus faciliè poterāt, vt eos defenderet, palpebras ipsis, quasi quædam
propugnacula, dedit. Præterea, etiam somni causa. Nec enim in aëre
lucido dormire, nisi tectis oculis, possumus. Vnde & animantibus,
quæ palpebris carent, vt locustis, paguris, cancris Natura concepta-
cula, & sinus quosdam tribuit, qui instante somno quasi cubacula
quædam oculos totos reciperēt, e quibus finita quiete emergerent.
Patet igitur quanta vtilitate Natura oculos palpebris texerit, vel
somnia tempore latibulis occultarit. At cur olfactum integumento
involuere debuerit, non apparet.

Galenū re-
plicatione.

Huic argumento occurrendum est, sensus debere esse in prom-
ptu, ad functiones obeundas quantum ratio, ordoque nature exi-
git; qui tamen non postulat, vt olfactus in animantibus nobilioris
notæ, qualia sunt ea, quæ respirant, necessarid odoribus percipien-
dis perpetuò sit expositus, ob causam paulò ante à nobis assigna-
tam; proindeque tectus esse debuit, ad eum modum, quem dicimus.
Neque hoc est ferri sensum absque necessitate, præsertim cum ta-
le otium, præsentē re odorata non daret, nisi dum aërem foras mit-
timus, quem confestim, reciprocante motu, attrahimus.

Eius expli-
catio.

QVÆSTIO V.

Vtrum olfactus hominis hebetior sit, quàm
aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

Præstantia olfactus. Argumenta pro parte negativa
proposita quæstionis.

POTEN

Odorandi vis
necessitate
postrema, di-
gnitate me-
dia inter re-
liquos sensus

POTENTIA odorandi inter sensus externos necessitate postrema est, dignitate tertium locum obtinet, ut observat D. Thom. 1. part. q. 78. art. 3. Nam visus remotissima cognoscit; auditus minus distantia; tactus & gustus attigua, harentiaque duntaxat: odoratus autem nec remotissima, nec attigua tantum, sed mediocri intervallo distat. Præterea, Species odorum minus spirituales sunt, quam visibiles, & audibiles, cuius rei argumentum est tarditas, quæ ad sensiterium perferuntur: de-foreciores tamē sunt, quam gustatiliū, & tactiliū, quia hæ semper sunt coniunctæ cum rebus, quas representant, nec sine illis sensui imprimuntur, ut progressu docebimus; illæ verò non item, ut ex his, quæ supra disseruimus, manifestum est. Parit autem facultas odorandi animantibus, ministerio sensuum alimenta querentibus, magnam commoditatem. Nam cum sint nonnulla, quæ, vel prægustata necem inferunt, ut venena præsentanea, necessum fuit, aliquam dari potentiam, quæ huiusmodi periculum anteverteret, & quæ noxia, quæve salubria essent, prænunderet: hoc autem exhibet odoratus, maxime brutis, quæ proinde, ad cibos olfactu frequentius adhibet, quam homines. Fit autem ea prænunderatio, dum homo quidem per discursum, siue iudicium; bruta verò per instinctum naturalem, ex odore disciposcunt conditionem ciborum, quos olfaciunt. Et hæc quidē est prima odorū utilitas. Secunda, corroboratio cerebri. Tertia, refectio cordis.

De quib. Avicenna in lib. de viribus cordis tract. 1. cap. 9. Hippocrat. in lib. de alimētis, & lib. Epid. Galen. de vtil. resp. ca. 5. & lib. 7. de vſu part. Concil. diff. 155. His positis, quod ad excitatā questionē spectat, videtur eius pars negatiua hisce argumentis ostendi. Potentia, quæ a præstantiori forma oritur, nobilior est: sed vis olfaciendi in homine oritur a præstantiori forma, nempe ab anima rationali; ergo in homine nobilior erit, quam in vſo alio animante. Secundò, homini contigit organum olfactus, multò aptius ad munus odorandi, quam belluis; ergo homo actiones odorandi melius præstabit. Probatur antecedens. Namque id organum censetur aptius ad percipiendum obiectum, quod ab eius conditionib. magis est liberum: ita verò se habet organum nostri olfactus; siquidem ob viciniam cordis humiditate affluit: odor autem igneæ naturæ est, siccitatisque aluminis.

1. Argum. pro
parte negat.
questionis.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Tertiò, Homo plures percipit odorum differentias, quam cætera animantia: igitur homo sagacius odoratur. Probatur antecedens, quia belluæ non sentiunt tetros, foetidosque odores: cum illos non horreant, uti nos, teste Arist. cap. 5. de sensu, & sens. Item, quia nō videntur delectari florū, aliarūque similiū rerum odoribus, ut item Aristoteles eodem loco, & lib. 3. Ethic. cap. 10. ait. Quin verò quoddā solus alimentitios odores percipiant ex eo ostenditur, quia non affectant cognitionem odorum, ipsius notitiæ causa: sed solū in ordine ad cibos, cum sensus non sint eis dati etiam ad philosophiam, ut homini, sed tantum ut persequantur salutaria, noxiaque declinent.

ARTI

Controuersia dilutio.

AD

propositi dubij explanationem aduertendum erit, olfactum posse à nobis expendi, vel quoad perfectionem essentialē ipsius potentia: vel quoad perfectionem accidentariam; quæ in eo potissimum cernitur, quoddā longiori distantia olfaciat, vel plures odorū differentias percipiat.

Sit prima conclusio. Olfactus hominis quoad perfectionem essentialē non est deterior olfactu aliorum animantium. Probat, nam quæ sunt eiusdem speciei parem habent in natura specifica perfectionem; at hominis, aliorūque animantium olfactus, in vnius speciei naturam conueniunt, cum feratur in idem obiectum, eodēque modo ab illo immutentur.

Secunda conclusio: Olfactus hominis quoad perceptionem odorū longiori spatio, hebetior est olfactu multorum animantium. Huiusce cōclusionis veritatem palam testantur vultures, apes, corui, tigres, pantheræ, canes, & aliæ quædam belluæ, quarum odora vis remotissima quæque sectatur. Vultures scribunt nonnulli cadauerum odorem ad quingenta sequi milliaria. Sed huius rei fides sit penes auctores: non enim est verisimile tam latē fundi ipsas odorū species. Quod si aliquando vultures tam procul odoribus affectos aduolasse, historiæ memorantur, id nō aliter videtur accidisse, quam delatis illuc magno aliquo ventorum impetu cadauerum ipsorum halitibus, sicuti è longo terrarum tractu expirationes terrea in mare deuehantur.

Auer. 2. de
anim. com.
97. Marcel.
9. de anim.
27. Ianduno
hæc loc. 3. 25.

Quod de vul-
turi odorati
dici solet,
ambiguum.

Tertia conclusio. Homo non percipit plures odorū differentias, quam cætera animantia. Hæc conclusio est contra Simplicium, & Auerroem hoc loco. Est tamen de sententia Theophrasti, & aliorum: videturque Aristotelis in lib. de sensu, & sens. c. 4. ubi ait nox pessimum habere aliorum animantium olfactum; & hoc cap. ubi docet hunc sensum esse in nobis hebetiorem, quam in multis animantibus; quod scripsit etiam Theophrastus libr. 6. de causis plantarum cap. 5. post Platonem in Timæo: hoc autem minimè asseruissent, si crederent hominem plures odorū differentias penetrare, cum id maioris sit perfectionis, quam longiori distantia pauciores sentire, siquidem is, qui plures percipit, simpliciter dicitur magis comprehendere obiectum: & in hoc saltem cognitionis genere, præstantius videtur plura minus intensè, quam pauciora intensius discernere.

Sed quoddā homo nō plures odores re vera percipiat, ex eo ostenditur, quia ineptitudo organi, quæ potentiam imbecillam reddit ad procul odorandum, similiter hebetem faciet ad plura odorū discrimina sentienda. Item, quoddā belluæ multas odorū differentias percipiant, quæ ab homine non sentiuntur, planum est: siquidem

Confirmatur
rationibus
conclusio.

Con. Comm. lib. de Anima. M m non

non pauca olfactu dignoscunt, quæ homini prorsus inodora sunt, ut ferarum vestigia. Canes odore dominos absentes quærunt, & eos noctu inter alios agnoscunt. Tigris foeta abreptos catulos odore vestigat. Panthera odore solæ bestiæ oblectantur, eamque propterea sequuntur, ut refert Plinius lib. 8. natur. histor. c. 17. post Aristotelem in problematis sect. 13. q. 4. & Theophrastum lib. 6. de plantarum causis c. 5. At istiusmodi odores humanus olfactus non attingit. Deinde, quod bruta animantia non odores tantum alimentitios, & ad gulæ illecebras, sed alios etiam percipiunt, liquet tum superioribus exemplis, tum quia odor sulphuris muscas; galbani serpentes fugat; odor rosarum cantharos, vnguentorum vultures necat, ut scripsit Theophrastus lib. 6. de causis plant. c. 4. & 5. Præterea, quia videmus canes venaticos florum odores sentire; adeo ut in pratis floridis, occupato sensu eiusmodi odorum halitu, ab inquisitione ferarum impediti, & obturbari soleant. Nec satisfaciunt qui respondent retardari canes dum picturatum florum varietatem intuentur. Etenim etiam ubi nulla est florum pictura, sed herba duntaxat odorifera, detinentur. Itaque minimè negandū est, sentiri à belluis etiam odores ad alimenta non pertinentes, quorum perceptione videbantur bruta ab homine superari.

Sunt tamen nonnulli, qui etsi concedant percipi ab illis istiusmodi odores, negant ea ipsis delectari. Ita Alexander de sensu & sensibili comm. 47. Buccasterreus lect. 45. Iandunus quæst. 20. Theophrastus lib. 6. de causis plantarum c. 2. Marcellus 3. de anima c. 77. Albertus in summa de homine tract. de olfactu, Apollinatis 2. de anim. q. 27. Verum cum bruta animantia ex aliis rebus sua accipiant oblectamenta, non est cur ea, quæ ex talibus odoribus proueniunt, denegata illis à natura fuisse arbitremur. Nam delectatio odorum, quæ formaliter ad appetitum pertinet, propterea in nobis datur, quia odores offeruntur nostro appetitui tanquam utiles, conuenientesque naturæ. Nulla autem ratio conuincit non posse prædictos odores similiter brutorum appetitui representari sub aliqua specie conuenientie, quæ pariat delectationem. Quis putet cum feræ odorem pardalis sine ullo respectu alimenti (nec enim eis in pabulum cedit) etiam cum vitæ periculo sequuntur, non ideo eam prosequi, quia eius odore delectantur? Certè in hoc etiam quadrat illud poëta, trahit sua quemque voluptas. Hæc tamen non impediunt quominus sepe alij odores hominibus, alij brutis ob temperamentorum diuersitatem suaves, aut iniucundi existant.

Maneat igitur ex hac disputatione hominis odoratum hebetiorem esse, quam multorum animantium: idque tam spectata distantia, quam varietate odorum, qui percipiuntur. Quærit autem Philoponus, an homo male odoretur instrumenti, an ipsius potentie defectu. Quæ dubitatio soluta est ab Aristotele superiori cap. text. 92. ubi docuit sagacitatis defectum in nobis ex organi vitio oriri, quod asserit etiam M. Albertus libr. 2. de anim. tract. 3. cap. 23. Est enim in nobis

De tigride
facta Mela
lib. 3. c. 5. Plinius
lib. 7. cap. 10. Solinus
cap. 21.

Eglog. 2.

nobis odorandi officina coniuncta cerebro, quod homini pro corporis magnitudine maius, quam cæteris animantibus datum est, ut docet Aristot. lib. 2. de partibus anim. c. 7. cumque id eodem Aristotele auctore in lib. de sensu & sensibili c. 5. humiditate abundet, quæ inde ad ipsum odorandi instrumentum effunditur, sit, ut odorum imagines minis firmæ, minusque articulata nobis inurantur, ac leuiter potentia laceffant, quæ etiam in humido, quasi sopita obdormiscit, cum in calido, & sicco excubare potius deberet, sicut ipsi odores ex calidi, & sicci commistione nascuntur. Annotauit autem M. Albertus in summa de homine tract. de odore nos admodum raro odores somnare, quia illorum species, etiam in nostro interno sensu, infirmæ sunt, & euaniidæ.

Homo raro
somnia odores.

Respondeamus nunc ad argumenta, quæ probare contendebant olfactum hominis non esse imperfectiorē, quam aliorum animantium. Ad primū dicendum est, hominis olfactū oriri à præstantiori forma, nempe intellectiua; non tamen secundū eum gradū, quo cæteris formis præstat, & à quo intellectiua dicitur, sed secundū gradum sensitiuum, quem omnia animantia ex æquo participant. Vnde non est cur odoratus maiorem essentia perfectionē in homine, quam in brutis sortiatur. Ad secundū, negandū est antecedens, & ad eius probationem dicendū, quamuis ut aliquid patiat ab agente, debeat esse ei dissimile in qualitate, saltē quoad eum gradū, quē recipit, cum nihil agat in id, quod ei omnino simile est: non proinde tamen organum cuiusque sensus, debere esse affectū qualitatibus repugnantibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut exutū iis, quæ obiecto cōsentaneæ sunt. Quin verò debet potius cū obiecto conuenire, ut proportionatū, atque habile sit ad ipsum percipiendū, ut ex Empedocle, & Galeno docet Theophilus ad textum 94. huius libri. Ad tertium, negandū quod assumit, & ad eius cōfirmationē dicendum, etiam belluas tetros, foetidosque odores sentire, ut exēplis, quæ superius attulimus, constat. Neque id inficiatur Aristoteles loco citato in libro de sensu. Tantum enim vult belluas eiusmodi odores minis fugere, atque iis ordinariè minis lædi. Nec etiam ibi, aut in Ethicis absolute negat bruta animantia florum odores percipere, eisve delectari, sed eorū delitiis tam insigniter capi, atque homines, ut annotauit Scaliger exercitatione 33. in Cardanū. Denique quod ultimo obieciatur, bruta odores tantum alimentitios dignoscere, falsum esse constat ex dictis, licet enim non percipiāt odores solius cognitionis gratia; alij tamē fines sunt præter nutritionē, & cognitionē, in quos ductu naturæ ferri possunt, dū odoratur, verbi gratia, ut ea, quorū halitus noxij sunt, deuiter, & quorū halitus iuuat, consequatur. Liquet autē ex hoc odorū genere multos esse, qui ad alimentum non pertinent. Aduerte postremo quod Themistius ait olfactum non esse datū homini ad cognitionē, & philosophiā, non ut absolute verum, sed quasi per amplificationē dictū accipi debere ad significandum huius sensus in homine imperfectionem, & hebetudinem.

Responso 1.
Argum. partia neg.

Secundū.

Tertū.

Quartū.

Olfactus hominis ad philosophiā non maxime cōcessus.

Vocat autem importabile, sicut paulò ante instabile, ex negatione, vel ex privatione, &c.

At verò cum gustabile. Disputat de sen-

torio gustus: quia vero
 dixerat gustum sine ta-
 ctu humidi non fieri, aut
 instrumentū gustus tale
 esse debere, ut neque sit
 actu humidum, eo nempe
 humore, qui cum sa-
 pore sit coniunctus: ne-
 que etiam ita effectum,
 ut humiditati nequeat
 Semper enim sensuum
 organa talia esse debent
 potestate, qualia sunt
 actu obiecta, quae ab iis
 percipiuntur. Id autem
 eo argumento patet:
 quia si lingua ita arida
 sit, ut homeostasi ab ex-
 terna rei gustabilis humiditate nequeat, saporem nullum sentiet. Si item humore
 aliquo sapido teneatur, aduenientium saporem non dignoscet. Quod non tam ex-
 periantur

^h ἐπεὶ δὲ ὑπερὸν τὸ γὰρ τὸν, ἀνάγκη τὸ αἰσθητὴ- Text. 104.

ειναι αὐτὰ μῆτε ὑγρὴ ἢ ἐπιταλγεία, μῆτε ἀ-
 δυνάτον ὑγραίνεισθαι· παχὺ γὰρ τὴ ἢ γυναικὶ κατὰ
 τὴ γαστῆρ, ἢ γαστῆρ. ἀναγκάσθαι ἀρα ὑγρανθῆναι
 τὸ διωπλόμενον ὑγραίνεισθαι συζυγισθῆναι· μὴ ὑγρὴ ἢ
 τὸ γαστῆρ αἰσθητήριον σημεῖον ἢ, τὸ μῆτε κατὰ-
 ξηρον ἔχειν πῦρ γλῶτταν αἰσθάνεισθαι, μῆτε λίαν
 ὑγρὰν· αὐτὴ γὰρ ἀφ' ἧς τὰ πρῶτα ὑγρὰ, ὥσπερ
 ἔχει προσημασμένης τῆς ἰσορροπίας, γαστῆρ ἐπι-
 οκ' καὶ ἐπ' αὐτὴν καμμοῖσι σικρα πᾶσι φαίνεται, ὅτι
 τὸ πῦρ γλῶτταν πάλιν ἰσχυρὸς ὑγρότητι αἰσθάν-
 εισθαι. τὰ ἢ ἐκείνῃ γλῶττων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῷ Text. 105.
 ῥυμμάτων, ἀπλὰ μὲν τανατρία, τὸ γλυκὺ ἔ το
 πικρὸν· ἐχθρότητα ἢ, τὴ μὲν τὸ λιπαρὸν, τὴ ἢ τὸ
 ἄλμυρόν· μετὰ δὲ τῶν τῶν, τὸ, τὸ δ' αὖτε ἔ αἰσθη-
 ρόν, σφουδρὸν καὶ ὅτι. γινώσκον γὰρ αὐταὶ δοκῶσι ἢ
 διαφοραὶ χυμῶν. ὥστε ὁ γαστῆρ ἔστι, τὸ διωπλόμε-
 τον ὑγρὸν γαστῆρ, τὸ ποσικτὸν ἐπιταλγεία αὐτὰ.

Text. 105.

QV AESTIO I.

De ortu, & natura saporis, deque eius speciebus.

ARTICVLVS L

*Quae concurrant ad generationem saporis, &
quae sit eius, definitio.*

*Pyrum cor-
pae simplex
sapidum non
est.*

IN hac questione supponendum primò est, nullum corpus simplex, modo debitam sibi obtrineat puritatem, sapidum esse; cum sapor sit qualitas secunda orta ex commistione quatuor primarum, quæ simul in elemento nativum statum retinente, inveniri non possunt. Quare & aqua ex terra, quam lambit, si ea pura esset, nullum saporem acciperet. Et eadem quanto minus sapida est, tanto purior, præstantiorque habetur. Accedit etiam cum gustus sit sensus alimenti, ut docet Aristoteles in libr. de sensu, & sensili capite quarto; cumque sapes dati fuerint à natura ad condiendum cibum, hic verò parum elementum non sit, ut primo de ortu, & interitu ostendimus, consentaneum esse, ut nequaquam in elemento puro insint. Relicta igitur sententia Empedo

Сар.с.рмд.т.

Text. 104. ^h At verò cum gustabile sit humidum, necesse est
 & instrumentum sensus ipsius neque humidum
 esse actum, neque etiam tale, ut humectari non possit,
 humidumq; enadere: patitur enim aliquid ab ipso
 gustabili, ea nimirum ratione, qua gustabile est.
 Necesse est igitur instrumentum gustus, potentia
 quidem humidum esse, humectari autem actu. Ita
 autem humectari, ut eius conservetur, cum hume-
 ctatur, & ratio. Signum autem est, linguam neque
 cum est valde sicca, neque cum est nimium humi-
 da, sentire. Is enim tactus sit humidi primi: per-
 inde atque si cum prae gustaverit quissiam vehe-
 mentem acremq; saporem. Deinde alium gustet,
 & ut in aegrotantibus sit, quibus cuncta videntur
 amara, quia lingua sentiunt tali humiditate re-
 ferta. ⁱ Species autem saporum ita sese habent,
 quemadmodum colorum. Dulce namq; & ama-
 rum contraria simplicia sunt. Hæret autem, dulci
 quidem pingue, amaro autem salsum. At inter hæc
 collocantur: acre, acerbum, acidum, atque acutum.
 Ha namq; ferè differentia videntur esse saporum.
 Quare gustus quidem instrumentum, id est, quod
 est potentia tale, gustabile autem id, quod ipsum
 actu facere potest.

periuntur ij, qui morbo regio laborant. Siquidem omnia amara aestimant, quia sapor ille bilis, quo linguam occupatam habet gustui primo occurrit, nec extenuis saporibus hauriendis locum dat.

Species autem saporum. Tradit saporū species, seu differentias, docens, quemadmodum ē colorum specierum alix sunt extrema, & contraria, alix mediæ: Ita in saporibus, alios extremos, & contrarios efficit nempe dulcem, & amarum, alios medios: & ex his alium huic, alium illi extremo viciniorē existere. Quod verō Aristoteles ait medios sapores ex contrariis confici, quonam pacto intelligendum sit, in libris primæ philosophiæ explicabimus.

pedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & aliorum, de qua Aristoteles in libro de sensu, & sensili cap. 4. Theophrastus libro sexto de causis plantarū cap. 2. alique auctores, asserendum cum Alberto in summa de homine, & de sensu, & sensili tract. 2. Apollinari hoc in lib. q. 29. Garbio in summa questione 71. Contareno 5. de elementis, Conciliatore differ. 145. Matcello tertio de anima à cap. 80. post Aristotelem loco citato, & Theophrastum citato libr. cap. 3. tria potissimum concurrere ad saporum generationem, videlicet, siccitatē terrestrem aqueam humiditatem, & calorem. Interuenire siccitatem terrestrem demonstrat experientia in rebus lapidis. Debet autem eiusmodi siccitas esse terrea, non ignea; quia siccitas ignea, est in materia nimium tenui, atque ita euanida est, ac parum apta ad gustum efficiendum, qui vt vnus est è sensibus magis crassæ, concretæque naturæ; ita obiectum in materia crassiore exigit. Quod verò humor ad gignendum saporē etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tunc sapida fiunt, cum humore irrigantur. Debet item hoc humidum esse aqueum, non aëreum; quia in eo tantum humido, quod alendi vim habet, atque aded compactam, densamque materiā obtinet, sapor excitatur, tale verò ordinariē est humidum aquenū, non aëreū, quod facili euanescit. Rursus, oportet ad ortum saporis

*Ad generan-
dum saporē,
quæ concur-
rant.*

Kurmi

humidum sicco dominari, quia ut odor magis in sicco, quam in humido: ita sapor magis in humido, quam in sicco consistit, ut in disputatione de odorum natura ex Aristotele differuimus. Postremo requiritur ad saporem procreandum calor; quia sapor non nisi præeunte fieri, & humidi concoctione, per quam humidum cum sicco apte commiscetur, oriri solet: hæc autem concoctio vi, ac ministerio caloris fit. Vnde videmus sapores frigore interire; quia frigus coctionem impedit. Cernimus item fructus in locis frigidis amariore esse & ubique terrarum accremento caloris, amarorem exuere, & dulcescere. Porro cum ad saporem tria illa concurrant: siccum, & humidum rationem materię subeunt; calor vicem causę efficientis.

Quid sit sapor. Ex dictis non difficile erit intelligere quid sit sapor, quem ita definit Theophrastus primo cap. lib. 6. de causis plantarum. Sapor est partis sicca, terrenęque in humore demissio. Et exactius Aristoteles in libro de sensu, & sensibili capit. 4. Sapor est affectio in humido aqueo, facta à sicco terrestri, & calore decoquente, gustatum; qui in potentia est, ad actum per alterationem deducens. In qua definitione non solum materia, & causa efficiens saporis exprimitur, de quibus paulo ante; sed etiam forma, cum sapor dicitur affectio: & finis, cum additur, deducens gustatum &c. Alteratio enim, qua sapor potentiam mouet, finis saporis est.

Obiectio. Obiiciet tamen aliquis, non videri humorem materiã saporum. Nam cineres amari sunt, & tamen non humidum: & Zingiber, ac piper habent saporem acutum; nec tamen humiditatem. Item, quia si sapores essent proprii alimenti, forentque humidum, oporteret omne alimentum esse humidum: quod falsum est; quandoquidem fames est appetitus alimenti, & 3. de anima cap. 3. text. 28. definitur appetitus calidi, & sicci. Sed occurrendum, licet materia saporum sit humidum;

Dilutio. non sequi omnem prorsus saporem esse in re, quę plus habeat humoris, quam siccitatis; sed in ea saporem magis ab humore, quam à siccitate oriri, ut ait Theophrastus 6. de causis plantarum, etiam interdum siccitatis plus quam humoris in re insit. Itaque etiam is sapor, qui in cineribus est, ab humore præcipue nascitur, quo cineres non omnino destituti sunt. Quod similiter de Zingibere, & pipere dicendum est. Fatendum etiam, non omne alimentum esse humidum, modo si fateamur id quatenus lapidum, humorẽ magis, quam siccitatem deponere, & in re sapida, si alię partes sicciores, alię humidiores existant, saporem in humidioribus magis, quam in siccioribus vigere.

Dubium. Præterea dubitabit quispiam, an sapor ita ex prædicta missione oriatur, ut insit in re ipsa, quę cadit sub gustum, seruetque certã speciem, ad quam pertinet; an ratione potentię mutetur. Ratio dubitandi ex eo est, quia videtur constare experientia eandem herbam homini dulcem esse, homini amaram. Contrarium tamen promittendum est contra nonnullos, quos refert Theophrastus cap. 1. lib. 6. de causis plantarum. Nam cum gustus in omnibus animantibus eiusdem naturę sit, & sublati impedimenti non decipiat circa proprium

Responsio ex Theophrast.

prium sensibile; necesse est, ut dulcedo, quę in eadem herba est, secundum rationem, speciemque dulcedinis percipiatur. Cur autem quibusdam herbis, aliisve alimentis belluę aude uti soleat, quę homines auersantur, & contrā; causa est, non quod ab utrisque dulcedo rei inherens non percipiatur; sed quia ex diuersitate temperamenti accidit, ut id, quod dulce est uni, alteri iniucundum, & insalubre sit; aut vice versa. Quod enim etiam nostro gustui nonnunquam dulcia molesta sint, patet exemplo casia fistula. Quod annotauit Contarenius lib. 5. de elementis.

ARTICVLVS II.

Quę sint species saporum.

QUOD ad saporum species attinet, non conveniunt in iis constituendis Philosophi. Nam quidam ad nullum certum numerũ eas reduci posse inquiunt, alij octo faciunt species; alij septem. Plinius verò libr. 15. Natur. hist. cap. 27. tredecim recenset: dulcem, suauem, pinguem, amarum, astringentem, acrem, acutum, acerbum, acidum, salsum. Ac præter hæc, inquit, tria sunt genera mirabili maxime natura; vnum, in quo plures pariter sentiuntur sapores, ut vinis: namque in his & austerus, & acutus, & dulcis, & suavis, omnes alieni: alterũ est genus, in quo sit & alienus quidem, sed & suus quidam, & peculiaris, ut in lacte; siquidem inest ei, quod tamen iure dici dulce, & pingue, & suauem non posset, obtinente lenitate, quę ipsa succedit in saporis vicem. Deinde suum quendam lapidis aquis tribuit saporem. Probanda tamen est sententia Aristotelis proximo superiori capite, ut ad rationem Philosophicam magis accedens, quę octo saporum species numerat (et si non valde repugnandum sit iis, qui plures, minutius cõcidendo, vel pauciores, generalius loquendo, species constituunt) nempe dulcẽ, amarum, pinguem, salsum, acrem, acerbum, acutum, acidum. Dulcis in melle v.g. ficibus, & vuis maturis sentitur: Amarum in bili, oppio, absinthio, & genista; pinguis in butyro, lacte, & oleo: salsum in sale, & aqua marina: acer in pipere, & allio: acerbum, qui & pōticus, & stipricus, siue astringens appellatur, in immaturis pomis, in fructibus myrti: acidum, in oleis: acutus, in aceto, & raphano. Ex his saporibus docuit Aristoteles pinguem herere dulci, id est, posse ad dulcem reuocari, & salsum ad amarum; non quod specie conueniant, sed propter maiorem cognationem, quam cum iis habent.

Dissentio tamẽ non parua est quinam sint extremi sapores. Nam Plato in Timæo, Galenus 4. libr. Simplic. medicam. à cap. 10. Conciliator different. 145. arbitrantur non esse dulcem, & amarum, ut posuit Aristoteles, sed ponticum, & acutum. Huius opinionis fundamentum est, quod ij sapores sint extremi iudicandi, qui ad extremas primas qualitates magis accedunt: at sapor acutus summo calori, Con. Comm. lib. de Anima. N n ponticus

Plinius de speciebus saporum.

Species saporum octo ex Aristotele.

Autorũ dissentio circa extremos sapores.

ponticus summo frigori vicinior est, intellige ratione temperamen-
ti, ex quo resultat. Adde quod extrema sensibilia laedunt sensus; dul-
cis vero sapor, minime, sed reficit, atque oblectat. Itē, quod ab acer-
bo ad acrem fit transitus per dulcem saporē: non solet autem in
qualitatibus fieri transitus per extremum, sed per medium. Ample-
ctenda tamen est sententia Aristotelis, quam tueretur D. Thomas de
sensu, & sensibili lect. 11. Auerroes hoc loco text. 105. & quinto col-
lect. cap. 17. Garbius in summa lib. 1. tract. 5. q. 71. Contaren. libr. de
elementis, laellus hoc lib. q. 46. Aduertere tamē oportet, si saporē
considerentur quoad primas qualitates, ex quibus oriuntur; negan-
dum non esse pōticum, & acutum extremos dici posse, ob rationem
superius adductam. Verū ea saporū contemplatio non est propria
saporū, ut saporē sunt, sed prout faciunt ad temperiem corporis,
quam medici precipue attendunt. Aristoteles vero quia de saporibus
differebat secundum propriam ipsorum rationem, videlicet qua-
tenus gustatum mouent, recte extremos saporē constituit dulcem,
& amarum, quia maximē contrario modo potentiam afficiūt, ut ex-
perientia testatur: quemadmodum, & qui extremi colores sunt, non
primarum qualitatum excessu estimamus, sed ex modo afficiēdi vi-
sum: quia alter disgregat, nempe candor: alter congregat, videlicet
nigredo. Porro sapor dulcis optimē sensum afficit, amarus deterri-
me, quia ille oritur ex optima temperie, hic contra. Nam cum sapo-
res fiant ex passione humidi à sicco terreo per caloris cōcoctionem,
ij erunt perfectissimi, & sensui maximē accommodati, qui absolutis-
simam humidi concoctionem fortiuntur, uti dulcis; ij imperfectissi-
mi, qui pessimam, ut amarus. Igitur ad fundamētum aduersarię opi-
nionis; quatenus probare nititur saporē acutum, & pōticum ab-
solutē extremos esse, negandum est saporū contrarietatem ex pri-
mis qualitatibus sumendam esse, ut iam ex proximē dictis constat.
Ad aliud respondendum. Hoc peculiare esse saporibus, ut unus eo-
rum extremus, nempe dulcis non valde laedat; quia in saporibus læ-
sio oritur ex primarum qualitatum excessu, qui à sapore dulci longē
abest. Eaque causa est, cur per illum ab acerbo, ad acrem fiat transi-
tus, non tamen per se, sed per accidens, nempe quia hi de extremis
qualitatibus multum possident, atque adeo nisi hæc se remittant, &
ad temperiem reuocent, sub qua temperie euenit sapor dulcis, amit-
ti ipsi non possunt. Adde etiam non repugnare, quominus in alia-
rum etiam qualitatum generibus interdum à medio per extremum
fiat transitus, ut si corpus ex caruleo nigrum, & inde ex nigro pu-
niceum euadat.

Saporē ex-
tremi dulcis,
& amarus.

Dilutio ra-
tionis pro cō-
traria parte.

QVÆSTIO II.

Utrum ne gustus à sensu tactus, & natura,
& organo differat.

ARTI

Differre in primis natura.

Utrum qui putent gustum non differre à tactu, sed sub
illo quali speciem sub genere contineri: quorum senten-
tia probari potest in primis, quia idē videtur esse vtrius-
que obiectum. Nam gustus percipit aquam, quæ cum
saporis experta sit, non eam ut gustabilem, sed ut tactilem cognoscit:
vnde & Aristoteles proximo, capit. text. 101. asseruit gustabile esse
quoddam tactile. Secundō, quia Aristoteles hoc in libr. capit. 3.
text. 18. docuit tactum esse sensum alimenti. Quare cum alimen-
tum ad gustum pertineat, idem videtur esse commune horum sen-
sum obiectum. Tertiō, quia gustatus percipiens saporē, percipit
etiam humorem, siquidem sapor mouere gustatum non potest, nisi
insit in humido actu. Accedit Arist. testimonium tum in libr. de sen-
su & sensibili cap. 4. tum lib. 3. huius operis capit. 12. text. 64. & libr. 2. de
partibus anim. cap. 17. ubi affirmat gustum esse quendam tactum:
& rursus cap. 2. de sensu & sensibili, ubi ait gustum esse speciem ta-
ctus. Postremō hoc in libr. cap. 2. text. 13. & lib. 3. cap. 12. text. 68. do-
cet solum tactum esse necessarium animali, idemque de sensu, & sen-
sibili cap. 4. affirmat animal non posse esse absque gustu. Quæ loca in-
ter se pugnarent, nisi Aristoteles vellet gustum, & tactum non dif-
ferre specie.

Aduertendum tamē est dupliciter sumi tactum; vno modo prout
dicitur de quauis potentia, quæ non percipit rem sine contactu, id
est, cuius obiectum non sentitur medio remoto. Species traicente,
ut percipitur calor, qui per aërem ad aspectum sui imaginem mittit;
sed medio coniuncto; quo pacto gustus, in saporē, tactus, in calo-
rē aliasque eiusmodi qualitates ad se attrahentes fertur. Nec enim ne-
cessum est, ut sapor à re lapida per aërem ad gustum transiret, simi-
literque calor, ad tactum. Alio modo sumitur tactus à philosophis
angustiore, ac proprio significato. Eisdemque modis tactile accipi
consuevit, nimirum pro quauis qualitate, quæ ut in suam potentiam
cadat, non poscit medium externum; vel pro his tantum qualitatibus,
quæ presso vocabulo tactiles nuncupantur. Hoc posito, si tactus se-
cundum priorem notionem spectetur, dicimus tam gustandi, quam
tangendi facultatem tactum iure nuncupari; cum neutra earum ex-
terno medio ad obiectum percipiendum egeat. Si verō secundum
posteriores; diuersas esse potentias, & specie, naturæque distin-
ctas. Quæ est sententia Aristotelis hoc in libr. capit. 11. text. 112. &
128. & de sensu, & sensibili capitulo quarto, Auerrois hoc loco tex-
tu 11. Themistij capit. 48. suæ paraphrasis, Simplicij text. 110. Phi-
loponi, Sancti Thomæ, Egidij, Zimara, & Cariani text. 111. Apol-
linaris quæstion. 29. Ferrariensis quæstion. 18. M. Alberti in summa
de homine, & libr. 2. de anima tractat. 3. capit. 27. et si Venetus aliud

Argumenta
probantia gu-
stum non di-
stingui à ta-
ctu.

1.
2.
3.
4.

Tactū bifa-
cium sumi.

Tactum di-
stingui specie
à gustu.

putarit hoc loco text. 102. aiens gustum, & tactum non differre, nisi per quedam commotata; formaliter verò esse unam eandemque potentiam. Probatum autem nostrae opinionis veritas ex eo, quia aliud est obiectum tactus, nempe calor, frigus, aliaque eiusmodi qualitates, de quibus sequenti cap. agendum; aliud, gustus, nimirum, sapor; Item, quia aliud est tangendi, aliud gustandi organum, ut mox patebit. Quo argumento utitur Aristoteles text. 112. Deinde, quia alioqui non essent nisi quatuor sensus. Præterea, quia fieri potest, ut incolumi tactu, pereat gustus in lingua.

*Disiunctur
cōferunt ar-
gumēta pro-
bantia gustū
nō distingui
ā tactu.*

Argumenta verò initio adducta nihil exhibent negotij. Occurrendum est enim, si detur aqua adeo sincera, ut omni sapore careat, eam non gustatu, sed tactu duntaxat perceptum iri. Item, gustatile esse tactile, & gustum esse tactum, siue speciem tactus, si hæc sub priori consideratione, quam antè explicuimus, sumantur, id est, gustatile esse tactile secundum analogiam, qua ambo sub potentiam cadunt; videlicet per medium coniunctum: similiterque gustum esse tactum, non simpliciter, sed secundum cognationem, & similitudinem, quam in percipiendo obiecto sortiuntur. Vel gustabile esse tactile, quia nihil gustari potest, quin prius tangatur: & gustum esse quendam tactum; quia vis gustandi, & vis tangendi circa eundem cibum versantur, (unde tactus dicitur sensus alimentum) ratione tamen diuersarum qualitarum, quia tactus circa humidum, verbi gratia, & siccum: gustus circa saporem, qui ex horum commistione fit, occupatur: & utraque facultas ita in has qualitates incumbit, ut gustus non tendat in suas, nisi tactus in eas, quæ ipsi propriae sunt, saltem prius natura feratur.

*De necessitate
tactus, & gu-
stus.*

Ad id, quod postremo loco de tactus, & gustus necessitate adiectum fuit, dicendum est, solum tactum respectu omnium animantium esse absolute necessarium, ita ut nec ad breue tempus, absque tactu possint vivere; gustum verò etiam omnium ferè comparatione, exceptis paucis admodum imperfectis, necessarium esse, non quasi eo sublato, confestim interitura sint; sed quia cum omnia ferè ad capiendum alimentum, cibi voluptate alliciantur, sublato eius voluptatis sensu, ordinariè à nutrimento capiendo cessabunt, vel tam parum assument, ut sensum extabescant, & moriantur; atque ita dicitur gustus necessarius animantibus, quia ordinariè, seu maiori ex parte, absque illo vitam non diu seruabunt. Quedam tamen animantia nimis imperfecta, ut ad plantarum naturam, & conditionem proxime accedunt, ita quasi plantæ, alimentum citra delectationem hauriunt, eaque gustu destituta sunt. Ac de his interpretandus est Aristoteles in libro de somno, & vigilia cap. 1. cum inquit non omnia animalia habere facultatem gustandi. Sanè patet ex dictis quod ratione tactus necessarius sit; & quo pacto gustus possit, ac non possit dici necessarius animantibus, & ut ex verbis Aristotelis minime colligatur tactum à gustu non distingui.

*Exponitur
Arist.*

ART

Differre etiam organo.

*De orig. gu-
stus Ar. li. 1.
de hist. an. c.
11. lib. 2. de
par. an. c. 17.
lib. 4. c. 11.
Gal. de usu
part. c. 4. &
10. Auer. 1.
Collect. c. 10.
& lib. 2. c.
14. Aulic. lib.
12. de an. c.
13. Vesal. lib.
2. cap. 19. &
lib. 4. cap. 6.
& 10.*

N

E c verò tactus, & gustus idem organum vendicant; licet enim in ea corporis parte, in qua vis cognoscendi saporis inest, tangendi quoque facultas insideat; non tamen è conuerso ubicumque tactoria potentia reperitur, vis etiam gustandi cernitur. Enim verò gustandi instrumentum est lingua, aut quidpiam linguae proportionem respondens in us, quæ linguae sunt expertia, ut primo de hist. animal. c. 11. & 2. de partibus c. 17. & 4. eiusdem operis c. 11. Aristoteles docet. Porro, lingua (ut de eius compositione aliquid dicamus) ad radicem, quæ latior est, & faucibus cohaeret, osse valido, quasi base, nititur, sustentaturque, quod Græcis dicitur, literæ Y. speciem habens. Substantia illi rara, atque laxa, ut humores, qui saporis vehiculum sunt, faciliè imbibat. Quocirca, & tunica cingitur prætenui, quæ toti ori communis est. Nouem constat musculis, quos media linea ad dextram, laeuamque diuidit, ut hoc quoque instrumentum suo modo geminatum esset. Venis præterea duabus maiusculis, totidemque arteriis perfunditur, duobus item nervorum coniugiis, altero molli dignoscendis saporibus destinato, altero duriore, quod in musculos distributum motus expedit. Oportuit enim linguam esse expeditam, tum ad sermonem efformandum, siquidem huic etiam muneri obseruit, tum ad commutandum cibum, & in ore detinendum, ut vario dentium attritu subigi, & comminui queat.

*Organū gu-
stus.*

*Lingua com-
positio, &
structura.*

*Lingua mus-
culi nouem.*

Sunt qui velint gustandi vim potissimum esse ad radicem linguae. Primum, quia salua, quæ gustationi plurimum obseruit, inibi generatur: sunt enim ad radices linguae duæ glandulae carneæ, (tonillas vocant) saluæ generatrices. Secundò, quia illic maiores visuntur nervi. Contraria tamen sententia, quam tradidit Aristoteles 1. de hist. anim. cap. 11. & libro secundo, de part. anim. cap. 17. vera est, nimirum in linguae acumine acriorem gustum inesse: quod experientia patet. Nam cum cibis ad linguae radices deuoluitur, minus delectat, ideoque ipsum ad linguae cuspidem reuocamus: sicuti: contratio cum aliquid gustare nolumus, id ad inferiores linguae partes confestim deiicimus. Causa verò, cur maior vis gustatoria in linguae insit fastigio, est, quia ea linguae pars mollior existit, eiusque nervi, etsi minores, molliores tamen sunt, & ad saporis percipiendos magis idonei. Nec obstat quod vberior sit ad radicem salua; humoris enim copia, si nigra sit, gustatum obtudit. At enim licet prædicta facultas præcipue in lingua resideat, tamen ut D. Augustinus lib. 2. de verbis Domini, & D. Damascenus lib. 2. fidei orthod. c. 18. D. Nemesius in lib. de natura hominis cap. 9. Plinius lib. 11. cap. 37. sentiunt, videretur etiam nonnihil extendi ad palatum, in quod gustatorij nervi aliquantulum effunduntur. Neque hoc repugnat

*Qua in par-
te linguae in-
sit vis gu-
standi.*

*In lingua a-
cumine gu-
stus acrior.*

Nu 3 sententia

sententiae Aristotelis, qui de principali tantum organo loquitur. Quin & ipse libr. 4. de partibus anim. c. 31. etiam in gula gustatum ponit. Esculentorum, inquit, omnium voluptas in descendendo contingit: dum enim deglutimus, pingua sentimus, & salsa, & dulcia, & reliqua generis eiusdem: & omnium ferè condimentorum, esculentorumque in deuorando, gulæ tactione suauitas existit, & gratia.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

DE tangibili autem. Postremo loco accedit ad disputationem de tactu, quam eo consilio hactenus distulit, quod huius sensus notitia admodum obscura sit, ut indicant questiones, quas de illo mouet, adeo difficiles, ut in eis non tam sententiam suam explicare, quam dubitandi

antiam præbere videatur.

Capitulum arg.
mammill.

Igitur initio capitis mo-
net eodē pacto sese ha-
bere tactum ad suum
obiectum, quo ceteri
sensui eademq; metho-
do debere in cogniti-
onem venire: Ita v. pro-
cius varietate tactilia
quoque multiplicanda
sunt. Tum in controuer-
siam adducit: num vnu
tantum sit tactus. Item
quodnam sit tactus in-
strumentum, carū ne, &
id, quod in iis, quæ car-
nea non sunt, carni pro-
portione responderet, an
aliud quidpiam; ita v.
caro sit medium, orga-
num autem sit aliquid
aliud interius latens.

Videri plu-
res esse va-
r. 161.

^b Omnis enim sensus. Negantem partem prioris questionis confirmat, ex eo, quia vnus sensus, vnus tantum est contrarietatis; vt aspectus candidi, & nigrauditus grauis, & acutus: gustus dulcis, & amarus: tactus vero circa plures versatur contrarietates, nimirum circa calidum, & frigidum: licetum, & humidum, alique id genus. Quod si quis respo-

*Refutatio
falsæ respon-
sionis.*

deat etiam alius locibus
plures occurrere contra-
dictores, ut videtur non solum
aliisque eiusmodi: cum t
esse refellit eam respon

Κ Ε Φ. 402.

Π Εἰς τὸ πᾶν καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Text. 106.
λογ. εἰ γὰρ ἡ ἀρὴ μὴ μία ἔστιν
αἰετοῖς, ἀλλὰ πολλοῖς, ἀπορχαῖον
καὶ τὰ ἀπὸ πολλῶν αἰετῶν ἔστι
καὶ δι' ἀπορχαῖον, ποτερον πολλοῖς Text. 107.

[illegible]

Text.106. 2

E tangibili autem, & tactu eadem ratio est. Nam si tactus non unus sit sensus, sed plures, necesse est, & ea, quæ tactu percipiuntur, plura sensibilia esse.

Text. 107. *L*

Dubitationem autem iste locus habere videtur, utrum plures sint tactus, an unus tantum: & de instrumento tactus quid tandem sit, utrum ipsa caro, & id, quod in cæteris simile est carni, an ita non sit, sed id quidem ipsum sit sensus huiusce meditationis, instrumentum autem ipsius primum aliud quoddam sit intus. ^b Omnis enim sensus unius contrarietatis esse videtur: ut visus albi, nigrique: & auditus acuti, grauisque, & gustus dulcis, atque amarum. At in tangibili plures insunt contrarietates, ut patet, est enim calidum frigidum, humidum siccum, molle durum, & istiusmodi alia. Sed esse videtur ad hæc dubitationem quædam solutio. Nam in cæteris etiam sensibus plures sunt contrarietates, in voce namque, non solum est acumen & grauitas: sed etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & alia huiusmodi. Sunt & circa colorem differentie alie tales. Verum quidnam sit unum obiectum tactus, sicut unum est auditus sonus, non esse manifestum videtur. Unus est

Text: 108. 6

tem utrum instrumentum tactus intus sit post carnem, an non sit, sed statim sit ipsa caro: id non esse signum videtur, sensum, inquam, illico fieri, cum res tactu percipienda tanguntur. Etenim si quis nunc circa carnem subilem pellem extenderit, deinde rem tactu percipienda tetigerit sensus statim similiter fiet, & tamen patet in illa pelle tactus instrumentum non esse. Quod si copulata fuerit.

Text. 109.

ro medium erit, non autem organum tactus, licet, or

gratia. Quod verò Plinius ait, licet gustus in homine ad palatum
sepe porrigat, in cæteris animantibus lingua duntaxat contineri,
cùm id ipse neque ratione ostendat, neque experientia comproba-
rit, non est cur ita esse arbitremur. Quoniam verò pacto intelligen-
dum sit, quod lib. de sensu, & sensili cap. 2. & libr. 2. de partibus ani-
mal. cap. 10. Aristoteles asseruit, gustum & tactum à corde pendere,
alibi examinandum à nobis est.

CAP. XI.

tumlibet plures videan-
 tur, omnes tamen in unū
 communem rationem
 consentiant, in tactu ve-
 rò non ira res habeat.

Instrumentum. Posteriorem tractat controuersiam de organo tactus. Quod enim id animantis caro conferri debeat, ex eo quispiam ostendit: quia ubi primum caro attingitur, citra moram sentimus. Verum hanc rationem parum firmam esse ex eo suadet, quia si quis externam aliquam membranulam carni obtendat, adhuc confectum sensio fiet, & tamen luce clarius est, eiusmodi membranulam non esse tactus instrumentum. Petri deinde instrumentum ulem confirmare: quia caro ita affecta est ad organum tactus, ut se haberet prædicta membranula, si carni congenita esset: & ut se haberet atque ad aspectum, ad tactum, & odoratum, si animantibus insensu à natura foret: tunc uero etiam atque horum sensuum instrumentum esset: atque hos omnes sensus in unum sensum naturam contrahere videretur: nihilominus tamen idem aliter esset eorum medium, non autem instrumentum: neque idem sensus foret videndi, audiendi & odorandi. Ergo & caro controuersa sit, ut quæ eadem

eadem constet forma,
qua ipsum animal, quod
predictorum trium sen-
tium mediis non con-
uenit, quæ elementa sunt,
& soliditatis expertia:
atque adeo viventium
formis haudquaquâ in-
formantur.

⁴ *Indicat autem plu-*
res. Oblicuus est hic lo-
cus, nec in eo explican-
do interpretes consen-
tiunt. Videtur tamē Aristoteles persequi quæ-
stionem de vnitāte tactus, & occasionem remouere existimādī vñū esse tactum. Putaret ergo quispiam vnam dun-
taxat esse potētiā tan-
gendi, quia illius instru-
mentum vnum est, id ex
eo demolitur, quia licet
instrumentum sit vnum,
si obiecta plura sint, ac
multiplicandā facul-
tatem fat erunt. Quod
in gustu, & tactu linguae
conspicui videtur, quos
fatemur esse sensus di-
uersos, esto in vna, ea-
demque lingua cernat-
ur: quia tactus circa ta-
ctiles qualitates, gustus
circa gustatiles sese exer-
cet. Si igitur tactus plu-
ra habuerit obiecta, esto
sensorium, arque etiam
medium vñū sit, id quo-
minus potētiæ plures
haberi debeant, non ob-
stiterit.

At verò dubitabit.
Cum tactum medium
congenitum habere su-
perius dixisset, vberioris
explicationis gratia aliud
nunc monet quæstionē,
videlicet, nū tactus me-
dium aliquid externum
habeat. Nam cū inter
duo corpora (intelligo
solida, quæ alias partes
depressas, alias eminen-
tes habent) Gropius in-

Num tactus
medium ex-
ternū ven-
dicet.

[illegible]

hoc

CAP. XI. EXPLANATIO.

Text. 110. fuerit, velocius, ut patet, sensus perceptio fiet. Quapropter talis pars corporis perinde sese habere videtur, atque si circumfusus aer coniunctus esset nobis, ac copulatus, tunc enim uno quadam instrumento profecto sonum, & colorem, & odorem videremur sentire, & unus quidam videretur esse nimirum sensus, visus, auditus, atque olfactus. Nunc autem quia seiunctum est id per quod fiunt motus, patet instrumenta iam dicta sensuum esse diversa. In tactu autem id ipsum nunc latet.

*Fieri enim nequit, ut ex aere, vel aqua corpus animatum tantummodo constet, quippe cum solidum quoddam esse oporteat. Restat igitur, ut e-
his atque terra sit mixtum, quale est ipsa caro, &
id, quod vicem ipsius subit. Quare necesse est
ipsum corpus copulatum medium esse inter instru-
mentum ipsius tactus, & res ipsas tangibiles, per
Text. 112. quod sunt ipsi sensus, qui quidem sunt plures. ^d Indicat autem plures esse tactus hisce, qui in lingua consistit. Nam eadem in parte, & omnes res tangibiles, & saporem etiam sentit. Si igitur & cetera partes carnis, sentirent saporem: unus idemque tunc sensus videretur esse perfectio gustus, & tactus. Nunc autem quia non sit conuersio duo diuersi sensus esse censentur. ^e At vero dubitabit bo-*

Text. 23. Nam si corpus quidem omne profunditatem habet, atque hæc est tertia magnitudo, fieri vero nequit, ut ea corpora sese mutuo tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit, humidumque non est sine corpore, nec humectatum, sed necesse est vel aquam esse, vel aquam habere, qui fieri potest, ut corpus tangat corpus in aqua? Et enim necesse est, cum extrema non sint sicca, in medio aquam esse, qua repleta sint ipsa extrema. Quod si hoc est verum, fieri profecto non potest, ut corporum tactus fiat in aqua. Eodem etiam modo de his dici potest, quæ in aëre collocantur, simili namque modo sese habet aër ad ea, quæ sunt in ipso, & aqua ad ea, quæ sunt in ipsa. Latet autem nos magis in hisce, quæ in aëre collocantur, quam in animan-

Test. 114. *tibus, quæ sunt in aqua, si humiditatum humiditatem tangit. ¶ Diximus igitur omnium simili modo sit sensus: an sensum quidam, ut nunc videtur, eodem, quidam diverso modo obiecta sua percipiant, gustus quidem, & tactus tangendo, cæteri autem eminus? At id profecto non ita est, sed durum etiam, & molle per alia plane sentimus, quemadmodum, & id quod sonat, & visibile ac, odorabile: verum hæc quidem eminus, illa verò cominus sentimur. Quapropter latet si per medium illa percipiantur. Nam sensibilia cuncta per medium sentimur, sed in illis id ipsum latet, ut diximus. Enim verò si per subilem pellem, ut prius etiam est dictum positam circa carnem sentiremus omnia tangibilia, id ipsum non animadverteremus; sic nos tum utique sentiremus, ut nunc in aere sentimus, & aqua*

Con. Comm. lib. de Anima.

hoc elemento minus sit
conspicuum : videbitur
omnino afferendus, quo-
ties aliquod eiusmodi
corpus tactu sentimus:
interuenit semper me-
dium aërem, vel aquam,
proindeq. sensui tactus
hæc corpora tanquam
externa media ad sen-
sionem abundam de-
putata esse.

Verum igitur. Aliam
proferit quæstionē: num
sensus omnes per exter-
num medium in sua ob-
iecta ferantur: an porus
gustus, & tactus per in-
ternum duntaxat reliqui
per externum. Respon-
detq; omnibus sensibus
commune esse per exter-
num medium sua ob-
iecta percipere, etiam gu-
stari, & tactui: dū cor-
pora solida gustamus, &
tangimus, cum inter illa
ut paulo ante dictū fuit
semper

Comune est omnibus sensibus per externum medium obiecta percipere.

NAME

QVÆSTIO I.

Quodnam sit tactus Organum, quod medium

ARTICVLVS I.

Diuersa Philosophorum sententia de organo tactus, & quam earum amplectenda sit.

VBIAM tangendi instrumentum resideat, magna est inter philosophos discrepantia. Themistius in sua paraphrasi capite trigelimonono, & 40. & Simplicius, text. 116. ponunt tactum in corde, adducti verbis Aristotelis in libro de sensu, & sensili capite secundo, & de senectute capite 2. & de partibus animalium libro secundo, capite decimo, ubi Philosophus videtur cor sedem tactus, & gustus facere. Auerroës autem in paraphrasi de sensu & 2. Colliget. cap. octauo, & decimo octauo, & 2. de partibus animalium capite primo, & octauo asserit carnem sensiterium tactus esse, idemque statuit Philoponus ad text. 124. & Aphrodisæus libro secundo, de anima cap. de contactu, quem ob id Themistius loco citato reprehendit.

Prima opin.

Secunda opin.

Galenus verò libro primo, de vsu partium capite decimosexto, & decimo octauo, & libr. quinto, capit. nono, & libro decimosexto, capite 2. & libr. 2. de temperamentis. Auerroës com. 18. Fernellius in lib. de animæ facult. capite sexto. Vesalius libro sexto, capite decimosextimo. M. Albertus hoc lib. tract. 3. c. 31. & 34. Conciliator differrent. 42. Thurisanius libro secundo, Techni com. 15. & libro tertio, com. 54. D. Thomas hoc loco lect. 32. Ægydus text. 108. dub. 2. & Scotus quæstione secunda, Iandunus quæstion. 29. aiunt organum tactus esse neruum.

Vtrique harum duarum opinionum adstipulari visus est Aristoteles tum libro primo, de hist. animal. cap. 4. & libro secundo, de partibus animal. capite primo, & quinto, ubi tangendi vim in carne sitam esse docuit, tum proximo superiori capite text. 109. ubi carnem medium, organum verò neruum constituit. Quæ loca perpendens Auerroës, & tunc in hanc posteriorem sententiam inclinans censuit Aristotelem, cum libros de animalibus scriberet, nondum compertum habuisse latere sub caruncula neruos, quod cum postea cognouisset, in his libris, quos postea edidit, sententiam mutasse.

Prima assert.

Nos igitur propositam controuersiam aliquot assertionibus explicemus. Prima sit. Organum tactus non est in solo corde, nec in vno aliquo membro corporis duntaxat. Hæc est philosophorum communis. Probatûrque ex eo, quia non solo corde, nec vno aliquo tantum membro tangimus, ut testatur experientia. Atque ita fieri oportuit. Nam cum hic sensus ad tuendam animalis vitam, &

noxia

noxia declinanda peculiariter datus sit à natura, siquidem ad eum spectat percipere læsionem, qua primarum qualitarum temperamentum, quod maximè vitam continet, dissoluitur; necessum fuit, non addici eum, aut limitari alicui certæ parti corporis. Quod verò Aristoteles eum in corde posuisse visus est: id eatenus pro vero haberi potest, quatenus tactus, (quod suo modo de gustu dicendum est) sicuti ad vitam est necessarius, ita cordi, qui est vitæ fons, uti sensus maximè vitalis, ac reliquorum fundamentum, priuatim respondet, & vnà cum eo perit. Siquis autem dicat nihil aliud voluisse Aristotelem, quàm tactum esse in corde, ut in radice, quia inde propagantur nerui, per quos influunt spiritus ad actum sentiendi. Iam ea Philosophi sententia in primo de ortu, & interitu confutata à nobis fuit, ubi cum schola Medicorum, tum aliis argumentis, tum anatomicis obseruationibus probauimus neruos, & vnà cum eis animales spiritus à cerebro, non à corde deriuari. Præterquam quod eo modo etiam alij sensus dicerentur esse in corde.

Nerui à cerebro deriuari.

Secunda assertio. Organum tactus neque est sola caro, neque solus neruus. Hanc tuetur Simon Porcius lib. de dolore cap. 10. Theophilus hoc in libro à text. 110. & 112. D. Gregorius Nyssenus libr. 4. Philosophiæ capite quarto, videturque Galeni libr. 3. de temperamentis capite nono, & libro nono, de placitis Hippocratis, & Platonis cap. 2. Auicennæ lib. 6. Natur. cap. de tactu. Algazelli lib. 2. tractat. 4. cap. 3. Probatûrque ex eo, quia constat non solam carnem, sed etiam neruum sentire, cum læditur; siue hæc sumantur coniuncta, ut caro neruosa, siue separata, ut neruus carne exutus, & caro, qualis est in recessu cordis, & iecore. Aduertendum tamen nomen carnis non accipi à nobis hoc loco prescè, sed ita, ut eius nomine etiam cutis, & membrana, aliæque eiusmodi intelligi velimus. Itaque arbitramur in qualibet parte corporis, quantumlibet exigua tactum inesse, quantumvis ossa, & quædam aliæ partes ob terrestrem concretionem, aliamve eiusmodi ad sentiendum ineptitudinem, tangendi vi careant. Nostræ autem assertionis veritas ex eo conuincitur, quia ibi sensorium est, ubi sensio fit; ubi verò sit sensio tactus ubi læsio sentitur: sentitur autem in omnibus illis partibus, ut experientia docet. Constat tamen maximè vigere tactum in externa cute. Ea namque primarum qualitarum differentias multo melius, quàm alia corporis parte dignoscimus; quod singulari prouidentia factum est, ut quæ nimietate sua animal perdere queunt, ea continuo ubi corpus attigerint, caneri possint, sed & ex ipsa cute, ea magis sentit, quæ volæ manus inuolucrum existit: ut aduertit Galenus capite decimo, libri primi, de temperamentis. Curatûrque id etiam à natura fuit, eo quod manu, ut communi instrumento, ad res tangendas, &prehendendas utimur. Quod si quis obiciat primas in hoc sensu videri neruis deferendas; dicendum diuisionem continui, quæ dolorem ineurit, magis sentire neruos, quia duriores, densioresque sunt: cutem verò acutiori sensu pollere ad qualitarum oppositiones distinguendas:

2. Assert. Tactus organum nec sola caro, nec solus neruus dici debet.

Quid nomine carnis intelligitur. Tactum in qua libet parte corporis inesse.

Petissimum viget tactus in extrema cute, magis tamen in cute volæ.

Munus commune organum. Obiectio. Dilutio.

guendas: quia neruus a temperie declinat ad frigidum, ac siccum; non ita cutis, quae exactiorem mediocritatem obtinuit.

Quod verò ad Aristotelem attinet, qui tactum vel in solo neruo, vel in sola carne statuisse videtur, dicendum in primis, antecedenti capite, ubi tangendi instrumentum à carne remouet, nihil ea de re absolute definisse, sed more tantum dialectico disputasse. Ad illius verò argumenta respondendum, non ob eam tantum rationem à nobis tactum etiam in carne constitui, quòd rem carni admotam illico sentiamus, sed ob causas paulò ante explicatas. Item, non omnem sensum requirere medium externum; posseque carnem obiectum sibi impositum sentire; si non ea parte, qua obiectum proxime attingit, saltem alia nonnihil ab ea distante. Qua de re inferius plura. Iam verò ea loca, quibus Aristoteles carni tangendi vim ascribit, ita accipienda sunt, ut cum carni inesse putet, non tamen soli.

ARTICVLVS II.

De medio tactus.

SE adhuc de medio tactus pauca dicenda. Quærit autem potest vel de interno, vel externo medio. Porro nec requiri, nec dari internum medium tactus paulò ante decreuimus, cum asseruimus tam carnem, quam neruum illius instrumentum esse: licet caro non organum tantum, sed aliquo modo medium internum dici possit respectu nerui, quatenus hic illius interuentu ab obiecto alteratur, moueturque.

Circa externum putat Auerroes hoc loco necessarium id esse, contendens non posse quicquam agere in tactum, quin inter agens, & animal interiectum sit aliud corpus, ut videtur Aristoteles text. 113. & 114. docuisse. Quòd si Auerrois opponas dum aer, & aqua immediate animal attingunt, proximè in ipsum agere; atque adeò non semper dari externum medium. Ocurrat aerem, & aquam, cum sint loca naturalia animantium, in sua natua dispositione minime in illa agere, aut ab his sentiri. Verum si aer, & aqua extra natuum statum alterentur, & qualitates in tactum agentes sortiantur calida, & frigida corpuscula in sese admittendo; tunc animal ea corpuscula sentire, quæ tamen non immediate in ipsum agant, sed per aquam, aeremve interiectum.

Hæc tamen sententia probanda non est, cum nequaquam sit negandum elementa, etiam in naturali statu, agere in animantium corpora; siquidem per excessum primarum qualitatum ea superant, & à vincente tam in naturali loco, quam extra illum, potest dari actio. Alioqui neque ipsa elementa, dum proprijs continentur sedibus, in vicina mutuo agerent. Cuius oppositum, præterquam quòd ex se patet, demonstratum à nobis alibi fuit. Itaque asserendum posse aliquod externum corpus, ut aerem, & aquam immediate agere in sensorium

Explicatur
loca Aristot.
circa organum
tactus.

Opinio Auerrois non posse
quidquam agere
in tactum
nisi medio a-
liquo corpore
interiecto.

Religitur
hæc opinio.

forium tactus; neque tactum, quod similiter de gustu pronuntian- dum est, requirere medium externum. Addendum præterea cum Sancto Thoma, & Thienensi ad textum 114. cum Caietano cap. 10. Alberto M. tractatu 3. cap. 32. Nimpho, & alijs, posse corpora mollia sese immediate tangere. Vtrum verò dura possint, controuersiam esse. Namque prædicti auctores arbitrantur non posse dura corpora in aëre, & aqua ita applicari, ut neque aer, neque aqua media sint. Cuius oppositum defendunt Marcellus libro 2. de anima capite 91. Conciliator different. 42. Auicenna 6. Metaphysicæ capite tertio, Thurisanus 3. Techni com. 54. Apollinaris 1. de anima quæstion. 3. art. 1. Garbius in sum. libro primo, tract. 3. quæst. 24. Scotus 2. de anima quæst. 3. Quæ dubitatio ita explicanda est, ut dicamus corpora dura, quæ alias partes cauas, alias eminentes habent, non posse ita iungi, ut in medio non sit aliud corpus, alioqui daretur in partibus depressis vacuum; ea verò, quæ omnino complanata, ac lauia sunt, ut vitrea, haud dubie posse; cum nulla ratio contrarium persuadeat. Quare cum Aristoteles proximo capite asseruit perpetuò interiici aerem, vel aquam, dum in locis horum elementorum sese duo corpora contingunt, id vel querendo, non autem asseruando dixit, ut quibusdam videtur, vel de corporibus inæqualium superficierum interpretandus est. Siquis autem obiciat, etiam cum superficies inæquales sunt, non videri semper intercipi aerem in loco aeris; quia alioqui sequeretur aerem interceptum sustinere ingentem molem ferream subiecto lapidi incumbentem: quia item concedendum foret, cum tormenta bellica turrim deiciunt, totum illum impetum impingi turri interuentu aeris interiecti, quod non videtur fieri posse; cum aer corpus sit adeò tenue, ac molle. Occurrendum erit, cum aliqua partes talium corporum sese immediate tangunt, eas sufficere ad sustinendum pondus impositum, & eorum interiectu posse imprimi impulsus (loquimur autem de parte extendiua) immitti aeris interuentu; qui, & si corpus molle, & tenue sit, tamen loci angustis interclusus necessariò externum impetum recipit, cumque refundit in vicinum corpus. Sed addimus præterea posse dari euentum, quo duo corpora omnino complanata, nempe duæ tabule, ita iungantur, ut inter eas maneat aer sustentans superiorem tabulam; nimirum si superior inferiori secundum omnes partes simul copuletur, ut lib. 4. Physicorum ostendimus. Sed nihil mirum accidere id tunc, cum aliter res habere nequeat, alioqui si tunc aer totus cederet, nihilque eius in medio relinqueretur. Opportheret totum aerem desinere simul esse in quauis parte tabularum per primum non esse, quod est impossibile, ut loco citato disseruimus.

Corpora mol-
lia possunt se
immediate
tangere.

Corpora du-
ra non possunt.

Posse quæ la-
uia sunt, &
plana, non ve-
rò quæ sunt
aspera, &
inæqualia.
Obiectio.

Dilutio.

Cap. 9. quæst.
art. 3.

QVÆSTIO II.

Sit ne vnus tactus, an plures.

ARTICVLVS I.

Varia philosophantium opiniones.

Plurium tactum afferentes.

Eorū argumenta.

SUNT qui plures, sunt qui vnum tantummodò esse tactum opinentur. Plures esse inquit Themistius capit. 39. Auerroes, & Egidius com. 108. Iandunus quæst. 27. Apollinaris quæst. 40. Marcellus 3. de anima quæst. 38. Auicenna lib. 6. Natural. quæst. part. 2. capit. de tactu M. Albertus 2. de anima tract. 3. Videturque hæc sententia concludi posse eo argumento, quo Aristoteles proximo capite text. 107. ad id comprobandum vsus fuit, videlicet, vnus sensus circa vnam duntaxat contrarietatem versatur; sed tactus non circa vnam tantum, sed circa plures contrarietates sese exercet: quandoquidem percipit calidum, & frigidum; siccum, & humidum; asperum, & tersum; durum, & molle; graue, & leue; aliaque eiusmodi: non igitur tactus vnus est, sed multiplex. Potestque corroborari eius argumenti vis; quia diuersæ contrarietates primæ, cuiusmodi sunt contrarietates calidi, & frigidi, humidi, & siccī, ad vnum genus redigi nequeunt; vna verò specie potentia vnius generis subiectum exposcit. Accedit quòd dolor, & voluptas, quæ ex impulsu tactilium qualitatum percipi solent, pertinent ad tactum: dolere autem, & delectari videntur alterius potentia specie distincta ab ea, qua ipsæ tactiles qualitates sentiuntur.

At enim ij, qui hanc partem sequuntur, in plures abiere sententias. Quidam tot numerant tactus, quot contrarietates, vt Themistius, & Auicenna; non tamen hi, quot contrarietates sunt, explicant. Videtur autem Auicenna vnum sensum, ad quem dolor ex vulnere; alium, ad quem titillatio spectet, constitutuere. Alij duos tantum ponunt, vt Egidius vnum calidi, & frigidi; alterum siccī, & humidi. Commentator verò 2. Colliget, capit. 13. ponit tactum titillationis; præterea tactum stomachi, qui quidem est fames, & sitis. E recentioribus etiam Cardanus lib. 13. de subtilitate quatuor tactus distinguit: vnum primarū quatuor qualitatum; alterum grauis, & leuis; tertium voluptatis, & doloris; quartum titillationis. At Caietanus hoc loco, etsi magis inclinet in partem, quæ plures tactus facit, arbitratur nihil certi in hac disputatione affirmari posse, quòd potentia ex actibus, actus ex obiectis distinguantur; formalis verò ratio tactilium obiectorum explorata non est, quia neque certa est formalis ratio, in qua duæ primæ contrarietates calidi, & humidi, frigidi, & siccī cōueniant. Quare cum de ipso distinctionis principio non constet, perperam quidquam ea de re definiri.

ARTI

ARTICVLVS II.

Concluditur vnum tantum specie tactum esse. Dilauntur rationes existimantium plures esse.

Nihilominus placet nobis sententia, quam Attiei interpretes, Simplicius, Plutarchus, & Philoponus, & vt videtur, Alexander secuti sunt; videlicet, vnum tantum esse specie tactum: quam etiam Fernellius lib. 5. suæ Physiologie cap. 7. amplexus est: eademque probabilem iudicat D. Thomas prima parte q. 78. art. 3. Potest autem ea hunc in modum suaderi. Sensus, vt constat ex iis, quæ docuimus in quæst. de distinctione potentiarum, dicitur vnus specie ab obiecto: si obiectū habeat vnam specie rationem formalem: hanc verò obtinet, si rationē immutandi organi specie vnam vendiceret: atqui ita se habet obiectum tactus. Igitur tactus est vnus secundum speciem. Minor ostenditur, quia qualitates tangibiles, quæ tactus obiectum sunt, habent modum vnum organi immutandi, non solum quia non exigunt medium remotum, per quod species traiciantur: id enim etiam gustui commune est: sed quatenus in eo conueniunt, quòd immutant complexionem primarum qualitatum, quibus animal constat. Vnde tactus, sensus temperamenti dicitur. Nec refert quòd præter quatuor primas qualitates, alia quoque sub tactum recidunt, quarum non est temperamētum, saltem proximè, immutare. Enim verò vnitas rationis in immutando organo tactus non nisi secundum primas qualitates aestimari debet: cum hæc præcipuum tactus obiectum sint, reliquæ verò secundaria ratione ad eum pertineant. Hinc collige obiectum tactus, licet materialiter spectatum non vnum sit, sed multiplex, & non vnam tantum, sed plures contrarietates in se cohibeat: formaliter tamen, siue prout tactile est, vnum esse, petita vnitate ab eo immutandi organi modo, quem explicuimus. Vnde cum potentiarum distinctio ab obiectis secundum rationem formalem consideratis sumenda sit, vt diximus, ratum manet tangendi facultatem vnam esse, non plures.

Ita patet quid respondendum sit ad argumēta, quæ ex parte multiplicium contrarietatum, circa quas versatur tactus, ostendere nitentur non posse illum esse specie vnum. Explicare tamen adhuc oportet quid existimandum sit de dolore, & voluptate, fame, & siti, & titillatione, quæ videntur etiam ad tactum pertinere, & arguere in illo distinctionem speciei: cum sint actus adeò inter se diuersi, & discrepantes.

Aduerte in dolore, & voluptate corporis (de his enim in præsentia agit) duo spectari posse: nimirum actus ipsos dolendi, oblectandi: ve: & obiecta horum actuum. Est autē obiectum, & causa istius doloris, mutatio notabilis facta circa primas qualitates, vt cum manus aduritur, vel diuisio cōtinui, vt cum quis vulneratur. Vnde Galenus 12. Methodi cap. 7. ita scripsit, Naturalis notitia nos docet vitium id

Con. Comm. lib. de Anima.

Pp

corpo

Confirmatio
huius senten-
tiæ.

Qualitates
tangibiles ha-
bent vnum
modum im-
mutandi ta-
ctum.
Tactus dicitur
sensus tem-
peramenti.

Obiectum ta-
ctus formaliter
vnum.

Dolor, & vo-
luptas, an ad
tactū perti-
neant.

Qua sit dolo-
ri, & volu-
ptatis causa.

corporis, ex quo sit doliturum, aut continuitatis solutionem oportere esse, aut alterationem aliquam. Quamvis de hac re non parum sit inter auctores dissidij, dum alij arbitrantur causam doloris ex tactu provenientis esse dissolutionem temperamenti duntaxat; alij solam divisionem continui; alij utrumvis, quod nobis placet. Obiectum autem, & causa praedictae voluptatis est appulsus qualitarum maxime convenientium, & attractio subtilientium spirituum, atque aliarum subtilium partium leniter abblandientium.

Qua ratione
dolor, & vo-
luptas perti-
neant ad ta-
ctum, quia vo-
ro ad appeti-
tum sensiti-
vum.

Igitur in primis insiciendum non est haec obiecta non solum pertinere ad appetitum sensitivum, sed simul etiam ad tactum, diversa tamen consideratione. Nam primae qualitates tactu percipiuntur tantum eius sensibile proprium, ut planum est. Ab eodemque percipitur divisio continui, & illapsus ille spirituum, alique motus locales corporum tangentium, non tamen ut sensibilia propria tactus, sed communia. Pertinent verò omnia haec ad tactum quatenus tangibilia sunt, sicque eius actum terminant, qui neque dolor est, neque voluptas. Ad appetitum verò sensitivum spectant sub ratione boni, & mali praesentis secundum actum proprium doloris, & voluptatis. Si enim appetitui sensitivo proprie convenit ferri in bonum, & malum sensibile, ita & circa ipsum delectari, & dolere. Quod non competit sensui, cuius non est tendere in bonum, vel malum, quia talia sunt. Itaque cum quis manum vrit, percipit tactus illam caloris intemperiem, ut est quid tangibile; simulque appetitus concupiscibilis de latione illa, prout quoddam naturae malum est, dolet, proponente sibi id prius phantasia sub ratione noxii, & mali.

Qua in titil-
latione repe-
riantur, &
qua ex parte
pertineat ad
tactum.

Haec de dolore, & voluptate. Nunc de titillatione. In hac duo inveniuntur; horror quidam, quo refugimus atrectationem, & nonnulla voluptas, ac delinitio, quae accidit in quibusdam corporis partibus acerrimi sensus; ubi arteriae multae suis finibus hiant, ut sub axillis, & plantis; ad has enim, dum scalptione magis rareseunt, solent accurrere spiritus, & copia prurientis materiae, quae suo tactu voluptatem excitant. Ex his duobus horror, seu fuga atrectationis, si sumatur pro subtractione corporis, est motus localis, ut patet; si pro interno actu, est operatio sensitivi appetitus repudiantis. Voluptas autem illa similiter pertinet ad appetitum sensitivum, ob eam rationem, quam paulò antè attulimus. At perceptio motus localis, quod spiritus, & vis prurientis materiae confluit, refertur ad tactum, ut eius sensibile commune.

De fame, &
siti, & qua
ratione spe-
ctent ad ta-
ctum.

Quod attinet ad famem, & sitim, de quibus in primo de ortu, & interitu ex professo disseruimus: tria per eorum quamlibet potissimum importantur; nimirum per famem diuulsio facta praesertim in ventriculo; & dolor ex ea ortus, atque appetitio calidi, & siccis. Per sitim verò intemperies ex nimia ariditate, in faucibus, & ventriculo, & dolor, qui similiter ex illa intemperie nascitur; & appetitio frigidi, & humidis. Si ergo de dolore, & appetitione agamus; liquet iam pertinere haec ad appetitum sensitivum. Si de diuulsione, quae est motus localis,

De titillatio-
ne Aristot.
in problem.
sect. 3. & 2.
de part. ani.
cap. 10.

localis, patet etiam spectare ad tactum, ut sensibile commune. Si de intemperie, pertinere quoque ad eundem, sed ut sensibile proprium.

His ita constitutis facile erit intelligere quo pacto ea, quae ab auctoribus, quos supra retulimus, afferuntur ad multiplicandas species tactus, re vera ad eas multiplicandas non sufficiant. Nam dolor, & voluptas corporis, & actiones appetendi, vel repudiandi sunt actus appetitus sensitivi. Ea verò tactilia, ex quibus haec causantur, siue in quae, ut explicatum fuit, tendunt; vel sunt sensibilia propria tactus, continenturque sub quatuor qualitatibus primis, quas omnes ostendimus in modo mouendi subire unam rationem specificam in ordine ad facultatem tangendi. Vel sunt sensibilia communia, a quibus distinctio potentiae sumenda non est, ut iam antè commonimus.

Colligitur nō
eōrū ab ali-
quibus mul-
tiplicari spe-
cies tactus.

QVÆSTIO III.

Vtrum sensibile positum supra sensum sentiatur.

ARTICVLVS I.

Affirmatiua partis argumenta.

P

ARS affirmatiua huiusce controuersiae videtur palam convinci. Primum, quia quod ad aspectum attinet, vapor, siue humor in oculo intra corneam, & crystalloidem concretus, cernitur; & cum digito oculus comprimitur, in tenebris fulgor quidam interius apparet, ut ipsi experimur, asseritque Aristot. in lib. de sensu, & sensibili cap. 2. Ac non modò lumen externum, sed id etiam, quod pupillae affunditur, conuermur. Præterea, auditus sonitum, qui in aere cogenito fit, per se sentit, odoratus substantiam fumidam, vel saltem odorem ab ipsa exsistentem, & processus mamillares subeuntem percipit; & ij, quibus lingua bilioso humore infecta est, non ob aliam causam cibum dulcem, amarum aestimant, nisi quia ipsum gustatus instrumentum bilim sibi insitam gustat, eaque ab aliorum saporum dignotione impeditur. Et eadē pars carnis, & nerui, quae praedicitur, aut pungitur, sentit.

Pro visu.

Pro auditu.
Pro odoratu.
Pro gustu.
Pro tactu.

Sed adhuc quod saltem tactus, & gustus obiectum sibi impossibile percipiant, hunc in modum videtur concludi. Ideo reliqua sensibilia non nisi ex aliquantulo intervallo cognoscuntur; quia non nisi interuentu specierum a sensibus percipi queunt; species autem immediate iniectione potentiis, cum sint nimium crassae, non sunt idoneae ad sensationem administrandam; atqui tactus, & gustus, non sentiunt per species. Non est igitur cur obiecta sibi cohaerentia non dignoscant. Minor probatur; quia si tactus per species sentiret, sequeretur manum v. g. sentire aerem eiusdem temperamenti, hoc est, æque calidum, aut frigidum, ac ipsa est; cum tamen inter Philosophos constet non nisi exuperantias qualitarum a nobis percipi.

Rursus pro
tactu, & gu-
stu.

Nā nisi exu-
perantias qua-
litarum sen-
tiri.

Consecutio ostenditur, quia nulla ratio est, cur manus obiectum æquè calidum non sentiat, nisi quia non potest ab æquè calido alterari; at si per speciem caloris sentiret, cum hanc à minus calido recipere queat, dandum foret, posse æquè calidū sentire. Præterea idem in gustu probatur, quia si per speciem gustaret lingua, experiretur acrorem, & acerbitem, nihil eiusmodi in se realiter perpeffa; quod non ita est; quin potius saporem acrem propria incisione, falsum absterfione, acerbū corrugatione sentit; ut Plato in Timæo, & Galenus libro 4. de simplicium medicamentorum facultat. docuere. Accedit quod si sensio gustandi, & tangendi fieret per speciem, possent in sensus gustabilia, & tangibilia abfentia percipere; cum nihil impediat, quominus ea ex aliqua distantia, sui species in sensoria mittant.

ARTICVLVS II.

Exponuntur diuersa in proposita questione Philosophorum placita, & communis sententia defenditur.

Opinio Scoti.

IN hac controuersia non parum inter se auctores dissentiunt. Nam Scotus hoc lib. q. 4. ait si res ad exactam veritatis normam reuocetur, essetum illud Aristotelis aientis, sensibile positum supra sensum non sentiri, verum quidem esse, si intelligatur de aspectu comparato ad corpora opaca; hæc enim supra oculum constituta videri nequeunt, cum egeant luce intermedia ad traiciendam speciem. Quod si vel de reliquis sensibus agamus, vel de ipso visu collocato ad corpora translucida actu illustrata; falsum esse. Nec Aristotelem aliud voluisse, quam sensibilia supra sensum collocata, prout eum actione reali immutant, non sentiri: tunc si percipiatur, qua ratione eundem notionaliter afficiunt, suam illi imaginem inuendo. Alexander verò teste Auerroë hoc loco, & Medicorum nonnulli opinantur tres duntaxat sensus, visum, auditum, & odoratum, interiecto medio inter obiectum, & instrumentum, egere.

Alexandri, & quorundam medicorum.

Communis sententia.

At Commentator, D. Thomas, uterque Caletanus hoc loco. Iam duntaxat q. 29. Iauellus q. 50. Apollinaris q. 34. Ferrariensis q. 19. M. Albertus 2. part. sum. de hom. q. de tactu. Egidius tum hoc loco, tum lib. 2. Hexameron c. 12. & plerique alij affirmant de omnibus sensibus verum esse, nullum ex eis percipere sibi impositum obiectum. Quod probant testimonio Aristotelis, qui id hoc in lib. c. 6. text. 75. & c. 8. text. 98. absolute, ac sine vlla præscriptione docuit. Nec interpretatio Scoti ad aures Aristotelis est: cum is non asseruerit sensibile impositum sensui hoc, aut illo modo sumptum non sentiri, sed neuiquam sentiri, ideòque medio aliquo opus esse. Præcipua verò ratio, qua prædicti auctores sententiam suam confirmant, est ea, quam articulo superiori perstrinximus; videlicet, quia ut obiectum percipi queat, exigitur accommodatio quedam, seu proportio inter speciem obiecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter

Fundamentum sententia communis.

inter speciem ab obiecto immediate productam, & inter potentiam. Est enim species cum primum ab obiecto exilit, admodum crassa, & conereta: tamque concretionem paulatim in medio deponit, ut experimeto constat in specie visibili, quæ propterea iis, qui imbecilla acie sunt, quò longius producit, eò minus habilis efficitur, quia paulatim attenuatur; cum illi ad cernendū crassiorem imaginē requirant.

Quoniam igitur hæc sententia in Peripatetica schola communis est; argumentis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, satisfaciamus. Ad primū dicimus, Si quis humor intra oculum concreseat, cum, qui crystalloidem occupat, non cerni, sed ab ea aliquantulum remotum. Ad secundū, Fulgorem illū, qui noctu conspicitur, cum oculus atteritur, diffundi quidem vsque ad humorem crystallinum, cum visio nō nisi illustrato medio fiat, nō tamen videri secundum eam partem, quæ in organo insidet, sed secundum partem distantem, quod similiter dicendum est de quacunque alia luce, quæ ad ipsum videndi sensorium protenditur. Ad aliud de auditu respondemus, Bombum illum nō excitari in organo: sed in cavitare aliqua prope tympanum existente. Id verò, quod ad olfactum pertinet, dissoluet, qui dixerit, Si quando odor secundum esse reale ad processus ramillares perueniat, non percipi secundum eam partem suæ extensionis, quæ est in organo, vel ipsum proximè attingit, sed secundum partem abiunctam: quod similiter dicendum est de biliato humore linguam imbuente. Non enim is gustatu percipitur secundum eam partem, quæ attingit nervos, in quibus gustandi organū præcipue residet, sed secundum aliam ab eo distantē. Eodemq; modo responderi solet ad id, quod de tactu obicitur. Nimirū sensorium tactus sentire plagam acceptam, non quasi percipiat ipsum sensibile secundum partem, quæ ipsum proximè attingit, sed secundum remotam.

Responsio ad argumenta contraria prædicta.

ARTICVLVS III.

Dissoluuntur argumenta pertinentia ad tactum & gustum: & alia quedam opinio proponitur.

UPERSENT adhuc argumenta ad tactum, & gustum spectantia, quibus nonnulli medicorum demonstratum ab se putant percipi sensibile supra hos sensus collocatum. Ad primum concessa maiori propositione, neganda est minor; omnes enim sensus, ut alibi cū D. Thoma 1. part. q. 78. art. 3. aliisque auctoribus statuimus, speciem requirunt tanquā principium ad cognitionem necessarium. Ad probationem verò minoris dicendum, ut potentia sensitiva, etiam exterior percipiat obiectum, non sufficere consignatam esse illius speciem. Accidit enim nō ratio dari speciem, & tamen non procedere actionem; ut cum duo in eadem ab obiecto distantia constituti sunt, & eorum alter, quia perspicaci aspectu, obiectum videt; alter, quia imbecillo, nō videt. Tunc enim uterque speciem recipit, etsi vnus tantum visionē edat. Idemque

Etiam gustus, & tactus ad sensationem requirunt speciem.

sentendi inherens, similis est, ut nectus, humor crystallinus, aliaque eiusmodi, atque has partes appellat hic primum sensorium.

Et sensus in-
ter potentiam
et instrumentum.

Atque sunt. Explicat consensionem inter potentiam, & instrumentum, atque hanc subiecto idem esse, ratione differens quasi dicat ut candor, & lac subiecto idem sunt: quia candor lacti in heret: & tamen definitione inter se distinguuntur: potentiam, & organum esse idem subiecto: quia potentia insidet organo: differre tamen natura, & definitione: siquidem potentia est forma accidentaria inherens corpori: organum vero est substantia qualitate affecta.

Quaestio.

Responsio.

Quaedam problemata dissolvit. Alterum est, cur excellens sensibile, ut praesulgidia lux, aut vehementis sonus, facultate laedit. Respondet causam esse, quia potentia exiguam temperiem quandam in subiecto, ac velut harmoniam, ut suis musicis probè fungatur. Quare ut in cithara, aliisque musicis instrumentis, si motu perturbato, & actioni, quam par est quantitas, fidium temperies dissolvitur, nec harmonia sibi constans ita vehementer sensibile organi temperiem evertit, qua amissa, nequeunt sensus functiones suas convenienter administrare. Alterum problema est, cur plantae non sentiant, cum animate sint, & tactilibus qualitatibus, si cuncti animantes, affici soleant: Quandoquidem calent, & frigescent. Respondet, quia carent ea primarum qualitarum temperie, ac ratione, quae sensuiteris necessaria est. Inde enim fit, ut nec sentientem facultatem obtineant, nec organa idonea ad sentiendi munus, & ad vsum formarum abique materia.

Nūc aliquid
sensu carenti
ab obiectis
sensuum pa-
tiatur.

Dubitat. Quia dicat plantae recipere in se tactiles qualitates, nec tamen sensu pollere. Atque inde occasione in controuersiam adducit nunc aliquid experti sensus a sensuum obiectis, ut a sono, vel ab odore patiatur. Argumentatur pro parte negativa. Primum, quia cum odoratus v. g. & odorabile sine relata, nec odorabile nisi respectu odoratus, nec odoratus nisi odorabilis comparatione dicatur: non videtur posse quicquam praeter odoratum, odore affici. Secundum, quia ipsa sensibilia, ut lumen, & tenebrae suo modo, idemque sonus, & alia id genus, non agunt in corpora sensu carentia nisi ex accidente: ut sonus non per se terram concutit, aut arborem scindit: sed quia cum vehementi aëris commotione iunctus est. Quare sensibilia

Text. 113.

Text. 114.

Text. 115.

Text. 116.

Text. 117.

potentia collocata. Atque sunt idem, ratio vero non est eadem, sed diuersa. Nam id quod sentit, aliqua est magnitudo: non tamen ratio sensui neque sensus est magnitudo: sed est quaedam ratio, potestque illius. Patet autem ex his, & cur sensibilibus exuperationes sensuum instrumenta corrumpunt. Nam si motus sit vehementior instrumenti, sensus superet vires, dissolvitur ratio. Id autem erat sensus: dissolviturque, perinde, atque concentus intentione, cum vehementer fides pulsantur. Patet autem

Text. 113.

Text. 114.

Text. 115.

Text. 116.

Text. 117.

quam ob causam non sentiunt plantae, & tamen si partem aliquam habet anima, atque ab ipsis tangibilibus patiuntur, frigescent enim & calescent, ut patet. Nam huius causa est mediocritatem non habere, neque principium tale, ut sensibilibus sine materia suscipiant formas, sed cum materia patiuntur. Dubitabit autem quispiam, si possit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id a colore, quod haudquaquam videre potest, & in ceteris simili modo. Quod si odorabile sit odor: si quid in odoratum agit odor profecto agit. Quare fieri nequit, ut ab odore quicquam patiatur coram, quae olfacere nequeunt, eadem est & in ceteris ratio. Nec etiam fieri potest, ut a sensibilibus quicquam patiatur eorum, quae sentire possunt, nisi ut quodammodo sensibilibus. Id ita esse patere potest, & hoc etiam patet. Nam neque lumen, & tenebrae, neque sonus, neque odor in corpora quicquam agit: sed ea nimirum, in quibus sunt ipsa, aer enim qui est cum tonitruo, scindit lignum, & At enim tangibilia saporisque agunt, si enim non agerent a quoniam inanimata paterentur, atque aliterarentur? Quid igitur agunt ne, & sensibilia illa? at videtur non omne corpus ab odore pati, sonusque potest, & ea, quae patiuntur terminis vacanti, & non manent, ut aer. Olet enim ipse tanquam aliquid passivus. Quid aliud est olfacere quidem praeter id ipsum aliquid inquam pati? at, enim olfacere quidem sentire est, aer autem passivus eius sensibilis sit.

non nisi in id, quod sentire potest, & quatenus sensu praeditum est agere videntur.

At enim. Pro parte affirmatiua, quae vera est, hunc in modum dissolvit. Tangibiles qualitates, saporis, ceteraque sensibilia habent vim agendi etiam in res inanimatas: non est igitur, cur negemus posse in eas agere, etque passionem inferre. Quamvis non sit negandum quendam ex his, ut odorem, & sonum non diffundi indiscriminatum per omnia corpora, sed per ea, quae carent terminis, & non manent, id est, per humida, fluidaque videlicet per aërem, & aquam, ut constat ex his, quae in superioribus disputata sunt. Argumenta autem quae pro negativa parte proposita dubitationis adducta fuerunt, paruo negotio dissolvuntur. Ad primum respondendum est, si odorabile, & odoratus sumatur quatenus odorabile dicitur id, quod est odoratum cognoscibile: & odoratus facultas, quae potest rem odorabilem cognoscere: tum odorabile ad solam odorandi potentiam, similiterque odorandi potestiam ad odorabile tantum referri: si autem odorabile accipiat, prout dicitur id cuius odorabilis recipi potest, tunc odorabile non referri tantum ad potentiam: sed etiam ad medium, quo odor a te odorifera resiliens excipitur. Ad secundum, licet sonus non effingat arborem, nisi ob vehementem aëris agitationem, qua vehitur, tamen eundem sonum per aërem se ipsa etiam diffundi.

Quid aliud. Contra id quod ante definierat, etiam aërem odorem recipere, ita obicit. Odorari est, odorem recipere: atqui inter medium corpus recipit in se odorem: igitur odoratur, atque adeo sentit. Huic obiectioni occurrat. Odorari esse subiectum ita pati, ut odorem sentiat, quod aëri non competit.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum ne sensus ab excellenti sensibili
lædatur, an non.

ARTICVLVS I.

Disputatur primò pro parte negativa: sed astringitur
affirmatiua pars questionis.

Primū Arg.

QUOD negatiua proposita controuersia pars vera sit, hisce argumentis videtur ostendi. Potentiæ omnes natura propensione ad obiecta sua inclinantur, non minus, quam ad operationes, quibus in ea feruntur; sed nihil inclinatur ad id, à quo lædatur; cum omnia pro-

2. Argum.

priam ament incolumitatem: igitur sensus nec ab excellenti, nec ab ullo alio suo obiecto lædi potest. Secundò, Eiusdem est lædere, & corrumpere; cum læsio ad corruptionem ducat; sed nihil corrumpitur, nisi à contrario, ut docuit Aristoteles lib. de longit. & breuit. vitæ cap. 1. igitur sensus non nisi à contrario lædatur: atqui sensibus, sicuti & reliquis potentiis naturalibus, nihil est contrarium: nihil est

3. Argum.

ergo quod sensui læsionem asserere queat. Tertiò, Obiecta agunt in sensus per suas species: sed hæc nullam realem edunt actionem, qua vel organi temperiem immutent, vel sensum labefactent. Non possunt igitur sensui nocere. Probatur minor; quia imagines habent esse imperfectum, & diminutum, cum à natura rerum, quas representant, degenerent. Vnde earum esse à Philosophis non simpliciter reale dicitur, sed notionale, quasi medium inter esse reale, & rationis. Quo fit; ut species caloris non videatur posse calorem gignere; præsertim cum ipsa deterioris notæ sit, quam calor. Similiterque sese habent reliquæ imagines comparatione rerum, quas potentiis exhibent.

4. Argum.

Quartò, Intellectus, quod res, in quarum contemplationem incumbit, nobiliores sunt, eò maiorem capit voluptatem; & illustrium obiectorum perceptione non modò non lædatur, sed ad alia cognoscenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à causis ad effecta, & à substantiis ad accidentia progreditur; sed quoad hoc eadem est ratio in intellectu, ac sensu. Igitur sensus nullam ab eximio sensibili percipit læsionem.

Conclusio affirmatiua.

Verum quòd excellentia sensibilia sensus lædant, & interdum omnino labefactent, docuit Aristoteles superiori capite text. 123. & rursus capit. 2. lib. 13. text. 141. D. Thom. in disputatis, questione de anim. artic. 8. Galenus lib. 10. de usu partium, alique auctores; idemque experientia constat. Nam cum apta organi compositio, sine qua fieri nequit, ut sensus vigeant, aut propriis defungantur muneribus, non solum in figura congruenti, & idonea; sed etiam in quadam pri-

marum

marum qualitatum symmetria, & moderatione consistat: hæc autem excedentium sensibilibus vi, ac vehementi immutatione penitus, aut ex parte destruat, consequens fit, ut sensibilia ipsam quoque potentiam in organo residentem, vel destruant, vel aliquantulum vicient; atque à perfecta sua operatione impediant. Quod similitudine fidium ab Aristotele adducta edisserit Themistius hoc in lib. cap. 42. sue paraphrasis in hunc modum. Constat, inquit, exuperantiam sensilis perniciem asserre sensorio. Nam si vis maior ingruat, quam ut sustineri à sensu possit; necessarium est eius partis interitum sequi, quia temperamentum, & ratio soluitur, desiniturque. Nihil enim aliud temperamentum est, quam mensurata quædam, & modificata medietas. Omne verò moderatum ab immoderato dissoluitur: ut modulatio in fidibus, atque cantu, si chordæ, vocesque, aut validius obgrauescant, aut impensius euibrissent, quam intentionis, & concentus ratio postulat, protinus dissidere incipit, mox, & conspiratio tota confunditur, hæc ille.

ARTICVLVS II.

Particulatim explicatur quo pacto singuli sensus ab excellenti
sensibili lædantur, soluunturque argumenta
initio proposita.

VO autem pacto singuli sensus ab excellenti sensibili ob-
lædantur, facile intelligi potest. In primis enim lux, quæ
suapte ingenio caloris parens est, si nimia sit, multum ca-

Vi visile a-
spectu lædat.

lorem oculo imprimi; atque ita organi temperiem im-
mutat; tum præterea eiusdem caloris vi partes materiæ disgregat, ac
viam aperit, qua foras exiliant spiritus vitales, sine quorum ope ad-
ministrari visio nequit. Sic autem interdum ad cecitatem usque per-
uenitur. Cuius rei illustra refert exempla Galenus libro 10. de usu
partium. Quod vehementi, inquit, splendore oculi nostri offendan-
tur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam ni-
uem iter facientes, vehementer læsi oculis fuerunt. Experti sunt
etiam id illi, qui ex obscurissimo carcere in splendidissimam domum
calce illitam, & læuigatam à Dyonysio Tyranno repente ducti, subitò
occæbantur, minimè repentinum illum occursum splendide
lucis ferentes. Quare meritò sanè pictores, cum pingunt in coriis al-
bis, à quibus visus offenditur, colores fuscios, ac caruleos opponunt,
in quos subinde intuentes recreant, atque reficiunt oculos. Similiter
ophthalmia laborantes offendit lux, & redarguit; qui tamen fusca, &
cærulea sine dolore intuentur. Iam verò si solem ipsum explicatis,
& inconniuentibus oculis intueri velis, illos celeriter perdes; uti con-
tingit multis, qui per eclipsem solis, fixis oculis ipsum cum intueren-
tur, nosse affectum eius cupientes, prorsus sunt occæcati. Hæc ex

Ex Galen.

Pictores vi
oculorum af-
fessionem de-
clinant.

Q9 2

Galeno.

Galeno. Addit quoque M. Albertus tractatu 4. cap. 9. etiam tenebras suo modo aspectui officere, quatenus in tenebris ob luminis, & caloris absentiam spiritus in intima sese abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, constipatque, ita ut aliquando recuperari aspectus nequeant.

Quod ad reliquos sensus attinet, nocet auditui ingens sonus ob vehementem aeris commotionem, qua vehitur. Vnde teste Plinio libro sexto, Natur. histor. cap. 29. Nilus ubi ex altissimis montibus precipitat, fragore accolae surdos reddit. Olfactui etiam teste Aristotele libro secundo, huius operis cap. 9. text. 99. nocent odores admodum graues ob excedentem calorem fumidae exhalationis, qua interdum usque ad processus mamillares deuehuntur. Denique tactum, & gustatum laedunt tactilia, & gustatilia propter caloris, & frigoris, aliarumque eiusmodi qualitatium exuperantiam. At enim quemadmodum excedentia sensibilia sensibus offensionem inducunt, ita eosdem mediocria oblectant; ut color herbaceus, visum; at temperatae voces, & in numerum compositae, auditum: atque ita in ceteris res habet.

Solut. 2. arg.

Nunc argumenta initio proposita diluamus. Ad primum, concessa maiori propositione, respondendum est ad minorem, nihil naturaliter inclinari in id, à quo per se laeditur; obiecta verò sensuum non laedere sensus per se, sed ex accidente, cum ad exuperantiam defleunt, organumque laedunt. Ad secundum, concessa item maiori, dicendum est potentias sensitivas non habere contrarium: nec etiam per se corrumpi, sed soluta organi temperie: hanc autem euerti excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, aduersatur. Ad tertium variè solet responderi. Sunt qui putent etiam species sensibilibus laedere per se, progignendo qualitatem, quae organum dissoluat, quia quamuis diminutum, & imperfectum esse obtineant; tamen ut sunt instrumenta obiectorum, à quibus emittuntur, eam vim sortiri queunt. Hæc tamen sententia, ut alibi ostendimus, minus probabilis est. Igitur alij, quorum amplectimur opinionem, aiunt, species non per se, sed ratione aliarum qualitatium, quæ ipsas comitantur, & ab obiecto vnâ traiciuntur, eiusmodi effectus edere. Ad vltimum dicendum est non laedi intellectum illustrum rerum cognitione: quia non est potentia inherens organo corporeo, cuius temperies ingruentium qualitatium excessu euerti possit.

LIBRI SECUNDI FINIS.

IN

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

PROOEMIUM.

POST QUAM Aristoteles primo libro anima naturam ex veterum placitis, non tam quid sentiendum, quam quid non sentiendum esset explicans, indagauit. Et in secundo collectam, atque inuentam à se anima definitionem proposuit, deque eius potentiis, & functionibus multa subtiliter, & accurate differuit: nunc cetera, quæ ad suscepta materiae absolutionem pertinent, non minori diligentia, & studio persequitur hoc libro, qui in quatuor partes distribuitur. In prima, quæ vno capite absoluitur, agit de numero sensuum externorum, de quibus libro superiori sigillatim disputauerat. In secunda, duobus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis sensibus. In tertia differit de intellectu, à quarto usque ad octauum caput. In quarta à capite nono usque ad finem libri, principium progressionis animantium pertractat. Est tamen de huius libri exordio, non parua inter expositores dissensio. Namque Auerroes, M. Albertus, Aegydius, & Caietanus tria priora capita ad secundum librum pertinere volunt; atque hunc, à quarto capite inchoari. Verum nostram distributionem, quam preferunt Græca exemplaria, quæq. nunc vulgò recepta est, sequuntur Philoponus, Themistius, Simplicius, Boetius, D. Thomas, Theophilus, Argyropylus, & alij.

Distributio
huius libri
in partes
quatuor.

Dissensio de
exordio ter-
tij libri.

Qq 3

CAP.

ratione caloris, sine quo nulla operatio sensuum dari potest, in quolibet sensorio requiritur: terra etiam quia nimis concreta, crassaque est, aut in nullo organo vigor, excellit vel aut in solo tactu. Cum igitur tota haec varietas compositionis, quae organa competit, cernatur in instrumentis sensuum humanorum planum sit, nullum sensuum defectu organi homini deesse.

Perfectis ani- *Ab igitur. Con-*
malibus in- *cludit omnia organa*
esse omnium *sensuum inesse non om-*
sensuum or- *nibus, sed perfectis ani-*
ganis. *malibus, & quæ motu*

[illegible]

Nō dari sen-
tū sentium
circa sensi-
bilia com-
munia.

τα, καὶ ἐὰν ᾖ ζῶντων, καὶ ἄλλω αὐτῶν (D). ὁ δὲ τῆς
δὲ αὖ

Ignis, aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est: quippe cum sine caliditate nihil sit sensitiuum. Terra etiam, aut nullius est instrumenti, aut in tactu maxime commissa. Quocirca restat, nullum sensus instrumentum esse prater

Text. 131. aerem, atque aquam. Hac autem nonnulla mino
animalium habent. & Ab his igitur animalium.
qua sunt perfecta, non imperfecta, nec membris
capta, omnes sensus habentur. Etenim & talpa

Text. 132. *sub cute oculos habere videtur. Atque si nullum aliud corpus est præterea, quæ percipimus esse, nec vilius alius affectus præter alios, qui corporibus hisce competit, quæ sunt hic, nullus profecto deficit*

Text. 13. *sensus.* ^h At vero neque sensus instrumentum
quicquam proprium sensibilem communium esse
potest, motus, inquam, quietis, figura, magnitudi-
nis, numeri, unius, qua uno quoque sensu senti-
mus, non per accidens. Omnia enim haec sanè
motu sentimus. Etenim magnitudo motu senti-
tur. Quare & figura quidem, cum figura qua-
dam magnitudo sit, & id, quod quiescit, ex eo
quia non movetur. Et numerus continui nega-
tione, & sensibilibus proprius: unusquisque namq[ue]

Text. 134. *sensus, nimirum unum sentit. Quare patet fieri non posse, ut communium cuiusque sit proprius sensus. Si enim esset, perinde tunc fieret, atque nunc visu dulce sentimus. Quod quidem propterea sit, quod utrorumque sensum habemus, quod cum concurrunt, agnoscimus. Quod si ita non esset nullo modo profecto nisi per accidenti sentiremus, quo pacto filium sentimus Cleonis, non enim Cleonis filium, sed album sentimus: huic autem accidit, ut filius sit Cleonis. At communem habemus iam sensum communem, non per accidenti sane. Nullus igitur ipsorum sensus est proprius: nullo enim sentiremus modo: nisi eo, quo diximus filium videre Cleonis. Propria autem sensibilia sensus ipsi per accidenti aliter alterius sentiunt, non hoc sane quo ipsi sunt, sed quo unus, cum simul in eodem sensus efficitur, ceu bilem, amarum esse, ac flauum. Non enim ad alterum pertinet unum ambo hoc esse dicere. Quapropter*

Text. 135. *& errat, & si sit quippiam flauum. Quare autem*

alterius, verbi gratia album dulci. De hac re in progressu plenius.

¹ Quasi potest. Questionem excitat cur plures externi sensus à natura conditi singulorum.
Con. Comm. lib. de Anima. R r sint.

modo res habet in ex-
tensis.

Quod se ira nō esset.
Idem probat ratione,
quæ in superioriorem pen-
ecidit. Si sensibile com-
mune ab aliquo vno
sensu per se cognosce-
retur, non posset ab aliis
sentiri, nisi per accidens:
sed non ira est. Ergo sen-
sibile commune nō per-
tinet per se ad aliquem
vnum sensum: maior
patet, quia sensibile pro-
prium vnius sensus, co-
gnoscitur ab alio per ac-
cidents, vt dulce ab aspe-
ctu, non quod dulce mo-
ueat potentiam videndi,
sed quia ex accidente
coniunctum est candi-
do, quod per se visum
mouet. Quod si sensibi-
le commune nō ita sen-
titur, vtique percipitur
alio modo, nempe eo,
quo Cleonis filius perci-
pitur: Qui non ideo di-
citur sentiri per accidens
quia sentitur per se ab
alio sensu: sed quia est
subiectum, in quo est
id, quod per se sentitur.
Minorem probat, quia
sensibile commune per
se mouet potentias sen-
tiendi, & ab his per se di-
gnoscitur.

Propria autem sensibilia. Dicitur cum, exempli gratia, video pomum candidum, quod simul dulce est, & bilem suam, quae est amara: ad quam facultatem per se spectet indicare album esse dulce, & suum esse amarum, atque non pertinere ad visum secundum se, sed ut alteri potentia subest, id est, ad sensum communem, qui una cum exterioribus sentit, & obiectum unius cupular obiectu plenius.

Communis sensus indicat de obiectis sensuum singulorum.

R. 1.

sint. Responder, quia si unus tantum sensus foret, saltem sensibilia communia non distinguerentur à ceteris. Etenim si eodem sensu colorent, & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus: iam sensibi-

ή αν τις, τίνος τινος πλείους ἔχοντες ἀνθρώποις, ἀλλ' ὅ μίαν μόνον ἢ ὅπως μὴ λαβάνη τὰ ἀκόλουθα καὶ κοινὰ, ὅς κίνησις, & μέγεθος, & ἀκρότης, & ὅς τὸ λευκὸν μόνον & αὐτὴν λευκὴν, ἐκείνην δὲ ἄν μᾶλλον, καὶ ἰδέσθαι αὐτὴν ὅς πᾶσι, ὅς τὸ ἀκολουθεῖν ἀλλήλους αἶμα, ζῶμα καὶ μέγεθος. καὶ ὅς ἰπεὶς ἐν ἑτέρῳ ἀνθρώπῳ τὰ κοινὰ ὑπάρχῃ, ἄλλος ποιεῖ ὅτι ἄλλο τι ἴκαστον αὐτῶν.

QVÆSTIO VNICA.

Sint ne quinque sensus externi, an non.

ARTICVLVS I.

Videri pauciores: videri plures esse.

Primum arg.
quod sensu
pauciores
sint.

SUFFICIENTER primū aliquot argumenta ad minuendum numerum sensuum: deinde alia ad eundem augendum. Primū sit. Sufficit vna, eademque virtus influens ē cerebro, quæ in oculis edat actum videndi, in aurib. audiendi; atque ita in ceteris organis ceteras functiones, non secus atque vna virtus motiua sat est ad quatendā diuersas chordas musici instrumenti: & idem spiritus ad inflandā plures tibias, & concentum, atque harmoniam exhibendam: idemque Solis influxus ad generandum hic hordeum, illic triticum pro varia materiae dispositione. Non est igitur cur plures virtutes externæ sensitiuæ ob plura munia in diuersis organis constituantur.

2. Argum. Secundum. Aristoteles ex instrumentis probauit sensuum numerum: sed vnum tantummodò est instrumentū omnium sensuum externorum, nempe cerebrum: ergo vnus tantum est externus sensus. Probat minor, quia perceptio sensibilibus non videtur fieri nisi in cerebro, quod in visione ex eo ostenditur, quia interdum sano, & integro oculo impeditur actio videndi propter solam obstructionem nerui optici: certè non nisi quia tunc non datur transitus speciei visibilis ad cerebrum, sine qua facultas ibi residens visionem edere non potest. Quare non videtur actio intuenti fieri nisi in ipso cerebro, quod similiter de reliquis externorum sensuum muneribus dicendum erit.

3. Argum. Tertium. Vt se habet intellectus ad intelligibilia, ita sensus ad sensibilia: atqui intellectus non multiplicatur secundum diuersas vires respectu intelligibilium: sed vna, eademque facultas omnia intelligibilia comprehendit, ergo & vnus sensus omnia sensibilia: quod si non vnus omnia simpliciter, saltem vnus externus omnia sensibilia externa.

Quar

potest cuiusquam gratia plures sensus, sed non vnum tantum habemus. At ut minus ipsa quæ sequuntur, atque communia lateant, ut motus, & magnitudo, & numerus. Nam si esset solus visus, qui quidem est & coloris, magis laterent, ac idem esse omnia viderentur, propterea quod color, & magnitudo simul se sequuntur, & committantur. Nunc autem cum in alio quoque sensibili ipsa communia sint, sit inde peripicuum vnumquodq; illorum, aliquid aliud esse, atque diuersum.

sensibilia communia non pertinerent ad plures, sed ad vnum tantummodo sensum, atque adeo saltem hac ex parte non relinqueretur inter propria, & communia sensibilia discrimen.

Quartum. Tot numero habentur sensus, ut asseruit Aristoteles 4. Argum. proximo superiori capite, quot insunt in animalibus perfectis; atqui in his non vniuersim quinque deprehenduntur: non ergo tot constituendi sunt. Probat minor, quia multa sunt perfecta animalia, quæ omnes habent sensus, ut Echini, qui, ut ait Aristoteles libro 4. de hist. animal. capit. 8. non videntur olfacere, talpæ, quæ visu carent: quod item de balenis videtur dicendum, quæ teste Plinio lib. 9. cap. 62. pisciculis, quos musculos vocant, præuiis ducibus, & quasi oculis vtuntur, alioqui in vada ruent. Vnde est illud Claudiani lib. 2. in Eutropium:

Sic ruit in rupes amisso pisce sodali
Bellua, sulcandas qui præuiis edocet undas,
Immensumq; pecus paruo moderamina cauda
Temperat, & tanto coniungit fœdera monstro.

In contrariam verò partem, quod plures sensus, quam quinque constitui debeant, hunc in modum ostenditur. Necessariò danda est aliqua facultas sentiens, cui incumbat aduertere ad obiectum, in quod singuli sensus feruntur; ergo datur alius sensus externus præter quinque vulgatos. Antecedens suadetur, quia sæpè oculi, exempli causa, rei visibilis imagine consignati sunt: & tamē non eliciunt visionem, haud ob aliam sanè causam, nisi quia non aduertimus: quare aliquem oportet dari sensum, ad quem aduertendi officium spectet. Quod verò hic non sit ipsa facultas videndi, ex eo ostenditur: quia actus potentia videndi est sola visio: aduertendi autem ministerium non est visio, cum illam naturæ ordine antecedit.

Item magnitudo, figura, & alia, quæ sensibilia communia vocantur, non sunt sensibilia per accidens: sed per se, ut proximè docuit Aristoteles: sed diuersitas specifica obiectorum, quæ per se cadunt sub potentias, inducunt illis discrimen specificum: igitur cum magnitudo, v.g. quæ est sensibile per se, plus differat à colore, quam sonus, non minus requirer aliam potentiam distinctam, qua percipiatur, atque adeo plures dabuntur externi sensus, quam quinque.

Primum arg.
quod sine pluri
sensu.

1. Argum.

*Reuera nec plures, nec pauciores sensus externos
esse, quam quinque.*

NIPHILOMINVS de communi tam philosophantium,
quam non philosophantium voce asserendum est, quin-
que esse externos sensus, non plures, neque pauciores.
Tot constituit Aristoteles proximo capite, Auctor operis
de secretiore sapientia secundum Aegyptios libro 2. cap. 9. Plato in
Theateto, D. Damasc. lib. 2. Fid. cap. 18. D. Greg. Nyss. orat. 6. in cant.
D. Ambr. in Apoc. c. 18. D. Aug. lib. de quant. animæ c. 23. D. Greg. in
Ezechielem homil. 17. D. Hieron. in Psalm. 141. Origenes homil. 3.
in Leuiticum, & homil. 3. in Cant.

*Ratio Philo-
pomi ex do-
ctrina Pla-
tonis.* Porro hunc numerum conatur stabilire Philoponus auctoritate
Platonis ex numero corporum simplicium. Nam si corpora simpli-
cia quinque sunt, & propterea figuræ solidæ quinque nempe pyra-
mis, cubus, figuræ octo, duodecim, ac viginti laterum: oportet quin-
que sensus esse, quibus ea cognoscantur. Eundem numerum distin-
git D. Aug. lib. 3. de Genes. ad literam cap. 3. ducta à quatuor mundi
elementis consideratione: hunc in modum. Quoniam sentire non
est corporis, sed animæ per corpus, licet acutè differatur secundum
diuersitatem corporeorum elementorum sensus esse corporis distri-
buitos: anima tamē, cui sentiendi vis inest, cum corporea non sit, per
subtilius corpus agitatur vigorem sentiendi. Inchoat itaque motum in
omnibus sensibus à subtilitate ignis; sed non in omnibus ad idem
peruenit. In visu enim peruenit represso calore vsque ad eius lucem.

*Ratio D. Au-
gust. ex qua-
tuor elemē-
tis.*

Alia ratio.

In auditu vsque ad liquidiorē aërem calore ignis penetrat. In ol-
factu autem transit aërem purum, peruenit vsque ad humidam ex-
halationem, unde crassior hæc aura subsistit. In gustu autem transit,
& peruenit vsque ad humorem corpulentiorē: quo etiam pene-
trato, ac traiecto, cum ad terrenam grauitatem peruenit, tangendi
vltimum sensum agit. Hæc ex placito D. Augustini. Si tamen magis
dilucidè, & accommodatè ad ea, quæ in hoc opere pertractata sunt,
loqui velimus: licebit ex quatuor mundi elementis sensuum nume-
rum deducere, dicendo olfactum respondere igni propter calorem,
& siccitatem: auditum aëri propter tympanum: visum aquæ propter
humorem crystallinum: tactum, & gustum terræ, propter crassitudinē.
Sed tam hæc, quam Philoponi, & D. Augusti rationes, probabiles
tantum sunt: ac non tam numerū sensuum confirmant, quam ob ana-
logiam, & similitudinem quandam, aliis corporibus accommodant.
Imò nec nisi probabiliter eundem suadet tripartita illa ratio Aristo-
telis, quam in cōtextu exposuimus, ducta ab obiectis, ab instrumen-
tis, à mediis: quam etiā vberius enarrant. M. Albertus 2. part. sum. de
homine, in tractatu de sensibus, & Alensis 1. part. qu. 66. membro 2.

*Probatio D.
Thomæ.*

D. autem Thomas 1. p. q. 78. art. 3. minus probans alia argumenta
ab orga-

*Lege etiam
D. Th. in 2. d.
2. q. 2. art. 2.
ad 1.*

ab organis, & mediis petita, eundem numerum confirmat ex modo,
& varietate, qua sensus, qui potentia non solum actiua, sed passiua
etiam est, ab obiecto sensibili mouetur, hoc ferè pacto; Duplex est
immutatio, vna naturalis, alia spiritalis, siue intentionalis. Natura-
lis dicitur, qua forma immutantis recipitur in passio secundum esse
naturale, vt calor in re calefacta. Spiritalis vocatur, qua forma im-
mutantis recipitur in passio secundum esse spiritale, hoc est per suam
imaginem, vt per speciem coloris in pupilla. Igitur ad immutationē
cuiuslibet sensus requiritur immutatio spiritalis in organo: alioqui
nulla dabitur sensio. Sed est hac in re varietas. Nā vel obiectum in-
tentionaliter tantum immutat medium, & organū, & est obiectum
visus: aut realiter, & intentionaliter vtrumque & est obiectū tactus,
& gustus: in quibus adhuc est discrimen. Nam tactus necessariò im-
mutatur secundum qualitatem, quæ ei propriè obicitur, vt secun-
dum calorem; nō ita verò organū gustus; non enim oportet, vt lin-
gua fiat dulcis vel amara; esto requirat præuiam humectationem, vt
percipiatur sapor. Denique aut obiectū immutat medium, aliquā-
ve partem illius realiter, organum verò intentionaliter, pertinetque
ad olfactum; modo tamen dissimili. Nam vel exigit præuiam altera-
tionem, & est odor pertinet ad olfactum: vel præuiam motum lo-
calem, & est sonus spectans ad obiectum auditus. Etenim, vt odora-
bile odorem spiret, saltem ordinariè, requiritur calefactio: & sonus
collisione quadam sit. Cum igitur tot sint externi sensus, quot sunt
modi, quibus illi à proprio obiecto immutari possunt, & hi sint tantū
quinque patet quinque esse externos sensus, nō plures, paucioresve.
Hæc etiā cōfirmatio nō demonstratiua, sed probabilis tantū habetur.
Ac dumtaxat ostendit nō dari plures sensus per naturam. Non vide-
tur autem negandum posse diuinā virtute plures esse; Quemadmo-
dum, & plura sensibilia, quæ diuerso modo organa immutant.

*Duplex im-
mutatio na-
turalis, &
spiritalis.*

Ac superior quidem probatio D. Thomæ ab eius sectatoribus de-
fenditur. Verum, vt loquamur conuenienter his, quæ statuimus cum
de singulis sensibus ageremus, aliquanto diuersius à nobis ea ratio
componenda erit. Nam tactus, & gustatus, vt sunt crassiores ceteris
sensibus, ita videntur per se immutari realiter ab ipsamet qualitate,
quam sentiunt: differre tamen, quòd alter immutetur secundum
qualitatem alteratiuam complexionis, vt superius diximus: alter
non; esto requirat illam antecedentem humectationem. Præterea
obiectum olfactus, & auditus, probabile est, aliquando immutare
organum, etiam realiter; cum videlicet sensorium existat intra spa-
tium, per quod realiter diffunduntur odor, & sonus. Quibus posi-
tis hunc in modum, astruendus erit sensuum numerus. Vel obiectum
sensus immutat medium, & organum intentionaliter tantum; per-
tinetque ad visum: vel realiter, & intentionaliter simul vtrumque,
& tunc pertinet ad tactum, & gustum; eo tamen discrimine, quòd
obiectum tactus immutat organum per se secundum qualitatem
alteratricem temperamenti: obiectum verò gustus secundum aliam

*Alia confir-
matio.*

*Colligunt
numerus
quinque sen-
suum exter-
norum.*

R. 3. quali

qualitatem. Vel immutat medium partim realiter, partim intentionaliter, & organum per se quidem, ac semper intentionaliter; aliquando verò, & quasi per accidens, etiam realiter; spectatque ad olfactum, & ad auditum; eo discrimine, quod obiectum auditus immutat secundum qualitatem, quæ requirit ad sui productionem motum localem; obiectum verò olfactus, secundum qualitatem, quæ deposcit præuiam alterationem. Siquis autem collectionem hanc ex eo calumnietur, quod ponamus visum intentionaliter tantum immutari ab obiecto, cum lux illi quoque realiter afficiat. Respondendum erit, propterea de luce nullam nobis curam fuisse, quia ea non tam ut obiectum visus, quam ut ratio, quæ obiectum percipitur, communiter solet considerari: adde illam cum sic immutat sensum, rationem obiecti minimè sustinere. Pater igitur externos sensus quinque esse, nec plures, paucioresve admitti debere.

Tactus esse
origine, &
necessitate
primum, di-
gnitate verò
ultimum.

Sensus digni-
tatis ordine
numeratur.

Tactus, &
gustus ani-
malibus om-
nibus com-
muni.

Gustus præ-
uius alimen-
ti explorator.

Est verò tactus inter omnes sensus origine, & necessitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies est primaria dispositio ad animam, primumque vitæ fundamentum, quæ dissoluta, & tactus ipse, & animal perit. Et eò quidem sensus hic plurimum etiam confert animalibus; quia eius opera posunt primarum qualitatuum nimietatem cauere, quarum excessus interitum affert; sed idem tactus dignitate vltimus est, ut ait Proclus Commento tertio in Timæum; quia maximè crassus est, & corporeus. Ut verò tactus vltimus, ita primum dignitatis locum obtinet visus, secundum auditus, tertium odoratus, quartum gustus, quintum tactus, quod ex iis, quæ hæcenus à nobis sigillatim de sensibus pertractata sunt, faciliè quicvis intelliget.

Non insunt omnes sensus cunctis animantibus, & si tactus, & gustus omnibus conueniant, etiam quibus nullus alius, docet Aristotele hoc in lib. c. 12. text. 62. & in libr. de sensu, & sensibili c. 1. Nam gustus, de quo posset esse dubitatio, ostreis etiam competit, aliisque eiusmodi, quæ marinis scopulis adhærescunt, & inter plantas, atque animalia, quasi media, & ambigua sunt, ut inquit Aristoteles libr. 1. de gener. anim. c. 20. vnde à Græcis ζωόφωτα id est, plantanimalia dicuntur. Reperiri autem in his gustatum, illud argumento est, quod non omnes promiscuè sâpores appetant, ut notant Plinius libr. 10. naturalis historie c. 71. Quod si superiori lib. cap. 10. q. 1. art. 2. ad finem huiusmodi animalia gustu destituta esse diximus, id intelligendum est de gustu perfecto, de quo solum loquebamur per comparisonem ad tactum, quem nulli non animanti perfectum concedit Aristoteles; hic autem gustus tantum imperfectus illis, inchoatusque tribuitur. Obseruat autem hic sensus ad vitam, ut præuius explorator alimentitæ quemadmodum olfactus prægustator est gustus, ita gustus ventriculi, & nutritoria facultatis.

Cum autem sensus animalibus, partim ad incolumitatem seruandam, partim ad vitam commodius agendam à natura dati sint, homini tamen peculiarem conferunt vtilitatem propterea quod per eos

Lege D. Th.
in qu. dist.
quæstione de
anim. art. 3.

* Ut expli-
cat. Auditor
operis de di-
uina sapien-
tia secundum
Egyptios
lib. 3. c. 2.

diuersa rerum simulacra ad intellectum cognitionem in mentem pertrahit. Quod nonnulli explicant similitudine ciuitatis, quæ confluens hominum turbam diuersis aditibus recipit, & ob id etiam sensus animi fenestra dici consueuerunt, per quas tamen non sola cognitio, sed & vitiorum incitamenta, negligentia vicio nouo raro intrant. Vnde illud D. Hieronymi libr. 2. aduersus Iovinianum c. 7. si Circensibus quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si splendore gemmarum, & id genus aliis, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum, Mors intravit per fenestras.

Cuius rei
gratia ani-
malibus ex ho-
mini præfer-
tim natura
sensus indi-
derit.
Sensus fen-
estras esse ani-
ma.

Obseruandum est quod ex paulo antè dictis sequitur, animaductumque D. Thomas prima 2. q. 35. art. 2. ad 3. & M. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. c. 4. licet bruta animantia sensuum functiones nequaquam solius cognitionis gratia exerceant, sed ad necessaria, vtiliæ querenda, aut noxia declinanda: hominem tamen solius cognitionis studio sensuum ministerio frequenter uti ad scientiæ comparandam, & quia scientia, aut doctrina, aut experientia adipiscitur; ad illam quidem auditum, ad hanc verò aspectum commodiorem, aptioremque esse, ut constat ex iis quæ docet Aristoteles libr. 1. Metaph. cap. 1. & lib. de sensu, & sensibili cap. 1.

Doctrina au-
ditum, expe-
rientia, aspe-
ctus commo-
dius obserui-
re.

Lamblichus
valuit sen-
sus hominū,
ex belluarū
specie distin-
gui.

Quærenti nam sensus externi belluarum, & hominum, ut aspectus inter se, similiterque olfactus, distinguantur specie; respondet Lamblichus distingui, immo sensum non nisi æquiuocè iis conuenire, eo quod humanus sensus in seipsum reflectatur, quod belluino minimè conuenit. Verum neque hæc sententia probabilitatem, neque eius ratio momentum habet. Nam cum hominis, & brutorum sensus in eadem obiecta ferantur, & ab eis eodem modo immutentur, non est cur inter illos distinctio ponatur. Præterea, nullus sensus, siue externus, siue internus, seu hominis, seu bruti supra se ipsum redit, aut recipitur, ut progressu patebit. Sunt itaque eiusdem speciei, etsi perfectione accidentaria discrepent. Nam homo, ut alibi perstrinximus, reliquis animantibus tactu, gustuque excellit: & tamen visu, auditu, & olfactu à multis superatur. Quandoquidem aquilæ perspicacius vident, talpæ acutius audiunt, vultures & canes sagacius, eminentiusque odorantur. Sunt qui dicant vinci hominem gustu à Protogæste Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud.

Eos solā ac-
cidentaria
perfectione
distingui.

Quæ anima-
lia visu, au-
ditu, atque
odoratu ho-
minē excel-
lant.

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Tenenda tamen est communis philosophorum sententia, quam tradit Aristoteles libr. 1. de historia anim. c. 15. & libr. 2. huius operis cap. 9. text. 94. docēs hominem tactu, & gustu omnibus excellere animantibus. Cuius rei causa est, quia bonitas tactus, & gustus, qui tactus quidam dicitur, provenit ex bonitate temperamenti: hoc autem præstantius homini, quam ceteris mixtis datum est, ut in libris de ortu & interitu ostendimus. Quare quod de simis, & aranea canitur in eo

Homine ta-
ctu, & gustu
ceteris ani-
malibus præ-
ualere.

in eo carmine, ut poetice, non ut philosophice dictum accipi debet. Existimatum vero à quibusdam fuit simiam eximio gustu præditam esse, quod dum comedit, gesticulationes edat indices magnæ voluptatis, quam gustando percipit. Similiter creditum araneam singulari tactu pollere, quod vel leuissimum bestiolarum in rete incidentis motum, etiam in extrema plaga persensiscat. Verum hæc nihil probant. Nam simia, ut aliàs gesticulatoriū est animal, ita & in cibo capiendū: tunc vero plus, quia tunc magis oblectatur, etsi non præ aliis animantibus. Quod vero ad araneam spectat ex Alberto Magno colligitur eam minus perfectum habere tactum, quod frigidi sit temperamenti, & viscosa abundet humiditate, quæ tactum obscurum, hebetemque reddit. Nec mirum quod cadentem prædam è vestigio sentiat, tum quia semper in insidiis est, & quasi ex inopinato obseruat; tum quia tam tereti filo, & tam æquabili deducit stamina, telamque explicat; tam erudita subtilitate à centro operis quoquoersum lineas suspēdit, ut etsi tactu exquisito non polleat, facillè eam suspensis casibus tremor excitet. Adde præstantiam tactus non motus, sed primarum qualitarum perceptione aestimari.

Lib. 26. de animalibus, & 2. part. 17. de homine tract. de sensibus.

ARTICVLVS III.

Diluitur primum argumentum primi articuli: statuitur contra medicos externos sensus non esse virtutes influentes, sed ingenas.

Medici con-
tendunt sen-
sus externos
esse virtutes
influentes à
cerebro per
modū irra-
diationis.

Argumentum
pro hac sente-
tia.

SUPEREST explicatio argumentorum, quæ initio proposuimus, sed pro solutione primi aduertendum, Galenum lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platonis, aliosque medicos opinari sensus externos non esse potētias ingenas organis, quasi in eis fixæ sint; sed esse virtutes influentes à cerebro per modum cuiusdam irradiationis; & tandiū duntaxat in organo manere, quandiū durat operatio. Itaque Socratem dormientem non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiendi; sed dilabi eas è cerebro quoties videt, quoties audit. Hanc sententiam ex eo stabilire conatur, quia obstructa via, per quam cerebrum externis sensibus sese communicat, omnīs eorum actio cessat. Quod si quis respondeat feriari tunc sensus, non quia impeditur traectio illius virtutis influētis; sed quia occluduntur meatus, per quos spiritus animales ad sensibilia deuehūtur: responsionem hanc ex eo refellunt, quia fieri potest, ut in organo non desit talium spirituum copia v.g. cum quis dormire incipit; & tamen sensus nequaquam functionē suam edere valeat. Quare aliud quid desiderari in organo, ob cuius defectum torpet sensus; id verò non posse esse, nisi virtutem illam, quam oporteat à cerebro deriuari: Ex igitur virtus est; quæ sensuum functiones, tanquam immediatum earum principium, exequitur.

Hæc

Hæc sententia licet in schola medicorum pro certa habeatur; videtur tamen à veritate aliena. Ac primū quantumvis medici communicationem illam influentis è cerebro virtutis ornent illustri, ac specioso nomine irradiationis; nihilominus rem ipsam in obscuro relinquunt; nec eam ab argumentis defendunt. Imprimis enim si ut irradiatio Solis est productio radij in medio diaphano, ita comunicatio illa est productio virtutis sensitivæ in corpore animatum; sequitur quemadmodum vna pars lucis generat aliā in diaphano; ita vnam partem potentie sensitivæ gignere aliā in corpore animalis: quod est in philosophia inauditū: sequitur etiam, Quemadmodum quanto lux plus distat à luminoso, tātō est remissior, ita virtutē sensitivā, quanto est in parte corporis remotiori à cerebro, tanto esse imbecilliorē, ac minus efficacem. Consecutio probatur, quia omnia, quæ ad eum modum producantur extendi solent uniformiter difformiter, ac sensum debilitantur vsque ad non gradū. Consequentis autē falsitas inde ostenditur, quia tactus, ut experientia, ac medici ipsi docēt, in extremis digitis manus plus viget, quā in reliqua parte brachij; cum tamen ij longiūs distent à cerebro. Deinde naturales potentie manāt ab anima in ipso ortu, ut in primo huius operis lib. de communi philosophorum sententia docuimus: Igitur potentie organice non deriuantur per modum lucis à cerebro; sed hærent fixæ, stabilesque in organis. Item calor, & frigus, aliæque eiusmodi accidentia deterioris notæ, non evanescent opere cessante, sed permanent in subiecto, ergo vires sensitivæ in propriis sensorijs. Postremo, quod illa virtus non possit esse vna probatur, quia facultates sensitivæ distinguuntur specie per actus, & obiecta, ut lib. 2. ostendimus: quare cum sensus habeant obiecta specie diuersa, & ab iis secundum modos specie dissimiles immutentur, consequens est, ut non sint vna virtus actiua, sed plures, eæque specie differentes.

Medicorum igitur rationi occurrendum est, uti iam occurrebat, videlicet cum præcluditur via, qua cerebrum sese externis sensibus communicat, cessare ipsorum actionem, quia definit cerebrum impertiri eis animales spiritus, quorum ope destituti sensus operari nequeunt. Huiusce autem responsionis oppugnationi resistendum est dicendo, cum spiritus admodum agiles sint, facileque effluunt, & evanescent, egero sensus perenni eorum comœatu, ac defluxu è cerebro; ideoque si via illis præcludantur, vel confestim, vel post breuem temporis moram extinguī omnes sensuum actiones; non autem quod organa priuentur influenti virtute, quam medici ponunt.

Hinc iam facillè erit diluere primum argumētum initio quæstionis propositū, cuius occasione hæc disseruimus. Negandum est quod in eo assumitur, dicendumque, cum sensuum operationes, ut paulò ante diximus, tendant in obiecta specie distincta, & quæ secundum modos diuersos specie, sensus ipsos immutant, necessariò ex iis argui distinctionem specificam in sensibus; quod in motu fidium, & tibia-

Con. Comm. lib. de Anima.

S;

rum

Falsam esse
medicorū opi-
nionē proba-
tur.

Medicorū ra-
tioni occurr-
tur.

Vnde proue-
niat quod sen-
sus externi
ab operatio-
ne impediun-
tur.

Respondetur
ad 1. arg. cō-
tra pluralita-
tē sensuum.

*Ratio cur v-
na Solis vir-
tus diuersos
præstet effe-
ctus, nō verò
id efficiat in
sensibus una
eandemque vir-
tus cerebri.
Obiectio cō-
futatur.*

rum inflatione minimè cernitur, vt erit considerati perspicuum, at-
que adeò constat propositam similitudinem ad rem non esse. Nec
verò id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Possunt enim
qualitates, quæ à Sole communicantur, vnà cum aliis, quibus in se-
mine, vel alia subiecta materia adiunguntur, producere dissimiles ad-
modum effectus, vt in argumento dicitur. At virtus illa, quæ fingi-
tur à medicis ad organa è cerebro desluere, non ita se habet. Non
enim in organo copulatur aliis qualitatibus, è quib. pariter cum ipsa
sensuum functiones eliciantur; siquidem non apparet quanam ex
qualitate, sint: maximè cum primæ, ex quibus organi temperamen-
tum constat, non nisi dispositiue ad id concurrant. Quod si quis di-
cat cum iis dispositiue concurrentibus posse virtutem illam è cere-
bro manantem administrare omnium sensuum operationes; is con-
festim refelletur argumento desumpto ex obiectorum, & munium
diuersitate, quo paulò ante aduersus medicos ostendimus vites sen-
sitiuas non posse recidere in vnā, eandemque virtutem, quæ sola
operationes sensuum edat; sed necessariò ponendas esse plures po-
tentias actiuas specie differentes; præter eas qualitates, quæ in or-
ganis passiue, ac dispositiue duntaxat ad exequenda sensuum munia
se habent.

ARTICVLVS IIII.

Responsio ad cetera primi articuli argumenta.

*Ad 2. respon-
sio.*

SE C V N D V M argumentū primi articuli est ferè Ioan-
nis Menardi lib. 6. Epistola vltima, quo ille in eam sen-
tentiam abiit, vt crederet omnium sensuum operatio-
nes, in cerebro perfici: Neque id esse alienum à mente
Galen. Verum neque rectè sentit, neque id Galen. exi-
stimauit, qui lib. 1. de causis Symptomatum cap. 8. affirmat, singulo-
rum sensuum functiones in singulis perfici instrumentis: idque ex
eo confirmari potest: quia quantumlibet cerebrum rectè habeat, læ-
so organo sensus, læditur eius operatio, labefacta quoque destruitur;
cortè non nisi quia potentia sentiendi resider in ipso organo. Et hæc
ratio valet etiam ad refellendum Numenium, Iamblichum, & Plo-
tinum existimantes sensus, atque adeò ipsorum operationes inhæ-
rete in ipsa animæ substantia. Idè autem obstructio nerui optici im-
pedit visionem, quia impedit transitum spirituum animalium è ce-
rebro, quorum defectu torpet visus: licet alioqui organi compositio
integra sit; non autem quod inhabeatur traectio specierum visibilium
ab oculo ad cerebrum.

*Excluditur
quorundam
opinio credē-
tium sensus en-
tibus opera-
tiones subsi-
stia anima ad
hærescere.*

Ad tertium.

Ad tertium argumentum negandum eodem modo, quod ad
rem præsentem attinet, se habere sensum ad sensibilia, quo intelle-
ctus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiua, cum sit multo altio-
ris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa, & distributa sunt,
in vnum

in vnum colligere, cōplectique. Lege D. Thomam quæst. 25. de Ve-
rit. artic. 3.

Circa quartum argumentum aduerte in primis Iamblichum non
probasse rationem, qua Aristoteles conatus est ostendere numerum
sensuum inductione per animalium differētias; cum eorum plurima
ignota nobis sint. Dicendum tamen eam rationem, si rectè intelliga-
tur, improbandam non esse. Vt enim concludat, non oportet om-
nia perfecta animantia cognita habere; imò neque opus est, vt sin-
gulis perfectis animantibus omnes quinque sensus conueniant; sed
vt nulli quantumlibet perfecto plures insint, quàm quinque. Ad quod
probandum sat est notasse id in homine, quem constat omnium es-
se perfectissimum.

*Ad quartū.
Iamblichus
Aristoteli ad-
uersatur.*

Quod verò de talpæ cecitate dicitur, ambiguum est: Non credi-
derim, ait Simplicius, talpam penitus carere vi ipsa visiva, ac eius
actu: sed ea, quæ conspicua sit: visus ergo, particeps est: sed veluti per
pelles quasdam sicuti quando nos clausis etiam palpebris non nihil
lucis percipimus: neque enim fieri potest, vt frustra sub curæ natura
oculos sit fabricata: sed per eam cutem operantur quidem; verum
obscure admodum propter earum imbecillitatem, veluti ea etiam,
quæ noctu depascuntur. Magnus etiam Albertus libr. 22. de anim.
tract. 2. ad fin. & si perfectam oculorum compositionem talpis ne-
get, quam alij videntur concedere, vt Aristoteles lib. 4. de hist. anim.
cap. 8. & Galenus libr. 14. de vsu partium cap. 6. affirmat tamen eas
videre saltem imperfectè, si quando è cauernulis querendi alimen-
ti gratia in lucem prodeunt; Quod se ait non semel obseruasse, ac
comperisse. Alij tamen absolute negant conuenire talpæ visum. In
his est Aristoteles lib. 1. de hist. anim. cap. 9. & lib. 4. cap. 8. vbi ita
scripsit; Homo, & quæcumque terrestrium animal generant, atque
etiam quæ & sanguinem habent, & animal paruum, omnia hos om-
nes habere sensus videmus, nisi quid læsum, læcessitumque est: qua-
le genus talparum, cui visus deest. Non enim oculos id in aperto
habet. Cute tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem lumi-
num opacat, oculi intus læcessiti, imperfectique visuntur; sed ita vt
partes easdem habeant omnes, quibus oculi integri constant. Ha-
bent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum conti-
netur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albide am-
bitionem, sed non tam liquidò, quàm oculi conspecti, atque emi-
nentes: nec in partem exteriorem hæc possunt apparere ob cutis
obductæ corpulentiam, vt pote cum natura inter generandum
lædatur, atque ita corpus inchoatum relinquitur. Hæc Aristote-
les, cui circa talpæ cecitatem assentiuntur Galenus citato loco,
Plinius lib. 11. Natur. histor. capit. 37. & libr. 30. capitul. 3. D. Isido-
rus 12. Etym. Abulensis ad caput 2. Leuit. Tullius libr. quarto Acad.
quæstion. Item Philoponus, Themistius, Auerroes, & D. Tho-
mas, alique interpretes: Et quidem his præter experientiam; Talpa bestia
quam se etiam contra aduersarios habere putat, fuit ea ratio, quod subterranea.

*Disputatio
de talpæ caci-
tate, non in-
digna propter
controversiam
Philosophi.*

Aristotel.

*Talpa bestia
subterranea.*

cum talpæ defossi, sepultique sumiles in tenebris degant, frustra eis
natura dedisset aspectum, quem mox essent amissuri occurfu tam
duri, crassique elementi.

Certe cum in hac controuersia hinc inde experientia testimonia citentur, tutius videtur rem in ambiguo relinquere. Qui Aristotelem eiusque sectatores tueri uolet, respondebit Simplicio, & Alberto, fuisse oculos talpis non ad cernendum, sed decoris, & ornatus gratia, atque adeo non frustra: item ad querendas efens olfactum supplere cæcitati. Cui autem pars contraria magis placuerit, dicit talpas non amittere visum in subterraneis cauernulis, propterea quod oculos duriori cute, & membrana contextos habeant, quæ eis quoque præsidio est, ne cum in lucem exeunt, insolito splendore excæcentur.

Sive autem talpa visu careat, siue non; argumentum nihil conficit, quia vel ea non est e numero perfectiorum animantium, de quibus loquitur Aristoteles: vel si est, non oportet iis vniuersim omnes sensus competere, vti diximus. Quod similiter de echinis pronuntiandum. Balanae tamen de perfectis esse constat. Ex vero musculorum satellitio vtuntur, non quod omnino aspectu careant; sed quia pergravi superciliorum pondere obrutis oculis, infestata magnitudine vada non satis praesident, eaque ipsis praenatantes pisciculi demonstrant.

Ad

CAPITIS SECUNDI EXPLANATIO

*An externi
sensus pro-
priam opera-
tionē digno-
scant.*

Ergo quidem. Quia exprimitur duplicem à nobis functionem edi circa
sensibilia; unam, qua sentione ipsam, vt visionem dignoscimus aliam,
qua diuersa sensibilia distinguimus, vt album à dulci: inuestigat hoc
capite Aristoteles, sit ne aliqua interna facultas, ad quam dux illa ope-

rationes attineat: an ve-
ro ipsi externis sensibus
ascendenda sint: ita vt vi-
su sentiamus nos videre,
audire audire, similiter
que ceteris sensibus pro-
priam cuiusque opera-
tionē. Disserte ergo im-
primis ad hāc posterio-
rem partem inuadendam,
hoc modo. Si alio sensu
dignosceremus visionē,
illo etiam colorem sen-
tiremus: siquidem cum
visio sit coloris percep-
tio, neutiquam fieri po-
test, vt ea non percepto
colore sentiamur. Quia

*Arguitur
pro utraque
parte.*

potentias circa colorem versati, sic ut solus aspectus suus percipiat visionem. Item quia nisi singuli sensus suas agnoscant functiones, dabitur infinita propositio: cum enim alius sensus ad percipiendam functionem visus, & rursus alius ad huius operationem

К Е Ф. В.

ΠΕΙ ΔΙ' αὐθιγόμεθα ὅτι οὐρανὸν Τετ. 136.
καὶ ἀστέρας, ἀπ' αὐτῆς ἢ τῇ ὁφεί
αὐθιγόμεθα ὅτι οὐρᾶ, ἢ ἵστια. ἀλλὰ
ἔτι ἡ αὐτὴ ἰσχυρὸς ὁφείας, ἔτι ἰσχυ-
ρομένην ἡρώματι, ὡς ἀν' εὐ-
καὶ αὐτῇ αὐτῆς ἔτι ΔΙ', αὐ καὶ ἵστια
ἴσως, ἢ αὐς αὐτῶν ἴσως, ἢ αὐτῇ
ὡς ὅτι τ' αὐτῆς τῷ ποσότητι.
ἴσως αὐ γὰρ τῇ ὁφεί αὐθιγόμεθα
αὐ καὶ ἡρώμα, ἢ τῇ ἴσως, ἢ ὁφεί αὐτῇ
ἡρώμα ἴσως τῷ ὅρῳ αὐτῶν. αὐ αὐτῶν
τοῦτο.

Text. 116.

Text: 110

Text 118

РАЦИОНАЛИЗМ

Ad primum argumentum eorum, quibus ostendi videbatur dari
plures sensus, quam quinque, negandum est quod assumit, & ad eius
probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem
quandam animaduersoriam, siue attentricem sinxerunt; dicendum
interdum oculum rei præsentis imagine imbutum non elicere vi-
sionem. Verum id non ex eo provenire, quòd desideretur actio al-
terius facultatis, cuius sit ad obiectum advertere; sed quia ipsa vi-
cernendi non tendit in obiectum; quod tunc accidit, cum in rem
aliam vehementi applicatione intenti sumus. Itaque non advertit
oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut distinctam ab
ipso videndi actu, sed advertere dicitur quoties anima non ex toto
ad alterius potentiae operationem avocata, impertit etiam se oculo,
ita ut is quoque suo munere rite fungatur. Lege Aristotelem in
probl. sect. 11. quest. 33.

Respondetur
ad argumē-
ta.
Ad primum.

Qua sit ex-
ternorū sen-
sum aduer-
tentia.

Ad secundum respondendum est cum D. Thoma 1. part. qu. 78. art. 3. quavis magnitudo, aliæque sensibilia communia sint sensibilia per se; non tamen requirere diuersum sensum à quinque vulgaribus, quia non primò, & per se sensum mouent, vt sensibilia propria, sicutialibi exposuimus. Nec refert quòd magnitudo plus differat à colore, quàm sonus: nò enim talis diuersitas sat est ad sensuum multiplicationem, quæ non sumitur nisi ex distinctione sensibilium propriorum, & per se secundum varios modos immutandi, vt articulo secundo cum D. Thoma disseruimus.

Ad secundū.

Non quacū-
que diversi-
tas in obic-
tū, impor-
tat sensuum
distinguentē.

CAP. II.

Text. 126.

Cum autem sentiamus nos videre,
ac audire, necesse est, aut visus
sentiamus nos videre, aut alio sen-
su. At si alio sensu tum idem sen-
sus erit, & ipsius visus, & etiam
coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdē erunt
subiecti, vel se ipsum sentiet ipse. Præterea, si alius
sit sensus, qui percipit ipsum visum aut in infinitū
sicut abditio, aut erit aliquis sensus, qui seipsum per-
cipiet sentientem. Quare id ipsum in primo sensu
continuo est faciendum. ^b At hinc oritur dubitatio.
Nam si visū quidem sentire nil aliud est, quā
videre, videtur autem color, vel id, quod habet co-
lorē, si quippiā videris id, quod videt, & colorem
id habebit profecto, quod videt primum. ^c Patet
igitur

Text. 137.

Text. 138.

rationem sentiendā, sic-
que deinceps absque vi-
lo termino.

At hinc oritur Pro-
parte contraria ita dispo-
nit. Sentire visū est vide-
re: ut videre nihil est
aliud, quān colorē
coloratūve percipere:
atq; visio nec est color,
nec aliquid colore affe-
ctum: non potest igitur
visio aspectu sentiri, sed
alio sensu: alioqui ex-
curreret potentia viden-
di extra propriū ob-
iectum, quod fieri acqui-

Atque igitur, Dispensationis gratia proxima adductam rationem solvunt. Idque dupliciter. Primum negando visum sentire nihil esse aliud, quam videre: quodam namque auditu sentimus, quodam esse coloratam, seu visum.

visu sentimus, quæ non videmus, ut tenebras: quædam audire sentimus, quæ non audimus, ut silentium. Item insinuat visionem non esse coloratam, seu vi-

Se 3 dens.

Text 543.

De duplici
affectione qua
datur ex par
te sensus. Et
sensibilis.

Democritus, ut constat ex 4. Metaphys. cap. 1. quod sublato sensu sensibile tolli affirmant, quamvis enim id aliquo modo recte dici possit, ut paulo ante annotatum fuit, videlicet, si affirmetur de sensu, & sensibili in actu: absolute tamen, & univocum pronuntium ab eis non debuit.

Quare excellens sensibile sensum labefactet.

Atque ob id. Posteriorem vero controuersiam diluit, alicui sensibile excellens ideo sensum emittit: quia sensibile in quadam proportionem, & temperie consistit, cui obiectum si insolens, ac nimium sit, dum in organum agit, oblationem, & perniciem infert, sicut & sensibus ea iucunditatem parant, quae mediocritatem, & proportionem sentiant, ut in sonis consonantiae, in coloribus condimenta, in coloribus medij, & denique ea, quae extremorum permixtione constant.

Unusquisque igitur. Ad vbetioris explicationem controuersiae, qua quæritur ad quam facultatem spectet percipere singulorum sensuum functiones, tria quædam sumit. Primum est, singulos sensus propria vendicare obiecta, quæ percipiant, & à quibus patiantur. Secundum est, quemlibet sensum esse facultatem inhaerentem proprio sensorio, quæ tali, id est, prout certis qualitatibus ad sentiendi munus obeundum idoneis affectam est. Tertium, unicuique sensui competere sui obiecti differentias cognoscere, ut aspectui atrum, & candidum: tactui calidum, & frigidum, durum, & molle, humilitateque ceteris.

Tria quædam singulis sensibus competere.

At enim cum album, & dulce. Statim, probatque dari sensum unum, quem communem vocamus, cuius proprium munus sit omnium externarum sensuum operationes cognoscere: philosophaturque hunc in modum. Exprimunt nos non solum percipere differentias obiectorum ad unumquemque sensum pertinentes, ut album, & nigrum, amarum, & dulce: verum etiam de omnium obiectorum differentiis iudicare: hoc autem iudicium sensu perficitur, cum sit de re sensibili, quæ primo ad sensum pertinet: non potest autem uno aliquo externo sensu fieri, nec etiam pluribus: ergo aliquo alio ab eis distincto.

Dari sensum commune.

Atque ob id. Posteriorem vero controuersiam diluit, alicui sensibile excellens ideo sensum emittit: quia sensibile in quadam proportionem, & temperie consistit, cui obiectum si insolens, ac nimium sit, dum in organum agit, oblationem, & perniciem infert, sicut & sensibus ea iucunditatem parant, quae mediocritatem, & proportionem sentiant, ut in sonis consonantiae, in coloribus condimenta, in coloribus medij, & denique ea, quae extremorum permixtione constant.

Text. 143.

Text. 144.

Text. 145.

Text. 146.

res naturales philosophi sentiebant, qui quidem sine visu neque album ullum, neque nigrum esse dicebant, neque item ullum sine gustu saporem. Nam parum recte, parum non recte sentiebant. Etenim cum dupliciter sensus, sensibilesque dicatur, potentia atque actu, in his quidem secundis sit id ipsum sane, quod dictum est, in illis autem primis non sit, ut luce clarius extat. At illi de hisce simpliciter loquebantur, quæ simpliciter non dicuntur. Quod si vox quadam concentus est, vox autem, & auditus, tum unum, tum non unum, aut non idem sunt, & concentus est ratio, necesse est & auditum quandam esse rationem.

Text. 143.

Atque ob id ipsum exuperans quodque tam acutum, quam graue corrumpit auditum, atque denascat, & in saporibus gustum, & in coloribus visum, id quod nimium est splendidum, & tenebrosam, & in odoribus vehementem odor, sine dulcis, sine amarus, quia sensus ipse quadam est ratio rata. Quocirca sensibilem ea, quæ sincere talia, quæque simplicia sunt, ut acutum, vel dulce, vel falsum cum reducuntur ad rationem, sensui sunt iucunda: tunc enim ipsum delectare videntur. Omnino autem ipsum mistum, magis concentus est, quam acutum vel graue. Tactui quoque non calidum sane simplex, ac frigidum, sed id quod est ad rationem redactum amicum est atque iucundum, enimvero sensus ipse ratio quadam est, uti diximus: sensibilem autem ea, quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipsi, aut tandem ipsum corrumpunt.

Text. 144.

Unusquisque igitur sensus, ut saepe diximus sensibile est obiecti, estque in instrumento suo ea ratione, quæ illud sensus est instrumentum, & differentias sensibiles obiecti sui discerni, ut album quidem & nigrum visus: dulce autem & amarum gustus, & ceteris similiter sensus.

Text. 145.

At enim cum album & dulce, & singula sensibilem ad singula nimirum aliquo comparemus ac discernamus, & sentiamus differre, necesse est id ipsam profecto fieri sensu: quippe cum illa sensibilia sunt.

Text. 146.

Quo patet carnem ultimum instrumentum non esse. Nam necesse esset id, quod discernit, tangendo discernere. Fieri igitur non potest, ut separatim non discernatur dulce diuersum esse ab albo, sed uni cuiuspiam ambo nota esse oportet. Illo namque modo sane.

Quo patet. Credit Philoponus significare hoc loco Aristotelem carnem, id est, corpus, non esse sensum communem, quia non nisi alia parte sui aliam partem sensibilibus tangendo diiudicaret, atque ita discernere sensibilia non posset, quia, id quod iudicium tertium esse oportet, cui totum, de quo iudicat, notum sit. Vocat autem Aristoteles ex sententia Philoponi ultimum instrumentum sensum communem, quia ad hunc in recessu positum sensus omnes desinunt, non aliter quam lineæ ad centrum. Alij volunt probare Aristotelem sensum communem non esse tactum, qui forsitan alicui esse videretur, quod tactus sit fundamentum sensuum reliquorum, & per totum corpus diffundatur, cunctisque inhiantibus: iuxta quam interpretationem sic erit praesens ratio intelligenda, Si sensus communis tactus esset, cum tactus tangendo res percipiat, non possemus de sono, & albo iudicium ferre: nisi ea tangendo, quod falsum esse constat: siquidem haec absque tactu dignoscuntur. Quibus hæc expositio placuit, dicenti verba illa, Patet carnem ultimum instrumentum non esse, sic debere intelligi, Patet carnem, quæ est instrumentum tactus, non esse organum sensus communis, ac, quod eodem recidit, sensum communem non esse tactum.

De germana huius loci sententia, conueniunt.

Fieri igitur. Quod praedictum iudicium non exerceatur à pluribus sensibus externis, verbi gratia, quod de albo, & dulci non iudicat aspectus, & gustus.

QVÆSTIO I.

Vtrum externi sensus functiones suas
percipiant, nec ne.

ARTICVLVS I.

Quibus rationibus pars affirmatiua ostendi videatur.

1. Argum.

Pro affirmatiua parte questionis hæc se offerunt argumenta. Cum sensus externi in otio sunt, norunt se nullam edere functionem: sed cuius est percipere se non operari, eiusdem est cognoscere se operari; ergo sensus externi percipiunt suas functiones. Maior probatur; quia aspectus dicitur sentire tenebras, & auditus silentium: id verò non ob aliam causam nisi quia aspectus cognoscit se non videre, & auditus non audire.

2. Secundò, Sensus externi habent suas delectationes: capit enim voluptatem auditus concentu musica: visus intuitu viridum colorum: olfactus salsamentis, similiterque ceteri sensus appulsu convenientium qualitatum. Huiusmodi verò delectationes oriuntur in sensibus ex actione, qua quilibet eorum in proprium obiectum fertur: Sed delectatio non prouenit nisi ex re prius cognita; necesse ergo est vnumquemque sensum propriam functionem, qua delectatur, agnoscere.

3. Tertio, Eodem sensu apprehendimus colorem v. g. & actum, quo in eum tendimus, sed colorem apprehendimus aspectu; ergo & ipsius aspectus actionem. Maior tripliciter probatur, primum quia vt Aristoteles proximo capite opponebat, cum visio sit coloris sensio, fieri nequit, vt sine colore percipiatur. Quare si ea cognoscere- tur ab alio sensu, iam duo sensus circa colorem versarentur. Secundò, quia omne coloratum pertinet ad obiectum visus, visio autem suo modo colorata est, vt patuit in contextu. Tertio, quia si cognitio alicuius sensationis ab vno sensu elicitæ in alium sensum caderet; danda esset infinita in sensibus progressio; oportet enim functionem primi à secundo cognosci, functionem secundi à tertio; atque ita deinceps absque vlllo termino.

4. Quarto, Omnis cognitio fit præeunte specie, sed ad sensum communem non deferuntur species, quæ externorum sensuum functiones, sed quæ eorum duntaxat obiecta representant: non igitur eiusmodi functiones à sensu communi, sed à proprio sensu dignoscuntur. Probatur minor, quia cognitio sensuum externorum non videtur habere vim traiciendi ad sensum communem aliam imaginem, præter eam, quam à re obiecta accepit. Hæc autem non est imago propriæ operationis, vt satis constat, sed ipsius tantum obiecti; ergo, &c.

Quintò,

Quintò, Intellectus percipit suos actus, & supra eos reflectitur; ergo & sensus; Probatur conclusio. quia hæc reflexio nõ tanti esse videtur, vt non potuerit, debueritque externis etiam sensibus communicari; præsertim cum iis nihil magis proximum, ac præsens sit, quàm eorum propria operatio. Accedit testimonium Platonis in Theæteto, vbi ait sensum sentire quod sentit, & quod non sentit.

ARTICVLVS II.

Approbatio negatiue partis: Dilutio argumentorum
superioris articuli.

IN CA explicationem propositæ difficultatis in varias sententias philosophi abiire. Nam D. Nemefius in lib. de hominis natura c. 7. item Plutarchus apud Philoponum lib. 2. huius operis text. 103. putant cognoscere externorum sensuum functiones ad rationem, & intelligentiam pertinere. Michael Ephesius libr. 9. & Philoponus loco citato ad ascribunt alteri potentie, quam appellat *συναισθησις*, id est, attendentem. Alexander 3. lib. q. natural. Themistius hoc in libr. 4. c. suæ paraphr. Simplicius text. 136. Aegydius, alique nonnulli volunt quemlibet sensum externum percipere suam operationem. Quod Aegydius ita defendit, vt dicat externos sensus percipere suas sensationes non quidem per actum reflexum ad ipsas terminatum, sed eodem actu, quo feruntur in obiectum, indirectè tamen.

Sit prima assertio. Cognitio operationum, quas externi sensus edunt, non est ad solam vim intellectualem, nec ad illam potentiam, quam animaduersoriam, seu attendentem vocant, deleganda. Hæc quoad priorem partem ex eo suadet, quia percipere omnium externorum sensibilibus differentias, & de singulorum sensuum perceptionibus iudicare, non excedit facultatem animæ sensitivæ, cum alia præstantiora munia à brutis animantibus administrantur, vt constat ex iis, quæ 2. Physicæ auscultationis lib. explicuimus, cum de instinctu ageremus. Quare non est cur id ad altiore animæ gradum reiciatur. Accedit testimonium Aristotelis cap. superiori, vbi palam docuit, probauitque sensum communem percipere, & diiudicare actiones externorum sensuum. Posterior pars ostenditur, quia facultas illa attendens superuacanea, fictitiæque est; cum quælibet facultas, si nihil obsit, absitve, per se ad operationem suam administrandam possit attendere; præsertim cum nihil sit aliud sensum ad obiectum attendere, quàm in obiectum tendere, vt superius diximus.

Secunda assertio. Externi sensus non percipiunt suas operationes. Hæc est D. Thomæ 1. part. quæst. 78. art. 4. & quæst. 87. art. 3. vbi ait, præter quinque sensus externos, qui sensationes suas non apprehendunt, necessarium esse animali sensum communem, vt externorum actiones percipiat. Est etiam Capreoli in 3. dist. 44. quæst. 1. art. 3.

T: 3

Ferra

Varia de re
proposita phi-
losophorum
placita.

2. Assertio.
Dignatio sen-
sionum non so-
li posita in-
tellectui tri-
buenda est.

Potest à ani-
maduersoria
fictitiæ esse.

2. Assertio.
Externos sen-
sus non perci-
pere suas ope-
rationes.

Ferrariensis quæst. 1. huius libri, Ianduni qu. 33. Apollinaris qu. 37. Magni Alberti, Auerrois, & aliorum: imò & Aristotelis non solum proximo superiori capite, sed apertius in lib. de Somno, & Vigilia cap. 2. ubi ita scripsit. Non enim visu se videre videt, nec visu, aut gustatu iudicat, iudicareve potest distare dulce ab albo, neque seorsim, neque simul utroque, sed particula quadam communi.

Nō dari reflexionem in sensu.

Directa actione sensuum functiones non percipi.

Respondetur 2. Argum.

Deinde, quod nullus sensus cognoscat suas operationes per reflexionem probatur, quia istiusmodi reflexio, seu reditio supra se teste Proclo, communi aliorum auctorum assensu est opus intellectus facultatis, quæ primùm recta pergit, deinde ut quasi circulum absoluat in se ipsam recurrit, quod non conceditur potentie materiali, quæ secundum organi temperamentum determinata est ad solam rectam operationem, uti Diuus Thomas edisserit in 1. Sententiarum dist. 17. q. 1. art. 5. in solutione tertij. Deinde, quod neque eo modo, quo quidam volunt, nimirum per eandem directam actionem possit sensus functionem suam percipere, ex eo ostenditur, quia nulla potentia excurrit extra limites sui obiecti; operatio autem sensus non est obiectum ipsius sensus, ut obiectum visus visio, sed color. Adde quod nulla intellectio creata est primò, directòve sui intellectio, ut docet Sanctus Thomas 1. part. quæst. 87. art. 5. Quare multo minus visio externa suimet visio erit.

Argumenta autem, quæ oppositum suadebant, non concludunt. Nam primo facile respondebit, qui dixerit aspectum non proprie sentire tenebras, nec alios sensus suorum obiectorum privationes simpliciter dignoscere: sed admodum improprie, & quasi per actionem negatiuam, quatenus ea cum propriis, ac veris sensuum obiectis, formisque sensibilibus aliquam habent cognitionem, dum connotant subiectum in quo illa sunt. Itaque eatenus dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, nō autem quod cognoscat se non videre. Quod de cæteris sensibus pari modo pronuntiandum est.

Ad 2. Ad secundum dicto sensuum delectationes consequi ex perceptione conuenientium obiectorum: sed ad eas nō requiri cognitionem eiusmodi perceptionis in eodem sensu; quia ut delectatio non pertinet proprie nisi ad appetitum, ita ad phantasiam spectabit percipere rem, & qua voluptas sensitua oritur, eamque appetitui offerre.

Ad 3. Ad tertium, neganda est maior propositio, si contendat eodem sensu externo percipi à nobis & colorem, & visionem: concedenda verò, si velit præstari id aliqua alia facultate, id est, sensu communi. Nec enim absurdum est videri aspectum circa colorem, tanquam circa proprium, & adequatum obiectum: (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) simulque aliam altiore facultatem, id est, sensum communem, circa eundem occupari tanquam circa parziale suum obiectum, ac sub alia ei propria notione, de qua in progressu sermo erit. Quo patet responsio ad primam rationem, qua

qua maior confirmabatur. Ad secundam verò dicendum est, modum illum, quo visio colorata appellatur, nimis improprium esse, nec sufficere ad reponendam visionem inter obiecta potentie visuæ. Ad tertiam respondendum nō dari eiusmodi infinitam progressionem, quia deueniendum tandem erit ad intellectum, qui suam operationem reflexu dignoscat.

Visio improprie dicitur colorata.

Ad quartum concessa maiori, negetur minori: quilibet enim sensus externus per suam propriam cognitionem speciem quandam edit, quæ rem sensibilem, quam percipit, & perceptionem ipsam, siue rem sub ratione cognitionis interno sensui exhibet, ac representat. Ad quintum dicimus intellectum ob suam præstantiam, & absolute rationem à materia posse reflecti supra se: non tamen sensum, cuius nature is cognoscendi modus adeò excellens non congruit, esse suam functionem sibi inhaerentem, & copulatam habeat. Nec enim eiusmodi præsentia ad reflexam cognitionem sat est, sed oportet ut res in ratione obiecti, ac secundum esse cognoscibile, præsens fieri queat. Quod verò ad Platonem attinet, licet eius auctoritas in Academia magna sit: in Lyceo tamen irrefragabilis non est. Responderi tamen potest, cum dixit sensum sentire quod sentit, nihil aliud significare voluisse, quam sensum recipere in se tum propriam operationem, tum priuationem illius. Maxime cum in Charneide neget sensus percipere se ipsos. Ita enim in eo Dialogo scripsit. Generatim sensus omnes percurrere, considerareque vtrum sensus inueniri aliquis possit, qui se ipsum, cæterosque sensus percipiat, nihil tamen eorum sentiat, quæ sensus alij sentiunt, impossibile & hoc existimo.

Ad 4.

Ad 5.

Intellectus supra se solus reflectitur.

QVÆSTIO II.

An detur sensus communis; & vtrum is in cerebro resideat.

ARTICVLVS I.

Quibus indiciis communis sensus deprehendatur.

RERE, qui sensum communem negarint, eo potissimum argumento, quia nullum occurrit sensibile, quod in aliquem è quinque externis non cadat. Horum tamen opinio reuocanda omnino est: asserendumque cum schola Peripatetica, & communi aliorum Philosophorum assensu, docente Aristotele tum proximo capite, tum libro 3. capit. 7. text. 31. & in lib. de morte, & vita capit. 1. aliisque in locis, dari sensum communem: cuius ponendi necessitas, ac ratio variis modis deprehenditur. Primùm, quia cum soleat natura, quantum fieri potest, multitudinem ad unitatem reuocare, conueniens erat, ut omni

Ratio qua suadet dari esse sensum communem.

D. Tb. 1. p. 9. 78. art. 4. & 12. A. 4.

ut omnes sensus externos in vnum quodammodo coniungeret, in quem ut linea à circumferentia in centrum, ita vndique è singulis aliorum sensuum organis, sensibilium imagines confluerent, colorum ab oculis, sonorum ab auribus, odorum à naribus, saporum à lingua, tactilium qualitatum à toto corpore. Qua centri similitudine usus est Auctor operis de secretiori sapientia secundum Ægyptios lib. 1. cap. 9. & Arist. libr. 3. huius operis loco paulò superius citato, dum sensum communem vnum quid, mediumque inter externos sensus appellat.

2. Ratio. Secundò idem efficacius suadetur ex eo, quia cognoscimus nos audire, tangere, olfacere, ceteraque externorum sensuum munia: hæc autem cognitio non pertinet ad aliquem è quinque vulgatis sensibus, ut proxima questione ostensum fuit: referenda est ergo ad aliam altiore, communioremque potentiam, ad quam primò eiusmodi functionum imagines deferantur: quæ non est alia, quàm sensus communis. Nec satisfaciet, qui dixerit eam facultatem esse ipsum intellectum. Namque ea etiam Brutis necessaria est, ut mox ostendemus, quibus perinde à natura deneganda non fuit. Deinde quia, ut superius argumentabamur hæc sensuum perceptio non exuperat sentientium facultatum vim.

3. Ratio. Tertiò. Idem ex eo comprobatur, quia ut colligitur ex iis, quæ docuit Aristoteles hoc in libro ad calcem capitis secundi: scripsitque D. Gregorius Nyssenus lib. 2. de viribus animæ cap. 1. & videtur asseruisse Plato, ut annotauit Marcellus ad initium Theæreti: dandus est aliquis sensus interior qui non solum hausas cunctorum sensibilium imagines primò hauriat, & sensibilia ipsa percipiat, ut proxima ratio ostendebat; sed qui tanquam aestimator, & arbiter diuersorum sensuum obiecta discernat, & diiudicet, cum quilibet sensus particularis circa proprii duntaxat sensibilis differentias occupetur: ut aspectus circa atrum, & candidum, similiterque reliqui sensus: hic autem sensus est is, quem communem dicimus. Nam quod ad hanc actionem iudicandi, sensus ipsi externi per se haud quaquam sufficiant, inde patet, quia plures sensus perinde se habent, ac multi homines. Quare ut hi de diuersis rebus, nisi easdem singuli cognoscant, sententiam ferre nequeant, ita neque sensus de aliorum sensuum differentiis, quas non attingunt; & ut Themistius hoc loco capit. 7. sic paraphrasis edisserit; quemadmodum licet multi magistratibus libelliones, atque exceptores pragmatici affideant; vnus tamen est, qui ius habet sententiæ ferendæ: ita & in corpore animalis, tametsi multa instrumenta, machinamenta que sunt, in quæ rerum simulacra recipiantur; vna tamen vis arbitra esse debet, quæ de omnibus scisciat, iudicet, pronuntiet. Fuisse verò animantibus, & quidem omnibus necessariam hanc vim iudicatricem ex eo patet, quia nisi animal quid noxium; quid salutare; quid minus ac magis conueniens; quid fugiendum; amplectendum ve sit, discernat: breui in interitum ruet.

Sed

Sed & aliud præterea communi sensui munus delegatum est, videlicet, impertiri sensibus externis vim ad functiones suas obeundas per communicationem spirituum animalium, quos ab se veluti fonte, ac primario sentiendi instrumento effundit, ut constat ex iis, quæ docet Aristoteles lib. 2. de partibus animalium c. 10. & in libro de morte, & vita cap. 1. Vnde cum obstruitur via illa, qua prædicti spiritus egrediuntur, ut in somno accidit, necesse est feriari externos sensus, teste eodem Aristot. lib. de somno, & vig. c. 3. Præterea quoties sensus communis languescit ac malè habet, etiam externi sensus propriis officiis, vel omnino, vel ex parte destituuntur, ut videre est in iis, qui morti propinqui sunt, quibus primarij illius sensorij temperies dissoluitur, & extinguitur; & in paralyticis, atque apoplecticis, quibus prædicti sunt nervi, per quos spiritus animales ad externa sensiteria deuehuntur.

ARTICVLVS II.

Sensum communem non in corde, sed in cerebro residere.

Vo d ad alteram quæstionis partem spectat, vbi nam communis illa, ac primaria sentiendi vis organum habeat, magnum est inter philosophos dissidium. Nam Aristoteles, etsi proximo capite dixerit sensum communem esse omnium sensuum externorum quasi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id esset, non docuit. Verum alibi ipsum in corde, vel in parte, quæ cordi proportionem respondeat, constituit, ut libello de Iuente, & Senectute c. 2. & lib. 2. de partibus animalium c. 1. & 10. & lib. 3. c. 4. & lib. de sensu & sensibili c. 2. & de somno, & vigilia c. 2. & de animalium motione c. 9. Cuius opinionis fundamentum apud illum fuit, quod pro certo haberet cor non solum naturalium, & vitalium, sed etiam animalium facultatum originem esse.

At enim id medici acerrimè oppugnant, ostenduntque licet vitalium functionum, & arteriarum principium in corde insit: naturalium tamen operationum, & sanguinis, atque venarum fontem in hepate; sensitiuarum actionum, arbitrarij motus, & neruorum originem in cerebro esse. Quam difficultatem quia in primo libro de ortu, & interitu accuratè pertractauimus, vbi Medicorum sententiam partim rationibus, partim anatomica artis experimentis satis confirmatam amplexi fuimus; non est quod hoc loco actum agamus. Illud tamen iterum commonemus, si de principio sentiendi remoto sermo sit, id haud dubiè cordi ascribendum esse; cum in eo vigeat nativi caloris officina, in eodemque procreentur spiritus vitales, sine quorum ope nec vllus motus edi, nec vlla internorum, externorumve sensuum functio obiri potest. De quo principio si Aristoteles locus ante citatis ageret, non esset cur à Medicis aut à nobis in hac controuersia deferretur. At cum non remotum, sed

Con. Comm. lib. de Anima.

Vv

proxi

*A sensu cō-
muni tāquā
à primario
sentiendi in-
strumento spi-
ritus anima-
les diffundū-
tur in sensus.*

*Aristoteles
illi sedem de-
signauit in
corde.*

*Medici in
cerebro.*

*Cor princi-
pium remotū
sentiendi.*

*Sensus com-
munis vel
honorarius
arbiter infe-
riorum sen-
suum de om-
nib. externis
sensibilib. co-
gnoscit.*

proximum sentiendi, ac mouendi initium in corde collocasse, & vni
principi membro tanquam regi, totius corporis administrationem,
& quasi monarchiam simpliciter detulisse, qui loca illa inspexerit,
facile iudicabit. Consule Galenum libro de symptomatum causis
cap. 8. & lib. de vsu pulsuum, Fernelium lib. 5. Physiologiae cap. 11.
Lege quoque, si placet, Auerroem libro 2. de partibus animalium
cap. 7. & libro 2. Collect. cap. 11. pro Aristotele contra Galenum
disputantem.

*Sensus reli-
qui interni
hospitantur in
cerebro.*

Est itaque sensus communis nō in corde, sed in cerebro, vbi etiam
sedem habent reliqui sensus interni, ad quos ille, vt progressu expo-
nemus

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Rationes qui
bus aliqui
adducti pu-
rari à sen-
su intellectu
nō distingui.

Vm autem. Quia veterum nonnulli animam ex locali motu defini-
ebant, alij ex cognitione, alij ex utroque: vt pateat recte ne id fe-
cerint, atque vt simul viam aperiat ad disputationem de intellectu, &
voluntate: explicandum proponit quid inter sensum, & intellectum

К Е Ф. 7.

1

2

ad id potissimum argu-
menta fuisse videntur.

Primum quia tam sensu, quam intellectu iudicamus: quo fit ut hæc officio cōveniant: quòd si officio, etiam natura.

Deinde, quia & sensus,
& intellectus rebus præ-
sensibus afficiuntur, &
moventur. Quod Em-
pedocles in suo poemate
significauit aënis sapien-
tiam augeri ad præsens,
id est, intuitu, atque ex-
perientia præsentium re-
rum, & prædiciam si-
mul, & præfugia futuro-
rum ex insomniis, quæ
ad sensum pertinent ab-
euentis rerum præsen-
tium pendere. Idemque
sonant versus illi ex Ho-
mero hoc loco adducti,
nimitum ita se habere
humaniū intellectum,
vt res se habent, & vt di-
bus singulis pro tempo-

nesque succedunt. D. Thom. illud, ad præsens, in carmine Empedoclis in alium sensum accipit, videlicet pro præsens cœli schemate, seu facie, ac syderum configuratione & influxu. Et in carmine Homeri appellatione summi rectam Olympi, indicari putat Solem, à quo sydera omnia pendent. Ita verò sensus Empedoclis erit, intellexit.

[illegible]

Text. 151.

முதுகு

CAP. III. EXPLANATIO.

nemus, rerum simulacra transmittit. Vnde est, quod vehementer la-
so capite interiorum sensuum nimia turbentur, & cum aliqua in-
iis offensio accidit cerebro remedia adhibeantur, & cum aliqua in-
est in animantibus, quæ secta viuunt, sensum communem non esse
aliqua certa parte definitum. Quod ex eo constat, quia cum illa post
sectionem adhuc animali motu ciantur, & is motus sit ab appetitu
per virtutem motricem; appetitus autem nihil, nisi proponente ac
dirigente phantasia, expetat, negari non potest in partibus diuisis
relictam fuisse vnâ cum appetitu phantasiam imperfectam, quæ in
eiusmodi animantibus à communi sensu non differt.

1 In seſſis ani
 2 mātibus ſen-
 3 ſus commu-
 4 ni nullā ha-
 5 bet definitā
 6 ſedem.

CAP. III.

TEXICO.

Cum autem duabus prisci differen-
tijs maximè diffiniat animam, mo-
tione inquam loco accommodata, &
intelligendo & discernendo ac sen-
tendo: considerandum est siquid intersu inter in-
telligere ac sentire. Videtur namque tam intelligen-
re, quàm otiam sapere, veluti quoddam esse sentire.
Etenim his virisque rerum aliquas anima discernit, atque cognoscit. Et veteres idem esse sapere sen-
tireq, censent. Quemadmodum & Empedocles dixit,
Ad præsens, hominum crescit sapientia
semper.

Et alio vni sui in loco:

Hinc varia his semper prudentia somnia
monstrat.

Idem & Homerus his carminib. sensisse videtur:
Tales namque insunt mentes mortalibus
ipsis.

Quales quotidie summi fert rector O-
lympi.

Text. 151. Etenim omnes hi putant ipsum intelligere corporis esse perinde atque ipsum sentire. ^b Et sentire simili simili arbitrantur, & sapere, ut in superioribus diximus locis. ^c Oportet tamen ipsos de errore quoque deceptione differere. Sunt enim hac magis propria animalium, plusque id temporis est, qua in hi anima versatur, ut patet. Idcirco necesse est aut universa, qua videntur.

magis propria, magisque nobis familiaris sit, quia in ea diuini veritatem, tum,

Vv = vt D. Tho

intellectu, ac sapientiam
augeri ad præsens, id est,
secundum præsentis horæ
celestium syderum sta-
tum, & vires. Homerus
autem pronuntiavit ta-
lem esse mentem homi-
num, qualem Sol cetero-
rum syderum veluti dux
& moderator, cum reli-
quis stellis efficit. Cate-
rum quoniam ratione cor-
pora celestia in se habent,
& intellectu atque hu-
manâ voluntate quæant,
nequeant influere in
libris de celo fuit à no-
bis explicatum.

Lib. 2. c. 3.
q. 8.

Et sentire simile.
Tertia ratio ob quam
nonnulli putant intel-
lectum non distingui à
sensu, ea fuit, quia ut si-
militer sentimus, ita simi-
liter, rebus intelligentiâ ca-
pitus. Vnde concludam
ducebam tam sensum,
quàm intellectû organo
corporeo insidere, cum
corpora percipiunt atque
ad id intellectû esse sen-
sum, cum omnis facultas
cognoscens, quæ materiam
inhabet, sensus sit.

Oportebat tamen. Redargun-
Priscos redarguit, quod
de notitia locuti fuerint,
de errore autē nihil me-
minuerint, neque decep-
tioni, & ignorantiae cau-

tur antiqui
Philosophi
quod de er-
rore nihil dis-
seruerint.

perferimus cum ignorantia
in ea diutius versamur, tum,
Vv z vt D. Tho

ut D. Thom. addit, quia ex nobis erramus; scire autem non nisi ex alterius ope, & magisterio solemus. Nisi quis veteres excusare velit aiena eos nihil de errore dis-
seruisse, quod putarent omnia vera esse, nullamque dari deceptionem. Vel certe
(quod ab eis inculcatum fuerat) quia putarunt cognitionem veram esse, cum si-
mile animam tangeret, ut ignis particulam animae igneam; errorem, cum dissi-
mule, ut ignis portionem aqueam eiusdem animae, cum cognoscere per si-
militudinem videtur contra-
rium ei, quod est co-
gnoscere per dissimilitudinem, &
error, ac scientia contra-
riorum sit, id est, opposi-
to modo accidit. Verum
hæc ridicula sunt, & per-
absurda; siquidem pa-
lam est nos interdum
falli, & animam ele-
mentorum concietione,
aut mole corporis non
constare, ut ex his, quæ in
primo libro disputata
sunt, manifestum est.

Intellectum
a sensu di-
stingui.

Non igitur idem.
Duplex argumentum con-
cludit neque sentire, &
intelligere, neque sen-
sum, & intellectu idem
esse. Primum, quia sen-
sus omnibus inest ani-
mantibus, nullum est
enim animal, quod ta-
ctu non sit præditum.
Deinde quia sensus circa
propria sensibilia non
errat intellectus vero se-
pe fallitur: licet enim
cum scientia, prudentia,
aut vera opinione duci-
tur, non aberret a verita-
te, si tamen contrariis af-
ficiatur, decipitur.

Datur ima-
ginatio eaq-
ue intellectu
distingui.

Imaginatio nam-
que. Probat dari imagi-
nationem, eamque ab
intellectu, & sensu di-
stingui: quia licet, nec
imaginationis actus ab-
que prævia sensus noti-
tia exerceatur, nec existi-
matio (quæ est actus quidam intellectus comprehensivus scientiam, prudentiam,
& opinionem) nisi antecedente imaginatione fiat: Imaginatio tamen, id est, ima-
ginationis actus differt ab existimatione, quæ actio quedam intellectus est: pri-
mum, quia ut in, qui artificiosa memoria utuntur, loca, & imagines pro arbitrio
suo fingunt, ac disponunt, quibus rerum opportune recordentur, ita in nostra po-
testate est imaginari quicquid libuerit non autem opinari (quod est pars quedam
existimationis) imaginari enim falsa, quæ non existunt: opinari vera, aut quæ
pro veris accipimus. Secundum, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat me

identur, ut quidam inquit, esse vera, aut dissimilis
rei tactu erroris esse deceptionem: quippe cum id sit
contrarium illi simili in qua cognoscere simile. Vide-
tur autem & deceptio & scientia contrariorū esse
eadem.

Text. 152.

Non idem igitur esse sentire ac sapere,
patet. Illud enim omnibus animalibus, hoc valde
paucis inest. At neque intelligere idem est ac sen-
tire, intelligere, inquit, quo recte atq, non recte res
percipi solent. Quod namque recte percipit id est pru-
dentia, & scientia atq, opinio vera: at quod non re-
cte, id est nimirum his ductu contrarium. Etenim pro-
priorū sensus semper est verus, & universis ani-
malibus inest: at sit, ut falsis quoque quis ratiocine-
tur, neq, cuiquam competit, cui non inest & ratio.

Text. 153.

Imaginatio namque diuersa est a sensu, mentis-
que: atque neq, hac sit sine sensu, neque existimatio sine
hac esse potest. Non idem autem esse imaginationem,
existimationemve, patet. Hic enim affectus in po-
testate nostra sine controuersia collocatur: licet namq,
cum libet fingere quidquid volumus, atque ante
oculos ponere, perinde atque si facimus, qui artificio-
sa memoria comparatis atq, dispositis locis imagines
fingunt, atq, simulachra collocant. At opinari in no-
bis non est suū, necesse est enim opinantē, aut veram,

Text. 154.

aut falsam existimationem habere. Præterea cum opi-
namur aliquid malū esse, atque terribile, continuo
perturbamur. Similiter & cum opinamur quippiam
esse tale, ut in illo sit confidendum. At cum imagina-
mur talia perinde afficimur, atq, si in pictura ea-
dem spectaremus. Sunt autem & existimationis
ipsius hæc differentia, scientia, & opinio, & pruden-
tia, & ea, quæ sunt hisce contraria: de differentia
quorum alius sit sermo magis ad ipsam accommoda-
tus.

Text. 155.

At vero cum diuersū sit sentire, ac intelligere, &
huius aliud imaginatio, aliud existimatio esse vi-
deatur, de imaginatione primo, deinde de altero di-
camus oportet. Si igitur imaginatio id est phā-
sia, sit id quo visū phāstasma, aliquod in nobis di-
cimus fieri, & non aliud quicquid, quod per transla-
tionem hoc eodem nomine nuncupetur, ipsa profecto una
quædam est potentiarū earum, aut habitū, quibus
discernimus, & aut verē percipimus, aut falsō.

Tales

debetur fortasse illa computanda inter sensus externos, quibus res nobis repræsen-
tantur, vel inter virtutes intellectuales, sive habitus, quibus vera, vel falsa percipi-
mus, cuiusmodi sunt intellectus, opinio, & scientia. Sumit vero intellectum ut inter-

bat metu, vel hilaritate, aliōve simili affectum a
ginatio autem nō item:
sed ea perinde afficimur,
atque in, qui in pictura
res aspectu horribiles,
aut lætas contuentur.
Quod intellige de ima-
ginatione, quæ nullam
assensionē, aut iudicium
coniunctū habet: si enim
habeat non dubiū, quin
imaginatio animi com-
moueat, & ad varios af-
fectus impellat.

Sunt autem & exi-
stimationis ipsius. Probat
existimationem differre
ab imaginatione, quia
ad existimationem (quo
nomine rationis actum
intelligit) pertinet actus
scientie, opinionis, & pru-
dentia, & his contrarij,
de quibus lib. 6. Ethico-
rum qui tamen ad ima-
ginationem haud qua-
quam spectant. Deinde
cum intelligere differat
a sensu, & id bifariam su-
mat: uno modo, ut cō-
prehendit etiam imagi-
nari: altero propriē: qua
ratione ad ipsam spectat
existimatio, id est, actus
rationis, & non alterius
potentie: ait se de intel-
lectione secundum prio-
rem usurpationē, id est,
de imaginatione primo
acturum.

Si igitur imaginatio,
Vim, & operationē phā-
stasæ exponit, monēs lo-
qui se de phāstasia signi-
ficatu proprio, nō trans-
latio. Namque phanta-
sia interdum per transla-
tionem vocamus intel-
lectū, & quemlibet sen-
sum, & ea, quæ nobis ap-
parent. Quoniam igitur
phāstasia est potentia qua
in nobis visum, seu phā-
stasma effici dicimus, vi-

Distingui
imaginationem
nō ab existi-
matione.

opinati

opinari aliquid; quod idem per se, & non per accidens sentitur. At enim positio- nem hanc ex eo refellit, quia nonnunquam apparent quaedam falsa secundum phantasiam à sensu ortam, de quibus veram habemus opinionem. Namque ima- ginatio percipit v.c. Solem pedali magnitudine, at secundum veram opinionem, quam quis à Mathematico accepit, Sol maior, quam terre moles existimatur.

* Fit igitur. Ut hic

locus intelligatur adue-

tit D. Thomas ex Ari-

stotele trib. modis amitti

veram opinionem. Pri-

mo cum res mutatur.

Nam si quis sedente So-

crate opinetur enim se-

dere, veram opinionem

haberi; si autem Socrates

sedere desinat, & eadem

opinionem nihilominus

idem retineat, vera opi-

nio in falsam mutatur.

Secundo, si rationis, qua

ad opinandum inductus

fuerit, obliuiscatur, & ita

opinionem deponat. Ter-

tio, si alia per motus ra-

tionis oppositum eius,

quod antea iudicabat,

nunc iudicet. His animad-

uerfis ostendit Aristote-

les si phantasia cōstet ex

opinione vera, & sensu

falso, futurum ē duobus

vnum, nimirum, ut vel

aliquis nulla ex superio-

ribus causis intervenien-

te, opinionem amittat,

quod fieri nequit; vel ead-

em opinio simul vera,

& falsa existat. Nā cum

opinio debeat cōformari

sensui, quandoquidem

ex illo cōstat, vel ex vera

bet falsa, cum interim

nulla ex predictis causis

deitur; vel si veritate cō-

sentiet, simul erit, & vera

ratione sui, & falsa pro-

pter sensum, ex quo te-

statur, quod tamen est

impossibile.

* Verum quoniam.

Posteaquam ostendit quid non sit phantasia, nunc quid ea

sit explicaturus, quaedam prius sumit. Imprimis vnum ab alio motum posse alteri

motum inferre, ut in octavo Physice Auditionis libro probatum, demon-

stratumque fuit. Secundo, imaginationem esse motum quendam, siquidem est co-

gnitio, quæ ab obiecto interveniunt speciet ab eo productæ sit. Tertiò, imaginatio-

nem in us tantum, quæ sensu prædicta sunt, dari, & non effici ab eoque sensu, quando-

quidem internam apprehensionem antecedit sensuum operatio, quam necesse est

similitudine, id est, proportionis respondere ipsi potentia, cum potentia ultra suam

mensuram non agat.

Quibus mo-
dis cōtingat
amitti opi-
nionem.

Quid sit phā-
tasia.

ἐστὶν αὖτε ἡ μείζων τῆς αἰσθητικῆς ἡ συ-
μπερικείμενη τῇ αἰσθητικῇ τὴν αἰσθητικὴν ἀληθὴν
δύναμιν, ὡς εἶχε παλαιότερον ἡ ἀσθενέστερη
ἀσθενέστερον, μὴ δὲ μεταπείθειται ἢ ἐν τῇ ἰσχύι
ἀσθενέστερον αὐτὴν ἀληθὴν ἢ ἐν τῇ αἰσθητικῇ
δύναμει, ὅτι καὶ αὐτὴ μεταπείθειται τὸ ἀσθενέστερον.
ἢ ἐν τῇ αἰσθητικῇ, ὅτι ἐν τῇ αἰσθητικῇ φαντασία.

οὐδὲν ἔστιν ἡ δὲ κίνησις τῆς αἰσθητικῆς ἐστὶν αἰσθητικὴ

ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἢ ὅτι φαντασία, κίνησις τῆς αἰσθητικῆς ἢ

καὶ αὐτὴ αἰσθητικὴ κίνησις, ἀλλ' αἰσθητικὴ κίνησις

καὶ αὐτὴ αἰσθητικὴ κίνησις, ἐν τῇ αἰσθητικῇ κίνησις ἐν τῇ

αἰσθητικῇ αἰσθητικῇ, καὶ αὐτὴν ὁμοίαν ἀσθενέστερον

ἢ ἐν τῇ αἰσθητικῇ. ἢ ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἢ κίνησις ὅτι αὐτὴ αἰ-

σθητικὴ αἰσθητικὴ, ἢ ἐν τῇ αἰσθητικῇ αἰσθητικῇ ὑπάρ-

χει καὶ πολλὰ καὶ αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν τὸ

ἔχει ἢ ἐν τῇ αἰσθητικῇ αἰσθητικῇ, ὅτι αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

αὐτὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν αἰσθητικὴν

Text. 160.

Text. 161.

Text. 162.

P. 170a

ne persuasum est terra ipsum esse longè maiorem.

* Fit igitur ut aut suam is opinionem, quam ha-

bet veram abiciat, & modo eodem sese habente,

non oblitus nec dissuasus, aut si adhuc illam ha-

beat, eadem sit necessario falsa, simul & vera.

At constat opinionem tum evadere falsam, cum

res mutata lateat. Neque igitur vnum est istorum

Text. 160. imaginatio, neque ex his est coniunctum. o Ve-

rum quoniam fieri potest, ut aliud moueatur ab eo

ipso, quod motum est, imaginatio verò motio que-

dam esse videatur, & non fieri sine sensu, sed sen-

tientibus, & eorum etiam esse, quoniam est sensus:

fit autem ut motus oriatur à sensu iam actu, quem

Text. 161. quidem necesse est ipsi sensui similem esse. p. Ima-

ginatio motio hac est profecto, quæ neque sine sensu

nimirum esse, neque competere non sentientibus

potest. Atque multa per ipsam id agere, passive

contingit, quod ipsam habet, & insuper & veram,

& falsam esse. Atque id propterea fit, quod sensus

quidem propriorum est verus, aut raro admodum

suscipit falsitatem. At est sensus eius etiam rei,

cui propria sensibilia accidunt. Vbi iam sit, ut

ipse sit falsus: nam non est falsus, si album di-

xerit esse, sed si album hoc, aut aliud esse. Est

præterea communium sensus, quæ quidem perinde

atque propria ipsi accidunt, quæ sunt per acci-

dens sensibilia: Dico autem motum, & magnitu-

dinem, quæ ut patet, accidunt sensibilibus, circa

quæ maxime error, deceptioque fieri sensu potest.

q. Motus igitur in se, qui fit à triplici tali sensu,

differentiam ob id ipsum nimirum habebit. Atque

primus quidē cum operatio sensus adest, est verus,

ceteri verò falsi etiam esse possunt, & presente atq;

absente, præsertim cum à sensu longe sensibile di-

stet. Si igitur nihil aliud præter imaginationē ha-

beat ea, quæ dicta sunt, suæ, id ipsum, quod diximus

ipsa: imaginatio motus is est profecto, qui fit à sensu

Text. 162. iam operante. * Cum autem visus maxime sit sen-

sus,

tingunt, ad imaginationem accommodat, aliis pari modo posse illos in ea reperi-

ri, nisi quod imaginatio tam circa præsentia, quam circa absentia, & quæ longif-

simè distant, veritati consequitur. Tum concludit si ea, quæ dicta sunt, soli imagina-

tionis competunt, & imaginatio id, quod dictum est, vedicat, reliquum esse, ut ima-

ginatio sit motus factus à sensu actu operante, id est, interveniunt specierum, quas

sensus dum res percipit, ad eam transmittit.

* Cum autem visus. Phantasia, & sensus cognitionem figoo quodam osten-

dit, hoc est, à nominis Etymologia: phantasia enim à visu, qui inter omnes sensus

Con. Comm. lib. de Anima

XX

externos

* Imaginatio motus est.

Ex superioribus colligit

imaginationem, id est,

actum imaginatricis fa-

cultatis esse motum fa-

ctum in animantibus à

sensu in actu, id est, à

sensu informato specie

obiecti. Tum duas ima-

ginationis conditiones

tubicit. Prima est, an-

imantes motu imagina-

tionis variè affici, quod

ad finem capitis expli-

cat. Secunda est, ima-

ginationem nunc ve-

ram, nunc falsam esse.

Causam huius rei ait es-

se, quia imaginamur,

quæ sensibus percipi-

mus: hi verò interdum

falluntur. Nam cum eo-

rum obiectum trifariam

dividatur, siquidem aut

est proprium, aut com-

mune, aut per accidens,

circa hæc omnia hallu-

cinatio contingit, etsi

minis frequenter circa

proprium, frequentius

autem circa sensibile

per accidens, quia licet

aspectus non erret dum

v. g. album apprehen-

dit, errat tamen in ap-

plicatione, id est, dum

huo modo accommodat

albedinem subiecto, in

quo non existit, perci-

pitque rem ut albam,

quæ alba non est. Circa

sensibile etiam commu-

ne deceptio accidit, ut

circa magnitudinem, fi-

guram, & motu, de qui-

bus supra.

* Motus igitur isce.

Error, qui in triplici

illa externorum sensibi-

lium perceptione con-

tingit, ad imaginationem accommodat, aliis pari modo posse illos in ea reperi-

ri, nisi quod imaginatio tam circa præsentia, quam circa absentia, & quæ longif-

simè distant, veritati consequitur. Tum concludit si ea, quæ dicta sunt, soli imagina-

tionis competunt, & imaginatio id, quod dictum est, vedicat, reliquum esse, ut ima-

ginatio sit motus factus à sensu actu operante, id est, interveniunt specierum, quas

sensus dum res percipit, ad eam transmittit.

* Cum autem visus. Phantasia, & sensus cognitionem figoo quodam osten-

dit, hoc est, à nominis Etymologia: phantasia enim à visu, qui inter omnes sensus

Con. Comm. lib. de Anima

XX

externos

Quid ima-
ginatio.

externos principem locum obtinet, quodammodo nomen sumit, quatenus id a lumine accipit, sine quo visio non fit. Lumen enim Græcè φῶς dicitur, unde phantasia dicitur φαντασία, id est, a lumine, & a statu dicitur. Unde a prima huiusce nominis parte, phantasia cum sensu similitudo ostenditur. A secunda verò indicari ait quod sit permanens, & quidem merito, quandoquidem cellante externorum sensuum functio

QVÆSTIO I.

An interiorum sensuum numerus rectè à Philosophis constituatur.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis interiorum sensuum multitudo collecta fuerit.

RES potissimum rationibus ad interiorum sensuum multitudinem constituendam Philosophi adducti sunt. Quidam ex cerebri ventriculis, vbi sentiendi officinas collocatas esse inquiunt, quos ventriculos plures esse anatomicis observationibus constar, nempe tres, quatuorvè. Sed hoc argumentum aliis parum efficax videtur, idque non sine magna probabilitate. Primum, quia cum sensus sint qualitates, quæ non occupant locum, atque adeò nec domicilia, quibus excipiantur, requirunt, incertum est num eiusmodi cellulae ad eum usum, an ad alium potius destinatae à natura sint; videlicet ad perficiendos spiritus animales, ut Vesalius lib. 7. capit. 6. & Realdus Columbus in libr. de cerebro, & nervis capit. 1. existimant. Vel etiam ad cerebri recrementa euacuanda, ut quibusdam videtur: quod probabile facit humidæ, & excrementitiæ concretionis copia, quæ in iis visitur. Confirmatque hoc Fernellius in libro de partium humani corporis descriptione cap. 9. aïens superuacanea, quæ in iis ventriculis congeriuntur, sensum per quosdam riuulos in eum cerebri locum, qui infundibulum, aut peluis dicitur, illabi: indeque in glandulam, donec in palatum pedetentim instillent, ac foras deturbentur. Galenus quoque libro octauo de usu partium docet priores duos cerebri sinus, inspirationis, expirationisque cerebri, & vaporum efflationis causa datos esse: Præterea emissionis recrementorum gratia, atque insuper ad animales spiritus conficiendos, qui inde ad posteriorem sinum transmeantes, ibi absoluantur. Præterea quod non resideant

Ex ventriculis cerebri non effluunt riuuli sensuum interiorum.

sus, hinc est, quod nomen imaginatio ab ipso lumine sumpsit, phantasia dicitur, quia sine lumine visio fieri nequit. At quia imaginationes immanens, sensibusque similes sunt, ideo per ipsas animalia, bestia inquam, atque homines, multa agunt, illa, quia mentis sunt, ut patet, experies: homines, quia menti perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel somno submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit hætenus: satis enim quidnam ipsa sit, & cur sit, hisce qua iam dicta sunt, explicauimus.

functione, ipsa permanet. Quod in causa est ut animantia per eam multa operentur: & bruta quidem, quia intellectu carent: homines verò, quia interdum in eis intellectus animi agitudinibus, & perturbationibus, aut morbo corporis, aut somno, aliæ eiusmodi affectione præpeditur, siue obscuratur, & quasi oblitescit.

resideat interni sensus in prædictis ventriculis ex eo stabiliri potest, quia sensus communis dicitur esse in priori parte cerebri, vbi tamen non inuenitur vnus aliquis sinus, in quo ille resideat: sed duo; alter ad leuam, alter ad dexteram; qui deinde in tertium media cerebri parte consistentem propriis ductibus concurrunt. Quod si quis dicat sensum communem in vtrâque illa cavitare sedem habere, id ex eo confutatur; quia cum hæc facultas sit quasi centrum externarum, ut supra ex Aristotele, aliisque auctoribus docuimus, consentaneum est, ut more centri vnâ, non verò geminâ sedem occupet. Quod si quis cum nonnullis asserat priores illos cerebri sinus non duos, sed re vera vnum esse; esto ita sit: quod adhuc in illo communis sensus non sit repositus, ea ratio conuincit, quia, ut Vesalius loco citato ostendit, nervi ab externorum sensuum organo in cerebri ascendentes, per quos rerum sensibilibus imagines deuehantur, non confluunt in eiusmodi ventriculum, in quem conflueret oportere, si illic, ut autumant, foret sensus communis, ad quem externæ sentiendi facultates, rerum, quas percipere, simulacra vndique transmittunt.

Alij de quorū numero est Galenus, plures internos sensus, eosque locis distinctos ideo fecere, quia videmus lædi nonnunquam sensus internos quoad vnâ operationem; non quoad aliam: quod eertè non aliunde videretur obuenire, nisi quia ij inter se distinguuntur, & in diuersa cerebri parte vigent: sic enim, dissoluto in vna parte organi temperamento, idem nihilominus in alia integrum manet, proindeque facultas, quæ partem integram occupat, suo munere probe fungitur; quæ verò partem læsam, non item. Accidere autem interdum prædicto modo talem læsionem ex eo ostendunt; quia nonnunquam morbo correptis visa apparent, quæ non sunt, labefactata videlicet imaginatione; cum alioqui rectè iudicent, & è conuerso: sunt etiam qui memorandi vim penitus amiserunt superstitie apprehensione, & iudicio, quorum omnium exempla refert Galenus variis in locis, ac primum libro de symptomatum differentiis ca. 3. narrat Theophilum quendam medicum, cum alio-

Vnde illum colligat Galenus.

qui ad interrogata probè responderet, imaginatum fuisse tibicines quosdam in angulo domus assidue canere, qui interim exclamabat, ut foras eicerentur. Ex quo colligitur imaginandi vim hallucinatam in eo fuisse, dum audire se tibicines, & videre putaret; iudicium vero incolume, tum quia appositè interrogabat, & respondebat; tum quia tibicines, ut eicerentur, iubebat; qui si adessent nocere ei possent. Nonnulli verò contrariā nonnunquam patiuntur affectionem, qua iudicium, æstimatione in iis errat; Cum tamen nō se videre apprehendant, quæ non vident, ut exemplo altero Galenus ostendit lib. 4. de locis affectis cap. 1. Nam Romæ quidam insana mente cum in cubiculo detineretur, è lecto surgens ad fenestram, per quam & ipse videri, & prætereuntes contueri poterat, accessit. Indèque ex vitreis vasis singula ostendēs, sciscitatus est, imperarent ne ut projiceret, qui ridentes, plaudentesque, ut ea projiceret, cum rogassent, ille omnia arripens deiecit. Quod cum magnis acclamationibus, risumque exceptum fuisset, subinde num puerū quoque, quem apud se habebat, deturbari iuberent, interrogavit: quod cum illi ut faceret, iussissent, puerum quoque è fenestra præcipitem dedit. In hoc ergo vis apprehendens integra mansit, quia & vasa, & puerum, & acclamantes rite apprehendebat. Egrotabat tamen iudicatrix facultas, quia & vasa, & puerum deliciendum insanè æstimabat, nec minuenda vasa & interiturum puerum inferebat. Iam verò quibusdam memoriā aliquando fuisse oblatam, integra imaginatione, ac iudicio Thucydidis testimonio confirmat idem Galenus lib. de differentiis symptomatum c. 8. & lib. 2. de causis symptomatum cap. ultimo, ubi refert euasisse quosdam à pestilentia, qui neque se ipsos, neque alios agnouerunt, itēque nonnullos refert, qui senio in easdem inciderunt affectiones; ac se etiam quosdam vidisse, qui literarum, & artium omnino obliti fuerant, imò & suorum nominum; quibus tamen alij interni sensus incolumes erant.

Non probatur Galeni ratio.

At enim hæc quoque ratio ad internorum sensuum differentias, & distincta eorum organa colligenda, multis nō abs re, parum momenti habere videtur, aientibus posse in eadem cerebri parte lædi temperamentum, ita ut læsio impediat v. g. officium apprehendendi, non tamen iudicandi; vel iudicandi, non autem apprehendendi, seu memorandi, & contrā. Quemadmodum in toto ventriculo resident facultates, quæ circa alimentum negotiantur, id est, alliciendi, retinendi, alterandi, & expellendi vires; nec tamen quacunque harum læsa, aut cuiuslibet officio impedito, vniuersæ, earūve munia læduntur; nimirum quia non quavis temperamenti mutatio, quæ v. g. cibi retentionem vitiat, ad eiusdem cibi attractionem impediendam facit.

Quidam ex diuersitate operationum sensus distinguunt internos.

Alij igitur internorum sensuum differentias astruunt ex diuersitate munerum, & operationum, quæ ab iis administrantur, quod videlicet ea munia, & functiones tam variæ sint, ac dissimiles, ut necessariò plures facultates exigant. Atque hoc multiplicandi potentias

tentias fundamentum à plerisque in schola Philosophorum pro firmo, certoque habetur, et si ex eo non omnes eundem numerum internorum sensuum constituent, sed alij plures, alij pauciores. Nam Auicenna lib. 6. Naturalium parte 4. c. 2. Algazelus in suo libello de anima tractatu 4. c. 4. Magnus Albertus libr. 2. de anima tractatu 4. c. 7. Ioannes Gandauensis 2. huius operis qu. 37. quinque faciunt internos sensus. Qui licet in numero conueniant, in eorum tamen officiis distribuendis, atque ordinandis non parum dissident. Etenim Algazelus, & Albertus sensum communem, qui externorum sensuum obiecta percipiat, & dignoscat, primo loco ponunt. Secundo vim imaginatricem, ut sensus communis idola conseruet, resque sensatas in earum absentia recolat. Tertio æstimationem, ut obiecta non sensata, v. g. odium, & amicitiam percipiat. Quarto phantasiam, ut variè inter se species coniungat, sensatas cum sensatis, ut cum ex auro, & monte aureum montem effingit; non sensatas cum sensatis, ut cum hoc calidum, & utile simul percipit: non sensatas cum non sensatis, ut cum agnus apprehendit matrem, ut sibi charam, & amicitiam. Quinto memoriā, ut conseruet ea, quæ phantasia percipit. Auicenna autem phantasiam tertio loco statuit. Quarto imaginatricem facultatem; atque hanc credit nihil per se cognoscere, sed duntaxat species à sensu cōmuni traditas apud se reponere, & conseruare. Habent autem hi auctores ad hunc numerum constituendum eam, quam diximus, rationem; videlicet, quod quintuplex illa munerum, functionumque varietas æqualem potentiarum numerum exposcere videatur.

Qui sensus quinque internos constituant eorumque munia.

Altera est opinio D. Thomæ opusc. 43. cap. 4. & 1. part. quæst. 78. art. 4. Caietani ibidem, Auerrois hoc in lib. com. 6. Ferrariensis q. 4. & aliorum arbitrantium quatuor esse internos sensus, nempe sensum communem, cuius officia sæpè exposuimus; imaginationem, siue phantasiam, quæ res sensatas inter se iungat, & sit quasi thesaurus imaginum sensus communis; cogitativam (in brutis æstimationem nuncupatur), quæ res non sensatas percipiat: & modo antè explicato componat; memoriā, quæ species non sensatas condat, seruetque, & ex iis recorderetur. Horum philosophorum placitum similiter innititur distinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, nisi quod illa ad pauciores potentias reuocat, ut à nobis inferiùs declarabitur.

Quatuor à D. Tho. administrantur.

Lib. de differentiis symptomatum, c. 3.

Tertia sententia est Galeni, qui ex triplici illa specie phrenitidis, cuius supra meminimus, tres internas facultates posuit, phantasiam, quam cum sensu communi confundit, rationem, id est, vim iudicatricem, & memoriā. Eundem numerum constituit D. Gregorius Nissenus libro quarto, de viribus animæ cap. 6. & 7. D. Damascenus libro 2. fidei orthodoxæ capit. 37. D. Nemesius de natura hominis ap. 6. alijque nonnulli.

Galeno tres easdem reuocantur.

*Constituitur interiorum sensuum numerus ex communis
Philosophorum sententia.*

Nos quid in re prorsus abdita, & ambigua ex communio-
ribus tam veterum, quam recentium auctorum placitis
stadiendum sit, aliquot assertionibus primò explicabi-
mus; deinde aliam sententiam, quæ nobis verisimilior vi-
detur, statuimus. Sit prima assertio. Præter sensum cōmunem, quem
Præter sen-
sum cōmu-
nem dādam
esse phanta-
siam.
Humiditas
ad receptio-
nem specierū
inuat, sicut
ta ad reten-
tionem.
1. Assert.
Dādam esse
cogitativam
seu estimati-
uā, & me-
moriā.
Distingui co-
gitativam à
phantasia.

suprà ponendum esse demonstrauimus, danda est aliqua potentia
distincta, quæ species ab eo sibi demandatas conferuet. Probatur,
Etenim diuersa qualitatum temperies, atque adeò diuersum orga-
num, & potentia exigitur ad imagines rerum promptè recipiendas,
iisque in præsentia obiecti vtendum; diuersa, inquam, ab ea, quæ re-
quiritur ad easdem in posterum diu cōseruandas. Nam humida pro-
bè excipiunt, sed non retinent; sicca, etsi ægrè recipiant, diu conser-
uant. Cū igitur constet species à sensibus externis emissas, confe-
ctum recipi ab vno aliquo sensu, in quem deferuntur: cū item per-
spicuum sit rerum perceptarum simulacra ab animalibus saltem
perfectis diu asseruari, quod in libris Paruorum naturalium ex pro-
fesso ostendimus: sit inde, vt vltra organum communis sensus, qui
priori muneri obeundo destinatus est, ponendum sit aliud siccioris
temperamenti, & alterius facultatis, quæ posterius officium reti-
nendi species administret. Hæc autem est, quæ peculiari nomine
phantasia, atque imaginatrix dicitur.

2. Assert.
Dādam esse
cogitativam
seu estimati-
uā, & me-
moriā.
Distingui co-
gitativam à
phantasia.

Secunda assertio. Præter phantasiam danda est alia facultas sensi-
tiua, quæ res non sensatas percipiat, easque tum inter se, tum cum
sensatis variè coniungat: & vltra hanc ponenda est alia, quæ sit qua-
si thesaurus specierum, quibus res eiusmodi representantur. Prior
pars huiusce assertionis inde ostenditur, quia cū nō solum homi-
nes, sed etiam brutæ animantes odij, & amicitiae notiones effingant,
vt Ovis, quæ lupum vt sibi inimicum apprehendit: constituere op-
portet aliquam potentiam sensitivam, quæ hoc munere defungat-
ur, nempe eam, quæ in hominibus cogitativa, in beluis estimatiua
dicitur. Esse verò hanc à phantasia distinctam argumento est, quod
dignoscere res nō sensatas, easque prædicto modo componere mu-
nus est altioris negotij, atque adeò potentiae paulo nobilioris, quam
sit phantasia. Posteriores partem eiusdem assertionis probat ratio
illa, quæ paulò ante ostēdimus phantasiam à sensu cōmuni distin-
gui; siquidem vt phantasia sensus communis, ita memoria facultatis
imaginatricis repositorium, seu thesaurus habetur.

3. Assert.
Præter 4. de-
signatos sen-
sus nullum
aliū esse con-
cedendum.

Tertia assertio. Præter quatuor prædictas facultates nihil opus
est aliam quintam inducere. Hæc probatur, quia eiusmodi facultas
minimè necessaria est ad obeundas operationes, quarum gratia à
suis assertoribus inducitur. Namque ad res sensatas in se copulandas
sufficit

sufficit phantasia; ad eliciendas verò non sensatas, easque tum inter
se, tum cum sensatis variè commiscendas, sat est cogitativa. Sed
obiiciat quis, Phantasia nihil operatur, sed duntaxat species sibi con-
creditas retinet, tueriturque: igitur danda aliqua potētia, quæ res sen-
satas inter se iungat: deinde alia, quæ circa non sensatas versetur.
Huic obiectioni negandum est quod assumit. Non enim phantasia
in speciebus retinendis tantummodo occupatur, sed ex iis etiam
sensiones suas promit, cum sit potentia non solum passiva, sed acti-
ua; alioqui deterior foret sensu cōmuni. Vnde & Aristoteles pro-
ximo capite docuit actum phantasie, siue imaginatricis facultatis
esse imaginationem, rei que notitiam. Itaque vt sensus communis
externorum sensuum obiecta in eorū præsentia dignoscit, & com-
parat; ita & phantasia in eorum absentia. Quin & amplius etiam ali-
quid præstat, vt progressu dicemus.

At obiiciat rursus aliquis, cogitativam, quæ circa res insensatas
occupatur, tractare etiam sensatas; quandoquidem interdum non
sensatas cum sensatis iungit, imò & sensatas inter se copulare potest.
Quare superuacaneam videri phantasiam. Occurrendum tamen li-
cet nonnunquam vltior potentia officia prioris, saltem aliqua ex
parte, administret: non iccirco priorem potentiam redundare, cū
natura, præsertim in rebus materia constantibus, quæ sensum profi-
ciunt, materiales potentias gradatim disponat, earumque officia eo
ordine distribuatur, qui ad functiones seriatim, ac proinde extricatis,
& magis commodè exercendas idoneus videatur. Quæ dispositio,
atque ordinis commoditas meliùs seruabitur, si phantasia conser-
uet, atque inter se primò coniungat solas species sensatas, deinde vl-
terior potentia non solum has, sed etiam non sensatas eliciat, & in-
ter se copulet; tum postremò vtrasque sibi traditas memoria con-
seruet.

Opponit etiam è recentioribus philosophis quidam; magis, &
minus pertinere ad eandem speciem: atque adeò non videri rectè
distingui memoriā à cogitativā, quod altera magis, altera minus
conseruet rerum imagines. Verum hoc facile diluitur. Nec enim exi-
stimandum est has potentias per id distingui, cum id organi, non
potentiae sit affectio: sed nimirum ex diuersitate temperamēti, quod
hæ facultates in organo exigunt (videlicet, vt vnum humidius sit, al-
terum siccius; vnum minus, alterum magis retineat inusta rerum si-
mulacra) tanquam ex quodam naturæ indicio colligitur habere illas
distincta sensoria, atque adeò esse potentias diuersas. Quarum ta-
men distinctio à priori ex diuersitate obiectorum sumenda est; quia
cogitatrix circa cogitabile, quæ tale est, similiterque memoria circa
memorabile insistit.

Verum enim verò etsi probabile sit quatuor esse internos sensus,
vt proxima assertione diximus, nō minus tamen probabile videtur
tres solummodo esse, nempe sensum cōmunem, phantasiam, & me-
moriā. Hæc assertio, quæ tum à quibusdam antiquioribus, tum
à multis

Obiect.

Diluitur.

*Phantasia
suas etiā pre-
mit sensio-
nes.*

Obiectur 1.

Respondetur.

*Opponitur
tertio.*

Occurritur.

*Quæ sit inter
cogitativam
& memoriā
distinctio.*

Probabile
admodum est
tres tantum
necessarias
esse potestas.

à multis nostræ ætatis philosophis defenditur, ex eo suaderetur, quia omnia illa officia, quæ paulo antè duplici facultati, phantasie, & cogitatriei ascribebamus, comode reuocari possunt ad mediam illam potentiam, quæ phantasia nuncupatur. Etenim quamquã res non sensatas percipere, easque tractare præstantioris notæ munus sit, quàm in solas res sensatas incumbere; non proinde necessariũ videtur ad hæc duo ministeria exhibenda plures ascribere facultates; cum una, eademque vis, ut in nostro patet intellectu, aliàs magis, aliàs minùs nobiles operationes administret. Nec omnino oportet in his potentiis, esto materiales sint, tantam interponere varietatem.

ARTICVLVS III.

Inducitur alia quedam minùs communis opinio, quæ tamen ceteris probabilior iudicatur.

SUPERIORI articulo quid de internorum sensuum numero ex communi auctorũ placito decernendum foret, statuiamus. Ceterũ alia quedam est opinio, etsi non antiquitati, ut quibusdam videtur, certè veritati magis consentanea, quam præter alios nostræ ætatis nobiles philosophos, defendit Foul. 5. metaph. cap. 28. q. 7. sect. 4. asserens duas tantum esse potentias sensitivas internas; sensum communem, & phantasiam. Quæ sententia sic tuenda à nobis est; ut dicamus sensum communem fungi his muneribus, quæ illi superius attribuimus: phantasiam verò reliquis omnibus, quæ aliis sensib. internis delegabamus. Ita verò esse ex eo conuincitur, quia nulla ratio cogit plures sensus constituere, ut facile videbit qui ad dilutionem argumentorum, quæ plures suadebant, animum attenderit. Nam quod omnia cogitatriei facultatis munia ad phantasiam reduci possint, iam supra ostendimus. Quod autem memoriæ officium, quod vnum restabat, ab eadem sustineri queat; imò quod illa id re ipsa administret, ea ratio probat; quia in primis ad retinendas rerum imagines nihil opus est organo omnino diuerso, sed distincta eiusdẽ organi parte, quæ siccitate magis abundet, firmitusque retineat, ut quibusdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicendum potius cum Fernelio lib. 5. sue physiologiæ, & Theophilo ad text. 162. in vna eademque organi parte recipi denuò species ad cogitandum, & ad vsum memoriæ: quia id organum tali præditum est temperamento, ut recens illapsas rerum imagines, quantum opus sit ad confestim eis vtendum, itox imbibat, & ut eas quoque diu seruire queat: præsertim si vel vno actu vehementi, vel itertata eiusdẽ rei apprehensione, altè, firmiterque insigantur. Licet enim antea iuxta communem sententiam dixerimus oportere dari sensiterium humidum ad recipiendas primò species; aliud verò siccũ ad seruandas: quia nimis humida facillè recipiunt, & non retinēt; nimis siccã agrè recipiunt, & diu conseruant nobis raro videtur posse dari temperamentum ea mediocritate, ut & non difficile recipiat, & recepta

Potest dari
tale tempera-
mentũ in eo-
de potest ut
species omni-
de recipiat
& retineat.

recepta diu retineat. Nam quod typi in eadem organi parte inurantur, & maneant, non ad vsum memoriæ solum, sed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo potest, quia alioqui cum volumus sensu interno discurrere circa ea singularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oporteret nos arbitrato nostro aliunde, id est, è thesauro memoriæ species excire, & euocare: quod admodum improbabile, & fictitium videtur; atque indignum præstantia estimatriei facultatis, quam certè requirit diuersitas sensorij ad memoriã, quo potissimum indicio illius ab aliis potentiis distinctio arguebatur; imò nec diuersa pars in eodem organo. Quare non est cur putemus memoriã ab aliis potentiis situ, aut natura distingui.

Præterea quod non sit duplex thesaurus alter specierum sensatarum, alter insensatarum, ut plerique aiunt, ea ratio probat, quia eadem facultas, ut iudem concedunt, ex speciebus sensatis elicit non sensatas, easque inter se variè iungit, & componit. Item eadem cum reminiscendi actum exercet, sapè à rebus sensatis, ad insensatas, & contra ab his ad illas discurret: id autem præstare saltem promptè, & expedite non posset, nisi tam harum, quàm illarum rerum species à quibus sensationem eliceret, in se ipsa retineret.

Denique quod hæc nostra opinio Peripatetico dogmati non repugnet, ex eo ostenditur, quia Aristoteles cap. 2. & 3. huius libri, ubi potentias sensitivas internas accuratè inuestigauit, non plures inuenit, constituitque quàm duas, videlicet sensum communem, & phantasiam. Nec obstat quod vnum librorum, qui Parua Naturalia nuncupatur, de memoria, & reminiscencia inscripsit. Non enim id propterea fecit, quod facultatem memorandi à phantasia situ, vel specie abiungeret. Nam capite primo eiusdẽ libri actum memorandi collocat in ea parte animæ, id est, in ea potentia, in qua imaginatrix, & phantasia residet. Inscriptionis ergo causa fuit, quia agebat inibi de actu memorandi, secundum quem hæc potentia appellationem memoriæ sortitur, quemadmodum, & phantasia vocatur, quod in ea res appareant; non quouis modo, sed ita ut sensibus digressis, eorum notio maneat, sicuti explicauit Aristoteles proximo superiori capite textu 162.

Erit tamen qui roget si tantopere nobis internorum sensuum arctidet paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Respondemus Alensem quidem secunda part. quæst. 70. membro. 2. concedere re vera non esse plures potentias, etsi ob diuersitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur obstat in primis auctoritas Aristotelis, qui capite citato à textu. 55. probauit phantasiam esse facultatem simpliciter diuersam à sensu communi. Deinde obstant hæc rationes, primùm quia diuerso modo immutatur sensus communis, & phantasia: nam ille immediatè à sensibus externis immutatur: hæc nonnisi mediatè, & interuentu illius. Item, ille præsentia duntaxat obiecta, ac simul cum sensibus externis apprehendit; hæc

Non esse ne-
cessariũ du-
plicem memo-
riam.

Aristotelica
doctrina co-
sona ostendi-
tur hæc sen-
tentia.

Cur non unus
tantũ inter-
nus sensus co-
cedatur.

etiam iis cessantibus, & remotissima percipit. Ille tantum sensata; hæc etiam non sensata dignoscit, administratque alias functiones sibi peculiares, de quibus supra.

Manet ergo ex superiori disputatione, duas tantummodò esse internas sentiendi facultates, sensum communem, & phantasiam, quæ ex officiorum diuersitate, non solum varia sortitur nomina, vt supra monuimus, sed etiam quasi multiplex potentia, non natura, & specie, sed operationum fecunditate dici potest. Quo pacto aiunt nonnulli interpretandum esse Galenum, videlicet ex triplici specie phrenitidis non tres potentias distinctas, sed triplicem eiusdem facultatis operationem, quæ triplici morbo phreneseos lædi queat, intellexisse. Quibus adstipulantur verba eiusdem Galeni libr. 2. de musculorum motu, vbi vnam, eandemque potentiam statuit phantasiam, & memoriam.

*Phantasia ex
varietate
numerum,
multiplex po-
tentia dici
potest.*

ARTICVLVS IIII.

De sede internorum sensuum.

IN posterum de internis potentiis sensitiuis iuxta eum numerum, quem paulò ante decreuimus, philosophabimur, quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locum diligentiori peruestigatione, ex communi sententia plures duobus posuerimus. Quod ad præsens dubium attinet, de internorum sensuum loco agit Auicenna Fen. prima primi doctrina 6. cap. 5. Herius sermone secundo Tetrabili secundi cap. 2. Fernelius in lib. de naturalibus facultatibus cap. 10. D. Thomas 1. p. quæst. 78. art. 4. & opuscul. 43. cap. 4. & alij.

*Improbatur
sententia qua
sensus collo-
cat in spiri-
tibus.*

D. Nemeseus in lib. de natura hominis cap. 6. & D. Damascenus lib. 2. fidei cap. 19. & 20. collocant sensus internos in spiritibus. Sed hæc sententia non placet, quia vt lib. 1. de ortu, & interitu ex professo ostendimus, spiritus non sunt animati: at potentia vitales, ex quibus anima suas elicit functiones, non nisi in corpore, quod ab ipsa anima informatur, inesse debent. Reliquum est ergo vt prædicti sensus resideant in cerebro. Verum dubitari solet à Medicis vitrum in cerebri medulla, an in eius membranulis, seu inuolutis, quæ meninges vocantur, insint. Fernelius in membranulis esse ait eo nixus argumento, quod cerebri medulla tangendi sensu careat, membrana autem, ex præsertim, quæ crassior est, tactu valeat exquisitissimo. Quæ omnia vulnerata, aperta que calua, contrectantibus deprehensa fuisse inquit, & in morborum euentis declarata: siquidem in phrenitide, delirio, & lethargo læsa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligitur si vel minima occasio, aut humoris, aut etiam vaporis acrioris in meninges infertur, grauis dolor extorquetur. Galenus tamen cuius sententia magis probatur lib. 7. de placitis sensus internos constituit in ipsa cerebri medulla, vt in præcipua sede, & qua propa-

*Fertilius in
membranulis
cerebri sensus
sunt.*

gantur nervi per quos sensibilibus rerum imagines inuehantur. Meninges verò ait datas à natura ad substantiam illam continendam, coercendamque. Nec Fernelij ratio concludit. Primum, quia medulla cerebri sensu tactus non omnino caret, licet obrusè, ac tenuiter sentiat. Deinde, quia temperamentum, quod tactum propter molitudinem aqueam minus iuuat, potest respectu internorum sensuum maiorem habere commoditatem.

Sed est adhuc controuersia in quam ipsius medulle parte, qua vè discretione hi sensus repositi sint. Fernelius nullibi sit, loco vè eos disungi patitur: & excludendam, atque euertendam esse contendit aduersariam opinionem, vt absurdam, & futilem, etsi iuniorum propè omnium sit. Quæ ex Arabum, inquit, factione primum orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutina temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Et paulò inferius, Si Aristotelis, & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant saltem vniuersam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnum iisdem principiis informati; læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ *partes sensus*, quacumque ea sit, hanc eandem & recordari, & rerum impressiones conseruare. Hæc ille, qui non est cur tantopere deiciat contrariam opinionem, quæ plura internis sensibus organa assignat; cum eam grauissimi Philosophi, D. Thomas, & Magnus Albertus, alique non pauci tueantur. Nos ergo quasi media insistentes via, vt non plures, nec pauciores sensus internos specie distinctos, quam duos facimus: ita non plura, pauciora vè illis, quam duo instrumenta deputamus. Sensum ergo commune statuiamus in anteriori parte cerebri, ad quam vix quædam, & foramina patet, per quæ extrinsecus hausta rerum simulacra cōmeant, qui etiam cerebri locus paulò humidior est, atque ita ad recipiendum expeditior. Phantasia verò in toto reliquo cerebro collocamus, vbi compositio illa, de qua antea diximus, huic potèrie maxime idonea, videlicet ex sicco, & humido attemperata, exsistit.

*A Fernelio
nec sita, nec
loco huiusmo-
di sensus dis-
iunguntur.*

*Danda tamē
est talia disti-
ctio, & ostē-
ditur qua il-
la sit.*

Sed iam aliquis urgeat videri memoriam in occipitio tantū esse, quia ibi percussos rerum cepit obliuio; quo argumento nos ad eam sententiam confirmandam alibi vti fuimus. Occurrendū tamen non iecit eo vulnere læsam duntaxat memoriā, quod inibi ea sola resideret, quam nos nec loco, nec natura à phantasia abungi ostēdimus: sed quia non quicquid potentiam quoad vnam operationem lædit, continuo eandem quoad ceteras offendit, vt iam supra monuimus. Quod annotauit etiam Fernelius in libro de functionibus, & humoribus capit. 15. aiens cum facultas quoad vnam operationem natura, vel aliquo ascititio incommodo minus firma est, eam irruentibus causis noxiis, minus obistere, promptiusque turbari quoad vnam: & contra quæ firma est, ac valida minus aut nihil detrimenti suscipere. Arque ita cum valida est potentia v. g. quo ad actum apprehendendi, non autem iudicandi, lædi iudicium inte-

*Oblit.
Dilutio.*

gra apprehensione. Quod si vehemens causa morbi ingruat, cui potentia quoad omnes functiones perire que succumbat, tunc iacturam integram omnium operationum, perfectumque delirium consequi,

ARTICVLVS V.

Qui sensus interni, quibus competant animantibus.

*Phantasia
qua ratione
accepta sola
hominum con-
ueniat.*

*Phantasia
non omnibus
animalibus
in esse.*

PORRO non omnes internae sentiendi facultates cunctis insunt animantibus, etsi nullum sit, quod careat sensu communi, ut antea cum de illo priuatum a nobis sermo haberetur, docuimus. Quod vero ad phantasiam attinet, si spectetur secundum actus componendi, diuidendi, & discurrendi circa singularia, quos illi concedendos esse proxima quaest. statuimus; notum est eam ita sumptam haudquaquam belluis conuenire. Si item consideretur quoad actum memorandi, pro certo, constantique habetur, illam non omnibus brutis competere: cum nec omnia loco cieantur, ut quae saxi marinis adhaerescunt; nec omnia, quae loco mouentur, ad sedem e qua profecta sunt, redire consuecant: memoria vero accirco potissimum data sit animantibus, ut locum absentem antea sibi notum alicuius rei inueniendae, aut fugiendae gratia petant. Si autem phantasia expendatur quoad alios actus, qui ei competunt, de quibus supra, cuiusmodi sunt elicere species non sensatas e sensatis, easque inter se varie copulare; dicendum cum ij actus admodum praestantes, eximiaque notae sint, non videri nisi a nobilioribus animantibus, atque adeo ab iis omnibus, quae memorandi actus exercent, administrari.

Obiectio 1. Verum contra superius dicta haec se offerunt. Aristoteles libr. 1. Metaphys. cap. 1. omnibus animantibus imaginationem concedit, & c. 9. huius libri text. § 6. docet sensum, imaginationem, & appetitum omnibus esse communia. Igitur ex internis sentiendi facultatibus non solus sensus communis vniuersis competit. Secundò. Etiam bruta despiciatissimae naturae, ut lacertae, apprehendunt inimicitiam: quandoquidem viso homine fugiunt: igitur elicere species insensatas, ex sensatis non solis perfectioribus animantibus conuenit. Tertiò, cum apes ad aluearia, & formicae ad myrmecias suas reuertantur, negari non potest habere illas memoriam; & tamen non habent imaginationem, ut docuit Aristoteles proximo cap. text. 106. non ergo omnia bruta, quae memoria pollent, imaginandi actum exercent.

Ad 1. ostend. Ad primum horum, dicendum imaginationem, si praesens, ac proprie sumatur, prout de illa hoc loco egimus, eamque a phantasia perfecta minime separauimus, non omnibus brutis inesse: si latè, ut etiam sensum communem comprehendit, in cunctis reperiri iuxta posteriorem hanc notionem accipi ab Aristotele locis in argumento citatis. Ad secundum bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere species insensatas ex sensatis; fugere tamen aduersarium ex instinctu, qui in eis est modus quidam iudicii obscurioris,

quam

quam id, quod belluae perfectiores formare consueuerunt. Ad tertium, relicta Auctorum controuersia, circa eius loci explicationem, de qua D. Thomas, Aegydius, Thienenfis, Iandunus, Albertus, Auerroes, dicito Aristotelem negare apibus, & formicis imaginationem, seu phantasiam non quamlibet, sed eam, quae coniuncta est cum aptitudine ad capeffendam aliquo modo disciplinam, quae phantasia conuenit elephantis, equis, & quibusdam aliis, quae docilia dicuntur, quatenus voce hominis quasi docetis assuescunt ad faciendum aliquid; quae tamen docilitas neque apibus, neque formicis conuenit, esto quandam veluti Reip. formam seruent.

*Legè Arist.
lib. 2. de hist.
anim. cap. 1.
Plinium lib.
11. cap. 3.*

QVÆSTIO II.

An aliquis internus sensus diuidat, componat, discurrat.

ARTICVLVS I.

Argumenta partis negatiuae.

NON quærimus hoc loco de compositione, & diuisione, qua propositiones conficiuntur ex terminis communibus, nec de discursu, qui ex iis constat. Planum est enim, & alibi a nobis demonstratum, cognitionem vniuersalium rerum non cadere in potentias organo corporeo affixas; sed in solam vim intellectricem. Tantum ergo in quaestionem vocamus, num aliquis de internis sensibus propositiones ex terminis singularibus formet, & circa singularia discurrat. De internis, inquam, sensibus hominum; non belluarum. Nam hae operationes si sensibus insunt, non eis per se competunt, sed ex defluxu, & vicinia rationis, a qua bruta longè absunt.

Igitur pro parte negatiua haec argumenta occurrunt. Primò, Minus est potentiam reflecti supra suum actum, aut cognoscere proportionem mediorum ad finem, quam componere, & diuidere, sed illa nulli sensui conueniunt, ut alibi ostendimus: ergo neque hoc. Secundò, In qualibet propositione datur copula praedicati cum subiecto, quae est relatio rationis; sed in sensu neque relatio rationis dari potest, neque ab eo percipi, cum ad rationem duntaxat, & ad intellectum pertineat, non potest igitur in sensu dari propositio. Tertiò, Si sensitua potentia discurreret, praeberet assensum propositioni a se confecta; atque adeo propositionem ipsam, & ex consequenti suum proprium actum cognosceret; sed sensus non reciprocatur supra suum actum: ergo non discurret. Quartò, Nulla facultas potest discurrere, nisi cui notae sunt communes illae regulae, & principia, quibus omnis discursus innititur, nempe dici de omni, & dici de nullo; sed haec effugiant sensus notitiam, cum terminis consent

Yy 3 commu

communibus. Nulla igitur facultas sensitiva potest discurre. Postremo, accedit testimonium Aristotelis hoc in lib. c. 6. text. 22. ubi docet compositionem, & diuisionem, atque aded & discursum esse functiones proprias intellectus.

ARTICVLVS II.

Proposita difficultatis enodatio.

1. *Affer.*
Sensus com-
munis nō co-
ponit nec di-
uidit, nec di-
scurret.

QUANTAM probabilius iudicauimus duos tantum esse internos sensus; ad huius sententię normam propositam controuersiam diiudicabimus. Sit prima conclusio. Sensus communis non componit, nec diuidit, aut discurret.

Hęc videtur firmata consensu auctorum omnium, exceptis iis, qui sensum communem cum reliquis internis sensibus natura, & specie confundunt. Probatum autem ex eo, quia si internus aliquis sensus ad hæc munia promouetur, id tantum obtinet ut iam supra dicebamus ex defluxu intellectus, ad quem dignitate proximè accedit, & cui immediatè ministrat. At sensus communis neque dignitate primus est inter sensus, ut ex superioribus liquet; neque intellectui immediatè exhibet ministerium, ut suo loco ostendemus. Non est igitur, cur dicamus prædictas operationes communi sensui tribuendas. Si quis autem obiciat sensum communem non solum obseruare functiones externorum sensuum, eorumque obiecta, sed constituere inter illa discrimen, eaque diiudicare, ut superius docuit Aristoteles. Vnde etiam à D. Gregorio libro 11. Moralium cap. 8. sensus communis iudex cerebri dicitur illis verbis, Cum vnus sit iudex sensus cerebri, qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios quinque sensus discernit. Quare cum hoc non videatur fieri absque compositione vnus cum altero, necessariò fatendum videtur communem sensum propositiones formare. Respondendum erit iudicium trifariam sumi. Primum pro quauis simplici potentię cognitione attingente obiectum sibi conueniens, esto ipsam conuenientiam non discernat; quo pacto dixit Aristoteles libr. 2. Post. cap. vltimo, & libr. 2. Topic. cap. 2. sentire esse aliquo modo iudicare, & hoc in lib. cap. 2. text. 13. 8. visum nos diiudicare tenebras, & lumen; de quo etiam iudicio loquitur D. Augustinus lib. 6. Musica cap. 4. & de vera religione cap. 32. & 33. cum ait sensibus esse naturalia quedam iudicia, quibus sensibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. dist. 24. quest. 2. circa 3. princip. interpretatur illud ex cap. 12. libri Ioh. Non ne auris verba diiudicat? Secundò accipitur iudicium pro cognitione item simplici, qua tamen & obiecti conuenientia, & cognatio, atque discrimen inter res aliquas dignoscitur. Tertiò pro iudicio enunciativo. Quibus positis dicimus, esse iudicium tertij generis nō fit in nobis absque propositione iudicium tamen primo, & secundo modo

Arguitur
contra.

Respondetur.

Triplex as-
signatur iudi-
cium.

modo sumptum absque illa dari. Talia verò esse iudicia, quæ ad sensum communem pertinent.

Secunda conclusio. Phantasia potest ex utroque termino singulari propositiones conficere, & circa singularia ad illius obiectum pertinentia discurre. Hęc est D. Thomæ 1. part. questione 78. art. 4. ad 5. & in opusculo de potentiis animæ capite quarto, & in secunda secundæ questione 47. artic. 3. & Caietani ibidem, Gregorij in 1. distinct. 3. questione 1. artic. 1. Capreoli in primo distinctione trigesima quinta questione secunda, & in 3. distinct. 36. quest. vnica artic. 3. ad 4. principale. & 4. distinct. 10. quest. 4. artic. 3. Marsilij in 2. questione 16. cap. 1. Gabrielis quest. 1. Prologi artic. 2. Alensis 2. part. quest. 67. m. primo, Cameracensis questione 3. Prologi art. 1. Soncinatis 16. Metaph. questio. 16. Ferrariensis hoc in lib. quest. 9. Auerrois 2. huius operis com. 62. Auicennæ libro 6. Natur. part. 4. cap. 2. & aliorum.

Docet ergo D. Thomas locis citatis vim cogitatricem (quam nos à phantasia non distinguimus) eam in homine habere excellentiam, ut componat, & diuidat, ac syllogismo terminis singularibus composito vtatur: non quasi, ut paulò antè diximus, id merito sensitivæ partis obtineat, sed ex defluxu rationis, quia hæc potentia ex eadem anima rationis particeps, tanquam ex eodem fonte dimanet, & que proximè coniungitur quoad fas est sensitivæ parti; vnde est quod intellectus ratio vniuersalis, cogitativa ratio particularis, & intellectus passivus dici consuevit; ut etiam D. Thomas questio. 81. art. 3. primæ partis, & in quest. de anima art. 13. animaduertit, habeturque ex Aristotele libro 3. huius operis cap. 5. text. 20. Probatur autem hæc opinio ex eo potest, quia ut appetitus sensitivus in homine ob copulationem, quam cum voluntate habet, & quia ex eadem anima rationali oritur, non nihil participat libertatis, uti communis Theologorum & philosophorum doctrina statuit; ita consentaneum est, ut cogitativa ex intellectuicis potentiæ consortio aliquid rationis adipiscatur; præsertim cum supremum inferioris naturæ soleat attingere infimum superioris, ut D. Dionysius 7. c. de diuinis nominibus ait. Accedit testimonium Aristotelis lib. 1. Metaphysic. cap. 1. & lib. 2. Post. cap. vlt. ubi memoriæ sensitivæ ratiocinationem concedit, & in lib. de memoria, & reminiscencia cap. 2. ubi affirmat reminiscendi actum, quem sensitivæ memoriæ attribuit, esse veluti syllogismum, quo vnum ex alio disquiritur. Vnde D. Thomas, qui memoriā à cogitatricē disjungit non solum cogitatrici potentiæ, sed etiam memoriæ prædictum discursum attribuit, ut constat ex iis, quæ tradit loco citato primæ partis.

Obiciet tamen aliquis. Homo ut prius natura est sensitivus, quam rationalis; ita sentiendi; quam intelligendi vim prius natura consequitur; atque prius origine phantasia ab animo oritur, ac perficitur, quam intellectus: non potest ergo phantasia ex consortio, & defluxu rationis, quæ in eo naturæ momento nondum est, eam quam

2. *Affer.*
Compositio
diuisio, ac
discursus
phantasia nō
negatur cir-
ca singula-
ria.

Intellectus
ratio vniuer-
salis, cogita-
tiva ratio
particularis
appellatur.

Probatur as-
sertio.

Obiecta.

Dilutis. quam dicimus, prerogatiuam sortiri. Sed occurrendum, quemadmodum rationalis animus prius natura accipit esse, quam corpori uniat, ita prius natura fluere ab eo potentias, quae ipsi inhaerent, nec dependent a corpore, quam eas, quae ab eo non dimanant, nisi post coniunctionem cum materia, in quam recipiuntur: sicque non prius natura oriri phantasiam, quam intelligendi vim. Nec refert quod illud anima, quicquid sit, a quo partiatim sumitur gradus sensuum, antecedit natura id, a quo sumitur gradus rationalis. Alia namque est conditio illius, cum secundum se non pendeat a corpore: alia facultatum sentientium, quae cum in organo insint corporeo, necessarium ut oriantur, anima cum corpore unionem praexigunt: atque adeo quoad actualem emanationem posteriores natura sunt facultatibus spiritualibus, quarum ortus cum copulationem minimè requirit.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum primi articuli.

Ad 1.

Hic ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad primum dicimus maius quodammodo esse reflecti supra suum actum, & cognoscere proportionem mediorum ad finem, quam componere & diuidere, quia cognitio illa mediorum solum competit potentiae humanarum actionum directrici, qualis est intellectus: reflexio etiam praeter libertatem requirit exemptionem a materia, quam non habent potentiae corporeis organis affixae. Alij tamen inquirunt, ut phantasia humana propter coniunctionem intellectus componit, & diuidit, ita non esse absurdum eidem reflexionem aliquam supra suum actum concedere.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

ADES testij libri principium hinc fecere: Graeci vero interpretes tertio ab hinc capite, quorum nos secuti fuimus sectionem. Postquam igitur Aristoteles sententia animae potentis tam externis, quam interni differant: nunc ad aliam de anima considerationem, quae multo sublimior est, ascendit. Alit vero agendum sibi de ea animae parte, quae cognoscit, & sapit, hoc est de intellectu: de quo duo proponit explicanda. Alterum est quo pacto a ceteris animae potentiis distinguatur. Alterum quomodo fiat intellectus.

* De anima autem ea parte. Philoponus per animae partem significari putat animam intellectiuam, quae est pars, id est, species quaedam animae. Simplicius, Themistius, D. Thom.

Κ Ε Θ. Ρ.

Εἰς τὴν μὲν τὴν ψυχὴν, ὅτι τὴν αὐτὴν Text. 1.
τὴν αὐτὴν καὶ φρονεῖ, εἰς τὴν αὐτὴν
ὅτι καὶ μὴ φρονεῖ καὶ μὴ
φρονεῖ, ἀλλὰ καὶ λέγει, καὶ λέγει τὴν
καὶ φρονεῖ καὶ μὴ φρονεῖ καὶ μὴ φρονεῖ

concedere. Sed prior solutio communi sententiae magis congruit. Ad secundum dicito copulam praedicati cum subiecto, formaliter sumptam esse relationem quandam rationis, materialiter autem esse ipsos terminos, inter se iunctos: ut a phantasia propositio formetur, sit esse percipi ab illa copulam materialiter, nec oportere, ut ab eadem concipiatur relatio illa; quemadmodum nec relationes, quae consequuntur actus quosdam voluntatis, existunt in eisdem actibus, sed in intellectu concipiente. Quicquid velit Scotus in primo distinctione quadagesima quinta, quaestione unica, cuius opinio alibi confutanda erit. Ad tertium respondemus, ut phantasia assensum praestet alicui propositioni, non opus esse ut ipsam propositionem, suumque actum formaliter, & expresse cognoscat: cum nec ipse intellectus, dum propositionibus a se formatis assentitur, necessario intelligat suos illos actus. Nimirum sat est potentiam ferri per iudicium in obiectum a se cognitum: esto in actus ipsos cognoscendi expresse non tendat. Ad quartum negandum est quod assumit. Non enim necesse est principia illa cognosci a potentia, quae tantum discurrit ex singularibus; sed ab intellectu, qui conficit ex terminis vniuersalibus syllogismos, ad quos regula illa, & communia principia spectant. Ad vltimum, dic Aristotelis sententiam eo loco tantum esse soli intellectui per se conuenire compositionem, diuisionem, & discursum. Quod non obstat quominus idem in gradu aliquo inferiori competat etiam phantasiae non per se, sed ob coniunctionem cum intellectu. Ex qua etiam solutione colliges non esse cur phantasia hominis distinguatur specie ab equi phantasia: quia cum eiusmodi operationes non per se, ac per id quod est proprium sensui partis, sed ex accidente, & alterius beneficio ei competant, nequaquam inde naturae distinctio recte arguitur, ut animaduertit Diuus Thomas prima parte quaestione 78. articulo quarto in responsione ad quintum argumentum.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad vltimū.

Phantasia hominis ut distinguitur a phantasia bruti.

CAP. IIII.

Text. 1.

DE anima autem ea parte, quae cognoscit, atque sapit, siue sit separabilis, siue non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandum deinceps est quam differentiam habet, quoque pacto tandem sit intelligere.

Themistius, D. Thom. & alij, quorum interpretatio germanior est per partem designari inquirunt animae facultatem, seu potentiam, quae est intellectus, per quem anima intelligit, & sapit. De hoc vero disputandum sibi inquit siue sit separabilis, magnitudine, id est se ipsa, & subiecto:

siue non sit subiecto separabilis, sed ratione tantum. Hoc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quae tractanda statuit, controuersia de intellectus separatione parum facere videtur. Vel quia ut cumque res habeat, duo illa de intellectu necessario Con. Comm. lib. de Anima. Zz confide

consideranda sunt. Philoponus, & Simplicius aiunt Aristotelem hisce verbis suum proponere institutum, ut vtrius explicare velit, quorum primum sit an intellectus possit separari, nec no. In quo tamen ipsi dissentiunt, dum Philoponus quaestionem hanc intelligit de separatione à corpore, ut sit sensus an intellectus sit separabilis magnitudine, id est, an sit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus sub-

iecto, & loco à ceteris animae potentiis abjunctus, ut Plato credidit. Magis tamen placet, ut dicamus Aristotelem tantum duo illa, quae diximus, examinanda proponere.

Si igitur ipsum. Omnia interpreti discrepantia; huius loci sententia esse videtur, quoniam intelligere se habet ut sentire (sunt enim valde cognata) quemadmodum sentire est pati, aut si nolis passionem vocare, quidpiam aliud tale est: ita & intelligere. Nec enim aliquod hominum passio proprie nominatur: cum haec proprie tantum cadat in ea, quae interitum subeunt.

In tribus convenire intellectum cum sensu.

Vacare igitur. Ex similitudine, quae inter sensum, & intellectum est, colligit tria in intellectu dari, quae in sensu reperiuntur. Primum est intellectum esse expertem passionis, eius videlicet, quae corruptionem infert. Secundum, intellectum esse naturam aptam ad recipiendas formas sine rerum imagines. Tertium, intellectum esse formam potentiam, non actum, ita ut quemadmodum materia ex se est pura potentia in genere naturalium, ita intellectus in genere intelligibilium: quandoquidem ex se nullis rerum imaginibus consignatus est, consignari tamen iis potest. Quod autem adicitur ut quemadmodum se habet sensus &c. Comprehensio quaedam est omnium, in quibus intellectus, cum sensu convenit.

Intellectum possibilem non esse quia corporum.

Intellectum esse omnia potentia.

Quare necesse est. Declarat naturam intellectus possibilis docens illum nec corporeum esse, nec rebus corporeis mistum, aut ex iis concretum. Vbi adverte antiquorum nonnullos putasse intellectum ex omnium principis coaluisse, ut intelligeret omnia, quod fuit dogma Empedocle. Contra vero Anaxagoram censuisse intellectum esse cuiusdam simplicis naturae, nihilque rerum corporearum in se habere. Huius vero sententiam commendat hoc loco Aristoteles, atque cum intellectus omnia intelligat, esse in potentia omnia, id est ad recipiendas omnium intelligibilium imagines: & eis quodammodo dominari. Nam si quid eorum esset, perciperet omnia non posset, quia ut cum alienum quid est in potentia, synceram aliorum perceptionem impedit, sicut patet in gustu, cuius si organum bilioso humore affectum sit, aliarum rerum sapores non agnoscat: ita si aliquod corpus esset intellectu

Text. 2. b ei δὲ ὅτι τὸ νοεῖν ὡς τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πᾶς

Text. 3. αὐτὸν τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν

Text. 4. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 5. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 6. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 7. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 8. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 9. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 10. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 11. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 12. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 13. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 14. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 15. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 16. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 17. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 18. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 19. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 20. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 21. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 22. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 23. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 24. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 25. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 26. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 27. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 28. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 29. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 30. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 31. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

Text. 32. αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἢ τὴν νοητικὴν δύναμιν

ctui connaturale, vel potius si intellectus esset alicui corpori tanquam organo congenitus, certe ne omnia intelligeret, impediretur. Porro quam vim habeat hanc probatio Aristotelis, & quo pacto intelligi debeat id, quod est intus, impedire potentiae cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit à nobis declaratum.

Lib. 2. c. 1. q. 2. art. 2.

Text. 2. b Si igitur ipsum intelligere sit, ut sentire, aut pati quoddam, erit ab ipso intelligibili, aut aliquid

Text. 3. aliud tale. Vacare igitur ipsam passionem, sed forma susceptivam esse oportet: & potentia talem, sed non illam esse. & similitudinem subire cum sensu ut quemadmodum se habet ad sensibilia sensus, sic se habeat ad intelligibilia intellectus.

Text. 4. Quare necesse est ipsum cum universa intelligat non mistum esse, sicut Anaxagoras dixit, ut superet, atque vincat, id est, ut cognoscat, atque percipiat: alienum namque, cum apparet iuxta, prohibet atque coniungit. Quo sit, ut neque ulla sit ipsum natura, nisi ea solum, qua passibilis est.

Text. 5. Is igitur qui intellectus animae nuncupatur (dico autem nunc eum, quo ratiocinatur anima, & existimat) nihil est actu prorsus eorum, quae sunt.

Text. 6. ante quam intelligat ipse. Quocirca neque cum corpore mistum ipsum esse consentaneum est rationi: qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & instrumentum aliquod ipsius esset, profecto, sicut est sensus, nunc autem ipsius nullum prorsus est instrumentum. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 7. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 8. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 9. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 10. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 11. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 12. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 13. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 14. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 15. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 16. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 17. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 18. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 19. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Text. 20. Atque bene, recteque, consent. qui formarum locum animam inquirunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectiva, neque

Text. 21. est actu, sed potentia forma. Atque passionis vacuitatem non similem esse sensui, atque intellectui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis.

Intellectus patiens, est potentia omnia intelligibilia, infert Aristoteles debere eum antequam intelligat nihil esse actu eorum, quae intelligere potest, & nequaquam additum esse organo corporeo: tum quia oportet et corporeis affici qualitatibus, tum quia esset ei deputatum in corpore aliquod organum, sicut & ceteris corporeis facultatibus: quod constat non ita esse.

Atque bene, recteque. Quia intellectus est in potentia ad rerum formas, siue imagines recipiendas, colligit probe dictum fuisse à Platone animam esse locuti formatam, id est species, quibus cognitio fit, in ipsa anima condi. Quod tamen non de omni anima, sed de sola intellectiva affirmandum est. Et de hac ipsa non quasi rerum imaginibus à primario ortu consignata sit, ut existimavit Plato, unde & nostram disciplinam, nihil aliud esse, quam reminiscenciam, credidit. Sed quia eiusmodi imagines ministerio, & interuentu tam externorum, quam internorum sensuum intellectu illabuntur.

Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 22. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 23. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 24. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 25. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 26. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 27. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 28. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 29. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 30. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 31. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 32. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 33. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 34. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 35. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 36. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 37. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 38. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 39. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

Text. 40. Atque bene, recteque. Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem à passione vacuitatem sortiri: declarat quidam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscat, & aliquando rei sub sensum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto ut sole sentiendo aliquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod

tamen intellectui nequaquam accidit. Nam quò res nobiliores, & altiores percipi-
eò ad minores cognoscendas magis acuitur. Causa verò cur à vehementi sensibili
sensu laedatur, est quia sensus inhiæret organo corporeo, cuius temperamentum ab

⁶ *Falsus autem unusquodque. Egit de intellectu in potentia, disputat nunc de intellectu in actu, docet.*

Bisariam di-
citur inelle-
ctum esse in
actu.

intellectu in actu, docet-
que bifariam posse in-
tellectum in actu esse.
Vno modo cum iam obti-
neat species, quibus cum
libuerit, uti valet, sicut
is, qui comparauit habi-
tum scientiar, ex quo
scientie actus potest eli-
cere. Altero quando ex
speciebus antea compa-
ratis prodit in actum in-
telligendi. Est autem di-
ferentia inter alios actus:
quia dum intellectus est
in primo ad huc manet
in potentia, ad secundum
cum vero iam ad secun-
dum peruenit, in actu
perfecto existit, nec iam
dicitur esse potentia: ac-
tum seipsum potest co-
gnoscere, quia cum in-
tellectus in hoc vite sta-
tu non nisi supra suum
actum recipere cognos-
cat, tunc demum cen-
set semetipsum posse in-
telligere, cum intelligendi
actus exercet. Qua de re
in progressu copiosius.

Cum autem aliud sit. Ut doceat ad quam potentiam, sensitiuam ne, an intellectualem pertineat cognitio rei vniuersalis, & singularis: monet prius inter rem singularem, & vniuersalem discrimen esse. Aliud est enim hæc singularis magnitudo, aliud esse magnitudo.

aliquid aliud aqua in communi. Nimirum quia haec magnitudo concernit hanc materiam singularem, cui inhaeret, à qua abstrahit communis magnitudo. Item haec inhaeret aqua communis. Monet tamen hoc genus discriminis non eodem pacto sese habere in omnibus rebus: quandoquidem non omnes materiam sine quam partem sine tanquam subiectum important. Dubitat ergo num diversa anima, seu facultas, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus esse carnem, id est, carnem communem, & carnem singularem, quae non consideratur sine hac materia, quem idmodi neque similia sine materia talibus affecta accidunt.

Quaestio

*Qua potest
rem singula-
re, qua vero
universalem
percipiat.*

sensibilem sensitiua potentia: vniuersalem vero vel potentia separabili, id est diuersa
 realiter, vel se quidem vna, sed secundum rationem diuersa: & quæ se habeat ad
 seipsam vt linea inflexa ad semetipsam rectam. Sicut enim cum inflexa magnitu-
 do in rectum porrigitur, eadem ipsa linea, quæ antea flexa, seu curva erat, fit re-
 cta, neque tamen a se realiter, sed ratione tantum differt: ita fortassis (nec enim
 hic propositam controuersiam ex toto diximus) sese habet facultas, quæ vniuer-
 sale, & quæ singulare sensibile cognoscitur. Alij volunt hanc curuæ & rectæ lineæ
 similitu-

h' ὅταν δ' ἄνω ἐκασα ἡνίκα, ὡς ἐπὶ τῷ μὲν λόγῳ. Τεκτ. 8.
ταὶ οὐ κατ' ἐνέργειαν. τὰ δ' ὅσον αἰνῶσι, καὶ δὴ καὶ
ἐνέργειαν δὲ αὐτῷ ἔστι μὲν ὁμοίως, καὶ τότε δὴ αὐ-
τῷ ποῦ· ἢ μὲν ὁμοίως, καὶ πρὶν μαθεῖν ἢ δεῖν.

[illegible]

τῷ μὲν οὖν ἀσπαστικῷ τὸ θυμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν Τεχν.πο.
 κείνῃ, καὶ ὡς λόγῳ τις ἡ τάρξ· ἄλλω δ' ὅτι κα-
 αἰσθῆ, ἡ ὡς ἡ καλαστικὴ ἔχει πρὸς αὐτὴν ἔλας δε-
 τεινῶν τὸ γδ (ἀρκ. vii), καὶ κείνῃ. ἡ πάλιν δ' ὅτι Τεχν.ιι.

τὸ γὰρ καὶ (V), καὶ κενὴ, ἢ πάλιν δὲ ἐπὶ Τεκλ. 11.
 τῶν ἐν ἀφαιρέσει ὄντων, τὸ δὲ αὖτις τὸ σιμὸν μὴ
 συνιέντες γὰρ· τὸ δὲ τὶ (ω) (V), ἢ ἐπὶ ἑτέρων τὰ δὲ
 θεῶν (V), ἢ τὰ δὲ αὖτις ἄλλω· ἔτι γὰρ αὖτις, ἑτέρω ἀφαι-
 ρέτωρος ἔχουσι κενὴ, καὶ ὡς ἀφαιρὲς χωρεῖσθαι τὰ
 ἀφαιρέματα ὅτι ὕλην, ὅτις ἔτι αὖτις τὸν αὖτις. ἰδο- Τεκλ. 12.

ῥησιν οἱ ἄν τις εἰ ὁ νῦν ἀπολυθεὶς, ὡς ἀπαθείς, ὡς
 μηδὲν μεθὲν ἔχει κοινόν, ἀπὸ τῆς φωνῆς ἀναξαρτοῦρας,
 ὡς κοινότητι τὸ κοινὸν πᾶσι τί ὄντι. ἢ γὰρ τι κοι-
 νὸν ἀμφότερον ὑπάρχει, τὸ μὲν ποιεῖν δοκεῖ, τὸ δὲ πᾶσι
 ἵνα

Text 8.

Text. 9.

Text. 10.

Text. II.

EX. 12.

similitudinem afferri ab Aristotele ad significandum singularia sensibilia intelligi à nostro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem lib. 1. Phisic. cap. 1. quest. 4. art. 1. et 1. explicandumque quæ in progressu discutiemus. Qui enarratorum in hoc loco explicando disidia legere voluerit, consulat Themistium, Simplicium, Philoponum, Averroem, D. Thomam, & M. Albertum.

^b *Rursum in hisce, Quod*

Text. 8. ^h Factus autem unumquodq; perinde, atque is
qui dicitur actu sciens, quod quidem tum accidit,
cum ipse per seipsum operari potest: est quidem, et
tunc quodammodo potentia, sed non perinde ut erat
antequam didicisset, vel inuenisset. Atque tunc

Text. 9. seipsum etiam intelligere potest. Cum autē aliud
sit magnitudo, aliud magnitudinis esse, & aliud

aqua aliud aqua esse, & in alijs itide multis (non enim in universis hic modus accommodatur, sed sunt in quibus hac ipsa sunt eadē, non diuersa) aut alia sanē, aut parte quidem eadem, sed aliter se habēre carnem & esse carnis discernit: caro namq; non est sine materia, sed perinde, atque si sum hoc, est

Text. 10. in hoc. Sensitiva igitur parte calidum discernit,
& frigidum, quorum quadam est ratio, caro: alia
vero esse carnis discernit: aut separabili: aut sese
habere ad sensum proxime ita, se habet cum re

Text. 27.
tenſa fuerit linea flexa, ^k Rurſus in hiſce, que in
abſtractione conſiſtunt, eadē eſſe videntur: rectum
enim ſe habet ut ſinum: eſt enim ipſum cum conti-

nus semper. Quod si quiddam sit diuersum, aliud est
profecto esse recti, aliud ipsum rectum, ut ibi sit
enim dualitas. Quare sit, ut hæc etiam alia, vel
alio modo sese habente parte discernat. Omnino
igitur ut res separabiles sunt a materia, sic sese
habent, & ea, quæ sunt circa intellectum ipsum.

Text. 12. 1. Dividit autem non iniuria quispiam quoniam modo intelliget intellectus, si ipse quidem simplex sit, ac passionis experis, nihilque habeat cum illa re prorsus commune, sicut Anaxagoras asserit, intelligere autem pati quoddam sit, ut diximus: quo namque, quippiam est utrisque commune, hoc nimirum alterum agere, alterum pati videtur.

De diffin.
Bione inter
materiã sen-
sibile & in-
telligibilem
lege, si pla-
cet, qua scri-
psimus in
procem. Physf
4.1. art. 4.

intellectu percipi queunt, vt intelligentia. Quae autem à sensibili materia non re-
ipfa, sed sola consideratione auulsa sunt, ea absque materia sensibili percipiuntur,
non tamen absque intelligibili. Naturalia verò percipiuntur secundum abstrac-
tionem à materia singulari, non autem ex toto à materia sensibili: concipimus enim
communem, vt ex canibus, & osibus constat, abstrahendo tamen considerationem
ab hisce numero canibus, & osibus.

¹ Dubitabit autem, quia dixerat superius intellectum pati ab obiecto, sicuti & sensus: querit quare ratione id fieri possit. Nam intellectus simplex est, nullamque

*Vi res sepa-
rabiles sunt
à materia
ita se habent
ad intelle-
ctum.*

1. *Quest.*
Qua ratione

Intellectus
partitur ab
obiecto.
2. Quasi
An intellectus
sit intelligi-
bilis.

habet communem cum aliquo materiam, & nihil patitur, nisi quod materia præ-
ditum est, ut constat ex his, quæ in libris de ortu, & interitu tradita sunt, quoniam
modo intellectui vlla passio inferri poterit.

Præterea ambiget. Alteram proponit questionem, videlicet, an intellectus
ipse intelligibilis sit. Nam si est intelligibilis, id erit, vel quatenus intellectus est:

vel quatenus participat
aliud, quo sit intelligibi-
lis. Si primum certe om-
ne, quod intelligitur, erit
intellectus. Nam redu-
plicatio, ex Dialectico-
rum doctrina cap. 4. & 5.
lib. 1. Posteriorum, con-
uertitur in propositionem
universalem simplicem,
ut si homo quatenus ani-
mal, est sensus particeps,
omne sensus particeps
erit animal. Si secundum,
iam ergo intellectus non
erit simplex, sed compo-
situs ex propria natura
& ea, quam participat, ve-
lit intelligibilis. Quare
cum utrumque absurdum
sit, quandoquidem intel-
lectus simplex est, & non o-
mne, quod intelligitur, est intellectus, negandum videbitur intellectum intelligibile esse.

Responsio ad
1. quæst.
Passio duplex:
corruptiva
& perfectiva.
Perferens so-
la convenit
intellectui.

Locus contra
Platonem.

Responsio ad
2. quæst.

At enim ipsum pati. Diluit priorem controversiam ex distinctione quadam
passionis proposita lib. 2. huius operis cap. 5. text. 57. Est enim duplex passio, altera
secundum contrarias qualitates, quæ tantummodo rebus intentum subeuntibus
convenit, vocaturque corruptiva: altera, quæ pati dicimus ea, quæ proprium actum,
& perfectionem suscipiunt absque vlla noxa, aut interitus periculo, quæ perfectiva
appellatur. Ex his autem passionibus prior semper requirit materiam, posterior
verò non item: atque hanc subit intellectus, cum intelligit: quia tunc deducitur in
actum, & perfectionem sibi accommodatam. Est enim ex sua primæva origine in
potentia omnia intelligibilia, quatenus ex se nullius rei habet ingentiam notio-
nem: & tamen res omnes progressu temporis accedente studio, & doctrina intelli-
gere valet: quemadmodum tabella ante descriptionem, aut picturam nihil actu con-
tinet eorum, quæ in ipsa exarati, pingive queunt: sed solam potentiam, & aptitudi-
nem ad excipiendum quicquid in ea scribentis, pingentisve manus expresserit. Est
hic locus adversus Platonem, qui in Menone, Phædro, aliisque in locis docuit no-
stros animos antequam in hæc caduca, & morbunda corpora descenderet, omnium
reum notiones in se consignatas habuisse, sed contagione corporis, & quasi recti
carceris insolentia in oblivionem superioris intelligentiæ delabi: reminisci tamen
discendo, atque ita omnem nostram disciplinam, recordationem quandam esse.
Hunc errorem ex insinuo confutabimus initio libri primi. Posterioris analysos,
ubi eius meminit Aristoteles.

Est autem intelligibilis. Explicat posteriorem questionem, cuius enodatio ut
percipiatur, advertendum est entia immaterialia dici per se intelligibilia, non ita
verò materialia. Et enim materialia ut sub intellectu cadant, oportet materiam quo-
dammodo exuere, ut intellectui similia evadant, quod assequuntur, cum per species
intelligibiles, quæ immateriales sunt, intellectui repræsentantur immaterialia verò
cum iam ex se materia vacent, etiam requirunt species intelligibiles, quibus se se intel-
lectui obiciant non tamen eas exigunt, ut materiam deponant magisque intel-
lectui assimilentur. Respondet ergo Aristoteles propositæ quæstioni, ut Philoponus
interpretatur intellectum ipsum intelligibilem esse, nimirum per se, quemadmodum
& cætera omnia, quæ per se intelligibilia sunt, cum immaterialia sit. Nam in his,
quæ

quæ materia carent, id est potest esse & intelligens, & intelligibile. Quin etiâ, inquit,
& contemplativa scientia, id est mens, propter contemplatur, & res, quæ sub contem-
plationem cadit, idem sunt, nimirum quatenus res intellecta, per suam speciem
vniuntur intellectui, & vnum quodammodo cum ea sit. Duo hæc adverte, alterum est,
licet Aristoteles prius de intellectu speculativo asseruerit ipsum esse idem cum

Quo passio
sit idem in-
tellectus, &
res intelle-
ctus.

*Text. 13. Præterea ambiget quispiam, si ipse etiam in-
telligibilis sit. Nam aut cætera rebus inerit intel-
lectus, nisi alia ratione sit intelligibilis ipse, intelli-
gibile autem unum quoddam est specie, aut aliquid
ipse mistum habebit, quod ipsum intelligibilem*

*Text. 14. perinde atque cætera facit. At enim ipsum pa-
ti divisum est prius una quadam ratione commu-
ni. Atque intellectus potentia quidem est quo-
dammodo intelligibilia ipsa, actu vero nihil est
eorum antequam intelligat ipsa. Oportet autem
in ipso nihil esse perinde atque in tabula nihil est
actu scriptum antequam in ipsa scribatur: hoc*

*Text. 15. enim in ipso, sit atque accedit in intellectu. Est
etiam intelligibilis & ipse, ut intelligibilia cun-
cta. Nam in hisce quidem, quæ sine materia sunt,
intelligens, & id quod intelligitur idem est, etenim
idem est contemplativa scientia, & id quod ita
sub scientiam cadit. Sed cur non semper intel-
ligit, consideranda est causa. In istis autem, quæ
materiam habent unumquodque intelligibilem
potentia est. Quare illis quidem non inerit in-
tellectus: nam intellectus talium potentia sine
materia est: ipse autem intelligibilis rationem
subiit.*

*Text. 16. comparatione animalis, ei enim primo & per se competit, ut patet, & cum eo
etiam recipitur. At esse per se intelligibile non ita convenit intellectui, sed na-
ture immateriali in communi acceptæ, sub qua intellectus continetur.
Sed cur non semper. Quærit cum mens ipsa sit intelligens, & quod intelli-
guntur se ipsam non semper intelligat. Huius rei causam perquirendam esse in-
quit, nec eam in præsentia explicat. Ea verò est, quia mens non se intelligit per se,
sed supra suum actum se ipsam reflexendo: in quam reflexionem non semper in-
cumbit cum nihil sit, quod ei ad id necessitatem inferat. Græci interpretes aiunt
causam esse ymonem, & coniunctionem cum corpore, quæ efficit ut sape ea con-
sideret, quæ sunt cum materie sece coniuncta, non autem se ipsam, & alia, quæ
sunt per se, & actu intelligibilia.*

In istis autem. Redir ad superiorem quæstionem aïens materialia entia non
esse per se intelligibilia, sed potestate duntaxat, nimirum quatenus sunt in poten-
tia ut deposita quodammodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium
specierum, quibus intellectui repræsentantur. Vnde colligit non convenire eis vim
intelligendi quia hæc immaterialis est, & per se intelligibilis. Cum autem mate-
rialibus negat intellectum, loquitur de his, quæ omni ex parte materialia sunt. Nam
homo materialis est, & tamen intellectu pollet.

id negare de intellectu
præterea, si conferatur
cum suo obiecto, cum
utrobique eadem sit ra-
tio. Alterum est, non im-
materialia tantum, sed
ea etiam, quæ materiam
habent, esse idem cum
intellectu ratione for-
marum intelligibilium,
quæ vice obiecti fun-
guntur: quoniam il-
lus interest, quod im-
materialia multo ma-
gius sunt
ioretem habent cum in-
tellectui, quæ mate-
rialia.

Immaterialia
cognata
magis sunt
intellectui,
quàm mate-
rialia.

Ad eam verò ratio-
nem, quæ ostendi vide-
batur, si intellectus per
se intelligibilis sit, omne
per se intelligibile esse
intellectum responden-
dum est illam Dialecti-
corum regulam de is
tantum predicatis intelli-
gi, quæ per se primò &
adæquate subiectis con-
veniunt, quo modo se
habet sensus particeps

Cum mens non
semper se in-
telligat.

Materialia
entia potesta-
ta tantum esse
intelligibi-
lia.

CAPITULI QUINTI EXPLANATIO.

Um autem. Dissolvit hactenus de intellectu patiente, seu possibili, quem statuit ex se esse in potentia ad rerum cognitionem, & scientiam comparandam: accedit nunc ad investigationem, contemplationemque alterius intellectus, quem agentem vocant, quod eius

officium non sit pati, sed agere duntaxat transmittendo rerum intelligibilibus simulacra, seu species in patientem ad intellectionem perficiendam.

Probat dandum esse intellectum agentem.

Ergo intellectus agentis necessitate comprobatur, statuitur huiusmodi conclusionem. Necessarium est in anima esse partem unam, quae sit potentia, & patiatur, alteram, quae sit actus, & efficiat. Hanc ex eo probatur, quia in omni natura, id est in omni effectu & re producta, duo inveniuntur principia: alterum, quod sit potentia, & materia, seu quasi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod sit actus, & efficiat, potentiamque ad actum, & perfectionem promoveat, & se habeat quasi ars ad materiam sibi subiectam. Cum ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi: oportet dari in ea facultatem unam, quae disponatur, recipiatque preparationem ad istiusmodi effectum, & haec facultas est intellectus patientis: alteram, quae dispositionem inducat, ac praeparat: haec autem est intellectus agens. Disponitur autem patientis recipiendo species intelligibiles, quae sunt principia intelligendi: disponit agens producendo eiusmodi species & phantasmaribus, quae ipse collustrat quasi praefulgens lumen ad eum modum quo externa, & materialis lux colores illuminat, eoque actu visibiles reddit, cum ante lucis adventum potestate duntaxat visibiles forent. Haec quoque pacto intelligenda sunt progressu exponemus.

Agens intellectus disponit patienti.

Attributa intellectus agentis.

Intellectus dicitur scire in actu.

Et in intellectu. Declarat quae sit natura intellectus agentis, ac nonnulla eius attributa subiicit. Primum est esse separabilem, id est, non affixum organo corporis, ut sunt materiales potentiae. Secundum, esse immixtum, id est, non concretum ex perceptis corporibus: ut Empedocles, Democritus, & alij quidam veterum philosophorum arbitrabantur. Tertium, vacare passionibus, nimirum quae corrumpat, aut aliquo modo laedat. Haec ex eo confirmatur, quia agens nobilius est patiente, & efficiens praestantius quam materia. Cum igitur superiora attributa intellectui patienti conveniant, ut ex his, quae superius disputata sunt, constat: quoniam in agendi competens.

Scientia autem ea. Scientiam in actu, ut interpretes aduertunt, appellat hoc loco Aristoteles intellectum, cum actum intelligendi exercet. Hunc autem intellectum, qui agens non est de quo paulo ante loquebatur, sed patientis, comparat cum ipso, dum est in otio, & in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo intellectum in actu esse idem cum re intellecta quod quia ratione verum sit, superius exposuimus. Deinde intellectum potentia in uno eodemque homine

Κ Ε Φ. α.

Text. 17.

Text. 18.

Text. 19.

Text. 20.

CAP. V.

Text. 17.

Um autem in omni natura sunt quaedam, quorum alterum quidem unius generis materiae est, quod id esse patet, quod est potentia illa

cuncta, alterum vero causa est & efficiens omnia nimirum efficiendo, atque agendo talem subiecti rationem, qualem ars conditionem ad materiam subit, necesse est & in anima differentias has easdem inesse.

Text. 18.

Atque quidam est intellectus talis ut omnia fiat, quidam talis ut omnia agat atque efficiat, qui quidem ut habuit est quidam & perinde atque lumen, nam & lumen colores qui sunt

Text. 19.

potentia actu colores quodammodo facit. Et is intellectus separabilis est & non mixtus passionibus, vacat, cum sit substantia actus, semper enim id quod efficit, atque agit, praestabilius est eo, quod patitur & ipsum principium omnino materia.

Text. 20.

Scientia autem ea, quae est actu, est idem quod res. Ea vero, quae est potentia, in uno prior est tempore, absolute autem neque tempore, sed non nunc quidem intelligit nunc autem non intelligit. Separatus vero, id est solum quod est atque id solum est immortale perpetuum. Non autem recordamur, quia hoc quidem expers est passionis. Intellectus vero passivus extinguatur, & sine hoc nihil intelligit.

Lib. de memoria.

homine esse prior tempore, quam intellectum in actu. Siquidem anima non coexistit in ipso, sed aliquanto post tempore sciendi actum intellectum edit: verum si absolute in actu.

loquamur, non esse intellectum potentia prior. Quod ideo Aristoteles addit, quia credidit mundum, & utrumque intellectum, atque actus sciendi ab aeterno existisse, nec ortu nec actum sciendi (si de his indefinito loquamur) se antecessisse, cum quamlibet intellectionem praecesserit vacatio, & quamlibet vacationem intellectus.

Separatus vero. Docet intellectum tamen agentem, quam patientem secundum id, quod est, id est, secundum suam naturam, & rationem esse separatum, id est non additum corpori, aut alicui eius organo: proindeque immortalem esse, & extincto corpore superstitem manere. Neque verum, inquit, quod post intellectum esse hanc vitam recordatio immortalis. non est haec enim pertinet ad organicam potentiam nimirum ad imaginationem, non ad intellectum, in quem passio corporis non cadit: imago autem (hanc, ut interpretes exponunt, intellectum passivum appellat) extinguitur una cum corpore, sine illa vero iam mens nihil eo modo, id est, reminiscendo intelligit. Hic adverte non omnem recordationem extincto corpore deperire, sed eam duntaxat, quae sit interuentu imaginationis. Nam quod nullo pacto negandum sit manere aliam, quae sine intellectu perficitur, ostendimus in libris Parmenorum Naturalium.

2^a AESTIO I.

Vtrum in anima humana detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

Diversa philosophantium placita.

D V O B V S capitibus superioribus egit Aristoteles partim de intellectu possibili, partim de agente, rursusque de possibili differet iis tribus, quæ proximè sequentur. Nos ad maiorem doctrinæ perspicuitatem de agente, qui natura & officio prior est, hoc loco disputabimus, postea verò separatim de possibili. Igitur in præsentī disceptatione magna fuit auctorum tam veterum, quàm recentium, tam Græcorum, quàm Latinorum, & Arabum discrepantia, ut hoc loco commemorat Philoponus, D. Bonaventura in 2. distinct. 24. quæst. 4. num. 42. M. Albertus in summa de homine, tractatu de intellectu agente, Henricus Gandavensis quodl. 8. quæst. 12. Quidam arbitrati sunt dari intellectum agentem; non tamen animæ nostræ insitum, sed separatim. Alij cum ut minimè necessarium, ac superuacaneum omnino sustulerunt. Prima ergo sententia fuit Alexandri lib. 2. de anima cap. 20. & 21. existimantis intellectum agentem, esse intellectum vniuersalem omnium conditorem, hoc est, Deum, quod etiam Platonis dogma libro 6. de Republic. fuisse creditur, qui intellectum agentem nostros animos cœlitus irradiantem comparauit soli, ut ex Themistio hoc in lib. refert D. Th. 1. part. quæst. 79. art. 4. In eundem errorē lapsus fuit Priscianus Lydus asserens intellectum agentem non esse partem animæ, sed mentem primam, atque diuinam, vel ideam boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaph. cap. 4. & in lib. Natur. parte 3. Auem Pace in epistola de lumine, & Græci cuiusdam Marini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium intellectum agentem esse substantiam quandam separatam, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroī in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaph. tract. 4. qui errori errorem subnectens, aliorum vestigia secutus, vnum omnium hominum finxit communem intellectum, ut alibi retulimus. Tertia simplicij, quem sequitur Georgius Pachym. lib. 7. de anima, titulo 3. cap. 3. & 6. hi tres externos intellectus in homine constituunt; quorum primus, qui omnino externus sit, & diuulsus, cognitionem vniuersalium pariat, alij duo eandem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea quod materialium rerum notitiis immiscetur, extrā vagari dicitur, non se ipsum, sed materialia, & sensilia intelligens, alter, qui sit in actu semper, & in se ipso sciētiæ perfectionem obtineat. Quarta Plotini asserentis duplicem in nobis esse substantiam; vnā, quæ semper intelligit, quam dicit esse intellectum agentem; alteram, quæ nonnunquam otietur, quam vocat intellectum possibilem.

Nulla tamen harum sententiarum veritati consentanea est. Nam tres priores, ut cætera earum absurda prætereamus, contra communem Philosophorum doctrinam constituunt totale principium functionis vitalis, cuiusmodi est operatio intellectus, extrā ipsam animam; cum tamen nihil vitaliter operetur nisi per formam sibi innagentem, ut obicit D. Thomas prima part. loco citato. Quarta verò præter

Varia de agēte intellectu opinionas.

1. Alexandri agentem intellectum esse Deum.

2. Auicennæ substantiam separatam.

3. Simplicij, constituuntur externos intellectus.

4. Plotini

Confutatur prædicta opinio.

Loge Prisc. in lib. de phantasia & intellectu.

Lib. 2. huius operis c. 1. q. 7. art. 2.

præter materiam, & formam ponit in homine duplicem substantiam, quod fictitium est, & inauditum. Præterea absque idonea ratione, ac contra experientiam facit intellectum agentem absque intermissione in opere versantem.

His ergo explosis occurrunt ij, qui intellectum agentem dari negant, in quorum numero est Durandus 1. sent. dist. 3. quæst. 5. & quidam Isaac Philosophus Narbonensis, referente Mirandula in suis conclusionibus, atque alij, quorum meminit Albertus M. in summa de homine quæst. de intellectu agente. Probat autē Durandus suam sententiam longo progressu rationū, quarum præcipua vis hæc est. Vel intellectus agens poni debet, ut aliquid imprimat in phantasma, quo id habile fiat ad producendam speciem intelligibilem in intellectu patientem; vel ut ipse per se in eundem intellectum agat: sed ob neutram harum causarum constitui debet, frustra ergo ponitur. Assumptionem quoad priorem partem suadet, quia vel intellectus agens imprimit in phantasma qualitatē aliquam spiritalem, vel corpoream: non spiritalem, quia in re materiali non potest spiritale accidens inesse, siquidem ut habetur ex D. Dionysio, & ex lib. de causis, omne, quod alicubi recipitur, ad recipientis naturam accommodari debet: si corpoream, adhuc phantasma intra metas corporalium accidentium manebit, proindeque nihil nisi corporeum, & materiale gignet. Quod verò non oporteat agentem intellectum inducere, ut agat in possibilem, quæ erat secunda pars assumptionis, probatur. Nam primum non requiritur ad illius intellectionem efficiendam, quia intellectio est operatio immanens, quæ nonnisi ab ea facultate, quam appellat, administrari potest: at intellectus possibilis est, qui intelligens nuncupatur.

Secundò, idem ostenditur hunc in modum. Anima rationalis interuentu phantasmatis, extrā opem alterius facultatis potest gignere species intelligibiles, easque tribuere intellectui patienti. Igitur superuacaneus est intellectus agens. Probat assumptum, quia si non posset, idē fortasse esset, quia phantasma est imperfectius specie intelligibili; nullus autem effectus potest esse nobilior, quam sua causa. At enim quod hæc ratio nihil momenti habeat, probatur; quia phantasma non est princeps causa speciei intelligibilis, sed instrumentaria tantummodò; princeps enim causa est ipsa anima, vel suppositum intelligens: at quod non oporteat instrumentum nobilitatis naturæ esse, quàm effectum, alibi ostendimus. Quod si quispiam

Lib. 2. Phys. 6. 7. q. 3. art. 2. occurrat, esto causæ instrumentariæ non vniuersim debeant effectibus excellere; tamen in re proposita non posse phantasmata, etiam ut instrumenta, concurrere ad effectum, de quo agitur, hoc est, ad promouendas species intelligibiles, quia entia immaterialia sunt alterius gradus, & ordinis, ad quem corporea, ut nec proportionē habent, ita in instrumenti vim sortiri queunt: adeoque ad specierū generationem immaterialem causam necessariò adhibendam. Si quis, inquam, ita occurrat; is suo argumento reuincetur. Nam si quid concludit,

Nō dari agētem intellectū probatur rationibus.

2.

etiam probat non posse phantasmata cum materialia, atque inferioris ordinis sint, concursum illum prestare ad producendas una cum intellectu agente species intelligibiles; quem tamen concursum aduersariae partis assertores dandum esse profitentur.

5. Tertiò idem confirmatur, quia si daretur intellectus agens, oporteret etiam dari eundem in natura Angelica; itemque dari in nobis sensum agentem, qui patienti suppeditaret species rerum sensibilium, ne idem simul ageret, & pateretur. Nec minùs etiam necessariù foret dari duplicem voluntatem; unam agentem, quae actiones ederet; alteram patientem, quae easdem reciperet, quod tamen communis philosophorum schola negat. Postremò, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum; dabuntur duae potentiae intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod superfluum videtur; si posterius, concedendum erit intellectum possibilem esse agente praestantior; cum tamen Aristoteles hoc in lib. cap. 5. text. 19. docuerit semper id, quod agit, patiente nobilius esse; quod etiam approbat Divus Augustinus 12. super Genesim ad lit. capite 16.

ARTICVLVS II.

Dari in anima humana intellectum agentem; & quid inter eum, & patientem sit discriminis.

VERVM quòd in anima humana necessariò dandus sit intellectus agens; communis est, veraque assertio Peripateticae scholae, quam statuit Aristoteles cap. 5. huius lib. text. 18. eiusque interpretes ibidem, & Scholasticae Theologiae professores, partim in primo sent. distinct. 3. partim alibi. Henricus Gandauensis quodlib. 8. quaest. 12. Alensis secunda parte quaest. 69. memb. 2. D. Thomas prima parte quaest. 79. artic. 3. Hervaeus in 2. distinct. 17. quaest. 2. Capreolus in 4. dist. 49. quaest. 4. Ferrariensis libro secundo, contra gentes cap. 76.

Auctores pro hac sententia.

Hanc assertionem loco citato confirmavit Aristoteles ex eo quia id, quod est in potentia, eget aliquo, à quo ad actum deducatur. Cum igitur intellectus possibilis sit in pura potentia necessariò erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci possit: haec autem est intellectus agens; hoc est, ut rem enucleemus; Cum intellectus possibilis, siue patiens à principio sit veluti nuda tabula, nec ullam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiusmodi imagines solius phantasmatis ministerio gigni queant, quia sunt alterius ordinis; nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi sua perungere non valet; necessariò danda erit aliqua spiritalis potentia, cui id munus tamquam principali animae instrumento incumbat; ea verò potentia est intellectus agens.

Quòd

Quòd verò hic intellectus non sit extra animam, sed ei insitus, ut naturalis eius potentia; & quòd non sit vnus tantum omnium phantasmatis assistens, eaque illustrans, sed quòd in singulis hominibus singuli dentur, demonstrat praeter alios D. Thomas 1. parte quaest. 79. artic. 4. & 5. idemque à nobis probatum fuit initio libr. 1. huius operis.

Illud verò nunc inter alia disquirendum occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam; videlicet, num is re ipsa, an formaliter tantum à patiente differat. Vtraque pars assertores habet. Prior D. Thomam 1. part. quaest. 54. art. 1. ad 1. & quaest. 79. art. 10. & in 2. dist. 17. q. 2. art. 1. & in 3. dist. 14. q. 2. art. 1. & opuscul. 3. c. 8. & lib. 2. cont. gent. c. 77. & 78. eiusque sectatores. Item M. Albert. in summa de homine tract. de intellectu agente quaest. 6. Scotum in 1. dist. 3. qu. 8. & alios non paucos, quibus hoc potissimum argumentum suffragatur. Namque in ceteris rebus obseruatum est quorundam aliqua duo ita sunt affecta, ut vnum efficienter praeparat, disponatque; alterum ad illius operationem; semper id, quod disponit, distinguere ipsa ab eo, quod disponitur; Sic vniuersales causae, ut intelligentiae, & corpora caelestia distinguuntur à mundo elementari, quem ad generationes rerum instruunt, ac promouent; sic ignis distinguitur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quam refrigerat; color, ceteraque obiecta sensuum externorum ab ipsis sensibus externis, quibus sui similitudinem inurunt; & sensus externi ab internis, ad quos rerum à se perceptarum species mittunt; atque ita in ceteris res habet. Quare consentaneum est, ut etiam intellectus agens, qui patientem per species intelligibiles ad intelligendum disponit, realiter ab eo differat.

Singulis hominibus singulos esse agentes intellectus.

Intellectus agens realiter, an formaliter à patiente distinguatur.

Qui voluit distinctionem esse realem.

Fundamentum huius sententiae.

Posteriorem sententiam amplexi sunt Maior in 2. dist. 16. quaest. vnica. Iacobus vit. quodl. 1. q. 12. Niphus libr. 1. de intellectu tract. 4. c. 21. Abulensis q. 76. in c. 23. Exod. de quorum placito dicendum est intellectum possibilem duo, ut nunc reliqua taceamus, actionum genera vendicare, nempe intellectionem, & educationem specierum à phantasmatibus; & quidem ad primum genus operationum à se ipso, pro ut agentis nomen habet, disponi; ad posterius verò simpliciter disponi, ab eo, quod disponitur, re ipsa distinguatur in spiritalibus tamen, cuiusmodi est intellectus, non ita rem habere; nec mirum, siquidem, ut D. Thom. lib. 2. cont. gent. c. 100. edisserit, ea, quae in rebus corporeis per diuersas potentias sparguntur, in incorporeis copulari, & ad vnus facultatis vim reduci videmus; quomodo quae ad duplicem appetitum sensitiuum pertinent, sub vnâ voluntatem; & quae pluribus sensibus tam internis, quam externis percipiuntur, sub vnum possibilem cadunt. Itaque huiusce opinionis ratio, ac fundamentum erit, quòd res non sint absque necessitate multiplicandae, & quòd nulla cogat necessitas duplicem ponere intellectum; quandoquidem tam educio specierum intelligibilium

Qui tantum formalem.

Fundamentum.

In rebus incorporeis vnâ potentia vnâ educitur materia.

Obiectio. ē phantasmatibus, quā earum vſus, ſine intellectio ab iis elicitā ad vnam, eandēque vim intellectricem reuocari queunt. Quod ſiquis obicit nihil poſſe producere principium ſuarum actionum, quod hæc ſententia admittit, dum fatetur ipſum intellectum poſſibilem producere ſpecies, quæ intelligendi principia ſunt. Occurrendum erit nihil poſſe producere principium primæ ſuæ operationis, ſicque intellectum non efficere in ſe principium educendi ſpecies ē phantasmatibus; hæc enim eductio eſt prima eius operatio, cuius principium nihil ſibi met efficit; at parare ſibi actionum ſubſequentium, id eſt, intellectuum principiarum ſunt ſpecies intelligibiles. Neque ex hac opinione ſequitur idem ſimpliciter eſſe agens, & patiens reſpectu eiſdem formæ. Nam intellectus vnā cum phantasmate producit ſpecies; per ſe autem ſumptus eandem recipit: quemadmodum vnā cum ſpecie gignit intelligendi actum, & eundem nudē ſpectatus recipit.

Priori ſententia, ut magis Ariſtoteleſe deferatur palma. Ex his duabus opinionibus neutra ſanē improbabilis videtur. Et ſi priorem libentius tueamur, quod propius accedat ad doctrinam Ariſtoteleſis, qui hoc in libro cap. 4. text. 5. intellectum poſſibilem facit nudam tabulam, puramque potētiam, ac veluti materiā primam, cui aliunde, ac non ab ipſomet imprimendæ ſunt rerum intelligendarum notæ, ſine imagines. Itaque ad alterius ſententiæ rationem dicendum erit, eſto quæ à pluribus facultatibus materiæ inhærentibus percipiuntur, ad vnam ſuperiorem, & materialem vim ſepenumero reducuntur: non id tamen abſolutē, atque vniuerſim ita euenire: ac ne in re propoſita accidat obſtare naturam ipſam intellectus patientis, qui quoad recipienda prima intelligendi principia eſt quali materiā prima, quæ formas tam ſubſtantiales, quā accidentarias, ac principia, quibus ſuppoſitum agit, comparare ſibi nequit, ſed ad ea duntaxat recipienda poteſtatem obtinet.

Reſpondetur ad fundamentum poſterioris. Ut docet Ariſtoteles hoc in libro c. 5. text. 17.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad argumenta initio quaſtionis propoſita.

Ad 1. **D**I V A M V S nunc argumenta primi articuli, quæ ostendere nitentur non dari intellectum agentem in nostra anima. Ad primum dicendum non requiri intellectum agentem, ut aliquid imprimat in phantasma, sed ut vnā cum illo producat ſpecies intelligibiles in intellectum patientem. Licet enim phantasma craſſum, & materiale ſit; tamen ex coniunctione, & conſortio intellectus agentis habilius, fortiſque ad agendum efficitur, & ultra propriam naturam eleuatur ad ſpiritalem effectum producendum. Qua de re in progreſſu.

Ad 2. Ad ſecundum, negandum eſt antecedēs, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantasma non poſſe per ſe producere ſpeciem intelligibilem, etiam ut instrumentum animæ rationalis, quod nullus

nullus effectus poſſit eſſe nobilior ſua cauſa instrumentaria: ſed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet quia nulla cauſa instrumentaria totalis, ſeu præcipua, ſi materialis ſit, poteſt producere effectum ſpiritalem, ut potē, qui ſit ordinis multo altioris. Verum non eſt propterea negandum poſſe phantasma concurrere cum intellectu agente ut cauſam instrumentariam minus præcipuam ad generationem ſpecierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non ipſi phantasmati, etiam ut instrumento, ſed intellectui agenti, à quo ultra vim ſuam excitatur, ſimpliciter attribuenta eſt. Pro explicatione tertij argumenti ſciendum Scotum in 2. diſtinct. 3. quaſt. vltima, quem ſecutus eſt Gregorius in 2. diſtinct. 7. quaſt. 5. art. 1. exiſtimare etiam Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abſtrahendas ſpecies rerum ſingularium à rebus; (nam ſpecies rerum communium ſatur ſcitus inditas fuiſſe Angelis in ipſorum creatione) tum ut ſit lumen, cuius virtute intellectus poſſibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen ſententia vera eſt, quam tuetur D. Thomas prima parte quaſt. 54. art. 4. eiſque ſectatores, aſſerentes non indigere Angelos intellectu agente, ſed tam vniuerſalia, quā ſingularia per ſpecies à Deo ſibi inditas cognoscere. Quod conſentaneum eſt iis, quæ docet D. Dionyſius c. 7. Cæleſt. hierarch. D. Damascenus libro 2. fidei orthodoxæ cap. 3. D. Auguſtinus 2. de Geſeſi ad literam cap. 8. & libro 4. cap. 24. Nec verò in Angelis intellectus agens requiritur, ut ſuo lumine poſſibilem colluſtret, cum eis, ad diiudicandam veritatem ſufficiat vis ipſa intellectus poſſibilis, quæ ex propria ſua natura lumen quoddam eſt de fonte diuinæ, & æternæ lucis derivatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus iccirco nobis intellectum agentem dari, quia cum noſter intellectus poſſibilis à prima ſua origine rerum imaginibus priuſ careat, neceſſario illi ab auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuius opera eiſmodi imagines aſciſceret, quod in Angelis locum non habet.

Quod verò attinet ad ſecundam eiſdem argumenti partem, in qua petitur an ſit admittendus ſenſus agens à patiente diſtinctus, iam ea quaſtio ſuperius à nobis proſtigata eſt, ubi partem negatiuam ſtatuimus, oſtendimusque diuerſam eſſe rationem in intellectu & ſenſu, cum obiectum ſenſibile vi propria potentiam ſenſitiuam mouere queat transmittendo ad illam ſui imaginem. Nec enim ea ſpecies à gradu materiali ad immaterialem aſcendit, ut quaerenda ſit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur ſicuti in educatione ſpecierum intelligibilium ē phantasmatibus accidit. Denique quod eodem argumento de voluntate agente obicitur, facile diſſoluet, qui dixerit ſuperfluam eſſe huiſmodi potentiam, cum voluntas non egeat ſpeciebus, aliōve principio operandi, quod ſibi aliunde conferri debeat, cumque ſatis ei ſit proponi ipſi ab intellectu rem, ut in eam feratur.

Ad vltimum argumentum reſpondendum eſt ſolum intellectum poſſibilem

Productio ſpecierum intelligibilium, ne attribuitur phantasmati, etiam ut instrumento.
Ad 3.

In Angelis non dari intellectum agentem.

Non eſſe admittere ſenſum agentem.

Cum non detur voluntas agenti.

Ad vltim.

Legit D. Tho. libro 2. c. 77. Scoti n. 1. d. 3. q. 8. Herv. 2. ſent. d. 17. quaſt. 2.

*Patiens intel-
lectus agentis
præcellit.*

possibilem, non verò agentem iudicare, & intelligere, vti proxima
quæstione differemus, etsi quibusdam philosophis aliter visum fue-
rit. Quod verò circa intellectus possibilis nobilitatem opponitur;
dicimus eum agente nobiliorem esse, quanquam aliter sentiat Ferrar-
ienfis quæst. 9. huius libri post D. Thomam in 2. sent. distinct. 20.
quæst. 2. art. 2. & de verit. quæst. 10. art. 8. Primum, quia intellectus
agens est quasi administer patientis, cum totus occupetur in educen-
dis speciebus, quibus ille utatur. Item, quia ea facultas præstantior
habetur, cuius operatio nobilior est; at intellectio nobilissima est
hominis operatio; unde humana felicitas, quæ ad excellentissimam
potentiam, & nobilissimum eius actum pertinet in actione intelle-
ctus possibilis, hoc est, in contemplatione summi boni consistit. Ne-
que obest illud D. Augustini, & Aristotelis, agens esse patiente no-
bilius; id enim ratum, firmumque est, si alterum præcise, qua ratione
patitur, alterum pro vti agit, spectetur; quandoquidem agere, quam
pati ex se præstantius est. Itaque si intellectus agens, quatenus spe-
cies intelligibiles in patientem producit; patientis vero prout eas re-
cipiendo patitur, absolute spectetur, haud dubie sub ea præcise con-
sideratione anteposendus est intellectus agens patienti. Verum id
non obstat quominus patientis, si secundum proprias actiones, quas
edit, expendatur agenti simpliciter præferri debeat.

*Quo pacto in-
telligi debeat
omne agens
esse patiente
præstantius.*

QVÆSTIO II.

Quæ sint intellectus agentis munia.

ARTICVLVS I.

De illustratione phantasmatum.

*Munera in-
tellectus age-
tis.*

TRIA officia intellectui agenti à Peripateticis tribuun-
tur. Primum est illustrare phantasmata. Secundum,
efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, produ-
cere in intellectu patiente species intelligibiles. Quod
ad primum attinet, dari quidem prædictam illustra-
tionem significavit Aristoteles cap. 5. huius libri text. 18. Verum
quonam modo ea fiat magna dissensio est. Sunt qui illam putent
consistere in productione certæ qualitatis; cuius merito, ac vi phan-
tasma ab intellectu agente excitetur ad gignendam formam spirita-
lem, hoc est, speciem intelligibilem. Ac sanè quod intellectus agens
aliquid agat, imprimatve in phantasma nō obscure indicat D. Thom.
lib. 1. contra gent. cap. 77. ubi ita scripsit. Est igitur in anima intelle-
ctiva virtus activa in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu. Ve-
rū hæc sententia non placet. Etenim vt Durandus argumentaba-
tur, vel id, quod intellectus agens imprimat in phantasma, est quid
spiritalis, vel corporale. Si spiritale, ne in transitu quidem (etsi id non
imbro

*Multorum pla-
cit de illu-
stratione phan-
tasmatum.*

*Illustratio
phantasmatis
nō est impres-
sio alienius
qualitatis.*

improbabile iudicet Capreol. in 2. dist. 3. quæst. 1. art. 3.) poterit in
corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cum adhuc in-
tra limites materialis nature consistat, qua ratione poterit phantasma-
ti impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Caietanus 1. part. quæst. 85. art. 1. opinatur phantasma illustrari ab
intellectu agente non formaliter, sed obiectivè, id est, nullam ab eo
qualitatem in phantasma imprimi, sed habere se intellectum agen-
tem ad phantasma eo modo, quo lumen Solis ad colores, quod, vti
quidam opinantur, per solam assistentiam in causa est, vt colores sui
similitudinem in diaphanum, indeque ad potentiam transmittant.
Sic igitur putat Caietanus phantasma, etsi crasse, obscureque natu-
ra sit, tamen ex intellectus agentis vicinitate, & irradiatione assequi,
vt possit vnà cum ipso ad producendam speciem intelligibilem con-
currere. Additque intellectum agentem non effusa, sed manente in
ipso luce, & interposito inter intellectum possibilem, ac phantasma
sui splendore, solam communem naturam illuminare, ita vt natura
singularis adhuc phantasmatis inuolucro, quasi nube oblitescat; eo
pacto, quo Sol colorem pomi non saporem, aut odorem collustrat:
indeque esse, quod rerum duntaxat vniuersalium species in nostro
intellectu dentur, cum sola quidditas vniuersalis in phantasmate ad
eum modum illustrato effulgeat, & ad specierum productionem suo
modo concursus impendat.

*Opinio Cai-
etani de illu-
stratione ob-
iectiva.*

Hæc etiam opinio nobis minimè probatur. Primum, qui non ap-
paret quidnam lumen intellectus agentis interiectu suo præstet, quo
dicantur phantasmata ab eo illuminata; si nihil in ea, nec cum iis
operatur. Secundò, quia si idè dicuntur phantasmata illustrari, quia
ipsis præsens affidet intellectus agens; vti que omnia hominum, seu
dormientium, seu vigilantium phantasmata perpetuò illustrari di-
cenda erunt, cum semper habeat præsens lumen intellectus agentis.
Quod tamen de dormientium phantasmatis negat Caietanus. Ter-
tiò, quia vt rectè obicit Ferrariensis 1. contra gent. cap. 77. cum
phantasma quantumvis obiectivè irradietur, nihilominus in or-
gano corporeo maneat, extensumq; sit, non potest naturam sine ma-
teriae conditionibus ostendere, vt fingit Caietanus. Nec est ad rem
exemplum solaris luminis, cuius radio apparet color, non sapor; idè
enim solus color sese spectandum exhibet; quia solus color, non sa-
por, cadit sub visum; at etiam res singularis intellectui apparere po-
test, cum non vniuersalia tantum; sed etiam singularia proprio con-
ceptu à nobis intelligantur, vt suo loco demonstrabimus. Deinde, quia
si spectetur sola productio specierum intelligibilium, phantasma, vt
progressu ostendemus, non ad eam concurrat præcise, vt naturam
communem refert, sed vt tam communem, quam singularem repre-
sentat. Quare non est cur natura singularis phantasmatum integu-
mentis occultetur. Postremò, quia si in phantasmate sola quidditas
vniuersalis elinect, profectò iam res in phantasia vniuersales existent,
cum in ea represententur absque differentiis individuantibus.

Confutatur.

1.

2.

3.

Ultima.

Opinio Ferrar. de illustratione rationali.

Refellitur.

Sententia recentiorum celebris, veritasque, vincitur.

Ferrariensis hoc in libro quest. 9. & Capreolus loco citato putant quemadmodum cogitatio hominis facultas propter coniunctionem cum intellectu vendicare peculiarem prerogativam, quæ belluarum cogitationi non convenit, ut nimirum dividat, componat, & discursat circa singulata; ita phantasiam ex eadem coniunctione obtinere ut ab se promat illustriora, & efficaciora phantasmata, quæque una cum intellectu agere possint intelligibiles species producere. Atque hoc esse inquit phantasmata illustrari ab intellectu agente; quod videtur ad mentem D. Thomæ 1. part. quest. 85. art. 1. Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omnino satisfacit. Videtur enim illustrationis nomen, quod actionem sonat, nimis improprie, & remote usurpare pro insitæ nobilitatis communicatione, quæ est ante omnem actum intellectus agentis, & in ipsa primæna, ac naturali phantasia, & intellectus, in eadem quasi radice, copulatione consistit. A qua certè phantasmata quasi ob stirpis nobilitatem, & splendorem, rectius illustrata, quam illustrata dici debent.

Placet igitur nobis ea sententia, quæ à recentioribus philosophis celebratur, aientibus illuminationem phantasmatum non esse obiectivam uti Caietanus ait, nec radicalem tantum, ut Capreolus, & Ferrariensis arbitrantur, sed effectivam; non quasi intellectus agens aliquid luminis phantasmatis imprimat, sed quia tanquam externa lux radij sui consortio activè eleuat phantasmata ad producendam speciem intelligibilem; in qua communis natura representatur exuta differentiis individualibus, manetque à solo intellectu perceptibilis. Itaque nequaquam etiam probanda est sententia Henrici Gandavensis quodlibet. 4. questione 21. & quodlibet. 8. questio. 12. & 13. existimantis illustrationem phantasmatum non sese habere uti diximus; sed ad eum ferè modum, quem posuit Caietanus; & intellectum possibilem phantasmatis sic illustratis ad intelligendum uti. Quod falsum esse tunc magis patebit, cum ostenderimus non posse intellectum possibilem intelligendi actum edere absque intervenitu specierum intelligibilium, quæ ab intellectu agente una cum phantasmatis per eum illustratis gignantur. Hæc de primo officio intellectus agentis.

ARTICVLVS I.

De alio duplici munere intellectus agentis.

Quid sit intelligibile actu, quid potentia.

ALTERVM munus intellectus agentis est facere obiectum intelligibile actu. Nimirum quemadmodum intellectus possibilis ex se est in potentia, ut fiat actu intelligens; ita obiectum est in potentia, ut fiat intelligibile actu. Est autem intelligibile in potentia secundum esse, quod extra animam, vel in phantasmate obtinet, sitque intelligibile actu secundum esse intelligibile, quod in intelligibili specie sortitur: tunc enim intellectus possibilis

possibilis respectu illius est in actu primo, ut in ipsum ferri queat. Quo patet reddere obiectum intelligibile actu, nihil esse aliud, quam efficere ut obiectum representetur in specie intelligibili. Quod intellectus agens præstat, dum una cum phantasmate illustrato producit speciem rei intelligendæ in intellectu patientem. Lege D. Thomam prima part. quest. 54. art. 4. & quest. 79. art. 3. & in questione de anima art. 4. & de spiritualibus creaturis art. 10.

Addit S. Thomas lib. 1. contra gent. cap. 77. & quest. de anima art. 15. intellectum agentem facere etiam phantasmata actu intelligibilia; itemque per phantasmata facta ab eo intelligibilia actu gignere scientiam in intellectu possibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D. Thomæ, antequam species intelligibilis in intellectu producat, iam obiectum esse intelligibile actu in phantasmate. Sed non ita res habet. Nec enim mens Divi Thomæ est rem in phantasmate esse intelligibile actu formaliter, sed causaliter duntaxat, quatenus phantasma illustratum causat cum intellectu agente speciem, uti diximus. Quo etiam modo tam intellectus agens, quam phantasma perhibentur causare in intellectu possibili scientiam, hoc est, actum sciendi, & habitum, qui per eum actum gignitur; videlicet quatenus producant speciem intelligibilem, quæ intelligendi, sciendique formale principium est. Vbi advertendum rem, quatenus est intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agentis; quia hic circa illius effectum versatur; quatenus verò est actu intellecta dici obiectum intellectus possibilis; quia ad hunc pertinet intelligendi actiones elicere. Ex quo facile apparet rem prius saltem natura esse intelligibilem actu, quam intelligatur ab intellectu, cum intellectio prærequirit, supponatque speciem intelligibilem, à qua oritur; & res eiusmodi specie iam sit intelligibilis actu, ut explicatum est. Unde etiam colliges intellectum possibilem non pati ab intelligibili actu secundum receptionem speciei: siquidem intelligibile actu non potest dici agere in intellectu imprimendo speciem, utpote quod antequam eius species imprimatur, non sit actu intelligibile; dicitur ergo ab illo pati ratione intellectionis, pro ut intelligibile actu per suam imaginem una cum intellectu possibili intelligendi actionem effectivè edit. Unde illud ex Divo Augustino lib. 9. de Trinit. capit. 12. à potentia, & obiecto patitur notitia.

Qua ratione dicantur intellectus, & phantasma causare scientiam.

Quomodo intellectus possibilis ab intelligibili actu patitur.

An intellectus agens intelligat.

Est tamen adhuc non prætereunda dubitatio, an intellectui agentis, præter superiora officia, conveniat etiam intelligendi munus: quæ dubitatio apud eos tantum locum habet, qui intellectum agentem à possibili re ipsa distinguunt. Nam qui unam, eandemque potentiam esse arbitrantur, non dubium quin ei intelligendi officium attribueri debeant. Scorus in primo distinct. 3. questione 8. ad primum, rem in dubio relinquit. Magnus Albertus in summa de homine in questione ultima earum, quas de intellectu agente disputat artic. secundo, asserit intellectum agentem intelligere, non tamen per aliquam

aliquam speciem in ipso receptam, seu (quod idem est) intelligere actiue, inuando per suamet essentiam intellectum possibilem. Ceterum hoc in libro ad text. 18. ait negati non posse intellectum agentem, cum & intellectus, & agens sit intelligere. Idemque approbant nonnulli e iunioribus philosophis. Denique Iandunus hoc loco quaest. 23. inquit intellectum agentem producere intellecti- nem in intellectu possibili. Contraria tamen sententia, quae decernit intellectum agentem non intelligere, nec ullam intellecti- nem im- mediatè producere, & communior est, & verior. Eam tuetur Hen- ricus Gandauensis quodlibeto 8. q. 12. &, vt videtur, D. Thomas in 3. dist. 13. quaest. 1. artic. 1. probaturque ex eo, quia si intellectus agens intelligeret, superuacaneus esset intellectus possibilis. Deinde, quia Aristoteles cum de intellectu agente differunt, nunquam ei in- telligendi actum attribuit, sed ipsum à patiente officiis discreuit, quod hic esset in potentia ad recipiendas formas, ille easdem impri- meret, hic in contemplationem incumberet, ille quasi lumen fulge- ret. Primitim autem Ianduni opinionem ea ratio confutat, quia si intellectus agens produceret intellecti- nem in patiente, sequeretur intellecti- nem esse actionem transeuntem, siquidem non maneret in eadem potentia, à qua eliceretur. Non est tamen inficiandum in- tellectum agentem vnà cum possibili concurrere ad intellecti- nem mediatè, id est, interuentu specierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus agens, vt ait Scotus in 1. dist. 3. q. 7. efficere euidentiam primorum principiorum, nimirum, per species, quae concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediatè ori- tur principiorum assensus. Restat tertium munus intellectus agen- tis, quod est producere species intelligibiles in patientem; sed nihil iam de eo, quod ad praesentem quaestionem attinet, explicandum superest. Facile autem quouis perspiciet praedicta tria munia, etsi vo- cabulis, & consideratione distinguantur, re ipsa in vnum, idemque recidere.

Sed quaesierit adhuc fortè aliquis cur Aristoteles cap. 5. huius li- bri text. 17. dixerit intellectum agentem habere se ad possibilem vt artem ad materiam. Item cur illum eodem capit. textu 18. habitum vocari. Ad primum horum dicendum comparasse intellectum agen- tem arti, quia vt ars infert in materiam formas artificiales, ita intel- lectus agens inducit in possibilem species intelligibiles. Et vt artifex artis ministerio non producit formam naturalem, seu formam suae speciei, nec enim Polyclethus formam humanam, & viuentem sta- tuæ indit, sed formam artis, ita mens per intellectum agentem non nisi intelligibiles formas patienti confert. Lege Diuum Thomam libro 2. contra gentes capite 76. & Ferrariensem in commentariis eiusdem capitis.

Ad posterius dubium respondendum est intellectum agentem non vocari habitum ab Aristotele, quod sit habitus primorum princi- piorum, vt arbitrati sunt nonnulli, quorum meminit Diuus Bona- uentura

Intellectus agens non intelligit.

Aliqua mo- do dici posse agentem in- telligibilem con- currere ad intellecti- nem.

Cur dixit Aristoteles agentem intel- lectum habere se vt artem ad possibilem.

Cur ita ha- bitum appel- latur.

Lege D. Tho. in 1. dist. 14. q. 1. art. 2. q. 3. & in 1. dist. 3. q. 4. art. 1.

uentura in 2. dist. 24. art. 2. qu. 4. Magnus Albertus in summa de ho- mine in quaest. qua quaerit an detur intellectus agens art. 2. Et Ægy- dius hoc in libro ad textum 18. cuius opinionis absurditas ex co- conuincitur à D. Thoma, quia habitus primorum principiorum est qualitas primae speciei recepta in intellectu possibili ad cognoscen- das primas veritates indemonstrabiles supposita cognitione termi- norum: at intellectus agens numeratur inter secundae speciei quali- tates, quia est facultas à natura insita; nec verò supponit cognitio- nem terminorum, nec insidet in intellectu possibili, nec tribuitur à natura ad intelligendum, sed ad abstrahendas species à phantasma- tibus. Quae omnia ex iis, quae haecenus à nobis disputata sunt, facile quouis deprehenderit. Dicendum est igitur intellectum vocari ab Aristotele habitum, latè accepta habitus appellatione, vt complecti- tur quamlibet vim, aut facultatem ad operandum.

QVÆSTIO III.

Vtrum necessariò dandæ sint in nostro intellectu species intelligibiles, an non?

ARTICVLVS I.

Varia philosophorum sententiæ.

Hæc controuersia, & quæ subsequenter, cum superio- ribus coherant, afferentque non parum momenti ad vtriusque intellectus officia, vim, & naturam perno- scendam. In praesenti autem quaestione diuersi diuersa scripsere. Quidam species intelligibiles omnino tolle- re conati sunt, aientes sat esse phantasmata, vt in his intellectus na- turas, non singulares tantum, sed etiam vniuersales contueatur. Ex horum numero fuere Themistius, Theophrastus, & Auem-Pace; qui tamen in constituendo intellectu discordes fuere, vt superius diximus. De Theologis etiam Durandus in 2. distinct. 3. quaest. 6. Bachonus quaestione secunda prologi, Gotfredus quodlibeto 9. quaestione 19. & quodlibeto 13. quaestione 3. Henricus quodlibet. 4. quaestione septima octaua, & vigesima prima, & quodlibet. 5. quaestione 14. species intelligibiles negarunt, quibus ex parte assen- sus fuit Gabriel in secundo distinct. 3. quaest. 1. aiens non requiri speciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licet ad abstracti- uam requiri non sit negandum. Nec defunt argumenta, quibus ostendi videatur frustra omnino species intelligibiles poni. Pri- mum, quia sine ipse potest intellectus contemplari in phantasma- tibus naturas, quæ in iis tanquam in speculo relacent. Corroborat- urque argumentum ex eo, quia in potentiis, quæ inter se ordinem

Qui species intelligibiles nolunt admit- tere.

Argum.

habent, obiectum representatur posteriori per actum prioris, ut voluntati per actum intellectus, & appetitui sensitivo per actum phantasie. Cum igitur phantasia, & intellectus sint potentie subordinatae, ratio ordinis postulat, ut phantasia, quae est potentia natura prior, representet intellectui obiectum, quod ille confestim apprehendat absque alia specie. Secundo idem probatur, quia ut se habet bonum ad affectum, ita verum ad intellectum, bonum autem non est in affectu per speciem, aliquamve sui similitudinem: ergo neque verum in intellectu. Tertio, quia si darentur in intellectu species intelligibiles, cum ea ponantur ut naturales causae intellectionum, non posset unquam intellectus ab earum usu cessare, semperque versaretur in percipiendis rebus, quae per eas representantur: quod experientia repugnat. Quarto, quia si ea species essent in nostro intellectu, oporteret nos eas cognoscere, quemadmodum & nostros actus, tam voluntatis, quam intellectus palam deprehendimus. Quinto, quia multa à nobis intelliguntur, quorum species intelligibiles non habemus; siquidem nec Dei, nec substantiarum separatarum, neque aliarum rerum materiae expertum, intelligibiles imagines assequi possumus, cum huiusmodi res non moveant sensum, proindeque earum phantasmata habere nequeamus: & tamen constat nos harum rerum conceptus formare. Postremo, quod neque Angelis simpliciter necessariae sint species intelligibiles, ostenditur. Nam Angelus sine interuentu speciei cognoscit se per suam essentiam; immo & alios Angelos per eorum substantias sibi praesentes; quod probatur quoad priorem partem, quia essentia Angeli, ut est actus sine admixtione materiae, ita est per se actu intelligibilis; estque actu, & intime coniuncta proprio intellectui, ut cum eo concurrat ad sui ipsius notionem. Quoad posteriorem vero partem ostenditur idem assumptum; nam quilibet Angelus poterit ita se coniungere intellectui alterius, ut per modum formae intelligibilis efficientiam habeat respectu intellectionis ab eo eliciendae. Quare videtur hisce argumentis conclusum recte sentire eos, qui species intelligibiles dari negant.

ARTICVLVS II.

Non esse negandum dari species intelligibiles: & has cessante actu intelligendi manere in intellectu contra Auicennam.

Ec tamen opinio probanda non est, sed cum schola Peripatetica, communi Philosophorum approbatione, assertendum dari in intellectu species intelligibiles, quae sint principia intelligendi; sicuti & in sensibus dantur sensibiles, ut superiori libro demonstrauimus; ubi etiam complures huiusce

Alensu 1. p. 9. 2. 4. m. 2. & 3. 7. 16. m. 1. M. Alb. in 2. d. 3. art. 11. D. Tb. 1. par.

huiusce veritatis assertores in medium attulimus. Certè D. Augustinus putat adeo compertum esse dari huiusmodi species, ut lib. 11. de Trinit. c. 2. dicat ingenij tardioris esse de eis dubitare. Probatur igitur hæc sententia ex eo, quia ita se habet intellectus ad propriam functionem, ut sensus ad suam; at sensus, ut loco citato planum fecimus, nullo pacto sentire queant absque speciebus sensibilibus. Secundo, quia cum intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendam indiscriminatum se habeat; cumque in se spectatus sit pura potentia, necessariò ad intelligendū requirit aliquam formā, qua actuetur, & eger aliquo formali principio, unde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potius, quam ad illud concipiendum determinetur. Hæc verò forma, & principium non aliud est, quam species intelligibilis. Nam quod ad id præstandum phantasmata neutiquam satis sint, ex eo constat, quia phantasmata quemadmodū sunt per materiam extensa, & imperfecta, crassaque naturæ, ita non nisi res singulares representant; & tamen constat intellectum etiam obiecta communia percipere. Item quia phantasmata non sunt intime coniuncta intellectui, cum non hæreant in anima, sed in corpore; at nihil operatur, nisi per virtutem, quæ in ipso est, ut ex doctrina Aristotelis in secundo huius operis lib. cap. 1. text. 4. & 5. asruit D. Thomas libro 2. contra gent. c. 76. Quo fit ut ad nullius rei, siue vniuersalis, siue singularis, siue experts, siue particeps materiae sit, sufficiat phantasma, ut ex eo intellectus possibilis intelligendi actum proferat. Adde quod, ut Scotus argumentatur in 1. dist. 3. qu. 6. magna foret naturæ intellectualis imperfectio, si non in se, sed in corpore, hoc est, in potentia sensitiua corpori inherente, nobilissima suæ operationis principium haberet. Neque huic rationi obstat quod beatis diuina essentia pro specie intelligibili est; & tamen nec per realem identitatem, neque subiectiue in ipsis inest. Namque sic intime eorum intellectui copulatur, ut suppleat unionem, quam vel in hæsit, vel alia naturalis coniunctio præstare potest. Quod ut planius intelligas, sic habeto, in nostra specie intelligibili naturali tria inueniuntur. Est enim imago rei intelligendae; idque habet peculiariter, ut species est. Secundo concurrat cum intellectu ad eliciendam intellectionem: id autem vendicat prout est principium, seu ratio intelligendi. Tertio, inheret intellectui, quod obtinet quatenus accidentis naturam participat. Igitur duo priores, cum nihil imperfectionis habeant, diuinæ essentiae conuenire possunt respectu intellectus beati, tertium verò minimè; quia potentialitatem, & compositionem, atque adeo imperfectionis notam inuehit. Itaque adhuc ratum manet omnino nostram speciem naturalem, atque ordinariam debere esse in ipso intellectu, cui intelligendi principium, & ratio est.

Postremo quod Aristoteles species intelligibiles posuerit, constat. Etenim hoc in lib. 2. 4. text. 15. ait intellectum possibilem fieri singula, videlicet, quia singularium rerum species recipit, & text. 16. sequenti, itemque capite quinto, text. 19. ait intellectum, & rem intel-

Phantasmata esse facta ad eliciendum intellectus.

Tria inueniuntur in specie intelligibili.

Qua illorum competant essentia diuinæ cum beatis est prospectio intelligibili.

Aristoteles species intelligibiles constituit.

intellectum esse unum; non sunt verò unum per naturam, sed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per sui imaginem intellectui copulatur, & unitur. Præterea vocat intellectum locum formarum, seu specierum; non nisi quia ut locus rem locatam recipit, ac servat; ita intellectus species intelligibiles.

*Auicenna
voluit spe-
cies intelli-
gibiles per-
manere in
intellectu.*

Sciendum est autem Auicennam libr. 6. Naturalium part. capit. 6. existimasse intelligibiles species non permanere in nostro intellectu, nisi dum eas apprehendit, aut ex iis intellectionem edit. Eius fundamentum fuit quia quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo cessante intellectione evanescet species intellectu recepta. Hæc tamen opinio procul aberrat à veritate, nititurque fundamento satis futile. Eam igitur præter alios coarguit D. Thomas lib. 2. contra Gent. cap. 74. & de verit. quæst. 10. art. 2. & 1. part. quæst. 79. art. 6. Nam cognitio intellectiva multò est perfectior, quàm sensitiva: ergo si ad sensitivam cognitionem conservantur species, ut fatetur Auicenna, multò maiori iure conservabuntur ad intellectivam; maxime cum intellectus possibilis multò firmior sit, quàm esse materiæ corporeæ, quæ sensim fluit, & amittitur, in qua tamen sustentantur potentia sensitivæ.

Deinde, quia si hæc positio vera esset, nulla prorsus ratio memoriæ daretur in parte intellectiva, nec recordaremur nos elenxisse conceptus rerum uniuersalium, quod est contra experientiam. Lege si placet, quæ de hac re commentati fuimus in libris Paruorū Nat. de memoria & reminiscencia cap. 2.

*Confutatur
hæc sententia.*

Ad rationem Auicennæ respondendum est, si recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi accommodatè ad intellectum, hand dubie species intelligibiles recipi in nostra mente intelligibiliter. Si verò idem sit, ac recipi, ut cognitum in cognoscente, quod dicitur recipi dum apprehenditur, tunc species non ita se habere, quia non opus est, ut cum recipiuntur, ab intellectu apprehendantur.

*Proponitur
ordine digni-
tatis genera-
4 specierum.*

Porro quibusdam veluti gradibus ascendunt species, quæ cognitionis principia existunt. In infimo sunt species sensuum externorum, quæ non nisi præsentè obiecto, & sensione durante, manent. In secundo species internorum sensuum (non tamen sensus communis) quæ post sensionem, & remoto obiecto, servantur: sed tamen cum insint in organo corporeo obsolescunt, & fluxu materiæ sensim dilabuntur. In tertio species intelligibiles nostri intellectus, quæ obiecto non existente, & cessante intellectione, perseverant; eumque immateriali subiecto insint, postquam ei semel inhaeserunt perpetuæ, atque indelebiles sunt. Neque obstat quoddam habitus scientiarum, & virtutum intellectui, seu voluntati insidentium sæpe amittantur. Non enim talis amissio provenit ex defectu subiecti, sed ex dissidio, & repugnantia contrariorum, quibus cedunt (ut omittamus eam supernaturalium habituum amissionem, quæ ab nostram culpam accidit per subtractionem divinam, cuiusmodi est deperditio gratiæ.) At species ita intelligibiles, quàm sensibiles con-

*Species intel-
ligibiles in-
delebiliter
intellectui
insint.*

trariis

contrariis vacant; alioqui non possent inesse simul imago candoris, & nigredinis in aëre, vel oculo. Quod falsum esse constat, cum utrumque simul intueamur. In quarto gradu sunt species intellectus Angelici, quæ præter alias perfectiones, eam addunt supra species nostri intellectus, quod non fuerunt aliquo temporum, aut instantium successu acquisite, sed ipsi angelis à principio ingentæ.

*Species An-
gelica omnium
præstantissi-
ma.*

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum primi articuli.

ARGVMENTA initio quæstionis proposita sic explicabis. Ad primum dic non posse intellectum contē plari naturas in phantasmatibus ob eas causas, quas superiori articulo attulimus. Et ad argumenti confirmationem, si loquamur de modo representandi, qui sufficiat ut posterior potentia id ipsum, quod prior cognoscat, falsum assumi. Nec enim facultati appetenti sic obiectum representatur ut quod à cognoscente apprehenditur, ipsa etiam cognoscat: sed eatenus dicitur ei representari obiectum, quatenus in id tendere non valet, nisi à cognoscente præconceptum sit. Quo patet, esto phantasia, & intellectus sint potentiæ subordinatæ; non probari hoc argumento sat esse representari obiectum à phantasia: ut in id intellectus illicet absque specie sibi inhaerente feratur.

Ad 1.

Ad secundum, diuersam esse rationem in potentia cognoscente, & in appetente, tum ob alias rationes, tum quia facultas appetens determinatur ad operandum à notitia obiecti; facultas autem cognoscens non habet à quo determinetur, ideoque opus illi est specie tanquam principio determinante. Ad tertium, sic intellectum concurrere cum specie ad intellectionem, ut oporteat illum prius excitari vel à phantasmate, vel à voluntate, vel ab utroque, aliave causa eiusmodi; ob idque non semper uti speciebus, quibus est consignatus; sed interdum ab intelligendo cessare; nonnunquam hæc potius, quàm illa specie uti; quia ad huius magis, quàm ad alterius usum aliunde mouetur. Ad quartum, cognosci ab intellectu species intelligibiles per actum reflexum, & arguitur. Dum enim experitur se intelligere, reflectitur supra suum actum, arguitque habere se principium formale intellectionis, hoc autem principium speciem esse colligit iis rationibus, quibus id concluditur. Qua de re infra.

Ad 2.

*Cur potest
appetens non
habere in se
principium
à quo de-
terminetur.
Ad tertium.*

Ad 4.

*Quo pacto
cognoscat in-
tellectus se
esse specie-
bus consigna-
tum.*

Ad 5.

*Non semper
intellectus
res cognoscat
per proprias
eius species.*

Ad quintum, esto omnis intellectio ab aliqua specie intelligibili oriatur; non omnem tamen elici ab specie propria eius rei, quam intelligimus; sæpe enim ex imagine, & notitia vnius ad cognitionem conceptumve alterius progredimur, ut cum per res sensibiles Dei, & substantialium separatum intelligentiam assequimur; quæ cognitio etiam non proximè, remotè tamen à sensu petitur. Utrum verò post conceptus, quos de hisce rebus formamus, relinquuntur

Con. Comm. lib. de Anima.

C c c

in no

Ad ultimū. in nostro intellectu species intelligibiles, progressu patebit. Ad sextum, quod attinet ad cognitionem, quam de se Angelus habet, admittendum est cognoscere illum se per suam essentiam, ut docet Divus Thomas prima parte questione 59. art. 1. & de veritate questione octava art. 2. itemque Divus Bonaventura, Durandus, Richardus in secundo distinct. 3. Egidius in tractatu de cognitione Angelorum q. 1. Soncinas 12. Metaphys. q. 59. alique non pauci; etsi non defuerint qui secus existimarint aëtes non posse Angelū se per suā substantiam intelligere, sed habere ad id speciem sicuti ad aliarum rerū perceptionē. Oppositum tamen dicendum, videlicet non intelligere se Angelū per speciem superadditā; cum ad id possit eius substantia, ut argumentū concludit, subire vicē speciei. Quod verō spectat ad cognitionē, qua unus Angelus alios cognoscit, putāt nonnulli quemlibet ceteros per eorū essentias intelligere, quam opinionem attribuit Platoni D. Thom. 2. cont. gent. c. 98. eamque tuetur Durandus, & Nominales in 2. distinct. 3. sed nobis ea non placet, quia nequit potentia intellectiva ab illa re creata, tanquam a forma intelligibili actiue, ac principaliter determinari ad intelligendum, nisi eiusmodi principium determinans intra se, atque intime sibi coniunctum habeat, quæ cōiunctio non cernitur in substantia unius Angeli respectu alterius. Longior hac de re discussio ad alium locum pertinet.

Angelus nō egere specie ut se intelligat.

QVÆSTIO IIII.

Dentur ne in nostro intellectu species intelligibiles, quæ propriæ sint rerum singularium, an non.

ARTICVLVS I.

Negatiue partis argumenta.

Qui species rerum singularium in intellectu non admittant.

AGITATVR hæc quæstio inter Philosophos magna dissidentium patrum contentione. D. Thom. tum aliis in locis, tum 2. cont. gent. c. 100. prima part. q. 86. art. 1. Caiet. ibidem, Capreolus in 1. dist. 35. qu. 2. in solutione argumentorum contra quartam conclusionem, Argentinas in 4. dist. 50. qu. 1. art. 3. Ferrariensis 1. cont. gent. cap. 65. & hoc in lib. quæ. 13. arbitrantur non dari in nostro intellectu species rerum singularium, idēque tuentur nonnulli ætatis nostræ Philosophi asserētes nihil esse à peripatetica doctrina magis alienum, quam eiusmodi species admittere. Probant suā sententiā in hunc modum. Forma recipitur in subiecto secundum conditionem, ac modum recipiētis; sed anima est expers materiæ; ergo species, quæ in ea recipiuntur, debent esse immateriales in representando, atque adeo nequibunt representare condiciones materiæ singularis; sed duntaxat naturā communem ab

1. Argum.

iis auulsam, ac liberam. Confirmaturque argumenti vis cōmuni illo Peripateticorū effato; quod desumptum est ex Arist. hoc in lib. ca. 4. text. 16. Res materiales fieri intelligibiles dū à materia abstrahuntur. Enim verò cum hæc abstractio non ita accipi debeat, quasi res per intellectū à propria materia, qua constant, eximendæ sint; utique sic erit accipienda, ut tunc res dicantur effici intelligibiles, cum menti obiciuntur per species, quæ non materiam individualet, ut potest crassiores, ac magis depressas; sed communem tantum referant.

Secundò, Intellectus humanus medium locum obtinet inter sensum, & intellectum substantiarum separatarum; atqui species, quæ sensibus inveniuntur, representant sola singularia, quæ verò substantiis separatim congenitæ sunt, tam singularia, quam vniuersalia distincte referunt, ut Scholastici scriptores in 2. distinct. 3. edisserunt. Igitur ordo, ac proportio rerum postulat, ut species, quæ ab humano intellectu acquiruntur, solas naturas communes representent. Adde quod ut intellectus Angelicus percipit distincte per unā speciem, quæ noster per multas; ita consentaneū est, ut quæ à sensu per multas species cognoscuntur, à nostro intellectu per unam intelligantur: quod secus foret si noster intellectus posset rerum singularium imaginibus consignari.

2. Argum.

Tertiò, id naturæ ingenium est, ut non consueuerit facere pluribus, quod possit facere paucioribus; sed species intelligibiles naturarum communium sufficiunt ad intelligendas res singulares adiunctis earum phantasmatibus; non est igitur ulla necessitas inueniendi species intelligibiles rerum singularium. Probatur assumptio, quia uti phantasmata concurrunt cum intellectu agente ad producendas species intelligibiles; ita cum patiente informato iam specie rei communis poterunt concurrere non exemplariter solum, sed etiam actiue illum determinando ad concipiendam eam rem singularem, cuius id phantasma est: præsertim cum ex eo nullum sequatur absurdum.

3. Argum.

Postremò quod Aristotelico dogmati aduersentur, qui rerum singularium species intellectui humano dant, hinc perspicuū est, quod Aristoteles hoc libro capit. quarto text. 10. docuit animam nostram ut sensitrici cognoscere carnem, id est, singularia materialia, quæ sunt affecta sensibilibus qualitatibus, calore, frigore, aliisque eiusmodi. At ipsam esse carnis alia percipere facultate, aut separabili, id est, diuersa ab ea, qua cognoscit singularia, aut perinde se habentē ad se ipsam, ut cum extensa fuerit linea flexa. Quo loco, ut plerique interpretes annotarunt, proficetur Aristoteles singularia non intelligi à nobis directā, sed reflexa cognitione; at si in nobis intelligibiles rerum singularium species darentur, non dubium, quin ex directā à nobis intelligi possent.

4. Argum.

Argumenta partis affirmatiue.

*Qui dantur
esse species
singularium
contendant.
Primum ar-
gumentum.*

CONTRARIA huius controuersie pars assertores habet Scotum in 4. dist. 45. qu. 3. Gregorium Animi- nensem in primo dist. 3. quest. 1. art. 2. Richardum in 2. dist. 24. q. 4. Apollinarem hoc in libro qu. 12. Thienen- sem, & Burlaam 1. Physicorum, & alios. Quæ ita pro- batur. Nulla est repugnantia quominus species rerum singularium in nostro intellectu dentur; possunt igitur dari. Negant aduersarij antecedens, aiuntque repugnare tum ex parte ipsarum specierum intelligibilium, quas non videtur consentaneum ita limitatas esse, ut singula singula duntaxat indiuidua representent: tum ex parte intellectus possibilis, quem minimè decet speciebus adeò circun- scriptis affici. At enim difficile non est huiusmodi repugnantias demoliri. Nam species naturam singularem representans nobilior est, quam ea, quæ communem tantum naturam significat; ergo li- mitatio illa nihil detrahit de dignitate speciei; nec species rei singu- laris minùs, quam rei communis: quin potius magis cum intelle- ctus præstantia conuenit. Antecedens probatur, quia imaginis præ- stantia, modò cetera sint paria, desumitur à re, quam representat; at natura singularis excellentior est, quam communis; cum inferiora plures essentia: gradus in se cohibeant, quam superiora: unde & conceptus rei singularis, quam rei communis, perfectior habetur.

2. Argum. Rursus, quòd prædictæ species re ipsa in nostro intellectu dentur, ita probatur. Causæ naturales non impeditæ producant nobilissi- mum effectum, quem possunt; at intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales specierum intelligibilium; ergo producant nobilissimam speciem, quam possunt, si non impediuntur: sed spe- cies nobilissima est species rei singularis, ut ex proximè dictis con- stat, & nihil est quod eius generationem impediat: ergo hanc pro- ducunt. Item, Noster intellectus efformat peculiare, ac distinctos conceptus rerum singularium, sed ij sine propriis earum speciebus constare nequeunt; dantur ergo propriæ species rerum singula- rium. Maior propositio, etsi à quibusdam negetur, à nobis tamen paulò post demonstrabitur. Minor ex eo suadet, quia cum spe- cies rei communis non nisi confusæ, & implicite singularia repræ- sentet, nequibit intellectus ad hoc magis, quam ad illud singulare concipiendum per eam deduci; sed vago, & errabundo motu huc il- luc fluctuabit. Sunt qui respondeant licet species intelligibilis solam communem naturam referat; determinati tamen per eam intelle- ctum ad concipiendam rem singularem, de cuius phantasmate spe- cies ipsa educta est, propter cognationem, quam species habet cum tali phantasmate. Sed hi facile coarguuntur. Nam vel ea species iuste cognationis re vera eiusmodi singulare representat; vel non; si dent

Responsio.

Constat.

primum;

primum; iam ergo in nostro intellectu erunt species, quæ non so- lum naturas vniuersales, sed indiuiduas etiam referant, quod tamen solis speciebus substantiarum separatarum Theologorum Schola attribuit: si secundum, nullo pacto species intellectricem vim ad vl- lum singulare definitè intelligendum applicabit.

Alij occurrunt intellectum nostrum naturæ communis imagi- ne affectum determinari à phantasmate ad rem singularem concipiendam eo modo, quem tertio superioris articuli argumento ex- plicuimus. Verum neque horum solutio satisfacit. Etenim quemad- modum noster intellectus, ut supra ostendimus, non potest uti solo phantasmate tanquam principio intelligendi, sed requirit princi- pium sibi intimè coniunctum, atque inherens, à quo intelligendi actum promat, (alioqui saltem ad intelligenda singularia neuti- quam speciebus intelligibilibus indigeret) ita ut hoc potius, quam illud percipiat, non sit illi est externa assistentia phantasmatum; sed eget interno principio à quo ad id actiue determinetur. Nec obstat quòd intellectus beati concurrat cum diuina essentia ad actum bea- tificæ visionis; cum tamen diuina essentia non sit interna ipsi bea- to; id enim, ut iam ante monuimus, propterea fit; quia diuina essen- tia ob suam eminentiam infinitam potest supplere modum illum intimæ coniunctionis, sine quo species creata, vel quod speciei crea- tæ conditionem subit, non potest cum intellectu ad intelligendi actum concurrere. Nec item obest quòd quilibet Angelus intelligit se per suam essentiam. Nam essentia Angeli est intimè copulata eius intellectui, cum intellectus in ipsamet essentia inhaereat. Phanta- sma verò non ita se habet ad nostrum intellectum; siquidem illud in organo corporeo; hic in ipsa animæ substantia insidet. Corrobo- ratumque argumentum insuper ex eo, quia conceptus, qui per intel- lectionem rei singularis in mente gignitur, est quasi proles ipsius obiecti cogniti, ut docet Diuus Augustinus 9. de Trinitate capite decimosecundo. Quare oportet dum is gignitur contineri in men- te obiectum non potest autem ibi esse per se: ergo per suum quasi semen, quod est propria, ac peculiaris ipsius imago. Nam species rei communis non magis est virtus huius, quam illius singularis.

Præterea, in nostro intellectu dantur species multorum singula- rium materiæ expertium, ergo saltem horum singularium species admittendæ sunt. Antecedens probatur, quia is, qui elicit actum amoris Dei, vel naturæ vniuersalis intellectionem, recordatur po- stea se eiusmodi actus eliciisse; omnis verò recordatio intellectus oritur à specie intelligibili: habet ergo noster intellectus species in- telligibiles, quæ hosce actus singulares representent. Nec satisfaciet qui dixerit recordationem hanc non ab intellectrici, sed à sensitua memoria proficisci; non enim facultas organica apprehendit res spi- rituales, cuiusmodi sunt voluntatis, & intellectus actiones: cum sint extra limites obiecti potentia corporea. Nec memoria sensitua re-

Responsio.

Solutio.

4. Argum.

Ccc 3 colit

colit nos percepisse hominem in commune: cum circa naturas singulares tantummodo versetur.

1. Argum.

Item, Anima separata recordatur singularium sensibilibus per species, quas hinc detulit; ergo dum esset in corpore habuit intelligibiles species eiusmodi singularium. Antecedens suadetur exemplo diuitis epulonis, cuius habetur mentio Lucae decimo sexto, qui apud inferos recordabatur suorum fratrum. Ac quod eam recordationem eliceret non ex speciebus infusis; sed ex iis, quas ministerio phantasmatum acquirerat, ea ratio probat; quia recordatio est perceptio rei cognite, ut antea cognita: diues autem non cognouerat antea fratres per species infusas, sed per acquisitas. Quare non videtur negandum dari in nostro intellectu species intelligibiles proprias rerum singularium.

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuersie probabilis indicatur: praefertur tamen negatiua, ut magis peripatetica: utriusque argumenta diluuntur.

H

ita disputatis vtraque pars quaestionis probabilis videtur, et si propositum nobis sit tueri potius negatiuam, quae Aristotelicae doctrinae magis consentanea existimatur: diluamus tamen utriusque argumenta, ut quo pacto quaelibet earum defendi possit, facile appareat. Ad primum pro priori sententia concessa maiori, & minori, neganda est conclusio. Nec enim oportet omnes species intelligibiles immateriales esse in representando, sed in essendo; Aristoteles autem loco citato tantum docet ut res in materiam demersae intelligibiles fiant, debere a materia, id est, a materiae conditionibus abstrahi; quia quae ab intellectu percipiuntur, nequeunt in eo esse per species diuiduas, aut extensas, situe praeditas, quae sunt propriae affectiones materiae; sed per imagines spirituales; atque omnis concretionis expertes, ut cum ipsa intelligendi vi cognitionem habeant; tales vero sunt omnes species intelligibiles, siue singularium rerum, siue communium.

Ad 1. argu. sententia negatiua.

Quo pacto species intelligibiles debent esse immateriales.

Ad 2. arg.

Species Angelorum diuinitate vniuersalia, & singularia representant.

Ad secundum dicendum proportionem, nexumque ordinis, qui inter humanum intellectum, & Angelicum, atque inter sensum est, in eo cerni, quod sensus acquirit species sola singularia representantes, nullas vero, quae representent vniuersalia; intellectus autem noster quasdam sortitur, quae singularia tantum, alias quae sola vniuersalia representant in intellectu Angelico nullae sunt, quae aut sola singularia, aut sola vniuersalia referant, sed omnes vniuersalia simul, & singularia distincte exprimunt. Ad reliquam partem eiusdem argumenti dic ea, quae sensus per multas species cognoscit, percipere nostrum intellectum per vnam speciem, confuse tamen. Nam colorem in commune, verbi gratia, intelligit per speciem colorem, qua

qua cognitione implicite, & confuse colores omnes complectitur. Verum praeter hanc confusam singularium colorum notitiam, aliam quoque propriam, & expressam consequitur intellectus singularium colorum per singulas species, quam per vnam tantum inaginem obtinere non posset; quia id solis Angelorum speciebus conuenit. Si autem petas quando intellectus acquirat species rerum singularium, quando communium. Respondemus species rerum singularium acquirere beneficio intellectus agentis, & ope phantasmatum: species autem rerum communium, cum post receptam speciem rei singularis abstrahit ex ea naturam communem, eam nimirum concipiendo absque differentiis individualibus. Tunc enim per eiusmodi conceptionem gignitur in intellectu species naturae communis: quia conceptus est actualis similitudo rei, at ex similitudine actuali relinquitur in potentia habitualis similitudo: quemadmodum & per assensum conclusionis, qui est scientia actualis, gignitur habitus sciendi, siue scientia habitualis.

Quo modo intellectus acquirat species rerum singularium, & communium.

Ad tertium, concessa maiori propositione, neganda est minor, & ad eius probationem inficiandum posse phantasma actiue concurrere cum intellectu possibili ad intellectionem rei singularis ob eam causam, quam superius explicuimus; quia videlicet oportet principium elicitiuum intellectionis non esse extra intellectum. Enim vero licet phantasma intellectui possibili famulatum praestet suppedi-
tando illi suo modo species intelligibiles: minime tamen decet intellectum possibilem post receptionem eiusmodi specierum inflecti, ad sensum, demittique ad organum corporeum editurus nobilissimam, & quam maxime a materia liberam operationem, quae est intellectio.

Ad 3. arg.

Oportere principium elicitiuum intellectionis non esse extra intellectum.

Ad vltimum arg.

Ad vltimum dicimus locum illum secus ab aliis explicari: ita ut nequaquam ibi de reflexa, aut directa cognitione sermo sit: sed cum Aristoteles quaesisset eadem ne an diuersa potentia rem singularem sensibilem, & communem eius naturam cognosceremus, respondere, animam, rem singularem sensibilem percipere sensitiua potentia; communem vero alia aut separabili, id est, diuersa secundum rem ab ea, qua singularem cognoscit, aut habente se ad se ipsam, atque cum extensa fuerit linea flexa, id est, quae saltem ratione (de reali namque distinctione nondum ibi quicquam absolute decernitur) ab illa differat eo modo, quo linea inflexa, cum extenditur, re quidem ipsa eadem est; potest enim eadem linea frangi, & porrigi, ratione tamen a se distinguitur. Ita vero (iuxta hanc interpretationem) inflexa, recta, & quae lineae similitudinem, non ad agnitionem reflexam, & directam; sed ad discrimen inter potentiam, qua singulare, & vniuersale cognoscitur, qua de re quaestio erat, retulit Aristoteles. Quo fit, ut ibi de ordine, modoque vniuersalem, & singularem naturam cognoscendi, nihil omnino habeatur.

Haec explicatio totam machinam illius argumenti, quo maxime nituntur, qui singularia reflexe, ac posterius a nobis intelligi opinantur facile dissoluit. Nec vero, ut quidam autumant, Platonis in

Locum Platonis explicatur.

Timaeo

Timæo sententia est, quam illic Aristoteles imitatus sit, singularia reflexè à nobis concipi. Non enim Plato cum reflexæ cognitionis meminit, & actiones intellectus lineæ primum rectæ, mox circinatæ, interiùsque recurrenti comparat, non, inquam, tunc de rerum singularium noticia philosophatur; sed de ea, qua hominis mens recto cursu ad aliarum rerum scientiam capessendam extra se primum quasi egreditur, deinde oraculi monitu ad se redit, & in sui ipsius cognitionem incumbit. Qua de causa anima, intellectualis sphaera, quæ in se ipsam circulum facit, à Philosophis dici consuevit. Eoque spectat illud Hugonis Victorij 1. Didascalon cap. 2. Mens nostra in orbes geminos motum glomerat; quia siue per sensus ad sensibilia exeat, siue per intelligentiam ad ea, quæ sensu fugiunt, ascendat; ad se ipsam rerum similitudines trahens, regyrat. Vel dicendum, ut Philoponus interpretatur, Platonem quasi ænigmatè per lineam flexam indefinitè significasse actiones intellectus, cuius est in se ipsum posse conuerti; per rectam verò ceteras functiones vitales, quæ nihil aliud sunt, quam progressus quidam ab anima viuificante ad aliud, siue ad illud, quod vitam suscipit, id est, ad corpus: sicuti linea recta ab vno puncto definit in aliud.

Anima intel-
lectualis spha-
ra dicitur à
philosophis.

Sententia del-
phici templi
scribitur. Inscr-
pta nosse te
ipsum. De qua
Laërtius lib.
1. Plin. lib. 7.
ca. 32. Macr.
1. Satur. ca. 6.
Clem. Alex.
in Padag.

Respondetur
ad argumenta
partis affir-
mativæ.

Ad 1. argum.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiuæ argumenta. Ad primum negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum, speciem, quæ repræsentat rem singularem ex parte nobiliorem esse, videlicet, pro ut refert naturam plures gradus in se continet, ut probat argumentum; aliunde verò deterius notæ haberi; nimirum quatenus est limitata ad vnum tantum singulare; species autem rei vniuersalis non solum repræsentat naturam communem multis, sed potest deservire cognitioni omnium singularium sub eadem specie, concurrente cum eorum phantasmatis, ut in tertio primi articuli argumento dicitur.

Ad 2. Ad secundum respondendum est speciè propriam rei indiuiduæ non esse effectum absolute præstantissimum, quem intellectus agens potest edere, tum ob limitationem, quam diximus; tum quia ne eiusmodi speciem producat, obstat naturæ ipsius ingenium; quæ non asolet pluribus efficere, quod potest paucioribus: potest autem intellectus patiens intelligere naturas singulares per species rerum communium adiutus concursu phantasmatum.

Ad 3. Ad tertium concessa maiori, neganda est minor, & ad eius probationem, omissa priori solutione, quæ rectè coarguitur, danda est secunda, dicendumque licet intellectus non determinetur ad conceptum alicuius singularis à sola specie intelligibili in se sumpta; determinari tamen ab illa, pro ut concutrit vnà cum phantasmate rei singularis, & ad huius rei impugnationem respondendum, cum dicimus intellectui non posse deservire phantasma tanquam principium intelligendi: interpretandum id esse de principio adequatè, vel principali actnante, ac determinante intellectum; quale non ponitur phantasma ab eis, qui dicunt intellectum determinari ab eo ad

concl

Quid præstet
phantasma in
requiritur
ad intellectus
nem singula-
rium.

conciipienda singularia; tantum enim statuitur ad supplendam representationem singularitatis, & conditionum indiuidualium. Cetera, quæ in eodem argumento afferuntur de visione beatifica, & de cognitione Angeli, nihil contra id, quod tuemur concludunt, ut erit iam consideranti perspicuum. Nam vnio essentia diuinæ cum intellectu beati eminenter continet illam coniunctionem, quam requirimus in principio adequatè, vel principaliter actuante intellectum. Essentia verò Angeli intelligentis se per suam essentiam intime copulata est intellectui eiusdem, cum intellectus in ipsamet essentia hæreat. Phantasma autem non ita se habet ad intellectum; siquidem illud in organo corporeo, hic in anima insidet. Postremo ad id, quod ex D. Augustino citatur, fatendum est conceptum esse obiecti prolem, sed negandum ad producendum rei singularis conceptum requiri speciem intelligibilem rei singularis propriam. Licet enim species intelligibilis nullum singulare explicite repræsentet; determinatur tamen à phantasmate, atque ita conceptus rei singularis censetur proles eius obiecti, cuius ipsum phantasma est.

Ad 3. argum.
nem rei sin-
gularis non re-
quiritur spe-
cies intelli-
bilis illius.

Ad 4. argum.
Quo pacto
species sunt
memoratiua.

Ad quartum dicendum cum quis elicit conceptum hominis, verbi gratia, speciem illam, quæ antea, cum primum est producta in intellectum possibilem, repræsentabat hominè absolute, post eiusmodi conceptum factam memoratiuam referre eundem hominem sub ratione cogniti; ita verò, ut quis recordetur se cognouisse hominem, non opus est manere in intellectu speciem, quæ repræsentet illum singularem conceptum, quo hominem apprehenderat; sufficit enim eandemmet speciem hominis modificari ad repræsentandum hominem sub ratione cogniti. Quod si cognitio sit rei indiuiduæ materialis, ut Bucephalicum postea intellectus recordatur se Bucephalum cognouisse, ea recordatio non erit adequatè à specie equi, quemadmodum nec prima conceptio fuit; sed inadæquatè, id est, partim erit ab illa, partim à phantasmate repræsentante Bucephalum sub ratione cogniti. Nam cum intellectus primò apprehendit Bucephalum, eundem simul apprehendit phantasia, & quia species Bucephali, quæ in phantasia seruata est, post primam apprehensionem repræsentat illum sub ratione cogniti, inde est quod postea phantasma ab ea elicitum exhibet Bucephalum similiter sub ratione cogniti, determinatque intellectum ad apprehendendum illum sub eodem modo. Si autem conceptio sit rei indiuiduæ immaterialis, cum ea non possit in phantasmate repræsentari, maior est difficultas; dicendum tamen quories intellectus aliquod singulare, etiam immateriale concipit, simul phantasmam aliquid materiale apprehendere; simile tamen, cognatumve eiusmodi rei immateriali, ut progressu huius operis exponemus. Igitur ex specie memoratiua talis rei apprehensa per phantasma, & ex phantasmate ab ea elicitum poterit determinari species illa, à qua intellectus antè elicerat conceptum prædictum rei indiuiduæ immaterialis. Atque ita fiet, ut intellectus absque

Recordatio
rei indiui-
dua materia-
lis partim est
à specie par-
tim à phan-
tasmate.

Quid dicen-
dum de recor-
datione rei
indiuiduæ
imateria-
li.

Con. Comm. lib. de Anima.

D d d

specie

specie propria rerum singularium, siue eae res materiales sint, siue immateriales, earum recordationem edere valeat.

Ad 3. arg. Ad quintum, relicta opinione quorundam, quos refert Caiet. 1. part. q. 79. art. 6. aientium animam separatam cognoscere singularia per species acquisite, vel quas hinc detulit, respondendum est cum D. Thoma in disputatis, quest. de anim. art. 20. & 1. parte q. 89. art. 4. Caietano ibidem, Ferrariensi ad cap. 74. lib. 2. contr. gent. Abulense ad cap. 25. Matthaei q. 607. & 610. & aliis; animam separatam cognoscere singularia per species sibi inditas in abscessu à corpore, quae species similes sunt iis, quas Angeli à prima origine acceperunt; representant enim non solum vniuersalia, sed etiam singularia. Ac quemadmodum in Angelis species intelligibiles, quae ex se indiscriminatum singularia potestate representant, determinantur ad hæc & illa singularia actu significanda, cum illa existunt actu, ita ut existentia sit conditio determinandi speciem ad eiusmodi singularia: sic in anima separata species vniuersaliter representantes, & alioqui æqualiter se habentes ad omnia sua significata, determinantur ad quædam singularia, quæ ad animæ statum pertinent, quatenus anima sortitur ad illa peculiarem habitudinem; siue ob aliquam affectionem, siue ob antecedentem notitiam, siue ob diuinam ordinationem, aut aliud quid simile; qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id verò, quod deinde argumētū opponerat, dicendum est, licet recordatio sit rei cognita, ut cognita est, iterata cognitio; non oportere proinde eam cognitionem repeti ex eadem specie: sat enim est elici ex alia, supposita priori cognitione. Quod in tractatu de anima separata erit à nobis enucleatius explicandum.

Ita patet qua ratione diluenda sint vtriusque partis argumenta. Quia tamen, ut superius monuimus, decretū nobis est eam partem, quæ negat dari species rerum singularium, ut Aristotelicæ doctrinæ magis consentaneā tueri, quam iocirco etiā in primo Physicæ Auleulationis lib. defendimus; ad eam in nostris commentariis doctrinæ filum accommodabimus. Quæ verò in solutione argumētorum, quæ pro illa adducuntur, retulimus, si iis, quæ à nobis alibi statuuntur, repugnent, ut ex aduersariorum sensu dicta accipi debent.

QVÆSTIO V.

Nam species intelligibiles ab intellectu agente producantur.

ARTICVLVS I.

Reiectis quorundam placitis, statuuntur aliquot assertiones.

IN

Epist. 56.

In hac questione fuit Democriti opinio, ut refert D. Augustinus in epistola ad Dioscorum, & Aristoteles in libro de Somno, & vigilia cap. 2. nullam speciem ab intellectu siue agente, siue patiente gigni; sed ab ipsis corporibus per diffluxus quosdam intrare imagines in nostros animos. Idem quoque fuit Stoicorum dogma, quod Boetius libro 5. de consolatione philosophiæ metro 4. hunc in modum cecinit:

Quondam porricus attulit
Obscuros nimium senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mentibus imprimi:

Ut quondam celeri stylo
Pressas figere litteras
Mol est equore pagine,
Quæ nullas habet notas.

Huiusce placiti absurditas liquet ex iis, quæ à nobis superius disputata sunt, cum ostendimus nō posse phantasma vi sua speciem intelligibilem producere: si enim id nequit phantasma, multo minus poterūt corpora ipsa, quæ sunt naturæ multo crassioris, multoque magis in materiam demersa. Neque officit, quod non pauci, iique graues Theologi arbitrati sunt Angelos accipere à rebus, etiam sensibilibus, species, per quas cognoscant singularia, vel saltem prædicata contingentia, quæ rebus singulis conueniunt. Non enim ij Auctores credunt eiusmodi species transfundi in intellectum Angelum immediate à coloribus, verbi gratia, sed intellectum agentem illius vniuersum speciebus sensibilibus colorum (quemadmodum noster intellectus affollet cum phantasmatibus) producere in intellectum possibilem species intelligibiles earum. Quæ de re lege, si placet, Alensem 2. part. quest. 26. memb. 2. D. Bonauenturam in 2. dist. 3. art. 2. quest. 1. Richardum eadem dist. art. 6. quest. 2. Scotum quest. 11. Gregorium dist. 7. quest. 5. art. 1.

Alteræ sententiæ fuit Platonis in Menone, aliisque locis, & Auicennæ lib. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. & 7. arbitrantium species intelligibiles defluere in humanam mentem à substantiis separatis; eo tamen discrimine quod ex substantiis apud Platonem erant idæ; apud Auicennam intelligentiæ, à quarum prima in proximam; atque ita deinceps vsque ad vltimam, quam agentem vocabat; ab hac in intellectum humanum prædictæ species descenderent. Item Plato finxit species inditas animæ à primo ortu: Auicenna progressu temporum communicatas; ille in anima fixas, hic post intelligendi actum euanescentes, ut iam supra retulimus.

Hunc errorem confutat D. Thom. 1. part. q. 84. art. 4. ex eo, quia si ita se haberet nostra cognitio, posset natura cæcus per eiusmodi imagines colorum notitiam habere, quod negat experientia. Deinde, quia si animæ rationali aliunde species adueniunt, frustra societatem iniret cum corpore; quam ideo iniret ut sensuum ministerio species acquirat; sed hæc de re in progressu copiosius, & enucleatius.

D d d 2 His

Qui dixerint species non gigni in intellectu sed à corporibus immitti.

Huius sententiæ absurditas demonstratur.

Angeli etsi acciperent species à rebus, non hoc ita modo acciperent.

Sententiæ Platonis & Auicennæ species defluere à substantiis separatis.

Confutatur hic error.

His ergo erroribus exclusis asserendum est cum Schola Peripatetica species intelligibiles produci in animam, dum est unita corpori, ab intellectu humano, ut constat ex iis, quæ ab Aristotele c. 5. huius libr. disputata sunt. Cum autem duplex in nobis sit intellectus, agens, & patiens; quamnam species à quo intellectu gignantur, aliquot assertionibus exponemus. Prima sit, Ab intellectu agente produci possunt species intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarum propria phantasmata habemus. Hæc assertio, quæ communi philosophorum consensu recepta est, ex eo probatur, quia intellectus agens non elicit species, nisi una cum phantasmatis, & prout ab iis determinatur, ut ex superioribus constat, docetque D. Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 8. cum ait nullam speciem dari in intellectu nisi sensu intercedente; at nihil impedit quominus intellectus cum omnibus phantasmatis indiscriminatim iungi queat ad species intelligibiles producendas.

2. Assertio. Secunda assertio. Ab intellectu agente possunt gigni species omnium substantiarum corporearum. De veritate huius assertionis non liquet inter Philosophos. Est enim ea de re triplex opinio. Prima

Scot. negat dari speciem, qua sit propria alicuius substantia. Alij volunt hanc speciem produci ab intellectu agente.

Cogitativa hominis ex primis idoli singularis substantia.

Ostenditur quomodo id fiat.

Scoti in 1. distinct. 3. quæst. 1. Richardi in 2. dist. 14. quæst. 3. circa 3. principale, & Heruzi quodlibeto 3. artic. 12. ad 4. existimantium non comparari in hac vita à nostro intellectu, siue agente, siue patiente intelligibilem speciem, quæ sit propria alicuius substantia. Alij arbitrantur dari huiusmodi speciem etiam ab intellectu agente productam; licet hi non omnino inter se conveniant. Nam Iacuellus 7. Metaph. quæstione tertia, & Soncinas eodem lib. quæst. 54. credunt intellectum agentem ex uno, eodemque accidentis, phantasmate duplicem edere speciem, unam accidentis, alteram substantia, quæ eiusmodi accidente involuta erat, quia cum phantasma illud sit instrumentum substantia, cui tale accidens inhaeret, poterit eius virtute non modò suam, sed substantia quoque imaginem procreare. At D. Thomas de veritate quæstione 10. artic. 5. & libro 2. Post text. 27. & opus. 29. Averroes 1. huius operis com. 63. Iandunus libro 1. quæst. 10. Ferrariensis lib. 3. quæst. 3. Apollinaris qu. 12. Abulensis in capite 25. Matth. quæstione 608. Caietanus 3. part. quæst. 76. artic. 7. alijque nonnulli putant vim cogitatricem hominis, quam nos à phantasia non distinguimus, proprium exprimere idolum singularis substantia. Quæ sententia nobis placet. Nam cum multò operosius sit ab uno singulari ad aliud discurrere progredi, quàm ex accidentium involuto proprium substantia phantasma erueri: cumque primum illud cogitatrici hominis facultati, ut superius ostendimus, concedatur; non est cur eidem hoc posterius denegetur. Favet planè Aristoteles hoc in libr. c. 4. text. 10. ubi ait cognitionem huius carnis singularis pertinere ad potètiā sensuativam: & D. Augustinus lib. 10. de Trinit. c. 10. ubi corporum cognitionem imaginatrici facultati attribuit. Non credimus tamen cogitativam ut primum recipit speciem accidentis confestim elicere expressam

Leged. Aug. lib. 9. de Trinit. c. 1. D. Th. 1. p. 7. q. 2. a. 2. Et de verit. q. 10. art. 4.

expressam imaginem latentis in eo substantia: sed primo aggressu apprehendere tale accidens: deinde ex illius prænotione in substantia notitiā penetrare. Itaque statuimus produci ab intellectu agente species substantiarum corporearum, eo argumento, quod nihil obstat, quominus formemus earum phantasmata, cum quibus intellectus agens concurrat. Quod autem intellectus agens è phantasmate accidentis non eliciat speciem substantia, ut putant ij Auctores, quos supra retulimus, ex eo ostenditur; quia sicut phantasma accidentis non repræsentat directò, & per se nisi accidens, ad quod suo pte ingenio determinatur; ita non videtur posse concurrere per se nisi ad producendam imaginem accidentis, esto ex illo possit phantasia arguendo eruere idolum substantia singularis. Est autem hæc nostra secunda assertio potissimum intelligenda de ipsis compositis. Nam quædam eorum partes, ut differentia Metaphysica, cum in abdito delitescant, non cadunt sub notionem interiorum sensuum.

Tertia assertio. Species intelligibiles omnium quantitatum corporalium generari possunt ab intellectu agente. Hæc suadet, quia nulla quantitas corporalis phantasia præsertim humanæ captum excedit; proindeque potest phantasia earum omnium idolum formare. Dubiter fortè aliquis de tempore, quod præ cæteris quantitibus latet. Non est tamen de eo dubitandum; siquidem memoria, & reminiscencia, quæ propriè sensui interno conveniunt, versantur circa præteritum, ut in libro de memoria cap. 1. Aristoteles ait: cum autem præteritum cognoscitur, utique & tempus apprehenditur, cuius differentia sunt præteritum, & futurum. Theophilus tamen hoc in libr. ad text. 22. ait phantasiam non percipere tempus ipsum, nec rationem præteriti in se, sed res, quæ præterito fuerunt tempore, idemque videtur existimasse Themistius: sed nobis contrarium magis placet, præsertim si de phantasia humana sermo sit, de qua in conclusionem loquimur. Apposuimus in hac conclusione particulam illam, corporalium, propter quantitates spirituales, quas constat non percipi interno sensu, cuiusmodi est duratio eius motus, quo per continuam successionem intenditur v. g. habitus iustitiæ in voluntate, quod fieri posse alibi statuimus.

Lib. 1. Phys. c. 2. q. 1. art. 1. Et libr. 4. c. 14. q. 2. art. 1.

Tempus percipitur à phantasia.

Quantitas spiritalis non percipitur à sensu interno.

Quarta assertio. Qualitatum materialium, seu per se, seu aliter sensibilem, species intelligibiles edi possunt ab intellectu agente. Hæc patet, quia omnes istiusmodi qualitates veniunt in cognitionem phantasia; cum re vera sensibiles sint. Nò extendimus assertionem ad omnes qualitates materiales, quia nonnullæ sunt organo corporeo inhaerentes, atque adeò materiales, quæ à nullo sensu interno percipiuntur, ut species sensibiles phantasia, & habitus, seu virtutum, seu vitiorum utriusque appetitus sensitivus. Hæc enim, ut progressu ostendemus, percipi non solent nisi reflectente se potentia primò supra suum actum; deinde supra habitum, à quo actus proficiscitur; nullus verò sensus supra actum proprium reflectitur.

4. Assertio.

5. Assertio.

Quinta assertio. Multarum relationum species intelligibiles possunt ab intellectu agente effici. Hæc ex eo ostenditur, quia phantasia, etiam brutorum animantium, effingit idolum amicitiae, & odij, & aliarum quarundam relationum, ut diuersitatis, & similitudinis inter aliqua obiecta. Est tamen hæc assertio aliquantulum ambigua; quia forsitan sensus interior non apprehendit relationes ipsas formaliter in se, sed earum fundamenta. Non est verò dubium multas dari relationes, etiam materiales, quarum cognitionem phantasia non assequitur, cum non paucae etiam intellectus vim effugiant.

Obiectio.

Opponet tamen aliquis, Obiectum concurrere actiue ad generandam speciem; sed neque ratio, neque quantitas possunt actiue concurrere, cum nullam agendi vim habeant, ut in Physicis ostendimus; igitur nec ratio, nec quantitas possunt obtinere speciem sibi propriam. Pro solutione aduertendum relationem, & quantitatem

Solutio.

Relatio & quantitas phantasia beneficio sunt species formantur.

Relationis, & quantitatibus species actiue non habent concursum.

non producere immediate species in sensus externos, (siquidem quantitas non est sensibile proprium, sed commune, quod tantum species modificat; ratio autem nec proprium, nec commune sensibile est) sortiri tamen species beneficio phantasia eruentis, formantisque ipsarum idolum, cum quo intellectus agens concurrat ad producendam speciem intelligibilem. Licet autem eiusmodi concursus, etiam ex parte idoli, actiue sit, sicuti & concursus speciei intelligibilis ad eliciendum conceptum, non proinde tamen asserendum relationem, aut quantitatem in se aliquam agendi vim possidere: esto eam facultatem sortiatur eius species: quod certe haudquaquam mirandum est, cum species transeat in meliorem categoriam, videlicet, qualitatis, cui prope soli conuenit esse immediatum agendi principium, ut libr. 2. Physicorum ex instituto differuimus. Itaque non

6. Assertio.

Sexta assertio. Multarum corporalium actionum, & passionum species intelligibiles possunt ab intellectu agente produci; non tamen omnium. Hæc quoad priorē partem manifesta est: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio, aliæque multae id genus actiones, & passionem non solum ab interno sensu, sed ab externo etiam percipiuntur. Quoad posteriorē ex eo ostenditur, quia saltem operationes phantasia nequeunt ab ipsamet apprehendi; cum nulla potentia organo corporeo insidens reflectatur supra suum actum, ut paulo ante diximus.

7. Assertio.

Septima assertio. Species intelligibiles earum rerum, quae spectant ad reliquas quatuor categorias (si tamen excipiantur primum Angelorum, & quaedam aliae durationes spirituales, ex eorum sententia, qui hæc in prædicamento. Quando constituunt: quod alibi expendemus) possunt ab intellectu agente elici: siquidem isthæ obiecta sensibus in primis nota, & conspicua sunt.

ARTI

Traduntur alia assertiones de speciebus, quæ à solo intellectu possibili gignuntur.

GI MV S de speciebus, quæ ab intellectu agente producuntur; proximum est ut disputemus de iis, quæ à solo patiente generantur. Sit octaua assertio. Species generum, si impedimenta remoueantur, producuntur à solo intellectu patiente. Hanc ea ratio suadet, quia, ut in

Lib. 2. c. 7.
q. 3. art. 3.

Physicis ex instituto docuimus, si nihil absit, vel obsit, id quod primum à sensu tam externo, quam interno percipitur, est singulare sensibile speciei infimæ, cuius phantasma vnà cum intellectu agente non nisi intelligibilem imaginem speciei infimæ producat; atque adeo si elicienda sit imago intelligibilis, quæ naturam genericam referat, oportebit accedere operam intellectus possibilis, qui à natura specifica abstrahat genericam, ex cuius conceptu relinquenda erit imago eandem genericam naturam representans. Nam tamen si dubitari soleat num ex imagine infimæ speciei elici possit conceptus non solum naturæ specificæ, sed etiam genericæ, per quem naturæ genericæ imago in intellectu producatur: non est tamen ea de re dubitandum; quia licet imago propria speciei non nisi speciem formaliter, & adæquatè exprimat, nihilominus etiam naturas superiores virtute, siue inadæquatè representat, eaque representatio sufficit, ut ex ea conceptus generum eliciantur. Quod asserunt non D. Thomæ solum, sed etiam Scoti Sectatores. Lichetus in 1. dist. 3. q. 6. Bargius dist. 3. qu. 1. Antonius Andreas libr. 7. Metaphys. qu. 13. Trombeta 7. Metaphys. quæst. 8.

8. Assertio.

Ex imagine speciei infimæ elici potest conceptus naturæ specificæ, & genericæ.

Sunt etiam qui contra eandem conclusionem asserant, esto nihil sit impedimenti, posse ab intellectu agente produci species intelligibiles generum. Ex his sunt Scotus in 2. distinctione 3. quæstione prima, & Lichetus in 1. distinct. 3. quæst. 2. potest autem id confirmari, primum quia cum phantasma huius hominis representet etiam virtute hoc animal, sicuti species hominis animal in commune, non apparet, cur tale phantasma quatenus hoc animal representat, non possit concurrere cum intellectu agente ad producendam speciem animalis. Deinde oportet intelligentem speculari phantasma; ergo dum intellectus concipit animal, simul phantasia formabit idolum huius animalis, idque amoris impedimenti: ergo, &c. Nihilominus contraria sententia, quam in nostra conclusione statuimus, communis est, ac verisimilior. Nam quod species primò genita ab intellectu agente, si nihil impedit, non sit species generis; tum aliis argumentis concluditur, tum eo potissimum quod omnis causa naturalis, si nihil desit, vel obsit, edit primò nobilissimum effectum, quem potest; nobilior autem effectus est imago representans hominem, quam animal. Quod autem neque post primam

Qui volunt species infimæ sine impedimento elici posse speciem generis ab agente intellectu.

1. Ratio.

2. Ratio.

Ostenditur in hoc casu necesse 2. speciei producendum posse esse naturam genericam.

speciei

speciei productionem gignatur ab intellectu agente, & phantasma te alia species, quæ sit propria animalis, ex eo ostenditur, quia, ut docet Aristoteles lib. 8. Physic. cap. 6. text. 53. idem eodem modo se habens, non nisi idem efficit. Quare si intellectus agens, & phantasma primo congressu naturæ specificæ typum genuere: non est cur alium postea gignant. Ad primum verò argumentum pro parte contraria respondendum est, non sufficere representationem illam virtutalem, ut propterea intellectus, & phantasma producant speciem animalis: cum oppositum fieri debere ostendant proximè adductæ rationes. Ad secundum dicendum est, ut intelligens dicatur phantasmata speculari, sat esse percipi à phantasia aliquod indiuiduum contentum sub natura communis, ut Socratem, dum animal concipit.

9. Assertio.

Nona assertio. Aliquando intellectus possibilis educit intelligibiles imagines infimarum specierum. Hæc inde constat, quia postquam ab intellectu agente producta est species naturæ humanæ, verbi gratia, & intellectus patiens eius notitiam efformauit, potest subinde ex eadem imagine elicere conceptum alienius proprietatis ad hominem pertinentis, ut risibilitatis, ex quo conceptu maneat in intellectu imago intelligibilis talis proprietatis. Et è conuerso post receptam in intellectu imaginem alienius accidentis propriæ alicui naturæ specificæ, potest intellectus patiens ex ea educere conceptum talis naturæ, per quem producat speciem intelligibilem illi propriam, & adæquatam.

10. Assertio.

Quarta solet an in nostro intellectu dentur species intuitiua, id est, quæ per se, ac determinatè representent rem sub esse præsentia, & aliarum conditionum indiuiduantium; quo pacto in eas ferimur per intuitiuam notitiam. Sit decima assertio. Hoc vitæ statu non dantur in nostro intellectu species intuitiua. Hæc assertio consentanea est doctrinæ existimantium non produci à nostro intellectu species rerum singularium, quam supra ut magis Peripateticam amplexi fuimus. Nam cum solæ res singulares cadant sub notitiam intuitiuam, si in nobis earum species non dantur: planum est non dari species, quæ per se primò ad intuitiuam notitiam deferuiant. Diximus, hoc vitæ statu, quia species, quæ infunduntur animæ in abscissu à corpore deferuiant illi per se tam ad notitiam abstractiuam, quam intuitiuam, sicuti & Angelis species à primo ortu ingenuæ, ut habetur ex S. Thoma prima part. quæst. 89. art. 4. & quæst. 19. de veritate, artic. 2. & quæstio. unica de anima, artic. 2. ac quoties de cognitione Angelorum per species inditas respectu rerum singularium sermo incidit.

Cognitio intuitiua pro statu huius vitæ competere intellectui.

Non est tamen propterea negandum posse intellectui in statu huius vitæ competere aliquam intuitiuam cognitionem. Licet enim nullam habeat speciem, quæ ex se rem intuitiuè representet; potest tamen determinari à phantasmate obliacente rem sub esse præsentia, aliarumque conditionum indiuidualium, ita ut eliciat notitiam rei singu-

172. p. 9. 5. & 19. utrobique art. 2. & 1. 5. tract. 5. 102.

rei singularis sub prædictis conditionibus, quæ notitia procul dubio intuitiua erit. Quare non probamus sententiâ Capreoli in 2. dist. 23. quæst. unica artic. 3. Durandi quæst. 3. Prologi art. 2. Bassoli ibidem quæst. 1. & aliorum negatiuum nostro intellectui talem notitiam intuitiuam; quam concedunt Ochamus quæst. 1. prologi, Gregorius in primo distinct. 3. quæst. 3. artic. 1. Sotus libro Summ. cap. 3. alique complures. Obiciat tamen aliquis, si daretur in intellectu notitia illa, quam elicimus de Petro præsentem, cum clausis oculis possit intellectus conseruare eandem notitiam, sequi vnâ, eandemque cognitionem esse, & intuitiuam, & abstractiuam: siquidem prædicta cognitio interim dum ferebatur in Petrum ut præsentem, erat, ut dicebamus, intuitiua; postea verò, non exhibita iam præsentia, coepit esse abstractiua. Hæc obiectioni occurrendum in primis, si ea quicquam conficit, etiam concludere neque in sensu interno dari aliquam notitiam intuitiuam: cum similiter obici queat, clausis oculis posse à nobis continuari eandem cognitionem phantasiæ, qua in Petrum præsentem ferebamur. Respondemus igitur in proposito euentu non conseruari eandem cognitionem; sed deposita priori ex toto, tam quoad realitatem, quam quoad formalitatem, inchoari denuò aliam quæ sit abstractiua. Vel certè seruata realitate prioris aduenire illi nouam formalitatem, per quam in specie notitiæ abstractiue reponatur. Quam rationum formalium mutationem sub eadem communis realitate in quibusdam actionibus moralibus viri docti admittunt.

Sed est adhuc non prætereunda dubitatio, qui fieri possit, ut eadem imago, siue intelligibilis intellectui, siue sensibilis interno sensui deferuiat ad notitias specie differentes, cuiusmodi sunt intuitiua, & abstractiua. Sunt qui velint non ab eadem imagine elici vtramque notitiam: sed cessante cognitione intuitiua, confestim euanescere imaginem, à qua illa oritur; neque abstractiuam promi nisi ab alia diuersa natura, quæ in potentia remanet. Non placet tamen opinio hæc, vel ob eam rationem, quod res absque necessitate multiplicet: nihil enim obstat quominus ab eadem specie intelligibili, sicuti & ab eadem potentia, profisciscantur actiones distinctæ specie, ut sentit (quod iam supra retulimus) D. Thomas de speciebus tam animarum separatarum, quam Angelorum: putat enim animas separatas, & Angelos per eandem species cognoscere abstractiue res antequam sint, & intuitiue, cum iam sint. Præterea ex eadem specie elicere Angelum conceptum hominis, & leonis; qui tamen conceptus specie distinguuntur. Adde quod species intelligibiles, quæ semel intellectui impressæ fuerunt, perpetuò in eo manent, suntque omnino indelebiles, ut docet idem Sanctus Doctor prima part. quæstion. 89. artic. 5. & libro 2. contra gentes capit. 74. Nec enim est earum dignitati consentaneum, ut non conseruentur nisi durante cognitione, & præsentem obiecto, sicuti species externarum facultatum, & sensus communis. Itaque fictitia videtur illa mox euanescentium.

Con. Comm. lib. de Anima.

E e e

tium,

Quod notitia intuitiua, & abstractiua distinguatur specie Scotus quod 1. 2. Du. 7. 3. Prologi. Al. mai. in 3. d. 14. q. 1. art. 2.

Obiectum.

Dilutio.

Quo pacto ab intuitiua cognitione transitus fiat ad abstractiuam.

Qui negent ab eadem specie procedere posse has notitias.

Id non reputatur inconueniens.

tium, & permanentium in intellectu specierum distinctio.

11. Afferio. Est etiam à paucis, nec dum satis explicata controuersia, num in nostro intellectu dentur species rerum immaterialium. Sit vnde prima afferio; In utrumque partem probabile est dari in nostro intellectu, etiam hoc vitæ statu, aliquarum rerum immaterialium species. Pars affirmatiua inde ostenditur, quia cum intellectus format has propositiones, Charitas est maxima virtutum. Prudentia est habitus mentis; & apprehendit earum extrema, non videtur eiusmodi apprehensiones aliunde elicere, quam ex speciebus intelligibilibus extremorum, cum autem extrema immaterialia sint, dabuntur in intellectu species rerum immaterialium.

1. Deinde is, qui semel prudentiæ conceptum elicit, experitur in se postea maiorem facilitatem ad similem conceptum repetendum: hæc verò maior facilitas censetur apud philosophos præcipuum indicium inharrentis habitus: datur ergo in intellectu habitus apprehensiuus, siue species prudentiæ, aliarumque eiusmodi rerum spiritualium.

Pars negatiua formatur. Pro parte autem negatiua est in primis illud, quod ut obiectum motuum nostri intellectus est ens materiale; ita non videtur posse sibi comparare cognitionem habituale, quæ per species habetur, nisi materialium rerum. Deinde, quia ex speciebus rerum materialium poterat arguendo, discurrendove elicere immaterialium conceptus. Quo fit ut superuacaneæ videantur species propriæ rerum immaterialium.

Respondetur ad 1. rationem partiu affirmatiua. Qui huius dubij partem negatiua tueri volet, ad primum argumentum pro aduersariis adductum respondet, ut intellectus propositiones illas effingat, non egere propriis speciebus extremorum; potest enim eorum conceptus ex speciebus materialium rerum elicere. Quod hoc exemplo ostenditur. Percipit phantasia hoc vocabulum, prudentia; deinde una cum intellectu agente imprimis possibili specie, quæ representet sonum in comune (nec enim admittimus speciem intelligibilem huius soni, sicut nec aliarum rerum singularium) tum intellectus possibilis ex tali specie, determinata tamen à phantasmate, quo representatur vocabulum illud, prudentia, format conceptum illiusmet singularis vocis, & quia scit eam significare habitum quandam virtutis, qui dicitur prudentia, elicit conceptum prudentiæ. Ita verò ex specie significante sonum, qui est res materialis, præstat intellectus rei immaterialis, ad est, prudentiæ conceptum. Quod in reliquis apprehensionibus immaterialium obiectorum suo modo poterit contingere. Atque hic progressus ordinariè datur in formandis apprehensionibus rerum, quarum vocabula audimus, si eorum iam significata teneamus. Quo patet propositum argumentum parum roboris habere ad constituendas species intelligibiles rerum immaterialium. Neque id à nobis adductum fuit, nisi ut eius occasione explicaremus ordinem concipiendi, quem in prædicto euentu seruat intellectus. Ad secundum respondendum est eum, qui semel formauit conceptum prudentiæ, aliarumve rerum immaterialium, sentire deinceps maiorem promptitudinem, & facilitatem ad similes conceptus, non quod tunc acquisierit, aut

Ad 2. Vnde præueniat maior facilitas in concipiendis rebus immaterialibus.

tit, aut magis actuatur iam ante acquisitam speciem earum rerum; sed quia magis actuatur species rerum materialium, tam in intellectu, quam in phantasia, & quibus speciebus arguendo eduxit conceptus rerum immaterialium.

Ad primum pro parte negatiua dicendum est, ex eo quod obiectum motuum nostri intellectus sit ens materiale, rectè colligi non posse ab intellectu agere produci nisi rerum materialium species, cum sola entia materialia moueant phantasia, cum qua intellectus agens concurret ad species educendas. Non tamen probari haud posse generari tales species ab intellectu possibili per conceptus elicitos ex speciebus productis per intellectum agentem. Ad secundum dicendum est non sit inficiandum dari modum illum educendi primos rerum immaterialium conceptus ex speciebus rerum materialium, tamen quia is aliquantulum operosus est, ac minus expeditus, nequaquam fore superuacaneas species rerum immaterialium ad similes conceptus in posterum maiori facilitate repetendos.

Quæri solet an alicui creaturæ possit esse naturalis aliqua species intelligibilis, quæ representet mentis cogitationes. Respondetur non posse cum Caiet. 1. part. q. 57. art. 4. cum D. Bonaventura in 2. q. 8. quæst. vltima, Richardo ibidem art. 2. q. 4. & Gregorio dist. 9. quæst. 1. Probatur quia ex diuinis literis constat solum Deum esse cordium scrutatorem. Quod non esset si alicui creaturæ per naturam cõpeteret, mentis cogitationes cognosceret. Accedit quod si id posset fieri, non rectè à sanctis argueretur Christi diuinitas ex eo, quod aliorum cogitationes videret. Neque obstat quod cum Angeli inter se colloquantur per species sibi ingenas, aliorum conceptus percipiunt: non enim ex species aliorum conceptus absolute representant, sed dependentes à directione, qua vnus Angelus ad alterum, cum quo loquitur, suos conceptus dirigit, ut docet D. Thomas 1. part. qu. 107. art. 5. de veritate quæst. 9. art. 4. & in 2. dist. 1. quæst. 2. artic. 3. vel ab aliquo externo signo, quo sua cogitata aperiant, ut existimat Gregorius Arimin. in 2. dist. 10. quæst. 2. Marcellus quæst. 7. art. 2. Chl. Ethouæus super Damasc. lib. 2. fidei cap. 3. & alij.

Alonſus 2. p. q. 27. m. 6. Al. ver. de 4. cor. ult. q. 9. art. 5. D. Anton. 3. p. tit. 3. ca. 1. §. 2. Capr. & Hispan. in 2. dist. q. 1.

Nō posse dari specie intelligibile alicui naturæ, quia mentis cogitationes exprimat. Solum Deum cordium inspector.

Quo pacto Angeli aliorum notiones percipiunt.

QVÆSTIO VI.

Num omnes interni sensus, & quo nam causæ genere cum intellectu agente concurrant ad producendas species intelligibiles.

ARTICVLVS I.

Explicatur prior controuersia pars.

Sensui qua-
sionis pro-
ponitur.

Apollinaris
sensus omnes
internos in-
tellectus pu-
tant obser-
uire.

1. Argum.

2. Argum.

Vnam phan-
tasia obire
hoc ministe-
rium.

Probat 1.

Dionys.

Probat 2.

Ad 1. arg. par-
tem opposita.

Ad 2. arg.

RDIEMVR in hac disceptatione ab eo, quod priori loco disquirendum proposuimus. Philosophandum verò à nobis erit iuxta opinionem existimantriū duos tantum esse internos sensus, nempe sensum communem, & phantasiam; ad quam superius delegauimus omnia officia, quæ alij tribus quatuorve potentiis internis sensitiuis distribuunt. Non querimus autem an omnes sensus interni aliquo modo intellectui ministrent; constat enim ministrare illi omnes, etiam externos, quatenus vniuersi suorum sensibilibus imagines ad phantasiam transmittunt. Tantum ergo in controuersiam vocamus, omnes ne interiores sensus, an vnus tantum, ei proximè famulentur. Quod omnes, arbitrat Apollinaris hoc in lib. q. 6. videtur, quæ traditum à D. Thoma in quæstionibus de veritate qu. 18. art. 8. Potestque id ex eo ostendi, quia congruit, vt sicut omnes externæ sentiendi facultates proximè influunt in sensum communem; ita omnes interni immediatè agant in intellectum possibilem suppeditando agenti materiam ad abstrahendum, & vnà cum eo operando. Secundo, quia cum tota vis intellectiua, sicut & anima rationalis, in qualibet parte corporis existat, aditque sensui communi situ & inmediate præsentat; nihil impedit quominus eius etiam ministerio proximè vtatur.

Verum quod vnus tantum sensus interior sit proximus minister intellectus, nempe is, qui inter ceteros dignitate eminet (quem nos phantasiam ponimus) maiori probabilitate asserit Caietanus 1. part. quæst. 73. art. 3. & quæst. 85. artic. 1. eo potissimum argumento, quia dignitatis ordo, & optima naturæ constitutio postulat, vt ea tantum potentia intellectui quoad operationem iungatur, eique ministerium proximè impendat, quæ ad illum dignitate propius accedit, iuxta illud D. Dionysij 4. capite de diuinis nominibus, Supremum infimi attingit infimum supremi. Est enim phantasia suprema inter sensus, qui in potentiis cognoscentibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus est infimus inter facultates intellectrices, quæ in eisdem potentiis supremum locum vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non itur, nisi per medium; sed inter intellectum, & sensus tam communem, quam externos, qui sunt veluti extrema, interiecta est phantasia; ergo vt ab illis aliquid sensibile ad intellectum committat, oportet vt prius in phantasia insit, atque ad eò nō alius sensus, sed phantasia proximè intellectui ministerium præstabit. Igitur ad primum argumentum contrariæ partis, quæ nobis alibi non displicuerat, negari debet parem esse rationem in externis sensibus comparatione sensus communis, & in internis comparatione intellectus. Diuersitas autem ex iis, quæ proximè attulimus liquidò constat. Ad secundum dic ne sensus communis intellectui famulatum proximè exhibeat, non impediri ob situm distantiam, quæ nulla est, sed quia id non patitur ordo naturæ, quæm diximus.

Vt

Vt verò phantasia satellitiū melius percipiatur, tria occurrunt explicanda. Primum est, vtum phantasma impressum, an expressum concurrat cum intellectu agente ad producendas species intelligibiles. Secundum, concurrat ne phantasma ea præcisè ratione, qua communem naturam repræsentat, nec ne. Tertium, an vnum, idemque phantasma ad plures species intelligibiles educendas idoneum sit. Ad primum horum, longiori disputatione ommissa, respondendum est immediatè concurrere phantasma expressum, quod ab impresso elicitur. Patet hoc ex eo, quia phantasia non concurrat cum intellectu nisi operando, dum verò operatur rei apprehensæ phantasma exprimit. Deinde, quia cum in phantasia sint impressæ variarum rerum imagines, & intellectus agens indiscriminatim se habeat ad vsum, seu ministerium huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: non est autem alia ratio, qua determinari possit, nisi eliciente phantasia ex vna aliqua illarum imaginum phantasma expressum rei per eam significatæ.

Quod ad secundum attinet pro certo habendum est phantasma non repræsentare naturam communem nudam, ac liberam à differentiis individualibus, sed cum iis iunctam, & concretam, vt constat ex iis, quæ superius à nobis disputata sunt. Verum licet ita res habeat, & communis, ac singularis natura à parte rei in vnam indiscretam realitatem coalescant; non desunt tamen argumenta, quibus videri possit ipsarum phantasma eam admittere distinctionem, vt quoties concurrat cum intellectu ad producendam speciem intelligibilem, quemadmodum hæc non significat nisi naturam communem, ita phantasma non concurrat nisi ea præcisè ratione, qua eandem communem naturam repræsentat. Enim verò phantasma, quod Socratem refert, distinguitur specie à phantasmate, quod Platonem significat, vt plerique graues Auctores arbitrantur, & tamen vtumque producit imaginem intelligibilem eiusdem speciei, nempe hominis: quod certè non aliunde ptouenit, nisi quia ambo concurrunt secundum conuenientiam, & cognationem, quam inter se habent, hoc est, pro vt communem hominis naturam repræsentant. Deinde effectus imitatur suam causam; sed species intelligibilis non imitatur phantasma, vt singularitatem, sed vt naturam communem refert: ergo phantasma non est causa speciei, prout singularitatem, sed prout naturam communem significat.

Amplectenda tamen est contraria sententia, quæ asserit phantasma non concurrere ea præcisè ratione, qua communem naturam, sed vt tam communem, quam singularem exhibet. Quæ ita probatur. Phantasma cum sit causa naturalis, totum suum conatum impendit, agitque secundum vltimum potentia, vt & ceteræ formæ, quæ sunt naturalia agendi principia: ergo ex se incubit in effectum secundum totam suam repræsentandi vim, ac secundum rationem si propriam, & peculiarem: non igitur concurrat, prout in eo elucet quasi solitarie sola communis natura. Corroboraturque argu-

Ecc 3 mentum

Tres dubitationes circa phantasia ministerium.

Pro 1. dubit.

Pro 2. dubit.

Arguitur phantasma non concurrere nisi ea præcisè ratione qua naturam communem repræsentat.

1.

2.

Phantasma concurrat vt vtramque naturam communem & singularem exhibet.

mentum ex eo, quia ut phantasma totum refert individuum, & indistincte exprimit tam communem, quam singularem naturam; ita non concurret cum intellectu, nisi ut id totum representat.

Ad 1. arg.

Ad argumenta, quae oppositum suadebant, respondendum est duo illa phantasmata ideo producere imaginem intelligibilem vnius speciei, ideo specie differant, quia representant individua sub eadem infima specie contenta. Item non producere effectum sibi ex toto similem, licet se totis concurrant: quia saepe accidit, ut effectus non assequatur perfectam similitudinem sui efficientis. quoad omnia: quanquam efficiens secundum totam suam perfectionem agat: quod ob varias causas accidit, exempli gratia, propter intercapedinem spatij in qua eius virtus languescit, ac sentim minuitur; quo pacto lux octo graduum in prima superficie excepta, licet secundum totam octo graduum latitudinem agat; tamen immediate post illam primam superficiem non iam octo graduum lucem fundit, sed minus intensam, deinde minus, & ita gradatim usque ad non gradum. Vel ratione materiae, siue subiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantasma huius candidi non producit nisi speciem intelligibilem candidi in commune, quia intellectus possibilis non est subiectum capax talis speciei; quae singularem tantum naturam representet, ut supra statimus. Itaque dicendum effectum imitari suam causam quoad potest: speciem vero intelligibilem non posse imitari phantasma quoad representationem singularitatis.

Pro 3. dubit.

Ad tertium sunt qui concedant posse intellectum agentem ex eodem phantasmate educere plures species intelligibiles; ut ex phantasmate huius candidi, vnam candidi, alteram colorati. Aduersa tamen opinio ut ex dictis constat, magis placet, vel eo argumento, quod supra attulimus. Nam cum phantasma totam suam vim agendo exprimat, & se toto agat, vtrique non concurret nisi prout ab eo exprimitur hoc candidum, atque adeo non nisi speciem candidi gignet. Loquimur autem de phantasmate, quod hoc candidum dilucidè refert, quodque idoneum est ad speciem candidi producendam. Nam si tantummodò hoc coloratum exhibeat, tunc sola species colorati, non verò candidi ab eo elicitur: quia tunc maximus eius conatus non plus attingit.

ARTICVLVS II.

Explanatur altera pars proposita controuersiae.

In quo genere causa phantasma concurret cum intellectu.

EQUITUR posterior pars quaestionis, in qua examinandum se offert quoniam causae genere phantasma cum intellectu agente concurrat ad eliciendas species intelligibiles. Nā quod ei in aliquo causae genere concursus exhibeat, ex eo constat, quia intellectus agens in producendis speciebus intelligibilibus est causa vniuersalis, quae ut hanc potius, quam illam speciem producat, eget causa particulari, à qua determi-

terminetur; hæc autem causa est phantasma expressum rei sensibilibus. Sunt ergo de hac re duæ opiniones; altera existimantium phantasma concurrere in genere causae materialis; altera eorum, qui putant concurrere in genere causae efficientis: quæ adhuc bipartita est, ut mox dicemus. Priores volunt phantasma habere se uti dispositionem intellectus possibilis eo modo, quo perturbationes appetitus ad intellectus, & voluntatis nostræ actiones: sit enim saepe docente Aristotele 3. Eth. cap. 4. ut prout quisque secundum appetitum afficitur, ita de rebus iudicet, easque appetat, aut reiciat. Vnde quibus ira effervesceat, facile iudicant sumendam sibi esse vindictam, eamque appetunt. Sic igitur sese habere inquirunt phantasma ad intellectum possibilem; quia si phantasma Socratem, verbi gratia, referat, disponitur intellectus possibilis ad excipiendam speciem hominis; si Bucephalum, ad speciem equi; spectat autem hic concursus ad causam materialem; siquidem dispositiones patientis reuocantur ad materiam. Ac sanè quod phantasma ut materia, non ut efficiens ad speciem intelligibilem se habeat; ex eo videtur, quia semper effectus sequitur deteriorem partem suae causae efficientis. Quare si intellectus agens, & phantasma intelligibilem speciem pariatim efficerent, cum phantasma corporeum sit, necessario species intelligibilis materiale quidpiam foret.

1. Opinio est concurrere in genere causa materialis.

Hæc sententia non placet, sed ea potius, quæ phantasmati actiuum concursus tribuit quod communis philosophantium schola tuetur. Diuus Thomas de veritate quaestione decima, articulo sexto, & secundo, contra gentes capite septuagesimo septimo, & 3. parte quaest. 2. art. 4. Cajetanus ibidem; Scotus quodlibeto 8. art. 1. & in 1. distinct. 3. quaest. 8. Lichetus eadem distinct. quaest. 1. Soncinas 7. Metaph. quaest. 12. Ferraricus hoc in libr. quaestione 13. in 2. distinct. 17. quaest. 1. & Capreolus in 2. distinct. 3. quaest. 2. artic. 3. Primum, quia intellectus eget causa particulari, à qua actiue determinetur: hæc verò non alia est, quam phantasma. Vnde Aristoteles intellectum agentem comparauit externo lumini, quod à candore effectiue determinatur ad imaginem potius candoris, quam nigredinis ducendam. Deinde quia id, quod causas assimilando sibi effectum, pertinet ad effectricem causam; at phantasma ita se habet ad speciem intelligibilem. Namque rationem representandi, seu esse representatiuum, accipit species à phantasmate, quemadmodum & esse spiritale ab utroque intellectu; ab agente, ut ab effectrici; à possibili ut à causa subiectina seu materiali. Lege Diuum Thomam de veritate quaestione decima, articulo sexto, ad septimum. Quod si quis obiciat phantasma, dum sibi similem speciem reddit magis videri sortiri ratione causae exemplaris, cuius causalitas consistit in imitatione, quam efficientis. Respondemus, si propriè loquamur, eam tantum assimilationem pertinere ad causam exemplarem, qua res ad quæ artifex operando respicit, secundum passiuam imitationem ab effectrici exprimitur, ut in Physicis late differimus; at phantasma non ita se ha-

2. Opinio, quæ placet, actiuum concursus phantasmati attribuit.

Probat 1.

Probat 2.

Obiectio.

Dilutio.

*Minus proprie
causalit
tas exempla
ria phantaf
matis tribu
tur.*

*Respondetur
ad rationem
prioris sente
tia.*

*D. Thoma
sociatores vo
lunt phantaf
ma concurrere
ut instru
mentum.*

*Sent. ex alijs
ut causa par
tiallem.*

*Fundamēta
prioris sente
tia.*

*Fundamēta
posterioris.*

se habet ad speciem intelligibilem; non enim intellectus ad ipsum attendens ipsumque cognoscens ad illius similitudinem speciem gignit. Quare minus proprie dici potest phantasma sortiri causalitatem exemplaris respectu speciei intelligibilis; sed esto hæc illi competat; ea tamen non obstat, quominus causalitas actiua, quam diximus, eadem simul conueniat.

Ad rationem verò, quæ ostendere nitebatur phantasma nullo pacto esse causam efficientem, sed quasi dispositionem in generatione specierum intelligibilium, respondendum est essatum illud Philosophorum, Effectus sequitur deteriore partem suæ causæ, si absolute spectetur, multis exemplis conuinci à vero aberrare. Atque ut nunc cætera omittamus, respondemus non oportere effectum sequi deteriore partem, cum deterior pars à præstantiori eleuatur, ut in re proposita accidit. Quandoquidem operatio phantasmatis eleuatur ab intellectu agente ultra propriam vim, ac facultatem.

Sed adhuc inter illos, qui phantasmatis respectu specierum intelligibilium efficiendi vim tribuunt, dissidiū est. Nam Caietanus, Ferrariensis, Capreolus, & alij volunt phantasma concurrere tanquam instrumentum, quo medio intellectus agens operetur. Scotus & alij asserunt phantasma, & intellectum agentem esse duas causas partiales vnā totalem causam integrantes, quarum vtrique immediatè effectum attingat. Prioribus ea ratio ad stipulatur, quia causa particularis est instrumentum vniuersalis, quam determinat, & cui subordinatur; at phantasma determinat intellectum agentem, ut causa particularis vniuersalem. Quod iam ex dictis constat. Præterea necessariò eidem subordinatur, cum absque illius concursu agere nequeat. Posteriores autem Philosophi suam sententiam ex eo confirmant, quia id, quod proprie instrumentum est, aut non agit nisi motum ab alio, ut

*Discrimina
inter primam
intellectus ap
prehensionem
& composi
tionem.*

INDIVISIBILIVM igitur. Hoc capite duplicem intellectus functionem distinguit Aristoteles, vnā, qua res simpliciter apprehendimus, & dicitur intellectio indiuisibilium. Alteram, qua res conceptas componimus vocaturque compositio, sub qua tertia continetur, nempe discus

sus. Docet autem eo differre priorem operationem à posteriori, quod in illa non insit veritas, aut falsitas: in hac insit. Item quod in hac ea, quæ sparsa sunt, ad vnitatem reuocet intellectus, connectendo videlicet inter se terminos, & ex ipsis propositiones coagmētando eo modo, quo cecinit Empedocles concordia factum esse, ut partes, & membra animalium, quæ prius discreta fuerant, in vnū corpus coalescerent. Vel, quod eodem fecit recidit, docet Aristoteles apprehensionem

Text. 21.
μὴ οὐκ ἔστι ἀδιαρίτων νόσος ἐν
τῷ σώματι, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐστὶ τὸ ψῦδ' ἐν
αὐτῷ ὅτι τὸ ψῦδ' ἐστὶ τὸ ἀληθές, οὐκ
ἐστὶν τις ἡδὴ νοσήτων, ὡς περ ἐν
ἐκείνῳ, καὶ ἀπὸ τῶν ἑμπεδοκλέους ἔστι.
,, H πολλὰν γὰρ κέραι ἀναμειχρὲς ἰσχυρὰς ἐστίν.

Κ Ε Φ. 5.

alio, ut ferratur est tota virtus agentis, ut calor respectu ignis, quorum neutrum phantasmari continetur. Nec enim ab intellectu agente quicquam accipit, ut ex superioribus liquet: nec est tota vis intellectus agentis; alioqui non eleuaretur per illius actionem, & influxum: si enim sic eleuatur, oportet ut intellectus agens potiores partes in agendo obtineat, atque adeò ut eius virtus non sit ea tantum, quæ phantasmatis propria est.

Vtrique harum opinionum admodum probabilis videtur; si tamen prima nomē instrumenti laxiori significato usurpet, ut nimirum conuenit iis omnibus, quorum interueniente ministerio aliquod agens vniuersale in operando vititur. Qui igitur priorem tueri vult, ad rationem aduersariorum respondebit, rectè cōcludere phantasma non esse proprie instrumentū intellectus agēis; quod tamē non obstat, quominus, latè accepto vocabulo, instrumentum dici queat. Cui autem posterior magis placuerit; ad argumentū partis contrariæ dicet, phantasma non solum determinare intellectum agentem, ut causa particularis vniuersalem determinat, sed ei quoque subordinari; non tamen more proprii instrumenti, quasi intellectus agens eo intermedio operetur; sed quia nequit absque illius consortio agere, & illud ultra vires proprias excitat ad agendum: ita ut ambo partiatim, & immediatè influant in effectum, quem neque phantasma sine intellectu, nec intellectus absque phantasmate villo modo produceret. Quod si quis opponat cum duæ causæ ita concurrunt quamlibet earum posse per se solam edere effectū eiusdem speciei, licet minus perfectum; ut cum duo luminosa lumen producant. Occurrendum non esse id perpetuò verum, quia secus accidit in causis, quæ sunt heterogeneæ comparatione effectuum, quomodo se habent intellectus agens, & phantasma ad species intelligibiles: itemque intellectus patiens, & species intelligibiles ad intellectionem.

*Vtrique sen
tentia proba
bilis.*

Obiectio.

Solutio.

Text. 21.

INDIVISIBILIVM igitur in hisce consistit, circa quæ falsitas non est. At in quibus iam falsitas & veritas inest: in hisce compositio quadam iam est conceptuum intellectus, quasi ipsi sint vnū. Atque ut Empedocles dixit.

Multorum certè capita, admirabile dictu,
Cervice absq; fuere exorta in luminis auras;
Illa tamen dulcis post hoc cōcordia iungit.

Sic

metrō componatur, propositio falsa erit, si incommensuratio, vera. Hic aduerte quid denotet
nomine compositionis comprehendit ab Arist. tam affirmantem, quam negantem sur.
Con. Comm. lib. de Anima.

hensionem simplicium esse priorem compositione: quia non componimus, nisi prius apprehendamus: imitaturque hac in re intellectus naturam in procreatione animantium, quæ, ut Empedocles existimauit, prius membra singulatum finxit, &c. Porro autem, ut non quævis cōunctio animal efformat, sic neque intellectus quævis compositio veritatē enūtiat: si enim nomine cō-
commensuratio cum dia
posicionis
quid denota
enuntia

num, & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter privantia, vel quia, vt interpretantur D. Thom. semper alterum contrariorum, quod imperfectius est obtinet modum privationis respectu alterius, vt iam alibi exposuimus. Vel certe, quia sumptum album pro luce, nigrum pro tenebris.

Modus co-
gnoscendi. ¹ Id autem quod cognoscit. Docet modum illum cognoscendi unum contrarium:

per aliud, huc privatum
vultu contra-
rium per al-
tius, est pro-
prius intel-
lectus hu-
mani.

¶ δὲ ὅτι ὁ θεωρεῖς ἐν τῷ ἐν αὐτῷ. εἰ
δὲ τινι μὴ ἔστι ἐκαστὸς ἑαυτοῦ, αὐτὸ ταυτὸ γι-
νῶσκει. ὁ ἐμπροσθεν ἐστὶ ὁ χυρεῖς. ἔστι δὲ ἡ μέ-
γας. τί κατὰ τινος, ὡς ἡ κατὰ φαντασίας. ὁ ἀληθὴς
ἢ ἡ ἀληθὴς πᾶσι. ὁ ὅτι νῦν ἔστι, ἀλλ' ὁ τὸ τί ἔστι καὶ
τὸ τί ἔστι ἡ ἀληθὴς. ὁ ὅτι κατὰ τινος. ἀλλ' ὡς
τὸ ὅραν τὸ ἴδεν ἀληθὴς. εἰ δὲ ἀνθρώπος τὸ κα-
κὸν ἢ μὴ, ὡς ἀληθὴς αἰετὶ ἔστι ὁ ἔχει ὅλα ἀνά τ'
ύλην.

Text 26.

 $\kappa = E/\beta$

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Scientia autem ea, vt D. Thom. & Simplicius, & Philoponus, alique interpretes obseruauerunt: tradit hoc capite Aristoteles discrimen inter actiū, & contemplatiū intellectū, vt haec de intellectu facili-
tate doctissimi illos philosophi agunt.

est, intellectum, pro ut
intelligendi actum exer-
cet, esse idem cum re in-

K B Φ. 2.

Qua ratio-
ne intelligi-
tū sit intel-
lectū poten-
tia antecede-
re intellectu-
um actu.

accipi debet. Simpliciter enim potius antecedit, qui actio est, quia omnis potentia ab ea, quod est in actu constituitur, ad actum prouincitur.

¹⁰ *Sensibile autē*. Quia inter sensum, & intellectum cognatio quedam est: ex his, quæ sensui conveniunt, intellectus vim explicatæ continens. Competit autem in primis sensui deduci ad actum ab objecto sensibili, non tamen per aliquam proprie dictam alterationem, aut motum: qui sit actus entis in potentia, ut in potentia: quem admodum lib. 3.

Hoc lib. c. 4.
text. 53. & c.
3. text. 19. ibi.
q. 2. art. 2.

Text.27.

Text 18.

Text 29.

Phyfica

CAP. VII. EXPLANATIO.

¶ Est autem dictio. Revocat se Aristoteles ad id, unde est digressus, nempe ad secundam intellectus operationem, doctique intellectum, qui in compositione, & digestionem versatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo, interdum falsum esse, interdum verum. Eum autem, qui circa simplicia occupatur, & ipsum quod quid est rei secundum suam naturam absque nexu apprehendit, per se ipsum, &

Id autem quod cognoscit, potentia nimirum esse, & in ipso potentiam inesse oportet. Quod si causam alicui nullum sit omnino contrarium: illa se ipsam profecto cognoscit, & est actus, & etiam separabilis. Est autē dictio qua aliquid de aliquo enuntiat, quemadmodum affirmatio, vera omnis, aut falsa. At intellectus non omnis, sed qui est ipsius quid est secundum formam, est verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed ut visio proprii ipsius est vera, si verò album hominem esse dicat, aut non, non semper est vera: sic sese habent ea, quæ sine materia sunt.

accommodat alicui id, quod ei non inest, vt si Solem sub magnitudine bipedali
conciat. Sed nos de errore sensuum superius disputauimus, & de veritate tum
simplici, tum complexa, quid sit, & quibus rebus competat, quibus nonnō primo de
interpretatione differimus.

verum, quemadmodum
& visus, alique sensus
dum propria sensibilia
apprehendunt : etsi per
accidens intendum erret
in sensibilibus.

in applicatione formæ,
quam percipit, ut quod
hoc, vel illud album sit,
quod re vera non est.
Tandem subdit ira tem
habere in immateriali
potentia, sine intellectu:
fallitur enim etiam in
simplici apprehensione,
non tamen per se sed ex
accidente, dum eth non
componat, simplici actu

CAP. VII.

Text. 27. **S**CIENTIA autem ea quæ est actus, est idem, quod res, ea verò, quæ est potentia, in vno prior est tempore. Simpliciter autem neque tempore. Sicut enim coniunctio

Text. 18. scilicet, quæ sunt ex eo, quod actus est. Sensibile autem ad actum ex potentia sensitivum ipsum deducere, actusque videtur efficere, non enim patitur ac alteratur. Quapropter alia quedam est hæc species motus, nam motus alius est imperfectus: et, alius simpliciter, qui quidem est rei perfectæ, alius est omnino, diversusque, ab illo. Sentire igitur ipsi dicere solum, ac intelligere simile est.

Text. 19. ^c Cum autem sensus iucundum aut molestum discernit: quasi affirmaverit, aut negaverit, tum persequi

Physiconū definitur: sed
per alterationem tran-
slatitiam: qua subiectum
non corrumpi, aut ladi,
sed perici solet. Item per
aliud quoddam genus
motus, seu mutationis,
qua imagines ab ob-
iecto transmissæ organo
corporeo imprimuntur.
Pars prima sensus ope-
ratio, quæ est simplex
cognitio obiecti, similis
est primæ functioni in-
tellectus, quæ dicitur
simplicium apprehensio.

*Simplex sen-
sus cognitio
similis est
primæ intel-
lectus opera-
tioni.*

quam hic dictionem, &
intellectionem simplicem
vocabulo appellat, cuius
speciatim pertinet ad in-
tellectum speculativum.

* Cūm autem sensus.
Alia sensus operatio est
perceptio rei sensibilis

sub ratione convenientis, aut non convenientis, iucundi, aut molesti, quæ pertinet
ad phantasiam. Ratione huius similem esse vult Aristoteles sensum intellectui
prædicto, cuius est rem amplectendam, fugiendamve proponere voluntati. Vnde &
distingui habetur inter practicum, & speculativum intellectum, quod hic rem im-
plicitè consideret, neque spectet opus illud cum rem, ut commodam, vel noxiam
repræsentat, ad prosecutionem, aut fugam læssanturque adeo ad praxim dirigat.

EFF

Alone

Atque delectari. Quia iucundi, & molesti fecit mentionem, obiter docet quid sit voluptuaria, molestaque actio, circa quid versetur, cuius sit facultatis propria. Aut esse delectationem, aut dolorem; verum circa bonum, aut malum, quae talia sunt, pertinere ad appetitum sensitiuum, quem appellat medietatem, seu mediocritatem; quia, ut interpretatur Simplicius, vniuiusque susceptor est, tum suavis, tum insuavis; siue quia ex se est quasi medium non magis ad delectationem, quam ad molestationem recipiendā aptum.

Et fuga est appetitus. Monet fugam, & appetitum in actu, id est, actu auerſandi, & actum proſequendi obiectum, ad eum eſſe, quod dolor, & delectatio. Quæ res ſuſcitat, & enucleat eſſe

Diff. d. 7.3.
art. 2.

Quo pacto
debet intel-
ligi appoſitū
ſenſituum,
nō diſtingui
ā potentia
ſenſitiva.

¶ Anima autem. Diferimen intellectus contemplatiui, & practici repetens ait licet anima dianotica, id est, intellectus contemplatiuus phantasmatum vtiatur, quia hæc ei suppeditant species, sicuti sensibilia externa sensui: tamen intellectum practicum aliter eisdem vti, minimum, prout inferuiunt ad practica dictamina circa bonum, aut malum amplectendum, aut declinandum. Vnde colligit nunquam animam intelligere circa opem phantasmarum, cum ea vtrique intellectui necessaria sint.

Fit autem: Dixerat sensibile mouere sensum, nunc quo pacto moueat obiter ostendit, aliam rem obiectam sensui prius medium afficere, deinde externi sensui officium immutare vsque ad ipsum medium, id est, vsque ad sensum cōmune, ad quem tanquam ad centrum omnium sensibilibus imagines referuntur, hunc uero autem vicium, ratione potius esse, tum quia re vera quoad naturam vniū simplex facultas est: tum quia vniū termini vicium obtinet, quatenus ad eam externorum sensuum functiones terminantur: officio autem multiplex est, quia inter calidum, & dulce, uerbi gratia, & inter omnia externa sensibilia discrimen ponit.

vs communis
sensu omnia
sensibilia
percipit, sic
intellectus
omnia intel-
ligibilia.

[illegible]

Text. 30.

Text, 35.

Text. 32.

ſenſus concorunt. Namque omnium viſum commune quaſi centrum eſt ſpe-
 cius omnium ſonorum audiri; odorum olfactus, tactum tactus, guſtatium gu-
 ſtus. Illud tamen intereſt, quod ſenſus communis omnia externa ſenſibilia perci-
 pit, atque diiudicat; quilibet autē exterius ſenſus ea diſtinxit, quæ ipſi propria ſunt.
 Et enim unus quid ipſum. Quod libro ſuperiori de Cognitione præſentat.

persequitur, aut fugit, d. Atque delectari, aut do-
lere est operari ipsa medietate sensus ad bonum,
aut malum, ut talia sunt, e. & fuga & appetitus,
qui est actus, hoc sunt, & nō aliud est appetituum,
aliud fugitiuum, nec alia sunt ista à sensitiuis, quan-
quam ipsorum ratio non est eadem, sed diuersa.

Text. 30. Anima autē diatonica ipsa phantasmata perinde, atque sensibilia sensui ipsi subiunguntur: atque cum bonum, aut malum esse dicit affirmando, aut negando, tum fugit aut persequitur. Quapropter ipsa anima sine phantasmate nunquam intelligit.

Text. 31. *¶* Fit autem & hic perinde ut ibi: nam aer quidem pupillam talem efficit: ipsa autem aliud, & auditus simili modo: ipsum vero ultimum unum quidem est, & medietas una, at ipsius plures sunt rationes. Quo vero iudicat, atque discernit validum à dulci differre: dictum & prius est, & nunc etiam est dicendum. ^h Est enim unum quid quid

Text. 32. ipsum, & ita unum ut terminus. ¹ Atque hæc
ipsa unum sunt, tum similitudine rationis, tum
numero, quem habent ad utrumq; ut illa inter se
habent. Quid enim interest, si quoniam patio discernit
aut ea, quæ sub eodem genere collocantur, aut con-
traria, dubitemus, ut album ac nigrum? Sit igitur,
ut est *A*, quod est album ad *B*, quod est nigrum, sit
C, ad *D*: Quare mutato ordine comparationem
etiam eorundem veri facere licet. Si igitur *C* *D*
sint unum, ipsa profecto se se habebunt perinde at-
que *A* *B*, ut sint idem & unum; non eandem au-
tem habeant rationem, & illa simili modo. Eadem
erit omnino ratio, etsi *A* quidem sit dulce, *B* vero
album.

sensus communis, & centrum obtinent eundem numerum, id est, haudquaquam
 numero variantur, quin potius in sua unitate consistunt. Alij, quorum interpreta-
 tio facilius videtur, verba illa, hæc ipsa vnum sunt, explicant de proportionem inter
 sensum, & intellectum respectu suorum obiectorum: quia vt se habent sensibilia
 ad sua phantasmata, ita sensus communis ad intellectum. Quod Aristoteles ostendit
 ratione ducta à sensibilibus, admonens parum referre, siue sensibilia pertineant
 ad vnum sensum externum, siue ad plures. Ratio vero est huiusmodi, sicuti se habet
 candidum ad nigrum, ita phantasma candidi ad phantasma nigrum, conuertata pro-
 portione, vt se habet candidum ad suum phantasma, ita nigrum ad suum. Si igitur
 phantasma candidi, & nigrum infini vni, spectantque ad vnam potentiam, quæ est
 sensus communis, faciatque vna secundum rem, diuisio sensus communis in
 sensum externum, & sensum internum, non est in re, sed in nomine.

Repperunt
quæ de sensu
communi su-
periori lib.
dicta sunt.

tar, id nunc reperit, ni-
minum esse vnum tan-
quam terminum, id est,
vt Philoponus interpre-
tatur, vt centrum circuli,
in quod diuersæ lineæ
incidunt. Vel, vt Simplicius
ait, esse vnum iudi-
catorium omnium sen-
sibilium, & vnum qui-
dem in ipsâ, plures verò
ratione, quatenus diuer-
sas sensibilium proprie-
tates diuersè cognoscit.
Est enim, inquit, iudica-
torium vnum, vt termi-
nus, terminum appellas
punctum, in quem con-
currunt lineæ diuersæ.
Nam & is vnus, impar-
tibilisque existens diuer-
sam habet ad diuersas li-
neas habitudinem.

Alque hac ipsa vni Communis
sunt. Ita se inquit habe- sensus tam
re centrum, vt sensum proportionem.
communiunt, tam pro tam numero
porione, tam numero. centro com-
Proportionem, quia vt se paratur,
habet centrum ad lineas,
ita sensus communis ad
operationes aliorum sen-
suum: vt enim ille ad
centrum, sic hic ad tribu-
nal sensus communis per-
feruntur. Numero, quia
vt centum existens vnum,
ad multas lineas ordi-
nem habet, ita commu-
nis sensus, cum vnus sit,
ad multos sensus habet.

Unitas in-
tellectus col-
ligitur ex
unitate sen-
sus communis.

omnia phantasmata pertinebunt ad unam potentiam, videlicet intellectum, qui sit facultas re vna, diversa vero ratione: & ut sensus communis non nisi interuentu exteriorum sensuum res percipit, ita intellectus non intelligit, nisi ministerio phantasmatum: non quasi opus sit phantasmata ipsa intelligere, sed res per illa representatas. Huiusce rationis discursum, assumptis elementis, ut alias conseruit, proponit Aristoteles.

Et ut in illis. Oste-

dit quonam pacto exci-
tetur intellectus actus
ad deliberandum de re
prosequenda, fugienda ve:
nempe interdum moue-
ri sensibilibus presenti-
bus: nonnunquam sola
phantasia stimulare. Nam
qui cōspicitur erectam,
agitataque faciem ad
significandos hostium
incursus, presentia rei
sensibilis, visuque im-
pellitur ad consilium in-
eundi aduersus hostes.
Interdū autem, et si nul-
lum præsens obiectum
laccilat, phantasia de fu-
turi cogitās, & alia cum
aliis conferens intelle-
ctum prouocat, ut de
agēdis deliberet, & quid
facto opus sit doceat, &
quæ iucunda aut mole-
sta iudicabit, ea prosequi,
aut declinare iubeat.

Ipsū autē verum.

Docet verum, & falsum, quæ ad actionem non pertinent in eodem genere conti-
neri, in quo bonum & malum, id est, hæc omnia pertinere ad intellectum vnum,
& eundem re. Nec enim intellectus practicus, & speculatiuus sunt potentia reali-
ter distincti. Neque in obiecta simpliciter diuersa tendunt. Nam speculatiuus ver-
satur circa cognitionem veri, & falsi absolute: practicus autem in ordine ad opus,
atque adeo, ut est conueniens vel non conueniens, seu bonum, aut malum: quæ
obiecti

CAPITIS VIII.

Explanatio.

Nunc autem
ea, quæ de
sensu, & in-
tellectu tra-
didit, quasi in sum-
mam colligit, aliis ani-
mam quodammodo esse
omnia. Namque omne
ens aut sensibile, aut in-
telligibile est: anima vero ratione sensuum est omnia sensibilia: ratione intelle-
ctus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati consonet exponi assensum,
tam obiectum sensus, quam intellectus: tam sensum, quam intellectum bis iam
dici:

Anima qua-
dammodo esse
omnia.

Nunc autem
ea, quæ de
sensu, & in-
tellectu tra-
didit, quasi in sum-
mam colligit, aliis ani-
mam quodammodo esse
omnia. Namque omne
ens aut sensibile, aut in-
telligibile est: anima vero ratione sensuum est omnia sensibilia: ratione intelle-
ctus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati consonet exponi assensum,
tam obiectum sensus, quam intellectus: tam sensum, quam intellectum bis iam
dici:

Text. 37.

Text. 38.

CAP. VIII. EXPLANATIO.

alium. Intellectum igitur ipsas formas in phan-
tasmatibus ipsis intelligit. Et ut in illis ipsis de-
finitum est id, quod fugiendum est, vel sequendum,
sic & sine sensu cum in phantasmatibus est moue-
tur: sentiens enim signum face datum ignem esse,
vidensque ipsum communi sensu agitari motu, co-
gnoscat hostem accedere, at, nonnunquam hisce,
quæ sunt in anima, phantasmatibus, aut mentis
conceptibus quasi videns ad ea, quæ sunt præsenti-
a ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et
cum dixerit hic aut ibi rem eam esse, quæ volu-
ptatem, aut dolorem affert, tum fugit, aut persequi-
tur, & omnino aliquid agit. Ipsū autem ve-
rum, ac falsum quæ sine actione sunt, in eodem
genere sunt, in quo sunt bonum, ac malum sed ab-
solute differunt atque cuiuspiam ratione. At
verò res eas quæ vocantur ob abstractionem ab-
stractæ, hoc pacto intelligit: nam ut si quispiam
similitudinem non ut est similitudo: quo quidem pacto
percipi separata non potest, sed ut concauitas est,
intelligeret actū, sine ea tum ipsam intelligeret
carne, in qua concauitas est: sic cum res intelligit
mathematicas, tum separatas ipsas, ut separatas
intelligit. Omnino autem is intellectus, qui actū
intelligit, res ipse est, uti diximus. Si verò fieri
possit, ut aliquam ipse non separatus à magni-
tudine separatarum rerum intelligat nec ne, consi-
derandum est postea.

Text. 36.

Text. 37.

CAP. VIII.

Nunc autem ea, quæ de anima
dicta sunt, quasi ad quedam ca-
pita redigentes: rursum dicamus
animam ipsam ea vniuersa quo-
dammodo esse, quæ sunt. Nam
ea, quæ sunt, aut intelligibilia sunt, aut sensibilia.
Atque scientia quidem est res ea quodammodo,
quæ sub ipsam scientiam cadunt: sensus autem ipse
sensibilis. Verum quo pacto id ita est, quæra-
tur oportet. Scinditur igitur in ipsas res scien-
tia,

obiecti distinctio nō fa-
est, ut intellectus practi-
cus, & speculatiuus re
ipsa distinguantur. Qua
de re in progressu plura.

At verò res eas.

Quia asseruerat intelle-
ctum speculatiuum ve-
rum in commune, & ab-
stractū considerare: ostē-
dit quæ ratione abstracta
cōtempletur in discipli-
nis Mathematicis, nimi-
rum considerando illa,
quæ in materia quidem
sunt non tamen ut in
materia sensibili conti-
nentur, quod illustrat
exemplo similitudinis, seu
curuitatis nasi. Si enim
ut talis curuitas est, per-
pendatur, necessario in
sua consideratione na-
sum, ac materiam sensi-
bilem inuoluet: non au-
tem si absolute secun-
dum communem ratio-
nem curuitatis spectetur.
De materia sensibili,
& intelligibili, deq; tota
varietate abstractionis,
quæ in scientiis inueni-
tur, egimus in proemio
Physicorum questione
I. artic. 3.

Omnino autē. Re-
petit, quod supra docuerat, nimirum intellectum esse rem, quam intelligit. Quod
qua ratione verum sit, iam exposuimus, & proximo sequenti capite inculcabitur.
Postremo dubitat an intellectus, dum est in corpore cognitionem substantiarum
separatarum assequi valeat: cuius dubitationis solutionem in alium locum relicit.
Ea verò in commentariis primæ Philosophiæ à nobis tractatur.

in alimentum, sed ab eo tantum patitur recipiendo speciem interuentu phantasmatum. Hæc assertio est Themistij, & Simplicij & communis interpretum Aristotelis. Item D. Thomæ 1. part. qu. 79. art. 2. Caietani ibidem, & hoc in libr. 2. Capreoli in 4. distinct. 49. questione quarta, Ferrarientis libro 2. contra Gent. c. 6. & aliorum.

Qui volunt eundem comparari cum intellectu esse quoque potentiam passiuam.

Si autem intellectus comparatur cum intellectione, sunt qui putent eum passiuè tantum se habere, ut Goffredus quodl. 6. quæst. 7. teste Scotto in primo distinct. 3. quæst. 7. Iandunus libr. 2. huius operis quæst. 16. & libr. 3. quæst. 13. & 24. & Venerus in summa de anima cap. 3. asserentes intellectiorem recipi tantum ab intellectu patiente, effici verò à phantasmatis; vel ut aliis placet, ab intellectu agente. Quam opinionem probabilem iudicat Scotus quodlib. 13. potestque confirmari eo argumento, quia si intellectio esset actiue ab intellectu patiente, cum recipiat in se intellectiorem more materialis causæ: utique incideret in unam, eandemque rem causâ efficiens, & materialis, quod negat Aristoteles libr. 7. Physic. c. 1. text. 1. & libr. 8. c. 4. text. 28. dum causam mouentem, & rem motam realiter distinguere asserat.

Intellectum patientem actiue concurrere ad suam intellectiorem.

Nihilominus asserendum intellectum patientem actiue concurrere ad suam intellectiorem. Nam quod eam neque intellectus agens, neque phantasmata per se efficiant, in superioribus ostendimus. Deinde quod illam edat ipse intellectus patientis, liquet vel ex ratione, quia intellectio est actio inmanens, quæ ab eademmet potentia, in qua recipitur, elici debet. Quare cum intellectio recipiatur in intellectu patiente, ab eodem elici necesse est. Secundò, Nihil denominatur agere nisi ab actione, quam elicit; quod vsque adeò verum est, ut si Deus se solo poneret in meo oculo visionem, ita ut oculus passiuè tantum se haberet, non diceret ab ea videns; sed intellectus denominatur intelligens à propria intellectiione: igitur necessariò eam elicit. Tertio, idem confirmari potest, quia eadem ratio est in actu intelligendi, quæ in actu volendi: sed in Concil. Tridentino sess. 6. Can. 4. damnatur qui dixerit in iustificatione liberum arbitrium passiuè tantum se habere, proindeque docetur voluntatem actiue concurrere: ergo similiter intellectus concurrat actiue ad intellectiorem: maxime cum liberum arbitrium non in solo actu voluntatis consistat, sed importet etiam actum intellectus, liberumque iudicium, ut constat ex iis, quæ tradit D. Thom. libr. 2. contra Gent. c. 48. ridiculus verò esset, qui diceret actiones voluntatis, & intellectus, quatenus ad iustificationem pertinent, elici ab ipsis potentiis, aliis verò non elici.

In quibus materialis causa concurrere potest cum efficiente.

Superius dictis nihil officit locus ille septimi, & 8. Phys. Loquitur enim ibi philosophus de causa materiali phys. quæ est principium physici motus; non autem de causa materiali, sive accepto vocabulo, prout complectitur omne id, quod est susceptivum alicuius motionis, siue materialis sit, siue non. Quo pacto minime repugnat eandem rem esse causam materiale, & efficientem. Ita verò dicimus si intellectus

Intelligere nihil esse aliud, quam habere in se passivè actum intelligendi putat Almainus in 3. d. 1. q. 1. art. 2. Det. in 4. d. 45. q. 2. Egid. in 2. dist. 24. q. 44. O. b. in 1. d. 1. q. 2. & in 4. qu. 13. Gab. in 1. d. 1. q. 2. Aliac. ibid. & alij apud Borgia in 4. 1. q. 4.

Lib. 7. c. 1. q. 1. art. 2.

intellectus cum intellectiione conferatur, esse potentiam, tum actiuam, tum passiuam. Actiuam, prout intellectiorem edit: passiuam, prout eandem recipit. Adde etiam nudum intellectum causam esse passiuam intellectiõis, actiuam verò simul cum specie; quo pacto iam materialis causa cum efficiente non omnino coincidunt. Quæ de re in physicis latius.

Nudus intellectus distinguitur à se ipso, ut est specie confusus.

ARTICVLVS II.

Intellectum patientem in quodam sensu non esse puram potentiam: in alio an sit disquiritur.

Legs D. Tho. 2. p. q. 87. art. 1. Caiet. ibi de Ferr. lib. 2. contra gent. c. 82. & 98. Scot. in 1. d. 1. quæst. 7.

QVOD ad secundam propositam quæst. partem attinet, bifariam quari potest, an intellectus patientis pura potentia sit. Vno modo, an in genere entium sit pura potentia, nullum in sua natura includens actum, quo patet materia prima dicitur pura potentia. Altero, an ex se sit pura potentia in genere intelligibilem, id est, utrum ex sua primæva origine nullam obtineat sibi congenitam speciem, aut notionem: sed duntaxat in potestate sit ad eam progressu temporis acquirendam. Hoc posito, nostra assertio sit. Si potentia priori modo sumatur, intellectus non est pura potentia; quod ita probatur. Intellectus ex sua natura est forma, & actus; ergo secundum eam considerationem non est pura potentia. Antecedens ostenditur. Nam id, quod alteri ratio est, & principium operandi, dicitur actus; & forma: possibilis verò intellectus est animæ operandi, id est, intelligendi ratio; est igitur actus, & forma. Maior patet, quia vnum quodque per suam formam operatur. Minor verò traditur ab Aristotele hoc in libr. capit. 4. text. 5. suadeturque ex eo, quia cum nulla substantia creata possit esse immediatum principium operandi; eger animus aliqua vi, seu facultate intermedia, qua intelligendi actus promat, quæ facultas non alia est, quam intellectus.

Quibus modis quari potest an intellectus sit pura potentia.

Intellectus non est pura potentia in genere entium.

Quod verò ad alterum questionis sensum pertinet, magna ea de re inter Platonem, & Aristotelem contentio extitit. Nam Plato, ut constat ex iis, quæ scripsit in Phædro, Menone, & 10. de Rep. cum persuasum haberet nostros animos extra corpora fuisse procreatos, ibique rerum omnium notionem, ex idearum influxu hausisse, credidit eos, cum hisce moribundis corporibus illabuntur, inditas rerum imagines, ac scientias deferre secum; ita tamen, ut omnis ea cognitio ob crassæ, concretæque materiæ commercium, & quasi insolentiam, terri carceris obliuione sopiretur: deinde accessu phantasmatum excitata reuisceret. Itaque censebat Plato nos, cum aliquid discimus, non simpliciter discere: sed recordari potius, nec novam acquirere scientiam, sed antè habitam reminisci. Hoc tamen dogma, quatenus animarum ante corpora creationem fingit, iam in 2. huius operis libro fuit à nobis confutatum. Quare ea parte omitta,

An sit pura potentia in genere intelligibilium sensio est.

quæ etiam ad rem præsentem non facit: expendendum hæc tantum erit utrum noster animus veluti nuda tabula absque ullis intelligibilium imaginum lineamentis, corpori infundatur; vel ei potius in ipso creationis momento ab Auctore naturæ eiusmodi imagines, siue species tribuantur, ut quidam nostræ ætatis Philosophi putant. Nam quod ita res habeat hisce argumentis videtur ostendi. Substantia à materiæ concretionem abiunctæ intelligunt omnia naturaliter per formas sibi à principio inditas, unde in libro de causis propositione 10. dicuntur intelligentiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes saltem aliquarum rerum species sibi innatas habebunt; præsertim cum intelligere sit homini commune cum Angelis, ut ait D. Gregorius homil. 19. in Euang. Secundò, Anima intellectiva est multo nobilior, quàm materia prima; sed materia prima non est à Deo producta sine formis; ergo neque anima intellectiva sine speciebus. Tertio, Deus quamlibet cæterarum rerum condidit instructam, atque ornatam his affectionibus, quæ ad illius munia necessaria erant; sed ut intellectus possibilis operetur, indiget speciebus: non ergo sine his à Deo procreatur.

Postremò, Nostris animis innati sunt duo habitus: alter, quo primis principiis speculatiuis assensum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo assentimur primis principiis practiciis, qui vocatur synderesis: igitur cum eadem sit ratio in speciebus intelligibilibus, erunt quoque hæ nobis insitæ. Antecedens probatur, primum quia huiusmodi habitus dicuntur naturales, non nisi quia inditi nobis sunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu syndereseos palam affirmant, tum D. August. super Psalm. 57. & D. Epiphanius lib. 2. contra hæres. tom. 2. tum D. Hieronymus in epist. ad Demetriadem hisce verbis. Est in animis nostris quedam sanctitas naturalis à Deo impressa, quæ veluti in arce animi residens, parvi, & recti iudicium exercet. Patet igitur nostrum intellectum non esse puram potentiam in eo sensu, de quo agimus.

ARTICVLVS III.

Intellectum patientem ex sua primæua origine esse puram potentiam in genere intelligibilium.

Superior sententia aduersatur Aristoteli.

ERVM istiusmodi placitum abhorret in primis à disciplina Aristotelica, ut patet ex c. 4. huius libri text. 14. ubi noster intellectus à principio dicitur esse quasi tabula in qua nihil est depictum: quod communi assensu Peripatetica Schola tueretur. Ita verò, ut D. Thomas prima part. quest. 79. artic. 2. animaduertit, cum triplex sit intellectus, diuinus, Angelicus, & humanus. Diuinus, quia est ipsa Dei essentia, & actus omnino purus. semper respectu totius entis est essentialiter in actu intellectiōis, nullòque modo in potentia. Angelicus verò,

verò, & humanus, cum puri actus non sint, oportet eos in potentia esse. sed quia potentia duplex est, vna semper cum actu suo coniuncta, ut materia cœlestis cum propria forma; alia non semper coniuncta cum actu, quem assequi potest, ut materia sublunaris, quæ progressu temporum alias, atque alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus ob propinquitatem ad primum intellectum, semper est in actu intelligibilium imaginum; humanus autem quia infimus, & à diuino quàm maximè remotus, principio quidem est in potestate respectu earum imaginum, quasi nuda tabula; tum deinde paulatim eis imbutur, ac perficitur.

Quapropter asserendum omnino est animæ intellectivæ non infundi species in ortu. Quod probatur, Nam si ita esset, posset anima confestim eis uti; nec enim earum usus ope phantasmatum egeret, quia sicuti absque phantasmatis comparatæ essent, ita integrum ei foret absque eorum cōcursu intelligere; præsertim cum tales species deberent esse ex suo genere infusæ, ut illæ, quæ Angelis in instanti creationis inditæ fuerunt. Quod verò eis confestim non utamur, manifestum est; alioqui ab ipso conceptu antequam in lucem essemus editi, iam quisque nostrum præcunte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demereretur, quod est erroneum. Nec satisfaciet, qui dixerit usum rationis ab internis sensibus pendere, nec nisi his solutis, ac perfectis dari; cumque ij paulatim perficiantur, inde esse, quod licet anima intelligibilibus speciebus ornata sit: non tamen libero arbitrio fungitur. Non, inquam, satisfaciet; quia, ut diximus, species natura sua diuinitus infusæ, ut non egent ope phantasmatum, ita neque sensuum internorum solutionem, perfectionemve requirunt, ut anima earum interuentu intelligendi, volendique actiones liberè exerceat. Secundò ad eam ex eo suadet, quia si essent nobis ingenitæ species, essent quoque ingeniti habitus scientiarum, cum in vtrisque par sit ratio. At non ita rem habere planè indicat, quod nemo eiusmodi habitus in se experitur, sed magnum potius laborem, & difficultatem in disciplinis comparandis. Accedit quod cum species intelligibiles possint à nobis per intellectum agentem, interueniente opera internorum sensuum, comparari, ut ex superioribus constat: minime necessarium fuit eas nobis diuinitus tribui.

Postremò idem ex eo probat D. Thomas 1. part. q. 84. art. 5. quia si anima intellectiva non acciperet species à sensibus, sed aliunde: non esset, cur societatem corporis affectaret, ac materiæ vniretur. Nec enim dici potest vniri eam ipsius corporis gratia; cum forma non sit propter materiam; sed è conuerso materia propter formam. Maximè autem videtur corpus animæ intellectivæ necessarium ad propriam eius functionem, quæ est intelligere; cum ipsa alioqui secundum se à corpore non dependeat. Quod si species ex influxu superni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum. Si quis autem opponat, animam humanam non solum vniri corpori ad intelligendum, sed ad componendum totum.

Quare

Datur potest. semper coniuncta cum actu suo, et alia non semper coniuncta.

Anima intellectiva non infundi species in ipso ortu.

Species infusa non egent ope phantasmatum.

Ratio. Non esse homini ingenitos scientiarum habitus.

Ad intellectum necessaria est coniunctio animæ cum corpore. Obiectiva.

Responsio. Quare tamen ministerio sensuum species nullas hauriat, nō proinde huiusmodi nexum superuacaneū fore. Occurrendum eūm vnum quodque propriæ operationis gratia maximè sit, vt docet Aristoteles lib. 2. de Cælo cap. 3. text. 17. esto ob aliū quoque finē ea corporis, animique coniunctio fiat, non posse tamen excusari, quin debeat dici ex parte operationis frustra esse, siquidem non vnitur corpori propter operationem, cū tamen neque Deus, neque natura quicquam etiam ex ea parte frustra esse patiatur.

Ad 1. Respondeamus nunc argumentis, quæ pro aduersariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum est cum D. Thom. 1. parte quæst. 5. art. 2. animas humanas, quia formæ corporum sunt, ex ipso modo essendi habere, vt per corpora intelligibilem suam perfectionem consequantur, hoc est, vt per sensus organos corporeis affixos rerum imagines cōparent; substantiæ verò superiores, id est, Angeli, quia sunt à corporib. omnino absolute, & in esse intelligibili extra materiam subsistentes, oportuit, vt superni luminis effluxu à prima origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Ad 2. Ad secundum dicendum est, materiam non posse viribus naturæ absque forma constare, humanum verò intellectum absque speciebus esse posse, adeoque non eandem esse rationem in illo, & in materia prima: esto in eo conueniant, quod vt materia prima est in potestate ad alias formas, sic noster intellectus ad recipiendas species. *Ad 3.* tertium respondendum, licet Deus non indiderit homini species ad intelligendum, tribuisse ei tamen intellectū agentē, cuius opera, sensumque ministerio eas cōpararet, quod satis fuit, vt non dicantur ei denegata fuisse necessaria ad intellectiōem, & scientiā, quemadmodum esto illi neque arma, neque naturalia corporis integumenta à natura data sint, haud propterea existimandum non fuisse ei consilium ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendam vitam pertinent: siquidem illi & ingenium, & manum, vt commune instrumentum, ad ea omnia querenda, conficiendaque attribuit, vt alibi ex Aristotele, Seneca, aliisque Auctoribus admonuimus.

Ad 4. Pro explicatione quarti argumenti sciendum est Capteolum in prologo sententiarum quæst. 3. ad 5. contra primam conclusionem, Vignerium Granatensem cap. 5. suarum institutionum Theologicarum, & alios quosdam existimasse habitum primorū principiorum esse nobis ingentum à natura. Verū hæc sententia haud quaquam nobis placet, eamque lib. 1. Posteriorum ex professo relictam. Ad argumentum igitur respondemus, habitus primorum principiorum, tam quæ ad contemplationem, quàm quæ actionem, & praxim spectant, re vera esse acquisitos à nobis per assensum cadentem supra prima principia speculabilia, & operabilia, eatenus tamen dici naturales, quatenus eiusmodi principia per se, ac vi suorum terminorum adeo conspicua sunt, vt eis necessitas quoad speciem actus ascribatur, neque mente inficiari ea possimus; idque videtur respexisse D. Thom. 1. secunda q. 1. art. 1. & lib. 2. cont. gent. cap. 78. cum docuit habi

Angeli indi
ta sunt spe
cies non vero
anima ratio
nali.

Intellectus
agenti datus
ut de specia
bus animam
commode.

Non dari ha
bitus primo
rū principio
rum ab ipsa
natura inge
niti.

Cur ipse na
turales dici
tur.

2. Phys. c. 9.
9. art. 3.

habitum principiorū partim esse naturalem, partim acquisitū. Quod verò ex Sacrorum patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod intellectui superaddatur, interpretandum est, sed de lumine intellectus, quod ab ipsa intelligendi facultate non distinguitur. Id verò D. Hieronymus propterea naturalem sanctitatem vocat, quia illo illustratur mens ad approbanda communia principia, quib. rectè viuendi norma continetur.

QVÆSTIO II.

Verum intellectus patiens in homine vnus specie sit; an plures.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta ostendere videantur plures esse.

QUOD intellectus patiens non vnus specie, sed multiplex 1. *Argum.* sit, conabitur quispiam hisce argumentis ostendere. Ratio, & intellectus, id est, vis ratiocinandi, & intelligendi differunt inter se specie; vtræque autem facultas vis intellectiua est; ergo intellectus patiens non est specie vnus. Probatum maior in primis testimonio Boëtij libr. 5. de consolatione prosa 4. vbi ait intellectum comparari ad rationem, vt æternitatem ad tempus. Quare cū tempus, & æternitas inter se plusquam specie distinguantur; different quoque saltem specie intellectus, & ratio. Item, quia Arist. lib. 6. Ethicorum cap. 1. docet principium, quo animus necessaria percipit ab eo, quo opinatur, ratiocinaturque, distinctum esse.

Deinde, Intellectus speculatiuus, & practicus differunt inter se specie; dantur ergo plures intellectus specie distincti. Probatum assumptum, quia diuersa ratio obiecti variat potentia naturam: at obiectum intellectus speculatiui est verum, contemplatio enim versatur circa veritatem; obiectum autem intellectus practici est bonum, vel malum; quia intellectus practicus ordinat, dirigitque ad opus; & ad bonum, seu malum amplectendum, declinandumve. Confirmaturque huiusce argumenti vis; quia minds discrepant inter se obiectum intellectus Angelici, & humani, quod est verum intelligibile absolute; quàm obiectum intellectus speculatiui, & practici eiusdem hominis: at intellectus humanus, & Angelicus specie differunt, non secus ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus, & speculatiuus.

Postremo, Appetitus superior, & inferior omnium Philosophorum confessione differunt inter se specie; ergo ratio superior, & inferior; cū vtrouque eadem concurrat distinctionis causa. Adde Con. Comm. lib. de Anima. H h h etiam

2. *Argum.*

3. *Argum.*

etiam quod synderesis, cuius fecimus mentionem superiori quaestione, non videtur esse habitus, ut ibi diximus. Nam Aristoteles libr. 6. Ethic. cap. 3. ubi recenset habitus intellectuales, non connumerat inter eos synderesim. Videtur igitur synderesis esse aliqua potentia intellectiva; & quidem distincta ab intellectu, cum diuidatur à D. Hieronymo ad caput 1. Ezechielis contra vim appetentem, & rationalem. Quare faciendum videtur intellectum non esse unam specie potentiam, sed plures.

ARTICVLVS II.

Intellectum patientem in homine esse unum specie: nec argumenta in contrariam partem adducta concludere.

ASSERENDUM tamē cum communi Philosophorum schola intellectum patientem hominis esse unam specie facultatem. Namque, ut in primo huiusce operis libro exposuimus, non distinguuntur potentie secundum varietatem particularium conditionum, quæ in obiecto insunt, sed secundum rationem communem, quam omnia sub illo contenta per se sortiuntur; quæ ratio si una sit, una erit potentia. At omnia, quæ sub intellectu possibilem cadunt, unam veritatis, & intelligibilitatis subeunt rationem, sicuti & unum modum inmutandi potētiam, ut illic differuimus; proindeque intellectus possibilis una specie potentia censenda erit.

Respondetur ad arg. par. 1. arg. par. 2. arg. par. 3. arg. par. 4. arg. par. 5. arg. par. 6. arg. par. 7. arg. par. 8. arg. par. 9. arg. par. 10. arg. par. 11. arg. par. 12. arg. par. 13. arg. par. 14. arg. par. 15. arg. par. 16. arg. par. 17. arg. par. 18. arg. par. 19. arg. par. 20. arg. par. 21. arg. par. 22. arg. par. 23. arg. par. 24. arg. par. 25. arg. par. 26. arg. par. 27. arg. par. 28. arg. par. 29. arg. par. 30. arg. par. 31. arg. par. 32. arg. par. 33. arg. par. 34. arg. par. 35. arg. par. 36. arg. par. 37. arg. par. 38. arg. par. 39. arg. par. 40. arg. par. 41. arg. par. 42. arg. par. 43. arg. par. 44. arg. par. 45. arg. par. 46. arg. par. 47. arg. par. 48. arg. par. 49. arg. par. 50. arg. par. 51. arg. par. 52. arg. par. 53. arg. par. 54. arg. par. 55. arg. par. 56. arg. par. 57. arg. par. 58. arg. par. 59. arg. par. 60. arg. par. 61. arg. par. 62. arg. par. 63. arg. par. 64. arg. par. 65. arg. par. 66. arg. par. 67. arg. par. 68. arg. par. 69. arg. par. 70. arg. par. 71. arg. par. 72. arg. par. 73. arg. par. 74. arg. par. 75. arg. par. 76. arg. par. 77. arg. par. 78. arg. par. 79. arg. par. 80. arg. par. 81. arg. par. 82. arg. par. 83. arg. par. 84. arg. par. 85. arg. par. 86. arg. par. 87. arg. par. 88. arg. par. 89. arg. par. 90. arg. par. 91. arg. par. 92. arg. par. 93. arg. par. 94. arg. par. 95. arg. par. 96. arg. par. 97. arg. par. 98. arg. par. 99. arg. par. 100.

Cur Angeli intelligentia dicuntur, homines vero rationales appellentur. Respondetur igitur argumentis, quæ oppositum suadebant. Ad primum dicimus eandem facultatem, & intellectum, & rationem vocari: intellectum, pro ut intelligibilem veritatem simpliciter apprehendit, rationem, quatenus ab uno ad aliud progrediendo rationatur; unde est quod Angeli, qui simplici intuitu res percipiunt, intelligentiæ dicuntur; homines vero, qui inquirendo à notioribus ad ignota procedunt, rationales vocantur. Ideo autem intellectus æternitatis; ratio temporis à Boetio comparatur; quia ut æternitas stabilis est, ita & intellectus suo modo, dum sine discursu rerum notionem caput; & ut tempus in fluxu consistit, ita ratio, dum ab uno ad aliud tendit. Ad locum Aristotelis dicendum, nihil aliud eo doceri, quam principia, quibus necessaria, & probabilia cognoscimus, & ex quibus ratiocinamur, non eosdem habitus esse, sed diuersos. Itaque nihil inibi de intellectu potentie distinctione traditur.

Ad 2. Obiecta practica, & speculativa intellectus accitraliter tantum distinguuntur. Ad secundum dicendum ea, quæ per accidens obiecto adueniunt, non variare potentiam; nec enim, verbi gratia, magnum, & paruum, quæ colorato accidunt, videndi facultatem distinguunt; obiectum verò intellectus practici, & speculativi accidentaria tantum ratione dissident; utrumque enim per se circa veritatem intelligibilem d. 3. taxat occupatur; licet intellectus speculatiuus veritatem apprehen-

sam non ordinet ad opus; practicus verò ordinet, atque ita bonum, & malum spectet, non tamen primò, ac per se ordinari autē, vel non ordinari ab intellectu, ex accidente se habent ad intelligibilem veritatem. Ex quo liquet intellectum speculatiuum, & practicum non plures, sed eandem esse potentiam. Ad confirmationem eiusdem argumenti negandum est plus differre inter se intellectum humanum practicum, & speculatiuum; quam intellectum humanum, & angelicum. Namque humanus intellectus tendit in veritatem, ut habet dependentiam, & respectum ad phantasiam, & ad sensibilia, à quibus eam haurit; angelicus verò ad veritatem, ut acceptam influxu superni luminis; quæ ratio non per accidens, ut de practico, & speculatiuo dicebamus; sed per se variat obiectum, atque aded specificum discrimen inducit.

Ad tertium respondendum est, appetitum inferiorem, cum sit potentia materialis, necessariò differre specie à superiori, id est, à voluntate, quæ est immaterialis facultas; ut suo loco fuit à nobis planius declaratum at rationē superiorem, & inferiorem eandem intelligendi vim esse, utpote quæ circa idem intellectus obiectum, & eandem eius formalem rationem, de qua paulò ante diximus, versetur; licet pro ut alio, & alio modo consideratur, diuersa nomina obtineat. Vocatur enim ratio superior, quatenus diuinam, & incommutabilem veritatem contēplatur; inferior, pro ut inferiora considerat. Unde quia incommutabilis veritas fortior est, ac purior, quam creata, & per illam ad hanc percipiendā illuminamur, atque erudimur; cōparat D. Augustinus rationem superiorem viro, qui mulierem gubernat, ac docet; inferiorem autem mulieri, quæ à viro instituitur, & regitur. Lege D. Thomam 1. part. q. 79. art. 9. & in 2. dist. 24. q. 2. art. 1. Richardum ibidem quaest. 4. circa secundum principale. Ad id verò, quod in eodem argumento de synderesi obiebat, reiecta eorum sententia, qui putarunt synderesim potentiam quandam esse ratione altiorē; respondendum est cum D. Thoma art. 3. questionis proximè citatæ, synderesim re vera esse habitum quandam, ut diximus, intellectuæ facultatis; sicut enim ratio in iis, quæ ad speculationem pertinent, deducitur à principiis quibusdam per se notis, quorum habitus intellectus vocatur, ita oportet rationem practicam ab aliquibus principiis per se notis proficisci, cuiusmodi est illud, Malum non est faciendum; & horum quidam habitus synderesis dicitur. Porro autem ut habitus principiorum speculabilium non requirit in homine potentiam diuersam ab intellectu, ita neque habitus principiorum ad praxim dirigentium, qui est synderesis. Diuidit autem hanc Diuus Hieronymus contra partem rationalem, non quod eam ab intellectu seingat, sed quia appellat intellectum partem rationalem, ut ad alia minora attendit; synderesim verò ut ad maiora. Unde ait hanc in arce animi residentem prauam, & recti iudicium exercere. Neque obstat quod Aristoteles libro sexto Ethicor. capit. tertio non fecerit expressam mentionem synderesis

Ad 3.

Ratio inferior & superior solo nomine distinguuntur.

Unde indistincta sit ea distinctio.

Synderesim esse habitum intellectus.

Synderesis praua, & recta indicatrix.

inter alios habitus intellectuales. Non enim ibi omnes nominatim recensuit: cum nullus omnino habitus practici, qui circa principia versetur, meminerit, etsi cunctos sub nomine habitus complexus fuerit.

Ceterum D. Bonaventura in 2. dist. 39. art. 1. quæst. 1. & Alensis 3. part. qu. 27. membro 2. art. 3. arbitrantur synderesim non intellectui inesse, sed voluntati. Quod etiam inclinatur Henricus quodlibeto 1. quæst. 18. Potestque id ex eo probari, quia proprium munus synderesis est ad bonum instigare; constat autem bonum, quia tale, non ad intellectum, sed ad voluntatem pertinere. Amplectenda tamen est contraria sententia, quam probat D. Thomæ ratio superius adducta; sequiturque idem Sanctus Doctor non solum 1. part. loc. cit. sed etiam in prima secundæ quæst. 94. art. 1. & sæpe alibi. M. Albertus in summa de homine tract. de synderesi qu. 1. & 3. alique tam ex antiquis, quam recentioribus non pauci. Idem etiam sentit D. Hieronymus loco citato, & ad caput primum Ezechielis, ubi synderesim vocat superiorem scintillam rationis; & eandem comparat aquilæ, quæ ceteris avibus acutius videt, atque alius volat. Eandem quoque D. Basilii homil. 1. in proverbia, & D. Augustinus libr. 2. de libero arbitrio c. 20. vocant naturalem iudicium, quo discernimus bona à malis: constat autem iudicium ad intellectum vim spectare. Rursusque idem D. Augustinus libr. 12. de Trinit. cap. 2. ait videri synderesim, & rationem idem esse. Aduerte tamen ab his patribus non fuisse acceptam synderesim pro habitu intellectus, sed, ut interdum solet, pro ipsa intelligendi facultate, seu naturali lumine, quatenus ostendit bonum esse amplectendum, malum verò declinandum. Ad rationem pro contraria opinione existimantium synderesim pertinere ad voluntatem, respondendum est synderesim non tendere ad bonum sub ratione boni, sed sub ratione veri practici, quod sub obiecto intellectus continetur. Dicitur autem instigare ad bonum, & de malo conqueri, ac submurmurare, propter verissimas, & incommutabiles regulas, quas proponit voluntati, & ne eas violet perpetuo admonet, coarguitque violatores, quantumlibet profligata sint vitæ. Lege D. Thom. q. 17. de verit. art. 3.

*Synderesis
scintilla ra-
tionis, & in-
dicium natu-
rale à patri-
bus vocatur.*

*Synderesis non
tendit in bo-
num nisi sub
ratione veri
practici.
Cur instigare
& conqueri
dicatur.*

*Cur scintilla
dixeris lege
apud D. Th.
in 2. dist. 34.
q. 3. art. 3. ad
1. & 2. q. 3. art. 1.
& de
verit. qu. 16.
art. 1. ad 9.*

QVÆSTIO III.

Vtrum ne per intellectiōem verbum
prodncatur, an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis ostendi videatur
non produci.

NEGA

NEGATIVAM controuersiam partem conabitur ali-
quis hisce argumentis suadere. Primò; Si per intelle-
ctionem produceretur verbum, intellectio esset vera
actio: sed non est, quia omnis vera actio est coniun-
cta cum motu, ut constat ex 3. phys. Igitur per intelle-
ctionem non producit verbum. Secundò; Per actiones immanen-
tes nihil efficitur, sed intellectio est actio immanens; non igitur per
eam verbum gignitur. Maior probatur ex Aristotele libro 6. Ethic.
cap. 4. & 5. & libro 1. Magnorum Moral. c. 35. & libr. 9. Metaph. c. 9.
textu 16. id discriminis constituenre inter immanentes, & transeun-
tes actiones, quod per transeuntes aliquid efficiatur, ut per calefa-
ctionem calor, per ædificationem domus: per immanentes verò ni-
hil; ubi etiam addit immanentem actionem esse extremum ipsius
operationis, transeuntem verò minimè, siquidem domus posterior
est ædificatione; at si per intellectiōem gigneretur verbum, certè
id necessariò esset intellectu postterius, cum generatio sit quasi
via ad id, quod gignitur. Confirmaturque rursus huiusce argumen-
ti vis, quia teste Aristotele 1. Ethicorum c. 1. cum per operationem
aliquid fit, opus ipsum operatione nobilius est. Quare si per intelle-
ctionem verbum producit, utique id intellectu præstatius erit,
quod tamen à veritate abesse inde probatur, quia felicitas ut idem
10. Ethicorum cap. 7. & 8. ait, sita est in immaterialium substantia-
rum contemplatione; in qua tamen consistere non posset, si quis
actus ea nobilior ab intellectu vi ederetur.

Tertiò si intellectio ex sua natura, uti quidam volunt, productio
verbi esset; nulla posset intellectio constare, per quam verbum non
gigneretur, sicut quia omnis calefactio productio est caloris, fieri
nequit, ut vlla calefactio detur per quam non efficiatur calor; atqui
multæ sunt intellectuones, per quas verbum non gignitur; non ergo
intellectio ex se productio verbi est; probatur assumptio, Primum,
quia Filius, & Spiritus Sanctus per suam intellectuonem non gignunt
Verbum, uti fides docet. Deinde, quia neque verbum producit sub-
stantia separata, dum se ipsas intelligunt; id enim superuacaneum
omnino foret; siquidem verbum effingitur ad exhibendam intelle-
ctui præsentiam rei cognita, eiusmodi verò substantia se ipsas pro-
prio intellectu intimè præsentem habent. Præterea, quia multo mi-
nus id videntur producere beati per intuitum diuinæ essentia co-
gnitionem. Nam si in eis non datur species impressa, per quā Deum
videant, quia nulla potest dari imago, quæ ad diuinitatem clarè re-
præsentandā idonea sit; pari ratione neque imago expressa danda
erit; præsertim cum hæc distinctius, & clariùs, quàm illa rem ex-
primat. Adde quod cum intellectio primò terminetur ad verbum,
deinde ad obiectum, sequeretur visionem beatam non ferri primò
in Deum; quod admittendum non est; iam enim inter beatos, & di-
uinam essentiam non esset tanta coniunctio, quanta esse oportet in
summa illa felicitate.

H h h ; Quartò,

1. Argum. Quarto, principaliter arguitur, Cum verbum, & intellectio habeant inter se ordinem; si in intellectu daretur verbum; aut verbum esset propter intellectum, aut intellectio propter verbum. Primum dici non potest, quia ad intelligendum sufficit species intelligibilis. Item, quia si verbum ad intellectum promendat necessarium foret, sequeretur intellectum, postquam est ob signatus specie intelligibili, adhuc manere in potentia essentiali ad intelligendum, quod negat Philosophus libro superiori cap. 1. textu 5. Consecutio probatur, quia adhuc intelligendi facultas egeret noua quadam forma, nimirum, verbo producto ad intelligendum. Quod verò secundum admitti nequeat, ex confirmatione secundi argumenti superius adducti constat, ubi ostendimus intellectum esse nobiliore verbo; atque adeo non posse verbū intellectus finē esse.

2. Argum. Quinto, Si per intellectum produceretur verbum etiam per actionem sensuum tam interiorum, quam exteriorum gigneretur aliquis terminus, qui proportionē verbo responderet, dicereturque notitia expressa rei sensibilis; sed non ita res habet, ergo, &c. Probat minor; quia, ut Aristoteles docuit 1. huius operis cap. 5. textu 39. visibile, ut est in rebus, terminat visionem, intelligibile verò, non nisi prout est in intellectu. At si per actum videndi, efficeretur predicta notitia, certe res per eam visa esset in potentia videndi, non aliter ac res intellecta in ipso intellectu.

6. Argum. Denique, Per actionem voluntatis nullus terminus internus producit; ergo neque per actionem intellectus. Probat assumptum, primum quia si quid produceretur, id esset amor: at amor est ipse actus amandi, non autem terminus per ipsum editus. Secundo, quia beneficio eius termini res amata esset in amante: quod falsum est; tum quia nec illic residet per suam essentiam, ut patet; nec per similitudinem; cum similitudo non ad voluntatem pertineat, sed ad intellectum; tum etiam quia iam amans non esset in re amata, sed potius res amata in amante, cuius oppositum celebre est apud Theologos ex D. Dionysio asserente 4. c. de divinis nominibus amorem facere extasim, id est, ponere rem extra se, scilicet, in re amata: & ex D. Bernardo in tract. de precepto, & dispensatione quo loco ait animam verius esse ubi amat, quam ubi habitat, vel animatur; iuxta illam Christi servatoris nostri sententiam apud Matth. cap. 6. Vbi est The-
saurus tuus, ibi est & cor tuum.

ARTICVLVS II.

Explanatio questionis.

Verbum mul-
tipliciter ac-
cipi.

Per explanationem propositae difficultatis nonnulla praenotanda sunt. Primum sit, verbum, Latine, *verbum*, & Graece, *logos*, multipliciter habere usum, varièque à Theologis, & Philosophis accipi, ut videre est apud D. Athanasium in tractatu

tractatu de definitionibus, D. Basilium in primum caput Ioannis, D. Gregorium Nazianzenum lib. 4. suae Theologiae, Eusebium Caesariensem lib. contra Marcellum, D. Damascenum lib. 1. fidei Orthodoxae cap. 17. D. Augustinum 15. de Trinitate cap. 10. & 11. & in lib. de cognitione verae vitae c. 14. D. Thomam 1. part. q. 34. art. 1. & alios. Ceteris tamen verbi notionibus in praesenti omisis, verbum duplex est, nempe corporis, & cordis; seu vocale, & mentale, quod D. August. 15. de Trinitate loco citato hunc in modum explicat. In nobis duplex est os, unum corporis, aliud cordis, ut constat ex verbis Christi Matthaei 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, ubi agitur de ore corporis; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem; quod intelligitur de ore cordis; & inferius, De corde exeunt cogitationes malae. Sicut ergo est duplex os, ita & duplex loqui, atque adeo & duplex verbum, unum vocis, aliud mentis, cum loqui nihil aliud sit, quam verbum proferre. Verbi autem appellatio magis propriè cadit in verbum mentis, quam vocis; quia hoc eatenus verbum dicitur, quatenus illius index est.

Secundum sit, omnem operationem oriri ab aliqua forma, cuius interuentu operans in actu constituitur, ipsamque promit actionem. Tertium sit, ad quamlibet cognitionem necessarium esse, ut res cognita potentiae cognoscenti praesens sit, non solum ut principium sui actus elicitiuum, sed in esse quoque obiectiuo, ac terminatiuo. Id, quod patet primum in cognitione sensuum exteriorum, quae realem exigit praesentiam eius, quod percipit. Liqueat etiam in ceteris potentis cognoscentibus, siue internae sentiendi facultates sint, siue intellectus; nemo enim quicquam imaginatur, aut intelligit, quin rem cognitam sibi interiori proponat, atque obiciat.

Quartum, omnem cognitionem ex communi philosophorum sensu assimilationem quandam esse inter rem cognitam, & cognoscentem, quod ex eo sanè provenit, quia cognitio oritur à similitudine impressa, inde est enim quod per cognitionem producatur similitudo expressa rei, idque significauit Aristot. hoc in lib. cap. 4. textu 16. & capite 8. textu 37. & 38. cum dixit intellectum in actu (idem pronuntiat de sensu) esse rem ipsam, quae intelligitur, non enim intellectus sit secundum esse reale res ipsa, quam percipit; sed secundum quandam assimilationem, atque expressionem. Huc spectat quod D. Augustinus 14. de Trinitate c. 17. ait tunc videlicet fore perfectam Dei similitudinem in mente, cum fuerit perfecta Dei visio, iuxta illud Secundae Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.

His ita constitutis ex 2. hypothesi habemus ponendas esse in intellectu species intelligibiles, quae sint intelligendi principia; ex 3. & 4. dandum esse verbum mentis, quod hunc in modum concluditur. Quaelibet intellectio non solum requirit obiectum praesens, sed est assimilatio quaedam inter potentiam intellectivam, & rem intellectam; haec verò assimilatio consistit in exprimenda, & repraesentanda.

Verbum cor-
poris, & cor-
dis.

Duplex os in
homine.

Ad cognitio-
nem requiri-
tur ut res co-
gnita poten-
tiae praesens
sit.

Cognitio as-
similatio est
inter rem co-
gnitam & co-
gnoscentem.

Probat
dandum esse
verbum men-
tis.
Primo.

repra-

representanda re cognita, & talis expressio fit per verbum mentis, quod nihil est aliud, quam species expressa rei. Igitur per quamlibet intellectionem gignitur verbum. Atque hoc potissimum ducti argumento arbitramur nullam omnino dari posse intellectionem, esto feratur in rem presentem, & secundum esse reale intimè cōiunctam per quam non producat verbum; cum intelligere ex suamet natura, & essentia nihil aliud sit, quam rem in se ipso intelligibiliter formare, & exprimere, quod sit per notitiam genitā, seu per verbum. Vnde D. Thom. 1. part. q. 47. art. 1. ait, cum quis intelligit ex eo, quod intelligit, procedere aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, idemque repetit de potentia quæst. 9. art. 5.

Deinde, quod presentia obiecti quantumlibet intima sit, non impedit quominus per intellectionem verbum gignatur, suadetur. Namque essentia diuina summè præsens est intellectui Paterno, & tamen Pater eam intelligendo producit verbum: ergo ex eo capite nihil impedit verbi productionem. Terriò probatur institutum hoc modo. Non magis repugnat dari calefactionem sine calore, quam intellectionem sine verbo, sed illud ita repugnat, ut neutiquam fieri possit: ergo & hoc. Probat maior, quia ut calor terminus est calefactioni intrinsecus, ita & verbum intellectioni, & ut calefactio ex sua natura, & essentia est productio caloris, ita intellectio est generatio verbi.

Sunt qui aliam quoque afferant rationem ponendi verbū in mente; nimirū, ut intellectus in ipso tanquam in imagine intueatur obiectum. Putant enim verbum non solum esse id, quo res per ipsum expressa intelligitur; sed ipsum quoque verbū primò terminare intellectionem; quæ videtur esse sententia D. Thomæ, tum aliis in locis, tum in quæst. de potentia q. 9. art. 5. idēque sentire nobiliores Thomistas ostendit Turrianus in suis cōmentariis de Trinitate ad art. 1. q. 27. D. Thom. disput. 5. Sed hoc placitum reuocat communis Schola Dialecticorum aientium, neque speciem, neque conceptum percipi à nostro intellectu, nisi per actum reflexum. Itaque conceptum esse duntaxat signum formale, esseque id, quo rem obiectā percipimus, ipsum verò per se intellectionem directam minimè terminare.

Ut autem pateat per quam actionem producat verbum, haud ignorabis Scotum in 1. sententiarum d. 2. q. ult. & d. 27. quæst. 1. & in quodl. q. 1. arbitrari nostrum intellectum cōstitutum in actu primo per speciem intelligibilem, duplicem edere actionem, quatum prior vocatur intelligere, nec est alicuius terminus productiua: posterior verò nuncupatur dicere, & per hanc ait produci verbum. Quod probat, quia cum intelligere sit actio immanens, atque adeò per eam nihil producat, utique actio alia danda erit, qua verbum gignatur, nimirum dictio. Quidam etiam Thomistas cōstituunt in nostra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita ut per intellectionem producat notitia, per notitiam verbum. Nobis tamen neutra harum opinionum videtur vera. Non prima,

2. Presentia obiecti nihil producit verbi impedit.

Non placet qui dicunt verbum produci, ut in eo sit quod in imagine obiecti.

Aliqui Thomistas tres enumerant actiones.

Ita D. Thom. opus. 1. 4. & de verit. q. 4. art. 1. & 1. p. q. 3. art. 2. ad 2. & 4. cont. gent. cap. 15. Cap. 10. 1. d. 27. q. 1. Ferr. 1. cont. gent. c. 31. & libr. 4. cap. 15.

prima, quia multiplicat res sine necessitate, ponitque actionem intelligendi, per quam non producat verbum, quod paulò ante refutauimus. Non secunda, quia si per notitiam intelligit conceptum, nō rectè eam distinguit à verbo, cum idem omnino sit: si verò aliam significat intellectus actionem, eodem laborat vitio, quo prior sententia, dum ponit intellectionem sine verbo, eam nempe, qua fingit notitiam produci. Præterea, facit vnā actionem terminum alterius, quod à vero abest. Quare statuendum est verbum produci per quemlibet actum intelligendi: tamen si eiusmodi actus, prout habet ordinem ad verbum, quod per ipsum gignitur, peculiari vocabulo dictio nuncupetur.

Potè autem verbum diuersis nominibus à D. Thoma significatur nunc enim dicitur intentio rei intellectæ, ut primo contra gent. cap. 54. nunc intentio intellectæ, ut 4. eiusdem operis cap. 11. aliàs conceptio intellectus, ut eodem lib. cap. 12. Quinque autem sunt ad rationem verbi pertinentia, ut colligitur etiam ex D. Thoma de veritate quæst. 4. & in prima part. quæst. 34. art. 1. In primis enim verbum est aliquid in mente, vnde D. Augustinus 5. de Trinitate cap. 11. ait per corporalia signa verbum, quod mente gerimus, innotescere. Secundo, Verbum est aliquid genitum ab intellectu, quasi proles; genitum, inquam, per actionem intelligibilem, qui est actus dicendi: Vnde illud D. Augustin. 9. de Trinitate cap. 8. conceptam rerū veracem notitiam rāquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignitur, nec à nobis nascendo discedit. Terriò, Verbum est similitudo rei, & eius imago, ut testatur D. August. 15. de Trinit. cap. 12. Verbum, inquit, est simillimum rei notæ, de qua gignitur, & imago eius. Quarto, Verbum est expressum rei; sicut enim teste D. August. 15. de Trinit. cap. 12. verbum, quod foris sonat, pandit verbum, quod intus latet, ita verbum, quod intus latet, declarat rem, cuius est verbi. Vbi aduerteret verbum formaliter importare duplicem relationem, alteram expressi, alteram signi; illam principaliter, hanc secundariò: illam ad dicens, hanc ad obiectum significatum. Quintò, Non manet cessante actu cogitandi, ut testatur etiam D. Augustin. eodem libro capite 11.

Vna actio nō est terminus alterius.

Verbum à D. Thom. intentio rei intellectæ & intentio intellectæ nuncupatur. Quinque ad rationem verbi attinere.

1. 2. 3. 4. 5.

ARTICVLVS III.

Soluitur primum argumentum initio quæstionis propositum statuitur intellectionem non esse qualitatem, sed veram, propriamque actionem.

PRO explicatione primi argumenti eorum, quæ initio quæstionis continentur, aduertendum controuersiam apud Theologos, & Philosophos esse, num intellectio sit vera actio, vel potius qualitas. Nam quod sit qualitas arbitrantur Henricus Gandauensis quodl. 11. quæst. 3. Scotus in 1. qualitatem. Con. Comm. lib. de Anima. l. iii. dist. 3.

Qui arbitrantur intellectionem esse qualitatem.

dist. 3. quæst. 6. & quodl. 13. art. 6. eiusque sectatores, Durandus in 1. distinct. 27. quæst. 4. Ochamus, & Gabriel quæst. 1. Capreolus in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 3. ad 12. Hieronymus quodl. 2. quæst. 8. Egidius de mensura Angelorum quæst. 10. Ferraciensis lib. 2. contr. gent. cap. 9. & 82. Caietanus in commentariis 1. part. quæst. 79. art. 2. Soneinas lib. 9. Metaph. quæst. 21. Iauellus ibidem quæst. 7. quib. fauet primum illud argumentum.

*Aristotelici
est eam esse
actionem.*

Contraria tamen opinio statuens intellectiōem, aliasque actiones immanentes non esse qualitates, sed veras actiones, & Aristotelica, & vera est. Nam Aristoteles lib. 10. Ethic. cap. 3. docet operationes virtutis, & felicitatem non esse qualitates. Cum igitur eodem lib. cap. 7. constituat felicitatem in contemplatione, quæ intellectio est, planè sentit intellectiōem non esse qualitatem. Præterea, aliis in locis numerat intellectiōem inter actiones, ut hoc in lib. cap. 4. text. 4. & libro 12. Metaphys. text. 13. ubi ex eo, quod nostra intellectio non pendeat à corpore, ostendit dari in nobis aliquam actionem à corpore absolutam. Accedit communis sensus interpretum, qui in categoriâ actionis diuidit actionem in transeuntes, & immanentes, è quarum numero sunt intellectiōes omnes, & volitiones. Idem ea ratio confirmat, quia actio nihil est aliud, quam actus agentis, ut agens est. Quod non videtur quo pacto negari possit actionibus immanentibus conuenire. Igitur ad argumentum pro contraria sententia, concessa maiori, neganda est minor, & ad eius probationem dicendum, non omnem veram actionem esse coniunctam cum motu; siquidem illuminatio momentanea est vera actio, neque tamen est coniuncta cum motu. Itaque id solis actionibus successiuis cōpetit: siue eæ sint actiones physicae, ut calefactio, siue nō, ut actiones illæ, quib. habitus spirituales interdum à nobis per actiones continuas, & successiuas intenduntur.

*Verbum esse
qualitatem.*

Quod verò attinet ad verbum, communis est auctorum sententia ipsum esse propriè qualitatem, videlicet dispositionē: quia benè vel malè subiectum afficit, & ex sua natura vendicat causas facilis depulsionis; adeò ut cessante intellectiōe, qua producit, confecti n̄ euanescent, ut ad calcem superioris articuli ex Diuo Augustino asseruimus.

ARTICVLVS IIII.

Diluuntur cetera argumenta primi articuli.

Dilat. 2. arg.

Ad secundum eiusdem articuli argumentum respondendum est, per actionem immanentem nihil produci ad extra, hoc est, nullum externum opus effici. Itemque actionem immanentem dici vltimum operationis, tum quia non ordinatur ad opus externum, tum quia non est gratia eius, quod per eam

*Legit D. Tho.
1. p. 3. 87. a. 1.
& Caiet. 1.
p. 3. 27. art. 1.*

per eam producit, sicuti actio transiens, ea præsertim, quæ factio dicitur, ut ædificatio. Non enim intellectio est propter verbum, sed è contrario verbum intellectiōis gratia; item verò, quod Aristoteles 1. Ethicorum scripsit, opus esse operatione nobilius, non de omni actione, sed de sola transeunte, & de factione intelligi debet.

Ad tertium concedenda est maior propositio, neganda minor, & ad primam eius confirmationem dicendum per intelligere diuinum essenziale, hoc est, per intellectiōem diuinam, ut communem tribus personis, non gigni verbum; gigni tamen per intelligere notionale, quod est proprium Patris; & quia intelligere essenziale, & notionale idem se sunt adhuc manet nullam dari intellectiōem, per quam non producat verbum. Ad secundam eiusdem minoris confirmationem dicendum cum Ferraciensi 1. contra gentes capite 53. & Syluestro in conslatu q. 27. Angelos cum se intelligunt formare verbum, non enim verbum idè ponitur, ut res intellectui quoquo modo præsens sit, sed ut intimè, atque intelligibiliter, hoc est, in ipsa intellectiōe sit præsens per expressam sui imaginem, conceptumque; maxime cum actus intelligendi necessariò fiat secundum assimilationem, uti diximus. Ad tertium respondemus cum Capreolo in 1. dist. 29. qu. 2. etiam beatos videndo Deum gignere verbum, quod item probabile confet Ferraciensis 1. contr. gent. cap. 53. Non est enim eadem ratio in specie impressa diuinæ essentiæ, & in expressa, quia illa tantum poneretur, ut per eam res cognita videretur intellectui, quam vnionem abundè per se exhibet diuina essentiæ; at verbum idè, quia id ipsa intellectiōis natura exigit. Itaque non probatur nobis eorum sententia, qui putant idè in beatis speciem impressam diuinæ essentiæ non dari, quod nulla imago possit diuinum esse aptè representare. Nam quamuis ipsum nulla imago infinite, & ex æquo referat, aliqua tamen esse potest, reque ipsa datur, à qua limitatè, & prout ab intellectu creato cerni potest, representetur, quod est verbum mentis. Nec inde sequitur beatos non ferri in Deum immediatè immediatione obiecti: siquidem intellectio non terminatur ad verbum, ut ad rem cognitam.

*Dilat. 3. arg.
quod primam
eiusdem m-
tionem.*

Quoad 2.

*Angeli cum
se intelligunt
verbum expri-
mant.*

Quoad 3.

*Quæ ratio
suadet dā-
dū esse ver-
bum expres-
sum diuinæ
essentiæ.*

*Beati expri-
mentur ver-
bum in Deū
feruntur im-
mediate.*

Dilat. 4. arg.

Ad quartū argumentum respondendum est, verbum esse propter intellectiōem, non quasi ad eam requiratur, uti principium effectiui, ad id nāque sat est intellectus & species; sed quia non potest quicquam sub intellectiōem cadere, quin expressa eius imago ab intelligente formetur. Neque propterea existimandum est intellectui informatum specie intelligibili manere adhuc in potentia essentiali ad intelligendum; quandoquidem verbum non est forma antecedens actum intelligendi, sed ubi primum intellectus speciem rei obtinet, confestim elicere ab ea potest intellectiōem, qua verbum gignitur, nec ad eam est in potentia essentiali, sed accidentaria duntaxat.

Ad quintum, Diuus Thomas prima parte quæstione 85. artic. 2. ad tertium, & quodlibeto 3. artic. 9. ad secundum, concedit in

Dilat. 5. arg.

Quoniam cognitio est intellectus, quam sensus efficit per expressionem rei cognita.

Philosophus 6 arguit;

Quo pacto res amata sit in amante, & amans vicissim in re amata.

actionibus sensuum interiorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones vero sensuum exteriorum nihil produci, idemque asserit Capreolus in primo dist. 27. qu. 2. Henricus tractatu de verbo q. 2. art. 1. & 2. Nos tamen maiorem propositionem absolute concedimus: est enim commune omni cognitioni tam intellectus, quam sensus, siue internus, siue externus sit, effici per assimilationem, & expressionem rei cognita. Neganda ergo est minor, & ad eius confirmationem dicendum, mentem Aristotelis eo loco esse externum sensum ferri in obiectum, prout a parte rei praesens est, intellectum vero, quatenus in ipso secundum noticiam expressam continetur, non quasi res hoc etiam posteriori modo non sit in sensu externo, sed quia is requirit insuper externam praesentiam rei, quae sub eius notionem cadit, quam tamen intellectus non poscit; quandoquidem tam praesentia, quam absentia intelligimus.

Ad sextum respondemus cum D. Thoma 1. parte qu. 37. art. 1. & Caietano eodem loco, Ferrariensi 4. contra Gent. c. 19. Capreolo in primo dist. 10. q. 1. art. 2. quemadmodum per intellectionem gignitur verbum, in quo est obiectiue res intellecta, ut in sua imagine; ita per actum amandi efficit in amante impressionem quandam obiecti amati, secundum quam res, quae amatur, dicitur huius modo esse in amante, qui terminus, quia proprio ceteri nomine, vocari consuevit amor, impulsus, affectio, siue inclinatio in rem amatam. Ergo ad id, quod in contrariam partem attulimus, dicendum est, terminum illum per amandi actionem productum, amorem quoque dici, quamquam laxiori significato; ac ratione huiusce termini rem amatam esse in amante secundum convenientiam, & proportionem. Quod non obstat quominus simul res amans sit in amata, quatenus ad eam impellitur, ac trahitur.

QUESTIO IIII.

Quo pacto inter se differant species intelligibilis, intellectio, verbum, & obiectum.

ARTICVLVS I.

Intellectionem distingui re ipsa ab specie intelligibili.

Quibus placeat unitas speciei, & intellectionis.

QUONIAM cum intellectus rem quampiam intelligit, quatuor potissimum consideranda occurrunt, nimirum, species intelligibilis, intellectio, verbum, & res intellecta: expendendum nobis hoc loco erit quoniam modo haec inter se conueniant, & dissideant. Ac primum quod attinet ad speciem intelligibilem, & intellectionem, Aegydius quodlib. 3. q. 2. & 13. Aureolus apud Capreolum in 1. distione 35. questione prima Nyphus

Nyphus lib. 3. de intellectu c. 9. & alij, quorum meminit Scotus in 1. dist. 3. q. 7. putant speciem, & actum intelligendi idem esse. Quod hisce rationibus videtur concludi. Species ponitur in intellectu ad exhibendum illi obiectum praesens secundum esse intelligibile; sed hoc praestat intellectio; ergo intellectio est species. Secundò ubi est eadem ratio obiecti, ibi est idem esse; sed species & intellectio tendunt in obiectum sub eadem formali ratione; habet ergo idem esse, atque adeò non sunt duae res.

Ad eandem opinionem accedit Gothfredus quodlib. 4. ubi comprobare nititur nihil esse aliud intelligere, quam recipi in intellectu speciem; atque adeò speciem intelligibilem, ut receptam, esse ipsum intelligendi actum. Id verò hunc in modum probat; Ita se habet intelligi ad intelligibile, ut intelligere ad intelligentem: sed intelligi respectu obiecti intelligibilis significatur ut passio, & tamen re vera actio est, quia intelligibile nihil patitur, dum intelligitur, sed potius agit in intellectum, ergo intelligere in intelligente, erit recipere, ac pati, esto actiue significetur.

Item intellectio est id, quo intellectus formaliter intelligens vocatur; sed hoc non obtinet ex eo quòd intellectionem edat; alioqui efficiens candorem diceretur candidum; habet igitur ex eo tantum, quòd intellectionem recipiat; sicque intellectio est passio, non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius rei confirmationem illud Aristotelis c. 4. huius libri textu 1. Intelligere est quoddam pati.

Sit tamen nostra conclusio, intellectionem realiter differre ab specie intelligibili. Haec est D. Thomae q. 8. de potentia Dei art. 1. Scoti in 1. dist. 3. q. 6. Capreoli in 1. dist. 35. q. 1. Apollin. 3. de anima q. 5. & aliorum. Probatur: primum quia nulla causa efficiens est idem re cum sua actione, species verò est causa efficiens, etsi non integra, partialis tamen intellectionis. Secundò, quia si species, & intellectio forent eadem res, non posset diuina virtute & species sine intellectione, & intellectio sine specie conservari, quod tamen falsum esse inde constat, quia cessante actu intelligendi, manet species, & sublati specie, potest Deus cum intellectu actum intelligendi producere, cum omnis causalitas causae efficientis diuina virtute suppleri queat.

Argumenta verò, quae huic conclusioni aduersabantur, hanc habent explicationem. Ad primum dicendum speciem poni in intellectu, ut faciat rem praesentem in habitu, & ut sit principium eliciens intellectionem: quorum neutrum praestat intellectio formaliter spectata; quamquam sit idem re cum verbo, per quod res cognita exprimitur, atque in esse obiectiue, & intelligibili sit actu praesens intellectui. Ad secundum, etsi species, & intellectio tendant in idem materiale obiectum; quia una, eademque res est, quam species representat, & quam intellectio percipit: non tamen in eam tendere sub eadem ratione formali; quia species fertur in eam, ut habitualiter cognitam, intellectio, ut in actu cognitam. Si autem petas quo

pacto species, & verbum inter se distinguantur; quandoquidem utrumque tendit in rem, ut representatam. Respondemus similiter, speciem tendere in rem, ut cognitam, ac representatam habitum; verbum autem in rem ut actum expressam, quae rationes diuersae sunt, sufficiuntque ad utriusque essentiale discrimen arguendum.

Ad 1. mouit
sentent.
Gothfredi.

Rationes autem Gothfredi sic dilues. Ad 1. negabis eodem modo se habere intelligi ad intelligibile, quo intelligere ad intelligentem. Namque intelligi importat denominationem extrinsecam respectu intelligibilis; intelligere vero significat actionem intellectui inhaerentem; quae tamen actio in eodem intellectu insidet, atque ut ab eo egreditur, actio vocatur, ut recipitur, passio. Itaque licet is, qui intelligit, dum intellectionem recipit, patiat; ipsum tamen intelligere non est pati, sed agere. Ad 2. concessa maiori propositione, ad minorem dicitur, intellectum non ob id tantum intelligentem appellari; quod intellectionem producat, sed quod eam simul producat, & recipiat, quod actionum immanentium proprium est; Cum vero Aristoteles scripsit intelligere esse quoddam pati, nihil aliud voluit, quam intellectum dum intellectionem recipit, pati, ut paulo ante diximus, vel intellectum antequam intelligat pati, recipiendo speciem ab obiecto. Nec enim probanda est eorum sententia, qui intellectionem à solo obiecto effici arbitrantur, nec quicquam aliud praestare intellectum, quam intelligendi actum sustinere, aduersus quos iam supra differuimus.

Ad secundam.

Exordatur lo-
cus Arist.

ARTICVLVS II.

Verbum, & intellectionem idem re esse: non tamen idem ratione: utrumq; tamen ab obiecto realiter distingui.

2. Assertio.

SECVNDA conclusio in hac controuersia sit, verbum non diffidere re ipsa ab intellectione. Ita sentit. Henr. Gand. quodl. 1. q. 2. Dur. in 1. d. 17. quest. 2. Ochamus, & Gabr. q. 2. Lichetus, Bargius, & Maironius eadē dist. Paludanus ibidem qu. 4. Alberus art. 7. D. Bonaventura qu. 1. & 4. Richardus in 2. princ. q. 1. Alensis 1. p. qu. 62. m. 1. art. 1. & alij. Quibus aduersatur Capreolus in 1. d. 27. q. 2. Caietanus 1. p. q. 27. art. 1. Ferrar. 4. contr. gent. c. 53. & alij e recentioribus Theologis: suadet tamen nostra concl. quia ita se habet quaelibet actio, siue physica sit, siue non ad terminum per eam productum, ut se habet motus ad eundem: ut in Physicis ostendimus, motus est idem re cum suo termino; ergo & intellectio cum verbo, quod est illius terminus. Nec satisfacit Ferrar. loco citato aiens motum esse actum imperfecti, id est, rei existentia in potentia, idēque esse idem cum termino; quia idem est id, quod prius est in potentia, & postea in actu; intellectionem vero esse actum perfecti. Quare licet motus sit idem cum termino nihilominus intellectionem ab eo distingui. Non, inquam,

Lib. 3. cap. 2.
q. 2. art. 2.

inquam, satisfacit, quia utrumque se habeat actio, siue sit actus imperfecti, siue non; nihil est aliud, quam res ipsa in fieri (liceat enim ita loqui) proindeque non distinguitur re à suo termino, praesertim cum nulla necessitas cogat huiusmodi realitates multiplicare. Porro, ob hanc, quam diximus, identitatem realem intellectionis cum suo termino, effectum est, ut sancti Patres nonnunquam verbum intellectionem appellent, ut D. Damascenus 1. fidei Orth. cap. 18. D. Aug. 9. & 15. de Trinit. utrobique cap. 10. & de cognitione verae vitae c. 16. & D. Anselm. Monologio c. 31. D. Irenaeus lib. 2. aduersus haer. cap. 47. Obiciunt tamen aduersarij omnem effectum distinguere re à sua causa; ergo & verbum ab intellectione, quae illius causa est. Sed negandum intellectionem esse causam verbi, non enim est illius causa, sed productio, & quasi via, qua intellectus verbum exprimit.

Verbum sa-
pe intellectionem
appellatur.

Obiectio.

Dilutio.

Tertia conclusio sit, verbum non esse formaliter intellectionem. Hæc est contra Dur. citatum. Patet autem ex eo, quia verbum est terminus intellectionis; omnis vero actio distinguitur, saltem formaliter, à suo termino, ut citato loco Phys. ostendimus. Secundo, quia verbum, teste D. August. lib. 15. de Trinit. c. 12. est imago expressa ab intellectu, estque formalis similitudo rei cognita; intellectio vero, qua intellectio, non est similitudo.

3. Assertio.

Quarta conclusio sit, verbum distingui realiter ab obiecto. Hæc est contra Aureolum in 1. distinct. 1. Probat tamen, quia, ut docet Diuus Augustinus 15. de Trinit. c. 10. 11. 14. & 15. verbum mentale ex sua natura est intra mentem; at res cognita est extrinseca intellectui. Item, quia verbum producit per intellectionem, obiectum vero minime, ut luce clarius est. Ex dictis collige intellectionem distingui re ab obiecto; nam si intellectio, & obiectum essent idem; essent quoque idem obiectum, & verbum; cum verbum, & intellectio idem re sint. Illud tamen concedendum est, si sumatur non solum obiectum cognitum, de quo est nostra conclusio; sed praecise, qua cognitum, & expressum per cogitationem, & verbum: tunc obiectum nihil esse aliud re ipsa, quam intellectionem, & verbum. Nec huius oppositum ostendunt proximè adductæ rationes, ut planum est.

Quomodo
obiectum pos-
sit esse idem
cum verbo,
& intelle-
ctione.

QVÆSTIO V.

Habeamus ne proprios rerum singularium conceptus.

ARTICVLVS II.

Negatiue partis argumenta.

Conceptus rei
singularis
aut est pro-
prius aut co-
muni.

De proprio
excitatur
quaestio quo-
ad singularia
sensibilia.

Non dari co-
ceptum singu-
larium sensibi-
liū probatur.

Auctores pra-
posita opinio-
ne.

AD intelligentiam propositae controuersiae aduerte dupli-
cem esse rei singularis conceptum; alterum illi proprium
& adequatum, ut cum Socrates per se seorsim apprehen-
ditur; alterum communem, ut cum percipitur vniuersale,
sub quo singulare ipsum continetur, ut homo, sub quo est Socrates.
Praesens quaestio de conceptu secundum priorem sensum intelligi
debet, nec verò de quibusuis singularibus, sed de sensibilibus tan-
tummodò. Nam quòd singularia materiae expertia, siue intelligibi-
lia proprio conceptu à nobis percipiantur, non est ambigendū, cum
intellectus efformet propriam notionē, tam suorum, quam volun-
tatis actuum; alioqui nemo vitiosas, aut honestas actiones à se inte-
rius elicitas propriè, distinctè cognosceret, quod nemo dixerit.
Sunt ergo qui negatiuam partem quaest. defendant, quam hūc ferè
argumentis astruere nituntur. Si haberemus proprium conceptum
rerum singularium frustra poneretur intellectus agens, sed hoc re-
pugnat Peripateticæ doctrinæ; ergo & illud. Probat maior, quia
idè intellectus agens ponitur, ut abstrahat naturam à differentiis
indiuidentibus; & ut res (sicut ait Commentator) de ordine singu-
larium materialium, ac sensibilibus ad ordinem vniuersalium imma-
terialium, atque intelligibilium transferat; si autē singularia proprio
conceptu à nobis intelligerentur ficticia esset eiusmodi abstractio,
similiterque ficticia opera intellectus agentis, cuius praesentia, & ef-
ficacitas ob id muneris tantopere commendatur.

2. Secundò, Sensus cognoscit propriè, ac distinctè singularia; ergo si
intellectus eadem percipit, duplex sequeretur incommodum: primum
quod altera ex hūc notionibus erit superflua. Secundum, quòd ob-
iecta intellectus, & sensus non erunt inter se distincta; siquidem ob-
iectum sensus etiam sub intellectu caderet.

3. Tertiò, Nulla potentia fertur nisi in cognatum, sibi que propor-
tione respondens obiectum; sed inter singularia in materiae faciem
demersa, & inter intellectum, nulla existit cognatio, aut proportio;
cum intellectus sit omnino expers materiae: Non possunt igitur sin-
gularia sensibilia ab intellectu nostro per se concipi.

Demque quòd ita senserit Aristoteles probatur, quia i. Physico-
rum cap. 3. text. 49. asserit intellectum esse vniuersalium, sensum ve-
rò singularium. Plura ad hanc partem stabiliendam argumenta ha-
bes apud Capreolum in 1. sentent. dist. 35. quaest. 2. conclusionē 4.
aliosque eius opinionis assertores, è quorum numero sunt Philopo-
nus, & Alexander hoc loc. Themistius cap. 20. Auerroes Comm. 9.
Egidius quodl. 1. quaest. 9. Caietanus 1. p. q. 86. art. 1. Mirandulanus
libr. 23. de euerfione singularis certaminis à sect. 4. vsque ad libr. 33.
Aureolus in 1. distinct. 35. quaest. 4. art. 2.

ARTI

Affirmatiuam controuersiam partem veram esse.

Argent. in 4.
d. 30. art. 3. q.
2. Iudic. hoc
li. q. 11. Apol-
linar. 12. Pa-
lat. ca. 4. q. 5.
eiusdē libri.
Ferrar. q. 13.

CONTRARIA tamen sententia aientium singularia
sensibilia propria ac peculiari cōceptu à nobis intelligi
omnino vera est. Eam sequitur Scotus in 4. dist. 45. q. 3.
Gregorius in 1. dist. 3. q. 1. art. 1. concl. 3. Durandus in 2.
d. 3. q. 7. Richardus in 2. d. 24. q. 4. circa 3. principale. Burleus 1. Phy-
sicorū, & alij. Cōprobat primò. Si singularia sensibilia nō possent
per se, ac proprio conceptu à nobis cognosci, vel idè non possent,
quia singularia sunt, vel quia sensibilia. Non quia singularia; alioqui
nullum singulare etiam intelligibile, & immateriale caderet per se
in nostrum intellectum; imò neque in Diuinum. Non quia materia-
lia; alioqui neque naturæ communes materiae præditæ per se intelli-
gerentur; ergo &c. Huic argumento occurrunt aduersarij partis de-
fensores, intellectiōem propriam eiusmodi singularium repugnare
nostro intellectui, non quia singularia sunt, aut quia materialia ab-
solutè, ut probat argumentum: sed quia singularia materialia; quia
oportet rem per se cognitam ab intellectu, abstractam esse à materia
indiuident. Hæc tamen responsio nequiquam satisfacit, quia nullam
idoneam affert rationem cur magis materia singularis, quam com-
munis cognitionem intellectualem impediatur.

Secundò, Noster intellectus ponit discrimen, & convenientiam
inter singulare, & vniuersale per proprias, & peculiare eorū ratio-
nes, ut cum iudicat latius patere hominem, quam Socratem, & So-
cratem esse idem re cum homine; igitur noster intellectus utrūque,
& vniuersale, & singulare propriè, ac distinctè percipit. Huic argu-
mento obuiam eunt aduersarij aientēs non opus esse, ut qui de con-
uenientia, vel discrimine inter duas res iudicat, eadē facultate vtram-
que dignoscat, satisque esse percipi ab eodem homine, licet duab. po-
tentis, idque in re proposita accidere. Nam singulare, inquiunt, per
vim cogitatricem; vniuersale per intellectualem à nobis cognosci-
tur. Verum hanc responsionem ea ratio confutat, quia cum actus il-
le iudicandi vnus, simplexque sit, necessariò ad vnā, eandēque
potentiam pertinebit; atqui non pertinet ad cogitatriam, tum quia
non decet facultatem inferiorem iudicare de obiecto superioris;
tum quia nulla potentia organo corporeo affixa in rem vniuersalem
tendit; spectat ergo eiusmodi actus ad intellectum. Quare ne is de re
sibi ignota iudicet, tam vniuersale, quam singulare per se cognoscat.
Corroboraturque huiusce rationis vis auctoritate Aristotelis hoc
in libro capit. 2. textu 145. & 146. vbi ex eo probat dandam esse fa-
cultatem vnā sensitiuam (id est, sensum communem) quæ omnia
externa sensibilia per se dignoscat, quia experimur nos discrimen
ponere inter obiecta externorum sensuum; at si ad hoc iudicium,
discrimenque constituendum non opus esset res, de quib. iudicium

Con. Comm. lib. de Anima.

K k k

fertur

1. Argum.

Occurrit ad
uersariorū.

Deducitur.

2. Argum.

Respondent
aduersarij.

Confutatur.

Iudicium de
re singulari,
& vniuersa-
li ad eūdem
spectat intel-
lectum.

3. *Argum.* Item, Intellectus ex multis propositionibus singularibus colligit vniuersalem; ergo percipit singularia, alioqui inferret consequens ex antecedente sibi ignoto; quod ridiculum est. Nec satisfaciet qui dixerit, sat esse percipi ab eo antecedens confusè, quia admodum confusa, ac penè caeca esset ea ratio colligendi; cum tamen communia scientiarum principia eo pacto colligi soleant, vt 2. Posteriorum capite ultimo, & 1. Metaph. cap. 1. Aristoteles testatur.

4. *Argum.* Deinde, voluntas compescit actum potentie cogitatricis, idque non nisi praeunte cognitione intellectus, cuius est voluntati rem appetendam, aut declinandam proponere; igitur intellectus cognoscit actum potentie cogitatricis, qui singulare quoddam est in materia insidens; corroboraturque argumentum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiusmodi internorum sensuum functiones experimur, non potest sensibus ipsis attribui, sed alicui nobiliori potentiae, id est, intellectui, vt docuit Aristoteles 1. huius operis cap. 3. text. 46. Item, quia errores, qui in sensu, siue externo, siue interno accidunt, consuevit intellectus corrigere, quod non faceret, nisi & ipsam actionem sensuum, & rem singularem, circa quam ipsi hallucinantur, cognosceret.

5. *Argum.* Præterea, Quidquid potest virtus inferior, potest superior: ergo quidquid cognoscit phantasia, quæ est inferior intellectui, cognoscet intellectus, sed phantasia percipit singularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Respondent id, quod potest vis inferior, posse etiam superiorem, non tamen eodem modo; sed nobiliori: sicque intellectum cognoscere singularia in communi; id est, quoad naturam speciei, non quoad singularitatem. Nihil respondent, non enim qui cognoscit Socratem confusè, perfectiorem habet eius notitiã, quam qui eum distinctè cognoscit; at si intellectus non percipit singularia, nisi quoad communem eorum naturam, seu quatenus percipit vniuersalia, sub quibus illa continentur, certè non nisi confusè, & implicite singularia intelligit.

6. *Ultimū Arg.* Postremò idem stabilitur, quia consultatio, & artis, prudentiæ quæ actiones pertinent ad intellectum, hæ verò circa singularia versantur, vt docet Aristoteles 3. Ethicorum cap. 3. Nec dubium quin frequenter eiusmodi singularia è sensibilibus sint. Quare nullo pacto videtur negandum singularia sensibilia proprio, ac peculiari conceptu à nostro intellectu percipi. Verum verò hic conceptus sit reflexus an non, & quo pacto à specie intelligibili rei communis eliciatur, iam alibi in hoc libro exposuimus.

ARTI

Dilutio argumentorum, quæ pro negatiua parte quæstionis adducta fuerunt.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ pro altera parte quæst. parte art. 1. adducta sunt, neganda est maior propositio; & ad eius probationem dicendum, intellectum agentem non ideo poni, vt abstrahat naturã à differentiis indiuiduis, hoc est, eam ponat in statu, in quo non nisi absque iis differentiis intelligi possit, quicquid Auerroes, alique nonnulli senserint, sed vt à singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibiles, siue quibus res percipi ab intellectu non possunt.

Ad secundū, etsi intellectus singularia percipiat, non proinde eam notitiã fore superflua; quemadmodum neque superuacanea est cognitio, qua sensus communis omnia externorum sensuum obiecta cognoscit, ac diiudicat. Quin verò imperfecta esset intelligendi vis, nisi in eam talis notitia caderet, quia perfectio, ordoque naturæ exigit, vt in potētis subordinatis, quidquid inferior potest, possit quoque superior. Neque hinc sequitur intellectus, & sensus obiecta confundi. Primū, quia intellectus tam singularia, quam vniuersalia percipit; sensus verò singularia duntaxat. Secundū, quia ipsa etiam singularia, aliam formalem rationem sortiuntur dum in intellectum; aliam dum in sensum recidunt; ad illum enim sub ratione intelligibilitatis, ad hunc sub ratione sensibilitatis pertinent.

Ad tertium, cognitionē, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentie, non esse naturæ similitudinem; alioqui nullum sensibile à Deo, vel ab Angelo perciperetur, sed esse cōuenientiam, siue aptitudinem, vt in potētiam cadat, & cōmensurationē, secundum quam eius vim non excedit. Ad locum Aristotelis ex 1. Physicorum dicendum, mentem Philosophi esse intellectum eo differre à sensu, quod hic sola singularia, ille etiam vniuersalia dignoscat.

QVÆSTIO VI.

Possit ne intellectus noster plura simul intelligere, an non.

ARTICVLVS I.

Qui negatiuam partem secuti sint, & quibus eam argumentis probarint.

Ad primum Thomas tum alibi, tum prima parte quæst. 85. articul. quarto & Caietanus ibidem. Ferrarientis hoc in libro quæstion. decim a quarta, & libro primo contra gentiles, capite 55. Capreolus in secundo distinct. tertia

Kkk 2. quæst. 2.

quæst. 2. Heruæus quodlibet. 7. qu. 16. Syluester in conflatu primæ partis qu. 12. art. 10. & ante hos Alensis 4. parte qu. 98. membro 2. Albert. Magn. in 3. dist. 30. art. 4. Durand. in prologo sent. q. 1. art. 1. num. 24. ad negatiuam propositæ quæstionis partem deflectere; præmittunt verò ad illius explicationem aliquot hypotheses. Prima est, Formas tripliciter ad subiectum comparari, vno modo potestate tantum, quo pacto non repugnat eas simul esse, quia potentia est contrariorum. Secundò, quoad actum imperfectum, sicque reperiri etiam simul possunt. Nam, exempli gratia, interim dum subiectum albescit, inest ei tum candor, tum aliquid de contrario colore. Tertiò, secundum actum perfectum, vt cum candor totatim iam suam obtinuit perfectionem; quo modo duæ formæ vnius generis simul coherere neuiquam possunt; alioqui deberet eandem potentiam ad diuersos actus absolute perfectos simul terminari, quod tam est impossibile, quam vnâ lineam diuersis punctis versus eandem partem definiti.

1. Supposit. Secunda hypothesi est, omnes formas intelligibiles vno genere contineri, quia quantumlibet res in quas feruntur, in se diuersorum generum esse queant, eandem tamen potestatem intellectricem respiciunt. Quo fit vt omnes tam potestate, quam secundum actum imperfectum, qui medius est inter potentiam, & perfectum actum, simul reperiri possint; & hoc quidem modo se habent species intelligibiles, dum iis non vtimur, vt tamen possumus: sunt enim tunc quasi sopitæ; at cum iam per eas actu intelligimus, exactum, perfectumque naturæ suæ modum obtinent.

2. Supposit. Tertia est, Ea, quæ plura sunt, bifariam spectari; vel vt plura, vel vt subeunt rationem vnius; verbi causa, partes continui, si vnaquæque per se sumatur, plura sunt, at, vt insunt in continuo, quod ex iis coalescit, quasi vnum quid habentur.

3. Supposit. Quarta est, Cum vnumquodque sit à nobis actu intelligibile, dum similitudinē suam in mente habet, quæcunque per vnâ speciem intelligi possunt, sumi vt vnum intelligibile; quæ per multas, vt plura. Nam cum quælibet species vnâ aliquam naturam primò exprimat, quæcunque per vnâ speciem cognoscuntur, spectantur, vt in illa natura per speciem representata conueniunt; proindeque in vna ratione intelligibilis consentiunt. Quæ verò pluribus cognoscuntur speciebus, quia eiusmodi species, non ea representant vt communem aliquam rationem habentia; non vt vnum quoddam intelligibile, sed vt multa percipiuntur.

Plura, vt plura, non possunt intelligi, sed vt vnum quidpiam sit ex sententia D. Thom. 1. Ratio. His ita constitutis, propositæ quæstioni hunc in modum respondent, Plura, vt plura, non possunt à nobis intelligi, vt verò vnum quidpiam sunt, possunt. Quod ita suadent. Plura, vt plura, non nisi per multas species representantur, sed quæ ita se habent, non possunt à nostro intellectu simul concipi, ergo plura, vt plura, nequeunt simul à nobis intelligi. Maior constat ex quarta hypothesi, in. or probatur ex prima, & secunda, quia multæ formæ eiusdem generis nequeunt

nequeunt secundum actum absolutum, ac perfectum simul esse; at plures species intelligibiles cognitionem eliciētes, sunt in actu perfecto, & completo; non igitur simul dari queunt, atque ita impossibile est plura, vt plura, à nobis cognosci. Stabiliturque argumentum ex eo, quia vt corpus figuris delineatur, & describitur, sic intellectus speciebus actum perfectum habentibus, vt Algazellus rectè dixit. Quare sicut idem corpus diuersis figuris simul consignari non potest, ita nec intellectus multis speciebus ad notitiam actu concurrentibus.

Rursus probatur eadem assertio, quia ad intellectionem requiritur mentis intentio, vt D. Augustinus ait, intentio verò cum sit motus quidam, vel quasi motus, in plures terminos simul tendere nequit, tenderet autem si mens multa, vt multa, simul intelligeret. De- *2. Ratio.* nique huic sententiæ adstipulantur verba illa Philosophi lib. 2. Topic. c. 4. Contingit vnum intelligere, scire verò plura.

Quod verò multa, non vt multa sunt, sed vt vnâ subeunt rationem, sicuti in secunda hypothesi explicatum est, simul concipere valeamus, (quæ erat altera assertionis pars) suadent ex eo, quia per vnâ speciem representari possunt multa, vt vnum; quæ autem per vnâ speciem representantur, nihil obstat quominus in humanam cognitionem pariter veniant. *3. Ratio.*

ARTICVLVS II.

Posse plura, vt plura, simul intelligi.

NOSTRA tamen assertio est, humanum intellectum posse plura simul, vt plura sunt, intelligere. Hanc tueretur Scotus in 1. dist. 3. q. 6. Gregorius in 1. dist. 1. qu. 1. art. 3. Lichetus dist. 3. quæst. 1. Marsilius dist. 3. qu. 11. Gabriel dist. 1. quæst. 1. conclusionē 6. Ockhamus in *1. Argum.*

Mayron. 1. d. 2. dist. 21. & alij. Probaturque id in hunc modum, Facultas cernendi videt simul plura, vt plura, veluti cdm in eadem charta intuetur nigrorem characterum, & candorem papyri: ergo & vis intelligendi cum multo sit perfectior, poterit multa, vt multa, simul intelligere.

Respondet Ferrariensis oculum nō videre nigrorem, & candorem, vt plura, sed vt vnum, quia vtrumque cernit per vnâ speciem, cuius altera pars nigrorem refert; altera candorem. At non rectè philosophatur; primum, quia res specie differentes non eandem, sed diuersam specie imaginem in sensus imprimunt. Deinde, quia vt in secundo libro huius operis c. 6. q. 2. art. 2. & c. 7. q. 5. art. 2. ostendimus, imagines visuales, etsi mittantur à diuersis obiectis, non occupant diuersas partes oculi, sed quælibet in tota pupilla insidet, alioqui cum pupilla tam exigua sit, paucis speciebus occupata, non posset simul res tam varias, tamque diuersas obtutu cōprehendere. Tertiò, quia vna pars imaginis non representat vnâ partem rei visæ, alia

Responsio Ferrar. reijciunt.

Qualibet pars speciei

nam tota re-
presentat.
3. Argum.
aliam, sed qualibet totam rem visam, ad eum modum, quem loc. cit. exposuimus. Item, Quoties cognoscuntur multa distincte, cognoscuntur ut plura, sed possumus simul videre distincte tres columnas; ergo possumus eas ut plura cognoscere, idque tam sensu, quam intellectu: cum ea, quae sensus percipit, intellectus simul intelligat.

3. Argum.
Tertio, Noster intellectus intelligit simul lapidem, & hominem tanquam plura, cum efformat hanc propositionem. Lapis non est homo; ergo, &c. Nec satisfaciunt aduersarij, aientes intellectum apprehendere tunc lapidem, & hominem ut vnum quidpiam. Namque ut ipsi fatentur, & tanquam opinionis suae fundamentum ponunt, quaecumque multis speciebus representantur, non se habent ad intellectum, ut vnum, sed ut plura; at homo, & lapis per duplicem speciem in nostro intellectu representantur.

4. Argum.
Quarto, Intellectus eodem instanti assentitur minori, & conclusioni, ut ex Aristotele in primo posterioris Analyticae capite primo, ostendimus: sed hi assensus cadunt in diuersas enuntiationes, pro ut diuersae, ac plures sunt; ergo iudiciu intellectus fertur simul in plura, quatenus plura; atqui eadem ratio, eademque difficultas, quod ad rem praesentem attinet, occurrit in iudicio, & in apprehensione; igitur noster intellectus apprehendit simul plura, ut plura sunt.

Postremum
Argum.
Postremo, Non minus repugnat voluntatem ferri simul in plura, ut plura, quam intellectum: sed voluntas fertur eo pacto, ut cum eodem momento rem vnam odit, ex alia voluntatem percipiat; ergo, &c.

A fortiori
intellectum
Angelicum
percipere plu-
ra, ut plura.
Porro, Id quod de humano intellectu diximus, asserendum quoque erit, ac multo maiori in re de Angelico, cum mens substantiarum separatarum multo perspicacior sit, ac multo plura simul comprehendat. Quanquam aduersae partis defensores suam etiam ad intellectum Angelicum extendunt assertionem, quos priuatim quoad hanc partem ea ratio confutat quod Angeli, ut fatentur, a sui cognitione nunquam cessant, & tamen interim res alias percipiunt, in quae obiecta non nisi ut plura feruntur; cum eiusmodi cognitionem non ex eadem specie eliciant, sed per suam substantiam, cetera per proprias eorum imagines intelligant.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum primi articuli.

Ad 1. ratio-
nem opposita
sententia.

DVERSARIORVM vero argumenta sic explicantur. Ad primum concessa maiori, negatur minori, & ad eius probationem dicendum erit, formas eiusdem generis siue perfectae, siue imperfectae sunt, non se mutuo excludere a subiecto nisi repugnantiam habeant; hanc vero non habere species in intelligendi actum prodeuntes. Ad eiusdem quoque argumenti confirmationem respondemus, etsi species intelli-

intelligibiles aliquam analogiam, ac similitudinem cum figuris seruent, quatenus, ut hae, corpus effigiant; ita illae mentem intelligibiliter formant, non tamen eodem modo sese habere quoad repugnantiam; diuersae namque figurae si in eodem essent corpore traherent eandem partem ad diuersos situs, quod fieri nequit; at species intelligibiles non ita affectae sunt, ut liquidò constaret: quo fit ut duae figurae mutuo sese in eodem corpore impedian; non ita vero duae, pluresve species intelligibiles, quantumlibet perfectae, & absolutae sint.

Ratio plures
cur figura in
eodem esse ne-
queant pos-
sint tamen ef-
se species.

Ad 2. dicito, intentionem mentis in rem cognitam non esse alium actum à cognitione distinctum. Quare ut intellectu multae intentiones dari queunt, ita posse, & intentiones multas.

Ad 3. ratio.

Locus autem Aristotelis 2. Topicorum significat nos interdum multa scire secundum habitum, quae tamen secundum actum non simul intelligimus, id vero nostrae sententiae nihil aduersatur. Ad quartum, nihil attinet respondere, cum ea pars, quae probatur, nostrae conclusioni minime aduersetur.

QVÆSTIO VII.

Vtrum anima humana se per suam essentiam intelligat, similiterque intelligendi vis & se, & proprias functiones, atque habitus sibi inherentes dignoscat.

ARTICVLVS I.

Questionis in diuersas partes agitatio.

IN primis quod anima intellectiua nullo pacto se ipsam intelligat, videtur ex eo probari, quia omnis nostra cognitio à sensibus ortu habet, quo fit, ut ea tantum, quae sub sensu cadunt, percipere valeamus; anima vero intellectiua cum materiae experta sit, sensuum notionem effugit. Quod spectat illud Philonis Iudaei lib. 1. allegoriarum, Querendum cur qui reliquis omnibus nomina imposuit, id est, Adamus, sibi nullum imposuit; videlicet mens, quae inest nostrum unicuique, cetera potest comprehendere, se ipsam nosse non potest. Quemadmodum enim oculus alia videt, se ipse non videns; sic & mens intelligit alia, se ipsam non comprehendens. E contrario tamen quod non modò se cognoscat immediate, ac per suam se intelligat essentiam, ea ratio ostendit, quia substantiae separatae, & humanae animae conueniunt in genere intellectus substantiae, proindeque ut Angeli se per suam essentiam norunt, ita & animae intellectiuae. Confirmatque id testimonium Diui Augustini 9. de Trinitate cap. 3.

1. Argum.
Pro parte ne-
gante.

Contra oppo-
nitur pro par-
te affirmate.

cap. 3. asserentis mentem se per se ipsam nosse, quia incorporea est. Secundò, quòd intellectus se ipsum minimè intelligat, probatur, quia cum perpetuo sibi præsens sit, ubi sui cognitionem semel inisset, nunquam ab ea cessaret, quod in se tamen nemo experitur. In contrariam verò partem, quòd non modò se norit, sed se per suam essentiam intelligat, est illud, quod Aristot. hoc in lib. cap. 4. text. 15. edocet, nempe, in iis, quæ materia carèt, idem esse, & intellectum, & quod intelligitur.

3. Arg. pro parte negante. Tertiò, probabit quis intellectum non cognoscere propriam functionem. Nam quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur; si ergo intellectus functionem suam cognoscit, aliquo actu eam percipiet, rursusque illum alio; atque ita dabitur infinita progressio in intellectionibus, quæ nequaquam videtur danda. Item, quia si intellectus cognoscit suos actus, cognoscet actus fidei supernaturales: parique modo percipiet actus voluntatis, & inter eos actum Spei, & Charitatis infuse, proinde que sciet quivis se esse in gratia, cum in ea fuerit. Quod negat sacræ pagine auctoritas illis verbis Ecclesiastæ. 9. Et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta. In oppositum verò quòd negari non debeat intellectum cognoscere suos actus, docet D. August. libr. de Trinit. cap. 10. & 11. Itè, quia nisi intellectus tam suos, quam voluntatis actus perciperet, nemo an aliquid ipse intelligeret, an veller, scire posset, quo nihil absurdius.

4. Arg. pro parte negante. Quartò, non cognosci ab intellectu habitus ipsi inhærentes suadet ex eo, quia alioqui cognosceret quivis an haberet Spiritus Sancti dona, atque adeò gratiam, quod proximè refutauimus. E contrario autem quòd intelligendi vis suos habitus planè cognoscat, e ratio ostendit, quia, propter quod vnumquodque tale, & id magis tale est; quare cum res cæteræ ab intellectu per habitus, & species intelligibiles cognoscantur; consequens est, ut ipsi habitus in eius cognitionem, ac scientiam primò cadant.

ARTICVLVS II.

Controuersie dissolutio.

Dupliciter dici posse aliquid intelligi per suam essentiam. De posteriori modo intelligitur quæst.

AD propositæ difficultatis intelligentiam aduertendum erit dupliciter; quod ad præsens institutum facit, posse dici cognosci rem per essentiam. Primò modo, referendo id ad rem cognitam, ita ut ea per suam essentiam cognoscatur, cuius natura, & quidditas, non autè sola accidentia, percipiuntur; alio modo respiciendo ad medium, quo cognoscitur, sicque intelligitur res per essentiam, cum essentia est id, quo cognoscitur, nec interuenit aliqua imago, vel ipsi propria, vel alterius rei, à qua intellectus paulatim deducatur, arguendòque ad essentiam perueniat. Nostra disceptatio hoc in loco non est de cognitione rei per essentiam

tiam secundum priorem, sed secundum posteriorem sensum duntaxat.

Igitur omiſsa opinione quorundam veterum philosophorū aientium animam nostram cognoscere se directo, & immediatè per se ipsam absque vlla specie, atque adeò per se secundo modo, quos secutus fuit Gregorius Ariminensis in 1. dist. 3. quæst. 2. art. 1. & 2. Reiecta item sententia aliorum existimantium animam ex speciebus rerum materialium elicere speciè quādam immaterialem sui ipsius,

qua se intelligat; Respondemus cum D. Thom. 1. p. q. 87. tribus prioribus articulis, & in quæstionibus de veritate quæst. 10. artic. 8. & 9. animam nostram non cognoscere se in hoc vitæ statu per suam essentiam, sed interuentu specierum intelligibilium, quas abstrahit à sensibus. Quod ita patet, Quemadmodum, ut Auerroes annotauit, materia prima in genere sensibilem, ita mēs humana inter substantias intellectuales postremū locum sortita est, ut enim materia prima est in potētia ad formas sensibiles, sic anima ad intelligibiles formas; & ut illa in ordine sensibilem, ita hæc in intelligibilem serie, est pura potentia; vnde sicuti materia non nisi aduenientis formæ beneficio sub sensum cadit, ita anima non redditur actu intelligibilis, hoc est, apta ut à se ipsa intelligatur (dum in aliū statū non transit) nisi accessu specierum. Vnde Aristoteles hoc in lib. ca. 4. text. 15. docuit animam nostram intelligere se ipsam, sicuti & alia intelligit, id est, per species; & text. 8. asseruit animam nihil absolutè operari secundum intellectum, nisi cum iam est in actu primo per species.

Quo fit ut se ipsam concipere primò, atque immediatè nequeat, sed ad sui notitiam ex aliarum rerum perceptione deducatur, quia videlicet primò concipit id, cuius speciè à sensibus hausit, verbi gratia, naturam hominis, tunc reflectitur supra suum actum, eumque percipit, & ex eo cognoscit tum imaginem, tum potētiā à qua actum elicit; deinde, quia compertum habet imaginem rei cōmūnis, corporeum, aut materiale quid esse non posse, sed materiæ omnino expers, atque adeò nonnisi in potentia spiritali, & in substantia incorporea, ut in subiecto, consistere: percipit tandem se ut substantiam quādam immaterialem intelligentiæ, & rationis participem.

Quod autem anima non intelligat se per speciè ipsi propriam; præterquam quòd ostenditur iis rationibus, quæ probant non dari species rerum singularium, quas supra attulimus, & iis etiā, quæ suadent non dari in nostro intellectu, hoc vitæ statu, species rerum immaterialium: confirmari id ex eo potest, quia, quod intelligitur per speciè propriam, intelligitur actu directo: at experientia testatur nos non nisi actu reflexo, & vnum ex alio arguendo in nostræ animæ notitiā deuenire. Consule D. Thom. q. 10. de verit. art. 8. & Ferr. lib. 3. cont. gent. cap. 46. Diximus animā dum est in corpore non cognoscere se immediatè, quia extra corpus, cum transeat quodammodo in statum substantiarum separatarum, habeatque liberiores intelligendi modum; nec iam intelligat per reflexionem ad phantasmata.

Con. Comm. lib. de Anima. LII mata,

Excluditur placita quorundam philosophorum.

Anima dum est in corpore cognoscere se interuentu specierum non immediatè per suam essentiam. Anima materia prima confertur.

Lege quæ de hac re ad primū huius capituli quæst. annotauimus.

Qua via se anima intelligat dum est in corpore.

Extra cor-
pus per suam
se essentiam
dignoscit.
Sua ratione
cognoscit in-
tellectus ha-
bitus sibi in-
herentes.

De habitibus
voluntatis id
dicendum ha-
bitus in re
quod de
habitu in in-
tellectu.

mata, facta est per se actu intelligibilis à se primò: atque ita se per suam substantiam immediatè intelligit, vt docet D. Thom. 1. p. q. 89. art. 2. aliisque in locis, & Henr. Gand. quodl. 1. q. 12. & 13. Sed de his luculentius dicitur in tract. de anima separata. Ex superiori progre- su patet iam quomodo intellectus dum est in corpore non modò se, sed proprias quoque functiones, atque habitus sibi inherentes di- gnoscit, quæ erant altera quæst. pars. Nam quòd de apprehensione speciei diximus, asserendum quoque similiter est de cæteris habi- tibus; hos enim cognoscit anima per actus, quia experitur se cum fa- cilitate, & promptitudine, quæ habituum propria est, operari. Quod verò ad voluntatis actus spectat, paulò secus de iis est iudicandum; nam cum obiectiue primò, atque intelligibiliter per se intellectui præsentis sint, possunt ab eo directà cognitione percipi, nò vt actus intelligendi, qui cum ab eodem intellectu eliciantur, opus illi est re- flexa, secundariæ actione ad eorum notitiam capiendam. Habitus autem voluntatis eodem ferè modo cognoscit intellectus, quo suos, videlicet ex facilitate, qua voluntatem agere experitur. Lege D. Tho- mam loco citato primæ partis articulo quarto.

Diff. 5. art. 1.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum, quæ in utramque partem adducta fuerunt.

Ad 1. pro par-
te negatæ ad-
ductæ.

Ad obiectio-
nem pro par-
te affirmatæ.

Ad 2. pro par-
te negatæ.

Vn c. argumentis primi articuli, quæ ex parte iis, quæ decreta à nobis sunt, aduersantur, occurramus. Ad primum dicendum, etiam ea, quæ sensibus tam in- ternis, quam externis obnoxia nò sunt, vt anima hu- mana, posse à nobis intelligi, non tamè per propriam imaginem à sensib. immediatè acceptam, sed modo superius explica- to; quod tamè non impedit quominus omnis nostra cognitio à sen- sibus ortum habere dicenda sit, cum ea quoque notitia à sensib. re- motè dimanet. Cum verò Philo ait animam intellectuam esse no- bis ignotam, ad non de quocunque animæ conceptu, sed de perfectæ, atque omnibus numeris absoluta cognitione interpretandum erit, si modo Iudæus rectè Philosophetur. Ad alteram partem eiusdem ar- gumenti negari debet parem esse in substantiis separatis, atque in anima humana, dum est in corpore, rationem: illæ enim sunt actu intelligibiles, & vt tales sibi perpetuò obiciuntur, anima verò est pura potentia in genere intelligibilium, & in corpore intelligit spe- culando simul phantasmata, vnde tunc non nisi per species acquisi- tas sese intelligit. Illud verò D. Augustini, Mentem nostram se per se cognoscere, ita accipiendum est, vt anima non accipiat ab externis rebus sui imaginem, sicuti cum res corporeas intelligit.

Ad secundum, intellectum semper sibi esse præsentem quòad suam entitatem, non autem secundum esse obiectiuum, & intelli- gibile,

bile, idèque licet cum in suum actum, & in se reflectitur, sese intel- ligat (tunc enim sit sibi præsens in ratione obiecti) non proinde ta- men in sui consideratione perpetuò versari, quia non semper eo re- flexu vtitur. Illud verò Aristotelis, in iis, quæ materia carèt, idem est intellectus, & quod intelligitur, explicat Diuus Thomas prima par- te, quæst. 55. articulo 1. aiens nihil aliud velle Philosophum, quam ex intellectu, & specie rei, quæ intelligitur, fieri quodammodo vnum. Adde id, quod intelligitur, dici idem cum intelligente ratio- ne verbi, in quo ab eo exprimitur, vt superius quoque interpre- tati fuimus.

Ad obiectio-
nem partis
affirmatæ.

Ad tertium, licet mens humana quamlibet actuum multitudi- nem exercere simul nequeat, quia finitam, limitatamque habet in- telligendi vim, posse tamen successione post notitiam vnā, aliam subinde edere, tum aliam, atque aliam; ita vt sine vllò termino refle- ctatur in primam per secundam, in secundam per tertiam; Ob quam causam ratio potestate quodammodo infinita est, vt docet S. Thom. prima secundæ quæst. 30. art. 4. ad 2. Licet verò intellectus cognos- cat tam suos, quam voluntatis actus, non sequitur internoscere na- turales à supernaturalibus, quia non eos distinctè penetrat, & quoad modum vnicuique peculiarem; sed confusè tantum. Quo fit vt ex hac notitia non possit quis scire se esse in gratia. Altera verò pars eiusdè argumèti rectè probat cognosci ab intellectu proprios actus, non tamen intelligi per essentiam, cum ad hanc reciprocatione exi- gatur species intelligibilis alicuius rei, è cuius còceptu mens ad præ- dictorum actuum notionem progreditur.

Ad 3. pro par-
te negatæ.

Intellectus
potest reflecti
super alium
atque alium
actum, & sic
deinceps.

Ad obiectum
alterius par-
tis.

Ad quartum, licet anima habitus naturalis ordinis sibi inheren- tes prædicto modo cognoscat, certò tamen scire non posse, nisi ei diuinitus immutescat inesse sibi dona Spiritus Sancti, gratiam, & cha- ritatem; quia suauitas, & promptitudo ad exercendas studiosas actio- nes, quam istiusmodi habitus secum afferunt, constare ei nequit, vtum ab iis, an ab aliis habitibus naturalibus, qui absque gratia reperiri possunt, oriatur. Ad posteriorem partem argumenti dicen- dum, essatum illud, Propter quod vnumquodque tale, & illud ma- gis, hunc in modum debere intelligi, & aptari ad vim argumenti, Quando aliquid, verbi gratia, cognoscitur, quia aliud cognoscitur, illud propter quod cognoscitur, necesse est, vt magis cognoscatur: sed res cognoscuntur, quia earum species, & habitus cognos- cantur: ergo &c. Cum igitur illa minor propositio vt

Ad 4. pro par-
te negatæ.

Intellectum
non posse di-
stinctè dignos-
cere actus su-
pernaturalia.

Ad obiectio-
nem pro parte
affirmatæ.

falsa à nobis negetur: patet hac probatione non colligi prius à nobis cognosci habitus, etiam cognoscantur eo ordine, quem explicauimus.

QVÆSTIO VIII.

Num intelligentem speculari phantasmata oporteat, nec ne.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta suadeant non oportere.

Quid sit intellectus phantasmata speculari.

INTELLIGENTEM speculari phantasmata, non est intellectum, aut ipsa phantasmata, aut naturas, quæ in eis relucet, intueri; sed est eum, qui intelligit, dum intellectu rem aliquam sine vniuersalem, siue particularem considerat, simul per phantasiam circa aliquid singulare obiter versari, quod ex Græci contextus verbis in capite proximè superiori textu 39. magis patet, sic enim habet *ἡ δὲ ψυχὴ ἀνάγκη ἀπὸ τῶν αἰσθητικῶν εἰδῶν*, id est, cumque contemplatur, necesse est vnà cum phantasmate contempletur.

Ferrar. lib. 1. contra Gent. c. 63. & lib. 2. cap. 73.

1. *Argum.* Partem negatiuam questionis hæc argumenta suadent. Primò, Vel speculari phantasmata est animæ naturale, vel non; si non est, cum ad id aliunde minimè cogatur, poterit interdum eam speculationem omittere, si est, cum id, quod vnicuique secundum naturam competit, incolumi re, perpetuò conueniat, sequitur animam etiam à corpore abiunctam, vel glorioso corpori vnitam speculari phantasmata, quod falsum est: nam corporis soluta vinculis neque phantasmata habet, neque phantasiam; glorioso autem corpori coniuncta perfectiorem, liberioremque habet intelligendi modum, & à corpore independentem. Quare poterit citra sensuum operam, cum libuerit, intelligere.

2. *Argum.* Secundò, Magis dependet phantasia à sensu externo, quàm intellectus à phantasia; cum intellectus, ut est potentia immaterialis, ita longè abstractior sit à corpore, quàm vlla facultas materiali organo affixa: atqui phantasia, cessante omni actu externorum sensuum, potest functiones suas edere; ergo & intellectus.

3. *Argum.* Tertiò, Intellectus incorporea, & immaterialia contemplatur, ut Deum, & intelligentias; sed hæc nullo modo in phantasiam cadunt, cum sint extra limites corporearum virium; ergo anima saltem non ad omnium rerum intellectionem phantasmata speculatur. Adde quòd Aristoteles loco antea citato, cum huiusmodi speculationem commendabat, de sola physicarum, & Mathematicarum rerum scientia agebat, proindeque non videtur eam omnium disciplinarum obiectis percipiendis indixisse.

4. *Argum.* Quartò, Qui Ecstasim passi rapiuntur ad diuinarum rerum contemplationem, deferunt tam externorum, quàm internorum sensuum functiones; ergo saltem ij, dum intelligunt, non speculantur phantasmata.

tasmata. Probatur assumptum. Imprimis, quia id ipsum nomen raptus, atque Ecstasis significat. Deinde, quia constat eos, qui ad rem aliquam considerandam valde attenti sunt, non videre interdum obiectum præsens, idque ob eam causam, quia cum vis animæ finita, ac limitata sit, si ad vnâ aliquam rem per vnâ potentiam vehementer incumbat, cessat ab operatione alterius; ergo tam vehemens potest esse mentis applicatio ad alicuius obiecti considerationem, ut ab omnibus tam externorum, quàm internorum sensuum muneribus prorsus fetetur. Ac quòd id viris Sanctis contemplationis dono insignibus nonnunquam euenerit, plenum est; sic enim interdum abstrahantur à sensibus, ut nec ad motum ignem sentirent.

ARTICVLVS III.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio vera sententiæ.

IN hac quaestione variæ sunt Philosophorum sententiæ. Namque Auicenna in suo compendio de anima arbitratus est ad vsum scientiæ nequaquam speculationem phantasmatum requiri. Græci quoque interpretes aiunt eam superuacaneam esse, cum anima attendit ad communia, & immaterialia, quæ phantasiæ vim transcendunt. Alij, quorum meminit Vicomereatus in disputatione peripatetica de immortalitate animæ rationalis, volunt illam exigi ad productionem duntaxat specierum factam ab intellectu agente, & ad primum conceptum eam comitantem; tunc enim necessum est operari simul phantasiam, quæ vnà cum intellectu agere specierum intelligibilium opifex est. Alij eam adhibent ad omnes, solasque intellectiones elicatas ab speciebus comparatis ope intellectus agentis, & phantasmatum, propterea quòd ut eiusmodi species à phantasmatis ortum habuere: ita eorum consortium ad operationes suas obeundas necessariò videntur asciscere. Sunt etiam non pauci, qui asserant nullam dari in hoc vitæ statu intelligendi actionem, cum qua phantasmatum speculatio non concurrat. Denique, nonnulli ab hac communi lege excipiunt sublimem quandam, & eminentem contemplationem, qua semens, etsi adhuc in corpore degens, ita supra molem corporis quodammodo euehit, ut non iam videatur curare turbam intercurrentium phantasmatum.

Auicenna nõ requirit ad scientiã phantasmata speculationem. Alij ad tantum exigunt ad productionem specierum.

Alij ad solas intellectiones, quæ pendunt ex speciebus.

Alij nullam volunt dari intellectionem sine concursu phantasmatum.

Assertio.

Nostra assertio hæc esto. Anima coniuncta corpori non glorioſo, saltem dum communes, siue ordiparias intellectiones administrat, necessariò speculatur phantasmata. Hanc assertionem tradit Aristoteles hoc in lib. c. 7. text. 30. & c. 8. text. 39. licet iis in locis non eam ille adhibuerit moderationem, quam nos; de qua paulò post dicemus; licet etiam non de omnium, sed de sensibilibus tantum rerum notitia, præsertim textu illo expressè locutus fuisse videatur.

1. Ratio asser-
tiva.

Impeditis
sensibus mi-
nus operatur
intellectus.
2. Ratio.

Egregius lo-
cus Nazia-
neni.

Vnde anima
necessum sit
speculari
phantasma-
ta.
1. Causa.

2. Causa.
Improbatur.
1. Causa.

Peccato ori-
ginis non est
adhibenda
hac necessi-
tas.

2. Causa ap-
probatur, &
explicatur.

Probatum ergo huiusce rei veritas duplici indicio. Primum, quia videmus quoties interni sensus, aut morbo laesi, aut somno, aliòve impedimento ligati sunt, turbari etiam, & ligari iudicium intellectus, neque mentem suis actionibus rectè, ac ritè fungi; quod certè non aliunde provenit, nisi quia tametsi vis intelligendi non inhaeret corpori, requirit tamen consortium internatum virium corporis organo insidentium. Alterum iudicium est, quod in se ipso quis experitur, cum aliquid intelligere conatur, efformare sibi materialia quaedam idola, seu phantasmata, quibus id, ad cuius intellectio- nem animum appulit, quodammodo intueatur. Quod spectat illud D. Gregorij Nazianzeni de Theologia, oratione secunda. Quemad- modum nulla ratione fieri potest, ut quispiam, qualibet gressum ve- gat, umbram suam prætereat (quantum enim eam assequeris, tan- tum etiam illa semper antevortit) aut oculus rebus in aspectum ca- dentibus circa intermediam lucem, & aërem coniungatur; aut nata- lilia animantia extra vndas labantur: Ita etiam impossibile est iis, qui corporibus inclusi sunt, sine corporearum, ac sensibilibus rerum adminiculo rebus iis, quæ animo, ac ratione intelliguntur, omnino coniungi; semper enim obiter sensibile aliquid incidit, quantumvis maxime nostra mens à rerum aspectabilium contagione separata, atque in se ipsam collecta, cum rebus cognatis, oculorumque aciem fugientibus commercium habere conetur.

Est autem hoc loco dubitatio vnde nam animæ obveniret hæc necessitas convertendi se ad phantasmata. Scotus in 1. dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 45. quæst. 2. duplicem causam asserit, nimirum, vel peccatum originis, in cuius poenam demissa, atque inflexa est anima ad cor- pus. Quod pertinet illud D. Augustini libro 15. de Trinitate cap. 27. Quæ causa ut ipsam lucem fixa acie videre non possis, nisi infirmi- tas; & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas? Vel naturalem ordinem po- tentiarum; quo sit ut dum vna propria attingit obiectum, altera, quæ circa idem ferri apta est, in idem simul contendat. Ex hisce cau- lis prior non videtur rectè tradita: sicut enim dependentia, quam intellectus possibilis habet à phantasmatibus, quoad receptionem specierum intelligibilium, quæ illorum ministerio ab intellectu agente producuntur, neutiquam ex peccato originis orta fuit (siqui- dem esto primi parentes non peccassent, eius posterit tam species in- telligibiles, quam scientias ope phantasmatum comparassent, ut D. Thomas docet prima parte qu. 101. art. 1. & in 2. dist. 20. qu. 2. art. 2.) ita nec necessitas speculari phantasmata, cum acquisitis iam spe- ciebus vrimur, ad prædictam culpam referenda est. Posterior verò causa, si rectè ad propositum accommodetur, vera est, nimirum adeo esse naturalem connexionem intellectus cum phantasia, dum ani- mus est in corpore, ut saltem ordinariè non possit intellectus vilius rei capere notionem, quam ipsum phantasia comiteretur, ac circa idem obiectum pro suo captu, & facultate insistat. Vbi adverteas cum ope- ratio formam, cuiusque modum existendi sequatur, anima verò hu- mana

De hac re
D. Th. 1. par-
t. 2. q. 84. art. 2.

mana simul sit & substantia independens à corpore, & forma cor- poris, merito primæ conditionis vindicare sibi operationem, scilicet intelligendi actum, non inhaerentem organo corporeo; ratione se- cundæ, exposcere ad eam functionem ministeriū corporis, & phan- tasiæ satellitium.

Porro apposimus in conclusione verba illa, Dum anima coniun- cta est corpori non glorioso, ut comprehenderemus duplicem ani- mæ statum in corpore; cum, scilicet, quem habuere primi parentes dum ingenitæ à Deo iustitiæ dono insigniti fuere; & eum in quo nunc versamur. In utroque enim connexio illa naturalis inter possi- bilem intellectum, & phantasiæ vigorem obtinuit. Nam quod etiam primi parentes in illo statu vterentur conversione ad phan- tasmata affirmat D. Thomas 1. part. q. 94. art. 2. & in qu. 18. de verit. artic. 2. & 5. probaturque ex eo, quia species, & scientiæ primorum parentum erant eiusdem naturæ cum nostris, utpote infusæ per ac- cidens. Quare idem illis, ac nobis modus intelligendi secundum na- turam conveniebat: etsi contrariam opinionem defendat Scotus loc. citato absolute negans primū hominem intellexisse per conversio- nem ad phantasmata. Neque verba illa D. Augustini asserunt culpam inuexisse homini dependentiā à phantasmatibus, cum id ei naturale sit, sed duntaxat laborem, & difficultatē ad res clarè, & dilucidè con- templandas, ac cognoscendas. Non est etiam diffitendū sublimiorem fuisse primi hominis cognitionem, quam nostrā. Verū maior illa sublimitas & elevatio non erat secundū dependentiā à phantaf- mate, sed quoad ea, quæ contēplabatur, ut explicat D. Tho. qu. 18. de verit. art. 5. Item, quia ea ipsa, quæ cognoscebat, expeditius, & acutius penetrabat. Adde etiam modū acquiritendi scientiā multo altiorē illi contigisse, quam nobis; siquidē nō ope sensuum, sed divini numinis afflatu eam immediatè accepit. Excludimus autē à dependentiā phan- tasmatum statum animæ unitæ corpori glorioso; quia in ea non erit necessarius phantasiæ concursus ad intelligendum; licet enim beati tam exteriorū, quam interiorū sensuum functiones habituri sint, liberum tamen eis erit quamlibet rem sine eius phantasmate intel- ligere. Quod si quis obiciat gratiam nō evertere naturam. Quare si operatio phantasiæ naturaliter intelligendi actū comitatur, necessa- riō animā in corpore, etiā glorioso, ad phantasmata recursurā dicen- dum erit gratiā non evertere naturā, id est, nō immutare essentiam rei, nec potētiās, quæ ab illa manāt demoliri; sed eā traducere ad al- tiorem statū, & perfectiorē operandi modū, cuiusmodi est posse in- telligere sine obligatione, deflexuq; illo ad sensum. * Aduerte etiam animā Christi adhuc in statu vitæ mortalis nec quoad vsum sciētiæ infusæ, nec acquisitæ indignisē recurrere ad phantasmata; quia tum ra- tione vniōis, tum ratione beatitudinis nō erat corpori subiecta, aut ab eo dependēs. Adieciimus, dum anima communes, siue ordinarias intellectiones administrat, ut excluderemus contemplationem, quæ

In utroque
statu natura
integræ, &
corrupta ne-
cessaria fuit
phantasmata
speculatio.

Quæ ex par-
te animæ co-
gnitio nostra
fuerit præ-
cellentiore.

Obiectum.

Anima Chri-
sti non indi-
guit conuer-
sione ad phan-
tasmata.

* Lege D. Th.
2. part. q. 11.
art. 2.
Lege de iur.
re D. Th. in
2. 2. qu. 175.
art. 5. & de
verit. qu. 13.
præsertim
art. 4. & A-
bulensium in
cap. 15. Gene.
q. 400. & in
Paradoxo 2.
cap. 46.

In perfecta Ecstasi non potest anima phantasmata concursu.

quæ per Ecstasim perfectam, & raptum fit. In ea enim tam externorum, quam internorum sensuum munia cessant, ut probat ultimum superioris articuli argumentum.

ARTICVLVS III.

Dubia quedam enodantur.

Primum dubium.

CCVRRVNT tamen hoc loco quedam dubia, quorum solutio non parum conferet ad melius percipiendam dependentiam intellectus à phantasmatibus. Primum est, quo pacto anima beata in corpore glorioso

Secundum dubium.
Tertium dubium.

Viso beatifica non inducit beatificatio abstractionem à sensibus.

Eam abstractionem impedit redundantia quædam ab intellectu ad vires inferiores.

Pro 2. dubio sententia Abulensis.

Discrimine inter ligationem potentiarum in somno, & in Ecstasi.

functiones sensuum obitura sit & ad phantasma recursum, cum vollet, si oppositum euenit illis, qui Ecstasim in hac mortali vita patiuntur, cum tamē intuitiua diuinæ naturæ cognitio, ut longe sublimior est, ita animam ad se magis euocet, atque aded à sensibus abstrahat. Alterū est, nū in Ecstasi non solum animales operationes, sed etiam naturales, ac vegetatrices ab opere omnino cessent, cum in vtrisque eadem ratio esse videatur. Tertiū, num Ecstasis per vim naturæ possit accidere. Ad primum horū dicendum cum D. Thom. 1. 2. q. 175. art. 4. licet beati assumptis corporib. gloriosis tota mentis intentione in Deum ferri debeant, non tamen in eis futuram abstractionem à sensibus; quia fiet redundantia quædam ab intellectu ad inferiores vires. Atque ita secundum ipsam beatificæ visionis regulam poterit simul attendere anima ad phantasmata, & ad externa sensibilia. Non quod ea contemplatio ceteris eminentior non sit, nec quod mens in eam non feratur conatu multo vehementiori, sed quia diuino lumine ita collustrabitur, ut vtrumque obire queat. His non obstat quod D. Paulus etiam apud eos, qui eum in raptu diuinæ essentiam vidisse purant, à sensibus abstractus fuerit, ut annotauit D. Thomas loco citato, defuit enim illi prædicta redundantia ad inferiores animæ vires, quia diuinam essentiam non stabili, ut beati in patria, sed breui, ac transitoria solum visione intuebatur. Adde non constare an anima D. Pauli fuerit tunc à corpore separata, cum ipse id se nescire fateatur. Vnde quid illi circa abstractionem à sensib. re ipsa acciderit, affirmare non possumus: videlicet num mortuo corpore per separationem animæ extincti fuerint in eo sensus; vel non mortuo consopiti duntaxat. Lege D. Thom. eadem quest. art. 5. & 6.

Ad secundum dubium respondet Abulensis loco citato in Ecstasi ferri omnes potentias, præter intellectum. Ad cuius rei explanationem statuit discrimen inter ligationem potentiarum, quæ in somno fit, & eam, quæ in Ecstasi, quod in somno impediuntur vires cognitrices; ita scilicet, ut externi sensus nihil omnino agant; interni autem, itemque intellectus, aut omnino etiam vacent, cum nulla vigent in somnia; aut certe non nisi obscure, & imperfecte operentur: interim verò, ligatis eo modo potentiis cognoscentibus, naturales

Hac de re Aug. 12. de Gen. ad liter. à c. 2. usque ad 16. lib. 4. de anima ca. 8. & 9. lib. de cura pro mortuis 15. lib. de confess. c. 13. Item Epistol. 112. de videndo Deo c. 11.

vires

vires ad opus expeditiores sint, non occupata aliis functionibus anima. Vnde & tunc cibi decoctio, atque alimenti in totum corpus distributio, multo celerius, commodiusque perficitur. In Ecstasi autem opposito modo res habet: Anima enim, quæ in somno incuruatur; in Ecstasi eleuatur, hoc est, quæ in sopore ad inferiores potentias inflectitur, in Ecstasi ad altiorē videlicet intelligēdi vim, rapitur, ceteris in otio relictis. Ut enim ad tam excellentem rerum cognitionem ascendat, colligit se quantum potest, totaque in eam ita impenditur, ut reliquarum potentiarum functiones inhibeat. Ita verò sentit Abulensis etiam operationes naturales in Ecstasi intermitteri. Quod ex eo probat, quia qui eam patiuntur, diu sine cibo, ac potu iacent; & quod mirabilius est, nec cordis motio, nec vitalis calor in eis deprehenditur; aded ut mortui ne sint ambigatur.

D. Thomas secunda secunda questione 175. artic. 5. asserit nō requiri ad raptum, ut vires animæ vegetatrices ab opere cessent, propterea quod agunt per modum naturæ, non autem ex intentione animæ, ut facultates sensitiuæ, quarum proinde occupatio minuit intentionem animæ circa intellectuam cognitionem. Nobis videtur, licet vires naturales, ut sunt organo corporeo magis addictæ, ita aliarum operib. minùs retardentur; vniuersim tamen facultates omnes, quocūque modo agant, siue naturales sint, siue non, agendi acrimoniam remittere, cum anima in alicuius potentiæ operationem vehementius incumbit. Cui rei argumento est quod, ut superius dicebamus, qui à cibo legunt, aut scribunt, vel de re quapiam attentius meditantur; minùs probè decoctionis officium peragunt, & è contrario. Igitur ad propositam dubitationem respondemus, cum Ecstasis virtute diuina sit, certum esse posse tunc animam eadem virtute ab omnium potentiarum munus cessare. Vtrum verò ab aliis, præterquam à functionibus sensuum, & facultatis loco morticis, re vera abstineat, non satis compertum esse. Nobis certè verisimilius videtur etiam tunc naturales vires non nihil operari, esto id aliquando exterius deprehendi nequeat.

Quod ad tertium dubiū attinet; pro parte affirmatiua est in primis illud, quod ad primi articuli calcem attigimus. Nam si cum anima rebus aliis nimis intenta est, accidit interdum ut oculus, etsi obiecti speciem in distantia conuenienti recipiat; ob nimiam occupationem visionem non edat: cur intellectus non poterit vi naturæ ita se ad rerum sublimium considerationem applicare, ut sensuum functiones deferat? Deinde, quia id ipsum videtur aliquot exēplis confirmatum. Nam de Restituto Presbytero ita narrat D. August. lib. 14. de Ciuitate Dei capit. 24. Presbyter fuit quidam nomine Restitutus in Parocchia Calamenis Ecclesiæ, qui quando ei placebat, rogabatur autem, ut hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem coram scire cupiebant, ad imitatas quasi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat à sensibus, & iacebat simillimus mortuo: ut non solum vellicantes, atque pungentes minimè sentiret; sed aliquando etiam

Con. Comm. lib. de Anima. M m m igne

Sententia D. Thom.

Diuina virtute potest anima in Ecstasi cessare ab omni operatione.

Quæ rationes confirmant perfectam Ecstasim posse naturaliter euenire.

Locus D. August. de Restituto Presb.

3.
Lacti Platonis
de seipso.

igne vteretur admoto, sine vilo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere non autem obnitendo, sed non sentiendo, non mouere corpus, eo probabatur quod tanquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Præterea, sic Platonem de se ipso narrasse testatur Auctor operis de diuina sapientia secundum Aegyptios lib. 1. cap. 4. Ego sæpius animo contemplans relicto corpore visus sum perfui summo bono cum voluptate incredibili. Quare hæsi quodammodo attonitus, agnoscens me esse partem quandam superioris mundi, atque adeptum sentiens vitam immortalitatem, sub luce maxima, quæ neque oratione exprimi potest, neque auribus percipi, neque cogitatione comprehendendi. Tandem verò hac contemplatione defessus intellectus, recidit in phantasiam, tuncque illa luce deficiente factus sum tristior. Tale quiddam etiam initio Pimandri legitur de Mercurio Trismegisto, qui in contemplatione naturæ, sopitis iam corporis sensibus, à diuina mente raptum se ait, & de iis, quæ scire optabat, ab eadem institutum. Socratem etiam commemorat Alcibiades in Conuiuio, aliquando vno gradu diem, & noctem usque ad Solis exortum steterisse, in medio exercitu cogitandum. Cum igitur has à sensib. abstractiones miraculo accidisse non sit verisimile: concedendum erit posse facultate naturæ Ecstasim dari. Et in hac opinione videntur esse Ficinus lib. 13. de immortalitate animarum cap. 14. vbi assentit hoc vnum esse ex argumentis, quibus animæ rationalis à corpore solutio, atque immortalitas

Simile quid
narratur de
Trismegisto.

Item de Socrate.

Quæ ratio
probat non posse
dari talē
Ecstasim naturæ
viri.

Solutur ratio
sententia
negatiua.

Melancholici
cur procliuiores
res ad Ecstasim
sint.

Explicantur
rationes partem
affirmatiua.

cōprobat. Pro aduersaria tamen sententia est, quod ad liberandum intellectum à naturali illa phantasmatum dependentia, videtur requiri vis aliqua supra naturam. Idque putare se non obscure indicauit D. Gregorius Nazianzenus iis verbis, quæ superius attulimus, vbi ait impossibile esse mentem quantumlibet se à facie corporea ad sublimiū rerum contemplationem erigat sensuum commercia destituere.

Qui priorē partem sequi volet, dicat legem illam dependentiæ à phantasmatibus, quam natura intellectui imposuit, non esse inrefragabilem, sed ordinariā. Neque hæc prædictæ legis interpretatio paucorum est, sed complurium, quorum supra ex Vicomercato mentionem fecimus, aientium non semper requiri speculationē phantasiæ. Itaque verisimile est posse aliquos velut ex naturæ privilegio in aliquo euentu, & circumstantiis naturaliter Ecstasim pati: ad quod multum confert cuiusque temperamentum. Melancholici enim, vt edisserit Fracastorius lib. 2. de intellectu quemadmodum suo pte ingenio sunt cogitabundi, sic ad istiusmodi raptum à sensib. procliuiores habentur. Nec verò est à naturæ decretis alienum res his similes, & raritate mirabiles nonnunquam efficere, vt experientia ipsa testatur, docetque variis exemplis D. August. de Ciuitat. Dei loco citato, vbi inter naturæ miracula recenset illud de ecstasi presbyteri Restituti, quod supra memorauimus.

Cui posterior sententia magis placuerit, dicet non eodem modo se habere visum ad phantasiam, & intellectum, quo ad intellectum se habet phantasia; quia intellectus pendet à satellitio phantasiæ; at neque

neque intellectus, neque phantasia pender à functione visus. Quare nihil mirum si non edente aspectu suam actionē, nihilominus phantasia, & intellectus in opere perseueret. Quod autē spectat ad exemplum, quæ retulimus, dicendum erit Ecstasim perfectam, de qua nostra questio est, in qua nimirum omnes, tam interni, quam externi sensus omnino sopiuntur, nemini absque diuina virtute contigisse; imperfectā verò, in qua non omnino cessat operatio phantasiæ, potuisse illis hominib. per naturam accidere. Certē Restitutus Presbyter narrabat se postquam ita, vt diximus, à sensu raptus erat, inelantium voces quasi è longinquo audisse; vt ibidem refert D. Augustin. Quod si voces percipiebat, utique non feriebat in eo audiendi sensus: proindeque perfectam Ecstasim non patiebatur.

Ecstasim perfectam
fieri à sola diuina
potētia dari posse, imperfectam
autē à natura.

ARTICVLVS IIII.

Responsio ad primi articuli argumenta.

RESPONDVM est vt argumentis initio questionis propositis occurramus. Ad primum concedimus, naturale esse animæ dum intelligit, dependere à phantasmatibus. Cum autem obiicitur id, quod alicui naturaliter competit, semper ei, incolumi natura, cōuenire: verum id quidem est, nisi ponamus rem ab vno statu ad aliū perfectiorem, ac supra naturam ipsius facultatem transferri. Vel præter vsitatū cursum, aliquo veluti privilegio naturæ, secus operari. Quod addimus ex mente eorū, qui concedunt dari Ecstasim perfectam viris naturæ.

Ad 1. Arg.

Quidquid alicui
cōpetit naturaliter
semper ei cōuenit,
modò perduret idē
status.

Ad secundum quid responderi debeat, patet ex dictis, videlicet concedendum æquē dependere intellectum à phantasia, & phantasia à sensib. externis, quoad acquisitionem specierum; non tamen quoad vsum earum. Etenim licet intellectus abstractior sit à materia, quam vlla potentia inherens organo corporeo: maior tamen est coniunctio, & societas inter intellectum, & phantasia, quam inter phantasia, & sensus externos ob causam à nobis superius explicatam. Aliam huius argumēti solutionem lege, si placet, apud D. Thomam 1. part. quæst. 84. art. 7. ad secundum.

Ad 2. Arg.

Ad tertium dicito non oportere, vt semper phantasia apprehendat singulare eiusdem naturæ cum eo, quod ab intellectu cōcipitur, sed aliquid simile, aut ei quoquo modo respondens. Etsi verò Aristoteles loco citato de solis physicis, ac Mathematicis rebus expresse locutus fuerit, dicendum nihilominus eandem videri rationem in cæterarum rerum conceptibus. Ad vltimum quid respondendum sit, constat ex superioribus.

Ad 3. Arg.

Ad 4. Arg.

Imagina

Brutus non
conuenit opi
nari.

altero, ut mensura uti-
tor, tertium approbat
amplectiturque. Atque
hæc causa est, cur brutus
non conueniat opinari:
quia licet habeant phan-
tasiâ, non tamen uti
possunt syllogismo, per quem unum alteri præferendum concludatur.
Pincit autem interdum. Monet interdum deliberationem rationis ab infe-
riori

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Omne viuens
nutriti di fa-
cultate esse
præditum.

Quoniam hoc capite inter se facultates animæ, ut pateat quem ordi-
nem inter se habeant, quæ necessariæ, quæ uiles tantum sint. Statuit
igitur duas conclusiones, quarum prior ita se habet. Omne viuens
quandiu uiuit, vegetandi, seu nutriendi facultate pollet: sensu uero
sola animæ indigent.

Sola anima
indigere
sensu.

Hanc quoad priorē par-
tem suadet, quia necesse
est quodlibet viuens pri-
mo augere, tum ita-
re, postremo imminui,
id est, quia oportet ut ad
perfectionem magnitu-
dinis assequendam mo-
ueatur, & ea obtenta ali-
quantulum consistat, ac
tandem vigente senio
in defectus ruit. Quod
non nisi interuentu nu-
tritionis fit. Quoad po-
steriorem uero partem,
quia corpora non perfe-
cte composita, ut plan-
ta, in quibus terrie con-
cretio nimis dominatur,
neque habere tactum,
qui omnium sensuum
primus, ac reliquorum
fundamentum est, liqui-
dem tactus mediocritate
quandam exigit, & nonnullam euocationem
a materia, ut formas sen-
sibiles recipiat.

Animalia
omnia gustu
& tactu pos-
sunt.

Animal autem. Se-
cunda conclusio. Omnia
animalia tactu, & gustu,
qui tactus quidam est,
prædita sunt. Hanc pro-
bat, quia in natura nihil
temere accidit, sed om-
nia ad aliquem finem
tendunt, quare animalia, quæ loco mouentur, necessitudo progrediendi facultatem
ob aliquem finem obtinebunt, utique ad salutaria conuersantia, & declinanda
noxia: atqui hoc præstare non possent, nisi tactu, & gustu prædita essent, habent
agunt

Cum autem existimationum, ac rationum alia sit
uniuersalis, alia singularis (illa namq. dicit, om-
ne bonum honoribus esse afficiendum, hæc uero di-
cit, me bonum esse) hæc iam opinio mouet, non illa
uniuersalis, quin potius amba mouent: at illa quie-
scens magis: hæc autem non quiescens.

dinata est, cum natura poscat, ut infima alioribus pateant, eorumque vim, & im-
petum sequantur.

rationi appetitu uinci, quā-
quam deliberationis vis
suapte natura inferiorē
appetitum regit, ac mo-
uet: sicut & in celesti
motu superiores globi
subiectas sibi sphaeras
circuehant, quæ mo-
uendi ratio maximè or-
petum sequantur.

CAP. XII.

Text. 59.

N

ECESSE est igitur omne, quod
uiuit, animamque habet nutrien-
di vim habere ab ortu, generatio-
ne usque ad interitum, corrup-
tionemue suam, necesse est enim
omne quod est, ortum, accretionem, & statum, &
decretionem habere, quæ quidem, ut patet, sine
nutritione fieri nequeunt. Necesse est igitur uni-
uersis his, quæ accrescunt, atque decrescunt, in-
esse potentiam nutriendi. At non in omnibus vi-
uentibus necesse est sensum esse: etenim neque ea
possunt tactum habere, quorum corpus est simplex,
quæq. non sine materia formarum sunt susceptiua:
neque fieri potest, ut sine hoc sensu animalium,
quicquam in rerum sit ratione. Animal autem
necesse est sensum habere, si nihil facit frustra na-
tura: nam uniuersa, quæ natura consciuntur,
gratia sunt alicuius, aut sunt casus eorum, & ea
alicuius causa sunt. Si igitur corpus, quod abet
vim gradiendi, non haberet sensum, corrumpere-
tur sanè: & non ad suum proficeretur, perue-
nirique finem, quem quidem opus esse natura
constat. Quo namque pacto nutretur? Immo-
bilis enim adest nutrimentum in eo loco, ubi sunt,
orta, quo nutrirî possunt suapte natura. Fieri
autem nequit, ut corporum quicquam mobile,
atque ortum, animam quidem habeat, discernen-
temque mentem, sensu autem vacet. Cur enim non habebit aut enim ani-
ma, aut corpori id ipsum melius erit. At neutri uidetur melius esse: illa
namq. ob hoc non intelliget magis, illud autem, non ob ipsum magis persistet.

Text. 60.

Nullum igitur, uti diximus, non immobile corpus habet animam absque
sensu. Atqui si sensum habet, necesse est ipsum, uel simplex corpus, uel mi-
stum esse. Sed fieri non potest, ut sit simplex: non enim habebit tactum.

Text. 61.

Quo namque pacto nutretur? Immo-
bilis enim adest nutrimentum in eo loco, ubi sunt,
orta, quo nutrirî possunt suapte natura. Fieri
autem nequit, ut corporum quicquam mobile,
atque ortum, animam quidem habeat, discernen-
temque mentem, sensu autem vacet. Cur enim non habebit aut enim ani-
ma, aut corpori id ipsum melius erit. At neutri uidetur melius esse: illa
namq. ob hoc non intelliget magis, illud autem, non ob ipsum magis persistet.

Text. 62.

Nullum igitur, uti diximus, non immobile corpus habet animam absque
sensu. Atqui si sensum habet, necesse est ipsum, uel simplex corpus, uel mi-
stum esse. Sed fieri non potest, ut sit simplex: non enim habebit tactum.

igitur hos duos sensus.
Quod si quis obiciat cō. Obiectio.
chylia, & quæcunque
saxi adhaerescant, non
moueri loco: & nihilo-
minus uiuere, ac senti-
re. Occurrit huiusmodi Dilutio.
animantes haud qua-
quam egere facultate
loco motici, quia ali-
menti coniunctum ha-
bent, ceteræ uero lon-
ge positum, quod proin-
de motu inuestigare de-
bent.

Fieri autem nequit.

Diceret aliquis gradien-
tia si intellectus vi af-
fecta sint, posse per eam
iucundum, ac molestem
diiudicare, atque adeo
non indigere sensu. Re-
sponder fieri non posse, ut
vllum corpus men-
tem habeat, & sentien-
di facultate non polleat,
quia alioqui talis anime,
& corporis unio neque-
re.

Fieri nequit
ut corpus
mentem ha-
beat, & sen-
sibile nō pol-
leat.

Hæc cum ita sint.
Secunda conclusio est,
Animal tactu destructo
statim interire. Hanc
suadet, quia nihil magis
animantibus necessarium
est, quam huiusmodi
sensu, cum reliqui dati
eis fuerint à natura, ut
melius, & commodius
possint vivere, sue ad
ornatum, & meliorem
notam. Atque ex prædi-
cta tactus necessitate fit,
ut exuperantia obiecti
insigibilis per se corrumpat
animal, quatenus
dissol-

[illegible]

QVÆSTIO I.

Distribuaturne recte appetitus in intellecti-
uum, & sensitivum.

ARTICVLVS I.

Videri non recte distribui.

Qui sit appe-
titus natu-
ralis.
Appetitū nō
describi in
intellectuū
et sensuū.

QUAE proximis capitibus de appetitu, & vi motrici dis-
serui, expendenda à nobis hoc loco sunt. Atque in
primis questionem propositam de eo tantum appeti-
tu excitamus, qui cognitione sequitur. Constat enim
præter appetitum sensitivum, & intellectivum, alium
quoque dari tam animatis, quàm inanimatis rebus communem,
quem naturalem vocant, qui nihil est aliud, quàm inclinatio, qua
vnu

tactū sentiunt, tamen per aliud nōdum sentiunt: at, ipse tactus per se ipsum solus sentire videtur. Quibus efficitur, ut nullum talium elementorum corpus sit animalis. At verò neque terreum esse potest: tactus enim veluti mediocritas est omnium tangibilium: & instrumentum. ipsius non modo terra differentiarum est susceptivum, sed etiam calidi, frigidiq̃, ceterorumq̃ omnium tangibilium: & ideo neque ossibus, neque pilis, neque talibus partibus ullis omnino sentimus, quia terrea sunt. Hinc & Planta omnium sensuum sunt, ut patet, experies, quia & ipse terrea sunt. At absque tactu fieri non potest, ut alius quisquam sit sensus, huius autem instrumentum sensus, neque terra est, neque ceterorum ullius

Text. 67. elementorum. ^a Hæc cum ita sint patet animalia necessario mori, cum hoc solo sensu tactus privantur, neque enim fieri potest, ut hunc sensum non animal habeat, neque si animal est, aliū sensum præter hunc habere necesse est. Et propterea fit, ut cetera quidem sensibilia non corrumpant suis exuperationibus animal, color, inquam, sonus, & odor, sed ipsa tantum sensuum instrumenta nisi per accidens, ut si simul cum sono pulsio tactusque fiat, et si à rebus, quæ videntur, atque ab olentibus, alia moueantur, quæ tactu corrumpunt: sapor etiam hoc sanè corrumpit, quo simul accedit ipsum tangibile esse. Exuperationes autem tangibilium, ut calidorum, frigidorum, & huiusmodi ipsum interficiunt, atque interimunt animal. Exuperatio enim sensibilis cuiusvis sensus destruit instrumentum, atque deuat. Quare & tangibile exuperans ipsum destruit tactum. At hoc sensu definitum est animal, sine

Text. 68. namque tactu fieri non posse, ut sit animal, demonstravimus. Quamobrem exuperationes eorū, quæ tactu percipiuntur, non solum instrumentum ipsius sensus, verum etiam animal ipsum interimunt, atque corrumpunt: quia necesse est animal hunc solum habere. Ceteros autem sensus animal habet, non ut sit, sed ut bene sit, ut antea diximus: visum enim habet, ut videat, quoniam & in aëre, & in aqua, & omnino in perspicuo degit. Gustum autem ob id, quod voluptate afficit, aut dolore, ut in alimento ea sentiat, & cupiat, ac moveatur, & auditum ut aliquid significetur. Linguam præterea, ut ipsum aliquid alij per ipsam significet.

vnunquodque nulla preeunte noticia fertur in id, quod sibi conueniens est, vt propensio materiae in propriam formam, qua de re lege D. Dionys. 4. cap. de Diu. nom. D. Thomā in quaestionib. de veritate quaest. 25. art. 1. & 1. part. quaest. 78. art. 1. & 1. 2. quaest. 26. art. 1. Quod igitur appetitus etiam hac limitatione sumptus non recte dissipariatur in sensitiuum, & intellectiuium, hisce rationibus videtur ostendi. Potentiae distinguuntur per obiecta: atqui hi duo appetitus in idem obiectum feruntur; non sunt ergo potentiae diuersae. Probatur minor, quia vterque est inclinatio in suum bonum, eoque adepto similiter delectationem capit. Secundo, sicuti apprehensionem

Coa. Comm. lib. de Anima. O o o sequitur

Problem 1.

sequitur appetitio, ita appetitionem motio ad locū: sed facultas loco mouens nō est diuersa in iis, quæ ratione carēt, & quæ ratione prædita sunt; ergo nec facultas appetēs. Tertio, Vis cognoscēs nec appetitus sensituius est, nec intellectuius; & tamē est appetitus, ergo diuisio illa nō est perfecta. Probatur minor, quia perturbationes, seu passionēs animæ, sunt propriæ appetitus, & tamen hæc ad cognoscētem vim spectant. Nam ægritudo, teste Cicerone 4. Tusculanarum quaestionum, definitur Opinio recens mali præsentis, in quo demitti, contrahere animo rectum esse videtur. Latitans opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum censetur. Merus opinio impendentis mali. Denique vnaquæque ceterarum affectionum dicitur opinio, siue exultatio; quæ ut planum est, non nisi ad potentiam cognitiuam spectat. Adde quod auctore D. Augusti. lib. 12. de Trinit. cap. 12, serpens, qui primis parentibus peccatum suavit, adumbrabat, significabatve appetitum sensituium; at persuadere ad vim cognoscētem pertinet. Quarto, Admiratio, & risus sunt affectiones alicuius appetitus; sed non intellectui, aut sensitui: ergo alterius. Quare ex vna parte videntur plures distinguendi appetitus, ex alia pauciores.

ARTICVLVS II.

Constituitur pars affirmatiua quæstionis.

Vnica assertio.

ASSERTENDVM tamen est cum Aristotele hoc in libr. cap. 10. text. 17. & 1. Magnorū moralium cap. 17. & communi schola philosophorum, duplicem in nobis dari appetitum, vnum intellectuium, qui videlicet intellectus notitiam sequitur, diciturque voluntas: alterum sensituium, quem præit interni sensus cognitio. Probatur autem hæc assertio. Primum quod ad appetitum intellectuium, quia constat appeti à nobis res spirituales, & communes, in quas organi corporei facultate ferri non possumus; cum hæc ea tantum prosequatur, quæ phantasia obicit, phantasia verò nec spiritalia, nec vniuersalia obiecta percipit. Quare necessariò danda in nobis erit aliqua vis appetens, quæ ductu intellectus cognitionis moueatur, hæc autē est voluntas. Deinde quod præter hanc alius sit appetitus, nempe sensituius, qui in sola singularia sensibilia tendat, suadet; quia videmus brutas animantes salutaria conseruari, & declinare noxia, quæ functiones haud dubiè ab appetitu manant. Inesse verò nobis non modò superiorem illum, sed etiam hunc inferiorem appetitum, planum est, tum quia naturā sensituiam communem habemus cum belluis; proindeque, frillis, etiam nobis hæc facultas competet; tum quia ut Aristoteles cap. 10. argumentabatur, expetitur in nobis simul vnius, eiusdemque rei appetitionem, & fugam; cum verbi gratia, appetitus aliquod bonum delectabile appetit, voluntas autem id ipsum repudiat, & insurgentem alia

alia ex parte eius appetitionē cohibet; qui actus cum ab eadem potentia elici nequeant, euidens est argumentum duplicem insidere nobis appetitum, à quo illi manent.

Quod autem prædicti appetitus natura, speciēque distinguantur, facile ex dictis colligi potest, tum quia vendicant obiecta diuersa. Nam voluntas fertur in bonum tam vniuersale, quam singulare; tam materia concreta, quam materia expers; inferior autem appetitus in singulare, ac materiale bonum duntaxat. Item quia voluntas est vis immaterialis, appetitus verò sensituius facultas corporea. Quæ verò huiusmodi sunt, in eandem specificam naturam conuenire nequeunt. Nec obstat quod Arist. loco proxime citato text. 59. scripsit has potentias esse vnum quid, numero autem distingu. Nihil enim aliud iis verbis indicare voluit; quam eas vnam communem, genericamve rationem sortiri; nec tamen vnam esse alteram, sed duas re ipsa numerari.

ARTICVLVS III.

Quibus inter se differant appetitus sensituius, & intellectuius.

SUNT autem inter hos duos appetitus varia discrimina. Nam primum voluntas rationis ductum sequitur, appetitus sensituius imaginationem, siue phantasmam. Sed obicit aliquis hoc modo. Interdum voluntas contra rationis consilium iucunda sequitur, salutaria declinat, maxime verò cum metus, cupiditas, ceteræque perturbationes, quasi venti tempestates commouent; tunc enim piceis abscondita nimbis nec radios fundit ratio, nec vela gubernat; igitur non rectè diximus voluntatem sequi ductam rationis. Respondendum, etsi voluntas non semper sese ad virtutis normam componat, & rectæ rationis consilium amplectatur, semper tamen sequi rationem, id est, id, quod ipsi intellectus proponit, siquidem ut D. Augustinus 10. de Trinit. cap. 1. ait, nihil volitum, quin cognitum.

Secundò differunt, quia actiones voluntatis sunt simpliciter libere, appetitus autē sensitui non nisi adumbrata quadam, & imperfecta libertate, & communicata aliunde, videlicet ob coniunctionem cum voluntate; quam libertatem proinde appetitus inferior in solo homine sortitur: non in brutis animantibus, quæ non sponte, sed naturæ impetu, ac necessitate operantur. Itaque representato obiecto, integrum voluntati est nolle, aut velle, vel saltem actum suspendere (nisi id sit summum bonum clarè visum, quod ita ad se rapit, ut voluntas appetitionis, & amoris actum nequaquam inhibere queat) at brutorum appetitus, quandiu ei phantasia rem ut iucundam, & appetendam obicit, necessariò in eam fertur, ideòque bruta,

ut D. Damasc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 27. inquit, potius aguntur, quam agunt. Aduerte tamen quosdam esse actus voluntatis, quos Theologi vocant primò primos, qui tamen non nisi præeunte cognitione exerceantur: quia tamen non liberum, sed subitum, ac necessarium rationis iudicium sequuntur, liberi non sunt, neque in nostra potestate est eos suspendere, quod similiter dicendum est de iis, quos pueri, & amentes, ac cæteri, quibus rationis usus impeditus est, administrant. Sed & hos aliquid obtinere libertatis nonnulli putant, quia de re alibi.

1. *Discriminē.*

Tertiò, Voluntas est potentia immaterialis in animæ substantia insidens: appetitus sensitivus est facultas corporea inherens in materia; quo fit ut voluntas reflectatur supra suos actus, quia vult se velle; appetitus verò sensitivus non item: quemadmodum & alibi de intellectu, & internis sensibus dicebamus; ille enim convertere se supra seipsum potest; hi autem minimè; videlicet altioris negotij est hæc reciprocatio, quam ut à re materiali fieri queat.

Quartū discrimen.

Quartò, Voluntas, ut diximus, fertur tam in singularia, quam in communia: tam in ea, quæ materia vacant, quam quæ in materiam sunt demersæ: appetitus autem sensitivus in singularia, & materialia tantummodò; patet hoc ex iis, quæ antè disseruimus. Appetitus enim sensitivus cum organo corporeo inhaereat, nequit ultra singularitatem, concretionemque materiæ sese attollere, sicut nec imaginatio, quam præeuntem sequitur.

Quintū discrimen.

Tribus modis voluntas movet appetitum.

1.

2.

3.

Quintò, Voluntas per se, ac naturali ordine movet appetitum sensitivum iuxta illud Genes. 4. subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, quod trifariam præstat voluntas; vno modo interuentu nutritiæ sensitivæ, imperando videlicet sensui interno, ut ea apprehendat, quæ hunc, illumve affectum in appetitu commovere queant, verbi gratia, ut de morte cogitet ad timorem excitandum, vel de re iucunda ad cupiditatem. Secundò, imperando immediatè ipsi appetitui, ut circa obiectum ei propositum eliciat, continet, cohibeatve actum. Quo pacto vir fortis, ut docet Aristoteles lib. 4. Ethic. dum se ad fortiter pugnandum excitat, appetitui præcipit, ut irascatur. Tamen appetitus non semper voluntati obtemperat, sed ei interdum renititur, iuxta illud D. Pauli ad Romanos 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Cuius rei causam explicat D. Th. 1. p. q. 81. art. 3. & in 1. 2. q. 9. art. 2. ex Aristotele 1. Politicorum c. 3. quia voluntas non dominatur appetitui despotico, herilive dominatu, sed regali, ac politico, hoc est, non ut serui, qui domini mandata non detrectant, sed ut ciues, qui nonnunquam tenuunt. Tertiò, movet voluntas, ut quidam volunt, appetitum per defluxum quendam, siue redundantiam; cum scilicet ex acrimonia actus voluntatis redundat in appetitu sensitivo consimilis motio circa eandem rem ob cōiunctionem, & ordinem, quem hæc duæ potentiæ inter se habent.

Quin verò non solum voluntas appetitum movet, sed reliquas etiam

Hoc lib. c. 2.
q. 1. art. 2.

etiam vires, quæ obedire aptæ sunt, nimirum, quia in omnibus potentiis actibus ordinatis, ea, quæ vniuersalem finem respicit, excitat eas, quæ circa particulares fines versantur, ut tam in naturalibus, quam in politicis rebus videre est. Nam corpora cœlestia, quæ communem sublunaris mundi conseruationem procurant, cient inferiora corpora, quorum vnumquodque propriæ speciei, atque indiuidui tutelam, ac salutem querit; & Rex, qui in commune totius regni bonum incumbit, Dynastas, ac ciuitatum præfectos imperio suo mouet, qui rursus iis, quos sibi subiectos habent, regiminis curam impendunt: obiectum autem voluntatis est bonum, ac finis in commune, siue in tota sua amplitudine, qualibet verò potentia tendit in aliquod bonum particulare sibi conueniens. Quare voluntatis erit excitare reliquas potentias ad suos actus præterquam vires animæ vegetantis, quæ nostro imperio non subduntur. His adde potentiam motuam, prout actum suum exercet in corde, & arteriis; non enim hic motus à voluntate pendet. Lege D. Thomam 1. part. q. 82. art. 4. & de veritate q. 14. art. 1.

Quæ potest
à voluntate
imperio sint
exempta.

ARTICVLVS II.

Dissoluuntur tria primi articuli argumenta.

Ad primū.

Vno primi articuli argumenta diluamus. Ad primum cōcessa maiori propositione, negata est minor; & ad eius probationem quid dicendum sit, patet ex dictis. Ad secundum admittenda est maior; ad minorem dicendum in homine duplicem esse facultatem motricem; vnam organicam inhaerentem musculis, ut progressu patebit; alteram spiritalem insidentem in substantia animæ, quæ anima à corpore abiuncta se ipsam loco mouet. Quidquid verò de priori virtute sentiendum sit, quod iam alibi exposuimus, saltem hanc posteriorem constat diuerfam esse specie ab ea, quæ bellis conuenit, cum spiritale, & materiale in specificam naturam conuenire nequeant. Itaque minor propositio falsa est.

Ad tertium.

Explicantur
definitiones
passionū tra-
ditæ à Cice-
rone.

Ad tertium respondemus illas perturbationum definitiones non esse peripateticas, sed traditas à Chrysippo, ut refert Galen. lib. 4. de decretis Hippocratis, & Platonis, nec à nobis probari, nisi ita intelligentur, ut, verbi causa, ægritudo, seu tristitia definiatur opinio recens mali præsentis, id est, affectio animi orta ex apprehensione mali præsentis, &c. Similiterque lætitia opinio recens boni præsentis, id est, animi affectio nata ex cognitione præsentis boni, &c. Quæ de lege D. Damasc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 22. & D. Augustinum libro 14. de Ciuit. Dei cap. 8. Quod verò spectat ad similitudinem inter serpentem, & appetitum, dicimus assimilari appetitum serpenti, quia ut Serpens Eua, Eua Adamo peccatum suauit, ita appetitus sensitivus rationem inferiorem; ratio inferior superiorem

ad voluptatis consensum peccabit, quod tamen appetitus non facit adductis rationibus; (id enim intellectus facultatis est) sed quia vehementer illius affectio interdum mentis arcem occupat, efficitque ut intellectus amplectendum esse iudicet, quod ipsi appetitui gratum, iucundumque est; siquidem non raro accidit, ut prout quisque afficitur secundum appetitum, ita de re presenti iudicet, ut testantur illa Aristotelis verba lib. 3. Ethicorum cap. 4. Ac viro quidem bono id bonum, quod verè bonum est; improbo, quod occurrit, videtur; ut corporibus probè affectis salubria sunt ea, quæ re vera sunt eiusmodi; quæ autem in morbis sunt, alia. Ex dictis patet non colligi ex prædicta inter appetitum, & serpentem similitudine, appetitum esse vim cognitivam; cum appetitus non suadeat representando intelligibiliter obiectum; aut rationes proponendo, sed modo superius explicato.

ARTICVLVS V.

Dissolvitur prior pars quarti argumenti, agiturque de admiratione.

Vnde proponitur admiratio.

OCASIONE ultimi argumenti eorum, quæ primo articulo proposuimus, differendum à nobis hoc loco erit de admiratione, & risu, quorum sæpe in philosophorum scholis fit mentio. Ac quod ad primum attinet; cum admiramur, occurrit obiectum aliquod insolitum, & novum, seu quasi novum. Interuenit etiam ignoratio causæ eiusdem rei, vel conditionis alicuius, aut circumstantiæ ad eam pertinentis: ut cum quis eclipsem Lunæ aspicit, neque eius causam tenet; vel cum aliquid supra naturæ ordinem fieri videt, ut mortuum reuocari ad vitam. Vnde quæ hoc modo fiunt, ab admiratione miracula dicuntur; licet enim à diuina virtute fieri sciamus; tamen perfecta diuinæ virtutis cognitio, & eius in operando modus, excedit captum nostri intellectus. Tertio datur simul fixio quardam mentis, id est, fixa, & intenta consideratio talis rei cum suspensione animi. Si autem petas in quonam horum propriè admiratio consistat. Respondemus videri consistere in illa fixatione mentis connotando suspensionem; licet præter ignorance superius explicatam, annexam interdum habeat inquisitionem latentis causæ, vel conditionis; aut circumstantiæ, quæ ad rem spectet, inde enim est quod philosophia ab admiratione ortam habuisse dicitur, nimirum quia intuiti sunt homines effecta, quorum causas cum nescirent, primum suspensi tantisper fuere, dum eiusmodi causas indagarent, quod non est aliud, quam philosophari, &c.

Obiectis.

Obiicies tamen non videri obiectum admirationis rectè constare aliquid novum, & insolitum, quia in Christo Seruatore nostro fuit admiratio: siquidem, ut constat ex capite septimo, Matthæi, miratus est

Legit Arist. 1. Metaph. c. 2. D. Damasc. li. 2. fides orthodoxa c. 1. D. Th. 1. part. q. 103. art. 7. & in 2. d. 18. q. 1. art. 3. & in disputat. 12. quæst. de miraculis art. 2.

Miracula ab admiratione nomen accipiunt.

Admiratio consistit in mentis fixatione, connotando suspensionem animi.

Philosophia initium de admiratione.

est Centurionis fidem; & tamen Christo nihil nouum, occultumve accidere poterat.

Huic obiectioni occurrendum, licet Christo secundum alios modos multiplices scientiæ, quam habebat, non potuerit esse aliquid nouum; potuisse tamen esse secundum scientiam experimentalem, quæ id, quod iam ipsi alioqui erat notum, experimento competebat, atque hoc pacto fuisse in eo admirationem. Quem affectum ob id potissimum Christus assumpsit, ut nobis mirandum esse significaret, quod etiam ipse admirabatur, ut annotauit D. Thomas 3. part. quæstione 15. artic. 8. ex Diuo Augustino 1. super Genes. contra Manichæos.

His ita constitutis respondendum est ad priorem partem argumenti, cuius gratia hæc disputauimus, admirationem neque ad voluntatem, neque ad appetitum sensitivum pertinere, sed ad intellectum, ut ex dictis constat. Neque officit quod D. Damasc. libr. 2. fidei orthodoxæ cap. 15. desinit admirationem metum ex imaginatione vehementi, metus verò affectio est appetitus: sumpsit enim eo loco admirationem paulo latius; sicuti & Aristoteles 4. Ethicorum c. 3. cum ait magnanimum non esse admirandum; vel dicito admirationem propterea dici timorem, quia admirans rei nouæ, & insolite magnitudine oppressus consideratione timet, ac refugit, ut D. Thomas 1. 2. q. 41. art. 4. ait. At dicet aliquis: qui fieri possit, ut qui admiratur, considerationem fugiat; si consideratio philosophica ab admiratione orta est? Respondet eodem loco D. Thomas admirandum refugere in presenti considerationem iudicatricem, id est, non audere ferre iudicium de eo, cuius admiratione tenetur, quia sententiæ suæ defectum, & errorem timet; disquirere tamen, & indagare, ut postea re inspecta, iudicet, atque hoc modo admirationem principium esse philosophandi, ut paulo antè diximus.

Quærit etiam solet, cum admiratio coniuncta habeat ignorantiam, qui fiat, ut, docente Aristotele primò Rhetor. c. 11. admiratio delectationis causa sit. Huic quæstioni respondet D. Thomas 1. 2. q. 32. art. 8. hisce verbis. Est admiratio desiderium quoddam sciendi: quod in homine contingit ex hoc, quod videt effectum, & ignorat causam; vel etiam ex hoc, quod causa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipsius, & ideo admiratio est causa delectationis, in quantum habet adiunctam spem consequendi cognitionem eius, quod scire desiderat; & propter hoc omnia admirabilia sunt delectabilia: sicut quæ sunt rara, & omnes representationes rerum etiam, quæ in se non sunt delectabiles; gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum, quia cõferre vñ alteri est proprius, & cõnaturalis actus rationis, ut Philosophus dicit in sua poetica: & propter hoc etiã liberati à magnis periculis magis est delectabile, quia est admirabile: ut dicitur in primo Rhetoricorū. Hæc D. Thom. qui, ut vides, admirationem cõstituit in desiderio sciendi, quod tamè supràminùs probauimus; nisi fortassis non multum referat, hoc ne, an illud dixeris, iuxta hanc D. Thomæ

Dilutus.

Quo sensu admiratio dicitur metus.

Cur admiratio sit causa delectationis.

In sententia D. Thom. admiratio pertinet ad appetitum intellectum.

sententia

sententiam dicendum erit admirationem formaliter pertinere ad appetitum intellectuum, licet inuestigatio causae illam concomitans spectet ad vim intelligendi.

ARTICVLVS VI.

*Dilatatio alterius partis eiusdem argumenti,
disputatio de risu.*

VENIAMVS nunc ad alteram eiusdem argumenti partem, quae discutiendum nobis exhibet quidnam risus sit, aliaque ad eum attinentia. Quaestio certe minime ridicula, & quae philosophos non parum exercet, de qua est illud Ciceronis secundo de Oratore. Quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, ubi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus, & quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. Neque enim ad hunc sermonem hoc pertinet, & si pertineret, nescire me tamen id non puderet, quod ne ipsi quidem illi scirent, qui profitentur. Haec ille. In primis autem quod spectat ad obiectum risus, siue ad ea, quae risum mouent, sunt, ut explicat Fracastorius in libr. de sympathia cap. 20. res nouae, repetinae, leues, ac ludicae, habentes argutiam quandam, & concinnitatem ad aliud; quales habentur faciae, & quae a mimis, seu personatis representantur, & extranea quaedam subito, ac concinno quodam casu facta, ut si quis eleganti gressu, & quasi per numeros incedens in lutum cadat.

Gignitur autem risus hoc modo. Offerente se nobis re iucunda, & quae risum excitare queat, perfunditur animus gaudio, & laetitia, qua affectum cor, morae impariens sese dilatat, magnaeque sanguinis effervescens, & vitalium spirituum fit diffusio, ad quam musculorum thoracis, ac praesertim diaphragmatis motus sequitur (est vero diaphragma membranula quaedam partim cornea, partim nervosa, praecordia a visceribus disiungens, quam Aristoteles tertio de partibus animalium cap. 1. succincturam vocat, eiusque munus esse putat, impedire ne vapores, qui de ventriculo attolluntur, cor laedant) ad diaphragmatis autem agitationem, & porrectionem extenduntur simul musculi, qui a lateribus buccae sunt, gestusque ille oris fit, qui risus vocatur, quo animi gaudium, & laetitia exprimitur. Erit igitur causa efficiens risus, principalis quidem anima; instrumentaria appetitus, & virtus motum exequens, simulque effusio sanguinis, & spirituum, qui sunt quasi anteambulones risus: finis, gaudij, seu laetitiae explicatio: forma ipsa oris, ac faciei deductio. Ita vero hunc in modum risus definitur solet. Risus est concitatio quidam animi ex re iucunda motus, ad conceptum intus gaudium explicandum, quo thoracis, & oris musculi impetu quodam mouentur.

Sunt autem quidam ad risum procliuēs, alij seueri. Nam cum obiectum

*Pulcher locus
Ciceronis de
risu.*

*Circa quae
excitetur risus.*

*Describitur
modus, quo
risus efficitur.*

Causa principalis, & instrumentalis risus.

Definitur risus.

Qui ad risum proni, qui tardi.

obiectum risus sit res noua: ij, quibus quidlibet nouum videtur, ut pueri, & plebs, ex causa hac facile ridet; non ita senes, & philosophi. Item quia obiectum risus est res iucunda, & lata, ducuntur assidue in risum ij, qui suapte ingenio hilares sunt, quales ferè esse solent, qui plurimum habent sanguinem, & eum dulcem, non biliosum, aut melancholicum.

His positis, ad dubitationem, cuius illustranda gratia haec praefati sumus, dicendum est risum quoad gaudium, & delectationem, quae illo significatur, pertinere ad vtrumlibet appetitum; quia gaudium proprie in voluntate, delectatio, etiam in inferiori appetitu cernitur, quoad ipsam verò oris, & faciei deductionem, in qua risus formaliter consistit, immediate oriri à facultate motum exequente, sicque ad eam, ut proximum illius effectum spectare.

QVAESTIO II.

Sit ne voluntas intellectu nobilior, an non?

ARTICVLVS I.

*Qui partem affirmatiuam sequantur, & quibus
eam argumentis probent.*

VERE, qui voluntatem, & intellectricem potentiam quasi duas sorores eodem partu editas, parique nobilitate insignes putant. Sed hos refellit Aristotelis, & aliorum philosophorum commune placitum, aientium species esse tanquam numeros, quia videlicet, ut duo numeri unitatibus pares esse nequeunt, sed quilibet ceteris maior, minorve est; ita duae inueniri species non possunt, quarum una dignitate naturae alteri par sit. Nec nobis aduerfatur D. August. lib. 10. de Trinit. cap. 11. cum ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem inuicem sibi aequales esse. Non enim id asserit de aequalitate perfectionis, quam quaelibet harum potentiarum in se habet, sed de ea, quam ex parte subiecti omnes fortuntur: quae haud dubie par est, cum omnes in eadem animae substantia, ut in subiecto haeant.

His ergo omissis, Henricus quodlib. 1. quaest. 14. Scotus in 4. distinct. 49. quaest. 4. eiusque magister Alexander Alensis 3. part. quaestione 80. membro primo, & quarta part. quaest. 92. membr. 2. art. 4. Albertus Magnus in 1. distinct. 1. quaest. 14. D. Bonauentura, Aegidius, Gabriel, Maior. Argeminas in 4. distinct. 49. Aureolus apud Capreolum in 1. distinct. 1. quaest. 1. Ockhamus ibidem quaest. 2. ad secundum principale, aliique nonnulli arbitrantur voluntatem nobiliorem esse intellectu. Quae opinio neque paucis, neque leuibus innititur argumentis, hisce nimirum. Ea potentia naturae dignitate alteri praestat,

Con. Comm. lib. de Anima.

P p p

cuius

*Risum quoad
gaudium esse
in appetitu,
quoad gestum
ad potentiam
motricem pertinere.*

*Consuetudine
qui aquam
utrique de se
runt nobilitatem.*

Locum D. Augusti exponitur.

Pro voluntate præstantia est 1. arg. in animæ nobilitate habitus.
cuius habitus, actus, & obiecta nobiliora sunt; sed ita se habet voluntas, est igitur nobilior quam intellectus. Maior propositio conspicua est: assumptio membratim ostenditur, ac primum quoad habitus, quia ut D. August. lib. 14. de Trinitate cap. 1. & Aristotel. lib. 6. Ethicorum cap. 7. inquit, sapientia est præstantissimus omnium habituum, qui ad intellectum pertinent: at charitas, quæ est habitus voluntatis tum sapientiæ, tum cæteris animæ ornamentis, ac donis excellit, ut testatur non solum idem Doctor 15. de Trinit. cap. 19. sed etiam D. Paulus primæ ad Corinth. 13. & ad Colossens. 3. Item quia D. Dionysius 7. capite cælestis Hierarchiæ choros Angelorum dignitatis ordine componens in supremo loco statuit Seraphinos, qui à charitate nomen habent, & infra eos Cherubinos, quia à scientia nuncupantur.

2. Arg. ex nobilitate actionis.
Deinde, quod voluntatis actiones melioris notæ sint, ostenditur; quia perfectius est mouere, quam moueri; voluntas autem, ut supra ostendimus, docetque D. Anselmus de conceptu Virginis cap. 4. tanquam Regina mouet cæteras potentias, & in hanc, atque illam partem pro arbitrio suo flectit, solaque de se pronuntiat; Sic volo Sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Et verò neque ipsa ratio dominium voluntatis subterfugit, cum eius ductu ab una re ad aliam cogitationem transferat. Vnde D. Bernardus in libro de libero arbitrio rationem pedissequam voluntatis appellat. Secundò probatur idem assumptum, quia id, quod possidentem simpliciter bonum reddit, optabilius est eo, quod non reddit simpliciter bonum; at amore, qui est actus voluntatis, redditur homo simpliciter bonus, non autem cognitione, quæ est actus intellectus; ut enim D. August. 11. de Civitate Dei cap. 18. sapienter ait, Vir bonus non dicitur, qui scit id, quod bonum est, sed qui diligit: vnde concludit in hominibus, qui rectè amant, magis amari amorem ipsum.

3. Confirm.
Rursus idem suadetur, quia in iis bonis, quorum vnum in alio non continetur, id habetur præstantius, cuius oppositum peius est, ut docet regula illa Topica ex Aristotele lib. 7. Ethic. cap. 10. Ea sunt meliora, quorum corruptio deteriora sunt; oppositum verò amoris peius est, magisque fugiendum, quam oppositum cognitionis, ut patet in odio Dei, & eiusdem ignorance: quippe multo detestabilius est Deum odisse, quam ignorare. Quartò idem corroboratur, quia actus amoris animam Deo magis vnit, quam cognitio; vnde Diuus Dionysius septimo capit. cælestis Hierarchiæ amori, non cognitioni, attribuit vim vniuentem, & transformatricem amantis in rem amaram.

4. Arg. ex nobilitate obiecti.
Postremo, quod voluntatis obiectum perfectius sit, ea ratio probat, quia id, in quod voluntas fertur, est ipsum bonum absolute sumptum, & perfectum, atque vltimus finis; obiectum autem intellectus est bonum quoddam particulare, nempe verum. Deinde, quia si obiectum intellectus esset nobilius, ob id fortè esset, quia ut aduersariæ partis auctores contendunt, abstractius est, at quod hæc ratio nul-

Occupatur ratio aduersariorum.

lum

lum habeat momentum, ex eo planum videtur, quia quantitas Mathematica abstractior est quam substantia sensibilis, cum hæc cadat sub sensum, illa sub solum intellectum; & tamen constat substantiam sensibilem multò esse quantitate nobiliorem. Item, quia virtus quanto minùs alligata, tanto est eleuator, voluntas autem minùs est alligata, cum eius actio non poscat recursum ad phantasma, ut actio intellectus.

ARTICVLVS II.

Concluditur intellectum voluntate nobiliorem esse simulque aduersariæ partis argumenta infirmantur.

ICET ea opinio pro qua proximo articulo differuimus, admodum sit verisimilis, nos tamen contrariam ut veriorē, ac peripateticæ doctrinæ magis consentaneam amplectimur cum D. Thoma tum aliis locis; tum 1. part. quæst. 81. art. 1. & Caietano ibidem, Durando in 4. dist. 49. q. 4. Paludano quæst. 3. Heruzo quodlib. 8. quæst. 9. Capreolo in 1. distinct. 1. quæst. 2. & dist. 3. quæst. 3. art. 1. Abulensi ad cap. 5. Matthari quæst. 33. Et ut simul nostram sententiam confirmemus, & aduersariorum refellamus argumenta, idem, quod illi, texamus probationis filum hunc in modum. Ea potentia nobilior censenda est, cuius habitus, actus, & obiecta excellentiora sunt: ita se habet intellectus si cum voluntate comparetur; est ergo nobilior. Probatur assumptio quoad habitus: quia si eos, qui vi naturæ acquiruntur, expendamus, nobiliores sunt habitus intellectus, v. g. sapientiæ, & prudentiæ, quam iustitiæ, cæterique habitus voluntatis; si autem supernaturalales spectemus (quanquam hic, ut rectè ait D. Thom. querimus de anima quod id ea, quæ supra ipsam sunt) excellentissimus omnium, qui intellectui à Deo infunduntur, nempe lumen gloriæ, nobilitate vincit excellentissimum eorum, qui voluntati donantur, videlicet charitatē. Nec obstat quod Seraphini ab amore appellationem habent: non enim eam accepere à nobilissimo dono supernaturali, quod in patria obtinent, sed à præstantissimo habitu operatiuo, quem in via habuerunt, id est, à charitate. Secundò, quia dici etiam potest inditum eis fuisse hoc nomen, non à nobilissimo ipsorum habitu, sed à propriis effectibus, quos erga alios exercent; est enim peculiare Seraphinorum munus ita inferiores docere, ut eos per illustrationem, admirabilemque doctrinam ad diuini numinis amorem singulariter inflamment. Iam verò quod actiones intellectus sublimiores sint, ostenditur, quia tamen voluntas alias potentias, ipsamque vim intellectiue quoad exercitium actus moueat & hac ex parte præcise spectatus intellectus voluntati cedat; tamē intellectus alium inuendi modum altiore vendicat; cuius merito

Ostenditur intellectum voluntati præstantius esse quoad habitus.

Idem ostenditur quoad actionem.

*Intellectus
est volun-
tatis.*

*Intellectus
in homine
quodammodo
primus
motor.*

*In actu in-
tellectus est
sistere felici-
tatem.*

*Cognitio
præstat amo-
ri in genere
entis.*

*Probatur in-
stitutum, quod
ad obiectum.*

*Ratione ve-
ri esse quod
diuinus, &
abstractus.*

voluntatem sibi subiectam habet, eamque simpliciter dignitate vincit. Mouet enim ordinando, regendo, imperando, ita ut sic quidem voluntas Regina, sed caeca, intellectuali egens luce, ipse verò intellectus sit imperator, qui voluntati leges figit, atque refigit. Adde quod voluntas in nullam rem ferri potest, nisi mota ab intellectu; quia nihil volitum quin cognitum; & tamē intellectus ad suum primum actum non præexigit voluntatis motionem: unde ut Angeli, qui coelestes sphaeras volunt, sunt secundū Deum primi motores huius mundi corporei; ita intellectus in paruo mundo, id est in homine, est primus post Deum motor, à quo voluntas, & appetitus, virtusque motiua, & tandem membra corporis ciuntur; uti D. Thomas 3. contra Gent. c. 25. edisserit. Deinde suaderetur propositum; quia actus intelligendi ex immanentibus omnium est magis intimus, voluntas enim dum operatur, quodammodo foras se dat; quia rapitur ad rem amatam: at intellectus intus manet, quia trahit ad se rem cognitam; multo verò præstantius est, ut annotauit D. Thomas q. 22. de veritate art. 11. vnumquodque habere in se id, unde perficitur, quam ad illud querendum foras vagari. Rursum, ille actus est nobilior, in quo hominis felicitas consistit, ut affirmat Aristoteles lib. 10. Ethic. c. 7. sed hæc consistit in contemplatione substantiarum separatarum, ut docet idem Aristoteles lib. 10. Ethicorum cap. 8. Igitur actiones intellectus nobiliores sunt, quam voluntatis. Neque his officit quod D. Dionysius vim vnitiuam, ad quam debet pertinere beatitudo, voluntati non intellectui tribuit. Loquitur enim ibi de vnione affectiua, per quam in amante, & amato est idem vel le, & nolle, non autem de vnione asserutiua, & comprehensiua, in qua consistit beatitudo. Nec item officit quod amore, non verò intellectu redditur homo simpliciter bonus; id enim tantum probat actum amandi in genere moris præstantiorem esse; non autem in genere naturæ, de quo nostra disceptatio est. Itaque dicimus actum amoris reddere hominem simpliciter bonum, quod ad mores attinet; cognitionem autem reddere illum meliorem, id est, perfectionem in genere entis, atque his etiā congruenter dicimus, licet amoris oppositum, quod ad moralem rationem spectat, deterius sit, quam oppositum cognitionis; tamen in genere naturæ, siue entis deterius esse oppositum cognitionis, quia aduersatur rei nobiliori, quæ est cognitio.

Ad extremum, quod obiectum intellectus obiecto voluntatis naturæ dignitate excellat, ex eo probatur, quia licet bonum si expendatur secundum rationem causalitatis præstantius sit, quam verum; siquidem præstantissima causalitas finis fundatur in rei bonitate, licet item bonum, & verum quoad mutua inclusionem paria sint, propterea quod vtrumque materialiter sumptum sub altero continetur, quia ut bonum est quoddam verum, ita verum est quoddam bonum, simpliciter tamen ratio veri præstantior est, quia est quid diuinus, & abstractus. Et tenim actu perfecto nihil voluntas appetit, nisi

nisi cum ordine ad existentiam, atque adeo concretè, cum bonum idē optetur, ut possideatur. In vero autem aliter res habet: intelligimus namque rem secundum suam quidditatem, ipsumque verum perfecta cognitione penetramus; esto nihil de illius concretionē, & existentia cogitemus. Quod autem aiunt ex maiori abstractione non argui ampliorem rei nobilitatem, ut in quantitate Mathematica, & in substantia sensibili planum videtur; dicimus cum Caietano prima parte q. 82. art. 3. ceteris paribus, nobiliora esse, quæ magis sunt abstracta; non esse verò cetera paria in re proposita, quia quantitas est accidens, substantia verò sensibilis, est substantia. Cum item colligunt intellectum minus esse eleuatum, quia est alligatus phantasmatis, non rectè colligunt; In primis enim hæc alligatio non omni conuenit intellectui, sed humano duntaxat; nec eidem in omni statu, sed ut superius exposuimus. Nostra verò disceptatio est de intellectu absolute sumpto. Præterea, cum voluntas non nisi cognitum appetat, sicut intellectus, dū hoc corpore tenetur, eget phantasmatis, ad intelligendum; eisdem, etsi remotè, indiget etiam voluntas. Postremò, Dependētia nostri intellectus à phantasmatis non tollit maiorem illam, quam diximus, simplicitatem, & abstractionem obiecti intellectus, quæ potissimum eius nobilitas, & præstantia aestimari debet. Quare ratum manet, obiectum intellectus facultatis absolute nobilius esse, quam obiectum voluntatis; & quoniam superiora argumenta non modo sententiam nostram confirmarunt, sed oppositæ partis rationes diluerunt, ut faciliè perspiciet, qui attenderit, non est cur ad ea separatim respondeamus.

*Quando ex
maiore ab-
stractione ar-
guatur ma-
ior nobilitas.*

*Dependētia
à sensibus
nihil de-
rogat intelle-
ctui huma-
no.*

QVÆSTIO III.

Vtrum voluntas re ipsa differat ab intellectu, an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars negativa quæstionis ostendi videatur.

D

VRANDVS in 1. dist. 3. quæst. 4. arbitratus est voluntatem, & intellectum non esse potentias re ipsa distinctas; sed vnā eandemque entitatem absolutam, quæ tamen propter ordinem, & relationem ad diuersos actus, videlicet, ad functiones intelligendi & volendi, duarum potentiarum rationem sortiatur. Hanc opinionem hisce ferè argumentis confirmare nititur. Virtus cognitionis expers fertur naturæ impetu, & non liberè in suum obiectum; sed voluntas agit liberè; non est igitur potentia cognitionis expers; atqui in superiori animæ parte, ad quam voluntas spectat, nulla datur vis cognoscens præter intel-

1. Argum.

lectum; ergo intellectus, & voluntas sunt una, eademque potentia. Maiorem suadet, quia oportet omne agens liberum de actu suo iudicare (alioquin neutriquam ipsi imputaretur) debetque per eandem potentiam, qua liberum est, tale iudicium exercere. Nec enim potentia libertatem habet quod inhereat in supposito libero, quia si ita res haberet, universae hominis facultates liberae forent; sed ideo suppositum liberum est, quia liberam habet potentiam; ergo si ad rationem libertatis pertinet habere actus sui iudicium, necesse est ut illa potentia, per quam homo liber est, sui actus indicatrix sit; quod non nisi facultati cognoscenti convenire potest.

2. Argum. Secundum, Non repugnat actus subordinatos ab eodem principio activo oriri, siquidem ab eodem Solis lumine, & aëris illuminatio, & calefactio proficiscitur, sed cognoscere, & appetere sunt actus subordinati, cum nihil nisi antecedente cognitione appetamus; possunt igitur ab eodem absoluto principio nasci, atque adeo una, & eadem res erunt voluntas, & intellectus.

3. Argum. Tertio, Si intellectus, & voluntas essent diversae potentiae, posset divina virtute elici actus voluntatis sine actu intellectus; sed non potest, quia nihil nisi cognitum amatur, ut docet D. Augustinus 9. de Trinitate c. 4. Non sunt igitur potentiae diversae. Maior probatur, quia si haec facultates distinguuntur, non alia erit dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus, nisi ut à causa partiali effectrici: quia nimirum intellectus partialiter concurret cum voluntate ad illius actus: Deus autem supplere valet omnem causalitatem efficientium causarum, ergo, &c.

4. Argum. Quarto, Illae potentiae non differunt re absoluta, quarum obiecta re absoluta non dissident, sed obiectum intellectus est ens, & obiectum voluntatis bonum, quae inter se reciprocantur, & in eandem realitatem incidunt, ergo & ipse intellectus, & voluntas eadem realitas erunt. Postremo quod haec fuerit Philosophi mens probat Aureolus apud Capreolum in 1. dist. 3. q. 3. quia Aristoteles libro 3. Ethicorum capite tertio, electionem appellat deliberativam rerum appetitionem & clarius libro 6. eiusdem operis cap. 2. asserit electionem pertinere ad appetitum intellectivum, vel ad intellectum appetentem; quibus verbis indicat intellectum, & voluntatem eandem esse animae vim.

ARTICVLVS II.

Negativam controuersiae partem veram esse, nec argumenta superius adducta concludere.

CONTRA istam sententiam, quae voluntatem ab intellectu re ipsa distinguit, vera est. Eam tuetur Divus Thomas in questionibus de veritate questione 22. articulo decimo; Capreolus in primo distinct. 3. quaest. 3. artic. 1.

Ferra

Ferrariensis ad caput 19. libri quarti contra Gent. Argentinas in primo distinct. 3. quaest. 2. & alij. Probatur verò primum, quia rationes totius generis differentes, cuiusmodi sunt verum, & bonum, non possunt terminare actiones unius, eiusdemque potentiae, sed diversae.

Secundo, quia potentiae, quantum una alteram mouet, & altera aliam dirigit, debent inter se re ipsa distingui; voluntas verò, ut superius diximus, mouet intellectum, & intellectus dirigit voluntatem. Tertio, quasi intellectus, & voluntas eadem animi vis esset; sequeretur nos voluntate intelligere, & intellectu velle; quod communis philosophantium consensus nequaquam admittit.

Respondemus igitur argumentis, quae oppositum suadebant. Ad primum, dicendum facultatem cognitionis expertem, id est, quae neque intelligit, neque praeeuntem sequitur notitiam, naturae impetu, & non libere in obiectum ferri: at voluntas, etsi rem non cognoscat, sequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda, vel declinanda obicitur. Nec oportet, ut omnis facultas libere agens, & cui actus liberi imputantur, de suo actu iudicet; sat enim est, ut de eo iudicium ferat alia potentia coniuncta, à qua regitur, & quae illi quasi lumen praestet. Itaque fatemur ut potentia libertatem obtineat, non sat esse inherere eam libero supposito, ut recte probat argumentum: negamus tamen necessum esse, ut ipsa sui actus iudicium exerceat, sufficit enim posse arbitrato suo proprium actum exercere, vel suspendere, esto praedictum iudicium ab alia facultate ipsam regente, in qua libertas ut in fonte, & radice insidet, administratur.

Ad secundum dicendum, quando actus sic inter se subordinati sunt, ut non solum alter sine altero obiri nequeat, sed unus necessitate naturae ex alio consequitur, quo pacto se habent illuminatio Solis, & calefactio, tunc eiusmodi actus ab eadem facultate oriri posse. Verum actiones voluntatis, & intellectus non ita procedunt, quandoquidem vigente intellectus notitia, in potestate voluntatis est proprios actus cohibere.

Ad tertium responderet Capreolus non posse actum voluntatis elici absque notitia intellectus, posse tamen absque ea conservari. Nobis dicendum potius videtur cum alijs, licet vi naturae non nisi cognita amemus, tamen actum voluntatis & elici, & conservari diuinitus posse absque notitia. Enim verò notitia concurret tum efficienter, tum obiectivè, atque adeo formaliter extrinsecè ad actionem voluntatis: si autem de eiusmodi concursu effectiuo loquamur, planum est posse illum à Deo suppleri tam ad eliciendum primum, quam ad conservandum actum voluntatis, concursum verò formalem extrinsecum, quem praestat notitia, quatenus voluntati rem amandam, aut fugiendam obicit, non est cur negemus posse divina virtute suppleri, hoc est, posse voluntatem in obiectum tendere, esto id non ei actu representetur ab intellectu: nec enim hoc vllam inuoluit

Ad 1. argum. partis affirmantis.

Ad libertatem voluntatis non requiri quod ipsa cognoscat.

Ad 2. arg. Quia ratione actus voluntatis, & intellectus sunt inuicem subordinati.

Ad 3.

Posse elici, & conservari diuinitus actum voluntatis absque vlla notitia.

Palud. in 4. d. 49. q. 1. art. 1. num. 25. ad 7. Argent. in 1. dist. 3. q. 1. art. 4. Ockham. ibid. 2. 15. ad 7.

inuoluit repugnantiam, etsi contradictio aperta sit dari actum voluntatis, quin in obiectum feratur, cum ipse actus nihil aliud sit, quam progressio quedam, seu tendentia in proprium obiectum. Itaque non repugnat tendere voluntatem in obiectum non representatum, etsi fieri nullo modo queat, ut dum operatur, non tendat in aliquod obiectum.

Ad 4. Ad quartum neganda est maior propositio. Namque licet distinctio formalis, & specifica potentiarum, atque actuum desumenda sit ab obiectis, realis tamen distinctio non inde absolute petenda est, quasi eadem res nequeat actus potentiarum se ipsa differentium terminare. Adieciimus, absolute, quia ipsa quoque realis distinctio ex rationibus obiectorum interdum arguitur: siquidem cum hæc toto genere discrepent, iudicium est potentias realiter inter se distingui, ut superius dicebamus.

Ad ultimum. Ad ultimum responderetur, ex neutro illorum locorum deprehendi Aristotelis mentem fuisse voluntatem ab intellectu re non distinguere: solum enim insinuat ibi Philosophus electionem ab intellectu simul, & à voluntate pendere; cui consonat illud D. Thomæ de veritate quæst. 22. art. 5. dicentis, electionem aliquid in se rationis, & aliquid voluntatis habere.

QVÆSTIO IIII.

Vtrum ut voluntas suum eliciat actum, requiratur in intellectu iudicatrix notitia, an non.

ARTICVLVS I.

Quæstionis in affirmantem partem disputatio.

Actus quatuor proprii vis intellectus deservantur.

Non requiritur iudicium prædictum aut discursum, ut operetur voluntas.

PRÆMITTENDVM in hac controuersia est, quatuor actus, quod ad præsens institutum facit, in nostro intellectu esse posse. Quorum primus est notitia apprehensiva. Secundus iudicium, quo intellectus rem apprehensam iudicat bonam, aut malam esse. Tertius iudicium aliud, seu practicum dictamen, quo intellectus rem, quam præcedenti iudicio bonam, malamve esse decreuerat, censet amplectendam esse, aut declinandam. Quartus denique est discursus, seu practicus syllogismus, quo ratio huiusmodi dictamen concludit. Omnes igitur convenire videtur, licet interdum ex parte intellectus omnes illi actus præcedant, ut in viris prudentibus, qui res præsertim magni momenti non nisi maturo consilio, & deliberatione aggrediuntur: simpliciter tamen, ut voluntas in actum prodeat, non opus esse practico syllogismo. Quod satis liquet in subitis, ac repentinis motibus, quos appellant primò primos. Nec verò magna difficultas est num etiam ad actiones

actiones humanas, ac liberas dictamen illud practico syllogismo conclusum exigatur, passim namque experimur multa nos velle, multa nolle absque eo dictamine. Tota igitur controuersia in eo consistit, an requiratur iudicium, quo intellectus decernat obiectum bonum, aut malum esse, salutare, aut noxium, iucundum aut molestum.

Porro duæ sunt hæc de re sententiæ. Prima Scoti in secundo distinct. 6. quæst. 1. Gabrielis ibidem art. 3. dub. 2. & Marsilij in 2. quæstione 16. art. 1. existimantium non requiri tale iudicium; sed sufficere notitiam apprehensivam, imò cum hæc duplex esse possit, alia simplex, quæ nimirum sit citra compositionem, aut divisionem; alia complexa, quæ apprehendimus significatum alicuius propositionis, ut pharmacum sanum esse; inquit sufficere ad actum voluntatis solam apprehensionem simplicem. Quæ opinio ita suaderetur. Notitia, per quam voluntati proponitur obiectum materiale, & formale simul, id est, tum obiectum in quod tendit, tum ratio tendendi in illud, sit est ut voluntas actum edat circa tale obiectum; atqui per simplicem notitiam potest representari voluntati obiectum materiale, id est, res bona, & formale, id est, illius bonitas: ergo ea sufficit ut voluntas actum suum exequatur.

Non requiritur iudicium speculativum, est multoties placitum.

Secundò, Non minorem efficacitatem habet voluntas, quam appetitus sensitivus, ut tendat in proprium obiectum, sed ut appetitus sensitivus brutorum in obiectum suum feratur, sit est apprehensio simplex interno sensu exhibitæ; ergo ut voluntas in suum tēdat, sufficiet simplex apprehensio facta per intellectum.

2. Argum.

Tertiò, Motus primò primi ideo tales dicuntur, quia absque rationis iudicio exercentur; ergo non ad omnem actum voluntatis requiritur iudicium. Antecedens probatur, quia si ad eos motus iudicium interveniret, essent utique in nostra potestate, possetque in his peccatum reperiri, quod communis Theologorum consensus negat.

3.

Quartò, Qui characteres præpropere delineant, ac citharâ pulsant, tot actus voluntatis, quot digitorum motus, edunt; cum digiti non nisi voluntatis imperio creantur: & tamē non est verisimile tot præcedere iudicia, quot sunt flexiones, motusque digitorum, præsertim cum interdum scribant, vel pulsent aliud cogitantes; videtur ergo perspicuum non ad omnes actus voluntatis iudicium præexigi.

4.

ARTICVLVS II.

Disputatio controuersie in partem, quæ negat.

LTERA opinio est Gregorij in primo distinctione 3. quæst. 1. art. 1. Aliacensis ibidem quæstione 3. Gernalij in tractatu de notitiis in prima divisione notitiæ quæst. 1. Videturque D. Thomæ ad caput tertium huius libri, & in prima secundæ quæstione 9. art. 1. ad 2. & in secundo distinct. 7. quæst. 2. art. 1. aliisque in locis; quam etiam nonnulli de recentioribus Con. Comm. lib. de Anima.

*Ad actus ap-
petitus requi-
ri notitiam iu-
dicatiam.
1. Ratio.*

Theologis nostræ ætatis defendunt. Nimirum requiri ad actum cu-
iusvis appetitus iudicativam notitiam; Ad actum quidem volunta-
tis notitiam intellectus; ad actum appetitus sensitivi notitiam sen-
sus interni. Quod probatur primò, quia nullus omnino appetitus
aliquod obiectum appetit, nisi ei appareat conveniens; nec refugit,
nisi appareat repugnans: sed ut ita appareat, non sat est apprehendi
ipsum, & eius convenientiam, aut repugnantiam: sed oportet, ut de
ipsa convenientia, repugnantiave iudicium feratur; ergo nullus da-
tur actus appetitus absque notitia iudicativa. Maior probatur, quia
alioquin sequeretur tam convenientia appetitui, quam eidem repu-
gnantia æque appetibilia esse, cum omnia indiscriminatum, ut appe-
tibilia apprehendi queant, siue re vera sint, siue non. Rursus ostendi-
tur eadem maior propositio, quia cum quis anceps est, ac dubius de
re aliqua facienda, ut de prosecutione in patriam, sæpe efformat apud
se hæcæ propositiones apprehensivas; Bonum est proficisci; Non est
bonum proficisci, & tamen nulla earum sat est, ut iter arripiat, vel
omnino decernat non ire. Hoc autem non aliunde provenit, nisi quia
sola rei apprehensio non sufficit, sed requiritur assensus, quo intelle-
ctus assentiatur, iudicetque id, quod ut bonum apprehendit, re vera
bonum esse, siue talis assensus verus sit, siue falsus, quod hoc loco vo-
camus apparere bonum: ergo &c.

2. Ratio.

Secundò, idem ex eo ostenditur, quia experientia est bruta ani-
mantia nunc moveri ad obiecta, quorum habent simplices notitias,
nunc non moveri, ut patet in equo, qui ad potandam aquam, quam
videt, non fertur, nisi cum sitit: cum igitur appetitus sensitivus natu-
raliter, & non liberè sequatur cognitionem sensuum: utique videtur
id non ab alia causa proficisci, quam quia sola obiecti apprehensio
non sat est ad appetitum movendum, sed requiritur iudicium, quo
res apprehensa cõveniens æstimeretur, quod iudicium, quia non sem-
per adest, fit inde ut appetitus sensitivus non semper in rem obie-
ctam feratur.

3. Ratio.

Tertio, idem stabilitur auctoritate Aristotelis hoc in libro cap. 3.
text. 15. 4. ubi ita scripsit. Cum opinamur, id est, iudicamus aliquid
malum esse, atque terribile, continuo perturbamur: similiter & cum
opinamur quidpiam esse tale, ut in illo sit confidendum; at cum ima-
ginamur talia, id est, cum absque iudicio apprehendimus, petinde af-
ficimur atque si in pictura eadem spectaremus. Præterea eodem lib.
cap. 9. text. 46. docet appetitum non moveri ab intellectu contem-
plante, sed pratico; quia ille nihil amplectendum, aut declinandum
præcipit, ut hic. Videtur ergo philosophus sentire ad obeundas ap-
petitus actiones non sat esse notitiam apprehensivam, sed necessario
iudicativam requiri.

• ARTI

*Utraque pars controuersia probabilis censetur, utriusque
argumenta diluuntur.*

E

SUPERIORIBVS duabus sententiis, neutra nobis
improbabilis, aut Peripatetica doctrina repugnans vi-
detur. Quare utriusque argumenta diluimus, ut quam
quisque magis probarit, defendat. Ad primum eorū, quæ
pro affirmatiua parte attulimus, respondendum erit, obiectū forma-
le appetitus, in quod actus appetitus fertur, non esse bonum quodli-
bet modo; sed bonum, quod tale esse iudicatur. Ad secundum con-
cessa maiori propositione, neganda est minor, dicendumque licet in
brutis animalibus non detur compositio, aut diuisio; dari tamen iu-
dicia sensitiua compositionis, & diuisionis vicem subeuntia, quibus
iudicant obiecta sensibus apprehensa, iucunda esse, aut noxia, prose-
quenda, aut declinanda, ut docet D. Thom. 1. part. quæst. 83. art. 1. &
de veritate quæstione 14. articul. 2. Non conficiunt autem bruta
propositiones, cum prædicta iudicia efformant, quia non iudicant ex
inquisitione, aut collatione, ut homines: sed solo natura ductu, at-
que instinctu. Ad tertium dicendum est etiam motus primò pri-
mos voluntatis exerceri præunte iudicio, non tamen libero, sed su-
bito, ac sine vlla deliberatione tam formali quam virtuali. Quæ ta-
men deliberatio necessaria est, ut in eiusmodi actionibus peccati la-
bes inueniri queat. Ad quartum responderi solet tot esse iudicia,
quot motus digitorum, sed quoniam ea celestissime sunt, ita ut a
nobis non discerni. Quod equidem licet mirum videatur, non ta-
men à veritate alienum existimari debet. Neque enim negandum
est cum, qui scribit diuersas effingere diuersorum characterum con-
ceptiones, quibus quam literam, quove modo delineare debeat, ap-
prehendit. Quare pari ratione poterunt simul ab eodem diuersa iu-
dicia efformari.

Ad primum verò eorū, quæ pro altera sententia adducta sunt,
respondendum erit, ut obiectum appareat bonum, non esse opus iu-
dicatiua notitia, sed sufficere apprehendi obiectum vestitum con-
gruenti bonitate. Verum quia non omnia sub prædicta bonitate æ-
què apprehenduntur, inde esse quod non omnia æquè appetimus,
aut declinamus, sed nonnunquam dubij hæremus. Ad secundum ad-
missa experientia, dicendum id non provenire ex eo, quod necessaria
sit iudicatoria notitia, sed quia cum animal satiatum est, vel ita male
affectum, ut aquam, aut cibum fastidiat, non apprehendit esum, po-
tiusve, ut quidpiam sibi iucundum, aut conueniens. Ad Aristotelem
verò dicendum, eum priori quidem loco nihil aliud voluisse, quam
nos interdum non commoueri rebus, quas imaginamur, quia simul
intelligimus eas non ita se habere, sicut à nobis imaginatione
effinguntur; quemadmodum cum res pictas videmus, quia scimus

*Ad 1. arg. 1.º
sententia Scotti.*

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

*Ad 1. rationem
sententia D.
Thom.*

Ad 2.

Ad 3.

cas solam rerum similitudinem, non res ipsas aspectui exhibere, ideo ex eorum intuitu nec ad metum, nec ad spem, aliūve eiusmodi affectum concitantur. Posteriori autem loco egisse de sola motione, quæ sit imperio intellectus, non de ea, quæ requiritur ad ciendam voluntatem proponendo illi obiecti convenientiam, aut repugnantiam; illa enim necessario ab intellectu practico proficiscitur, hæc non item.

QVÆSTIO V.

Vtrum ad animantium motum vis dirigens, impellens, & exequens concurrat; nec ne.

ARTICVLVS I.

Disceptatio questionis in partem negatiuam.

Ad dictum
motum non
concurrere
vim dirigē-
tem.
1. Ratio.

Quod ad motum animantium non concurrat in primis vis dirigens, quæ in homine ratio; in brutis imaginatio est; probatur primū, quia constat nonnullos somno oppressos è lecto surgere; & hūc illūc oberrare, quorum tamen motus non potest ratione dirigi, cum ratio in somno ligata sit. Item appetitus sensitius potest in nobis citra regimen rationis, solo interni sensus ductu motum efficere: non est igitur ad id necessaria facultas intellectus dirigentis. Probatur assumptum, quia interni sensus non sunt in homine deterioris notæ, quàm in brutis animantibus; in his autem sufficit imaginatio ad dirigendum motum.

Non itē vim
impellentē.

1. Ratio.

Quod autem facultas impellens, id est, appetitus nō efficiat motum in homine, probatur, quia, ut superius ex Aristotele primo politicorum cap. 3. commonuimus, intellectus, seu ratio imperat irascibili, & concupiscibili politico principatui, eo quod appetitus sensitius habet aliquid sibi proprium, quo rationis imperio obniti possit. Quare si ad motum necessaria esset actio appetitus; sequeretur non semper ad imperium voluntatis cieri membra, sed interdum inhiberi motum appetitu reluctante; quod tamen aduersatur & experientie, & Aristoteli eodem loco affirmanti corporis membra quoad motum obsequi rationi despotice, id est, amore sexuorum, qui facultatem non habent in re aliqua resistendi imperio præcipientis; cum nihil proprii iuris obtineant. Item imperfecte animantes, ut vermes, & lumbrici disseci, ac sine corde, proindeque sine influxu appetitus, qui in corde residet, obediunt arbitrarios motus; ergo eosdem obibunt etiam reliqua animata sine prædicto influxu, præsertim cum ea, quæ excellentioris naturæ sunt, paucioribus egeant adminiculis ad operandum. Rursus, Imaginatio, de cuius vi, & effi-

Hæc lib. c. 23.
qu. 1. art. 3.

cacitate tam multa ab auctoribus prodita sunt, videtur posse per se membra cieri; cum sola imago rei interius obiecta corpus varie permuet. Non igitur imaginationis munus tantummodo est ad motum dirigere, sed etiam motum ipsū citra appetitus consortium, & coefficientiam administrare.

Quod ad vim executricem motus attinet, non distingui illam ab appetitu videtur ex eo concludi, quia superuacaneum est diuersam aliam ad percipiendum motum facultatem inducere; tum quia si motus esset actio tantum imperata ab appetitu, non verò elicitā; cum actus imperari aliquando præueniat appetitum, nonnunquam motus animalis appetitum antecederet, quod non ita est. Item quia natura semper facit optimum, quod potest; melius verò est ac præstantius motum animalis elici à facultate animalis, qualis est appetitus, quàm à potentia vitali tantum, cuiusmodi foret quæcunque alia virtus motiua. Postremo, quia hæc videtur esse expressa sententia Aristot. hoc in lib. cap. 9. text. 44. & toto ferè ca. 10. ubi de principio efficiente motus localis animalium disquirens, concludit esse appetitum; quod etiam præstat eo libro, quem de motu animalium conscripsit.

Idem probatur de vi executrice.

1. Ratio.

2.

3. Ratio.

ARTICVLVS II.

De duplici facultate; altera motum dirigente, altera imperante.

Legit Fern.
libro 5. de
anim. facul.
cap. 9. & 10.
Th. à Vega
ad c. 31. art.
medica.

Re explanatione huiusce controverſiæ obseruandum est ex D. Thoma opusculo 35. de motu cordis, in animantibus duplicem esse vim motricem; vnam naturalem, aliam animalem. Naturalis dicitur ea, quæ solo naturæ impetu agit; nec antecedentem apprehensionem requirit, cuiusmodi est vis pulsantis, quæ cor dilatationis, & constrictionis motu ciet, & arterias pulsant, habetque in corde originem. Animalis est, quæ præcurrentem notitiam sequitur, cuiusque motus arbitrarius vocari consuevit.

Duplex in
animantibus
virtus moti-
ua natura-
lis, & anima-
lis.

Secundò, animaduertendum est eorum, quæ animali motu concitantur, tria esse genera. In primo continentur, quæ solo tactu, & gustu pollent, mouenturque duntaxat intra se, diducendo, & contrahendo intus membra, cum alioqui secundum se tota stabili sede vitam degant, ut conchylia. Hæc autem plantarum motum, quæ terræ fixis hærent radicibus, parum excedunt; ita ut inter animalia, & plantas, quasi medium obtineant. Secundum genus est eorum, quæ vim sensutricem perfectam habent, nec solum præsentia, & quæ tactu explorant, sed etiam absentia dignoscunt. Sed enim ex his quedam solo naturæ instinctu operantur, nec præstituant sibi finem suæ actionis, aut motus; videlicet belluæ: alia contra delectu agunt, & ex fine, quem sibi proponunt, operantur; nimirum homines,

Triplex ge-
nus eorum,
quæ animali
motu cietur.
Primum.

2.

3.

qui ut inter cetera animantia principatum habent, ita nobiliorem suorum subeunt, & in tertio atque eminentiori corporum vincuntium gradu consistunt.

Porro, non quæritur hoc loco de naturali motu, sed de arbitrio; nec verò de hoc ipso vniuersim, sed de motu progressionis, de quo etiam in extrema huius libri parte disseruit Aristoteles.

1. Conclus. Sit prima conclusio. Ad motum progressionis concurrunt vis dirigens quæ in hominibus ratio est, in ceteris animantibus imaginatio. Hæc conclusio est Aristotelis hoc in libro cap. 4. text. 16. & cap. 10. text. 48. D. Thom. eodem loco. Auicennæ 6. Naturalium. Sui detur autem, quia progressio instituta fuit à natura ad convenientiam inuestigandam, & declinanda aduersa, quod præstari nequaquam poterit, nisi detur vis aliqua repræsentans istiusmodi obiecta appetitui, ipsumque pro re nata in hanc, aut illam partem inflectens: præsertim cum appetitus ex se indiscriminatum se habeat ad hoc, illudve prosequendum, aut vitandum: hæc autem vis est ratio, vel imaginatio.

2. Conclus. Secunda conclusio. Appetitus concurrunt ad motum progressionis, ut causa agens, ac per modum imperantis. Hæc etiam est Aristotelis hoc in libro cap. 10. text. 12. & Auicennæ 7. naturalium. D. Thomæ opusculo 43. c. 4. & lib. 1. contra Gentem. 32. Ferrariensis ibidem, & aliorum. Probatur verò ratione, quia eum progressio sit, uti diximus, ad querenda salutaria, & declinanda aduersa sensu cognita; ad appetitum verò pertineat affectus amoris, aut fugæ talium rerum, consentaneum est ut motus, quo ad eas tenditur, ab appetitu coëfficiatur & impetetur. Hoc tamen interest, quoad hanc motionem inter homines, & belluas, quod appetitus belluarum non mouetur ab alio superiori appetitu; hominum verò moueatur; nimirum à voluntate. Ideoque appetitus sensitivus in homine habet se uti cælum infans, quod superioris vertigine circumuoluitur.

ARTICVLVS III.

De vi executiui motus.

3. Conclus. Quædam est vis executiua motus in membris inhaerentem.

Hanc vim distinguunt re ab appetitu.

TERTIA conclusio. Præter appetitum, danda est virtus quædam inhaerens membris, quæ motum proximè exequatur. Hanc etiam ratio comprobatur, quia cum functiones ab appetente virtute elicitæ, eique propriæ, immanenter sunt, motus verò progressionis sit actio transiens; necessario præter appetitum constituenda erit alia virtus membris insita; quæ talis motus administrata sit. Differre verò istiusmodi virtutem, non definitione tantum, sed etiam re ab appetitu, liquet primum ex distinctione organum; hic enim in corde sedem habet, illa in musculis toto corpore extensis. Secundò, quia cum in subiectis separatis facultas mouens ab earum appetitu intellectiuo realiter dissideat, ut

Legi Ferr. li. 3. de anim. qu. 18. & 2. contra Gentem. cap. 82.

Legi si placet qua diff. 4. ad libros Ethic. diximus.

secundo de cælo cap. 5. quæst. 7. ostendimus; multo maiori iure in rebus materia prædictis distinguatur, cum minimè conueniat, ut quæ in rebus corporeis unita sunt, in incorporeis, & excellentioris naturæ, in multitudinem degenerent. Itaque actio virtutis motum exequentis eo pacto ab appetitu dependet, ut non ab eo, tanquam à propria, & adæquata eius causa eliciatur, sed impetetur, ad eum ferè modum, quo voluntas appetitum sensitivum in nobis concitat, quæ sic in eum motionem, dominumque exercet, ut nihilominus appetitus suum actum ab se immediate promaticeo tamè discrimine, quod membra ad motum perficiendum rationi, & voluntati despotice obsequant; appetitus autem ad obiecti sui fugam, vel prosecutionem non nisi politice, & ciuilitè obtemperat; ut fuit à nobis superius declaratum.

Quæret tamen aliquis utrum cum appetitus motricem facultatem concitat, præter id per aliquam præuiam actionem in ea receptam, ad quam deinde motio virtutis cōsequatur, an aliter? Respondemus non requiri talem actionem, quæ actum facultatis mouentis, ut quidpiam ab eo distinctum præeat, sed appetitum, ut agens vniuersalius, concurrere vnà cum virtute mouente, ut cum causa particulari, atque ita edi motum ab vtrâque causa per vnum, eundemque impulsu à duabus causis profectum; ab vna, ut vniuersali, & impetante, ab altera, ut à particulari, ac priuatim eliciente. Quo etiam pacto intellectus voluntatem; voluntas appetitum inferiorum mouere consuevit.

Existit etiam hoc loco dubitatio, num prædicta facultas motum actiue exequatur. Diuus Thomas secundo contra Gentes capite 82. docet eam non tam efficienter, quàm dispositiue ad motum cōcurrere; quia videlicet membra præparat, redditque apta, & obedientia ad excipiendum motum, quæ efficit appetitus, & prima parte quæstione 75. art. 3. ait actum huiusce virtutis non esse mouere, sed moueri. In eandem sententiam descendit Ferrariensis loco citato contra Gentes, & quæst. 18. huius libri, sed ea nobis minùs placet, præterea quod facultas exequens motum censetur à philosophis inter animales potentias, ut constat ex doctrina Aristotelis libr. 2. huius operis cap. 3. text. 27. & lib. 3. c. 9. à text. 41. ubi animalem vim distribuit in vegetantem, sentientem, appetentem, loco mouentem, & intelligentem; at omnis animalis facultas simpliciter est potentia actiua, cum ad animales functiones obeundas detur. Quapropter vis motum exequens simpliciter existimanda est actiue concurrere ad motum, præsertim cum ad illum recipiendum videantur membra aliunde iam aptè disposita, videlicet ex compositione, & temperie aliarum qualitatuum, quibus constant. Alioqui dixerint etiam in organis sensuum, præter ipsas vires sensitivas, dari peculiare facultates à figura, & temperamento diuersas, quibus organa ad sensationes recipiendas apta reddantur, quod tamen à communibus philosophantium placitis omnino abhorret.

Membra despotice appetitui politice voluntati obediunt.

Appetitum esse causam vniuersalem, & vim motricem partem.

Virtutem motum actiue concurrere ad motum.

Deriuatur

Vnde deriue-
tur vis exe-
cutrix motus.

Deriuatur autem isthæc vis motum exequens (vt primo de gene-
ratione ex Hippocraticæ scholæ consensu ostendimus) remotè qui-
dem à corde tanquam à fonte omnium virium, ac functionum, quæ
animantibus conueniunt, proximè autem à cerebro: cuius rei vel il-
lud est argumentum, quod inde mouentes nervi ortum habent. Item
quia obstructa eiusmodi via confestim cessat membrorum motio,
obstupescendo toto corpore. Non probauimus tamen loco citato
Medicorum sententiam arbitrantium nullam animalem vim fixæ, ac
stabiliter in membris hæere; vt potentiâ videndi in oculo, mouen-
di in musculis; sed omnes influentes esse, ac per modum cuiusdam
irradiationis à cerebro illabi, & nunc subtrahi, nunc redire: nec præ-
ter hunc quasi commeantem radium aliam dari innatam facultatem
ad sentiendum, vel mouendum; quod placitum quoniam alibi ex
professo confutauimus, non est cur iterum in eo improbando im-
moremur.

Quæ duo re-
quirat virtu-
tis motrix
organum.

Quod verò ad organum motus spectat, omittis cōtrouersis, ad-
uertendum ex Galeno lib. 12. de vsu partium, & Vesalio lib. 2. cap. 2.
ad idoneum motus instrumentum duas requiri conditiones, vnam
vt sensu polleat; aliam vt impulsu edat, quarum neutra sine altera
potest consistere; & quoniam ad mouendum necessaria est firmitas,
& consistentia, ad sentiendum verò mollicitudo (vnde ea quæ prædu-
ra sunt, vel nullum, vel nimis hebetem, & obtusum sensum gerunt)
excogitauit solers natura rationem, qua vtrâque mirificè coagmen-
taret: coniunxit enim ligamentum, quod aliquantulum est durius
cum nervo, qui mollior est; & vtrumque, id est, ligamentum, ac ner-
uum in minutas partes quasi secuit, & carne, nervis, arteriisque im-
plicuit; quæ coaceruatio musculus dicitur; atque hic à philosophis, &
medicis traditur instrumentū virtutis motiue, quod tam latè in ani-
mantium corporibus diffunditur, quàm latè parent membra, quæ ad
arbitrarium motum subeundum idonea sunt.

Musculos or-
ganum esse
virtutis mo-
tiue.

Membra, vt
mouentur spi-
ritu animæ
lium copiam
exigere.

Sed nequibit motoria facultas hoc vti instrumento, nisi id con-
gruis qualitatibus imbutum sit, quatum defectu interdum membra
trahunt, motuque omni destituuntur; opus etiam est, vt membra
perenni animalium spiritu affluxu foueantur. Cuius rei illud,
præter alia, indicium habetur, quod in animi deliquio, & timore ve-
hementi corpus sustinere nequimus, animali spiritu, qui membra
fulcibat, ex toto corpore ad cerebrum confluente. Quod
etiam in causa est, vt qui in gyrum aguntur, subito con-
cidant, atque interdum sopiantur: quia nimirum
spiritus per nervos rectâ deducendus cir-
culari illo flexu à nervorum ini-
tiis aberrans aliò
vergit.

Rotantes se in
orbem cur ver-
tigines patiun-
tur, & con-
cidunt.

Cap. 3. q. 3.
art. 1.

Hoc lib. ca. 1.
q. unica a. 3.

ARTI

Occurritur argumentis initio propositis.

S

VPEREST nunc primi articuli argumentis responde-
re. Ad primam partem eius, quod initio proposuimus, di-
cendū licet in somno iudicij libertate careamus, non im-
pediri tamen nobis actionem intellectus, & imperfecta
quædam iudicia; cum planum sit multos inter dormiendum vniuer-
salia concipere, & disputare; non requiritur verò ad motum vt cum-
que à nobis exercendū iudicij, aut rationis libertas, vt etiâ in ebriis,
& phreneticis videre est. Ad secundam eiusdem argumenti partem
respondendum, licet appetitus sensitivus imperatè voluntate, & ra-
tione dirigente nequeat membrorum motum inhibere: aut secus,
quàm voluntati placeat, inflectere; posse tamen intellectu aliud co-
gitante, ac non iubente voluntate, corporis mēbra in deliberato mo-
tu cedere, vt sæpè accidit. Non proinde tamen concursum illarū supe-
riorum facultatum superuacaneum esse, cum ad motionem delibera-
tam necessarius sit. Nec verò in homine de inferioris appetitus di-
gnitate quidquam detrahit, quod non per se, ac vi sua tantum mem-
bris motionem inferat. Etenim vt Caietanus prima parte quæst. 81.
art. 3. annotauit: licet in nobis natura sensitiva nobilitatem capitis,
quàm in belluis habet, non obtineat: cōpensatur ei tamen ea iactura
propter coniunctionem, & commercium cum ratione, & appetitu
intellectivo; perficitur namque, & attollitur id, quod est inferius, vi-
cinitate sublimioris, quamvis substat, quod tam in iis, quæ ad mores
pertinent, quàm in politicis conspicuū est, siquidem perfectius ope-
rantur virtutes, vt obediētes charitati, quàm sola; nobiliorque est
regi assistere, quàm villæ regimen tenere. Ex dictis collige nihil re-
pugnare, quominus ij, qui somno oppressi cursitant, interdū absque
intellectu potentia influxu sola imaginatione, & appetitu motri-
cem vim excitante, progressionis motum administrēt: cum id etiam
vigilantibus frequenter eueniat.

Ad rationē
primi arg.

Ad 2.

Nihil de-
gat appetitus
hominis potē-
tyi subiecti su-
perioribus.

Hoc lib. 2. 2.
q. 2. art. 2.

Secundum verò argumentum solues dicendo ad primam eius par-
tem, licet appetitus quoad alios actus politice rationi obediat, quoad
membrorum tamen motionem, non nisi despotice obrēperare. Hæc
nobis solutio placet, non quæ cōcedit rationem, & voluntatem im-
mediatè, ac sine interuētū appetitus mēbra cedere. Ad secundam nul-
lum animal quantumvis minutum, atque imperfectum loco moue-
ri sine influxu appetitus, & imaginationis; nec vllum esse, quod his-
ce facultatibus natura sua orbatum sit: licet imperfecta non eas ha-
beant certa corporis parte definitas, vt alibi diximus. Vnde est quod
lacertæ, vermes, aliaque eiusmodi post dissectionem viuunt, ac mo-
uentur, quia etiam diuisa imaginationē, & appetitum in partib. reti-
nent. Tamen si fatendū sit Aristotelē, cum proximis capitib. de motu
egit, de eo tantum vel præcipuè saltem disseruisse, qui perfectis ani-

Ad rationē
2. argum.

Ad 2.

Omne ani-
mal ex appe-
titu, & ima-
ginatione mo-
uetur.

Con. Comm. lib. de Anima.

R r r manri

Ad 3. mantibus conuenit. Ad tertiam negandum est quod assumit, dicendumque imaginationem non per se, sed interuentu appetitus, cui tristitia, aut leta, horrida, aut iucunda obicit, humores concitare, & sanguinem, ac spiritus mouere: sicque variè corpus afficere. Lege D. Thomam 1. part. quæst. 117. art. 3. & lib. 3. contr. gent. cap. 103.

*Ad 1. rationem
3. argum.*

Vltimum argumentum diluitur inficiando non distingui vim motus executiuam ab appetitu; Ad primam verò aduersariæ partis rationem negandum est actionem, qua membris motus imperatur, præire appetitui. Ad secundam, naturam facere optimam, quod potest, sed nec fuisse conueniens, nec potuisse motum elici tantummodo à facultate appetente ob eas rationes, quas circa tertiam conclusionem adduximus. Præterea motum progressiuum animalium re vera ab animali virtute proficisci, cum non nisi appetitu imperante, & concurrente efficiatur. Nec virtutem motiuam membris insitam ad facultates vitales attinere, sed potius ad animales, quarum ministra est.

*Virtus moti-
ua ad anima-
les pertinet
facultates.*

Ad tertiam, Aristotelem vocasse appetitum vim mouentem, non quod eum à facultate motus executrici non putaret distinguendum, cum locis à nobis superius citatis appetitum, & vim motiuam vti diuersas animantium facultates numerarit; sed quia re vera appetitus est etiam potentia mouens, ut ex dictis constat. Hactenus disceptatum de anima, quatenus corporis constricta nexu, & cōtubernio addicta, ad functiones exercendas suas, illius operam emendicat, deinceps de eadem scribemus eo iam vinculo exoluta, & de separata separatam instituemus tractationem. Præstet vti nam propitium Numen, ut quemadmodum de coniuncta anima, quali quali potuimus industria, opus confecimus, & de separata dicturi gradum addimus vltiorem: sic solutus aliquando è corpore, cui coniunctus nunc animus est, in statum euadat liberiores, ubi soli Deo insolubili iam nexu adstrictus, & ab humanis longissimo abiunctus interuallo, vitam auspicietur iucundissimam, & possideat beatissimam.

* *

FINIS LIBRI TERTII.

TRAC

TRACTATUS DE ANIMA SEPARATA.

PROOEMIUM.

QUONIAM Aristoteles libris superioribus nihil de anima separata differuit, de qua multa, ac graues quaestiones inter Philosophos, Theologosq; versantur, quarum explicatio, & intelligentia non minus necessaria, quam iucunda est: opera pretium duximus eam disputationem in presenti suscipere, licet enim consideratio eorum, quæ ad animam præcise, ut extra corpus est spectant, Metaphysici potius, quam Physiologi sit, ut in primi libri prooemio commouimus, quia tamen scientia de anima sine hoc quasi supplemento absolutionem suam adipisci non poterat, fortasseq; in libris prima Philosophia apud Aristotelem commentatio hæc non adeo opportunum locum habet, istiusmodi tractationem superioribus libris potius attexere, quam illuc reuocare statuimus. Neque verò eas quaestiones disputabimus: quæ ad utrumque anima statum, separationis, videlicet, atque informationis indifferenter spectant, quales illæ. An rationales anima sint subsistentes? An à Deo creentur? & si quæ sunt huiusmodi: cum ad caput primum lib. 2. huius operis sint pertractate.

*Quod sit hu-
ius operis in-
stitutum.*

Porro huiusce tractationis obiectum, materia, ut quam subiectum vocant attributionis, in promptu est, nimirum anima rationalis secundum separabilitatem à corpore spectata, quam veluti formalem rationem cetera quidam peculiari scientia de suis subiectis non astruunt, sed supponunt. At verò communis omnium Metaphysica, ad quam præsentis tractatio potissimum refertur, ut paulo superius diximus, tum sibi, tum alijs in eo prospicit. Quo factum est, ut prima sequenti disputatione separabilitatem de anima demonstremus. Passio verò est posse operari absq; corpore. Nec mirum si quadam ex parte positina non sit passio, imo talem esse oporteat, cum eius subiectum ex parte rationis formale, hoc est, separationis, priuatiuum sit, ut ex sequentibus intelligetur. Iam tractatio in sex disputationes diuiditur. Prima anima naturam propius attingit, cum in ea de immortalitate, distinctioneq; ipsius ab alijs substantijs separatis differatur. Secunda modum existendi extra corpus declarat, reliqua de hijs, quæ ad operationem explicandam referuntur. Itaq; tertia de potentijs cognoscentibus, earumque speciebus, & habitibus disceprat. Quarta de actu ipso cognoscenti. Quinta de obiecto cognitionis. Sexta de motione ad locum.

*Huius tra-
ctationis sub-
iectum.*

Distributio.

DISPUTATIO PRIMA.

De immortalitate, & natura Animæ rationalis.

ARTICVLVS I.

Diuersæ philosophorum veterum sententia circa animæ immortalitatem.

Immortalitatem bifariam accipi.

IMMORTALE, quemadmodum & æternum, bifariam dici consuevit; aut quod nulla potestate, etiam diuina, aboleri valet, quo pacto solus Deus (vt alias eius loci interpretationes omittamus) immortalitatem habere dicitur primæ ad Timoth. c. 6. aut quod suapte natura nequit interire, quamuis per absolutam Dei potestatem deficere possit, cuiusmodi sunt Angelus, materia prima, & id genus alia. Posterior hic significatus duplicem adhuc comprehendit: nam quæ eo modo sunt immortalia, vel substantiæ sunt, vt Angeli, celestia corpora, materia prima; Vel accidentia eorum peculiaria, vt species intellectuales Angelorum, Solis lumen, relatio creaturæ ipsi materię propria; si substantiæ sint, immortalia, aut incorruptibilia per se vocantur; per accidens verò, si sint accidentia, eo quod nullo ulteriori miraculo extinguantur, quam suorum subiectorum abolitione. Proposita verò questio de immortalitate secundo modo, quod substantia sit, intelligi debet.

De quo immortalitatis genere procedat questio.

Qui ex Philosophis anima immortalitatem astruxerint.

Igitur; esset ne animus hominis immortalis, an vnà cum corpore interiret, magno apud veteres studio, & cōtentione questum fuit; primusque inter eos, quorum scripta extiterunt, ea de re disputasse dicitur Pherecides, referente Cicer. 1. Tusc. qu. deinde alij in Academia, in Lyceo, in Stoicorum porticu, ceterisque philosophantium gymnasiis, dignam videlicet rati controuersiam, in qua hominū ingenia desudant, cum omnium causa ageretur. Ea enim disputatio est, vnde nō solum diuini numinis colendi ratio magna ex parte dependet; sed quæ ad summum hominis bonum definiendum, atque ad mores conformandos interest magnoperè. Igitur animi immortalitatem asseruerunt Pherecides, eiusque auditor Pythag. Trismegistus, Diog. Thucydides, Thales Milesius, Zoroastes, Anaxag. Aratus, Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Numerius, Longinus Platonius, Theophr. Marc. Tul. & alij, quos longa serie, refert Nicolaus Fabentinus lib. 1. de immortalitate animarū ad Clementē 8. c. 11. Eugubinus lib. 9. de perenni Philosophia. Fuit tamē inter hos discrimē. Nam quidā animū expertē omnis mortalitatis fecere: alij nō ita, sed longo post tempore, vel paulō post emori existimauit. Inter quos Stoici eruditorum animas corpore solutas paulatim debilitari, & perire: sapientum verò vsque ad vniuersi conflagrationē perseuerare dixerūt.

Inter

Inter alios acerrimus animorum immortalitatis propugnator, & vindex fuit Plato, nullusque eam physicis rationibus tam apertè tutatus est, vt constat ex Timæo, Philebo, Menone, & libris de Repub. adeo vt iudicia post mortem, poenæque, ac præmia constituerit. Et verò eum nonnulli hac in re veritatis terminos prætergressum fuisse putant, asseruisseque non hominum tantum, sed belluarum quoque animas immortales esse; quem errorem Platoni attribuit, refellitque D. Tho. 1. cont. gent. c. 82. Sed ab eo Platonem alienum fuisse asserit Bessario c. 7. lib. 2. contra calumniatorem Platonis, & quidem iure optimo (vt nobis videtur) cum Plato in Timæo disertis verbis assermet animum brutorum esse mortalem.

Huius immortalitatis acerrimus propugnator Plato.

Animos interitui obnoxios esse, & cum corpore emori putauit Epicuræorum grex, quem plurima turba tam Græcorum, quam Latinorum secuta est. Atque inter eos Plinius lib. 7. naturalis hist. c. 55. de anima brutorum, de quibus tam multa scripsit, optimè meritis, de humana pessimè; cuius immortalitatem acerba mordacitate est infectatus, certus nunc ea de re apud inferos malo suo, infelicique experimento. Illuc videat (vt iocatur) vtrum ne aliquis post mortem sit doloris sensus aut corpori, aut animæ; Vtrum vanitas sit, post mortis etiam tempora, vitam, immortalitatemque polliceri; illic discat, si nihil est, quod animæ agant, esse certè multam, quod patiantur.

Epicuræorum secta anima immortalitatem denegauit.

Porro Galentis in hac questione tam varius est, vt cuius fuerit sententiæ, non sat liquidò constet. Nam in libro qui, inscribitur; Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, Platonem exagitat, quod animi immortalitatem defendat. At verò in libr. de tremore, & rigore, ait, si quis animam esse dixerit substantiam, quæ per se moueri queat, (quod vtrique immortalitatis est argumentum) eum minimè deceptum iri. Quapropter alij eum in priori sententia fuisse credunt, alij in posteriori. Sed minimè mirandum est dubium fuisse Galenum de animorum nostrorum immortalitate, cum de ipsa animæ natura dubius fuerit, an ne qualitas, qualitatūve temperamentum sit, an potius substantia, quod eius libros euoluenti passim occurret.

Varia ea de re Galeni placita.

ARTICVLVS II.

Quid Aristoteles in re proposita iudicauit.

Vo n ad Aristotelem attinet, quid de animi immortalitate senserit, controuersum est. Iustinus philosophus, & martyr in sua patrenesi. Theodoretus in libr. de natur. hom. D. Greg. Nyss. in lib. de anima, Origenes in opere, quod inscribitur *de oratione*. D. Greg. Nazianz. in disputatione contra Eunomium, Plutarchus in libro de placitis philosophorum cap. 1. Galen. in hist. philosophica, Caietanus tertio de anima cap. 2.

Qui velint Arist. mortalem animam credidisse.

Pomponatius in suo libro de immortalitate animæ, Simon Portius in libello de mente humana, putant animum nostrum caducum, mortalemque fecisse. Eoque magis persuasum habent ita credidisse Aristotelem, quod Alexander Aphrod. auditor, sic mentem eiusdem Philosophi solitus sit interpretari, ut lib. 3. de anima, & alibi, quem tamen ab hac calumnia liberare nititur Eugubinus lib. 9. de perenni philosophia cap. 21. & 22.

*Primatio,
qua id pro-
bat.*

Primum igitur se offert locus ille initio librorum de anima c. 1. text. 12. ubi affirmat, si intellectus citra imaginationem non est, coherere per se non posse, atque extra materiā consistere; Quare cum c. 8. lib. 3. text. 39. statuatur neminem absque phantasmatis opē intelligere, oportereque eum, qui contemplatur, phantasmata speculari; consequens est, ut existimet non posse animum extra corpus esse, sed vñ cum eo extingui.

Secunda.

Secundò, quia primo de cælo cap. 12. probat omne genitum esse corruptibile, & quidquid ortum est, aliquando interitum. Quare cum ponat animum initium habere, ut constat lib. 12. Metaph. c. 3. text. 16. eundem aliquando dissolnendum fore arbitratur.

Tertia.

Tertiò, quia primo Ethicorum cap. 10. Solonem coarguit, quod veram hominis felicitatem post mortē esse dixerit. Quæ reprehensio ea potissimum ratione niti videtur, quod post mortem animus hominis, qui beari possit, non remaneat. Quod etiam apertius confirmat tertio eiusdem operis libro c. 6. dicens post mortem, nec boni quid esse, neque mali, & libro 12. Metaph. c. 7. text. 39. cum ait, Deo sempiternam convenire felicitatem, nobis verò non nisi ad breue tempus, dum huius vitæ munere fruimur.

Quarta.

Quartò, quia cum mundum, hominumque generationes ab æternitate finxerit, vel dandæ essent infinitæ animæ, cum tamen 3. physicæ auscultationis libro infinitum negarit, vel locum haberet migratio Pythagorica animarum in diversa corpora succedentium, quod nō minus à Peripatetica doctrina abhorret, ut alibi ostēdimus.

Ultima.

Postremò, quia si animum immortalem fecisset, eundem à Deo creati existimasset: quæ enim immortalia sunt, sicuti aboleri nequeunt, nisi à Deo in nihilum redigantur, ita neque produci valent, nisi diuinitus creentur. At quod Aristotelem animi creatio lauerit, suadet, quia cum ipse Deum naturæ necessitate agere crediderit, si à Deo animas creati putasset, asseruisset utique omnes ab æterno fuisse productas; quod eius placitis aduersari ex secundo argumento perspicuum est. Itaque videtur Aristoteles animi humani immortalitatem penitus ignorasse.

*Qui opinen-
tur Aristotelem
oppositū plane sen-
suisse.*

Alij tamen magni nominis philosophi contra opinantur, asseuerantque Aristotelem nostrum animum ab interitu alienos, atque omnis mortalitatis expertes posuisse, ex quorum numero est Theophrastus, qui cum tot annos Aristotelem in Lycæo deambulantem audierit, credibile omnino est sæpè hac de re cum eo fuisse commentatum, ac quid sentiret, cognouisse. Idem censuere Olympiodorus, Am-

*Lib. 2. de ani.
c. 1. qu. 7. &
lib. 2. de ge-
ner. c. 11. q. 1.*

monius, Philoponus, Simplicius, Avicenna, ut refert Mirandula lib. 4. de examine vanitatis c. 9. Et de Latinis D. Tho. 1. contra gentes cap. 79. & 8. phys. lectione 12. & 12. Metaphysicorum lectione 3. & quodlib. 10. qu. 3. art. 1. Albertus Magnus tractatu 2. de anima c. 20. & tractatu 3. c. 13. Agydus libr. 3. de anima ad caput 4. Durandus in 2. dist. 18. qu. 3. Ferratiensis loco citato contra gentes, Eugubinus lib. 9. de perenni Philosophia à c. 18. aliique è recentioribus non pauci.

Sunt verò apud Aristotelem ad hanc sententiam stabilendam multa, & illustria testimonia. Nam 1. de anima cap. 4. text. 65. & 66. appellat intellectum nostrum diuinum, interitus, & passionis expertem. In 2. item lib. cap. 1. text. 11. ait nihil obstarè quominus aliqua partes animæ separabiles sint, quia nullius corporis sunt actus. Et c. 2. text. 21. ait intellectum, qui speculatur, esse aliud quoddam genus animæ à sentiente, & vegetante distinctum, quod perinde, atque perpetuum ab eo, quod occidit, seiungi, separarique possit. Idemque affirmat de intellectu agente c. 3. lib. 3. text. 19. Dixerat autem text. 17. has duas facultates intellectus animæ differentias esse. Præterea 12. lib. Metaph. cap. 3. text. 17. scribit nihil prohibere, quominus dissoluto composito, forma remaneat. Quod de sola anima humana dictum constat. Rursus; omnis potentia immaterialis, cum sit extra materiæ conditionem, vacat interitu: at intellectum immaterialem esse multis in locis affirmat Aristoteles ut 1. de partibus animalium cap. 1. lib. 3. de anima cap. 4. text. 4. & 6. & 15. & 19. Postremò, lib. 2. de generatione animalium c. 3. docet mentem extrinsecus aduenire, hisce verbis, λέγουσιν δὲ τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τοῦτο, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σώματι, ὡς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σώματι, ὡς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σώματι, id est, Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quibus verbis significat Aristoteles animum humanum non educi è gremio materiæ, sed diuinitus creari, atque adeò immortalem esse. Cuius contrarium ante illa verba, quæ nunc citauimus, præmiserat de formis cæterarum animantium, eas videlicet extrinsecus aduenire non posse, quod operationis tantum corporeæ sint principia.

*Quibus ex
loco id de-
prehendant.*

Nec audiendi sunt, qui susceptæ opinionis retinendæ studio, hunc locum aliò detorquent, & de intellectu agente, id est, de Deo intelligendum arbitrantur; cum Aristoteles non de Deo, sed de anima: nec de Diuino, sed de humano intellectu eo loco palam disserat. Quos etiā Philoponus scita ratione vrget; Qui fieri possit, inquiens, ut de Diuina mente illud ab Aristotele dictum putemus, cum scribat, non satis hoc adhuc constare, vtrum hæc vis à cæteris animæ facultatibus, & ab ipsa materia abiūgi possit; Siccine de prima mente loqueretur, non omnibus certum est, hanc æternam, & omnis interitus expertem esse? Hæc ille. Tandem si habenda fides est iis, quæ Themistius in paraphrasi super tertium de anima capite 37. refert;

*Occupatur
aliquorū ob-
iectio.*

504 TRACT. DE ANIMA. SEPAR.

refert; suam de re proposita sententiam disertè expressit Aristoteles in Dialogo, quem scripsit ad Eudemum familiarem suū, cuius etiam meminit Cicero 1. de Diuinat. Plutarchus in vita Dionis, & in consolatoria ad Apollonium, vbi multis rationibus animi nostri immortalitatem astruxit.

*Hac in re du-
tum habisse
Philosophū,
qui affirmat.*
Alij denique Aristotelicæ doctrinæ haud mediocriter studiosi, in quibus est Scotus in 4. sent. dist. 43. qu. 2. art. 2. Heruæus quodlib. 1. quæst. 11. & lib. 1. sent. dist. 1. quæst. 1. Niphus in opusc. de immort. animæ cap. 1. hæc in vtrunque partē animaduersis rationibus, censent Aristotelem omnino dubium in quæstione fuisse, ac modo ad hanc, modo ad illam sententiam inclinasse. Nobis videtur eum, etsi aliquantulum hæserit, magis tamen propendisse in eam partem, quæ animū immortale facit. Sed quia videbat se hinc argumentis perur- geri, illo præsertim de animorum infinitudine, perplexa dictorū varietate rem obscurasse; vel certè ita disputationū ambage implicuisse, vt ingenia potiùs studiosorum ad inuestigandum excitaret, quàm aliquid certum, fixumque relinqueret.

*Respondetur
ad argumenta
facta in oppo-
situm.*
Diluemus igitur in gratiam tanti Philosophi ea argumenta, quæ in eius doctrina animum omnino mortalem faciebant. Ad primum dicendum erit, cum Philosophus asserit nostram mentem non intel- ligere absque phantasmatis, non loqui de anima absolute, sed vt est corpori vnita: neque verò propter eorum concursum infringitur ar- gumentum illud, quo ex actione intelligendi, etiam in corpore ani- mæ immortalitas comprobatur, vt in sequentibus fiet apertū.

Ad 1.
omissis aliorum interpretationibus, dicendum eo loco tantum ha- beri, id, quod per motum, & generationem incipit, necessariò finem
Ad 2.
habere; animum verò rationalem non eo pacto gigni. Ad tertium, omnia illa loca intelligenda esse de humana felicitate, de qua erat inter philosophos disputatio, quæ cum opes, & alia externa bona requirat; ab eo separatæ animæ statu aliena maxime est.

Ad 4.
Quartum, quod plus habet difficultatis, solum iam est lib. 3.

Ad vltimū.
Phys. cap. 8. quæst. 1. art. 5. Ad vltimum dices Aristotelem cognouis- se animas intellectiuas creati à Deo, neque tamen existimasse eas absque principio extitisse: quia illa tantum statuit necessariò Deum produxisse ex æternitate, ad quorum siue effectiōem, siue præpa- rationem, nullius causæ secundæ concursus exigitur. Ad animæ verò rationalis infusionem requiritur dispositio accedentium, quam agens naturale inducit; quæque ipsius animæ introdu- ctionem, & vñionem cum materia attingit. Atque de veterum Philosophorum, de quæ Ari- stotelis sententia, dicta sufficiant.

ARTI

DISPUTATIO I. ART. III. 505
ARTICVLVS III.

Animam rationalem immortalem esse naturali lumine demonstratur.

VONIAM superiori art. ostendimus ex Arist. aliorū- que sententia animam rationalem immortalem esse, operæpretium erit inuestigare an demonstratione aliqua, euidentive ratione eam veritatem aut assecuti sint, aut assequi potuerint. Quæ de re conclusionem huiusmodi statuimus. Anima rationalis immortalitas naturali ratione demonstratur. Quæ conclusio non aliter suadenda est, quàm adductis iis argumentis, quibus plerique Philosophorum, aut etiam Theologorum, ad id in- stitutum vsi sunt.

Primum sit. Anima rationalis est substantia, per se subsistēs, & spi- ritualis. Ergo est immortalis. Consequentia bona est, cum neque ipsi Angeli alio ex capite immortalitatem vendicent, quàm quod tres il- las condiciones in antecedente positas sortiantur. Primam igitur in animam etiam quadrare satis liquet ex iis, quæ tum primo Physico- rum cap. 9. q. 9. tum primo de Generatione cap. 4. quæst. 8. scripta sunt quibus in locis vniuersim probatur in quouis physico compo- sito, atque adeo in homine formam substantialem inueniri, quæ non est alia, quàm rationalis, vt quæst. 21. eiusdem quarti capitis osten- sum est. Secunda etiam superius lib. 2. cap. 1. q. 2. ex professo traditur.

Tertia demum nunc est vberiori filo deducenda; ex operatione vi- delicet; atque potentia spiritualibus apud nos repertis. Ex operatio- ne quidem, hunc in modum. Actus cognoscendi nonnulli spiritua- les sunt in nobis, hoc est, neque ex materia constantes, neque à ma- teria, subiectōve dependentes. Ergo & potentia illos immediatè eli- ciens spiritualis erit; & consequenter substantia, vnde talis potentia manat, erit itidem spiritualis. Vtraque consequentia per se nota est in Philosophia; siquidem, vt D. Dionys. cap. 11. de cælesti Hierarchia sapienter annotauit, operatio cognitionem potentiæ operantis se- quitur; potentia verò, naturam, hoc est, substantiam, vnde effluxit.

Assumptum igitur probandum restat. Nam actus, & obiectum sibi inuicem proportionem respondent, vt si hoc supernaturale existat, si à loco, temporeque sit abstrahens, ac denique immateriale; eisdem quoque, prærogatiuas obtineat actus, ita postulante natura, quæ in omnibus semper consona est: cum igitur humana cognitio ad obie- cta spiritualia terminari possit, ac soleat, cum item in ea obiecta ten- dat plerumque, quæ nulli singulari cognitioni sunt addicta, id est, in vniuersalia (nihil enim interest an natura Leonis v.g. quam conside- ramus huic, aut illi differentiæ sit contracta; hoc in loco, aut tempo- re reperitur) erit planè talis cognitio spiritualis, atque à materia conditionibus, quoad fieri possit, immunis; vt quandoquidem vni- uersalis existere non potest cum elicitur, in actuque exercito poni-

Con. Comm. lib. de Anima.

555 tur,

*Anima im-
mortalitatem
demonstrari.*

Primum arg.

*Anima esse
substantiam,
per se subsi-
stentem.*

*Esse idē spiri-
tuale colligi-
tur ex actib.*

*Intelligendi
actus esse spi-
rituales ar-
guitur ex ob-
iectis.*

*Idem colligi-
tur ex actum
no humana
cognitionis.*

tur, ad obiecti saltem indifferentiam sese accommodet, eo pacto, quo diximus. Verum igitur erat proposita rationis assumptum, nimirum dari in nobis spirituales cognoscendi actus.

Quod rursus confirmatur, obsequari propriæ cognitionis humanæ conditionibus, per quas à cæteris materialibus cognitionibus distinguitur. Etenim humana cognitio adeo est subtilis, ut ad intimas etiam rerum quidditates, aut penetret, aut penetrare contendat: adeo sagax, ut quæcumque sunt re ipsa coniuncta discernat, diiudicetque quidnam ad earum pertineat essentiam: quid ex ea profluat, quid contingenter insit. Est item adeo potens, ut quæ neque sunt, neque esse possunt, & apud se fingat, & varios modos, atque habitudines inter ipsa excogitet; ut à minimis effectibus ad summam causam progrediatur discurrendo: ut in se quoque animaduertat, quàm certò, quàmque evidenter obiectum attingit, ut se ipsam à quacumque re alia, atque adeo ab obiecto distinguat, quæ est perfectissima reflexio, ad quam sensitiva recordatio nequit accedere, cum rem cognitam in præterito, concretè solummodò percipiat.

*Qui intelligit
di actus sunt
à sensu ma-
ximè alieni.*

Præterea, experimur elicere nos credendi actus, coniectandique in futurum, atque etiam præteritorum recordandi, sine ullo vitæ tuenda, propagandæque fine; sed cognitionis solius gratia, veluti cum res gestas olim accipimus, cum futuras planetarum conjunctiones, atque oppositus speculamur, aut etiam de Angelis, aliisque entibus Metaphysicis disputamus; quæ omnia longè remota sunt ab usu sensuum, minimèque ad illos pertinentia. Cum igitur tot, tamque nobiles existant cognitionis humanæ conditiones, negari non potest illam supra materiæ naturam eminere, proindeque spirituales esse, quod contendimus.

*Quam inde-
pendentes à
materia sint
actus liberi
appetendi.*

Idem verò non minùs apertè ostenditur inspectis actibus liberis appetendi; adeo enim independentes sunt à materia, ut nullum sit creatum agens, quod illos possit directè impedire, aut promovere, & quod hinc sequitur, neque efficere, ut aut aliquem exerceamus, aut nullum; quæ est libertas absoluta tam à contrarietate, quàm à contradictione. Id, quod ideo evenit, quia nullo præterquam infinito bono, eoque præsentè evidenter, satiari, tranquillisque appetitus valet. Quis autem non videat tantam immunitatem, atque excellentiam in actum corporeum competere non posse?

*Ex potentia
animæ spiri-
tualis, constat
spiritualitatem
monstratur.*

Iam verò ex potentia spirituali hunc in modum animæ spirituales conclusionem. Est in nobis facultas intelligendi spiritualis; ergo & substantia à qua fluat, cui inexistat, cuius virtute operetur. Antecedens, de quo solum dubitari posset, probat D. Thom. tum alibi, tum 2. contra gent. cap. 49. & 1. p. q. 75. art. 2. ratione ducta ab Aristot. lib. 2. de anima cap. 10. text. 104. & lib. 3. cap. 4. & 5. Etenim intellectus percipere valet omnia corpora (neque enim vlla ratio asseri potest, cur eorum aliquod ipsius aciem effugiat) oportet igitur illum à natura corporis nudatum esse. Huius consecutionis vis, quæ lib. 2. de anima cap. 1. quæst. 2. artic. 2. latius inculcatur, ex eo nunc breviter ostendi

ostenditur. Quia si intellectus non foret omni corporalitate nudatus, speciem cuiuslibet corporei obiecti non posset admittere; siquidem materiale organum, in quo resideret, limitatum esset ob suam imperfectionem, ut patet inductione omnium potètiarum sentientium, nulla enim illarum alterius speciebus consignari valet, quemadmodum neque eis vti ad cognitionem, & si fortasse in ipsius organo recipiantur; ergo si vniuersam corpoream naturam intellectus sit percepturus, necessum erit ab omni materia immunem esse; ut eo pacto, cuius corporeæ entitati percipiendæ inueniatur indifferens. Cur autem, ut naturam spirituales cognoscat, non sit opus ab ea exutum esse, citato loco explicatur.

*Intellectus per-
tinet ad esse spi-
rituales.*

Hactenus id solum ostendimus animum nostrum substantiam esse per se subsistentem, atque spirituales, quod erat primi argumenti, in quo versamur, antecedens; cetera igitur est illa consecutio, quam superius fecimus; esse illum quoque immortalem. Quapropter non immerito D. August. lib. de immortalitate animæ statuit ad eandem immortalitatem demonstrandum, à ratione, id est, spirituali siue operatione, siue potentia incipere oportere. Quod ita vltèrius confirmatur. Causa materialis in substantiam spirituales per se solum influere nequit, ut ipso naturæ lumine notum est, quandoquidem à sola causa materiali immaterialis influxus, qui tantum ab spirituali substantia recipi potest, prodire non potest. Non igitur hæc ab illa existentiam recipiet. Tunc sic; Anima rationalis existentiam non capit à materia, nulla igitur ratione per causas naturales ab ea poterit talis existentia auferri, quod est esse immortalem. Extrema hæc consecutio nota est, cum corruptio aliter non contingat in formis substantialibus, quàm per dissolutionem ipsarum à materia, à qua pendebant in existendo.

*Independen-
tia animæ à
materia, eam
arguit im-
mortalem.*

Secundum argumentum principale pro huius articuli conclusio- ne sic habet. Nihil per se subsistens corrumpi potest naturaliter, nisi substantia alia pariter generetur, quemadmodum latè dicitur li. 1. de generatione cap. 4. q. 17. At forma rationalis per se est subsistens, ut superius vidimus lib. 2. de anima cap. 1. q. 2. neque cum ipsius corruptione coniuncta esse potest alterius substantiæ generatio, cum simplex sit entitas (alioquin si ex materia, & forma etiam componeretur, in physicis compositionibus, sine exitu procederetur) nullaque proinde sit relinquenda materia, quæ nouæ generationi subster- ni valeat; Anima igitur rationalis corrumpi non potest. Confirmatur argumentum, quia anima rationalis per solam creationem existentiā capit, ut q. 3. eiusdem libri non ex diuinis tantum literis, Patrumque testimoniis, sed ratione etiam ostenditur, ergo à nulla causa naturali destitui potest. Consequentiā ex eo vim habet, quia quemadmodum omne corruptibile generabile est, teste Philosopho, ita quidquid sola creatione produci potest, à sola causa creante corrumpi poterit. Ad hæc non parū efficacia argumenta, alia accedunt, quæ etsi non virgeant omnino, digna tamen sunt, quibus bene

*Secundum ar-
gumentum
principale.*

*Anima per
solam creatio-
nem existentiam
accipit.*

moratus quisque in proposita conclusionis assensum inclinet.

Tertium argum.

Tertium, Est appetitus in homine naturalis ad vitam sempiternam; ergo anima saltem immortalis erit. Consequentia probatur, quia appetitus naturalis non est frustratus. Antecedens verò fundatur primò ex elicto desiderio, quod unusquisque experitur, non solum diu viuendi, sed etiam gloriæ comparandæ. Quam sit autem vehemens ipsum desiderium inde patet, quoniam tantum apud quosdam valuit, ut sibi manus inferrent, quo citius vita immortalis potirentur, ut de Cleombroto, seu Theombroto memorat D. Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei c. 21. Is autem Theombrotus, lecto Platonis dialogo, qui Phædon inscribitur, in quo de immortalitate animæ disputatur, studio immortalitatis illico experienda, ex alto se dedit præcipitem, ut attestatur Cic. 1. Tusc. quæst. Plura huic affinia exempla, reperies apud Lactantium lib. 2. de diu. Instit. Secundò ex assidua, vehementique contemtionem, atque æmulatione relinquendi sui monumeta, tum conscribendis, tum etiam magnificis operibus construendis; tunc enim Mausolæa, Colossi, pyramides, & columnæ, substructionesque aliæ prodigiosæ. Tertio ex humana propensione degendi perpetuò in societate, & communione multorum. Hinc forum, iura, templaque communia, nimirum dum à pluribus idem deligitur locus ad colendum Deum; Idem iudex controuersiarum; eadem ratio legum, secundum quas viuunt. Huc videtur allusisse Sanctus Iob cap. 3. illis verbis; Nunc enim dormiens (scilicet per mortem) silem & somno meo requiescerem cum Regibus, & principibus terræ, qui ædificant sibi solitudines, aut cum principibus, &c.

D. Thom.

Ex quo loco D. Thom. colligit hominem secundum animam post mortem subsistere; ibidemque Caiet. probat Iobum supponere animæ immortalitatem, ac loqui secundum statum naturæ animæ rationalis, seclusa consideratione diuini ordinis, secundum pœnas, vel præmia, quamvis D. Greg. lib. 4. mor. c. 27. ad eundem locum dicat Iobum loqui de Angelis beatis, sanctisque Ecclesiæ prædicatoribus, quorum consortium optabat, nisi id originalis culpa prohiberet. Quæ interpretatio ad spiritalem potius, quam literalem (ut vocant) sensum referenda est.

Quartum argum.

Quartum, Non modò certum est, eccestatim, hoc est, intentam quandam partis rationalis ad res sublimes absque vilo sensuum vñ applicationem supernaturaliter dari: sed etiam probabile naturaliter posse aliquando euenire; ut latè disputauimus lib. 3. de anima cap. 8. q. 8. art. 3. nec immeritò, siquidem ea vehemens applicatio, etsi ardua ac laboriosa, proindeque admodum rara existat, non tamen tantæ est eminentiæ, ut citra miraculum euenire interdum nequeat; poterit ergo naturaliter anima rationalis per se subsistere; immortalisque permanere; quandoquidem vnumquodque sicut ab altero in operando per se non pendet; ita neque in essendo. Neque verò (ut hoc semel moneamus) suspecta cuiquam videri debet ea consecutio, quæ ex vna, vel altera operatione animæ absque corporis societate edi

tate edita, illius immanem à corpore subsistentiam colligimus, quamuis multas alias vegetandi scilicet, sentiendique actiones absque corporis consortio nequeat exercere. Enim verò, si semel per breue tempus coherere posse animam extrà corpus deprehendamus, nulla ratio est cur longiori, atque adeò infinito subsistere eam posse denegemus.

Quintum, Nullum est in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non fastidiamus, quantumuis illud auidè appetuerimus iucundumque ac suauè visum fuerit. Vnde ad alia semper mens anhelat, si quod forte inueniat obiectum, in quo quiescat: ut sequenti ratione perpendemus. Signum igitur est animæ naturam, ac facultates cognoscendi, & desiderandi eidem proprias caduca omnia transcendere, naturæque dignitate superare quandoquidem eorum nullum inuenitur, quod ipsis tandem non frigeat, ac vilescat. Hinc D. Greg. homil. 16. in Euang. Corporales deliciae, cum non habentur, desiderium accendunt; habitæ verò in fastidium vertuntur; in eis appetitus placet, experientia displicet, &c. à qua conditione longè absunt æterna bona, de quibus illud celebratur; Neque eorum copiam fastidiri, neque famem cruciari.

Petrus Dam. ex Aug.

Sextum, Quod superiori affine est, ex insito nobis beatitudinis in communi appetitu eruitur. Nihil est, quod humanum desiderium satiare possit, eo saltem ex capite, quod sit tandem finem habiturum; vnde vox illa est Augustini initio confessionum simile desiderium intra se experientis. Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te; quod non minùs pie, quam verè disseruit etiam cap. 25. Manualis. Quapropter si prædictum desiderium frustrà esse non debet, utpote quod nobis natura inseuerit; consequens sit, ut aliqua saltem pars nostri beatitudinem sine termino possidere possit; quod absque immortalitate non continget.

Septimum, Quoniam naturale est homini secundum virtutem viuere; quod principium sanè conuelleretur, si homo iumentum more, interiret. Vnde Augustinus 6. confessionum cap. ultimo. Si animus, inquit, mortalis est, Epicurus in animo meo palmam habet. Quapropter si ab auctore naturæ Deo satis (ut par est) ad moralem vitam sumus instructi; fatendum omnino erit animorum immortalitatem naturalem esse, cum alioquin nullus penè inueniretur, qui studiosæ vitæ operam daret.

Octauum, ex Dei providentia deducitur, illudque luculenta oratione prosequitur D. Chrys. homil. 4. de providentia Dei, desumptisæque videtur ex 1. capite libri Iob. Etenim in mortali vita studiosi homines frequentius aduersa patiuntur; improbi prosperè habent; necesse igitur est aliam superesse immortalem, ubi studiosi ab improbis iusta sorte diuidantur; quod citato loco Iob ita habetur. Ille moritur robustus, sanus, diues & felix; alius moritur in amaritudine animæ absque vllis opibus; & tamen simul in puluere dormient, & vermes operient eos. Ecce obiectionem. Sequitur Iobi responsio.

Sss 3 Certè

Quintum argum.

Immortali anima mortalia vilescunt.

Sextum arg.

Quæ sit ardens in homine beatitudinis appetitio.

Septimum argum.

Octauum argum.

Ex diuina
providentia
animarum ar-
guitur im-
mortalitas.

Certe cognoui quia in diem perditionis seruatur malus, &c. Quin etiam D. Clemens libr. 3. recognitionum testatur Sanctum Petrum argumentatione hac usum fuisse. Si Deus iustus est, anima est immortalis: cuius argumentationis vim eleganter etiam D. Greg. Nazian. expressit carmine lambico de se ipso aduersus inuidos hunc in modum,

*Grati aliter esset rebus hic duris premis
Nisi summus olim verzeret talis Deus.*

Plato. Simile argumentum confecerat Plato in dialogo de animæ immortalitate, ita ferme. Iustum est sceleratos homines post obitum suorum criminum panam dare, iustos præmia recipere. Et ante illum Socrates apud Ciceronem 1. Tuscul. duas animarum à corpore abeuntium vias superesse dicebat; alteram, qua à Deorum concilio longè digrederentur; alteram, qua facilis illuc pateret aditus. Plura ad hoc argumentum, sicuti & ad alia superiora ex philosophorum fontibus hausta congerit Eugubinus lib. 9. de perenni philosophia, quæ ne firmius longiores, consulto præterimus.

Non esse in
rebus omni-
bus aqua ar-
gumentorum
vim exigen-
dam.

Quod verò proposita argumenta non tam strictè, atque euidenter rem conficiant, ut illa, quæ apud Euclidem sunt; non idèò suspiciosa videri debet eorum firmitas, & efficacia. In quam sententiam Aristoteles 1. Ethic. c. 3. ita scribit. Dicitur autem satis, si declaretur perinde, ac subiecta materia postulat; ipsum enim exactum non est in omnibus simili modo rationibus flagitandum. Et post pauca. Est enim utridum exactum ipsum in vnoquoque genere flagitare, quatenus fert ipsius rei natura. Simile namque videtur esse (id est, æquè ineptum) Mathematicum suadentem probare, & ab oratore demonstrationes exigere. Quo loco obserua non solum in gratiam intellectus imbecillioris dicta hæc fuisse ab Aristotele; sed etiam quia frequenter accidit, ut materia, de qua agitur, amplius non ferat, sicque fieri posse ut à nullo intellectu, quantumlibet perspicaci exactior probatio proferri valeat. Atque ita tandem Scotus quodlib. 9. Physicam illam demonstrationem approbat, qua ex spiritali operatione animæ, independentiam illius à corpore in existendo collegimus, & si alibi, ut paulò inferius attingimus, aliquanto tenaciùs pro aduersa parte pugnat.

Obiectis.
Dikur.

Cognitio su-
pernaturalis
non impedit
naturalē co-
gnitionem e-
iusdem rei.

Oppones tamen nō videri posse demonstrari animæ nostræ immortalitatem, cum inferius ostendendum sit, id dogma de fide esse. Sed occurrentium non omnia, quæ fides docet, supernaturali cognitione teneri oportere, si alioquin satis sint perspecta naturali lumine, ut omnium hominum futurum interitum, metallorum venas in Hispania, & similia, quæ cum naturalia sint, naturæ quæ lumine notata, in diuinis tamen oraculis habentur. Secus de propositione illa, Deus est, quam licet naturali lumine quis notam habeat, ad iustificationem tamen requirit, ut supernaturali cognitione approbetur, doceant meliores Theologi, ob illam D. Pauli sententiam ad Hebræos 11. Credere oportet accedentem ad Deum quia est nihil enim vetat ea, quæ

ea, quæ naturali demonstratione assequimur, supernaturali etiam, sed tamen euidenti iudicio approbati, de quo in Theologia explicati.

Ex dictis ergo colligere licet id, quod D. Chryl. citato sermone fecit, eos, qui de immortalitate animæ dubitant, dubitare etiam posse, an in meridie dies sit. Non alia sanè ratione, quam quia id iam naturalium lumine sit contestatum. In eademque ferè verba conuenit etiam August. 13. de Trinitate c. 9. sed & D. Thom. tum alibi, tum 1. part. q. 75. art. 2. & 6. concludit necesse esse affirmare animam intellectum esse incorruptibilem, ac subsistentem. Libro item 2. cont. gent. cap. 79. ait patere intellectum humanum incorruptibilem esse. Quod autem necessarium est, naturalique lumine patet, exploratam habet suæ veritatis rationem; ergo, &c. Denique hac saltem ætate ita celebre est animæ immortalitatem demonstrari, ut iure temerarius habeatur, qui nostræ assertioni refragetur, minimèque credendum est refragaturos Scotum, & Caietanum, si nunc viverent, etsi aliquando aliter celsuerint. Qua in re multò grauius aberrauit Iulius Scaliger exercit. 107. num. 33. cum scribit adeo nescire nos immortalitatem, ut quotidianis suspicionibus, vel persuasionibus etiam nunc sit controuersa; solæque fide agendum.

Scotus 4. d.
43. q. 2. Cai-
etan. in c. 9. E-
pistola ad
Roma. & in
c. 3. E. c. l. s. i.
f. 1.

D. Chryso-
stomus. Non dari le-
uè dubitandi
de anima im-
mortalitate.
D. August.
D. Thom.

Eam temerè
negari, à phi-
losopho na-
turali.

Duo autem sunt ad extremum huius articuli aduertenda. Primum, cum naturali lumine cognitum esse immortalitatem animæ asserimus, non excludere nos peculiaribus quædam auxilia, & illustrationes mentium, sine quibus fortasse id assequi non potuerunt philosophi post primi parentis lapsum. Secundum non vfos fuisse nos auctoritate Concilij Lateranensis infra citandi ad hanc assertionem comprobandum, quia quamuis ibi hæresis damnetur, qui secundum Philosophiam dixerit animam rationalem mortalem esse, non tamen propterea sit, ut inuenta iam sit philosophica ratio, qua immortalis esse demonstratur, quod nunc contendimus.

ARTICVLVS IIIII.

Obiecta quadam aduersus superiora argumenta,
& eorum dissolutio.

S

ED vt argumenta, quibus proximo articulo immortalitatem animæ ostendimus, probatiora fiant, à calumniisq; vindicentur, sic primò obicitur, aduersus primum. Si ex proportionem, quæ inter actum, & obiectum requiritur, rectè colligeretur illum debere esse spirituales, aut supernaturales, si obiectum eisdem conditiones habeat; pari ratione colligendum esset eundem actum fore substantiam, aut infinitum; si ad obiectum tendat, quod substantia sit, aut infinitum. Id autem falsum est in actibus creatis etiam beatificis, qui & accidentia sunt, & finitam habent entitatem: ergo. Deinde Diuus Thomas prima parte quæst.

Prima obie-
ctio contra
1. Argum.

quæst. 84. art. 7. aperte docet intellectum nostrum semper intelligere in hac vita quidditatem vniuersalem, vt existentem in aliquo particulari. Non ergo circa obiecta vniuersalia proprios conceptus elicimus, atque adeo neque spirituales.

2. Obiectio
contra 3. arg.

Aduersus tertium. (Neque enim contra secundum quicquam occurrit) Non anima proprie, sed homo est, qui sempiternitatem appetit; & tamen ipse mortalis est. Ergo ex ea appetitione perperam concluditur immortalitas. Accedit quoniam non brutæ animantes solum, sed res etiam inanimæ propensiones suas, atque, vt ita dicam, desideria semper essendi non obscure declarant; illæ quidem assidua victus quaestione, fugæque nocentium, ac similibus aliis instinctibus: hæc autem innato appetitu loci conseruantis, conformationeque figuræ illius, quæ minus pateat externis incurfibus: & tamen nemo hinc deducit immortale quippiam eis inesse; ergo neque inde in nobis partem aliquam immortalem reperiri appositè confirmatur. Illa etiam communis hominum appetentia gloriam comparandi, ad eumque finem moliendi plurima, de quibus in eodem tertio argumento agitur, mortalitatem potius humanam probant, quam perennitatem naturalem animarum. Siquidem quemadmodum natura pro assidua corruptione indiuiduorum, propagationem generationum inuexit, ita homines ceteri alioquin sui interitus, ea opera cœperunt machinari, quæ suorum auctorum memoriam conseruarent, vt quo possent modo, viuerent, si non in se, at certe in animis eorum, qui superessent.

3. Obiectio
contra 4. arg.

Aduersus quartum. Si naturaliter contingeret aliquando ecstasis, sapissimè quoque posset contingere: hoc autè nemo concedit; ergo neque illud erit concedendum. Probat maior, quia ecstasis, vt in argumento dicitur, vehemens applicatio est partis rationalis, ita vt vires animæ non suppetant ad concurrendum cum sensibus; necesseque sit eos interim feriari: multo autem suauius illa eueniet quoties (quod non raro accidit) sensus omnes etiam interni somno sopiuntur, quando quidem anima tunc vires omnes suas applicare poterit ad operationem partis intellectiua; ergo &c.

4. Obiectio
contra 5. arg.

Aduersus quintum. Id tædium, quod nobis ingeneratur ex caducarum rerum usu, ac experimento, non tam ex earum, quam nostra limitatione, imbecillitateque prouenit: quatenus ex frequenti ipsarum usu, & perceptione fatigamur: vnde natura de tædio nobis prouidit, quo illas respiceremus, antequam quidquam nocimenti inferrent. Itaque tædium (quod argumentum contendit) non in res ipsas nudè, & secundum se spectatas; sed in easdem vt cum appetitus nostri limitatione, ac imbecillitate sunt coniunctæ, concitatur.

5. Obiectio
contra 6. arg.

Aduersus sextum. Si appetitus ordinatè appetat, non nisi ad felicitatem humano modo comparabilem, id est, finitam anhelabit; siquid verò vltèrius desideret, appetitio, aut inefficax erit, & conditionata; aut certe ad optanda ea, quæ fides ostendit, supernaturaliter eleuabitur.

Aduer

Aduersus septimum. Et si nulla essent ex actionibus studiofis speranda præmia, ipsæ tamen per se dignæ haberentur, quibus homines rationis compotes operam darent, ob illam conformitatem naturalem ad rationem. Illud autem quod Augustinus de se fatetur, hominis est, propriam infirmitatem, appetitusque deprauati procliuatatem agnoscentis.

6. Obiectio
contra 7. arg.

Aduersus octauum. Quoniam ipsi virtuti satis est in præmium delectatio, ac iocunditas, quam secum affert. Vnde 1. Ethic. cap. 8. studiosorum vita, inquit Aristoteles, voluptate non eget foris adiungenda; sed habet in se ipsa voluptatem. Rursum in supplicium vitij satis erit id, quod August. primo Confess. cap. 12. scripsit his verbis; Iussisti Domine, & sic est, vt omnis animus inordinatus, ipse sibi sit poena. Quod item Bernardus 5. de consid. Omne aduersum Deo, & sibi aduersari necesse est, vt sit sera querela; Quare factus sum mihi metipsum grauis? Et confirmatur obiectio, quoniam ad generalem Dei prouidentiam sufficere videtur, si probi nonnulli inueniantur, quibus prosperè contingat in hac vita, si flagitiosi, quibus aduersè, quorum sunt exempla non rara; quanquam in omnibus indiuiduis ita non eueniat. Quapropter temporariis virtutum actionibus, temporario præmio satisficit, id est, honore, valetudine, ac diuitiis: qua de causa D. Cyprianus serm. de resurrectione grandi Dei beneficio acceptum refert, quod in futura etiam vita, præsentis obsequia temporanea velit rependere, cum satis foret certa aliqua duratione compensari.

7. Obiectio
contra 8. arg.

D. August.

D. Bernard.

D. Cyprian.

Ad primum dicendum, obiectorum condiciones in actus debere redundare; modo tamen illæ à toto genere actuum non sint alienæ; constat autem actus creatos ex suo genere esse accidentis, vnde nec substantiæ esse possunt, neque infinite entitates, esto in substantiam infinitam terminentur. Nimirum quantumvis duo aliqua ad inuicem proportionentur, si duo sunt, in aliquo distingui ipsa oportet. Ad id, quod ex D. Thoma citabatur, dicendum non formati quidem à nobis saltem ordinariè conceptus rerum vniuersalium in hac vita, absque vlla connotatione, & respectu ad rem singularem: non tamen eum respectu obesse, quominus proprii sint tales conceptus, ac formaliter ipsorum vniuersalium quemadmodum albi, & patris conceptus formaliter, ac proprie sua obiecta representant, quamuis cum obliqua representatione subiecti, ac filij.

Respondetur
ad 1. obiect.

Quæ proportio debet esse actuum ad obiecta.

Quod aduersus tertium obicitur, dilates negando haud rectè colligi ibidem immortalitatem, alicuius saltem nostræ partis. Porro res aliæ rationis expertes ad ipsam æternitatem desideria sua non extendunt, sicuti homo; cum ad eam extensionem nobilior appetitus, & cognitio requiratur, quam sit in ipsis. Rursum negandum ex appetentia gloriæ, operumque magnificorum extructione mortalitatem omnimodam colligi; sed tantum totius hominis. Quin verò non leue est argumentum liberi ingenij, mentisque suapte natura à materia independentis, in id artificium incidisse homines, vt se in viuendum

Ad 2.

Libet hominibus appetitus ad æterna se extendit.

514 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

tium animos inferant, quo viuant, extentque. A qua solertia, quàm longe sint cetera mortalia, nemo non intelligit.

Ad 4. Quod aduersus quartum obicitur, sic explicandum. Ecstasis, id est, operatio solius partis rationalis, si naturaliter fiat, inchoari debet sociis sensibus; quam ipsi sequi tandem non possint, vt pote vehementerque adeo solitariam relinquunt. Vnde si sensus nihil operentur, aut somno, aut defectu generalis auxilij, prodire non poterit pars rationalis in nouum actum, nimirum, quia initio operationis necesse est, praebeant sensus occasionem intellectui sese applicandi; quae tamen applicatio vehemens non erit, vt oportet, si à vigilia in somnum dilabatur, sed remissa potius, & flaccescens.

Ad 5. In quintum argumentum obiectio falsum assumit. Non solum enim ex fatigatione, imbecillitateque nostra prouenit tedium circa res creatas; sed ex tractatione assidua earum, qua melius cognoscimus, quantum sit in eis inane. Quae aduersus sextum, & septimum argumentum opponuntur, non est cur enodemus, cum illa argumenta topica omnino sint.

Ad 6. Quod verò aduersus octauum, ita est resoluendum. Delectatio, & dolor intrinsece consequuntur ex studiosa, prauaque actione. At primum extrinsecum quid esse debet, à supremoque gubernatore datum. Adde non raro euenire, vt multò maior sit labor studiosae actionis, quàm oblectatio inde exortatur, sumque maior in peccato voluptas, quàm doloris stimulus; vt proinde hoc non satis punitum censetur, neque illa sufficienti premio cumulata. Ad confirmationem dic ipsas etiam actiones morales (de iis enim, quae diuini ordinis sunt, res est apertior) haud satis rependi premiis temporariis, quia licet actiones illae breui transeant, sunt tamen ex se fixae, atque vt ita dicam, aeternae bonitatis, sicuti & iudicia de obiectis immutabilibus aeternae sunt veritatis. Itaque qui Deum colit, qui maioribus obsequitur, aut alienis malis misereatur, per accidens deponit eos affectus, vel quia materia deest, vel quia morbo, negotiove impeditur, vel quia arbitrium habet ad bonum defectibile. Vnde si nihil horum interueniat, studiosae affectiones per se erunt immobiles; atque adeò immortali felicitate dignae. In quam sententiam luculenter Firmianus libro septimo de diuino premio capit. decimo ita scribit. Ipsa virtutis perpetuitas indicat humanum animum permanere; & paulo post, Virtus perpetua & constans est, & premium illius sempiternum. Adde si anima à corpore separata tantisper daret naturaliter dum premia vel supplicia sustinet; posse illam semper manere, cum nulla sit ratio, cur certo aliquo tempore transacto, debeat occumbere.

Qua ratione ad ecstasim praequiratur sensuum operatio.

Honestas actioni praeter delectationem, primum ali-quod deberi.

Virtutis affectum per se fixum esse, per accidens tamen breui perdurare.

ARTI

DISPUTATIO I. ART. V.
ARTICVLVS V.

515

Quid de eadem re fides decernat.

VONTIAM, vt initio huius disputationis diximus, cognitio immortalitatis animarum praecipui cuiusdam momenti est, operae pretium erit non solum quid gentium philosophi, quidve naturalis ratio; sed quid etiam Catholica fides ea de re decreuerit, indicare. Sit ergo prima assertio. De fide diuina est animam rationalem, homine intereunte, non extinguui. Hanc multa sacrae paginae loca confirmant. Etenim Genes. 37. Descendam (inquit Iacob) ad filium meum lugens in infernum; quem locum, etsi Hebraei quidam de descensu corporis ad sepulchrum accipiunt, plures tamen ex Sanctis Patribus, de descensu animae ad inferos interpretantur. Nec immerito, quandoquidem sepulchrum nullum erat, ubi conditus esset Ioseph exultatione parentis, quem putauerat à fera dilaceratum, deuoratumque fuisse, vt ad sepulchrum filij corpus se descensurum vere affirmaret. Iob. 21. Iob. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et ne inferni nomine solum sepulchrum intelligeremus, eodem capite singulari numero de quolibet impio subauditur. Ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. Quia, inquit Lyranus, quamuis corpus mortuum sepeliatur, anima tamen, quae immortalis est, vigilabit, & punietur. Ecclesiastes 12. Ibit homo in domum aeternitatis suae; &c. ac paulò post interiecta nonnullarum rerum pereuntium, maxime hydrae similitudine ad fontem attrita, additur, Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. In libro etiam Sapientiae à capite 2. ad 5. vsque planissime traditur animas cum corporibus non occumbere, siue illae piorum hominum, siue impiorum fuerint. Itaque coarguantur ij, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam solummodò agnoscebant, nec vllam post hominis mortem esse credebant, vel felicitatem, vel miseriam: ac proinde corpus in cinerem abiturum, spiritum verò, vt mollem a rem, dissipatūque facilem, diffundendum esse; cum tamen tantus sit sanctarum animarum honos, vt in manu Dei sint, & seruentur, quippe quae spem immortalitatis plenam habuerint in hac vita; improbarum vero tanta turbatio, vt vel ipsa sanctarum salus, quam minimè sperauerant, inanemque crediderant, sui admiratione stupentes reddat, seraque poenitudine fateri cogat, Nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam, ac finem illorum sine honore: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Additque Salomon talia dixisse in inferno, qui peccauerunt. Nota sunt quae in 2. Machabeorum libro pro immortalitate animarum celebrantur, siue cum capit. duodecimo in sacrificium mittuntur pecuniae Hierosolymam, gratis exoluendi defunctorum animas à poenis (nam & ante aduentum Christi

1. Assertio. De fide esse animam hominis non extinguui. Genes.

Iob.

Ecclesiastes.

Sapient.

Machab.

Tit 2 purga

purgabantur, si opus erat; donec in patrum locum reciperentur) siue eum cap. 6. & 7. Eleazarus, Machabæique fratres raptantur ad necem, religionis tuendæ causa; nihil enim magis se consolabantur, quam quod post totius corporis laniationem superuiverent animæ, quarum potissima ratio habenda esset; ac si iam tunc haberet eorum cordibus Christi Domini sententia, qua monuit ne timeremus eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Itaque Eleazarus consulentibus, ut Libero sacra faceret; quo vitam seruaret, hæc verba reddidit: Etsi in præsentis tempore supplicii hominum eripiar, omnipotentis manum nec uiuus, nec defunctus effugiam. Quod non ita esset, nisi aliquid ipsius doloris, ac supplicij capax post mortem crederet exiturum, nimirum animam. Multa alia e veteri Testamento testimonia proferre possemus, ut iure mirandum sit scripsisse D. Augustinum libr. 4. questionum super Numer. quest. 33. difficile in eo inueniri quippiam euident de statu animæ post mortem.

Eleazar ipse
clara uox de
anima im-
mortalitate.

Testimoniū
ex nouo Te-
stamento.

D. Athanas.

D. Chrysost.
Theophil.
Caietan.

Euseb.
D. August.

In nouo etiam Testamento locus ille Matthæi 10. ad quem paulo ante allusimus. Nolite timere eos, &c. Non solum animarum perpetuam immortalitatem commendat; sed etiam naturaliter immortalem esse declarat; ut ad secundam assertionem perpendemus; quo proinde loco utuntur e Sacris Doctoribus nonnulli speciatim D. Athanasius q. 9. ad Antiochum. Matthæi quoque 11. allegat Christus Dominus illud Exodi 3. Ego sum Deus Abraham, &c. aduersus Sadducæorum dogma, quo spirituales, semperque uiuentes substantias negabant; additque. Non est Deus mortuorum, sed uiuorum; eo utique instituto, ut antiquorum Patrum animas etiam tunc uiuere declararet; atque ita expendunt citatum locum D. Chrysostomus homil. 71. in Matth. Theophilactus, Caiet. & alij ad locum illum capit. 22. Mitto pleraque præsertim ex D. Paulo, quibus nonnulli propositam assertionem uerius confirmare nituntur, cum ea (quod non satis uidentur aduertisse) futuram solummodò resurrectionem aperte denuntiant; aut æternam gloriam proborum; vel improborum ignominiam, ad eamque finem Deum naturam humanam sibi copulasse, condidisseque ante, ac post Incarnationem leges, & sacramenta instituisse, quibus omnes, si uellent, æternæ felicitatis participes fierent. Enim uerò posset impius quisque (in quo iam olim Arabes nonnulli peccauerunt, teste Eusebio libr. 6. histor. Ecclesiasticæ cap. 26. & August. libro de hæresibus num. 83.) asserere futuram quidem totius hominis, atque adeo animæ perpetuam durationem, quam tamen anima etiam interruperit in morte, & à resurrectionis momento debeat auspicari. Illud apertius urget, non intercidere animam, eum moritur homo; quoniam de fide est beati quamque, si nullam hinc deferat culpæ noxam, aut pœnæ reatum, simul ac à corpore separatur; quapropter de qualibet eorum certa erit Fidei assertio à nobis proposita.

Ex peculiaribus etiam euentis animarum quarundam apud sacras literas

literas palam concluditur quid iuxta Catholicam Fidem sit de omnibus uniuersim sentiendū. Atque in primis Samuelis animam post dissolutionem à corpore permanisse, constat ex secundo Regum 28. ut edisserit Iustinus Martyr in colloquio cum Triphone. Idē qu. 76. earum, quas gentes ponunt, ad hoc ipsum institutum adducit Christi Domini uerba ad Latronem. Hodie mecum eris in paradiso. Item Luc. 26. & pauperis, & diuitis animas ab ipso eorum interitu suis locis seruatas esse docemur. Simile quid tenendum de anima illius, qui cum Luc. cap. 11. de horreis amplificandis meditaretur, ea ipsa nocte repetendam ab eo esse animam audiuit. Quam sententiam eleganter D. Ambrosius capite decimo libri de bono mortis ad præsens institutum expendit; quod ea, quæ repetuntur, & tradita olim fuerint, & nunc etiam repetita, permaneant, &c. Quin & beatissimam Christi animam à primo suæ creationis instanti fore in æternum duraturam haud difficile intellectu est, quā sit Fidei Catholice; ex qua constat descendisse illam ad inferos in triduo suæ separationis à corpore, & nunquam non fuisse beatam: status autem beatitudinis immortalitatem includit. Consequens ergo fit, ut similem existentie perennitatem in reliquis hominum animis iuxta diuina oracula agnoscamus.

Samuelis ani-
mā post mor-
tem supersti-
tem fuisse.

Idē de aliis
constat ex E-
uang.

D. Ambros.

Christi ani-
mam in per-
petuitatem
duraturam
fidei docet.

Eandem assertionem comprobatur decretum Lateranensis Concilij sub Leone X. sess. 8. in hunc modum: Damnamus, sacro approbante concilio, omnes asserentes animam intellectiuam esse mortalem. Subditurque id ex Euangelio constare, quo animam ab hoste occidi non posse perhibetur. Comprobat etiam Concilium Vienne sub Clemente V. Referturque secunda Clementina de Trinitate, & Fide Catholica. §. Porro. Sanè uerò uniuersæ Ecclesiæ consensus abunde suadet e Fide esse propositam assertionem: unde D. August. Epist. 3. ad Volusianū. Quis nunc est, inquit, extremus idiota vel quæ muliercula, quæ immortalitatem animæ non credat, uitamque post mortem futuram? Quapropter mirandum non est si idem D. August. Chrysost. Ambros. Isidorus, alijque nostræ religionis procures eandem ueritatem pari consensu astruant, quam etiam graues quidam Theologi inter fidei articulos retulerunt, de quo tamen suo loco.

Decretū La-
ter. Conc. de
assertione
proposita.
Conc. Vien.

D. August.

Secunda assertio. De fide est non solum animam rationalem non extingui homine intereunte, ut superiore assertionem tradidimus; sed etiam naturam suam immortalem esse. Probat, quoniam decretum illud Lateranensis Concilij, cuius paulo antè meminimus, pronuntiat animam non solum per se essentialiter esse formam corporis, sed etiam immortalem; Quæ uerba, si planè accipiantur, haud dubiè significant animam per se, essentialiterque suam esse immortalem. Velle autem decretum sic interpretari, ut dicatur solummodò animam iuxta naturam suam esse formam corporis, ibique illarum dictionum. Per se, atque essentialiter, vim sistere; deincepsque immortalem non ex natura sua, sed gratuito Dei dono predicari extorta prorsus,

2. Assertio.
Animā esse
naturā suā
immortalem
fide tenendū.

Non sufficit
animā dice-
re immorta-
lem ex sola
Dei inani-
atque gentia.

518 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

atque ab eius loci instituto aliena interpretatio erit; cum de natura animæ, nō verò de iis, quæ gratuito illi cōpetunt, decretū illud procedat; alioquin sine vlla necessitate tam asseneranter decerneretur esse illā corporis formā, cum indubitatum sit animas de materiā potestate eductas, eidemq; affixas, ac minimè per se, & seorsum coherentes, formas esse rerum earum, quas constituunt. Poterat verò nō minima ea de re dubitatio oriri, si per se sint subsistentes, aliundè que proveniant, quàm ex materia, vti convenit humanæ animæ.

Sapient.

Deinde, Sapientiæ secundo habetur: Deus creavit hominem inextremabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illū. Quem locum etsi interpretes ferè referant ad Adamum (nec immeritò cum proximè de ipsius lapsu tractetur) cuius non solum anima incorruptibilis est, sed corpus etiam fuisset dono iustitiæ originalis à corruptione exemptum, si se à peccati lapsu custodisset; palàm est tamen eandem, vti ita dicam, inextremabilitatem ex parte saltem

Plato. Euseb.

animæ omnibus quadrare naturaliter. Quapropter tum Plato in Alcibiade, tum Porphyrius apud Boetium, referente Eusebio, libro 11. præparationis Evangelicæ capite decimo quarto, non de Adamo, aut alio singulari homine, sed de omnibus celebrarunt esse illos inter cætera animantia ad Dei imaginem conformatos. Cum ergo secundum naturam suam homo sit Dei imago (enipet autem illa potissimum in cognoscendi, & appetendi capacitate illimitata, in dominio, indifferentiæque actuum suorum, in cupiditate ingenua æternitatis) erit utique secundum naturam suam inextremabilis, ratione saltem animæ, cui illa imago impressa est. Item in ea Christi Domini sententiâ, Animam non possunt occidere, est haud dubiè intelligendum non posse naturaliter; quemadmodum & corpus, quod occidi posse dixerat, naturaliter periri potest ab hominibus, nisi per absurdè credamus in tam brevi sententiâ verborum significationem mutavisse. Concinit his Gregorij Magni essatum libro 4. Moralium cap. 7. Anima neque per vitium, neque per supplicium essentialiter vivere amittit.

D. Greg. Magn.

De fide est animam hominis esse spirituales.

Præterea ita licet argumentari. De fide est animam esse substantiam spirituales suapte natura; ergo & esse suapte natura immortalē. Consequentia plana est; cum nulla substantia spiritalis attingi possit à prius qualitatibus, quæ omnis corruptionis principia sunt. Antecedens verò ostenditur; nam cap. Firmiter de summa Trinit. asseritur homo compositus ex natura corporali, & spiritali, id est, corpore, & anima; quod etiam habet Epistola Sophronij, cuius superius meminimus, quamque Concilium vti catholicam confirmat. Frequenter quoque in sacris literis anima rationalis spiritus appellatur ad Rom. 8. Ioannis 4. & 19. Psal. 145. Ecclesiastes 12. Matthæi 27. Luc. 23. ac D. Hierony. Epist. ad Parmachium inter errores Originis censet asserere animam corpoream esse. D. etiam Chrysost. homil. 3. de incomprehensibili Dei natura; Tertio item in Genesim. Divus Gregorius 5. Moral. cap. 25. Nazianzenus Epistola ad Euagrium.

D. Hierony.
D. Chrysost.
Divus Greg.
Magn.
D. Greg. Naz.
2. av.

DISPUTATIO I. ART. V. 519

Euagrius. Augustinus libro de hæresibus num. 86. atque alibi communi assensu astruunt spirituales esse animam nostram. Cum igitur hæc de animæ spiritualitate assertio ita sit in Ecclesia communis, inter fidei dogmata planè censetur; & quod est consequens de fide etiam erit ipsius naturalis immortalitas.

Postremò probatur ex cap. 1. Gen. (vbi homo ad imaginem, & similitudinem Dei quasi è consulto factus esse dicitur;) Faciamus, inquit Deus hominem ad imaginem, & similitudinē nostram. Hanc autem rationem imaginis ad animam rationalem referri communis est Patrum sententiâ. Quæ tanta animæ excellentia ac nobilitas, haud obscure immortalitatem ipsius commendat. Quis enim sibi non persuadeat, tam sapiētem artificem ad absolutionem tanti operis imaginem suam in re tam vili ac futili, atque est anima mortalis, quæ sæpe vnius horæ durationem non impleat, expressisse, cum celebris ille Phidias noluerit effigiem suam nisi in scuto Minervæ pretiosissimo, quod æternum fore putabat, includere tanto artificio, ut nunquam nisi comminuto clypeo posset anelli. Et verò D. August. (vbi alios Patres omittamus) lib. de quantitate animæ cap. 1. Auctor libr. de Ecclesiasticis dogmatibus, ad finem, & D. Bernard. ferm. 71. in Cant. rationem imaginis inter Deum, & hominem, in immortalitate ipsa, & æternitate animæ rationalis collocatam esse expressè affirmant. His accedit, quod eodem capite 1. de principatu hominis super reliqua ferè omnia creata expressum est: tanta enim hominis prærogativa manifestè testatur ipsius animam, penes quam ratio principatus est, non esse materialem, & caducam, sed superioris cuiusdam, atque eminentis naturæ, à conditione reliquarum animarum longè distantem, atque adeò omnis interitus, & corruptionis incapacem. Neque verò sapientiæ, vel potentie tanti auctoris dignum foret hominem, cuius vitæ periodus brevissima est, utraque ex parte corpore scilicet & anima mortalem toti huic mundo præfecisse; in quo sunt multa individua, non solum ex corporibus simplicibus, sed etiam mixtis, illisque animantibus, longissimæ durationis. Præsertim cum Deuter. capite 4. non tantum hæc inferiora, sed & superiora Sol, Luna ac cætera astra, quæ à plerisque putantur suapte natura corruptionis expertia in ministerium ipsius hominis facta asserantur.

Commendat anima immortalitatem, ad Dei imaginem facta esse.

D. August.

D. Bernard.

Item hominem reliquis ferè creaturis præpositum cū imperio.

Probatur item ex eo loco cap. 2. eiusdem libri Genesios, in quo de singulari conditione primæ animæ rationalis, ac de conditionibus naturæ eius nobilitatis expressa est mentio. Formavit igitur (inquit Moyses) Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ; seu accommodatius ad vocem Hebraicam spiraculum vitæ, & communis Patrum interpretatio est, nomine spiraculi, animam rationalem intelligi, quod paraphrasis Chaldaea apertius reddit loco spiraculi, animam ponens. Sed nec textus communis eius partis declarationem prætermisit, continuò adiungens; Et factus est homo in animam viventem. Quod autem spiracu

Spiraculum res facit indicium loci cap. 2. Genes.

Spiraculi nomine rationalis animæ denotatur.

520 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

spiraculum vitæ, seu vitæ dicatur, quamvis multæ rationes afferantur, ea Caietani ad hunc locum videtur aptissima, quia cum anima una sit vita substantialis, multarum nihilominus functionum vitalium, quæ vitæ quædam sunt, principium est, perennique respiratione suæ præsentia valde sensibile præbet indicium.

Tres rationes animæ prærogatiua. Prima.

Iam vero conditiones nobilitatis animæ ingentæ, quæ ibidem exhibentur, tam insigniter naturalem eius immortalitatem ostendant, ut nemo, qui rationis, nedum fidei lumine captus non sit, rem tam illustrem non contueatur. Prima conditio nobilitatis est, ab ipso Deo fuisse inspiratam; non enim cum materia quasi commixta, & ex illius gremioeducta, sed extrinsecus adueniens, corpori infusa legitur. Ceteris quidem animantibus præcepit Deus, ut ab aliis produceretur. Producant, inquit, aquæ reptile animæ vivētis, & volatile super terram, &c. Item producat terra animam viventem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas, simile quid de homine aut eius anima minimè protulit, sed & quod primū hominum per se efformaverit, & quod eius animam independentem à corpore & absque ullo respectu eius causalitatis creaverit, creatamque veluti hospitem in idem corpus exceperit, aperte significatur: & consonat illud Aristotelis 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. hinc, ut videtur, depromptum, mentem videlicet extrinsecus advenire, divinamque & separabilem esse. Secunda nobilitatis animæ rationalis conditio est, quod quasi ex pectore divino, intimisque præcordiis efflata dicitur. Non quidem quod sit pars aliqua divinæ essentia, circa quod aliqui turpiter errant, ab antiquis Patribus gravissimè reprehensi, sed quod & genere essendi immortalis, & vi potentiarum, atque operationum spiritualium intimè, ac recondite divinam naturam participet. Vnde D. Ambrosius de bono mortis cap. 9.

D. Ambrosius.

citans hunc locum, iure hominem exhortatur, ut cum illo puro, ac perpetuo, & immortalis bono maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognationem ducit; illudque iam olim à D. Paulo actum 17. inculcatum repetit; Cuius & genus sumus. Et D. Bernardus. serm. 2. de nativitate Domini. Spiritus sanctus, inquit, non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce o homo dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanæ, &c. Tertia nobilitatis conditio non semel hic nec leviter inculcata est, quod anima rationalis verè spiritus sit, ab omni concretionem materiæ immunis, quamvis eam informet, ita ut unus homo ex spiritu, & materia simul constans, omnia corpora, omnes animas rationales, omnesque spiritus compleros, Angelicos videlicet, veluti clausula omnium operum divinæ creationis in se contineat; idcirco & spiraculum dicitur anima rationalis, & à Deo inspirata, ut aliqui ex Patribus adnotant. Hanc igitur secundam assertionem ita certam putant Theologi nonnulli, ut opinentur oppositam sententiam hæresis nota iam damnatam esse, tum ob communem Sanctorum Patrum ac Conciliorum, quibus hæcenus usi sumus,

DISPUTATIO I. ART. VI. 521

us sumus, declarationem; tum quia plerique, quæ ex sacris literis pro immortalitate animæ adductæ sunt, efficere etiam videtur illam esse immortalem naturam suam cum tanquam miraculum non proponantur. Vnde Sap. 1. culpantur graviter tanquam in naturali lumine cæciti fuerint, qui eam veritatem non attigerunt.

ARTICVLVS VI.

Argumentorum quorundam solutio aduersus doctrinam superioris articuli.

Castro aduersus hæreses lib. 2. hæresis 7. de anima.

NON solum Sadducei, quorum mentio fit in sacris literis Matth. 22. & Actorum 23. fidem de animarum immortalitate, quam hæcenus asseruimus, impiè abrogabant, sed post illa tempora nonnulli etiam de hæreticorum grege, ut est apud D. Augustinum libro de hæresibus numero 83. atque Eusebium ab eodem Augustino citatum. D. Isidorus lib. 8. Etymolog. cap. 5. Quod etiam refertur 24. q. 3. cap. Quidam; aliosque recentiores. Cuius impij dogmatis argumenta sic habent.

Primò, Divina litera significare videntur animam cum homine pariter extingui. Namque 3. cap. Ecclesiastes ita scribitur. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis; idcirco unus interitus est hominis, & iumentorum, & æqua utriusque conditio; sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. In lib. etiam Sap. capit. 2. ita habetur. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus. Demum, ut plura omitam, quæ ex eisdem Sacrae paginae locis deduci possunt. Iob 14. omnis spes homini præceditur resurgendi. Consequens ergo videtur animi humani immortalitatem ad nostræ fidei dogmata minimè spectare.

Secundò, Idem probatur ex illo sextæ Synodi in Epistola Sophr. quæ habetur actione 11. atque ab ipsa Synodo tanquam Orthodoxa recepta est actio 13. Intellectualia, atque inuisibilia nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur; non tamen sunt immortalia per naturam, sed gratiam eis largitus est (nimirum Deus) à corruptione ea, & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic immortales perseverant. Hæc Sophronius. Nec dissimilia legimus apud D. Hieronymum 2. cont. Pelagianos, Damascenum libro 2. Fidei Orthodox. cap. 3. & 12. D. Bernardum lib. 5. de consideratione. Quæ quamvis de Angelis ex instituto sint dicta, multò magis in animam humanam quadrare videbuntur. Vnde nova argumenti confirmatio elicitur. Angeli perfectiores sunt animis nostris, ut art. sequenti trademus, & tamen de fide non est Angelos esse spirituales, ut scribit D. Thom. quæst. 16. de malo art. 1. ex Augustino lib. 12. de Civit. Dei cap. 10. latiusque disputatur ad primam Con. Comm. lib. de Anima. V v v partem

D. Hieron.
D. Damasc.
D. Bernard.

D. Thom.
D. August.

522 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

partem quaestion. 50. articuli primo. Imò verò neque de fide est, eos esse magis incorruptibiles, quam hæc inferiora; ut sentit Gabriel in 2. dist. 2. quaest. 1. Multò igitur minus de fide erit animorum rationalium immortalitas.

3. Argum. Tertiò, Quoniam D. Augustin. libr. 10. supra Genesim ad literam cap. 21. & 23. & in lib. retractationum cap. 1. libr. item de Baptismo paruulorum cap. 10. alibi que non raro videtur credere animas hominum à parentibus propagari, & quod inde necessariò sequitur à materia suscitari; quod tamen à forma immortalis alienum est; quare, &c.

4. Argum. Quarta, Anima rationalis habere nequit operationem à corpore omninò independentem; igitur neque existentiam habere poterit extra corpus; atque adeò immortalis erit. Assumptum probatur illo celebri Aristotelis pronuntiato libro tertio de anima capitul. octauo, text. trigesimo nono. Eum, qui contemplatur, vnà cum phantasmate contemplari oportere. Si ergo anima nostra intelligendi operationem sine corporis adminiculo expedire nequit, nullam certè expediet, proindeque extra corpus non poterit coherere. Quòd si quis occurrat ad intelligendi functionem pro huius vitæ conditione adhiberi phantasmata, ut res tum singulares, tum etiam communes in ipsis contentas mens contempletur; non autem ut in parte corporea recipiatur intellectio. Is nihilominus argumenti vim non effugiet: quandoquidem siue hoc, siue illo modo humana mens ad suam operationem corpus efflagitet; ratum manet absque vllò corporis ministerio futuram otiosam; ac proinde minimè posse absque illo in rerum natura perseuerare.

5. Argum. Quinta, Anima rationalis ideò fortasse immortalis dicitur, quòd è potentia materia non exeat; sed hæc ratio nulla est; ergo. Probatur minor, quoniam supernaturales formæ de potentia subiectorum non educuntur; & tamen naturaliter corrumpuntur, ut gratia, & Charitas per vitiosam, lethalemque actionem. Contra verò cælorum formæ, quæ incorruptibiles sunt, materiales existunt; quare, &c.

6. Argum. Sextò, Quod pati potest naturaliter, corrumpi etiam naturaliter potest; cum passio sit inchoata quædam corruptio: sed anima viuente homine, tristitiam, & quod plus est, dolorem patitur naturaliter; erit igitur per naturam corruptibilis.

Respondetur ad 1. Argum. Ad hæc ita respondendum. Ad primum latè patet solutio apud D. Gregorium libr. 4. dialog. cap. 4. aliòsque sacre scripturæ ad citata loca interpretes. Dicendumque breuiter, verba illa in persona impij proferri, eo fine, ut nulla existimatione futuræ vitæ, ad præsentis gaudia incumbamus. Quo etiam pacto responderi posset, ad ceteros locos ibidem relatos: quanquam fortasse non de anima sigillatim, sed de toto homine procedunt; quem verissimum est non posse post mortem renouari ad vitam naturaliter.

Ad se

DISPUTATIO I. ART. VI. 523

Ad secundum, colligi potest solutio ex iis, quæ initio primi articuli notauimus; dicendumque omnia citra Deum mortalia esse, aut per se, propriamque naturam, ut sublimaria; aut per potentiam alienam, id est, diuinam; eamque non ordinariam, sed absolutam; sicque intelligi debere, quòd ex sexta Synodo, atque ex Patribus in argumento citatis adducitur. Responderi etiam potest cetera omnia præter Deum mortalia esse, id est, mutabilia, ut interpretatur Augustin. libr. 7. contra Maximum cap. 12. & D. Bern. serm. 71. in Cantica quo etiam sensu scribit D. Leo serm. de resurrect. Vnicuique quo ex alio in aliud mutatur, mors est non esse, quòd fuit; & ortus est esse, quòd non fuit; quòd planè inuenies apud Philosophum 8. physic. capit. 3. text. 24. Ad confirmationem concessio toto antecedente, neganda est consequentia, quia ut ex dictis liquet animæ immortalitas definita est de fide, non sic Angelorum; quanquam temerarium esset, aut etiam erroneum Angelos, aut mortales esse, aut corporeos asserere.

Ad tertium dices D. Augustinum dubitasse quidem olim de animarum propagatione; sed nunquam de immortalitate, de qua librum etiam composuit, ceterosque passim simili doctrina resperfit. Quòd si tunc aperte intelligeret cum immortalitate propagationem illam stare nõ posse, eam haud dubiè pernegasset. Itaque potius sancti Doctoris dubitatio versabatur in explicanda peccati originalis diffusionem per Adami posteror, quam haud satis perspiciebat, si ex ipsius Adami natura tota etiam posterorum natura quoad corpus, & animam non descenderet per generationem, ut latius expendit Bellarm. libr. 4. de amissione gratiæ cap. 11.

Ad quartum rectè occurrebat, ad impugnationem verò dicto multum interesse, quomodo dicatur anima ministerio corporis egerè ad suam operationem; An ne, ut eo sibi instrumèta operandi compareret, id est, species; an modo alio? In enim hoc posteriori, nullam fortasse habere posset operationem, atque adeò neque existentiam extra corpus: poterit tamen si priori, siquidem contingere potuit, ut in statu, quo à corpore deferretur, aliter ab auctore naturæ prouideretur, ut re vera prouisum fuit, infundendo, videlicet, ipsas species; quæ de re inferius agendum.

Ad quantum, neganda minor. Ad probationem verò neque formas supernaturales propriè corrumpi naturaliter à nobis, sed moraliter; neque creatas esse; sed potius de subiectorum potentia, supernaturaliter quidem tanquam de potentia obedienciali educas. Iam verò cælorum formæ, etsi educibiles sint de materia, qualitates tamen vendicant à contrariis inexpugnabiles.

Ad sextum, occurrendum naturalem corruptionem nullam esse, quæ ex primarum qualitatum impressione non proueniat; sine qua tamen posse in anima excitari tristitiam ex sola rerum molestiarum cognitione, palam est. Porro ex dolendi actu, ad quem anima concurret, media potentia corruptibili; solum concluditur illam

Locos congruis Pererius lib. 4. in Genesim in diff. de creatione animæ quæ 2.

Occurrit obiectio, quæ possit proponi.

Certior est animarum immortalitas, quam Angelorum.

Ad 3.

Ad 4.

Quæ sit de peccato anima à corpore.

Ad 5.

Ad 6.

illam principium quoque esse materialium operationum, ac virgeri, eoque posse ne corpus extremè affectum ulterius informet; non autem eam necessariò corruptibilem esse, ac materialem.

ARTICVLVS VII.

Virum anima separata essentialiter ab Angelo distinguatur.

1. *Opinio asserens aequalitatem specificam inter Angelos & animas.*

2. *Opinio Angelos præferens animis.*

3. *Eius ratio.*

Occupatio responsionis.

2. *Ratio.*

Occurrit obiectioni.

3. *Ratio.*

ESSE humanas animas essentia æquales inter se, probabile iudicant graues Auctores, vt lib. 2. de Anima cap. 1. quæst. 5. habetur. Quo verò pacto se habeant cum Angelis comparatæ, quæstio est, in qua tres omnino sententias inuenimus. Primam, asserentium animas & Angelos naturæ specificæ perfectione æquales esse. Quam D. Thomas Origeni attribuit, refellitque; tum alibi, tum 1. part. quæst. 75. art. 7. Item Scot. 2. dist. 1. quæst. 6. Alensis 2. part. quæst. 10. membro 5. D. Bonau. in 2. distinct. 1. in secunda parte distinctionis art. 3. q. 1. & alij ad eundem locum Magistri.

Secunda sententia non minus absurda, asserit animas essentiali nobilitate Angelis præire. Quam tuetur Gregorius Venetus in opere de harmonia mundi Cantico 3. tono. 3. cap. 2. cuius illud est præcipuum fundamentum. Quoniam cum duo genera ad inuicem comparantur; illud est sane nobilius, in quo id, quod eminet, præstantius est; quàm quod eminet in altero, docente Aristotele 10. Ethic. cap. 7. nec sine ratione, quia, inquit, vnumquodque id simpliciter esse dicitur, quod in illo est optimum. Atqui in animarum rationalium genere Christi anima longè superat præstantissimum Angelorum; ergo animarum genus Angelis vniuersis absolute præeminet. Quod si respondeatur propositæ rationis assumptionem veram esse tantummodò spectata supernaturali dignitate; sic ex ea ad naturalem argumentatur Venetus. Etenim Deus gratuita dona naturæ recipientium attemperauit vt Theologi plerique tradunt cum D. Thoma; quapropter cum ex factis literis cõstet Christi Dominum animam (quod etiam de Sanctissima parente asserendum est) gratiæ prærogatiuis cetera omnia creata longè superare; sit, vt essentia quoque eminent inter vniuersa. Quin etiam pro dignitate omnium nostrum ita secundò disputat. Ex sententia Christi Domini Lucæ 21. maior est qui recumbit quàm qui ministrat, sed Angeli omnes administratorij sunt non solum Dei, sed etiam hominum ad Hebr. 1. ergo Angeli omnes vt officio, ita & natura cedunt animis nostris. Nec obest, inquit, quod idem Paulus ad Hebr. 2. ex Regio Vare citat, minorem aliquantulum esse hominem ab Angelis; quoniam, et si ita verterint septuaginta interpretes ex Hebræo: eius tamen lingue vocabulum est Eloimevnde D. Hieronymus, Stapulensis, & alij transferunt; Minuisti eum paulò minùs à Deo. Denique ita conclu-

1. part. qu. 62. artic. 6. cum Magist. sent. 2. dist. 3.

concludit. Quod est vltimum in executione, primum est in intentione; vtpotè finis, qui solet esse quidpiam præstantissimum: at homo creationis opera clausit; Angelus autem inchoauit; homo igitur intentione, atque adeò animæ dignitate prior est Angelo.

Haud vera tamen cecinit in suo cantico Venetus; perperamque in homines se pium præstitit Angelorum damno. Quare cum tam contestata sit, etiam Theologis, quorum maximè interest Christi dignitatem tueri, Angelorum essentialis eminentia supra homines; illius rationibus obiter respondebimus: fusius enim contra eum disputat Ioannes Arboreus 1. Theosophiæ lib. c. 2. & quantum sit satis ex tertiar, veræque sententiæ confirmatione à nobis refelletur. Ad primam igitur rectè respondebatur. Neque quod urgebat de donis gratuitis pro mensura essentia, ita strictè accipiendum est, vt ab ea lege non fuerit à Deo ob aliquem finem egregium declinandum. Adde illam D. Thom. doctrinā neque satis probari omnibus, neque Angelos cum animabus miscere; sed inter Angelos solum ex instituto auctoris procedere. Iam verò animarum salus de qua ad Hebr. 9. mentio sit, finis est, Cuius, respectu Angelorū, qui solet esse ignobilior; Deus autem finis Cui. At enim si tanti facit Venetus Hebraicam lectionem, dicendum fuerat; Minuisti eum aliquantulum à Dīs, quos Angelos esse non diffirebitur, nisi gentilibè sapiat, multòque Deos inuehat. Præterquam quòd, si à Deo, legendum contendatur, non paulò, sed infinite minutum animum ab eo esse dicendum fuerat. Itaque non sine temeritate à vulgata translatione receditur, si aliter quàm, ab Angelis, vel apud Paulum, vel apud Regium vatem legatur, vt præsul Genebrardus in commentariis octau. psalmi annotauit. Vltimæ rationis minor propositio falsa est, si velit hominem etiam creationis angelicæ finem esse naturalem; quòd si in sensu alio vera credatur, inefficax est ad institutum.

Tertia igitur sententia, atque omninò certa docet animas rationales essentiali nobilitate inferiores esse Angelis. Quam præter Doctores scholasticos initio articuli citatos, tradunt D. Augustinus lib. 11. de Ciu. Dei cap. 15. D. Hierony. in illud Matth. 11. Qui minor est in regno, &c. & in Epistolâ ad Algasiam 91. Auctor sermonis de Assumptione ad Paulam, & Eustochium inter opera D. Hier. & alij sacri Doctores. Ostendique facillè potest. Primò, quia locus ille Scripturæ sacre; Minuisti eum paulò minùs ab Angelis: non nisi de naturæ, vt ita dicam, minoritate, intelligi commodè potest; quoniam si ad inæqualitatem donorū gratiæ referatur, nulla ratione in Christum poterit quadrare; quem vt Paulus expressè subiungit, gratiæ donis omnibus Dei operibus antelatum esse constat. Secundò, quia Aristoteles 1. lib. de Cælo cap. 9. text. 100. ita de intelligentiis scribit, vt non obscure significet excellentiam naturæ earum præ nostris animis; cum optimam sufficientissimamque vitam sortitas esse affirmet. Tertiò, quia animæ rationales in completa entia sunt essentialiter, & ad materiam transcendentèr ordinantur, formalesque causæ

Rejicitur proposita opinio.

Ad 1. rationem.

Ad 2. rationem.

Ad 3. rationem.

3. Sententia qua vera est pro Angelis pugnat.

1. Illius cõprobatio.

Secunda.

Tertia. Animas esse in completa quadam entia.

sunt compositorum; hæc autem omnia, & imperfectionem inuoluunt necessariò, & ab Angelis sunt aliena; ergo illi multò perfectioris essentia erunt, quam animæ; Cum nulla alia via superfit, qua eas in naturæ dignitate possimus anteferre. Denique accedunt ea, quæ lib. 2. de anima c. 1. q. 2. art. 3. dicta sunt. Ex quibus etiam duæ superiores sententiæ refutatae manent.

*Contra obij-
citur ex a-
qualitate in-
tellectus An-
gelici, & hu-
mani.*

*Esse autem
a quales pro-
batur primo.*

Superest tamen huiusmodi difficultas. Quoniam anima separata, & Angelus aequales sunt intelligendi proprietate; ergo & essentia dignitate: unde illa promanat. Consequentia suadetur: quoniam cum intellectus sit præstantissima potentia, quæ à Deo fieri possit, ex illa vniue pensanda est subiecti dignitas; si namque hæc natura illum superat, proprietate aliqua eminentiam suam ostendere oportet. Antecedens verò suadetur primò, quia ita sentire videtur D. Th. prima parte quæst. 79. art. 8. ad 3. ubi negat intellectum angelicum alterius generis esse ab humano; sed comparari tantum ad inuicem, sicut perfectum ad imperfectum. Quod vberius videtur declarasse qu. 8. artic. 3. cum docuit intellectum humanum discursuum esse, atque adeò imperfectiorem angelico ob luminis exiguitatem, futurum alioquin non discursuum, si vberius lumen participaret, ut angelicus. Denique quæst. vnic. de anima artic. 15. ad 10. scribit intellectuum species non distingui, quòd sint, vel non sint à plantarum animis pendentes, ex quo tamen fundamento, saltem à posteriori videri posset colligi essentialis differentia intellectuum. Caietanus etiam ad quæstionem illam 58. annotauit discursiuitatem non cerni in obiectis, ut inde intellectus valeat speciem capere; sed potius imperfectionem esse illius.

*Probatu-
r secundo.*

Secundò. Quæcumque potentia eisdem actus sine discrimine possunt edere, specie non differunt; atqui humanus intellectus non discursit circa ea, quæ perfectè complectitur, ut obseruat D. Tho. art. citato. Angelicus e contra circa ea discursit, quorum minus est capax, ut graues voluit Theologi; ergo, &c.

*Qui vult
et distinguere
per subiecta,
conuenire vo-
rò per ob-
iecta.*

Auctores nec pauci, nec ignoti, inter quos est Scotus 1. dist. 1. quæst. 6. distinctione quadam se ab hac difficultate expediunt, aiunt intellectum humanum, & angelicum specie distingui ratione subiectorum, conuenire rursus specie ratione obiecti; idemque philosophandum voluit de sensibus humanis, ac brutorum. Hæc tamen distinctio imprimis ad ignotum recurrere videtur. Vrgēbamur enim animæ, atque angeli distinctionis essentialis ex intelligendi facultatibus nò posse colligi, quòd hæ eiusdem speciei essent. Nunc autem inuersa rationatione nobis respondetur, idè non esse prædictas facultates speciei vnius si subiecta spectemus, eo quòd ista sint specie diuersa. Deinde ea distinctio confusionem in naturis parit. Quomodo enim eademmet entitates specie differre, & conuenire valēt inter se? Quòd si talis distinctio semel probetur, accommodari poterit plerisque rebus non sine incommodo. Dicit enim aliquis duorum hominum visiones eodè tempore, & circa idem obiectum elicatas

*Ferraz. c. 1.
gent. cap. 94.
cum Albert.
Mondragon.
1. part. q. 75.
art. 2.*

elicitas differre numero ratione subiectorum; & numero conuenire ratione temporis, atque obiecti. E contra verò si diuersis temporibus, aut circa diuersa numero obiecta elicantur ab eodem homine, differre numero ratione temporis, & obiecti, continere autem in vnam numero ratione subiecti, contra Aristotelem, qui ad numericam identitatem rei, omnium circumstantiarum identitatem requirit 5. Physic. cap. 4.

Quòd si respondeant nullum id esse incommodum, quoniam vna differentia, aut identitas est per se & essentialis, ceteræ verò accidentariae, rectè dicent: attamen ex data distinctione non constat adhuc vtra illarum sit differentia intellectuum ex subiectis petita, & identitas ex obiecto, quòd erat declarandum. Parum verò iuuat quod Scotus citato loco addit, Cum duo aliqua conueniunt, ac etiam discrepant simpliciter denominari à differentia, nò verò à conuenientia; perstat enim adhuc hoc documentum (quidquid veritatis habeat) etiam si dicamus eos intellectus conuenire essentialiter, ratione obiecti, & differre accidentaliter per subiecta.

Possit impugnata distinctio admitti, si dicamus diuersitatē, identitatēque specificam inter res, considerationes quasdam esse mentis nostræ, quas proinde non sit incommodum introduci inter Angelicum, & humanum intellectum. Quæ doctrina etsi Scoto placere non debeat, est tamen huius etiam ætatis auctoribus pergrata.

Duplex deinde responsio occurrit, quarum quælibet, etsi late nequeat cum altera; vtraque tamen ob rei obscuritatem probabilis est. Prima, si dicamus prædictos intellectus specie conuenire, proindeque ex eis non posse colligi subiectorum specificam differentiam; sed ex aptitudine, formalique inclinatione, seu ex vniuitate, aut nò vniuitate ad corpus, ut Theologi ipsi inter se contendunt, habebimusque auctorem Scotum quæstione illa 6. 6. Potest etiam addi; qui probationem quoque subiungit, nihil scilicet mirum, si proprietates eadem à diuersis specie subiectis nascantur, cum diuersæ oriuntur ab eodem: quòd etiam exemplis confirmatur. Lumen siquidem, & superficies, species infimæ cum sint, Soli, atque igni differētibz specie adnascuntur; brutorum quoque sensus specie conueniunt cum humanis, ut contra nonnullos suæ familiæ probè notauit Victoria, prima parte relectionis de perueniēte ad vsum rationis num. 4. Cum tamen vtraque subiecta satis apertè distinguantur. Quamuis ergo præstantissima substantia creatæ proprietates sit intellectus, nò oportebit variari illam pro specifica variatione subiectorum; alioquin tot erunt intellectuum species, quot Angelorum, frustra sane, præsertim cum nulla appareat in obiectis ab eis attingendis varietas.

In qua solutione dicendū, si qua diuersitas cernitur in vtroque intellectu penes discursum, & non discursum, aliòve operandi modos; eam ex diuersitate solū maioris, vel minoris luminis prouenire, hoc est, specierum distinctiū, aut obscuriū, latius, aut pressius dicitur.

*Autem
refertur
refertur.*

*Qua ratione
admitti pos-
set superior
distinctio.*

*1. Solutio ad-
mittit a qua-
litate vni-
triusque in-
tellectus.
Vnde debeat
colligi speci-
ficam subiecto-
rum differen-
tia.*

*Non oportet
variari pro-
prietates pro
subiectorum
variatione.*

*Vnde colligi-
gatur aliqua
diuersitas in
ter huiusmodi
diuersitates.*

pressius representantium. Quod etiam mouit Durandus in 3. dist. 14. quest. 1. art. 2. ubi quamuis ostendere nitatur beatas visiones Angelorum, & animatum specie conuenire ob identitatem supernaturalis luminis; attamen generaliter statuit à principio proximo esse sumendam identitatem, vel diuersitatem intellectuum, non autem à remoto ad est intellectum, confirmantque naturali exemplo membrorum leonis, & hominis, quæ non à materia, cum sit eadem, sed à forma proximè distinguuntur. Et D. Thomas suam quoque intellectuum varietatem Angelis superioribus, & inferioribus attribuit questione vnica de anima art. 7. ad 5. ob diuersitatem, scilicet, specierum; qui tamen intellectuum tam multiplices differentias specificas, quam Angelorum positurus non videtur.

2. Solutio ponit distinguere specie eas intellectus.

A diuerso lumine conaturali subiecti, dicitur intellectum differenciam.

Altera solutio communior est, distinguere specificè intellectum humanum ab angelico, ut plures Theologi volunt, cum de identitate specifica beatæ visionis disputant vel ad 1. p. q. 1. art. 6. vel in 3. distinct. 14. vel in 4. dist. 49. speciatim Caiet. 1. p. q. 79. art. 7. qui peculiarem ea de re questionem edidisse scribit: & quod est huius articuli institutum, ex eisdem intellectibus colligi specificam diuersitatem subiectorum, ut fecit Alexan. Alen. 2. p. q. 20. memb. 5. D. Thomas 1. part. quest. 7. art. 7. quidquid in contrarium valeant, quæ ex eodem Sancto Doctore superius adduximus; quid enim D. Thomas obscuriora dicta rimari atinet, ubi aperta est ipsius in contrarium sententia implexum est tamen, quod de intellectuum diuersitate, vel identitate docet. Namque art. 7. citato de anima ad 1. eas specificè distinguere ait, si eliciantur à diuersis principiis, id est, speciebus inditis, vel acquisitis. At verò paulò inferius art. 14. ad 10. negat distinguere intellectuum species ex eo quod similitudines abstractæ sint à phantasmatibus, vel à Deo petita. Quidquid autem hac de re sit, illud nunc est concludendum, à diuerso lumine, atque intelligendi modo conaturalibus Angelo, & animæ rectè deduci intellectuum logicam differentiam, quod præstiterit D. Thomas 1. part. quest. 75. art. 7. ad 1. & luculentius in questione de anima art. 7. ad 4. Ferrar. 2. contr. gent. cap. 94. Quapropter etsi Deus valeat alterum intellectum ad alterius actiones euehere, non efficiet tamen quin suis cuique debeat conaturalis modus. Itaque si quando anima more angelico non discurret, id quidem, aut præter naturam eueniet ratione status separationis; aut supra naturam ratione gloriæ.

Ex Aug. 1. de anim. c. 3.

Legi Scilicet rum exercit. 248. aduersus Scotum.

DISPUTATIO II.

De animæ separatæ statu, modòve essendi extra corpus.

ARTICVLVS I.

Quid sit status separationis.

EX superiori disputatione de animæ rationalis immortalitate, liquidò constat, eam post totius compositi dissolutionem in rerum natura persistere. Proximum est, ut de eiusmodi statu, quem separationis vocat, disseramus, dicturi postea de illius operandi ratione. Primò igitur, in quonam status is consistat, inquiremus. Secundò, an animæ rationali naturalis sit. Tertio, an in eo existens anima, propendeat nihilominus ad statum informationis. Quod ad primum attinet, cum separatio, & coniunctio apertam pro se oppositionem ferant, altera alterius mutua explicatione fiet aperior.

Omissa ergo ea separatione, quæ per intellectum fit, cum duo reuera coniuncta, separatim concipimus; quod ad Dialecticos ex instituto pertineat; realis, physicæ separatio, si pura sit, in eis tantum cernitur rebus, quarum separatio ipsa corruptio non est, quæadmodum neque pura, ac simplex vnio productio vniedorum esse debet. Hinc fit, ut inter partes hominis solummodò, atque inter ea, quæ loco diuelli, coniungique solent, propria separatio, vnioque intercedat naturaliter. Siquidem in his solum neque vnio, productio est, neque separatio: at verò quia cæterarum tum substantialium tum accidentalium formarum à subiectis disunctio ipsa, est earum corruptio; idè separatio in eis locum non habet: sicuti neque in Christi Domini humanitate per mortem à Verbo, nec in speciebus Eucharistiæ, cum illæ corruptantur. Vnde obiter colliges non minùs verè, quam propriè dixisse Damascenum nihil à se Deum separauisse eorum, quæ semel vnuerit. Nimirum, humanitas in triduo mortis non separata à Verbo fuit, sed potiùs extincta. Dixi, naturaliter, quia in Sacre Eucharistiæ mysterio propriè quidem, non tamè naturaliter, accidentia à substantia panis, vniueque abiunguntur, quia illa à subiecto separatio, corruptio eorundem non est, ut satis constat. Quapropter separationis status, eiusque tractatio soli humanæ formæ quadrare potest; proindeque de illius tantummodò vnione, idque quantum sit satis, ad oppositam separationem declarandam, agendum erit.

Ergo vnio formæ ad materiam, ut probè notauit Caiet. in Comment. 1. part. quest. 76. art. 1. in responsione ad 6. eiusque informatio, siue causalitas, idem sunt. Quo fit, ut separatio, atque mors, quæ illis ex aduerso respondent, tantundem valeant: nisi quod separatio partem

Scopus huius disputationis

Qua sit realis, & physica separatio. Quibus non eueniat physica separatio.

Physica separatio rationis statum soli animæ humanæ conuenire.

In que differat mors à separatione.

Separatio, & vnio opponuntur priuatiue.

denominet, mors totum ob eam, quam diximus, rationem; quia illa maneat, non item hoc. Opponuntur autem separatio, atque vnio priuatiue. Hæc enim positium quippiam est, illa minimè, quod vel ex eo constat, quia ad vnionem posituæ, ac reales dispositiones, influxusque causarum desiderantur: ad separationem verò istorum omnium cessatio, atque amorio. Non est tamen separatio nuda quedam, puraque negatio: cum certum, ac idoneum subiectum requirat, id est, formam; quare, &c.

Sit ne vnio substantia an accidentis spiritualis, an corporea.

At quid tandem est (inquies) ipsa vnio, substantia ne an accidentis spiritualis, an corporea? vt enim arguit Caiet. citato loco, si substantiale quippiam esse dicatur, iam per separationem anima quippiam ad substantiam attinens amittet; si accidentale, iam per accidentis totum hominem constitueret cum materia, quæ sunt absurda; nec dicat aliquis nullum id esse incommodum, eo quod vnio sit veluti dispositio, est enim potius ipsa totius constitutio, ac compositio, non verò antecedens ad constitutionem præparatio. Huic dubitationi respondendum, animæ rationalis vnionem cum materia (quod etiã aliis formis substantialibus quadrat) idem valere, atque informationem, causalitatemve eiusdem in facto esse, vt supra tetigimus, quapropter nihil aliud dici posse quam modum substantialem, atque spiritualem eiusdem animæ. Quod etiam de productione, actione, atque existentia substantiæ dici solet, ac debet; eas nimirum ad genus rei productæ, atque existentis spectare: quo autem pacto vnio, de qua loquimur, spiritualis sit, cum alterum extremum; ad quod fit vnio, id est materia, sit corporeum, ex lib. 1. de Generatione cap. 4. quæst. 13. ad calcem constare potest, nec maior ea in re difficultas visitur, quam cum alterum extremum vnionis est accidentis, alterum substantia, vt rectè consideranti patebit; quæ tamen extrema ita passim coniuncta cernimus, vt vel assiduitate ipsa dubitatio omnis compressa videatur.

Duplex dubitatio de eadem vnione.

Possit etiã hoc loco quæriri, An cum anima separata rursus vnitur, modus alius vnionis ibidem intercedat specie quodammodo diuersus à priori, quique peculiari nomine reunio dicatur; an potius importetur voce hac solummodo geminatio quædam extrinseca durationis, qua indicetur eandem numero vnionem esse, quæ nunc, olimque fuerit, aut certè eandem in specie. Rursus dubitari posset; An vnio per aliam vnatur ipsi rei, quam afficit. Sed hæc tum quia facilia sunt, tum quia ad præsens institutum non conferunt, omittenda duximus. Illud tantum aduertimus apud graues Auctores vnionem vocari interdum relationem; præsertim cum de illa ineffabili, quæ inter humanitatem, Verbumque Diuinum datur, sermo incidit; accommodato, scilicet, fundamenti nomine, relationi, quæ ex eo confurgit, atque inter res vnitas exercetur.

Nomine vnionis indicatur etiã relationem.

In quo consistat anima separata substantia.

Ex dictis constat, quænam esse debeat præsentis articuli conclusio. Nimirum animæ rationalis statum extra corpus, separationemve, si formaliter spectetur, priuationem esse actus secundi eiusdem animæ, id est, informationis, seu vnionis erga corpus; & quod hinc sequitur,

Ita tandem. 10. lib. 1. de anim.

sequitur, ipsius relationis, ac præsentia, tum ad idem corpus, tum ad cetera, quibus ratione corporis siebat præsens; omnis denique concursus, quæ per proprias facultates solebat exhibere; quo fit vt quærenti an per separationem anima rationalis mutetur; respondendum sit, mutationem quidem subire, sed tamen priuatiuam; (nam de ea locali, realique separatione, per quam à corpore dissoluta migrat, inferius agendum erit) alioqui si propositiuo vnionis modo, alium naturaliter sortiretur extra corpus, non esset cur præter naturam tunc existeret, ac rursus cur in corpus propendere diceretur; quemadmodum materia, forma hac semel amissa, præter naturam non manet: quia aliam illius vice naturaliter suscipit. Vnde illa Caiet. sententia 3. part. quæst. 6. art. 3. quod anima cum separatur semipersonaliter comparet, refutanda nunc foret, nisi id lib. 2. de Anima cap. 1. quæst. 2. art. 2. actum esset. Porro licet hæc ita sint, habet nihilominus separatio animæ similitudinem quandam cum prima Angelorum productione, quatenus vt hi cum primùm creantur in actu primo, ac completo operandi constituuntur, sic anima in ipso momẽto separationis per species denuò inditas, ac per propriam potentiam mouendi ad operandum expeditur, vt in progressu dicemus.

Animam per separationem mutari priuatiue. Neutiquam ei positiuum modum aduenire.

Similis est anima separatio prima Angelorum productioni.

Sed iam oppones. Cum accidentia virtute diuina à substantia separantur in Eucharistiæ Sacramento, non solum amittunt naturalem vnionem, sed etiam acquirunt nouum, ac positiuum essendi modum, qui vicem subeat antiquæ vnionis, compleatque ipsorum accidentium existentiam. Item cum Christus Dominus in eadem Eucharistiæ accidentibus deest, aliquem essendi modum positiuum debet acquirere, alioqui ea separatio à speciebus, corruptio Christi dicenda esset, quod est absurdum. Pari igitur ratione cum anima rationalis à corpore abiungitur, non solum priuationem vnionis patietur; sed modum positiuum etiam pro vnione denuò comparabit.

1. Obiectio.

2. Obiectio.

Ad primum tamen exemplum admissio antecedente, neganda erit consequentia; etenim rationalis forma etiam vnita corpori subsistit, vt loco citato de anima ostensum est; quapropter nullius modi accessu eget cum separatur; cuius merito possit subsistere, quod tamen in Eucharistiâ longè euenit, vbi quantitas nouum quendam modum denuò recipit, quo extra subiectum existat. Deinde negari potest antecedens; quæ de re lib. 1. de Generatione cap. 4. quæst. 7. latius disputatur. In posteriori exemplo concedendum, cum primùm Christus Dominus ab speciebus Eucharistiæ deficit, puram pati priuationem vnionis, realique præsentia ad ipsas, nihilque positiuum comparare; non tamen ob id dicendum esse eum corrumpi, cum nulla mutatio physica circa ipsum, sed circa species transigatur, quod maiori iure dicendum erit de separatione Diuini Verbi ab humanitate cum per triduum extincta fuit.

Ad 3. obiect.

Ad 2.

Sit ne separationis status anima rationali naturalis.

*Quo pacto
naturalis hic
accipitur.*

NATURALIS status vocabulo, non solum intelligimus eum, qui supernaturalis non sit, ac citra miraculum; sed qui consentaneus animae humanae dici possit, atque, ut ita dicam, desiderabilis. Sunt enim haec non parum diuersa: quod exemplo ignis frequenter explicat D. Thomas: nullo enim miraculo, nullaue supernaturali vi circulariter voluitur ad cauum Lunae, & tamen is motus naturalis dici nequit ei elemento, vel ipso Aristotele auctore, cum iam ad motum solum naturaliter inclinatur, ac propendeat.

Prima assertio.

Sit igitur hac de re prima assertio proposita: dubitationi directo respondens. Separatio animae à corpore, tum in fieri, tum in facto esse, non est ei naturalis, siue consentanea. Ita docet D. Tho. non semel, praesertim 1. part. qu. 89. art. 1. Caiet. ibidem. Ferr. primo contra gentes cap. 83. & 94. Henricus quodlibeto 7. quaest. 13. alique non pauci, suadet autem in hunc modum. Primum affectiones oppositae, praesertim priuatione, eidem rei connaturales, & consentaneae esse nequeunt: at animae rationali maxime naturalis est vnio ad corpus: ergo separatio, quae eam vnionem demolitur, minime erit eidem

*Confirmatur
primo.*

Secundo.

consentanea, atque optabilis. Secundum, id, quod in totius compositi perniciem cedit, naturale esse nequit ipsi formae, alioquin à forma nonnunquam ei malum obueneret, quod est absurdum; forma igitur nullibi, quam in materia connaturalem habet essendi modum. Diximus, formae, non autem, materiae, quoniam haec cum à natura instituta sit in commune subiectum generationum, corruptio-nisque vniuersi, consequens fuit, ut haberet aliquam indifferentiam, ratione cuius alias etiam formas posset appetere: qua de causa malefica dici consuevit à Philosophis, aliisque eius generis nominibus notari; at verò forma cum à natura sit instituta in vnus tantum compositi bonum, eius erit continere, coercereque vagam materiae appetentiam, proindeque non debuit aliam propensionem habere, quae huic muni sibi tam proprio ob stare posset. Tertiò, Separatio ad naturam formae nihil interest, ut patet inductione ceterarum, quare cum nullus sit in humana anima gradus, qui ad informandum corpus non pertineat, ut alibi comprobatum est, sit, ut quemadmodum reliquae formae ad separationis statum naturalem propensionem non habent, ita neque illam habeat rationalis. Quartò, quia ad id, quod est consentaneum, datur quidam veluti impetus naturae: at si consideremus ea, quae in separatione animae à corpore accidunt, nihil tale reperiemus ex parte ipsius; quod in hunc modum declaratur. Dispositiones noxae, ac mortiferae ei aduersantur; non possunt igitur illam in statum quasi connaturalem impellere, & statuere, ut satis liquet; Deinde dici non potest illam ob inductas

dispositio

dispositiones sibi inimicas, per sese commigrare, ac veluti hospitium vertere; quandoquidem in tali separatione, neque illum etiam tenuem concursus formalem habet, qui formis caelorum concedi solet erga circularem motum, cum potius ab officio formae tunc spoliatur; non est igitur cur separatio animae rationali consentanea dicatur. Denique illud saltem negari non potest, multò congruentius ad naturam suam vniri animam, quam separari: cum hoc posteriori modo sit in actu primo tantum, illo verò priori sit in actu secundo causandi, conferendique esse tum materiae, tum composito, quod est rebus admodum naturale, exercendi item operationes non solum intellectus partis, sed etiam vegetantis, atque sentientis. Ac iuxta hanc sententiam accipiendus est D. Tho. qui 4. contra gentes cap. 79. & 1. part. qu. 118. art. 3. scribit contra naturam animae nostrae esse separatam existere à corpore, id est, minime consentaneum, atque expetibile.

Primo.

*In quo sensu
dici possit se-
paratio con-
tra naturam.*

Sed contra propositam ac confirmatam assertionem sunt nonnulli sequuti Auicennam, quorum meminit Caiet. in commentariis primae partis ad art. 1. qu. 89. non quòd crediderint naturale esse, ac consentaneum animae rationali quoquomodo extra corpus esse: sed ordinatim post corporis informationem: quemadmodum, & foetus non primo, sed post certum illud tempus, quo in utero materno detineri solet, naturale, ac consentaneum est in lucem prodire, ab illòque tenebricoso naturae ergastulo foras emicare. Ad quam sententiam luculenter alludit Seneca Epist. 102. ad Lucillum in haec verba: Quemadmodum nouem mensibus nos tenet maternus vterus, & praeparat non sibi, sed illi loco, in quem videmur emitti, iam idonei spiritum trahere, & in aperto durare; sic per hoc spatium, quod ab infantia patet in senectutem, in aliam naturae sumimur partem, alia origo nos expectat, alius rerum status; nondum caelum nisi ex intervallo pati possumus, proinde horam illam decretoriam prospice, non est animo suprema, sed corpori, transeundum est, excutit natura redeuntem, sicut intrantem, &c. Haec ille.

*Separationem
animae esse
naturalem,
aliquorum
fuit opinio.*

*Explicatur
sententia.*

Pro qua suadenda sententia primum esto argumentum. Multò magis pendet haec materia ab vnione huius formae rationalis, quam è contra, ut est consideranti manifestum; atqui eo non obstante naturale est ipsi materiae huius formae vnione priuari: erit igitur & huic formae naturale vnionis priuationem subire. Confirmaturque argumentum similibus exemplorum inductione; quis enim neget naturale esse hominibus suo tempore caluitiū, arboribus hyberno tempore nuditatem foliorum, animantibus somnum, qui vigiliae vacatio est; & vniuersim causis omnibus, postquam semel effecta sua edidere, virtute priuari ea iterum producendi: quapropter cum forma rationalis causa etiam sit, non solum multo post tempore, sed data etiam semel vnione ipsius ad corpus, naturale illi erit ab eo influxu desistere, cum nulla iusta ratio cogat cur in actu secundo semper esse oporteat.

*Confirmatur
primo.*

Xxx ;

Secundum,

2. Argum.

Secundum, Anima rationalis non vnitur corpori, nisi vt illius ministerio operandi instrumenta colligat, id est, species; mirum igitur non erit si corpus deinceps naturaliter exuat, ac seponat. Nam post bene instructam domum, nauim ve, opificum arma quis requirit? Quæ post adultam prolem parens nutricem poscat: Quis post depictam tabulam penicillum?

3. Argum.

Tertium, Operandi modus absque vlla phantasmatum ope, naturalis animæ est, ac prorsus consentaneus; ergo etiam modus essendi, cum alter ex altero probe colligatur. Assumptum, præterquam quoddam est apud D. Thom. prima secundæ quæst. 5. art. 1. ad 2. quo in loco docet post huius vitæ statum habere nos modum alium connaturalem intelligendi, probatur primò, quia cognitio extra corpus supernaturalis non est animæ, eaque est multò perfectior, vt potè distinctior, atque expeditior, quàm quæ in corpore; erit igitur anima ad ipsam exercendam propensa naturaliter. Secundò, quoniam, vt est eiusdem Doctoris Sancti, plurimumque Theologorum dogma, eo temporis momento, quo anima à corpore abiungitur, stata lege species recipit, quibus deinceps intelligat. Scilicet ad naturæ Auctorem pertinet, vt tunc cum ope phantasmatum destituatur, nouis rerum imaginibus adornetur. Nec si Scoti placitum magis aridet de specierum conquisitione ex obiectis, propositi argumenti pondus eleuatur, sed augetur magis, vt consideranti planum fiet. Concludamus igitur iuxta naturam suam operari animam extra corpus, atque adeò extra idem consentaneè perdurare.

4. Argum.

Quartum, quia quod naturale non est, diuturnum esse nequit, teste Philosopho primo de Cælo c. 3. text. 15. & lib. 2. c. 3. text. 18. at status separationis est æternus animo rationali naturæ, viribus spectatis, cum illius ad corpus regressio miraculosa sit; ergo, &c.

Improbatur
hæc opinio,
& responde-
tur ad arg.

Hæc tamen ita erunt expedienda, atque in primis similitudo, quæ ex fœtu deducitur, elegans quidè est; sed parum vrget; potuit siquidem, tam in materno vtero, quàm extra illud connaturali modo existere proles, quia utrobique ad perfectionem obtinendam tendit: at verò anima extra corpus præcipuum formæ munus amittit, quod est informando materiam, compositum constituere: vnde non poterit in eo statu connaturali modo permanere.

Ad primū.

Ad primū verò argumentum neganda erit consequentia; & ratio in promptu est, quia anima hæc vni tantum materiæ coniuncta esse valet naturaliter, vt 1. Phys. capite nono, quæstione 1. artic. 4. ad vltimum habetur: non ita verò materia; quapropter etsi hanc deserat formam, statum etiam naturalem sub quauis alia retinebit.

Cur materia
potius, quàm
forma sepa-
ratio sit na-
turalis.

Porrò exempla, quæ in confirmationem adducuntur, si rectè accommodentur, instituto nostro profunt, non obsunt, siquidem neque capillis, neque foliis, aut vigiliæ connaturale esse potest extra illa subiecta inueniri. Iam quod de causis additur, naturale eis esse, carere vi producendi effectus semel editos, falsum est, si de iis intelligatur à quibus non solum in fieri, sed etiam in conseruari effectus iugiter

iugiter pendent, seu quarum influxus non interrumpitur, cuius generis constat esse animam.

Secundi argumenti antecedens falsum assumit, eū propter actiones etiam partis sentientis, atque vegetantis, anima materiæ copuletur. Quin etiam licet à nobis admitteretur, neganda esset adhuc consequentia, cum semper vsu sensuum egeamus ad species intuitiuas propria ope comparandas, singulariaque intelligenda.

Ad tertium, negandum quoque erit antecedens, nisi sensum (vt vocant) reduplicantem contineat; accepta nimirum anima prout statum obtinet separationis; tunc enim toti illi quasi coniuncto ex anima, & statu naturale erit sine corpore operari, quo pacto intelligendus est D. Thom. in argumento citatus. Ad primam deinde confirmationem negetur consequentia: multò enim perfectior est circularis motus, quàm rectus, non tamen prior ille est igni cōsentaneus, sed posterior. Nimirum, quæ præter naturam competunt, nihil interest meliora ne sint, an deteriora, quàm quæ competunt consentaneè. Ad secundam dic ex illo Theologorum dogmate concludi quidem animæ humanæ species, atque actiones intelligendi extra corpus, in quoddam veluti supplementum dari; non autem in connaturale, atque expetibile præ corporis vnione ornamentum.

Ad quartum, si per non naturale violentum intelligatur, concedenda maior, sed nihil contra nos, qui separationem violentam esse negamus; si verò, quæ præter naturam sunt, etiam comprehendat, falsa est, vt exemplo ignis ostēditur, hic enim æterno tempore præter naturam volui posset, si cælorum motus nunquam desisteret.

Secunda assertio, Separatio à corpore animæ rationali violenta non est. Declaratur, suadeturque, nam violentum, vt sumitur ex Aristotele; Ethicorum tunc dicitur, eū subiectum vrgetur in contrariam affectionem, vel statum eius, ad quem effectiue inclinatur, ac tendit: sic motus, locusque sursum dicitur violentus corpori graui; quoniam in contrarium motum, ac locum effectiue propēdet. Cum ergo anima rationalis effectiuum influxum non habeat in sui vnione ad corpus (is enim propria est efficientis causalitas) sed formalem; sit vt quidquid contra talem influxum accidit, violentum dici non mereatur: vnde neque cælum violentiam pati diceretur, cum post diem iudicii æterno tempore quiesceret, quia ea quies pugnat quidem cum motu, ad quem tamen cæli forma non effectiue, sed formaliter tantum concurrat. Atque hæc ratio probat, quod etiam D. Thom. primæ secundæ quæstione 6. artic. 4. ad 2. fatetur de qualitibus actiuis, vbi maxime violentia cerni posset, nulli omnino formæ violentiam fieri, eū à materia excluditur, non solum spectata generali rerum lege, secundum quam naturale est illis corrumpi, vt alia generentur, sed etiam spectata peculiari; cum nulla forma efficientem influxum habeat ad se ipsam, vel compositum conseruandum, ac formaliter tantum cum sibi contraria pugnet in subiecto, si, qua ex parte proprium munus formæ præstat, consideretur.

Ad secundū.

Ad tertium.

Anima solū
vt separata
naturale est
sine corpore
operari.

Actio animæ
extra corpus
etsi illustror
sit, nō est cō-
naturalior.

Ad quartū.

Secunda asser-
tio.

Quid sit pro-
priè violentū.

Anima in vn-
ione nō ha-
bet influxū
effectiuum.

Nulli formæ
violenta est
à materia
separatio.

Quod

*In quo statu
forma possit
pati violentiam.*

*Si separatio
esset violenta,
foret regressio
naturalis.*

Quod ideo dixerim quoniam si attendatur, ut est ipsi composito ratio agendi, vel actioni contraria resistendi, violentiam fortasse propria parietur, quod considerasse videtur Aristoteles cum lib. 5. Phys. cap. 6. text. 59. alterationes etiam violentas dari scripsit. Quia cum moderatione propositum a nobis pronuntiatum accipiendum volumus.

Quod ulterius suadetur commodius nunc ad rem nostram adducto argumento, quod pro sententia Avicennae quarto loco superius posuimus: quia, si anima violenter separaretur a corpore, iam resurrectio naturaliter homini deberetur, quod philosophus absurdum est, consentientibus penes universis, nihil semel proprie corruptum, redire posse per naturam. Probatur consecutio, quia cum anima post mortem naturaliter perseveraret, si is status illi foret violentus, non posset non tandem aliquando naturali via ab eo expediri, cum perpetuus esse non possit docente Aristotele. 2. de celo cap. 3. text. 18.

Ad haec, Violentum dicitur, cuius principium est foris; sed forma etiam si nulla inimica qualitas exterius immittatur, dissociabitur aliquando a materia, consumpto humido: ergo ea separatio violenta non est. Facit pro hac sententia id, quod scribit Tullius Tuscul. 1. discessum animi a corpore fieri nonnunquam cum voluptate, & locus ille Platonis in Timaeo. Mors, quam morbi, & vulnera intulerunt, violenta est, atque molesta; quae vero genio paulatim ad finem naturaliter surrepit, inter omnia mortis genera leuissima est, & cum voluptate potius, quam dolore contingit. Similia scribit Seneca lib. 4. cap. 30. & lib. 1. cap. 78.

Obiectio. Oppones tamen vulgarem illam diuisionem mortis in naturalem & violentam; quam etiam insinuauit Plato loco proxime adducto: unde concludi videtur aliquam separationem (id enim est mors) violentam esse: sed occurrendum, mortem violentam dici, spectata potius forma, ut ratio agendi est, ac resistendi; non ut proprium formae munus exequitur; vel certe in ea diuisione attendi etiam ad propriam violentiam, qua quis externa vi motrice in mortem cogitur. *Dilutio.* Lege quae lib. 1. de Generatione cap. 4. quaestione 16. art. 3. ad secundum scripta sunt.

3. Assertio. Ex duabus assertionibus tertia facile deducitur; Separationem animae a corpore praeter naturam esse. Nam cum naturalis non sit, neque etiam violenta, sit consequens, ut ex approbata Philosophorum diuisione, praeter naturam esse dicatur. Quod si D. Thom. aliquando contra naturam esse scribit, praeter naturam accipiendum esse superius monuimus, atque ita usurpat Aristoteles tum alibi, tum 1. de Caelo ca. 2. text. 15. & lib. 2. cap. 3. text. 18. In Physicis quoque lib. 5. cap. 6. text. 57. violentam accretionem appellat, quae praeter naturam debitum excurrit: quapropter non recte Ferr. statum separationis simpliciter contra animae naturam esse affirmavit libro 2. contra gent. cap. 83.

ARTI

Virum anima separata ad unionem corporis naturaliter propensa sit.

*Lege Xistum
Sensum lib.
5. annot. 185.
& 236.*

P

ÆTERMISSA hoc loco absurda Platonis, atque Origenis existimatione erronea, quam plerique è Sacris Doctoribus refellunt. Animas ante hominem naturam bene, beatèque viuentes in penam admissi sceleris addictas fuisse corporibus, quo fit, ut non solum non illa appetent, sed refugerent quam maxime. Scotus in 4. distinct. 43. quaest. 2. articulo tertio circa tertiam propositionem, & distinct. 45. quaest. 2. in argumentorum responsionibus. Ioannes Maior. 4. sentent. libro quaest. 3. artic. quarto, & alij negantem quaestionis partem secuti sunt, alio ex fundamento, quia videlicet animam propter bonum corporis, non verò ob aliquam sibi peculiarem perfectionem, quam separata assequi non posset, obtinendam, eidem corpori vniri credunt. Peculiarem dico, quoniam ipse Scotus quodlibet nono, non solum non negat, sed probat etiam animam separatam perfectione carere nonnulla, quam habuerat coniuncta, id est, participatione (ut credit existentiæ totius suppositi, quam tamen perfectionem ait esse communem animae cum toto (addere iure posset cum materia) non autem peculiarem ipsius.

*Falsa hac de
re Origenis
existimatio.*

*Negativa
Scoti sententia
eiusque
fundamentum.*

Quae sententia probari potest primo. Si anima extra corpus collocata in ipsum propederet; violentia perpetuo pateretur, nisi Deus praeter naturam legem de resurrectione promississet; cum in eo statu semper esset permanens: hoc autem a suavi naturae progressu longè abest; ergo anima ad iteratam corporis unionem non inclinatur. *1. Argum.*

Secundo. Vnio ad corpus impeditura est animae expeditam, angelicaeque simillimam intellectionem, ac propriam motionem ad locum, corpore, scilicet, animam degrauante, sensumque multa cogitantem deprimente, ut habetur Sapientiae. 9. Non igitur talem unionem amat anima. Quod si assumptum neges, dicatque futurum deinceps, ut D. Paul. pollicetur, corpus spiritale, id est, omnibus conditionibus degrauantibus liberum, adhuc vrgeberis, quia nunc ea, quae naturae sunt, spectamus, non quae Deus decernit liberaliter, praesertim quia addita responsio in damnatis animis locum non habet. *2. Argum.*

Tertio. Causa efficiens ex eo quod perfectionem ex effectu non comparat, imò impertiat, in illum non dicitur propendere: sed anima rationalis nihil perfectionis recipit a materia, quod extra illam non posset recipere, id est, species; impertit autem materiae existentiam; ergo cum separata fuerit, in illam propensa non dicetur. *3. Argum.*

Quarto. Quoniam si anima extra corpus posita naturaliter in ipsum propenderet; naturaliter concluderetur resurrectionem ordinaria potestate exhiberi posse; cum res quaeque ad statum, in quem propendet naturali via ac ratione promoueri soleat; ac resurrectio in

Con. Comm. lib. de Anima.

Yyy fidei

fidei articulis continetur, ut proinde non videatur naturaliter exerceri posse, aut cognosci, ergo &c.

Opposita sententia D. Th.

Contraria tamen sententia est D. Thomae 1. part. quaest. 76. art. 1. ad 6. Abul. in 22. caput Matth. quaest. 222. ad 4. videturque expressa à D. August. 12. super Gen. ad lit. cap. 35. cum scribit inesse animae separatae naturalem quendam appetitum administrandi corporis. Cuius sententiae fundamentum illi contrarium est, quod pro Scoto iactum fuit: nimirum animam separatam idem corporis societate adimare; quod non minimam inde obtineat perfectionem. In eius ergo fundamenti gratiam advertendum: cum perfectio entitatis cuiuslibet, ipsa eius natura sit, vel naturam sequatur; cumque entitas animae sit respectiva, ut pote pars tum ad partem aliam, tum etiam ad compositum ordinem includens, eius quoque perfectionem ab eo ordine abstrahere non posse. Quicquid igitur boni accesserit composito ex partibus, in id ipsae impense incumbunt. Itaque bonum totius compositi alienum à partibus non est, ut Scotus videtur credidisse, sed ad ipsas interest magnopere, ut mirandum non sit, quod in illud etiam inclinentur. Quae ratiocinatio in materiam valet erga formam, quantumlibet propriam existentiam possideat: multoque magis institutum concludit ex parte formarum corruptibiliū, quantis superiori aliqua potestate à subiectis separantur, nobiliorque existendi modo gaudere dicantur. Neque enim propterea ad connaturalem essendi modum inclinationem deponent (sunt enim ipsae sic essendi aptitudines, vel certe inseparabiliter ab eis tales aptitudines emanant) ut hic etiam locum habeat illud Pauli; Nolumus spoliari, sed superuecturi; prima Corinth. 13.

Probatum primo.

Partes propendunt in bonū totius compositi.

Secundo.

Hinc rursus arguitur. Materia idem inclinatur ad formam, tunc etiam cum ea caret, quia est aptitudo quaedam materialis sui actus; sed forma quoque aptitudo est formalis ad materiam; ergo in hanc pariter propendebit, etiam cum extra illam erit.

Tertio.

Præterea. Ut superiori sectione conclusimus, separationis status non est proprie naturalis animae: erit igitur naturalis status unionis; cum alius non supersit; sed unumquodque in id propendet, quod sibi naturale est, ac consentaneum; ergo. Accedit Aristoteles secundo Physicorum, capite secundo textu vigesimo tertio, quo loco scribit materiam esse propter formam: ergo boni aliquid formae accedit ex materia, & libro tertio de anima capit. 12. text. 61. conducere ait animam rationali, quod sensu sit praeditum, animae verò quod sit praedita corpore: hominis igitur pars superior à corpore perfectionem aliquam recipit.

Quid boni accedat animae ex unionem cum corpore.

Siquis autem quaerat, quodnam sit tandem eiusmodi bonum, siue perfectio, quae animae ex unionem corporis accrescit; Respondendum erit nullum esse potius bonum, quam unionem cum materia, totiusque compositi constitutionem actualem, cum propter hanc tantam propter finem sit, & in entium latitudine inveniatur. Atque hanc vocat Caiet. prima secundae quaest. 4. art. 5. perfectionem extensivam.

Sunt

Legi Henr. quodl. 7. q. 23. Legi Fer. 4. contra gent. cap. 70. 5. Sed nulla.

Sunt autem nonnulli, qui studio componendi utramque sententiam Diui Thomae, & Scoti, dicant animam rationalem considerari posse & ut separabilem, & ut formam; qua distinctione utitur idem Diuus Thomas prima secundae quaest. 4. art. 5. ad primum, dum docet beatitudinem intellectualem competere animae, ut corpus transcendit, non autem, ut forma est ipsius. Priori ergo modo spectatam, aiunt corpus minime appetere, sed posteriori, ac D. Thomam hoc attendisse, Scotum verò illud.

Quo pacto velint aliqui huius opinionem conciliare.

At enim quia huiusmodi distinctio nonnullam praebet ansam ponendi in anima rationali duos gradus, alterum quo sit forma corporis, alterum quo sit separabilis; qua in re, non minimus lateret error, supersedendum ea est, praesertim quia non ostendit quid in quaestione proposita simpliciter sit decernendum. Quae haecenus differuimus suadent quidem naturalem inclinationem, siue appetitum innatum, atque improprium animae nostrae erga materiam, non tamen plane ostendunt habere illam quoque proprium, innatum, atque elicitum.

Horum doctrinam admittitur.

An habeat anima elicitum appetitum ad reunionem cum corpore.

Scotus 3. p. 9. 53. diff. 44. sect. 7. ad calcem.

Recentiores quidam Theologi credunt animam separatam nulla habita ratione gloriae, vel damnationis, sed in statu puro separationis, ut nunc loquimur, minime desideraturam (si recte sapiat) reunionem ad corpus. Primo, quia non alterius, quam illius, quod deponuerat, corporis reunio ei deberetur, hoc est, morti iterum obnoxii, ut notum est: quo pacto iam in infinitum abiret eiusmodi desiderium; cum infinites esset corpus per mortem deponendum: quod tamen absurdum videtur, atque alienum à naturae inclinatione, quae ad determinatum semper contendit finem.

Sectaria, quae negat probationem primo.

Secundo, quia reunio ad corpus caducum, perfectam rerum contemplationem moratur, turbatque, atque adeo naturalem beatitudinem minuit; non poterit ergo elicitu actu saltem deliberato expeti ab anima.

Secundo.

Tertio, quia quod tantopere viui formidamus unionis dissolutio-nem, in experientia potius illius animae status adscribendum est; quam existimandum commodiorem ei esse unionem. Adde animam per se sumptam id minime formidare, sed totum hominem, quem certum est maxime expetere suarum partium coniunctionem, sine qua non constabit.

Tertio.

Quarto, quia anima, qua ratione forma est corporis, inter naturas praese sumptas numeratur, per voluntatem verò ab huiusmodi naturis seceratur, ut constare potest ex iis, quae 2. Physic. capit. primo, quaestione quarta, sunt annotata; ergo non appetet actu elicitu à voluntate id, quod sibi tanquam naturae competet, id est, corporis unionem. Probatum consequentia, quia id desiderium iam non est ab anima, ut à natura, atque adeo nec naturale.

Quarto.

Quinto, Reunio animae semel à corpore separatae non est naturalis, sed miraculosa; ergo non cadit sub naturale ipsius animae desiderium.

Quinto.

A firmandum tamen omnino est animam separatam actu etiam elicitō desiderare naturaliter resurrectionem. Quæ sententia satis confirmatur ex iis, quæ dicta sunt de innata propensione animæ separatæ ad corpus. Nam cum anima proprio appetitu donata sit, id est, voluntate, cur ea, quibus perficitur, & in quæ, siue propriè, siue impropriè propensa est, elicitō actu non desideret? Præsertim quia voluntas totius subiecti appetitus dicitur, quo, videlicet, desiderare possit quicquid ei naturæ iure semel obuenit; qualis est societas corporis. Deinde, anima etiam quæ rationalis, atque adeo quæ volitiva, forma est corporis; ut alibi demonstratum est, non enim quia per hanc prærogatiuam cæteras formas excedit, ideo per illam à conditione formæ recedit: poterit ergo per voluntatem appetere quicquid ei, quæ natura est, competit, cum eiusmodi appetitio ab ea, ut natura est, proueniat.

Contraria sententia amplius non est.

Ad primum negativæ sententiæ arg.

Dilutio.

Obiectio.

Ad secundū.

Ad tertium.

Ad quartū.

Quapropter ad primum superioris sententiæ argumentum dicitur animam rationalem non appetere simul infinitas uniones, sed unam tantum; quam appetitionem infinities recurrere nullum est incommodum, si eius etiam obiectum eandem subeat conditionem: quemadmodum nullum est incommodum infinities descendere lapidem, si toties sursum pellatur. Quod si obijcias à D. Aug. 1. 2. lib. de Ciuit. c. 13. irrideri perpetuam (ut quidam Philosophi arbitrabantur) earundem rerum reditorem. In promptu responso est, irrisorem illam hominis esse apprime callentis, quid ea in re à Deo fuerit statutum, non autem ignorantis, quid in certo aliquo ordine rerum, illarum aliqua postularent. Adde etiam eos philosophos plura alia asseruisse reditura, ut eadem hominum studia, mores, &c. quæ cum libera sint, iure à S. Doctore irridentur. Lege quæ libro 2. de Gener. c. 1. q. 1. art. 1. scripta sunt.

Ad secundum, fatendum perfectius contemplari posse animam separatam, quam corpori unitam; negandum tamen illum, quam istum statum ei esse magis experibilem: cum non ille, sed hic eidem sit connaturalis; ut superiori articulo docuimus. Itaque quod ea cognitio, quam corpori unita assequi valet; imperfecta sit, conditio est humana, quam æque ferre par est animam. Quod deinde cum labore obrineatur, extrinsecum est impedimentum, ut proinde desiderio excitando per se non obsit, sicuti de toto ipso homine doceri solet, cum de eius sciendi appetitu agitur.

Ad tertium, concedendum mortem non tam propriè animæ, quam toti homini esse formidabilem; ex quo tamen non sequitur animam non auersaturam naturaliter sui separationem, tunc etiam cum illum statum subierit.

Ad quartum dicendum, etsi anima distinguatur à quibusdam naturis præse acceptis per voluntatem, & intellectum; adhuc tamen intra genus naturæ propriè spectatæ contineri, cum etiam quæ rationalis, sit forma corporis, ut diximus. Adde nostro instituto sat esse, si anima per actum elicitum voluntatis unionem appetat naturaliter

Lib. 2. de anima c. 1. q. 8. & 2. phys. c. 1. quæst. 2. 4.

raliter, id est, consentaneè, iuxta genium suum, etsi non appetat naturaliter, ac ducto vocabulo à natura præse accepta.

Ad quintum dic, resurrectionem non esse supernaturalem quoad entitatem, cum sit unio eiusdem speciei cum prima generatione, etsi quoad modum supernaturalis sit. Quæ verò ita se habent naturali desiderio appeti valent, ut à cæco aspectus; sed de hac re statim plura.

Ad primum verò argumentum pro Scoti sententia initio articuli adductum negari debet assumptum; non enim quod est contra quamlibet inclinationem naturalem, violentum dicitur; sed contra effectiuam: alioquin dicatur etiam cæcus in statu violento existere. Atque hinc tandem pertinet Caietani solutio 1. p. qu. 76. art. 1. ad finem ex D. Th. elicitā. Idem verò Sanctus Doctor qu. 24. de veritate art. 10. ad 1. rem illustrauerat exemplo causæ efficientis, quæ violentiam pari non dicitur, si non agat, cum ex alterius etiam causæ concursu fortasse pendet eius actio, ut accidit cuilibet parenti comparatione prolis. Itaque ad violentiam requiritur efficiens, sufficiensque principium in eo, quod illam passurum est. Lege quæ dicuntur libr. 2. de Gener. c. 1. q. 1. art. 4.

Ad secundum, nihil referre si aliquantulum anima à mortali corpore degrauetur, quominus ipsius unionem amet, attendimus enim id, quod natura hominis ex propria fert conditione. Porro Salomon, de operibus studiosis maxime loquitur, quibus deprauatus appetitus repugnat; non autem de pure naturalibus, ut in præsentia.

Ad tertium, neganda est minor propositio, quia actum informandi, quæ est princeps animæ perfectio earum, quæ illius naturam comitantur, eadem anima absque materia non obtinet. Pro solutione quarti, sequens articulus proponitur.

ARTICVLVS IIIII.

Soluitur quartum argumentum superioris articuli pro Scoto.

QUARTVM argumentum petit, an reuio animæ ad corpus, quæ ipsa est resurrectio, naturalis sit. Videtur enim affirmatè respondendum. Namque si ad materiam attendamus, manet in ea post separationem animæ capacitas antiqua; siquidem ab eadem nullo modo distinguitur. Si verò animam consideremus, cum sit etiam formalis quædam, ac transcendens habitudo erga materiam, haud dubie, cum perseueret anima, perseuerat eius ad materiam inclinatio. Non est igitur cur ratione vtriusque vel alterius partis, non possit unio naturaliter iterari. Quod si ita est; ergo siue à prima, siue à secunda causa agente id præstetur, naturæ debito continget, cum iis, quæ naturaliter

Ad quintū.

Respondetur ad argumentum adductum pro Scoto. Ad primum.

Ad secundū.

Ad tertium.

Pari quæ affirmat resurrectio esse naturalem.

542 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

*Confirmatur
autem.*

raliter uniri valent, causa naturaliter vnies respondere debeat, id quod etiam D. Clemens non obscure testatur libr. 5. constit. c. 6. vbi sic ait. Qui corpus Adæ fabricatus est, idem & Adæ, & ceterorum corpora suscitabit, quod hoc natura hominum rationis participi debeat. Accedit quoniam non alia ratione melius constare potest, quid futurum fuisset hominibus, si erga illos Deus naturalem, generalēque providentiam tantummodo exhibere vellet. Quandoquidem solius animæ status satis esse non videtur, vt homini abunde prospiciatur.

*Reunionē esse
naturalem
quo ad entita-
tatem.*

Hæc tamen sententia ad summum concludit vnionē semel dissolutam inter animam, & corpus, naturalem esse quoad entitatem, quod libenter fateamur. Nec enim illa ex eo quod postquam euauit, iterum redeat, amplius variatur, quam penes actum, ac potentiam. Non tamen (quod est quarti argumenti, in cuius explicatione versamur, institutum) efficit eam, vel naturaliter exhibendam esse, vel alicui homini semel corrupto deberi, aut denique ab eo fore cognoscendam, sed peculiari Dei institutione, ac decreto, quod vocant supernaturalem esse quo ad modum, nō quasi modum aliquem intrinsecum habeat supernaturalitatis (id enim à vero abest; tum quia actio ipsa iam est modus quidam, tum quia iam in termino aliquid supernaturalitatis induceret quod nemo admittit) sed per extrinsecam denominationem à supernaturali Dei providentia, qua eandem numero productionem, remque productam in alio tempore, locoque exhibet; id quod ipsa voce, reunionis, insinuat, quæ repetitionem quandam eiusdem rei menti ingerit.

*Qui sit ille
modus.*

*Respondetur
ad rationem
partis affir-
mativæ.*

Atque hūc spectat quod D. Thomas ait 4. contra gent. caput. 81. quem locum adducit etiam Caietanus 1. parte quæst. 76. art. 1. ad finem sequunturque alij Theologi communiter; resurrectionem naturalem dici in facto esse; in fieri verò supernaturalem. Quod modo iam à nobis explicato est intelligendum. Ea igitur, quæ paulò ante adducta sunt, nihil efficiunt, quamuis enim eadem anima, atque materia post dissolutionem vnionis mancant, non remanet tamen in aliquo agente secundo virtus eas iterum vniendi; neque in illis proxima capacitas ad talem vnionem, vt ad finem librorum de ortu, & interitu explicatum est. Iam D. Clemens de morali debito non physico loquitur, quatenus videlicet integra hominis natura, quia rationis est particeps, modo aliquo postulat, vt ad beatam vitam promoueat: quemadmodum, & Augustinus in Epist. ad Dioscorum scripsit tam potentis naturæ esse animam, vt eius beatitudo redundet in corpus, cum tamen ex æquo, bonoque gloria corporis sit ab anima beata, non verò ex aliquo puro naturæ iure. Quod denique addebatur rectè in ea sententia constare de naturali providentia hominis post mortem; non vget; satis enim compensari possent quæ in hac mortali vita, homo bene operaretur, si soli animæ æternum premium donaretur.

*Resurrectio-
nem homini
non deberi.*

Ex his, quæ dicta sunt videri alicui potest reunionem animæ ad corpus,

*Libr. 2. c. 11.
qu. 1. art. 4.
ad 4.*

DISPUTATIO III. ART. I. 543

corpus, si non exhiberi, saltem cognosci naturaliter posse, cum nihil supernaturalitatis amplius habeat, quam quod à Deo extraordinaria naturæ lege reuocetur. Verūm quanquam admodum probabiles sunt rationes, immò ferè demonstratiuæ, quibus ostenditur reparationem hominis esse possibilem, vt patet ex libr. 2. de Generat. cap. 11. quæst. 2. artic. 2. quanquam item re vera exhibendam esse naturales coniecturæ esse possint; certò tamen, & euidenter, atque eo modo, quo fides docet, nemo vnquam naturali lumine assequi potuit futuram esse. Quis enim liberum, ac extraordinarium Dei decretum cognoscat, cum nemo hominum scire possit Dei consilium, aut cogitare quid ipse velit, vt ait Salomon. Atque hæc pro quarto Scoti argumento dicta sint.

*Et ut certò
futuram nullā
naturæ lumē
attingit.*

DISPUTATIO III.

De his, quæ ad cognitionem animæ separatæ pertinent per modum actus primi.

XPEDITIS iam, quæ ad animam separatam quoad esse spectant; consequens est, vt ea aggrediamur, quæ ad illius referuntur operationem; primum immanentem, qualis est cognitio; deinde transeuntem, aut quasi transeuntem; cuiusmodi est sui ipsius, aut aliorum etiam motio per loca. Namque circa illius perpeffionē vna tantum difficultas, eaque à diuina institutione potius, quam à natura orta, motum habet: quæ scilicet ratione à calore, & frigore pari possit in pœnam flagitiorum apud inferos. Cætera verò, quæ in intellectu, voluntate, aut potentia mortice paritur, cum docetur, siue illuminatur, cum gaudio tristitiæque afficitur, cum denique loco detinetur, minora sunt, de quibus tamen omnibus in huius tractationis progressu mentio fiet.

*Quotuplex
sit anima
actio.*

ARTICVLVS I.

*Vtrum potentia cognoscentes animam à corpore
ab euntē comitentur.*

VAMVIS præsentis dubitationis conclusio facilis sit: prætermittenda tamen non fuit à Diuino Thomæ prima parte quæstione 77. articulo 8. & quæstione vnica, de anima artic. 10. atque aliis in locis, ea fortassè de causa, quia doctrinam continet non inutilem. Partē igitur vniuersim affirmantem tenuerunt nonnulli, quos citato loco primæ partis, supressio nomine adducit D. Thomas. Item Plato, eodem teste art. 5. illius quæst. ad 3.

*Sententia
qua affirmat
probatur
primò.*

ad 3. quibus consentit Greg. Arim. in 2. dist. 17. quæst. 3. art. 1. aliique Nominales quatenus omnes cognoscendi potentias, itemque appetendi ab anima re ipsa non distinguunt. Cuius placiti argumeta hæc sunt. Primum, Vt se habent potentia corporis ad corpus; ita potentia animæ ad animam: ergo sicut illæ in corpore, ita hæc in anima existunt. Tunc sic. Potentia animæ, quinque numerantur ab Aristotele, vegetandi, sentiendi, intelligendi, appetendi, loco mouendi; omnes igitur, quæ ad cognitionem pertinent, resident in anima, alioqui cur magis animæ, quam corporis dicerentur? atque aded à corpore discedentem sequentur, cum nulla ratio sit, cur esse desinant, si illarum subiectum anima non occumbit.

Secundò.

Secundum, Sensus in eo subiecto debent existere, à quo fluunt; cum per immanentem emanationem pullulent: atqui ab anima, non à materia fluunt, in illa igitur non in hac hærent immediatè, & quod est consequens, eandem etiam à corpore auulsam comitantur. Minor communi Philosophorum sermone celebratur, dum potentias ab anima fluere dicunt, nulla materia facta mentione: nec immerito, siquidem ea nullius est actiuitatis, atque aded neque emanationis principium elicituum.

Tertiò.

Tertium, Potentia animæ vitæ quædam accidentaria sunt, sicut ipsa est vita essentialis; ergo dum hæc fuerit, erunt & illæ, atqui in potentiis vitalibus maximè numerantur cognoscetes; ergo.

Quartò.

Quartum, Intellectus manet in anima separata: ergo & potentia reliqua, quæ cognitioni obseruiunt. Antecedens multipliciter probatur, tum quia intellectus, sicut à materia in cognoscendo, ita & in essendo abstrahit, tum quia si anima extra corpus manet, ne sit otiosa, aliquam sanè potentiam exportare debet, quam quæso magis intimam, atque immediatam, quam intellectum? tum tertiò, quia ita scriptum reliquit Arist. lib. 1. de anima cap. 4. tex. 56. atque ex sacra pagina constat, quæ docet hominem imaginem, & similitudinem Dei in se habere, quod Patres omnes de anima accipiunt ratione intellectus, ac voluntatis: quare iam ab anima separata Dei imago aboleretur, si intellectus illam in eo statu non comitatur, quod est impium. Demum, Christiana fidei documentum est, beati animas ex Dei cognitione, utique intellectina; ergo. Consequentia verò præcipui argumenti inde ostenditur, quia intellectus noster eius est conditionis, ut non nisi sensibus præeuntibus tanquam ministris, decendat in operationem. Oportebit igitur animam separatam non solum intellectum, sed etiam sensus adportare.

Quintò.

Quintum, Anima re ipsa eadem & intellectina, & sensitua est; non enim duæ in homine admittendæ sunt, ut lib. 1. de Gener. cap. 4. quæst. 2. traditum est; ergo sicut ab illa, quæ rationali, intellectus, & voluntas manant; ita ab eadem, quæ sensitua, manabunt sensus, atque appetitus; sicque non illas solum facultates, sed has etiam separata retinebit.

Sextò.

Sextum, Si senex oculum iuuenis recipiat, id est organum, bellè perspiciet,

*Citantur hi
lib. 2. de ani-
ma c. 3. q. 4.
art. 1.*

perspiciet, ut dicitur loco citato de anima; Organum igitur, non potentia senescit; proindeque minimè corruptetur, sed potius cum anima semper vigeat. Quo etiam modo dici potuit ab eodem Aristot. benè valiturum hominem, cuius anima victum corpus depomat, aliudque iuuenescens nanciscatur.

Septimum, In anima separata dolor, & ira, quæ sine sensibus esse non possunt, excitantur; cum in eis fletum, dentiumque stridorem futurum diuina litera testentur; ergo cum eadem sensus perseuerant. Confirmatur argumentum primò ex August. lib. 12. super Gene- 1. Argumeti
nes. ad lit. cap. 19. & 20. asserente, animam sentire quædam sine cor- confirmatio.
pore, id est, gaudium, & tristitiam; & cap. 46. non corpus, sed animam dolere per corpus, quo vtitur tanquam nuntio; & apertius lib. de spiritu, & anima, recedentem à corpore mentem trahere secum sensum, & imaginationem. Nec mirum, si anima separata hæc possideat, cum in demone multò separatiore insit furor irrationalis, concupiscentia amens, & phantasia proterua, ut ait Dionys. 4. cap. diuinorum nominum. Cò firmatur secundò, quia virtutes, ac vitia animas non de-

2. Confirmat.

ferant extra corpus (alioqui si nihil horum in eis inuenitur, quo merito separata donantur gloria, quo demerito supplicii puniuntur?) sed pleræque istarum qualitatuum insunt appetitui, ut 3. Ethic. doceri solet; inest igitur in anima appetitus, cuiusque comes sensus. Confirmatur tertiò, quia si sensitua potentia in anima non remanent, non apparet modus, quo illa ab igne corporeo (ut fides tradit) patiatur; siquidem dolor sentientis potentia actus est, vel non sine illa suscipi potest.

3. Confirmat.

Octauum, Potentia motiua manet in anima separata, cum tamen per membra corporis motum edat; ergo licet potentia sensitua per organum corporeum functiones suas exerceant, manebunt nihilominus in eadem anima extra corpus.

Octauò.

Sit tamen hac de re prima conclusio. Intellectus animam separatam comitatur. Hanc satis suadent ea, quæ in tertio argumento sunt adducta; unde de voluntate idem concludendum est, cum vnicuique potentia cognoscenti sua etiam appetens accommodetur. Non vtimur autem illo argumento, intellectum, videlicet, ac voluntatem ab anima realiter non distingui, cum id lib. 2. de anima cap. 3. quæst. 4. reiectum sit.

1. Conclusio.

Secunda conclusio, Reliquæ potentia sensitua, anima separata, pereunt non solum quoad actum (id enim fatetur Greg.) sed etiam quoad ipsarum entitatè. Ita D. Thom. 1. part. quæst. 77. art. 8. cum suis ibidem, Durand. in 4. dist. 44. q. 1. art. 2. Probatur verò hunc in modum.

2. Conclusio.

Primò, Sensitua potentia corporea sunt; non possunt ergo animam extra corpus comitari. Argumenti consequutio bona est. Antecedens verò ratione ducta tum à subiecto, tum ab obiecto, tum denique ab operatione stabiliri potest. A subiecto quidem; quoniam illud corporeum est, nimirum, vel totum compositum, vel materia, ut formam induit, iuxta varias ea de re sententias, quæ primo de

1. Ratio.

Generatione libro cap. 4. quaest. 4. sunt tractatæ. Ab obiecto autem quia sentientes potentia non nisi de re singulari, materiali, ac concreta cognoscunt. Ab operatione tandem, quia solam directam eliciunt, non verò reflexam, saltem perfectè. Hæc autem longè absunt ab iis facultatibus, quæ spiritualem formam, qualis est humana, comitari debent extra corpus. Secundò, Potentiæ sentientes corporeæ sunt in brutis, ut planum est, superflue igitur in nobis spirituales erunt; & quod inde sequitur, falsò animam separatam dicentur sociare.

3. Ratio. Tertiò, Animal ens est simpliciter corporeum; atque adeò & homo; quia licet spiritualem formam contineat, ea tamen in totius hominis constitutionem corporaliter concurrat: sicut & reliquæ materiales formæ, cum quibus, ipsa in eo concurrenti modo vniocè conuenit; at sentientes potentia ab animali, qua animal est, deriuantur; illæ igitur corporeæ sunt, minimèque idoneæ ad statum separationis. Quartò argumentatur D. Thomas in quaest. de anima art. 19. Sentiendi operatio non est propria animæ; sed toti coniuncto, iuxta Aristotelem primo de somno, & vigilia cap. 1. nec immeritò, quia alioquin animæ brutorum subsistentes essent, si propriam, nec cum materia communem actionem ederent; ergo facultas ipsa prædictam operationem eliciens in anima non residet, sed in coniuncto: aut si malis, in materia formæ coniuncta. Accedit illud ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 19. apud Augustin. tomo 3. Ex duabus substantiis constat homo: anima cum ratione sua; & carne cum sensibus suis.

Obieitur primò. Sic tamen aduersus huius secundæ conclusionis probationem oppones primò; Et si subiectum corporeum conferre nequeat spirituali formæ esse simpliciter, & (ut vocant) existentia, eo quòd illud ordinis sit ignobilioris, confert tamen esse secundum quid, hoc est, informatiuium; vnde materia prima ipsius etiam formæ rationalis causa esse perhibetur; igitur è conuersio forma corporea, qualis est sensus, conferre poterit animæ, quamuis spirituali, receptiuium esse, atque adeò conferre, ut hæc illum recipiat. Secundò, Anima rationalis nobilior est potentiis sentientibus: nihil igitur obstat quominus eis existentiam valeat impertiri.

Ad 1. obiectionem. Primæ tamen obiectioni occurrendum tam materiam, quam formam substantialem posse ad inuicem causalitatem exercere; ita ut illa huic informatiuium esse conferat; & hæc illi receptiuium tribuat, quia neutra supponit aliam perfectam in tali esse, sed potiùs imperfectam inuenit, ut mirum non sit, si eam perficiat; at verò formam accidentariam supponere subiectum iam perfectum in omni esse substantiali, quale est receptiuium esse, sicque ab ea in subiectu provenire non posse. Secundæ respondendum, animam rationalem non ideò existentiam corporis potentiis non conferre, quòd illius nobilitatem excedant; sed quia ea est formarum per se minimè consistentium natura, ut ad conditionem subiecti sese accommodent; cum in

Ex D. Dionysio
in libro
de causis.

eius

eius esse consortium deuocentur; itaque aut extensionem subeant, si extensum sit: aut indiuiduitatem, si sit indiuiduum; id verò contra naturam materialium potentiarum eueniret, si in spirituali anima inesse dicerentur.

Tertia conclusio, Potentia motiua ipsi animæ propria eandem à corpore decedentem non deserit; in qua quidem conclusione nulla est dubitatio, sicuti neque in prima, si alia mouendi facultas, præter eam, quæ in corpore residet, animæ propria tribuatur, quod cum in extrema huius tractationis disputatione ostendendum sit, non est cur hoc loco id anteuertamus.

ARTICVLVS II.

Soluuntur argumenta superiori articulo adducta.

Ad primum. D primum dicendū, etsi vitales facultates potentia animæ sint, propterea quòd ab ea perenniter fluant, ac per easdem viuamus: non propterea oportere ut idem subiectum inhaesionis habeant. Satis enim est, si insint materia cum forma substantialiter, atque adeò maximè coniunctæ.

Ad secundū. Ad secundum, si de subiecto totali sermo sit, vera est maior: sed falsa minor. Si de partiali, seu ut quo, falsa est maior, eiusque probatio statim adiuncta; est enim emanatio potentiarum materialium comparata ad animam, simpliciter transiens, cum in materia sit, exerceaturque.

Ad tertium. Ad tertiam, ut sensus accidentariæ vitæ sint, & appellentur, fat esse illos ab essentiali vitæ perpetua emanatione pendere; nec in materiam, nisi eidem essentiali vitæ unitam recipi.

Ad quartū. Ad quartum, admissio antecedente cum confirmationibus ibidem adiectis, neganda est consequentia: conditio enim illa humanæ cognitionis intellectuæ, ut non nisi obseruare sensu exhibeatur, coniuncti intellectus est, non separari.

Ad quintū. Ad quintū, quemadmodum sensus nō eo prorsus modo ab anima pullulant, quo intellectus, & volūtas; ita mirū non esse, si in subiecto inhaesionis etiam discrepēt, nepe posteriores hæc potentia ab anima solitarie spectata emanant; priores verò illæ ab eadem corpori sociatæ; vnde fieri potuit, ut aliæ aliud subiectum immediatū fortirentur.

Ad sextum. Ad sextum, ita euenturum quod ex Aristotele adducitur, quoniam dum materia ritè disposita fuerit semper videndi potentia ad functionem idonea resultabit; cum, ea hypothesi data, nihil iam desideretur non autem quòd eiusmodi potentia incorruptibilis sit, in animæ residens.

Ad septimū. Ad septimum, dici in primis posset generatim, dolorem, torionemve quamlibet ex se corruptricem subiecti, animam separatam naturaliter non afficere, ut perspicuum est, affecturam verò si eidem inessent sensus, atque appetitus; vnde non leue argumentum

Zzz 2 pro

*Qui sit ille
status, & fletus,
der, quo ani-
ma dicuntur
cruciari.*

*Dānati la-
crymas non
effundunt.*

*Ad 1. confir-
mationem.*

*Doler pro-
prius affe-
ctus est cor-
pore.*

*Ad 2. confir-
mationem.*

*Anima non
torquentur
propter ha-
bitus, sed
propter actus
& culpa rea-
tum.*

*Ad 3. confir-
mationem.*

*De pena seu
sui quā ani-
ma patitur
apud inferos.*

pro secunda conclusione eruitur. Deinde respondemus sigillatim, fletum, stridoremque dentium metaphorice accipienda esse ad captum rudiorum, si de anima separata supplicio Christi Domini sententia procedat, ut fletus nomine maioris vehementia significetur; stridoris autem dentium, intestinum odium, quod in animo cum ardet, dentibus etiam stridorem ciet, in appetituque sensitiuo rabies nuncupatur. Si autem de totius hominis pena, erit quidem propria locutio, quanquam in fletu ad lachrymarum expressionem non fit veniendum, cum haec generationem, corruptionemque inuoluant, quae post diem iudicii in substantiis non erunt.

Ad primam deinde confirmationem (quem tamen locum a D. Thom. 1. part. quaest. 77. art. 3. citatum tam expressum non legimus) respondendum, loqui August. de cognitione anima, qua tam corporea, quam spiritualia valet attingere; ac si apertius diceret; intelligere animam tum ea, quae corpore vacant, tum quae corpore sunt praedita. Aut certe sentiendi verbo uti pro intelligendi: qua usurpatione lib. 1. de libero arbitrio cap. 6. intellectum in anima, interiorum eius sensum, cum discipulo agens, appellauit. Item, quod idem Augustinus scribit non corpus, sed animam dolere per corpus, nihil obest nostrae doctrinae, sed prodest potius; siquidem dolor proprius, potentiae corporeae affectus est, ad quem proinde anima non nisi corpori unita potest concurrere. Porro, liber de spiritu, & anima, Augustino falso tribuitur, ut ex D. Thoma alibi dictum est, neque magnae admodum auctoritatis creditur, ut illius doctrinae sit vniuersum habenda ratio. Denique D. Dionysij locum interpretatur idem D. Thomas quaest. disputata de anima artic. 19. ad 8. ut ex passionibus non sint in Daemonibus, nisi porportionem quadam, ac similitudine ad humanas.

Ad secundam confirmationem dicito, si nomine virtutis, ac vitij habitus (ut par est) intelligantur, non torqueri animas propter illos, aut donari gloria, sed propter actus praeteritos, unde tales habitus manant, praesentemque reatum culpae, qui in anima re vera inest, siue relatio sit, siue quid aliud, ut apud Theologos disputatur. Quod si quemadmodum in potentia corporea, praesertim appetitu actus, habitusque tam virtutis, quam vitij admitti solent ob aliqualem libertatis formalis participationem, sic & reatum nonnullum concedamus, supplicium ei respondens non nisi post corporum, atque adeo ipsius appetitus resurrectionem subeundum erit.

Tertia confirmatio dubitationem continet Theologorum propriam, neque eius explicatio (quam tamen in hac vita possibilem esse negant Durand. loco paulo post citando, Bellar. libro secundo, de purgatorio capite 12. iuxta August. & Gregorium) admodum necessaria nunc est, cum pena, quam vocant sensus supernaturali vi sit infligenda damnatorum animis, cui subeunda si quis contenderet necessarios esse sensus, non propterea concluderet eos naturaliter (ut nunc agimus) ab animis ex hac vita deportari. Quin etiam neque

neque eiusmodi positio de modo patiendi mediis sensibus, atque appetitu, vera esse potest, aut certe rem in obscuro adhuc relinquit, cum explicandum superfit, quomodo incorruptibilis anima ostendatur, ex eo quod immodicum inferni ignis calorem sensu percipiat. Lege Durand. 4. dist. 44. quaest. 11. art. 2. in refutatione tertiae opinionis.

Ad octauum dic manere quidem potentiam motricem in anima separata, non illam, quae in hac vita per corporis membra motum edit; cum sit etiam corporea, sed aliam ipsi animae propriam, qua non nisi in statu separationis vtitur. Quae doctrina quamuis in quaestione sit posita, erit tamen a nobis extrema disputatione suadenda.

Ad octauū.

ARTICVLVS III.

*An ne species, atque habitus in intellectu, & voluntate
anima coniunctae residentes, eandem a corpore
separatam comitentur.*

QUESTIO haec late admodum pateret, si in tota sua amplitudine a nobis tractaretur. Funditur enim in primis ad eos, qui nullas praeter quam in parte sentiente species agnoscunt, in quibus numeratur Henricus quodlib. 5. quaestione 14. (et si quoad habitus affirmer manere eos in anima separata quodlib. 6. quaest. 8.) alique apud D. Thom. prima parte quaest. 89. art. 5. a quorum dogmate parum abest Auicenna (cum Sanctus Doctor expugnat. quaest. 79. art. 6. & Abulenensis inferius adducendas) opinatus tunc solum cum actu intelligimus, species in nobis seruari. Auicennae accedit Auerroes 12. Met. com. 2. credens substantiis separatis nullos inherere habitus: ut refert Caiet. prima secunda quaest. 50. art. 6. Sed hi omnes magna ex parte refelluntur lib. 3. de anima c. 5. q. 3. & sequent. Funditur item quaestio ad illam scholasticorum dubitationem, an ne Theologia apud nos acquisita maneat in patria, quam quidam tractare solent, vel initio 1. part. vel ad prologum sententiarum. Denique ei maxime accedit, quae est 67. prima secunda D. Thom. ubi tam de virtutibus moralibus, quam Theologicis quaeritur, utrum post hanc vitam in anima perseuerent; sed nos intra nostri instituti metas quoad fieri poterit, continebimur.

*Quam lator
& effusus si-
net sibi ven-
dicit hac
quaestio.*

Ac pro parte negativa se offerunt argumenta, tum a natura ipsa, tum a diuina providentia petita. A natura quidem huiusmodi. Primo, quia quod attinet ad habitus, cum illi contrarium habeant, si quis hinc opinatum deferat, vel erroneum, haud dubie in morte utrumlibet deponet; quandoquidem anima separata euidentem cognitionem obtinebit, sicque per contrarium actum, cumque perfectissimum propellet, ut scite annotauit Bellar. libro secundo de

*Pars qua ne-
gat probatur
primo quoad
habitus.*

*Item quoad
species.*

purgatorio capite nono. Quod deinde attinet ad species; etsi contrarium vacent, neque corruptibili subiecto hæcant; attamen à phantasmatis, sicut in fieri, ita & in conseruari pendent: ergo iis abolitis extinguuntur etiam species: quemadmodum Lunæ fulgor, amoto Sole, confestim emoritur, quamuis neque illa corrumpatur, neque iste contrarium vendicat. Assumptum probatur; tum quia species intentionale habent esse, atque adeò ita debile, vt perenni efficientis causæ influxu egeant; tum quia id significasse videtur Aristoteles in prædicamentis, cum scientiam ex longa ægritudine corrumpi docuit; quod non nisi ratione phantasmatum, quæ per id tempus, ac maxime per mortem excidunt, verè dici potuit. Tum denique quia habitus conclusionum, ita à principiorum habitibus pendere videntur; hac enim de causâ Theologia ab hæretico Theologo aboletur, quodd fidei habitus, à quo pendeat, subtrahitur à Deo.

Probatur 2. Secundò. Pars intellectiua in hac vita nihil, nisi sensitiua ministrante, operatur; cum igitur post mortem operatio sensuum non sit, non erit etiam apud intellectum; non enim efficacior ex separatione redditur, vt iam corporis adminiculum non requirat; Et quod hinc sequitur frustra species, habitusque manebunt, cum in actum secundum prodire nequeant: ex eodem enim fundamento, quodd scilicet prodire nequeat habitus fidei in patria in actum, concludit D. Thomas, talem habitum frustra fore 1. 2. q. 67. art. 5. ad 3. Et confirmatur primò quia, vt dicitur 1. & 3. de anima, corrupto corpore, mens neque reminiscitur, neque amat, quod credibile non est dixisse Philosophum, quia illa corrumpatur, vt initio huius tractationis vidimus; sed quodd eius propria cognoscendi, amandique instrumenta, id est, species, atque habitus pereant, & euanescent. Confirmatur secundò, quia habitus inclinant ad actus similes iis, vnde prodire, iuxta Philosophum secundo Ethicorum; ædificando enim fit homo ædificator, & iterum, ædificator factus potest ædificare; sed habitus illi ab actibus intellectus supra phantasmata se conuertentis sunt geniti: ergo si post mortem huiusmodi conuersio locum non habet; neque etiam habitus, aut species tunc permanebunt.

Probatur 3. Ex diuina providentia. Iam verò à diuina providentia eiusmodi argumenta deducuntur, sitque tertium. Nam 1. Corinth. 13. dicitur scientiam in mortali vita comparatam, fore destruendam post mortem, nimirum, quia imperfecta, obscura, multa que sit incertitudinis: sed scientia habitibus, ac speciebus constat: vtraque igitur cum toto homine extinguuntur, neque animam à corpore recedentem comitabuntur.

Probatur 4. Quartò, quia sepe accidit, vt qui sunt scientia præditi, vitæ sint perditi; contra verò ignorantes sunt innoxij: ergo si hinc omnis scientiæ supellex asportetur, ornatiores erunt improborum animæ, quam proborum; quod in statu perpetuo non sine magna diuinæ providentiæ nota diceretur.

Assimantem nihilominus partem tueretur D. Thom. prima parte quæst. 89.

quæst. 89. art. 5. aliisque in locis non raro. Abul. in 25. c. Matth. q. 80. & plures alij. Item ij, qui idem censent de illis quæstionibus, quas initio huius articuli proposuimus; qui etiam in anima separata memoriam agnoscunt. Quapropter sic argumentari licet. Primò, In anima separata datur recordatio, vt latius ostendemus inferius, hæc autem sine reseruatis speciebus non est; ergo anima species olim conquisitas retinet. Minor declaratur, quia quamuis anima per species à Deo denuò sibi inditas intelligere possit res antea à se cognitatas; ea tamen cognitio recordationis nomen non omnino meretur; cum iterata non sit, hoc est, per ea instrumenta, quæ ex vi prioris cognitionis in nobis fuerint relicta. Accedit, quoniam 3. de anima c. 4. textu 6. eos laudat Aristoteles, qui animam locum specierum nuncupabant; quæ analogia eò spectat, vt anima species sibi semel creditas, deinceps seruet, quemadmodum obseruat D. Thomas.

Secundò, Fictitium est asserere species intelligibiles pèdere in sui conseruatione à phantasmatis; cum igitur neque contrarium, neque subiectum corruptioni obnoxium habeant (quibus modis accidere posset etiam corruptio, vt habetur c. 2. libri de longitud. & breuit. vitæ) animam à corpore abeuntem non deserent. Probatur antecedens, in quo solum est dubitatio, tum quia impressa phantasmata ab externorum sensuum imaginibus non eo modo pendent: quandoquidem illis omnibus ligatis per somnum phantasia intus somnando operatur; quod absque reseruatis à vigilia speciebus fieri non posset: pari igitur ratione, ne dicam maiori, intellectibiles species absque phantasmatum influxu cōseruabuntur; tum quia effectus ab ea causa pendet in conseruari, à qua pependerit in fieri: atqui species intelligibiles non à phantasmate impresso; sed ab actu phantasiæ, iuncto intellectu agente, fiunt: dicendum igitur potius fuerat cum Auicenna non permanere species intelligibiles in mēte, nisi dum actu phantasiæmur, quod est absurdum.

Sit igitur huius articuli assertio, In anima separata inueniri tum species, tum habitus partis intellectiue, & quidquid in eadem anima ante separationem inerat, nisi verò (quod ad habitus attinet) aut per contrarium actum pellantur, vt fieri potuit ante eandem separationem, aut etiam ratione status gloriæ, vel damnationis, quippiam istorum à Deo detrahatur. Inueniri, inquam, quoad entitatem, etsi quoad vsum aliqui vacent, quia deest fortasse materia, vt temperantiæ, liberalitati, fortitudini, aliisque eiusmodi habitibus acquisitis, seu à Deo infusis.

Reliquum est, vt argumentis negatiue partis occurramus. Ad primum quoad habitus attinet, patet responsio ex dictis. Quod verò attinet ad species, Ochamus in 4. qu. 12. art. 1. arbitratur demonstrari non posse manere illas, per motus adducto argumento, solumque probabiliter ita teneri posse, tum propter sententiam Hieronymi in Epistol. ad Paul. Scientiam discamus in terris, quæ nobiscum perseueret in cælis: tum quia communiter Sacri Doctores

Proponitur pars affirmatiua quæstionis.

Primū arg.

Separata anima recordatur per species acquisitas.

2. Argum.

Species intellectibiles cōseruari sine phantasmatis.

Assertio.

Respondetur ad 1. argum. partem negat.

153 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

Doctores asserunt recordari animas post mortem flagitiorum, quæ forte viul perpetravimus. Verum non rectè philosophatur Ocha-
mus, nec enim, ut superius ostendimus, intelligibiles species pendent
in sui conseruatione à phantasmatis, neque ea, quibus mouetur, ut
probabilem credat nostram sententiam, satis vrgent, siquidem D.
Hieronymus de rebus ipsis, non de scientia, commodè potest intel-
ligi, quasi suadeat, ut ad diuina, æternaque, quàm ad humana, impen-
sus incumbamus. Porro, præteritorum flagitiorum recordatio cum
à Sacris Doctoribus celebretur in pœnam, aut etiam (si condonata
sint) in gloriam animarum, non ineptè credi posset locutos fuisse
peculiari Dei prouidentia spectata. Dicendum igitur intellectu-
ales species omnino reseruari in anima separata, si solum rerum genera-
lem cursum attendamus. Neque esse tam debiles ut illicò interci-
dant absentibus phantasmatis. Aristotelis verò dictum in prædica-
mentis de scientia procedere quoad vsum phantasmatum, qui velu-
ti appendix est humanæ scientiæ. Denique falsum esse conclusio-
num habitus à principiorum habitibus perpetuò pendere, atque
theologicos habitus aboleri in Theologo hæretico, fidemve acqui-
sitam, cum hæc merè gratuita non sint, quamuis in assensus suos pro-
dure nequeant, ob defectum habitus fidei, à quo pendent in operan-
do, ut alibi docetur.

Non aptè di-
xit Ocha-
mus, probabile ta-
men esse con-
seruari spe-
cies.

Species sua-
pte natura
manet in ani-
ma.

Habitus co-
clusionis, non
pendet in co-
seruari ab ha-
bitibus prin-
cipiorum.

Ad 2. argum.
Species tã ad
vsum quàm
ad ornatum
anima infer-
re.

Ad 1. confir-
mationem.
Ad 2. confir-
mationem.

Ad 3. argum.

Quam scien-
tiam indicet
D. Paulus de
struendâ in
patria.

Ad 2. negatur consequentia, quia quamuis species hinc delatæ
habituæ non essent vsum aliquem, satis foret habuisse illum quon-
dam, nuncque intellectum exornare, quod etiam de habitu fidei di-
ci posset comparatione animarum beatarum; quanquam verisimi-
lius, ac ex sententia D. Thom. sit, eum non manere, aut quia id repu-
gnat, aut certè quia Deus ita decreuit, ut ex illo Pauli loco 1. ad Cor.
12. constare videtur. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria
hæc maior autem horum est charitas. Quin verò posse animam se-
paratam speciebus hinc delatis uti disputatione sequenti ostende-
mus. Ad primam verò confirmationem dicendum, cum D. Thom. 1.
part. quæst. 89. articulo 6. ad primum loqui Philosophum de remini-
scentia, & amore secundum cooperationem corporis. Ad secundam,
dæ illam conuersionem intellectus supra phantasmata, si rectè de-
claretur, modum esse accidentarium, & valdè extrinsecum ipsius in-
tellectionis, cum sit solum concomitantia quædam phantasiæ simul
operantis, ut sæpè dictum est, præsertim cum rerum abstractarum
intellectio elicitur; conseruabuntur igitur species in anima separata
etiam tunc, cum prædicta conuersio non erit.

Ad tertium, quod ex diuina prouidentia deducebatur, omis-
sis variis interpretum expositionibus in eum locum, dic: si inibi quàmli-
bet scientiam Paulus intelligat, eam non absolute fore destruendam,
sed quoad necessitatem ministerij sensualis; non enim ope sensuum
egebunt beatorum hominum mētes, de quibus loquitur. Ita D. Th.
eo loco Pauli lect. 3. & 1. part. quæst. 89. artic. 5. ad 1. & 1. secunda
quæst. 67. art. 2. ad 1. D. Bonau. Richard. Dur. & alij in 3. dist. 31. cum
Magistro

DISPUTATIO III. ART. II. 553

Magistro eadem d. cap. 3. quidquid senserit in oppositum Albert. &
Gabr. eadem dist. 31. Si autè nomine scientiæ sola intelligatur Theo-
logia, iure destruendam affirmat per subtractionem Diuini concur-
sus ab iis, qui beandi erunt: quandoquidem neque ipsam fidem reti-
nebunt, non quòd utrique habitus cum actu visionis pugnent, ut ex
Posteriorum doctrina constare potest, sed quia ij habitus ad orna-
tum subiecti Deum contuentis (hac enim ratione solum eos manere
verisimile esset) spectare minimè videntur, quorum actus non ob
extrinsecam vllam causam, sed ob immediatam oppositionem, cum
visionis actu, Deique possessione pugnat, cuiusmodi sunt Catholica
fidei, atque spei habitus, non ita verò de aliarum virtutum habiti-
bus, fortitudine, temperantia, &c. sentiendum, quia eorum actus, etsi
ex defectu obiecti, materiæve non sint in patria exercendi, per se ta-
men non pugnant cum beata visione, ut etiam de Christo Domino
viatore traditur à Theologis; sicque in ornatum animæ remane-
bunt. Infundet nihilominus Deus animis habitus Theologicos cui-
dentes, quibus satis compensabuntur ij, qui in hac vita fuerant ac-
quisiti. Atque hanc sententiam de abolitione nostræ Theologiæ in
patria tradit Theoph. in illum locum Pauli, Cathar. & Caiet. ibidem
deposita sententia, quam 1. part. quæst. 1. art. 2. tenuerat, aliique re-
centiores. At enim Caietano loco citato primæ partis adhærescunt
etiam posteriores alij arbitrati Theologiam nostram ineuidentem
esse per accidens, remoueri que ab ea posse ineuidentiam ex vi visio-
nis beatificæ. Itaque non ad ornatum solum, sed etiam ad exercitium
manere illam posse: ac sibi fauere putant illam D. Hier. sententiâ ad
Paul. de qua nuper meminimus. Sed fundamentum illud falsum est,
cum nostræ Theologiæ exercitium per se pendeat ab habitu catho-
licæ fidei, qui per se, & intrinsecè est ineuidens inclinatiuè. D. autem
Hieronymus vel de obiectis cognitis loquitur, ut in solutione ad 1.
monuimus, vel si de scientia ipsa; non de eadem numero, sed specie,
aut etiam genere commodè potest intelligi.

Ad 4. D. Thom. 1. part. quæst. 89. art. 5. ad 2. respondet nullum ef-
se incommodum, si inferior beatus ornatior sit in acquisita scientia,
quàm superior; quemadmodum & in corporis statura præcellere
potest. Iuxta quam doctrinam concessurus videtur idem de damna-
to. Vel dicito nullam hic à nobis acquiri posse scientiam, quam bea-
ti homines à Deo infundente multò copiosiore non hauriant,
quantumlibet rudes decedant ex hac vita.

ARTICVLVS IIII.

Utrum ab intellectu anima separata fluant species naturaliter.

VÆSTIO hæc solum excitari solet de speciebus, non de
habitibus scientiæ, aut virtutum; fortasse quia prima horum
semina (quod ad aliud institutum notauit Caiet. prima se-
Con. Comm. lib. de Anima. A A a cunda

Vnde repu-
gnat Theolo-
giam viato-
rum manere
in patria.

Infundendam
à Deo beatæ
Theologiam
ineuidentem.

Theologiam
nostram esse
per se ineui-
dentem.

Ad 4. argu.

eundem quæst. 67. art. 2. sunt ipsæ species; ex quarum usu prouenit erit prædictos habitus comparare. Sed ut ad rem veniamus; quanquam Plato ante hominis ortum scientiam posuit in animis non tamen satis explicuit; vnde eis obueniret; nec nos de animis ante ortum hominis; sed post obitum disputamus; querimusque an ab intellectu animæ species emanent, cum primū à corpore separatur, sicuti ipse intellectus in prima animæ creatione ab eius essentia dimanaret.

Primum argum. pro parte affirmatiue.

Partem affirmantem hæc suadent argumenta. Primum, Ab intellectu Angeli effluunt species cum primū à Deo creatur; atqui eadem ratio est de animæ separata intellectu; ergo &c. Maior propositio non solum tradita fuisse creditur à Capreolo in 2. dist. 3. q. 2. ad arg. Aureoli contra 3. con. ubi scribit ita profuere ab essentia Angeli intellectu speciebus intelligibilibus factum; sicuti ab anima emanat potentia; item ab aliis posterioribus Theologis, insinuatque à Caiet. 1. 2. q. 50. art. 6. sed etiam à D. Th. 1. p. q. 54. in cuius art. 3. ad 1. docet prius extitisse in Angelis vniuersales rerum rationes; quam res ipsæ create existerent; quod absque necessitate vlla diceretur à D. Th. si species pure contingenter, & non naturaliter competere Angelis. In 4. vero ad 1. art. 1. non generari in Angelis scientiam, sed naturaliter eis adesse. Deinde q. 55. art. 2. sicut cæli mundus suscepit accidentia sibi debita, & non paulatim, ut corpora inferiora; ita & Angelos suscepisse species. Constat autem illa accidentia à cælis profluxisse; ergo, &c. Deinde minor propositi argumenti facile ostenditur, quia quemadmodum Angeli sensibus vacant; queis possint species colligere, ut proinde necessum fuerit tantæ efficacitatis intellectum fortiri, qui ex sese parere illas posset; ita cum anima destituta corpore, in separatarum mentium statum promoueat ac veluti nouum vitæ genus ordiatur, æquum est, ut eum intellectum sit nacta; qui à materia expeditus illi statui congruentes species ex se promat. Et confirmatur, quoniam id docet naturæ substantiarum separatarum, ne scilicet, ab ipsis obiectis species pendentes habeant, quem admodum multo magis commendatur Solis, quam aëris natura, quod ille de suo, hic de alieno luceat. Et verò si in hoc sensibili mundo corpora existunt, quibus lux sit ingonita; cur in illo intelligibili specierum lumina, tanquam proprietates quedam non concedentur?

2. Argum.

Secundum, Homo intellectiue euadit ratione animæ; ille autem species conquirat, ac sibi met actiue efformat; maiori igitur cum ratione anima separata mediante intellectu species ex se fundet, cum in ea abstractio à sensibilibus obiectis locum non habeat.

3. Argum.

Tertium, Omne accidens à principiis alicuius substantiæ emanat, teste D. Thom. 3. contra gent. cap. 7. Cum igitur species accidentia sint, nulli substantiæ rectius eorum emanatio tribueretur, quam separata. Et confirmatur, quia impossibile non videtur, si creati à Deo valeat substantia intellectualis, à qua naturaliter species emanent; ea autem eminentia tanta non est, ut separatis mentibus non competat. Atque hanc sententiam non improbabile iudicat Fonseca

lib. 2.

lib. 2. Metaphysic. cap. 1. quæst. 2. sect. 7. ad 6.

Contraria tamen pars omnino certa est, quam tucetur Ferr. 2. cont. gent. c. 98. Molina 1. p. q. 55. art. 2. disp. 2. memb. 3. & alij recentiores, eandemque ut longè probabiliorem tandem asseruit Fons. lib. 5. Metaph. c. 14. quæst. 1. sect. 4. ad finem; nec dubium quin ea D. Thom. placuerit, ut latius probat Ferr. etenim 1. p. q. 89. art. 2. ad 2. ait animam separatam intelligere per species diuinitus impressas à Deo, & art. 3. recipere illam species ex influxu diuini luminis. Quæ verba aperte designant alienam actionem, & non internam efficientiam ipsius animæ per emanationem. Eandem infusionem agnoscit in Angelis 1. part. quæst. 56. art. 2. ad 4. & in 2. part. quæst. 2. art. 1.

Sic igitur argumentari licet. Primò, quia si species intelligibiles à substantia aliqua separata fluere more proprietatum, iam ea res omnes cognoscere posset per se ipsam; quandoquidè cognita, penetratque cuiusque rei natura; cognoscuntur omnes proprietates ipsius; sicque fieret, non solius Dei proprium esse alia, ac se per se ipsum nosse, ut tradunt Theologi; imò & species superadiunctas esse otiosas.

Probatur primò.

Secundò, quoniam ut exemplaria rerum à substantia quapiam emanent, necessarium videtur, ut res ipsæ representata in eadem substantia insint eminenter; nulla verò separatarum substantiarum, Deo excepto, hanc habet eminentiam, cum nulla esse possit talium rerum causa efficiens; ergo ab anima separata species non emanant.

Secundò.

Tertiò, quia spiritalis emanatio, qualis futura esset specierum ab anima, non impeditur per unionem ipsius ad corpus, ut patet in intellectu, & voluntate; quanquam usus fortasse impediatur; si ergo emanant species ab anima separata, emanabunt etiam ab eadem coniuncta; vnde iam sent. Platonis de reminiscencia prius extincta, iterum reuocabitur.

Tertiò.

Quartò, quia non videtur vlla ratio, cur horum potius, quam illorum obiectorum fluant species; omnium autem possibilem species effluere impossibile, ac supra captum naturalem creature intelligentis; quare iam cogentur aduersaria sententiæ auctores ad diuinam infusionem recurrere. Nec dicas fluere quidem finitas, quasque postulauerit natura cuiusque substantiæ separate, quandoquidem intra raritudinem eorum obiectorum alia in infinitum factibilia sunt, ad quæ cognoscenda, credibile non est iam sufficere species, quæ de facto separatis mentibus infunduntur.

Quartò.

Ita patet nulla ratione dicendum esse species intelligibiles à mente separata efficienter fluere. Quin etiam Capreoli dictum (neque enim alius notæ melioris auctor contraria sententiæ tam aperte fauit, neque vilo fundamento ea adscribitur Caietano) satis commodè declarari posset, si vellet. Nimirum, intellectum Angeli in eo ipso instanti, quo ab eius substantia promanant, factum esse speciebus, à Deo tamen ingentis. Itaque emanatio ad solum intellectum proprie transferenda erit; ad species verò non nisi quodammodo; quæ nimirum

Intellectum propriè ab anima emanare species autem improprie.

A A a a 2 ratione,

ratione, intellectum propriè emanantem indiuiduè comitantur, & à Deo veluti generante conferuntur in prima Angelorum productione. Patendum igitur est in substantiis separatis, utpote cognitionis capacibus, naturale principium inueniri, non efficiens, atque ex se fundens species, sed passiuum, ac veluti naturalis quædam propensio ad eas excipiendas. Ad eas, inquam, generatim; particulatim verò, hoc est, ad has, vel illas non nisi prout rerum ordo exegerit, in quo eadem substantiæ separatæ à Deo fuerint collocatæ.

Ad argum.
partis asser-
mantis.

Ad primum argumentum initio adductum, neganda est maior propositio. Primus verò ex D. Thoma locus, quo ea probatur, nihil probat, solum enim docet Angelos iam tunc habuisse species à Deo impressas, cum hoc vniuersum corporeum à Deo extitit. Secundus etiam locus eò tantum spectat, ut intelligamus (iuxta ipsius Sancti Doctoris sententiam) Angelos à rebus scientiam non quærere, sed à Deo tanquam à generante recipere. Iam similitudo illa tertio loco adducta id solum efficit, ut intelligamus nulla mora à creatione Angelorum inditas fuisse species eorum mentibus, non autem emanare ab eis sicuti à Sole lumen. Ad secundum neganda est consequentia, satis enim est imprimi à Deo species ubi acquirendi via non patet; ut nunc in suum locum mittamus, posse fortasse animam separatam ab eis sicuti à Sole lumen. Ad tertium cum sua confirmatione dicendum, quidquid de aliis accidentibus dicatur; ea certè, quæ notionalia sunt, emanare naturaliter non posse à substantia creata. Quin etiam Ferrar. lib. 4. contra gentes c. 14. idem D. Thomæ pronuntiatum non de omnibus accidentibus intelligendum monet.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima separata præter eas species, quas hinc exportat, alias vel ab obiectis haustas, vel à Deo impressas, vel utroque modo comparet.

1. Assertio.

IN proposita dubitatione sit prima assertio. Anima separata præter species hinc exportatas: item præter illam scientiam, quam infusam per se vocant, quæ eorum pleræque à Deo exornantur (id quod nemo iure inficiabitur) naturalibus, ac nouis speciebus cõsignantur. Quæ assertio quoniã communis est, etiam quoad extremã partem, quam nunc intendimus; hac vna ratione breuiter confirmanda erit. Animæ sine corpore, & sensu diu seruantur, semperque seruantur, si solã vim naturæ spectemus. Cum igitur tum inuicè, tum cum Angelis sint cõuersaturæ (absurdus enim esset qui separatis mētibus politæ ordinè denegaret) haud dubiè nouas rerum notiones denudò obtinebunt, sine quibus perfectam familiaritatem non inibunt, cum de plerisque rebus à sensuum vñu nimis remotis, etq; Recipub. nihilominus consentaneis agendū sit, quarū species in vita non hauserūt.

Separata ani-
ma nouas spe-
cies infundit.

Legit D. Th.
4. d. 45. qu. 2.
art. 1. qu. 1.
ad 4.

Quod

Quod si quis dicat animas à corpore liberatas multò iã esse expeditiores, quippe quas nec corporum noxæ tardant, neque hebetant terreni artus, nec sentientes potentia ad sua retrahunt obiecta, ac penè distrahunt; quominus sublimiora illa assequi valeat; vnde iam ex iis, quas hinc exportant, imaginibus, proclue sit immaterialia etiã rimari: is primùm non omni ex parte satisfaciet, cum eorum animæ, qui ante intellectus agentis vñum decesserunt, nullas species sint natæ. Deinde responsionem proferet admodum dubiam. Quis enim credat species tam astrictæ representationis, obscuræque significationis, quasque magis rerum significatarū umbras, quàm viuas imagines dixeris, vsque ad eò præstare, ut ad subtilissima quæque distinctè (ut par est in eo statu) percipienda sufficiant?

Obiectis.

Disputa.

Secunda assertio. Probabile admodum est animas separatas ab obiectis species non abstrahere, sed à Deo easdem recipere. Hanc docet D. Th. 1. p. q. 89. art. 1. ad 3. quo loco scribit eodè modo animam separatam species comparare, quo Angeli, ex infusione, scilicet, diuini luminis; ut de ipsis tradiderat qu. 5. art. 2. & 2. contra gentes c. 96. atque alibi passim. D. Thom. sequuntur sui, Caietanus ad citata loca primæ partis, ac præterea q. 57. art. 2. Ferrar. lib. illo 2. contra gentes c. 96. Capreolus 2. sententiarum d. 3. qu. 2. & plures alij recentiores. Probatur igitur assertio hunc in modum.

2. Assertio
pro sententia
D. Thomæ.

Primò, Anima rationalis idèò vnitur corpori, ut possit cognoscendi instrumenta cõparare; non enim alterius finis, quàm operandi gratia materia propter formam esse dicitur 2. Physic. c. 2. text. 23. anima ergo extra materiam posita, aut nullas denudò acquireret, aut certè à prima causa (quod est congruentius) species mutuabitur.

1. Ratio.

Secundò, Externa obiecta, eorumque species nimium crassæ naturæ sunt, proindeque oportet attenuari illa nò mediocriter in sensuum officinis, ut fiant idoneæ intellectus agentis, aut concausæ, aut instrumenta, quæ de re lib. 3. de anima dictum est: at in anima separata nulli sunt sensus, ut articulo primo tradidimus; externa verò obiecta, atque species ad modum sunt rudia: non ergo ipsa sibi species efformat, sed à Deo recipit.

2. Ratio.

Tertiò, Anima separata neque à corporeis, neque à spiritualibus obiectis colligere valet species; nullas ergo re vera colligit. Probatur assumptum quoad priorem partem. Nàmque corpora nò nisi adhibitis quibusdam conditionibus species suas diffundunt; indignum verò omnino erit separatas mentes, quas D. Dionysius c. 5. cœlestis Hierarch. supermundanas vocat, quod ab huius corporei vniuersi legibus eximantur, à talibus conditionibus in cognoscendo pendentes facere, crederèque illas in tenebris v.g. non intueri colores, subter tellurem nò percipere excitatos superius sonos, ac denique spatiis corporeis addici quoad eam operationem, quæ maxime ab his omnibus circumstantiis est immunis, videlicet, intellectiōe. Quoad posteriorem ita ostenditur, spiritualia obiecta nullas extra se fundunt species, tum quia omnis externæ motionis, præterquam localis

Animam se-
paratam non
accipere spe-
cies ab ob-
iectis corporeis.

Non item ab
spirituali.

sunt expertes: tum quia, non nisi corporeas funderent, cum omne eternum spatium corporeum sit, quas tamen idoneas non esse iam probauimus. Nec dixeris tunc saltem animam separatam fabricari sibi species posse, cum proxima fuerit alteri rei spirituali. Enim verò præterquam quòd de magna rerum cognoscendarum parte, hoc est, vniuerso corporeo, sit tibi aliter philosophandum, ineptè fateberis quamlibet animam tunc solum prædictas species haurire, cum se casu in rem aliquam spirituales impegerit.

4. Ratio.

Quartò, Quia sicut spirituales substantie coniungi nequeunt, ac colligari cum mundo corporeo quoad aliam operationem, quam localem, vel præuiam locali, scilicet, impressionem impulsus: ita par est, vt nullam alterationem ab eodem mundo patiantur: quod haud ita esset, si corpora possent eis suas imprimere similitudines.

5. Ratio.

Quintò, Humanus intellectus suapte natura intranea potentia est, non minùs, quam voluntas, aut phantasia; atque aded ab externis obiectis pati incapax, absque corporis interpositu: ergo licet daremus angelicum, eo quòd sit potentia integri cuiusdam suppositi, aliunde complementum non desiderantis; posse immediate ab externis obiectis, vel imaginibus species abstrahere; nulla ratione ea facultas humano intellectui videtur concedenda.

Prima ratio.

Denique ita sentire videtur D. Dionysius 7. de diuin. nomin. scribens substantias separatas cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibus minimè congregare. Item August. 2. de Genesi ad lit. cap. 8. vbi docet res corporeas sex diebus à Deo conditas, fuisse priùs ab eodem in Angelorù mentibus productas, quasi vellet separatas mentes species aliter non conquirere.

3. Assertio
pro sententia
Scoti.

Tertia assertio, Probabile etiam est animas separatas species complures ex obiectis comparare. Hanc tradit Scotus in 4. d. 45. q. 2. consentaneè videlicet ad illam sententiam, qua in 2. dist. 3. question. 11. credit Angelos eo etiam modo species nonnullas à rebus ipsis haurire; quam non pauci quoque Theologi amplectuntur. Diximus, complures, quoniam non negat Scotus plerisque species infundi à Deo in ipso separationis momento animis nostris, præsertim connexionum necessariorum, terminorumve sub esse possibili repræsentatrices. Illud etiam erit in hac sententia aduertendum nonnulla miseri ab Scoto à nobis omittenda, cuiusmodi illud est à remotis etiam obiectis sine vllò medio substantias separatas species aucupari, cum certum sit, vt alibi contra eundem Scotum disputatum est, agentia naturalia nulla ratione posse actionem suam fundere in remota loca, quin priùs fundant in proxima. Vt igitur proposita assertio à nobis approbetur, statuendum primò est, animam separatam ab obiecto, aut saltem ab eius imagine indistantem esse oportere; vt possit vi intellectus agentis species intelligibiles sibi imprimere.

Statuuntur
quatuor an-
te probatio-
nem assertio-
nis.

Primum.

D. August.

An verò ea imago alia non sit, quam quæ sensu externo percipi so-
leat, an alia longè diuersa, an vtraque etiam, res est occultissima, vel
ipso Augustino teste, qui in lib. 2. retract. cap. 30. ita scripsit; Vtrum
signa

signa quædam dentur ex corporibus, sensibilia damoni, nobis verò
minimè; an alia via spirituali cognoscat, quæ gerimus, difficile, aut
nullo modo potest ab homine inueniri. Quem locum in ius etiam
canonicum translaturum inuenies 26. quæst. 4. cap. Quoddam.

Statuendum secundò est, nostrates species à multo longiori di-
stantia deservire posse intellectui separato, quam sensibus; ac for-
tasse in gradu etiam maximè remisso, cum magna sit intellectus se-
parati acuties, & perspicacitas. Tertio, statuendum condiciones circa
diffusionem specierum nonnullarum apud nos requisitas, vt lu-
men, raritatem, diaphanitatem, directum spatium, & liquæ sunt hu-
iusmodi, quamuis non ex parte obiectorum tantum, sed etiam sen-
suum requiri defendamus, nullo modo ex parte intellectus separati
requirendas esse. Vnde si fortè in tenebris coloratum corpus spe-
cies fuderit, vt credunt nonnulli, aut saltem ab intellectu separato
non fuerit tunc distans, ad speciem intelligibilem gignendam vti-
que concurret. Quartò, statuendum posse eundem intellectum im-
mediate applicari accidentibus, quæ proprias species non defun-
dunt; imò & latentibus substantiis, vt inde proprias earum intelli-
gibiles notiones eruat.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Ita explicata Scoti opinione, suaderi potest tertia assertio, quæ in
illius gratiam à nobis proponitur. Primò, Certum est, & à nemine
negatum cognoscere substantias separatas intuitiue plurima, cum
existunt; ad hoc autem genus cognitionis necesse est, vt obiecta co-
gnita imagines sui efficiant in potentia cognoscente: ergo. Probatum
minor, quoniam ita apud nos experimur, qui intuitiuam notitiam
non elicimus, nisi obiecta se ipsa consignent, & quasi sigillent in
nostram potentiam, vt ita de eorum existentia reddamur certi, sic
natura instituyente, vt efficientes causæ simul cum effectu sui ipsa-
rum existentiam prodant.

Probatum as-
sertio primo.

Secundò, Pars intellectiua per separationem à corpore operatio-
nes nihilo deteriores, sed absolutiores exercet; sic enim possibilis
intellectus multò expeditius, perspicatiusque operatur; voluntas
multò amat ardentius, imò & potentia motrix, quæ in corpore tor-
pebat, sese exerit; igitur & intellectus agens, quantumuis absint
phantasmata, modum alium operandi fortietur, applicatione videli-
cet ad externa obiecta, aut eorum imagines. Ac si tantopere diuersæ
partis auctores requirunt phantasmata, applicet sese anima separata
uis, quæ in viui hominis cerebro resident; namque & hæc situalis
vniò satis etiam est luci in aëre existenti, vt ex attiguo pariete visibi-
lem speciem eliciat.

Secundò.

Tertio, Incredibile prorsum est vnicam verbi gratia speciem suf-
ficere animæ separatæ, vt quidquid in æternum Socrati sit euentu-
rum intelligat, (ita enim volunt, qui species ex obiectis comparari
negant ab animis, ne innumeras penè species in quolibet intellectu
concedant) præsertim quia euentus contingentes soliùs etiam So-
cratis ordinati non sunt, vt specie vna repræsentari queant: sicuti ca-

Tertio.

prædi

560 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

prædicata, quæ necessariam habent connexionem cum eodem, certòque proinde numero definita sunt. Quanquam illud in Deo ita se habeat ob ipsius essentia eminentiam, ad quam spectat ut ordinatè, compositèque repræsentet etiam illa, quæ sine ullo constant ordine apud nos.

Quartò. Quartò, Quæ nimium distant, à substantiis separatis non cognoscuntur, pendent igitur à rebus earum notiones intuitiue. Probatur antecedens, quoniam in sacris literis Angeli non semel ad terras deuolasse perhibetur, ea, quæ apud nos gererentur, exploraturi. Quod sanè superuacaneè fieret, si distantia immodica impedimento non esset cognitioni: ac re vera esse iis animis, quæ apud inferos, vel in purgatorio detinentur, docent August. lib. de cura pro mortuis cap. 13. Greg. 12. moral. cap. 13. & alij, approbaturque D. Thom. 1. p. quæst. 89. art. 8. nec obscurè colligitur ex 14. capite libri Iob. ubi de homine, qui iam vita excessit scribens, ita concludit, Siue fuerint nobiles filij eius, siue ignobiles non intelliget.

D. August.
D. Gregor.
D. Thom.

Postremò. Postremò, Quoniam non est, qui facillè intelligat, quo pacto anima species omnes in ipso separationis momento recipiat; & tamen per easdem inuariatas, ut contrariæ sententiæ auctores volunt, non antè cognoscat obiecta contingentia, quàm in rerù natura existant. Quis enim sibi persuadeat potentiam obiecti specie informatam, ac sine ullo extraneo impedimento, in actum prodire non posse?

ARTICVLVS VI.

Respondetur argumentis vtriusque sententiæ superioris articuli, apponiturque tertia quorundam recentiorum.

Sed quoniam vtramque sententiam D. Thomæ, ac Scoti probabilem iudicauimus, etsi in priorem magis propendamus, vtriusque argumenta breuiter dissoluenda erunt, adiecta ad extremum alia quorundam recentiorum opinione non improbabili. Ad primum igitur pro D. Thoma negandum erit antecedens, si comparandarum tantum specierum gratia dicatur anima vniri corpori, cum propter vegetandi, sentiendique functiones etiam vniatur. Itaque specierum conquisitio, & per corpus, & sine corpore dari poterit. Ad secundum, dicendum intellectum extra corpus multo liberiores esse, quàm in corpore, ut mirum non sit egere illum tunc paucioribus, ut species intelligibiles conficiat. Ad tertium, negetur assumptum: ad primamque probationem illius occurratur, non omnibus conditionibus subdi intellectum separatum, quibus sensus, idemque intellectus in corpore obnoxius est, ut in exponenda Scoti sententiâ monuimus. Quòd tamen nonnullas requirat, absurdum non est, si velit obiecta corporea cognoscere, cum necessarium sit illum ad talia obiecta sese accommodare; atque ut ita dicam, illi scenæ inseruire; quemadmodum, quantum

Ad 1. rationem
pro sententiâ
D. Thom.

Ad secundam.

Ad tertiam.
Ad 1. confirmationem.

DISPVATIO III. ART. VI. 561

quàmlibet animæ ipsæ, atque Angeli spirituales sint, nobilissimæque substantiæ, si tamen existant, corporeo spatio, vel reali, vel imaginatione coerceri illas oportebit. Ad secundam probationem dic substantias spirituales, si proximæ sint, posse cum intellectu animæ separata; si autem remotæ, posse mediante aliquo corpore, signa sui exhibere, corporeasque imagines diffundere, cum quibus iam intellectus agens animæ separata conuenire valeat ad intellectuum specierum abstractionem. Ad quartum dicto substantiam spiritalem à mundo corporeo per se solum spectato nunquam pati impressionem, sed adiuncta vi spiritali agentis intellectus. Ad quintum respondendum intellectum humanum, dum est intra corpus, non nisi eo mediante recipere species posse: cum tamen ad conditionem angelici peruenit, ab externis rebus immediatè affici valere. Ad auctoritatem D. Dionysij, & Augustini dicendum procedere illam de supernaturali cognitione, quam certum est substantias separatas non à rebus, sed à Deo vindicare.

Ad 1. confirmationem.

Ad quartam.

Ad quintam.

Ad ultimam.

Respondemus etiam Scoticæ sententiæ argumentis. Ad primum neganda est minor propositio. Ad probationem dic speciem non ideò solum intuitiuam esse, quòd ab obiecto existente producatur effectiue; sed quòd in ipsum ut existens sua representatione terminetur, id verò sortiri posse species animis separatis consignatas, esto ab obiectis non imprimantur, sed à causa superiori infundantur. Ad secundum, quidquid sit de aliis potentiis, intellectum tamen agentem per separationem à corpore non expediri magis ad operandum; sed priuari potius necessaria phantasmatis ope, nec verò erit satis applicatio illa ad phantasmata alterius suppositi, cuius ibidem fit mentio, ut ex quinto argumento pro D. Thoma colligi potest. Ad tertium incredibile non esse vnius substantiæ singularis v. g. Socratis speciem deservire posse ad cognoscenda successiue plurima eorum, quæ illum agere, vel pati contigerit, quemadmodum eadem visibilis species eiusdem Socratis sedentem illum, stantem, deambulantem repræsentat. Ad quartum descensum illum substantiarum separatarum ad nos humano more accipiendum esse ex parte earum; ex parte verò nostri esse necessarium: cum signa, quæ nobis exterius exhibituræ sunt per localem motum, non à quauis distantia percipi valeant. Quòd verò defunctorum animæ nonnulla ignorent, quæ apud nos etiam exterius geruntur, ut cum Doctoribus in argumento citatis fatemur, non à distantia locali, quæ nihil attinet ad cognitionem, prouenit, sed à defectu speciei, aut concursus diuini, quem non decet semper impendi, ita postulante animarum statu, damnationis, vel gloriæ.

Respondetur
ad 1. argum.
pro opinione
Scoti.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Vnde proueniat ignorantiam animarum quæ apud nos geruntur.

Ad postremum argumentum post multam controuersiam responderi tandem solet, ideò species substantiarum separatarum non repræsentare actu obiecta contingentia antequàm sint, quia eorum productio conditio est, sine qua talis repræsentatio non completur, ad eum fere modum, quo extremum aliquod referendi actum non

Ad postremum.
Cur species non repræsentent contingentia antequàm sint.

Qua distin-
tionem hanc in
re Thomista
aliqui videri
possunt.

Pro occasione
verum alias,
atque alias
species infun-
di, aliqui pu-
tant.

Egregius D.
Aug. locus.

Obiectio

Dilutio.

Dei aliqua
etiam posse effi-
cere ut agens
particulare.

exerceat, nisi terminus alius ex aduerso proponatur. Hæc tamen re-
sponsio nunquam satis plana visa est: quapropter nonnulli etiam D.
Thomæ studiosi eius sententiam de infusione specierum substantiis
separatis, ita aggressi sunt attemperare, ut dicant species quidem re-
presentatrices obiectorum abstractiue ipso separationis initio in-
fundi omnes: representatrices verò intuitiue, successu temporis pro
cuiusque obiecti occasione: quanquam verò prædicti auctores de
solis internis actibus, quos Angeli aperire volunt aliis, ex instituto
loquantur non difficile concedent similem infusionem specierum
quorumcumque contingentium obiectorum; neque aliter ab aliis
refutantur, quàm quòd noua specierum naturalium infusio in sub-
stantias separatas à D. Thoma sit aliena.

Est nihilominus sententia hæc tum per se intellectu facilis, tum
ad argumentum, in quo versamur, eluendum opportuna, ac proin-
de, quæ à nobis etiam non improbetur, suaderique non mediocriter
poterit ex D. Augustini doctrina, qui qua ratione dixit initio mundi
ita impressisse Deum mentibus separatis rerum exemplaria, pro ut
eisdem ad existentiam per creationem foras educebat: sic planè di-
cturus fuisse videtur de reliquis euentis, quæ progressu temporis
succederent, cum æqua sit vtriusque ratio. Itaque Deus naturali quadam
lege in separatos intellectus species immittit, non solum quoties effe-
ctus naturales extra suas causas ponuntur, sed etiam quoties, substantiæ
ipsæ intellectrices altera alteri internas cogitationes volunt aperire.

Hoc autem poterat doctrina hæc displicere, quòd parum ad na-
turas rerum accommodata videatur; cum separatarum mentium co-
gnitionem, mutuamque colloquia, perpetuis reuelationibus transigi
ponat, & (quod est insuauius) primam causam naturali lege concur-
rentem faciat ad ea, quæ creata substantia liberè eligit, cum astruat,
Deum species infundere necessariò ei animæ, in quam alia conce-
ptiones suas liberè destinat.

Sed hæc nihil obstant, quanquam enim reuelationis nomen ma-
nifestationem supernaturalem frequenter significet, in præsentem cer-
tè naturalem importat, sicuti quando luci accommodatur, colorèf-
que oculis reuelare non ineptè perhibetur. Neque insuauior est
proposita philosophandi ratio, quòd Deum ponat naturali lege
concurrentem ad ea, quæ liberè destinat creatura. Quandoquidem
ut ad deliberandum cum causa secunda lege naturali concurrat, ita
ad exequendum deliberata simili lege concurrat pro causa secunda,
quoties hæc deliberationem suam exequi non valuerit. Cur enim
Deus concursus omnes, ut causa generalis impendat naturali modo;
non autem aliquos ut particularis? Quin verò ita passim accidere
non inficiabitur, qui humanas animas ab eodem Deo singulis fere
momentis corporibus infundi animaduertit. Quòd si corpora no-
stra suis dispositionibus, atque organis Deum determinant ad natu-
ralem animarum infusionem; cur non etiam separatae mentes suis
voluntatibus illum determinabunt?

Hoc memi-
nit Molina 2.
p. 9. art. 4.

De actuali cognitione animæ separata.

ACTENVS de iis, quæ animam separatam constituunt in actu primo ad operandum. Nunc de ipso actu secun-
do, id est cognitione, disputandum erit. Priori igitur ar-
ticulo inquirendum, an re vera in statu separationis co-
gnoscendi actus anima exerceat. Posteriori verò diffi-
cultates aliquot enodabimus, vnde modus cognoscendi separatæ
animæ plenius constet.

ARTICVLVS I.

An anima separata actum cognitionis re vera exerceat.

ARTEM negantem hæc argumenta suadent. Pri-
mum, (quod est caput dubitationis apud D. Thomam
1. part. quæst. 89. artic. 1. & quæst. vnica de anima)
quia anima non per accidens vnitur corpori ad ope-
randum (quod Plato voluit) sed per se, & ex natura sua;
cum materia, teste Philosopho, propter formam sit tanquam pro-
pter finem, & non è contra: cum igitur societate corporis priuabitur
anima, omnis cognitionis expers fiet, nisi peculiari Dei dono (quod
nunc non spectamus) is defectus suppleatur.

Secundum, Quia anima separata aut accommodatas, aut certè
naturales species non habet; ergo neque cognoscet naturaliter. Pro-
batur assumptum; quia species, quas hinc defert, utpote ex phantasi-
matis prouenientes absque eorundem phantasmatum concursu
in actum cognitionis prodire posse non videntur; quas verò
Deus illi per infusionem donat, liberè donat, atque aded non
naturaliter.

Tertium, Anima coniuncta corpori, læso grauiter interno
sensu ab intellectu impeditur, ut constat experientia, tum in
aliis morborum generibus, tum maximè in lethargia; à fortiori-
que in morte, ubi non læditur solum, sed corrumpitur omnino
interior sensus: ergo anima separata nihil prorsus intelligit: atque
hoc etiam apertè testari videtur Aristoteles 1. de anima cap. 4. text.
66. dicens interiùs quodam corrupto, ipsum quoque intelligere
corrumpi.

Quartum, Quia saltem animæ puerorum in maternis vteris de-
cedentium nihil intelligere videntur, sicuti nec in hac vita quid-
quam intellexere; cur enim nunc id nullum censeatur incommo-
dum, tunc autem censeatur?

Quintum, Intelligere est operatio coniuncti, sed anima separata

non est ipsum coniunctum, nempe homo; ergo illa non intelligit. Probatum maior ex Aristotele paulo superius adducto text. 67. ubi ita scribit. Dicere autem animam intelligere, nihil est aliud, quam dicere eam texere, vel edificare, rectiusque usurpari hominem intelligere, edificare, &c.

Sextum. Sextum, Anima separata ab obiectis exterioribus oblati non mouetur, non est igitur cur potius hoc, quam illud incipiat intelligere; cum species in intellectu æquæ sint promptæ, atque adeo naturaliter nihil intelliget anima, nisi fortasse per extraordinariam Dei determinationem.

Nemo, qui immortalitatem anime concedit illi, negat cognitionem. Questio hæc, quæ naturali animæ separatae statu spectato procedit (alioquin verò ex fide constat operari illam in vita futura) perfacilis est, unde nemo eorum, qui immortalitatem eius nouerit, in partem negantem deflexit. Nec immerito. Quis enim tam impiè desipiat, ut torpentes credat sepulchrorum animas, totque seculis otiosi, dum reuiuiscant ipsi; ac si nihil nisi in corpore, tanquam in agro rusticorum more moliri nouerint? In quam sententiam D. Hierony. ad Pammachium, incorporealem (inquit) & æternam animam, in modum gladium immobilem, torpentemque sentire non possumus. Similiter Aristoteles eandem animam post hominis interitum superesse non admittit; si operationem aliquam in eo statu habere non posse credatur; ut ex disput. 1. art. 2. licet colligere. Quapropter, etsi de animæ separatae statu nihil penè reliquerit illis, qui extant, libris; credibile est referuasse eam doctrinam ad peculiarem tractatum, quem de anima separata scriptum se uidisse memorat D. Thomas opusc. 16. Itaque cum nihil in rerum natura per se coherere valeat, absque operatione aliqua tanquam fine sui esse; ut idem Philosophus monuit 2. de Cælo c. 3. text. 17. probaturumque sit animam separatam persistere, minimeque intercidere; consequens est, ut operationem aliquam sic posita edere valeat, intellectionem scilicet, eiusque sequacem volitionem. Item rei viuientis motus localis, non nisi præuia cognitione editur; probabimus autem postea animam separatam localiter moueri à se; habet igitur in se ipsa cognitionem. Præterea tam certa fuit, vel ipsis Philosophis, hæc doctrina, ut crederent corpus intelligendi muneri obesse potius, quam prodesse: tuncque liberius id exequi animam, cum ante, vel post unionem corporis extet. Sed hæc quatenus vera sint alibi contra Platonem de animarum reminiscencia disputari solet; & quæ hinc incommoda sequantur in questione disputata de anima art. 13. persequitur D. Th. accuratè.

Respondetur ad primum argum. Igitur ad primum, quod capitale est in hac dubitatione, concedimus cum D. Thom. naturale non esse animæ separatae intelligere, nisi ut quo; iuxta locum Aristotelis in 5. argumento citatum; alioqui, aut duplicem gradum naturalitatis dabimus animæ, vnum separationis, alterum informationis; aut certe hunc posteriorem dicemus ei per accidens conuenire, siue ratione tantum corporis, quorum utrumque formidolosum est, superiusque reiectum, atque etiam aduersus

Legi Henrici quodli. 6. q. 8. ubi etiam adducit D. Damasc. in 2. D. Tho. part. 2. q. 89. art. 1. & q. diff. de anima art. 13. & alibi passim Abul. in c. 25. Matth. quest. 270.

aduersus Aristotelem. Competit quidem animæ separatae intelligere, citra omne miraculum, ac per naturæ vires; sed tamen præter naturam, sicut & ipsum esse, quod operationem antecedit, ut in superioribus conclusimus. Siquis tamen velit nonnullis recentioribus acquiescere, dicat animæ separatae, ut sic, seu in sensu composito, id est, quatenus separata, consentaneum esse, ac naturalem intelligenti modum, quem tunc habet.

Ad secundum. Ad 2. dic animam tum per species, quas hinc defert intelligere, tum per eas, quas ei confert Deus, per utrasque quidem naturaliter, id est, citra miraculum, sed tamen præter naturam, ut dictum est; nec verò Deus ita liberè donat animis separatis ordinarias species, ut id more agentis naturalis non præstet.

Ad tertium. Ad 3. dicendum animam, dum corpus informat, non posse naturaliter ordinariè ullam operationem edere, siue ad cognitionem, siue ad motum localem spectet, nisi usu corporis. Atque fatemur læso, aut perturbato graditer sensu, intellectum vacare; quia quemadmodum in corpore existens actus est pars, ita non nisi, ut quo, operari ibidem valet ordinariè, unde fit, ut necessariò totum operetur, quod non euenit absque utriusque partis concursu. Itaque dum anima corpori addicitur, non sibi dominatur perfectè; sed obnoxia est concursui corporis, quemadmodum ferè si luminosum seorsim ponatur, per se illuminatur; si autem cum altero coniungatur, necessariò fit compars, eiusque actio partialis euadit. Cæterum post separationem, actualis illa subordinatio animæ, ut quo, respectu totius, cessat. Unde iam poterit inexpectato corpore actu operari, quanquā propter aptitudinalem subordinationem negandum non sit, eas saltem operationes quas edit per species ministerio corporis acquisitas, eandem subordinationem aptitudinalem habere; species namque infusæ (si tamen alterius sint rationis ab acquisitis) cognitioque illis respondens, cum præter naturam competant animæ, non est, cur talem subordinationem habeant; unde cum anima in corpus iterum redibit, adiumento phantasmatum species non egebunt.

Ad quartum. Ad quartum negandum est assumptum; dicendumque illorum puerorum animas intelligere per species à Deo, ut prima causa, inditas; magnūque esse incommodum, si illie non intelligant, quandoquidem nulla alia operatio eis restat, sicut in corporibus, quæ vegetabant. *Ad quintum.* Ad quintum, loqui Aristotelem de anima unita corpori, sic enim illa ineptè dicitur texere, edificare, &c. Quin etiam & de separata magis philosophicè dicitur eam, saltem aptitudinaliter, intelligere, ut quo, aut si, ut quod, id certe præter naturam.

Ad sextum. Sexti argumenti difficultatem attingit Ochamus in 4. quest. 12. artic. 3. idum quereretur, quonam pacto anima separata in actum prodeat recordandi. Eius tamen super ea re doctrina non plenè satisfacit, quod dicat sufficere speciem memoratiuam, quam vocat habitum, cum intellectu, ac Deo ipso concurrente generaliter; nisi etiam addat ad generalem Dei concursum spectare quoque peculiaris

Intelligere est anima separata præter naturam.

Ad secundum. Separata anima intelligit per species acquisitas, & infusas.

Ad tertium. Animam in corpore operari, ut quo.

Extra corpus ut quod.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

1. Solutio.

1. Solutio.

Separata sub
stantia ab ex-
ternis rebus
non mouen-
tur.

alicuius speciei determinationem ad actum eliciendum, ut ita tan-
dem perplexitas deuitetur, ut nonnulli Theologi volunt accidere in
actibus primis voluntatis prima secundæ qu. 9. aut etiam in actibus
intelligendi Angelorum, prima part. qu. 58. art. 1. Responderi etiam
probabiliter potest animam separatam, sicuti & Angelum, semper
actum aliquem cognitionis exercere siue circa se ipsam, siue circa
externum aliquod obiectum, unde facile sit ad nouas alias cogni-
tiones proficere, quemadmodum apud nos contingit, qui ex vna co-
gnitione in aliam facile progredimur per discursum, quem vocant
secundum successionem. Atque hæc posterior solutio supponit sub-
stantias separatas à rebus externis non moueri, consonatque iis, quæ
de Christi Domini scientia infusa tradunt Theologi. Nimirum ex-
citari illum ad earum specierum vsum ex cognitione diuinæ essen-
tiæ, vel propriæ animæ (has quippè cognitiones non intermittit)
cum externa, sensibiliæque obiecta excitare nequeant intellectum ad
cognitionem per se supernaturalem, qualis illa est, quæ per species
per se infusas elicitur.

Legi Sonriū
3. part. qu. 11.
disp. 23. sect.
2. ad finem.

ARTICVLVS II.

Quarundam dubitationum resolutio, unde modus cognoscendi
animæ separatæ plenius intelligatur.

Prima dubi-
tatio.

RELIQUVM est ut nonnullas dubitationes enode-
mus, ex quarum solutione cognoscendi modus ani-
mæ separatæ fiat apertior. Prima sit. Vtrum intelli-
gendi actum exerceat anima sine vilo discursu, an po-
tius multarum conceptionum nexu aggregatum. Cui
dubitationi respondendum, certum imprimis esse, intellectum hu-
manum quasdam notitias iudicatiuas elicere absque discursu, etiam
in corpore: eius generis sunt naturales assensus principiorum, scienti-
æ per se infuse actus, itemque beata visio, quibus Christi Domini
anima etiam in vita mortali operam dabat (ea namque scientia infu-
sa, qua primi hominum parentes, & plerique nostræ religionis pro-
ceres sunt affusi, discursiva erat) & quidem principiorum cognitio-
nem discursiuam non esse ex primo Poster. habetur: nec minùs ex
Theologia supernaturales illas notitias, quas diximus. Etenim su-
pernaturale lumen, Deique concursus lumini respondens, cum Dei
participationes quasdam sint, abunde possunt humanam mentem
illustrare, capacemque reddere, ut actu simplici complectatur, quæ
non nisi pluribus naturaliter assequeretur. Quemadmodum & cor-
poris molem amplificare, ut loca simul occupet, quæ successiuo mo-
tu duntaxat obtinere posset. Quod si de naturali cognitione quæra-
tur, distinctione opus est, iuxta duplicem sententiam de specifica in-
tellectus humani, & angelici identitate, vel differentia, quam disput.
prima art. 7. adhibuimus. Namque si ambo specie conueniunt, cur
anima

Supernatu-
ralis anima
cognitio dis-
cursiva non
est.
Quid de na-
turali dicen-
dum, posita
identitate An-
gelici & hu-
mani intelle-
ctus.

Legi qua su-
perius habetur
lib. 3. c. 8.
q. 2. art. 2.

anima per eas saltem species, quas post separationem adipiscitur,
absque discursu non intelligat. Videntur enim illæ eiusdem ordinis
esse cum angelis, etsi in gradu infimo. Consequentèrque dicendum
idedò animam in hac vita discurrere, quia cum materiæ actus sit, non
alias comparat species, quàm toti coniuncto consentaneas, hoc est,
nimium in representando abstractas; atque adeò ut pluribus opus sit
ad cognitionem absoluendam; quod est discurrere. Hanc senten-
tiam luculenter tradit Agidius quolib. 4. quæst. 16. ubi ostendit de-
fectu luminis (specierum intellige, vel habituum & si quod est hu-
ius generis instrumentum) discursum contingere in nobis, adeò ut
eo transacto discursus ulterius nõ intelligamus circa rem eandem,
quod non vulgari Aristotelis testimonio suadet. Is siquidem libr. 2.
Post. c. 9. scribit definitionem sola positione differre à demonstra-
tione. Nimirum, quia cum definitio, ut idem tradit libr. 2. de anima
c. 2. text. 11. si perfecta sit, non solam rei naturam, sed causam etiam
continere debeat, nihil iam à perfecto discursu distat, quàm quod in
forma syllogistica nõ sit disposita. Quapropter cum primum scien-
tiam comparamus, erit quidem necesse pluribus cognitionum am-
bagibus, quibus causam, subiectum, & proprietatem attingamus:
ceterum his peractis non iam deinceps discurremus; cum in vnam
notitiam complecti possimus passionem rei, & causam ipsius, verbi
gratia, cum ita differimus. Quod corpus terræ obiectu priuatur lu-
mine, ecclipsatur: id lunæ euenit, ergo luna ecclipsatur: intelligi-
mus tandem ecclipsam esse defectum luminis lunaris obiectu ter-
ræ, ubi iam definitio tota est demonstratio sola differens positione
syllogistica; quandoquidem subiectum, passionem, & causam con-
tinet: sicque sit, ut discursus ad notitiam vnam iudicatiuam sese re-
ducatur, ex quo concludit Agidius discursum esse nobis solummodo
necessarium in acquirendo scientiam, non in adquisito esse, siue in
vfu. Addit ad extremum compositionem fortasse non posse omni-
nò cessare in anima separatæ, ut hos tandem gradus cognoscendi
statuat. In nobis quidem cum discursu, & compositione: in anima
separata cum cõpositione absque discursu, in Angelis sine utroque
per varias tamen cognitiones simplices: in Deo tandem per actum
vnicum. At enim Richard. 3. distinct. 3. in 3. principali quæstione 1.
tam compositionem, quàm discursum denegat animæ separatæ,
quem imitatur Caietanus prima parte quæstione 89. articulo 5. nec
aliter sensisse videtur D. Thomas cum quæstione 24. de verit. artic.
11. & 3. contra gent. capit. 48. dicat, animam extra corpus intelli-
gere more Angelorum, quos neque discurrere, neque componere læ-
pius docuerat. Quamuis nonnulli comparisonem animæ cum
Angelis solummodo accipiant quoad intellectionem absque phan-
tasmatibus, non verò quoad immunitatem à compositione, & discursu.
Si verò alterius naturæ sit noster intellectus ab angelico, ut fe-
rè existimatur, certum penè est adepturum illum quoque post se-
parationem species, quibus discurret, etsi multò illustriores, quàm
hinc

Unde contin-
git discursus
in homine.

In acqui-
sitione scientiæ
discursus ma-
gis, quàm in
vfu, opus est.

Agidius ani-
mæ discursum
negat, conce-
dit composi-
tionem.

Qui verum
illi denegat

Quid dicen-
dum posita di-
stinctione hu-
mani & An-
gelici intelle-
ctus.

568 TRACT. DE ANIMA SEPAR.

hinc asportet. Neque enim eius generis species impossibiles sunt, aut à natura talis intellectus aliena: parum autem consonum videtur intellectus specificè diuersos astruere in natura; in operando vero omnino similes.

Animam separata posse discursu uti ad naturales notitias.

Sed illud etiam non displicet, posse animam separatam in cognitiones naturales prodire tum discurrendo; tum sine discursu. Et quidem illud prius non obscure tradunt Ochamus quæst. 12. libri 4. Sententiarum art. 2. & Abulensis in 25. caput Matthæi quæst. 580. aientes animam habitibus hinc delatis uti, eiusdemque generis actus exercere, atque in corpore, quidquid in contrarium antea senserit Henricus quodlib. 6. quæst. 8. quem citato loco impugnat Ochamus. Ac fortasse virgenter hac ratione, quoniam phantasmatum usus non tam ex cōditione habituum, atque specierum animæ provenit, quam ex eiusdem animæ inclusione in corpore, imperfectoque dominio erga ipsum. Vnde post resurrectionē cum anima corpori perfectè dominabitur, absque præsentium phantasmatum supplemento intelligit. At verò discurrendi usus ab ipsa rationalitatis differentia, quam anima semper retinet, haud dubiè provenit. Posteriùs autem inde confirmari potest, quoniam anima extra materiam multò capacior, atque habilior evadit, ut mirum non sit elicere illam per species etiam hinc delatas. Simples actus qui discursibus æquipollean. Certè Divus Thomas quarto, dist. 50. quæstione prima, articulo 2. & prima part. quæstione 89. articulo quinto, & sexto aperte docet uti animam speciebus, quas in hac vita comparavit, an verò discursivo, an potius angelico more, speciatim non edisserit.

Posse item ad easdem non discurre.

1. Dubitatio.

Secunda huius articuli dubitatio est. An quandoquidem anima rationalis eisdem specie actus edere potest coniuncta, quos separata, ut proximè dictum est, valeat ne etiam eisdem numero elicere, atque adeò qui nec ipso separationis instanti intermittantur. Plerique Doctores Theologi asserunt beatæ Virginis animam, amorem erga Deum nunquam interrupisse, nec immeritò, quoniam ad tantæ sanctitatis cumulum id spectare videbatur. Quæ quidem assertio supponit, utrumque amorem, patriæ videlicet, ac viæ, specie convenire; cum id incertum sit, tum ob alias rationes; tum quia prior ille amor in summum bonum, id est, Deum distinctè, atque adeò intuitivè præsentem terminatur; hic autem posterior in eundem Deum confusè cognitum. Sed quanquam demus actum supernaturalem perseverare posse eundem numero in utroque statu unionis, ac separationis (neque aliter sentire licet de beata visione, cognitioneque infusa, atque amore animæ Christi) naturalem certè continuari posse difficile suavi videtur, cum tota extremè laborantium cura in præsens vertatur periculum, omnisque alia cogitatio sileat, & absurda sit tumultuante suprema, ac veluti ad se omnem hominis attentionem evocante, à qua pariter, & à corpore animus discedens liberatur, vana, si de cætero illum fatiget mori nescium. Itaque talis cogitatio viventis hominis propria est, quo cum aboleretur, non verò

Legit D. Th. 3 p. q. 11. art. 1. ad 2. & ar. 2.

De hac re Soar. 3. p. tom. 2. disp. 21. sessione 2.

Posse actum supernaturalem via continuari in patria.

Quid de naturali actu tenendum.

DISPUTATIO IIII. ART. II. 569

solius animi, unde iam post separationem superflua evadet. Atque hanc sententiam facile est ex Aristotele elicere cum primo de anima, capite quarto text. 66. scripserit humanum intelligere, interius quodam corrupto, etiam corrumpi; quia neque animæ neque corporis operatio erat, sed ipsius cōmunis (id est compositi) quod perit. Quapropter etsi intellectualis cognitio logicè loquendo continuari valeat antè, & post animæ separationem, si specie logica esse vnam dicamus; non poterit tamè physicè loquendo perseverare, cum hoc etiam pacto sit diuersa: eo quòd in hac vita ab anima eliciatur, ut quo tantum, in futura verò, ut quod.

1. p. q. 89. ar. 1. & q. de anim. artic. 15. item Abul. in 25. c. Matth. q. 576.

Ut Fens. 2. Met. c. 1. q. 2. sect. 6.

Tertia dubitatio est, utrum animæ separatæ cognitio de iisdem rebus, ac per easdem species, vel certè per æquales inditas distinctior sit, quàm coniuncta. Divi Thomæ Schola statuit species animæ separatæ donatas diuersi ordinis esse ab acquisitis, id est, angelici, atque adeò, multò perfectiores; cum à Deo, cuius perfecta sunt opera, immediate fabricentur: animam tamen deterius per illas, quàm per asportatas ex hac vita, cognoscere res saltem sensibiles: eo quòd eius essendi modus naturalis non sit, separatam esse, sed coniunctam, operatio autem sequatur esse. Dubia tamen videtur nonnullis auctoribus hæc doctrina. Nam quòd anima præter naturam existat seorsim à corpore, id sane concludit, intelligendi modum, qui statum illum sequitur, esse itidem præter naturam; non verò naturali deteriore; cum necesse non sit, ut quæ nobis sunt naturalia, absolutiora sint, quàm quæ sunt præter naturam, ut exemplo motus circularis alibi ostendimus: is enim, & præter naturam competit igni sub Lunæ cauo, & multo perfectior existit, quàm rectus, qui eidem igni convenit secundum naturam. Deinde, quia ex sententia Divi Thomæ naturaliter infunduntur animæ species representantes etiam Angelos usque ad indiuiduas differentias; per eas igitur distinctè poterunt cognosci ab eadem anima, cum credibile non sit naturaliter recipiente quæcunque in eis representantur. Quòd si re vera intellectus humanus extra corpus susceptis speciebus naturaliter utitur, res profectò etiam sensibiles multò distinctius percipiet, quàm in corpore. Adde animam tum se, tum suos actus quidditatiuè (ut fateritur) cognoscentem, habiliorē fieri ad alia multa complectenda, sicuti de anima Christi adnotavit Capreolus tertio distinct. 14. quæstione prima, articulo tertio ad finem, eam in acquirenda experimentalī scientia adiutam fuisse plurimum ab infusa. Quin verò hinc etiam suspicari possumus multò melius intelligere tunc animam per species in corpore fabricatas, eo quòd per infusas doctior evadat: quemadmodum is, qui rudis erat scribendi, postmodum dexterior effectus ipso calamo elegantiores format characteres. Denique naturale lumen intellectus humani separati capax est cognitionis distinctæ; ergo producibiles sunt à Deo species, quibus ea capacitas compleatur, siue illæ eiusdem ordinis sint cum angelicis, siue inferiores.

3. Dubitatio.

Quid schola D. Thomæ in hac re statuatur.

Animam separatam distinctè intelligere per species infusas.

Item per acquisitas distinctius, quàm intelligebat in corpore.

rioris. Si autem prioribus anima vti perfecte nequit, quid opus est existimare infundi eidem, cum sit dictu facilius accommodatiores alias donari, medias inter nostrates, & angelicas.

4. Dubitat.

Quid de Angelo in simili dubio sentiat Schola D. Thom.

Quarta dubitatio sit, vtrum anima separata cognitioni perenniter vacet (quas namque operationes voluntatis, aut motricis potentiae exercere ulterius valet, semper actum cognoscendi duem habent.) Quaestionem hanc versant Theologi in vtramque partem circa Angelos; affirmantemque tuentur Diuus Thomas quaestione octava de veritate articulo sexto ad septimum, Capreol. 2. dist. 3. quaestione 2. ad 2. contra quintam conclusionem, Ferrariensis 2. contra gentes capit. 101. & alij eiusdem familiae, item Durandus secundo distinct. tertia, quaestione 8. vbi non solum vult Angelum semper seipsum considerare; sed omnia etiam naturalia. Heruæus ibidem quaestione prima ad primum princip. vbi speciatim adiungit Angelum non solum suam essentiam, sed etiam quae insunt ei naturaliter, semper intelligere, veluti potentias, species, atque habitus, quatenus res quaedam sunt: vt namque representant, vel inclinant, mentem iam deducere ad externa. Vtuntur autem his ferme rationibus. Prima, quia si media luce hinc inde circumfundimur apertis oculis, non possumus non illam cernere: cum ergo Angeli essentia manifestissime sit intelligibilis, intellectusque totus in eam sit immersus, non poterit non eandem contemplari assidue. Secunda, quia Dolor vehemens vrget nos in perennem sui considerationem: ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobilissima, ac pulcherrimae essentiae intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur inde, praesertim cum non fatigetur contemplando. Quod si diuina natura longe pulchrior est, à cuius proinde cognitione multò vberius delectari possint, quia tamen distincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, vt eam cognitionem interpollent. Ita differunt pro hac parte Doctores. Verum quia alij maxime è recentioribus, satis dubiam illam reddunt, quòd videant Angelum perfectione finitum, voluntate liberum, intellectuque ad certum obiectorum numerum terminatum esse, vnde iam sine incommodo à iugi consideratione sui queat desistere (etenim, quia finita est perfectionis non alliciet necessariò intellectum; quia liber, valebit interdum mentem ad alia adicere; quia demum praescriptos habet capacitatis terminos alia dimittet, si alia complecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit assertio formidolosa, cū hac actiuosa non sit aequae, atque Angelus. Illud ergo dicendū omnino videtur, quāuis tam Angelus, quam anima possint aliquando à sui cognitione ferri propter nuperrimè adductas rationes, nunquam tamen ab omni prorsus intelligendi actu otari, sed in aliquam semper cognitionem incumbere. Cum enim viuētes sint, opus aliquod vitae exhibebant, potiori ratione, quā corporea viuētia, quae si nullum edant, censentur emortua.

Quid doctores alij ea de re conseruant.

Anima est Angelum nūquā prorsus ab intellectu cessare.

5. Dubitatio.

Quinta dubitatio. Vtrum anima separata crebra actuum exercitatione

Vt Mol. 1. p. 9. 56 artic. 1. dist. 2.

tatione intendat habitus. Videbitur enim inficiandum. Primo, quia cum substantia spiritualis sit, nihil fatigatur si tota contentione operetur; est autem non vulgaris agentium causarum perfectio, si agant quā vehementissimè: vt enim Sol pro nubis oppositae conditione lucem euariat, nunc affatim, nunc tenuius ei aculando; quòd si nubes euanescat, fixam supremoque gradu absolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatiscētis minùs fere conatur ad cognoscendum, quā pro viribus; corpore porro expedita a quo dignam cognitionem, hoc est, statam nec vllò accremento, decrementoque alternam eliciet.

Secundò, quia si intendi, remitti que habitus credamus in separatis animis, proximum est, vt easdem in amentiam incidere posse opinemur, quod aequè falsum est, atque ineptum. Probatur sequi; nam ad eum intensiōis cumulum pertinger aliquandò habitus, si intendi potest, vt mentem deiciat ab statu suo: qui enim habitus intensiōem admittunt, intendi valent sine termino, vt tradunt Gregor. primo distinct. 17. quaestione quinta, articulo secundo, Maior 3. dist. 23. quaestione sexta Almay. Tractat. primo capit. 22. Angelus in moralib. cap. 5. ergo aliquando tandem eorum intensiō sui impotem animam efficiet.

Sit tamē resolutio animam separatam non semper contentione maxima in actum prodire, cum libera sit, praesertim si de actibus voluntatis, potentiaeque motricis loquamur, quos interdum anima iudicat minori esse nisu contendendos. Nec verò intensiō habituum vltra terminum, quem suapte natura certum vendicant, (quidquid Gregor. alique citati velint) excurrat, vt illis insanè operetur anima. Ex quibus patet explicatio duorum argumentorum, quae paulo antè sunt posita. Victoria tamen in relect. de perueniente ad vltimū rationis, non improbabile putat animam separatam immodica habitus intensiōe dementem fieri posse, à quo parum abest Aureolus apud Marsilium 2. quae. 5. art. 3. opinatus Deum infudisse perditis Angelis habitum pro meritis adeò intensum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verum neque illa Victoriae existimatio philosophica est, neque ista Aureoli theologica. Namque insania, aut laesio est potentiae cognoscentis, aut organi affectus, vt latius explicat Fracastorius in libro de intellectu: at nihil animae separatae infusum, aut laedi potest, aut morbo affici; vt enim pulchritudo concernit corpus, ita & sanitas, atque adeò & insania, nec nisi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente insanire dicimur. At verò Aureolus multò grauius aberrat, est enim illa habitus infusio, tum prorsus inutilis, tum Deo indigna.

Numero 13. propos. 5.

Sexta dubitatio est, vtrum ne anima separata recordādo cognoscatur, reminiscendo enim non cognoscit, vt in tractatu de memoria capit. 7. est animaduersum. Respondendum verò est affirmatiuè. Et quanquam de modo explicandae assertionis soleat esse dubitatio, nulla tamen est de assertionem ipsa, vt constat ex priori capite tractatus

Prima ratio dubitandi.

Secundo.

Animam nō semper actū exercere intensissimū. Intensio habituum certū vlticat terminum.

An ex maxima intensiōe habitus possit anima insanire.

6. Dubitatio.

Animam separatam recordari.

de memoria. Historia enim ex Lucae Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem est accipienda parabolice; vniuersim tamen intelligi debet simpliciter, vt ex Hebraeorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur si anima humana nullas hinc deferat singularem representatrices species, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, sicuti D. Thomas cum plerisque affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantasmatum absentia oberit, cum per se nihil ad recordationem faciant, vt expresse docet Ochamus in quarto quaestione 12. articulo 3. & alij. Quod verò in eo statu anima memoratiuas species etiam sibi ingeneret, dubitandum non videtur; namque & de Angelis idem fatetur Gregorius in 2. distinct. 7. quaest. 3. artic. 1. cum nonnullis Theologis.

Eam aliquas memoratiuas species acquirere.

Sic tamen opponet aliquis ex Henrico quodlibeto sexto qu. 8. *Obiectio.* Recordatio est actus reflexus supra actum cognoscendi iam elapsum, sed actus reflexus elici debet mediatis iis instrumentis, quæ prior actus tanquam sui vestigia reliquerat (sic enim reflexus censebitur, quatenus illuc regreditur species influendo, vnde egressa est emanando; ergo cum species denuò infusa hoc non vendicent, vt satis constat, haud proprie anima per illas recordabitur. Confirmaturque obiectio, quoniam nulla ratio est, cur cognitio animæ separatæ ad pristinos actus, in vitæque mortali exercitio terminata, reflexa dicatur magis, quam terminata ad quasvis res alias, si ex neutris ortum habuit: nulla igitur est animæ separatæ recordatio in sententia saltem Diui Thomæ. Videtur tamen obiectio in solis vocabulis esse posita; itaque si pristinas cognitiones in concreto, id est, obiecta cognita attingamus, siue id per relictas inde species, siue per denuò inditas eueniat, memorandi actum profecto eliciemus. Non erunt tamen in posteriori euentu experimentales species, quia vt eius generis sint, necessarium est, vt per proprias illas possidentis actus comparentur.

In tertia difficultate.

Vt Molin. 2. p. q. 55. ar. 2. dist. 2. membro. 2.

DISPUTATIO V.

De obiecto cognitionis animæ separatæ.

Explicatur sensus disputationis.

PRÆSENS disputatio non de formali obiecto procedit, quod est intelligibile per discursum, aut fortasse more angelico, iuxta diuersas de vtroque intellectu sententias; sed de rebus ipsis simpliciter, atque, vt aiunt, materialiter spectatis; itaque inuestigamus quanta sit animæ separatæ in rebus cognoscendis naturalis amplitudo: nimirum, an ultra sensibiles, etiam ad supernaturales valeat pertingere. Excludenda verò primum sunt ab eiusmodi obiecto, quæcunque ab angelica etiam cognitione eximunt Theologi, quale potissimum est Sacra Triadis ar-

canum,

canum, in quod neque suspicando incidere potuit creata intelligentia: siquid enim Gentium Philosophi de illo tanquam per vmbra, & somnium locuti sunt, id diuinæ revelationi, vel ipsis, vel aliis exhibitæ acceptum referendum est. Qua de re latius ad 1. p. q. 3. 2. vel ad prologum lib. 1. sententiarum. An autem, & quatenus cætera supernaturalia mysteria sint excipienda, progressu attingemus.

Nulla creata intelligentia mysteriū Trinitatis potest per se attingere.

ARTICVLVS I.

An ea omnia, quæ nullo pacto supra naturam sunt, distincte cognoscantur ab anima separatæ.

LVD in tota hac disputatione est ante oculos habendum, rerum quasdam esse purè naturales, quasdam purè supernaturales, quasdam ex his mixtas. Rursum vel spectari eas posse quoad essentiam, vel quoad primam productionem, vel quoad conseruationem, existentiamve. Omnino itaque inuenire est in rebus nonnullas, vt in entitate, sic in productione, atque existentia naturales, cuius generis sunt effectus, qui vulgo producuntur à suis causis, alias deinde, quarum entitas, & existentia naturalis sit ordinis, sed non productio; ceu aspectus cæco homini attributus, qui neque entitate, aut existentia, sed sola productione à cæteris dissidet, quod supra naturalium causarum vires donari soleat. Tertio loco alias, quæ naturales licet in entitate sint, modo tamen aliquo supernaturali ponuntur, ac positæ conseruantur, vt cernere est in duorum corporum situ simultaneo, aut humanitatis Christi præsentia in Eucharistiæ Sacramento: corpora enim, quæ se penetrant, ipsūque augustissimum Christi Domini, naturalia entia sunt; sed tamen efficacia, qua illa loco eidem; hoc autem speciebus Sacramenti fiant, durantque præsentia, supra naturam omnino est. Quartum denique genus rerum est earum, quæ entitate, atque aded productione, & existentia naturam superant vniuersam, veluti lumen gloriæ, Theologarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ. Quæ tamen quoniam productæ semel, naturali subiectorum concursu, & generali primæ causæ postea conseruantur, videri poterunt quoad existentiam esse naturales, sicque addi oportere vltimum quintum genus rerum, quarum entitas, productio, conseruatio supernaturalia sint; quod tum demum eueniret, cum prædictæ qualitates extra subiectum permanerent, (sexum enim, id est, earum, quarum existentia foret supernaturalis, productio verò naturalis: aut etiam septimum, quarum entitas supernaturalis esset; productio verò naturalis, impossibilia omnino videntur, vt consideranti patebit) attamen quia fundamentum productionis, atque existentia, ipsa videlicet entitas, supernaturalis est, ad eundem ordinem productio, conseruatio, atque

Multiplices rerum differentia.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta est septima qua assignari possent habentur impossibiles.

existentia reduci debent; quod strictius persequi non est opus, cum de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc disquiramus.

His animaduertis, primum pronuntiatum esto. Anima separata distinctè cognoscere valet cuncta sensibilia. Suadetur facile, quia ut maior est illis ipso essendi modo, ita & cognoscendi perspicacia maior erit; sat autem erat æqualem esse, ut distinctè perciperet ipsa sensibilia. Est quidem pronuntiatum hoc D. Thomæ, ac suis minimè probatum, ut liquet ex iis, quæ superiori disputatione art. 2. in tertia dubitatione disseruimus. Verum ubi iusta ratio se offert pro nostro pronuntiato, ut eo loco vidimus, non est cur probabilitatem suam ei denegemus. Accedit quoniam, ut paulo inferius in tertio pronuntiato docebimus, anima separata inferiores saltem Angelos distinctè valet percipere, quos tamen satis liquet cunctis sensibilibus antecire: multo ergo facilius hæc ipsa poterit distinctè intelligere.

Sed opponat aliquis primum. Si post separationem anima rerum naturalium scientiam percilleret magis, immodico sanè labore, fructuque exiguo in hac vita nauaremus operam: hoc autem non ita est, cum nemo non intelligat benè positum esse omnem laborem in addiscendo; ergo neque illud, unde colligitur. Secundum, in Dæmone exactior est naturalis cognitio, quam in anima separata, ille verò non omnia naturalia nouit, teste D. Isidoro libro 1. de summo bono cap. 12, igitur neque ista noscet. Tertium, defunctorum animæ ignorant ea, quæ apud nos geruntur, ut habetur ex D. Augustino in libr. de cura pro mortuis à cap. 13, ubi inter alia hæc de defuncta matre scribit. Si rebus viuientium interessent animæ mortuorum, ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nullo modo desereret, quæ terra, marique me secuta est, ut mecum viueret. Absit enim ut facta sit vita feliciore crudelis.

Ad primum. Ad primum dicito, literarum studia immodica non esse, aut superuacanea in mortali vita, cum tot inde oriantur communis consuetudinis utilitates, tot hominum ornamenta, ut explicari vix possint. Itaque etsi nulla pars nostri post mortem superesset, nihil minus ea exercitatio, utpote in homine præstantissima, florisset. Adde etiam illud tantum continere nostrum pronuntiatum; animam separatam distinctius, quam coniunctam intelligere sensibilia; non verò species facilius obtinere, quod obiectio impugnat. Ad secundum, occurrendum cum D. Thomæ quæst. 89. primæ partis artic. 3. ad tertium, loqui D. Isidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis. Ad tertiam, Qui animas ex obiectis species haurire credunt, respondent idè eas nostra ignorare naturaliter, quod nimium remotis locis detineantur, quod species peruenire nequeunt, futurum alioquin, ut facile omnia noscant, si hæc accedere sinantur. Eorum verò, qui à Deo species infundi opinantur eisdem animis, alij argumento occurrunt, idè defunctorum animas singularia sensibilia apud nos existentia ignorare, quia ad illum statum non attinent, sicuti neque ad nostrum, quæ in futuro geruntur, seu ut D. Thomas ait,

2. *Pronuntiatio.*
Anima distinctè cognoscere omnia sensibilia.

Prima obiectio.

2. *Obiectio.*

3. *Obiectio.*

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertiam.

Quid dicendum de cognitione animæ quoad ea quæ apud nos geruntur.

Hac de re latè Regidius quodlib. 5. q. ultima. Ioannes Arbores lib. 1. Theosophia cap. 9.

ait, quia singularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus non spectat, sed ad operandum potius conducit; operatio autem circa eas res aliena est à separatis animis. Alij peculiari Dei providentia fieri putant, ut animæ non omnia (sicuti possent) sed certa quædam apud nos gesta cognoscant, præsertim si in statu pænæ detineantur.

Secundum pronuntiatum. Anima separata tum se, suosque actus internos, ac potentias; tum verò alias animas distinctè potest cognoscere. Probat, quoniam isthæc omnia ordinem ipsius animæ non excedunt, præsertim si non specifica solum, sed indiuidua quoque perfectione pares sint omnes animæ, ut superius libr. 2. dictum est. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales essent, est tamen tantilla ad ceteros superiores gradus, ut satis perspecta esse possit apud intellectum, qui istos nouerit. Sumi porro debet pronuntiatum iuxta accommodam distributionem. Nimirum ut anima per se ipsam se intelligat; quod etiam expressit D. August. libro 9. de Trin. c. 3. cum dixit, mentem se per se ipsam nosse, cum sit incorporea; quanquam dum corpus informat, non nisi per superadditam similitudinem id præstet, sicuti superius lib. 3. c. 8. qu. 7. ostensum est. Intelligat deinde potentias per ipsam substantiam, unde manant; cum causa sit necessaria earum, atque adèd accommodatissimum cognoscendi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immò & lationem per ipsas met, siquidem illi sunt præsentis, & requisita abstractione prædictæ; omnes verò intuitiue semper; nisi quod memoratiuas etiam prætereuntium cognitionum, lationumque sibi gignet. Quæ si vera sunt, colliges etiam in D. Thomæ sententia infundendas non esse istarum rerum species; nisi quis de anima separata, quemadmodum de coniuncta, deque corporis sensibus philosophari velit, nihil videlicet posse cognoscere absque notionali similitudine, quantumlibet sit præsens intellectui. Sed hoc dignitatis nimium detrahit animæ separatae sine ratione. Quandoquidem iam tunc sui ipsius, & omnium, quæ intra se habet, quasi conscia fieri possit non minus, quam Angelus. Esto in hac vita distenta quodammodo corpore, eique religata flecti in se non possit, nisi per medium aliquod, id est speciem, tanquam per gyrum. Denique alias animas distincta, naturalique cognitione percipiet, non per semet, sed per ipsas earum vel species, vel substantias, si forte indistantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non sunt; quam quibus Theologi ostendunt similem assertionem de Angelis apud D. Thom. prima parte quæst. 56. articulo secundo, & alibi. Porro, secundum hoc pronuntiatum quoad priorem partem assertum est à D. Thomæ tum alibi, tum 1. part. quæst. 89. art. 2. & Caiet. ibidem, aliisque D. Thomæ interpretibus; vniuersim verò ab Henrico quodlib. 1. qu. 12. ubi ait omnia, quæ sunt apud animæ separatæ substantiam, eique intima, sine specie ab eadem cognosci. Loqui verò eosdem Doctores de distin-

2. *Pronuntiatio.*

Per quid anima se, potentias, & actus suos cognoscit.

Non semper egere animam similitudine obiecti, ut illud cognoscatur.

Per quid separata anima alias animas cognoscit.

de distincta cognitione nemini dubium esse debet; cum accommodatus medium inueniri non possit in natura rebus distinctè percipiendis, quàm ipsas earum entitates, cum & presentes sunt potentia, & opportunam habent à materia secretionem.

Tertium pronuntiatum. Probabile est animam separatam naturaliter, distinctaque cognitione Angelos nosse, eorumque naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocant) cordium cogitationibus, vtpote ex suo genere occultis. Pronuntiatum hoc, sicuti & primum D. Thomae, ac suis non satis placet, vt ex citato art. quæst. 89, constare potest. Vnde nec nobis omnino indubitatum videtur.

*Probatum
primò.*

Suadetur tamen primò, quia ratio ob quam anima separata species Angelorum representatrices accipit à Deo, est vt cum eisdem Angelis in communi societate viuat, teste D. Thomae quæst. vnica de anima art. 17. Ad hanc autem societatem (si qualem decet statuamus) requiritur cognitio distinctiua singularum personarum, nisi velimus animam instar cæci hominis in eo nobilissimo cœtu fingere; ergo. Secundò, Modus essendi, operandique Angelorum non admodum eminet supra modum essendi, operandique animæ separatae, vt ex superioribus disputationibus constare potest; poterit ergo anima illos distinctè nosse; quòd enim specie inferior sit, nihil obest; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, distinctèque nosset alium, quod est incredibile. At est, inquit, non specie solum sed ordine inferior. Verum ij Angelorum ordines officiis potius, atque vt

*Obiectio au-
tem conuertitur.*

*Angeli non
veniunt à
aliud abstra-
ctionis genus
supra animam.*

ita dicam, magistratibus illius spiritualis Reipublicae; quàm cognoscibilitatem gradibus à variis abstractionibus proueniètiū; distinguuntur, vt ex iis Patribus, qui illos ordines distinguunt, atque explicant, licet colligere; non est autem verisimile Angelorum naturas aliud abstractionis genus supra animam separatam vindicare: iam enim inter ipsos quoque Angelos plura alia excogitare prouenit. Adde tertio, eam cognitionem non omnino naturaliter, sed præter naturam animæ competere, vt mirum non sit illam, & inferioris esse conditionis, & distinctè posse Angelos sibi superiores attingere præter naturam suam. Denique, quia vt iam antea arguebamus, species etiam Angelorum perfectè representatrices, animæ separatae naturali lege tribuntur auctore D. Thomae: quid ni igitur per eas perfectè, ac citra eleuationem supernaturalem intelligat?

*Anima ne-
quit omnem
naturalem re-
pugnantiam in-
ter obiecta
discernere.*

Non licet ex dictis colligere intellectum humanum separatū discernere posse quamlibet repugnantiam, impossibilitatemve naturalem, fortasse inuentam inter obiecta, quæ hactenus ostendimus valere ab eo distinctè percipi; quoniam etsi ad plurimas assequendas extremorum cognitio distincta sufficiat, ad omnes tamen comprehensiuæ erit opus, quā anima nullatenus caller. Naturalem dixi, quoniam plures alie repugnantie orientur ex eisdem obiectis, secundam potentiam obedientialem actiuam, vel passiuam spectatis, quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectum, cum ipsa quoque obedientialis potentia illum lateat in plerisque.

ARTI

*D. Greg. h. 4.
mil. 14.
D. Bern. 3. de
consider. pau-
lo post initium.*

*Vtrum anima separata cognitione siue confusa, siue
distincta cognoscant res modo aliquo
supernaturales.*

QUÆ sint res modo aliquo supernaturales, patet ex initio superioris articuli. Aduerte autem nō numerari inter supernaturalia quoad modum res absentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarum nullā anima habuit notitiam; in his enim defectus potius cognoscibilitatis est, quàm supernaturalitas vlla; ad quas iure reuocari possunt cogitationes cordis, quæ licet à supposito eas eliciente sint experimentaliter cognoscibiles; quia tamen nullam sui speciem emittunt, nec alienus intellectus in eas illabi valet; perinde est, ac si absentes essent, vel futuræ; non sic gratia, lumen gloriæ, similiaque Dei dona, quæ excellentè habent cognoscibilitatem, proindeque in eorum defectum refundi non potest, quod ignorentur. At enim res quacunque ratione supernaturales, vel spectari possunt sub esse possibili, vel actuali. Sit ergo primum pronuntiatum. Animæ separatae naturaliter possunt cognoscere euidenter multa possible esse Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedant, seu (quod in idem recidit) naturaliter cognoscere possunt in rebus creatis dari puram potentiam obedientialem passiuā, atque adeò & extraordinaria actiuam in Deo ad plurima molienda, verbi gratia, ad hanc vniuersam machinā in nihilum redigendam, aliterve administrandā. Item ad præfinitos rerum naturalium terminos magnitudinis, & paruitatis transilièdos, sicque ad hominem conseruandū in vastissima, aut minutissima corporis mole, ad generationem faciendam in instanti nulla mora dispositionū, ad corrupta omnia reparanda, denique ad hæc præstanda, aut immediatè, aut in nonnullis etiam assumpta quauis creatura pro instrumento. Probatum pronuntiatum non difficile, quoniam harum rerum naturæ, vtpote intra vniuersum conclusæ satis perspectæ videntur intellectui separato, vt certus sit (id enim opinari mirum non esset) logicam repugnantiam in prædictis euentis non latere. Et confirmatur, quia non defunt qui arbitrentur agnouisse Aristotelem, aut certe alios eius notæ Philosophos extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cum ratione animi à corpore expediti illam agnoscent. Porro, quemadmodū vt aliquid certò, euidenterque sciatur alicui subiecto posse conuenire, minimè oportet perspectum esse modū, quo conueniat, sed est satis scire, vt ita dicam, negatiue impossibilem non esse omnem modū conueniendi; ita non sat est ad aliquam cognitionem certam, atque euidentem habendam, si argumenta impossibilitatem suadentia diluantur, cum fieri possit, vt adhuc demonstrationes ignorentur, quæ rem conficiant. Oppones tamen ita: Scire oportet non

*Vnde pronun-
tiat ignora-
tio aliquarū
rerum non
supernatura-
lium.*

*1. Pronuntia-
tum.*

*Cognoscit a-
nima in Deo
extraordina-
riam poten-
tiam actiuam.*

*Ad euidentē
cognitionem
non sat est ar-
gum. impossi-
bilitatē sua-
dentia dilue-
re.*

Obiectio.

Con. Comm. lib. de Anima.

D D d d

esse

Dilutio.

esse omnem modum impossibile; ergo sciendum erit aliquem esse possibilem. Concedenda verò est consecutio, cum solum negauerimus modum possibilem cōueniendi distinctè percipi oportere, quam inficiandū non est, plerosque ab intellectu separato euidenter esse cognoscibiles, ut diuini, generalisque concursus suspensionem subitam, dispositionum productionem ad educendam formam, &c.

*Aliqua eū-
ta, quia rara
in miraculis
habentur.*

At enim in effectis extraordinariis non numeramus quæcumque apud nos prodigio essent, qualis fuit forium reſeratio ab Angelo liberandi Petri gratia; deturbatio idoli è sublimi loco, manuumque, & capitis truncatio apud Azotios, ascensus Simonis Magi per inane; hæc enim, & similia euenta, non quia potentia egent extraordinaria, sed quia rara sunt, in miraculis habentur, quæ animis separatis non magis sunt difficilia cognitu, quam interna corporis, ut cor, aut cerebrum.

*2. Pronun-
tatum.*

*Cognoscit
anima natu-
raliter ali-
quarum re-
um superna-
turalium pos-
sibilitatē, &
existentiam.*

Secundum pronuntiatum. Animæ separatae naturaliter, non tamen distinctè cognoscere valent rerum aliquarum essentialiter supernaturalium ipsis præsertim inhaerentiū, tum possibilitatem, tum existentiam. Etenim quia ordinem naturalem excedunt, quidditatiuè attingi non poterūt; quia verò si animæ insint, ab eadem utique naturaliter sustententur, poterunt haud dubiè saltem quoad existentiam naturaliter, arguitiueque percipi, cuiusmodi sunt supernaturales habitus, tum ad voluntatem, tum ad intellectum attinentes; inde verò facile erit eisdem animis similes alias qualitates possibiles concludere, in aliisque animis posse existere; quod si ita est multò adhuc facilius, imò, & distinctè cognoscere valebunt (si existant) ea, quæ in primo pronuntiato sunt comprehensa, cum in facto esse, ut aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

*3. Pronun-
tatum.*

*Res aliqua
supernatura-
les cognosce-
natur, licet
non possint.*

Tertium pronuntiatum. Res aliqua supernaturales, itemque modi nonnulli aded eminent, ut nulla ratione siue quoad possibilitatem, siue quoad existentiam ab intellectu creato percipi valeant. Ita asserunt Theologi, cum de obiecto cogitationis angelicæ disceptant, expenduntque in mysterio Incarnationis, & Eucharistiæ; in quorum primo includitur absentia omnis creatæ personalitatis, modusque vnionis humanitatis ad diuinam personā; In secundo absentia item panis, & vini, cum præsentia corporis Christi, absque vllis modis immediatis ad locum; existentia denique accidentium, & coniunctio ad Christi corpus absque adhesionem. Hæc ergo ea sola ratione statuunt iidem Theologi intellectum creatum, atque aded humanum effugere, quod multo sint diuiniora, quam ut naturali cognitione etiam confusa in se ipsis percipi valeant; quod ided addiderim, quoniam cum naturaliter cognoscant separatae mentes rerum subsistentium personalitates; si quo casu eas non intueantur, aut quia diuinus concursus sublatus est, ad intueendum, aut quia se vera non dantur, ut accidit humanitati Christi, iam modo aliquo, etsi confusissimo, quidquid Deus ibidem molitur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modive in se ipso non dicetur. Sed quoniam hu-

*Separata
uultus natu-
raliter cogno-
scunt rerum
subsistentium
personalita-
tes.*

*Actum 12.
1. Reg. 5.*

*Clemens &
alii Patres a-
pud Baron.
to. 1. annaliū.*

huius sectionis doctrina ad articulum quintum quæstionis 57. primæ partis copiosior est, satis fuerit pauca hæc ad nostrum institutum accommodasse.

DISPUTATIO VI.

De motu animæ Separatæ.

DOST disputationem de cognitione animæ separatæ, consequens erat, ut de appetitu eiusdem tractaremus; quia tamen multo abditiora sunt intellectui humano, quæ ad voluntatem, quam quæ ad ipsum attinent; quia item tradita superius doctrina de cognitione ad appetitum accommodari potest per analogiam; reliquum est, ut ad extremam hanc disputationem de motu descendamus, quatuor articulis concludendam: tribus differemus an ne anima separata vim motricem, tum sui, tum aliorum possideat. Quarto, de eiusmodi potentia actu, ac termino pertractabimus.

*Ordo tractatū-
darum rerū.*

ARTICVLVS I.

Argumenta quæ probare videntur in anima separata potentiam, tum sui, tum aliorum motricem non dari.

ETSI constans nunc sit Theologorum, imò & Philosophorum sententia, Angelos potentia motrice præditos esse; eæ tamen ipsæ rationes de anima separata institutum dissuadere videntur. Atque in primis Angeli in sacris literis tum se, tum corpora mouere perhibentur, animæ verò separatæ non ita, sed ab Angelis deportari. Deinde necessum fuit Angelos hac vi pollere, cum ratio nulla superſit connexionis eorum cum vniuerso; siquidem ad nullam præterea formam producendam concurrere valent; mouendo autem cælos, aliæque agentia applicando, insigniter cum eodem cohærent vniuerso, licet enim Physicè is cauſandi modus accidentarius sit, est tamen artificiosus per se, quod est satis, ut iidem Angeli cum hoc artis diuinæ artificio, id est, mundo connexi censeantur, qua de cauſa non à Sacris Doctoribus tantum, sed ab ipsis quoque gentium Philosophis, rerum species, imò & indiuidua custodire cognoscuntur. Sed hanc rationem animis separatatis accommodatam, quis non videt motricem potentiam potius euertere, quam astruere, quippe quæ ad vniuersi compositionem nō spectent, sed reddant quodammodò imperfectius, siquidem non tam sunt species, quam speciei inchoationes, & partes. Quo factum est, ut nulla eis incumberet in

Primū arg.

*Cur Angeli
dicantur par-
tes vniuersi.*

*Luca 16. de
anima Lazari
D. Greg. 1.
Dial. cap. 9.
de anima
Marcelli, &
cap. 12. de
anima dam-
nati cuius-
dam.*

*Soar. dis. 35.
sect. 6. num.
18.*

hoc vniuerso administratio. Atque hoc sit, primum pro parte negante questionis argumentum.

Secundum.

Secundum, Si animae separatae propriam mouendi potentiam haberent, illius actum modo aliquo exercere possent in corpore, sicuti & intelligendi, volendique. Si enim hi ob corporis colligationem impediri non potuerunt, cur ille impediatur omnino, cum aliquantulum sit minus spiritualis? Accedit, quoniam difficile redditur ratio, cur in eodem homine vnus tantum sit intellectus, mouendi vero facultas duplex, altera animi, corporis altera.

Tertium.

Tertium, Anima separata nulla eget motrice potentia, nullam igitur in se habet. Antecedens probatur, quoniam nulla aliquo perueniendi se offert necessitas, quam ut ex rebus species è proximo conquirat. Quapropter cum has non ita comparet, sed à Deo vendicer, ut suo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat, etiam ad miscenda colloquia cum Angelis, aliisque animabus, cum ridiculum sit propinquitatem desiderare ad eas actiones, quae per interiectum spatium non disseminantur. Sed neque praetextu mouendi corpora necesse erit vim motricem animae donare, cum iam dixerimus, id munus solis Angelis concessum esse in hoc vniuerso. Et confirmatur quoniam rationales animae nihil pati possunt sibi noxium, cum sint immortales, non fuit igitur opus potentia motrice, qua quidquam, vel fugerent, vel appeterent tuendae salutis gratia. Quod si dicas potuisse saltem alias, ab aliis violenter detineri, id ipsum est, quod in questione versatur, cum eiusmodi detentio per vim motricem praestanda fuerit.

Quartum.

Quartum, Quod natura sua indiuisibiliter existit, naturaliter quoque est immobile; sed prius illud animae separatae naturaliter competit; ergo, & hoc posterius. Probatur minor, quia cum ea informat corpus abscissa forte parte vna, amittit necessariò virtutem illam coextensionem, seque, ut ita dicam, contrahit; ergo cum à corpore toto separatur, totam coextensionem necessariò amittet, cum par sit ratio. Itaque indiuisibiliter permanebit, ut hac in parte anima, quae natura est, ab Angelis, qui natura non sunt, discriminetur, atque adeò hi diuiduo, indiuiduoque loco queant indifferenter respondere, illa autem non nisi diuiduo corpori, cum informat; nec nisi indiuiduo loco cum est separata.

Quintum.

Quintum, Si anima separata per se mobilis esset, tempore, locoque corporeis subiaceret: quod à verò abest, cum sit incorporea. Vnde D. August. 8. de Genesi ad lit. c. 20. scribit, Deum corporalem creaturam per tempus, & locum mouere, spirituales porro non item.

Sextum.

Sextum, Si anima per se posset loco moueri, posset interdum ab informato corpore sese expedire absque vlla ipsius corporis offensione, sicque instar colubri depositis exuiis abire nuda, quod est inauditum.

Septimum.

Septimum, Si humanae animae facultatē se mouendi haberent, ad nos frequēter regrederētur quod tamen fabulae simile esse creditur. Denique

Denique ita sensibile videntur graues Philosophi dum ipsi etiam intelligentis localem immobilitatem donant, inter quos Aristoteles 12. Met. text. 43. concludit substantias sempiternas, atque immobiles tot esse, quot sunt caelorum orbis. Auerroes quoque ad eundem Metaphysicorum librum scribit formam separatam adaequatē distribui in volentem, & intelligentem absque vlla mentione mouentis. Credendum igitur est animam rationalem extra corpus, neque seipsam, neque rem aliam mouere posse.

ARTICVLVS II.

Refelluntur nonnullae sententiae de potentia motrice animae, & vera statuitur.

IN praesenti dubitatione, nonnullae se offerunt sententiae ordine suo expediendae. Prima eorum, qui animam separatam prorsum immobilem localiter fortasse ponent, hoc est, neque à se, neque ab vlla externa vi, non quidem ea immobilitate, quae ex immensitate naturae illi proueniat, uti Deo, sed ex quadam, ut ita dicam, ineptitudine, atque imperfectione, eo fere pacto, quo relationem, modumve seorsim spectatum immobilem diceremus, diuina etiam interposita potestate. Non videntur alieni ab hac sententia Durandus in 3. dist. 22. q. 3. ac Ioannes Picus Mirandula qu. 1. Apologetici dum non sine graui errore verisimile putant Christi Domini animam ad inferos non descendisse reali suae substantiae praesentia, sed effectu, priorum Patrum animas noua gloria, luce, letitiisque perfundendo. Neque enim fidei articulum tam alieno sensu interpretarentur, si crederet ab Angelis, aut certe Deo, beatissimam animam praesentem inferis secundum substantiam fieri posse; eorum verò fundamentum, si firmum esset, non solum de Christi anima, sed de quauis alia immobilitatem concluderet; ideoque diximus eos à proposita sententia alienos non videri. Afiunt enim immateriales substantias loci proprii incapaces esse, atque adeò & lationis, quod affectiones hae diuiduae sint. Itaque solum eis superesse rationem aliam in loco essendi, ac mouendi longè diuersam, hoc est, penè æquiocam, per operationem, seu virtutis contactum, ipsum attingendo locum, si non actu, saltem potestate. Quo fit (iuxta Durandum) ut Angeli nullibi sint, si de existentia in loco priori modo sit sermo, & sint vbique; si posteriori, cum nullum locum, motumve diuisibilem subire queant, & rursus in omnem idonei sint operari: at verò anima separata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem alicubi est, siquidem & substantia spiritualis est, ob idque incapax diuidui loci, vel lationis, & corporis formae; minimeque proinde ad operationem externam ordinata absque medio corpore, quod informet.

Sed quam grauius Durandus cum Pico sit lapsus tum alibi tum

DD d'd 3 ad quae

Citantur à
Soario 2. par.
tom. 2. dist.
4. section. 2.

Cum de lo-
co Ang. tract.
1. d. 37. 2. p.
dist. 9. 2. cui
obsentit He-
ru. ibid. q. 2.
art. 2.

1. Opinio a-
struens ani-
mae locali-
ter immobi-
les.

Quid senserit
Dur. de
descensu ani-
mae Christi
ad inferos.

Qua fuerit
Dur. opinio
circa Ange-
lorum existen-
tiam in loco.

ad quæst. 5. 1. 3. partis ostendi solet, ubi iuxta sacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur Christi Domini descensum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in sepulchro iacuit immobile, diuinum autem verbum ubique erat) ipsius substantiæ præsentia fuisse exhibitum. Nimirum falsus est Durandus dum cuiuslibet lationis terminum putat esse diuisibilem, cum tamen sit ipsamet rei mobilis præsentia, assistentiæve ad hoc, aut illud spatium, siue reale, siue imaginarium, atque adeo spiritualis, vel corporea, pro eiusdem rei mobilis natura, & conditione, quæ proinde si spiritualis erit, sine vilo incommodo, ratione suæ indiuisibilis præsentia ad corporale spatium respectu aliquo terminabitur. Cur enim minus sit impossibile rem spiritualement ad materiam corporalem ordinem habere agentis, quam præsentis, assistentiæve ? & confirmatur quoniam Arist. 8. Physic. 10. text. 84. & 1. de Cælo cap. 9. text. 100. intelligentias Cælo affidere scribit, quod quia ratione fiat, quam localiter, nemo excogitabit, si eos modos essendi in alio percurrat, quos idem philosophus 4. physic. 3. text. 23. proposuit.

Qualibet res
creata seorsim
ab alia
existens mo-
bilis loco est.

Immobilitas
ad locum ex
immutabilitate
concluditur.

Secunda sen-
tentia tenet
animam à se
non moueri,
refellitur.

Cur cœchy-
lia dicantur
loco immo-
bilia.

Statuendum igitur eo ipso, quo res creata per se, ac seorsim ab alia existit, mobilem loco esse, siue à se, siue ab extrinseca virtute, namque ut Aristoteles 1. post. c. 10. scribit, si negatio adæquata causa est negationis, affirmatio quoque affirmationis causa erit; quapropter si non alia de causa negamus Deum loco moueri posse, quam quia immensæ substantiæ est, non alia sanè affirmabimus creatas substantias mobiles esse, quam quia definitæ sunt substantiæ, quia si in loco designato sunt, distantia, propinquitatisque capaces euadunt necessariò, atque adeo, & lationis, cum istiusmodi affectiones separabiles ab inuicem non sint, eodemque pertineant. Vnde è contra D. Th. 1. part. postquam de immensitate Dei egit q. 8. è vestigio subiecit nonam, pro eiusdem immobilitate asserenda. Videbat scilicet attributum immobilitatis ad locum ex immensitatis attributo, tanquam ex vera ratione à priori concludi.

Secunda sententia, quam recentiores quidam Thomistæ approbant, ponit animam separatam à Deo, Angelisve mobilem localiter, à se autem minimè, eandemque alij etiam D. Thomæ vulgo ascribunt. Sed neque ea vera est, neque D. Thomæ imputanda. Etenim quemadmodum quod substantia creata definita sit, mobilis loco est, ita quod sit viuens à se mobilis esse concluditur; atque adeo si per cognitionem viuatur, localem mobilitatem obtinebit; id quod ita verum repetimus, ut contrario exemplo refelli nequeat, neque enim conchyliis loco immobilia dicuntur, quod vim aliquam sese deducendi, adducendique non habeant; habere enim planè fatetur Aristoteles lib. 3. de anima cap. 11. text. 56. sed quod locum ex toto non permittunt. Caterum quæ locorum distantium cognitione polent, ex toto etiam locum mutare valent. Quid ergo in animam tam nobili cognitione præditam erimus iniuri? eamque velut statutam quandam immobilem efficiemus, cadaueri suo, ut olim Prometheum Caucaaso, perpetuò alligatam. At, inquit, anima actus est corporis non assistens, sed informans, ut merito mouere se non possit, si non informet. Verum si formatum assistentium modum in essendo, cognoscendo, appetendoque extra corpus obtinet, cur non obtineat mouendo? Ad hæc animæ depositis corporibus, nulli loco sunt addictæ, cum à nullo pendeant in sui conseruatione, vllave perfectione, quam alibi assequi nequeant; cum igitur immensæ non sint, ad earum sanè perfectionem spectabit localis variatio, ac motio. Itaque si qua res per se, ac seorsim existit in vniuerso, definita, viuens, ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à se mobilis non dicatur; ex verò conditiones in animam corpori iam viuificando minimè addictam, non minimè, quam in Angelos, egregiè competunt: quare, &c.

Solut. 4. dist.
45. q. 1. art. 1.
Palat. d. 10.
dist. 2.
Suar. dist. 35.
sua met. sect.
6. m. 23.

Prometheum Caucaaso, perpetuò alligatam. At, inquit, anima actus est corporis non assistens, sed informans, ut merito mouere se non possit, si non informet. Verum si formatum assistentium modum in essendo, cognoscendo, appetendoque extra corpus obtinet, cur non obtineat mouendo? Ad hæc animæ depositis corporibus, nulli loco sunt addictæ, cum à nullo pendeant in sui conseruatione, vllave perfectione, quam alibi assequi nequeant; cum igitur immensæ non sint, ad earum sanè perfectionem spectabit localis variatio, ac motio. Itaque si qua res per se, ac seorsim existit in vniuerso, definita, viuens, ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à se mobilis non dicatur; ex verò conditiones in animam corpori iam viuificando minimè addictam, non minimè, quam in Angelos, egregiè competunt: quare, &c.

Sed quod Sanctus Doctor animæ separatæ sui mouendi potentiam non denegauerit, inde constat, quia eam facultatem, sicuti & in Angelis, intellectum, & voluntatem esse credit q. 16. de malo art. 1. ad 14. nisi quod erga corpus à se informatum illa tantum exerceat, Angeli verò erga quodcumque aliud; quamobrem cum anima à corpore discedens easdem facultates secum deuehat, ut supra cum eodem D. Thoma tradidimus, sentit haud dubiè illam sui saltem mouendi vim possidere. Quin etiam 1. parte q. 53. art. 1. in argumento. Sed contra; ex motu, quem Christi anima separata ad inferos edidit, quemque catholicè profitemur, concludit pari ratione in Angelis esse motum lationis admittendum; nam quod ex anima Christi beata argumentetur, idèd facit quia aliud fortasse exemplum ita efficax ad institutum inuenire non potuit: tamen vera eius articuli institutum de naturali vi motrice procedit; illud ergo tantum D. Thom. inficiatur, nihil aliud à se posse animam humanam mouere, præter corpus, quod informauerit; ut patet ex art. 4. qu. 117. primæ partis, & art. 10. quæstionis 16. de malo ad 2. quem sequuntur Capreolus 4. distinct. vltima quæst. 2. Caiet. citato loco primæ partis, alique recentiores.

Est nihilominus tertia sententia à nobis adicienda, videlicet separatam animam non sui solum, sed aliarum rerum sibi externarum, minimèque substantialiter iunctarum motricem esse; pro viribus tamen, ut sequenti articulo attingemus, ita Abul. in 8. capit. Matth. quæst. 124. Quæ quidem sententia cum superiori doctrina aptè coheret. Enim verò ut ex definitæ substantiæ existentia concluditur mobilitas, & ex vita mobilitas à se, ita ex sui mobilitate, aliorum quoque mobilitas necessariò colligitur; quod etiam inductione fit manifestum; Quamuis enim natura aliqua se mouere non possit, quæ possit alia, id est Deus, attamen nihil, quod motum subeat, priuatur omnino virtute mouendi cætera; quod non in animatibus solum, sed in corporibus etiam inanimis cernere est, quæ dum mouentur, ea etiam mouent, quæ offenderint, ut aër, arbores, cælum supremum; inferiores, &c. Nimirum potentia, de qua loquimur, sicuti motiua

Obiectis.

Solutio.

Animæ separata nulli loco sunt addicta.

D. Th. optat. de potentia animæ motrice.

Vera sententia animæ cōcedēs, tum se, tum alia mouēdi vim.

*Sat est unio
localis ut a-
nima separa-
ta externa
corpora mo-
ueat.*
motua loco est, ita non maiorem, quam localem unionem sui cum re mouenda desiderat, ut in actum prodeat: quapropter cum ea unio inter animam, & corpus dari possit absque informatione (ut liquet, in anima Christi ab inferis regressa, quae sepulto corpori prius affuit, quam per informationem illud animaret liquet item in cuiusvis hominis anima in morte, ubi dissoluta in instanti informatione, perseverat adhuc localis praesentia animae ad corpus, cum non nisi immediate post sit abitura) nulla ratio est cur motum illi nequeat impertire, si mouendi potentia sit praedita. Quod adeo verum est, ut non inepte secundae sententiae auctores collegerint nullam animae inesse potentiam se mouendi, si nullam habeat mouendi alia.

*Vera senten-
tia magis co-
firmatur.*

Deinde ita argumentari licet. Pleraque sunt, quae sine vlla sui locali motione, alia vel pellunt, vel trahunt, ut ignis iniectum salem, magnes ferrum: qua ratione igitur tam nobilis substantia, tanque, ut ita dicam, actiuola, quam est rationalis anima extra corpus seposita, aliorum mouendi efficacia destituatur.

*Citatur au-
tem pro ve-
ra sententia*

Praeterea. Animae e receptaculis, quibus ad iteratam usque unionem corporum commorantur, nonnunquam egrediuntur ad viuos, cum eis in effectis corporibus colloquantur, ut inferius ostendimus, haec autem munia, nec sine potentia motrice praestari possunt, nec tantam habent eminentiam, ut extraordinario Dei concursu egeant: inest igitur ea vis animis naturaliter. Ob has sane, ac similes rationes probatior nunc est eiusmodi sententia, quam non ignobiles etiam Theologi superiori aetate docuerunt, Henricus quodlib. 1.1. quaest. 14. Aureolus apud Capreol. citato loco. Scotus 4. dist. 49. quaest. 14. Bassolius eadem dist. quaest. 2. art. primo. Maior quaest. 8. Egidius quodlib. 4. quaest. 17. Abulensis in cap. 8. Matth. quaest. 124. & alij ante quos Galenus non satis alioquin certus de natura animae, in libro de tremore, & rigore fatetur, minime deceptum iri, qui animam esse dixerit substantiam, quae per se moueri possit. Et Alexandrinus Clemens 6. Strom. naturam animae esse scripsit, a se ipsa impelli, & excitari: nec desunt, qui arbitrentur humanam animam interdum in hac vita suae peculiaris potentiae motricis, quam nitimur assequere, signa exhibere, cum feruenti aliqua rerum sublimium contemplatione corpus in sublime tollit.

*Motricis fa-
cultatis di-
stinctio ab in-
tellectu &
voluntate.*

Sed quoniam ostendimus animam separatam peculiarem sui, & aliorum mouendi potentiam habere, quarendum restabat, an ea a voluntate, intellectuque distinguatur, nisi ea dubitatio libro 2. de Caelo cap. 5. quaest. 7. de Angelis, in quibus par est ratio, resoluta esset. Illud solummodo aduertimus, eos qui partem negantem sequuntur, non adeo motricem potentiam substantiarum separatarum cum voluntate, intellectuque confundere, ut distinguere eam non possint etiam realiter. Nimirum consent intellectum, & voluntatem non in actu primo, sed secundo, hoc est, ut stant sub actibus practicis praescribendi, dirigendique motum, rationem potentiae motucae obtinere, unde localis impulsio sequatur. Quo pacto plerique de potentia Dei

*Tolet. 1. de
anima q. 9.*

Dei executrice philosophantur, asserentes eam esse Dei voluntatem cum actu efficaci operandi ad extra, indeque actionem externam prodire, quae in rebus creatis recipiatur.

ARTICVLVS III.

Occurritur argumentis primi articuli.

Solut. 1. arg.
D primum respondendum, si quando in sacris literis morientium animae aliquid deferri perhibetur, id vel ad dignitatem spectare, si sint beatae, vel ad quandam diuinae iustitiae executionem, si sint nocentes. Atque in priori sensu August. serm. 3. de Ascensione Domini, qui est 176. de tempore; itaque Eusebius Emisenus Hom. 2. de Ascensione, alique sacri Doctores de Christo ascendente scripserunt, eum non in auxilium necessitatis, sed in obsequium dignitatis euectum, illatumque caelo fuisse.

Solut. 2.
Ad 2. Si verum est, quod ex Platone retulimus ad calcem superioris articuli, plana est responsio; Sed esto nulla exhibuerint animae unitae corporibus propriae motricis potentiae signa, ideo ne illa sunt destituta: alioqui neque subsistentiam eas habere quis colligat, quod in corpore illam non prodant. Itaque ut ad argumentum respondeamus, absque eiusmodi potentiae usu, non autem intellectus, & voluntatis, constare potuit humana vita; ite non oportuit has ipsas potentias in nobis duplicatas inueniri, sed potentiam cognoscendi, & appetendi: aliae enim in corpore sunt, aliae in anima; unde id, quod in fine argumenti addebatur, retorqueri in aduersarios potest, ut quemadmodum facultates istae, sic & motrix in homine geminaretur.

Solut. 3.
Tertium argumentum non valet in eos, qui animas separatas ab obiectis species haurire volunt, sic enim accommodata propinquitate opus est, atque adeo, & locali motione. Sed esto non hauriant, ad dignitatem sane illius spiritualis Reipub. animarum separatarum intersunt conuentus, ac digressiones mutuae, nisi tanquam saxa medio mari, noctes, atque dies immotas esse arbitremur, &c. quae superiori articulo diximus.

Solut. 4.
Quartum, etsi probaret animam separatam non nisi punctaliter existere posse, nihil adhuc ipsius mobilitatem concluderet, siquidem diuisibilitas rei mobilis, itemque pars mouens, & mota non in quolibet motu, sed in physico requiruntur 6. & 8. Physicorum. Rursus respondemus distinctione maioris: est enim vera, si velit indiuisibile moueri non posse motu continuo: falsa, si discreto; quod nostro instituto sat est. Deinde omissa iam maiori propositione, sunt qui ad minorem respondeant animam rationalem, si forte brachium a corpore praecidatur, manere adhuc in eo spatio, quanuis non informatum, ut in corpore reliquo, eo quod, ipsa semper certum spatium, in quo definitum sit, exigat, non minus quam corpora in quo sint circumscriptum. Quo sane pacto dicendum esset in generationis instanti

non infundi solum, sed effundi animam è corpuscule, cum sit contractius, quam requirat anima; quod cum ridiculum sit, seu potius ineptum; respondemus abscissa parte corporis, non nisi in reliquo manere animam, quia vnum essendi modum habere debet naturaliter, non duplicem, hoc est, vel informationis tantum, vel separationis. At enim post totalem separationem diuiduo, indiuiduoque loco se poterit accommodare, proindeque nullum certæ magnitudinis versus minimum deposcet, sicuti certum deposcet corpus, quod in forma loco.

Solut. 5. Ad quintum satis esse, ut animæ mobilitatem tueamur, si vel momento cieatur. Sed & tempore mobilem esse nihil vetat, cum istud esse possit spirituale, ac per se dimetiens successiuam animæ motionem; quæ motio licet mensurari etiam possit à corporeo tempore, ex accidente id euenit, quatenus in idem tempus imaginariū, vtrumque reale tempus, corporeum scilicet, ac spirituale coincidere valet. Iam verò D. Augustini essatum de motu ratione mobilis, spatique diuiduo est interpretandum.

Solut. 6. Ad Sextum in sententia Platonis credentis, animam rationalem in corpore esse instar nauis, facile concessu esset, eam integro corpore expedire se posse, nisi fortasse, quod in malum totius hominis abeundi facultas cederet, eam animæ Plato non donauerit, dum idoneas dispositiones haberet in corpore. Illa tamen sententia suo loco refutata est. Quanquam posita re vera substantiali vnione, verisimile adhuc existimeretur bonæ notæ auctoribus, animam et si ab incolumi corpore elabi nequeat, sicuti neque in præuè dispositum illabi, ut scitè dissierit Henricus quodlib. 1. quæst. 14. ad calcem: se ipsam tamen primario mouere posse, ac ratione vnionis motum corpori impertire, his fermè rationibus. Prima, quia substantialis vnio animæ erga corpus in causa potius erit, ut motus animæ corpori communicetur, quam ut illum impediatur. Secunda. Vnio ad corpus animæ substantiæ non obest, neque igitur oberit, quo minus præsentem se faciat primario cui libuerit loco, quamuis corpore circundet. Neque enim inclusio illa animæ substantiæ intra corpus, impedire posse videtur conatum animæ ad motum. Tertia, Intellectus, etiam animæ informantis, more Angelico potest intelligere, si illius ordinis species habeat, ut non solum in statu immortalitatis verum esse Theologi docent, sed etiam in Christo Domino apud nos commoranti accidisse certum est; nimirum quia ad illarum specierum usum nihil attinet, corpus ne mortale, an immortale informet animam. Cum igitur motrix potètia nullis egeat inditis instrumentis, iam nunc in actum mouendi prodire saltem progressiue poterit, si propria est humanæ animæ; quod ideo adieciimus, quia ut Scotus in 4. distinct. 49. quæst. 14. animaduertit, ideo nunc anima totum corpus simplici motu non defert, sicuti in beatitudinis statu delatura est, quia membra æqualiter à virtute motrice animæ non possidentur. Quarta, quia si usum accedendi, recedendique, anima intra corpus habeat, rectè intelligitur,

Opinio creditur animam unitam corpori se primario mouere.
Prima ratio.

2.

3.

4.

tur, quo pacto in abscisso brachio esse desinat, aut in extremis pedibus, homine iam moribundo. Rectè item, qua ratione in partes nutrimenti semotas inferatur: nimirum in priori euentu post vnionis dissolutionem, præsentia quoque animæ aboletur propter localem, partialemque abscissum; in posteriori verò, post localem partialemque abscissum ad nouam materiam, substantialis vnio existit. Atque experimenta adeo yrgerè visa sunt Scaligero pro Platone, ut nullum aliud argumentum rem conficere putet, si hoc non conficit, exercit. 307. num. 13. Quinta, Potètia motrix actiua est, non passiuæ, ut probatior sententia tenet, rectius igitur animæ inhærebit, quam corpori, cum illa motum efficiat, ista recipiat.

Non est tamen ob hæc argumenta à communi Philosophorum sensu recedendum, tum quia in brutis animantibus motrix potètia, corporis perfectio est, à qua humanum corpus decidere iniquum esset, tam etiam quia qua ratione potètia eiusmodi; quæ in belluis corporea est, dicitur in anima residere, eadem diceretur residere visus, auditus, ceteræque facultates, tam internæ, quam externæ; quod et si paucis Nominalum probatum fuit, à vera tamen Philosophia alienum est.

Eadem porro argumenta falsè supponunt animam motrice potètia sibi propria uti posse naturaliter, dum corpus informat, cum tamen per vnionem religata sit, atque alterius veluti iuris existat, hoc est totius hominis, ut proinde motum per se non exerceat, sed homo per illam; Vnde etiam cum anima corpori reuinetur ipsam per potètiā sibi propriam non mouebit, absque nouo Dei dono, ut probabiliter sentit Suarius ad quæstionem 34. tertie partis disputatione 48. sectione quarta, colligitque ex D. Thoma, aliisque Doctoribus. Ad primum igitur argumentum dicito, vnionem in causa esse ne motus ab anima eliciatur, qui eius solus sit, alioquin, si se ipsam solum moueret, cum nulla necessitate egeretur motum corpori impertire, iam ab eo incolumi, atque immoto recedere posset, quod nemo dicet. Ad secundum concessio antecedente, negandum est quod in reliquo argumento adducitur. Ad tertium, concedendum est antecedens, quia ea specierum infusio, atque usus, naturales animis non erunt: quo pacto fatemur etiam posse illas corporibus, siue caducis, siue iam immortalibus vnitas, motum proprium exercere, iisdemque corporibus communicare; vnde quod ex Scoto asseritur, potètiā motricem in hac vita membra perfecte non possidere pro nobis facit, ac verum est, licet vnio indissolubilis euadat, quoniam ut paulo antè diximus, potèstas illa animæ ad mouendum corpus per peculiarem eiusdem animæ motricem facultatem, nouo Dei dono ultra reuisionem debet contingere. Ad quartum, non deesse exempla, quibus intelligamus animam euenire quæ ibidem recensentur. Etenim Deus in re corrupta esse desinit, nec tamen vllam etiam partialem retractionem subit; Christus item Dominus consecratis speciebus fit ænuò præsens, nec proinde locali

Vera sententia opposita asserens.

Prima ratio. Solut. 1.

Solut. 2. Solut. 3.

Solut. 4.

motione etiam partiali ob id agitur. Aliqua ergo simili ratione anima absque vlla etiam partiali latione, & à membro abscisso aberit, & in alimenti materiam inferetur. Ad quintum, negetur consequitio; cetera namque potentia sentientes actiua sunt, quæ nihilominus corpori adhærescunt.

Solut. 5. Absolvitur responsio ad sextum arg. principale. Atque hæc in gratiam sexti argumenti primi articuli dicta sint. Cui directò respondentes assumptum negamus: motus enim localis animæ liber est, vno verò substantialis omnino naturalis, idcircoque natura sua prior, unde motus localis efficacitatem directam non habet erga illam, haud dissimili ratione, qua maturus fœtus per se ab utero non egreditur, sed parentis nisu, postea verò per se iam huc, atque illuc migrat. Quamquam indirectâ efficacitatem habere poterit, veluti cum quis sibi ferrum adigit. Et hæc quidem ratio concludit similiter, neque Angelum locali impulsu posse animam unitam auellere à corpore, quidquid nonnulli huius ætatis Theologi inficiuntur.

Solut. 7. Septimum argumentum postulat, an demortuorum animæ ad viuos interdum regrediantur, cum eis colloquia misceant, aliæque exteriora signa sui aduentus exhibeant. Cui dubitationi paucis respondemus: quamquam non rarò huiusmodi animarum apparitiones somniantium sint deliramenta, aut mali Dæmonis, præstigiatorumque ludi, vt D. Augustinus in libro de cura pro mortuis, atque alibi docet; quin etiam pro animis, quandoque Angeli præsto sint, attamen ipsæmet animæ huc venire aliquando, à Deo aut iubentur boni alicuius gratia, aut permittuntur vexandi causa, more dæmonum: quamquam posterius hoc minùs probari possit, vt cum D. Chrysostomo latius disputat Abulensis in caput octauum Matthæi quæst. 124. Itaque siue hoc, siue illo fine res accadat, aduentare illas, sententia est grauissimorum Patrum, Augustini, Gregorij, Eusebij, Theodoretij, & aliorum, quos citat Robertus Bellarminus libr. 2. de Purgatorio cap. 8. tom. 1. Addit tamen D. Thom. 1. part. q. 89. artic. 8. ad secundum, miraculo id esse deputandum, quatenùs præter statutam à Deo legem huc per se veniat anima, eamque legem spectasse diuina oracula, & plerosque Patrum, quoties animarum nullam post abscissum à corpore è suis locis ad nos remeare posse contendunt, veluti quarto Regum 22. Iob 23. & alibi. Item Augustinus de cura pro mortuis capite 13. & 19. Vnde non mediocris orta est dubitatio inter Sacre pagine interpretes an Deus primo Regum 28. prædictam legem abrogauerit, quo loco anima defuncti Samuelis ad viuentem Saulem dicitur aduentasse, an potius imaginaria tantum ostensio fuerit apud Regem interiùs, vel etiam Angeli alicuius pro Samuelis anima subrogatio. Qua de re D. Augustinus libro secundo ad Simplicianum quæst. 3. & quæst. 6. earum, quas ad Dulcitium composuit, & quæstion. 27. in vetus, nouumque testamentum: libro item 2. de Mirabil. factæ Scripturæ c. 11. Iustinus Mart. quæst. 52. ad Gentes, Iosephus libr. 8. Antiquitatum cap. 14. Abulensis proximè citato

Demortuorum animas aliquando huc venire,

Doctores diffidit de apparitione Samuelis animæ Regi Sauli.

It. Abulensis in 25. cap. Matth. à q. 752. Sol. in 4. dist. 45. q. 1. art. 4.

Ecclesiastici cap. 46.

citato loco Regum, q. 28. Lyranus, & alij in eundem locum, Rupertus libr. 2. super libros Regum c. 17. Victoria in Relectione de magia quæst. 5. quæ quidem difficultas, etsi olim æque fuerit controuerfa, nunc tamen postquam Ecclesiastici liber inter canonicas scripturas habetur, multo certior est illius pars affirmatiua, vt obseruat D. Thom. 1. part. quæst. 89. art. 8. ad 2. quandoquidem capite ultimo præfati libri inter Samuelis laudes commemoratur prophetasse illum etiam post mortem; quod neque intelligi commodè valet de alio prophetandi actu, quàm cum Sauli apparuit: neque ita propriè laudaretur, si dæmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem venisset, tamen ex eodem textu colligatur eum in vero corpore apparuisse; de quo disceptare non est huius loci, neque instituti. Porro autem si non quid gestum sit, sed quid fieri potuerit, inquiratur, certum est spectata naturali conditione animarum corpore vacantium, nullo miraculo earum quamlibet hinc inde posse commigrare, effluereque solerem ex aëre, aliæ tractabili materia corpora effingere, & in eis nunc hominem ponere, nunc belluam, si libeat; atque eo modo sui aduentus signa nobis exhibere.

Est & alius animarum regressus ad corpora informanda, id est, resurrectio, de qua Theologi 4. sent. libro nam de Pythagorica palingenesia libro 2. de anima c. 1. qu. 7. dictum fuit. Illud tamen hac in re dubitabile est, an peculiari tantum Dei lege cautum sit, ne anima à proprio corpore semel auulsa in alia sese inferat, quæ in maternis uteris passim præparantur; an id communi naturæ iure contingat; vna scilicet anima vnum tantum corpus, dispositionesque respiciente; videtur enim pars prior iis auctoribus affirmanda, qui quamlibet animam cuius corpusculo initio infundi posse existimant; eorum numero est Molina extrema disp. 1. partis. Soarius disput. 5. suamet. sect. 6. quo loco addit sic esse animam rationalem ad quamlibet dispositam materiam indifferentem, vt est indifferens materia ad quamlibet formam. Iis concinit Toletus libr. 3. de anima quæstione 18. nec non Henricus Gand. quodlib. 1. quæstione 14. dum astruit humanam animam illabi posse in corpus, seque illi substantialiter copulare quoties paratum aderit, quamquam de proprio, ac certo corpore tantum Henricus differat. At enim libro primo Physic. capite 9. quæstione 11. artic. 4. ad 4. ad 6. & libro primo de Gener. c. 4. quæstione 13. ad philosophiæ normam, ac doctrinam Aristotelis magis consentanea iudicatur pars posterior, animas videlicet rationales certa sibi corpora ac dispositiones vendicare, quæ si desint informandi munus obire nequeant, nisi verò, Dei absoluta potestate physicam normam superante, vt annotauit Fonseca libr. 5. met. c. 2. quæst. 14. sect. 2. & 3.

Ad extremum argumentum, quod ex Aristotelis, atque Auerrois autoritate petebatur, dicendum illum immobilitatis nomine intellexisse immortalitatem; hunc morticem potentiam ab intellectu, voluntatēque non distinxisse realiter, licetque traditam ab eo

Anima Samuelis de re apparuit Regi Sauli.

Anima separata possunt corpora assumere.

Sententia existimantium animas non requirere certas dispositiones ut informant.

Anima requirere certas dispositiones ad informationem vel sententia est.

Solut. extremi arg.

590 TRACT. DE ANIMA SEPAR.
diuisionem adaequatam esse, futuram alioquin trimembrem, si in
formali, ut vocant, sensu loqueretur.

ARTICVLVS IIII.

De actu, ac termino potentiae motricis animarum
separatarum.

1. Dubitatio.

Opinio ad
motum imme-
diatam impul-
sum non re-
quirent.

Fundamen-
tum.

2. Ratio.

3.

4.

Resoluitur.

Vera senten-
tia statuitur.

PROPTER ACTENVS ostendimus potentiam loco motricem
animae separatae inesse; consequens nunc est, ut de il-
lius actu, atque termino differamus, ubi nonnullae sci-
tu dignae dubitationes se offerunt explicandae. Prima,
an cum se anima, corpusve aliquod ciet, prius impul-
soria qualitate id praestet, an solo motu. Recentiores quidam arbi-
trantur substantias separatas, siquid immediate moueant localiter,
motum edere sine impulsu, quod nullam qualitatem educere valeant
ex potestate subiecti. Ceterum si per corpus a se immediate motum,
reliqua moueant, impetu eo quod absint, opus esse, qui iam per im-
mediatum corpus educi poterit a corporibus. Ita vero aiunt rem
habere in supernis latioribus, deferente scilicet intelligentia pri-
mum mobile solo motu, deindeque in subiectos caelos qualitatem
impulsoriam per primum incipientem, non quidem instar physicae cau-
se illam producendo, sed actiuum (ut aiunt) passiuus applicando. Quae
doctrina sic ulterius confirmari potest. Primo, quia, ut res aliqua
moueat loco, sat est si ipsum latioris motum subeat; cur enim al-
terari illam prius oportebit? alioquin dicat quispiam neque Deum
sine impulsu mouere posse, quod est absurdum; quod si Deus absque
illo possit, poterunt & reliquae separatae substantiae, cum ille mouen-
di ritus tantam dignitatem pra se non ferat, ut soli Deo debeat com-
petere. Secundo, Anima puncto contenta, moueri potest, tum a se
ipsa, tum etiam ab alio instantanee, impulsus autem ad successiuum
motum solummodo deferuire posse videtur: ergo in eo saltem la-
tionis modo, impulsu non erit opus. Tercio, Potentia motiua admo-
dum naturalis est, non ergo impulsu nunc spiritalem, nunc corpo-
reum valet exprimere, quod tamen concedendum esset, si anima
nunc se, nunc corpus aliquod impulsu cieret.

Probanda tamen non videtur superior sententia, nam si semel
admittamus exerceri motum posse ab aliquo per se motore, absque
vlla qualitatis impressione in rem per se motam, primum erit nega-
re similem impressionem, etiam cum corpora alia aliis interiectis
mouentur, quia enim ratione primum corpus motum excipit sine
impulsu a primo mouente, eadem, & secundum a primo, sicque
deinceps. Asserendum igitur potentiam motricem non alia ratione
actum suum exercere, quam producta prius in re mobili impulso-
ria qualitate, tanquam necessario instrumento, etsi aliquando non
sequatur motus, veluti cum quis in parietem, aut arboris truncum im-
pulerit.

Ut Soarini
dispu. 35. me-
taph. sect. 6.
num. 24.

DISPUTATIO VI. ART. IIII. 591

humeris nictur; aut cum elementa alieno detinentur loco, existen-
te scilicet maiore resistentia, quam sit impressa qualitatis efficaci-
tas. Itaque etsi potentia motrix in communi varias admodum spe-
cies complectitur (alia enim vitalis est, ut in cognoscentibus, alia non
vitalis, veluti occulta illa, ideoque sine nomine, in magnere, electro,
& similibus; quales item elementorum, quae peculiari nomine gra-
uitas, leuitasque nuncupantur; denique illa etiam parum nota, cum-
ctisque corporibus communis, replendique vacui gratia donata) at-
tamen quaecunque illa sit, prius quam rem loco moueat, qualitatem
exerit impulsivam, quae si maior erit, quam corporis mouendi resi-
stentia, procedet motus; si aequalis; aut minor, non procedet. Ea-
dem porro vis impulsoria, & cognato sibi motu, si naturalis sit, au-
getur, non multo aliter, ac habitus ex actu, quem elicit, incrementa
capit, & absente potentia successiue minuitur, ita ipsius conditione
postulante, cum solius motus ergo, qui essentialiter successiuus est,
instituta fuerit; quapropter simul ac particularis causa, id est, poten-
tia motrix, abstinere ab impellendo, illico causa prima successiue a
conseruatione relictis impulsus desistit; neque enim ratio alia suc-
currit pro successiua illa imminutione, quam experimur, cum sine
contrario sensim euanescat, ut haud dubie caelo accidet, si ab Ange-
lo deferatur, cum tamen ibi nulla sit qualitas, quae impulsui, mo-
tuiue actiue resistat.

Ad fundamentum igitur, quo contrariae sententiae Auctores ni-
tuntur, dicendum substantias separatas, non ita infereundas esse, ut
eam saltem qualitatem, quae latioris instrumentum sit, nequeant
corporibus ingenerare; alioquin cum ipsa etiam latior non nihil sit
corpori inherens, ab iisdem quoque edi non poterit, quod est ab-
surdum; nimirum eius tantum generis formas producere ne-
queant, quae aut ad generationem ordinetur, aut etiam consequan-
tur intensuales non raro; eliciunt enim ex se ipsis conceptus, ac
fortasse habitus, nec non & in alterum intellectum separatum sui spe-
ciem valent imprimere. Ad primam vero confirmationem dicito,
potentiam motiuam immediatum ordinem ad motum non habere,
sed ad impulsu, saltem physice loquendo, cui non obstat quomi-
nus Deus absque vlla eiusmodi qualitate rem mobilem ciet. Ad
secundam, neganda est minor, impulsus enim ille spiritualis quali-
tas erit, proindeque indiuisibili subiecto contentus. Ad tertiam, po-
tentiam motiuam corpoream ad impulsu corporeum determina-
tam esse, spiritalem vero, qualis in anima reperitur, & spiritalem,
& corporeum impetum posse efficere.

Secunda dubitatio est. An in anima separata admittendae sint ille
veluti species motionis localis ab Aristotele in Physicis numeratae,
scilicet pulsio, vectio, tractio, volutatio, quae addi potest opposi-
ta detentio; legimus siquidem partim in diuinis literis, partim in
Sanctorum hominum annalibus, vehi illorum animas, honora-
rio scilicet apparatu; impiorum autem rapi, trahique, & a bona-
rum

Motricis fa-
cultas va-
ria species.

Soluitur fun-
damentum.

Solut. 1. va-
rietas.

Solut. 2.

Solut. 3.

1. Dubita-
tio.

Varia mo-
tus species.

rum contubernio repelli, nec non & alligari, ac detineri causa sup-
plicij. Quod verò his similia legantur apud poëtas participia sunt
Catholicæ veritatis multo ignorantis fumo ad gentes deuolutæ
non meræ nugæ. Ergo, quod ad pulsionem attinet, ex proximè di-
ctis liquet, responsio ad eam enim satis est virtualis contactus, qui
per qualitatis impulsuæ impressionem peragitur, quo etiam fortas-
se modo, non verò sola voluntatum dissensione, transacta pugna est
inter angelos Apocal. 12. At verò ceteræ numeratæ species inclu-
dere prorsus videntur contactum molis, qui in præsentia locum non
habet. Etenim quod vehitur, aut trahitur, motu agitur alieno, sicque
impulsu sibi peculiariter indito non eger, sed illud est satis, si coniu-
ctum sit ei, quod per se motum subit, nec se sinat penetrari, vt atten-
denti fiet apertum. Iam quod volutatur, partibus eget, quarum aliæ
deprimantur, tollantur aliæ. Denique ad detentionem, religationem-
ve, prædictum contactum omnino requiri nemo non vider. Statu-
endum igitur, eas motionis species per analogiam quandam admitti
posse in animis separatis; re autem vera omnes impressione impul-
sus exhiberi: cum enim anima, animæ alteri, vel externo corpori im-
petum indiderit, seque pariter mouerit, vectio erit, aut etiam tractio,
si mobile fortè resisterit, rursusque detentio, siue religatio appel-
labitur, si aded per impetum corpus mobile ad aliud affligatur. Vt in
partem aliam se nequeat proripere, qua ratione stipula delata vëto
ad parietem, immobilis adhærescit, aut lignum, quod fluuij impetus
ad saxum allisit. De ipsius verò animæ detentione passiva maior est
dubitatio, cum affligi nequeat ad corpus, aut quasi comprimi. Di-
cendum tamen potentioris animæ impetum hebetare contrarium
nisi minus potentis, sicque illam detinere, quo ferè modo virtus
remoræ impetum nauis hebetat, eamque sistit. Est tamen alius deti-
nendi modus soli Deo competens subducto generali concursu ad
motum; qua de re Valesius de sacra Philosophia capit. 41. quo loco
sentit ita factum fuisse Tobie 8. & Apocalyp. 20.

Iam verò aliæ motus species naturalis, violenti, ac præter natu-
ram, non difficilè huc accomodantur, prior enim dabitur quoties
anima seipsam mouerit, altera cum mouebitur à potentiore vi, quò
nollet; tertia cum se sinerit deferri.

3. Dubitatio.

Tertia dubitatio est, vtrum animæ definitam habeant potentiam
in mouendo; solet enim circumferri, illas à corporibus exsolutas si-
ne mora in destinata loca recipi pro meritis; potest tamen dubitatio
quoad res mouendas etiam procedere; Itaque quæri an quantalibet
celeritate, quantumlibetque mobile ciere valeant. Sed responden-
dum, potentiam animæ motricem vtroque modo definitam esse,
cum naturalis sit, ab essentiaque finita proueniens. Et confirmatur,
quia vt animæ pares natura sunt, ita & efficacitate potentiarum pa-
res esse oportet, id est, intellectu, voluntate, &c. Non enim vlla inter-
uenire possunt impedimenta, quominus æquè perfecte pullulent, vt
accidit potentiis organicis ratione materialium dispositionum, qua-
rum

Contactus
ad motu ne-
cessarius.

Quomodo
anima for-
tior detineat
minus pot-
tam.

Potentia ani-
mæ motrix
definita est.

rum aliæ aliis, ob id inæquales esse solent; Iam ergo mouere non
poterunt animæ alia aliam, nisi se sinant moueri; quod in aiori iure
de iisdem animis dicendum est, si cum Angelis comparentur, qui
multo sunt potentiores. Vnde fit etiam, vt non quantalibet celeri-
tate mouere possint, sed prout anima monenda, Angelusve permi-
serit. De morali motione, quæ imperio fit, illud tantum obleruare
oportet, si naturæ dignitas spectetur, nullam animam in aliam im-
perium habere, cum sint æquales, neque in Angelos, cum sint supe-
riores; sed neque Angeli superiores in animas dominari videntur,
cum externo regimine non egeant, namque vniuerso administran-
do soli Angeli deputantur; quare, &c. Si verò gratiæ dignitas atten-
datur, nulla certa regula perscribi potest, sed generatim illud asseren-
dum, quamlibet substantiam separatam alteri obedire, prout earum
Auctor Deus peculiaribus in euentis decreuit: sicque verisimile esse
religari, detinerique malos Dæmones, vel animas à bonis. Maior est
de motione corporum dubitatio; Verum quia neque ipsis Angelis
concessum est, quantumlibet corpus mouere, non solum Deo pro-
hibente in bonum vniuersi, sed etiam naturæ ipsius legibus, quæ
Angeli quoque subduntur (hac enim ratione Aristoteles orbium
inferiorum motrices intelligentias ciere superiores orbes non posse
existimauit, quod earum vis non suppetat, de quo tamen quæstio ef-
se posset) planum sit, animas limitatius obiectum fortiri debere.
Quia verò Abulensis in octauum cap. Matthæi quæstione 124. non
solum non putat ascribendum esse animæ separatæ certum termi-
num in mouendis corporibus, sed etiam multò minora pondera
mouere, quam dum informat; eo quod robustior sit, ac magis secun-
dum naturalem modum in hoc statu, quam in illo; qua tamen in re
non placet, quia potentia separatæ applicatio absque spirituum di-
spendio peragitur.

Aduersus superiora sic opponat aliquis; Potentia motrix ani-
mæ, iuxta probabilem sententiam, à voluntate non distinguitur,
hæc autem nullum in volendo terminum vendicat: ergo neque in
mouendo.

Secundò. Si mobile aliquod esset, quod potentiam animæ separa-
tæ vinceret, iam ei contingere posset fatigatio, si fortè sese illi mobili
applicaret: hoc autem est absurdum, ergo & id ex quo sequitur.

Tertiò. Anima non minùs quam Angelus se, atque aded rem ali-
quam (non enim maior est difficultas) transferre potest in remotum
locum absque interiecti spatij decursu in momento temporis; ergo
non tam velociter mouebit in tempore, quin possit mouere velo-
cius: consecutio plana videtur, quia quod momento fit, tempore quo-
que quantumvis breui fieri potest, si tempore sit factibile, qualis est
rei cuiuslibet translatio. Assumptum præterquam quod assertio est
D. Thomæ, dum tractat de Angelis prima part. quæst. 53. art. 2. & in
primo distinct. 37. quæst. 4. artic. 2. & suorum, quibus accessit Mar-
tillus eadem distinct. 21. part. quæst. 17. artic. 3. ita ostenditur, quo-
niam

Con. Comm. lib. de Anima.

FFF nam

Nulla ani-
ma in aliam
naturaliter
imperium ha-
bet.

Anima ciere
non potest
quantalibet
molem.

Argumenta
aduersus tra-
ditâ doctri-
nam.

1.

2.

3.

niam etsi localis motio decurso spatio, non possit non esse temporanea, eo quod res nulla creata, ut potest definitur essentia in pluribus locis simul possit existere; id enim, & in infinitis posset, immensa que foret: attamen si absque spatij decursione hic esse desinat, fiatque praesens loco alteri, id porro non est a substantia spiritali alienum, praesertim quia ea praesentia naturalis est, atque adeo naturali mutatione comparabilis; & confirmatur, quia sicuti anima in locum immediatum exilire potest in momento, ita nihil mirum, si in remotum valeat momento transferri, sine vlla tamen intermedij spatij decursione. At ea motio (inquit) productioni aequipollebit, siquidem, ut res antequam fiat, nullum determinat sibi locum, in eoque apparet, in quem a suis causis amittitur, ut si anima ubi volet, subito compareat, ac veluti emergat, sine vilo transitu per medium, perinde erit, ac si se ipsa producat: quo nihil est impossibilius. Refelleris tamen quia eiusmodi delatiua mutatio, non ad existentiam animae terminabitur, sicuti creatio, sed ad praesentiam existentiae, huic illive loco, quae non magis temporaneam, quam momentaneam mutationem terminare capax est, ut patet in ea, qua Christi Domini corpus ad Eucharistiae species praesentiam obtinet, etsi aliis capitibus naturae vim longe superet, quia scilicet, plurimum simul praesentiarum, ac sine locali dimensione acquisitiua sit; Atque hanc sententiam de subita animae separatae translatione in quemvis locum, speciatim amplectitur Maior 4. distinct. 49. quaest. 8. sub initium, nec a Diuo August. alienam credit.

Solut. 1. Ad primam nihilominus objectionem dic, cum Diuo Thoma quaestione decima sexta de malo, articulo nono ad septimum, & articulo 10. ad 9. quem sequitur Molina. prima parte quaestione 54. articulo quinto, etsi substantia separata volendo moueat, diffinitum tamen habere modum volendi motionem, quem cognitio determinat. Adde probabilius sensisse nos, potentiam mouendi distinctam esse a voluntate.

Solut. 2. Ad secundam dic, fatigationem prouenire in animantibus ex defectu spirituum, qui in operando absumuntur, esseque dolorem, actumve appetitus, id malum auersantis; cum ergo in anima separata spiritus non sint neque organa, quae illis egeant, consequens fit, ut neque fatigatio locum habeat; poterit tamen similis quippiam animae contingere, ut videlicet tristetur, quod molem aliquam loco mouere non possit. Vbi aduerte, potentiam motricem substantiarum separatarum, aut omnino posse rem mouere, aut omnino non posse, neque vlla ratione dicendum, illam mouere quidem posse, sed tamen aegre, atque difficulter.

Solut. 3. Ad secundam objectionem negandum est totum assumptum, nimirum possibilem esse naturaliter actionem translatitiam in locum remotum, relictis intermediis (alioquin proclive erit illam in corporibus etiam admittere) non quod praesentia, ad quam terminatur, sit supernaturalis, sed quia nulla est ratio, cur praedicta actio acquisitiua

sitiua sit praesentia ad locum remotum, & non ad proximum, cum ille huic naturaliter subordinetur. Ad confirmationem respondeo, ideo substantiam separatam immediatum sibi locum etiam diuisibilem posse comparare momento, quia partibus caret, quae loci partibus ordinatim debeant imponi, cuius oppositum videtur in corporibus, quia enim partibus constant in loco etiam proximo, alia ab aliis distant, sicque tempore egent, ut quaeque suam loci portionem assequatur.

Quarta dubitatio est de termino externo motus, id est loco, quae 4. Dubitat, in re, etsi idem videbitur censendum de anima separata, ac de Angelo, hoc est, illam tum ad indiuiduum, punctalemve locum se posse colligere, quod sit spiritalis, tum ad diuiduum punctalique maximum, ultra quem non possit existere, & infra possit, eo quod finita sit, minimeque immensa essentia; attamen quia ut ipsa insit corpori, seque illi accomodet, certa quadam figura praeditum requirit, unde in capite globosam esse oportet, in brachijs teretem, latam in pectore, in digitis multifidam, in capillis tenuem, qualem demum pingi videmus, fortasse dixerit quispiam eam ad loca diuidua similem conformationem amare, cum est separata, nec pro libito, cuius figurae se localiter applicare posse, praesertim quia si certa figura locum non poscat, in longum porrigi valebit sine termino, cum ex lato, crassoque loco se possit colligere, quod nec ipsi Angelo concessum est a Theologo. Et confirmatur: quia in eo momento, quo anima a toto corpore forte dissoluitur, toti corpori adhuc localiter assistit, cum inde momento eodem recedere nequeat, ut ad aliam figuram se conformet: atque adeo eandem applicationem seruat erga corpus, quam cum informabat; ergo eandem donec separata manserit, retinebit, cum non sit maior ratio.

Dicendum tamen primo, animam nullatenus fingendam esse con-figurata intrinsece; sed per denominationem a corpore, ad eum fere modum, quo lux in Sole rotunda dici poterit, in igne pyramidalis, &c. Namque in cuiuslibet figura puncto tota est anima, illaque externa denominatio in vacuo etiam procedit, si ibidem existat; non ita de Deo philosophandum (quod tamen viderint, qui illum in solo orbe nunc esse aiunt) quia definitam essentiam non habet, atque adeo neque per extrinsecam applicationem ad corpora figurabilem. Dicendum secundò, animam a corpore dissolutam terminum intrinsecum habere magnitudinis in loco, fortasse non maiorem, quam sit terminus maximus speciei humanae; quod ea coniectura suadet, quia non est, cur si forma ulterius diffundi potest, a corpore coerceatur, siquidem hoc multò melius operabitur, quo maius fuerit, si ei gubernando suppetat forma, neque haec ab illo, sed ab hac illud determinetur; Cum ergo videamus hominem nullis positis impedimentis, & abundanti alimento, non excrecere sine termino, signum est animam porrigi amplius non valere.

FFFF 2 Dicen

Anima se-
parata potest
se ponere in
puncto.

Dicendum tertio, quod ad terminum paritatis attinet, posse usque ad punctum concludi animam, ac spatium cuiusvis figure applicari etiam lineari. Quod autem inferebatur superius, posse in lineam infinite longam protendi, si se contrahat ex crasso, latoque loco, negandum; non enim spiritualis substantia, ex latitudinis, crassitudinisque localis contractione, in longitudinem potest excrecere, quia id in corporibus ratione partium usu venit, quibus eae substantiae carent.

Longitudo
la tractatio-
nis ratio, &
conclusio.

Erit fortasse, qui tractationem hanc iusto longiorem esse calumnietur petitis Theologia plurimis, quae in Angelos proprie quadrarent. Rerum tamen aequus aestimator hos reprehensionis aculeos continebit, statuetque non plurima, sed cuncta, quae de Angelis considerantur naturali lumine, pari iure animam separatam postulare: eaque ipsa non a Theologo, sed a Philosopho, quem profitemur, de utrisque tradenda fuisse. Habet ille non pauca sui tantum iuris, quae ad Angelorum conditionem in gratia pertinent, quae ad meritum, lapsumque in culpam. Multa de pugna in caelo, de hominum tutela in terris, de impugnatione Daemonum, obstinatione, ac poenis, de ordinibus, de missione, atque illuminatione. Hanc ergo diuitem suppellectilem sibi seruet, euoluaturque Theologus; quae reliqua sunt bene in animam corpore exutam putet collocata, cui ut par est excolenda nihil est nimium, plura sunt minima, donec eum, quem hactenus conari sumus explicare, statum adepti, in supremam coopretur felicitatem.

ALI

TRACTATIO
ALIQUOT PROBLEMA-
TVM, AD QVINQUE SENSVS
SPECTANTIVM, PER SEXDECIM
sectiones distributa.

SECTIO I.

Solutio problematum ad videndi facultatem
spectantium.

Formari o-
culos tardis-
sime, & omo-
ri primum
docet Pli-
nius lib. 11.
cap. 37.

POST tractationem singulorum sensuum, aliquot problemata ad eos spectantia, ut in aliis nostrorum commentariorum locis, ubi opus erat, fecimus, breuiter exponemus. Atque, ut ab aspectu ordiamur, quaerimus, Quid nam causae sit, cur oculi omnium partium ultimi in foetu perficiantur? Responsio. Solet quidem natura membrorum quasi lineamenta primo ducere (etsi non omnium simul, ut in libris de ortu, & interitu ex professo disseruimus) postea vero singula distincte conformare; sicuti pictores lineis primum adumbrant, quae deinde coloribus distinguunt, ac perficiunt. Docet vero Aristoteles lib. 2. de Generatione anim. cap. 4. oculos ultimo loco absolui. Eius autem rei causa, quam in quaestionem adduximus, est; quia oculorum organum initio prae humidum, frigidumque existit; nec nisi longo tempore concoquitur, coagmentatur, ac subsidit. Vnde & oculi initio pro ratione futurae magnitudinis maiores sunt: deinde paulatim sese contrahunt in pedestri, natatili, & volatili genere, ut affirmat Aristoteles. Huic Naturae progressui attestatur, quod eius auctor Deus, in maiori mundo ita se gesserit, ut caeli lumina longe post efformauerit, eademque sic ante ipsius mundi casum extincturus.

2. Problema.

Est ne oculus naturae igneae? Responsio. Esse igneae naturae censuit Plato in Timaeo, Chalcidius in commentariis ad eundem librum, Ficinus lib. de voluptate cap. 4. Galenus lib. 10. de usu part. Quod ex eo ostendi potest, quia oculus participat lucem, quod est caelestis, igneaeque naturae. Contraria tamen sententia, quae statuit oculum esse naturae aqueae, non igneae Peripatetica est, ut ex locis, quae mox afferemus, constat, testanturque eius veritatem humores, ex quibus coalescit, ad aquae ingenium prope accedentes, lacrymarum defluxus, humidum, ac frigidum temperamentum, de quo postea. Neque obstat ingenica luciditas, ac perspicuitas. Non enim haec igneae tan-

2.

FFFF 3 tum na

tum naturæ comes est, ut patet in crystallo, & quibusdam aliis. Lege etiam Arist. sect. 3. 1. probl. 23. atque de hoc problemate latius Scaliger exercit. 297. num. 3.

Cur pupilla est aqueæ naturæ, cum videatur potius æriæ esse debuisse: siquidem aer magis pellucidus, est magisque ad visum species recipiendas idoneus? Respons. Aqueæ naturæ esse docet Aristoteles in libro de sensu, & sensili c. 2. & libr. 2. de partibus anim. c. 10. & libr. 1. de generatione anim. c. 6. atque ita esse oportuit. Nam cum aer facilius dissipetur, nec tamen apte coalescat, atque adeo nec ad species conservandas idoneus sit; non æria, sed aquea potius esse debuit pupilla, ut non difficile reciperet, & apte retineret.

Quamobrem humori crystallino è posteriori parte obiecta est vicia cornea? R. quia hæc opaca est, & densa, & dum opacat, observat, non solum retinendis imaginibus, sed etiam reddendis moderato repercussu. Nam quod hæc ab oculo resiliant, planum est, cum se quisque in alterius oculo, ut in speculo contueatur.

Quare humor crystallinus non habet figuram perfectè sphericam? Sed quæ pupillam spectat, pressiore, ac planiore? R. Ne violentis plagis, aut ictibus facile exturbetur à vitreo, ut animadvertit Galenus lib. 10. de usu partium. Nexus enim, sedesque in absolute rotundis, fallaciores sunt, quàm in iis, quæ planiora existunt.

Cur piscibus saltem magna ex parte immoti oculi? R. Cernere est, & admirari varietatem oculorum, serièque à visus privatione, quæ in ostreis est, ad oculos Aquilæ. In quibusdam enim detecti sunt, ut in Cancris: in aliis nunc clausi, nunc aperti, ut in hominibus. In quibusdam duri, ut in locustis. In aliis molles, ut in plerisque. In quibusdam volubiles, ut in plurimis: in aliis intra orbem immoti, ut in piscibus. Videlicet procurata est hæc varietas ab auctore naturæ ad mundi pulchritudinem: in qua tamen nihil sine cura, & providentia. Non fuit autem necessum piscibus oculos movere in elemento, ubi minùs sunt offensionibus obnoxij. Nec oportuit etiam omnibus animantibus ad sua munia obeunda parem conferri commoditatem.

Quamobrem album oculi in sanguine præditis pingue est, & crassum? R. Ut possit (inquit Aristoteles in lib. de sensu, & sensili cap. 2.) servari inconcretile. Eaque etiam causa est, cur oculus inter omnes corporis partes maxime sit à frigore alienus, ut etiam expressit sect. 3. 1. problem. 23. nam lentor ille prohibet aeris percutientis ingressum. Animalia verò exanguia duriores habent in oculis pellem, quæ se ab iniuriis tuerentur.

Est ne oculorum gratia caput in altissimis partibus collocatum? R. Affirmatiuam partem securus est Galenus 8. libr. de usu partium, cuius opinionis fundamentum est, quia sublimitas capitis ad nullum alium usum videtur necessaria, nisi ut in ea oculi constituti, omnia despectent. Contrariam sententiam tueretur Averroes lib. 2. Collect. alique multi; quæ ex eo ostendi potest, quia cum cerebri præstantia tanta

tanta sit, ut de dignitate cum corde contendat; imò & eo sit nobilior, si potentiarum sensitiuarum, quas in se continet, ratio habeatur, ut in libris de Ortu, & interitu ostendimus: absurdum videtur existimare caput propter oculos potius, quàm propter cerebrum, eo pacto fuisse conditum. Hæc controuersia ita videtur decidenda, ut dicamus si spectetur commoditas sublimioris situs præcisè quoad membri usum, & operationem, eam magis requiri; atque adeo magis esse propter oculos, quàm propter cerebrum; quia licet cerebrum non esset in altissimo loco, sed in thorace, posset inde apte influere; cum tamen oporteat oculos ad intuendum in specula reside-re. Si tamen habeatur ratio non commoditatis ad operandum, sed dignitatis ipsius membri: tunc cum cerebrum sit præstantius oculis, & locus editior in animali sit nobilior, ut locus cæli in mundo: statuendum erit capitis altitudinem non tam esse propter oculos, quàm propter cerebrum. Quare ad rationem prioris sententiæ negandum est sublimitatem capitis ad nihil aliud conferre, quàm ad longiorem intuitum. Confert enim plurimum ad dignitatem, quæ in corporis humani fabrica cerebro debetur. Posterioris verò opinionis argumentum probat spectata membri excellentia, altiore capitis situm magis cerebri, quàm oculorum gratia esse, quod asseruimus.

Oculi quare gemini? R. Communis causa est, cur & geminæ aures, &c. videlicet ut altera sensiterij parte amissa, altera supersit incolumis. Sed in oculis peculiarem esse rationem ait Galenus lib. 10. de usu partium; ut, quia ea tantum vident, quæ ipsis per lineam rectam opponuntur, facili circumactu videre possint omnia. Quod autem de Cyclopibus unum tantummodo oculum in media fronte habentibus quidam scripsere, fabula est; cuius reconditum sensum explicat interpres Hesiodi in Theogonia. Fabula item, esse Æthiopes, qui ternos, aut quaternos oculos gerant in pectore. De quibus Plinius lib. 5. cap. 8. & lib. 6. capite 30. & libro septimo cap. 2. Et Strabo. libro 1. & item libro 7. Et Aul. Gell. libro 9. capit. 4. Quin etiam D. Anselmus lib. 1. de Imagine mundi c. 10. & D. August. in opere sermonum ad fratres Sermon. 37. & alibi, id est, libro 16. de Civitate Dei cap. 8. hoc refellit tanquam fabulosum. Adde quod opus illud sermonum ad fratres, non est authenticum aut genuinum D. August. ut vulgo creditur.

Oculorum temperamentum cuiusmodi est? R. Galenus libr. 7. de placitis c. 13. ait esse igneum, idemque visum fuit Empedocli, & Timæo. Aristoteles tamen cum ex propria loquitur sententia (nam tum alibi tum sect. 3. 1. problem. ultimo visum ex igne, auditum ex aëre constare populariter scribit) ut in libro de sensu, & sensili c. 2. affirmat esse aqueum; & rectè; siquidem dominatur in eis frigidum, & humidum, utpote qui coalescunt ex membranis, adipe, & humoribus, quæ omnia frigida sunt.

Cur mobiles admodum sunt oculi, cum eorum temperamentum frigidum

frigidum sit: R. Duplex causa est: altera, copia spirituum ad eos è cerebro defluentium. Altera, multitudo musculorum, qui eis ad motum obferuiunt. Oculorum tamen mobilitas non omnibus conuenit animantibus; cum plurima eos immotos habeant, vt ex dictis constat.

13. Cur ij maxime, qui pupillas binas in singulis oculis gerunt, effasci-
nandi vim obtinent? R. Inesse re vera quibusdam hominibus hanc
vim ostendimus in Physicis. Sed quemadmodum geminata pupil-
la, naturæ vitio accidunt, ita & hoc alterum malum, id est, virus,
quod fascinantes ei aculantur, vitio naturæ obuenit. Ratio verò hu-
iusce coniunctionis est, quia sæpe causa noxia illius qualitatis, quam
malefico afflatu ex se mittunt, coit cum ea, quæ geminatam pu-
pillam inducit.

14. Cur oculi indices animi dicuntur: adeò vt in eis animus inhabita-
re perhibeatur? R. Nulla pars corporis ea, quæ in animo latent, magis
prodit, quàm oculi, vt qui ad exhibenda iudicia contuitu multiformes
exsistunt, truces, torui, flagrant, graues, submissi, blandi. Ardent,
intendantur, conuiuent, arident, derident, pauent, irascuntur, com-
minantur, promittunt. Sic in aliis modestia, clementia, mansuetudo,
hilaritas; misericordia, amor in aliis contra fastus, arrogantia, versu-
tia, tristitia, odium, & indignatio sese oculis proferunt. Vt verò docet
Aristoteles lib. cit. cap. 9. & 10. qui oculos paruos, aut valde nigros
habent, è signo timidi, & pusillanimitatis habentur: qui ad flauum decli-
nantes, boni animi: qui concauos, malefici: qui eminentes, fatui: qui
igneos, innerecundi. Eos autem, qui mediocriter conuiuent notam esse
ait morum laudabilium lib. 1. de Hist. anim. cap. 10. Esse quoque in
oculis magnam vim non tantum ad animi ingenium, & sensu indi-
canda, sed etiam ad affectus permouendos, satis constat. Vnde Athe-
nienses iudicia de cædibus habituri ad Ariopagum Martis vicum ire
noctu consueuerant; videlicet ne miserabilium personarum intuitu
à iustitia discedere cogerentur. Nec ab his alienum est illud Senecæ
de remediis fortuitorum; Non intelligis partem innocentia esse cæ-
citatem? Hinc oculi adulterium monstrant, hinc incestum, hinc do-
mum, quam concupiscant, hinc urbem, & mala omnia. Certè oculi
sunt irritamenta vitiatorum, ducesque scelerum.

15. Cur oculi ad prælagendum primum habent locum apud medi-
cos primo Prælag. 13. R. Quia vt docet Aristoteles in probl. sect. 7.
probl. 7. maxime inter membra mutantur, tam ab externo agente,
quàm ab interno, videlicet cum sit præhumidum, ac mundum, faci-
le recipit impressionem, eamque exhibet.

16. Multorum animalium veluti felium, cur in tenebris fulgent, ra-
diantque oculi? R. Generationem cur corpora quadam apud nos in te-
nebris luceant, exposuit Sosigenes Alexandri præceptor 3. volumi-
ne de visu. Flammulenta, inquit, hæc quadantenus naturam ætheris,
& quinti elementi participant, ea cognatione fieri, vt ad motum sibi
aërem, aut perspicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id ma-
ximè noctibus faciant, rationem esse quia tunc minus lumen absit.

Alioqui

De lumine
oculis infuso
Auerroes in
paraphrasi
de sensu
sonj.

Galen. 6. E-
pid. sect. 4.

Alioqui euenire interdum, vt exiguum eorum lumen quasi exoleat,
& offundatur in magno. Noctu ergo cum refulgent, aërem proxi-
mum, & circumfusum leuiter sublustrant: non ita, vt alia item possint
videri, sed vt sola se vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas
portionis eius, è qua proficiscitur, manatque lumen. Nam & ipse
quoque ignis, quamuis splendorem suum latius, & diffusius mittat,
adeò vt asserat etiam alia: tamen si remotior sit, caligant oculi in cæ-
tera, ipse ad conspectum sui vix sufficit. Ex his facile quiuis intelliget
cur oculi animantium, de quibus agimus, noctu fulgeant: videlicet
quia innatam lucem obtinent, quæ tamen cum exigua sit, vt simili-
bus accidit, diurno lumine obscuratur, & absconditur. Tribuit verò
natura eam lucem iis animantibus, vt illius iaculatu prædam cerne-
rent nocturno tempore. Vbi etiam aduerteret quædam esse corpora,
quæ noctu videntur quàm lucida, interdum quàm colorata: quia eorum
lux non sat est ad prodendos noctu colores, interdum autem nec se
ipsam prodit vehementiori lumine abscondita.

Quæ nam in oculis est optima humorum secundum molem con-
stitutio? R. Ea vt docet Aristoteles lib. 5. de Generatione anim. cap. 1.
quæ inter multum, parumque humoris moderata constat. Tunc enim
humor, nec per exiguitatem facile turbatur: nec ob nimietatem dif-
ficile mouetur. Si roges vtrà è duabus magis commendetur, paruitas
ne, an magnitudo. Respondemus si magnitudo comitem habeat pul-
chritudinem præferri magnitudinem: nec solum quia pulchritudo
per se laudem habet; sed quia magnitudo pulchra testatur præstan-
tiam virtutis formatricis, quæ & multum materiæ attrahere, & con-
cinnè efformare potuit. Hippocrates lib. 2. de moribus popularibus
sect. 6. disputans de indiciorum notione, ait oculos magnos, & ra-
uos, id est, præditos medio colore inter flauum, & cæsum, congruè
adaptati homini esse; videlicet quia ex optima qualitatum tempe-
ratione nascuntur. M. Alber. ait oculos magnos, nitentes, ac pelluci-
dos significare iustum, docilem, prudentem, quales Socrat. oraculo
sapientissimus iudicatus, habuisse perhibetur.

Cur omnium puerorum oculi statim à partu cæsiusculi sunt; post
verò immutantur in eam naturam, quæ futura est, quod in cæteris
animantibus non euenit manifeste? R. Causam reddit Arist. lib. 1. de
Hist. anim. c. 10. & lib. 5. de Generat. anim. cap. 1. aiens, vt cæterorum
animantium oculi in suo cuiusque genere vnicolores potius sunt, vt
bouum atrii, ouium aquini, aliorum rufi toto genere, aut cæsi, aut
caprini, aut flauidi: sic à se ipsis non dissidere: sed quem in ortu colo-
rem præferunt, eundem postea seruire. Secus verò accidere homini-
bus: nam quemadmodum eorum oculi versicolores sunt, alij cæsi,
alij flauidi, alij rufi, &c. ita decursu ætatis colorem mutant. Docet au-
tem Arist. infantes habere cæsum, quod ita se habeat humor oculo-
rum, atque fluminum: qui si multus sit, opacatur, & nigrescit, quia
transpici nequit; si paucus, cæsius apparet: si mediocris, mediū alium
exhibet colorem. Sic ergo quia infantium oculi ob paruitatē parum

Con. Comm. lib. de Anima.

G g g

conti

17.

Infantium
oculi cæsi-
sculi.
18.

continent humoris, casum in eis colorem elucere inquit. Et ob eandem causam hunc ipsum senum oculis inesse colorem, in quibus ut cetera membra; ita & oculorum humores inarescunt. Alias huius rei causas lege, si placet, apud Auer. 4. collect. 3. & Aviceni. 3. tract. 3. cap. 34. & Vesal. lib. 3. cap. 14.

19. Cur ex animantibus nonnulli, præcipuè homines altero tantum oculo cæsi sunt? R. Quia cum natura humorem, quem casius color comitatur, in utroque oculo perfecte concoquit, sic transit ad alium colorem: cum in vno tantum, casius in altero servatur.

20. Cur vni fere animantium homini contingat esse limis oculis? R. Aliis etiam animantibus contingere, licet non ita frequenter, quoniam minus patent incommodis, nec tam facile in eis, limitas deprehenditur, sicuti in homine, qui pro sua mole propinquos admodum oculos habet.

Quænam oculorum compositio ad videndum magis idonea est? R. Diuidatur id in primis ex colore: optimus autem, docente Aristot. lib. 1. de Hist. anim. cap. 10. habetur caprinus, id est, qui cernitur in oculis caprarum, mediis inter glaucum, & nigrum. Item ex situ. Nam oculi in orbes magis reconditi ac profundi, exactius vident longinqua. Item ex constitutione spirituum, id est, ex eorum quantitate, & qualitate. Nam multus spiritus inuit ad figendam aciem in remotis, purus ad discernenda minima. Item ex affectione tunice, quæ pupillæ obtenditur, quam oportet esse nitidam, ac tenuem. Nitidam, quia nigrum translucentum esse non potest: ideoque ut laterna possint lucere, ex eiusmodi conficiuntur membranula. Tenuem, ut promptè incidentes rerum imagines recipiat. De his sigillatim querendum.

21. Fieri ne potest, ut quemadmodum defectu spirituum, visus minuitur, ita eorum multitudine obtundatur? R. Pertractat hanc quæst. Thom. à Veiga in comment. ad lib. 4. Galeni de locis affectis, statuitque partem negatiuam, quam elicit ex Galeno, qui nullibi spirituum abundantiam prauæ visionis causam fecit, sed inopiam: & ex Avicenna, qui in lib. de Medic. cord. c. 4. ait visum eò esse vehementiorem, quò spiritus magis increuerit. Videlicet spiritus vsque adeò tenues sunt, & tam beneficia eorum vis, ut neque ultra modum congerantur, neque noceant. Nobis tamen id ordinariè intelligendum videtur. Cur enim aliquando transpiratione impedita, non ita coaceruari poterunt, ut oculi ultra modum incalescant, ac lædantur.

22. Cur magna ex parte nocturna animalia profundos habent oculos? R. Ut ita internum lumen, quod oculis insitum habent, rectius progrediens, magis illustret medium.

23. Cur qui oculos emissitios, ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos, & profundos, acutè? R. Quia illis præterquàm quoddam species ab obiectis emissæ minus vniuntur, ipsi etiã spiritus magis effluunt: his verò species magis coeunt, atque spiritus cõglobati, & coacti diutius cõseruatur, visionemque intensius administrat. Quod similiter evenit iis,

iis, qui ut acie intendunt, oculos aliquantulum claudunt. Nec ob dissimilem rationem vno oculo clauso acutius intuemur, confluentibus ad vnã sedē spiritibus, qui per vtramque, dispersiendi erant, etsi alioquin vno tantum oculo re cernere ægrè feramus, quòd minus ita cernendo noster afficiatur animus, ut aduertit Arist. sect. 3. 1. prob. 10. Lege eundem ibid. prob. 2. & 4. & 16. & 21. & lib. 5. de Gener. anim. c. 1.

24. Cur angustia pupillæ ab ortu ingenita, ordinariè visui comodatur, aduentitia nocet? R. Quia in illa virtus vnita magis corroboratur: unde natura præ ceteris animantibus angustiore pupillam homini attribuit. In hac autem, quia provenit ex defectu humoris albuginei, vel ex subsidente cornea, alio eiusmodi vitio impeditur facultas, ne exactè operetur. Fieri tamen aliquando potest, ut id vitium ex nativâ intemperie ab ortu ipso contrahatur.

25. Quæ de causa senes obtusè vident? R. Tum ob inopiam spirituum vitalium, qui deficiente per ætatem calore, in dies minuuntur; tum quia in eis, ut ceterarum partium, ita oculorum cutis, & membranula rugis contrahitur; quam tamen ad intuendū, lauem, ac tenuem esse oportet, ut antè monuimus. Eadem etiam causa est, cur nimia corporis exercitatio acumini oculorum sape officiat; videlicet, quia ut sanguinem reddit sicciorem, ita & reliquum corpus; siccitas autem cutim indurat.

26. Cur cum lufci, & senes parum videant, illi obiectum visile propius admovent; hi aliquantulum remouent? R. Huius causam esse ait Galenus, quia cum senes parum iam interni lucidi in oculis habeant, egent externo lumine, ideoque remouent obiectum, ut magis illustretur. Lufci verò, utpote albis præditi oculis, interno abundant lumine atque ut externum effugiant, visile aliquantulum à luce auocant, ne externi luminis copia interno adiuncta, visum offendat. Non solent tamen senes obiecta nimium remouere; alioqui nequaquam ab eis conuenienti proportionē species recipient. Itaque in ea distantia rem constituunt, in qua, & appositè illustrari queat, & idoneam speciem mittere. Aristoteles quoque huius problematis causam reddiderat sect. 3. 1. probl. 26. hunc in modum; Senes quia videre non possunt ob imbecillitatem vbi minus radij coeunt, rem videndam illuc abducunt, vbi maximè visui sunt; procul enim coire radij solent. Lufci videre quidem rem isthuc possunt, sed quæ caua sint quæ eminentia, nequeunt discernere procul.

27. Cur in suffusionibus humores concreti iuxta corneam videntur, si visio non fit absque medio illuminato? R. Etiam tunc visio per medium perspicuum, & illuminatum fit, internum tamen, quod intra oculum latet, videlicet per aqueum, albugineumve humorem pupillæ, glacialisque humoris sequestrem, per quem nihilominus externa sensibilia oculis admota non cernuntur, quòd ei tenebras offundant. Vnde est etiam, quod si concretus ille humor in oculis suffusus, totam occupet pupillam, nec ipse, nec aliud quidpiam videbitur; nimirum quia internum perspicuum obtenebrat,

impeditque ne visuales species possint ad glaciale usque humorem peruenire. Sunt tamen qui putent hæc reipsa non cerni, sed hallucinationem esse phantasia, qua putamus intueri nos humorem illum, seu vaporem in ea parte oculi, ubi non est. Verum etsi ita aliquando possit contingere, non est tamen cur id deceptioni semper attribuantur: cum talis humor, seu vapor in oculo detur, & nihil impediatur, quominus reipsa interdum videatur. Lege Philopon. libro 2. de anima ad text. 74. Theoph. ad text. 16.

20. Cur in obscuro loco manentes, quæ in lumine sunt videmus, ut in præaltis puteis media die stellas; nec tamen manentes in lumine, quæ in tenebris sunt aspicimus? R. Si locus in quo sumus, omni prorsus lumine careat, quantumlibet obiectum illuminatum sit, non id videmus; requiritur enim lumen ad traiciendam usque ad oculum speciem. Itaque tam ex parte obiecti, quam oculi lumen requiritur; sed plus ex parte obiecti ad speciem primo educendam.

30. Oculo compresso, & huc, atque illuc, agitato in tenebris, cur internus quidam fulgor apparet? R. Diluit dubium hoc Aristot. lib. de sensu, & sensibili. cap. 1. ubi supponens corpora omnia tersa, & polita fulgida esse, talem esse inquit corneam, ideoque fulgere; licet quando pupilla in suo loco manet, splendor ille non appareat, quia diuersum esse oportet, quod videtur, ab eo, quod videtur, diuersum vero fit, & ex vno velut duo, cum pupilla dimouetur.

41. Cur nonnulli in tenebris experrecti à somno, non aliter, quam in media luce omnia intuentur; quod Tiberio accidere consueuisse, supra memorauimus ex Suetonio Tranquillo in eius vita cap. 48. & Plinio lib. 11. c. 37. R. An quia ut multorum doctrina est, spiritus animales à cerebro ad oculos defluentes lucidi sunt? Fieri ergo potest, ut in quibusdam hominibus ex occulta proprietate tantum lucis obtineant, ut confertim ex oculis emissi totum cubiculum illustrare valeant, acervata nimirum eorum copia, dum oculi clausi fuere, eademque cum primum aperiuntur, erumpente.

Aliqui spiritus lucidi.

32. Si non cernuntur colores nisi in superficie existentes, cur cum lapidem translucentem cernimus, videmus eos in altitudine aspicere? R. Quia cum species per altitudinem corporis transuehantur, fit ut altitudo eodem colore imbuta appareat, quo ima superficies; quemadmodum, & vitru pellucidum, nitidumque, cum per id viride quid cernimus, quasi eodem colore infectum aspectui occurrit.

44. Quamobrem simplū visile non semper videtur duplici, cum geminam speciem ad oculos mittat? R. Huius rei causam alij aliam tradunt. Cyrillus lib. 1. Perspectivæ, Vitellio lib. 3. alijque multi id referunt ad concursum nervi optici, ubi vtriusque oculi species in vnum coeunt. Sed hæc opinio confutata à nobis fuit superius, quod experientia compertum sit, etsi ij nervi dissociantur, uti aliquando accidit, simpla non videri gemina. Alij id referunt ad sensum communem, ubi aiunt compleri visionem. Sed hoc etiam in superioribus impugnauimus, cum ostendimus visionem perfici in humore crystallino.

Lege Can-
tuarionsem
lib. 1. Per-
spect. c. 3. cō-
cl. 6. & c. 7.
conc. 2. Vitel-
lionem lib. 3.
Persp. th. 1. cor.
45.

stallino. Igitur ad germanam huius rei causam percipiendam, sic habeto. Visio, ut Perspectivi docent, fit per pyramidem, cuius basis est in re visa, angulus in centro oculi. Deinde, intra lineas efficientes visuales pyramidem, est alia ab oculo ad obiectum visile recta tendens, quæ dicitur axis cognitionis. Licet ergo imagines visuales per duplicem pyramidem ad geminum oculum terminentur: tamen cum rectæ lineæ oculorum tendant ad obiectum secundum idem punctum, à quo in vtrumque oculum diuisi species incipiunt; fit ut quodlibet obiectum simpliciter, non geminum appareat. Licet enim duo sint oculorum axes, vterque terminatur ad idem punctum rei visibilis; ita ut ab illo ad vtriusque oculi centrum rectæ lineæ porrigantur. Cum verò axes disiunguntur, vel oculi compressione, aliāve ob causam; fiunt axes non uniformes, uti accidit, cum quis digito vnius oculi pupillam eleuat, obiectum simpliciter, dupliciter apparet. Itaque ubi inæqualis, ac peruersus est oculorum situs, contingit rem vnam multiplicem apparere. De quo plura in proximo problemate.

Lege Galeni
lib. 10. de vi-
su part. c. 12.
Arist. sect. 3.
Proble. 9. &
10. & 20. &
29. & sect. 31.
probl. 11. &
28.

Cur visile simplex interdum multiplex apparet? R. Huius rei causæ, si particulatim enodentur, variae sunt. Quæ omnes ad vnam communem pertinent; nimirum ad defectum conditionis requisitæ, ut obiectum appareat vnum, quæ est uniformitas axium. Priuatæ autem causæ ad triplex genus reduci solent; ad situm oculorum; ad situm rei visibilis: ad radios visuales. Propter situm oculorum apparet lucerna vna duplex, cum quis v. g. alterum oculum attollit, depressio altero: aut cum ex copioso vino laxatus nervus opticus non sustinet pupillarum æquabilitatem, sicque illud evenit, quod Horatius cecinit:

34.
Simplum en-
terdū multi-
plex appa-
ret.

Cum bibitur concha tunc iam vertigine tectum:

Ambulat, & geminis consurgit mensæ lucernæ.

Ob situm visibilis; ut cum præ motus celeritate videtur obiectum occupare simul aliquod spatium multò maius, quam re vera occupet, qui est modus quidam obiecti continuo tractu multiplicari. Sic baculus præpropere circumductus, videtur circulus; propter radios visuales, ut cum ob refractionem imaginum, quæ fit in quibusdam inspicillis habentibus varias eminentias, quadratulis, aliisque eiusmodi figuris distinctas, apparent res multiplicatae in variis sitibus pro numero imaginum, quæ per refractionem multiplicantur. Sic etiam speculo fracto, mutatoque situ partium ob variam reflexionem specierum, quæ tunc ex situs diuersitate oritur, apparet eadem res in diuerso situ speculi.

Cur in speculis sphaericis, non autem in planis maiori ex parte res minores apparent, quam sint? R. Quia à maiori superficie fit reflexio in planis, siquidem radij à conuexis reflexi magis disgregantur, quam à planis ob declinationem circuli, à quo reflexio est. Ut igitur radij ad visum concurrant, oportet à breuiori superficie fieri reflexionem, & ex consequenti rem minorem apparere. Quod tamen

35.

intelligendum est, ut plurimum; quia in iis speculis contingit interdum rem aliquo situ apparere eiusdem quantitatis, ut probatur lib. 6. Perspectivæ.

36. Cur ea, quæ per reflexionem specierum in speculis videmus, multo debilius apparent, quam quæ directo intuitu cernimus? R. Quia species reflexæ debiliores sunt, tenuiter movent, atque adeo minus exacte representant. Ideoque facile quis obliuiscitur suæ formæ, quam in speculo vidit.

37. Potest ne facultas videndi amissa, naturæ vi restitui? R. Esse quædam animalia, quæ fortis carcos edant, affirmat Aristoteles lib. 2. de Gener. anim. c. 4. videlicet canes, leones, vulpes, lupos, luposque ceruarios; nimirum quia in iis paulatim organum perficitur, redditurque idoneum ad actum videndi. Num verò, si quis datam iam potentiam amittat recuperare eam medicamentis, aut alia siue artis, seu naturæ facultate valeat, non omnino constat. Plinius libro 11. Nat. Historiæ cap. 37. ait serpentum oculos, & hirundinum pullis oculos si quis eruat, renasci. De hirundinum etiam pullis Aristoteles lib. 6. de Hist. anim. c. 5. ita scripsit, Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi, si quis stimulo eos vexarit, resanescunt, & cernendi vim postea plane recipiunt. Communis tamen Philosophorum vox est, cæcitatem, intellige perfectam, esse vnam à priuationibus, à quibus non datur per naturam regressio ad habitum. Et quidem si humores oculorum omnino labefactentur, & defluant, facile est causam reddere; nimirum quia non possunt iterum coagmentari. Licet enim in pueris interdum membra quædam regenerentur; oculorum tamen fabrica adeo est operosa, ut non sit in potestate naturæ, eam collapsam restaurare. Quod si supersit, atque integra humorum substantia, ob solam temperamenti dissolutionem facultas videndi amittatur; dicendum etiam tunc erit, moderationem, tum primarum qualitarum, tum mollitudinis, laetioris, perspicuitatis, & aliarum eiusmodi qualitarum, ex quibus confurgit temperamentum, in quo potentia videndi fundatur; talem esse, ut postquam semel amittitur, coalescere rursus per vim naturæ nequeat. Quod si tam humores, quam eiusmodi temperamentum reparari possent, confestim ab anima in organum diuinarer, et si non eadem numero, alia tamen eiusdem speciei visoria facultas. Illud verò Aristotelis de hirundinum pullis, non ita erit accipiendum, quasi velit eruti oculis, aut temperamento usque ad potentia interitum everso, potentiam recuperari, sed duntaxat ita punctis, lassisque oculis, ut aliquanto tempore non fungantur suo munere, posse ad sanitatem, & videntiam redire.

SECTIO

Solutio problematum; quæ ad auditum pertinent.

Est ne magna aurium in animantibus varietas? Responsio: est. Nam in primis ut de Hist. anim. lib. 1. cap. 11. docet Aristoteles, eorum quæ audiendi sensum obtinent, aliis aures sunt, aliis defunt, patetque ipsi auditorij meatus, & cauernula, ut in iis, quæ penna, aut cortice, squamæve integuntur. At ea omnia, quæ animal generant; aures habent, excepto vitulo marino, ac delphino, aliisque cartilagineis, & vipereis. Plinius tamen libro sexto Nat. Hist. capite quinto ait apud Sambros, omnes quadrupedes, esse sine auribus, etiam elephantes. Item aurium alia læues, alia pilosa, alia medium tenent, & hæc ad audiendum aptissima sunt. Item alia maiores, alia parua, alia mediocres, & aut nimium, aut parum, aut mediocriter arrectæ. Refert etiam Plinius libro quarto capite decimo tertio, esse homines, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant more vestium. Fanesios vocant, siue Sarmalos, ut Pomponius; Græci ut auctor Strabo est, *ἐντονοίτες*, dicunt, quoniam strati vice, cum dormiunt, auribus vtantur. Homini tantum aures immobiles, vnde apud Romanos cognomina Flaccorum, quibus aures, præter aliorum hominum naturam, deorsum inflexæ erant, & mouebantur. Quod & nunc quibusdam accidit. Id autem Vesalius lib. de humani corporis fabrica cap. 13. euenire inquit beneficio cuiusdam musculi, qui aurium radicem perrepat, & interdum adeo carneis fibris ascendit, ut mouere aures possit.

Est ne auris memoriæ locus? R. Imam aurem esse locum memoriæ scripsit Plinius libro vndecimo capite 45. Quod non ita est accipiendum, quasi in aure re vera insit memoria, quæ si sensitua sit, in cerebro: si intellectua, in animi substantia residet. Sed quia, ut olim frons erat sacra Genio; digiti Mineræ; genua misericordiæ: ita auris memoriæ Deæ. Vnde præco ritu, in ius ducturum quempiam aurem vellicabant instantes eum, quem quasi testem meminisse volebant, aientisque, Esto memor. Quo etiam in Sileno alludit Virgilius illo carmine.

Cur auris
memoria lo-
cus dicatur.

Ecloga 6.

Cum canerem reges, & prælia, Cymbius aurem
Vellit, & admonuit pastorem, Tityre, pingues
Pascere oportet oues, deductum dicere carmen.

Vnde tam varij soni intra aures ægrotantium; sibilus, tinnitus, strepitus, fluctuatio? R. Nascuntur quidem ij soni ex motu, & agitatione humorum; qui intimam aurem occupant, varietas autem oritur ex humorum diuersitate, varioque impulsu. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius cursu interrupto: strepitus

608. PROBLEMATATA DE AUDITU.

ex impulsu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Lege Fernesium lib. 5. de partium morbis, & Symp. cap. 5.

4. Competunt ne etiam auribus sua morum indicia? R. Competunt. Nam teste Aristotele loc. cit. aures mediocres optimorum morum notae habentur: magna verò, arrectaeque ultra modum, stultitiae, & loquacitatis sunt indices. Lege etiam caput nonum libri de Physionomia.

5. Cur audiendi sensus facile ab ortu naturae offendi potest; pueri namque, vel alapa saepe surdastri redduntur? R. Obiectum, & potentia eandem ferme conditionem subeunt: quare cum sonus euanidus sit, ipsa quoque audiendi facultas organum facile dissolubile nata est, nimirum substantiam ita tenuem, dissipabilemque, ut vere aer insitus appelletur. Ex Aristotele sect. 11. proble. 1.

6. Quam ob causam surdi ab ortu vocem reddere per nares solent? R. Qui surdus est, à natura mutus etiam est, aut parum à muto abest, muti autem quia compresso sunt ore, spiritum ad nares impellunt. Adde quòd violèntius spirant naribus: quo fit, ut nares laxiores fiant, exitumque proclivem dent voci. proble. 2.

7. Cur inter oscitandum aures scalpere non audeamus? R. Quia instantur etiam spiritu aurium sinus; quare sicuti externo aëri sonanti resistunt, ne ingrediatur (eius indicium est male audire nos oscitando) ita, & auriscalpio resistunt, minimeque cedet, sicque laedi facile continget. Hinc urinantium aures rumpi solent, quia à retento spiritu instantur, aqua verò irumpens, ut pote duriuscula rumpe- te valet, non item aer, si fortasse spiritum contineamus instar urinan- tium. Unde etiam urinantes prius auribus instillant oleum, ut aqua subintrans resiliat, neque impetat tympanum. Lege Aristot. Proble- mate 2. & 11. & 13.

8. Cur in pudore aures rubescunt? R. An quia ad eas partes accurrit in pudore naturae velamen, quae maximè illo sunt nude, auricular verò extremae exangues sunt, accurrit autem facile, quia per pudo- rem calor excitatur, facileque resolvit & liquefacit sanguinem.

9. Cur si sonent intus aures, is bombus sedetur strepitu externo? R. Quia minorem sonitum amplior strepitus dissipat, & evertit.

10. Cur si aqua in aures illabatur, praestet infudisse oleum, ut ipsa in- de effluat? R. Quia oleum adhæret aquae, illamque extrahit secum. Item quia oleum lubricum iter reddit, ut aqua facile vncto tramite labatur, forasque emicet. At dices, oleum adhærebit auribus. R. Ni- hil refert; non enim oleum nocet auribus, ut pote cognatae, naturae: sunt enim ambo aërea, ac modicè frigida.

11. Cur audiendo magis, quam legendo recreamur; hinc enim editis fabulis in theatro mira oblectatio, non ita verò si easdem ex con-

scriptis libris addiscamus? Cardanus apud Scaligerum Exerc. 308. hac vna ratione vult satisfactum, quòd librorum copia vulgatiore fiant, quae narrantur, ideoque minùs curiosè, ac iucunde lectitentur: narratores autè boni, rariotes sint. Sed repugnat Scaliger tum quòd aequè

SECTIO III.

609

aquè rari sint boni libri, ac narratores boni: tum quòd non humani, sed liuidi ingenij sit, cariora habere, ac iucundiora, quae ignorent alij. Igitur plures alias problematis rationes adducit Scaliger. Primam, quia audita minori labore discimus, quam lecta. Secundam, quia vox magis afficit sua inflexione, lectio verò narrator est mutus. Tertiam, quia audita magis imprimuntur, utpote realis ferè vocis appulsu, at visa intentionaliter semper; atque adeò multo lenius, celeriusque vi- sio transigitur, quam auditio: unde necesse sit illam minùs hærere menti, iuxta illud; Consideravit se in speculo, & abiit, & statim obli- tus est, qualis fuerit; nec officit quod inquit Lyricus,

*Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam, quae sunt oculis subiecta fidelibus.*

Est enim id verum de iis, quae audiendo solummodò credimus, non si intuitiva notitia percipiamus. Quartam, quia in narratione socie- tas etiam datur, quae naturae hominum maximè consentanea est, in lectione solitudo. Quintam, quia saepe pudor observantiæque erga narrantem, auditum applicat magis: at verò in legendo remissio ani- mi est, securitasque castigationis. Ex sedula verò actione maior per- cipitur iucunditas, quam ex incuriosa. Sextam, apud loquentem fa- cultas est rogandi, & disquirendi, maiorque proinde intelligendi commoditas, unde maius oblectamentum oriatur. Septimam, quia libris non licet ab instituto digredi sicuti narrantibus, quandoqui- dem in diuerbiorum amœnitatibus ius est arcessere quaedam noua- rum personarum interuentu. Quapropter his veluti condimentis iucunditas paratur auditui, scriptorum verò vniformis stylus, & sen- tentiarum continuas in fastidium adducit lectorem.

SECTIO TERTIA.

Solutio problematum, Quae ad sonum, vocemque pertinent.

1. VAM ob causam soni alij acuti, alij graues existunt? (nam qui medio tenore eduntur moderatione quan- dam obtinent inter extremos illos) Aristoteles in pro- blemat. sect. 11. non semel sonorum acumen à celeri- tate agitati aëris prouenire docet, agitari autem ce- leriter quia exiguus sit, aut quòd vis illum impellens sit debilis, exiguaque proinde aëris partem cieat, ut agrotis accidit, aut senibus, aut à longinquo clamantibus (quo enim aer motus lon- gius distat, eò minor agitur, veluti si proiectus lapis, inquit Aristoteles, in minutiores, ac minutiores partes dispergatur; vel nu- merus, magnitudine aliqua attenuetur, & flaccescat; ille in vnita- tem, hæc in lineam abibit indiuisibilem) aut etiam quòd instru- menta sonantia parum aëris complectantur, ut pueris, aliisque no- uellis animantibus vsu venit, formicis, spadonibus, flentibus ac iis Con. Comm. lib. de Anima. HH h h qui

qui simulatam, seu, ut vocant, falsam emittunt vocalam, ac denique meruentibus: in his quippe omnibus astrictiora sonandi organa inveniuntur, sicuti in fistulis, & chordis gracilioribus. Est itaque familiaris Aristoteli responsio, pro vocis acumine in hunc modum in problem. 34. Instrumēti imbecillitas exigua, aërem mouet, exiguus aër celerius fertur, quod celeriter fertur acutus est. Quod si quaedam maiori vi pellendi aëris polleant, ut viri, & tormenta bellica, cum tamē grauius sonent, nihil reddita causa obest, tum quia magnam aëris partem ciēt, quam necesse est, segnius pro sua magnitudine, agitari grauiusque proinde sonare, tum quia magnus etiam strepitus magni soni, qualis grauis est, causa existit. Itaque ut sonorum acumen à celeritate, ita grauitas à segnitie agitati aëris prouenit; agitur autem segniter ferē, quia copiosus est, ut accidit crassioribus siue fistulis, siue chordis, item ridentibus, qui arteriam vocalem dilatant, ac rictibus hiscunt; frigentibus quoque, qui aut propter hybernū tempus, aut propter grauedinem, crassiorem tunc aërem mouent. Denique pernoctantibus, ac trepidantibus. Illis ob humoris congesti copiam, quæ citæ aëris agitationi obstat, unde necesse sit grauius sonare; istis quoniam ascendente sursum calore propter passionem trepidandi, multum aëris resoluatur, qui lentē agitur, cum sit multus. Quod si vituli grauius sonant, quàm boues, idēd euenit, inquit Aristoteles, quia eorum matres grauius etiam, quàm mares sonare assolent; est autem à natura comparatum, ut animalia recens nata matri potius, quàm patri similia sint.

2. Qua de causa sonus ad quædam corpora allisus geminatur (quam vocant Echo) ad alia verò non geminatur, sed potius obtunditur; R. Aliud est sonum reflecti, aliud refrāgi, dissiparique: quædam porro corpora dura, læuia, ac benè compacta aërem ad se appulsum minimè dispertunt, sed integrum reddunt, unde fit Echo: alia verò hiatibus plena, mollia, aspera, humida, & inæqualia, allisum aërem frangunt potius, ac dispescunt, quàm fartum, tectumque reddant. Hinc domus nuper illitæ fornices, dolia, lagenæ, fluminum quiescentium ripæ, ob aquarum læuorem, cauumque æs maximè resonant, minùs verò orchestra sparso iunco, aula tapetis vestita, nemora, arteria vocalis humore, aut etiam nimio calore exasperata, qualem habent, qui febri æstuant. Itaque quem ad modum lux speciesque visibilis ad corpus tersum impacta, si angulum faciat reflexa, sicuti fecerat directæ, similis ferè utrobique est; ita & aër resonus similis priori efficitur, si corpora pulset, in quibus non frangatur, sed integro ferè impetu regrediatur.

3. Cur cum inspiramus vocem formare non possumus, cum expiramus possumus. An quia aër inspiratus frigidus est, & interiorē aërem tantisper cogit, cum oportuisset eum expandi, ut sonus fieret, contra verò expiratus aër calore citatus sonare iam potest. Ita Aristoteles sect. 11. problemat. 13. Quod si aqua frigida strepitum magis ciēt,

ciēt, cum decurrit, quàm calida, ideo accidit, quia frigida grauior est, vehementiusque ferit, ac strepit. Sed quoniam ad formandam vocem neque inspiratio, neque expiratio per se necessaria est, sed aer in arteria vocali, atque intra os, sicut ex Theologorum Doctrina colligitur, qui corpora beatorum voces formatura docent, cum tamen in eo statu respirationis, aut expirationis vsus non sit futurus: ita rursum proposito problemati satisfaciendum, vocem non fieri qualicunque allisione aëris ad corpus, sed ex ea, quæ ad instrumenta apta, & idonea, qualis fieri potest, cum expiramus, non cum inspiramus.

Cur minùs audiamus, cum oscitamus? R. Oscitando torpentem flatum è faucium sinibus excutimus, qui etiam aures subit, oppletque, ac strepitum ciēt, sicque extrinsecus intrantem sonum offuscet. Qua etiam ratione si duo simul loquantur, minùs se audiunt occursum, repulsumque mutuo accedentis soni, proindeque si accurate volumus audire inspirationem inhibemus. Adde etiam aurium foramina comprimi, cum mandibula oscitando distrahuntur, sicque minùs patere aëri admittendo.

Sunt ne vitia linguæ plura? R. Sunt equidem: nam alij hæsitant, ut qui syllabam vnā alteri continenter, uti postulat vocabulum, iungere nequeunt, sed in priori tantisper detinentur. Quo etiam fit, ut conantes submissè loqui non possint auctore Philosopho problemate 35. sectionis 11. Fit autem hæsitatio, ut idēd addit problemate 54. à frigore attonitum reddente locutionis organum; quare exercitatione, aut vino concalfactum expeditius iam orationem formare potest, ut picis, & sturnis euenit, loquaciores enim euadunt, si madefactam vino ossam vorēt. Porro solus homo ferè hæsitatiois vitio laborat, quoniam inter cetera animantia sermonem solus profert: hæsitatio autem interruptio est articulorum in dicendo. Lege problem. 55. & 57. citatæ sectionis. Alij deinde balbutiūt, ut qui literam, vel syllabam prætermittunt, veluti si Constantinopolim, Neapolim pro Constantinopolim, Neapolim perturbatè efferant. Alij blasī sunt, ut qui certam aliquam literam exprimere non valent, sicque exempli gratia, fluctum pro fructum pronuntiant, Capidolum pro Capitolium, puellulum pro puerulum.

Cur trepidantium, iratorumque vox tremula est, ac etiam mentum? R. Quia emigrante calore cor conquatur, unde ictus multi fiunt, sicuti in laxis chordis.

Cur qui intra domū sunt, magis audiunt sonū extrinsecus excitatum; contra verò qui foris sunt, minùs percipiunt sonū intra domū? R. Quia in postetiori euentu dissipatur aër foras erūpens in laxiora spatia, sicque flaccescit sonus, in priori è cōtra, domū ingrediens cogitur, unde melius audiri necesse sit. Similis ratio videretur in aspectu procedere, cum similiter melius intra domū existens, quæ foris sunt, cernimus, quàm quæ in domo foris existentes. Ita est, nam species, domum à foris subeuntes, coguntur, & coadunantur, à domo verò HH h h 1 foras

612 PROBLEM. DE VOCE, AC SONO.

foras emicantes, dissipantur oculi; Igitur cum has admittunt minùs cernunt, illas magis. Adde lucem oculis vicinam distrahere aspectum, ne figi in vnum locum possit.

8. Cur qui in superiori cubiculo loquuntur, facilius audientur in inferiori, quàm in superiori, qui loquuntur inferiùs, cum vox sicuti, & aer nata sit ascendere? R. Quia non sine aliquo humore emittitur aer ab eo qui loquitur, humor verò descendit. At hæc ratio singularis est, non enim omnis sonus cum humore diffunditur? R. Sonus tunc melius auditur, cum accommodatior est inter ipsum, & potentiam collocatio, hoc est, cum non sub pedibus aer priùs sonat, quàm ad aures perueniat, sed cum è loco editiori fit, tunc eadem aures, quæ elatæ naturæ sunt, prædictum aërem accommodatiùs aucupantur.

9. Cur nox ad audiendum aptior est, quàm dies? Vtrum, vt Anaxag. ait, quod aer interdum stridet à Sole concalefactus, & obstrepit, noctu requiescit vrpote cum omnis calor abfuerit, tunc autem quæque audiri melius possunt, cum nullus strepitus est. An quod per inanem facultas audiendi amplior, quàm plenius datur. Est autem aer interdum densus, vt qui luce radiisque refertus sit, noctu autem rarior, quod ex eo ignis, & radij decesserunt, quæ corpora esse dixeris. Acutior tamen solutio problematis ab Arist. subditur, quod interdum animæ applicatio ad videndum, intelligendūque plura, quæ agimus, audiendi minuit attentionem; at verò vbi sensus sciunctus est ab intelligentia, laborem minimum habet alioquin maximum: vnde dictum est (inquit Aristoteles) mens videt, mens audit, quod omnibus sensuum functionibus assistat, ipsisque præsidendo distrahatur. Noctu ergo libera anima ab intuendi concursu, sonos meliùs potest accipere. Ob hanc etiam rationem fit, vt noctu magis dolorẽ sentiamus, quod anima sensibus aliis minimè occupata ad tactus munia se applicet, vt libro 1. probl. scripsit Alex. probl. 118.

10. Audiuntur ne longius qui multi simul sonant, quàm cum quilibet eorum solus? R. Res dubia est, apud Aristot. Nam sect. 19. problemate 2. ita ferè scribit. Cur idem voce eadem longiùs sentiri cum aliis cantans, aut vociferans, quàm solus potest? An quia viribus vniuersis agere quippiam non tam difficile est, quàm singulis, composita quippe omnia plus valent, quàm singula; quapropter cum vniuersis agitur oribus, vox constans, vnaque redditur, simulque aërem propellit, vt prodire multiplex valeat. Accedūt Aristoteli experientia, & exemplum; experientia, quoniam longius vociferantem exercitum videmus audire, quàm militem, etsi is eadem cõtentione clamaret, qua cum aliis simul vociferabatur; longius item hominum murmur in nundinis, in foro, quàm vnius tantum vocem, quamquam altius cæteris loquatur. Exemplum, quoniam multæ lucernæ eiusdem splendoris latius emittunt lucem, quàm vna, & arenulæ acervatæ longissimè conspiciuntur in littore, quælibet verò è proximo loco vix discernitur. Cur ergo quod in visibili obiecto cõtingit, in audi

SECTIO III.

613

in audibili non procedat, vt quamvis singularum vocum species non vniantur, à toto tamè aggregato vna alia producat, quæ longius peruenire queat. At verò idem Philosophus sect. 11. proble. 52. responsionem hanc penitus turbauit, sic enim ille. Quamobrè cum simul vocem multi emittunt eodem tono, tota vox illa maior offert se, quàm sit vox singulorum, neque tamen longiùs pro ratione multorum deducitur. An quia multi eundem aërem simul non propellant, sed diuersum, quemadmodum si multi lapidem in diuersum mittant, non propterea longiùs abibit, quàm si vnus proiciat. Ex his ergo liquet quæ sit dubia propositi problematis enodatio apud Philosophum. Nobis autem prior responsio placet, præsertim, quia ab Aristotele posterius fuit conscripta. Siquis tamen probauerit posteriorem ad experientiam, atque exemplum paulò ante posita respondere, sonos in eodem aëre non vniri, sed discretos conseruari, nec tertiam quandam speciem emittere; quapropter non esse cur longiùs vocem audiamus, aut quemlibet sonum, si solus, an potius cum aliis pariter edatur. Experientia verò maiorem quidem sonorum copiam, non tamen longiùs audiri conuincit; sicque fortasse euenit in speciebus arenularum (nam neque eas in vnam totalem vniri probabile videtur) eò scilicet singularum speciem peruenire, quod omnes simul perueniunt, etsi videndi potentiam non tam impleant singula, atque adeò neque discernantur, quàm omnes simul sub quadam cõfusione. Porro lucernarum lumina in vnum coeunt, vt mirum non sit, si in partes remotiores perueniat splendor. Denique Aristoteles problemate illo 2. sect. 19. populari responsione contentus fuisse videtur.

Cur homini seriùs vox perficitur, quàm cæteris animantibus? R. Cætera, aut nullas, aut paucas literas distinguunt in voce; homo verò maximè; quod autem difficilius est, longiori eget tempore. Lege etiam Alexandrum lib. 1. problem. 148.

Cur vox maior, minorve formari possit, & tamen eandem speciem seruet, vt cum in eodem quidem tono cantamus, sed tamen aut demisse, aut constanter. R. Quia quemadmodum maior figura, fieri minor potest; vt quadratum maius fieri minus, si ab omnibus lateribus æquales partes detraxerimus, cum tamen intra eandem speciem maneat, ita & vox licet demissior fiat, eiusdem tamen erit toni, ac cum efferebatur robustior.

Cur senes voce sunt tremula? R. Quoniam vocem continere non possunt: sicuti imbecillibus, ac pueris vsu venit, cum lignum prælongum parte extrema ceperint; alterum enim extremum quatitur, quia nequeunt superare, quod tenent, & vincere: quod idem, & trepidantibus hominibus, & meruentibus, & rigentibus causam vocis tremulæ asserre credendum est. Cum enim qui vocem ita emittit, eius calor pulsus ab affectibus illis intrò se colligat maxima ex parte, reliquum, quod exiguum extat, vocem continere non potest: quapropter quatitur, atque intremis: vnde artium liberalium pro-

HH hh 3 fellores,

614 PROBLEM. DE VOCE AC SONO.

fessores, qui se solitos trepidare nouerunt, principio agunt voce submissa, dum resideant, & stabiliantur: vocem enim exiguum vincere, continereque facilius possunt.

14. Cur in tragedia immutatio, varietasque in cantando usurpatur?
R. Quia inaequalitate musica iam nimium attollendo, iam depri-
mendo tristitia afficimur: accommodatioque fit ad magnitudinem
calamitatis aut mœroris; quod verò æquale, continensque est, mi-
nus flebile auribus accedit.

15. Cur suauius audimus si cantilenam nouimus, quàm si ignoremus?
R. Quia sic ad metâ peruenitur; cum verò ignoramus, quasi in me-
dio persistimus: rursum quia audire, discere est, discere verò iucun-
ditatem parit. Hinc solitarias cantilenas suauius audire solemus, si
ad tibiam, aut ad lyram vnâ cantantur, quoniam euidentius asse-
quimur, quod cantatur, ad plures verò lyras cantilena offuscatur, to-
tâque penè deletur.

16. Cur cum hominis vox suauior sit, quàm tibiæ, non tamen sua-
uius auditur, si in tibiæ morem sonet, sed canentem quidem homi-
nem suauius audimus, quàm tibiâ; hanc verò suauius, quàm homi-
nem teretatem? R. Quia quod naturæ est, gratius euenit, quàm quod
simulationis: Itaque homo cum cantat supra tibiæ sonum addit ar-
ticationem; unde mirum non est, si suauius audiat; cum verò
teretantat, minus suauiter quàm tibiæ auditur, quod hanc
simulet.

17. Qua de causâ qui voce graui cantant, si dissonant, deprehendi
facilius possunt, quàm qui cantant acuta; sic enim, & in numeris ac-
cidit, euidentior enim error est, si in maiori peccatur? R. Quoniam
grauis sonus plus temporis insumit, unde plenius ab auribus per-
cipi valet, acutus autem velox est, faciliusque elabatur, ac latitat.

18. Qua de causâ cum multi concinunt, melius seruare possunt nu-
meros harmonicos, quàm pauci? R. Quoniam multi securius ducem
suum, hoc est præcentorem, sequuntur, tardiùsque incipiunt, in ac-
celerando autem procliuus erratur.

19. Cur suauius cantilenam audimus mixtam tibia, quàm lyra? R.
Quoniam vterque sonus distinctius percipitur, & ambo melius
misceantur, cum tam humana vox, quàm tibiæ sonus spiritu perfici-
antur interius; non sic autem lyre sonus. Adde quod tibia sonitu,
cognitioneque sua errores multos cantilenæ occultat. Sonus lyre
cum tenuis, vocisque commisceri minus idoneus sit, ipse per sese pa-
rens, suumque genus sincerum custodiens, omnes cantilenæ erro-
res posita quasi regula patefacit. Cum verò multa perperam in can-
tando agantur, quod promiscuum ex erratis, recteque actis proue-
nit, deterius esse necesse est.

20. Quam ob causam cum alius locus sit, qua cibus, potiusque tran-
seunt, alius, qua spiramus, ubi grauiorem buccellam deuorauimus,
strangulamur? R. Quoniam cum vocalis arteria iuxta eam
sit, quâ cibi inferuntur, necessariò illa constringitur, ubi iusto am-
pliore

SECTIO III.

615

pliolem buccellam deuorauimus, unde oportet viam spiritui de-
negari.

21. Cur inter sensibilia propria solus sonus bonus, malusve morali-
ter denominari queat, sermonem quippe iracundum, iocosum, las-
cium, prudentem, subdolum dicimus, nō ita colorem, aut odorem,
aut saporem, frigusve? An quia sonus motu efficitur, actio verò mo-
ris est particeps. Adde ceterorum sensuum obiecta nostræ libertati
non substat, sicuti & vocem: quæ duæ responsiones idem valent.
Nam tunc etiam cum vicio vertimus quod quis odoratus incedat,
quod lucernam inferat intempestiue, &c. Ob localem applicatio-
nem peccat, non ob alterationem odoris, vel lucis, applicatio au-
tem, cum motus localis sit, nostræ libertati subest.

22. Quam ob causam cum aliquid procul percutitur, ictum statim
cernamus strepitum lentius audiamus, quanquā vnâ cum ictu stre-
pitus oriatur? Quia visum tenuiorem, atque acutiorem quàm audi-
tum habemus. Visus igitur anticipare utpote acutior potest, audi-
tus, ut crassior lentius suo fungitur munere. Eadem hæc ratio est cur
in attritu, confictuque nubium, tonitrum, & fulgur, non ex æquo
percipiamus, sed fulgur primùm videamus, post tonitru audiamus:
quanquam tonitrus vnâ cum fulgure incipiat. Nimirum visus, ut-
pote agilior, & tenuior præcurrit, atque anticipat, auditus ut crassior,
& tardior postmodum sentit. Ita Alexander lib. 1. Problematum. Pro-
blemate 38. qua responsione sentire videtur videndi actū per emis-
sionem ex oculis perfici; quod non ita est: exacta igitur problematis
solutio est, etsi tam videndi, quàm audiendi actio momento elici
queat, species tamen auditorias cum motu peruenire ad potentiam,
atque adeo seriùs, quàm visorias, quæ instanti traiciunt, quoniam,
etsi contrario vacent, soboles tamen sunt localis motionis, ut pro-
inde mirum non sit, si moram faciant in accedendo.

23. Cur infantes cum modulos audiunt, primùm vagitu cessent: de-
inde obdormiscant? R. Alexander libro primo, problemate 121. ita
scribit, quoniam musica indita à natura animis est, ut ceteræ scien-
tiæ, neque per doctrinam, ut Plato auctor est, sed per reminiscen-
tiam quidquam acquirimus. Quories igitur animus concentum
sentit compriorem, reminiscens ac repetens cogit infantem quies-
cere, permulcendoque sopire, atque demum ab exterioribus auo-
care. Sed hæc Platonica sunt. Rectius igitur Aristoteles sectio-
ne 19. problemate 38. Cur inquit, numeris, modulis, omnibus
denique concinendi generibus oblectari cuncti consueuerunt? An
quod ratum, ordinatumque omne secundum naturam est, ut meri-
tò nos possit oblectare, cuius indicium est, quod cum ordinatè labo-
ramus, bibimus, & comedimus, naturam, viresque nostras, & serua-
mus, & augemus; contra verò cum inordinate agimus. Consonantia
autem mistio est, siue temperatio ordinata contrariorum inter se,
proportionemque inuicem custodientium. Itaque vult Aristoteles
vocum cōcentum ideò aures recreare, quod certis legibus à natura
rei

rei petitis componatur: quod etiam vsu venit aliis sensuum obiectis, vt non nisi ij colores in pictura oculos oblectent, aut in cibis ij sapores, qui certo quodam modo attemperantur. Addit tamen Aristoteles modos etiam adiectitios canticorum, hoc est, qui non sunt ab arte, delectare etiam, si eis assuescamus, nimirum quia consuetudo, naturæ quoque vim obtinet.

23. Quamobrem qui surdi ab ortu naturæ sunt, iidem & muti viuunt? R. Quæ nunquam audierunt, hæc fari nequeunt. Medicis tamen placet, vt paridem neruorum sit, cuius pars altera ad linguam, altera ad aures vsque porrigatur, atque ita necesse sit communem accidere affectionem. Verum mutos fieri, qui ex morbo surdesunt negant, propterea quod pars altera tantum, quæ scilicet audiendi officio delegata est, suas vires amiserit: & mutos quoque eadem ex causa non etiam surdos reddi affirmant: videlicet quod alterius nervi, linguae accommodati læsio est.

SECTIO QVARTA.

Solutio problematum, quæ ad nares pertinent.

DE STRUCTURA narium dictum est lib. 2. de anima cap. 9. per varias quaestiones. Aristoteles sect. 33. problematum paucas quasdam narium affectiones exponit sicuti, & sequentium organorum, atque sensuum, ea maxime de causa, quia horum trium natura crassior est, vnde neque ita plenam de se, ac obiectis notitiam intellectu ingerunt, neque tantam doctrinæ materiam præbent, quemadmodum priores duo; quapropter præstius de iisdem agendum nobis erit.

1. Cur pueri omnes resimato sint naso, & ferè qui crispo sunt capillo, quod maxime in Æthiopum genere cernimus, quibus paulò attollitur nasus. Nimirum nasus cartilago est, quæ naturam ossis habet, in calidioribus autem quales pueri, & crispi, materia crassior, minusque utilis, vt ea est, quæ cedit in ossa, minus crescit.
2. Quæ causa sternutandi? Nimirum spiritus, halitusque ex humoribus exciti calore. Etenim vi attractrice aer à foris collectus per nares, deinde onustus halitibus per expultricem foras explosus, caput exonerat. Vnde inter dormiendum adactò ad intima viscera calore, non sternutamur, nec item si oculos perfricamus, tunc enim maior calor ex confricatione corripit minorem, qui sternutandi causam dabat, aut humor, qui sternutamento egredi debuerat, cum lacryma egreditur, & contra verò Solem aspicientes sternutamur, quia admissa oculis luce, aut penna laceffiti, facilius incalescunt. Denique quod sternutatio proueniat à calore sit, vt singultum adimat. Est autem singultus commotio aeris egredi conantis à pulmone; vnde distentionem causat in eo, sicut ructus egressus è ventriculo aer est. Porro inter

inter animantia homo maxime sternutat, quia pro rata portione, & cerebrum maius habet, vbi materia sternutandi cogitur, & laxiores nares ad externum aerem attrahendum; vnde & senes agrius sternutant, quod narium sint compressiorum. Iam verò aut bis ferè, non semel, aut pluries sternutatio editur. Bonæ sunt nares, in quas venula diffunditur, & per quam spiritus commeanr.

SECTIO QVINTA.

Solutio problematum ad gustatum pertinentium.

QUÆ quidam res insuaves auidè appetunt, vt pueri, & quæ vterum gestant, præsertim ad tertium vsque mensem? R. Quia vitiosa qualitas cum menstruo sanguine ad os ventriculi irrepit, cognatæque qualitatæ appetentiam excitat: Itaque si atra bili infestatur os ventriculi, carbones, coctos lateres, & id genus siccile cupit. Si acida pituita imbuitur, sapores appetit acidos, &c. Vtium porro hoc ultra tertium mensem ferè non protrahitur, quia foetus iam grandior, omnem sanguinis menstrui copiam potest absorbere; quapropter mirum non erit, si pueri ex prædicto sanguine coaliti, ea quoque desiderant, quæ diximus. Lege Alexandrum lib. 2. problemate 74.

Cur cum dulcia suauiora sint acerbis, non istis, sed illis saturamur citius? R. Quia fames, appetentiæ eibi tandiù durat, quandiù non solum ventriculus, sed membra etiam inania sunt alimento: at dulcia tota ferè sunt alibilia, non item acria, ideòque citius illa famem extinguunt, quàm ista: sine fame autem ventriculus, & gula nihil admittere queunt. Porro quod quidam etiam antequàm comedant, maxime ægrotorum plurimi, dulcia auersentur, acria appetant, causa est, quia hæc humorem calidum, id est, bilim flauam euertunt. Ea igitur in re natura boni consuluit.

Cur si quid pomi putris edimus magis amarorem sentimus post epotum vinum, quàm antea? R. Quia amaror vino illatus ab ipsoque vini calore excitatus permeat facilius per organum gustatus, sicque vehementius sentitur.

Cur panis, caseus, & pleraque refrigerata deterioris saporis existunt, recalcrafta verò melloris? R. Quia refrigeratis succus concret, & constant, tepesfactis autem dilabitur; at suauitas succo percipitur. Sed cur dulcia minus sentiantur calida, quàm frigida; nimirum organum gustatus tactum habet; calor igitur, quia vehementius sensibile est, gustandi actum offuscat: item succus dulcis calidus est, sicque perturbatur aliquantulum dulcedinis sensio, cum adiuncto calore fouetur.

Cur ficus cum molles, dulcesque sint, dentes offendunt? R. Quia gingiuis suo lentore adhærescunt, dentibusque insinuatæ putredinem

nem cito causant, insito calore; quin etiam granorum duritie fatigant dentes.

Cur potius suauior est post esum acerborum? R. Quia contraria iuxta se posita magis se produnt. Item quemadmodum quies post laborem gravior est, cum tamen in se melior non sit, quam post aliam quietem; ita &c.

7. Cur lingua amara, falsa, acidaque fieri, sentirique potest, non dulcis? R. Quia illæ affectiones, corruptiones naturæ sunt; dulcedo verò est naturalis; ipsam autem naturam sentire nemo potest; ita Aristoteles sect. 34. problemate, 5.

SECTIO SEXTA.

Solutio problematum ad tactum pertinentium.

1. **V**R qui rapidè, aut inconsultè feriuntur minùs dolent, quàm qui consultò? R. Quoniam illi animo sunt occupati, qui negotio distractus minùs ad ictum percipiendum applicatur. Hi verò ad id membrum, quod feritur, se conuertunt, vehementiusque proinde dolent, eadem causa est, quòd qui onera portant, aut labori incumbunt cantu releuentur, quoniam attendit animus ad numerorum suauitatem, sicque labor decipitur, ut inquit, ille. Eadem quòd lugentibus tibias, atque timpana adhibeamus, marentibus de suorum morte, atque agrotantibus hominum cætus procuremus; nimirum animus ad varios sermones se transfert, ab angoreque sciungitur. Lege Alexandrum lib. 1. problem. 77. & 78. Quod si tela præuisa, ut Magnus Gregorius inquit, minùs feriunt, aliunde id verum est, quatenus imminenti malis prænotione remedium, aut diuerticulum procuramus.

2. Cur cum ab alio tangimur præsertim clanculùm, & fraudulenter, magis inhorrescimus, aut titillamur, quàm si à nobis, vel ab alio palam tangeremur? R. Quod natuum, insitumque est, minùs percipimus, sic enim lingua insitum dulcorem minùs sentit, quàm acridinem, vel amarorem, quod autem ab alio apertè fit, quasi insitum nobis est. Item quod insidiosè fit, terribilius occurrit, sicque metus excitatur, atque adeò horror ex frigore. Hinc etiam risus contigit, quia nouitas, & fraudulètia obiecta sunt risus. Similiter alis, pedum plantis, & auribus titillamur magis, quia earum partium tactus insolentior est, præterquam quod tenuioris sunt cutis; unde & labris maxime titillamur.

3. Cur non iisdem, omnes inhorrescant pariter; Nam alij cum vestis rumpitur, alij cum ferra acuitur, vel scindendo trahitur; alij cum pugmex secatur, alij cum lapillus mola perfrangitur; alij cum cibos fastidiosos vident? R. Quemadmodum non eisdem delectantur, sed iuxta variam corporis temperaturam; ita ob eandem varietatem,

non

non iisdem læduntur, sed iis, quæ à cuiusque temperamento sunt alieniora.

Cur cum aqua etiam calida aspergimur, horrescimus tactu? R. Quia quod est per se in aqua timemus, nimirum frigus. Quauis igitur calida existat, naturæ tamen affectus in nobis excitatur.

Cur dentes frigidum magis, quàm calidum sentiunt, caro è contrariò? R. Quoniam dentes tenuioribus continentur meatibus, exiguoque calore præditis; Itaque aduersum frigus minus ferre possunt. At caro calida est, quapropter à frigido minùs afficitur, à calido magis, quasi ignis igni adiciatur. Arist. sect. 34. problem. 3.

Cur duorum sensuum ratione, homines vocamus continentes, id est, tactus, & gustatus, non cæterorum? R. Quia voluptates nobis cum brutis communes per hosce sensus administrantur; quod igitur tale est, spernimus, erubescimus, proboque damus. Vide Aristotelem sect. 28. problem. 2. & 3.

Atque hætenus de problematis, quæ ad exteriores animæ potentias spectant. Neque verò de aliis eiusdem animæ facultatibus institutum persequimur, quoniam doctrinæ popularis, qualem solet Aristoteles in problematis adhibere, materiam nò supeditant. Illud superest, ut quem laborem communium studiorum gratia,

Societatis I E S V Conimbricensis Collegium posuit
vniuersæ Philosophiæ edito curriculo, gratum
sibi esse velit Deus, qui & cæptis alpi-
rauit, & ad optatum exi-
tum promouit.

FINIS.

IIii 2 INDEX

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTVR. IN QVO NVMERVS PAGINAM INDICAT; P.principium; M.medium F.finem.

A CTIO.	primo.	66.m
A CTIONES non distis.	Probatum anima esse actus primus.	48.f.
A CTIONES non distis.	quuntur per terminos qui	ad ipsas ordinantur. 147.f
A CTIO non est terminus	alterius.	433.p
A CTIO virtutis per se fixa est.	per accidens bre-	ui durat. 514.f
A CTIO honesta prater delectatione	pramium debetur.	514.m
A CTIO productiva forma & nō vniuersa.	dis-	tinguitur specie ab vniuersa. 72.m
E ADem actione forma materiales producta	& vniuersa.	ibid.
A CTIO est anima finis.		116.m
N ON omnis actio coniuncta cū motu.		434.m
A CTIONES vitales create a Deo solo elici non	possunt.	144.p
A CTIO vitalis a potentia vitali elici nō potest	nisi anima inhiereat.	ibidem
D E duplici actione ex parte sensus & sensi-	bilis.	327.p
A CTIONE directa sensuū functiones non pra-	conciuntur.	334.m
P ER actionem immanentem nihil ad extra	producitur.	434.f
A CTIO anima extra corpus non est commu-	tabilis.	535.m
Q UOTUPLEX sit anima actio.		545.m
I N ACTIONE vitali cur potentia extra obiectū	nec diuinitus feratur.	185.p
P ER quam actionē verbū producat.		433.p
A CTIONES voluntatis & intellectus quomodo	subordinate.	487.f
V OLUNTATIS actiones simpliciter libera.		475.f
T RES anima vegetatricis actiones.		156.p

ACTVS.

D ivisio actus in primū & secundū.	48.f
A ctus secundus non semper perfectior	tenis.

T ensissimum.	571.m
A nima separata potest eisdem specie actus produ-	cere, quos producebat coniuncta. 568.m
Q uid de naturali actu tenendum.	ibidem
A n anima separata per actus intēdat habitus.	571.p

ADMIRATIO.

V nde proueniat admiratio.	478.m
I n quo consistat admiratio.	ibid.
I n qua potentia sit admiratio.	479.f & 480.p
M iracula ab admiratione nomen acceperunt.	478.f
C ur admiratio sit causa delectationis.	479.f
I n Christo fuit admiratio.	479.p

AER.

A er cur non videatur.	199.f
A erem innatum esse organo audiendi.	249.p
A er & aqua semper medium.	240.f
A er & aqua sunt medium quo spargitur odor.	252.f
A er & aqua medium odori.	264.f
A er & aqua præcipuum medium sensuum.	311.f

ÆQUALITAS.

Æ qualitas vniuersum decorat.	93.p
Æ qualitas positiua, & negatiua.	ibid.m
Q ua æqualitas requiratur ad vniuersationem.	ibid.
O pinio asserens æqualitatem specificam inter animā	& Angelos.

AGENS, ET AGERE.

N ihil agit nisi prout actum est.	96.f
A gendi principium quomodo substantia esse	possit.
A gens principale non potest esse sua vis actiua.	178.p
Q uomodo intelligendum, omne agens est patiente	præstantius.

ALIMENTVM.

A limentum quo pacto contrarium esse debeat	rei, qua nutritur.
A limentum quo pacto subiectum accretionis & nu-	tritionis.

ALTERATIO.

N on alteratur proprie nisi quod ad corruptionē	disponitur.
Q ui elicit sensationem non proprie alteratur.	ibid.

AMOR.

P er actum amandi efficitur impressio in amante	436.m
--	-------

ANGELVS.

C ur Angeli dicantur partes vniuersi.	579.f
C ur Angeli intelligentia, hominis verū ratio-	nales dicantur.
O pinio asserens æqualitatem specificam inter ani-	amam & Angelos.
O pinio Angelis præferens animam.	ibid.
S ententia pro Angelis.	524. & 525
Q ua fuerit Durandi opinio circa Angelorum exi-	stentiam in loco.
A ngelus Daemonem impresso impetu impellit.	67.m
C orpora ab Angelis assumpta cur non organica.	68.f
A ngeli humanum corpus formare non possunt.	83.p
Q ua propria sunt in vniuersum operantibus de-	sunt Angelis asserentibus corpora.
A ngelus non eget specie vt se intelligat.	386.p
A ngelorum species vniuersalia & simplicia distin-	cte representant.
A ngeli, non anima sunt indita species.	424.p
I n Angelis non est intellectus agens.	375.m
C ogitationes quomodo Angeli cognoscant.	403.m
A ngelorum species intelligibiles præstantissimæ.	385.p
A ngeli percipiunt plura, vt plura.	446.f
A ngeli cum se intelligunt verbum exprimunt.	435.m
A ngeli quomodo aliorum notiones percipiant.	403.m

ANIMA IN COMMUNI.

A nimam diuisio ex Platone.	133.m
A cademicorum error de anima.	67.f
D issidium de anima natura.	10.m
A nimam nihil esse qui putant.	20.f
F alsa anima descriptio ex Varroue.	62.f
A nima est actus primus corporis.	50.p
P rior anima definitio.	54.p
S ecunda anima definitio.	125.f
P rior per posteriorem ostenditur.	125.f
Q uomodo vna per alteram demonstratur.	127.p
A nima definitio ab effectibus colligenda.	126.p
T riplex animarum varietas ex diuerso modo ope-	ranti.
C ur tres anima numerantur, nec tria generantur spe-	cies dicuntur.
A nima vt dicitur temperies.	57.m. & seq.
A quibus ponitur harmonia.	57.m
A quibus quinta substantia.	58.p
V nam animam asserentem posuit Auerroes.	102.p
N ō datur vna anima re ab omnibus seuncta.	129.m
A nima quodammodo est omnia.	416.f
A nima secundum Platonem formarum locus dicitur.	363.m
A nima materia prima confertur.	449.m
A nima sunt incompleta entia.	325.f
V nter figurat, sic inter animas alia alijs perfectio.	

INDEX.

- ver.** 129.f
Qualibet anima non quamlibet materiam sed de-
terminatam respicit. 92.f
Anima humana contemplatio media inter physio-
logiam & metaphysicam. 5.p
Quid Patres sentiant de scientia Anima. 2.m
Utilitas scientia de anima. 1
Ad moralem scientiam opportuna & ad Metaphy-
sicam. 1.f. & 2.p
Quomodo anima contemplatio ad Physiologiam
spectet. 7.f
Anima substantia sensus inherere qui putant. 322.f
Animarum origo occulta etiam apud Patres. 76.p
Sola anima rationalis indivisibilem qui tuerentur.
110.p
Non sola fide tenendum animam hominis esse indi-
visibilem. 108.m
Animas perfectarum animantium esse indivisibiles
putat D. Thom. 109.p
Qui animas omnes in seclis fecere. 107.m
Qui indivisibiles. 109.p
Anima tam divisibilis quam indivisibilis informat
quamlibet partem corporis. 115.f. & 116.p
Anima indivisibilis quomodo non sit in qualibet parte
corporis. 116.p

ANIMA PROUT corpus concernit.

- P**lacita Philosophorum in qua parte corporis
Anima residet. 114.p
Qua sit dependentia anima a corpore. 16.m
Error de inductione anima in corpus post partum.
85.m
Quomodo intelligendum animam non esse corpus
nec suo corpore. 124.p
Cantium tria anima cum corpore triplex. 199.m
Coniunctio anima cum corpore necessaria ad intel-
lectionem. 423.f
Animam coniungi corpori ut motorem, quomodo
Plato existimavit. 95.f
Anima in corpore operatur ut quod extra corpus ut
quo. 565.m
Anima in corpore est ut quo, & ut quod diverso
modo. 75.f
Si anima sine corpore non operatur, sine corpore esse
nequit. 17.m
Aristoteles animam ante corpora non ponit. 80.f
Animarum antegressio. 81.p
Anima perfectius est in corpore quam extra. 80.p
Quo sensu aliqui Patres animam corpoream dice-
runt. 64.f
Quid nomine corporis Aristoteles intelligat cum il-
lud anima tribuit. 68.p
Anima separata sine principio corpora assumere, ad
nosque revocare potest. 589.m
Veterum error de anima corporalitate unde. 67.p

ANIMA QUATENUS RATIO- nalis, intellectualis & humana cognominatur.

- T**riplex anima rationalis consideratio. 7.m
Anima rationalis suprema formarum. 8.p
Anima rationalis ut seminis non propagatur. 77.m
Anima rationales non fuerunt ante corpora a Deo
creata. 79.m
Anima rationales creantur a Deo non ab Angelis.
78.m
Dogmata de animarum ortu. 76.m
Anima rationalis spiraculi nomine denotatur. 319.f
Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura.
11.m
Falsa sententia de creatione animarum ab Angelis.
84.p
Anima intellectualis sphaera dicitur a Philosophis.
192.p
Anima intellectualis habet operationes eleatas supra
materiam. 63.p
Animam humanam specie non distingui ab Angelo
putat Origenes. 73.f
An omnes anima intellectualis sint parae dignitate.
87.f
Animam intellectualem esse spirituales probatur ex
Patribus & Conciliis. 62.m. & 63.f
Anima intellectualis substantia. 71.m
Vnde Substantia.
Anima intellectualis secundum Aristotelem, & se-
cundum fidem, vera est hominis forma. 97.p
Et

INDEX.

- Es naturaliter.** ibidem.
Anima intellectualis vera est hominis forma, & qui
hoc negant quoad omnes gradus. 96.p
Anima humana secundum gradum intelligendi vera
est hominis forma. 97.p
De fide est animam hominis esse spirituales. 517.f
Animam esse spirituales colligitur ex actibus & ex
acumine humana cognitionis. 504
De immortalitate anima rationalis. 500
Quare immortalitas.
- a sui cognitione.** 570.p
Anima separata intuitu plura cognoscit. 559.m
Vnde pronuntiat quod anima separata singularia
percipiat. 393.f
Quare, Cognitione, Cognosco.
Anima separata potest se ponere in puncto. 536.p
Anima separata ad unionem corporis naturali-
ter propensa sit. 537. & seq.
Vnde, Unio.
Anima separata potest eodem specie actus produce-
re quos producebat commissa. 568.m
Quare, Actus.

ANIMA SEPARATA.

- A**nima solum ut separata naturalis est sine cor-
pore operari. 535.p
Anima separata a corpore non est ei naturalis. 532.m
Nec violenta. 536.f
Si separatio ei esset violenta foret regressio natura-
lis. 536.p
Similis est anima separatio prima Angelorum pro-
ductioni. 532.m
In quo consistat anima separata status. 534.p
Anima per separationem mutatur primitiva, & mo-
dius positius ei non advenit. ibidem
Separatio anima est prater naturam. 536.f
Anima separata a corpore, nihil de substantia pro-
pria amittit. 100.f
Anima separata nulli loco sunt addita. 583.p
In anima separata potentia organica solum ut in ra-
dice. 139.f
Quae potentia animam separatam comitentur. 543.
& seq.
Anima separata potest uti discursu ad naturales
notitias. 568.p
Qui anima separata discursum, & compositionem
concedant. 567.f
Habitui, & species in intellectu, & voluntate ani-
mae coniuncta residentes, eandem a corpore sepa-
ratam comitantur. 549. & seq.
Quae species & habitus in anima separata conser-
ventur. 553.f
Ab intellectu anima separata non fluunt species na-
turaliter. 355.p
Anima separata nova species a Deo insunduntur.
556.f
Probabile est animam separatam ab objectis species
non abstrahere. 557.p. & seq.
Anima separata intelligit per species acquisite &
insusas. 563.f
Anima separata distincte intelligit per species ac-
quisite, & insusas. 564. & 569
Et per acquisite distinctius, quam quando erat in
corpore. 569.f
Anima separata memoratius species acquirit. 572.p
Anima separata recordatur per species acquisite.
551.p
Anima separata, & Angelis an aliquando cessent

ANIMA VEGETATIVA, & Sensitiva.

- Q**uid sit anima vegetativa. 154.m
Anima vegetativa tantum non est formaliter
in anima tantum sensitiva. 154.f
Vivere ab anima vegetativa primo est. 48.m
Trei anima vegetativa actiones. 148.p
Homo non constituitur per solam animam sensiti-
vam. 103.f
Falsa sententia de creatione animarum sensitiva, &
vegetativa ab Angelis. 84.p

ANIMATVM. ET Animus.

- A**nimatum posterius est anima. 119.m
Inter animatum & inanimatum discrimen.
ibidem
Animus noster medius inter aeterna & caduca. 2
Animi mores temperamenta sequuntur. 18.m

ANIMAL.

- A**nimantia saltem perfecta primo a Deo sunt
producta. 72.p
Quae animalia visu, auditu, & odoratu hominem
excellent. 319.m
An Aristoteles putet omnia animalia habere gu-
stum. 284.f
Quae animantia vocis expertia. 245.m
Animalia quae non respirant, vocem non edunt.
234.p
Animantibus perfectis insunt omnium sensuum or-
gana. 312
Omnibus animantibus conveniunt tactus & gustus.
318.m. & 468.f
Animantibus imperfectis suis inest appetitus
466.p
Sola animantia indigent sensu. 468.m
Quo pacto intelligendum quaedam animalia sola
imaginatione vivere. 133.p
Nullum animal caret facultate imaginandi saltem
imperfecta. 129.p
APPE

I N D E X.

A P P E T I B I L I S.

Appetibile, aut bonum est, aut apparet bonum. 464.m

A P P E T I T V S.

Appetitus naturalis quid sit. 472.f
Appetitus in nobis, alius rationalis, alius sensitivus. 474.m
Distinguntur species. 475.p
Discrimina inter illos. ibid.m
Appetitus membra despoitice obediunt. 495.p
Nihil derogat appetitus hominis subiecti potentis superioribus. 497.m
Appetitus quomodo concurrat ad motum. 494.m
Appetitus causa universalis motus. 495.m
An anima habeat elicatum appetitum ad reunionem cum corpore. 539. & seq.
Qua appetitum sciendi excitent. 11.m
Appetitus liber hominis ad aeterna se extendit. 513.f
Appetitus beatitudinis in homine quam sit ardens. 509.m
Appetitus naturalis in homine ad vitam beatam. 508.p
Et ad immortalitatem. ibid.
Voluntas tribus modis movet appetitum. 476.m
Appetitus & intellectus practicus sunt principia motus progressionis. 462.m

A Q V A.

Aqua sub terris non videri quibus rationibus probetur. 127.m
Aqua sub terra non videtur sine aliquo lumine. 129.m
An ex aqua solum percussa fiat sonus, problema. 135.p
Indicia latentis aquae. 127.p
Sint aquilegei necne, utrumque probabile. 128.m
Pro aquarum inspectio. 127.m
Cur cum aqua etiam calida perfundimur, inhyrriscentur. 619.p

A R B O R.

Mira arboris natura. 132.p
Arbores sensu praediti, qui putaverunt: quae sententia à Di. etiam Augustino probatur. 133.p
Arbores virtute attractivae, & expulsiuae non sensitiuae potentia, noxia relictum, comoda trahunt. 134.p
Radices in arboribus superiores partes sunt. 130.f

A R I S T O T E L E S.

Aristoteles in subscribendo modestus. 13.f
Aristoteles an negaverit infinitum in rebus materia expertibus. 106.f
An Aristoteles putet omnia animalia habere qu-

sum. 284.f
Quid Aristoteles de sede olfactus. 262.p

A V D I O.

Cur noxe ad audiendum aptior. 612.p
Audiunt Talpa sub terra. 243.p
Cur qua audiuntur delectent magis, quam qua leguntur. 608.f

A V D I T V S.

Auditus post visum ceteris sensibus exactior. 249.p
Auditus ad doctrinam, aspectus ad experientiam inferuit. 319.m
Quo pacto auditus instrumentum à sono mouetur. 231.f
Vbi audiendi facultas insidet. 248.m
Auditore facultatis instrumentum. 249.p
Instrumentum audiendi dicitur aer analogice. 249.m

A V R I S.

Aurium varietas. 607.p
Cur natura auris anfractus melius sit. 248.p
Auris motum ostendit. 608.p
Cur pudenter aures nubescant. ibid.m
Cur auris memoria locus dicatur. 607.f
Panestis adeo erant praevalidae aures, ut more vestium totum corpus contegerent. ibid.m
Undenam tam varij soni in egrotantium auribus existant. 607.f

B E A T I T V D O.

Appetitus beatitudinis in homine quam sit ardens. 509.m

B E A T V S.

Beati in caelo quo pacto edant vocem. 243.m
Beati verbum exprimentes feruntur in Deum immediate. 435.f

C A L O R.

Nullum vivens est sine calore. 355.p
Calore & alimento exequitur anima munus nutritionis. 154.f

C A V S A.

Causa materialis in quibus coincidere potest cum efficiente. 420.f
Ex duabus causis partialibus non semper qualibet sola effectum producere valet. 178.m
Anima formalis, finalis, & efficiens causa est. 149.p
Causam nutritionis ignem esse qui ponit. 151.p
Appetitus

I N D E X.

Appetitus causa universalis motus. 495.m

C E R E B R V M.

A cerebro nervi derivantur. 293.p
In cerebro hospitantur sensus externi. 338.p
Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus sensuum interiorum. 346.m
Cur una solus virtus diversos praestet effectus, non vero in sensibus id efficiat una cerebri virtus. 322.p

C H R I S T V S.

In Christo fuit admiratio. 479.p
Christi insusa scientia. 566.p
Anima Christi non indiget conversione ad phantasmata. 455.f
Quid senserit Durandus de descensu anima Christi ad inferos. 581.f
Christi animam in perpetuum duratura docet fides. 516.p
Mutatio circa species in Eucharistia non circa Christum sit. 531.f

C O G I T A T I O.

Cogitationes cordis nulla species naturaliter representant. 403.m
Cogitationes solus Deus cognoscit. ibid.m
Cogitationes quomodo Angeli cognoscant. ibid.

C O G I T A T I V A.

Danda est cogitativa distincta à phantasia. 350.m
Cogitativa circa res sensatas & insensatas versatur ibidem
Distinctio inter cogitativam, & memoriam. 351.f
Cogitativa seu phantasia ratio particularis. 359.m

C O G N I T I O.

Omnis cognitio fit per expressionem rei cognita. 436.p
Cognitio supernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiusdem rei. 510.f
Cognitio supernaturalis anima non est discursiva. 566.f
Cognitio assimilatio est inter cognatum & cognoscens. 431.m
Cognitio fit per similitudinem inter cognatum, & cognoscens. 57.f
An cognitio anima separata sit clarior quam conjunctionis. 169.p
Quid dicendum de cognitione animae quoad ea, quae apud nos feruntur. 374.f
Quae similitudo requiratur inter cognoscentem po-

sentiam & rem cognitam. 443.f
Non est discursiva supernaturalis anima cognitio. 566.f
Cognitio amore nobilior. 484.m
Ad evidentem cognitionem non sat est argumenta impossibilitatem suadentia diluere. 577.f

C O G N O S C O.

Anima distincte cognoscit omnia sensibilia. 574.p
Anima separata se, suos actus, potentias, & alias animas distincte cognoscit. 575.p
Per quid anima alias animas cognoscit. 575.f
Probabile est animam separatam naturalem & distinctam cognitione Angelorum, eorum proprietates, & operationes nosse, non vero cordis cogitationes. 576.p
Unde proveniat quod anima aliquas res supernaturales non cognoscit. 577.p
Cognoscit anima naturaliter aliquarum rerum possibilitatem & existentiam. 578.m
Itē rerū existentium personalitates & existentia. ibid.f
Res aliquas supernaturales anima cognoscere naturaliter non potest. ibid.
Cognoscit anima in Deo extraordinariam potentiam actiuam. 577.m
Non semper anima indiget similitudine obiecti ut illud cognoscat. 575.m
Cognoscit intellectus actum potentia cogitativae. 442.m
Intellectus quomodo cognoscat suos habitus. 450.p
Intellectus supernaturales actus distincte cognoscere non potest. 451.f
Intellectus plura ut plura simul potest cognoscere. 445.
Circum prima principia intellectus non errat. 464.m

C O L O R.

Coloris definitio. 194.m
Duplex coloris definitio impugnat & defenditur. 200.p
Color superficies Pythagorae. 201.m
Color in & lucem idem esse qui putent. ibid.
Colores apparentes lumen sunt. 202.f
Veri colores à luce distinguuntur. 203.p
In quo veri & apparentes colores conveniant, & dissident. 204.f
Apparentium colorum distinctio & varietas. 205.p
Colores eruntur ex temperamento certo primarum qualitatum. 205.m
Qui colores qualibet elementa sequantur. ibid.
Colorum mutatio unde. 208.p
Color ex se visibilis. 204.p
Quidam colores cur aspectus offendant. 205.f
Color dividuus ratione superficiei. ibid.
Color elementis non inest. 205.m
Color colorem non generat, sed odor odorem. 262.m
K K K K Color

INDEX.

Color & lux sunt causa partiales specierum produ-
clayum. 210.f
Colores extremi. 206.f
Medij colores praeputi quinque. 207.f
Colores candidi praestantia. ibid.p
Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus vi-
suntur. 208.p
Colores etiam in solidis corporibus non nisi in exter-
na superficie videntur. 200.f

CONCEPTVS.

Antur conceptus rerum singularium. 441
Conceptus rerum immaterialium eliciuntur ex
specie materialium. 402.m
Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura.
11.m
Ex imagine infima species elici potest conceptus na-
tura generica, & specifica. 399.m

COR.

Cor principium remotum sentiendi. 117.f
In corde sensus communis ex Aristot. ibid.m
Eundem Medici in cerebro ponunt. ibid. & 154
Cogitationes cordis naturaliter nulla species repre-
sentat. 403.m
Anima separata cogitationes cordis non valet cogno-
scere. 571.f
Cordium inspector solus Deus. 403.m

CORPV.

Corpus vivens completitur materiam & for-
mam. 49.f
Corporum naturalium & artificiorum compara-
tio. 49.m
Corpus organicum quid. 51.f
Corpus organicum vi antecedit animam. 68.f
Corpus maris & semina quot diebus efformetur.
86.m
Corpus humanum praestantissimi temperamenti.
99.m
Corpus humanum Angeli formare non possunt. 81.m
Corpora ab Angelis assumpta cur non organica.
68.f
Corpus Christi momento efformatum in materno
vtero. 86.f
Corpora mollia & laeva possunt se tangere, non
aspera & inaequalia. 294 & 295.p
Corpora dura, laeva, & concava aptiora ad sonum.
230.p
Trium corporum concursu sonus fit. 229.p
Corpus percussum & percussor causa soni. 232.f
Corporum solitas & multitudo non necessaria ad
soni generationem. 237.m
Corpora laeva cur sonent magis. ibid.
Corpus simplex, purum, simplicium non est. 278.f

DEFINITIO.

Definitionis investiganda triplex via. 14.p
Definitionum tria genera. 118.p
Definitio constans ex duplici genere causa demon-
stratio appellatur. ibid.
Definitio anima exponitur & traditur à folio 54.
usque ad 57
Prior anima definitio per posteriorem ostenditur. 123.f
Secunda anima definitio una est. 124.f
Quomodo una anima definitio per alteram demon-
stratur. 125.f
Definitio anima ab effectis colligenda. 16.p
Definire quomodo soleant philosophi, Medici,
Dialectici, Mathematici, Metaphysici. 21.p
De singularibus cur non est definitio. 90.m

DENS.

Primores dentes vocis regimen tenent. 245.p
Cur dentes frigidum magis quam calidum sen-
tiant. 619.p
Dentes cur seculi offendant. 617.f

DEVS.

Solus Deus cordium inspector. 403.m
Deus non decipit. 184.m
Deus non est principium internum vita nostra. 123.p
Deus avaritia salutem per secula primo produxit. 71.p
Deus aliqua etiam potest efficere vi agens particu-
lare. 562.f
Deus potest coniungere potentias ab anima. 143.f
Deus se solo actiones vitales creatura non elicit.
144.p

DIFFERENTIA.

Multiplices rerum differentia. 573.m
Differentia per se non contrahuntur. 93.m
Natura specifica non contrahitur per inaequales dif-
ferentias. 91.p
Differentia essentiales non sumuntur à potestis. 143.m

DISCURSVS ET DISCURSIVS.

Vnde discursus in homine. 567.p
Angeli anima discursum negant concedit
compositionem. 567.m
In acquisitione scientia discursu magis quam visu
opus est. ibid.m
Non est discursus supernaturalis anima cognitio.
566.f
Quid dicendum de naturali posita idem nitate ange-
lici & humani intellectus. ibid.
Qui anima separata discursum & compositionem
concedant. 568.p
DI

INDEX.

DIVISIO, ET DIVISIBILIS.

Divisio entis. 48.p
Divisio substantia. ibid.
Divisio actus in primum & secundum. ibid.f
Divisibile quot modis. 106.f
Anima divisibilis quomodo non sit in qualibet parte
corporis. 116.p
Quare Anima in communi.

DOLOR.

Dolor proprius affectus est corporis. 298.f
Qua ratione dolor & voluptas pertineant ad
tactum, quia ad appetitum. 298.p
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant.
297.f
Doloris & voluptatis causa. 298.p

ECHO.

Per Echo ultima reddat verba. 241.f
Quomodo fiat Echo. 610.f

ECSTASIS.

Discrimen inter ligationem potentiarum in som-
no, & ecstasi. 456.f
Qua ratione ad ecstasim requiratur sensuum ope-
ratio. 514.p
In ecstasi potest anima cessare ab omni operatione
diutius. 457.m
Ecstasim animae naturaliter posse evenire pro vira-
que parte probabile. 457. & 458
In perfecta ecstasi non eget anima phantasmatum
concursu. 456.p
In ecstasi an operationes naturales intermittantur.
ibidem
Melancholici cur ad ecstasim procliviores. 458

EFFECTVS.

Vnde proveniat ut effectus non semper causa
assimiletur. 616.f
Ab effectibus anima definitio colligitur. 16.p

ELEMENTVM.

Elementis non ineest color. 203.m
Elementa modora. 258.m

FALSITAS.

Falsitas non datur in compositione & divisione
phantasia. 419.m
In secunda operatione intellectus datur falsitas per
se, in prima per accidenti. 411.p

FAMES.

Fames quid. 128.f
Vbi sensus alimenti ibi fames & sitis. ibid.
Fames quomodo spectet ad tactum. 298.f

FELICITAS.

In actu intellectus constituitur felicitas. 484.m

FIGVRA.

Figura agere seu definire quid apud Aristotelem.
56.p
Figura plures in eodem esse non possunt. 447.p

FOETVS.

Quis foetus necat ante infusionem animae intel-
lectiva non est homicida. 85.f
Foetus materia informatur animae vegetativa, dein-
de sensitiva, ultimo intellectiva. 85.m

FORMA.

Formarum triplex genus. 108.f
Formarum suprema, anima rationalis. 8.p
Forma constituit hoc aliquid. 48.m
Forma, & finis saepe coincidunt. 19.p
Forma naturalis est viri corpori. 79.f
Forma substantialis duplex indicium. 94.m
Forma materiales eadem actione producta, & unita.
72.m
Forma rem in certa specie constituit, & ab alijs se-
iungit. 96.m
Forma causalitas. 100.m
Inter informationem animae vegetativae, sensitivae, &
intellectivae mediat tempus. 85.f
Forma, non materia, vivencia terminat. 151.p
In qua statu forma possit pati violentiam. 536.p
Nulli forma separatio violenta. 535.f

GALENVS.

Galenus quomodo sensus externos colligat.
347.f
Galenus error quod anima esset temperies. 58.f
Galenus exempla de visibili ladente visum. 306.m
Quid Galenus de opereculo olfactus. 271.p
Galenus placita de anima immortalitate. 502.m

GENERATIO.

Opiniones de progressu generationis. 83. & 84
Quomodo generant proli conferat potentias.
164.m
Homo non animus est praecipuus finis generationis.
82.m

I N D E X.

Forma hominum generat, esto formam non producat, ibidem.
Conditiones ad generandum necessaria. 148.f
Ad generationem pertinet alimentum quatenus sufficiens. 154.m

GRAVITAS.

Gravitas & leuitas à forma substantiali differunt realiter. 142.f

GUSTVS.

Diferimen inter gustum, & reliquos sensus. 276.m
De necessitate gustus. 284.m
Gustatus organum. 285.p
Gustus acrior in lingua acutius. ibidem.f
Gustatus sensiterium. 278.p
Gustatus sensus alimentis. 278.f
Gustus parui alimenti explorator. 318.f
Gustus specie distinctus à tactu. 283.f
Gustus & tactus omnibus animantibus conueniunt. 318.m
An putet Aristoteles omnia animalia habere gustum. 284.f

HABITVS.

Habitus scientiarum non sunt homini ingenti. 423.m
Non dantur habitus primorum principiorum à natura ingenti. 414.f
Cur idem naturales dicuntur. ibidem.
Habitus conclusionum non pendunt in conseruari ab habitibus principiorum. 552.m
Qui habitus & species animam separatam conueniuntur. 551.f
Intensio habituum certum vendicat terminum. 571.m
An ex maxima intensione habitus possit anima insanire. ibidem.f
Quomodo intellectus suos habitus cognoscit. 450.p
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus, ac intellectus. ibidem.p

HOMO.

Homo pari mundi nobilissima. 80.f
Homo non constituitur per solam animam sensitivam. 103.f
Non qualibet pars hominis dicitur homo. 117.f
Homo non animus est præcipuus finis generationis. 82.m
Homo hominem generat, esto formam non producat. ibidem.m
Cur homines rationales. Angeli vero intelligentia dicantur. 426.f
In homine duplex os. 431.p

mini omnes sensus insunt. 310.m
Homo raro somniat odores. 275.p
Homini non est datus olfactus ad philosophandum. 275.f
Qua animalia visu, auditu, & odoratu hominem hoccellant. 319.f
Homo non percipit tot odorum differentias, quot cetera animantia. 273.f
Quid sit humanam speciem postremum, & minimum esse. 129.f

HYMOR ET HYMIDITAS.

Humores in oculo tres. 218.f
Humor crystallinus in medio aliorum. 212.p
In humore crystallino visionem fieri, qui putent. 218.f
Qua sit tunica humorum in oculo. 219.p
Humiditas inuit ad receptionem specierum. 350.m

IGNIS.

Circa supremus ignis non videatur. 199.f

IMAGINATIO.

Quid sit imaginatio. 345.f
Imaginatio ab intellectu distinguitur. 340.m
Et ab estimatione. 341.p
Nullum animal caret facultate imaginandi saltem imperfecta. 129.m
Imaginatio quomodo omnibus animantibus conueniat. 357.p
Quo pacto intelligendum quaedam animantia sola imaginatione viuere. 131.p

IMMOBILITAS.

Immobilitas ad locum ex immensitate concluditur. 582.m
Loco immobilia cur dicantur conchylia. ibidem.f
Opinio astruens animas localiter immobiles. 581.m

IMMORTALITAS, ET IMMORTALIS.

Immortalitas hisariam. 500.p
De immortalitate animæ rationalis. ibidem
Qui ex philosophis anima immortalitatem astruerunt. ibidem.f
Huius immortalitatis propugnator Plato. 501.p
Epicureorum secula anima immortalitatem negauit. 501.p
Anima immortalitas demonstratur. 505.p
Probabile est Aristotelem ad immortalitatem animæ magis inclinasse. 504.p
Qui voluit Aristotelem animum credidisse mortalem, & quibus de causis. 501.f
Qui oppositum credidisse opinentur, & ex quibus locis id deprehendant. 502. & 503.
Qui

I N D E X.

Qui eum ea in re dubium fuisse opinentur. 504.p
Galenus placita de animæ immortalitate. 501.m
Non datur locus dubitandi de animæ immortalitate. 500.m
Certior est animarum immortalitas, quàm Angelorum. 513.p
Animam esse naturæ suæ immortalē fide tenendum. 517.f
De fide est animam hominis non extinguī. 516.p
Animæ immortalitas temere negabitur à philosopho. 511.m
Elevari dictum de animæ immortalitate. 516.p
Animæ independentia à materia eam arguit immortalē. 507.m
Quæ item rationes id arguant. 508. & 509

INDIVISIBILIS.

Indivisibile duobus modis. 410.f
Animæ indivisibilis quomodo est in qualibet parte corporis negatiuè. 116.m
Quare Anima in communi.

INGENIVM.

Ingenij indicium ut est mollitudo carnis. 94.p
Mollitudo aquea index boni ingenij non est. 251.p

INTELLECTIO.

Intellectio est actio. 434.p
Intellectionem esse qualitatem qui putent. ibidem
Intellectionem & speciem idem esse aliquorum fuit sententia. 437.p
Ad intellectionem necessaria coniunctio animæ cum corpore. 423.f
Intellectio realiter differt ab specie intelligibili. 437.f
Per intellectionem verbum non produci qui putent. 428. & 419.
Verbum est propter intellectionem. 435.f
Principium intellectionis extra intellectum esse non potest. 392.m

INTELLECTVS IN Communi.

Intellectus potentia spiritalis. 509.p
Intellectum unum separatim posuit Auerroes. 101.p
Non est unus omnium intellectus. 103.f
Intellectus non est pura potentia in genere cuius. 421.m
An sit pura potentia in genere intelligibilem. 421.f
Natus intellectus distinguitur à se, ut est specie con-
signatus. 421.p
Intellectus unus specie. 426.p
Unitas intellectus colligitur ex unitate sensus com-

munis. 415.f
Intellectus semper sibi præsens secundum esse reale, non obiectiuum. 430.p
Intellectus reflectere potest super unum, & alium actum, & sic deinceps. 451.m
Intellectus solus supra se reflectitur. 335.p
Intellectus cognoscit actum potentia cogitatrix. 441.m
Intellectus dicitur scientia in actu. 368.f
Intellectus in tribus conuenit cum sensu. 362.p
Intellectus & res intellecta quo pacto sint idem. 367.p
Intellectus imperfectus esset, si non formaret conceptus rerum singularium. 443.p
An intellectus potentia præcedat intellectum in actu. 369.p. & 413.m
Intellectus nobilior est voluntate. 483. & 484.
Intellectus realiter differt à voluntate. 485. & 486.
Intellectus & voluntatis actiones subordinata. 487.f
Intellectus etiam in somno potest operari. 497.p
Intellectus quomodo patitur ab obiecto. 365.f. & 366.p
Quomodo intellectus suos habitus cognoscit. ibid.f.
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus ac intellectus. 450.m
Intellectus non est abstractior à materia, quàm anima. 98.p
De aequalitate intellectus Angelici & humani. 526.p
Vnde colligatur aliqua diuersitas inter hos intellectus. 527.f
Intellectus & phantasma quomodo dicantur causare scientiam. 451.f
Quo pacto cognoscit intellectus se esse speciebz con-
signatum. 385.f
Non semper intellectus res cognoscit per proprias earum species. ibidem
Quo pacto intellectus acquirat species rerum singularium, & communium. 391.p
Vide Species.

INTELLECTVS AGENS.

Opinione de intellectu agente. 370.p
Dandus est intellectus agens. 368.p
Illi attributa. 372.m
Intellectus agentis innumera. 376.m
Intellectus agens non datur in Angelis. 375.m
Singulis hominibus singuli insunt intellectus agentes. 375.p. & seq.
Intellectus agens non intelligit. 380.p
Quo pacto dicatur concurrere ad intellectionem. ibidem.m
Intellectus agens quomodo illustret phantasmata. 376.f. & 377.p
Cur dixerit Aristoteles intellectum agentem habere se ut artem ad possibilem. 380.f
Item, cur habitum appellauit. ibidem.
Distingnatur ne intellectus agens realiter, an formaliter
 KK k k 3

INDEX.

Intellectus ab intellectu patiente. 373.p
Intellectus agens producit species rerum earum, quarum phantasmata habemus. 396.p
Ab illo produci species omnium substantiarum corporales. ibidem
Ab intellectu agente elici posse species rerum sine impedimento, qui afferant. 508
Aliquando ab intellectu agente eliciuntur imaginis infimarum specierum. 379.p
Ab intellectu agente species intelligibilis qualitatatum, relationum, & actionum corporalium edici possunt. 397. & 398.
Cur intellectus agens, & patientis distinctus. 168.p
Intellectus agens, datus ut de speciebus animam commodet. 424.m

INTELLECTVS PATIENS.

Intellectus agens patientis. 418.p
Intellectus possibilis non est corporeus. 362.f
Intellectus possibilis est omnia potentia. ibidem
Intellectus possibilis non est in organo corporeo. 363.p
Bisuriam docetur esse in actu. 364.p
Intellectus possibilis actum potentia est. 171.f
Intellectus patientis agenti praeest. 376.p
Quo pacto intellectus possibilis ab intelligendi actu patitur. 379.f
Intellectus patientis collatus cum obiecto est potentia passiva tantum. 418.f
Qui velut eundem comparatum cum intellectu esse quoque potentiam passivam. 420.p
Intellectus patientis actum concurrat ad intellectiorem suam. 420.m
Intellectus possibilis generum species producit sublati impedimenti. 398.m
Aliquando etiam elicit species infimarum specierum. 379.f

INTELLECTVS PRACTICVS, & SPECULATIVVS.

Intellectum practicum, & speculativum non esse potentias realiter distinctas. 414. & 415
Obiecta practica & speculativa intellectus accidentaliter distinguuntur. 426.f
Intellectus practicus & appetitus sunt principia motus progressionis. 463.m
Non requiruntur iudicium intellectus practicum, & voluntas operetur. 488.f
Nec speculativum ex multorum sententia. 489.p

INTELLIGIBILIS ET, INTELLIGIBILITAS.

Quid sit intelligibile actu, & potentia. 378.f
Intelligibilitas quo pacto specie sit una. 147.p

Intelligendi vis corpori affixa non est. 122.p

INTELLIGO.

Intelligere esse recipere speciem quod putent. 437.m
Intelligere esse quoddam pati, quo pacto intelligendum. 438.p
Per intelligere diuinum essentiale non igitur verbum. 435.f
Cur mens non semper se intelligat. 367.m

IRA, ET IRASCOR.

Ira quid sit. 18.f
Qui cito irascitur. ibidem.p
Qui tardè. ibidem

LACHRYMA.

Lachrymas damnati non effundunt. 548.p

LEVITAS.

Leuitas à forma substantiali differt realiter. 142.f

LINGVA.

Lingua compositio. 285.m
Lingua musculi. ibidem
Qua in parte linguae insit potentia gustandi. ibidem
In lingua acumine gustus acrior. ibidem.f
Vitia linguae. 611.m

LUMEN, LVX, LVCIDVS.

Quid lumen. 195.p
Lumen non est corpus. ibidem
Lumen requiritur ad visionem ratione medijs, & obiectis. 209.f
Lumen, & colorem idem esse qui putent. 201.m
Lux & color sunt causa partiales specierum productionum. 210.m
Cur sola lucida corpora, & non colorosa in tenebris videantur. 196.m
Sine aliquo lumine non videbitur aqua sub terris. 229.m

MATERIA.

Materia non est hoc aliquid. 48.p
Materia plantarum organici praedita, non homogenea. 51.p
Materia rerum inferiorum eiusdem speciei. 61.f

Materia m

INDEX.

Materiam determinatam qualibet anima respicit. 92.f
Materialia potestate tantius intelligibilia. 367.f
Materia factus informatur primum anima vegetativa, deinde sensitiva, ultimo intellectiva. 85.m

MEMBRVM.

Membrum perfecti animalis auium cur palpitet. 108.m

MEMORIA.

Non est necessaria duplex memoria. 353.p
Memoria sensitiva danda. 350.f
Eius distinctio à cogitativa. 351.f
Memoria loci. 507.f

MORS.

Mors alia naturalis, alia violenta. 536.m
Mors quo pacto differat à separatione. 531.p

MOTRIX VIS.

Vnde derivetur vis executrix motus. 496.
Motrici facultatis varia sp. ciet. 591.p
De potentia executrix motus. 494.f
In homine duplex potentia motrix. 477.m
Motrix facultas ab intellectu & voluntate realiter distinguitur. 584.f
Duplex in animalibus vis motiva, naturalis, & animalis. 493.f
Vis motiva aclinè concurrat ad motum. 495.f
Virtus motiva ad animales perime facultates. 498.p
Potentia motiva propria anima ipsam separatam comitatur. 547.p
De potentia motiva anima. 581. & seq.
Argumenta probantia potentiam sui & aliorum motricem. 579. & 580.
Potentia anima motrix definita est. 597.p
Vis motrix separatis mentibus ad conuentus, digressionesque obediens inferuit. 585.m

MOTVS.

Varia species motus. 595.p
Ad motum qua potentia concurrant. 494.p
Ad motum spiritus animales exiguntur. 496.f
Ad motum non requiritur rationis libertas. 497.p
Ratio deliberans primum motus principium. 466.f
Causa universalis motus appetitus, vis motrix par-

ticularis. 495.m
Intellectus practicus & appetitus sunt principia motus egressionis. 463.m
Motus ab externa sensu non percipitur perfellè. 187.p
Triplex genus eorum, qua animali motu cidentur. 493.f
In animali motu tria. 465.f
Nullus motor, Deo excepto, absque aliqua qualitate impulsiva impressione motum exercere valet. 594.f

MOVEO.

Quo pacto moveatur anima, mota sola manu. 117.m
Nullum animal mouetur sine influxu appetitus & imaginis. 497.f
Qui se in orbem mouent cur vertiginem patiantur. 496.f
Anima in patria & se & corpus primario mouebis. 587.m
Anima dum in corpore detinetur à se ipsa moueri nequit. ibidem

MVNDVS.

Mundi perfectio non variatur variatis indiduis. 90.p

NARES, NASVS.

Narium partes. 266.m
Animauius alia pro navibus instrumenta data à natura. ibidem
Nares elephantis pro manibus. ibidem
Nares inferuntur ad attrahendam & emittendam aërem. 266.p
Cur pueri omnes resimato sint naso. 616.m
Qua sternutationis causa. ibidem

NATVRA, ET NATVRALE.

In Natura nihil otiosum. 80.p
Cur philosophi de natura obscure scripserint. 12.p
Natura per se non intendit malum. 80.f
Naturale quot modis. 512.p
Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura. 11.m

NERVVS.

Nervi à cerebro derivantur. 293.p
Nervi visus duo. 210.p
Non sit visio in congressu nervi optici. 211.m
Nervi optici non coniunguntur. 221.m

NOTI

INDEX.

NOTITIA.

Quid notitia intuitiva, & abstractiva. 180.m
An requiratur ad actus voluntatis notitia intuitiva. 490.p
Eadem species potest inferuire notitia intuitiva & abstractiva. 400. & 401
Notitiam abstractivam sensus externi non eliciens etiam divina vi. 182.m

NUTRITIO.

Anima exequitur munus nutritionis calore & alimento. 154.f
Causam nutritionis ignem esse qui ponebant. 151.p
Alimentum quo pacto contrarium debeat esse rei qua nutritur. 153.m
Alimentum quomodo subiectum accretionis, & nutritionis. ibid.

OBIECTVM.

Obiectum adequatum, & inadecuatum sensum externorum. 181.f
In obiectum absens, ut absens externus sensus nulla vi ferri potest. 181.f
Amoto obiecto cur maneant species in sensibus externis. 178.m
Obiectum absens cur sensui externo obuersari videatur. 179.f
Essentia diuina continetur sub obiecto adequato intellectus. 184.f
Obiectorum conditio quo pacto in actus redundet. 184.m
Obiectum potentia dupliciter. 145.m
Cur obijci obiecta circumagi videatur. 219.m

OCVLVS.

Oculorum varietas. 602.m
Oculorum situs. 217.p
Oculus naturae aquea. 601.m
Qui censuerint oculos esse naturae ignea. 215.m
Et 599.f
Oculus sine aspectu aequivoce oculus. 52.f
De oculorum praesentia. 216.f
Cur oculi globosa figura. 218.p
Oculorum musculi septem. ibid.
Oculorum tunica quinque. ibid.
Qua sit tunica in oculo, qui humores, conuocio, & compositio. 218.f
Cur album oculi pingue & crassum. 598.f
Quam humor Crystallinus figuram habeat. 598.m
Humores in oculo tres. 218.f
Oculorum temperamentum quale. 599.f
Oculi relati pellucida specula. 223.p
Cur agitati oculi splendor appareat. 215.m
Quanam oculorum compositio ad videndum magis

idonea. 219.f. & 220.p
Ex oculorum colore, atque magnitudine, qualis quique sit deprehenditur. 600. & 601
Cur qui in uno quoque oculo duplicem habent pupillam fascinaudi vim sortiantur. 600.p
Animalium multorum cur noctu fulgeant oculi. 600.f
Oculus aliquando habet speciem, & non elicit visionem. 324.m
Res spiritualis ab oculo videri non potest. 185.m
Cur puerorum oculi castifculi. 601.f
Facultas videndi semel amissa natura vi restaurari nequit. 606.p
Oculi quare gemini. 599.m

ODOR.

Odor definitio. 258.m
Odor non est exhalatio, sed qualitas. 255.f
Odores simplices & compositi. 259.m
Odor est sicci, ut sapor humidi. 255.p
Odoris medium aer, & aqua. 252.f. & 254.f
Odor magis siccum, quam humidum respicit. 258.m
Et 260.m
Inter sensus potentia odorandi necessitate postrema, dignitate media. 272.p
Odoris quadam affectio. 265.m
Potentia odorandi in homine habes. 250.p
Odorandi potentia ubi resideat. 266.f
Odor plerumque diffunditur de re odorata per substantiam fumeam. 261.m
Maior odorum, quam gemmarum abusus. 259.m
Cur odores de longinquo suauis spirent. 260.m
Odores quidam appetentiam excitant, alij hebetant. 259.p
Non omnia saporum nomina odoribus quadrant. 259.p
Per analogiam ad saporis species odoris distinguuntur. 250.f

Cur pisces odorantur, cum non respirent. 265.m
Bruta odores alios praeter alimentitios etiam capiant, & illis delectantur. 274.m
Odores homo raro somniat. 275.m
Odor extra exhalationem fumeam affunditur secundum esse intentionale. 262.m
Odor ad totam distantiam realiter non funditur. ibid.
Vnus odor a contrario potest impediri. 263.m
Odorum species a vento rapiuntur. ibid.
Odor mulcet aliquando cerebrum. 256.m
Odor non nutrit. 256.p
Qui falso dicantur odore nutrire. 254.f
Odor quomodo improprie nutrire dicatur. 256.p
Odoris & saporis eadem causa, sed tamen variata. 267.p
Odor odorem generat, non color colorem. 264.m

ODO

INDEX.

ODORATVS, ODOROR, ET ODORAMENTVM.

Quia animalia excellent hominem in odoratu. 319.f
Odoratus residet in tuberculis mamillaribus. 268.m
Odoratus vulturis. 273.m
In odoratu excellētia aliquorum animalium. 274.p
Alexandri sudor odoratus. 258.p
Cum res odorata vaporem exhalat, non ubique percipitur odor, datur exhalatio odorifera. 261.f
Odorandi potentia necessitate postrema, dignitate media inter sensus. 272.p
Odoramenta recalcata flagrantiora sunt. 258.p

OLFACTVS.

Multiplex olfactus ex inspiratione commoditas. 270.f. & 272.p
Olfactus perfectus duplex. 273.p
De sede olfactus quid Aristoteles. 269.p
De operculo olfactus. 269.m
Olfactus homini essentialiter non est deterior olfactu animalium, licet in aliquo sit hebetior. 273.m
Olfactus non est datus homini ad philosophandum. 275.f
Animantia, qua non respirant, organum olfactus habent reconditum, cetera patulum. 254.p

OLFACIO, OLEO.

Non omnia animalia inspicendo olfaciunt. 265.f
Contra olentes iuuenes. 259.m

OPERATIO.

Operatio intellectus distinguitur ex obiectis. 410.m
Anima operationes quo pacto considerari possint. 226.p
Sola anima humana operationem habet a materia independentem. 71.m. 73.m
Anima intellectiva habet operationes eleuatas supra materiam. 63.p
In secunda operatione intellectus datur falsitas. 412.p

PASSIO, PATIOR.

Passio duplex. 366.m
Passiones anima cum corpore communes. 18.p
Passiones anima quatenus temperatura corporis attribuitur. 66
Intellectus quomodo patitur ab obiectis. 365.f.
Et 364.p

PERFECTVM.

Perfectum quid. 77.m. & 28.f
Index Comm. lib. de Anima

PERSPICVVM.

Perspicuum duplex. 198.f
Perspicuum quid. 194.f
Quid ab Aristotele definitum sit. 199.p
Perspicuum indefinitum, vel suo, vel alieno lumine lucet. 198.f

PHANTASIA.

Phantasia quid. 344.f
Phantasia, seu cogitativa ratio particularis. 359.m
Phantasia qua ratione soli homini conueniat, & qua animantibus nobilioribus. 356.p
Phantasia a sensu distinguitur. 342.p
Phantasia hominis non differt specie a phantasia bruti. 361.m
Phantasia percipit tempus. 397.m
Praeter sensum commune danda est phantasia. 350.p
Phantasia a cogitativa distinguitur. 350.f
Phantasia quomodo multiplex potest diuideri possit. 354.p
Phantasia quatenus promat sensiones. 351.p
Phantasia, & intellectus potentia subordinata. 487.f
In quo genere causa concurrat phantasia cum intellectu agente. 404. & 405
Ad intellectionem singularium quid praestet phantasia. 392.f
Ad eliciendas intellectiones non est satis phantasia. 373.m
Phantasia non tribuitur specierum intelligibilium productio, ut instrumentum. 375.p
Phantasia concurrat cum intellectu, ut instrumentum. ibid.
Quid praestet phantasia in intellectione singularium. 392.f
Phantasia componit, diuidit, & discurrit circa singularia. 359.p
In phantasia compositione, vel diuisione non datur veritas, vel falsitas. 419.m

PHANTASMA.

An phantasma impressum, vel expressum concurrat cum intellectu ad specierum productionem. 404. & 405
An idem phantasma ad plures species intelligibiles producendas idoneum. ibid.
Num concurrat, ut precise naturam communem representat. ibid.
Quid sit intellectum phantasmata speculari. 452.p
Varia hac de re sententia. 453
Quid illustrare phantasmata. 376.f. & 377
A ministeria phantasmatum non pendet per se intellectus. 72.f
Intellectus agens producit phantasmata rerum earum, quarum phantasmata habemus. 396.p
In statu naturae integre, & corruptae necessaria speculatio phantasmatum. 455.p
Anima in corpore glorioso non necesse habet speculari phantasmata. 455.f

L L I I

I N D E X.

Phantasmatum epe non indigent species infusa. 423.m

PHILOSOPHVS.

Philosophus quomodo desinit. 19.m
Philosophorum tres secte de anima. 20.f

P I S C I S.

Pisces percipiunt odorem sub aqua. 265.p
Pisces cur odorantur cum non respirent. 265.m
Pisces saltem magna ex parte oculi sunt immoti. 398.m

P L A T O.

Plato animam numerum, circulum, & harmoniam vocauit. 60.p
Quomodo animam in capita tantum posuit. 114.p
Plato ut putauit animam coniungi corpori, ut motorem. 95.f
Platonis plurimogenia. 101.m
Plato primus auctor de creatione animarum ante corpora. 79.m
Platonius os demonum quidam fingunt corporales, sed sine sensu. 117.p
Platonius sententia de visione. 211.m
Quomodo intelligendus Plato, cum dicit sensum sentire, quod sentit. 335.m

P O T E N T I A.

Anima potentia quot. 128.p
Oritur potentia ab anima ordine quodam. 139.m
Potentia non eodem modo ab anima dimanant. 147.f
Anima potentia ab eius essentia manant. 138.m
Anima potentia ab ipsa realiter differunt. 141.p
Augustinus animam, & potentiam idem esse non credit. 145.m
Anima potentia ratione, definitione, & actibus distinguuntur. 121.m
Potentia distinguuntur per actus, & obiecta. 145.m
Qui nullam distinctionem inter animam, & potentiam ponunt. 140.p
Anima, & potentia coniungi possunt diuinitus. 143.f
Anima non est principia causa efficiens respectu potentiarum. 118.f
Quot genera causarum exercent anima respectu potentiarum. ibid.
Anima partes sunt potentia. 68.m
In stirpibus, & insectis animantibus potentia animae non distinguuntur subiecto. 121.m
Quinque sunt potentiarum potentia. 135.m

Cur potentia in actione vitali extra obiectum rege dimittitur feratur. 135.p
In anima separata potentia, ut in radice. 139.f
Que potentia animam separatam comitatur. 144.
& 145.
Potentia materiales in materia, non in anima recipiuntur. 148.p
Potentia motiua propria anima cum ipsa permanet. 147.p
De potentia motiua anima. 181. & seq.
Potentia organica supra suam actionem non reflectitur. 73.m
Potentia organica quo pacto in animali. 115.m
In animali duplex potentia motiua. 493.f
Potentia intelligendi, & deliberandi quo pacto distinguuntur. 464.f
Quia potentia a voluntatis imperio exempta 477.p
Actus unus potentia specie differens im rationi formali subordinatur. 145.f
Quo pacto actus unus potentia specie differens, eiusdem rationis consistantur. 146.p
Actus subordinati ab eadem potentia possunt esse. 157.f
Potentia obiectum dupliciter. 145.f
Potentia cognoscens intus manet, appetent quodammodo se foras dat. 213.m
Potentia audiendi ubi insideat. 248.m
Potentia odorandi in lumine habes est. 250.p
Potentia odorandi ubi insideat. 256.f
Potentia odorandi necessitate potissima dignitate media inter reliquos sensus. 271.p
Potentia gustandi ubi. 285.m
Potentia tangendi in qualibet parte corporis. 295.m
Potentia animaduersionis fictitia. 333.f
Potentia sensitiva tripliciter. 170.f
Potentia, & species duae partiales causa. 177.m
Qua argumenta probent sensum non esse potentiam actiuam. 171.p
Quomodo generans proli potentias conferat. 164.m
In quo sensu potentia generans sit in toto corpore, & quomodo in parte certa. 159.f
Potentia generandi in semine distinguitur realiter ab illa, qua est in viuente. ibid.
Potentia vehementior est in semine quam in prole ad eius membra restauranda. 159.f
Potentia gignendi circa obiectum coniunctum versatur. 155.f
Potentia nutritiua est, qua viuens, ut viuens conseruatur. 154.m
Qui potentiam nutritiuam a generatiua distinguunt realiter. 156.f
Quod non distinguatur. 157.m
A potentia nutritiua eius membra efformatio. 159.m
Potentiarum eiusdem speciei inaequalitas in operandi organa ascribitur. 91.m
Quanta ex nobilitate operandi modo colligatur nobilitas potentia. 92.m
Quot modis aliquid sit potentia. 161.m
Potentia

I N D E X.

Potentia passiva respondet actiua. 82.p
Potentia appetendi, sentiendi, nunquam separantur. 127.f
Quia potentia rem singularem, qua vniuersalem percipiat. 364.f
De potentia materia species educuntur. 176.p
Nullum animal caret potentia imaginandi saltem imperfecta. 129.m
Potentias quid distinguat. 416.m
Potentia mouens non est potentia vegetandi, nec sentiendi, aut intelligendi. 460. & 461
Ad motum qua potentia concurrant. 494.p
Potentia motiua actiue concurrat ad motum. 495.f
Vide Motrix vii.

Q V A D R A T I O, E T
Q u a d r a t u m.

Quadratio quomodo inueniatur. 118.f
Quadratio dupliciter. 119.p
Quadratum, & quadrangulum aequalem aream habent. 118.m

Q V A L I T A S.

Qualitates tangibiles habent unum modum immutandi tactum. 297.m
Nonnulli qualitatum exuperantias sentimus. 300.p
Qualitates actiua sunt ipsa actiua potentia instrumentaria. 143.p
Qualitates contrarias variantes aliquando eadem egi tempore, ut dissimulantur. 263.f

Q V A N T I T A S.

Quantitas spiritualis non percipitur a sensu interno. 397.f

R E C O R D A T I O.

Recordatio rei indurata materialis, est a specie, & a phantasmate. 393.f
Quid dicendum de recordatione rei immaterialis. ibid.
Anima separata recordatur per species acquisitas. 351.p. & 371.f

R E S P I R A T I O.

Respirationis commoditas. 270.f
Quia respirant, sine inspiratione non odorantur. ibid.
Quia sint animantibus respirationis causa. 246.p

R E S S V R R E C T I O.

Resurrectio homini non debetur. 341.f
Resurrectionem esse naturalem qui affirmant.

mont. 341.f
Quid dicendum sit. ibidem
Resurrectionem, ut futura est, naturali lumine nemo cognoscit. 343.p

R E V N I O.

An anima habeat elicited appetitum ad reuersionem cum corpore. 339. & 340.
Reunio anima, naturalis quoad entitatem, supernaturalis quoad modum. 341.m

R I S V S.

Definitio risus. 480.f
Causa principalis, & instrumentalis risus. ibidem.
Modus, quo efficitur risus. ibid.
Qui ad risum prout, qui tardi. ibid.
Risus ubi sit. 481.p
Pulcherrimus locus Ciceronis de risu. 480.p

S A P O R.

Sapor quid. 280.p
Sapor acutus quis. 258.f
Sapores extremi dulcis, & amarus. 281.p
Saporum species octo. 281.m
Ad generandum saporem, qua concurrant. 279.p
Purum corpus simplex sapidum non est. 278.f
Species, saporis per analogiam ad odores distinguuntur. 250.f
Sapor est humidus, ut odor est siccus. 255.p

S C I E N T I A.

Scientia de anima utilitas. 1.
Ad moralem scientiam opportuna. ibidem.
Quid Patres senserint de scientia anima. 2.m
Scientia de anima ordo ad ceteras partes Philosophiae. 3.p
Duplex scientia diuidenda modus penes rationes formales. 10.p
Duplex huius scientia utilitas. 11.p
Ratio boni, & honorabilis competit scientia. 12.m
Scientia discipulo, ut communicat magister. 10.f
Scientia dari non posset, si sensus externi semper errassent. 192.p
Quam scientiam indicet D. Paulus destrudam in patria. 512.f
In scientia acquisitione discursu magis, quam usu opus est. 367.m

S E N S A T I O E T S E N S I O.

Qui elicit sensationem non proprie alteratur. 163.f
Sensio non nisi in singulare praesens, existensque fertur. 165.p

I N D E X.

Impugnatur, quod sensationem ab anima, & specie tantum fieri dicunt. 169.f
Sensu recipitur in potentia. 170.f
Obiectum ad sensationem non concurrat solum formaliter extrinsecus. 174.p

SENSIBILIS.

Sensibile triplex. 166.p
Sensibile proprium, commune, per accidens. 167.m
An sensibilia communia propriam speciem sensu recipiunt. 188.m
Sensibilia communia quinque. 187.f
Sensibilia communia addita à perspicuis ad quinque communia reuocantur. ibidem
Errare sensum circa proprium sensibile experientis ostenditur. 191.f
An sensibile supra sensum positum sentiatur, varia sententia. 299.
Vera sententia, qua tenenda est. 300
Non datur sextus sensus circa sensibilia communia. 312.f
Quare excellens sensibile sensum labefaciat. 306.f
Sensus, & sensibile in actu necessario sunt simul non vero in potentia. 327.f
De duplici actione, qua datur ex parte sensus, & sensibilibus. ibidem
Eadem specie videri sensibile comune, & propriam. 390.p

SENSVS.

Omnes sensus homini insunt. 310.m
Sensus fenestra sunt anima. 319.p
Qui sensus in spiritibus, qui in cerebro collocant. 354.f. & 355
Sensus agens non admittendus. 168.p. 375.f
Qui ponant sensum agentem, & patientem. 166.f
Sensus communis centro comparatur. 415.p
Datur sensus communis. 328.f
Rationes pro illo. 336.p
Sensus communis quomodo discrimen constituat inter functiones sensuum externorum. 358.m
In insectis animalibus sensus communis nullam habet definitam sedem. 359.p
Aristoteles sensui communi in cerebro, medici in corde sedem designant. 337.m
Sensus communis in anteriore parte cerebri residet. 355.m
De omnibus externis sensibus cognoscit sensus communis. 336.f
Sensus communis non componit, nec diuidit, nec discurret. 358.m
Ab illo spiritus animales diffunduntur in sensus. 357.p
Sensus communis iudicat de obiectis singulorum

sensuum. 336.f
Sensus communis presentia, & absentia naturaliter cognoscit. 182.p
Probabile est tres esse tantum sensus internos 351.f. & 352.m
Probabilis duos tantum esse. ibidem
Cur vnus tantum sensus internus non concedatur. 353.f
Qui sensus interni quinque constituent. 349.p
Quatuor à D. Thoma, à Galeno vero tres asseruntur. ibidem
Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus sensuum externorum. 346.f
Quomodo Galenus eos colligat. 347.f
Sensus interni hesitantur in cerebro. 338.f
Res spiritualis ab externo sensu cognosci non potest. 185.f
Sensus externos quinque esse probatur. 310.p. 316.
An plures sint quam quinque. 315.m
Vera sententia. 316.p
Quae sit externorum sensuum aduertentia. 312.m
Medici volunt sensus externos esse virtutes de fluentes à cerebro per modum irradiationis. 320.f
Sensus externi obiectorum presentiam possunt non eodem modo. 264.p
An sensus externi propriam operationem dignoscant. 323.p
Vnde proueniat, quod sensus externi ab operatione impediuntur. 321.f
Motus ab externo sensu perfecte non percipitur. 187.p
Sensus externi neque diuina vi notitiam abstractiuam eliciunt. 182.m
Sensus externus diuinitus potest rem absentem, & presentem apprehendere. 181.p
In obiectum praesens vi praesens externus sensus nullus vi ferri potest. 181.f
Cur sensui externo obiectum absens, & absens obuersari videatur. 178.m
Non datur sensus circa sensibilia communia. 312.f
Sensus hominis, & belluarum specie distingui qui putent. 319.m
Cur sensus animali dati sint. 319.p
Sensuum media. 298.p
Commune omnibus sensibus per externum medium obiecta percipere. 289.f
Vni sensui respondet vnus medium formaliter. 311.m
Omnium sensuum organa in iuncti perfectissimi animalibus. 312.m
Non quacunque diuersitas in obiecto importat sensuum distinctionem. 322.f
Sensus non exit in actum, nisi ab eo excitatus, quod est in actu. 160.f
Sensum esse potentiam actiuam docuit Aristoteles. 169.m
Qui autem sensum esse tantum potentiam passiuam. ibidem
Sensus, & sensibile in actu necessario sunt simul, non vero

I N D E X.

verò in potentia. 327.f
Sensus recipit rerum imagines, non res ipsas. 302.f
Sensus partim à simili partem à dissimili patitur. 165.f
Vi sensus ab obiectis ladatur. 328.p
Errat sensus aliquando in applicatione. 193.p
Errare sensum circa proprium sensibile experientis ostenditur. 191.m
Sensus quomodo circa proprium sensibile errat, vel non errat. 192.m
Qui putaret sensum non distinguere ab intellectu. 338.p

SEPARATIO.

Similis est separatio anima Angelorum productioni. 331.m
Nulli forma violenta est à materia separatio. 335.f
In quo sensu separatio dici possit contra naturam. 333.p
Cur separatio materia potius, quam forma sit naturalis. 334.f
Separatio, & vnio opponuntur priuatiue. 330.p
In quo differat mors à separatione. ibidem.p
Separationis physica status soli anima rationali conuenit. 329.f
Quae sit realis, & physica separatio. 329.m
Quibus ea non conueniat. ibidem.m

SIMILITUDO.

Similitudo duplex, in essentia, & representando. 173.m
Similitudo soni cum aqua, vel circulis. 239.m
Similitudo immaterialis rem materialem potest representare, non tamen è contra. 63.m

SINGULARIS.

Vnum quodque singulare habet suum quod quid est. 90.m
Cur de singularibus non sint definitiones, nec scientia. ibidem.

SYNDERESIS.

Synderesis est habitus intellectus. 427.f
Synderesis praua & recta indicatrix. ibidem
Synderesis est in intellectu, non in voluntate. 428.m
Synderesis sententia rationis, & iudicium naturale à Patribus vocatur. ibidem
Cur intelligatur, & conueniri dicatur. ibidem.m
Non tendit in bonum nisi sub ratione veri practici. ibidem.m

SITIS.

Quid sit sitis. 128.f
Vbi sensus alimentis, ibi fames, & sitis. ibidem

Sitis quomodo specietur ad tactum. 298.f

SVRDI.

Surdi à nativitate iidem & muti. 249.p
Surdi ab ortu vocem per nates emittunt. 608.p

SONVS.

Definitio soni. 236.p
Sonus non est motus. 334.f
Sonus acutus & grauis. 233.f. & 309
Quid soni medium. 230.m
Soni medium aqua & aer. 240.f
Corpora aptiora ad sonum, dura, leuia, & concava. 230.p
Sonus trium corporum concursu fit. 229.f
Corpus percussum & percutiens causa soni. 232.f
Fiat ne sonus ex percussu solum aqua problema. 238.p
Soni productio non est ipsa corporum motio. 236.m
Opinio quod sonus in sonante tantum sit. 240.p
Sonus non in solidis corporibus sed in inter medio aere percipitur. 240.m
Corporum soliditas & multitudo non est simpliciter necessaria ad soni generationem. 237.p
Ibi sonus maior, ubi minor aeris fractio. ibidem
Sonus immediatus ex aeris fractione quam ex corporis collisione existit. 236.f
Sonus non in rectum solum sed in orbem spargitur. 242.p
Non est necesse ut motus, quo sonus editur, ad aures usque pertingat. 139.p
De multiplicatione soni secundum esse reale & intentionale. 241
Ab ea parte in qua sonus primo efficitur species emittuntur. 241.m
Soni similitudo cum aqua vel circulis. 139.m
Per ignem traiecit sonus. 243.p
Quo pacto auditus instrumentum à sono moueatur. 131.f
Quemcunque sonum comitatur Echo, licet non semper percipitur. 131.p

SPECIES.

Species qui tollant. 172.p
Species necessario admittenda. 173.f
Species educuntur de potentia materia. 176.p
Quo pacto species intelligibiles debeat esse immateriales. 390.m
Qui species intelligibiles non admittant. 381.f
Quod necessario danda sint. 382.f
In specie intelligibili tria reperiuntur. 383.m
Specierum intelligibilium productio non tribuitur phantasia etiam ut instrumento. 375.p
Aristoteles species intelligibiles concessit. 383.f
Augustinus solum eas in apprehensione & intellectio-

INDEX.

- ne conseruat. 384.p
Species intelligibiles indiuisibiliter intellectui insunt. 384.f
Quid dixerint species non gigni in intellectu sed à corpore immitti. 395.p
Species producuntur ab intellectu. ibidem
Species intelligibiles conseruantur sine phantasmatis. 391.m
Quatuor genera specierum ordine quodam proponuntur. 384.f
Qui species rerum singularium in intellectu non admittunt. 386.f
Qui eas admittunt. 388.p & 389
Ad cognitionem rei singularis non requiritur species illius. 392.f
Species non est obiecto perfectior. 176.m
Species cum potentia ad actionem concurrunt effectiue. 177
Angelorum species vniuersalia & singularia distincte representant. 390.f
Species angelica omnium perfectissima. 385.p
Species sensata & insensata. 357.p
Species & potentia duae partiales causae. 177.m
Ex imagine infima species potest elici conceptus naturae genericae & specificae. 399.m
Qualibet pari species rem totam representat. 446.p
Cum simul plures species in eodem intellectu esse possint non raro plures figurae. 447
Pro occasione rerum species insuadi aliqui putarunt. 362.p
Cur species non representent contingentia antequam sint. 361.f
Species infusa non indigent ope phantasmatum. 423.m
Scotus negat dari speciem quae sit propria alicuius substantiae. 396.m
Alij melius id concedunt & quomodo id fiat. ibidem
Ad receptionem specierum humilitas, ad retentionem fecit iunat. 350.m
Quo pacto intelligendum speciem visilem modo pyramidis produci. 175.f
Species visibiles nobiliori nota quam audibiles. 243.p
Species visibiles non est alia auersa quàm aduersa. 216.p
Multae simul species in oculo. 215.f
Qualibet obiecti pars producit sui speciem in eadem modi parte. 214.p
Qualibet pari species representat totum obiectum. 215.p
Species visibiles quomodo fundatur. 213.m
Quo pacto species sunt memoratiuae. 393.m
Species ad usum & ornatum animae inserviunt. 352.m
Species intelligibiles permanere in intellectu negant Auerrois. 184.p
Dari in intellectu species rerum immaterialium pro utraque parte est disputabile. 402. & 403
Species deservire à substantiis separatis opinio Averrois & Platonis. 395.f
- Argumenta quae probant animam in sua creatione species accipere. 422.p
Quod non accipiat. ibidem.f
In hoc vita statu non dantur species intuitivae. 400.f
Non potest dari species alicui naturalis mentis cognitiones representans. 385.m
Quae species intuitivae visioni inserviant. 361.p
De productione, acquisitione, ac infusione specierum animae, vide Anima rationalis.

SPECVLVM.

- Peculorum usus etiam ad animum componendum. 213.p
Argumenta probantia videri in speculo imaginem. ibidem.f
Videri in speculo imaginem, & obiectum qui censent. 214.p
Opinio opposita. ibidem.f
Solum res in speculo cerui. 215.m

SVBIECTVM.

- Subiectum huius operis quid. 4.p
Subiectum tractatus animae separate & institutum. 499.m
Unde specifica subiectorum differentia colligatur. 527.f
Non oportet variari proprietates pro subiectorum variatione. ibidem.f
Subiectum supponi quid sit. 72.f

SVBSISTENTIA.

- Subsistat ne anima intellectiva in corpore. 74.f
Anima intellectiva per se subsistens. 71.m & 75.m
Subsistere tripliciter. 71.p
Omnes anima subsistunt primo modo. ibidem
Subsistendi ducta duo. 69.f

SVBSTANTIA.

- Substantia corporea diuisio. 49.m
Sadducaei substantias spirituales de medio tollunt. 61.f
Substantia creata non agit immediate. 141.m
Nulla substantia intenditur, vel remittitur. 85.p
Substantia quomodo possit esse immediatum agendi principium. 178.p
Substantia non est sensibile commune. 288.p
Anima substantia sensus inbarere qui potest. 322.f & 323.p

TACTVS.

- Tactus inter sensus origine, & necessitate primus, dignitate vltimus. 318.p
Tactus duplex. 67.p & 293.m
Tactus

INDEX.

- Tactus necessitas. 284.m
Plurium tactuum assertores. 296.p
Tactus, & gustus omnibus animalibus conueniunt. 318.m
Vnus tantum specie tactus. 297.p
Tactus specie distinctus à gustu. 285.f
Tactus organum non in solo corde. 292.f
Tactus in qualibet parte corporis inest. 293.m
An tactus externum medium vendicat. 288.f
Tactus medium est caro. 290.m
Tactus obiectum vnum formaliter. 297.m
Tactus priuati nem proprii sensibilis agnoscit. 252.p
Tactus & gustus omnia animalia possunt. 468.f
Tactus destructio animal interit. 472.f
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant. 298.p
Qualitates tangibiles habent eundem modum immutandi tactum. 297.m
Famae & sicut quomodo spectent ad tactum. 298.f
Non posse quicquam agere in tactum nisi corpore interiecto, opinio Averrois. 294.m
Corpora mollia, leuia, ac plana possunt se tangere, non quae aspera, & inaequalia. 294. & 295.p
Quem tactum requirant corpora. 67.m
Tactus sensus temperamenti dicitur. 297.m
- Nullus est anima separata magnitudinis terminus versus minimum in loco. 586.p

VERBVM.

- Verbum multipliciter. 430.f
Verbum corporis & cordis. 431.p
Verbum per intellectionem non produci qui putent. 428. & 429.
Quod necessarium sit dandum. 431.f
Praesentia obiecti productionem verbi non impedit. 432.p
Non producit verbum ut in eo tanquam in imagine producat obiectum. ibidem.m
Per quam actionem producat. ibidem.f
Verbum est qualitas. 434.m
Ad rationem verbi quinque. 433.m
Verbum saepe intellectio appellatur. 439.p
Verbum est propter intellectionem. 435.f
Verbum non distinguitur realiter ab intellectione, maxime vero ab obiecto. 439.
Verbum exprimentur Angeli cum se intelligunt. 435.m
Verbum non gignitur per intelligere diuinum essentialiter. 435.m
Qua ratio suadeat dandum esse verbum expressum diuina essentia. ibidem
Beati verbum exprimentes non seruiunt ih. Deum immediate. ibidem
Quo pacto species intelligibiles & verbum distinguantur. 438.m

VERITAS.

- In prima, & secunda operatione intellectus datur veritas per se. 415.p
Veritas non datur in compositione, & diuisione phantasiae. 419.f

VIDEO.

- Verum videatur aer & supremus ignis. 199.f
An se viderit in aere Antiphron. 226.p
Cur videatur nebula remota, non proxima. 215.f
Cur quo res grandiores, eo à remotiori loco videantur. 213.f
Non videri aqua sub terra absque aliquo lumine. 219.p

VIOLENTVM.

- Violentum quid. 535.m & 536.m

VISIBILIS.

- Visibiles species quomodo fundatur. 213.m
Qualibet pari species visibiles totum obiectum representat. 215.p
Qualibet obiecti pars producit sui speciem visilem in qualibet modi parte. 214.p

VISIO.

TACTIO, ET TITILLATIO.

- Qua in titillatione reperiuntur quomodo ad tactum pertinent. 298.m
Cur aliter fraudulenterque tactiones magis sentiunt, quam nostrae. 618.f

TALPA.

- Talpa bestia subterranea. 321.f
Talpa sub terra audit. 243.p
Talpa caecus. 321.p
Talpa oculos habet. 323.m

TEMPERAMENTVM.

- Temperamentum animi mores sequuntur. 18.m
Praestantissimi temperamenti est corpus summum. 99.m

THEOLOGIA.

- Theologia nostra per se inueniunt. 553.m
Unde repugnet Theologiam beatorum manere in patria. ibid.p
Effundendum à Deo beatis Theologiam euidentem. ibidem.

TERMINVS.

- Akima separata habet terminum intrinsecum magnitudinis. 389.f

I N D E X.

V I S I O.

- V**iso fit in crystalli oide. 221.f
Non fit visio in congressu nervi optici. 1.m
Visio non fit in humore crystallino qui putent. 210.m
Quomodo fiat visio. 221.p. & 604.f
Visio fit receptis speciebus. 212.f
Visionem fieri extra vitrea radiis qui putent. 211.m
Ad visionem requiritur lumen rationis medij, & obiecti. 209.f & 604.p
Visio improprie dicitur colorata. 335.p
Visio beata non educit abstractionem a sensibus in corpore glorioso. 456.m

V I S U S.

- V**isus ceteris sensibus excellentior. 194.p
Visus obiectum. ibid.m
Quomodo visus tenebras percipiat. 213.p
Visus cur colores quidam efficiant. 204.m

V I T A.

- V**ita duplex. 49.f
E quatuor vitalium operationum generibus quadruplex vita gradus colligitur. 120.p

V I V E N S.

- C**orpus vivens complectitur materiam, & formam. 49.f
Qua propria in viventium operationibus desunt Angelis assumuntur corpora. 69.p
Nullum vivens est sine calore. 155.p
Potentia nutritiva est qua vivens ut vivens conservatur. 154.m
Non materia, sed forma vivencia terminat. 151.f
Quatuor viventium genera ex quatuor vivendi modis. 136.p
Cur ex appetendi vi non habeatur unum viventium genus. ibid.m
Cur non aliud ex potentia generandi a semine. ibid.f

V I V O.

- V**ivere ab anima vegetativa primo est. 148.p
Duobus vivere dicimus, ut materia & forma. 123.p
Vt aliquid dicatur vivere satis est de quatuor operationibus vitalibus unam exercere. 120.p

V N I O.

- V**nio anima cum corpore triplex. 100.m
Vnio est modus substantialis, & specialis animae. 530.m
Vnio & separatio opponuntur privationi. 530.p
Cur anima non uniat per accidentem corpori. 100.f
An anima separata ad unionem corporis naturaliter propensa sit. 337. & 338
Vnio anima ad corpus omnino illi naturalis. 588.p

- Sat est vnio localis et anima se, & externa corpora moveat. 584.p
Nemine vnionis indicatur etiam relatio. 530.f
Quid boni accedat ex anima vnione ad corpus. 538.f
Falsa opinio de animarum vnione. 537.p
Anima in vnione non habent effluxum effectuum. 535.f

V N I V E R S A L E.

- V**niversale separatum nihil est. 14.f
Discrimen inter universale, & singulare. 364.m
Qua potentia rem universalem, qua singularem percipiat. ibid.

V O L U N T A S.

- V**oluntas tribus modis movet appetitum. 476.m
Voluntas potentias movet. 477.p
Qua potentia voluntatis imperio exempta. ibid.
Quiputant voluntatem aequae nobilem esse, ac intellectum. 481.m
Voluntate nobilior intellectus. 482. & 483
Voluntas realiter differt ab intellectu. 485. & 486
Membra voluntatis politice obediunt. 495.m
Non requiritur iudicium practicum ut operetur voluntas. 488.f
Nec speculationum ex sententia multorum. 489.p
Voluntatis libertas circa obiectum quod non est summum bonum clare visum. 475.f
Ad voluntatis libertatem non requiritur quod ipsa cognoscat. 487.m
Voluntatis habitus quomodo cognoscat intellectus. ibidem
Voluntatis actiones simpliciter liberae. 475.m

V O X.

- V**ox sonus est respirantis animalis. 234.m
Vocis definitio. 245.m
Vocis causa multiplex. 246.m
Ad vocem maxime confert lingua, & gurgulio. 244.m
Vocis regimen primi dentes tenent. 245.p
Vox omnis affectum significat naturaliter. 246.f
Quae animalia vocis expertia. 245.m
Vocis instrumenta quinque. 243.f
Beati in caelo edunt vocem. 243.p
Vnde numerosa vocum repercussio. 242.m
Animalia quae non respirant vocem non edunt. 234.p
Cur trepidantium iratorumque vox tremula. 611.f
Cur item senum. 613.f
Rationis expertia affectus voce exprimunt. 246.m
Vnde exultat balbuties & quibus ea accidat. 244.f

